ספרי׳ — אוצר החסידים — ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

היכל
תשיעי

שער
שלישי

דבר מלכות

מאמרי דא״ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו״ר מנחם מענדל שליט״א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

הוצאת ספרים
קרני הוד תורה
קה״ת
ליובאוויטש

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים״

770 איסטערן פאַרקוויי סניף אה״ק כפר חב״ד ברוקלין, נ.י.

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

הי׳ תהא שנת נפלאות בכל

צדי״ק שנה להולדת כ״ק אדמו״ר שליט״א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד׳

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיָּם שֶׁהֶחֱזַרְתָּ בִּי נִשְׁמָתִי בְּחֶמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתֶךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך ליזהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל דִּבְרֵי תוֹרָה:

וְהַעֲרֵב נָא יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֶת־דִּבְרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְפִי כָּל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְנִהְיֶה אֲנַחְנוּ וְצֶאֱצָאֵינוּ, וְצֶאֱצָאֵי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כֻּלָּנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלוֹמְדֵי תוֹרָתְךָ לִשְׁמָהּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הַמְּלַמֵּד תּוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר כֹּה תְבָרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמוֹר לָהֶם:

יְבָרֶכְךָ יְהוָה וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ: יִשָּׂא יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם:

וְשָׂמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲנִי אֲבָרְכֵם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהָנִיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:

בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאָהַבְתָּ אֵת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדֶךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לְבָבֶךָ. וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ, וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזֻזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ.

וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ, בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מְטַר אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ, וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ, וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ. הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתֶּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה אַף יְיָ בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְיָ נֹתֵן לָכֶם. וְשַׂמְתֶּם אֶת דְּבָרַי אֵלֶּה עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם. וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם, כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתְנוּ עַל צִיצִת הַכָּנָף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתָי, וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם. אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם) אֱמֶת.

נכון לומר קודם התפילה:

הֲרֵינִי מְקַבֵּל עָלַי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ

מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החודש.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ.

אַךְ צַדִּיקִים יוֹדוּ לִשְׁמֶךָ יֵשְׁבוּ יְשָׁרִים אֶת פָּנֶיךָ.

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומֶש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן לחבריל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי־תיבות "לה"ו") בציורוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

קיח.

בו יסופר גודל הבטחון שהיה לדוד והרבה תהלות להש״י שקיים לנו מה שהבטיח אותנו:

א הוֹדוּ לַיהוָה כִּי־טוֹב כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: ב יֹאמַר־
נָא יִשְׂרָאֵל כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: ג יֹאמְרוּ־נָא בֵית־אַהֲרֹן
כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: ד יֹאמְרוּ־נָא יִרְאֵי יְהוָה כִּי לְעוֹלָם
חַסְדּוֹ: ה מִן־הַמֵּצַר קָרָאתִי יָהּ עָנָנִי בַמֶּרְחָב יָהּ: ו יְהוָה
לִי לֹא אִירָא מַה־יַּעֲשֶׂה לִּי אָדָם: ז יְהוָה לִי בְּעֹזְרָי וַאֲנִי
אֶרְאֶה בְשֹׂנְאָי: ח טוֹב לַחֲסוֹת בַּיהוָה מִבְּטֹחַ בָּאָדָם:
ט טוֹב לַחֲסוֹת בַּיהוָה מִבְּטֹחַ בִּנְדִיבִים: י כָּל־גּוֹיִם
סְבָבוּנִי בְּשֵׁם יְהוָה כִּי אֲמִילַם: יא סַבּוּנִי גַם־סְבָבוּנִי
בְּשֵׁם יְהוָה כִּי אֲמִילַם: יב סַבּוּנִי כִדְבוֹרִים דֹּעֲכוּ כְּאֵשׁ
קוֹצִים בְּשֵׁם יְהוָה כִּי אֲמִילַם: יג דָּחֹה דְחִיתַנִי לִנְפֹּל
וַיהוָה עֲזָרָנִי: יד עָזִּי וְזִמְרָת יָהּ וַיְהִי־לִי לִישׁוּעָה:
טו קוֹל | רִנָּה וִישׁוּעָה בְּאָהֳלֵי צַדִּיקִים יְמִין יְהוָה עֹשָׂה
חָיִל: טז יְמִין יְהוָה רוֹמֵמָה יְמִין יְהוָה עֹשָׂה חָיִל:
יז לֹא־אָמוּת כִּי־אֶחְיֶה וַאֲסַפֵּר מַעֲשֵׂי יָהּ: יח יַסֹּר יִסְּרַנִּי
יָהּ וְלַמָּוֶת לֹא נְתָנָנִי: יט פִּתְחוּ־לִי שַׁעֲרֵי־צֶדֶק אָבֹא־בָם
אוֹדֶה יָהּ: כ זֶה־הַשַּׁעַר לַיהוָה צַדִּיקִים יָבֹאוּ בוֹ:
כא אוֹדְךָ כִּי עֲנִיתָנִי וַתְּהִי־לִי לִישׁוּעָה: כב אֶבֶן מָאֲסוּ
הַבּוֹנִים הָיְתָה לְרֹאשׁ פִּנָּה: כג מֵאֵת יְהוָה הָיְתָה זֹּאת
הִיא נִפְלָאת בְּעֵינֵינוּ: כד זֶה־הַיּוֹם עָשָׂה יְהוָה נָגִילָה
וְנִשְׂמְחָה בוֹ: כה אָנָּא יְהוָה הוֹשִׁיעָה נָּא אָנָּא יְהוָה
הַצְלִיחָה נָּא: כו בָּרוּךְ הַבָּא בְּשֵׁם יְהוָה בֵּרַכְנוּכֶם מִבֵּית
יְהוָה: כז אֵל | יְהוָה וַיָּאֶר לָנוּ אִסְרוּ־חַג בַּעֲבֹתִים
עַד־קַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ: כח אֵלִי אַתָּה וְאוֹדֶךָּ אֱלֹהַי
אֲרוֹמְמֶךָּ: כט הוֹדוּ לַיהוָה כִּי־טוֹב כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:

קיט

זה המזמור נכבד מאד וחברו דוד על שמונה א״ב וכל אות ח׳ פסוקים ובכל פסוק יש בו דרך או תורה עדות פקודים מצוה אמירה דבור משפט צדק חקים, כל המזמור הוא מוסר ובקשות גדולות שמן הראוי כל אדם לאמרו בכל יום והוא הכנה גדולה לעבודת הקדוש ברוך הוא (פר״ץ ב״ן דמ״ה סימן שבהם מלת עדותיך בוי״ו חולם):

א א אַשְׁרֵי תְמִימֵי־דָרֶךְ הַהֹלְכִים בְּתוֹרַת יְהוָה:
ב אַשְׁרֵי נֹצְרֵי עֵדֹתָיו בְּכָל־לֵב יִדְרְשׁוּהוּ: ג אַף
לֹא־פָעֲלוּ עַוְלָה בִּדְרָכָיו הָלָכוּ: ד אַתָּה צִוִּיתָה פִּקֻּדֶיךָ
לִשְׁמֹר מְאֹד: ה אַחֲלַי יִכֹּנוּ דְרָכַי לִשְׁמֹר חֻקֶּיךָ: ו אָז
לֹא־אֵבוֹשׁ בְּהַבִּיטִי אֶל־כָּל־מִצְוֹתֶיךָ: ז אוֹדְךָ בְיֹשֶׁר
לֵבָב בְּלָמְדִי מִשְׁפְּטֵי צִדְקֶךָ: ח אֶת־חֻקֶּיךָ אֶשְׁמֹר
אַל־תַּעַזְבֵנִי עַד־מְאֹד: **ב** ט בַּמֶּה יְזַכֶּה־נַּעַר אֶת־אָרְחוֹ
לִשְׁמֹר כִּדְבָרֶךָ: י בְּכָל־לִבִּי דְרַשְׁתִּיךָ אַל־תַּשְׁגֵּנִי
מִמִּצְוֹתֶיךָ: יא בְּלִבִּי צָפַנְתִּי אִמְרָתֶךָ לְמַעַן לֹא אֶחֱטָא־
לָךְ: יב בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה לַמְּדֵנִי חֻקֶּיךָ: יג בִּשְׂפָתַי
סִפַּרְתִּי כֹּל מִשְׁפְּטֵי־פִיךָ: יד בְּדֶרֶךְ עֵדְוֹתֶיךָ שַׂשְׂתִּי כְּעַל
כָּל־הוֹן: טו בְּפִקּוּדֶיךָ אָשִׂיחָה וְאַבִּיטָה אָרְחֹתֶיךָ:
טז בְּחֻקֹּתֶיךָ אֶשְׁתַּעֲשָׁע לֹא אֶשְׁכַּח דְּבָרֶךָ: **ג** יז גְּמֹל
עַל־עַבְדְּךָ אֶחְיֶה וְאֶשְׁמְרָה דְבָרֶךָ: יח גַּל־עֵינַי וְאַבִּיטָה
נִפְלָאוֹת מִתּוֹרָתֶךָ: יט גֵּר אָנֹכִי בָאָרֶץ אַל־תַּסְתֵּר מִמֶּנִּי
מִצְוֹתֶיךָ: כ גָּרְסָה נַפְשִׁי לְתַאֲבָה אֶל־מִשְׁפָּטֶיךָ בְכָל־
עֵת: כא גָּעַרְתָּ זֵדִים אֲרוּרִים הַשֹּׁגִים מִמִّצְוֹתֶיךָ: כב גַּל
מֵעָלַי חֶרְפָּה וָבוּז כִּי עֵדֹתֶיךָ נָצָרְתִּי: כג גַּם יָשְׁבוּ שָׂרִים

המשך בעמוד o

אגרות קודש

ב״ה, אדר״ח תמוז, תשכ״ב
ברוקלין.

מרת רחל תחי׳

ברכה ושלום!

במענה למכתבה מכ״ו סיון ושלאחריו ת״ח על הבשו״ט מעניני הגן וביה״ס, חגיגת הסיום וכו׳,

ובודאי משתדלים היא וכן בשאר בתי ספר הרשת שיהי׳ קישור ע[ם] התלמידים-ות שי׳ גם בימי החופש, ובפרט אשר נמשך הוא משך כו״כ שבועות, ואמרו חז״ל אם תעזבני יום יומים אעזבך, וכמה אופנים ודרכים בזה (גם שמשתנים ממדינה למדינה וממקום למקום) בנוגע לקשר האמור, ותשועה ברוב יועץ. ויהי רצון שגם זה יהי׳ בהצלחה, ובפרט בהתבונן בחשיבות הענין וערכו...

בעת רצון יזכירו כל שכותבת אודותם על הציון הק׳ של כ״ק מו״ח אדמו״ר זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע מתאים לתוכן כתבה...

מפתח כללי

א) סדר הנחת תפילין ..... ב

ב) מזמורי תהלים קיח, קיט ..... ג

ג) מאמר ד״ה להבין ענין טענת המרגלים
שבת פרשת שלח, מב״ח תמוז, ה׳תשכ״ה ..... ה

ד) שיחת ש״פ שלח, מבה״ח תמוז ה׳תשכ״ה ..... יא

ה) משיחות ש״פ שלח, מבה״ח תמוז ה׳תנש״א ... יד

ו) לקוטי-שיחות פרשת שלח כרך יח ..... כז

ז) ילקוט לוי יצחק על התורה לכ״ק הרה״ג הרה״ח
המקובל ר׳ לוי יצחק שניאורסאהן זצ״ל ..... לד

ח) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת שלח .....לו

ט) שיעורי חומש יומי לשבוע פרשת שלח ..... לז

י) שיעורי תהלים לשבוע פרשת שלח ..... סב

יא) שיעורים בספר התניא (מוגה)
לשבוע פרשת שלח .....סג

יב) לוח ״היום יום״ לשבוע פרשת שלח.....עב

יג) הלכה יומית לעיון ברמב״ם .....עה

שיעורי רמב״ם

יד) – ג׳ פרקים ליום לשבוע פרשת שלח .....עח

טו) – פרק אחד ליום לשבוע פרשת שלח ..... קלח

טז) – ספר המצוות לשבוע פרשת שלח .....קנג

יז) נביאים וכתובים
ירמיה פרק טז, קהלת פרק ה .....קנו

יח) משניות – מסכת עדויות
ביאור קהתי.....קנח

יט) עין יעקב מסכת מגילה ..... קסז

כ) מסכת ערכין עם ביאורים
מדף ז עד דף יג..... קסח

מתורת רבותינו נשיאי חב״ד:

כא) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציונים
אדמו״ר הזקן ..... קצט

כב) שולחן ערוך הלכות ברכות השחר
לפי לוח רב יומי אדמו״ר הזקן ..... קצט

כג) לקוטי תורה ד״ה ויאמרו אל כל עדת גו׳ טובה גו׳
אדמו״ר הזקן ..... רב

כד) שערי תשובה
אדמו״ר האמצעי .....רז

כה) מאמרי הצ״צ – דרך מצותיך
אדמו״ר ה״צמח צדק״ .....רח

כו) תורת שמואל תרל״ב
אדמו״ר מוהר״ש ..... רי

כז) קונטרס עץ החיים
אדמו״ר מוהרש״ב.....ריא

כח) ספר המאמרים – קונטרסים
אדמו״ר מוהריי״צ..... ריב

כט) ספר השיחות ה׳תש״ב-תש״ג בלה״ק
אדמו״ר מוהריי״צ.....ריז

ל) אגרות קודש
אדמו״ר מוהריי״צ..... ריט

לא) חומש לקריאה בציבור ..... רכ

לב) קריאה התורה למנחת שבת-קודש ..... רכח

לג) ביאורים לפרקי אבות פרק ג..... רכט

לד) לוח זמנים לשבוע פרשת שלח..... רל

לה) סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש ..... רלא

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

בס"ד. שבת פרשת שלח, מבה"ח תמוז, ה'תשכ"ה

(הנחה בלתי מוגה)

לְהָבִין עִנְיַן טַעֲנַת הַמְרַגְּלִים שֶׁלֹּא רָצוּ לִיכָּנֵס לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְאָמְרוּ שֶׁהִיא אֶרֶץ אוֹכֶלֶת יוֹשְׁבֶיהָ[1], יֵשׁ לְהַקְדִּים וּלְבָאֵר הָעִנְיָן דְּאַרְעָא אִתְבַּטְּלַת[2] (שֶׁזֶּהוּ עַל־דֶּרֶךְ "אֶרֶץ אוֹכֶלֶת יוֹשְׁבֶיהָ"), שֶׁיֵּשׁ בָּזֶה שְׁנֵי פֵּירוּשִׁים[3]. פֵּירוּשׁ הָרִאשׁוֹן, שֶׁכַּאֲשֶׁר מַלְכִּין קַדְמָאִין דְּ'תֹהוּ' נָפְלוּ בִּשְׁבִירַת הַכֵּלִים, הִנֵּה סְפִירַת הַמַּלְכוּת (אַרְעָא) רַק אִתְבַּטְּלַת מִפְּעוּלָתָהּ, אֲבָל לֹא נָפְלָה בַּשְּׁבִירָה כוּ', וְטַעַם הַדָּבָר[4], כִּי הַטַּעַם לְסִבַּת הַשְּׁבִירָה הוּא מִפְּנֵי שֶׁהָיָה בָּהֶם בְּחִינַת יֵשׁוּת כוּ', וְעִנְיָן זֶה הוּא רַק בִּשְׁאָר הַמִּדּוֹת, וְלֹא בִּבְחִינַת מַלְכוּת, שֶׁאֵינָהּ בִּבְחִינַת יֵשׁ מוּרְגָּשׁ כָּל־כַּךְ, וְהַיְנוּ, שֶׁעַם הֱיוֹתָהּ בְּחִינַת יֵשׁ, מִכָּל־מָקוֹם יֵשׁ בָּהּ גַּם בְּחִינַת בִּטּוּל, וְסוֹבֶלֶת בְּטִבְעָהּ שְׁנֵי הַפָּכִים הַלָּלוּ יַחַד, וְלָכֵן לֹא הָיָה בָּהּ שְׁבִירָה וּנְפִילָה לְגַמְרֵי, אֶלָּא רַק בְּאוֹפֶן דְּ"אַרְעָא אִתְבַּטְּלַת", שֶׁנֶּעְדָּר אוֹר הִתְפַּשְּׁטוּתָהּ בְּלִבַּד. וּפֵירוּשׁ הַשֵּׁנִי, כַּמְבֹאָר בְּ'לִקּוּטֵי תּוֹרָה'[5] בְּעִנְיַן הַ'מְּסִרוּת נֶפֶשׁ' בַּתְּפִלָּה, עַד שֶׁתִּתְבַּטֵּל כֹּחַ מַהוּת הַנֶּפֶשׁ, כְּשַׁלְהֶבֶת הָעוֹלָה מֵאֵלֶיהָ לְהִכָּלֵל וּלְהִדָּבֵק בְּאוֹרוֹ יִתְבָּרֵךְ, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן "אַרְעָא אִתְבַּטְּלַת". וּבְהֶתְאֵם לְזֶה יֵשׁ גַּם שְׁנֵי פֵּירוּשִׁים בְּעִנְיַן אֶרֶץ אוֹכֶלֶת יוֹשְׁבֶיהָ. פֵּירוּשׁ הָרִאשׁוֹן, כִּדְאִיתָא בְּ'לִקּוּטֵי תּוֹרָה' בְּפָרָשָׁתֵנוּ[6]

ביאור בדרך אפשר

לְהָבִין עִנְיַן המשמעות הפנימית של **טַעֲנַת הַמְרַגְּלִים שֶׁלֹּא רָצוּ לִיכָּנֵס לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְאָמְרוּ שֶׁהִיא אֶרֶץ אוֹכֶלֶת יוֹשְׁבֶיהָ**[1], הנזכר בזוהר **דְּאַרְעָא אִתְבַּטְּלַת**[2] הארץ התבטלה, וכפי שיוסבר להלן **(שֶׁזֶּהוּ עַל־דֶּרֶךְ "אֶרֶץ אוֹכֶלֶת יוֹשְׁבֶיהָ"** שגם משמעותו היא ביטול עניינה האמיתי של הארץ שתמורת היותה מקום מושב לדרים עליה היא נעשית 'אוכלת יושביה'), **שֶׁיֵּשׁ בָּזֶה שְׁנֵי פֵּירוּשִׁים**[3] בתורת החסידות. **פֵּירוּשׁ הָרִאשׁוֹן, שֶׁכַּאֲשֶׁר מַלְכִּין קַדְמָאִין** המלכים הקדמונים **דְּ'תֹהוּ'** של עולם התוהו שקדם לעולם ה'תיקון', כפי שיוסבר בסמוך, **נָפְלוּ בִּשְׁבִירַת הַכֵּלִים, הִנֵּה סְפִירַת הַמַּלְכוּת (אַרְעָא)** הנקראת ארץ כי כשם שהארץ מצמיחה פירות, כך ספירת המלכות היא הספירה שבאמצעותה היא התהוות הנבראים, וכשם שהארץ היא בביטול ("שהכול דשין עליה"), כך ספירת המלכות עניינה הוא ביטול, "דלית לה מגרמה כלום", ובעבודת ה' הוא עניין קבלת עול מלכות שמים) **רַק אִתְבַּטְּלַת מִפְּעוּלָתָהּ, אֲבָל לֹא נָפְלָה בַּשְּׁבִירָה כוּ'**, כלומר, על הכתוב בפרשת וישלח אודות המלכים שמלכו באדום לפני מלוך מלך לבני ישראל, מבואר בקבלה וחסידות שבמובן הרוחני הכוונה לכך שלעולם כפי שנברא לבסוף, הנקרא 'עולם התיקון' קדם 'עולם התוהו' ובעוד שב'תיקון' יש 'סדר השתלשלות' מסודר בו האור האלוקי יורד ומאיר מדרגה לדרגה כשהאורות מלובשים בכלים, הרי בעולם התוהו, עולמם של המלכים הקדמונים, היו אורות מרובים וכלים מועטים דבר שגרם ל'שבירת הכלים' שלא יכלו להכיל את האורות המרובים, וכתוצאה משבירת הכלים הייתה 'נפילה' של ניצוצות הקדושה, ועל כך מבואר כאן שה'שבירה' הייתה בעיקר במידות שבעולם התוהו אבל ספירת המלכות רק התבטלה ולא הייתה בה 'נפילה' ו'שבירה' **וְטַעַם הַדָּבָר**[4], **כִּי הַטַּעַם לְסִבַּת הַשְּׁבִירָה הוּא מִפְּנֵי שֶׁהָיָה בָּהֶם בְּחִינַת יֵשׁוּת כוּ'**, כמבואר בחסידות ש'שבירת הכלים' בעולם התוהו נגרמה מכך שכל מידה ומידה היתה בתוקף גדול ולא הייתה 'התכללות' של המידות בינם לבין עצמן כמו 'חסד שבגבורה' ו'גבורה שבחסד' וכדומה **וְעִנְיַן זֶה** של תוקף ו'ישות' עד כדי כך שהכלי לא יכול להגביל ולהכיל את האור **הוּא רַק בִּשְׁאָר הַמִּדּוֹת** (חסד, גבורה, תפארת, נצח, הוד יסוד), **וְלֹא בִּבְחִינַת מַלְכוּת, שֶׁאֵינָהּ בִּבְחִינַת יֵשׁ מוּרְגָּשׁ כָּל־כַּךְ, וְהַיְנוּ, שֶׁעַם הֱיוֹתָהּ בְּחִינַת יֵשׁ** גם ספירת המלכות היא ספירה עם 'ישות' ומציאות מוגדרת, **מִכָּל־מָקוֹם יֵשׁ בָּהּ** בספירת המלכות, במקביל לעניין ה"יש" **גַּם בְּחִינַת בִּטּוּל, וְסוֹבֶלֶת בְּטִבְעָהּ שְׁנֵי הַפָּכִים הַלָּלוּ** של 'ישות' ו'ביטול' **יַחַד, וְלָכֵן לֹא הָיָה בָּהּ שְׁבִירָה וּנְפִילָה לְגַמְרֵי** כמו בשאר ששת המידות דעולם התוהו, **אֶלָּא** 'שבירת הכלים' בעולם התוהו פעלה בספירת המלכות **רַק בְּאוֹפֶן דְּ"אַרְעָא אִתְבַּטְּלַת", שֶׁנֶּעְדָּר אוֹר הִתְפַּשְּׁטוּתָהּ בְּלִבַּד** ואורה התבטל וחדל להאיר.

וּפֵירוּשׁ הַשֵּׁנִי בדברי הזוהר 'ארעא אתבטלת', **כַּמְבֹאָר בְּ'לִקּוּטֵי תּוֹרָה'**[5] לאדמו"ר הזקן לגבי משמעות המושג בעבודת ה' **בְּעִנְיַן הַ'מְּסִרוּת נֶפֶשׁ'** ההתמסרות המוחלטת של האדם לאלוקות **בַּתְּפִלָּה, עַד** כדי כך **שֶׁתִּתְבַּטֵּל כֹּחַ מַהוּת הַנֶּפֶשׁ** כמציאות בפני עצמה והנפש תתבטל לאלוקות ותהיה נכללת באלוקות, **כְּשַׁלְהֶבֶת** של נר **הָעוֹלָה מֵאֵלֶיהָ** כלפי מעלה **לְהִכָּלֵל** להיות כלולה, תוך ביטול ואיבוד המציאות האישית **וּלְהִדָּבֵק בְּאוֹרוֹ יִתְבָּרֵךְ, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן "אַרְעָא אִתְבַּטְּלַת"** ביטול המציאות והמהות של נפש האדם כלפי האלוקות.

וּבְהֶתְאֵם לְזֶה לשני הפירושים ב'ארעא אתבטלת' **יֵשׁ גַּם שְׁנֵי פֵּירוּשִׁים בְּעִנְיַן** טענת המרגלים שלא רצו להיכנס לארץ ישראל בטענה שהיא **אֶרֶץ אוֹכֶלֶת יוֹשְׁבֶיהָ** כמובא בתחילת המאמר. **פֵּירוּשׁ הָרִאשׁוֹן, כִּדְאִיתָא** כמובא **בְּ'לִקּוּטֵי תּוֹרָה' בְּפָרָשָׁתֵנוּ**[6] פרשת שלח שהמרגלים סברו שעדיף להישאר במדבר ולא להיכנס לארץ

---

1) פרשתנו יג, לב. 2) ספרא דצניעותא רפ"א - זח"ב קעו, ב. 3) ראה גם סה"מ תרל"א ס"ע שמו ואילך. 4) ראה גם אוה"ת בראשית יז, ב. 5) בהר מ, א. 6) וראה גם לקו"ת דרושי שמע"צ עט, ג.

ביאור בדרך אפשר

"שֶׁהָיָה בְּדַעְתָּם שֶׁאִם יִהְיֶה גִּלּוּי אוֹר־אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא לְמַטָּה בעולם הזה (עַל־יְדֵי קִיּוּם מִצְוֹת מַעֲשִׂיּוֹת כְּמוֹ לְמַעְלָה בעולמות העליונים הרוחניים, יִבָּטְלוּ מִמְּציאוּתָם לְגַמְרֵי אל מול הגילוי הגדול והעצום של אור האין־סוף, והמרגלים לא רצו לאבד ולבטל את מציאותם לחלוטין, וְזֶהוּ "אֹכֶלֶת יוֹשְׁבֶיהָ"[7], המרגלים לא רצו להיכנס לארץ ביודעם שהארץ היא כזו שגורמת ליושבים בה להתבטל לגמרי ממציאותם "פֵּירוּשׁ, "יוֹשְׁבֶיהָ" אלה שעובדים את ה' בארץ, בעולם הזה, ומקיימים מצוות מעשיות הממשיכות גילוי אלוקות בעולם אֵין תּוֹפְסִין מָקוֹם לְעַצְמָן כְּלָל וּמְבַטְּלִין עַצְמָן את המציאות והמהות האישית שלהם לְיִחוּדוֹ יִתְבָּרֵךְ לאחדות ה' שֶׁבַּתַּחְתּוֹנִים כפי שהיא בעולמות התחתונים לִהְיוֹת אֵין עוֹד כו'"[8] שיהיה גלוי כיצד 'אין עוד מלבדו' ואין מציאות נוספת מלבד מציאות ה' (שֶׁזֶּהוּ פירוש זה ב'ארץ אוכלת יושביה' הוא עַל־דֶּרֶךְ פֵּירוּשׁ הַשֵּׁנִי בְּ"אַרְעָא אִתְבַּטְּלַת", שֶׁהוּא עִנְיַן בִּטּוּל בִּמְצִיאוּת[9] ביטול מוחלט של המציאות האישית, ולא 'ביטול היש' בלבד, כאמור לעיל שהכוונה למסירות נפש מוחלטת בתפילה עד לדבקות והתכללות באלוקות).

וּפֵירוּשׁ הַשֵּׁנִי, כַּמְבֹאָר בְּכַמָּה דְּרוּשִׁים[10] מאמרי חסידות בְּפֵירוּשׁ "אֶרֶץ אֹכֶלֶת יוֹשְׁבֶיהָ", שֶׁטַּעֲנָתָם של המרגלים הָיְתָה שֶׁהַהִתְעַסְּקוּת בְּגַשְׁמִיּוּת (שהיא הכרחית לצורך קיום מִצְוֹת מַעֲשִׂיּוֹת) מְגַשֶּׁמֶת את האדם כו', וְלָכֵן לֹא רָצוּ לִיכָּנֵס לָאָרֶץ כְּדֵי לַעֲסוֹק בְּבֵרוּר הַדְּבָרִים הַגַּשְׁמִיִּים, הפרדת הטוב שבהם מהרע שבהם והעלאתו לקדושה (על ידי השימוש בדברים הגשמיים לדברים מותרים ובמיוחד לצורך קיום מצוות) כֵּיוָן שֶׁהָיוּ המרגלים יְרֵאִים שֶׁמָּא לֹא זוֹ בִּלְבַד שֶׁלֹּא יַעֲלֶה בְּיָדָם לְבָרְרָם כו' ולהעלות את הדברים הגשמיים, אֶלָּא אַדְּרַבָּה, שֶׁהַהִתְעַסְּקוּת בַּדְּבָרִים הַגַּשְׁמִיִּים תַּזִּיק לָהֶם עצמם, כֵּיוָן שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה שיבואו במגע עם גשמיות וחומריות יִפְּלוּ מִמַּדְרֵגָתָם הרוחנית הנעלית בה היו בהיותם במדבר ללא צורך כלל לבוא במגע עם דברים גשמיים כו'[11] (שֶׁזֶּהוּ עַל־דֶּרֶךְ פֵּירוּשׁ הָרִאשׁוֹן בְּ"אַרְעָא אִתְבַּטְּלַת", שֶׁקָּשׁוּר עִם עִנְיַן שְׁבִירַת הַכֵּלִים דְּ'תֹהוּ', כִּדְלְקַמָּן כפי שיוסבר להלן אודות הקשר של שבירת הכלים ונפילת הניצוצות ל'עבודת הבירורים').

ב) וְהָעִנְיָן בָּזֶה, כַּמְבֹאָר בְּ'לִקּוּטֵי תּוֹרָה' רֵישׁ בהתחלת פָּרָשָׁתֵנוּ[12] פרשת שלח בְּעִנְיַן מַהוּת הפנימית הרוחנית של מַדְרֵגַת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. דְּהִנֵּה, כָּל הַמִּצְוֹת הַמַּעֲשִׂיּוֹת בשונה מהמצוות שקיומן הוא במחשבה או בדיבור רוּבָּן כְּכוּלָּן תְּלוּיוֹת דַּוְקָא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וּבִפְרָט עִנְיָנֵי זְרָעִים שרובם הם מצוות התלויות בארץ וְקָדָשִׁים שרובם הם מצוות שקיומן הוא בבית המקדש. וּמַמְשִׁיךְ, דְּהִנֵּה כְּתִיב[13] כִּי לֹא עַל הַלֶּחֶם לְבַדּוֹ יִחְיֶה הָאָדָם כִּי עַל כָּל מוֹצָא פִי ה' וְגוֹ', כלומר, החיות נובעת מדבר ה' הבורא ומהווה ומקיים את הנברא וְצָרִיךְ לְהָבִין הַיִּתְרוֹן שֶׁבַּלֶּחֶם שאותו נקט הכתוב לדוגמא, וַהֲלֹא גַּם הָאָדָם עצמו נִבְרָא בְּמַאֲמָר של הקדוש־ברוך־הוא, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[14] נַעֲשֶׂה אָדָם כו', וְלָמָּה צָרִיךְ הָאָדָם לְקַבֵּל חִיּוּתוֹ מֵהַלֶּחֶם דַּוְקָא ישירות מדבר ה' ('מוצא פי ה') כפי שלחם קיים מדבר ה' ואינו זקוק למזון כדי להתקיים [וְיִתֵּרָה מִזֶּה, בעניין זה שהאדם זקוק לאוכל כדי לחיות יש פלא גדול עוד יותר, אֵיךְ[15] יֵשׁ בְּכֹחַ הַמַּאֲכָל לְהַחֲיוֹת אֶת

ביאור בדרך אפשר

1 "שֶׁהָיָה בְּדַעְתָּם שֶׁאִם יִהְיֶה גִּלּוּי אוֹר־אֵין־סוֹף
2 בָּרוּךְ־הוּא לְמַטָּה (עַל־יְדֵי קִיּוּם מִצְוֹת מַעֲשִׂיּוֹת)
3 כְּמוֹ לְמַעְלָה, יִבָּטְלוּ מִמְּציאוּתָם לְגַמְרֵי, וְזֶהוּ
4 אֹכֶלֶת יוֹשְׁבֶיהָ"[7], "פֵּירוּשׁ, "יוֹשְׁבֶיהָ" אֵין
5 תּוֹפְסִין מָקוֹם לְעַצְמָן כְּלָל וּמְבַטְּלִין עַצְמָן
6 לְיִחוּדוֹ יִתְבָּרֵךְ שֶׁבַּתַּחְתּוֹנִים לִהְיוֹת אֵין עוֹד
7 כו'"[8] (שֶׁזֶּהוּ עַל־דֶּרֶךְ פֵּירוּשׁ הַשֵּׁנִי בְּ"אַרְעָא
8 אִתְבַּטְּלַת", שֶׁהוּא עִנְיַן בִּטּוּל בִּמְצִיאוּת[9].
9 וּפֵירוּשׁ הַשֵּׁנִי, כַּמְבֹאָר בְּכַמָּה דְּרוּשִׁים[10] בְּפֵירוּשׁ
10 "אֶרֶץ אֹכֶלֶת יוֹשְׁבֶיהָ", שֶׁטַּעֲנָתָם הָיְתָה
11 שֶׁהַהִתְעַסְּקוּת בְּגַשְׁמִיּוּת (מִצְוֹת מַעֲשִׂיּוֹת)
12 מְגַשֶּׁמֶת כו', וְלָכֵן לֹא רָצוּ לִיכָּנֵס לָאָרֶץ כְּדֵי
13 לַעֲסוֹק בְּבֵרוּר הַדְּבָרִים הַגַּשְׁמִיִּים, כֵּיוָן שֶׁהָיוּ
14 יְרֵאִים שֶׁמָּא לֹא זוֹ בִּלְבַד שֶׁלֹּא יַעֲלֶה בְּיָדָם
15 לְבָרְרָם כו', אֶלָּא אַדְּרַבָּה, שֶׁהַהִתְעַסְּקוּת בַּדְּבָרִים
16 הַגַּשְׁמִיִּים תַּזִּיק לָהֶם, כֵּיוָן שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה יִפְּלוּ
17 מִמַּדְרֵגָתָם כו'[11] (שֶׁזֶּהוּ עַל־דֶּרֶךְ פֵּירוּשׁ הָרִאשׁוֹן
18 בְּ"אַרְעָא אִתְבַּטְּלַת", שֶׁקָּשׁוּר עִם עִנְיַן שְׁבִירַת
19 הַכֵּלִים דְּ'תֹהוּ', כִּדְלְקַמָּן).
20 ב) וְהָעִנְיָן בָּזֶה, כַּמְבֹאָר בְּ'לִקּוּטֵי תּוֹרָה' רֵישׁ
21 פָּרָשָׁתֵנוּ[12] בְּעִנְיַן מַהוּת מַדְרֵגַת אֶרֶץ
22 יִשְׂרָאֵל. דְּהִנֵּה, כָּל הַמִּצְוֹת הַמַּעֲשִׂיּוֹת רוּבָּן כְּכוּלָּן
23 תְּלוּיוֹת דַּוְקָא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וּבִפְרָט עִנְיָנֵי זְרָעִים
24 וְקָדָשִׁים. וּמַמְשִׁיךְ, דְּהִנֵּה כְּתִיב[13] כִּי לֹא עַל
25 הַלֶּחֶם לְבַדּוֹ יִחְיֶה הָאָדָם כִּי עַל כָּל מוֹצָא פִי ה'
26 וְגוֹ', וְצָרִיךְ לְהָבִין הַיִּתְרוֹן שֶׁבַּלֶּחֶם, וַהֲלֹא גַּם
27 הָאָדָם נִבְרָא בְּמַאֲמָר, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[14] נַעֲשֶׂה אָדָם
28 כו', וְלָמָּה צָרִיךְ הָאָדָם לְקַבֵּל חִיּוּתוֹ מֵהַלֶּחֶם
29 דַּוְקָא [וְיִתֵּרָה מִזֶּה, אֵיךְ[15] יֵשׁ בְּכֹחַ הַמַּאֲכָל

---

7) לז, רע"א. 8) מא, ב. וראה גם מה, ג. 9) ראה גם אוה"ת פרשתנו ע' תנח: "ארץ אוכלת יושבי' היא בחי' כלה שארי ולבבי". 10) ראה אוה"ת שם ע' תקכז. הוספות (בהוצאת קה"ת, תשנ"ז) ס"ע 66. 11) ראה גם מאמרי הצ"צ תרי"ד ע' כא: כמ"ש ארץ אוכלת יושבי' (לפי פי' א'). או"ת להה"מ סקנ"ב. 12) לו, ג. 13) עקב ח, ג. 14) בראשית א, כו. 15) ראה לקו"ת צו יג, ב.

ביאור בדרך אפשר

הָאָדָם, הֲלֹא הַלֶּחֶם הוּא בְּחִינַת צוֹמֵחַ שמעלתו ומדרגתו נמוכה מזו של האדם **(וְהָאָרֶץ שֶׁמִּמֶּנָּה יוֹצֵא הַלֶּחֶם הִיא בְּחִינַת דּוֹמֵם** שמעלתו ומדרגתו נמוכה אפילו ממעלתו ומדרגתו של הצומח), **וְהָאָדָם הוּא בְּחִינַת מְדַבֵּר** שנעלה בהרבה מצומח ודומם, **וְאִם כֵּן, אֵיךְ יִהְיֶה הַצּוֹמֵחַ בְּחִינַת מְחַיֶּה** מקור חיות **לַ׳מְדַבֵּר׳ שֶׁלְּמַעְלָה מִמֶּנּוּ הַרְבֵּה]. ?**

אַךְ הָעִנְיָן הוּא, כִּי מוֹצָא פִּי ה׳ שֶׁבְּדוֹמֵם־צוֹמֵחַ־חַי הוּא עִנְיָן הָרפ״ח נִיצוֹצִין שֶׁנָּפְלוּ בִּשְׁבִירַת הַכֵּלִים כמבואר בכתבי האריז״ל שזהו מספר הניצוצות האלוקיים מעולם התוהו ש׳נפלו׳ למטה ויש לברר ולהעלות אותם ב׳עבודת הבירורים׳ (ככתוב בספר ׳מבוא שערים׳ לרבי חיים ויטאל: כי רפ״ח ניצוצות הם שברי כלים שנפלו לתהומא רבה... וישראל כשהיו במצרים העלו משם ר״ב ניצוצות, אבל פ״ו ניצוצות לתשלום רפ״ח, לא היה יכול משה רבינו עליו־השלום להוציא משם מכור הברזל, וזהו שכתוב וגם ערב ר״ב עלה אתם, ר״ב דייקא ולא יותר, אבל משה עלה אל האלוקים לתקן פ״ו ניצוצות אחרים... שכל זה נרמז במה שאמר יעקב לבניו . . ושברו לנ״ו, גימטריא פ״ו, אבל ר״ב שלהם יעלו עמהם, וזה סוד וירדו אחי יוסף לשבור ב״ר, רצה לומר שלא יישארו שם רק פ״ו אחרי שיוציאו השברים משם כמניין ב״ר״), **וְהָאָדָם הוּא מֵעוֹלָם הַ׳תִּקּוּן׳** שלמטה במדריגה מעולם התוהו, **וְלָכֵן צָרִיךְ הָאָדָם לְקַבֵּל חַיּוּתוֹ מִדּוֹמֵם־צוֹמֵחַ־חַי דַּוְקָא** אף שלאחר הירידה למטה האדם ה׳מדבר׳ אכן נעלה מהדומם־צומח־חי, **לְפִי שֶׁשֹּׁרֶשׁ הָרפ״ח נִיצוֹצִין** בעולם התוהו **הוּא מְאֹד נַעֲלֶה כוּ׳ (שֶׁלָּכֵן** דווקא בגלל שיש להם שורש גבוה ונעלה מאד **נָפְלוּ לְמַטָּה בְּיוֹתֵר, כַּיָּדוּעַ**[16] בתורת החסידות **הַמָּשָׁל מִנְּפִילַת הַחוֹמָה** של אבנים, **שֶׁהָאֶבֶן שֶׁבְּרֹאשׁ הַחוֹמָה נוֹפֶלֶת רָחוֹק יוֹתֵר** מהאבן הנמצאת בתחתית החומה, וכשהחומה נופלת אבן זו נופלת קרוב, וכך גם ברוחניות, כאשר הגבוה והנעלה מאד ׳נופל׳, הנפילה והירידה היא למטה ביותר), **כַּמְבֹאָר הָעִנְיָן בְּכִתְבֵי הָאֲרִיז״ל**[17], **וְנִתְבָּאֵר בַּאֲרוּכָּה בְּתוֹרַת הַחֲסִידוּת, הָחֵל מִתּוֹרַת הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב**[18] **וְרַבֵּנוּ הַזָּקֵן**[19], **וְכֵן בִּדְרוּשֵׁי** מאמרי החסידות של **רַבּוֹתֵינוּ נְשִׂיאֵינוּ שֶׁלְּאַחֲרֵי־זֶה,** בדורות הבאים אחרי רבינו הזקן, **עַד לִכְבוֹד־קְדוּשַׁת מוֹרִי־וְחָמִי אֲדָמוֹ״ר נְשִׂיא דּוֹרֵנוּ.**

וְעַל־פִּי־זֶה מוּבָן גּוֹדֶל הַמַּעֲלָה בַּכְּנִיסָה לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל כְּדֵי לַעֲסוֹק בְּעִנְיָנִים גַּשְׁמִיִּים, ועד כמה המרגלים שלא רצו לעשות זאת טעו **כֵּיוָן שֶׁעַל־יְדֵי בֵּרוּר הַדְּבָרִים הַגַּשְׁמִיִּים** שבעולם הזה התחתון **שֶׁשָּׁרְשָׁם מְאֹד נַעֲלֶה כוּ׳, בְּעוֹלָם הַתֹּהוּ שֶׁלְּמַעְלָה מֵעוֹלָם הַתִּקּוּן, נִמְשָׁךְ אוֹר נַעֲלֶה הָאוֹר דְּ׳תֹהוּ׳ כוּ׳**[20] ולא רק ה׳ניצוצות׳ וההתפשטות של האור אלא עצמיות האור.

אָמְנָם כְּדֵי שֶׁיּוּמְשַׁךְ אוֹר נַעֲלֶה זֶה ויתגלה למטה בעולם הזה שבו מקיימים מצוות מעשיות **אוֹר נַעֲלֶה זֶה** ״עצם האור דתוהו״ **(שֶׁאָז יִתָּכֵן שֶׁמְּצַד גּוֹדֶל מַעֲלַת הָאוֹר יִתְבַּטְּלוּ** הנבראים שבעולם הזה **מִמְּציאוּתָם לְגַמְרֵי** ויחדלו מלהתקיים), **הֲרֵי זֶה דַּוְקָא עַל־יְדֵי־זֶה שֶׁמְּבָרְרִים אֶת הַדְּבָרִים הַגַּשְׁמִיִּים שֶׁבָּהֶם נִתְלַבְּשׁוּ הַנִּצוֹצִין דְּ׳תֹהוּ׳ כוּ׳**[20] ועל ידי שמתעסקים בהם לדברים מותרים לשם שמים ולקיום המצוות המעשיות, מבררים ומעלים אותם לקדושה.

אַךְ עַל זֶה לגבי עבודה זו של בירור הניצוצות שנפלו בדברים הגשמיים **טָעֲנוּ הַמְרַגְּלִים וְאָמְרוּ ״לֹא נוּכַל גּוֹ׳ כִּי חָזָק הוּא מִמֶּנּוּ״**[21], **אַל תִּקְרֵי** ״ממנו״, מאתנו אלא ״ממנו״, מאתו **כוּ׳, כְּבִיכוֹל (כְּלַפֵּי מַעְלָה** הקדוש ברוך הוא

---

16) לקו״ת פ׳ ראה יט, ג. 17) לקוטי תורה פ׳ עקב שם. 18) כתר שם טוב סימן קצד. 19) לקו״ת צו שם. מטות פא, ב. עקב יד, א ואילך. ובכ״מ. 20) ראה גם ד״ה ויהס כלב תרד״ע (המשך תער״ב ח״א ע׳ תקכא). 21) פרשתנו שם, לא.

ביאור בדרך אפשר

אָמְרוּ[22]) לפי פשוטו המרגלים טענו שהעם היושב בארץ חזק "ממנו" כלומר מאתנו, ולפי דרשת חכמינו ז"ל הם התכוונו כלפי מעלה **אֲפִילוּ בַּעַל הַבַּיִת** הקדוש-ברוך-הוא בעצמו **אֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיא כֻּלָּיו מִשָּׁם**[23], ולפי פנימיות הדברים **דְּ"כֻלָּיו" קָאֵי** הכוונה **עַל הַכֵּלִים דְּתֹהוּ' שֶׁנִּשְׁבְּרוּ** כי לא היה ביכולתם ובאפשרותם לקלוט ולהכיל את האורות המרובים שהאירו בעולם התוהו בגילוי ובתוקף **וְנָפְלוּ הַנִּיצוֹצוֹת לְמַטָּה** אל תוך הדברים הגשמיים **כו'**, **ו"בַעַל הַבַּיִת" קָאֵי** הכוונה **עַל בְּחִינַת הַתִּקּוּן שֶׁצָּרִיךְ** שעולם התיקון הוא העולם שבו העבודה המוטלת על האדם העוסק בתורה ומצוות היא **לְבָרֵר** ולהעלות לקדושה **וּלְהוֹצִיא אֶת הַנִּיצוֹצוֹת (כֻּלָּיו), וּפֵירוּשׁ** טענת המרגלים שלא רצו לעבוד עבודה זו ואמרו **"אֵין בַּעַל הַבַּיִת יָכוֹל לְהוֹצִיא אֶת כֻּלָּיו"**, **הֵינוּ**[24], **שֶׁאֵין בִּיכֹלֶת הַ'תִּקּוּן' לְבָרֵר אֶת הַנִּיצוֹצוֹת דְּ'תֹהוּ', לְפִי שֶׁהָאוֹרוֹת דְּ'תִּקּוּן' הֵם מוּעָטִים** אורות מצומצמים כי הם מלובשים בכלים **וְלָכֵן הֵם חֲלָשִׁים** ולא מאירים בתוקף, **וְאִילוּ הָאוֹרוֹת דְּ'תֹהוּ' הֵם מְרוּבִּים, וְלָכֵן הֵם חֲזָקִים וְתַקִּיפִים כו'**. ולכן סברו וטענו המרגלים, בטעות, שאין אפשרות לעסוק בתורה ומצוות בעולם הזה, בארץ ישראל, ולברר את הניצוצות שנפלו מעולם התוהו.

ג) **אַךְ** בתשובה ובתגובה לטענה זו של המרגלים **נֶאֱמַר**[25] **וַיַּהַס כָּלֵב אֶת הָעָם אֶל מֹשֶׁה, וַיֹּאמֶר עָלֹה נַעֲלֶה וְיָרַשְׁנוּ אֹתָהּ כִּי יָכוֹל נוּכַל לָהּ, הֵינוּ, שֶׁיְּכוֹלִים לְבָרֵר אֶת הַנִּיצוֹצוֹת דְּ'תֹהוּ' כו'**. **וּבְהַקְּדִּים הַדִּיּוּקִים בְּפָסוּק זֶה**[26], **מַהוּ אוֹמְרוֹ "כִּי יָכוֹל נוּכַל לָהּ", לְאַחֲרֵי שֶׁכְּבָר אָמַר "עָלֹה נַעֲלֶה וְיָרַשְׁנוּ אֹתָהּ".**

וְהָעִנְיָן בָּזֶה[27], דְּהִנֵּה, הַסִּבָּה לְכָךְ שֶׁבְּמִדּוֹת דְּ'תֹהוּ' הָיְתָה שְׁבִירַת הַכֵּלִים כו' (וְעַד כְּדֵי כָּךְ שֶׁיֵּשׁ נְתִינַת מָקוֹם לְטַעֲנַת הַמְרַגְּלִים שֶׁלְּאַחֲרֵי-זֶה שׁוּב "אֵין בַּעַל הַבַּיִת יָכוֹל לְהוֹצִיא אֶת כֻּלָּיו"), הֲרֵי זֶה לְפִי שֶׁהַמִּדּוֹת דְּ'תֹהוּ' הָיוּ בִּבְחִינַת יֵשׁוּת כו'[28], שֶׁהוּא עִנְיַן הִתְפַּעֲלוּת הַמִּדּוֹת בְּאוֹפֶן שֶׁל הִתְרַגְּשׁוּת וְהִתְלַהֲבוּת וְרַעַשׁ כו' כפי שרואים במוחש בנפש האדם שכאשר האדם מתרגש ומתלהב, המידות והרגש שבלבו הם בתוקף ובהתגברות גדולה, וכיוון שהמידות דתוהו היו בתוקף ובחוזק רב, הכלים לא יכלו לקלוט ולהכיל אותם ונשברו. **וְזֶהוּ שֶׁאָמְרוּ הַמְרַגְּלִים**[29] **אֶפֶס כִּי עַז הָעָם גוֹ' כִּי חָזָק הוּא גוֹ'**, **שֶׁהוּא** לפי המשמעות הפנימית של הדברים **עִנְיַן תּוֹקֶף הַמִּדּוֹת דְּ'תֹהוּ'** ולפי הטענה והטעות של המרגלים אין אפשרות ויכולת לברר מידות חזקות ותקיפות כל כך, אבל האמת היתה כדברי כלב בן יפונה שלבני ישראל כן ניתנו הכוחות לברר את הניצוצות דתוהו שנפלו למטה. **וְלָכֵן**, כיוון שסיבת השבירה הייתה התוקף והישות של המידות **הָעֵצָה כְּדֵי לְבָרְרָם הִיא לִפְעוֹל**

ביאור בדרך אפשר

שממשיך ומבאר.

וּבְהַקְּדִּים הַדִּיּוּקִים והשאלות **בְּפָסוּק זֶה**[26], **מַהוּ אוֹמְרוֹ** מדוע אומר הכתוב **(וַיַּהַס כָּלֵב אֶת הָעָם) אֶל מֹשֶׁה, דְּלִכְאוֹרָה הָוָה־לֵיהּ־לְמֵימַר רַק "וַיַּהַס כָּלֵב אֶת הָעָם"**. **וְגַם צָרִיךְ לְהָבִין, מַהוּ אוֹמְרוֹ "כִּי יָכוֹל נוּכַל לָהּ", לְאַחֲרֵי שֶׁכְּבָר אָמַר "עָלֹה נַעֲלֶה וְיָרַשְׁנוּ אֹתָהּ"**, **וְלָכֵן הָעֵצָה כְּדֵי לְבָרְרָם הִיא לִפְעוֹל** וכאורה יש כאן כפל וייתור לשון שלא לצורך?

---

22) פירש"י עה"פ. 23) סוטה לה, א. 24) ראה אוה"ת פרשתנו ע' תנא. 25) פרשתנו שם, ל. 26) ראה גם רד"ה ויהס כלב הנ"ל (שם ע' תקיד). 27) ראה גם סד"ה ויהס כלב הנ"ל (שם ע' תקכג ואילך). 28) ראה גם המשך תער"ב שם ע' תסו ואילך. 29) פרשתנו שם, כח-לא.

ביאור בדרך אפשר

חֲלִישׁוּת הַמִּדּוֹת, שֶׁיִּהְיֶה בָּהֶם עִנְיַן הַבִּטּוּל של מציאותם. **וְזֶהוּ וַיַּהַס גּוֹ׳, לְשׁוֹן שְׁתִיקָה, וְיָדוּעַ שֶׁשְּׁתִיקָה** כאשר האדם לא מבטא את עצמו כלל **הוּא עִנְיַן הַבִּטּוּל** של המציאות שלו, **דְּהַיְנוּ שֶׁפָּעַל חֲלִישׁוּת וּבִטּוּל הַמִּדּוֹת** ואת ולהעלות.

וְהִנֵּה, עִנְיַן הַבִּטּוּל של המידות שלא יהיו בהתפעלות ובהתלהבות גדולה אלא בחלישות **נַעֲשֶׂה עַל־יְדֵי הַמְשָׁכַת** והתגלות **הַמּוֹחִין** הארת והשפעת השכל על הרגש, **וּכְפִי שֶׁרוֹאִים** בפועל בטבע האדם **שֶׁמִּי שֶׁהוּא בַּעַל מוֹחִין יוֹתֵר, אֲזַי הִתְפַּעֲלוּת הַמִּדּוֹת** של אותו אדם **הִיא בַּחֲלִישׁוּת יוֹתֵר, כִּי כְּלָלוּת טֶבַע הַמּוֹחִין הוּא בִּבְחִינַת מְנוּחָה וְהִתְיַשְּׁבוּת, וּכְמוֹ** ולא התפעלות והתרגשות, שאמרו בזוהר ש׳חכמה סתימאה׳ (החכמה העלומה) היא שקטה ונמצאת במקומה כמו יין טוב על שמריו, וזהו שאמרו **"סָבָא דַּעְתּוֹהִי סָתִים, כַּחֲמָר טָב דְּשָׁקִיט וְשָׁכִיךְ" כו׳**[30], הזקן דעתו עלומה כיין טוב ששקט ורגוע **שֶׁלָּכֵן הָיְתָה הַשְּׁבִירָה** של הכלים בעולם התוהו **רַק בַּמִּדּוֹת וְלֹא בַּמּוֹחִין**[31] שכאמור מטבעם הם ברוגע ובהתיישבות ולכן לא היו בתוקף ובחוזק שלמעלה מיכולת הכלים להכיל.

וְזֶהוּ מַה שֶּׁנֶּאֱמַר (וַיַּהַס כלב גּוֹ׳) אֶל מֹשֶׁה, שֶׁפְּעוּלַת הַבִּטּוּל בַּמִּדּוֹת שפעל כלב על ידי שהשתיק את העם **הִיא עַל־יְדֵי הַחִבּוּר** של העם **אֶל מֹשֶׁה, בְּחִינַת הַחָכְמָה** אותיות כוח־מה, **שֵׁם מַ״ה** כאשר שם הוי׳ כתוב במילוי אותיות אל״ף, היינו יו״ד, ה״א, וא״ו, ה״א הגימטרייא של האותיות הללו היא מ״ה **(45), שֶׁיֵּשׁ בּוֹ** בשם מ״ה **הַכֹּחַ לִפְעוֹל הַבִּטּוּל בַּמִּדּוֹת דְּ׳תֹהוּ׳** (כי ׳מה׳ מורה על ביטול כמו שאמרו משה ואהרן על עצמם "ונחנו מה"). **וְעִנְיַן זֶה** של פעולת

ביאור בדרך אפשר

1 **חֲלִישׁוּת הַמִּדּוֹת, שֶׁיִּהְיֶה בָּהֶם עִנְיַן הַבִּטּוּל**
2 **וַיַּהַס גּוֹ׳, לְשׁוֹן שְׁתִיקָה, וְיָדוּעַ שֶׁשְּׁתִיקָה הוּא**
3 **עִנְיַן הַבִּטּוּל, דְּהַיְנוּ שֶׁפָּעַל חֲלִישׁוּת וּבִטּוּל**
4 **הַמִּדּוֹת. וְהִנֵּה, עִנְיַן הַבִּטּוּל נַעֲשֶׂה עַל־יְדֵי**
5 **הַמְשָׁכַת הַמּוֹחִין, וּכְפִי שֶׁרוֹאִים שֶׁמִּי שֶׁהוּא בַּעַל**
6 **מוֹחִין יוֹתֵר, אֲזַי הִתְפַּעֲלוּת הַמִּדּוֹת הִיא**
7 **בַּחֲלִישׁוּת יוֹתֵר, כִּי כְּלָלוּת טֶבַע הַמּוֹחִין הוּא**
8 **בִּבְחִינַת מְנוּחָה וְהִתְיַשְּׁבוּת, וּכְמוֹ "סָבָא דַּעְתּוֹהִי**
9 **סָתִים, כַּחֲמָר טָב דְּשָׁקִיט וְשָׁכִיךְ" כו׳[30], שֶׁלָּכֵן**
10 **הָיְתָה הַשְּׁבִירָה רַק בַּמִּדּוֹת וְלֹא בַּמּוֹחִין[31]. וְזֶהוּ**
11 **מַה שֶּׁנֶּאֱמַר (וַיַּהַס גּוֹ׳) אֶל מֹשֶׁה, שֶׁפְּעוּלַת**
12 **הַבִּטּוּל בַּמִּדּוֹת הִיא עַל־יְדֵי הַחִבּוּר אֶל מֹשֶׁה,**
13 **בְּחִינַת הַחָכְמָה, שֵׁם מַ״ה, שֶׁיֵּשׁ בּוֹ הַכֹּחַ לִפְעוֹל**
14 **הַבִּטּוּל בַּמִּדּוֹת דְּ׳תֹהוּ׳. וְעִנְיַן זֶה הוּצְרַךְ לִהְיוֹת**
15 **עַל־יְדֵי כָּלֵב, כִּי הָאוֹפֶן הַיּוֹתֵר טוֹב לְבַטֵּל אֶת**
16 **דִּבְרֵי הַמְרַגְּלִים הוּא עַל־יְדֵי אֶחָד מֵהֶם גּוּפָא,**
17 **עַל־דֶּרֶךְ מַאֲמַר רַז״ל[32] מִינֵּהּ וּבֵהּ אַבָּא לְשַׁדְּיֵהּ**
18 **בֵּהּ נַרְגָּא. וְגַם, לְפִי שֶׁכָּלֵב הָיָה מְמוּצָע בֵּין מֹשֶׁה**
19 **אֶל כָּל הָעָם, כִּי[33] כָּלֵב בְּגִימַטְרִיָּא ׳אֵלִיָּה׳**
20 **וּבְגִימַטְרִיָּא בַּ״ן[34], וְיָדוּעַ שֶׁאֵלִיָּה הָיָה בְּחִינַת**
21 **בַּ״ן[35] דְּמַ״ה[36], וְלָכֵן הָיָה בִּיכָלְתּוֹ לְחַבֵּר אֶת הָעָם**
22 **אֶל מֹשֶׁה, לְהַמְשִׁיךְ בָּהֶם בְּחִינַת הַבִּטּוּל כו׳.**
23 **וְעַל־יְדֵי־זֶה הִנֵּה "עָלָה נַעֲלָה וְיָרַשְׁנוּ אֹתָהּ כִּי**
24 **יָכוֹל נוּכַל לָהּ". וְהָעִנְיָן בָּזֶה,**
25 **דְּמַה שֶּׁכָּתוּב "וְיָרַשְׁנוּ אֹתָהּ" קָאֵי עַל יְרוּשַׁת**
26 **אוֹרוֹת דְּ׳תֹהוּ׳, שֶׁזֶּה נַעֲשֶׂה עַל־יְדֵי הַבֵּרוּר הַפְּרָטִי**
בְּאוֹפֶן שֶׁל הִתְלַבְּשׁוּת כו׳. וּבֵרוּר פְּרָטִי זֶה בָּא

הביטול של (עניין תוקף המידות של) העם **הוּצְרַךְ לִהְיוֹת עַל־יְדֵי כָּלֵב** שהיה אחד משנים עשר המרגלים, **כִּי הָאוֹפֶן הַיּוֹתֵר טוֹב** הדרך הטובה ביותר **לְבַטֵּל אֶת דִּבְרֵי הַמְרַגְּלִים הוּא עַל־יְדֵי אֶחָד מֵהֶם גּוּפָא** עצמם, **עַל־דֶּרֶךְ מַאֲמַר רַז״ל[32] מִינֵּהּ וּבֵהּ אַבָּא לְשַׁדְּיֵהּ בֵּהּ נַרְגָּא** ופירש רש״י: "אבא, יער. מעצמו של יער ייכנס בתוך הגרזן להיות בית יד ויקצצו בו את היער".

וְגַם, לְפִי שֶׁכָּלֵב הָיָה מְמוּצָע שהיה ביכולתו לפעול חיבור **בֵּין מֹשֶׁה אֶל כָּל הָעָם, כִּי[33] כָּלֵב בְּגִימַטְרִיָּא ׳אֵלִיָּה׳ וּבְגִימַטְרִיָּא בַּ״ן[34]**, כאשר שם הוי׳ כתוב במילוי אותיות ה״א, היינו יו״ד, ה״ה, ו״ו, ה״ה הגימטרייא של האותיות הללו היא ב״ן **(52) וְיָדוּעַ שֶׁאֵלִיָּה הָיָה בְּחִינַת בַּ״ן[35] דְּמַ״ה[36]**, בשם מ״ה עצמו, עניין הביטול, משה רבינו הוא פנימיות שם מ״ה והביטול שלו הוא ביטול פנימי, ואילו אליהו הוא חיצוניות שם מ״ה חלק הב״ן שבמ״ה, ולכן הביטול שלו לא הגיע לביטול של מדריגת משה, וכיוון שכלב היה בחינת אליהו היה בכוחו להיות ׳ממוצע׳ הפועל חיבור בין העם ומשה רבינו **וְלָכֵן הָיָה בִּיכָלְתּוֹ לְחַבֵּר אֶת הָעָם אֶל מֹשֶׁה, לְהַמְשִׁיךְ בָּהֶם** בעם **בְּחִינַת הַבִּטּוּל** לאלוקות שנובעת ממשה **כו׳**.

וְעַל־יְדֵי־זֶה שהעם יתבטל לאלוקות (הודות להמשכת המוחין במידות והחיבור למשה רבינו, כמבואר לעיל) **הִנֵּה "עָלָה נַעֲלָה וְיָרַשְׁנוּ אֹתָהּ כִּי יָכוֹל נוּכַל לָהּ". וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּמַה שֶּׁכָּתוּב "וְיָרַשְׁנוּ אֹתָהּ" קָאֵי** הכוונה **עַל יְרוּשַׁת אוֹרוֹת דְּ׳תֹהוּ׳** לקבל ו׳לרשת׳ גם את ההמשכה של האורות הנעלים הללו, **שֶׁזֶּה נַעֲשֶׂה עַל־יְדֵי הַבֵּרוּר הַפְּרָטִי** של כל מידה ומידה ושל כל ניצוץ וניצוץ **בְּאוֹפֶן שֶׁל הִתְלַבְּשׁוּת** של המברר במתברר והתעסקות אתו **כו׳. וּבֵרוּר פְּרָטִי זֶה** של כל מידה וכל חלק מהמידות בפרט **בָּא לְאַחֲרֵי הַקְדָּמַת פְּעוּלַת**

---

30) זח״ג קכח, ב. 31) ראה עץ חיים שער ח (שער דרושי נקודות) פ״ב. תו״א קי, ד. קיח, ג. ובכ״מ. 32) סנהדרין לט, ב. הובא בתניא פל״א (לט, ב). 33) ראה גם אוה״ת פרשתנו הוספות ע׳ 52 (בהוצאת קה״ת, תשנ״ז). 34) עץ חיים שער מח פ״ד. 35) פרי עץ חיים שער הק״ש פ״ח. מאורי אור א, קמא. 36) ראה מאמרי אדמו״ר הזקן תקס״ה ח״ב ע׳ תתקנו. תקס״ו ח״א ע׳ קעח ואילך.

שבת פרשת שלח, מבה"ח תמוז, ה'תשכ"ה

ביאור בדרך אפשר

חֲלִישׁוּת כְּלָלִית במידות שלא יהיו במציאות חזקה ותקיפה, **שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן** **"כִּי יָכוֹל נוּכַל לָהּ"** היכולת הכללית לרשת את הארץ, **אֶלָּא** **שֶׁפְּעוּלַת הַחֲלִישׁוּת הַכְּלָלִית הִיא רַק הַתְחָלַת הָעֲבוֹדָה** שלב ראשון בעבודת ה', **וּכְמוֹ הַהֲנָחָה** החלטה והסכמה נפשית **הַכְּלָלִית** **שֶׁצָּרִיךְ** יהודי **לִהְיוֹת** כלפי הקדוש־ברוך־הוא **כְּעַבְדָּא קַמֵּי מָרֵיהּ**[37], כעבד בפני אדונו, היינו בביטול מוחלט, **וּכְדִבְרֵי כָּלֵב** **"אִם חָפֵץ בָּנוּ ה' גו' אַךְ בַּה'** **אַל תִּמְרֹדוּ" גו'**[38], כלומר, בשלב ראשון יש להפסיק את המרידה, חס ושלום, כנגד הקדוש־ברוך־הוא ולקבל עול מלכות שמים כמו עבד המקבל את עול אדונו **וְזוֹהִי** ההחלטה הכללית הזו שפועלת חלישות כללית בתוקף המידות **הַהַקְדָּמָה לַבֵּרוּר בְּאוֹפֶן שֶׁל** **הִתְלַבְּשׁוּת בְּכָל פְּרָט כו'**, **שֶׁזֶּהוּ תַּכְלִית הָעֲבוֹדָה** והשלימות שלה שלא יישאר שום פרט לא מבורר.

וְעַל־דֶּרֶךְ שֶׁהַתְחָלַת הָעֲבוֹדָה כאשר האדם נמצא בשלב הראשון בעבודת ה' **הִיא בְּאוֹפֶן שֶׁל** **"מָשְׁכֵנִי" גו'**[39], כלשון הכתוב ב'שיר השירים' שבני ישראל מבקשים מהקדוש־ברוך־הוא "משכני אחריך נרוצה" **שֶׁזּוֹהִי הִתְעוֹרְרוּת** **כְּלָלִית מִלְּמַעְלָה** מצד הקדוש־ברוך־הוא **כו'**, כפי שהיה בעת יציאת מצרים שהייתה על ידי גילוי מלמעלה למטה **וְאַחַר־כָּךְ בָּאָה** **הָעֲבוֹדָה דִּסְפִירַת הָעוֹמֶר בְּמֶשֶׁךְ מ"ט יָמִים, שֶׁבָּהֶם** **מְבָרְרִים** כל יום פרט אחד מהמידות עד שמברורים **כָּל פְּרָטֵי ז'** **הַמִּדּוֹת** המנויות לעיל כולל גם ספירת המלכות **כְּפִי שֶׁכְּלוּלוֹת זוֹ** **מִזּוֹ,** החל מ'חסד שבחסד' ואחר־כך 'גבורה שבחסד' וכן הלאה עד 'מלכות שבמלכות' **שֶׁמִּסְפָּרָם מ"ט**[40].

וְהָעִנְיָן בָּזֶה, שֶׁהַחֲלִישׁוּת הַכְּלָלִית של המידות, שהיא התחלת נפלה הסטרא־אחרא ממממשלתה וגבהותה וגסות רוחה"). **אַךְ זֶהוּ** הביטול והשבירה שעל־ידי־זה **עַדַיִן בְּאוֹפֶן מַקִּיף** מלמעלה שלא חודר לכל הפרטים של מהות ומציאות האדם **כו'**. **וּכְדֵי שֶׁיִּהְיֶה בְּאוֹפֶן פְּנִימִי** והביטול יחדור בפנימיות לכל פרט ממציאות האדם, **הֲרֵי זֶה עַל־יְדֵי** **הִתְבּוֹנְנוּת פְּרָטִית, בְּאוֹפֶן שֶׁכָּל פְּרָט בַּשֵּׂכֶל** שנועד להחליש את המידות ולפעול בהם ביטול **מְבָרֵר פְּרָט** מסויים **בַּמִּדָּה, וְעַד שֶׁנַּעֲשֶׂה** בסופו של דבר **הַבֵּרוּר בְּכָל פְּרָטֵי הַמִּדּוֹת כו'**[42] כמבואר לעיל.

ביאור בדרך אפשר

1 לְאַחֲרֵי הַקְדָּמַת פְּעוּלַת חֲלִישׁוּת כְּלָלִית, שֶׁזֶּהוּ
2 עִנְיָן "כִּי יָכוֹל נוּכַל לָהּ", אֶלָּא שֶׁפְּעוּלַת
3 הַחֲלִישׁוּת הַכְּלָלִית הִיא רַק הַתְחָלַת הָעֲבוֹדָה,
4 וּכְמוֹ הַהֲנָחָה הַכְּלָלִית שֶׁצָּרִיךְ לִהְיוֹת כְּעַבְדָּא קַמֵּי
5 מָרֵיהּ[37], וּכְדִבְרֵי כָּלֵב "אִם חָפֵץ בָּנוּ ה' גו' אַךְ
6 בַּה' אַל תִּמְרֹדוּ" גו'[38], וְזוֹהִי הַהַקְדָּמָה לַבֵּרוּר
7 בְּאוֹפֶן שֶׁל הִתְלַבְּשׁוּת בְּכָל פְּרָט כו', שֶׁזֶּהוּ
8 תַּכְלִית הָעֲבוֹדָה. וְעַל־דֶּרֶךְ שֶׁהַתְחָלַת הָעֲבוֹדָה
9 הִיא בְּאוֹפֶן שֶׁל "מָשְׁכֵנִי" גו'[39], שֶׁזּוֹהִי
10 הִתְעוֹרְרוּת כְּלָלִית מִלְּמַעְלָה כו', וְאַחַר־כָּךְ בָּאָה
11 הָעֲבוֹדָה דִּסְפִירַת הָעוֹמֶר בְּמֶשֶׁךְ מ"ט יָמִים,
12 שֶׁבָּהֶם מְבָרְרִים כָּל פְּרָטֵי ז' הַמִּדּוֹת כְּפִי
13 שֶׁכְּלוּלוֹת זוֹ מִזּוֹ, שֶׁמִּסְפָּרָם מ"ט[40]. וְהָעִנְיָן בָּזֶה,
14 שֶׁהַחֲלִישׁוּת הַכְּלָלִית נַעֲשֵׂית עַל־יְדֵי הַבִּטּוּשׁ כו',
15 כַּמְבֹאָר בַּ'תַּנְיָא'[41] שֶׁכַּאֲשֶׁר מֹשֶׁה אָמַר לָהֶם אֵיךְ
16 שֶׁקָּצַף ה' עֲלֵיהֶם וְכו', הִנֵּה כְּשֶׁשָּׁמְעוּ דְּבָרִים
17 קָשִׁים אֵלּוּ, נִכְנַע וְנִשְׁבַּר לִבָּם בְּקִרְבָּם כו'. אַךְ
18 זֶהוּ עֲדַיִן בְּאוֹפֶן מַקִּיף כו'. וּכְדֵי שֶׁיִּהְיֶה בְּאוֹפֶן
19 פְּנִימִי, הֲרֵי זֶה עַל־יְדֵי הִתְבּוֹנְנוּת פְּרָטִית, בְּאוֹפֶן
20 שֶׁכָּל פְּרָט בַּשֵּׂכֶל מְבָרֵר פְּרָט בַּמִּדָּה, וְעַד שֶׁנַּעֲשֶׂה
21 הַבֵּרוּר בְּכָל פְּרָטֵי הַמִּדּוֹת כו'[42].

ביאור בדרך אפשר

38 שגורם ביטול כללי, **כַּמְבֹאָר**
39 בפרשת המרגלים **אֵיךְ**
40 **בַּ'תַּנְיָא'**[41] **שֶׁכַּאֲשֶׁר מֹשֶׁה אָמַר לָהֶם** **אֵיךְ**
41 **שֶׁקָּצַף ה' עֲלֵיהֶם וְכו', הִנֵּה כְּשֶׁשָּׁמְעוּ דְּבָרִים קָשִׁים אֵלּוּ,**
42 **נִכְנַע וְנִשְׁבַּר לִבָּם בְּקִרְבָּם כו'** ונפעל בהם הביטול הכללי (וזה לשון
43 רבנו הזקן בתניא שם: "וכמו שמצינו
44 דבר זה מפורש בתורה גבי מרגלים
45 שמתחלה אמרו כי חזק הוא ממנו, אל
46 תקרי ממנו כו' שלא האמינו ביכולת ה'
47 ואחר כך חזרו ואמרו הננו ועלינו וגו'
48 ומאין חזרה ובאה להם האמונה
49 ביכולת ה' הרי לא הראה להם משה
50 רבנו עליו־השלום שום אות ומופת על
51 זה בינתיים רק שאמר להם איך שקצף
52 ה' עליהם ונשבע שלא להביאם אל
53 הארץ ומה הועיל זה להם אם לא היו
54 מאמינים ביכולת ה' חס־ושלום לכבוש
55 ל"א מלכים ומפני זה לא רצו כלל
56 ליכנס לארץ אלא וודאי מפני שישראל
57 עצמן הם מאמינים בני מאמינים רק
58 שהסטרא־אחרא המלובשת בגופם
59 הגביה עצמה על אור קדושת נפשם
60 האלוהית בגסות רוחה וגבהותה
61 בחוצפה בלי טעם ודעת ולכן מיד
62 שקצף ה' עליהם והרעים בקול רעש
63 ורוגז עד מתי לעדה הרעה הזאת וגו'
64 במדבר הזה יפלו פגריכם וגו' אני ה'
65 דברתי אם לא זאת אעשה לכל העדה
66 הרעה הזאת וגו' וכששמעו דברים
67 קשים אלו נכנע ונשבר לבם בקרבם
68 כדכתיב ויתאבלו העם מאד וממילא
69 הפרטים
70 הדר
71 המידות
72 **הִתְבּוֹנְנוּת פְּרָטִית, בְּאוֹפֶן שֶׁכָּל פְּרָט בַּשֵּׂכֶל**
73 **מְבָרֵר פְּרָט** **בַּמִּדָּה, וְעַד שֶׁנַּעֲשֶׂה**
74 **הַבֵּרוּר בְּכָל פְּרָטֵי הַמִּדּוֹת כו'**[42] כמבואר לעיל.

---

37) ראה שבת י, א. 38) פרשתנו יד, ח־ט. 39) שה"ש א, ד. וראה ד"ה משכני באוה"ת שה"ש ח"א ע' נט ואילך. ד"ה הנ"ל תרנ"ה (סה"מ תרנ"ה ע' קעב ואילך). ובכ"מ. 40) סה"מ תרנ"ה שם. ובכ"מ. 41) ספכ"ט (לז, ב ואילך). 42) חסר הסיום (המו"ל).

בס"ד. שיחת ש"פ שלח, מבה"ח תמוז, ה'תשכ"ה.

בלתי מוגה

א. הביאור בפירוש רש"י ריש פרשתנו, "שלח לך אנשים", "למה נסמכה פרשת מרגלים לפרשת מרים, לפי שלקתה על עסקי דבה שדיברה באחיה, ורשעים הללו ראו ולא לקחו מוסר" - שלכאורה היה מקום להפסיק בין פרשת מרים לפרשת המרגלים (אף שהיו בסמיכות זה לזה), כדי שלא ליתן מקום לטעות שהם באותה דרגא.

וטעם סמיכת הפרשיות הוא ללמדנו גודל חטא המרגלים - דלכאורה, מה פשעם ומה חטאתם שסיפרו את האמת - שהיו צריכים ללמוד מזה שלקתה מרים על עסקי דיבה, שעסקה בדיבור באריכות כו' אודות משה, שלהיותו "אחיה", היה קשה לה להכיר בכך שמעלתו היא באין־ערוך[1], "ורשעים[2] הללו ראו ולא לקחו מוסר", והאריכו בדיבורם אודות גבורת יושבי הארץ כפי שנראה להם ("ונהי בעינינו כחגבים"[3]), בחשבם שלא יתכן ששאר בני ישראל יבינו יותר טוב מהם[4].

וזהו גם הדיוק ש"ראו ולא לקחו מוסר" - דלכאורה: מה נתחדש אצל המרגלים בהליכתם לארץ ישראל, הרי גם לפני־זה ידעו ש"עז[5] העם היושב בארץ"[6], ואף־על־פי־כן היו מוכנים ליכנס לארץ ישראל, וזו היתה מטרת שליחותם, לברר אופן וסדר הכיבוש[7]? - אלא כיון שראו בעיניהם את חוזק העם כו', לכן התחרטו כו'[8]. ולכן מדגיש רש"י ש"ראו" מה שאירע למרים, וראיה זו היתה צריכה ליתן להם כח להתגבר על הנסיון שבראיית חוזק העם כו'.

---

1) אלא, שאצלה הי' ענין זה בקו הקדושה — שלא רצתה למעט במעלותי' כדי שלא יפריע הדבר לעבודתה, וכידוע הפתגם (ראה תורת מנחם חמ"ב ע' 339. וש"נ) שכשם שצריכים לידע חסרונות עצמו, כך צריכים לידע מעלות עצמו. ואעפ"כ, לגבי מדריגתה, נחשב גם זה לחטא, ולכן לקתה כו'.

2) ואף שפירש רש"י (פרשתנו יג, ג) "אותה שעה כשרים היו" — הרי הדיוק בזה שהיו רק "כשרים", אבל לא "צדיקים" (כלשון המדרש (תנחומא פרשתנו ד. במדב"ר פט"ז, ה)):

"צדיק" — אפילו בשם המושאל, שזכויותיו מרובים על עונותיו, ועאכו"כ בשם התואר, שאין לו יצה"ר (תניא פ"א) — יש בו מעלה חיובית; משא"כ "כשר" — גם אם אין בו מעלה מיוחדת, אם אין בו חטא או פסול, ה"ה כשר, וכמו "כל ישראל בחזקת כשרות" (רמב"ם הל' קידוה"ח פ"ב ה"ב), כל זמן שלא מצינו בו חטא, גם אם אין בו מעלה מיוחדת. ולא עוד אלא שהתואר "כשר" נופל גם על בהמה, שעם היותה כשרה, ה"ה נשארת בהמה...

ובנוגע לענייננו: אילו היו המרגלים צדיקים, היו באים לידי מסקנא טובה (וכמו בנוגע ל"ארץ אוכלת יושבי", ש"הקב"ה עשה לטובה כדי לטרדם כו'" (פרשתנו שם, לב ובפרש"י)); אבל כיון שהיו רק כשרים — הנה אף שלא יעברו ח"ו על המפורש בשו"ע, מ"מ, בענין שנוגע לשיקול הדעת, תהי' דעתם נוטה לצד הרע, כמו בהמה כשרה, שנמשכת מטבעה לחומריות כו'.

ונמצא, שהתואר "רשעים* הללו" הוא (לא בגלל החטא, אלא) גם קודם החטא (שהרי עוד קודם החטא "ראו ולא לקחו מוסר"), ואדרבה — זוהי סיבת החטא, שבגלל היותם רשעים, לכן היתה דעתם נוטה לצד הרע (וראה הערה 4).

3) שם, לג.

4) וגם תכונה זו שייכת לכך שהיו "רשעים" — כי, הפירוש ד"רשע" הוא "מוצלח", כמ"ש (שמואל־א יד, מז ובמפרשים) "בכל אשר יפנה ירשיע", יצליח. ומטבע הדברים, קשורה הצלחה עם ישות וגאוה (היפך הביטול דצדיק), שכיון שרצונו לנצח ולהראות את מציאותו כו', ה"ה מתייגע, ו"יגעת ומצאת" (מגילה ו, ריש ע"ב), ובא לידי הצלחה כו'. ובגלל טבע הישות והגאוה של המרגלים (שקשור עם רשעותם) — היו סבורים שלא יתכן ששאר בנ"י יבינו יותר טוב מהם.

5) פרשתנו שם, כח.

6) ועד"ז בנוגע להמבואר בלקו"ת (ריש פרשתנו) בענין טענת המרגלים, שלא רצו ליכנס לארץ ישראל בגלל ששם צריך לעסוק בענינים גשמיים, כל ל"ט המלאכות שיש צורך בהם כדי לאכול "לחם מן הארץ", ולכן רצו להשאר במדבר, לאכול "לחם מן השמים" (בשלח טז, ד), ולקיים תומ"צ במחשבה או אפילו בדיבור, אבל לא במעשה — שכבר מקודם לכן ידעו שהכניסה לארץ קשורה עם התעסקות בענינים גשמיים.

7) ועד"ז בפנימיות הענינים — בנוגע לעבודת הבירורים — לידע באיזה מקום יש יותר ניצוצים כו', ויש צורך להשקיע יותר כחות כדי לברר ולהעלותם לקדושה.

8) ובלשון החסידות — כידוע שאין חכם כבעל הנסיון (ראה תורת מנחם חמ"ג ריש ע' 388. וש"נ), והיינו, שדוקא הנסיון בפועל מאמת את החכמה, משא"כ קודם שבא לידי נסיון בפועל, שישנו רק ענין החכמה, גם אם הוא חכם גדול ביותר. ועד שמצינו בכתבי החסידות מאמר פלאי ("אַ פּלא'דיקן וואָרט") בנוגע למעלת משיח על משה רבינו [אף שבכללות ענינם אחד, שהרי "גואל ראשון הוא גואל אחרון", ו"שילה" בגימטריא משה] — מצד ענין הנסיון כו' (ראה תורת מנחם חל"ח ע' 93. וש"נ).

ועד"ז בנדו"ד, בנוגע לכללות ענין המלחמה לכבוש הארץ — שאינו דומה המעמד ומצב שמוכנים למלחמה למלחמה בפועל, ובלשון הכתוב (מלכים־א כ, יא): "אל יתהלל חוגר כמפתח". וזהו הטעם לכך ש"שתי פעמים מדבר משוח מלחמה אל העם, אחת בספר, בעת שיוצאין, קודם שיערכו המלחמה .. ואחת בעורכי המלחמה כו'" (רמב"ם הל' מלכים פ"ז ה"ב).

---

*) שאינו בסתירה ל"כשרים" (שהפכם הם פסולים), אלא בסתירה ל"צדיקים".

ומהענינים המופלאים בחלק ההלכה: "אין אומרים לאדם חטא בשביל שיזכה חברך"[9], ופירש רש"י, "לא יתחייב חברך עונש חמור", שזהו רק לאחרי שנעשה כבר מעשה האיסור, מה־שאין־כן כדי למנוע שלא יבוא לידי חטא, כבנדון דידן, שנסמכה פרשת מרגלים לפרשת מרים, למרות שיש מקום לחשוד במרים, כדי שהמרגלים יקחו מוסר[10] ולא יבואו לידי חטא[11] - הוגה על־ידי כבוד קדושת אדמו"ר שליט"א, ונדפס ב'לקוטי שיחות' חלק י"ח עמוד 141 ואילך.

* * *

ב. מאמר (כעין שיחה) דיבור־המתחיל להבין ענין טענת המרגלים.

לאחרי המאמר, אמר כבוד־קדושת אדמו"ר שליט"א, שכל אלו שסיימו כבר (או שיסיימו קודם הבדלה) את לימוד ה'לקוטי תורה' דפרשת השבוע, יאמרו "לחיים"[12], מתוך החלטה להמשיך הלימוד בשבועות הבאים, עד לשמחת תורה.

* * *

ג. דובר אודות מחנה־קיץ "גן ישראל"[13] ומעלותיו (שהלימוד הוא רק בעניני תורה, וללא הגבלת ההורים וכו')[14], ובסיום השיחה אמר, שכל המדריכים, ואלו שיש להם שייכות ל"קעמפ", יאמרו "לחיים"[15].

* * *

ד. הביאור בפירוש רש"י בסוף פרשתנו, "אני ה' אלקיכם", שמביא "מיסודו של רבי משה הדרשן": (א) "למה נסמכה פרשת מקושש לפרשת עבודה־זרה, לומר שהמחלל את השבת כעובד עבודה־זרה שאף היא שקולה ככל המצות .. ואף פרשת ציצית לכך נסמכה לאלו, לפי שאף היא שקולה כנגד כל המצות, שנאמר ועשיתם את כל מצותי", (ב) "על כנפי בגדיהם", "כנגד ואשא אתכם על כנפי נשרים. על ארבע כנפות, ולא בעלת שלש ולא בעלת חמש, כנגד ד' לשונות של גאולה שנאמר במצרים והוצאתי והצלתי וגאלתי ולקחתי", (ג) "פתיל תכלת", "על שם שכול בכורות, תרגום של שכול תכלא, ומכתם היתה בלילה, וכן צבע התכלת דומה לרקיע המשחיר לעת ערב, ושמונה חוטים שבה כנגד שמונה ימים ששהו ישראל משיצאו ממצרים עד שאמרו שירה על הים" - שכוונת רש"י להוסיף ביאור בשייכות של הפסוק "אני ה' אלקיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים גו'", שפירושו "על מנת כן פדיתי אתכם שתקבלו עליכם גזרותי", לפרשת ציצית (דלכאורה הרי זה מתאים יותר למצות עבודה־זרה, שהיא עצמה ככל המצוות, ולא למצות ציצית, שהיא רק מזכירה ומביאה לקיום כל המצוות), "לפי שאף היא שקולה כנגד כל המצות, שנאמר ועשיתם את כל מצותי"[16].

---

9) שבת ד, א. וש"נ.

10) וכמו "שמע בני מוסר אביך" (משלי א, ח), כדי שלא יבוא מלכתחילה לידי חטא.

11) וההוראה מזה, בנוגע להתעסקות עם הזולת גם כאשר בגלל זה יש חסרון (לא חטא ממש ח"ו, אלא חטא מלשון חסרון) בעבודתו (ובמילא — גם בשכר שהי' יכול לקבל על שלימות עבודתו לאחרי ק"כ שנה), ואדרבה, דוקא ע"י ההתעסקות עם הזולת, שזהו"ע הצדקה ברוחניות, נעשים מוחו ולבו זכים אלף פעמים ככה (תו"א בראשית א, ב), וכמו במרים, שעל ידי הסיפור בגנותה כו', ניתוספה פרשה בתורה.

12) ראה גם תורת מנחם חמ"ג ע' 336. וש"נ.

13) נזכר גם ע"ד השייכות לתורת החסידות המרומזת בשם "גן ישראל": "ישראל" — שמו של הבעש"ט, מייסד תורת החסידות הכללית, ו"גן" — ג"ן סדרים שבתורה, וכנגדם ג"ן פרקים בספר התניא, תושב"כ דתורת חסידות חב"ד.

14) ראה גם תורת מנחם ח"מ ע' 224. וש"נ.

15) כ"ק אדמו"ר שליט"א נתן משקה לא' התלמידים שהי' באבילות ל"ע על פטירת אמו, באמרו: שיהי' לה "אַ חסידישער גן עדן".

16) נוסף על פירושו על הפסוק (פרשתנו טו, לט) "וזכרתם את כל מצות ה'", "שמנין גימטריא של ציצית שש מאות, ושמונה חוטין וחמשה קשרים הרי תרי"ג" — שזהו ע"ד הרמז. ומה גם שבפירוש זה יש קושי: (א) בכתוב נאמר "ציצת", ויש צורך לפרש אליבא דמ"ד (פסחים פו, ריש ע"ב. וש"נ) "יש אם למקרא" (בתר קריי' אזלינן, דהיא עיקר), (ב) עפ"ז צ"ל שיש חיוב להביט על כל הציצית, יחד עם החוטין והקשרים, והרי ע"פ הלכה אין הכרח בדבר.

ועוד זאת, שכל הפרטים שבמצות ציצית הם כנגד או על שם הענינים דיציאת מצרים: ד' כנפות - כנגד ד' לשונות של גאולה[17], ו(פתיל) תכלת שייך למכת בכורות (שהכריחה את פרעה לומר[18] "קומו צאו גו'"): תיבת "תכלת", תרגום של שכול - "על שם שכול בכורות" כפי שהיה למטה, "בלילה"; וצבע התכלת שדומה לרקיע המשחיר לעת ערב - כפי שנפעל הענין למעלה ברקיע בזכות הפסח שהקריבו בני ישראל בין הערביים (וזהו "פתיל תכלת", שמורה על ההמשכה מהרקיע). ו"שמונה חוטין שבה כנגד שמונה ימים .. עד שאמרו שירה על הים", מהתחלת יציאת מצרים, ביום י"ד לעת ערב שאז נפעל הענין ברקיע, ועד להשלימות דיציאת מצרים[19] בקריעת ים־סוף.

ובפנימיות הענינים: תכלת מורה על יראה, "סור מרע", ולבן מורה על אהבה, "עשה טוב". ולכן מפרש רש"י תחילה "פתיל תכלת" ואחר־כך "שמונה חוטין", כי "סור מרע" קודם ל"עשה טוב". ובזמן הזה כולם לבן, כי עיקר העבודה היא בקו האהבה, ומזה באים לכל הדרגות דיציאת מצרים[20] - הוגה על־ידי כבוד־קדושת אדמו"ר שליט"א, ונדפס ב'לקוטי שיחות' חלק ח' עמוד 94 ואילך.

---

17) ולהעיר מהמבואר בדרושי חסידות (ראה אוה"ת וארא ע' קכח. כרך ז' ע' ב'תקפו) שד' לשונות של גאולה הם כנגד ד' עולמות אבי"ע, וכיון שיש צורך בכל ד' הלשונות, ואם חסר א' מהם לא נפעל עדיין הענין דיצי"מ, הרי מובן, שכל זמן שלא נפעל הענין דיצי"מ בעולם העשי', עדיין לא נפעל הענין דיצי"מ גם בעולם האצילות.

18) בא יב, לא.

19) מן הקצה אל הקצה, ובלשון החוקרים — שכאשר מחשבים ענין מקצהו האחד, צריך לחשב גם קצהו השני. ובלשון החסידות — שכל הגבוה ביותר יורד למטה ביותר, היינו, שהקצה היותר גבוה קשור עם הקצה היותר תחתון.

20) דובר גם אודות מי שטועין שיש לו נסיונות וקשה לו לקיים תומ"צ, ואומרים לו הענין ד"בא חבקוק והעמידן על אחת כו'" (מכות כד, א) — שאין הכוונה שצריך לקיים רק ה"אחת", אלא שלהיותה כוללת את כל המצוות, ה"ז נתינת כח לקיום כל המצוות.

וע"ד משנת"ל במאמר (פ"ג (תורת מנחם חמ"ד ע' 29)), שעצם האמירה "כי יכול נוכל לה" (פרשתנו יג, ל) היא נתינת כח על כללות העבודה דקיום התומ"צ.

המשך ביאור למס' ערכין ליום רביעי עמ' ב

לגבי אותם הכלים, 'וְאֶת כָּל כְּלֵיהֶם עָשָׂה וגו' **נְחֹשֶׁת** (ממורק) [מָרוּק]' – כל הכלים נעשו מנחושת מבהיק.

ובימי עזרא היו גם כן כלים האלו, **וַעֲלֵיהֶם הוּא אוֹמֵר** (עזרא ח כז) 'וּכְלֵי נְחֹשֶׁת מוּצָהָב טוֹבָה, שְׁנַיִם חֲמוּדוֹת (מזהב) [כַּזָּהָב]' – מראה הנחושת צהוב, וחשובים הכלים כמו כלי זהב.

הגמרא מביאה מחלוקת רב ושמואל בביאור הכתוב 'שנים חמודות כזהב': נחלקו **רַב** וּ**שְׁמוּאֵל** בפירוש מה שנאמר בפסוק שהיו כלי הנחושת 'שנים חמודות כזהב', **חַד אָמַר, כָּל אֶחָד וְאֶחָד** מכלי הנחושת היה משובח מאד, שהיה **שָׁקוּל** בשוויו **כְּשְׁנַיִם שֶׁל זָהָב** כמותו. **וְחַד אָמַר**, לא היו משובחים עד כדי כך, אלא פירוש הפסוק הוא, **שְׁנֵיהֶם** – שני כלי נחושת **שְׁקוּלִין כְּאֶחָד שֶׁל זָהָב** כמותם.

הגמרא מביאה ברייתא הסוברת כדעה זו: **תָּנֵי רַב יוֹסֵף** בפירוש הפסוק, **שְׁנֵיהֶם** – שנים מכלי הנחושת, **שְׁקוּלִין כְּאֶחָד שֶׁל זָהָב.**

הגמרא מביאה ברייתא הדורשת דרשה אחרת מן הכתוב: **תַּנְיָא, רַבִּי נָתָן אוֹמֵר** [לגבי כלי הנחושת] **שְׁנַיִם** [–כפולים] **הָיוּ** – מכל כלי היו שנים, שני צלצלים, שתי מכתשות, **שֶׁנֶּאֱמַר** 'שְׁנַיִם'. **אַל תִּיקְרֵי שְׁנַיִם,** וכפשוטו, שני כלים, ואחד מכל כלי, **אֶלָּא** 'שְׁנַיִים' – דהיינו שנים מכל אחד.

תָּנֵי בברייתא, **רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל** אומר, מעיין **הַשִּׁילוֹחַ הָיָה מְקַלֵּחַ מַיִם בְּכָאִיסָּר** – רוחב פי המעין היה כאיסר [מין מטבע]. מעשה היה **וְצִוָּה הַמֶּלֶךְ וְהִרְחִיבוּהוּ כְּדֵי שֶׁיִּתְרַבּוּ מֵימָיו. וְלֹא** זו בלבד שלא רבו מימיו, אלא **שִׁנְתְּמַעֲטוּ** מימיו ממה שהיו בתחילה, **וְחָזְרוּ וּמִיעֲטוּהוּ, וְהָיָה מְקַלֵּחַ מַיִם** כבתחילה.

מסיקה הברייתא: ומאורעות אלו, שבאו לתקן ונמצאו מקלקלים, היו בשביל **לְקַיֵּים מַה שֶּׁנֶּאֱמַר** (ירמיה ט כב–כג) 'אַל יִתְהַלֵּל חָכָם בְּחָכְמָתוֹ, וְאַל יִתְהַלֵּל גִּבּוֹר בִּגְבוּרָתוֹ' וגו' כִּי אִם בְּזֹאת יִתְהַלֵּל הַמִּתְהַלֵּל הַשְׂכֵּל וְיָדֹעַ אוֹתִי', כלומר, שלא יתהלל החכם בחכמתו, לפי שחכמתו אינה מועילה אלא מקלקלת, שכלי המקדש בבית ראשון על פי דבר ה' נעשו, ואי אפשר להוסיף עליהם.

ממשיכה הברייתא: **וְכֵן הָיָה רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, הַרְדַּוְלִים** (לא) **הָיָה בַּמִּקְדָּשׁ.** מבררת הגמרא: **מַאי הַרְדַּוְלִים.** מבארת הגמרא: **אָמַר אַבָּיֵי, טַבְלָא גּוּרְנְדָנָא** – זוג ועינבל [–פעמון]. וממשיכה הברייתא: וטעם הדבר הוא **מִפְּנֵי שֶׁקּוֹלוֹ** של ההרדולים **עָרֵב, וּמְעָרְבֵב אֶת הַנְּעִימָה,** שהיה קולו ממשיך לאחר סיום הנעימה.

הגמרא ממשיכה בענין כלי המקדש: **אָמַר רָבָא בַּר שִׁילָא אָמַר רַב מַתָּנָה אָמַר שְׁמוּאֵל, מַגְרֵיפָה** [–מעין כף] **הָיְתָה בַּמִּקְדָּשׁ** שבה היו גורפים את הדשן מהמזבח,

בס"ד. משיחות ש"פ שלח, מבה"ח תמוז ה'תנש"א.

א. דובר כמ"פ אודות החלוקה דקריאת התורה לפרשיות השבוע[1] — שאף שבכל שבת קורין פרשה אחת בתורה השייכת במיוחד לזמן זה[2], ובכל יום מימי השבוע לומדים חלק מהפרשה השייך במיוחד ליום זה[3], מ"מ, כל פרשה בתורה וכל חלק פרטי שבה קשור גם עם כל התורה כולה **(מ"בראשית" עד "לעיני כל ישראל"), שהיא (כלשון הכתוב** בפרשתנו[4]**) "תורה אחת"[5], כמו בפרשה אחת, שכל חלק שבה קשור עם הפרשה כולה, כמודגש בהקריאה דיום השבת (הסך־הכל דכל ימי השבוע[6]) שקורין כל הפרשה כולה מתחילתה עד סופה (בציבור, ובברכות לפני' ולאחרי').**

וענין זה מודגש במיוחד בפרשת שבוע זה — פרשת שלח:

פרשת שלח עוסקת (ברובה) בענין אחד **— פרשת המרגלים, החל משילוח המרגלים (מהתחלת הפרשה עד שני), הליכתם וביאתם, דברי תשובתם למשה ואהרן וכל עדת בנ"י, וכל השתלשלות המאורעות בהמשך לזה, עד להעונש וכו' (משני עד קרוב לחמישי), ובהמשך לזה גם פרשת נסכים, "כי תבואו אל ארץ מושבותיכם גו' ועשיתם אשה לה' גו' ויין לנסך וגו'"[7], שאף שחטאו ונגזרה גזירה עליהם, מ"מ, "בישר[8] להם שיכנסו לארץ"[9] (מסוף רביעי עד ששי[10]) — סיפור אחד ארוך שמשתרע על ריבוי פסוקים ברוב חלקי הפרשה, אשר, כדי לידע הענין והסיפור כולו, לא מספיק ללמוד חלק אחד בפרשה, אלא צריכים ללמוד ההמשך בשאר חלקי הפרשה עד לסיום הענין כולו, שבזה מודגש ש(רוב)חלקי הפרשה הם (ענין אחד ו)פרשה אחת.**

ועוד ועיקר[11] — שסיומה וחותמה של פרשת שלח ("הכל הולך אחר החיתום"[12]) בפרשת ציצית[13], שעם היותה מצוה פרטית **(א' מתרי"ג מצוות התורה), ה"ה "שקולה כנגד** כל המצוות**",**

---

1) כ"המנהג הפשוט בכל ישראל שמשלימין את התורה בשנה אחת, מתחילין בשבת שאחר חג הסוכות וקורין בסדר בראשית .. וקוראין והולכין על הסדר הזה עד שגומרין את התורה בחג הסוכות" (רמב"ם הל' תפלה רפי"ג).

2) ראה של"ה חלק תושב"כ ר"פ וישב (רצז, א): "המועדים של כל השנה כו' בכולן יש שייכות לאותן הפרשיות שחלות בהן". וידוע פתגם רבינו הזקן שצריכים "לחיות" עם הזמן, הפרשה בתורה שקורין ולומדים באותו זמן ("היום יום" ב' חשון. ובכ"מ). — ולהעיר, שהשייכות של הפרשה להזמן היא עד כדי כך שיום השבת וכל ימי השבוע נקראים על שם הפרשה: יום ראשון פרשת שלח, וכיו"ב בשאר ימי השבוע, עד לשבת פרשת שלח.

3) ביום ראשון מהתחלת הפרשה עד שני, ביום שני משני עד שלישי, ועד"ז בכל ימי השבוע, עד ליום השבת, משביעי עד סיום הפרשה (נוסף על הקריאה דכל הפרשה כולה, כדלקמן בפנים).

4) טו, טז. שם, כט.

5) ויתירה מזה — שכל התורה כולה שהתחלתה באות ב' וסיומה באות ל' היא תיבה אחת: "לב" (ראה אותיות דר"ע אות ב' בסופו). — ולהעיר, שהתורה נמשלה לדם, ומשכן הדם הוא בלב, וממנו מתפשט בכל אברי הגוף (ראה לקו"ת במדבר יג, א. ובכ"מ).

6) ולהעיר, שבכולם מודגשת השייכות ליום השבת, כמ"ש (יתרו כ, ח) "זכור את יום השבת לקדשו", עי"ז ש"מונים כל הימים לשם שבת, אחד בשבת שני בשבת, כי זו מן המצוה שנצטווינו לזוכרו תמיד בכל יום" (רמב"ן שם), ועד להנהגת שמאי הזקן ש"כל ימיו הי' אוכל לכבוד שבת, כיצד, מצא בהמה נאה לוקחה ואומר זו לשבת, מצא אחרת נאה הימנה לוקחה ומניחה לשבת ואוכל את הראשונה בחול" ("ואף הלל מודה שכדברי ב"ש יותר נכון לעשות, אלא שהי' בוטח בה' שבודאי יזמין לו לשבת מנה יפה מכל הימים" (שו"ע אדה"ז או"ח סרמ"ב ס"י)).

7) טו, ב ואילך.

8) פרש"י עה"פ.

9) והטעם שהבשורה ע"ד הכניסה לארץ נאמרה בשייכות לפרשת נסכים דוקא — כי, בענין הנסכים מודגשת ההמשכה למטה גם בענין הקרבנות שענינם העלאה למעלה, היפך שיטת המרגלים שלא רצו להכנס לארץ כדי שלא יצטרכו לעסוק בעבודה דהמשכה למטה (ראה לקו"ת פרשתנו מ, סע"א ואילך. ובכ"מ).

10) וי"ל שזהו גם תוכן ההמשך דפרשת חלה שבהתחלת השיעור דששי — "בבואכם אל הארץ גו' באכלכם מלחם הארץ תרימו תרומה לה'" (שם, יח־יט) — היפך שיטת המרגלים שרצו להשאר במדבר כדי שלא יצטרכו לאכול מ"לחם הארץ" (לאחרי הקדמת חרישה וזריעה), כי אם, "לחם מן השמים".

11) כי, ענין (סיפור) אחד שמשתרע על ריבוי פסוקים ברוב חלקי הפרשה ישנו בכמה פרשיות (ולדוגמא: פרשת בלק — כל הפרשה כולה (מתחילתה עד סופה) היא סיפור אחד).

12) ברכות יב, א.

13) ולפנ"ז — פרשת ע"ז ופרשת שבת (מקושש עצים), ומפרש רש"י (מיסודו של רבי משה הדרשן) "למה נסמכה פרשת מקושש לפ' ע"ז, לומר שהמחלל את השבת כעובד ע"ז שאף היא שקולה ככל המצוות, וכן הוא אומר בעזרא* ועל הר סיני ירדת ותתן לעמך תורה ומצוות ואת שבת קדשך הודעת להם", ומסיים, "ואף פרשת ציצית לכך נסמכה לאלו לפי שאף היא שקולה כנגד כל המצוות".

*) נחמי' ט, יג־יד – בשינוי לשון (ובדפוס ראשון נעתק הפסוק בשלימותו).

שנאמר[14] "וראיתם אותו וזכרתם את כל מצוות ה'", ש"מנין גימטריא של ציצית שש מאות, ושמונה חוטים וחמשה קשרים הרי תרי"ג"[15], ודוגמתו בתורה, שכל ענין ופרשה בתורה קשור ושייך לכל הענינים והפרשיות שבתורה, כיון שהתורה כולה היא "תורה אחת".

וצריך להבין: (א) כיון שכל עניני התורה הם בתכלית הדיוק, מסתבר לומר, שהדגשת ענין האחדות בתורה בפרשת שלח דוקא קשורה עם תוכן (רוב) הפרשה – ענין המרגלים, (ב) הקשר והשייכות להזמן שבו קורין בתורה פרשת שלח, בסיומו של חודש סיון, כדלקמן.

ב. ויש לבאר תחילה תוכן הענין דשילוח המרגלים – הן בפרשת השבוע, והן בהפטורה שהיא סיום וחותם קריאת הפרשה כולה[16], אשר, עם היותה "מענין הפרשה"[17], שמסופר בה אודות שילוח המרגלים ע"י יהושע[18], יש בה כמה שינויים לגבי המסופר בפרשה אודות שילוח המרגלים ע"י משה (כמבואר במפרשים[19]), ומהם:

א) במרגלים דמשה נאמר "שלח לך", ומפרש רש"י (פשוטו של מקרא) "לדעתך, אני איני מצוה לך, אם תרצה שלח", משא"כ במרגלים דיהושע "בודאי לא עשה יהושע מדעתו רק שהשי"ת ציוהו ע"כ"[20], כמובן בפשטות (ועד שאין צורך לפרש בקרא) שלאחרי הקלקול שהי' כתוצאה משילוח המרגלים מדעתו של משה (ללא ציווי הקב"ה), לא הי' יהושע שולח מרגלים מדעתו, ועכצ"ל "שהשי"ת ציוהו ע"כ".

ב) במשה כתיב "שלח לך אנשים ("אנשים" דייקא, ולא מרגלים[21]) ויתורו את ארץ כנען" (ולא "ויחפרו (וירגלו) את הארץ"[22]), וביהושע כתיב "אנשים מרגלים", "לחפור את הארץ"[23], "לחפור[24] את כל הארץ באו"[25].

ג) במרגלים דמשה נאמר "איש אחד איש אחד למטה אבותיו תשלחו", י"ב אנשים ("שנים עשר אנשים איש אחד לשבט"[26]), ואילו במרגלים דיהושע נאמר "וישלח יהושע גו' שנים אנשים".

ד) המרגלים דמשה הם נשיאי ישראל, "כל נשיא בהם.. ראשי בני ישראל המה ואלה שמותם גו'", ואילו במרגלים דיהושע נאמר "שנים אנשים" סתם, ולא נתפרש בכתוב[27] מי היו שני האנשים (שמותיהם ועאכו"כ מעלות שלהם).

ה) שילוח המרגלים דמשה הי' באופן של פירסום – הן ביחס לבנ"י, שידעו כולם ע"ד שילוח המרגלים[28], וכשחזרו משליחותם נאמר[29] "וישיבו אותם דבר ואת כל העדה", והן ביחס ליושבי הארץ, שהרי המרגלים לא השתדלו להטמין את עצמם (כדי שלא ירגישו בנוכחותם ויחשדו בהם) עי"ז שכל א' מהם ילך לבדו לרגל חלק מסויים בארץ[30], אלא הלכו כולם ביחד באופן הבולט לכל, ועד שהי' צורך שהקב"ה יעשה נס שלא ישימו לב אליהם, "בכל מקום שעברנו מצאנום קוברי מתים.. כדי לטרדם באבלם ולא יתנו לב לאלו"[31]; משא"כ

---

14) טו, לט.

15) פרש"י עה"פ.

16) כולל גם פרשת ציצית שבסיום וחותם הפרשה.

17) שו"ע אדה"ז או"ח ר"ס רפד.

18) יהושע ב, א ואילך.

19) ראה אלשיך, אברבנאל, אוה"ח באר מים חיים (לאחי המהר"ל) ריש פרשתנו. ועוד.

20) לקו"ת פרשתנו נא, ג.

21) ולהעיר, שבכל הפסוקים שבפרשה לא נקראו בשם מרגלים (משא"כ בפירוש רש"י ומדרשי חז"ל). וראה בארוכה לקו"ש שלח תשמ"ח (באופן אחר).

22) ורק בדברי התוכחה בפ' דברים (א, כב-כד) נאמר "ותקרבון אלי כולכם ותאמרו נשלחה אנשים לפנינו ויחפרו לנו את הארץ .. וירגלו אותה", כדלקמן ס"ד.

23) שם, ב.

24) שם, ג.

25) ואף שלשון זה הוא מדברי אנשי יריחו ומלך יריחו, ואילו בדברי יהושע נאמר "לכו ראו את הארץ ואת יריחו" – הרי מפורש בסיום הענין דכיבוש יריחו (שם ו, כב-כה) "האנשים המרגלים .. אשר שלח יהושע לרגל את יריחו" (וראה לקמן הערה 58).

26) דברים א, כג.

27) כי אם בדרשת חז"ל – "פנחס וכלב היו" (פרש"י שם, ד – ממדרש אגדת תנחומא). וראה לקמן סי"א.

28) כיון שכל ענין שילוח המרגלים הי' ביזמתם, כמבואר בהמשך פירוש רש"י (בהביאור ד"שלח לך, לדעתך") "לפי שבאו ישראל ואמרו נשלחה אנשים לפנינו כמה שנאמר ותקרבון אלי כולכם".

29) יג, כו.

30) כדרכם של מרגלים, כפי שמצינו בדברי יוסף לאחיו ש"מרגלים אתם .. ערות הארץ באתם לראות", "שהרי נכנסתם בעשרה שערי העיר" (מקץ מב, ט-יב ובפרש"י). והתועלת בזה – בשתים: (א) שלא מרגישים (כ"כ) בנוכחותם, (ב) קיצור משך הזמן הדרוש לריגול הארץ כולה, כפשוט.

31) פרש"י פרשתנו שם, לב.

במרגלים דיהושע מפורש בקרא "מרגלים חרש" — הן ביחס לבנ"י, ש"בסתר שלחם כי לא רצה שידעו כל ישראל"[32], ולכן כשחזרו משליחותם כתיב[33] "ויבואו אל יהושע גו' ויספרו לו גו' ויאמרו אל יהושע" (ולא לכל בנ"י[34]), והן ביחס ליושבי הארץ, ש"אמר להם עשו עצמכם כחרשים כדי שלא יסתירו דבריהם מפניכם, ד"א חרש חרס, הטעינו עצמכם קרדות כדי שתהיו נראין כקדרין"[35], ועד שבמשך זמן שליחותם הוצרכו להתחבא שלא יראום יושבי הארץ, כמ"ש[36] "ותקח האשה את שני האנשים ותצפנו.. ותאמר להם ההרה לכו פן יפגעו בכם הרודפים ונחבתם שמה גו'".

ו) המרגלים דמשה "הלכו בגבולי' (של כל הארץ) באורך וברוחב"[37], "ארבע מאות פרסה על ארבע מאות פרסה"[38] (במשך ארבעים יום[39]), ואילו המרגלים דיהושע, אף שנצטוו "לכו ראו את הארץ ואת יריחו"[18] (לא רק יריחו בלבד, אלא גם הארץ), מ"מ, לא זו בלבד שנכנסו ליריחו בלבד, ולא לשאר חלקי הארץ, אלא עוד זאת, שאפילו את יריחו עצמה לא הספיקו לתור, כיון שבאותו לילה שהגיעו לביתה של רחב, הורידתם רחב בעד חלון ביתה שבקיר החומה אל מחוץ לעיר, "וילכו ויבואו ההרה וישבו שם שלשת ימים עד שבו הרודפים"[40], ותיכף חזרו ליהושע, ובכך נסתיימה שליחותם.

ג. ונקודת הביאור בזה — שפעולות המרגלים דמשה ודיהושע הם פעולות שונות אבל מצטרפות זו לזו ומשלימות זו את זו לצורך מטרה אחת, כיבוש וכניסה לארץ.

ובהקדמה — ששילוח המרגלים יכול להיות לצורך שתי מטרות: (א) לצורך הכיבוש — "כדרך כל הבאים להלחם בארץ נכרי' ששולחים לפניהם אנשים לדעת הדרכים ומבוא הערים, ובשובם ילכו התרים בראש הצבא להורות לפניהם הדרכים.. שיתנו להם עצה באיזו עיר ילחמו תחילה ומאיזה צד יהי' נוח לכבוש את הארץ"[41], (ב) לצורך הכניסה לארץ (כולל ההתיישבות בה לאחרי ובהמשך להכיבוש) — שידעו ויכירו בטובתה של הארץ, עי"ז "שיגידו[41] להם כל עניני הארץ לשמחם במעלותי'.. ויעלו בה בחפץ גדול"[42].

ויש לומר, ששילוח המרגלים דמשה (לדעתו של משה[43]) לא הי' (כ"כ) לצורך כיבוש הארץ, לדעת הדרכים ומבוא הערים (כי בזמנו של משה לא הי' צורך בדבר), אלא (בעיקר) כדי להכיר את תכונותי' ומעלותי' של הארץ; ושילוח המרגלים דיהושע לא הי' לצורך הכרת תכונות ומעלות הארץ (שתועלת זו כבר נעשתה ע"י המרגלים דמשה), אלא לצורך כיבוש הארץ, לדעת הדרכים ומבוא הערים (כי בזמנו של יהושע הי' צורך בכך), כדלקמן.

ד. ביאור הענין:

אע"פ שבקשת בנ"י לשילוח המרגלים היתה "ויחפרו לנו את הארץ וישיבו אותנו דבר את הדרך אשר נעלה בה ואת הערים אשר נבוא אליהן (תחלה לכבוש)"[44], מ"מ, לא מצינו בדברי משה להמרגלים שנצטוו לחפור את הארץ לידע מהיכן היא נוחה ליכבש[45].

וטעם הדבר — י"ל בפשטות — כיון שכיבוש הארץ לא הי' כדרך כל כובשי ארצות בדרך הטבע,

---

32) פי' הרד"ק עה"פ.

33) ב, כג־כד.

34) וי"ל שלאח"ז סיפרו גם לכל בנ"י — כמובן מפי' הרד"ק בביאור הטעם ששלחם בסתר, "כדי שלא יפחדו בשלחו מרגלים", היינו, שלא יפחדו מכשלון השליחות כפי שאירע במרגלים דמשה, "והוא לא שלחם אלא לפי שידע שיצליחו בשליחותם וירחיבו לב ישראל בבשורות טובות", היינו, שלאחרי ששבו משליחותם והצליחו בה, סיפרו לכל בנ"י כדי לשמח לבם.

35) פרש"י (ורד"ק) עה"פ.

36) ב, ד־טז.

37) פרש"י פרשתנו שם, כא.

38) פרש"י שם, כה.

39) אף ש"מהלך אדם בינוני עשרה פרסאות ליום, הרי ארבעים יום מן המזרח למערב, והם הלכו ארכה ורחבה" (שיעור כפול) — כיון ש"קצר לפניהם את הדרך" (פרש"י שם).

40) ב, כב.

41) רמב"ן ריש פרשתנו.

42) ויש לומר, שידיעת המעלות התכונות והסגולות המיוחדות של הארץ, דרושה ומועילה גם להכנה לסגל לעצמם אורח־חיים המתאים לארץ מיוחדת זו.

43) אף שכוונת בנ"י ש"באו .. ואמרו נשלחה אנשים לפנינו" היתה באופן אחר, כדלקמן בפנים.

44) דברים א, כב (ובפרש"י).

45) כדרכם של מרגלים — כפי שמצינו בדברי יוסף לאחיו "מרגלים אתם לראות את ערות הארץ באתם", "גלוי הארץ מהיכן היא נוחה ליכבש" (מקץ שם, ט ובפרש"י).

אלא ע"י הקב"ה[46], כדברי משה (בדברי התוכחה[47] על בקשתם "נשלחה אנשים לפנינו ויחפרו לנו את הארץ") "ה' אלקיכם ההולך לפניכם הוא ילחם לכם.. ההולך לפניכם.. באש לילה לראותכם בדרך אשר תלכו בה ובענן יומם"[48], שאין צורך (ועאכו"כ הכרח) לברר "את הדרך אשר נעלה בה", כיון שהענן הולך לפניהם ומראה להם הדרך[49].

שליחותם של המרגלים היא (כמפורש בקרא) "וישלח אותם משה לתור את הארץ.. וראיתם את הארץ" — לראות את טיב הארץ, תכונותי' ומעלותי'[50]: "וראיתם את הארץ מה היא גו' הטובה היא גו' השמנה היא גו'"[51] (ולכן צום "והתחזקתם ולקחתם (השתדלות מיוחדה) מפרי הארץ", שיראו פירותי' הטובים והשמנים). ולא עוד אלא שגם ראיית העם ("וראיתם.. את העם היושב עלי' החזק הוא הרפה המעט הוא אם רב") היא (לא כדי לדעת אם כיבוש הארץ יהי' בנקל אם לאו, אלא) לצורך בירור טיב הארץ כפי שמשפיעה על העם היושב עלי' — כפירוש רש"י: "יש ארץ מגדלת גבורים ויש ארץ מגדלת חלשים ("החזק הוא הרפה"), יש (ארץ) מגדלת אוכלוסין ויש ממעטת אוכלוסין" ("המעט הוא אם רב"). וגם ראיית "הערים אשר הוא יושב בהנה הבמחנים אם במבצרים" היא (לא כדי לדעת אם כיבוש הארץ יהי' בנקל אם לאו, אלא) בירור ל"החזק הוא הרפה" — כפירוש רש"י: "סימן מסר להם אם בפרזים יושבין חזקים הם שסומכין על גבורתם, ואם בערים בצורות הם יושבין חלשים הם" — שמזה יודעים טיב הארץ, אם היא "ארץ מגדלת גבורים" או "ארץ מגדלת חלשים"[52].

ושליחות זו (לראות את טיב הארץ) נתקיימה במילואה ע"י המרגלים — "באנו אל הארץ אשר שלחתנו וגם זבת חלב ודבש היא וזה פרי"[53], ואילו לא היו מקלקלים ע"י ההוספה שלהם על השליחות (בנוגע לכיבוש הארץ[54]), "אפס כי עז העם גו' לא נוכל לעלות גו'"[55], היו כל בנ"י נכנסים לארץ מיד בשמחה ובחפץ גדול.

והמרגלים דיהושע — לא נשלחו לראות את טיב הארץ (כיון ששליחות זו נתקיימה כבר במילואה ע"י המרגלים דמשה), אלא שליחותם היתה לצורך כיבוש הארץ, כי, כיבוש הארץ ע"י יהושע לא הי' בדרגא (נעלית כ"כ) כמו הכיבוש שהי' צריך להיות ע"י משה[56], ולכן היו זקוקים גם לפעולות בדרך

---

46) ולכן, החשש היחידי מהעם היושב עלי', הוא, לא החוזק והריבוי הגשמי (כי, "החזק הוא הרפה המעט הוא אם רב", נוגע לטיב הארץ, כדלקמן בפנים), אלא "אם יש בהם אדם כשר שיגין עליהם בזכותו" (פרש"י פרשתנו שם, כ). — ועפ"ז יש לבאר הכרחו של רש"י להוציא המקרא "היש בה עץ" מפשוטו, עץ עושה פרי כפשוטו*.

47) ועפ"ז מתורצת הקושיא למה לא נתפרש בפרשתנו שמשה לא רצה לשלוח המרגלים כפי שהי' בפועל, לדעתו של משה, "לתור את הארץ", כדלקמן בפנים.

48) דברים שם, ל-לג.

49) ואילו היו נכנסים לארץ מיד, ע"י משה — הי' הולך לפניהם גם עמוד הענן לנחותם הדרך.

50) ומודגש בלשון "ויתורו" — "שיש במשמעותו גם לשון יתרון, כי רצה הקב"ה להראות להם יתרון הארץ על כל הארצות" (כלי יקר ריש פרשתנו).

51) יג, יח-כ.

52) ויש לומר, שהכרחו של רש"י לפרש כן (שכל פרטי הענינים שבכתוב עיקרם בנוגע לטיב הארץ) הוא מסדר ג' הכתובים, שבפסוק הראשון מתחיל "וראיתם את הארץ מה היא" (ואינו מפרט דבר) וממשיך תיכף "ואת העם היושב עלי' החזק הוא הרפה המעט הוא אם רב", ובפסוק השני חוזר לארץ, "ומה הארץ גו' הטובה היא גו' ומה הערים גו' הבמחנים גו'", ומוסיף בפסוק השלישי "ומה הארץ השמנה היא גו'" — דלכאורה מתאים יותר לכתוב תחילה ובבת אחת כל פרטי הענינים דהארץ, "וראיתם את הארץ מה היא הטובה היא גו' השמנה היא גו'", ואח"כ פרטי הענינים דהעם היושב עלי' והערים אשר הוא יושב בהנה? ולכן מפרש רש"י שמ"ש בהמשך פסוק הראשון "ואת העם היושב עלי' החזק הוא הרפה המעט הוא אם רב", הוא, פירוש והסבר להתחלת הכתוב "וראיתם את הארץ מה היא", "יש ארץ מגדלת גבורים .. יש מגדלת אוכלוסין", היינו, שטיב הארץ ניכר ב"העם היושב עלי'"; ובפסוק השני מוסיף לבאר הסימן לבחון אם הארץ מגדלת גבורים ואוכלוסין — "ומה הארץ אשר הוא יושב בה (ומגדלתו) הטובה היא", "במעיינות ותהומות טובים ובריאים", שמזה יודעים שהיא "מגדלת אוכלוסין, "ומה הערים אשר הוא יושב בהנה הבמחנים", "חזקים הם שסומכין על גבורתם", שמזה יודעים שהיא "מגדלת גבורים"; ובפסוק השלישי ממשיך בנוגע לטיב הארץ עצמה, "ומה הארץ (כשלעצמה) השמנה היא", ומסיים "והתחזקתם ולקחתם מפרי הארץ", שעי"ז יראו כל בנ"י ש"השמנה היא", כיון שמגדלת פירות טובים.

53) שם, כז.

54) וגם בענין הריגול — כדברי משה בהתוכחה שבפ' דברים: "וירגלו אותה".

55) שם, כח-לא.

56) ראה לקו"ש ח"ט ע' 9 ואילך. ועוד.

---

*) נוסף על ההכרח מסיום הכתוב "והתחזקתם ולקחתם מפרי הארץ והימים ימי ביכורי ענבים", שעפ"ז אין מקום להשאלה "היש בה עץ אם אין".

הטבע[57], החל משילוח מרגלים, כדרך כל הבאים להלחם בארץ נכרי'[58].

ה. עפ"ז יש לבאר פרטי השינויים שבין שילוח המרגלים דמשה לשילוח המרגלים דיהושע:

בזמנו של משה לא צוה הקב"ה לשלוח מרגלים, כיון שהסיבה (העיקרית) לשילוח מרגלים כדרך כל הבאים להלחם בארץ נכרי' אינה שייכת בכיבוש הארץ ע"י הקב"ה. אלא "לפי שבאו ישראל ואמרו נשלחה אנשים לפנינו", שרצונם הי' לשלוח מרגלים כדי לחפור את הארץ, הסכים משה לכך מתוך תקוה שיחזרו בהם כשיראו שאינו מעכב[59], ובראותו שאינם חוזרים בהם, "נמלך בשכינה" האם יש מקום לשילוח מרגלים (לא כדי לחפור את הארץ, אלא כדי) לראות את טיב הארץ, ואמר לו הקב"ה "שלח לך", "לדעתך.. אם תרצה שלח"[60], היינו, שמצד הקב"ה אין צורך בשילוח מרגלים גם לא לצורך ראיית טיב הארץ, שהרי "אני אמרתי להם שהיא טובה, שנאמר[61] אעלה אתכם מעני מצרים וגו'", ואעפ"כ היתה דעתו של משה שיש לשלוח מרגלים שיראו את טיב הארץ, כי, בהיותו רועה של ישראל, ראה והרגיש את הצורך שלהם לשמוע ע"ד טיב הארץ מאנשים שיראוה תחילה, "שיגידו להם כל עניני הארץ לשמחם במעלותי'.. ויעלו בה בחפץ גדול".

ולכן נאמר "שלח לך אנשים (ולא מרגלים) ויתורו (ולא ויחפרו) את ארץ כנען אשר אני נותן לבני ישראל איש אחד איש אחד למטה אבותיו תשלחו כל נשיא בהם" (י"ב נשיאי ישראל) — דכיון ששליחותם לראות את הארץ היא כדי "לשמחם במעלותי'.. ויעלו בה בחפץ גדול", הי' צורך לשלוח הנשיאים דכל י"ב השבטים, שכל אחד מהם מכיר התכונות והצרכים ודואג במיוחד ומשתדל בטובתו של שבטו, שיראו במו עיניהם את כל ארץ ישראל שתתחלק לי"ב שבטי ישראל[62], וכאשר כל שבט מי"ב השבטים ישמע מהנשיא שלו שכל הארץ כולה (ובמילא גם החלק דשבט זה) טובה מאד, ישמח לב בנ"י ויעלו בה בחפץ גדול.

ומטעם זה הלכו כל י"ב המרגלים לתור את כל הארץ, לארכה ולרחבה (במשך ארבעים יום), ולא באופן שכל א' מהם ילך לחלק מסויים בארץ השייך לשבטו — דכיון שהשליחות די"ב נשיאי ישראל היא כדי שכל נשיא יוכל להעיד ולהבטיח לשבטו שראה במו עיניו את חלקם בארץ הטובה, הרי, כל זמן שלא נתחלקה הארץ לי"ב השבטים לא הי' ידוע היכן הוא חלקו הפרטי של כל שבט ושבט[63] (שנקבעה ע"פ גורל, כמפורש בקרא[64]

57) אף שכיבוש יריחו (מנעולה של ארץ ישראל) הי' באופן נסי — ע"י ההקפות דהכהנים עם ארון הברית, התקיעה בשופרות כו' (משא"כ המשך הכיבוש דכל א"י).

58) אף שגם שילוח המרגלים לא הי' בתור ריגול (לדעת הדרכים ומבוא הערים) בדרך הטבע ממש, אלא מעין ודוגמא בלבד, שלכן אמר להם יהושע "לכו ראו את הארץ ואת יריחו" (כנ"ל הערה 25).

59) כפרש"י דברים א, כג: "משל לאדם שאומר לחבירו כו' אף אני הודיתי לדבריכם שמא תחזרו בכם כשתראו שאיני מעכב".

60) ועפ"ז יש לתרץ התמיהה בפרש"י בפ' דברים "ויטב בעיני הדבר", "בעיני ולא בעיני המקום, ואם בעיני משה הי' טוב למה אמרה בתוכחות וכו'" — דלכאורה, הקושיא העיקרית היא: אם לא הוטב בעיני המקום למה שלחם משה — כי, זה שלא הוטב בעיני המקום הוא בקשתם לחפור את הארץ, וזה ש"נמלך בשכינה" הוא בנוגע לשילוח המרגלים בפועל לראות טובת הארץ.

61) שמות ג, טז. — וסיומא דקרא "אל ארץ זבת חלב ודבש". ויש לומר, שרש"י מביא רק התחלת הפסוק אף שהעיקר הוא סיומו, כדי להדגיש גודל התרעומת על הבקשה דשילוח המרגלים (שלכן "חייהם שאני נותן להם מקום לטעות בדברי המרגלים למען לא ירשוה") — דכיון שהקב"ה העלה אותם "מעני (שעבוד) מצרים", צריכים להודות על כל ארץ שתנתן להם, שאפילו אם אינה "ארץ טובה", ה"ז באין־ערוך ל"עני מצרים", ועאכו"כ כש"אני אמרתי להם שהיא טובה", ולא עוד אלא ש"חברון שבע שנים נבנתה לפני צוען מצרים", שאפילו חברון, "טרשין שבארץ ישראל", טובה שבעה חלקים מצוען שהיא המעולה שבארץ מצרים המעולה בכל הארצות (פרשתנו שם, כב ובפרש"י).

62) ולכן "לא הי' שבט לוי עמהם" (פרש"י דברים א, כג), כיון שלא קיבל חלק ונחלה בארץ.

63) ואף שבברכת יעקב נתפרש "זבולון* לחוף ימים ישכון גו' וירכתו (סוף גבולו) על צידון" (ויחי מט, יג (ובפרש"י)) — הרי (נוסף לכך שנתפרש רק בזבולון ולא בשאר השבטים**), מלבד החלק לחוף ימים קיבלו נחלתם גם בהר ובשפלה כו', שהרי "אין לך כל שבט ושבט מישראל שאין לו בהר ובשפלה ובנגב ובעמק כו'" (ב"ק פא, ב). וראה לקמן סי"א.

64) פינחס כו, נה.

*) ועד"ז ביוסף, "ואני נתתי לך שכם אחד על אחיך", "שכם ממש" – ה"ז "חלק אחד **יתירה** על אחיך" (שם מח, כב ובפרש"י).

) וגם בשבט יהודה ישכר ואשר **שנרמז בהם ע"ד חלקם בארץ – "נתנבא על ארץ יהודה שתהא מושכת יין כמעיין", "ראה (ישכר) לחלקו ארץ מבורכת וטובה להוציא פירות" ב"חלקו של אשר .. יהיו זיתים מרובים" (פרש"י שם, יא־טו־כ) – לא נתפרש **היכן** היא ארצם. ועד"ז בשבט גד, "כל גדודיו ישובו על עקבם לנחלתם שלקחו בעבר הירדן" (פרש"י שם, יט), ו(בנות)מנשה ש"נטלו חלק בשני עברי הירדן" (פרש"י שם, כב) – לא נתפרש **המקום המדוייק**. וגם בשבט נפתלי שמפרש רש"י "זו בקעת גינוסר" (שם, כא) – ה"ז פירוש רש"י (שבמקום זה נתקיימה ברכת יעקב), ולא נתפרש בדברי יעקב.

(שנאמר קרוב לסוף שנת הארבעים) "אך בגורל יחלק את הארץ", והחלוקה ע"פ הגורל בפועל[65] היתה לאחרי כיבוש הארץ ע"י יהושע[66]), הוצרכו כל י"ב הנשיאים לתור את הארץ כולה, שעי"ז ידעו בוודאות שראו גם חלקם בארץ.

ולכן היתה שליחותם בפירסום (ופשיטא שלא באופן ד"מרגלים חרש") — לא מבעי בנוגע להידיעה דכל בנ"י, כיון שכוונת שליחותם היתה שיגידו לכל בנ"י טובת הארץ כדי לשמח לבם ויעלו בחפץ גדול, אלא גם בנוגע ליושבי הארץ, שנוסף לכך שלא עשו פעולות להטמין את עצמם כמרגלים (שמשתדלים גם להתערב בין יושבי הארץ כדי לשמוע דיבוריהם ולהכיר במחשבתם אם פוחדים מהאויב וכיו"ב), כיון שלא נשלחו לרגל את הארץ, לא חששו לעורר תשומת־לב דיושבי הארץ ע"י הליכתם יחד (בגלל הצורך בדבר כדי למלא שליחותם בראיית הארץ בשלימות, שכולם יראו כל חלקי הארץ כולה), כי, כמו שכיבוש הארץ הוא ע"י הקב"ה, שלא בדרך הטבע, כך גם שילוח והליכת המרגלים הוא שלא בדרך הטבע, ללא חשש מסכנה טבעית (אלא שבפועל עשה הקב"ה נס שיהיו טרודים באבלם ולא יתנו לב אליהם).

משא"כ במרגלים דיהושע — כיון ששליחותם לא היתה לראות טובת הארץ (שכבר נודע הדבר ע"י המרגלים דמשה), אלא ע"ד ובדוגמת[67] כל הבאים להלחם בארץ נכרי' בדרך הטבע, לכן, "וישלח יהושע שנים אנשים מרגלים חרש": שנים בלבד, ולא י"ב, ואנשים סתם, ולא נשיאי ישראל, כיון שהצורך בי"ב נשיאים הוא כדי להודיע לכל בנ"י טובת הארץ על כל חלקי', אבל כדי לרגל את הארץ מספיק (ואדרבה: מוטב יותר) לשלוח שנים (ולא י"ב) ואנשים סתם (לא נשיאים)[68], ו"מרגלים (ששליחותם באופן ד)חרש" דוקא, הן בנוגע לבנ"י, שאין צורך שכל בנ"י ידעו שנשלחו מרגלים (ומוטב שלא יודעים ומפרסמים כדי שלא יתפרסם לחוץ), כי אם שרי הצבא וכיו"ב, שצריך להורות הדרך שילכו בה, ועאכו"כ בנוגע ליושבי הארץ, שהוצרכו לעשות פעולות להסתיר את עצמם.

ובשמעם את דברי רחב "ידעתי כי נתן ה' לכם את הארץ וכי נפלה אימתכם עלינו וכי נמוגו כל יושבי הארץ מפניכם.. וימס לבבנו ולא קמה עוד רוח באיש מפניכם"[69] — לא היו צריכים לצאת לרחובה של עיר לשמוע מה בפי הבריות, ולכן (לאחרי שהתחבאו ג' ימים בהר עד שוב הרודפים) חזרו אל יהושע ואמרו "כי נתן ה' בידינו את כל הארץ וגם נמוגו כל יושבי הארץ מפנינו"[70], כיון שנתמלאה שליחותם.

ו. עפ"ז מתורצת תמיהה כללית בפרשת המרגלים:

מבואר בכ"מ ע"ד מעלתם של המרגלים — כמפורש בקרא "כולם אנשים ("לשון חשיבות, ואותה שעה כשרים היו") ראשי אלפי ישראל המה", שנבחרו מכל שאר בנ"י ("מן הברורים שבכם מן המסולתים שבכם"[71]) — ש"היו במדרגה גבוה מאד ולא רצו להשפיל את עצמם למצוות מעשיות שהוא בחי' המשכת אור א"ס ב"ה למטה.. ורצו להיות במדבר דוקא"[72], שבו הי' כל עסקם בלימוד התורה (שניתנה במדבר[73], במעמד ומצב שלא היו צריכים לעסוק בעניני העולם (כולל העסק דאדם חורש אדם זורע)), ועד כדי כך, שגם לאחרי החטא נאמר עליהם ש"אין להם חלק לעולם הבא"[74] מפני שמדרגתם גדולה יותר מעולם הבא, שלכן אין עולם הבא בגדר של "שכר" עבורם[75].

ואינו מובן: לאחרי גודל הפלאת מעלת המרגלים — איך יתכן שהתוצאה משילוח המרגלים בפועל ממש (לא מצד כוונתם ומחשבתם) היתה אך ורק באופן בלתי־רצוי?

---

65) לתשעת המטות וחצי המטה שקיבלו נחלתם בעבר הירדן מערבה, משא"כ שני המטות וחצי המטה שקיבלו נחלתם בעבר הירדן מזרחה ע"י משה, אבל, קרוב לסוף שנת הארבעים, לאחרי שביקשו שלא לעבור את הירדן, ועד אז היו סבורים שכל בנ"י ינחלו בעבר הירדן מערבה (ראה בארוכה קונטרס משיחות ש"פ חוקת תש"נ ס"ה ואילך).

66) יהושע יד, א ואילך.

67) אבל לא ממש, כנ"ל הערות 57־58.

68) "כדרך העמים השולחים מרגלים שישלחו איש אחד או שנים .. ושיהיו אנשים ריקים ופוחזים" (אברבנאל שם), "דרכם לשלוח קלי עולם מפני שהם מסתכנים" (אלשיך שם).

69) שם ב, ט־יא.

70) שם, כד.

71) פרש"י דברים א, כג.

72) לקו"ת ריש פרשתנו. ובכ"מ.

73) עירובין נד, א. וראה קונטרס משיחות ש"פ בהו"ב שנה זו.

74) סנהדרין קח, א.

75) ראה מגלה עמוקות עה"ת פרשתנו יד, לה. הנסמן בלקו"ש חכ"ג ע' 102 הערה 60.

ויש לומר – ע"פ האמור לעיל – שגם בפועל ממש היתה תועלת רצוי' משילוח המרגלים, כי, בשובם ובאמרם "באנו אל הארץ אשר שלחתנו וגם זבת חלב ודבש היא וזה פרי", ידעו כל בנ"י בבירור ובוודאות (לא רק באופן של אמונה) טובת ומעלת הארץ, וידיעה זו הועילה ופעלה פעולתה – לאחרי משך זמן[76], בנוגע לכיבוש וכניסה לארץ בזמן יהושע, שעלו בשמחה ובחפץ גדול (גם) על סמך דברי המרגלים דמשה שראו טובת הארץ בעיני בשר.

ובעומק יותר – ע"פ פנימיות הענינים – שבשליחותם לתור את הארץ פעלו ענין גדול ביותר[77] (לא רק לאחרי זמן, אלא גם) ב"אותה שעה" (כהדיוק בפירוש רש"י "אותה שעה כשרים היו") – התחלה ופתיחה[78] דכיבוש וכניסה לארץ ע"י כל בנ"י[79].

ויש להוסיף ולהמתיק, שבכללות הענין דכיבוש וכניסה לארץ (ובפרט בהקדמת שילוח המרגלים) מודגש הענין דבירור התחתון[80], וענין זה מודגש ביותר בהעלי' בשמחה ובחפץ גדול כתוצאה משילוח המרגלים דמשה שראו טובת הארץ בעיני בשר – שהשמחה והחפץ היא לא רק מצד האמונה בה' ("אני אמרתי להם שהיא טובה"), אלא גם מצד התחתון.

ויש לומר, שענין זה מרומז בדיוק לשון רש"י "אותה שעה כשרים היו" – "כשרים" דייקא, ולא צדיקים וכיו"ב:

"כשר" ר"ת "כמוצא[81] שלל רב"[82]: "שלל" – דבר שהי' תחילה אצל האויב והמנגד ונלקח במלחמה, ובזה גופא "כמוצא שלל" – באופן של מציאה, היינו, שה"שלל" הוא שלא בערך לעבודתו ויגיעתו בהמלחמה, ועד ל"שלל רב", בריבוי גדול ועד לריבוי שאין למעלה הימנו (שאז נקרא "רב" באמיתיות ובשלימות).

וזהו הרמז בהדיוק "אותה שעה כשרים היו" – שתוכן שליחותם לתור את הארץ (כהתחלה ופתיחה להכיבוש והכניסה לארץ דכל בנ"י שיעלו בשמחה ובחפץ גדול) הו"ע בירור התחתון באופן ד"כמוצא שלל רב" (ר"ת "כשר"), שזוהי כללות העבודה דכיבוש וכניסה לארץ על מנת לעסוק בבירור הארץ הלזו התחתונה לעשות לו ית' דירה בתחתונים, שעי"ז נעשה אמיתת ושלימות הענין ד"כמוצא שלל רב", "כד אתכפיא ס"א ואתהפך חשוכא לנהורא, שיאיר אור ה' א"ס ב"ה במקום החושך והס"א של כל עוה"ז כולו ביתר שאת ויתר עוז ויתרון אור מן החושך כו'"[83].

ז. ובפרטיות יותר יש ב' אופנים־שלבים בשילוח המרגלים שמצטרפות זל"ז ומשלימות זא"ז – שילוח המרגלים דמשה, "שנים עשר אנשים איש אחד לשבט", ושילוח המרגלים דיהושע, "שנים אנשים":

ובהקדם ביאור הצורך דשילוח "שנים עשר אנשים איש אחד לשבט" (כדי שכל נשיא ונשיא יראה חלק הארץ דשבטו) בפנימיות הענינים – לפי שארץ ישראל נחלקת לי"ב חלקים, כנגד י"ב שבטי ישראל, אשר, כל שבט ושבט במסילתו יעלה, שלכל שבט יש אופן עבודה שלו [ולדוגמא: החלוקה הכללית דבנ"י לישכר וזבולון, יושבי אוהל ובעלי עסק, מארי תורה ומארי עובדין טבין[84], ועד"ז בנוגע להחלוקה הפרטית די"ב שבטי ישראל][85], ובהתאם לכך יש לו גם חלק א' מי"ב חלקי הארץ שבירורו שייך לאופן העבודה דשבט זה[86], ובצירוף העבודה די"ב שבטי ישראל ("יחד שבטי ישראל"[87]) בבירור י"ב חלקי הארץ נעשה הבירור דכל הארץ כולה, כל פרטי ההתחלקות שבה הכוללים כל פרטי ההתחלקות שבארץ הלזו

76) להעיר מאבות פ"ד מ"ג: "אין לך אדם שאין לו שעה" – שבודאי ש"אותה שעה" פועלת פעולתה, אף שיתכן (מאיזו סיבה שהיא) שהפעולה תהי' לאחרי משך זמן.

77) ראה גם באר מים חיים שבהערה 19.

78) וכיון ש"כל ההתחלות קשות" (מכילתא ופרש"י יתרו יט, ה), ובפרט בפתיחת דרך חדשה (ראה לקו"ש ח"כ ס"ע 74. וש"נ) – לכן הוצרך הדבר להיות ע"י "כל נשיא בהם .. ראשי אלפי ישראל", ובשליחותו של משה דוקא.

79) ע"ד פעולת משה ע"י ראיית הארץ (ראה צפע"נ עה"ת ברכה לד, א).

80) ולכן הי' כיבוש הארץ בפועל (לאחרי שילוח המרגלים בדרך הטבע) ע"י יהושע דוקא – "כפני לבנה" (ב"ב עה, סע"א).

81) תהלים קיט, קסב.

82) לקוטי לוי"צ אג"ק ע' קצח.

83) תניא פל"ו.

84) ראה תניא אגה"ק ס"ה (קט, א). ובכ"מ.

85) ראה לקו"ש חכ"ג ע' 54. וש"נ.

86) להעיר מספרי עקב יא, יו"ד: "י"ב ארצות ניתנו כנגד י"ב שבטי ישראל, ולא שוו טעם פירות ארצו של זה כטעם פירות ארצו של זה".

87) ברכה לג, ה.

התחתונה[88] (כל העולם כולו שנברא בשביל ישראל[89]), כיון שארץ ישראל כוללת ויש בה מכל הארצות (כמבואר במדרשי חז"ל[90]).

ועפ"ז צריך להבין הטעם (בפנימיות הענינים) שכל א' מי"ב נשיאי ישראל הלך לתור את הארץ כולה, לא רק החלק דשבטו (ובפרט שהי' ידוע החלק (לכמה שבטים) מברכת יעקב[91]), אלא גם החלקים דשאר השבטים – דלכאורה, כיון שעבודתו של שבט זה היא בחלק מסויים השייך לו, מהו הצורך ומהי התועלת בכך שיתור גם את החלקים דשאר השבטים, שעבודת בירורם שייכת ונעשית ע"י שאר השבטים?

והביאור בזה – בפשטות – שהפעולה דכל נשיא לתור את הארץ כולה, גם חלקי הארץ דשאר השבטים, היא, מצד הציווי "ואהבת לרעך כמוך"[92], כיון ש"כל ישראל ערבים (ומעורבים) זה בזה"[93], ועד ל"קומה[94] אחת שלימה"[95].

ובעומק יותר – שע"י ההתאחדות דכל שבטי ישראל שמודגשת בכך שכל נשיא הלך לתור את הארץ כולה נעשית הפעולה דבירור הארץ באופן נעלה יותר, להיותה מצד וע"י דרגא נעלית בישראל שלמעלה מהתחלקות לי"ב שבטים, הבחי' שלמעלה מהתחלקות, כפי שנמשכת וחודרת בדרגת ההתחלקות, כדלקמן.

ח. ובהקדם ביאור הקשר והשייכות דשילוח המרגלים לחודש סיון – ששילוח המרגלים הי' בכ"ט סיון[96], ומודגש גם בהקריאה דפרשת המרגלים קרוב לסיומו של חודש סיון – החודש דמתן־תורה:

ידוע שבירור העולם נעשה בכח וע"י העבודה דישראל בתורה, ובלשון הקבלה והחסידות[97] "בחכמה (דוקא) אתברירו", חכמת התורה[98]. ויש לומר, שמטעם זה הי' שילוח המרגלים (ההתחלה והפתיחה דבירור העולם בהכיבוש והכניסה לארץ) בסיומו של חודש סיון – כשיוצאים מזמן מ"ת לעבודה דבירור העולם[99] בכח וע"י התורה.

וכיון שבישראל ותורה ישנם ב' דרגות (בכללות), דרגת האחדות, ודרגת ההתחלקות[100], כידוע[101] ש"ישראל" ר"ת "יש ששים ריבוא אותיות לתורה", שלכל א' מישראל יש אות פרטית בתורה (שממנה נמשכת חיותו כו')[102], שע"פ דין צריכה להיות כל אות מוקפת גויל[103], כל אות בפני עצמה, וביחד עם זה, כל ס"ר האותיות דס"ר בנ"י הם מציאות אחת, "תורה אחת", כספר תורה שכשרותו תלוי' בכשרות כל האותיות שבו (לא חסר ולא יתיר)[104] – יש לומר, שבהתאם לכך ישנם ב' אופנים בבירור העולם (שנברא בשביל ישראל ובשביל התורה[89]), בירור מצד דרגת ההתחלקות שבתורה ובישראל, ובירור (נעלה יותר) מצד דרגת האחדות שבתורה ובישראל.

ט. וביאור הענין:

ב' הדרגות שבתורה, דרגת האחדות ודרגת ההתחלקות, הם (בכללות) תורה ומצוות: תורה היא

---

88) להעיר מהענין די"ב גבולי אלכסון – "כמו עד"מ האלכסון שכולל ומאחד ב' קצוות גשמיים מזרח ומערב מעלה ומטה כו'", התכללות והתאחדות דששה קצוות (ראה אוה"ת בראשית ו, סע"ב ואילך).

89) פרש"י עה"ת בתחלתו. ובכ"מ.

90) ראה ספרי ר"פ עקב (הובא ביל"ש פרשתנו רמז תשמג): "א"י שהיתה חביבה מכל נבראת קודם לכל, שנאמר עד לא עשה ארץ וחוצות וראש עפרות תבל, ארץ אלו שאר ארצות .. וראש עפרות תבל זו ארץ ישראל .. למה נקרא תבל שמה שהיא מתובלת בכל, שכל הארצות יש בזו מה שאין בזו .. אבל א"י אינה חסרה כלום כו'".

91) ראה לעיל הערה 63.

92) קדושים יט, יח.

93) שבועות לט, סע"א. וש"נ.

94) ראה בארוכה לקו"ת ר"פ נצבים. ובכ"מ.

95) ולהעיר, שהדין שעשרה מישראל נקראים "עדה" (מציאות אחת) – למדים מפרשת המרגלים (מגילה כג, ב – הובא בפרש"י פרשתנו יד, כז). – נתבאר בארוכה בלקו"ש שלח תשמ"ז.

96) תענית כט, א.

97) ראה ע"ח שי"ח פ"ה. של"ח דרוש א. תניא אגה"ק סכ"ח בשם זוה"ק. ובכ"מ.

98) ויש לומר, שענין זה מרומז גם ב"שלח לך, לדעתך" – שעיקר ושלימות הבירור הוא ע"י חכמה בשלימותה, שכוללת גם (בינה ובעיקר) דעת.

99) ומודגש גם בהקריאה בתורה בשבת מברכים חודש תמוז, חודש הרביעי – כי, החילוק שבין חודש השלישי לחודש הרביעי הוא ע"ד החילוק שבין בחי' המשפיע לבחי' המקבל (גימ"ל דל"ת – "גמול דלים" (שבת קד, א)), ולכן, בשבת האחרון דחודש השלישי מברכים חודש הרביעי, שזוהי הנתינת־כח להיציאה והירידה למטה לעסוק בבירור העולם.

100) החל מההתחלקות לשלש – "אוריאן תליתאי כו' לעם תליתאי" (שבת פח, א).

101) מגלה עמוקות אופן קפו.

102) ראה סה"מ תש"ו ע' 46. תש"ט ע' 41 (הב'). ועוד.

103) מנחות כט, א. רמב"ם הל' תפילין פ"א הי"ט. טושו"ע יו"ד סרע"ד ס"ד. או"ח סל"ב ס"ד. שו"ע אדה"ז או"ח שם ס"ה.

104) ראה זח"ג עא, א. תקו"ז תכ"ה. שו"ת נוב"י מהד"ת או"ח סק"ט. אבני נזר יו"ד ח"ב סשע"א.

תורה אחת, כי, התורה היא חכמתו של הקב"ה, וכיון שה' אחד והוא ית' וחכמתו אחד[105], לכן גם התורה היא "תורה אחת"; ומצוות הם באופן של התחלקות, תרי"ג מצוות, רמ"ח מ"ע ושס"ה מל"ת, כי המצוות הם ציוויים להאדם איך להתנהג בעולם, וכיון שמציאות האדם והעולם היא באופן של התחלקות לתרי"ג, רמ"ח אברים ושס"ה גידים ד"עולם קטן זה האדם"[106], ש"כל מה שברא הקב"ה בעולמו ברא באדם"[107], לכן גם המצוות נחלקים לתרי"ג.

ובפרטיות יותר בתורה עצמה – החילוק שבין נגלה דתורה לפנימיות התורה: נגלה דתורה, "ששים מסכתות" שמבארים פרטי ההלכות דאיסור והיתר טומאה וטהרה כשר ופסול שעל ידם נעשה בירור העולם, הם באופן של התחלקות; ופנימיות התורה, שמבארת עניני אלקות, "דע את אלקי אביך"[108], היא באופן של אחדות ("לית תמן כו' מחלוקת"[109], גם מלשון התחלקות).

ודוגמתו בישראל – שענין האחדות הוא מצד הנשמה, ש"כולן מתאימות ואב א' לכולנה.. מצד שרש נפשם בה' אחד"[110], וענין ההתחלקות הוא מצד הירידה בגוף ("שהגופים מחולקים"[110]) כדי לברר העולם.

ובפרטיות יותר בעבודת הנשמה עצמה – שענין ההתחלקות הוא מצד הכחות הפרטיים דשכל ומדות, וענין האחדות הוא עצם הנשמה שלמעלה מהתחלקות דכחות פרטיים, שהתגלותה ע"י הביטול והעדר המציאות.

והחידוש שבדבר – שאף שעיקר העבודה דבירור העולם היא מצד דרגת ההתחלקות שבתורה ובישראל, ואילו דרגת האחדות שבתורה ובישראל היא למעלה מהעולם, מ"מ, צריכה להיות העבודה בעולם גם מצד דרגת האחדות שבתורה ובישראל, שעי"ז נעשה בירור העולם בתכלית השלימות, שנמשך ומתגלה בעולם דרגת האלקות שלמעלה מהעולם, ועד לאחדות הפשוטה.

105) ראה רמב"ם הל' יסוה"ת פ"ב ה"י.
106) ראה תנחומא פקודי ג. ועוד.
107) אבות דר"נ ספל"א.
108) דה"א כח, ט. וראה תניא קו"א קנו, ב. ובכ"מ.
109) זח"ג קכד, ב – ברע"מ. הובא ונת' בתניא אגה"ק סכ"ו.
110) תניא רפל"ב.

י. ויש לומר, שב' האופנים דבירור העולם (מצד דרגת ההתחלקות ומצד דרגת האחדות) מרומזים בב' האופנים דשילוח המרגלים, ע"י משה וע"י יהושע:

בשילוח המרגלים דמשה – "שנים עשר אנשים איש אחד לשבט" שהלכו לתור את כל י"ב חלקי הארץ שנתחלקה לי"ב השבטים – מודגשת הפעולה דבירור הארץ באופן של התחלקות;

וענין זה נעשה ע"י ומצד בחינת ההתחלקות שבישראל ובתורה – "לדעתך" – בחי' הדעת, שכולל גם חכמה ובינה, וכל המדות שנולדים מן המוחין[111], כחות פנימיים שהם באופן של התחלקות, ו"לדעתך" דייקא, דעת האדם, שרומז על הירידה וההתלבשות דתורה (דעת) בדעת האדם, שאז שייך ונעשה בה ענין של התחלקות.

ובשילוח המרגלים דיהושע – "שנים אנשים" (ולא י"ב), ולא הלכו לתור את הארץ כולה, כי אם ליריחו, מנעולה של ארץ ישראל[112] (שכוללת כל הארץ כולה) – מודגשת הפעולה דבירור כללות הארץ באופן שלמעלה מהתחלקות;

וענין זה נעשה ע"י ומצד בחינת האחדות שבישראל ובתורה – "לא.. מדעתו רק שהשי"ת ציוהו" – לא מצד בחי' הדעת (כחות פנימיים), ודעת האדם שהוא באופן של מציאות, אלא מצד ציווי הקב"ה, באופן של קבלת עול וביטול דהנשמה שלמעלה מהתחלקות, בכל ישראל בשוה.

ויש לומר, שענין זה מרומז גם ב"שנים אנשים מרגלים חרש":

"שנים", ולא שנים עשר – כי, בעבודה דקב"ע וביטול לא נוגע פרטי ההתחלקות דעשר כחות (עשר הנוספים על השנים), כי אם ב' הקוין דחיוב ושלילה, עשה ולא תעשה[113].

"אנשים" סתם, ולא נשיאי ישראל – כי, ענין הקב"ע והביטול[114] הוא בכל ישראל (בשוה)[115].

111) ראה תניא ספ"ג.
112) תנחומא בהעלותך יו"ד. במדב"ר פט"ו, טו. ועוד.
113) וכמודגש במ"ת (שאז הי' הביטול בתכלית השלימות עד שפרחה נשמתן) – "אנכי ולא יהי' לך מפי הגבורה שמענום, אחת דיבר אלקים שתים זו שמעתי" (פרש"י פרשתנו טו, כב).
114) ובפרט ע"פ המבואר במדרשי חז"ל ש"שנים אנשים" היו כלב ופינחס, ואעפ"כ, נזכרו בכתוב כ"שנים אנשים" סתם (כמו מרגלים ע"ד הרגיל – וראה לעיל הערה 68), שבזה מודגש עוד יותר ענין הביטול.
115) ואדרבה – בהפשיטות דאנשים פשוטים מתגלה פשיטות העצמות (ראה כש"ט הוספות סקנ"ד ואילך. וש"נ).

ו"מרגלים חרש" — שהעבודה שמצד הקב"ע וביטול היא (לא מתוך פירסום ורעש, אלא) בחשאי, "הצנע לכת עם אלקיך"[116].

יא. ויומתק יותר ע"פ המבואר במדרשי חז"ל[117] ש"שנים אנשים" ששלח יהושע הם כלב ופינחס:

כלב — הוא היחידי (נוסף על יהושע) שנשאר מהמרגלים דמשה, כיון ש"היתה רוח אחרת עמו וימלא אחרי גו'"[118]. אבל פינחס, בנו של אלעזר בן אהרן הכהן, משבט לוי — למה שלחו יהושע לראות את הארץ לצורך כיבושה, הרי שבט לוי "לא עורכין מלחמה כשאר ישראל"[119]?

ויש לומר הביאור בזה — ע"פ דברי הגמרא[120] "עתידה ארץ ישראל שתתחלק לשלשה עשר שבטים", שגם שבט לוי יקבל חלק בארץ, כמ"ש[121] "שער לוי אחד":

"למה לא זכה לוי בנחלת ארץ ישראל ובביזתה עם אחיו — מפני שהובדל לעבוד את ה' לשרתו ולהורות דרכיו הישרים ומשפטיו הצדיקים לרבים, שנאמר[122] יורו משפטיך ליעקב ותורתך לישראל, לפיכך הובדלו מדרכי העולם, לא עורכין מלחמה כשאר ישראל ולא נוחלין.. אלא הם חיל השם, שנאמר[123] ברך ה' חילו, והוא ברוך הוא זוכה להם, שנאמר[124] אני חלקך ונחלתך"[119].

אבל לעתיד לבוא — כיון ש"באותן הימים תרבה הדעה והחכמה והאמת, שנאמר[125] כי מלאה הארץ דעה את ה'"[126], ועד ש"לא יהי' עסק כל העולם אלא לדעת את ה' בלבד.. שנאמר כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים"[127] — לא יהי' צורך בהבדלה דשבט לוי מדרכי העולם שיהי' אז בתכלית השלימות, ולכן יקבל גם שבט לוי חלק ונחלה בארץ.

116) מיכה ו, ח.
117) כנ"ל הערה 27.
118) פרשתנו יד, כד.
119) רמב"ם הל' שמיטה ויובל פי"ג הי"ב.
120) ב"ב קכב, א.
121) יחזקאל מח, לא. ב"ב שם.
122) ברכה לג, יו"ד.
123) שם, יא.
124) קרח יח, כ.
125) ישעי' יא, ט.
126) רמב"ם הל' תשובה ספ"ט.
127) שם בסיום וחותם ספרו.

ויש לומר, שה"חלוקה" לי"ג שבטים דלעתיד לבוא קשורה עם דרגת האחדות שלמעלה מהתחלקות — י"ג בגימטריא אחד:

חלוקת הארץ לעתיד לבוא תהי' באופן ש"הקב"ה מחלק להן בעצמו, שנאמר[128] ואלה מחלוקתם נאום ה'"[120], שמזה מובן, שגם החלוקה היא מצד ובאופן של אחדות, שלכן, "לא כחלוקה של עולם הזה חלוקה של עולם הבא, העולם הזה אדם יש לו שדה לבן אין לו שדה פרדס, שדה פרדס אין לו שדה לבן, לעולם הבא אין לך כל אחד ואחד שאין לו בהר ובשפלה ובעמק[129], שנאמר שער ראובן אחד שער יהודה אחד שער לוי אחד, הקב"ה מחלק להן בעצמו כו'"[120].

וההסברה בזה (בפנימיות הענינים) — שבזמן הזה נעשה בירור העולם ע"י המשכת וגילוי דרגת האלקות השייכת לעולם שלכן מתלבשת בהתחלקות שבעולם, ולעתיד לבוא (לאחרי שיושלם בירור העולם) תהי' גם המשכת וגילוי דרגת האלקות שלמעלה מההתחלקות דעולם, אחדות הפשוטה, ע"י האחדות דישראל שיהיו כולם בדרגת שבט לוי — "לא שבט לוי בלבד אלא כל איש ואיש כו' אשר נדבה רוחו אותו.. ה"ז נתקדש קדש קדשים ויהי' ה' חלקו ונחלתו לעולם ולעולמי עולמים.. כמו שזכה לכהנים ללוים"[130].

ובפרטיות יותר (לעתיד לבוא גופא) — ה"ז החילוק שבין המעמד ומצב ד"מלאה הארץ דעה את ה'" (כמ"ש הרמב"ם בהלכות תשובה)

128) יחזקאל מח, כט.
129) ומ"ש בב"ק (שבהערה 63) שגם בחלוקה דעוה"ז "אין לך כל שבט ושבט מישראל שאין לו בהר ובשפלה ובנגב ובעמק" — ה"ז רק בנוגע לכללות השבט, משא"כ לעוה"ב ה"ז בנוגע לכל אחד מישראל, "ומשמע לו שער ראובן אחד היינו לכל אחד", "אי נמי*, בעולם הזה אין להם בשוה מזה כמו מזה, אלא מזה מעט ומזה הרבה, אבל לעולם הבא יש לו מן הכל שיעור שוה" (תוד"ה העולם הזה ב"ב שם).
130) רמב"ם סוף הל' שמיטה ויובל. — ומסיים: "הרי דוד ע"ה אומר ה' מנת חלקי וכוסי אתה תומיך גורלי", בחי' הגורל שבנשמה, עצם הנשמה, שהיא בכל ישראל בשוה**.

*) כי, התירוץ הא' הוא רק להגירסא "אין לך כל **שבט ושבט** מישראל כו'", משא"כ להגירסא (בב"ק) "אין לך **מישראל**" (שזוהי הגירסא הרווחת שמביא תוס' בב"ב, ואח"כ מוסיף "ומיהו אית דגרס אין לך שבט ושבט מישראל").
) ולהעיר, שגם חלוקת הארץ היא "בגורל" – שההתחלקות (חלוקה) קשורה עם העצם שלמעלה מהתחלקות (ראה סה"מ מלוקט ח"א ע' קלט ואילך. **וש"נ).

להוספה (בהלכות מלכים) ד"כמים לים מכסים"[131]:

"מלאה הארץ דעה את ה'" – שהמציאות ד"הארץ" מלאה וחדורה כולה ב"דעה את ה'" – מצד וע"י דרגת האלקות שבערך להארץ, שזוהי דרגת התורה ("דעה את ה'") שיורדת ונמשכת לפי ערך גדרי העולם (דרגת ההתחלקות שבתורה).

ולמעלה מזה, "כמים לים מכסים" – שהמציאות דהארץ מכוסה לגמרי במי הדעת – מצד וע"י דרגת האלקות שלמעלה מהארץ, תורה ("דעה את ה'") בטהרתה, חכמתו של הקב"ה ("תורה אחת"), אשר, ע"י המשכתה והתגלותה בעולם ניכר ונראה בגלוי שהמציאות דכל העולם אינה אלא ההתגלות דחכמתו של הקב"ה, "כולם בחכמה עשית"[132], וכמארז"ל "כל מה שברא הקב"ה בעולמו לא בראו אלא לכבודו"[133], ו"אין כבוד אלא תורה"[134], ובלשון הרמב"ם בהתחלת ספרו ("מתכיפין התחלה להשלמה"[135] באופן מחודש ונעלה יותר) "יסוד היסודות ועמוד החכמות לידע שיש שם מצוי ראשון כו' וכל הנמצאים כו' לא נמצאו אלא מאמתת המצאו", "הוא שהתורה אומרת אין[136] עוד מלבדו"[137].

ויש לומר, שההכנה לשלימות הארץ לעתיד לבוא, כשתתחלק הארץ לי"ג שבטים, גם "שער לוי אחד", ע"י ומצד דרגת האחדות שבישראל ובתורה, התחילה בשילוח המרגלים ע"י יהושע, שהוסיף על השליחות דמשה עי"ז ששלח (נוסף על כלב, מהמרגלים ששלח משה) גם את פינחס[138], משבט לוי, שבט הי"ג, בגימטריא אחד[139].

יב. ע"פ המבואר לעיל שבכללות הענין דשילוח המרגלים (הן במרגלים דמשה, והן (ובהדגשה יתירה) במרגלים דיהושע) מודגשת הפעולה דבירור הארץ גם ובעיקר מצד וע"י דרגת האחדות שבישראל ובתורה – יש לבאר גם הקשר והשייכות דפרשת המרגלים לפרשת ציצית:

ובהקדם ביאור מעלתה של מצות ציצית, שעם היותה מצוה פרטית, ה"ה "שקולה כנגד (וכוללת) כל המצוות", שנאמר "וראיתם אותו וזכרתם את כל מצוות ה'" – דלכאורה אינו מובן: כיון שהמצוות הם באופן של התחלקות, להיותם ציוויים להאדם איך להתנהג בעולם בהתאם להתחלקות דהאדם ודהעולם – איך שייך שבמצוה פרטית יהיו כלולים כל מצוות התורה?

והביאור בזה – שגם המצוות (ציוויים להאדם איך להתנהג בעולם) ענינם האמיתי – מצוות התורה, חכמתו ורצונו של הקב"ה, ולכן יש בהם נקודת האחדות דה' אחד, שהוא ית' ורצונו וחכמתו אחד.

וענין זה ניכר בגלוי במצות ציצית – "וראיתם אותו וזכרתם את כל מצוות הוי'" – שע"י ראיית הציצית "שמנין גימטריא של ציצית שש מאות, ושמונה חוטים וחמשה קשרים הרי תרי"ג", רואים את נקודת האחדות שבכל פרטי המצוות – "מצוות הוי'", מצוות התורה, רצונו וחכמתו של הקב"ה[140].

ומציצית נמשך גם בשאר המצוות – שקיומם יהי' (לא רק מצד דרגת ההתחלקות שבהם בערך וביחס להתחלקות דהאדם ודהעולם, אלא) גם מצד נקודת האחדות שבהם – "למען תזכרו ועשיתם את כל מצוותי", שעשיית כל המצוות תהי' באופן ד"מצוותי" ("מצוות הוי'").

---

131) ראה גם "הדרן על הרמב"ם" (משיחות ש"פ לך לך) שנה זו. וש"נ.

132) תהלים קד, כד.

133) אבות ספ"ו.

134) שם מ"ג.

135) נוסח "מרשות" לחתן בראשית.

136) ואתחנן ד, לה.

137) הלכה ד.

138) ולהעיר, ש"פינחס הוא אליהו" (זח"ב קצ, סע"א. ועוד), מבשר הגאולה.

139) ויומתק ע"פ דברי הגמרא (ב"ב שם) "אידך (חלק הי"ג) למאן (דהא י"ב שבטים לחוד הוא דשקלי ביחזקאל (שאף שנוסף לוי בא יוסף במקום אפרים ומנשה) – רשב"ם שם) .. לנשיא (למלך המשיח* – רשב"ם שם) .. דכתיב והנותר לנשיא מזה ומזה גו'" – ש"הנשיא הוא הכל", שכולל ומאחד כל בנ"י.

140) והחידוש במצות ציצית גם לגבי ע"ז ושבת (כנ"ל הערה 13) – שע"ז היא הכלל דכל המצוות לפני התחלקותן לתרי"ג, "אנכי ולא יהי' לך מפי הגבורה שמענום, אחת דיבר אלקים שתים זו שמעתי", ושבת הו"ע כללי שלמעלה מהתחלקות, כיון ששבת הוא למעלה מהעולם, משא"כ מצות ציצית, להיותה מצוה פרטית, מודגש בה יותר החידוש דהתגלות נקודת האחדות שלמעלה מהתחלקות.

---

*) וראה רמב"ם הל' מלכים פ"ד ה"ח: "המלך המשיח נוטל מכל הארצות שכובשין ישראל חלק אחד משלשה עשר, ודבר זה חק לו ולבניו עד עולם" ("זה מבואר בנבואת יחזקאל והנותר לנשיא .. למדנו שהי' נוטל חלק כאחד השבטים, והנשיא הוא מלך המשיח" (רדב"ז שם)).

וזהו גם תוכן הענין דשילוח י"ב המרגלים לתור את הארץ (שסיומו וחותמו בפרשת ציצית)[141] — שגם העבודה הפרטית דכל שבט בבירור חלקו הפרטי בארץ, חדורה בנקודת האחדות (שבישראל ובהתורה) שלמעלה מהתחלקות, כמודגש בכך שהנשיא דכל שבט הולך לתור את הארץ כולה, גם החלקים דשאר השבטים.

יג. עפ"ז מובן גם הלימוד וההוראה משילוח המרגלים בעבודת כאו"א מישראל — הדגשת נקודת האחדות שבישראל ובתורה:

גם עבודתו הפרטית של כאו"א מישראל כפי שמחולקים זמ"ז, כולל ובמיוחד בהענין ד"לדעתך" (עיקר מציאות האדם), ש"אין דיעותיהם שוות"[142], צריכה להיות חדורה בנקודת האחדות שלמעלה מהתחלקות, כפי שמתבטאת (לכל לראש) באהבת ישראל ואחדות ישראל, שמתבונן בדעתו ("לדעתך") בצרכיו של הזולת לעזור ולסייע בכל המצטרך לו, הן ברוחניות והן בגשמיות, וכפי שאומרים בדיבור (ועקימת שפתיו הוי מעשה[143]) בהתחלת כל יום לפני התפלה[144]: "הריני מקבל עלי מצות עשה של ואהבת לרעך כמוך"[145].

ובפרטיות יותר — בנוגע לב' החלוקות (הכלליות) שבישראל, ישכר וזבולון:

נוסף להאחדות שנעשית עי"ז שגם יושבי אוהל מקיימים מצות הצדקה, וגם בעלי עסק קובעים עתים לתורה, יכולה וצריכה להיות האחדות גם בכל א' מהחלוקות דתורה וצדקה, ולדוגמא: בצדקה — שנותן צדקה גם לזכותו של הזולת, ודכו"כ מישראל, וישנם כאלה שהקב"ה בירכם בעשירות מופלגה שנותנים צדקה לזכותם של כל בני ובנות ישראל שבדור (פרוטה אחת או חמש פרוטות עבור כאו"א מישראל), והלואי שירבו כמותם בישראל, ובתורה — שלומד תורה גם עם הזולת, ועד לאופן ד"העמידו תלמידים הרבה"[146], ועד ש"מצות עשה של תורה על כל חכם וחכם מישראל (כל יחיד) ללמד את כל התלמידים"[147].

ויש להוסיף, שנקודת האחדות דישראל ודתורה היא בהדגשה מיוחדת בלימוד הרמב"ם (כהמנהג שנתפשט בשנים האחרונות ללמוד שיעור יומי ברמב"ם, ג' פרקים ליום) — שכל בנ"י מתאחדים בלימוד כל התורה ("מקבץ לתורה שבעל פה כולה"[148]), כמשנ"ת בארוכה במק"א[149].

ועוד ועיקר — האחדות דישראל ודתורה שע"י הפצת המעיינות דפנימיות התורה ("סתים" שבתורה, שעל ידה נעשית האחדות ד"סתים" דישראל עם "סתים" דקוב"ה[150]) חוצה, עד לחוצה שאין חוצה הימנו, כפי שנתחדש במיוחד בדורנו זה גם ובמיוחד בחצי כדור התחתון (שבו לא הי' הגילוי דמ"ת[151]), שבו נקבע מושבו של נשיא הדור, כ"ק מו"ח אדמו"ר, משה שבדורנו, ומשם מופצים המעיינות בכל קצוי תבל ממש, ובמשך יובל שנים[152] ("עולם"[153]), אשר, ע"י ההוספה בהפצת המעיינות חוצה (שכבר היתה באופן ד"די והותר"), "דע את אלקי אביך", "לדעתך"[154], זוכים[155] תיכף ומיד ל"אותו הזמן.. (ש)לא יהי' עסק כל העולם אלא לדעת את ה' בלבד, ולפיכך יהיו ישראל חכמים גדולים ויודעים דברים הסתומים וישיגו דעת בוראם כפי כח האדם, שנאמר כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים".

---

141) משא"כ שילוח ב' המרגלים דיהושע — בהפטורה שלאחרי הקריאה דפרשת ציצית — אחדות שלמעלה מהתחלקות לפרטים*.

142) ראה ברכות נח, א. סנהדרין לח, א. ועוד.

143) סנהדרין סה, א.

144) ראה לקו"ש חכ"ה ע' 374. וש"נ.

145) ועי"ז ניתוסף גם בעניניו הפרטיים ע"י תפלתו (בקשת צרכיו) — ש"תעלה תפלתו כלולה מכל תפלות ישראל ותוכל לעלות למעלה ולעשות פרי" (שער הכוונות בתחלתו. ועוד).

*) ומצד זה שייך יותר להכלל דע"ז ושבת (ראה הערה הקודמת).

146) אבות פ"א מ"א.

147) רמב"ם הל' ת"ת פ"א ה"ב ולאדה"ז שם ה"ח.

148) לשון הקדמת הרמב"ם לספר הי"ד.

149) לקו"ש חכ"ז ע' 229 ואילך. ועוד.

150) ראה זח"ג עג, א. לקו"ת ויקרא ה, ג. נצבים מו, א. ובכ"מ.

151) ראה אג"ק אדמו"ר מוהריי"צ ח"ב ע' שלא. וש"נ.

152) כולל ובמיוחד בענין שהזמן גרמא, יובל שנים לכ"ח ("כח") סיון (שמתברך מיום הש"ק זה) — ראה בארוכה שיחת כ"ח סיון.

153) קידושין טו, א. מכילתא ופרש"י משפטים כא, ו. — ולהעיר גם מלקו"ת פרשתנו מב, ד ואילך.

154) כולל גם ההוספה ב"לדעתך" דמשה (ועי"ז גם במשה שבכאו"א מישראל) — כמארז"ל "צדיקים אין להם מנוחה לא בעוה"ז ולא בעוה"ב" (ברכות בסופה. וש"נ), "האבות ומשרע"ה שהם בג"ע יותר מג' אלפים שנה ומתעלים בכ"י ג"פ כו'" (סה"מ תרנ"ד ע' רכ. ועוד).

155) כהבטחת מלך המשיח להבעש"ט — במענה לשאלתו אימת אתי מר — כשיפוצו מעינותיך (דהבעש"ט) חוצה (אגה"ק דהבעש"ט — כש"ט בתחלתו).

יד. וכן תהי' לנו – שתיכף ומיד ממש, ביום זה, יום הש"ק פרשת שלח, מתקיימת בפועל ממש **הבשורה שבפרשת השבוע: "בישר להם שיכנסו לארץ", וכסיום וחותם ההפטורה:** "נתן ה' בידינו את כל הארץ וגם נמוגו כל יושבי הארץ מפנינו",

– כולל ובמיוחד (עי"ז) שגם ברגעי הגלות האחרונים עומדים בתוקף על שלימות הארץ בנוגע לחלקי הארץ שכבר ניתנו ע"י הקב"ה לבעלותם של בנ"י שלא להחזיר ח"ו אף שעל משטחי ארץ ישראל לאומות העולם[156] –

וכל בנ"י באים לארץ ישראל בשלימותה, שלימות בשלימות: ארץ עשר אומות (כולל גם ארץ קיני קניזי וקדמוני)[157] שתתחלק לי"ג שבטים, ובארץ ישראל עצמה – באים לירושלים עיר הקודש שלא נתחלקה לשבטים[158], ולבית המקדש השלישי,

ושם מקריבים (לכל לראש) קרבן תודה על היציאה דכל בנ"י ממאסר הגלות[159], ומנסכים היין בכל כלי שיר[160], ובפרט ה"שיר חדש" (לשון זכר) דגאולה שאין אחרי' גלות[161],

ולומדים "תורה חדשה (אשר) מאתי **תצא"[162] באופן ש"לא ילמדו עוד איש את רעהו גו' כי כולם ידעו** אותי"[163], **ועוד והוא העיקר – שכל זה נעשה בפועל ממש, ותיכף ומיד ממש.**

156) להעיר ממגילת תענית (פ"ג)* שבכ"ד סיון (ערב יום הש"ק זה) בטל הערעור דאוה"ע שהיו רוצים ליטול חלק מיהודה וירושלים ע"י ה"תשובה נצחת" של גביהה בן פסיסא.

157) לך לך טו, יח־כא ובפרש"י.

*) ומ"ש בסנהדרין (צא, א) "בכ"ד ניסן" – טעות הדפוס הוא, וצ"ל כ"ה במקום כ"ד, וסיון במקום ניסן (ודאי ט"ס הוא הואיל דמוכחש זה מהכא (ממגילת תענית), דטפי מסתבר לומר דנתחלף התם מלת סיון להדפיס במקומו ניסן, מלומר דכל המעשה דהכא שלא במקומו עומד, דשייך לעיל פ"א" (הפרק דחודש ניסן) – ראה בארוכה תוס' חדשים למגילת תענית שם.

158) מגילה כו, א. וש"נ.

159) במכ"ש וק"ו מהיציאה ממאסר דאיש פרטי** – "ארבעה צריכין להודות יורדי הים .. ומי שהי' חבוש מבית האסורים .. יודו לה' חסדו ונפלאותיו לבני אדם" (ברכות נד, ב), ועאכו"כ היציאה דכל בנ"י מהמאסר דכל ד' הגלויות לגאולה שאין אחרי' גלות.

160) ראה רמב"ם הל' תמידין ומוספין פ"ו ה"ה.

161) מכילתא בשלח טו, א. ועוד.

162) ישעי' נא, ד. ויק"ר פי"ג, ג.

163) ירמי' לא, לג.

**) להעיר מהשייכות לכ"ח סיון – ראה לעיל הערה 152.

המשך ביאור למס' ערכין ליום רביעי עמ' א

מקשה הגמרא: **פְּשִׁיטָא** – הלא פשוט וברור הוא שהולך רב כהנא בשיטת רבי יהודה ומה חידוש יש בכך. מיישבת הגמרא: **מַהוּ דְּתֵימָא** – שמא תאמר אלמלא חידוש הגמרא **שֶׁאֲפִילּוּ כְּרַבָּנָן אָתְיָא** – הולכים דבריו, שבאמת סובר שכל תקיעה מבין השלש מצוה בפני עצמה היא, ואם הפסיק הפסקה מועטת אין זה הפסק, ומה שאמר 'אין בין תקיעה לתרועה' כוונתו שלא ישהה יותר מדאי [היינו, יותר מן הזמן שנמשכת תקיעת כל שלשת התקיעות] בין תקיעה לתרועה, **וּלְאַפּוּקֵי מִדְּרַבִּי יוֹחָנָן, דְּאָמַר, שָׁמַע תֵּשַׁע תְּקִיעוֹת** של ראש השנה **בְּתֵשַׁע שָׁעוֹת בַּיּוֹם,** שהפסיק שעה בין תקיעה לתקיעה, **יָצָא** ידי חובה. אבל לעולם סובר רב כהנא כרבנן והפסקה מועטת אינה הפסק. **קָא מַשְׁמַע לָן** – באה הגמרא להשמיענו שאינו סובר כרבנן אלא כרבי יהודה, וכוונת דבריו שאף הפסקה מועטת הרי היא הפסק. שואלת הגמרא: **וְאִימָּא הָכִי נַמִּי** – ואולי באמת כך היא כוונתו, שאין להפסיק הפסק מרובה בלבד, וסובר כרבנן ששלש מצוות הן. מיישבת הגמרא: **אִם כֵּן, מַאי** – מה היא הלשון **'וְלֹא כְּלוּם',** שמשמע שאין להפסיק כלל ואפילו לא הפסקה מועטת.

שנינו במשנה **שְׁנַיִם עָשָׂר יוֹם כַּשָּׁנָה מַכֶּה בֶּחָלִיל וכו'** לפני המזבח.

מבררת הגמרא: **מַאי שְׁנָא הָנֵי** – מה השתנה באלו הימים שמנגנים בהם בחליל מימים אחרים. מבארת הגמרא: **הוֹאִיל וְיָחִיד גּוֹמֵר בָּהֶן אֶת הַהַלֵּל** – מכיון שגם היחיד אומר בהם הלל שלם, **דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוֹצָדָק,** ישנם **שְׁמוֹנֶה עָשָׂר יָמִים** בשנה **שֶׁהַיָּחִיד גּוֹמֵר בָּהֶן אֶת הַהַלֵּל,** ואלו הם, **שְׁמוֹנָה יְמֵי חָג** של סוכות, **וּשְׁמוֹנָה יְמֵי חֲנוּכָּה, וְיוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן שֶׁל פֶּסַח, וְיוֹם טוֹב (הָרִאשׁוֹן) שֶׁל עֲצֶרֶת** [–חג השבועות]. ובאלו הימים, מלבד ימי החנוכה שאין בהם קרבן היום, מנגנים בחליל לפני המזבח. **וּבַגּוֹלָה** – בחוצה לארץ, שנוהגים יום טוב שני של גלויות מספיקא דיומא, ישנם **עֲשָׂרִים וְאֶחָד** ימים שהיחיד גומר בהם את ההלל, ואלו הם, **תִּשְׁעָה יְמֵי חָג** של סוכות, **וּשְׁמוֹנָה יְמֵי חֲנוּכָּה, וּשְׁנֵי יָמִים טוֹבִים שֶׁל פֶּסַח, וּשְׁנֵי יָמִים טוֹבִים שֶׁל עֲצֶרֶת.**

מבררת הגמרא במה שונים אלו הימים שגומרים בהם את ההלל: **מַאי שְׁנָא בְּחָג** הסוכות **דְּאָמְרִינַן** הלל שלם **בְּכָל יוֹמָא** מימות החג, **וּמַאי שְׁנָא בְּפֶסַח דְּלָא אָמְרִינַן** הלל שלם

לקוטי־שיחות פרשת שלח כרך יח

א.

דברי הגמרא ורש״י על שמות המרגלים

נאמר בגמרא[1]: ״אמר רבי יצחק, דבר זה מסורת בידינו מאבותינו, מרגלים על שם מעשיהם נקראו, ואנו לא עלתה בידינו אלא אחד — סתור בן מיכאל, שעשה שסתר מעשיו של הקדוש־ברוך־הוא. מיכאל, שעשה עצמו מך. אמר רבי יוחנן, אף אנו נאמר — נחבי בן ופסי — נחבי, שהחביא דבריו של הקדוש־ברוך־הוא. ופסי, שפיסע על מידותיו של הקדוש־ברוך־הוא״.

רש״י מסביר, שכוונת המילים ״לא עלתה בידינו...״ היא — ״אין אנו יודעין לדרוש״ — שיודעים אנו לדרוש ולהסביר רק את שמו של אחד המרגלים — סתור בן מיכאל. לפי זה יש לומר, שרבי יוחנן, שדורש גם את השם ״נחבי בן ופסי״ (כלומר, הוא מסביר שני שמות) אינו סובר כרבי יצחק, ש״לא עלתה בידינו אלא אחד״.

אך לפי זה מתעוררות מספר שאלות על מאמר זה:

א) מדוע קשה כל־כך לפרש בדרך הדרש את שמותיהם של המרגלים על־פי מעשיהם, עד כדי כך שרבי יצחק ורבי יוחנן הצליחו לעשות זאת רק לגבי שם אחד או שניים מכל השמות? במה שונים שמות אלו מכל השמות הרבים בתורה אשר עליהם נאמרים מדרשי חז״ל?

[אמנם, גם בחלק הדרוש שבתורה דורשים על־פי כללים מסויימים[2], אך בכל זאת זהו אופן לימוד רחב ביותר[3], כי הענין הנדרש אינו צריך להתאים בדיוק למשמעות הפשוטה של המילה ולהיות מובע בכל אותיותיה, עד כדי כך, שכנאמר בספרים[4], ״אין משיבין על הדרש״].

מתורגם ללשון הקודש

שאלה זו קשה במיוחד כאשר אנו מוצאים במפורש בדברי חז״ל[5] דרשות על שמות אחרים של המרגלים, ובמדרש תנחומא[6] יש מדרשים על כל השמות[7] הללו.

ב) מהי משמעות דברי רבי יוחנן ״אף אנו נאמר״? אילו רצה להוסיף דרשה על שם נוסף, צריך היה לו לומר ״עלו בידינו שנים״, או בקצרה ״שנים״?

ג) מן הנאמר ״אמר רבי יוחנן״ — ולא ״רבי יוחנן אומר״ — מוכח[8], שאין זו מחלוקת בין רבי יצחק לבין רבי יוחנן, אלא שרבי יוחנן מוסיף על דברי רבי יצחק.

וזוהי גם משמעות המלה ״אף אנו נאמר״ — אין הוא חולק על רבי יצחק (אין הוא אומר ״בידינו עלו שנים״), אלא הוא מוסיף דרשה על שמו של נחבי בן ופסי.

אך צריך להבין: אם רבי יוחנן דורש שם נוסף, הרי הוא חולק על דברי רבי יצחק האומר לא עלתה בידינו אלא אחד״?

ד) ועיקר: כיון שעל שם מעשיהם נקראו״ אף לפני[9] שמשה בחר בהם, וזוהי ״מסורת מאבותינו״, אשר לגבי מסורת לא תיתכן מחלוקת, כיצד יתכן שמשה בחר בהם, ובמיוחד כאשר כלל הוא ש״לעולם יבדוק אדם בשמות״[10]?

ה) כיצד תואם הדבר למאמר חז״ל[11] שהם היו צדיקים (באותה שעה), שלפי זה יוצא, ששורש מעשה המרגלים אפשרי גם אצל צדיקים.

ב.

התשובה לכאורה, והקושי על כך

לכאורה ניתן היה להשיב על השאלות ב׳ וג׳: בדבריו ״לא עלתה בידינו אלא אחד״ מתכוון רבי יצחק

---

1) סוטה לד, ב. וראה תנחומא פרשתנו ו. וראה לקמן הערה 53. בכהנ״ל — ראה (ע״ד החסידות) מאור עינים פ׳ שלח.

2) ראה ג״כ לקו״ש ח״ה ע׳ 389.

3) להעיר מהקדמת הראב״ע לפירושו עה״ת ״הדרך הד׳״: אשר מעט השכל בלבו כו׳.

4) ס׳ הליקוטים עה״פ וימררו את חייהם. פענח רזא לבראשית ג, ז. ועוד. ולהעיר עד״ז — מאנציקלופדי׳ תלמודית ע׳ אגדה בסופו. וש״נ.

5) ראה ב״ר פע״א. ג (״גדי כו׳״). ולהעיר מתנחומא שם — שמביא בתחילתו (לא רק ״סתור בן מיכאל נחבי בן ופסי״ שמפרש שם בסופו, כ״א) גם ״גאואל בן מכי״. ועד״ז בבמדב״ר פט״ז, י ותנחומא באבער פרשתנו יוד (ושם מפרש בסופו רק ״סתור״. וראה לקמן הערה 55).

6) האזינו ז (ומסיים שם: וכך נמצא בספר רבי משה הדרשן). וראה גם ש״ך עה״ת פרשתנו (עה״פ ואלה שמותם) — דרשות על שמות המרגלים (ולשבח).

7) לבד ״גאואל בן מכי״. ואולי נשמטו שם תיבות אחדות, ומה שמסיים ״ונעשה מך״ שייך לדרשת השם ״גאואל בן מכי״.

8) ראה שד״ח כללים (ח״א ע׳ מט וח״ז ע׳ א׳תעה). וש״נ.

9) משא״כ בזח״ג (קנח, רע״ב — ועד״ז הוא בבמדב״ר פט״ז, ט בשם ״ד״א״) א״ר יצחק משה אסתכל וידע כו׳ די״ל (עכ״פ בדוחק) — שזה הי׳ לאחרי שבחר בהם,

וכאמרו לפני זה (במדב״ר (שם, ה). וראה ג״כ זח״ג קנח, סע״א) דאח״כ נתהפכו.

10) תנחומא האזינו ז.

11) במדב״ר וזח״ג שם. וזהו ג״כ מקור פרש״י יג. ג.

לומר, שב״מסורת בידינו מאבותינו״ הגיע רק דרש אחד, אך אין הכוונה שאי־אפשר למצוא דרש על השמות האחרים.

ועל כך אומר רבי יוחנן ״אף אנו נאמר״: אמנם, מ״מסורת בידינו מאבותינו״ נשאר דרש על שם אחד בלבד, אך אנו יכולים לדרוש שם נוסף, ״נחבי בן ופסי״.

אך עדיין נשארת בעינה השאלה דלעיל: מדוע דרש רבי יוחנן רק שם אחד נוסף, ולא את שאר שמות המרגלים?

וכן: לכאורה המשמעות של דיוק הלשון ״לא עלתה בידינו אלא אחד״, ולא ״ויש בידינו רק אחד״ וכדומה, היא שהדרש על שם אחד זה הוא מה שהצליח רבי יצחק לדרוש, והמסורת היא רק על עצם הענין ש״על שם מעשיהם נקראו״ – וכך כתוב בפירוש רש״י, כדלעיל.

ג.

השאלות על מדרשי השמות עצמם

בנוסף לזה צריך להבין לגבי הדרשות עצמן:

א) מהי כוונת הדרש ״שסתר מעשיו של הקדוש־ברוך־הוא״ – כיצד רואים במעשה המרגלים שהם סתרו את מעשה הקדוש־ברוך־הוא?

רש״י מפרש ״סתר דבריו, הכחיש ועשה שונאו (של הקדוש־ברוך־הוא) בדאי״. אך פירוש זה ניתן להיאמר רק לפי גירסתו[12] בגמרא – ״סתר דבריו״, אך לא לפי גירסתנו ״שסתר מעשיו של הקדוש־ברוך־הוא״, שהרי על־ידי הכחשת דברי הקדוש־ברוך־הוא ו״עשה שונאו (של הקדוש־ברוך־הוא) בדאי״ אין סותרים את מעשה הקדוש־ברוך־הוא.

מהרש״א[13] מפרש, ש״מעשיו של הקדוש־ברוך־הוא״ כאן הם האותות והניסים ש״עשה הקדוש־ברוך־הוא לישראל בצאתם ממצרים״, וב״סתר מעשיו״ הכוונה היא ש״הסתיר וכסה אותן כאילו אינו רואה אותן״. אך פירוש זה אינו חלק, כי הביטוי בגמרא הוא ״סתר״ – החריב, מלשון סתירת בנין, וכפי שמוכח מדברי המהרש״א עצמו, שמבאר תחילה ״סתר – הסתיר״, ורק לאחר מכן הוא יכול לפרש ״וכסה״.

ב) על ״החביא דבריו של הקדוש־ברוך־הוא״ אומר רש״י: ״החביא דבריו, ולא אמר כמות שהן״. ואינו מובן: לא את דברי הקדוש־ברוך־הוא החביא נחבי בן ופסי, ולא אמרם ״כמות שהן״. אלא את אשר ראה בארץ ישראל – את טוב הארץ[14].

ג) בהמשך, על ״שפיסע על מידותיו של הקדוש־ברוך־הוא״ מפרש רש״י ״דילג שלא אמרו כאשר הם״, ואינו מפרש מה הן ״מידותיו של הקדוש־ברוך־הוא״ אשר הוא דילג עליהן ולא מסרם לישראל כפי שהיה צריך?

המהרש״א[11] מסביר, שב״החביא...״ ו״פיסע...״ אין הכוונה לכך שהוא לא מסר את דברי הקדוש־ברוך־הוא וכו׳ ״כמות שהן״, אלא שבו עצמו היה ״החביא דבריו של הקדוש־ברוך־הוא״ – אצלו הם היו חבויים. כלומר, הוא לא האמין בדברי הקדוש־ברוך־הוא ״שהעיד על הארץ שהיא טובה״. ו״פיסע על מדותיו של הקדוש־ברוך־הוא״ – הוא עצמו ״דילג״ ולא האמין במדותיו של הקדוש־ברוך־הוא, ש״נותן שכר טוב למאמינים...״.

לפי זה צריך להבין: מהו ההבדל, שלגבי ״דבריו של הקדוש־ברוך־הוא״ היה ״החביא״ (נחבי), ולגבי ״מדותיו של הקדוש־ברוך־הוא״ – ״פיסע״ (ופסי). לכאורה, יש לשניהם, לפי פירוש המהרש״א משמעות זהה – ״שלא האמין״?

ד.

״לא עלתה בידינו...״ - לימוד המביא אותנו לידי מעשה

תמצית ההסבר לכל זה היא:

בדבריו ״ואנו לא עלתה בידינו אלא אחד״ אין כוונת רבי יצחק לומר שאין אנו יודעים לדרוש את שמות המרגלים, אלא שהלימוד על שאר שמות המרגלים – לימוד מביא לידי מעשה – ״לא עלתה בידינו״, אינו מביא אותנו לידי מעשה, שנלינו ללמוד משמות מרגלים אלו[15]:

הדרשות על שאר שמות המרגלים קשורות רק לעבודת ״אבותינו״ – הם היו צריכים להמנע מכל אחת מטעויות המרגלים, המתבטאות גם בשמות אלו. אך ״בידינו״ ״לא עלתה... אלא אחד״ – אנו צריכים

12) וכ״ה ביל״ש, מדרש לקח טוב וילקוט ראובני (בשם הפסיקתא) פרשתנו עה״פ ואלה שמותם. ש״ך עה״ת ואוה״ח שם.

13) בחדא״ג סוטה שם.

14) ראה תנחומא האזינו שם: החביא האמת.

15) ולכן לא דרש אותם. ע״ד נבואה שלא הוצרכה לדורות (מגילה יד, א).

להזהר מענין אחד בלבד[16] – "סתור בן מיכאל", שלא נגיע ל"סתר מעשיו של הקדוש־ברוך־הוא...".

על כך הוסיף רבי יוחנן – "אף אנו נאמר נחבי בן ופסי..." – אמנם, באותו אופן אשר היה אצל "אבותינו" צריכים אנו להיזהר רק בענין "אחד"[17], של סתור בן מיכאל, אבל קשורה אלינו גם ההוראה הנלמדת מן הדרש על השם נחבי בן ופסי, אם כי לא באותו אופן שהיה אצל "אבותינו", אלא "אף אנו נאמר" – בהתאם לדרגה שלנו.

ה.

טעותם של המרגלים

הדברים יובנו כאשר נקדים את המוסבר במספר מקומות[18], שהגורם לחטא המרגלים היה אי־רצונם לצאת מן המדבר ומאורח החיים שחיו בו ולהכנס לארץ ישראל, ארץ נושבת, אשר לגביה נצטוו[19]: "כי תבואו אל הארץ... שש שנים תזרע...", בה צריך האדם לחרוש ולזרוע[20] ולעסוק בענינים גשמיים. וכנאמר בתורת החסידות[21]: המרגלים לא רצו לרדת מעולם המחשבה אל עולם הדיבור, ובמיוחד לא אל עולם המעשה.

בעבודת ה' עצמה זהו ההבדל בין תורה לבין מצוות[22]: התורה "היא[23] חכמתכם ובינתכם" – לימוד בשכל ובמחשבה (וכן ביטוי בדיבור[24]), ואילו מהותן של המצוות היא מעשה. המרגלים חפצו להישאר במדבר, שבו עסקו ישראל בעיקר בלימוד התורה, ולא להכנס לארץ ישראל, ששם עיקר העבודה הוא במעשה המצוות.

אך "לא המדרש עיקר אלא המעשה"[25]: כוונת הבריאה היא לעשות לו יתברך דירה בתחתונים, וזאת בעיקר על־ידי עבודה בתחתונים – ביצוע מעשי של המצוות בדברים גשמיים.

אך קשה להבין: כיוון שמרגלים ב"אותה שעה כשרים היו"[26], כיצד טעו בענין חשוב כל־כך[27], וסברו שאין צורך בקיום מעשה המצוות?

הכרחי איפוא לומר, שגם הם ידעו שיש צורך במעשה, והמעשה הוא העיקר, אך הם סברו שדי בקיום המצוות כפי שהן מבוצעות במדבר, שהרי גם במדבר קיימו מספר מצוות, וכן את הענין של "כל מעשיך לשם שמים" בעניני הרשות, אך לא הכרחי לעסוק בענינים מעשיים כפי שיעסקו בארץ ישראל[28].

ו.

שלושת האופנים של "תלמוד מביא לידי מעשה"

ההסבר לכך הוא:

המשמעות הפנימית של "לא המדרש עיקר אלא המעשה" היא שלא זו בלבד שיש צורך הן בתלמוד והן במעשה כענינים נפרדים ושהחשוב מביניהם הוא המעשה, אלא שה"עיקר" של עבודת ה' בכלל הוא הביצוע המעשי. כלומר, גם במדרש עצמו, באופני העבודה שאינם מבוצעים במעשה, העיקר והתכלית הוא להגיע למעשה, כמאמר חז"ל[29] "תלמוד מביא לידי מעשה".

אך בענין זה – "תלמוד מביא לידי מעשה" – ישנם שלושה אופנים:

א) המעשה הוא "אבן הבוחן" שהתלמוד, המביא לידי מעשה, הוא כראוי. באופן שכלי ייתכנו סברות לכאן ולכאן, והאבחנה איזוהי הסברא שהיא אמת לאמיתה, תלויה בכך שהסברא ניתנת לישום עד כדי פסק־דין בהתאם להלכה למעשה, כלומר, כאשר היא מתאימה לפסק ההלכה הכתוב במשנה וכו' וב'שולחן ערוך' – דבר ה' זו הלכה[30].

---

16) אלא שמ"מ צ"ל "מסורת בידינו מאבותינו, מרגלים ע"ש מעשיהם נקראו" – היינו, שאצל אבותינו היו ידועות הדרשות על שמות כל המרגלים – כי ידיעה כללית זו נוגעת גם בעבודתנו, כדלקמן סעיף יב.

17) ויומתק יותר אם נפרש "לא עלתה בידינו אלא אחד" – שלא נשאר מסורה מאבותינו רק דרשה זו (כנ"ל סעיף ב'), שמזה גופא (שרק דרשה זו נשארה בידינו מאבותינו) מוכח, שרק היא נוגעת לעבודתנו. אבל ראה לעיל בפנים שם.

18) לקו"ת ריש פרשתנו. אוה"ת שם. וראה גם לקו"ש ח"ד פ' שלח.

19) בהר כה, ב־ג.

20) ראה ברכות (לה, ב) אפשר אדם חורש כו' וזורע כו' תורה מה תהא עלי'.

21) לקו"ת שם רד"ה ויאמרו (מע"ח). ועיי"ש לח, ב ובסוף המאמר.

22) ראה לקו"ת שם סד"ה שלח.

23) ואתחנן ד, ו.

24) עירובין נד, א. הל' ת"ת לאדה"ז פ"ב סי"ב. וש"נ. תניא רפל"ז. שם ספל"ח (וברפל"ח – לא נזכר ת"ת. ואכ"מ).

25) אבות פ"א מי"ז.

26) פרש"י פרשתנו יג, ג. וראה לעיל הערה 11. ובפרט ע"פ המבואר בלקו"ת (לז, ב. לח, ב. וראה אוה"ת שם) פרשתנו גודל מעלת מדריגת המרגלים (מס' קבלה).

27) ראה אגה"ק סוס"ה "שיש ב' מיני נשמות בישראל נשמות ת"ח כו' ונשמות בעלי מצוות כו' דלכאורה* הרי גם ת"ח צריכים לעסוק בגמ"ח כמארז"ל כו'".

28) ראה אוה"ת פרשתנו ע' תמד.

29) קידושין מ, ב. וש"נ.

30) שבת קלח, ב. נת' בארוכה בלקו"ש חט"ו ע' 232 ואילך. וש"נ.

*) משתמשין בלשון לכאורה, אף דהאמת כן הוא (שד"ח כללי הפוסקים טז, ח. וש"נ).

משמעות הדברים בעבודה הרוחנית היא: ההוכחה לכך שההתבוננות המחשבתית (למשל – ברוממות הא־ל יתברך, יתעלה[31], ובשפלות האדם[32]) היא אמיתית, היא כאשר ההתבוננות מגיעה לידי מסקנות וביצוע בפועל.

ב) שלימות הלימוד היא באמצעות "מביא לידי מעשה"[33]. כפי שאכן רואים, שכדי להחליט איזו מבין הדעות השונות הקיימות בשכלו של האדם היא הנכונה, והחלטה זו הכרחית כאשר היא משפיעה על המעשה, צריך הלומד להתעמק שוב בכל הדעות יותר לעומק עד שיוכל להגיע לכלל החלטה[34]. ולכן אומרים[26] "תלמוד גדול שהתלמוד מביא לידי מעשה". כלומר, לא זו בלבד שהמעשה הוא "אבן הבוחן" של הלימוד, אלא המעשה גורם לכך שה"תלמוד" גדול[35].

אך בשני אופנים אלו, מושם הדגש על התלמוד ומעלתו, כפי שהיא מתבטאת בביצוע המעשי:

אין חשיבות למעשה בפועל, אלא למעשה כפי שהוא עדיין ב"עולם" המחשבתי: פסק הדין, המסקנה של ההתבוננות המחשבתית.

גם באופן השני, שבו מדובר דוקא על המעשה בפועל, מוסבר רק הענין שהמעשה מביא לידי שלימות בתלמוד – ולא על המעלה של המעשה עצמו.

אך יש גם אופן נעלה יותר:

ג) ה"תלמוד", המביא לידי מעשה כפי שהוא לשם המעשה עצמו, הוא המביא את אור השכל אל "מקום" המעשה, כך שבשעת עשייתו, במשך כל מעשיו חדור האדם באור השכל – זהו מעשה של אדם שאצלו אור השכל הוא בגלוי[36].

ז.

חכמה אמיתית חודרת גם אל כח המעשה

כיצד ייתכן, ש"תלמוד", שהוא שכלי ומחשבתי, יקיף ויחדור באדם בעת עיסוקו במעשה בפועל?

ההסבר לכך הוא: כאשר יהודי שקוע בתלמודו רק בחיצוניותו, הרי אז אין אור השכל מאיר ביחד עם הביצוע המעשי[37], כי מבחינת חיצוניות נפש האדם, מוגבל כל כח נפשי במקום המסויים לו: שכל במוח, מידות ורגשות בלב, כח המעשה בידיים וכדומה. ולכן, כאשר שקוע האדם בלימוד, אין המעשה כשלעצמו, שהוא בדרגה נמוכה הרבה יותר מן השכל, תופס אצלו מקום, אלא בפרט מסויים שהמעשה מסייע ללימוד.

אך כאשר שקועים בלימוד בפנימיות הנפש, עד אשר זוהי כל מהות האדם, אז לא ייתכן לומר שיש פינה בנפשו הסותרת לחכמתו. ובאופן זה, לא זו בלבד שהלימוד משפיע על המעשה (אשר לשם כך די בהחלטה, "נצח והוד דלבר מגופא" – המסקנה) אלא אף יותר מכך – כוחות הלימוד והמעשה יכולים לתפקד בו־זמנית, השכל אינו נפגע גם כאשר האדם עסוק בפעילות מעשית, ובלשון החסידות[38]: מצד מוחין דגדלות, עצם המוחין, מגיע אור השכל כפי שהוא אל כל כחות הנפש, כפי שהם במקומם, ועד לכח המעשה.

לפי זה, יובן הדיוק בלשון הרמב"ם[39] "כשם שהחכם ניכר בחכמתו... כך צריך שיהיה ניכר במעשיו במאכלו...", אצל החכם באמת, החכמה היא כל מהותו, כך שחכמתו ניכרת בכל כחותיו הנפשיים באותה צורה – "כשם... כך..." – גם כאשר הוא עסוק "במעשיו", אשר, לכאורה, הם חיצוניים ואינם קשורים ל"חכמתו", ניכר בו אותו יחוד "משאר העם" כפי שניכר יחודו כשהוא עסוק "בחכמתו ודעותיו".

ולא די בכך ש"מעשיו" מושפעים מ"חכמתו", כפי שדבר אחד מושפע מדבר אחר – כי אז עיסוקו "במעשיו" נחות מעיסוקו ב"חכמתו", ואז אין הוא כל כך "מובדל... משאר העם", כבשעה שהוא עסוק "בחכמתו".

כי כאשר החכמה היא כל מהותו, הרי גם כאשר הוא עוסק "במעשה" הוא שרוי בדרגתו הגבוהה – "בחכמתו".

---

31) אולי הי' כתוב "ית'" – ומזה השינוי בהס'. ויל"ע בהוצאות השונות.

32) שו"ע או"ח רסצ"ח (ובשו"ע אדה"ז שם) – ובתר"י ברכות רפ"ה בדפוס שראיתי אין "ושפלות האדם".

33) וכ"ה בנוגע למוחין ומדות, שזה שמוחין מולידים מדות הוא מצד הגדלת המוחין (ד"ה וכל מאמינים תרס"ג (קרוב לסופו). ובכ"מ).

34) ראה המשך תרס"ו ע' שצ.

35) להעיר מהל' ת"ת לאדה"ז פ"ד ס"ב־ג.

36) דוגמא לדבר קיום מצות שמחת יו"ט – שצ"ל בבת אחת שמחה של מצוה, ודוקא וביחד עם זה אין שמחה אלא בבשר כו' ביין. – וראה ביאור אדה"ז במחז"ל אין שמחה אלא בבשר (ס' מאמרי אדה"ז תקס"ח ע' קעא. קעח (וראה לקו"ת צו טו, ב). ולהעיר ג"כ ממאה שערים סי' לח).

37) עיין ד"ה בשעה שהקדימו תער"ב פ"ב. ועוד.

38) ראה ד"ה וכל מאמינים שם. ובכ"מ.

39) הל' דעות רפ"ה.

ח.

חוסר השלימות ב"תלמוד" של המרגלים

ויש לומר שהמקור למעשה המרגלים לא היה באי־רצונם בקיום מעשה המצוות בכלל, אלא שחסרה להם השלימות בלימוד עצמו:

ענינו של דור המדבר הוא תורה, דור דעה. הם היו במדבר שבו לימוד התורה הוא בשיא השלימות[40]. אבל אצל המרגלים חסרה השלימות בענין של "תלמוד מביא לידי מעשה". חסרה להם הדרגה הנעלית ביותר, שמצד מוחין דגדלות (כאשר כל החכמה היא כל מהות הלומד), אין כל הפרדה בין התלמוד לבין המעשה, שגם כאשר האדם שקוע בעשיה בפועל, מאיר אצלו אור השכל והמחשבה במלוא עוצמתו.

ולכן התמסרותם ב"תלמוד מביא לידי מעשה" לא היה באופן של יישום ב"עולם המעשה", בארץ ישראל, והבאת אור התורה של המדבר לשם, אלא באופן שהמעשה הוא במדבר עצמו. כלומר, מעשה כתוצאה של לימוד התורה, כדלעיל בסעיף ו'.

ט.

המסקנה הנלמדת לגבינו מטעות המרגלים - "אחד"

לפי האמור לעיל, שהגורם להתנהגות המרגלים לא היה התנגדותם ל"מעשה", אלא החסרון בשלמות לימודם, בעבודה שבמוח, יובן מאמרו של רבי יצחק "לא עלתה בידינו אלא אחד...":

בדורות הראשונים, של אבותינו, כאשר העבודה היתה מצד המוחין שבראש, צריך היה לדעת כיצד להביא לידי כך שהעבודה תיעשה באופן הרצוי – שלימות מוחלטת של הלימוד הכרוכה בהתבטלות מוחלטת – שלא כאצל המרגלים, שהיתה אצלם הפרדה בין העבודה הפנימית, של המוח, לבין המעשה.

וכיוון שבעבודה זו ישנם הבדלים בין שבט אחד למשנהו, כי לכל שבט יש דרך ושער[41], בעבודת ה', צריכים לדעת להיזהר מהטעות של כל אחד מהמרגלים - הזהירות אצל כל אחד מהם היא לפי אופן עבודת שבטו.

אבל בזמנים מאוחרים יותר, אחרי ה"ראשונים כמלאכים", כשנתמעטו הדורות[42], ובמיוחד כאשר "נפלה סוכת דוד עד בחינת רגליים ועקביים", ועיקר עבודת ה' היא בקיום מעשה המצוות[43], לא כל־כך חשוב לדאוג לכך שיימנעו מטעות המרגלים כפי שהיא בשורשה ומקורה, בעבודה הרוחנית של המוחין, בשיא השלימות של הלימוד מתוך התבטלות עצמית ובשאיפה בלבדית להגיע לאמיתות הדבר הנלמד, אשר בזאת כל חד לפום שיעורא דיליה, אלא יש למנוע את התוצאה ביחס למעשה המצוות שנבעה מטעותם של כל המרגלים באופן שווה, שהרי "תורה[44] אחת ומשפט אחד לכולנו בקיום כל התורה ומצוות בבחינת מעשה" – כאשר הטעות היתה כאילו העבודה העיקרית איננה בעולם המעשה.

וזוהי המשמעות של "לא עלתה בידינו אלא אחד": מה ש"עלתה בידינו", הנלמד משמות המרגלים לגבי עבודתנו הרוחנית, הוא ענין "אחד" והנקודה המשותפת לכולם – ההכרחית של קיום המצוות במעשה, באופן שווה[45] על־ידי כל ישראל בכל הדורות, ללא הבדלים[46].

אזהרה זו נרמזת בשם "סתור, שסתר מעשיו של הקדוש־ברוך־הוא": הקדוש־ברוך־הוא ברא את עולם העשיה (מעשה הקדוש־ברוך־הוא), בכוונה שישראל "יבנו" אותו[47] – יהפכו אותו לדירה לו יתברך. ולכן, כאשר אין עושים את מעשה המצוות לעיקר, סותרים ח"ו את מעשה הקדוש־ברוך־הוא – עולם העשיה נותר ח"ו חרב וסתור, ולא בנוי לדירה לה' יתברך[48]. ויותר מכך, בדומה למאמר חז"ל[49]: כל דור שאינו נבנה (בית המקדש) בימיו, מעלין עליו הכתוב כאילו הוא החריבו.

והרי ניתן לשאול: אם הקדוש־ברוך־הוא ברא את העולם למטרה זו, והוא כל־יכול ואין מי שיעכב בעדו, כיצד ייתכן שיהודי, נברא, יסתור את מעשה הקדוש־

---

40) ראה לעיל ע' 41, וש"נ.

41) ראה שו"ע אדה"ז או"ח סו"ס סח (ממג"א שם בריש הסימן). לקו"א להה"מ סקל"ג.

42) בדורות האמוראים. ועיין לקו"ת שה"ש ד"ה ששים המה (הב') פ"ד – דבמימרות האמוראים טעמי ההלכות (השגה) הם בהעלם, עיי"ש (בחי' "מעשה" שבתורה גופא).

43) אגה"ק סו"ס ט.

44) תניא רפמ"ד.

45) להעיר מענין שער הי"ג – השווה לכל נפש – ראה שער הכולל בהקדמתו. וראה במקומות שנסמנו בהערה 36.

46) ועפ"ז י"ל ד"לא עלתה בידינו אלא אחד" הוא ע"ד "בא חבקוק והעמידן על אחת" (מכות בסופה. ועיי"ש בחדא"ג מהרש"א).

47) ראה לקו"ש [המתורגם] ח"ו ע' 14 ואילך.

48) ראה עד"ז מאור עינים פרשתנו.

49) ירושלמי יומא פ"א ה"א (קרוב לסופו).

ברוך־הוא, ולא יאפשר שכוונתו של הקדוש־ברוך־הוא תתבצע בכל פרט של עולם העשיה?

[אילו לא היתה כוונה זו מבוטאת בדיבורו ית׳, ניתן היה לתרץ, שכיוון שהרצון נשאר במחשבתו ית׳ (הנעלית מן ה״זולת״ – העולם), אין הוא מחייב את האדם[50];

אך כיוון שרצונו של ה׳ שיעסקו בעבודת המעשה הובע בגלוי בציווי בדיבור, הרי דיבורו[51] של הקב״ה הוא מעשה[50], וכיצד יתכן שיהודי יסתור את מעשה הקדוש־ברוך־הוא?]

התשובה לכך היא, ש״סתור״ הוא ״בן״ – תוצאה[52] של – ״מיכאל, שעשה עצמו מך״, שהמשמעות הפנימית היא, שאין מדובר רק[53] על מעשה המרגלים, אלא, כביכול, כלפי הקדוש־ברוך־הוא: כדי שתהיה ליהודי בחירה חפשית, עשה הקדוש־ברוך־הוא את עצמו ל״מך״, חלש, כביכול, שדיבורו לא יכריח את מעשה האדם – הוא נתן ליהודי את הכח לעשות ח״ו את ההיפך מרצון ה׳, ואף לסתור את מעשה הקדוש־ברוך־הוא.

י.

משמעות השם ״נחבי בן ופסי״

ניתן לטעות ולחשוב שהדבר היחיד שיש להיזהר בו בדורות שלאחר הראשונים, לאחר אבותינו, הוא שלא יהא פגם במעשה – ועל כך אומר רבי יוחנן ״אף אנו נאמר נחבי בן ופסי, נחבי שהחביא דבריו של הקדוש־ברוך־הוא״: גם אצלנו צריך להישלל הענין של ״החביא דבריו של הקדוש־ברוך־ הוא״[54], כיוון שדוקא כך העבודה של המעשה היא כראוי:

״דבריו של הקדוש־ברוך־הוא״ – בדבר ה׳ שמים נעשו, הכוונה היא לדבר ה׳ המחיה כל נברא (מעשה הקדוש־ברוך־הוא).

יש ליזהר מ״החביא דבריו״ – המעשים צריכים להתבצע באופן שייראה בהם דבר ה׳, דבריו[55] של הקדוש־ברוך־הוא, המחיה את המעשה –

כי, כמדובר פעמים רבות[56], כדי שהדירה לו יתברך בעולם העשיה, אשר ישראל ״בונים״ באמצעות עבודת המעשה, תהיה מוארת, והאלוקות תאיר שם בגלוי, יש צורך שמעשיו של היהודי יהיו ״מאירים״, ויוכר בהם דבר ה׳ המחיה אותם, וממילא מתבצעת העבודה בחיות וכו׳.

ו״נחבי״, ״החביא דבריו...״, הוא ״בן״ – תוצאה של – ופסי, שפיסע על מידותיו של הקדוש־ברוך־ הוא״: מצב של ״החביא דבריו של הקדוש־ברוך־הוא״ העלול להיות ח״ו אצל יהודי, שהוא אינו חש את דבר ה׳ המחיה כל נברא, נובע שהוא מדלג ופוסח על העבודה שמצד המדות (הרגשות), שמקורן ב״מדותיו של הקדוש־ברוך־הוא״[57]:

התעוררות האהבה לה׳ אצל היהודי מביאה לכך שגילוי האור האלוקי בנפשו כאשר הוא מעל העולם, מאפשרת[58], שגם כאשר הוא יעסוק בענינים גשמיים, במעשה, לא יהי׳ בבחינת ״החביא דבריו של הקדוש־ ברוך־הוא״.

יא.

הענין של ״נחבי בן ופסי״ אצל המרגלים ואצלנו

בכך יובן הדיוק ״אף אנו נאמר״:

---

50) ראה לקו״ש ח״ה [המתורגם] ע׳ 134 הערה 3, ח״ו [המתורגם] ע׳ 70 הערה 46, וש״נ. וראה גם לקו״ש [המתורגם] ח״ה ע׳ 66 ובהנסמן שם.

51) ראה ב״ר פמ״ד, כב. ועוד.

52) ע״פ המבואר בפנים יומתק זה שבתנחומא פרשתנו (ו׳) דרש רק ״סתור״ (שסתרו א־ל מן העולם) ו״נחבי״ (שהחביא את דבריו) – ולא ״מיכאל״ ו״ופסי״ [ועד״ז בבמדב״ר (שם, י) דרש רק ״סתור״ (שסתרו מן העולם)] – כי העיקר בעבודה הוא שלילת ״סתור״ ו״נחבי״, ו״מיכאל״ ו״ופסי״ הם רק הסיבה כו׳.

53) כי גם לפי׳ השני שבפנים קאי גם על פעולת המרגלים, כפשש״מ – כי ע״י ש״סתר מעשיו של הקב״ה״ מגלה כח בחירתו לעשות נגד רצונו ית׳. ונמצא שכאילו הוא עושה (שונאו של הקב״ה) מך, וכלשון חז״ל (איכ״ר פ״א, לג) ״מתישין כח גדול של מעלן״*. וראה ספרי לברכה לג, ה.

54) ואי״ז סותר ל״לא עלתה בידינו אלא אחד״ – כי (נוסף ע״ז שהעבודה לשלול ״החביא כו׳״ אינה כמו שלילת טעות המרגלים, כדלקמן סעיף יא, הרי) בעבודה זו יש חילוקי מדריגות, ואינה דומה להשלילה ד״סתור כו׳״ שהיא באופן שווה לכאו״א מישראל בכל הזמנים (לא עלתה כו׳ אלא אחד), כנ״ל בפנים ס״ט והערה 40.

ועפ״ז יומתק מה שבבמדב״ר ות״ב (דלעיל הערה 5) דרש רק ״סתור״ ולא ״נחבי״ – כי העיקר מה שנוגע בעבודתנו עתה לכאו״א באופן שווה הוא רק ״סתור כו׳״ (מעשה).

55) עפ״ז יומתק השינוי: במאמר ר׳ יצחק (ע״ד העבודה דמעשה) נקט ״עלתה בידינו״, ובמאמר ר׳ יוחנן (ע״ד העבודה ב״דבריו כו׳״) נקט ״אף אנו נאמר״.

56) ראה לקו״ש [המתורגם] ח״ד ע׳ 35. ועוד.

57) ראה תניא רפ״ג: שנשתלשלו מהן כו׳.

58) עדמ״ש בתניא ספי״ב.

---

*) וי״ל שלכן ביקש משה אחרי חטא המרגלים דוקא (פרשתנו יד, יז) ״ועתה יגדל נא כח אד׳ גו׳״, להוסיף כח בגבורה של מעלה (איכ״ר שם) – תמורת ״עשה עצמו מך״.

הענין של "החביא דבריו של הקדוש־ברוך־הוא" אצל המרגלים נבע מכך שהם חפצו להשאר בעולם המחשבה, שבו מאירה דרגת המחשבה של הקדוש־ברוך־הוא, ולא חפצו לרדת אל עולם הדיבור, אל דבר ה' המתלבש בעולם[59], כך שדבר ה' נשאר בהעלם – חבוי בעולם.

והענין של "נחבי בן (תוצאה של) ופסי, שפסע על מידותיו של הקדוש־ברוך־הוא" אצלם, נבע מכך שהם חפצו לדלג על הדרגה של "מדותיו של הקדוש־ברוך־הוא" שקשורות לעולם, כשם שמדות האדם קשורות לזולתו[60], ורצו לשאוב ישר מ"המוחין" של הקדוש־ברוך־הוא, כביכול, אשר "קדמו לעולם"[54], ואשר זוהי הסיבה להעלמת "דבריו של הקדוש־ברוך־הוא" – בספירת המלכות.

אך לא כן "אנו" – עלינו להמנע מ"נחבי בן ופסי" בצד ההפוך: אל לנו להסתפק במעשה עצמו, אלא גם לעסוק בדרגות העבודה הנעלות יותר של "דבריו של הקדוש־ברוך־הוא", ב"מדותיו" של הקב"ה.

יב.

עבודת אבותינו במוח ולב היא "מסורת בידינו"

הרי יכול יהודי לחשוב: אמנם, גם בדורות האחרונים אין די במעשה, ויש צורך גם בעבודה פנימית במוח ובלב, אך כיוון שנמצאים ב"בחינת רגליים ועקביים", עבודה זו אינה כמו שהיא באמת, אין זו עבודה שכלית שבראש ומדות שבלב אלא השכל והמדות כפי שהם ב"רגליים ועקביים". וכיצד יתכן שבאמצעות עבודתו תתבצע המטרה של "דירה בתחתונים", אשר לשם כך אין די במעשה בלבד, אלא גם בעבודה של לימוד[61], המאירה את עבודת המעשה?

ההסבר לכך הוא: כיוון שכל היהודים שבכל הדורות הם "קומה אחת שלימה"[62], יוצא, שהעבודה של הדורות הקודמים הוא המוח והלב של עבודתינו – שלנו ב"רגליים ועקביים"[63], ולכן בעבודתינו במעשה המצוות קיימת בהעלם[64] כוונת המצוות – הראש והלב.

ואת זאת מבהיר רבי יצחק מיד בתחילת מאמרו – "דבר זו מסורת בידינו מאבותינו, מרגלים על שם מעשיהם נקראו":

אמנם, בעבודתינו בפועל ממש "לא עלתה בידינו אלא אחד", כפי שהוסבר לעיל בהרחבה, אך כל מה שנעשה בעבודת "אבותינו", שבכך צריכה להיות האזהרה שבכל שמות המרגלים, היא "מסורת בידינו" – עבודה זו היא "בידינו", בעבודתנו,

אלא, שזה באופן של מסורת – מסורה כללית – בהעלם, ו"לא עלה" מהגלות וההעלם וההסתר של ירידת הדורות האחרונים,

ולגבי העבודה בפועל "עלתה בידינו אחד"[65], עבודת המעשה.

ולכן על־ידי עבודתינו במעשה, מושגת שלימות המטרה של עשיית דירה לו יתברך בתחתונים.

(משיחת ש"פ שלח תשכ"ג,
ש"פ קורח תשכ"ח)

---

59) והתהוות העולם הי' ע"י עשרה מאמרות, בדבר ה' שמים נעשו.

60) ראה ד"ה איתא במדרש תילים תרנ"ג (סה"מ תש"ח ע' 271 ואילך) פ"ב. ובכ"מ.

61) ראה ג"כ לקו"ש [המתורגם] ח"ח ע' 194. לקו"ש [המתורגם] חי"ז ע' 329.

62) ראה סהמ"צ להצ"צ מצות אהבת ישראל רפ"א. ועוד.

63) עייג"כ תניא פ"ב (ושם, גם לענין ראשי אלפי ישראל שבכל דור ודור גופא).

64) עדמ"ש בלקו"ת שה"ש (הובא לעיל הערה 42) דבמימרות האמוראים כלולים בהעלם כל טעמי ההלכות, עיי"ש (ובפ"ג שם).

65) ע"פ המבואר בפנים – דב"אחד" זה כלולות כל העבודות דאבותינו – תומתק יותר השייכות ד"לא עלתה בידינו אלא אחד ל"בא חבקוק והעמידן על אחת" (ראה לעיל הערה 46).

בראשית מ, א - ויהי אחר הדברים האלה חטאו משקה מלך מצרים והאפה לאדניהם למלך מצרים

מא

רמזים דשרי פרעה "טבחים, משקים, אופים" ר"ת "טמא" בגי' נ', דמאחוריים דבינה מסתעפים דינים וכו'

ידוע[1] בענין ג' שרי פרעה, טבחים, משקים, אופים, ר"ת טמ"א[2] גי' נ'.

כי הנה לנגד הנ' שערי בינה, יש לעומתם נ' שערי טומאה[3], העץ דהמן שהי' גבוה[4] נ' אמה.

גם אות נ' רומז על נפילה כמאמר רז"ל[5] מפני מה לא נאמרה נ' באשרי כו'.

ואות נ' הוא האות המרכזי, באותיות[6] כמנפ"ץ[7], שרומז על תוקף הגבורות.

וכידוע שמאחוריים[8] דבינה מסתעפים דינין, ועיין בע"ח[9] שער הזיווגים פ"ו ע"ש, זהו שבנ' דבנין[10] יכול להיות טומאה ח"ו, טמ"א גי' [11]נ'.

והוא אחוריים דמוחין שעל שם בינה יחשבו, שהם

---

1) ג' שרי פרעה: ראה ספר המאמרים תש"ד עמוד 92 ואילך וז"ל: דהנה בגרון יש ג' אברים והם קנה ושט ורידין, והנה הגרון והצואר בגוף האדם הוא מקום צר המחבר את הראש והגוף, וענינם ברוחני', הנה הגרון הוא מקום מיצר וזהו מצרים מיצר מי, דהנה כתיב (ישעי' מ, כו) שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה, דמי הוא בינה ואלה הן המדות, ומי ברא אלה דגילוי המדות הוא ע"י בינה דכאשר מתבונן באיזה השגה הרי נולד בו מדה המתאימה להשגה ההיא, אמנם כ"ז הוא כאשר ההשגה דבינה באה אל הלב להוליד את המדה המתאמת להשגה ההיא, והליכת ההשגה מן המוח אל הלב הוא דרך מיצר הגרון דזהו מצרים מיצר מי, ובמיצר הגרון ברוחניות יש ג' שרי פרעה, שר המשקים שר האופים ושר הטבחים.

והנה שר המשקים זהו הקנה, כי בקנה יש גידי המוח שממנו נמשך לחלוחית המוח ללב ולריאה וכמשארז"ל (חולין דף מ"ה ע"ב) תלתא קני הוו, חד פריש לליבא וחד פריש לכבדא וחד פריש לריאה, ולכן נק' שר המשקים לפי ששואב את הלחלוחית של המוח ומביאה ללב ולריאה, והנה כמו שהמים מצמיחים כל מיני תענוג.

[...] ושר הטבחים הן ורידין, והנה בגוף האדם הורידין הם כלים וצנורות שבהם נמשך הדם מהלב ועולה למוח בראש וכן נמשך לכל האברים, וענינו בעבודה רוחני' הוא רתיחת הדמים וכו', דלעו"ז היינו התאות זרות וכו', כי קנה הוא האהבה הנמשכת כמים היינו אהבה שעיקרה בתענוגים, ושר הטבחים הוא האהבה שעיקרה ברשפי אש.

[...] ושר האופים הו"ע הדיבור, כי שר האופים הוא הושט שהוא הממוצע בין קנה לורידין וכולל שניהם, כי הורידין הן כלי הדם והדם נעשה מהמאכל שעובר דרך הושט, וכן המים ג"כ באים דרך הושט והו"ע הדבור שכלול ממים ואש ונמשך מן המוח והלב, דהדבור משרת המוח והלב, וזהו"ע האמורי, דאמורי הוא לשון אמירה ודבור ויש אמורי דלעו"ז והוא הדבור דלעו"ז, דהדבור הוא עיקר הקלי' וכמא' סימן לשטות מלין וכידוע דהדבור דלעו"ז גרוע במאד ונוגע בפנימי' הנפש, ל"מ דבורים האסורים, אלא אפילו דברים בטלים נוגע ג"כ הרבה, וכידוע דריבוי המח"ז והרהורים רעים באים מריבוי דברים בטלים, וזהו"ע שר האופים דלעו"ז, ע"ש.

ראה לעיל סימן כט הערה 14.

2) ראה גם לקוטי לוי יצחק הערות לתניא עמוד יג, וז"ל: בטומאת מצרים שיניקתם ממיצר הגרון, יש ג' בחי' והוא הג' מוחין דקטנות שבגרון, מספר ג' שמות אלקים* עם הכולל. ג' שרי פרעה טבחים משקים אופים ר"ת טמ"א, והיינו טומאת מצרים, ע"ש. עיין רמ"ז ריש פרשת מקץ.

*) ראה עוד בזה לקמן סימן קג הערה 2. ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק א' סימן פג.

3) מרמז כאן כמה דוגמאות בענין נ' שערי טומאה:

א) טמ"א בגי' נ'.

ב) עץ דהמן נ' אמה.

ג) נ' רומז על נפילה.

ד) נ' האות המרכזי דאותיות הסופיות כמנפ"ץ - בחי' גבורות.

ה) רמז במשנה (כלים פכ"ט, מ"ג) דעד חמישים טפחים חוט של כלי הבנין ממשיך טומאה.

ו) יש נ' שערי בינה, ומבחי' אחוריים דבינה מסתעפין דינין.

4) אסתר ה, יד. ראה תורה אור מגילת אסתר צג, ד. אור התורה פרשת וארא עמוד ב'תקצה. ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק א' סוף סימן פג.

5) ברכות ד, ב.

6) "כמנפץ" הם האותיות הסופיות בהאלף בית, והם נקראים בכלל (מגילה ב:) "מנצפך" (ראה הערה 7), וכידוע אותיות מנצפ"ך הוא בחי' גבורות, וראה מאורי אור מע' גבורה וז"ל: מנצפ"ך הם ה' גבורות, ולכן באים בסוף התיבה לתת גבול ומדה כי כן טבע הגבורות, ע"ש. תניא - שער היחוד והאמונה פ"ד. וראה תורת לוי יצחק - חידושים וביאורים בש"ס עמוד רכז דהוא גימטריא "גבורה דין". לקוטי לוי יצחק הערות לזוהר שמות-דברים עמוד שמ. ועוד.

7) ראה תורת לוי יצחק חידושים וביאורים לש"ס עמוד קלד, דסדר האותיות "מנצפך" מרמז להפסוק "ה' מלך ה' מלך ה' ימלך לעולם ועד", אותיות "מנ" בגי' "מלך", אות "צ" בגימטריא "מלך", ואותיות "פך" בגימטריא "ימלך", ולכן כתיב בסדר "מנצפך", ולא כמנפ"ץ כסדר האותיות ע"ש. (פרי עץ חיים שער הזמירות פ"ג).

8) כמבואר בחסידות, דבחי' חכמה הוא אמונה (ראה תניא פרק לה בהגהה) דהאדם מבטל דעתו ושכלו ומוסר את עצמו כלו לה' - אמונה טהורה, משא"כ בחי' "בינה" הוא בחי' ודרגא שהאדם משיג ומבין אלקות לפי מציאותו ושכלו, ויכול להשתלשל מזה יניקת החיצונים ודינים. וזהו שהוא **מאחוריים** דבינה. וראה תניא - אגרת הקודש - פרק יט (סוף עמוד קכח).

9) שער טו. ראה גם ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק א' סימן רטו.

10) מרמז למ"ש במשנה (כלים פרק כט משנה ג) "של בנין חמשים אמה, יתר מכאן אם רצה לקיים טהור". המשנה דָנָה אם החוט הקשור להכלי שהבונים והפועלים משתמשים בו נחשב כחלק מהכלי, ואם נטמא הכלי נטמא החוט, ואם נטמא החוט גם הכלי טמא, וכל זה הוא כשיש במדת החוט נ' טפחים, דרק עד נ' צריך הכלי להחוט כדי להשתמש בו אבל אם החוט הוא יותר מחמשים, היינו נ"א, אזי אם נטמא הטפח הנ"א לא נטמא הכלי, נמצא דעד מספר נ' מקבל וממשיך הטומאה. ע"ש.

11) טמא בגימטריא נ': ראה גם ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק ב' סימן סו. סז. סח.

מוחין דקטנות[12] בכלל, שיש מהם יניקה ללעומת זה[13].

תורת לוי יצחק, חידושים וביאורים בש"ס עמוד שמא

בראשית מ, כג - ולא זכר שר המשקים את יוסף וישכחהו

מב

ביאור הקשר "שר המשקים" - יין, לענין ה"שכחה"

מיין[14] נמשך שכחה, והראי' משר המשקים שהוא השייך ליין וחלומו הי' בהשרגים[15] דגפן, לא זכר את יוסף וישכחהו.

ומקרא מלא כתיב במשלי סי' ל"א[16], אל למלכים שתו יין, פן[17] ישתה וישכח מחקק (מחקק הוא יסוד[18] הנק' מחקק, ועיין במאו"א מע' מחקק). תנו כו' ויין למרי נפש ישתה וישכח רישו כו'.

תורת לוי יצחק, חידושים וביאורים בש"ס עמוד רפד

12) ראה גם ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק ב' סימן סג. חלק א סימן ריא - דבחי' אחוריים הוא בחי' קטנות בכלל.

13) ראה בזה תורה אור פרשת וארא נח, ב. יתרו עא, ד. הוספות לפרשת ויחי קב, ג.

14) עיין בפנים בתורת לוי יצחק, דשמן הו"ע זכרון משא"כ יין.

15) בראשית מ, ט ואילך.

16) פסוק ד': "אל למלכים שתו יין" (ופרש"י: אין נאה להם להשתכר). פסוק ה: "פן ישתה וישכח מחוקק" (פרש"י: מחוקק, הכתוב בתורה, וכל שכן מה שהוא בגרסא). פסוק ו': "תנו שכר לאובד ויין למרי נפש" (רש"י: לאובד, למי שסופו לאבד לרשעים. למרי נפש, המצטערים על עָניים ועל אבלם). פסוק ז': "ישתה וישכח רישו וגו'" (מצודות ציון: רישו, מלשון רש ועני).

17) ראה אור התורה נ"ך עמוד תתכ וז"ל: ברבות סדר שמיני ס"פ י"ב ע"פ (משלי לא, ה) פן ישתה וישכח מחקק כל השותה יין הרבה סוף שהוא שוכח ברמ"ח איברים שבו הה"ד פן ישתה וישכח מחקק מחקק כתיב ואינון רמ"ח עכ"ל. והיינו כי ע"י שתיית היין יעבירו על דעת קונו וישכח על רמ"ח פקודין דאינון רמ"ח איברים דמלכא. מה גם כי המחקק הוא מבחי' אבא בחי' ביטול שהוא למעלה גם ממדרגת היין דקדושה, כי היין מבחי' בינה כו', ולכן בכהנים שהם מבחי' חכמה נאמר יין ושכר אל תשת כו'. והיינו פן ישתה וישכח מחקק בחי' ביטול הנ"ל שהוא חותם שוקע, הפך היין ועושה ההגבה לארמא קלא, עכ"ל, ע"ש. וראה הנסמן בהערה 5.

18) ראה אור התורה פרשת חוקת עמוד תשצ-ב. בלק עמוד תתקי בענין חק. פרשת יתרו עמוד ב'תשד דזכרון הוא מבחי' יסוד. תורת לוי יצחק חידושים וביאורים בש"ס ריש עמוד רצז.

המשך ביאור למס' ערכין ליום חמישי עמ' א

מובן הדבר, אלא **אֱלֹהִים כַּמָּה** היין **מְשַׂמֵּחַ**. אלא **מִכָּאן שֶׁאֵין אוֹמְרִים שִׁירָה אֶלָּא עַל הַיַּיִן**, ובזה היין 'משמח אלהים', שיש עמו שירה. ומכאן קשה: שאם אין אומרים שירה אלא על היין, כיצד אומרים שירה על ביכורים שהם פירות משבעת המינים ולא יין. מתרצת הגמרא: **מַשְׁכַּחַת לָהּ** שאומרים שירה בזמן הבאת ביכורים אף לרבי יונתן, באופן שהביאם יין, **כִּדְתָנֵי רַבִּי יוֹסֵי**, שנאמר (דברים כו ב) לגבי ביכורים 'וְלָקַחְתָּ מֵרֵאשִׁית כָּל פְּרִי הָאֲדָמָה', ומשמעו 'פְּרִי' דוקא, כמות שהוא, **אַתָּה מֵבִיא** לביכורים, **וְאִי אַתָּה מֵבִיא** לביכורים **מַשְׁקִין** היוצאים מן הפרי. אבל אם **הֵבִיא עֲנָבִים** לעזרה לשם ביכורים **וּדְרָכָן** ונעשו משקים, **מַנַּיִן** שיצא ידי חובתו, **תַּלְמוּד לוֹמַר**, בהמשך הפסוק, 'אשר **תָּבִיא** מארצך', שהיה אפשר לכתוב 'אשר מארצך', והמילה 'תביא' מיותרת, ובאה לרבות שאם הביא ענבים ודרכם יצא ידי חובה. ובאופן זה שהביא המשקים שיצאו מהענבים, אומרים שירה על ביכורים.

הגמרא חוזרת לענין שירת הלוים במקדש, ומביאה מקורות נוספים לכך: **חִזְקִיָּה אָמַר מֵהָכָא,** שנאמר (דברי הימים א' טו כב) בהעלות דוד את ארון ה' אל מקומו וציוה ללוים שישאוהו 'וּכְנַנְיָהוּ שַׂר הַלְּוִיִּם בַּמַּשָּׂא (ישור) [יַסֵּר] **בַּמַּשָּׂא, כִּי מֵבִין הוּא**' – 'משא' עניינו נשיאת הקול, והיה נושא את קולו ומייסר ומוכיח את הנושאים על משא הארון על ידי הגבהת והנמכת קולו. **אַל תִּיקְרֵי [יַסֵּר] (ישור), אֶלָּא** קרא 'יָשִׁיר', לשון שירה, ופירוש 'ישיר במשא', ישא את קולו בשיר. ומכאן לשירת הלוים מן התורה.

בְּלִוָּוטֵי [–שם חכם] **אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מֵהָכָא,** שנאמר (במדבר ד מז) לגבי שבט לוי 'כָּל הַבָּא לַעֲבוֹד עֲבֹדַת עֲבוֹדָה', קורא הכתוב לעבודת בני לוי 'עבודת עבודה', **אֵיזֶהוּ עֲבוֹדָה** שֶׁאינה נעשית לבד אלא **צְרִיכָה עֲבוֹדָה** אחרת, **הֱוֵי אוֹמֵר זוֹ שִׁירָה,** שצריכה עבודת הקרבן, שאינה נאמרת אלא בשעת ניסוך היין של הקרבן.

רַבִּי יִצְחָק אָמַר מֵהָכָא, שנאמר (תהילים פא ג) 'שְׂאוּ זִמְרָה וּתְנוּ תֹף, כִּנּוֹר נָעִים עִם נֵבֶל' – הרימו בפה קול זמרה, ותנו קול על התוף ועל הכינור שקולו נעים.

רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק אָמַר מֵהָכָא, שנאמר (ישעיה כד יד) בנבואת ישעיה על פורענות העתידה לבא וישארו מעם ישראל מתי מעט, ואמר על גאולת הנשארים '(הם) הֵמָּה יִשְׂאוּ קוֹלָם, יָרֹנּוּ בְּגֵאוֹן ה', צָהֲלוּ מִיָּם' – ישאו קולם בשיר בזמן שתכון ממשלת ה', ויצהלו בשיר בית המקדש יותר מן השיר ששרו על ים סוף בעת שטבעו המצרים.

וְתַנָּא מַיְּתֵי לָהּ – מביא מקור לשירת הלוים בתורה **מֵהָכָא,** שנאמר (במדבר ז ט) כשחילק משה על פי ציווי ה' את משא המשכן למשפחות הלוים, 'וְלִבְנֵי קְהָת **לֹא נָתָן כִּי עֲבֹדַת הַקֹּדֶשׁ עֲלֵיהֶם בַּכָּתֵף יִשָּׂאוּ**' – לא נתן להם עגלות לפי שהיו צריכים לשאת את ארון ברית ה' על כתפיהם. ויש להבין הלשון 'בכתף ישאו' שמִמְּשֶׁמַּע שֶׁנֶּאֱמַר 'בַּכָּתֵף' אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁיִּשָּׂאוּ, אלא מַה תַּלְמוּד לוֹמַר 'יִשָּׂאוּ', שאין 'יִשָּׂאוּ' מלשון משא **אֶלָּא** לְשׁוֹן שִׁירָה, ומלשון נשיאת קול, **וְכֵן הוּא אוֹמֵר** – וכן מצאנו בשיר לשון 'נשיאה', שנאמר (תהילים פא ג) 'שְׂאוּ זִמְרָה וּתְנוּ תֹף' **וְכֵן אוֹמֵר** הפסוק (ישעיה כד יד) 'יִשְׂאוּ קוֹלָם יָרֹנּוּ וגו'.

חֲנַנְיָא בֶּן אַחִי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אָמַר מֵהָכָא, שנאמר (שמות יט יט) במעמד הר סיני 'מֹשֶׁה יְדַבֵּר וְהָאֱלֹהִים יַעֲנֶנּוּ בְקוֹל'

יג, ל – ויהס כלב את העם אל משה ויאמר עלה נעלה וירשנו אותה כי יכול נוכל לה

א. הנה כתיב ירד ירדנו[1] כו' ירידה אחר ירידה וכן ביציאת מצרים וגאולה כתיב ואנכי אעלך גם עלה כו' עלה נעלה[2] כו'. היינו ב' עליות שהוא עילוי אחר עילוי, ובאמת ביציאת מצרים לא נתעלו רק פעם אחת כמו שכתוב אעלה אתכם מעני מצרים[3] כו' אל ארץ זבת חלב ודבש. אך כי עלייה זו השנית היא רומזת על גאולה העתידה להיות במהרה בימינו אמן (וכן בשמות ג' פסוק י"ד[4] אמר לו ענין הגאולה האחרונה כדפירש רש"י שם).

דהנה כתיב[5] כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות שמקיש הכתוב ענין גאולה אחרונה ליציאת מצרים. והוא שכמו שכל עיקר תכלית המכוון בגלות מצרים והשעבוד רד"ו שנה הי' בכדי לזכות לקבלת התורה פנים בפנים[6] דבר ה'. וכמ"ש וזה לך האות[7] כו' בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלקים על ההר הזה. כך כל אריכות הגלות הזה הוא כדי לזכות לגילוי פנימיות התורה שיהי' לעתיד לבוא כי במתן תורה הי' קבלת התורה הנגלית אבל פנימית טעמי התורה יהי' הגילוי שלהם לעתיד לבוא. ועל זה נאמר אראנו נפלאות, וכמו שכתוב עין בעין יראו[8].

וכך בענין השעבוד והגלות שנאמר בגלות מצרים וימררו את חייהם בעבודה קשה בחומר ובלבנים ובכל עבודה בשדה קאי גם על זמן האחרון, וימררו את חייהם[9] היא התורה כי היא חיינו, בעבודה קשה דא קושיא[10], בחומר דא קל וחומר, ובכל עבודה בשדה דא ברייתא, ובלבנים דא לבון הלכתא, שאין בידינו הלכה ברורה ודין ברור כי כל דיני התורה במחלוקת שנוי' הללו מכשירין ומטהרין והללו פוסלין ומטמאין, ואם כן כמו שעל ידי שעבוד מצרים בחומר ובלבנים זכו למתן תורה, כך גם כן על ידי לבון הלכתא שבזמננו זה יזכו לגילוי פנימיות התורה לעתיד לבוא להיות אראנו נפלאות.

תורה אור ריש פרשת שמות

יד, לה – אני ה' דברתי אם לא זאת אעשה לכל העדה הרעה הזאת הנועדים עלי במדבר הזה יתמו ושם ימותו

ב. תנו רבנן דור המדבר אין להם חלק לעולם הבא שנאמר (במדבר יד) במדבר הזה יתמו ושם ימותו, יתמו בעולם הזה ושם ימותו בעולם הבא, ואומר (תהלים צה, יא) אשר נשבעתי באפי אם יבואון אל מנוחתי דברי רבי עקיבא, רבי אליעזר אומר באים הם לעולם הבא[11] שנאמר (שם נ, ה) אספו לי חסידי כורתי ברית עלי זבח אלא מה אני מקיים אשר נשבעתי באפי, [באפי] נשבעתי וחוזרני בי וכו'.

רבי שמעון בן מנסיא אומר באים הם לעולם הבא שנאמר (ישעי' נה) ופדויי ה' ישובון ובאו ציון ברנה.

אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן שבקי' רבי עקיבא לחסידותי' שנאמר (ירמי' ב) הלוך וקראת באזני ירושלים לאמר [וגו'] זכרתי לך חסד נעוריך אהבת כלולותיך לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה [ומה אחרים באים בזכותם הם עצמן לא כל-שכן].

סנהדרין קי:

יד, כא – ואולם חי אני וימלא כבוד ה' את כל הארץ

ג. וימלא כבוד, דרבינו ז"ל מפרש כי עכשיו עם כי מלא כל הארץ כבודו מכל-מקום יש עכ"פ בחי' צל ומקיף לסטרא אחרא, וכפי מ"ש בשם עמק המלך צל[12] זה יונק מק"כ צירופי אלקים, אבל לעתיד לבוא ואת רוח הטומאה אעביר כו' כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה כו' זהו וימלא כבוד כו', וזהו ענין יהי כבוד ד' לעולם דהוא לשון עתיד כמו סיפי' דקרא ישמח ד' במעשיו פי' במד"ר ר"פ אחרי[13] פ"כ דקאי על לעתיד לבוא, ואפשר לומר דהיינו שלעתיד לבוא יהי' גילוי שם הוי' עד שיהי' נקרא כמו שנכתב[14].

אור התורה שלח ע' תקכו

טו, יד – וכי יגור אתכם גר או אשר בתוככם לדורותיכם ועשה אשה ריח ניחוח לה' כאשר תעשו כן יעשה

ד. וכי יגור אתכם גר או אשר בתוככם לדורותיכם וגו'. ספרי פסקא קח: אין לי אלא גר המתגייר, גר שנתגייר מנין, תלמוד לומר או אשר בתוככם לדורותיכם.

ר"ל אף שנתגייר שלא בזמן המקדש, וכשיבנה צריך קרבן. וזה פירוש כוונת הגמרא כריתות דף ט[15] עיין שם, ועיין מה שכתוב בזה ברמב"ם[16].

צפנת פענח – להרגצ'בי גאון

---

1) **הנה כתיב ירד ירדנו** (בראשית מג, כ) . . **ואנכי אעלך גם עלה** . . **וכו'**: עיין עוד בענין זה ילקוט משיח וגאולה פרשת שמות סימן כב. כג. כד. כה. כו. נו. קיט. רפא. פרשת ויגש סימן קעז. פרשת שלח סימן מד. פרשת בא סימן רצב.

2) במדבר יג, ל.

3) שמות ג, יז.

4) **בשמות ג' פסוק י"ד**: עיין ילקוט משיח וגאולה על התורה פרשת שמות סימן קעג, ובהנסמן שם.

5) מיכה ז, טו.

6) דברים ה, ד.

7) שמות ג, יב.

8) ישעי' נב, ח.

9) שמות א, יג.

10) זוהר חלק ג קנג, א.

11) **רבי אליעזר אומר באים הם לעולם הבא וכו'**: עיין ילקוט משיח וגאולה על התורה פרשת שלח במפתחות, ערך "דור המדבר – והמרגלים – יש להם חלק לעולם הבא". (ועיין גם פרשת וארא סימן נד. פרשת תרומה סימן רי)

12) צ"ל בגי' ק"כ, וזהו "סר צלם מעליהם" ע"ש.

13) **ישמח ד' במעשיו פי' במד"ר ר"פ אחרי**: עיין ילקוט משיח וגאולה על התורה פרשת אחרי סימן א.

14) **שם הוי' . . נקרא כמו שנכתב**: עיין פסחים נ. מובא בילקוט משיח וגאולה על התורה פרשת שמות סימן דר.

15) עמוד א: רבי אומר 'ככם' כאבותיכם, מה אבותיכם לא נכנסו לברית אלא במילה וטבילה והרצאת דם, אף הם לא יכנסו וכו'. אלא מעתה האידנא דליכא קרבן לא נקבל גרים? אמר רב אחא בר יעקב: 'וכי יגור אתכם גר או אשר בתוככם' וגו', (ר"ל שמפסוק זה אנו למדים דגר שנתגייר שלא בזמן המקדש, כשיבנה המקדש חייב להביא קרבן, וממילא מוכח דמקבלין גרים אף שלא בזמן המקדש).

16) **מה שכתוב בזה ברמב"ם**: ראה בארוכה לקוטי שיחות חלק כו עמוד 160 ואילך. (מובא גם בילקוט משיח וגאולה על התורה פרשת משפטים סימן ריד עמוד 749).

◆ יום ראשון כ׳ סיון ◆

יג (א) **וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר:**

(ב) **שְׁלַח־לְךָ אֲנָשִׁים וְיָתֻרוּ אֶת־אֶרֶץ כְּנַעַן אֲשֶׁר־אֲנִי נֹתֵן לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ אֶחָד אִישׁ אֶחָד לְמַטֵּה אֲבֹתָיו תִּשְׁלָחוּ כֹּל נָשִׂיא בָהֶם:**

רש״י◄ **שְׁלַח־לְךָ אֲנָשִׁים •** (במדבר רבה) לָמָּה נִסְמְכָה פָּרָשַׁת מְרַגְּלִים לְפָרָשַׁת מִרְיָם? לְפִי שֶׁלָּקְתָה עַל עִסְקֵי דִּבָּה, שֶׁדִּבְּרָה בְּאָחִיהָ, וּרְשָׁעִים הַלָּלוּ רָאוּ וְלֹא לָקְחוּ מוּסָר. **שְׁלַח־לְךָ •** (במדבר רבה. סוטה לו) לְדַעְתְּךָ, אֲנִי אֵינִי מְצַוֶּה לְךָ, אִם תִּרְצֶה — שְׁלַח. לְפִי שֶׁבָּאוּ יִשְׂרָאֵל וְאָמְרוּ (דברים

א) **וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר:**

ב **שְׁלַח לָךְ גֻּבְרִין וִיאַלְּלוּן יָת אַרְעָא דִכְנַעַן דִּי אֲנָא יָהֵב לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל גַּבְרָא חַד גַּבְרָא חַד לְשִׁבְטָא דַאֲבָהָתוֹהִי תְּשַׁלְּחוּן כֹּל רַבָּא דִבְהוֹן:**

א): ״נִשְׁלְחָה אֲנָשִׁים לְפָנֵינוּ״, כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר (שם): ״וַתִּקְרְבוּן אֵלַי כֻּלְּכֶם וְגוֹ׳״. וּמֹשֶׁה נִמְלַךְ בַּשְּׁכִינָה, אָמַר: אֲנִי אָמַרְתִּי לָהֶם שֶׁהִיא טוֹבָה, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות ג): ״אַעֲלֶה אֶתְכֶם מֵעֳנִי מִצְרַיִם וְגוֹ׳״, חַיֵּיהֶם שֶׁאֲנִי נוֹתֵן לָהֶם מָקוֹם לִטְעוֹת בְּדִבְרֵי הַמְרַגְּלִים לְמַעַן לֹא יִירָשׁוּהָ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (שבת פרשת שלח, מברכים החודש תמוז ה׳תשמ״ז)

הַתֹּכֶן דְּפָרָשַׁת 'שְׁלַח' הוּא - "שְׁלַח לְךָ אֲנָשִׁים וְיָתוּרוּ אֶת אֶרֶץ כְּנַעַן אֲשֶׁר אֲנִי נוֹתֵן לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל", כְּדֵי (א) שֶׁכִּבּוּשׁ הָאָרֶץ יִהְיֶה בְּנָקֵל יוֹתֵר, מִכֵּיוָן שֶׁ"יְשִׁיבוּ אוֹתָנוּ דָּבָר, אֶת הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר נַעֲלֶה בָּהּ וְאֶת הֶעָרִים אֲשֶׁר נָבוֹא אֲלֵיהֶן (תְּחִלָּה לִכְבּוֹשׁ)", וְגַם (ב) שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה יִתְוַסֵּף בְּגֹדֶל הַחֲבִיבוּת וְהַתְּשׁוּקָה דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְהִכָּנֵס לָאָרֶץ, מִכֵּיוָן שֶׁיִּרְאוּ בְּמוּחָשׁ אֶת הַפֵּירוֹת הַטּוֹבִים וְהַמְשֻׁבָּחִים שֶׁנִּשְׁתַּבְּחָה בָּהֶן אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, "**וְזֶה פִּרְיָהּ**", שֶׁלְּכֵן צִוָּה לָהֶם מֹשֶׁה "וְהִתְחַזַּקְתֶּם וּלְקַחְתֶּם מִפְּרִי הָאָרֶץ".

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך יח עמ׳ 147)

וּרְשָׁעִים הַלָּלוּ רָאוּ (רש״י יג, ב) הַמְרַגְּלִים שָׁמְעוּ עַל גְּבוּרָתָם שֶׁל יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ עוֹד לִפְנֵי שִׁלּוּחָם. אַךְ כָּל זְמַן שֶׁהַדָּבָר הָיָה בְּגֶדֶר שְׁמִיעָה בִּלְבַד, לֹא הִתְרַשְּׁמוּ מִכָּךְ; וְאֵלּוּ כְּשֶׁרָאוּ זֹאת בְּמוֹ עֵינֵיהֶם, הִגִּיעוּ לַמַּסְקָנָה שֶׁ"לֹא נוּכַל לַעֲלוֹת". לָכֵן מְדַיֵּק רַשִּׁ״י שֶׁהַמְרַגְּלִים **רָאוּ** אֶת עָנְשָׁהּ שֶׁל מִרְיָם, וּרְאִיָּה זוֹ הָיְתָה צְרִיכָה לְהַעֲנִיק לָהֶם אֶת הַכֹּחַ לֹא לְהִתְפַּעֵל מֵרְאִית גְּבוּרַת יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי שיחות כרך יח עמ׳ 141 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

בַּמֶּה חָטְאוּ הַמְרַגְּלִים

שְׁלַח־לְךָ אֲנָשִׁים

לָמָּה נִסְמְכָה פָּרָשַׁת מְרַגְּלִים לְפָרָשַׁת מִרְיָם, לְפִי שֶׁלָּקְתָה עַל עִסְקֵי דִּבָּה, שֶׁדִּבְּרָה בְּאָחִיהָ, וּרְשָׁעִים הַלָּלוּ רָאוּ וְלֹא לָקְחוּ מוּסָר (יג, ב. ובפרש״י)

הִקְשָׁה הָרַמְבַּ״ן "מָה עָשׂוּ הַמְרַגְּלִים, כִּי מֹשֶׁה אָמַר לָהֶם "וּרְאִיתֶם אֶת הָאָרֶץ מַה הִיא, וְאֶת הָעָם הַיּוֹשֵׁב עָלֶיהָ" כוּ', וְעַל־כָּל־פָּנִים הָיוּ צְרִיכִין לַהֲשִׁיבוֹ עַל מַה שֶׁצִּוָּה אוֹתָם. וּמַה פִּשְׁעָם וּמַה חֲטָאתָם כְּשֶׁאָמְרוּ לוֹ "אָפֵס כִּי עַז הָעָם" כוּ', וְכִי עַל מְנָת שֶׁיָּעִידוּ לוֹ שֶׁקֶר שָׁלַח אוֹתָם"?

וְיֵשׁ לוֹמַר שֶׁרַשִּׁ״י בִּדְבָרָיו אֵלּוּ תֵּרֵץ קֻשְׁיָא זוֹ. דְּהִנֵּה גַּם מִרְיָם לֹא דִּבְּרָה שֶׁקֶר אוֹדוֹת מֹשֶׁה, וַאֲפִילּוּ "לֹא נִתְכַּוְּנָה לִגְנוּתוֹ" (רש״י בהעלותך יב, א), וְזֶה שֶׁלָּקְתָה הָיָה "עַל עִסְקֵי דִּבָּה, שֶׁדִּבְּרָה בְּאָחִיהָ", הַיְינוּ, עֶצֶם הַדִּבּוּר אוֹדוֹת מֹשֶׁה. שֶׁגַּם אִם לֹא הֵבִינָה אֵיזֶה דָּבָר בְּהִנְהָגָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, לֹא הָיָה עָלֶיהָ לְדַבֵּר עַל זֶה בָּרַבִּים, כִּי עֶצֶם הַהִתְעַסְּקוּת בְּדִבּוּר – "דִּבָּה" אוֹדוֹת מֹשֶׁה, יָכוֹל לְהָבִיא לִדְבּוּר בְּהֵפֶךְ שִׁבְחוֹ שֶׁל מֹשֶׁה חַס־וְשָׁלוֹם, וְהָיָה עָלֶיהָ לְדַבֵּר עַל זֶה עִם מֹשֶׁה בְּעַצְמוֹ, בַּחֲשַׁאי.

וְזֶה הָיָה גַּם חֶטְאָם שֶׁל הַמְרַגְּלִים, דְּאַף שֶׁהָיָה קָשֶׁה לָהֶם אֵיךְ יִכְבְּשׁוּ אֶת הָאָרֶץ כְּשֶׁ"עַז הָעָם הַיּוֹשֵׁב עָלֶיהָ", הָיוּ צְרִיכִים לְדַבֵּר עַל זֶה בְּקִצּוּר, אוֹ לְמֹשֶׁה לְבַדּוֹ. וְחֶטְאָם הָיָה שֶׁדִּבְּרוּ עַל זֶה בַּאֲרִיכוּת וּבְכָל הַפְּרָטִים – "עִסְקֵי דִּבָּה". שֶׁזֶּה הֵבִיא לִמְרִידַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בַּקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, עַד שֶׁאָמְרוּ "נִתְּנָה רֹאשׁ וְנָשׁוּבָה מִצְרָיְמָה" (יד, ד).

בעל הטורים

יג (ב) סָמַךְ מְרַגְּלִים לְמִרְיָם בִּשְׁבִיל לָשׁוֹן הָרָע שֶׁסִּפְּרוּ.

שְׁלַח לְךָ אֲנָשִׁים. סוֹפֵי תֵּיבוֹת: **חָכָם,** שֶׁיִּהְיוּ אֲנָשִׁים חֲכָמִים וְצַדִּיקִים.

שְׁלַח לְךָ. רֶמֶז לְמִנְיָן **של״ח** שְׁנִים יִשְׁתַּלְּחוּ וְיֵצְאוּ בְּגָלוּת, שֶׁבְּג׳ אֲלָפִים **ושל״ח** שָׁנִים חָרַב הַבַּיִת. וְכֵן "שַׁלַּח מֵעַל פָּנַי וְיֵצֵאוּ" (יִרְמְיָה טו, א). תורה ג

(ג) וַיִּשְׁלַח אֹתָם מֹשֶׁה מִמִּדְבַּר פָּארָן עַל־פִּי יְהוָה כֻּלָּם אֲנָשִׁים רָאשֵׁי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל הֵמָּה׃

ג וּשְׁלַח יָתְהוֹן מֹשֶׁה מִמַּדְבְּרָא דְפָארָן עַל מֵימְרָא דַיְיָ כֻּלְּהוֹן גֻּבְרִין רֵישֵׁי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִנּוּן׃

רש״י◄ עַל־פִּי ה׳ • בִּרְשׁוּתוֹ, שֶׁלֹּא עִכֵּב עַל יָדוֹ. כֻּלָּם אֲנָשִׁים • כָּל ״אֲנָשִׁים״ שֶׁבַּמִּקְרָא לְשׁוֹן חֲשִׁיבוּת, וְאוֹתָהּ שָׁעָה כְּשֵׁרִים הָיוּ.

(ד) וְאֵלֶּה שְׁמוֹתָם לְמַטֵּה רְאוּבֵן שַׁמּוּעַ בֶּן־זַכּוּר׃

ד וְאִלֵּין שְׁמָהַתְהוֹן לְשִׁבְטָא דִרְאוּבֵן שַׁמּוּעַ בַּר זַכּוּר׃

(ה) לְמַטֵּה שִׁמְעוֹן שָׁפָט בֶּן־חוֹרִי׃

ה לְשִׁבְטָא דְשִׁמְעוֹן שָׁפָט בַּר חוֹרִי׃

(ו) לְמַטֵּה יְהוּדָה כָּלֵב בֶּן־יְפֻנֶּה׃

ו לְשִׁבְטָא דִיהוּדָה כָּלֵב בַּר יְפֻנֶּה׃

(ז) לְמַטֵּה יִשָּׂשכָר יִגְאָל בֶּן־יוֹסֵף׃

ז לְשִׁבְטָא דִישָׂשכָר יִגְאָל בַּר יוֹסֵף׃

(ח) לְמַטֵּה אֶפְרַיִם הוֹשֵׁעַ בִּן־נוּן׃

ח לְשִׁבְטָא דְאֶפְרַיִם הוֹשֵׁעַ בַּר נוּן׃

(ט) לְמַטֵּה בִנְיָמִן פַּלְטִי בֶּן־רָפוּא׃

ט לְשִׁבְטָא דְבִנְיָמִן פַּלְטִי בַּר רָפוּא׃

(י) לְמַטֵּה זְבוּלֻן גַּדִּיאֵל בֶּן־סוֹדִי׃

י לְשִׁבְטָא דִזְבוּלֻן גַּדִּיאֵל בַּר סוֹדִי׃

(יא) לְמַטֵּה יוֹסֵף לְמַטֵּה מְנַשֶּׁה גַּדִּי בֶּן־סוּסִי׃

יא לְשִׁבְטָא דְיוֹסֵף לְשִׁבְטָא דִמְנַשֶּׁה גַּדִּי בַּר סוּסִי׃

(יב) לְמַטֵּה דָן עַמִּיאֵל בֶּן־גְּמַלִּי׃

יב לְשִׁבְטָא דְדָן עַמִּיאֵל בַּר גְּמַלִּי׃

(יג) לְמַטֵּה אָשֵׁר סְתוּר בֶּן־מִיכָאֵל׃

יג לְשִׁבְטָא דְאָשֵׁר סְתוּר בַּר מִיכָאֵל׃

(יד) לְמַטֵּה נַפְתָּלִי נַחְבִּי בֶּן־וָפְסִי׃

יד לְשִׁבְטָא דְנַפְתָּלִי נַחְבִּי בַּר וָפְסִי׃

(טו) לְמַטֵּה גָד גְּאוּאֵל בֶּן־מָכִי׃

טו לְשִׁבְטָא דְגָד גְּאוּאֵל בַּר מָכִי׃

(טז) אֵלֶּה שְׁמוֹת הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־שָׁלַח מֹשֶׁה לָתוּר אֶת־הָאָרֶץ וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לְהוֹשֵׁעַ בִּן־נוּן יְהוֹשֻׁעַ׃

טז אִלֵּין שְׁמָהַת גֻּבְרַיָּא דִי שְׁלַח מֹשֶׁה לְאַלָּלָא יָת אַרְעָא וּקְרָא מֹשֶׁה לְהוֹשֵׁעַ בַּר נוּן יְהוֹשֻׁעַ׃

רש״י◄ וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לְהוֹשֵׁעַ וְגוֹ׳ • הִתְפַּלֵּל עָלָיו: יָהּ יוֹשִׁיעֲךָ מֵעֲצַת מְרַגְּלִים. (במ״ר).

בעל הטורים

(ג) **וַיִּשְׁלַח אֹתָם מֹשֶׁה.** סוֹפֵי תֵּיבוֹת: **חַמָּה.** שֶׁאָמַר לָהֶם: הַכְנִיסוּ חַמָּה לָעִיר, שֶׁלְּעוֹלָם יִכָּנֵס אָדָם בְּ׳כִי טוֹב׳ וְיֵצֵא בְּ׳כִי טוֹב׳.
רָאשֵׁי בְנֵי יִשְׂרָאֵל הֵמָּה. הֵמָּה עוֹלֶה **נ׳**. מְלַמֵּד שֶׁהָיוּ שָׂרֵי חֲמִשִּׁים. תורה ד
(י) **סוֹדִי.** ב׳ בַּמְּסוֹרָה. ״גַּדִּיאֵל בֶּן סוֹדִי״, ״תִּעֲבוּנִי כָּל מְתֵי סוֹדִי״ (איוב יט, יט). הַמְרַגְּלִים שֶׁהָיוּ מְתֵי סוֹדִי, שֶׁשָּׁלְחוּ אוֹתָם לָתוּר הָאָרֶץ וּלְגַלּוֹת עַל סוֹדוֹתֶיהָ, תִּעֲבוּנִי; שֶׁהוֹצִיאוּ דִּבָּה וְגָרְמוּ שֶׁנִּקְבַּע לִי בְּכִיָּה לְדוֹרוֹת. תורה יא
(טז) **אֵלֶּה שְׁמוֹת הָאֲנָשִׁים.** בְּגִימַטְרִיָּא: **שְׁמוֹתֵיהֶם מְכוֹעָרִים.** תורה יז

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ע״פ לקו״ש כרך ב עמ׳ 320 – מתוך ׳לקראת שבת׳)

תְּפִלַּת מֹשֶׁה עַל יְהוֹשֻׁעַ

וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לְהוֹשֵׁעַ בִּן־נוּן יְהוֹשֻׁעַ: הִתְפַּלֵּל עָלָיו יְ־ה יוֹשִׁיעֲךָ מֵעֲצַת מְרַגְּלִים (יג, טז. ובפרש״י)

צָרִיךְ לְהָבִין: הֲרֵי ׳בְּאוֹתָהּ שָׁעָה כְּשֵׁרִים הָיוּ׳, שֶׁאִם לֹא הָיוּ כְּשֵׁרִים לֹא הָיָה שׁוֹלְחָם, וּמַדּוּעַ הָצְרַךְ לְהַצִּיל אֶת יְהוֹשֻׁעַ מֵעֲצָתָם? וּמֵאֵידָךְ, אִם הָיָה צֹרֶךְ בִּתְפִלָּה, מַדּוּעַ הִתְפַּלֵּל רַק עַל יְהוֹשֻׁעַ וְלֹא עַל שְׁאָר הַמְרַגְּלִים?

וְהַבֵּאוּר בָּזֶה:

מְבֹאָר בַּחֲסִידוּת (לקו״ת במדבר לו, ד) בְּטַעַם טַעֲנַת הַמְרַגְּלִים, שֶׁרְצוֹנָם לְהִשָּׁאֵר בַּמִּדְבָּר נָבַע מִכָּךְ, שֶׁבִּהְיוֹתָם בַּמִּדְבָּר יָכְלוּ לִחְיוֹת בִּקְדֻשָּׁה וּבְהִתְנַתְּקוּת מִכָּל עִנְיְנֵי עוֹלָם הַזֶּה הַמַּטְרִידִים וּמְבַלְבְּלִים. וְלָכֵן לֹא רָצוּ לְהִכָּנֵס לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, שֶׁבָּהּ יְצָרְכוּ לֵירֵד מִדַּרְגָּתָם וּלְהִתְעַסֵּק בְּעִנְיְנֵי הָעוֹלָם. וְאָכֵן, יִתָּכֵן שֶׁמִּצַּד דַּרְגָּתָם הָיְתָה נִתְּינַת מָקוֹם לְטַעֲנָה כָּזוֹ.

מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן יְהוֹשֻׁעַ, כֵּיוָן שֶׁעָתִיד הוּא לְמַלְּאוֹת אֶת מְקוֹם מֹשֶׁה כְּרוֹעֶה יִשְׂרָאֵל, הֲרֵי עֲבוּרוֹ אֵין לְטַעֲנָה זוֹ מָקוֹם, כֵּיוָן שֶׁצָּרִיךְ הוּא לְהִתְחַשֵּׁב בַּצֹּרֶךְ הַכְּלָלִי שֶׁל עַם יִשְׂרָאֵל לְהִכָּנֵס לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְלַעֲשׂוֹתָהּ דִּירָה לוֹ יִתְבָּרֵךְ. וּלְכָךְ, עַל אַף שֶׁכְּשֵׁרִים הָיוּ הַמְרַגְּלִים, הֶצְרַךְ מֹשֶׁה רַבֵּינוּ עָלָיו־הַשָּׁלוֹם לְהִתְפַּלֵּל עַל יְהוֹשֻׁעַ דְּיִקָא, שֶׁעֲבוּרוֹ אֵין טַעֲנָתָם טַעֲנָה.

(יז) **וַיִּשְׁלַח אֹתָם מֹשֶׁה לָתוּר אֶת־אֶרֶץ כְּנָעַן וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם עֲלוּ זֶה בַּנֶּגֶב וַעֲלִיתֶם אֶת־הָהָר:**

יז **וּשְׁלַח יָתְהוֹן מֹשֶׁה לְאַלָּלָא יָת אַרְעָא דִכְנָעַן וַאֲמַר לְהוֹן סָקוּ דָא בִּדְרוֹמָא וְתִסְקוּן לְטוּרָא:**

רש״י ◄ **עֲלוּ זֶה בַּנֶּגֶב** • הוּא הָיָה הַפְּסֹלֶת שֶׁל אֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל, שֶׁכֵּן דֶּרֶךְ הַתַּגָּרִים מַרְאִין אֶת הַפְּסֹלֶת תְּחִלָּה וְאַחַר־כָּךְ מַרְאִין אֶת הַשֶּׁבַח.

(יח) **וּרְאִיתֶם אֶת־הָאָרֶץ מַה־הִוא וְאֶת־הָעָם הַיֹּשֵׁב עָלֶיהָ הֲחָזָק הוּא הֲרָפֶה הַמְעַט הִוא אִם־רָב:**

יח **וְתֶחֱזוּן יָת אַרְעָא מָא הִיא וְיָת עַמָּא דְּיָתֵב עֲלַהּ הֲתַקִּיף הוּא אִם חַלָּשׁ הַזְעֵר הוּא אִם סַגִּי:**

רש״י ◄ **אֶת־הָאָרֶץ מַה־הִוא** • (במ״ר) יֵשׁ אֶרֶץ מְגַדֶּלֶת גִּבּוֹרִים, וְיֵשׁ אֶרֶץ מְגַדֶּלֶת חַלָּשִׁים, יֵשׁ מְגַדֶּלֶת אוֹכְלוֹסִין, וְיֵשׁ מְמַעֶטֶת אוֹכְלוֹסִין. **הֲחָזָק הוּא הָרָפֶה** • (במ״ר) סִימָן מָסַר לָהֶם: אִם בִּפְרָזִים יוֹשְׁבִין — חֲזָקִים הֵם, שֶׁסּוֹמְכִין עַל גְּבוּרָתָם, וְאִם בֶּעָרִים בְּצוּרוֹת הֵם יוֹשְׁבִין — חַלָּשִׁים הֵם.

(יט) **וּמָה הָאָרֶץ אֲשֶׁר־הוּא יֹשֵׁב בָּהּ הֲטוֹבָה הִוא אִם־רָעָה וּמָה הֶעָרִים אֲשֶׁר־הוּא יוֹשֵׁב בָּהֵנָּה הַבְּמַחֲנִים אִם בְּמִבְצָרִים:**

יט **וּמָא אַרְעָא דִּי הוּא יָתֵב בַּהּ הֲטָבָא הִיא אִם בִּישָׁא וּמָא קִרְוַיָּא דִּי הוּא יָתֵב בְּהֵן הַבְּפַצְחִין אִם בִּכְרַכִּין:**

רש״י ◄ **הַבְּמַחֲנִים** • תַּרְגּוּמוֹ: הַבְּפַצְחִין. כְּרַכִּין פְּצוּחִין וּפְתוּחִין מֵאֵין חוֹמָה. **הֲטוֹבָה הִיא** • בְּמַעְיָנוֹת וּתְהוֹמוֹת טוֹבִים וּבְרִיאִים.

(כ) **וּמָה הָאָרֶץ הַשְּׁמֵנָה הִוא אִם־רָזָה הֲיֵשׁ־בָּהּ עֵץ אִם־אַיִן וְהִתְחַזַּקְתֶּם וּלְקַחְתֶּם מִפְּרִי הָאָרֶץ וְהַיָּמִים יְמֵי בִכּוּרֵי עֲנָבִים:**

כ **וּמָא אַרְעָא הַעֲתִירָא הִיא אִם מִסְכֵּינָא הַאִית בַּהּ אִילָנִין אִם לָא וְתִתְקְפוּן וְתִסְּבוּן מֵאִבָּא דְאַרְעָא וְיוֹמֵי בִּכּוּרֵי עִנְּבִין:**

רש״י ◄ **הֲיֵשׁ־בָּהּ עֵץ** • אִם יֵשׁ בָּהֶם אָדָם כָּשֵׁר שֶׁיָּגֵן עֲלֵיהֶם בִּזְכוּתוֹ. **בִּכּוּרֵי עֲנָבִים** • יָמִים שֶׁהָעֲנָבִים מִתְבַּשְּׁלִין בְּבִכּוּר.

בעל הטורים

(יז) **אֶת הָהָר.** בְּגִימַטְרִיָּא: **תּוֹרָה**, שֶׁתְּעָמוֹד לָהֶם זְכוּת הַתּוֹרָה. תורה יח

(כ) **הַשְּׁמֵנָה.** ב׳ בַּמְּסוֹרָה. ״הַשְּׁמֵנָה הִיא אִם רָזָה״, ״וְאֶת הַשְּׁמֵנָה וְאֶת הַחֲזָקָה אַשְׁמִיד״ בִּיחֶזְקֵאל (לד, טז) בְּפָרָשַׁת ״הִנְנִי אֶל הָרֹעִים״ (שם, י). אִלּוּ לֹא הוֹצִיאוּ דִּבָּה הָיוּ זוֹכִים לְכָל מַה שֶׁאָמַר בָּעִנְיָן, ״בְּמִרְעֶה טוֹב אֶרְעֶה אֹתָם... וּמִרְעֶה שָׁמֵן תִּרְעֶינָה אֶל הָרֵי יִשְׂרָאֵל״ (שם, יד). וְעַכְשָׁו שֶׁהוֹצִיאוּ דִּבָּה, גָּרְמוּ לְמַה שֶׁנֶּאֱמַר (לְהִלָּן יד, לג) ״וּבְנֵיכֶם יִהְיוּ רֹעִים בַּמִּדְבָּר אַרְבָּעִים שָׁנָה״ וגו׳. תורה כא

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (שבת פרשת שלח, מברכים החודש תמוז ה'תשמ"ז)

הַכָּתוּב מַדְגִּישׁ שֶׁ"הַיָּמִים יְמֵי בִּכּוּרֵי עֲנָבִים" - כִּי הַפֵּירוֹת הַחֲשׁוּבִים וְהַמְשֻׁבָּחִים בְּיוֹתֵר הֵם "עֲנָבִים", מִכֵּיוָן שֶׁרְאוּיִים לֹא רַק לַאֲכִילָה, אֶלָּא עוֹד זֹאת, שֶׁעַל־יְדֵי דְּרִיכַת וּסְחִיטַת הָעֲנָבִים מִתְגַּלָּה פְּנִימִיּוּתָם - "**יַיִן**" (וְלָכֵן גַּם תְּכוּנַת הַיַּיִן הִיא לְגַלּוֹת אֶת הַפְּנִימִיּוּת, "נִכְנַס יַיִן יָצָא סוֹד"), מַשְׁקֶה חָשׁוּב וּמְשֻׁבָּח שֶׁמְּבָרְכִים עָלָיו בְּרָכָה מְיֻחֶדֶת - "בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן". וּבָזֶה גּוּפָא - "**בִּכּוּרֵי** עֲנָבִים", "שֶׁהָעֲנָבִים מִתְבַּשְּׁלִים בְּבִכּוּר", הַיְנוּ שֶׁאֵינוֹ "בֹּסֶר", שֶׁאָז אֵינָם רְאוּיִים לַאֲכִילָה, וְגַם לֹא לְיַיִן, יַיִן חָדָשׁ כוּ', אֶלָּא לְאַחֲרֵי שֶׁנִּתְבַּשְּׁלוּ הֵיטֵב.

◆ יום שני כ"א סיון ◆

(כא) וַיַּעֲלוּ וַיָּתֻרוּ אֶת־הָאָרֶץ מִמִּדְבַּר־צִן עַד־רְחֹב לְבֹא חֲמָת׃

כא וּסְלִיקוּ וְאַלִּילוּ יָת אַרְעָא מִמַּדְבְּרָא דְצִין עַד רְחוֹב לְמֵטֵי חֲמָת׃

רש"י◄ **מִמִּדְבַּר־צִן עַד־רְחֹב לְבֹא חֲמָת•** הָלְכוּ בִּגְבוּלֵיהָ בָּאֹרֶךְ וּבְרֹחַב כְּמִין גַּא"ם: הָלְכוּ רוּחַ גְּבוּל דְּרוֹמִית — מִמִּקְצוֹעַ מִזְרָח עַד מִקְצוֹעַ מַעֲרָב, כְּמוֹ שֶׁצִּוָּה מֹשֶׁה: "עֲלוּ זֶה בַּנֶּגֶב", דֶּרֶךְ גְּבוּל דְּרוֹמִית־מִזְרָחִית עַד הַיָּם, שֶׁהַיָּם הוּא גְּבוּל מַעֲרָבִי, וּמִשָּׁם חָזְרוּ וְהָלְכוּ כָּל גְּבוּל מַעֲרָבִי עַל שְׂפַת הַיָּם עַד לְבֹא חֲמָת, שֶׁהוּא אֵצֶל הֹר הָהָר בְּמִקְצוֹעַ מַעֲרָבִית־צְפוֹנִית, כְּמוֹ שֶׁמְּפֹרָשׁ בִּגְבוּלוֹת הָאָרֶץ בְּפָרָשַׁת "אֵלֶּה מַסְעֵי".

(כב) וַיַּעֲלוּ בַּנֶּגֶב וַיָּבֹא עַד־חֶבְרוֹן וְשָׁם אֲחִימַן שֵׁשַׁי וְתַלְמַי יְלִידֵי הָעֲנָק וְחֶבְרוֹן שֶׁבַע שָׁנִים נִבְנְתָה לִפְנֵי צֹעַן מִצְרָיִם׃

כב וּסְלִיקוּ בְּדְרוֹמָא וַאֲתָא עַד חֶבְרוֹן וְתַמָּן אֲחִימַן שֵׁשַׁי וְתַלְמַי בְּנֵי גִּבָּרְיָא וְחֶבְרוֹן שְׁבַע שְׁנִין אִתְבְּנִיאַת קֳדָם טָנַס דְּמִצְרָיִם׃

רש"י◄ **וַיָּבֹא עַד־חֶבְרוֹן•** (סוטה לד) כָּלֵב לְבַדּוֹ הָלַךְ שָׁם וְנִשְׁתַּטַּח עַל קִבְרֵי אָבוֹת, שֶׁלֹּא יְהֵא נִסַּת לַחֲבֵרָיו לִהְיוֹת בַּעֲצָתָם. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (דברים א): "וְלוֹ־אֶתֵּן אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר דָּרַךְ־בָּהּ". וּכְתִיב (שופטים א): "וַיִּתְּנוּ לְכָלֵב אֶת־חֶבְרוֹן". **שֶׁבַע שָׁנִים נִבְנְתָה•** (סוטה לד) אֶפְשָׁר שֶׁבָּנָה חָם אֶת חֶבְרוֹן לִכְנַעַן בְּנוֹ הַקָּטָן קֹדֶם שֶׁיִּבְנֶה אֶת צֹעַן לְמִצְרַיִם בְּנוֹ הַגָּדוֹל? אֶלָּא שֶׁהָיְתָה מְבֻנָּה בְּכָל טוּב עַל אֶחָד מִשִּׁבְעָה בְּצֹעַן, וּבָא לְהוֹדִיעֲךָ שִׁבְחָהּ שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל: שֶׁאֵין לְךָ טְרָשִׁין בְּאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל יוֹתֵר מֵחֶבְרוֹן, לְפִיכָךְ הִקְצוּהָ לְקִבְרוֹת מֵתִים; וְאֵין לְךָ מְעֻלָּה בְּכָל הָאֲרָצוֹת כְּמִצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית יג): "כְּגַן־ה' כְּאֶרֶץ מִצְרַיִם", וְצֹעַן הִיא הַמְעֻלָּה שֶׁבְּאֶרֶץ מִצְרַיִם, שֶׁשָּׁם מוֹשַׁב הַמְּלָכִים, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיה ל): "כִּי־הָיוּ בְצֹעַן שָׂרָיו", וְהָיְתָה חֶבְרוֹן טוֹבָה מִמֶּנָּה שִׁבְעָה חֲלָקִים.

(כג) וַיָּבֹאוּ עַד־נַחַל אֶשְׁכֹּל וַיִּכְרְתוּ מִשָּׁם זְמוֹרָה וְאֶשְׁכּוֹל עֲנָבִים אֶחָד וַיִּשָּׂאֻהוּ בַמּוֹט בִּשְׁנָיִם וּמִן־הָרִמֹּנִים וּמִן־הַתְּאֵנִים׃

כג וַאֲתוֹ עַד נַחְלָא דְאִתְכְּלָא וּקְצוֹ מִתַּמָּן עוֹבַרְתָּא וְאַתְכַּל עִנְּבִין חַד וּנְטָלוּהִי בַּאֲרִיחָא בִּתְרֵין וּמִן רִמּוֹנַיָּא וּמִן תְּאֵנַיָּא׃

רש"י◄ **זְמוֹרָה•** שׁוֹכַת גֶּפֶן, וְאֶשְׁכּוֹל שֶׁל עֲנָבִים תָּלוּי בָּהּ. **וַיִּשָּׂאֻהוּ בַמּוֹט בִּשְׁנָיִם•** מִמַּשְׁמָע שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּשָּׂאֻהוּ בַמּוֹט", אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁהוּא בִּשְׁנַיִם? מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "בִּשְׁנָיִם"? — (סוטה לד) בִּשְׁנֵי מוֹטוֹת. הָא כֵּיצַד? שְׁמוֹנָה נָטְלוּ אֶשְׁכּוֹל, אֶחָד נָטַל תְּאֵנָה, וְאֶחָד רִמּוֹן, יְהוֹשֻׁעַ וְכָלֵב לֹא נָטְלוּ כְּלוּם, לְפִי שֶׁכָּל עַצְמָם לְהוֹצִיא דִּבָּה נִתְכַּוְّנוּ: כְּשֵׁם שֶׁפִּרְיָהּ מְשֻׁנֶּה, כָּךְ עַמָּהּ מְשֻׁנֶּה. וְאִם חָפֵץ אַתָּה לִידַע כַּמָּה מַשֹּׂאוֹי אֶחָד מֵהֶם, צֵא וּלְמַד מֵאֲבָנִים שֶׁהֵקִימוּ בַּגִּלְגָּל (יהושע ד): "הֵרִימוּ לָהֶם אִישׁ אֶבֶן אַחַת מִן הַיַּרְדֵּן עַל שִׁכְמוֹ וְהֵקִימוּהָ בַּגִּלְגָּל", וּשְׁקָלוּם רַבּוֹתֵינוּ מִשְׁקַל כָּל אַחַת אַרְבָּעִים סְאָה — וּגְמִירֵי: טוּנָא דְּמִידְלֵי אִנִּישׁ עַל כַּתְפֵּהּ אֵינוֹ אֶלָּא שְׁלִישׁ מַשֹּׂאוֹי, מִמַּשֹּׂאוֹי שֶׁמְּסַיְּעִין אוֹתוֹ לְהָרִים.

בעל הטורים

(כא) **לְבֹא חֲמָת. וַיַּעֲלוּ בַּנֶּגֶב וַיָּבֹא.** סוֹפֵי תֵּיבוֹת בְּהֵיפֶךְ: **אָבוֹת.** שֶׁנִּשְׁתַּטַּח עַל קִבְרֵי אָבוֹת. תורה כב

(כד) לַמָּקוֹם הַהוּא קָרָא נַחַל אֶשְׁכֹּול עַל אֹדוֹת הָאֶשְׁכֹּול אֲשֶׁר־כָּרְתוּ מִשָּׁם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

כד לְאַתְרָא הַהוּא קְרָא נַחְלָא דְּאַתְכָּלָא עַל עֵסֶק אַתְכָּלָא דִּקְצוֹ מִתַּמָּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

(כה) וַיָּשֻׁבוּ מִתּוּר הָאָרֶץ מִקֵּץ אַרְבָּעִים יוֹם:

כה וְתָבוּ מִלְּאַלָּלָא יָת אַרְעָא מִסּוֹף אַרְבְּעִין יוֹמִין:

רש"י◄ **וַיָּשֻׁבוּ מִתּוּר הָאָרֶץ מִקֵּץ אַרְבָּעִים יוֹם•** וַהֲלֹא אַרְבַּע מֵאוֹת פַּרְסָה עַל אַרְבַּע מֵאוֹת פַּרְסָה הִיא, וּמַהֲלַךְ אָדָם בֵּינוֹנִי עֲשָׂרָה פַּרְסָאוֹת לְיוֹם, הֲרֵי מַהֲלַךְ אַרְבָּעִים יוֹם מִן הַמִּזְרָח לְמַעֲרָב, וְהֵם הָלְכוּ אָרְכָּהּ וְרָחְבָּהּ? אֶלָּא שֶׁגָּלוּי לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא שֶׁיִּגְזֹר עֲלֵיהֶם יוֹם לַשָּׁנָה, קִצֵּר לִפְנֵיהֶם אֶת הַדֶּרֶךְ•

(כו) וַיֵּלְכוּ וַיָּבֹאוּ אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־כָּל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶל־מִדְבַּר פָּארָן קָדֵשָׁה וַיָּשִׁיבוּ אֹתָם דָּבָר וְאֶת־כָּל־הָעֵדָה וַיַּרְאוּם אֶת־פְּרִי הָאָרֶץ:

כו וַאֲזָלוּ וַאֲתוֹ לְוָת מֹשֶׁה וּלְוָת אַהֲרֹן וּלְוָת כָּל כְּנִשְׁתָּא דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְמַדְבְּרָא דְּפָארָן לְרָקָם וַאֲתִיבוּ יָתְהוֹן פִּתְגָּמָא וְיָת כָּל כְּנִשְׁתָּא וְאַחֲזַיאֲנוּן יָת אִבָּא דְּאַרְעָא:

רש"י◄ **וַיֵּלְכוּ וַיָּבֹאוּ•** (סוטה לד) מַהוּ "וַיֵּלְכוּ"? לְהָקִישׁ הֲלִיכָתָן לְבִיאָתָן: מַה בִּיאָתָן בְּעֵצָה רָעָה, אַף הֲלִיכָתָן בְּעֵצָה רָעָה. **וַיָּשִׁיבוּ אֹתָם דָּבָר•** אֶת מֹשֶׁה וְאֶת אַהֲרֹן•

(כז) וַיְסַפְּרוּ־לוֹ וַיֹּאמְרוּ בָּאנוּ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר שְׁלַחְתָּנוּ וְגַם זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ הִוא וְזֶה־פִּרְיָהּ:

כז וְאִשְׁתְּעִיאוּ לֵהּ וַאֲמָרוּ אֲתֵינָא לְאַרְעָא דִּי שְׁלַחְתָּנָא וְאַף עָבְדָא חֲלַב וּדְבַשׁ הִיא וְדֵין אִבָּהּ:

רש"י◄ **זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ הִיא•** (במדבר רבה) כָּל דְּבַר שֶׁקֶר שֶׁאֵין אוֹמְרִים בּוֹ קְצָת אֱמֶת בִּתְחִלָּתוֹ, אֵין מִתְקַיֵּם בְּסוֹפוֹ•

(כח) אֶפֶס כִּי־עַז הָעָם הַיֹּשֵׁב בָּאָרֶץ וְהֶעָרִים בְּצֻרוֹת גְּדֹלֹת מְאֹד וְגַם־יְלִדֵי הָעֲנָק רָאִינוּ שָׁם:

כח לְחוֹד אֲרֵי תַקִּיף עַמָּא דְּיָתֵב בְּאַרְעָא וְקִרְוַיָּא כְּרִיכַן רַבְרְבַן לַחְדָא וְאַף בְּנֵי גִבָּרַיָּא חֲזֵינָא תַּמָּן:

רש"י◄ **בְּצֻרוֹת•** לְשׁוֹן חֹזֶק. וְתַרְגּוּמוֹ: כְּרִיכָן. לְשׁוֹן בִּירָנִיּוֹת עֲגֻלּוֹת, וּבִלְשׁוֹן אֲרַמִּי: כָּרִיךְ עָגֹל•

(כט) עֲמָלֵק יוֹשֵׁב בְּאֶרֶץ הַנֶּגֶב וְהַחִתִּי וְהַיְבוּסִי וְהָאֱמֹרִי יוֹשֵׁב בָּהָר וְהַכְּנַעֲנִי יוֹשֵׁב עַל־הַיָּם וְעַל יַד הַיַּרְדֵּן:

כט עֲמַלְקָאָה יָתֵב בַּאֲרַע דְּרוֹמָא וְחִתָּאָה וִיבוּסָאָה וֶאֱמוֹרָאָה יָתֵב בְּטוּרָא וּכְנַעֲנָאָה יָתֵב עַל יַמָּא וְעַל כֵּיף יַרְדְּנָא:

רש"י◄ **עֲמָלֵק יוֹשֵׁב וְגוֹ'•** לְפִי שֶׁנִּכְוּו בַּעֲמָלֵק כְּבָר, הִזְכִּירוּהוּ מְרַגְּלִים כְּדֵי לְיָרְאָם. **עַל יַד הַיַּרְדֵּן•** "יַד" כְּמַשְׁמָעוֹ, אֵצֶל הַיַּרְדֵּן - וְלֹא תוּכְלוּ לַעֲבוֹר•

(ל) וַיַּהַס כָּלֵב אֶת־הָעָם אֶל־מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר עָלֹה נַעֲלֶה וְיָרַשְׁנוּ אֹתָהּ כִּי־יָכֹול נוּכַל לָהּ:

ל וְאַצִּית כָּלֵב יָת עַמָּא לְמֹשֶׁה וַאֲמַר מֵיסַק נֵיסַק וְנִירַת יָתַהּ אֲרֵי מֵיכַל נֵיכוּל לַהּ:

רש"י◄ **וַיַּהַס כָּלֵב•** הִשְׁתִּיק אֶת כֻּלָּם. **אֶל־מֹשֶׁה•** (במדבר רבה) לִשְׁמֹעַ מַה שֶּׁיְּדַבֵּר בְּמֹשֶׁה, צָוַח וְאָמַר: וְכִי זוֹ בִּלְבַד עָשָׂה לָנוּ בֶּן עַמְרָם? הַשּׁוֹמֵעַ הָיָה סָבוּר שֶׁבָּא לְסַפֵּר בִּגְנוּתוֹ, וּמִתּוֹךְ שֶׁהָיָה בְּלִבָּם עַל מֹשֶׁה בִּשְׁבִיל דִּבְרֵי הַמְרַגְּלִים, שָׁתְקוּ כֻּלָּם לִשְׁמֹעַ גְּנוּתוֹ. אָמַר: וַהֲלֹא קָרַע לָנוּ אֶת הַיָּם, וְהוֹרִיד לָנוּ אֶת הַמָּן, וְהֵגִיז

בעל הטורים

(כד) **לַמָּקוֹם הַהוּא קָרָא נַחַל אֶשְׁכּוֹל.** הַפָּסוּק מַתְחִיל בְּלָמֶ"ד וּמְסַיֵּים בְּלָמֶ"ד, דִּסְתָם נְזִירוּת ל' יוֹם. וְהַיַּיִן, אִם זָכָה לִשְׁתּוֹתוֹ כָּרָאוּי, אָז חַמְרָא וְרֵיחָנֵי פַּקְחִין, וְזוֹכֶה לִלְמוֹד וּלְלַמֵּד. תורה כה

(כט) **וְהָאֱמֹרִי יוֹשֵׁב.** מְלֹא וָי"ו, שֶׁהָיָה שָׁקוּל כְּשִׁשָּׁה עֲמָמִים, שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ (עמוס ב, ט) "כְּגֹבַהּ אֲרָזִים גָּבְהוֹ". תורה ל

(ל) **עָלֹה נַעֲלֶה.** בְּהֵ"א. לוֹמַר, שֶׁאֲפִילוּ אִם יֹאמַר לָנוּ עֲשׂוּ סוּלָּמוֹת וַעֲלוּ לָרָקִיעַ, שֶׁהוּא מַהֲלַךְ ה' מֵאוֹת שָׁנָה, נַעֲלֶה. תורה לא

לָנוּ אֶת הַשִּׁלּוֹ. עָלָה נַעֲלֶה • אֲפִלּוּ בַּשָּׁמַיִם, וְהוּא אוֹמֵר: "עֲשׂוּ סֻלָּמוֹת וַעֲלוּ שָׁם" – נַצְלִיחַ בְּכָל דְּבָרָיו. וַיַּהַס • לְשׁוֹן שְׁתִיקָה, וְכֵן (זכריה ב): "הַס כָּל בָּשָׂר" (עמוס ח): "הַס כִּי לֹא לְהַזְכִּיר", כֵּן דֶּרֶךְ בְּנֵי־אָדָם: הָרוֹצֶה לְשַׁתֵּק אֲגַדַּת אֲנָשִׁים, אוֹמֵר שִׁי"ט (ס"א הַס).

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך ח עמוד 85)

וְהוֹרִיד לָנוּ אֶת הַמָּן (רש"י יג, ל) רַשִׁ"י מְשַׁנֶּה מִלְּשׁוֹן הַגְּמָרָא (סוטה לה, א) - "**וְהָאֲכִילָנוּ** אֶת הַמָּן". וְטַעֲמוֹ וְנִמּוּקוֹ: עִקַּר כַּוָּנָתוֹ שֶׁל כָּלֵב הָיָה לְהוֹכִיחַ אֶת כֹּחוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, שֶׁבְּיָדוֹ לַעֲשׂוֹת נִפְלָאוֹת וְעַל־יָדוֹ "יָכוֹל נוּכַל לָהּ"; וְהָרְאָיָה לְכָךְ הִיא מֵהוֹרָדַת הַמָּן, לֹא מֵהַאֲכָלָתוֹ. זֹאת וְעוֹד: מֹשֶׁה הוֹרִיד אֶת הַמָּן לְיִשְׂרָאֵל, אֲבָל לֹא הֶאֱכִילָם אוֹתוֹ - הֵם אֲכָלוּהוּ בְּעַצְמָם.

(לא) **וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־עָלוּ עִמּוֹ אָמְרוּ לֹא נוּכַל לַעֲלוֹת אֶל־הָעָם כִּי־חָזָק הוּא מִמֶּנּוּ:**

לא **וְגַבְרַיָּא דִּי סְלִיקוּ עִמֵּהּ אָמְרוּ לָא נֵיכוּל לְמֵיסַק לְוָת עַמָּא אֲרֵי תַקִּיף הוּא מִנָּנָא:**

רש"י ◄ **חָזָק הוּא מִמֶּנּוּ •** (במדבר רבה) כִּבְיָכוֹל, כְּלַפֵּי מַעְלָה אָמְרוּ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי שיחות כרך יג עמ' 39 – מתוך 'לקראת שבת')

חֵטְא הַמְרַגְּלִים בְּיִחַס הַיְּהוּדִי לַטֶּבַע

וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־עָלוּ עִמּוֹ אָמְרוּ לֹא נוּכַל לַעֲלוֹת אֶל־הָעָם כִּי־חָזָק הוּא מִמֶּנּוּ: (יג, לא)

בְּמַהוּת חֵטְאָם שֶׁל הַמְרַגְּלִים בְּדִבְּרָם עַל הָאָרֶץ, עַל אַף שֶׁלְּכְאוֹרָה בְּדִיּוּק לְשֵׁם כָּךְ הֵם נִשְׁלְחוּ – יָדוּעַ הַבֵּאוּר, שֶׁעֲלֵיהֶם הָיָה מוּטָל לוֹמַר רַק אֶת הִתְרַשְׁמוּתָם מִמַּצַּב הָאָרֶץ, אַךְ בְּהוֹסִיפָם אֶת הַמַּסְקָנָא "לֹא נוּכַל לַעֲלוֹת", חָטְאוּ בִּכְפִירָה בִּיכֹלֶת ה' יִתְבָּרֵךְ.

אַךְ עֲדַיִן יֵשׁ לְהָבִין:

לִכְאוֹרָה, עֶצֶם שְׁלִיחוּתָם לָתוּר אַחַר הָאָרֶץ וְהַדָּרִים בָּהּ, הוֹכִיחָה לַמְּרַגְּלִים כִּי אָכֵן מַחְשִׁיב ה' יִתְבָּרֵךְ אֶת טֶבַע הָעוֹלָם וְנוֹתֵן מָקוֹם לְמַצָּבוֹ – דְּבִלְעֲדֵי זֶה לָמָּה בִּכְלָל נִשְׁלְחוּ, בְּשֶׁעָה שֶׁרְצוֹנוֹ שֶׁל ה' לְכָבְשָׁהּ לְמַעְלָה מִדֶּרֶךְ הַטֶּבַע. וּלְפִי זֶה, צָדְקוּ לִכְאוֹרָה בְּאָמְרָם "לֹא נוּכַל לַעֲלוֹת", כִּי עַל־פִּי הַטֶּבַע אָכֵן לֹא נִתָּן לַעֲלוֹת?!

וְהַבֵּאוּר בָּזֶה, שֶׁבְּחֵטְאָם טְמוּנָה הוֹרָאַת נֵצַח הַנּוֹגַעַת לִכְלָלוּת קִיּוּם הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת:

יְהוּדִי צָרִיךְ לְהַאֲמִין וְלָדַעַת, שֶׁאִם צִוָּה עָלָיו ה' יִתְבָּרֵךְ לְקַיֵּם מִצְוָה, הֲרֵי אֵין שׁוּם סָפֵק וּסְפֵק סְפֵיקָא שֶׁיֵּשׁ בְּאֶפְשָׁרוּתוֹ לְקַיְּמָהּ, כִּי "אֵינִי מְבַקֵּשׁ אֶלָּא לְפִי כֹּחָן". וּמַה שֶׁצָּרִיךְ לַעֲשׂוֹת כֵּלִים בְּדֶרֶךְ הַטֶּבַע, וְלִטְרוֹחַ לְחַפֵּשׂ אֶת הָאֶפְשָׁרוּיוֹת הַנּוֹחוֹת עַל־פִּי הַנְהָגוֹת הָעוֹלָם וְכוּ', וּכְמַאֲמַר חֲז"ל "אֵין סוֹמְכִין עַל הַנֵּס" – אֵין זֶה חַס־וְשָׁלוֹם שֶׁשְּׁלִיטָתוֹ שֶׁל ה' יִתְבָּרֵךְ מֻגְבֶּלֶת וְיֵשׁ מָקוֹם אֲמִתִּי לְהַנְהָגוֹת הַטֶּבַע, לְהַשְׁפִּיעַ אִם יְקַיֵּם הַמִּצְוָה אִם לָאו.

אֶלָּא שֶׁכֵּן רָצָה הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, שֶׁקִּיּוּם הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת לֹא יִשְׁבֹּר אֶת הַטֶּבַע, אֶלָּא – חֵלֶק מֵהַכַּוָּנָה הִיא – שֶׁיִּתְבַּצַּע תּוֹךְ גִּדְרֵי וְהַנְהָגוֹת הַטֶּבַע, עַל־מְנָת לְזַכְּכָם וְ"לַעֲשׂוֹת לוֹ יִתְבָּרֵךְ דִּירָה בְּתַחְתּוֹנִים".

וּבָזֶה חָטְאוּ הַמְרַגְּלִים, שֶׁהָיָה עֲלֵיהֶם לָדַעַת שֶׁכָּל שְׁלִיחוּתָם הִיא אַךְ וְרַק לִבְדֹּק בְּדַרְכֵי הַטֶּבַע, אֶת הָאֹפֶן הֲכִי קַל לְהָבִיא אֶת הַבְּטָחַת הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לַהֲבִיאָם אֶל הָאָרֶץ – הַבְּטָחָה שֶׁבְּוַדַּאי תָּבוֹא לִידֵי פֹּעַל.

(לב) **וַיֹּצִיאוּ דִּבַּת הָאָרֶץ אֲשֶׁר תָּרוּ אֹתָהּ אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר הָאָרֶץ אֲשֶׁר עָבַרְנוּ בָהּ לָתוּר אֹתָהּ אֶרֶץ אֹכֶלֶת יוֹשְׁבֶיהָ הִוא וְכָל־הָעָם אֲשֶׁר־רָאִינוּ בְתוֹכָהּ אַנְשֵׁי מִדּוֹת:**

לב **וְאַפִּיקוּ שׁוּם בִּישׁ עַל אַרְעָא דִּי אַלִּילוּ יָתַהּ לְוָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמֵימַר אַרְעָא דִּי עֲבַרְנָא בַהּ לְאַלָּלָא יָתַהּ אַרְעָא מְקַטְּלַת יַתְבָהָא הִיא וְכָל עַמָּא דִּי חֲזֵינָא בְגַוֵּהּ אֱנָשִׁין דְּמִשְׁחָן:**

רש"י ◄ **אֹכֶלֶת יוֹשְׁבֶיהָ •** בְּכָל מָקוֹם שֶׁעָבַרְנוּ, מְצָאנוּם קוֹבְרֵי מֵתִים. וְהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא עָשָׂה לְטוֹבָה, כְּדֵי לְטָרְדָם בְּאֶבְלָם וְלֹא יִתְּנוּ לֵב לְאֵלּוּ. **אַנְשֵׁי מִדּוֹת •** גְּדוֹלִים וּגְבֹהִים וְצָרִיךְ לָתֵת לָהֶם מִדָּה, כְּגוֹן גָּלְיָת (שמואל א יז): "גָּבְהוֹ שֵׁשׁ אַמּוֹת וָזָרֶת", וְכֵן (שמואל ב כא): "אִישׁ מָדוֹן", (ד"ה א יא): "אִישׁ־מִדָּה".

בעל הטורים

(לא) **כִּי חָזָק הוּא מִמֶּנּוּ.** אִיתָא בַּגְּמָרָא (סוטה לה, א) אַל תִּקְרֵי 'מִמֶּנּוּ' אֶלָּא 'מִמֶּנּוּ', שֶׁאָמְרוּ שֶׁאֲפִלּוּ בַּעַל הַבַּיִת אֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיא כֵּלָיו מִשָּׁם. יֵשׁ מְפָרְשִׁים 'אֶלָּא מִמֶּנּוּ' לְשׁוֹן מַאנָה, תַּרְגּוּם 'כְּלִי'. וְיֵשׁ מְפָרְשִׁים לְפִי שֶׁכָּל אוֹתִיּוֹת שֶׁל 'מִמֶּנּוּ' כְּפוּלִים, כְּמוֹ מֵ"ם נו"ן וְי"ו, לָכֵן כּוֹלֵל ב' דְּבָרִים, פְּשׁוּטוֹ וְהַדְּרָשׁ שֶׁלּוֹ. תורה לב

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (מאמר ד"ה להבין ענין פרשת נסכים, שבת פרשת שלח, מברכים החודש תמוז ה'תשמ"ז)

זֶה שֶׁרָצוּ הַמְרַגְּלִים לְהִשָּׁאֵר בַּמִּדְבָּר וְלֹא רָצוּ לְהִכָּנֵס לָאָרֶץ, הֲרֵי זֶה מִשּׁוּם שֶׁהָיוּ בְּמַדְרֵגָה גְּבוֹהָה מְאֹד, כַּמְבוֹאָר בַּדְּרוּשִׁים. דְּבִהְיוֹתָם בַּמִּדְבָּר הָיוּ בְּמַדְרֵגָה רוּחָנִית נַעֲלֵית בְּיוֹתֵר, וְלֹא רָצוּ לְהִכָּנֵס לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שֶׁשָּׁם צָרִיךְ לִהְיוֹת עִנְיָן שֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְרַע שָׂדֶךָ וְשֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְמֹר כַּרְמֶךָ וגו', וּבִלְשׁוֹן רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי: אָדָם חוֹרֵשׁ אָדָם זוֹרֵעַ, תּוֹרָתוֹ מַה תְּהֵא עָלֶיהָ. וְעוֹד זֹאת, שֶׁאֲפִילוּ הַגַּשְׁמִיּוּת שֶׁבַּמִּדְבָּר הָיָה גַּם כֵּן בְּמַדְרֵגָה נַעֲלֵית. שֶׁהַלֶּחֶם הָיָה מָן מִן הַשָּׁמַיִם וְהַמַּיִם הָיוּ מִבְּאֵרָהּ שֶׁל מִרְיָם, וְנוֹסָף לָזֶה הָיוּ עֲנָנֵי הַכָּבוֹד, הֵינוּ לֹא רַק עֲנָנִים הַמְּגִינִים וְכוּ' אֶלָּא עֲנָנִים שֶׁהוֹסִיפוּ כָּבוֹד בְּיִשְׂרָאֵל, וַעֲנָנִים אֵלּוּ הָיוּ בְּתְמִידִיּוּת יוֹמָם וָלַיְלָה בְּלִי הֶפְסֵק. וְיֵשׁ לְהוֹסִיף עוֹד, דַּהֲרֵי כְּתִיב בָּהּ עַל־פִּי ה' יַחֲנוּ וְעַל־פִּי ה' יִסָּעוּ, וְנִמְצָא שֶׁכָּל הַזְּמַן קִיְּמוּ מִצְוַת ה', בַּחֲנִיָּתָם אוֹ בִּנְסִיעָתָם. וְעוֹד זֹאת, כִּדְאִיתָא בַּגְּמָרָא דְּכֵיוָן כְּתִיב בָּהּ עַל־פִּי ה' יַחֲנוּ וְעַל־פִּי ה' יִסָּעוּ, כְּמַאן דְּקָבִיעַ לְהוּ דָּמִי. (וְיָדוּעַ גַּם פִּתְגַּם כְּבוֹד־קְדוּשַׁת מוֹרִי וְחָמִי אַדְמוֹ"ר לְגַבֵּי אוֹפֶן הָעֲבוֹדָה בַּזְּמַן הַזֶּה אַף שֶׁהִנֵּה בָּא מָשִׁיחַ, שֶׁהוּא בְּדוּגְמַת הַקְּמַת הַמִּשְׁכָּן שֶׁהָיְתָה לִפְעָמִים לְיוֹם אֶחָד, וּבִלְשׁוֹן הַכָּתוּב וַיֵּשׁ אֲשֶׁר יִהְיֶה הָעָנָן מֵעֶרֶב עַד בֹּוקֶר וְנַעֲלָה הֶעָנָן וְנָסָעוּ, דְּגַם אָז הָיְתָה הַהֶקְמָה בְּתַכְלִית הַשְּׁלֵימוּת וּבְתַכְלִית הַקְּבִיעוּת, כְּמוֹ שֶׁהָיְתָה כַּאֲשֶׁר חָנוּ בְּקָדֵשׁ בַּרְנֵעַ י"ט שָׁנָה). וְנִמְצָא שֶׁבִּהְיוֹתָם בַּמִּדְבָּר, הָיוּ בִּקְבִיעוּת בְּמַצָּב שֶׁל עַל־פִּי ה'. וְעוֹד זֹאת, שֶׁלֹּא הָיָה זֶה רַק בְּאוֹפֶן שֶׁל קְבִיעוּת וַעֲמִידָה בְּמָקוֹם אֶחָד, אֶלָּא שֶׁבָּזֶה גּוּפָא עָלוּ מַחֲיַל אֶל חָיִל, שֶׁהֲרֵי זֶה צִיּוּוּי מְפוֹרָשׁ בַּתּוֹרָה לְהַעֲלוֹת בַּקּוֹדֶשׁ. וְלָכֵן רָצוּ הַמְרַגְּלִים לְהִשָּׁאֵר בַּמִּדְבָּר, וְלֹא רָצוּ לְהִכָּנֵס לָאָרֶץ שֶׁשָּׁם צָרִיךְ לִהְיוֹת שֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְרַע שָׂדֶךָ וגו' וְרַק אַחַר־כָּךְ בָּאָה שְׁנַת הַשְּׁמִיטָה שַׁבָּת לַה'. מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בַּמִּדְבָּר, הָיוּ מִלְּכַתְּחִילָה בְּמַצָּב שֶׁל שַׁבָּת מֵעֲבוֹדַת הָאֲדָמָה וְכוּ'. וְלָכֵן טָעֲנוּ עַל־דֶּרֶךְ מַאֲמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי: אָדָם חוֹרֵשׁ אָדָם זוֹרֵעַ, תּוֹרָתוֹ מַה תְּהֵא עָלֶיהָ. דְּזֶהוּ גַּם מַה שֶּׁהַמִּדְבָּר הוּא מָקוֹם אֲשֶׁר לֹא יָשַׁב אָדָם שָׁם, שֶׁהוּא לְמַעְלָה מִבְּחִינַת אָדָם, אֶלָּא הוּא בְּחִינַת מְאֹד, "בְּכָל מְאֹדֶךָ" שֶׁלְּמַעְלָה מִמִּדִּידָה וְהַגְּבָלָה. וְלָכֵן רָצוּ הַמְרַגְּלִים לְהִשָּׁאֵר שָׁם, וְלַעֲבוֹד עֲבוֹדָתָם בְּדַרְגָּה זוֹ וּבְאוֹפֶן דַּעֲלִיָּה מֵחַיִל אֶל חָיִל כַּנ"ל, וְלֹא רָצוּ לְהִכָּנֵס לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְלַעֲבוֹד בַּעֲבוֹדַת הַבֵּירוּרִים.

וְזֶהוּ טַעַם סְמִיכוּת פָּרָשַׁת הַנְּסָכִים לְפָרָשַׁת הַמְרַגְּלִים, דְּאַחֲרֵי הַקְדָּמַת הָעִנְיָן שֶׁנִּגְזַר עַל־יְדֵי הַמְרַגְּלִים, הַקְדָּמַת הָעֲבוֹדָה אַרְבָּעִים שָׁנָה בַּמִּדְבָּר, בָּאִים אַחַר־כָּךְ לְ"כִי תָבוֹאוּ אֶל אֶרֶץ מוֹשְׁבוֹתֵיכֶם". הַכְּנִיסָה לָאָרֶץ לַעֲסוֹק שָׁם בִּדְבָרִים גַּשְׁמִיִּים, וּבָזֶה גּוּפָא עִנְיַן פָּרָשַׁת הַנְּסָכִים, שֶׁהַחִידּוּשׁ שֶׁבָּהּ לְגַבֵּי הַקָּרְבָּנוֹת הוּא עִנְיַן הַיְרִידָה וְהַהַמְשָׁכָה מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה, דְּבִהְיוֹתָם בַּמִּדְבָּר הָיָה אָז עִיקַּר עִסְקָם בְּהַעֲלָאָה וּמְסִירַת נֶפֶשׁ כַּנ"ל, וְלָכֵן נִצְטַוּוּ רַק בְּקָרְבָּנוֹת שֶׁעִנְיָנָם שְׂרֵיפַת הַבָּשָׂר וְכוּ' וְהַעֲלָאָתוֹ לְמַעְלָה. וּכְשֶׁנִּכְנָסִים לָאָרֶץ שֶׁשָּׁם הָעֲבוֹדָה הִיא לַעֲסוֹק בְּדִבְרֵי הָעוֹלָם, נִצְטַוּוּ גַּם עַל הַנְּסָכִים.

(לג) **וְשָׁם רָאִינוּ אֶת־הַנְּפִילִים בְּנֵי עֲנָק מִן־הַנְּפִלִים וַנְּהִי בְעֵינֵינוּ כַּחֲגָבִים וְכֵן הָיִינוּ בְּעֵינֵיהֶם:**

לג **וְתַמָּן חֲזֵינָא יָת גִּבָּרַיָּא בְּנֵי עֲנָק מִן גִּבָּרַיָּא וַהֲוֵינָא בְּעֵינֵי נַפְשָׁנָא כְּקַמְצִין וְכֵן הֲוֵינָא בְּעֵינֵיהוֹן:**

רש"י◄ **הַנְּפִלִים** • עֲנָקִים מִבְּנֵי שֶׁמְּחַזַּאי וַעֲזָאֵל שֶׁנָּפְלוּ מִן הַשָּׁמַיִם בִּימֵי דּוֹר אֱנוֹשׁ (יומא ס). **וְכֵן הָיִינוּ בְּעֵינֵיהֶם** • שָׁמַעְנוּ אוֹמְרִים זֶה לָזֶה: "נְמָלִים (רא"ם

ובס"א: חֲגָבִים) יֵשׁ בַּכְּרָמִים כַּאֲנָשִׁים" (סוטה לה). **עֲנָק** • שֶׁמַּעֲנִיקִים חַמָּה בְּקוֹמָתָן.

יד (א) **וַתִּשָּׂא כָּל־הָעֵדָה וַיִּתְּנוּ אֶת־קוֹלָם וַיִּבְכּוּ הָעָם בַּלַּיְלָה הַהוּא:**

א **וַאֲרִימַת כָּל כְּנִשְׁתָּא וִיהָבוּ יָת קָלְהוֹן וּבְכוֹ עַמָּא בְּלֵילְיָא הַהוּא:**

רש"י◄ **כָּל־הָעֵדָה** • סַנְהֶדְרָאוֹת.

בעל הטורים

(לג) **וַנְּהִי.** ב' בַּמְּסוֹרָה. "וַנְּהִי בְעֵינֵינוּ כַּחֲגָבִים", "וַנְּהִי כִּטָּמֵא כֻּלָּנוּ" (יְשַׁעְיָה סד, ה). לְפִי שֶׁאָז נִגְזַר עֲלֵיהֶם "סוּרוּ טָמֵא". **וְכֵן הָיִינוּ בְּעֵינֵיהֶם.** בְּגִימַטְרִיָּא: **וְזֶהוּ קַן נְמָלִים. וְכ"ן** גַּם נוֹטְרִיקוֹן: **וּכְמוֹ נְמָלִים.** וּבָזֶה יִתְיַשֵּׁב מַה שֶּׁפֵּרֵשׁ רַשִׁ"י: שָׁמַעְנוּ אוֹמְרִים נְמָלִים בַּכֶּרֶם, כִּי מָאן דְּכַר שְׁמָם שֶׁל נְמָלִים, וַהֲלֹא הַפָּסוּק אוֹמֵר "וַנְּהִי בְעֵינֵינוּ כַּחֲגָבִים וְכֵן הָיִינוּ בְּעֵינֵיהֶם", וּמִשְּׁמַע כַּחֲגָבִים וְלֹא כִּנְמָלִים. אֶלָּא כְּמוֹ שֶׁאָמַרְנוּ נִרְאָה שֶׁמִּדַּקְדֵּק רַשִׁ"י. עַד כָּאן.

כַּחֲגָבִים. ב' בַּמְּסוֹרָה. הָכָא, וְאִידָךְ: "וְיוֹשְׁבֶיהָ כַּחֲגָבִים" (יְשַׁעְיָה מ, כב). כִּדְאִיתָא בַּמִּדְרָשׁ, שֶׁעֲנָק אֶחָד אָכַל רִימּוֹן וְזָרַק הַקְּלִיפָּה, וְכָל י"ב מְרַגְּלִים נִכְנְסוּ לַיִּשֵּׁב בְּתוֹכָהּ מִפְּנֵי הַצֵּל. וְזֶהוּ "וְיוֹשְׁבֶיהָ כַּחֲגָבִים", שֶׁיָּשְׁבוּ בָּהּ כַּחֲגָבִים. תורה א

(ב) וַיִּלֹּנוּ עַל־מֹשֶׁה וְעַל־אַהֲרֹן כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמְרוּ אֲלֵהֶם כָּל־הָעֵדָה לוּ־מַתְנוּ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם אוֹ בַּמִּדְבָּר הַזֶּה לוּ־מָתְנוּ:

ב וְאִתְרַעֲמוּ עַל מֹשֶׁה וְעַל אַהֲרֹן כֹּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲמָרוּ לְהוֹן כָּל כְּנִשְׁתָּא לְוֵי דְּמִיתְנָא בְּאַרְעָא דְּמִצְרַיִם אוֹ בְּמַדְבְּרָא הָדֵין לְוֵי דְּמִיתְנָא:

רש"י ◄ לוּ־מַתְנוּ • הַלְוַאי וּמַתְנוּ.

(ג) וְלָמָּה יְהוָה מֵבִיא אֹתָנוּ אֶל־הָאָרֶץ הַזֹּאת לִנְפֹּל בַּחֶרֶב נָשֵׁינוּ וְטַפֵּנוּ יִהְיוּ לָבַז הֲלוֹא טוֹב לָנוּ שׁוּב מִצְרָיְמָה:

ג וּלְמָא יְיָ מָעֵל יָתָנָא לְאַרְעָא הָדָא לְמִנְפַּל בְּחַרְבָּא נְשָׁנָא וְטַפְלָנָא יְהוֹן לְבִזָּא הֲלָא טַב לָנָא דִּי נְתוּב לְמִצְרַיִם:

(ד) וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל־אָחִיו נִתְּנָה רֹאשׁ וְנָשׁוּבָה מִצְרָיְמָה:

ד וַאֲמָרוּ גְּבַר לְאָחוֹהִי נְמַנֵּי רֵישָׁא וּנְתוּב לְמִצְרָיִם:

רש"י ◄ נִתְּנָה רֹאשׁ • כְּתַרְגּוּמוֹ: "נְמַנֵּי רֵישָׁא". נָשִׂים עָלֵינוּ מֶלֶךְ. וְרַבּוֹתֵינוּ פֵּירְשׁוּ: לְשׁוֹן עֲבוֹדַת אֱלִילִים.

(ה) וַיִּפֹּל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עַל־פְּנֵיהֶם לִפְנֵי כָּל־קְהַל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

ה וּנְפַל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עַל אַפֵּיהוֹן קֳדָם כָּל קְהַל כְּנִשְׁתָּא דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל:

(ו) וִיהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן וְכָלֵב בֶּן־יְפֻנֶּה מִן־הַתָּרִים אֶת־הָאָרֶץ קָרְעוּ בִּגְדֵיהֶם:

ו וִיהוֹשֻׁעַ בַּר נוּן וְכָלֵב בַּר יְפֻנֶּה מִן מְאַלְּלֵי יָת אַרְעָא בְּזָעוּ לְבוּשֵׁיהוֹן:

(ז) וַיֹּאמְרוּ אֶל־כָּל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר הָאָרֶץ אֲשֶׁר עָבַרְנוּ בָהּ לָתוּר אֹתָהּ טוֹבָה הָאָרֶץ מְאֹד מְאֹד:

ז וַאֲמָרוּ לְכָל כְּנִשְׁתָּא דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְמֵימַר אַרְעָא דִּי עֲבַרְנָא בַהּ לְאַלָּלָא יָתַהּ טָבָא אַרְעָא לַחֲדָא לַחֲדָא:

◆ יום שלישי כ"ב סיון ◆

(ח) אִם־חָפֵץ בָּנוּ יְהוָה וְהֵבִיא אֹתָנוּ אֶל־הָאָרֶץ הַזֹּאת וּנְתָנָהּ לָנוּ אֶרֶץ אֲשֶׁר־הִוא זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ:

ח אִם רַעְוָא בָנָא קֳדָם יְיָ וְיָעֵל יָתָנָא לְאַרְעָא הָדָא וְיִתְּנַהּ לָנָא אַרְעָא דִּי הִיא עָבְדָא חֲלַב וּדְבָשׁ:

(ט) אַךְ בַּיהוָה אַל־תִּמְרֹדוּ וְאַתֶּם אַל־תִּירְאוּ אֶת־עַם הָאָרֶץ כִּי לַחְמֵנוּ הֵם סָר צִלָּם מֵעֲלֵיהֶם וַיהוָה אִתָּנוּ אַל־תִּירָאֻם:

ט בְּרַם בְּמֵימְרָא דַיְיָ לָא תִּמְרְדוּן וְאַתּוּן לָא תִּדְחֲלוּן מִן עַמָּא דְּאַרְעָא אֲרֵי בִידָנָא מְסִירִין אִנּוּן עֲדָא תָּקִיפְהוֹן מִנְּהוֹן וּמֵימְרָא דַיְיָ בְּסַעְדָנָא לָא תִּדְחֲלוּן מִנְּהוֹן:

בעל הטורים

יד (ג) **לִנְפֹּל.** ד' בַּמְּסוֹרָה. "לִנְפֹּל בַּחֶרֶב", "דָּחוֹה דְּחִיתַנִי לִנְפֹּל" (תְּהִלִּים קיח, יג), "אֲשֶׁר הַחֲלוֹתָ לִנְפֹּל לְפָנָיו (אֶסְתֵּר ו, יג), "גַּם בָּבֶל לִנְפֹּל חַלְלֵי יִשְׂרָאֵל" (יִרְמְיָה נא, מט), שֶׁבַּעֲוֹן זֹאת הַנְּפִילָה דְּחוּבִי, שֶׁגָּרְמוּ לִי עַתָּה נְפִילָה, דִּכְתִיב (פְּסוּק לב) "וּפִגְרֵיכֶם אַתֶּם יִפְּלוּ בַּמִּדְבָּר". וּ"דְּחִיתַנִי לִנְפֹּל" לְדוֹרוֹת, שֶׁגָּרְמוּ שֶׁחָרַב הַבַּיִת וְנָפְלוּ בְּיַד בָּבֶל. וְהַיְינוּ "גַּם בָּבֶל לִנְפֹּל חַלְלֵי יִשְׂרָאֵל", וְכֵן בִּימֵי הָמָן שֶׁכָּתְבוּ שִׂטְנָה עַל בִּנְיַן הַבַּיִת וְלֹא הִנִּיחוּהוּ לִבְנוֹתוֹ. תורה ד

(ד) **נִתְּנָה רֹאשׁ.** זֶהוּ עֲבוֹדָה זָרָה. וְכֵן בָּעֵגֶל (שְׁמוֹת לב, א) "אֲשֶׁר יֵלְכוּ לְפָנֵינוּ", **אֲשֶׁר** אוֹתִיּוֹת **רֹאשׁ.** וּמַה הָתָם לְאַחַר מ' יוֹם, אַף כָּאן אַחַר מ' יוֹם.

אִישׁ אֶל אָחִיו נִתְּנָה רֹאשׁ וְנָשׁוּבָה מִצְרָיְמָה. רָאשֵׁי תֵּיבוֹת בְּגִימַטְרִיָּא: **עֲבוֹדָה זָרָה.** תורה ה

(ט) **לַחְמֵנוּ.** ד' בַּמְּסוֹרָה. "כִּי לַחְמֵנוּ הֵם", "לַחְמֵנוּ נֹאכֵל" (יְשַׁעְיָה ד, א), "זֶה

רש"י◄ **אַל־תִּמְרֹדוּ•** וְשׁוּב – וְאַתֶּם אַל־תִּירְאוּ. **כִּי לַחְמֵנוּ הֵם•** נֹאכְלֵם כְּלֶחֶם. **סָר צִלָּם•** מָגִנָּם וְחָזְקָם; כְּשֵׁרִים שֶׁבָּהֶם מֵתוּ: אִיּוֹב שֶׁהָיָה מֵגִין עֲלֵיהֶם (סוטה לח). דָּבָר אַחֵר: צִלּוֹ שֶׁל הַמָּקוֹם סָר מֵעֲלֵיהֶם.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ע"פ לקו"ש חי"ח עמ' 165 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

האם הָעִפּוּ"ם הם "מְציאוּת" אוֹ "הֶעְדֵּר"

אַל־תִּירְאוּ אֶת־עַם הָאָרֶץ כִּי לַחְמֵנוּ הֵם סָר צִלָּם מֵעֲלֵיהֶם

צִלָּם – מָגִנָּם וְחָזְקָם, כְּשֵׁרִים שֶׁבָּהֶם מֵתוּ כו'. דָּבָר אַחֵר, צִלּוֹ שֶׁל הַמָּקוֹם סָר מֵעֲלֵיהֶם (יד, ט. ובפרש"י)

כָּתַב הָרַמְבַּ"ם (הל' אבות הטומאה פ"ב ה"י): "שְׁחִיטַת עִפּוּ"ם נְבֵלָה וּמְטַמְּאָה בְּמַשֶּׁא כו' מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים". וְהִשִּׁיג עָלָיו הָרַאֲבָ"ד: "עִפּוּ"ם הֵם כִּבְהֵמוֹת, וְאֵין מְטַמְּאִין וְאֵין מִטַּמְּאִין כו', וְהַחוֹשֵׁב אוֹתָם לְכִלּוּם – אָסוּף רוּחַ בְּחָפְנָיו".

וּבֵאֵר בָּזֶה הַגָּאוֹן הָרוֹגָצ'וֹבִי (צָפְנַת פַּעְנֵחַ עה"ת הפטרה לפ' בהר) דְּנֶחְלְקוּ הָרַמְבַּ"ם וְהָרַאֲבָ"ד בְּגֶדֶר עִפּוּ"ם. דְּהָרַאֲבָ"ד סְבִירָא לֵיהּ דְּהֵם "בְּחִינַת הֶעְדֵּר", וְלָכֵן אֵין שְׁחִיטָתָן כְּלוּם. וְהַבְּהֵמָה הֲרֵי הִיא כְּמֵתָה מֵאֵלֶיהָ, וּנְבֵלָה מִן הַתּוֹרָה.

מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן לְהָרַמְבַּ"ם דִּסְבִירָא לֵיהּ שֶׁהָעִפּוּ"ם הֵם בְּגֶדֶר "מְצִיאוּת", פּוֹעֶלֶת שְׁחִיטָתָן עַל הַבְּהֵמָה שֶׁלֹּא תִּהְיֶה כְּ"מֵתָה מֵאֵלֶיהָ", כִּי־אִם כִּשְׁחוּטָה [לְגַבֵּי טָמְאָה]. וְזֶה שֶׁנַּעֲשִׂית עַל־יְדֵי־זֶה נְבֵלָה, הוּא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים.

[וְעַיֵּן שָׁם שֶׁמְּבָאֵר עַל־פִּי־זֶה שִׁיטָתָם אִם שַׁיָּךְ "גֶּדֶר הַשִּׁגְחָה פְּרָטִית" עַל עִפּוּ"ם].

וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לוֹמַר דִּבְמַחְלֹקֶת זֹאת תָּלוּי הַחִלּוּק בַּפֵּרוּשׁ "סָר צִלָּם מֵעֲלֵיהֶם":

דְּאִם עִפּוּ"ם הֵם בְּגֶדֶר הֶעְדֵּר, אִי אֶפְשָׁר לְפָרֵשׁ דִּבְ"סָר צִלָּם מֵעֲלֵיהֶם" מִדָּבָר עַל "צִלּוֹ שֶׁל מָקוֹם", דְּעַל "הֶעְדֵּר" אִי אֶפְשָׁר לוֹמַר שֶׁהָיָה עָלָיו מִקֹּדֶם "צִלּוֹ שֶׁל מָקוֹם". וְעַל־כֵּן־צָרִיךְ־לוֹמַר דְּקָאֵי עַל "מָגִנָּם וְחָזְקָם, כְּשֵׁרִים שֶׁבָּהֶם".

מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן הַפֵּרוּשׁ הַשֵּׁנִי בְּרַשִּׁ"י סְבִירָא לֵיהּ שֶׁהָעִפּוּ"ם הֵם בְּגֶדֶר מְצִיאוּת, וְאִם כֵּן וַדַּאי יֵשׁ לְפָרֵשׁ שֶׁ"צִלָּם" קָאֵי עַל "צִלּוֹ שֶׁל מָקוֹם".

(י) וַיֹּאמְרוּ כָּל־הָעֵדָה לִרְגֹּם אֹתָם בָּאֲבָנִים וּכְבוֹד יְהוָה נִרְאָה בְּאֹהֶל מוֹעֵד אֶל־כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ פ

י וַאֲמָרוּ כָּל כְּנִשְׁתָּא לְמִרְגַּם יָתְהוֹן בְּאַבְנַיָּא וּיְקָרָא דַיְיָ אִתְגְּלִי בְּמַשְׁכַּן זִמְנָא לְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃

רש"י◄ **לִרְגֹּום אֹתָם•** אֶת יְהוֹשֻׁעַ וְכָלֵב. **וּכְבוֹד ה'•** (במדבר רבה) הֶעָנָן יָרַד שָׁם.

(יא) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה עַד־אָנָה יְנַאֲצֵנִי הָעָם הַזֶּה וְעַד־אָנָה לֹא־יַאֲמִינוּ בִּי בְּכֹל הָאֹתוֹת אֲשֶׁר עָשִׂיתִי בְּקִרְבּוֹ׃

יא וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה עַד אֵימָתַי יְהוֹן מְרַגְּזִין קֳדָמַי עַמָּא הָדֵין וְעַד אֵימָתַי לָא יְהֵימְנוּן בְּמֵימְרִי בְּכֹל אָתַיָּא דִּי עֲבָדִית בֵּינֵיהוֹן׃

רש"י◄ **עַד־אָנָה•** עַד הֵיכָן. **יְנַאֲצֵנִי•** יַרְגִּיזוּנִי. **בְּכֹל הָאֹתוֹת•** בִּשְׁבִיל כָּל הַנִּסִּים שֶׁעָשִׂיתִי לָהֶם, הָיָה לָהֶם לְהַאֲמִין שֶׁהַיְכֹלֶת בְּיָדִי לְקַיֵּם הַבְטָחָתִי.

(יב) אַכֶּנּוּ בַדֶּבֶר וְאוֹרִשֶׁנּוּ וְאֶעֱשֶׂה אֹתְךָ לְגוֹי־גָּדוֹל וְעָצוּם מִמֶּנּוּ׃

יב אֶמְחִנּוּן בְּמוֹתָא וַאֲשֵׁצִנּוּן וְאֶעְבֵּד יָתְךָ לְעַם רַב וְתַקִּיף מִנְּהוֹן׃

רש"י◄ **וְאוֹרִשֶׁנּוּ•** כְּתַרְגּוּמוֹ לְשׁוֹן "תְּרוּכִין", וְאִם תֹּאמַר: מָה אֶעֱשֶׂה לִשְׁבוּעַת אָבוֹת?. **וְאֶעֱשֶׂה אֹתְךָ לְגוֹי־גָּדוֹל•** שֶׁאַתָּה מִזַּרְעָם (במדבר רבה).

בעל הטורים

לַחְמֵנוּ חָם הִצְטַיְּדָנוּ וגו' מֵרֹב הַדֶּרֶךְ מְאֹד" (יהושע ט, יב), "בְּנַפְשֵׁנוּ נָבִיא לַחְמֵנוּ מִפְּנֵי חֶרֶב הַמִּדְבָּר" (איכה ה, ט). "אַךְ בַּה' אַל תִּמְרֹדוּ... כִּי לַחְמֵנוּ הֵם", וְנֹאכְלֵם כְּלֶחֶם. אֲבָל לְאַחַר שֶׁעָבְרוּ אֶת פִּי ה', "וַיִּכּוּם וַיִּכְּתוּם" (פסוק מה). וְזֶהוּ "בְּנַפְשֵׁנוּ נָבִיא לַחְמֵנוּ מִפְּנֵי חֶרֶב הַמִּדְבָּר", וְרֹב לָהֶם הַדֶּרֶךְ מְאֹד, שֶׁהָלְכוּ מ' שָׁנָה בַּמִּדְבָּר. תורה י

(יג) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה וְשָׁמְעוּ מִצְרַיִם כִּי־הֶעֱלִיתָ בְכֹחֲךָ אֶת־הָעָם הַזֶּה מִקִּרְבּוֹ׃

יג וַאֲמַר מֹשֶׁה קֳדָם יְיָ וְיִשְׁמְעוּן מִצְרָאֵי אֲרֵי אַסֵּקְתָּא בְּחֵילָךְ יָת עַמָּא הָדֵין מִבֵּינֵיהוֹן׃

רש"י ◄ וְשָׁמְעוּ מִצְרַיִם • וְשָׁמְעוּ אֶת אֲשֶׁר תַּהַרְגֵם. כִּי־הֶעֱלִיתָ • "כִּי" מְשַׁמֵּשׁ בִּלְשׁוֹן "אֲשֶׁר". וְהֵם רָאוּ אֶת אֲשֶׁר הֶעֱלִיתָ בְּכֹחֲךָ הַגָּדוֹל אוֹתָם מִקִּרְבָּם, וּכְשֶׁיִּשְׁמְעוּ שֶׁאַתָּה הוֹרְגָם, לֹא יֹאמְרוּ שֶׁחָטְאוּ לְךָ, אֶלָּא יֹאמְרוּ: שֶׁכְּנֶגְדָּם יָכֹלְתָּ לְהִלָּחֵם, אֲבָל כְּנֶגֶד יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ לֹא יָכֹלְתָּ לְהִלָּחֵם, וְזוֹ הִיא.

(יד) וְאָמְרוּ אֶל־יוֹשֵׁב הָאָרֶץ הַזֹּאת שָׁמְעוּ כִּי־אַתָּה יְהוָה בְּקֶרֶב הָעָם הַזֶּה אֲשֶׁר־עַיִן בְּעַיִן נִרְאָה אַתָּה יְהוָה וַעֲנָנְךָ עֹמֵד עֲלֵהֶם וּבְעַמֻּד עָנָן אַתָּה הֹלֵךְ לִפְנֵיהֶם יוֹמָם וּבְעַמּוּד אֵשׁ לָיְלָה׃

יד וְיֵמְרוּן לְיָתֵב אַרְעָא הָדָא דִּשְׁמָעוּ אֲרֵי אַתְּ יְיָ דִּשְׁכִינְתָּךְ שַׁרְיַת בְּגוֹ עַמָּא הָדֵין דִּי בְּעֵינֵיהוֹן חֲזַן שְׁכִינַת יְקָרָא דַּיְיָ וַעֲנָנָךְ מַטֵּל עִלָּוֹהוֹן וּבְעַמּוּדָא דַּעֲנָנָא אַתְּ מְדַבַּר קֳדָמֵיהוֹן בִּימָמָא וּבְעַמּוּדָא דְּאֶשָּׁתָא בְּלֵילְיָא׃

רש"י ◄ וְאָמְרוּ אֶל־יוֹשֵׁב הָאָרֶץ הַזֹּאת • כְּמוֹ: "עַל־יוֹשֵׁב הָאָרֶץ הַזֹּאת", וּמַה יֹאמְרוּ עֲלֵיהֶם? מַה שֶּׁאָמוּר בְּסוֹף הָעִנְיָן: "מִבִּלְתִּי יְכֹלֶת יְיָ", בִּשְׁבִיל שֶׁשָּׁמְעוּ כִּי אַתָּה ה' שׁוֹכֵן בְּקִרְבָּם, וְעַיִן בְּעַיִן אַתָּה נִרְאָה לָהֶם, וְהַכֹּל בְּדֶרֶךְ חִבָּה, וְלֹא הִכִּירוּ בְּךָ שֶׁנִּתְקָה אַהֲבָתְךָ מֵהֶם עַד הֵנָּה.

(טו) וְהֵמַתָּה אֶת־הָעָם הַזֶּה כְּאִישׁ אֶחָד וְאָמְרוּ הַגּוֹיִם אֲשֶׁר־שָׁמְעוּ אֶת־שִׁמְעֲךָ לֵאמֹר׃

טו וּתְקַטַּל יָת עַמָּא הָדֵין כְּגַבְרָא חַד וְיֵמְרוּן עַמְמַיָּא דִּי שְׁמָעוּ יָת שְׁמַע גְּבֻרְתָּךְ לְמֵימַר׃

רש"י ◄ וְהֵמַתָּה אֶת־הָעָם הַזֶּה כְּאִישׁ אֶחָד • פִּתְאֹם, וּמִתּוֹךְ כָּךְ: יֹאמְרוּ הַגּוֹיִם אֲשֶׁר־שָׁמְעוּ אֶת־שִׁמְעֲךָ וְגוֹ'.

(טז) מִבִּלְתִּי יְכֹלֶת יְהוָה לְהָבִיא אֶת־הָעָם הַזֶּה אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־נִשְׁבַּע לָהֶם וַיִּשְׁחָטֵם בַּמִּדְבָּר׃

טז מִדְּלֵית יוּכְלָא קֳדָם יְיָ לְאַעֲלָא יָת עַמָּא הָדֵין לְאַרְעָא דִּי קַיֵּם לְהוֹן וְקַטְּלִנּוּן בְּמַדְבְּרָא׃

רש"י ◄ מִבִּלְתִּי יְכֹלֶת וְגוֹ' • לְפִי שֶׁיּוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ חֲזָקִים וְגִבּוֹרִים, (ברכות לב) וְאֵינוֹ דּוֹמֶה פַּרְעֹה לִשְׁלֹשִׁים וְאֶחָד מְלָכִים; זֹאת יֹאמְרוּ עַל יוֹשֵׁב הָאָרֶץ הַזֹּאת. מִבִּלְתִּי יְכוֹלֶת • מִתּוֹךְ שֶׁלֹּא הָיָה יְכֹלֶת בְּיָדוֹ לַהֲבִיאָם — שְׁחָטָם. יְכֹלֶת • שֵׁם דָּבָר הוּא.

(יז) וְעַתָּה יִגְדַּל־נָא כֹחַ אֲדֹנָי כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ לֵאמֹר׃

יז וּכְעַן סַגִּי כְּעַן חֵילָא קֳדָם יְיָ כְּמָא דִּי מַלֵּילְתָּא לְמֵימַר׃

רש"י ◄ יִגְדַּל־נָא כֹחַ ה' • לַעֲשׂוֹת דִּבּוּרְךָ. כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ לֵאמֹר • וּמֵהוּ הַדִּבּוּר.

בעל הטורים

(יג) **הֶעֱלִיתָ.** ג' בַּמְּסוֹרָה. בְּפָרָשַׁת 'כִּי תִשָּׂא' (לג, א). תורה יד

(יד) **עַיִן בְּעַיִן.** ג' בַּמְּסוֹרָה. "אֲשֶׁר עַיִן בְּעַיִן נִרְאָה אַתָּה ה'", "כִּי עַיִן בְּעַיִן יִרְאוּ בְּשׁוּב ה' צִיּוֹן" (יְשַׁעְיָה נב, ח), וְאִידָךְ: "עַיִן בְּעַיִן שֵׁן בְּשֵׁן" (דְּבָרִים יט, כא). בָּעוֹלָם הַזֶּה אִי אֶפְשָׁר לִרְאוֹת בַּשְּׂכִינָה, כְּדִכְתִיב (שְׁמוֹת לג, כ) "כִּי לֹא יִרְאַנִי הָאָדָם וָחָי". וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב כָּאן "כִּי עַיִן בְּעַיִן נִרְאָה" וּסְמִיךְ לֵיהּ "וְהֵמַתָּה". אֲבָל לֶעָתִיד לָבֹא יִרְאוּ וַעֲתִידִין לוֹמַר "זֶה ה' קִוִּינוּ לוֹ" (יְשַׁעְיָה כה, ט). וְכֵן רֶמֶז לְמַה שֶׁדָּרְשׁוּ (בָּבָא קַמָּא פד, א) "עַיִן בְּעַיִן" – מְמוֹן, כְּדִכְתִיב הָכָא "עַיִן בְּעַיִן" וּסְמִיךְ לֵיהּ "וְהֵמַתָּה", פֵּירוּשׁ: אִם יִהְיֶה "עַיִן בְּעַיִן" מַמָּשׁ – "וְהֵמַתָּה". פֵּירוּשׁ: שֶׁמָּא יָמוּת, עַל כֵּן פֵּירוּשׁוֹ מָמוֹן. תורה טו

(טז) **מִבִּלְתִּי.** ב' בַּמְּסוֹרָה. "מִבִּלְתִּי יְכֹלֶת ה'", וְאִידָךְ: "וַתִּזְנִי אֶל בְּנֵי אַשּׁוּר מִבִּלְתִּי שָׂבְעְתֵךְ" (יְחֶזְקֵאל טז, כח) בְּעִנְיַן תּוֹעֲבוֹת יְרוּשָׁלַיִם. כְּבָיְכוֹל שֶׁעֲוֹנוֹת יִשְׂרָאֵל עוֹשִׂין לְהַיָּד חֲזָקָה שֶׁאֵין בָּהּ יְכֹלֶת. **וַיִּשְׁחָטֵם בַּמִּדְבָּר.** הַחִי"ת שְׁבוּרָה. לוֹמַר שֶׁעָבְרוּ עַל הַתּוֹרָה שֶׁכָּרַת עָלֶיהָ ח' בְּרִיתוֹת בִּכְלָל וְח' בְּרִיתוֹת בִּפְרָט. עַל כֵּן נָתַן רְשׁוּת לְמַלְאֲכֵי חַבָּלָה לִפְרוֹעַ עַל חַטָּאתָם [וּלְשָׁבְרָם]. תורה יז

(יז) **וְעַתָּה יִגְדַּל נָא כֹחַ.** 'יִגְדַּל' – יו"ד גְּדוֹלָה. אָמַר: אִם נִסּוּךְ בְּי' נִסְיוֹנוֹת, זְכוֹר לָהֶם צִדְקַת אֲבֹתֵיהֶם שֶׁנִּסִּיתָ אוֹתוֹ בְּי' נִסְיוֹנוֹת. תורה יח

(יח) יְהוָה אֶרֶךְ אַפַּיִם וְרַב־חֶסֶד נֹשֵׂא עָוֹן וָפָשַׁע וְנַקֵּה לֹא יְנַקֶּה פֹּקֵד עֲוֹן אָבוֹת עַל־בָּנִים עַל־שִׁלֵּשִׁים וְעַל־רִבֵּעִים:

יח יְיָ מַרְחִיק רְגַז וּמַסְגִּי לְמֶעְבַּד טַבְוָן שָׁבֵק לַעֲוַיָן וְלִמְרוּד וּלְחוֹבִין סַלַח לְדִתְיִבִין לְאוֹרַיְתֵהּ וּדְלָא תַיְבִין לָא מְזַכֵּי מַסְעַר חוֹבֵי אֲבָהָן עַל בְּנִין מְרָדִין עַל דַּר תְּלִיתַי וְעַל דַּר רְבִיעָי:

רש"י ◄ה' אֶרֶךְ אַפַּיִם• לַצַּדִּיקִים וְלָרְשָׁעִים. כְּשֶׁעָלָה מֹשֶׁה לַמָּרוֹם, מְצָאוֹ מֹשֶׁה לְהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא שֶׁהָיָה יוֹשֵׁב וְכוֹתֵב: "ה' אֶרֶךְ אַפַּיִם", אָמַר לוֹ: לַצַּדִּיקִים? אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא: אַף לָרְשָׁעִים! אָמַר לוֹ: רְשָׁעִים יֹאבְדוּ! אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא: חַיֶּיךָ, שֶׁאַתָּה צָרִיךְ לַדָּבָר. כְּשֶׁחָטְאוּ יִשְׂרָאֵל בָּעֵגֶל וּבַמְרַגְּלִים, הִתְפַּלֵּל מֹשֶׁה לְפָנָיו בְּ"אֶרֶךְ אַפַּיִם". אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא: וַהֲלֹא אָמַרְתָּ לִי לַצַּדִּיקִים! אָמַר לוֹ: וַהֲלֹא אָמַרְתָּ לִי אַף לָרְשָׁעִים!. **וְנַקֵּה•** לַשְּׁבִים. **לֹא יְנַקֶּה•** לְשֶׁאֵינָן שָׁבִים.

(יט) סְלַח־נָא לַעֲוֹן הָעָם הַזֶּה כְּגֹדֶל חַסְדֶּךָ וְכַאֲשֶׁר נָשָׂאתָה לָעָם הַזֶּה מִמִּצְרַיִם וְעַד־הֵנָּה:

יט שְׁבוֹק כְּעַן לְחוֹבֵי עַמָּא הָדֵין כְּסְגִיאוּת טַבְוָתָךְ וּכְמָא דִי שְׁבַקְתָּא לְעַמָּא הָדֵין מִמִּצְרַיִם וְעַד כְּעָן:

(כ) וַיֹּאמֶר יְהוָה סָלַחְתִּי כִּדְבָרֶךָ:

כ וַאֲמַר יְיָ שְׁבָקִית כְּפִתְגָּמָךְ:

רש"י ◄כִּדְבָרֶךָ• בִּשְׁבִיל מַה שֶּׁאָמַרְתָּ "פֶּן יֹאמְרוּ מִבִּלְתִּי יְכֹלֶת ה'".

(כא) וְאוּלָם חַי־אָנִי וְיִמָּלֵא כְבוֹד־יְהוָה אֶת־כָּל־הָאָרֶץ:

כא וּבְרַם קַיָּם אָנָא וּמַלְיָא יְקָרָא דַיְיָ יָת כָּל אַרְעָא:

רש"י ◄וְאוּלָם• כְּמוֹ "אֲבָל זֹאת אֶעֱשֶׂה לָהֶם". **חַי־אָנִי•** לְשׁוֹן שְׁבוּעָה: כְּשֵׁם שֶׁאֲנִי חַי וּכְבוֹדִי יִמָּלֵא אֶת כָּל הָאָרֶץ, כָּךְ אַקַּיֵּם לָהֶם "כִּי כָל־הָאֲנָשִׁים הָרֹאִים וגו'", אִם יִרְאוּ אֶת הָאָרֶץ, הֲרֵי זֶה מִקְרָא מְסֹרָס.

חַי־אָנִי כִּי כָל הָאֲנָשִׁים אִם יִרְאוּ אֶת הָאָרֶץ וּכְבוֹדִי יִמָּלֵא אֶת כָּל הָאָרֶץ שֶׁלֹּא יִתְחַלֵּל שְׁמִי בַּמַּגֵּפָה הַזֹּאת לֵאמֹר: מִבִּלְתִּי יְכֹלֶת ה' לַהֲבִיאָם, שֶׁלֹּא אֲמִיתֵם פִּתְאֹם כְּאִישׁ אֶחָד אֶלָּא בְּאַחוֹר אַרְבָּעִים שָׁנָה; מְעַט מְעַט.

(כב) כִּי כָל־הָאֲנָשִׁים הָרֹאִים אֶת־כְּבֹדִי וְאֶת־אֹתֹתַי אֲשֶׁר־עָשִׂיתִי בְּמִצְרַיִם וּבַמִּדְבָּר וַיְנַסּוּ אֹתִי זֶה עֶשֶׂר פְּעָמִים וְלֹא שָׁמְעוּ בְּקוֹלִי:

כב אֲרֵי כָל גֻּבְרַיָּא דַּחֲזוֹ יָת יְקָרִי וְיָת אַתְוָתַי דִּי עֲבָדִית בְּמִצְרַיִם וּבְמַדְבְּרָא וְנַסְיָאוּ קֳדָמַי דְּנַן עֲשַׂר זִמְנִין וְלָא קַבִּילוּ בְּמֵימְרִי:

רש"י ◄וַיְנַסּוּ• כְּמַשְׁמָעוֹ. **זֶה עֶשֶׂר פְּעָמִים•** שְׁנַיִם בַּיָּם וּשְׁנַיִם בַּמָּן וּשְׁנַיִם בַּשְּׁלָו וְכוּ' כִּדְאִיתָא בְּמַסֶּכֶת עֲרָכִין.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כג עמ' 105)

שְׁנַיִם בַּיָּם, וּשְׁנַיִם בַּמָּן, וּשְׁנַיִם בַּשְּׁלָו, וְכוּ' (רש"י יד, כב) יֵשׁ לִשְׁאֹל, מַדּוּעַ מַעְתִּיק בַּדִּבּוּר־הַמַּתְחִיל גַּם תֵּבַת "זֶה". וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּהִנֵּה הָרַשְׁבַּ"ם מְפָרֵשׁ "עֶשֶׂר פְּעָמִים" "הַרְבֵּה פְּעָמִים" (כְּמוֹ "עֲשָׂרֶת מוֹנִים", "וְאָפוּ עֶשֶׂר נָשִׁים", וְעוֹד). וּכְדֵי לִשְׁלֹל פֵּרוּשׁ זֶה מַעְתִּיק תֵּבַת "זֶה", הַמּוֹרֶה עַל דִּיּוּק.

(כג) אִם־יִרְאוּ אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לַאֲבֹתָם וְכָל־מְנַאֲצַי לֹא יִרְאוּהָ:

כג אִם יֶחֱזוּן יָת אַרְעָא דִּי קַיֵּמִית לַאֲבָהַתְהוֹן וְכָל דְּאַרְגִּיזוּ קֳדָמַי לָא יֶחֱזֻנַּהּ:

רש"י ◄אִם־יִרְאוּ• לֹא יִרְאוּ. **לֹא יִרְאוּהָ•** לֹא יִרְאוּ אֶת הָאָרֶץ.

בעל הטורים

(יט) **כְּגֹדֶל.** ב' בַּמְּסוֹרָה. "כְּגֹדֶל חַסְדֶּךָ", "כְּגֹדֶל זְרוֹעֲךָ הוֹתֵר בְּנֵי תְמוּתָה" (תְּהִלִּים עט, יא). זֶהוּ שֶׁאָמְרוּ (יוֹמָא פו, ב) שְׁנֵי פַּרְנָסִים טוֹבִים עָמְדוּ לְיִשְׂרָאֵל, מֹשֶׁה וְדָוִד, שֶׁיָּדְעוּ לְהִתְפַּלֵּל עֲלֵיהֶם. תורה כ

(כד) וְעַבְדִּי כָלֵב עֵקֶב הָיְתָה רוּחַ אַחֶרֶת עִמּוֹ וַיְמַלֵּא אַחֲרָי וַהֲבִיאֹתִיו אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־בָּא שָׁמָּה וְזַרְעוֹ יוֹרִשֶׁנָּה:

כד וַעַבְדִּי כָּלֵב חֲלַף דַּהֲוָה רוּחַ אוֹחֲרִי עִמֵּהּ וְאַשְׁלֵם בָּתַר דַּחֲלִתִּי וְאַעְלִנֵּהּ לְאַרְעָא דִּי עַל לְתַמָּן וּבְנוֹהִי יְתַרְכְּנֵהּ:

רש"י◄ רוּחַ אַחֶרֶת• (במדבר רבה) שְׁתֵּי רוּחוֹת, אַחַת בַּפֶּה וְאַחַת בַּלֵּב. לַמְרַגְּלִים אָמַר: "אֲנִי עִמָּכֶם בְּעֵצָה", וּבְלִבּוֹ הָיָה לוֹמַר הָאֱמֶת, וְעַל־יְדֵי־כֵן הָיָה בּוֹ כֹּחַ לְהַשְׁתִּיקָם, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיַּהַס כָּלֵב", שֶׁהָיוּ סְבוּרִים שֶׁיֹּאמַר כְּמוֹתָם, וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר בְּסֵפֶר יְהוֹשֻׁעַ (יהושע יד): "וָאָשֵׁב אוֹתוֹ דָּבָר כַּאֲשֶׁר עִם־לְבָבִי" וְלֹא "כַּאֲשֶׁר עִם־פִּי". וַיְמַלֵּא אַחֲרָי• וַיְמַלֵּא אֶת לִבּוֹ אַחֲרַי, וְזֶה מִקְרָא קָצָר. אֲשֶׁר־בָּא שָׁמָּה• חֶבְרוֹן תִּנָּתֵן לוֹ. יוֹרִשֶׁנָּה• כְּתַרְגּוּמוֹ: "יִתַּרְכְּנֵהּ", יוֹרִישוּ אֶת הָעֲנָקִים וְאֶת הָעָם אֲשֶׁר בָּהּ. וְאֵין לְתַרְגְּמוֹ "יַרְתִּינָהּ", אֶלָּא בִּמְקוֹם יִירָשֶׁנָּה.

(כה) וְהָעֲמָלֵקִי וְהַכְּנַעֲנִי יוֹשֵׁב בָּעֵמֶק מָחָר פְּנוּ וּסְעוּ לָכֶם הַמִּדְבָּרָה דֶּרֶךְ יַם־סוּף: פ

כה וַעֲמַלֵּקָאָה וּכְנַעֲנָאָה יָתֵב בְּמֵישְׁרָא מְחַר אִתְפְּנוּ וְטוּלוּ לְכוֹן לְמַדְבְּרָא אֹרַח יַמָּא דְּסוּף:

רש"י◄ וְהָעֲמָלֵקִי וְגוֹ'• אִם תֵּלְכוּ שָׁם יַהַרְגוּ אֶתְכֶם, מֵאַחַר שֶׁאֵינִי עִמָּכֶם. מָחָר פְּנוּ• לַאֲחוֹרֵיכֶם וּסְעוּ לָכֶם וְגוֹ'.

◆ יום רביעי כ"ג סיון ◆

(כו) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר:

כו וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה וְעִם אַהֲרֹן לְמֵימַר:

(כז) עַד־מָתַי לָעֵדָה הָרָעָה הַזֹּאת אֲשֶׁר הֵמָּה מַלִּינִים עָלָי אֶת־תְּלֻנּוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֵמָּה מַלִּינִים עָלַי שָׁמָעְתִּי:

כז עַד אֵימָתַי לִכְנִשְׁתָּא בִישְׁתָּא הָדָא דִּי אִנּוּן מִתְרַעֲמִין עֲלַי יָת תַּרְעֲמַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל דִּי אִנּוּן מִתְרַעֲמִין עֲלַי שְׁמִיעַ קֳדָמָי:

רש"י◄ לָעֵדָה הָרָעָה וְגוֹ'• אֵלּוּ הַמְרַגְּלִים. (מגילה כ"ג ב') מִכָּאן לְ"עֵדָה" שֶׁהִיא עֲשָׂרָה. אֲשֶׁר הֵמָּה מַלִּינִים• אֶת יִשְׂרָאֵל עָלַי. אֶת־תְּלֻנּוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֵמָּה מַלִּינִים• הַמְרַגְּלִים מַלִּינִים אוֹתָם עָלַי, שָׁמַעְתִּי.

(כח) אֱמֹר אֲלֵהֶם חַי־אָנִי נְאֻם־יְהוָה אִם־לֹא כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתֶּם בְּאָזְנָי כֵּן אֶעֱשֶׂה לָכֶם:

כח אֱמַר לְהוֹן קַיֵּם אָנָא אֲמַר יְיָ אִם לָא כְּמָא דִי מַלֵּלְתּוּן קֳדָמָי כֵּן אֶעְבֵּד לְכוֹן:

רש"י◄ חַי־אָנִי• לְשׁוֹן שְׁבוּעָה. אִם־לֹא וְגוֹ' כֵּן אֶעֱשֶׂה• כִּבְיָכוֹל אֵינִי חַי. כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתֶּם• שֶׁבִּקַּשְׁתֶּם מִמֶּנִּי: "אוֹ בַּמִּדְבָּר הַזֶּה לוּ־מָתְנוּ".

(כט) בַּמִּדְבָּר הַזֶּה יִפְּלוּ פִגְרֵיכֶם וְכָל־פְּקֻדֵיכֶם לְכָל־מִסְפַּרְכֶם מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה אֲשֶׁר הֲלִינֹתֶם עָלָי:

כט בְּמַדְבְּרָא הָדֵין יִפְּלוּן פִּגְרֵיכוֹן וְכָל מְנְיָנֵיכוֹן לְכָל חֶשְׁבָּנְכוֹן מִבַּר עֲשְׂרִין שְׁנִין וּלְעֵלָא דִּי אִתְרַעֲמְתּוּן עֲלַי:

רש"י◄ וְכָל־פְּקֻדֵיכֶם לְכָל־מִסְפַּרְכֶם• (ב"ב קכ"א ב') כָּל הַנִּמְנֶה לְכָל מִסְפָּר שֶׁאַתֶּם נִמְנִין בּוֹ, כְּגוֹן לַצֵּאת וְלָבֹא לַצָּבָא וְלָתֵת שְׁקָלִים, כָּל הַמְּנוּיִים לְכָל אוֹתָן מִסְפָּרוֹת יָמוּתוּ, וְאֵלּוּ הֵן "מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וְגוֹ'", לְהוֹצִיא שִׁבְטוֹ שֶׁל לֵוִי, שֶׁאֵין פְּקוּדֵיהֶם מִבֶּן עֶשְׂרִים.

בעל הטורים

(כד) **וַהֲבִיאֹתִיו.** י' יְתֵירָה, שֶׁאָבִיא אוֹתָם אֶל הָאָרֶץ שֶׁנִּתְקַדְּשָׁה י' קְדֻשּׁוֹת. **יוֹרִשֶׁנָּה.** ב' בַּמָּסוֹרָה. "וְזַרְעוֹ יוֹרִשֶׁנָּה", "הִנֵּה אֲדֹנָי יוֹרִשֶׁנָּה" (זְכַרְיָה ט, ד). שֶׁלֹּא הָיָה יָכוֹל לְהוֹרִישָׁם אֵלְמָלֵא שֶׁה' הוֹרִישָׁם מִפָּנָיו. תורה כה

(ל) אִם־אַתֶּם תָּבֹאוּ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָשָׂאתִי אֶת־יָדִי לְשַׁכֵּן אֶתְכֶם בָּהּ כִּי אִם־כָּלֵב בֶּן־יְפֻנֶּה וְיְהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן:

ל אִם אַתּוּן תֵּעֲלוּן לְאַרְעָא דִּי קַיֵּמִית בְּמֵימְרִי לְאַשְׁרָאָה יָתְכוֹן בַּהּ אֶלָּהֵן כָּלֵב בַּר יְפֻנֶּה וִיהוֹשֻׁעַ בַּר נוּן:

(לא) וְטַפְּכֶם אֲשֶׁר אֲמַרְתֶּם לָבַז יִהְיֶה וְהֵבִיאתִי אֹתָם וְיָדְעוּ אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר מְאַסְתֶּם בָּהּ:

לא וְטַפְּלְכוֹן דִּי אֲמַרְתּוּן לְבִזָּא יְהֵי וְאָעֵל יָתְהוֹן וְיִדְּעוּן יָת אַרְעָא דִּי קַצְּתּוּן בַּהּ:

(לב) וּפִגְרֵיכֶם אַתֶּם יִפְּלוּ בַּמִּדְבָּר הַזֶּה:

לב וּפִגְרֵיכוֹן דִּי לְכוֹן יִפְּלוּן בְּמַדְבְּרָא הָדֵין:

רש"י◄ **וּפִגְרֵיכֶם אַתֶּם** • כְּתַרְגּוּמוֹ (דִּי לְכוֹן) לְפִי שֶׁדִּבֵּר עַל הַבָּנִים לְהַכְנִיסָם לָאָרֶץ, וּבִקֵּשׁ לוֹמַר: "וְאַתֶּם תָּמוּתוּ", נוֹפֵל לָשׁוֹן זֶה כָּאן לוֹמַר "אַתֶּם".

(לג) וּבְנֵיכֶם יִהְיוּ רֹעִים בַּמִּדְבָּר אַרְבָּעִים שָׁנָה וְנָשְׂאוּ אֶת־זְנוּתֵיכֶם עַד־תֹּם פִּגְרֵיכֶם בַּמִּדְבָּר:

לג וּבְנֵיכוֹן יְהוֹן מְאַחֲרִין בְּמַדְבְּרָא אַרְבְּעִין שְׁנִין וִיקַבְּלוּן יָת חוֹבֵיכוֹן עַד דִּיסוּפוּן פִּגְרֵיכוֹן בְּמַדְבְּרָא:

רש"י◄ **אַרְבָּעִים שָׁנָה** • לֹא מֵת אֶחָד מֵהֶם פָּחוֹת מִבֶּן שִׁשִּׁים, לְכָךְ נִגְזַר אַרְבָּעִים, כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ אוֹתָם שֶׁל בְּנֵי עֶשְׂרִים מַגִּיעִים לִכְלַל שִׁשִּׁים. וְשָׁנָה רִאשׁוֹנָה הָיְתָה בַּכְּלָל, וְאַף־עַל־פִּי שֶׁקָּדְמָה לְשִׁלּוּחַ הַמְּרַגְּלִים, לְפִי שֶׁמִּשֶּׁעָשׂוּ אֶת הָעֵגֶל עָלְתָה גְּזֵרָה זוֹ בַּמַּחֲשָׁבָה, אֶלָּא שֶׁהִמְתִּין לָהֶם עַד שֶׁתִּתְמַלֵּא סְאָתָם, וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר (שמות לב): "וּבְיוֹם פָּקְדִי" — בַּמְּרַגְּלִים, "וּפָקַדְתִּי עֲלֵיהֶם חַטָּאתָם". וְאַף כָּאן נֶאֱמַר "תִּשְׂאוּ אֶת־עֲוֹנוֹתֵיכֶם" וְלֹא עֲוֹנְכֶם — שְׁתֵּי עֲוֹנוֹת: שֶׁל עֵגֶל וְשֶׁל תְּלוּנָה, וְחָשַׁב לָהֶם בְּמִנְיַן חַיֵּיהֶם מִקְצָת שָׁנָה כְּכֻלָּהּ, וּכְשֶׁנִּכְנְסוּ לִשְׁנַת שִׁשִּׁים מֵתוּ אוֹתָם שֶׁל בְּנֵי עֶשְׂרִים. **וְנָשְׂאוּ אֶת־זְנוּתֵיכֶם** • כְּתַרְגּוּמוֹ: "וִיקַבְּלוּן יָת חוֹבֵיכוֹן".

(לד) בְּמִסְפַּר הַיָּמִים אֲשֶׁר־תַּרְתֶּם אֶת־הָאָרֶץ אַרְבָּעִים יוֹם יוֹם לַשָּׁנָה יוֹם לַשָּׁנָה תִּשְׂאוּ אֶת־עֲוֹנֹתֵיכֶם אַרְבָּעִים שָׁנָה וִידַעְתֶּם אֶת־תְּנוּאָתִי:

לד בְּמִנְיַן יוֹמַיָּא דִּי אַלְּלְתּוּן יָת אַרְעָא אַרְבְּעִין יוֹמִין יוֹמָא לְשַׁתָּא יוֹמָא לְשַׁתָּא תְּקַבְּלוּן יָת חוֹבֵיכוֹן אַרְבְּעִין שְׁנִין וְתִדְּעוּן יָת דְּאִתְרַעֲמְתּוּן עֲלַי:

רש"י◄ **אֶת־תְּנוּאָתִי** • שֶׁהֲנִיאוֹתֶם אֶת לְבַבְכֶם מֵאַחֲרַי. תְּנוּאָה — לְשׁוֹן הֲסָרָה, כְּמוֹ (במדבר ל): "כִּי־הֵנִיא אָבִיהָ אֹתָהּ".

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (מאמר ד"ה להבין ענין פרשת נסכים, שבת פרשת שלח, מברכים החודש תמוז ה'תשמ"ז)

גְּזֵרַת הַמְּרַגְּלִים הָיְתָה שֶׁיִּהְיוּ אַרְבָּעִים שָׁנָה בַּמִּדְבָּר, אַף שֶׁהָיוּ ל"ט שָׁנָה בִּלְבַד, שֶׁהֲרֵי גְּזֵרַת הַמְּרַגְּלִים הָיְתָה בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית לְצֵאתָם מִמִּצְרַיִם, וּבְשָׁנָה זוֹ גּוּפָא לֹא בַּחוֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן, חוֹדֶשׁ נִיסָן, אֶלָּא בֶּחֳדָשִׁים שֶׁלְּאַחֲרֵי־זֶה, אֶלָּא הָעִנְיָן הוּא מִשּׁוּם שֶׁמִּסְפָּר אַרְבָּעִים רוֹמֵז לִסְפִירַת הַבִּינָה, בֶּן אַרְבָּעִים לִבִינָה, כִּי הַגִּילוּי בַּמִּדְבָּר הָיָה מִבְּחִינַת הַבִּינָה, וְהַכְּנִיסָה לָאָרֶץ עִנְיָנָהּ הֵירִידָה לִסְפִירַת הַמַּלְכוּת, "אֶרֶץ" הִיא מַלְכוּת, וְלָכֵן צְרִיכָה לִהְיוֹת הַקְדָּמַת הַמִּדְבָּר אֶל הַכְּנִיסָה לָאָרֶץ, כְּמוֹ שֶׁכָּל עִנְיְנֵי סִפִּירַת הַמַּלְכוּת בָּאִים מִסִּפִּירַת הַבִּינָה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב כְּ"אִמָּהּ בִּתָּהּ". אָמְנָם לְאַחֲרֵי־זֶה הֲרֵי נְקֻבָּה תְּסוֹבֵב גֶּבֶר, שֶׁזֶּה נֶאֱמַר דָּוְקָא לְגַבֵּי סִפִּירַת הַמַּלְכוּת, הַיְנוּ שֶׁדָּוְקָא עַל־יְדֵי סִפִּירַת הַמַּלְכוּת בָּאִים אֶל הָעִילּוּי דִּלְעָתִיד־לָבֹא, שֶׁאָז יִהְיֶה וְעָמְדוּ זָרִים וְרָעוּ צֹאנְכֶם.

בעל הטורים

(לב) **וּפִגְרֵיכֶם אַתֶּם.** פֵּירוּשׁ: כַּאֲשֶׁר אַתֶּם בִּבְרִיאוּתְכֶם, כֵּן תַּשְׁכִּיבוּ עַצְמְכֶם וְתָמוּתוּ. תורה לג

(לה) אֲנִי יְהוָה דִּבַּרְתִּי אִם־לֹא זֹאת אֶעֱשֶׂה לְכָל־הָעֵדָה הָרָעָה הַזֹּאת הַנּוֹעָדִים עָלָי בַּמִּדְבָּר הַזֶּה יִתַּמּוּ וְשָׁם יָמֻתוּ:

לה אֲנָא יְיָ גְּזֵרִית בְּמֵימְרִי אִם לָא דָּא אֶעְבֵּד לְכָל כְּנִשְׁתָּא בִישְׁתָּא הָדָא דְּאִזְדַּמְּנוּן עָלַי בְּמַדְבְּרָא הָדֵין יְסוּפוּן וְתַמָּן יְמוּתוּן:

(לו) וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־שָׁלַח מֹשֶׁה לָתוּר אֶת־הָאָרֶץ וַיָּשֻׁבוּ וַיַּלִּינוּ עָלָיו אֶת־כָּל־הָעֵדָה לְהוֹצִיא דִבָּה עַל־הָאָרֶץ:

לו וְגֻבְרַיָּא דִּי שְׁלַח מֹשֶׁה לְאַלָּלָא יָת אַרְעָא וְתָבוּ וְאַרְעִימוּ עֲלוֹהִי יָת כָּל כְּנִשְׁתָּא לְאַפָּקָא שׁוּם בִּישׁ עַל אַרְעָא:

רש"י◄ **וַיָּשֻׁבוּ וַיַּלִּינוּ עָלָיו•** וּכְשֶׁשָּׁבוּ מִתּוּר הָאָרֶץ הִרְעִימוּ עָלָיו אֶת כָּל הָעֵדָה בְּהוֹצָאַת דִּבָּה, אוֹתָם אֲנָשִׁים — וַיָּמֻתוּ. כָּל הוֹצָאַת דִּבָּה, לְשׁוֹן חִנּוּךְ דְּבָרִים שֶׁמַּלְקִיחִים לְשׁוֹנָם לְאָדָם לְדַבֵּר בּוֹ, כְּמוֹ (שיר השירים ו):

"דּוֹבֵב שִׂפְתֵי יְשֵׁנִים", וְיֶשְׁנָהּ לְטוֹבָה וְיֶשְׁנָהּ לְרָעָה, לָכֵן נֶאֱמַר כָּאן: מוֹצִיאֵי דִּבַּת הָאָרֶץ רָעָה, שֶׁיֵּשׁ דִּבָּה שֶׁהִיא טוֹבָה. **דִּבָּה•** פרליר"ש בְּלַעַ"ז.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ע"פ לקו"ש חי"ג עמ' 44 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

עוֹנֶשׁ הַמְּרַגְּלִים לַמֵּרוֹת כַּפְּרַת כָּל הָעָם

וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־שָׁלַח מֹשֶׁה לָתוּר אֶת־הָאָרֶץ וַיָּשֻׁבוּ וַיַּלִּינוּ עָלָיו אֶת־כָּל־הָעֵדָה לְהוֹצִיא דִבָּה עַל־הָאָרֶץ: וּכְשֶׁשָּׁבוּ מִתּוּר הָאָרֶץ הִרְעִימוּ עָלָיו אֶת כָּל הָעֵדָה (יד, לו. ובפרש"י)

כְּבָר קֹדֶם לָכֵן (יג, כו ואילך) הוּבָא בַּאֲרִיכוּת סִפּוּר הַמְּרַגְּלִים וְטַעֲנוֹתֵיהֶם וְכוּ', וְאִם כֵּן הַמַּשְׁמָעוּת הַפְּשׁוּטָה, לִכְאוֹרָה, הִיא שֶׁשָּׁבוּ וְטָעֲנוּ עַל מֹשֶׁה שֵׁנִית. אַךְ רַשִּׁ"י כָּתַב דְּאֵין הַפְּשָׁט כָּךְ, אֶלָּא הַכַּוָּנָה בָּזֶה הִיא לַתְּלוּנָה הָרִאשׁוֹנָה "כְּשֶׁשָּׁבוּ מִתּוּר הָאָרֶץ" (ויעו' בְּמִפְרְשֵׁי רַשִּׁ"י הַהֶכְרֵחַ לְפִרּוּשׁ זֶה). וּלְפִי זֶה צָרִיךְ בִּיאוּר, לְמַאי כְּפַל הַכָּתוּב אֶת תְּלוּנַת הַמְּרַגְּלִים שֵׁנִית?

וְיֵשׁ לוֹמַר שֶׁבָּזֶה בָּא הַכָּתוּב לִישֵׁב שְׁאֵלָה. דְּהִנֵּה, כְּבָר הֵסִיר מֹשֶׁה רַבֵּינוּ עָלָיו־הַשָּׁלוֹם בְּתַחֲנוּנָיו אֶת גְּזֵרַת ה' יִתְבָּרֵךְ מֵעַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וּפָעַל שֶׁלֹּא יָמוּת הָעָם תֵּכֶף, כִּי־אִם בְּמֶשֶׁךְ אַרְבָּעִים שָׁנָה, וּמִדּוּעַ אִם כֵּן, לֹא הוֹעִילוּ תַּחֲנוּנָיו לְהָסִיר הַגְּזֵרָה גַּם מֵעַל הַמְּרַגְּלִים עַצְמָם?!

וּלְכָךְ, קֹדֶם שֶׁיְּסַפֵּר הַכָּתוּב (בפסוק לז) אֲשֶׁר "וַיָּמוּתוּ הָאֲנָשִׁים מוֹצִאֵי דִּבַּת הָאָרֶץ", שָׁנָה וְכָתַב אֶת תְּלוּנַת הַמְּרַגְּלִים, לוֹמַר שֶׁחוֹמֶר בַּמְּרַגְּלִים עַצְמָם שֶׁנִּתְכַּוְּנוּ לַחֲלֹק עַל מֹשֶׁה עַצְמוֹ, כַּמְּדֻיָּק בִּלְשׁוֹן הַכָּתוּב "וַיַּלִּינוּ עָלָיו", וּלְכָךְ לֹא הוֹעִילָה לָהֶם תְּפִלָּתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, דְּ"אֵין קָטֵגוֹר נַעֲשֶׂה סָנֵגוֹר".

(לז) וַיָּמֻתוּ הָאֲנָשִׁים מוֹצִאֵי דִבַּת־הָאָרֶץ רָעָה בַּמַּגֵּפָה לִפְנֵי יְהוָה:

לז וּמִיתוּ גֻּבְרַיָּא דְּאַפִּיקוּ שׁוּם בִּישׁ עַל אַרְעָא בְּמוֹתָנָא קֳדָם יְיָ:

רש"י◄ **בַּמַּגֵּפָה לִפְנֵי ה'•** בְּאוֹתָהּ מִיתָה הַהֲגוּנָה לָהֶם, מִדָּה כְּנֶגֶד מִדָּה: הֵם חָטְאוּ בַּלָּשׁוֹן וְנִשְׁתַּרְבֵּב לְשׁוֹנָם עַד טַבּוּרָם וְתוֹלָעִים יוֹצְאִים מִלְּשׁוֹנָם וּבָאִין לְתוֹךְ טַבּוּרָם, לָכֵן נֶאֱמַר "בַּמַּגֵּפָה" וְלֹא "בְּמַגֵּפָה". וְזֶהוּ "לִפְנֵי ה'", בְּאוֹתָהּ הָרְאוּיָה לָהֶם עַל־פִּי מִדּוֹתָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא שֶׁהוּא מוֹדֵד מִדָּה כְּנֶגֶד מִדָּה.

(לח) וִיהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן וְכָלֵב בֶּן־יְפֻנֶּה חָיוּ מִן־הָאֲנָשִׁים הָהֵם הַהֹלְכִים לָתוּר אֶת־הָאָרֶץ:

לח וִיהוֹשֻׁעַ בַּר נוּן וְכָלֵב בַּר יְפֻנֶּה אִתְקַיְּמוּ מִן גֻּבְרַיָּא הָאִנּוּן דַּאֲזָלוּ לְאַלָּלָא יָת אַרְעָא:

רש"י◄ **וִיהוֹשֻׁעַ וְכָלֵב חָיוּ•** מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "חָיוּ מִן־הָאֲנָשִׁים הָהֵם"? אֶלָּא מְלַמֵּד שֶׁנָּטְלוּ (ב"ב קיז) חֶלְקָם שֶׁל מְרַגְּלִים בָּאָרֶץ וְקָמוּ תַּחְתֵּיהֶם לְחַיִּים.

(לט) וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶת־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֶל־כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּתְאַבְּלוּ הָעָם מְאֹד:

לט וּמַלִּיל מֹשֶׁה יָת פִּתְגָּמַיָּא הָאִלֵּין לְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאִתְאַבְּלוּ עַמָּא לַחֲדָא:

בעל הטורים

(לח) **חָיוּ.** בְּא"ת ב"ש **סמ"ח**, שֶׁהוּא בְּגִימַטְרִיָּא **בְּחֶלְקָם**, שֶׁחָיוּ בְּחֶלְקָם. תורה לט

(מ) וַיִּשְׁכְּמוּ בַבֹּקֶר וַיַּעֲלוּ אֶל־רֹאשׁ־הָהָר לֵאמֹר הִנֵּנוּ וְעָלִינוּ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־אָמַר יְהוָה כִּי חָטָאנוּ:

מ וְאַקְדִּימוּ בְּצַפְרָא וּסְלִיקוּ לְרֵישׁ טוּרָא לְמֵימַר הָא אֲנַחְנָא סָלְקִין לְאַתְרָא דִּי אֲמַר יְיָ אֲרֵי חָבְנָא:

רש"י◄ אֶל־רֹאשׁ־הָהָר• הוּא הַדֶּרֶךְ הָעוֹלָה לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. הִנֵּנוּ וְעָלִינוּ אֶל־הַמָּקוֹם• לְאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל. אֲשֶׁר־אָמַר ה'• לְתִתָּהּ לָנוּ, שֶׁם נַעֲלֶה. כִּי חָטָאנוּ• עַל אֲשֶׁר אָמַרְנוּ: "הֲלֹא טוֹב לָנוּ שׁוּב מִצְרָיְמָה".

(מא) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לָמָּה זֶּה אַתֶּם עֹבְרִים אֶת־פִּי יְהוָה וְהוּא לֹא תִצְלָח:

מא וַאֲמַר מֹשֶׁה לְמָה דְּנַן אַתּוּן עָבְרִין עַל גְּזֵרַת מֵימְרָא דַּיְיָ וְהִיא לָא תַצְלַח:

רש"י◄ וְהִיא לֹא תִצְלָח• זוֹ שֶׁאַתֶּם עוֹשִׂין, לֹא תִצְלָח.

(מב) אַל־תַּעֲלוּ כִּי אֵין יְהוָה בְּקִרְבְּכֶם וְלֹא תִנָּגְפוּ לִפְנֵי אֹיְבֵיכֶם:

מב לָא תִסְּקוּן אֲרֵי לֵית שְׁכִנְתָּא דַּיְיָ בֵּינֵיכוֹן וְלָא תִתְּבְּרוּן קֳדָם בַּעֲלֵי דְּבָבֵיכוֹן:

(מג) כִּי הָעֲמָלֵקִי וְהַכְּנַעֲנִי שָׁם לִפְנֵיכֶם וּנְפַלְתֶּם בֶּחָרֶב כִּי־עַל־כֵּן שַׁבְתֶּם מֵאַחֲרֵי יְהוָה וְלֹא־יִהְיֶה יְהוָה עִמָּכֶם:

מג אֲרֵי עֲמַלְקָאָה וּכְנַעֲנָאָה תַּמָּן קֳדָמֵיכוֹן וְתִפְּלוּן בְּחַרְבָּא אֲרֵי עַל כֵּן תַּבְתּוּן מִבָּתַר פֻּלְחָנָא דַּיְיָ וְלָא יְהֵי מֵימְרָא דַּיְיָ בְּסַעְדְּכוֹן:

רש"י◄ כִּי־עַל־כֵּן שַׁבְתֶּם• כְּלוֹמַר: כִּי זֹאת תָּבֹא לָכֶם עַל אֲשֶׁר שַׁבְתֶּם וְגוֹ'.

(מד) וַיִּעְפְּלוּ לַעֲלוֹת אֶל־רֹאשׁ הָהָר וַאֲרוֹן בְּרִית־יְהוָה וּמֹשֶׁה לֹא־מָשׁוּ מִקֶּרֶב הַמַּחֲנֶה:

מד וְאַרְשָׁעוּ לְמִסַּק לְרֵישׁ טוּרָא וַאֲרוֹן קְיָמָא דַּיְיָ וּמֹשֶׁה לָא עֲדוֹ מִגּוֹ מַשְׁרִיתָא:

רש"י◄ וַיַּעְפְּלוּ• לְשׁוֹן חֹזֶק, וְכֵן (חבקוק ב): "הִנֵּה עֻפְּלָה". אינגרי"ש בְּלַעַ"ז. לְשׁוֹן עַזּוּת; וְכֵן (מיכה ד): "עֹפֶל בַּת־צִיּוֹן" (ישעיה לב): "עֹפֶל וָבַחַן". וּמִדְּרַשׁ תַּנְחוּמָא מְפָרְשׁוֹ: לְשׁוֹן אֹפֶל; הָלְכוּ חֲשֵׁכִים שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת.

(מה) וַיֵּרֶד הָעֲמָלֵקִי וְהַכְּנַעֲנִי הַיֹּשֵׁב בָּהָר הַהוּא וַיַּכּוּם וַיַּכְּתוּם עַד־הָחָרְמָה:

מה וּנְחַת עֲמַלְקָאָה וּכְנַעֲנָאָה דְּיָתֵב בְּטוּרָא הַהוּא וּמְחַנּוּן וּטְרָדֵנּוּן עַד חָרְמָה:

רש"י◄ וַיַּכְּתוּם• כְּמוֹ (דברים ט): "וָאֶכֹּת אֹתוֹ טָחוֹן" — מַכָּה אַחַר מַכָּה. עַד־הָחָרְמָה• שֵׁם הַמָּקוֹם נִקְרָא עַל שֵׁם הַמְּאֹרָע.

טו (א) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר:

א וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימַר:

(ב) דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי תָבֹאוּ אֶל־אֶרֶץ מוֹשְׁבֹתֵיכֶם אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן לָכֶם:

ב מַלֵּל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְתֵימַר לְהוֹן אֲרֵי תֵעֲלוּן לַאֲרַע מוֹתְבָנֵיכוֹן דִּי אֲנָא יָהֵב לְכוֹן:

רש"י◄ כִּי תָבֹאוּ• בִּשֵּׁר לָהֶם שֶׁיִּכָּנְסוּ לָאָרֶץ.

בעל הטורים

(מ) **וְעָלִינוּ.** ב' בַּמְּסוֹרָה. "הִנֵּנוּ וְעָלִינוּ", "וְאִם כֹּה יֹאמְרוּ עָלוֹ עָלִינוּ וְעָלִינוּ" (שמואל א' יד, י). זֶה שֶׁאָמַר (שם שם, ו) "כִּי אֵין לַה' מַעְצוֹר לְהוֹשִׁיעַ בְּרַב אוֹ בִּמְעָט". אֵלּוּ הָיוּ שִׁשִּׁים רִבּוֹא וְנָפְלוּ, וְיִהוֹנָתָן לֹא הָיָה אֶלָּא הוּא וְנַעֲרוֹ וְנִצְּחוּ. תורה מא

(מד) **וַיַּעְפְּלוּ.** בְּגִימַטְרִיָּא: **צְלָפְחָד.** דְּאִיכָּא לְמֵאן דְּאָמַר (שבת צז, א) מִן הַמַּעְפִּילִים הָיָה. תורה מה

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (מאמר ד"ה להבין ענין פרשת נסכים, שבת פרשת שלח, מברכים החודש תמוז ה'תשמ"ז)

סְמִיכוּת פָּרָשַׁת הַנְּסָכִים לְפָרָשַׁת הַמְרַגְּלִים, כִּי הַתִּיקוּן עַל מַעֲשֵׂה הַמְרַגְּלִים הוּא הֵיפֶךְ מַה שֶּׁעָשׂוּ, וּלְהַכְנִיס לָאָרֶץ דַּוְקָא, כִּי תָּבוֹאוּ אֶל הָאָרֶץ, וְשָׁם גּוּפָא לַעֲסוֹק בַּעֲבוֹדַת הַנְּסָכִים שֶׁעִנְיָנָם הַמְשָׁכָה לְמַטָּה וּבֵירוּר הַתַּחְתּוֹן.

וְעוֹד יֵשׁ לוֹמַר, שֶׁהַקֶּשֶׁר דְּפָרָשַׁת הַנְּסָכִים לְפָרָשַׁת הַמְרַגְּלִים אֵינוֹ רַק מִשּׁוּם שֶׁהַכְּנִיסָה לָאָרֶץ וְהָעֲבוֹדָה דְּנְסָכִים הִיא תִּיקוּן עַל חֵטְא הַמְרַגְּלִים, אֶלָּא יְתֵירָה מִזּוֹ, שֶׁזֶּהוּ הֶמְשֵׁךְ לְמַה שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר (כִּרְצוֹן הַמְרַגְּלִים). דְּזֶה שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר אַרְבָּעִים שָׁנָה בְּמַעֲמָד וּמַצָּב הַנַּעֲלֶה הַנַּ"ל, הֲרֵי זֶה גּוּפָא הוּא הֲכָנָה אֶל הַכְּנִיסָה לָאָרֶץ וְהָעֲבוֹדָה עִם הָעוֹלָם, דְּדַוְקָא עַל־יְדֵי הַקְדָּמַת הָעֲבוֹדָה דְּ"בְכָל מְאֹדֶךָ", "עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם" שֶׁבַּמִּדְבָּר, עַל־יְדֵי־זֶה יְכוֹלָה לִהְיוֹת אַחַר־כָּךְ הָעֲבוֹדָה עִם הָעוֹלָם כְּשֶׁבָּאוּ לָאָרֶץ בִּשְׁלֵימוּת.

(ג) וַעֲשִׂיתֶם אִשֶּׁה לַיהוָה עֹלָה אוֹ־זֶבַח לְפַלֵּא־נֶדֶר אוֹ בִנְדָבָה אוֹ בְּמֹעֲדֵיכֶם לַעֲשׂוֹת רֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה מִן־הַבָּקָר אוֹ מִן־הַצֹּאן:

ג וְתַעְבְּדוּן קָרְבָּנָא קֳדָם יְיָ עֲלָתָא אוֹ נִכְסַת קוּדְשַׁיָּא לְאַפְרָשָׁא נִדְרָא אוֹ בִנְדָבְתָּא אוֹ בְּמוֹעֲדֵיכוֹן לְמֶעְבַּד לְאִתְקַבָּלָא בְּרַעֲוָא קֳדָם יְיָ מִן תּוֹרֵי אוֹ מִן עָנָא:

רש"י ◄ **וַעֲשִׂיתֶם אִשֶּׁה •** אֵין זֶה צִוּוּי, אֶלָּא: כְּשֶׁתָּבוֹאוּ שָׁם וְתַעֲלֶה עַל לְבַבְכֶם לַעֲשׂוֹת אִשֶּׁה לַה'. **לְפַלֵּא־נֶדֶר אוֹ בִנְדָבָה •** אוֹ שֶׁתַּעֲשׂוּ הָאִשֶּׁה בִּשְׁבִיל חוֹבַת מוֹעֲדֵיכֶם, שֶׁחִיַּבְתִּי אֶתְכֶם לַעֲשׂוֹת בַּמּוֹעֵד. **רֵיחַ נִיחֹחַ •** שֶׁיִּהְיֶה נַחַת רוּחַ לְפָנַי.

(ד) וְהִקְרִיב הַמַּקְרִיב קָרְבָּנוֹ לַיהוָה מִנְחָה סֹלֶת עֲשָׂרוֹן בָּלוּל בִּרְבִעִית הַהִין שָׁמֶן:

ד וִיקָרֵב דִּמְקָרֵב קָרְבָּנֵהּ קֳדָם יְיָ מִנְחָתָא סֹלֶתָא עַשְׂרוֹנָא דְּפִילָא בְּרַבְעוּת הִינָא מִשְׁחָא:

רש"י ◄ **וְהִקְרִיב הַמַּקְרִיב •** תַּקְרִיבוּ נְסָכִים וּמִנְחָה לְכָל בְּהֵמָה. הַמִּנְחָה כָּלִיל וְהַשֶּׁמֶן נִבְלָל בְּתוֹכָהּ וְהַיַּיִן לַסְּפָלִים, כְּמוֹ שֶׁשָּׁנִינוּ בְּמַסֶּכֶת סֻכָּה (סוכה מח).

(ה) וְיַיִן לַנֶּסֶךְ רְבִיעִית הַהִין תַּעֲשֶׂה עַל־הָעֹלָה אוֹ לַזֶּבַח לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד:

ה וְחַמְרָא לְנִסְכָּא רַבְעוּת הִינָא תַּעְבֵּד עַל עֲלָתָא אוֹ לְנִכְסַת קוּדְשַׁיָּא לְאִמְּרָא חַד:

רש"י ◄ **לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד •** עַל כָּל הָאָמוּר לְמַעְלָה הוּא מוּסָב: עַל הַמִּנְחָה וְעַל הַשֶּׁמֶן וְעַל הַיַּיִן.

(ו) אוֹ לָאַיִל תַּעֲשֶׂה מִנְחָה סֹלֶת שְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן שְׁלִשִׁית הַהִין:

ו אוֹ לְדִכְרָא תַּעְבֵּד מִנְחָתָא סֹלֶתָא תְּרֵין עַשְׂרוֹנִין דְּפִילָא בִּמְשַׁח תַּלְתּוּת הִינָא:

רש"י ◄ **אוֹ לָאַיִל •** וְאִם אַיִל הוּא. (מנחות צא) וְרַבּוֹתֵינוּ דָּרְשׁוּ: "אוֹ" לְרַבּוֹת אֶת הַפַּלְגָּס לְנִסְכֵּי אַיִל (חולין כג).

(ז) וְיַיִן לַנֶּסֶךְ שְׁלִשִׁית הַהִין תַּקְרִיב רֵיחַ־נִיחֹחַ לַיהוָה:

ז וְחַמְרָא לְנִסְכָּא תַּלְתּוּת הִינָא תְּקָרֵב לְאִתְקַבָּלָא בְּרַעֲוָא קֳדָם יְיָ:

◆ יום חמישי כ"ד סיון ◆

(ח) וְכִי־תַעֲשֶׂה בֶן־בָּקָר עֹלָה אוֹ־זֶבַח לְפַלֵּא־נֶדֶר אוֹ־שְׁלָמִים לַיהוָה:

ח וַאֲרֵי תַּעְבֵּד בַּר תּוֹרֵי עֲלָתָא אוֹ נִכְסַת קוּדְשַׁיָּא לְפָרָשָׁא נִדְרָא אוֹ נִכְסַת קוּדְשַׁיָּא קֳדָם יְיָ:

בעל הטורים

טו (ג) **וַעֲשִׂיתֶם אִשֶּׁה לַה'.** סְמוּךְ פָּרָשַׁת נְסָכִים לַמִּלְחָמָה לְפִי שֶׁדֶּרֶךְ לִדּוֹר בַּמִּלְחָמָה. וְכֵן בְּ'פִּנְחָס' (כז, יז) "אֲשֶׁר יֵצֵא לִפְנֵיהֶם", סְמוּךְ מִיָּד פָּרָשַׁת קָרְבָּנוֹת. תורה ד

(טו) וְהִקְרִיב עַל־בֶּן־הַבָּקָר מִנְחָה סֹלֶת שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים בָּלוּל בַּשֶּׁמֶן חֲצִי הַהִין:

ט וּיקָרֵב עַל בַּר תּוֹרֵי מִנְחָתָא סְלֶתָא תְּלָתָא עַשְׂרוֹנִין דְּפִילָא בִּמְשַׁח פַּלְגוּת הִינָא:

(ט) וְיַיִן תַּקְרִיב לַנֶּסֶךְ חֲצִי הַהִין אִשֶּׁה רֵיחַ־נִיחֹחַ לַיהוָה:

י וְחַמְרָא תְּקָרֵב לְנִסְכָּא פַּלְגוּת הִינָא קָרְבַּן דְּמִתְקַבֵּל בְּרַעֲוָא קֳדָם יְיָ:

רש"י◄ אִשֶּׁה רֵיחַ• אֵינוֹ מוּסָב אֶלָּא עַל הַמִּנְחָה וְהַשֶּׁמֶן, אֲבָל הַיַּיִן אֵינוֹ אִשֶּׁה, שֶׁאֵינוֹ נִתָּן עַל הָאֵשׁ.

(יא) כָּכָה יֵעָשֶׂה לַשּׁוֹר הָאֶחָד אוֹ לָאַיִל הָאֶחָד אוֹ־לַשֶּׂה בַּכְּבָשִׂים אוֹ בָעִזִּים:

יא כְּדֵין יִתְעֲבֵד לְתוֹרָא חַד אוֹ לְדִכְרָא חַד אוֹ לְאִמַּר בְּאִמְּרַיָּא אוֹ בְעִזַּיָּא:

רש"י◄ אוֹ לַשֶּׂה וְגוֹ'• בֵּין שֶׁהוּא בַּכְּבָשִׂים, בֵּין שֶׁהוּא בָּעִזִּים. כֶּבֶשׂ וָשֶׂה קְרוּיִם בְּתוֹךְ שְׁנָתָם. אַיִל• בֶּן שְׁלֹשָׁה עָשָׂר חֹדֶשׁ וְיוֹם אֶחָד.

(יב) כַּמִּסְפָּר אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּ כָּכָה תַּעֲשׂוּ לְאֶחָד כְּמִסְפָּרָם:

יב כְּמִנְיָנָן דִּי תַעְבְּדוּן כְּדֵין תַּעְבְּדוּן לְחַד כְּמִנְיָנְהוֹן:

רש"י◄ כַּמִּסְפָּר אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּ• כְּמִסְפַּר הַבְּהֵמוֹת אֲשֶׁר תַּקְרִיבוּ לְקָרְבָּן, כָּכָה תַּעֲשׂוּ נְסָכִים לְכָל אֶחָד מֵהֶם. | כְּמִסְפָּרָם• כְּמִסְפָּרָם שֶׁל בְּהֵמוֹת – מִסְפָּרָם שֶׁל נְסָכִים.

(יג) כָּל־הָאֶזְרָח יַעֲשֶׂה־כָּכָה אֶת־אֵלֶּה לְהַקְרִיב אִשֶּׁה רֵיחַ־נִיחֹחַ לַיהוָה:

יג כָּל יַצִּיבָא יַעְבֵּד כְּדֵין יָת אִלֵּין לְקָרְבָּא קָרְבַּן דְּמִתְקַבֵּל בְּרַעֲוָא קֳדָם יְיָ:

(יד) וְכִי־יָגוּר אִתְּכֶם גֵּר אוֹ אֲשֶׁר־בְּתוֹכְכֶם לְדֹרֹתֵיכֶם וְעָשָׂה אִשֶּׁה רֵיחַ־נִיחֹחַ לַיהוָה כַּאֲשֶׁר תַּעֲשׂוּ כֵּן יַעֲשֶׂה:

יד וַאֲרֵי יִתְגַּיַּר עִמְּכוֹן גִּיּוֹרָא אוֹ דִי בֵינֵיכוֹן לְדָרֵיכוֹן וְיַעְבֵּד קָרְבַּן דְּמִתְקַבֵּל בְּרַעֲוָא קֳדָם יְיָ כְּמָא דִי תַעְבְּדוּן כֵּן יַעְבֵּד:

(טו) הַקָּהָל חֻקָּה אַחַת לָכֶם וְלַגֵּר הַגָּר חֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם כָּכֶם כַּגֵּר יִהְיֶה לִפְנֵי יְהוָה:

טו קְהָלָא קְיָמָא חַד לְכוֹן וּלְגִיּוֹרָא דִּיתְגַּיַּר קְיָם עָלָם לְדָרֵיכוֹן כְּוָתְכוֹן כְּגִיּוֹרָא יְהֵי קֳדָם יְיָ:

רש"י◄ כָּכֶם כַּגֵּר• כְּמוֹתְכֶם, כֵּן גֵּר. וְכֵן דֶּרֶךְ לְשׁוֹן עִבְרִית (בראשית יג): "כְּגַן־ה' כְּאֶרֶץ מִצְרַיִם". (מ"א. כב): "כָּמוֹנִי כָמוֹךָ, כְּעַמִּי כְּעַמֶּךָ".

(טז) תּוֹרָה אַחַת וּמִשְׁפָּט אֶחָד יִהְיֶה לָכֶם וְלַגֵּר הַגָּר אִתְּכֶם: פ

טז אוֹרַיְתָא חֲדָא וְדִינָא חַד יְהֵי לְכוֹן וּלְגִיּוֹרָא דִּיתְגַּיַּר עִמְּכוֹן:

◆ יום שישי כ"ה סיון ◆

(יז) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר:

יז וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר:

(יח) דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם בְּבֹאֲכֶם אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲנִי מֵבִיא אֶתְכֶם שָׁמָּה:

יח מַלֵּל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְתֵימַר לְהוֹן בְּמֵעַלְכוֹן לְאַרְעָא דִּי אֲנָא מָעֵל יָתְכוֹן לְתַמָּן:

רש"י◄ **בְּבֹאֲכֶם אֶל־הָאָרֶץ•** מְשֻׁנָּה "בִּיאָה" זוֹ מִכָּל בִּיאוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה, שֶׁבְּכֻלָּן נֶאֱמַר: "כִּי־תָבֹאוּ", לְפִיכָךְ כֻּלָּן לְמִדּוֹת זוֹ מִזּוֹ, וְכֵיוָן שֶׁפֵּרֵט לְךָ הַכָּתוּב בְּאַחַת מֵהֶן, שֶׁאֵינָהּ אֶלָּא לְאַחַר יְרֻשָּׁה וִישִׁיבָה, אַף כֻּלָּן כֵּן. אֲבָל זוֹ נֶאֱמַר בָּהּ: "בְּבֹאֲכֶם", מִשֶּׁנִּכְנְסוּ בָהּ וְאָכְלוּ מִלַּחְמָהּ, נִתְחַיְּבוּ בְּחַלָּה.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות לך עמ' 149)

שֶׁבְּכֻלָּן נֶאֱמַר כִּי תָבֹא, כִּי תָבֹאוּ (רש"י טו, יח) בְּסִפְרֵי נֶאֱמַר "שֶׁבְּכָל בִּיאוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה הוּא אוֹמֵר כִּי תָבֹאוּ אֶל הָאָרֶץ כוּ'". וּמִשְּׁמַע, לִכְאוֹרָה, שֶׁגַּם "וְהָיָה" אֵין פֵּרוּשׁוֹ 'מִיָּד'. וְהוּא שֶׁלֹּא כִּבְסִפְרֵי פָּרָשַׁת רְאֵה: "אֵין וְהָיָה אֶלָּא מִיָּד". וּלְהָעִיר, שֶׁרַשַׁ"י הִשְׁמִיט תֵּבַת "וְהָיָה".

(יט) וְהָיָה בַּאֲכָלְכֶם מִלֶּחֶם הָאָרֶץ תָּרִימוּ תְרוּמָה לַיהוָה:

יט וִיהֵי בְּמֵיכַלְכוֹן מִלַּחְמָא דְּאַרְעָא תַּפְרְשׁוּן אַפְרְשׁוּתָא קֳדָם יְיָ:

(כ) רֵאשִׁית עֲרִסֹתֵיכֶם חַלָּה תָּרִימוּ תְרוּמָה כִּתְרוּמַת גֹּרֶן כֵּן תָּרִימוּ אֹתָהּ:

כ רֵישׁ אַצְוָתְכוֹן חַלְתָּא תַּפְרְשׁוּן אַפְרְשׁוּתָא כְּמָא דִּי מַפְרְשִׁין מִן אִדְרָא כֵּן תַּפְרְשׁוּן יָתַהּ:

רש"י◄ **רֵאשִׁית עֲרִסֹתֵיכֶם•** כְּשֶׁתָּלוּשׁוּ כְּדֵי עֲרִיסוֹתֵיכֶם שֶׁאַתֶּם רְגִילִין לָלוּשׁ בַּמִּדְבָּר, וְכַמָּה הִיא? (שמות טז): "וַיָּמֹדוּ בָעֹמֶר", "עֹמֶר לַגֻּלְגֹּלֶת" (וְשִׁעוּרוֹ אַרְבָּעִים וְשָׁלֹשׁ בֵּיצִים וְחֹמֶשׁ בֵּיצָה) תָּרִימוּ מֵרֵאשִׁיתָהּ, כְּלוֹמַר, קֹדֶם שֶׁתֹּאכְלוּ מִמֶּנָּה, רֵאשִׁית תִּלָּקַח חַלָּה אַחַת תְּרוּמָה לְשֵׁם ה'. **חַלָּה•** טורטי"ל בְּלַעַ"ז. **כִּתְרוּמַת גֹּרֶן•** שֶׁלֹּא נֶאֱמַר בָּהּ שִׁעוּר, וְלֹא כִּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר, שֶׁנֶּאֱמַר בָּהּ שִׁעוּר. אֲבָל חֲכָמִים נָתְנוּ שִׁעוּר לְבַעַל הַבַּיִת – אֶחָד מֵעֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה, וְלַנַּחְתּוֹם – אֶחָד מֵאַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה.

(כא) מֵרֵאשִׁית עֲרִסֹתֵיכֶם תִּתְּנוּ לַיהוָה תְּרוּמָה לְדֹרֹתֵיכֶם: ס

כא מֵרֵישׁ אַצְוָתְכוֹן תִּתְּנוּן קֳדָם יְיָ אַפְרְשׁוּתָא לְדָרֵיכוֹן:

רש"י◄ **מֵרֵאשִׁית עֲרִסֹתֵיכֶם•** (ספרי) לָמָּה נֶאֱמַר? לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: "רֵאשִׁית עֲרִסֹתֵיכֶם" – שׁוֹמֵעַ אֲנִי רִאשׁוֹנָה שֶׁבָּעִסּוֹת, תַּלְמוּד לוֹמַר: "מֵרֵאשִׁית" – מִקְצָתָהּ וְלֹא כֻּלָּהּ. **תִּתְּנוּ לַה' תְּרוּמָה•** (ספרי) לְפִי שֶׁלֹּא שָׁמַעְנוּ שִׁעוּר לְחַלָּה, נֶאֱמַר "תִּתְּנוּ", שֶׁיְּהֵא בָּהּ כְּדֵי נְתִינָה.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ע"פ לקו"ש חי"ח עמ' 183 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

לה' הָאָרֶץ וּמְלוֹאָהּ

מֵרֵאשִׁית עֲרִסֹתֵיכֶם תִּתְּנוּ לַיהוָה תְּרוּמָה (טו, כא) לָמָּה נִסְמְכָה פָּרָשַׁת חַלָּה לְפָרָשַׁת ע"ז, לוֹמַר לְךָ, שֶׁכָּל הַמְקַיֵּם מִצְוַת חַלָּה כְּאִלּוּ בִּטֵּל ע"ז (ויקרא רבה פט"ו, ו) אָמְרוּ חֲז"ל (שבת לא, א) "אֻמּוּנַת זֶה סֵדֶר זְרָעִים", וּפֵרֵשׁ בְּתוֹס' (ד"ה אמונת) "שֶׁמַּאֲמִין בְּחֵי הָעוֹלָמִים וְזוֹרֵעַ". וְהַחִדּוּשׁ בָּזֶה הוּא, דַּהֲרֵי הַמִּשְׁקִיעַ בַּעֲבוֹדַת הַשָּׂדֶה, עָלוּל לַחְשֹׁב, שֶׁגִּדּוּל הַתְּבוּאָה וּרְוָחָיו שֶׁמְּקַבֵּל מֵעֲבוֹדָה זוֹ, הֵם תּוֹצָאָה מִגֹּדֶל יְגִיעָתוֹ וְהַשְׁקָעָתוֹ בְּשָׂדֵהוּ, וְ"כֹּחִי וְעֹצֶם יָדִי עָשָׂה לִי אֶת הַחַיִל הַזֶּה" ח"ו. אַךְ יִשְׂרָאֵל הַזּוֹרֵעַ אֶת שָׂדֵהוּ יוֹדֵעַ, שֶׁגִּדּוּל הַתְּבוּאָה וְאֵיכוּתָהּ אֵינָם בָּאִים מִ"כֹּחוֹ" שֶׁל הָאָדָם ח"ו, כִּי־אִם הַקָּבָ"ה הוּא הַ"נּוֹתֵן לְךָ כֹּחַ לַעֲשׂוֹת חָיִל", וּ"בְּרִכַּת ה' הִיא תַּעֲשִׁיר". וְלָכֵן זְרִיעָתוֹ אֵינָהּ מִפְּנֵי שֶׁבְּכֹחַ הַשָּׂדֶה לְהָבִיא לוֹ פַּרְנָסָתוֹ, כִּי־אִם שֶׁ"מַּאֲמִין בְּחֵי הָעוֹלָמִים", שֶׁיָּבִיא לוֹ אֶת פַּרְנָסָתוֹ ע"י הַזְּרִיעָה.

וְזֶהוּ תֹּכֶן מִצְוַת חַלָּה, שֶׁהָאָדָם מֵבִין וּמַכִּיר שֶׁלֹּא מִיגִיעָתוֹ מִתְחִיל בְּמֵ"ם וּמְסַיֵּים בְּמֵ"ם. לוֹמַר לְךָ, שֶׁתְּרוּמַת עַיִן יָפָה אֶחָד מִמ'. תורה כב

בעל הטורים

(כ) **חַלָּה.** תַּגִּין עַל הַהֵ"א, ה' דְּבָרִים חַיָּיבִין בְּחַלָּה, ה' רְבָעִים קֶמַח חַיָּיבִין. תורה כא

(כא) **מֵרֵאשִׁית עֲרִסֹתֵיכֶם.** הַפָּסוּק

וַעֲבוֹדָתוֹ עָשָׂה אֶת הַחֵיל הַזֶּה, כִּי־אִם הַקָּבָּ"ה לְבַדּוֹ הֵבִיא לוֹ אֶת הַבְּרָכָה, וְאִם כֵּן הֲרֵי אֵין הַתְּבוּאָה וְהָעִסָּה שַׁיָּיכִים לוֹ, אֶלָּא לְהַקָּבָּ"ה. וְלָכֵן הוּא נוֹתֵן אֶת "רֵאשִׁית עֲרִיסוֹתֵיכֶם" – "תְּרוּמָה לַה'", כִּי בֶּאֱמֶת שַׁיָּכֶת הָעִסָּה לְהַקָּבָּ"ה.

וְזֶהוּ "כָּל הַמִּקַּיֵּם מִצְוֹת חַלָּה כְּאִלּוּ בִּטֵּל ע"ז", כִּי בְּקִיּוּם מִצְוַת חַלָּה מַרְאֶה הָאָדָם שֶׁאֵין כֹּחַ וּשְׁלִיטָה לְשׁוּם דָּבָר מִבַּלְעֲדֵי ה', וַאֲפִי' פַּרְנָסָתוֹ אֵינָהּ מַגִּיעָה מֵעַצְמָהּ ע"פ דַּרְכֵי הַטֶּבַע כִּי־אִם מֵהַקָּבָּ"ה לְבַדּוֹ.

(כב) וְכִי תִשְׁגּוּ וְלֹא תַעֲשׂוּ אֵת כָּל־הַמִּצְוֹת הָאֵלֶּה אֲשֶׁר־דִּבֶּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה:

כב וַאֲרֵי תִשְׁתְּלוּן וְלָא תַעְבְּדוּן יָת כָּל פִּקּוּדַיָּא הָאִלֵּין דִּי מַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה:

רש"י◄ **וְכִי תִשְׁגּוּ וְלֹא תַעֲשׂוּ** • (ספרי) עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים הָיְתָה בִּכְלַל "כָּל הַמִּצְוֹת" שֶׁהַצִּבּוּר מְבִיאִין עֲלֵיהֶם פַּר, וַהֲרֵי הַכָּתוּב מוֹצִיאָהּ כָּאן מִכְּלָלָן, לִדּוֹן בְּפַר לְעוֹלָה וְשָׂעִיר לְחַטָּאת. **וְכִי תִשְׁגּוּ וְגוֹ'** • (שם) בַּעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים - הַכָּתוּב מְדַבֵּר; אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא בְּאַחַת מִכָּל הַמִּצְוֹת? תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֵת כָּל־הַמִּצְוֹת הָאֵלֶּה" — מִצְוָה אַחַת שֶׁהִיא כְּכָל הַמִּצְוֹת: מַה הָעוֹבֵר עַל כָּל הַמִּצְוּוֹת, (כריתות ז) פּוֹרֵק עֹל וּמֵפֵר בְּרִית וּמְגַלֶּה פָּנִים, אַף מִצְוָה זוֹ פּוֹרֵק בָּהּ עֹל וּמֵפֵר בְּרִית וּמְגַלֶּה פָּנִים, וְאֵיזוֹ? זוֹ עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים. **אֲשֶׁר־דִּבֶּר ה' אֶל־מֹשֶׁה** • (הוריות ח) "אָנֹכִי" וְ"לֹא יִהְיֶה לְךָ" — מִפִּי הַגְּבוּרָה שְׁמַעְנוּם (תהלים סב): "אַחַת דִּבֶּר אֱלֹהִים שְׁתַּיִם־זוּ שָׁמָעְתִּי".

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות לח עמ' 57)

פּוֹרֵק עֹל, וּמֵפֵר בְּרִית, וּמְגַלֶּה פָּנִים (רש"י טו, כב) **פּוֹרֵק עֹל** – כְּנֶגֶד חֻקִּים, שֶׁהֵם גְּזֵרוֹת הַמֶּלֶךְ, וּמַטְרָתָם קַבָּלַת עֹל. **מֵפֵר בְּרִית** – כְּנֶגֶד עֵדוּת, שֶׁהֵם עֵדוּת וְזִכָּרוֹן לְחַסְדֵי הַמָּקוֹם וְכַדּוֹמֶה, וְהֵם בְּגֶדֶר שְׁמִירַת 'בְּרִית' (בְּרִית הִיא אוֹת וְזִכָּרוֹן בֵּין כּוֹרְתֵי הַבְּרִית). **מְגַלֶּה פָּנִים** – כְּנֶגֶד מִשְׁפָּטִים, שֶׁהֵם מִצְוֹת שִׂכְלִיּוֹת, הַיְינוּ הַנְהָגוֹת יְשָׁרוֹת. הָאָדָם מַמְצִיא אוֹפַנִּים וּטְעָמִים חֲדָשִׁים שֶׁעַל־יָדָם הוּא 'מְעַקֵּם' וּמְעַוֵּת אֶת שֶׁכֶל הַתּוֹרָה.

(כג) אֵת כָּל־אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֲלֵיכֶם בְּיַד־מֹשֶׁה מִן־הַיּוֹם אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה וָהָלְאָה לְדֹרֹתֵיכֶם:

כג יָת כָּל דִּי פַקִּיד יְיָ יָתְכוֹן בִּידָא דְמֹשֶׁה מִן יוֹמָא דִּי פַקִּיד יְיָ וּלְהַלָּא לְדָרֵיכוֹן:

רש"י◄ **אֵת כָּל־אֲשֶׁר צִוָּה וְגוֹ'** • (ספרי) מַגִּיד, שֶׁכָּל הַמּוֹדֶה בַּעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, כְּכוֹפֵר בְּכָל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ וּבְכָל מַה שֶׁנִּתְנַבְּאוּ הַנְּבִיאִים, שֶׁנֶּאֱמַר: לְ"מִן־הַיּוֹם אֲשֶׁר צִוָּה ה' וָהָלְאָה".

(כד) וְהָיָה אִם מֵעֵינֵי הָעֵדָה נֶעֱשְׂתָה לִשְׁגָגָה וְעָשׂוּ כָל־הָעֵדָה פַּר בֶּן־בָּקָר אֶחָד לְעֹלָה לְרֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה וּמִנְחָתוֹ וְנִסְכּוֹ כַּמִּשְׁפָּט וּשְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּת:

כד וִיהֵי אִם מֵעֵינֵי כְּנִשְׁתָּא אִתְעֲבֵדַת לְשָׁלוּ וְיַעְבְּדוּן כָּל כְּנִשְׁתָּא תּוֹר בַּר תּוֹרֵי חַד לַעֲלָתָא לְאִתְקַבָּלָא בְּרַעֲוָא קֳדָם יְיָ וּמִנְחָתֵהּ וְנִסְכֵּהּ כִּדְחָזֵי וּצְפִיר בַּר עִזֵּי חַד לְחַטָּאתָא:

רש"י◄ **אִם מֵעֵינֵי הָעֵדָה נֶעֱשְׂתָה לִשְׁגָגָה** • (הוריות ה' ב) אִם מֵעֵינֵי הָעֵדָה נֶעֱשְׂתָה עֲבֵרָה זוֹ עַל־יְדֵי שׁוֹגֵג, כְּגוֹן שֶׁשָּׁגְגוּ וְהוֹרוּ עַל אַחַת מִן הָעֲבוֹדוֹת שֶׁהִיא מֻתֶּרֶת לַעֲבֹד עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים בְּכָךְ. **לְחַטָּת** • (הוריות יג, זבחים צ') חָסֵר א', שֶׁאֵינוֹ כִּשְׁאָר חַטָּאוֹת, שֶׁכָּל חַטָּאוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה הַבָּאוֹת עִם עוֹלָה, הַחַטָּאת קוֹדֶמֶת לְעוֹלָה, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא ה): "וְאֶת הַשֵּׁנִי יַעֲשֶׂה עוֹלָה", וְזוֹ עוֹלָה קוֹדֶמֶת לְחַטָּאת.

(כה) וְכִפֶּר הַכֹּהֵן עַל־כָּל־עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְנִסְלַח לָהֶם כִּי־שְׁגָגָה הִוא וְהֵם הֵבִיאוּ אֶת־קָרְבָּנָם אִשֶּׁה לַיהוָה וְחַטָּאתָם לִפְנֵי יְהוָה עַל־שִׁגְגָתָם:

כה וִיכַפַּר כַּהֲנָא עַל כָּל כְּנִשְׁתָּא דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִשְׁתְּבֵק לְהוֹן אֲרֵי שָׁלוּתָא הִיא וְאַנּוּן אַיְתִיאוּ יָת קֻרְבָּנְהוֹן קֻרְבָּנָא קֳדָם יְיָ וְחוֹבַתְהוֹן קֳדָם יְיָ עַל שָׁלוּתְהוֹן:

רש"י◄ **הֵבִיאוּ אֶת־קָרְבָּנָם אִשֶּׁה לַה'** • (ספרי. יבמות ט) זֶה הָאָמוּר בַּפָּרָשָׁה, הוּא פַּר הָעוֹלָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "אִשֶּׁה לַה'". **וְחַטָּאתָם** • זֶה הַשָּׂעִיר.

(כו) וְנִסְלַח לְכָל־עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלַגֵּר הַגָּר בְּתוֹכָם כִּי לְכָל־הָעָם בִּשְׁגָגָה: ס

כו וְיִשְׁתְּבֵק לְכָל כְּנִשְׁתָּא דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל וּלְגִיּוֹרָא דְּיִתְגַּיַּר בֵּינֵיהוֹן אֲרֵי לְכָל עַמָּא בְּשָׁלוּתָא:

◆ שבת קודש כ"ו סיון ◆

(כז) וְאִם־נֶפֶשׁ אַחַת תֶּחֱטָא בִּשְׁגָגָה וְהִקְרִיבָה עֵז בַּת־שְׁנָתָהּ לְחַטָּאת:

כז וְאִם אֱנַשׁ חַד יֶחֱוֹב בְּשָׁלוּ וִיקָרֵב עִזָּא בַּת שַׁתַּהּ לְחַטָּאתָא:

רש"י◄ תֶּחֱטָא בִּשְׁגָגָה • בַּעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים. עֵז בַּת־שְׁנָתָהּ • שְׁאָר עֲבֵרוֹת - יָחִיד מֵבִיא כִּשְׁבָּה אוֹ שְׂעִירָה, וּבְזוֹ קָבַע לָהּ שְׂעִירָה.

(כח) וְכִפֶּר הַכֹּהֵן עַל־הַנֶּפֶשׁ הַשֹּׁגֶגֶת בְּחֶטְאָהּ בִּשְׁגָגָה לִפְנֵי יְהוָה לְכַפֵּר עָלָיו וְנִסְלַח לוֹ:

כח וִיכַפֵּר כַּהֲנָא עַל אֱנַשׁ דְּאִשְׁתְּלִי בְּמֵחֲבֵהּ בְּשָׁלוּ קֳדָם יְיָ לְכַפָּרָא עֲלוֹהִי וְיִשְׁתְּבֵק לֵהּ:

(כט) הָאֶזְרָח בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְלַגֵּר הַגָּר בְּתוֹכָם תּוֹרָה אַחַת יִהְיֶה לָכֶם לָעֹשֶׂה בִּשְׁגָגָה:

כט יַצִּיבָא בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל וּלְגִיּוֹרָא דְּיִתְגַּיַּר בֵּינֵיהוֹן אוֹרַיְתָא חֲדָא יְהֵי לְכוֹן לְדַיְעַבֵּד בְּשָׁלוּ:

(ל) וְהַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר־תַּעֲשֶׂה ׀ בְּיָד רָמָה מִן־הָאֶזְרָח וּמִן־הַגֵּר אֶת־יְהוָה הוּא מְגַדֵּף וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִקֶּרֶב עַמָּהּ:

ל וֶאֱנַשׁ דְּיַעְבֵּד בְּרִישׁ גְּלִי מִן יַצִּיבָא וּמִן גִּיּוֹרָא קֳדָם יְיָ הוּא מַרְגֵּז וְיִשְׁתֵּצֵי אֲנָשָׁא הַהִיא מִגּוֹ עַמַּהּ:

רש"י◄ בְּיָד רָמָה • בְּמֵזִיד. מְגַדֵּף • מְחָרֵף, כְּמוֹ: (יחזקאל ה) "וְהָיְתָה חֶרְפָּה וּגְדוּפָה", (ישעיה לו): "אֲשֶׁר גִּדְּפוּ נַעֲרֵי מֶלֶךְ־אַשּׁוּר". וְעוֹד דָּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ: מִכָּאן לַמְּבָרֵךְ אֶת הַשֵּׁם שֶׁהוּא בְּכָרֵת (סנהדרין צ. כריתות ד)◆

(לא) כִּי דְבַר־יְהוָה בָּזָה וְאֶת־מִצְוָתוֹ הֵפֵר הִכָּרֵת ׀ תִּכָּרֵת הַנֶּפֶשׁ הַהִוא עֲוֹנָהּ בָּהּ: פ

לא אֲרֵי עַל מֵימְרָא דַיְיָ בְּסַר וְיָת פִּקּוּדוֹהִי אַשְׁגִּי אִשְׁתֵּצָאָה תִּשְׁתֵּצֵי אֲנָשָׁא הַהִיא חוֹבַהּ בַּהּ:

רש"י◄ דְּבַר־ה' • (סנהדרין צט) אַזְהָרַת עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים מִפִּי הַגְּבוּרָה, וְהַשְּׁאָר — מִפִּי מֹשֶׁה. עֲוֹנָהּ בָּהּ • בִּזְמַן שֶׁעֲוֹנָהּ בָּהּ, שֶׁלֹּא עָשָׂה תְּשׁוּבָה.

(לב) וַיִּהְיוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר וַיִּמְצְאוּ אִישׁ מְקֹשֵׁשׁ עֵצִים בְּיוֹם הַשַּׁבָּת:

לב וַהֲווֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמַדְבְּרָא וְאַשְׁכָּחוּ גַּבְרָא כַּד מְגַבַּב אָעִין בְּיוֹמָא דְשַׁבְּתָא:

רש"י◄ וַיִּהְיוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר וַיִּמְצְאוּ • (ספרי) בִּגְנוּתָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל דִּבֶּר הַכָּתוּב, שֶׁלֹּא שָׁמְרוּ אֶלָּא שַׁבָּת רִאשׁוֹנָה, וּבַשְּׁנִיָּה בָּא זֶה וְחִלְּלָהּ.

בעל הטורים

(לא) **הִכָּרֵת תִּכָּרֵת.** בְּגִימַטְרִיָּא: **שֶׁהִבְּרָה תּוֹרָה לְשׁוֹן בְּנֵי הָאָדָם.** תורה לב (לב) סָמַךְ **מְקוֹשֵׁשׁ לִמְגַדֵּף,** לוֹמַר לְךָ שֶׁבִּזְמַן אֶחָד הָיוּ, וּמִפְּנֵי שֶׁשַּׁבָּת חָמוּר כַּעֲבוֹדָה זָרָה כִּדְאִיתָא בְּחוּלִּין פֶּרֶק קַמָּא (ה, א). וְסָמַךְ לָהֶם פָּרָשַׁת **צִיצִית** שֶׁשְּׁקוּלָה גַּם כֵּן כְּכָל הַמִּצְוֹת, דִּכְתִיב (פסוק לט) "וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת ה'". **כָּל מִצְוֹת ה'** עוֹלֶה **תרי"ב,** 'אָנֹכִי' וְ'לֹא יִהְיֶה לְךָ' מִפִּי הַגְּבוּרָה שְׁמַעֲנוּם. תורה לג

~ **נקודות משיחות קודש** ~ – מתוך 'לקראת שבת'

הַמַּעֲשֶׂה הוּא הָעִקָּר

וַיִּמְצְאוּ אִישׁ מְקֹשֵׁשׁ עֵצִים בְּיוֹם הַשַּׁבָּת: (טו, לב) מַעֲשֶׂה הַמְּקוֹשֵׁשׁ הָיָה כוּ' מִיַּד אַחַר מַעֲשֶׂה מְרַגְּלִים, דְּאָמַר בַּמִּדְרָשׁ דִּלְשֵׁם שָׁמַיִם נִתְכַּוֵּן, שֶׁהָיוּ אוֹמְרִים יִשְׂרָאֵל, כֵּיוָן שֶׁנִּגְזַר עֲלֵיהֶן שֶׁלֹּא לִכָּנֵס לָאָרֶץ מִמַּעֲשֵׂה מְרַגְּלִים, שׁוּב אֵין מִחַיְּבִין בְּמִצְוֹת. עָמַד וְחִלֵּל שַׁבָּת, כְּדֵי שֶׁיֵּהָרֵג וְיִרְאוּ אֲחֵרִים (תוד"ה אפילו, בבא בתרא קיט, ב)

יֵשׁ לְעַיֵּן, מַהוּ הַטַּעַם לְזֶה שֶׁחָשְׁבוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל דְּמִשּׁוּם שֶׁנִּגְזַר עֲלֵיהֶם שֶׁלֹּא לִכָּנֵס לָאָרֶץ, אֵינָם מִחַיָּבִים בְּמִצְוֹת, דְּמַדּוּעַ יִפָּטְרוּ מֵחִיּוּב הַמִּצְוֹת בִּשְׁבִיל זֶה?

וְיוּבָן זֶה עַל־פִּי הַמְּבֹאָר בְּסה"ק (ראה לקו"ת ריש פרשתנו, ועוד) שֶׁהַטַּעַם לְזֶה שֶׁרָצוּ הַמְרַגְּלִים לִשָּׁאֵר בַּמִּדְבָּר הוּא כִּי עִקַּר עִסְקָם בַּמִּדְבָּר הָיָה בְּלִמּוּד הַתּוֹרָה וּכְמַחֲזָ"ל (מכילתא בשלח טז, ז) לֹא נִתְּנָה תּוֹרָה לִדְרוֹשׁ אֶלָּא לְאוֹכְלֵי הַמָּן, דְּעִקַּר לִמּוּד הַתּוֹרָה הוּא בַּהֲבָנָה וְהַשָּׂגָה, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל עִקַּר הֲעֲבוֹדָה הִיא בְּמַעֲשֶׂה - מִצְוֹת מַעֲשִׂיּוֹת, שֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְרַע שָׂדֶךָ וְגוֹ'.

וְעַל־פִּי־זֶה חָשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל דְּמִכֵּיוָן שֶׁ"נִּגְזַר עֲלֵיהֶן שֶׁלֹּא לִכָּנֵס לָאָרֶץ", הֲרֵי זֶה סִימָן שֶׁ"אֵין מִחַיָּבִים בְּמִצְוֹת", שֶׁהִיא עֲבוֹדַת "אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל" כַּנַּ"ל.

וְעַל זֶה בָּא סִפּוּר הַמְּקוֹשֵׁשׁ לְהוֹרוֹת, דְּאַף שֶׁ"לְשֵׁם שָׁמַיִם נִתְכַּוֵּן", וּמַחְשַׁבְתּוֹ וְשִׂכְלוֹ הָיוּ שְׁלֵמִים עִם הַקָּבָּ"ה וְתוֹרָתוֹ, מִכָּל־מָקוֹם מִכֵּיוָן שֶׁלְּפִעַל חִלֵּל אֶת הַשַּׁבָּת בְּמַעֲשֶׂה, נִתְחַיֵּב סְקִילָה. וְהוּא הַדָּבָר בְּנוֹגֵעַ לְאֵלּוּ שֶׁנִּשְׁאֲרוּ בַּ"מִּדְבָּר", דְּאַף שֶׁרֹב עִסּוּקָם הָיָה בַּתּוֹרָה וּבַהֲבָנַת הַשֵּׂכֶל, מִכָּל־מָקוֹם הֲרֵי הֵם "מְחַיָּבִים בְּמִצְוֹת", וְעִקַּר עִנְיַן הַמִּצְוָה - צִוָּתָא וְחִבּוּר עִם הַקָּבָּ"ה הוּא עַל־יְדֵי **מַעֲשֶׂה** הַמִּצְוָה.

(לג) **וַיַּקְרִיבוּ אֹתוֹ הַמֹּצְאִים אֹתוֹ מְקֹשֵׁשׁ עֵצִים אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן וְאֶל כָּל־הָעֵדָה:**

לג **וְקָרִיבוּ יָתֵהּ דְּאַשְׁכָּחוּ יָתֵהּ כַּד מְגַבֵּב אָעִין לְוָת מֹשֶׁה וּלְוָת אַהֲרֹן וּלְוָת כָּל כְּנִשְׁתָּא:**

רש"י◄ **הַמֹּצְאִים אֹתוֹ מְקֹשֵׁשׁ •** (ספרי. סנהדרין מ"א) שֶׁהִתְרוּ בּוֹ וְלֹא הִנִּיחַ מִלְּקוֹשֵׁשׁ, אַף שֶׁמְּצָאוּהוּ וְהִתְרוּ בּוֹ.

(לד) **וַיַּנִּיחוּ אֹתוֹ בַּמִּשְׁמָר כִּי לֹא פֹרַשׁ מַה־יֵּעָשֶׂה לוֹ: ס**

לד **וְאַסְּרוּ יָתֵהּ בְּבֵית מַטְרָא אֲרֵי לָא אִתְפְּרַשׁ לְהוֹן מָה דְּיַעְבְּדוּן לֵהּ:**

רש"י◄ **כִּי לֹא פֹרַשׁ מַה־יֵּעָשֶׂה לוֹ •** (ספרי. סנהדרין עח) לֹא הָיוּ יוֹדְעִים בְּאֵיזוֹ מִיתָה יָמוּת, אֲבָל יוֹדְעִים הָיוּ שֶׁהַמְּחַלֵּל שַׁבָּת בְּמִיתָה.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (שיחת שבת פרשת קרח, מברכים החודש תמוז, ה'תשכ"ז)

לֹא מָצִינוּ בְּעוֹנְשֵׁי הַתּוֹרָה עִנְיָן שֶׁל מַאֲסָר [וּמַה שֶּׁכָּתוּב "וַיַּנִּיחוּהוּ בְּמִשְׁמָר", הֲרֵי זֶה רַק עַד שֶׁיִּתְבָּרֵר דִּינוֹ, וְלֹא בְּתוֹר עוֹנֶשׁ] - כִּי גַּם עוֹנְשֵׁי הַתּוֹרָה הֵם עִנְיָן שֶׁל חֶסֶד (כְּשֵׁם שֶׁהַתּוֹרָה הִיא תּוֹרַת חֶסֶד), בִּשְׁבִיל הַתִּיקּוּן כוּ', וְכֵיוָן שֶׁבְּמַאֲסָר לֹא יָכוֹל לִהְיוֹת עִנְיָן שֶׁל הֲלִיכָה, שֶׁזֶּהוּ תַּכְלִית הַמְּכָנָן, לָכֵן לֹא נִמְצָא בַּתּוֹרָה עוֹנֶשׁ שֶׁל מַאֲסָר.

(לה) **וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה מוֹת יוּמַת הָאִישׁ רָגוֹם אֹתוֹ בָאֲבָנִים כָּל־הָעֵדָה מִחוּץ לַמַּחֲנֶה:**

לה **וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה אִתְקְטָלָא יִתְקְטֵל גַּבְרָא מִרְגַּם יָתֵהּ בְּאַבְנַיָּא כָּל כְּנִשְׁתָּא מִבָּרָא לְמַשְׁרִיתָא:**

רש"י◄ **רָגוֹם •** עָשֹׂה פשנ"ט בְּלַעַ"ז, וְכֵן: "הָלוֹךְ" אלנ"ט, וְכֵן: "זָכוֹר" וְ"שָׁמוֹר".

(לו) **וַיֹּצִיאוּ אֹתוֹ כָּל־הָעֵדָה אֶל־מִחוּץ לַמַּחֲנֶה וַיִּרְגְּמוּ אֹתוֹ בָאֲבָנִים וַיָּמֹת כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: פ**

לו **וְאַפִּיקוּ יָתֵהּ כָּל כְּנִשְׁתָּא לְמִבָּרָא לְמַשְׁרִיתָא וּרְגָמוּ יָתֵהּ בְּאַבְנַיָּא וּמִית כְּמָא דִי פַקִּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה:**

רש"י◄ **וַיֹּצִיאוּ אֹתוֹ •** מִכָּאן, שֶׁבֵּית הַסְּקִילָה חוּץ וְרָחוֹק מִבֵּית־דִּין (סנהדרין מב).

(לז) **וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר:**

לז **וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה לְמֵימָר:**

(לח) דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל־כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם וְנָתְנוּ עַל־צִיצִת הַכָּנָף פְּתִיל תְּכֵלֶת:

לח מַלֵּל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְתֵימַר לְהוֹן וַיַעְבְּדוּן לְהוֹן כְּרוּסְפְּדִין עַל כַּנְפֵי כְסוּתְהוֹן לְדָרֵיהוֹן וְיִתְּנוּן עַל כְּרוּסְפְּדָא דְכַנְפָא חוּטָא דִתְכֵלְתָּא:

רש"י◄ **וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת•** עַל שֵׁם הַפְּתִילִים הַתְּלוּיִים בָּהּ, כְּמוֹ (יחזקאל ח): "וַיִּקָּחֵנִי בְּצִיצִת רֹאשִׁי". דָּבָר אַחֵר: צִיצַת — עַל שֵׁם "וּרְאִיתֶם אֹתוֹ", כְּמוֹ (שיר ב): "מֵצִיץ מִן־הַחֲרַכִּים". **תְּכֵלֶת•** (מנחות מד) צֶבַע יָרָק שֶׁל חִלָּזוֹן.

(לט) וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת וּרְאִיתֶם אֹתוֹ וּזְכַרְתֶּם אֶת־כָּל־מִצְוֹת יְהוָה וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם וְלֹא־תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר־אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם:

לט וִיהוֹן לְכוֹן לִכְרוּסְפְּדִין וְתֶחֱזוּן יָתֵהּ וְתִדְכְּרוּן יָת כָּל פִּקּוֹדַיָּא דַיְיָ וְתַעְבְּדוּן יָתְהוֹן וְלָא תִטְעוּן בָּתַר הִרְהוּר לִבְּכוֹן וּבָתַר חֵיזוּ עֵינֵיכוֹן דִּי אַתּוּן טָעַן בַּתְרֵיהוֹן:

רש"י◄ **וּזְכַרְתֶּם אֶת־כָּל־מִצְוֹת ה'•** שֶׁמִּנְיַן גִּימַטְרִיָּא שֶׁל "צִיצִית" — שֵׁשׁ מֵאוֹת, וּשְׁמוֹנָה חוּטִים וַחֲמִשָּׁה קְשָׁרִים הֲרֵי תְּרי"ג. **וְלֹא־תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם•** כְּמוֹ "מִתּוּר הָאָרֶץ". הַלֵּב וְהָעֵינַיִם הֵם מְרַגְּלִים לַגּוּף, וּמְסַרְסְרִים לוֹ אֶת הָעֲבֵרוֹת: הָעַיִן רוֹאָה וְהַלֵּב חוֹמֵד, וְהַגּוּף עוֹשֶׂה אֶת הָעֲבֵרוֹת.

(מ) לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת־כָּל־מִצְוֹתָי וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם:

מ בְּדִיל דְּתִדְכְּרוּן וְתַעְבְּדוּן יָת כָּל פִּקּוֹדָי וּתְהוֹן קַדִּישִׁין קֳדָם אֱלָהֲכוֹן:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות ח ענמ' 98)

לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתָי (טו, מ) הַמְפָרְשִׁים הִקְשׁוּ, מַה מּוֹסִיף פָּסוּק זֶה עַל הַפָּסוּק הַקּוֹדֵם. וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּהִנֵּה בַּפָּסוּק הַקּוֹדֵם נֶאֱמַר רַק שֶׁמִּצְוַת צִיצִית מְבִיאָה **לְאַחַר מִכָּן** לִרְאִיָּה, הַמְבִיאָה לִידֵי זְכִירַת כָּל הַמִּצְוֹת וַעֲשִׂיָּתָן. וְאִלּוּ הַפָּסוּק שֶׁלָּנוּ, שֶׁבּוֹ לֹא נֶאֱמַר רְאִיָּה, מְחַדֵּשׁ שֶׁמִּצְוָה זוֹ שְׁקוּלָה כְּנֶגֶד כָּל הַמִּצְוֹת, וּכְפִי שֶׁכָּתַב רַשִּׁ"י בַּפָּסוּק הַבָּא.

(מא) אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם:

מא אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן דִּי אַפֵּקִית יָתְכוֹן מֵאַרְעָא דְמִצְרַיִם לְמֶהֱוֵי לְכוֹן לֵאלָהּ אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן: פ פ פ

רש"י◄ **אֲנִי ה'•** (ספרי) נֶאֱמָן לְשַׁלֵּם שָׂכָר. **אֱלֹהֵיכֶם•** נֶאֱמָן לְהִפָּרַע. **אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם•** (ספרי) עַל־מְנָת־כֵּן פָּדִיתִי אֶתְכֶם שֶׁתְּקַבְּלוּ עֲלֵיכֶם גְּזֵרוֹתַי. **אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם•** (ספרי) עוֹד לָמָּה נֶאֱמַר? כְּדֵי שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ יִשְׂרָאֵל: מִפְּנֵי מָה אָמַר הַמָּקוֹם? לֹא שֶׁנַּעֲשָׂה וְנִטַּל שָׂכָר. אָנוּ לֹא עוֹשִׂים וְלֹא נוֹטְלִים שָׂכָר!" — (שבת פ"ח) עַל כָּרְחֲכֶם אֲנִי מַלְכְּכֶם". וְכֵן הוּא אוֹמֵר (יחזקאל כ): "אִם־לֹא בְּיָד חֲזָקָה וּגוֹ' אֶמְלֹךְ עֲלֵיכֶם". דָּבָר אַחֵר: לָמָּה נֶאֱמַר יְצִיאַת מִצְרַיִם? אֲנִי הוּא שֶׁהִבְחַנְתִּי בְּמִצְרַיִם בֵּין טִפָּה שֶׁל בְּכוֹר לְשֶׁאֵינָהּ שֶׁל

בעל הטורים

(לח) **וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת.** אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: אֲנִי רוֹצֶה שֶׁתְּהִיוּ מְעֻטָּפִים כְּמַלְאָכִים לְבוּשׁ הַבְּדִים, וְכַאֲשֶׁר רָאִיתָ אוֹתִי מְעֻטָּף. לָכֵן צִוָּה בַּתְּכֵלֶת, שֶׁדּוֹמָה לָרָקִיעַ וּלְכִסֵּא הַכָּבוֹד. צִיצִית בְּא"ת ב"ש עוֹלֶה **כִּסְאִי.**

צִיצִית בְּגִימַטְרִיָּא **צְדָקוֹת**, וְגִימַטְרִיָּא **נִשְׁרִים.** לוֹמַר: מִי שֶׁהוּא זָהִיר בְּמִצְוַת צִיצִית, זוֹכֶה וְרוֹאֶה פְּנֵי שְׁכִינָה, דִּכְתִיב (תְּהִלִּים יז, טו) "אֲנִי בְּצֶדֶק אֶחֱזֶה פָנֶיךָ", וְזוֹכֶה לְמַה שֶׁנֶּאֱמַר (שְׁמוֹת יט, ד) "וָאֶשָּׂא אֶתְכֶם עַל כַּנְפֵי נְשָׁרִים". תורה לט

(לט) **וּרְאִיתֶם.** בְּגִימַטְרִיָּא: **צִיצִית בַּיּוֹם. וּזְכַרְתֶּם אֹתוֹ.** כְּתִיב זְכִירָה בְּצִיצִית. לָכֵן צִוָּה לַעֲשׂוֹת ד' צִיצִיּוֹת בְּאַרְבַּע כְּנָפוֹת בְּגָדָיו, שֶׁכָּל מָקוֹם שֶׁיִּפָּנֶה יִזְכּוֹר. וּבְכָל אֶחָד ה' קְשָׁרִים, כְּדֵי שֶׁיִּזְכּוֹר לַחֲמִשָּׁה חֲמִשֵּׁי תּוֹרָה. וְיֵשׁ בְּכָל אֶחָד שְׁמוֹנָה חוּטִין, שֶׁיִּמָּנַע מִלַּעֲשׂוֹת עֲבֵירָה בִּשְׁמוֹנָה אֵבָרִים הַמַּרְגִּילִים אֶת הָאָדָם לַעֲבֵירָה, וְאֵלּוּ הֵן: **אָזְנַיִם, עֵינַיִם, פֶּה, חֹטֶם, יָדַיִם, רַגְלַיִם, עֶרְוָה וְהַלֵּב.** וְאִם שָׁמַר עַצְמוֹ מֵעֲבֵירָה זוֹכֶה לַעֲלוֹת לְמַעֲלָה מִחֹ' רְקִיעִים, דִּכְתִיב (שְׁמוּאֵל א' כה, כט) "וְהָיְתָה נֶפֶשׁ אֲדֹנִי צְרוּרָה בִּצְרוֹר הַחַיִּים". וְאִם עָבַר בָּהֶן עֲבֵירָה נִידּוֹן בִּשְׁמוֹנָה דִּינִין: בְּחִיבּוּט הַקֶּבֶר, וּבְשִׁבְעָה מְדוֹרוֹת שֶׁל גֵּיהִנֹּם. **צִיצִית** עוֹלֶה **ת"ר, וח'** חוּטִין **וה'** קְשָׁרִים **תְּרִי"ג.** לוֹמַר לְךָ שֶׁשְּׁקוּלָה מִצְוַת צִיצִית כְּכָל הַתּוֹרָה כּוּלָּהּ. "בְּכָל עֵת יִהְיוּ בְגָדֶיךָ לְבָנִים" (קֹהֶלֶת ט, ח) בְּגִימַטְרִיָּא **זֶה צִיצִית לְבִגְדֵיכֶם.** תורה מ

בְּכוֹר, אֲנִי הוּא עָתִיד לְהַבְחִין וּלְהִפָּרַע מִן הַתּוֹלֶה קָלָא אִילָן בְּבִגְדוֹ, וְאוֹמֵר תְּכֵלֶת הוּא (ב"מ ס"א). וּמִיסוֹדוֹ שֶׁל רַבִּי מֹשֶׁה הַדַּרְשָׁן הֶעְתַּקְתִּי: לָמָּה נִסְמְכָה פָּרָשַׁת מְקוֹשֵׁשׁ לְפָרָשַׁת עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים? (חולין ה) לוֹמַר, שֶׁהַמְחַלֵּל אֶת הַשַּׁבָּת כְּאִילוּ עוֹבֵד עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, שֶׁאַף הִיא שְׁקוּלָה כְּכָל הַמִּצְוּוֹת, וְכֵן הוּא אוֹמֵר בְּעֶזְרָא: (נחמיה ט): "וְעַל הַר־סִינַי יָרַדְתָּ [וַתִּתֵּן לָהֶם תּוֹרָה וּמִצְוֹת]. וְאֶת שַׁבַּת קָדְשְׁךָ הוֹדַעְתָּ לָהֶם". וְאַף פָּרָשַׁת צִיצִית, לְכָךְ נִסְמְכָה לְאֵלּוּ, לְפִי שֶׁאַף הִיא שְׁקוּלָה כְּנֶגֶד כָּל הַמִּצְוּוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַעֲשִׂיתֶם אֶת־כָּל־מִצְוֹתָי":

רש"י◄ **(לח) עַל כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם•** כְּנֶגֶד (שמות יט) "וָאֶשָּׂא אֶתְכֶם עַל־כַּנְפֵי נְשָׁרִים". עַל אַרְבַּע כְּנָפוֹת, וְלֹא בַּעֲלַת שָׁלֹשׁ, וְלֹא בַּעֲלַת חָמֵשׁ (זבחים י"ח ב) - (ר"ל שאין עושין ה' ציצית לחמש כנפות אלא ד' בד' כנפות המרוחקות ועיין בטור או"ח סי' י') כְּנֶגֶד אַרְבַּע לְשׁוֹנוֹת שֶׁל גְּאֻלָּה, שֶׁנֶּאֱמַר בְּמִצְרַיִם (שמות ו): "וְהוֹצֵאתִי", "וְהִצַּלְתִּי", "וְגָאַלְתִּי", "וְלָקַחְתִּי". **פְּתִיל תְּכֵלֶת•** (ספרי) עַל שֵׁם שִׁכּוּל בְּכוֹרוֹת. תַּרְגּוּם שֶׁל שִׁכּוּל: "תִּכְלָא", וּמַכָּתָם הָיְתָה בַּלַּיְלָה, וְכֵן צֶבַע הַתְּכֵלֶת דּוֹמֶה לָרָקִיעַ הַמַּשְׁחִיר לְעֵת עֶרֶב. וּשְׁמוֹנָה חוּטִים שֶׁבָּהּ — כְּנֶגֶד שְׁמוֹנָה יָמִים שֶׁשָּׁהוּ יִשְׂרָאֵל, מִשֶּׁיָּצְאוּ מִמִּצְרַיִם עַד שֶׁאָמְרוּ שִׁירָה עַל הַיָּם:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (אגרות קדש יט ענ' שדמ)

וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי עֵינֵיכֶם (טו, לט)

מִי שֶׁמִּסְתַּכֵּל בְּעֵינָיו בָּאֹפֶן הָאָסוּר, הֵפֶךְ הַתַּכְלִית שֶׁבִּשְׁבִילָהּ נִבְרְאוּ הָעֵינַיִם – הֲרֵי הוּא 'סוּמָא' לְפִי שָׁעָה, וְעוֹד גָּרוּעַ מִכָּךְ. וַהֲרֵי אָמְרוּ רַז"ל: "סוּמָא חָשׁוּב כְּמֵת".

קי"ט פסוקים, פל"ט סימן. חסלת פרשת שלח

ההפטרה לציבור ולשמו"ת לקמן עמודים רכה - רכז

אגרות קודש

ב"ה, כ"ז סיון, תשכ"ב
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה למכתבו, בו כותב אודות מצד בריאותו ודעת הרופאים.

וצדק בכתבו אשר כמה מקרים דומים לשלו ואולי עוד יותר חמורים, הרי ע"י הנהגה מתאימה יורד האבן מבלי נתוח ובהנהגה האמורה הוא גם אמבטיות חמות השתי' בכמויות חשובות אלא שגם נוהגים שבהמשקים תהי' גם כמות שומן צמחוני וכיו"ב, וכדאי לשאול את הרופאים בזה.

אין ברור כ"כ ממכתבו מקום האבן, כי לפעמים יש לגעת אליו ע"י צבת מתאימה לפצלו, שאז הירידה שלו בנקל יותר.

והשי"ת הרופא כל בשר ומפליא לעשות ירפאהו ע"י טפול מתאים ורופא מתאים.

ובודאי למותר להאריך ע"ד הוספה בעניני תורה ומצות שנוסף על הציווי וגם זה עיקר להעלות בקדש בכל עת, הרי ההוספה מוסיפה בברכת השי"ת, וק"ל.

בטח יודע משלשת השיעורים דחומש תהלים ותניא הידועים ועכ"פ ישמור עליהם מכאן ולהבא.

בברכה לבשו"ט בכל האמור.

המשך מזמור קיט מעמוד ג

בִּי נִדְבְּרוּ עַבְדֶּךָ יָשִׂיחַ בְּחֻקֶּיךָ: כד גַּם־עֵדֹתֶיךָ שַׁעֲשֻׁעָי
אַנְשֵׁי עֲצָתִי: ד כה דָּבְקָה לֶעָפָר נַפְשִׁי חַיֵּנִי כִּדְבָרֶךָ:
כו דְּרָכַי סִפַּרְתִּי וַתַּעֲנֵנִי לַמְּדֵנִי חֻקֶּיךָ: כז דֶּרֶךְ־פִּקּוּדֶיךָ
הֲבִינֵנִי וְאָשִׂיחָה בְּנִפְלְאוֹתֶיךָ: כח דָּלְפָה נַפְשִׁי מִתּוּגָה
קַיְּמֵנִי כִּדְבָרֶךָ: כט דֶּרֶךְ־שֶׁקֶר הָסֵר מִמֶּנִּי וְתוֹרָתְךָ חָנֵּנִי:
ל דֶּרֶךְ־אֱמוּנָה בָּחָרְתִּי מִשְׁפָּטֶיךָ שִׁוִּיתִי: לא דָּבַקְתִּי
בְּעֵדְוֹתֶיךָ יְהוָה אַל־תְּבִישֵׁנִי: לב דֶּרֶךְ־מִצְוֹתֶיךָ אָרוּץ כִּי
תַרְחִיב לִבִּי: ה לג הוֹרֵנִי יְהוָה דֶּרֶךְ חֻקֶּיךָ וְאֶצְּרֶנָּה
עֵקֶב: לד הֲבִינֵנִי וְאֶצְּרָה תוֹרָתֶךָ וְאֶשְׁמְרֶנָּה בְכָל־לֵב:
לה הַדְרִיכֵנִי בִּנְתִיב מִצְוֹתֶיךָ כִּי־בוֹ חָפָצְתִּי: לו הַט־לִבִּי
אֶל־עֵדְוֹתֶיךָ וְאַל אֶל־בָּצַע: לז הַעֲבֵר עֵינַי מֵרְאוֹת שָׁוְא
בִּדְרָכֶךָ חַיֵּנִי: לח הָקֵם לְעַבְדְּךָ אִמְרָתֶךָ אֲשֶׁר לְיִרְאָתֶךָ:
לט הַעֲבֵר חֶרְפָּתִי אֲשֶׁר יָגֹרְתִּי כִּי מִשְׁפָּטֶיךָ טוֹבִים:
מ הִנֵּה תָּאַבְתִּי לְפִקֻּדֶיךָ בְּצִדְקָתְךָ חַיֵּנִי: ו מא וִיבֹאֻנִי
חֲסָדֶךָ יְהוָה תְּשׁוּעָתְךָ כְּאִמְרָתֶךָ: מב וְאֶעֱנֶה חֹרְפִי
דָבָר כִּי־בָטַחְתִּי בִּדְבָרֶךָ: מג וְאַל־תַּצֵּל מִפִּי דְבַר־אֱמֶת
עַד־מְאֹד כִּי לְמִשְׁפָּטֶךָ יִחָלְתִּי: מד וְאֶשְׁמְרָה תוֹרָתְךָ
תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: מה וְאֶתְהַלְּכָה בֶרְחָבָה כִּי פִקֻּדֶיךָ
דָרָשְׁתִּי: מו וַאֲדַבְּרָה בְעֵדְתֶיךָ נֶגֶד מְלָכִים וְלֹא אֵבוֹשׁ:
מז וְאֶשְׁתַּעֲשַׁע בְּמִצְוֹתֶיךָ אֲשֶׁר אָהָבְתִּי: מח וְאֶשָּׂא־כַפַּי
אֶל־מִצְוֹתֶיךָ אֲשֶׁר אָהָבְתִּי וְאָשִׂיחָה בְּחֻקֶּיךָ: ז מט זְכָר־
דָּבָר לְעַבְדֶּךָ עַל אֲשֶׁר יִחַלְתָּנִי: נ זֹאת נֶחָמָתִי בְעָנְיִי
כִּי אִמְרָתְךָ חִיָּתְנִי: נא זֵדִים הֵלִיצָנִי עַד־מְאֹד מִתּוֹרָתְךָ
לֹא נָטִיתִי: נב זָכַרְתִּי מִשְׁפָּטֶיךָ מֵעוֹלָם ׀ יְהוָה
וָאֶתְנָחָם: נג זַלְעָפָה אֲחָזַתְנִי מֵרְשָׁעִים עֹזְבֵי תוֹרָתֶךָ:
נד זְמִרוֹת הָיוּ־לִי חֻקֶּיךָ בְּבֵית מְגוּרָי: נה זָכַרְתִּי בַלַּיְלָה
שִׁמְךָ יְהוָה וָאֶשְׁמְרָה תוֹרָתֶךָ: נו זֹאת הָיְתָה־לִּי כִּי
פִקֻּדֶיךָ נָצָרְתִּי: ח נז חֶלְקִי יְהוָה אָמַרְתִּי לִשְׁמֹר
דְּבָרֶיךָ: נח חִלִּיתִי פָנֶיךָ בְכָל־לֵב חָנֵּנִי כְּאִמְרָתֶךָ:
נט חִשַּׁבְתִּי דְרָכָי וָאָשִׁיבָה רַגְלַי אֶל־עֵדֹתֶיךָ: ס חַשְׁתִּי
וְלֹא הִתְמַהְמָהְתִּי לִשְׁמֹר מִצְוֹתֶיךָ: סא חֶבְלֵי רְשָׁעִים
עִוְּדָנִי תּוֹרָתְךָ לֹא שָׁכָחְתִּי: סב חֲצוֹת־לַיְלָה אָקוּם
לְהוֹדוֹת לָךְ עַל מִשְׁפְּטֵי צִדְקֶךָ: סג חָבֵר אָנִי לְכָל־אֲשֶׁר
יְרֵאוּךָ וּלְשֹׁמְרֵי פִקּוּדֶיךָ: סד חַסְדְּךָ יְהוָה מָלְאָה הָאָרֶץ
חֻקֶּיךָ לַמְּדֵנִי: ט סה טוֹב עָשִׂיתָ עִם־עַבְדְּךָ יְהוָה
כִּדְבָרֶךָ: סו טוּב טַעַם וָדַעַת לַמְּדֵנִי כִּי בְמִצְוֹתֶיךָ
הֶאֱמָנְתִּי: סז טֶרֶם אֶעֱנֶה אֲנִי שֹׁגֵג וְעַתָּה אִמְרָתְךָ
שָׁמָרְתִּי: סח טוֹב־אַתָּה וּמֵטִיב לַמְּדֵנִי חֻקֶּיךָ: סט טָפְלוּ
עָלַי שֶׁקֶר זֵדִים אָנֹכִי בְּכָל־לֵב ׀ אֶצֹּר פִּקּוּדֶיךָ: ע טְפַשׁ
כַּחֵלֶב לִבָּם אָנִי תּוֹרָתְךָ שִׁעֲשָׁעְתִּי: עא טוֹב־לִי
כִּי־עֻנֵּיתִי לְמַעַן אֶלְמַד חֻקֶּיךָ: עב טוֹב־לִי תּוֹרַת־פִּיךָ
מֵאַלְפֵי זָהָב וָכָסֶף: י עג יָדֶיךָ עָשׂוּנִי וַיְכוֹנְנוּנִי הֲבִינֵנִי
וְאֶלְמְדָה מִצְוֹתֶיךָ: עד יְרֵאֶיךָ יִרְאוּנִי וְיִשְׂמָחוּ כִּי לִדְבָרְךָ
יִחָלְתִּי: עה יָדַעְתִּי יְהוָה כִּי־צֶדֶק מִשְׁפָּטֶיךָ וֶאֱמוּנָה
עִנִּיתָנִי: עו יְהִי־נָא חַסְדְּךָ לְנַחֲמֵנִי כְּאִמְרָתְךָ לְעַבְדֶּךָ:
עז יְבֹאוּנִי רַחֲמֶיךָ וְאֶחְיֶה כִּי־תוֹרָתְךָ שַׁעֲשֻׁעָי: עח יֵבֹשׁוּ
זֵדִים כִּי־שֶׁקֶר עִוְּתוּנִי אֲנִי אָשִׂיחַ בְּפִקּוּדֶיךָ: עט יָשׁוּבוּ
לִי יְרֵאֶיךָ וְיֹדְעֵי עֵדֹתֶיךָ: פ יְהִי־לִבִּי תָמִים בְּחֻקֶּיךָ
לְמַעַן לֹא אֵבוֹשׁ: כ פא כָּלְתָה לִתְשׁוּעָתְךָ נַפְשִׁי
לִדְבָרְךָ יִחָלְתִּי: פב כָּלוּ עֵינַי לְאִמְרָתֶךָ לֵאמֹר מָתַי
תְּנַחֲמֵנִי: פג כִּי הָיִיתִי כְּנֹאד בְּקִיטוֹר חֻקֶּיךָ לֹא
שָׁכָחְתִּי: פד כַּמָּה יְמֵי־עַבְדֶּךָ מָתַי תַּעֲשֶׂה בְרֹדְפַי
מִשְׁפָּט: פה כָּרוּ־לִי זֵדִים שִׂיחוֹת אֲשֶׁר לֹא כְתוֹרָתֶךָ:
פו כָּל־מִצְוֹתֶיךָ אֱמוּנָה שֶׁקֶר רְדָפוּנִי עָזְרֵנִי: פז כְּמְעַט
כִּלּוּנִי בָאָרֶץ וַאֲנִי לֹא־עָזַבְתִּי פִקֻּדֶיךָ: פח כְּחַסְדְּךָ חַיֵּנִי
וְאֶשְׁמְרָה עֵדוּת פִּיךָ: ל פט לְעוֹלָם יְהוָה דְּבָרְךָ נִצָּב
בַּשָּׁמָיִם: צ לְדֹר וָדֹר אֱמוּנָתֶךָ כּוֹנַנְתָּ אֶרֶץ וַתַּעֲמֹד:
צא לְמִשְׁפָּטֶיךָ עָמְדוּ הַיּוֹם כִּי הַכֹּל עֲבָדֶיךָ: צב לוּלֵי
תוֹרָתְךָ שַׁעֲשֻׁעָי אָז אָבַדְתִּי בְעָנְיִי: צג לְעוֹלָם לֹא־
אֶשְׁכַּח פִּקּוּדֶיךָ כִּי בָם חִיִּיתָנִי: צד לְךָ־אֲנִי הוֹשִׁיעֵנִי כִּי
פִקּוּדֶיךָ דָרָשְׁתִּי: צה לִי קִוּוּ רְשָׁעִים לְאַבְּדֵנִי עֵדֹתֶיךָ
אֶתְבּוֹנָן: צו לְכָל־תִּכְלָה רָאִיתִי קֵץ רְחָבָה מִצְוָתְךָ
מְאֹד: מ צז מָה־אָהַבְתִּי תוֹרָתֶךָ כָּל־הַיּוֹם הִיא
שִׂיחָתִי: צח מֵאֹיְבַי תְּחַכְּמֵנִי מִצְוֹתֶךָ כִּי לְעוֹלָם הִיא־לִי:
צט מִכָּל־מְלַמְּדַי הִשְׂכַּלְתִּי כִּי עֵדְוֹתֶיךָ שִׂיחָה לִי:
ק מִזְּקֵנִים אֶתְבּוֹנָן כִּי פִקּוּדֶיךָ נָצָרְתִּי: קא מִכָּל־אֹרַח
רָע כָּלָאתִי רַגְלַי לְמַעַן אֶשְׁמֹר דְּבָרֶךָ: קב מִמִּשְׁפָּטֶיךָ
לֹא סָרְתִּי כִּי־אַתָּה הוֹרֵתָנִי: קג מַה־נִּמְלְצוּ לְחִכִּי
אִמְרָתֶךָ מִדְּבַשׁ לְפִי: קד מִפִּקּוּדֶיךָ אֶתְבּוֹנָן עַל־כֵּן
שָׂנֵאתִי ׀ כָּל־אֹרַח שָׁקֶר: נ קה נֵר־לְרַגְלִי דְבָרֶךָ וְאוֹר
לִנְתִיבָתִי: קו נִשְׁבַּעְתִּי וָאֲקַיֵּמָה לִשְׁמֹר מִשְׁפְּטֵי צִדְקֶךָ:
קז נֶעֱנֵיתִי עַד־מְאֹד יְהוָה חַיֵּנִי כִּדְבָרֶךָ: קח נִדְבוֹת פִּי
רְצֵה־נָא יְהוָה וּמִשְׁפָּטֶיךָ לַמְּדֵנִי: קט נַפְשִׁי בְכַפִּי תָמִיד
וְתוֹרָתְךָ לֹא שָׁכָחְתִּי: ק נָתְנוּ רְשָׁעִים פַּח לִי
וּמִפִּקּוּדֶיךָ לֹא תָעִיתִי: קא נָחַלְתִּי עֵדְוֹתֶיךָ לְעוֹלָם
כִּי־שְׂשׂוֹן לִבִּי הֵמָּה: קב נָטִיתִי לִבִּי לַעֲשׂוֹת חֻקֶּיךָ

לְעוֹלָם עֵקֶב: **ס** קיג סֵעֲפִים שָׂנֵאתִי וְתוֹרָתְךָ אָהָבְתִּי: קיד סִתְרִי וּמָגִנִּי אָתָּה לִדְבָרְךָ יִחָלְתִּי: קטו סוּרוּ־מִמֶּנִּי מְרֵעִים וְאֶצְּרָה מִצְוֹת אֱלֹהָי: קטז סָמְכֵנִי כְּאִמְרָתְךָ וְאֶחְיֶה וְאַל־תְּבִישֵׁנִי מִשִּׂבְרִי: קיז סְעָדֵנִי וְאִוָּשֵׁעָה וְאֶשְׁעָה בְחֻקֶּיךָ תָמִיד: קיח סָלִיתָ כָּל־שׁוֹגִים מֵחֻקֶּיךָ כִּי־שֶׁקֶר תַּרְמִיתָם: קיט סִגִים הִשְׁבַּתָּ כָל־רִשְׁעֵי־אָרֶץ לָכֵן אָהַבְתִּי עֵדֹתֶיךָ: קכ סָמַר מִפַּחְדְּךָ בְשָׂרִי וּמִמִּשְׁפָּטֶיךָ יָרֵאתִי: **ע** קכא עָשִׂיתִי מִשְׁפָּט וָצֶדֶק בַּל־תַּנִּיחֵנִי לְעֹשְׁקָי: קכב עֲרֹב עַבְדְּךָ לְטוֹב אַל־יַעֲשְׁקֻנִי זֵדִים: קכג עֵינַי כָּלוּ לִישׁוּעָתֶךָ וּלְאִמְרַת צִדְקֶךָ: קכד עֲשֵׂה עִם־עַבְדְּךָ כְּחַסְדֶּךָ וְחֻקֶּיךָ לַמְּדֵנִי: קכה עַבְדְּךָ־אָנִי הַבִּינֵנִי וְאֵדְעָה עֵדֹתֶיךָ: קכו עֵת לַעֲשׂוֹת לַיהוָה הֵפֵרוּ תוֹרָתֶךָ: קכז עַל־כֵּן אָהַבְתִּי מִצְוֹתֶיךָ מִזָּהָב וּמִפָּז: קכח עַל־כֵּן | כָּל־פִּקּוּדֵי כֹל יִשָּׁרְתִּי כָּל־אֹרַח שֶׁקֶר שָׂנֵאתִי: **פ** קכט פְּלָאוֹת עֵדְוֹתֶיךָ עַל־כֵּן נְצָרָתַם נַפְשִׁי: קל פֵּתַח דְּבָרֶיךָ יָאִיר מֵבִין פְּתָיִים: קלא פִּי־פָעַרְתִּי וָאֶשְׁאָפָה כִּי לְמִצְוֹתֶיךָ יָאָבְתִּי: קלב פְּנֵה־אֵלַי וְחָנֵּנִי כְּמִשְׁפָּט לְאֹהֲבֵי שְׁמֶךָ: קלג פְּעָמַי הָכֵן בְּאִמְרָתֶךָ וְאַל־תַּשְׁלֶט־בִּי כָּל־אָוֶן: קלד פְּדֵנִי מֵעֹשֶׁק אָדָם וְאֶשְׁמְרָה פִּקּוּדֶיךָ: קלה פָּנֶיךָ הָאֵר בְּעַבְדֶּךָ וְלַמְּדֵנִי אֶת־חֻקֶּיךָ: קלו פַּלְגֵי־מַיִם יָרְדוּ עֵינָי עַל לֹא־שָׁמְרוּ תוֹרָתֶךָ: **צ** קלז צַדִּיק אַתָּה יְהוָה וְיָשָׁר מִשְׁפָּטֶיךָ: קלח צִוִּיתָ צֶדֶק עֵדְוֹתֶיךָ וֶאֱמוּנָה מְאֹד: קלט צִמְּתַתְנִי קִנְאָתִי כִּי־שָׁכְחוּ דְבָרֶיךָ צָרָי: קמ צְרוּפָה אִמְרָתְךָ מְאֹד וְעַבְדְּךָ אֲהֵבָהּ: קמא צָעִיר אָנֹכִי וְנִבְזֶה פִּקֻּדֶיךָ לֹא שָׁכָחְתִּי: קמב צִדְקָתְךָ צֶדֶק לְעוֹלָם וְתוֹרָתְךָ אֱמֶת: קמג צַר־וּמָצוֹק מְצָאוּנִי מִצְוֹתֶיךָ שַׁעֲשֻׁעָי: קמד צֶדֶק עֵדְוֹתֶיךָ לְעוֹלָם הֲבִינֵנִי וְאֶחְיֶה: **ק** קמה קָרָאתִי בְכָל־לֵב עֲנֵנִי יְהוָה חֻקֶּיךָ אֶצֹּרָה: קמו קְרָאתִיךָ הוֹשִׁיעֵנִי וְאֶשְׁמְרָה עֵדֹתֶיךָ: קמז קִדַּמְתִּי בַנֶּשֶׁף וָאֲשַׁוֵּעָה לִדְבָרְךָ יִחָלְתִּי: קמח קִדְּמוּ עֵינַי אַשְׁמֻרוֹת לָשִׂיחַ בְּאִמְרָתֶךָ: קמט קוֹלִי שִׁמְעָה כְחַסְדֶּךָ יְהוָה כְּמִשְׁפָּטֶיךָ חַיֵּנִי: קנ קָרְבוּ רֹדְפֵי זִמָּה מִתּוֹרָתְךָ רָחָקוּ: קנא קָרוֹב אַתָּה יְהוָה וְכָל־מִצְוֹתֶיךָ אֱמֶת: קנב קֶדֶם יָדַעְתִּי מֵעֵדֹתֶיךָ כִּי לְעוֹלָם יְסַדְתָּם: **ר** קנג רְאֵה־עָנְיִי וְחַלְּצֵנִי כִּי־תוֹרָתְךָ לֹא שָׁכָחְתִּי: קנד רִיבָה רִיבִי וּגְאָלֵנִי לְאִמְרָתְךָ חַיֵּנִי: קנה רָחוֹק מֵרְשָׁעִים יְשׁוּעָה כִּי־חֻקֶּיךָ לֹא דָרָשׁוּ: קנו רַחֲמֶיךָ רַבִּים | יְהוָה כְּמִשְׁפָּטֶיךָ חַיֵּנִי: קנז רַבִּים רֹדְפַי וְצָרַי מֵעֵדְוֹתֶיךָ לֹא נָטִיתִי: קנח רָאִיתִי בֹגְדִים וָאֶתְקוֹטָטָה אֲשֶׁר אִמְרָתְךָ לֹא שָׁמָרוּ: קנט רְאֵה כִּי־פִקּוּדֶיךָ אָהָבְתִּי יְהוָה כְּחַסְדְּךָ חַיֵּנִי: קס רֹאשׁ־דְּבָרְךָ אֱמֶת וּלְעוֹלָם כָּל־מִשְׁפַּט צִדְקֶךָ: ש קסא שָׂרִים רְדָפוּנִי חִנָּם וּמִדְּבָרְךָ פָּחַד לִבִּי: קסב שָׂשׂ אָנֹכִי עַל־אִמְרָתֶךָ כְּמוֹצֵא שָׁלָל רָב: קסג שֶׁקֶר שָׂנֵאתִי וַאֲתַעֲבָה תּוֹרָתְךָ אָהָבְתִּי: קסד שֶׁבַע בַּיּוֹם הִלַּלְתִּיךָ עַל מִשְׁפְּטֵי צִדְקֶךָ: קסה שָׁלוֹם רָב לְאֹהֲבֵי תוֹרָתֶךָ וְאֵין־לָמוֹ מִכְשׁוֹל: קסו שִׂבַּרְתִּי לִישׁוּעָתְךָ יְהוָה וּמִצְוֹתֶיךָ עָשִׂיתִי: קסז שָׁמְרָה נַפְשִׁי עֵדֹתֶיךָ וָאֹהַבֵּם מְאֹד: קסח שָׁמַרְתִּי פִקּוּדֶיךָ וְעֵדֹתֶיךָ כִּי כָל־דְּרָכַי נֶגְדֶּךָ: **ת** קסט תִּקְרַב רִנָּתִי לְפָנֶיךָ יְהוָה כִּדְבָרְךָ הֲבִינֵנִי: קע תָּבוֹא תְחִנָּתִי לְפָנֶיךָ כְּאִמְרָתְךָ הַצִּילֵנִי: קעא תַּבַּעְנָה שְׂפָתַי תְּהִלָּה כִּי תְלַמְּדֵנִי חֻקֶּיךָ: קעב תַּעַן לְשׁוֹנִי אִמְרָתֶךָ כִּי כָל־מִצְוֹתֶיךָ צֶדֶק: קעג תְּהִי־יָדְךָ לְעָזְרֵנִי כִּי פִקּוּדֶיךָ בָחָרְתִּי: קעד תָּאַבְתִּי לִישׁוּעָתְךָ יְהוָה וְתוֹרָתְךָ שַׁעֲשֻׁעָי: קעה תְּחִי־נַפְשִׁי וּתְהַלְלֶךָּ וּמִשְׁפָּטֶיךָ יַעֲזְרֻנִי: קעו תָּעִיתִי כְּשֶׂה אֹבֵד בַּקֵּשׁ עַבְדֶּךָ כִּי מִצְוֹתֶיךָ לֹא שָׁכָחְתִּי:

המשך מעמוד קעו

אף שאין מזכירה עד״ז תקותי שהתייעצה בנוגע לבולים עם שאר בתי ספר הרשת, שהרי גם בזה יש להשתדל שיהי׳ קו אחיד בכל בתי הספר.

לפלא שאינה מזכירה מעניני ביה״ס בכלל ובפרט ובטח תמלא בהזדמנות הבאה.

כיון שאינה מזכירה בנוגע לבריאות התקוה שזהו סימן שהכל בסדר.

בברכה לבשו״ט.

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - כ' סיון מפרק צז עד סוף פרק קג	**יום רביעי - כ"ג סיון** מפרק קח עד סוף פרק קיב
יום שני - כ"א סיון מפרק קד עד סוף פרק קה	**יום חמישי - כ"ד סיון** מפרק קיג עד סוף פרק קיח
יום שלישי - כ"ב סיון מפרק קו עד סוף פרק קז	**יום שישי - כ"ה סיון** פרק קיט מתחילת הפרק עד סוף פסוק צו
שבת קודש - כ"ו סיון פרק כ פרק קיט מפסוק צז עד סוף הפרק	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרם שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון כ' סיון

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 162, פרק ז. ובזה... עד עמ' פב, עליו כלל.

פֶּרֶק ז. בפרקים הקודמים הסביר רבנו הזקן, שמשמעות ציווי התורה את ענין היחוד, להאמין ולדעת שהקב"ה יחיד, ואשר "בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד" – איננה למנוע את הטעות של א־ל נוסף, אלא שמבלעדי הקב"ה אין שום דבר נוסף, שכן כל הנבראים בטלים במציאות ומיוחדים בו יתברך; אלא שהצמצום וההסתר מסתירים על החיות האלקית, המהווה את הנברא תמיד מ"אין" ל"יש", שלא תיראה ולא תהיה גלויה בנברא – ולכן מרגיש הנברא את עצמו ל"מציאות"; ברם, ההסתר הוא רק לגבי הנברא בלבד, ואילו לגבי הקב"ה, אין בהסתר משום הסתר, שכן הוי' ואלקים הם "כולא חד", הם שניהם דבר אחד, וההסתר שמצד שם אלקים אינו מכסה על שם הוי'. בפרק זה, פרק ז', יסביר רבנו הזקן, שעל פי מה שהוסבר לעיל, יובן מה שכתוב בזהר הקדוש, ש"שמע ישראל" הוא "יחודא עילאה" – האופן הנעלה יותר של יחוד, ו"ברוך שם כבוד מלכותו" הוא "יחודא תתאה" – האופן הנמוך יותר של יחוד. שכן, אם נלמד באופן פשוט, שהכוונה ב"יחוד" הוא רק יחודו של הקב"ה שהוא א־ל אחד, – איך מתאים לומר שיש אופן נעלה יותר של יחוד ואופן נמוך יותר של יחוד? אך, לפי המבואר כאן, שמשמעות היחוד היא יחודו של הקב"ה במובן זה, שכל הנבראים בטלים ומיוחדים בו יתברך – כאן שייך כבר לומר אופן נעלה יותר של יחוד ואופן נמוך יותר של יחוד. שכן, הכוח האלקי המהווה את הנבראים שיהיו מציאות יש, שהוא הדיבור שלמעלה, בחינת המלכות, בשעה שכוח זה נמצא עדיין במקורו (כמו למשל באדם, כשאותיות דיבורו כלולות עדיין במחשבה שבמוח ובמדות שבלב, המביאות לאחר מכן לדבר את הדיבור (הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כנ"ל ח"א פ"כ – כא") כך למעלה, כשהדיבור שלמעלה (בחינת המלכות) עומד עדיין בהתכללות במדות שלמעלה) הרי במדות שלמעלה שהן למעלה מלהיות מקור לעולמות ונבראים המוגבלים במקום וזמן, שהרי המדות שלמעלה הן "אין־סוף" (בלתי מוגבלות) ולמעלה מהגבלות המקום והזמן, הרי הנבראים כפי שהם במקורם, מורגש בהם אופן היחוד עם הקב"ה הנעלה יותר, שהם בטלים במציאות במקורם, כשם שאור השמש בטל במציאות בהיותו במקורו, בשמש. ואילו, בשעה שהכוח האלקי המהווה את הנבראים (הדיבור שלמעלה, בחינת המלכות) בא אחרי צמצומים במדריגה של להיות מקור לנבראים, לגבי מדריגה זו של הכוח האלקי, אי אפשר כבר לומר שהנבראים בטלים במציאות והם אין ואפס, שכן, כיוון שהוא נעשה מקור בפועל לנבראים, הרי שהנבראים תופסים מקום במדריגה זו. במדריגה זו, למרות שגם שם נמשך "אין־סוף" והיא מתאחדת עם הכוח האלקי (מדריגת הדיבור שלמעלה), בכל זאת, היחוד המורגש במדריגה זו, הוא רק "יחודא תתאה", האופן הנמוך יותר של יחוד, שהנבראים הם מציאות מה, ואמנם מציאות זו בטלה לאלקות, אבל לא במדה כזו שמציאותה תתבטל לגמרי.

שער היחוד והאמונה

פרק ז ובזה יובן מ"ש בזהר הקדוש דפסוק שמע ישראל הוא יחודא עילאה וברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד הוא יחודא תתאה כי ועד הוא אחד בחלופי אתוון כי הנה סיבת וטעם הצמצום וההסתר הזה שהסתיר והעלים הקדוש ברוך הוא את החיות של העולם כדי שיהיה העולם נראה דבר נפרד בפני עצמו הנה הוא ידוע לכל כי תכלית בריאת העולם הוא בשביל התגלות מלכותו יתברך דאין מלך בלא עם פי' עם מלשון עוממות שהם דברים נפרדים וזרים ורחוקים ממעלת המלך כי אילו אפילו היו לו בנים רבים מאד לא שייך שם מלוכה עליהם וכן אפילו על

ובזה – במה שדובר לעיל, **יובן מה שכתוב בזהר הקדוש, דפסוק "שמע ישראל"** – עד "ה' אחד", **הוא "יחודא עלאה"**, – האופן הנעלה יותר באחדות ה', **ו"ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד" - הוא "יחודא תתאה"**, – האופן הנמוך יותר באחדות ה'. איזו שייכות יש ל"ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד" לענין היחוד? – **כי "ועד" הוא "אחד" בחלופי אתון**[1]. – כי[2] המלה "ועד" היא "אחד" בחילופי אותיות. האות "א" מ"אחד" מוחלפת באות "ו" של "ועד" – בהתאם לשייכות שיש לאותיות "אהו" (אותיות המשך – הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א) ביניהן; והאות "ח" מ"אחד" מוחלפת באות "ע" של "ועד" – שכן שתיהן הן מהאותיות "אהח"ע", שה"מוצא" שלהן אחד; והאות "ד" רבתי מ"אחד" נעשית ה"ד" מ"ועד". **כי הִנֵּה, סִבַּת וְטַעַם הַצִּמְצוּם וְהַהֶסְתֵּר הַזֶּה, שֶׁהִסְתִּיר וְהֶעְלִים הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא אֶת הַחַיּוּת שֶׁל הָעוֹלָם כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה הָעוֹלָם נִרְאֶה דָּבָר נִפְרָד בִּפְנֵי עַצְמוֹ** – כלומר, מדוע, אכן, על העולם להיראות כ"יש" וכדבר בפני עצמו? מה היה חסר, אם העולם היה נראה כפי שהוא באמת, שהוא בטל במציאות למקורו? – הסיבה לכך וטעמו של דבר הוא, **הִנֵּה הוּא יָדוּעַ לַכֹּל, כִּי תַּכְלִית בְּרִיאַת הָעוֹלָם הוּא בִּשְׁבִיל הִתְגַּלּוּת מַלְכוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ**, – שיהיה גלוי שהקב"ה הוא המלך, **דְּ"אֵין מֶלֶךְ** – לא שייך ענין המלוכה, **בְּלֹא עָם"**, – שעליהם ימלוך המלך, **פֵּרוּשׁ "עָם" מִלְּשׁוֹן "עוֹמְמוּת"**, – כמו "גחלים עוממות", גחלים כבויים בהם לא נראית האש; כך גם ביחס למלך, שהכוונה ב"עם" היא, אלה שלא נראה בהם הקשר עם המלך, **שֶׁהֵם דְּבָרִים נִפְרָדִים וְזָרִים וּרְחוֹקִים מִמַּעֲלַת הַמֶּלֶךְ**, – ודוקא עליהם בא ענין המלוכה, מצד התבטלותם אל המלך. **כִּי אִלּוּ אֲפִלּוּ הָיוּ לוֹ** – למלך, **בָּנִים רַבִּים מְאֹד - לֹא שַׁיָּךְ שֵׁם "מְלוּכָה" עֲלֵיהֶם**, – שכן, בנים הם חלק מהמלך עצמו – "ברא כרעא דאבוה" – ולכן לא שייך

1. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בקובץ ליובאוויטש נדפס מכתבי ע"ד חילוף זה" - ב"קובץ ליובאוויטש" ("תשובות וביאורים" (ברוקלין, תשל"ד) סי"ד (ע' 62)) נדפס מכתב כ"ק אדמו"ר שליט"א אודות חילוף "ועד" ב"אחד". 2. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כמ"ש בזח"ב קלה, א".

עליהם ענין המלוכה, אלא דוקא על רחוקים וזרים; **וְכֵן** – לא שייך ענין המלוכה, **אֲפִלּוּ עַל שָׂרִים לְבַדָּם,** – למרות שאין השרים חלק מהמלך עצמו, הם זרים, אך כיוון שיש להם יחס, כשרים, למעלתו של המלך, גם עליהם לא שייך ענין המלוכה. רַק "בְּרֹב עָם" - **דַּוְקָא** - "הַדְרַת מֶלֶךְ". – שכן, על "רוב עם" דוקא שייך ענין המלוכה; בדוגמה זו הדבר למעלה, שתכלית התגלות המלוכה שלמעלה היא על הנבראים התחתונים דוקא, אלה הנראים כדבר נפרד בפני עצמו מאלקות, ולא נראה איך הם בטלים לאלקות – עליהם בא ענין המלוכה, שהם יהיו נכנעים ובטלים להקב"ה. **וְשֵׁם הַמּוֹרֶה עַל מִדַּת מַלְכוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ, הוּא שֵׁם אֲדֹנוּת, כִּי** – ענין המלוכה הוא מה שהוא **אֲדוֹן כָּל הָאָרֶץ. וְנִמְצָא, כִּי מִדָּה זוֹ** – מדת המלכות, **וְשֵׁם זֶה** – השם של אדנות המורה על מלוכה, **הֵן הַמְּהַוִּין וּמְקַיְּמִין הָעוֹלָם, לִהְיוֹת עוֹלָם כְּמוֹת שֶׁהוּא עַכְשָׁו, יֵשׁ גָּמוּר וְדָבָר נִפְרָד בִּפְנֵי עַצְמוֹ וְאֵינוֹ בָּטֵל בִּמְצִיאוּת מַמָּשׁ, כִּי בְּהִסְתַּלְּקוּת מִדָּה זוֹ וְשֵׁם זֶה חַס־וְשָׁלוֹם** – מהעולם, **הָיָה הָעוֹלָם חוֹזֵר לִמְקוֹרוֹ בִּדְבַר ה' וְרוּחַ פִּיו יִתְבָּרֵךְ, וּבָטֵל שָׁם בִּמְצִיאוּת מַמָּשׁ, וְלֹא הָיָה שֵׁם** – ההגדרה של "עוֹלָם" – חל, **עָלָיו כְּלָל.** – שכן, "עולם" הוא ענין של מציאות והגבלה. ושם, במקורו, לא היה "מציאות" ולא היו לו ההגבלות של עולם.

שער היחוד והאמונה

שרים לבדם רק ברוב עם דווקא הדרת מלך ושם המורה על מדת מלכותו יתברך הוא שם אדנות כי הוא אדון כל הארץ ונמצא כי מדה זו ושם זה הן המהוין ומקיימין העולם להיות עולם כמות שהוא עכשיו יש גמור ודבר נפרד בפני עצמו ואינו בטל במציאות ממש כי בהסתלקות מדה זו ושם זה ח"ו היה העולם חוזר למקורו בדבר ה' ורוח פיו ית' ובטל שם במציאות ממש ולא היה שם עולם עליו כלל

יום שני כ"א סיון

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' פב, והנה גדר ובחי'... עד עמ' פב, ולד' סטרין.

וְהִנֵּה, גֶּדֶר וּבְחִינַת שֵׁם "עוֹלָם" נוֹפֵל עַל – דבר שהוא **בְּחִינַת מָקוֹם וּבְחִינַת זְמַן דַּוְקָא. בְּחִינַת מָקוֹם - הוּא: מִזְרָח וּמַעֲרָב, צָפוֹן, דָּרוֹם, מַעֲלָה וּמַטָּה.** – אלה הם שש הקצוות המגדירות ענין המקום, **בְּחִינַת זְמַן** - הנבראים המוגבלים ומחולקים בהגדרות של מקום וזמן, נופל השם "עולם". **וְהִנֵּה, כָּל בְּחִינוֹת אֵלּוּ** – של מקום וזמן, **אֵין לָהֶן שַׁיָּכוּת בַּמִּדּוֹת הַקְּדוֹשׁוֹת, הָעֶלְיוֹנוֹת,** – בעולם ה"אצילות". כי המדות הן "אין־סוף", כמוזכר לעיל, שמדת החסד היא חסד בבחינה של "אין־סוף", וכך שאר המדות – הרי שלא שייך בהן כלל ההגבלות של מקום או זמן, כיוון שהן "אין־סוף" ולמעלה מכל הגבלה, **כִּי־אִם בְּמִדַּת מַלְכוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ לְבַדָּהּ שַׁיָּךְ לוֹמַר שֶׁהוּא יִתְבָּרֵךְ מֶלֶךְ לְמַעְלָה עַד אֵין קֵץ וּלְמַטָּה עַד אֵין תַּכְלִית,** – שהקב"ה הוא מלך על הנבראים העליונים ביותר ועל הנבראים התחתונים ביותר – הרי שנאמר כאן גדר מסויים של מקום, התחלקות של מקום מעלה ומטה וד' רוחות, **וְכֵן** – שייך לומר שהוא מלך לְד' סִטְרִין, – על ארבעה צדדים של העולם. כלומר, ההתחלקות של מקום מעלה ומטה וד' רוחות, **וְכֵן** – שייך ענין המלכות שלמעלה, **בִּבְחִינַת זְמַן** - "ה' מֶלֶךְ, – בהווה, ה' מָלָךְ, – בעבר, ה' יִמְלֹךְ"[3]. – בעתיד, הרי שלבחינת מלכות שייכות לענין הזמן. **וְנִמְצָא, שֶׁחִיּוּת הַמָּקוֹם וְכֵן חִיּוּת הַזְּמַן, וְהִתְהַוּוּתָם מֵאַיִן לְיֵשׁ, וְקִיּוּמָם כָּל זְמַן קִיּוּמָם, הוּא מִמִּדַּת מַלְכוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ וְשֵׁם אֲדֹנוּת בָּרוּךְ־הוּא.** – שהרי רק למדת המלכות ושם אדנות יש קשר למקום וזמן, כאמור. **וּלְפִי שֶׁמִּדַּת מַלְכוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ מְיֻחֶדֶת בְּמָהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ בְּתַכְלִית הַיִּחוּד כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר, לְהִלָּן, הִלְכָּךְ** – לכן, **גַּם בְּחִינַת הַמָּקוֹם וְהַזְּמַן** – המתהווים ממדת

שער היחוד והאמונה

והנה גדר ובחי' שם עולם נופל על בחי' מקום ובחי' זמן דוקא בחי' מקום הוא מזרח ומערב צפון דרום מעלה ומטה בחי' זמן עבר הוה ועתיד. והנה כל בחי' אלו אין להן שייכות במדות הקדושות העליונות כי אם במדת מלכותו ית' לבדה שייך לומר שהוא ית' מלך למעלה עד אין קץ ולמטה עד אין תכלית וכן לד' סטרין וכן בבחי' זמן ה' מלך ה' מלך ה' ימלוך ונמצא שחיות המקום וכן חיות הזמן והתהוותם מאין ליש וקיומם כל זמן קיומם הוא ממדת מלכותו ית' ושם אדנות ב"ה ולפי שמדת מלכותו ית' מיוחדת במהותו ועצמותו ית' בתכלית היחוד כמו שיתבאר הלכך גם בחי' המקום

---

3. נוסח התפילה.

המלכות, **בְּטֵלִים בִּמְצִיאוּת מַמָּשׁ לְגַבֵּי מָהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ, כְּבִטּוּל אוֹר הַשֶּׁמֶשׁ בַּשֶּׁמֶשׁ.** – מדובר כאן כאשר מקור העולמות (זמן ומקום) "עומד" בבחינת המלכות כפי שהיא מאוחדת במהותו ועצמותו יתברך בתכלית היחוד, לפני שהיא באה, על־ידי צמצומים, להתלבש בעולמות שלמטה להוותם ולהחיותם; שכן, למרות שגם כמו שמלכות היא במדריגה זו יש כבר בהם מקור למקום וזמן, אך "שם" בחינות המקום והזמן בטלות במציאות לגמרי לגבי הקב"ה. זהו ענינו של "יחודא עילאה", האופן העליון יותר של יחוד, כפי שהנבראים מיוחדים עם הקב"ה באופן שהם בטלים במציאות ממש. שכן, מצד מקורם (מדת המלכות ושם אדנות, הפועלים את מציאותם של הנבראים) אין עדיין מקום כלל ל"מציאות" שלהם. **וְזֶהוּ שִׁלּוּב שֵׁם אַדְנוּת בְּשֵׁם הַוָּיָ"ה,** – בשמות ישנו ענין השילוב, כמו שאותיות שם אחד משתלבות באותיות שם אחר – והשם שהאות שלו באה בתחילה, שם זה הוא בהתגברות (כלומר, השם השני משולב בו), שההתגלות היא כמו מצד שם זה; אם הראשון משמות השילוב הוא משם של חסד (והשם של גבורה משולב בו) ההתגלות היא ענין של חסד, וכך הלאה. האופן והמדריגה של מלכות ושם אדנ"י, מקור הנבראים, כפי שהם עדיין מאוחדים עם מהותו ועצמותו יתברך שלמעלה מלהיות מקור לנבראים, – נקרא שם אדנ"י "בשילוב" בשם הוי' – שמצד ה"התגברות" של שם הוי' בטלים הנבראים במציאות, גם כפי שמלכות ושם אדנות הוא מקורם. **כִּי שֵׁם הַוָּיָ"ה מוֹרֶה שֶׁהוּא לְמַעְלָה מִן הַזְּמַן, שֶׁהוּא הָיָה הֹוֶה וְיִהְיֶה** – ביחד, **בְּרֵגַע אֶחָד** – שלש בחינות אלו, עבר, הוה ועתיד ביחד "עומדות" בשם הוי', כלומר שם הוי' מורה על למעלה מן הזמן. **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב [בְּ'רַעְיָא מְהֵימְנָא' פָּרָשַׁת פִּינְחָס], וְכֵן** – כך גם, **לְמַעְלָה מִבְּחִינַת מָקוֹם, כִּי הוּא מְהַוֶּה תָּמִיד אֶת כָּל בְּחִינַת הַמָּקוֹם כֻּלּוֹ מִלְּמַעְלָה עַד לְמַטָּה וְלִד' סִטְרִין.** – ולארבע רוחות. הרי ששם הוי' הוא למעלה מזמן ומקום; ואילו, שם אדנ"י, מלכות, יש לו שייכות, כאמור, לענין הזמן והמקום. אך, מצד זה ששם אדנ"י משולב בשם הוי', בטלה בחינת הזמן והמקום במציאות ממש. – זהו כאמור ענין "יחודא עילאה". להלן מוסבר ענין "יחודא תתאה".

שער היחוד והאמונה

והזמן בטילים במציאות ממש לגבי מהותו ועצמותו ית' כביטול אור השמש בשמש וזהו שילוב שם אדנות בשם הוי"ה כי שם הוי"ה מורה שהוא למעלה מן הזמן שהוא היה הוה ויהיה ברגע א' כמ"ש [בר"מ פרשת פנחס] וכן למעלה מבחי' מקום כי הוא מהוה תמיד את כל בחי' המקום כולו מלמעלה עד למטה ולד' סטרין.

יום שלישי כ"ב סיון

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' פב, והנה אעפ"... עד עמ' 164, אפילו לתחתונים.

וְהִנֵּה, אַף־עַל־פִּי – למרות, **שֶׁהוּא יִתְבָּרֵךְ לְמַעְלָה מֵהַמָּקוֹם וְהַזְּמַן - אַף־עַל־פִּי־כֵן הוּא נִמְצָא גַּם לְמַטָּה בְּמָקוֹם וּזְמַן,** – גם כשהזמן והמקום הם למטה באופן של מציאות יש – גם שם נמצא בהם הקב"ה שהוא למעלה מזמן ומקום, **דְּהַיְינוּ שֶׁמִּתְיַחֵד בְּמִדַּת מַלְכוּתוֹ שֶׁמִּמְּנָּה נִמְשָׁךְ וְנִתְהַוֶּה הַמָּקוֹם וְהַזְּמַן,** – מדת המלכות כפי שהיא באה למטה, אחרי צמצומים, להיות ה"חיות" של זמן ומקום למטה; אך גם דרגה זו של מלכות, מאוחדת עם הקב"ה. כך גם בבחינת מקום וזמן, נמצא הקב"ה שלמעלה ממקום וזמן, אלא כאן מכסה על כך מדת המלכות, באופן שהנבראים יורגשו וייראו כ"מציאות" עם הגבלות והתחלקות של זמן ומקום. **וְזֶהוּ יִחוּדָא תַּתָּאָה** – האופן התחתון יותר של יחוד. שהנבראים אינם בטלים במציאות ממש. שכן, מקורם, מדת המלכות, נותן מקום להיראותם כ"מציאות", וזהו [**שִׁלּוּב** – שם **הַוָּיָ"ה בְּ** – שם **אַדְנוּת בָּרוּךְ־הוּא**], – שם הוי' משולב בתוך שם אדנות, כלומר, שם הוי' הוא כאן בהעלם, ושם אדנות הוא בהתגלות ונותן מקום למציאות של זמן ומקום. **דְּהַיְינוּ** – כלומר, **שֶׁמָּהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ, הַנִּקְרָא בְּשֵׁם "אֵין־סוֹף" בָּרוּךְ־הוּא - מָלֵא אֶת כָּל הָאָרֶץ מַמָּשׁ בִּזְמַן וּמָקוֹם, כִּי בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל וּבָאָרֶץ וּלְד' סִטְרִין** – ארבע רוחות, **הַכֹּל מָלֵא מֵאוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא בְּשָׁוֶה מַמָּשׁ, כִּי כָּךְ הוּא "בָּאָרֶץ מִתַּחַת" כְּמוֹ "בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל" מַמָּשׁ, כִּי הַכֹּל הוּא בְּחִינַת מָקוֹם, הַבָּטֵל בִּמְצִיאוּת כְּאוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, הַמִּתְלַבֵּשׁ בּוֹ** – בבחינת מקום, **עַל־יְדֵי מִדַּת מַלְכוּתוֹ הַמְיֻחֶדֶת בּוֹ יִתְבָּרֵךְ.** – ולגבי אור אין־סוף ברוך־הוא שלמעלה לגמרי מזמן ומקום, אין שום הבדל בין שמים וארץ – הוא נמצא

שער היחוד והאמונה

והנה אף על פי שהוא ית' למעלה מהמקום והזמן אף על פי כן הוא נמצא גם למטה במקום וזמן דהיינו שמתייחד במדת מלכותו שממנה נמשך ונתהווה המקום והזמן וזהו יחודא תתאה [שילוב הוי"ה באדנות ב"ה] דהיינו שמהותו ועצמותו יתברך הנקרא בשם אין סוף ברוך הוא מלא את כל הארץ ממש בזמן ומקום כי בשמים ממעל ובארץ ולד' סטרין הכל מלא מאור א"ס ב"ה בשוה ממש כי כך הוא בארץ מתחת כמו בשמים ממעל ממש כי הכל הוא בחי' מקום הבטל במציאות באור אין סוף ברוך הוא המתלבש בו על ידי מדת

בכל מקום בשווה. אלא, כיוון שכך, הרי מצד אור אין־סוף ברוך־הוא היתה צריכה בחינת המקום והזמן להיבטל לגמרי? רַק – אין הם בטלים במציאות, מפני שֶׁמִּדַּת מַלְכוּתוֹ הִיא מִדַּת הַצִּמְצוּם וְהַהֶסְתֵּר, לְהַסְתִּיר אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, – שהנבראים לא יִרגישו בו, וזאת כדי שֶׁלֹּא יִבָּטְלוּ הַזְּמַן וְהַמָּקוֹם מִמְּצִיאוּתָם לְגַמְרֵי, וְלֹא יִהְיֶה שׁוּם בְּחִינַת זְמַן וּמָקוֹם בְּמְצִיאוּת אֲפִלּוּ לַתַּחְתּוֹנִים. – רק כיוון שבחינת מלכות מסתירה על האור אין־סוף ברוך־הוא, יכול להיות ענין הזמן והמקום לנבראים.

שער היחוד והאמונה

מלכותו המיוחדת בו ית' רק שמדת מלכותו היא מדת הצמצום וההסתר להסתיר אור אין סוף ב"ה שלא יבטלו הזמן והמקום ממציאותם לגמרי ולא יהיה שום בחי' זמן ומקום במציאות אפילו לתחתונים.

יום רביעי כ"ג סיון

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 164, והנה במ"ש יובן... עד עמ' פג, מהרמ"ק ז"ל]:

וְהִנֵּה, כְּמַה שֶׁנִּתְבָּאֵר יוֹבֶן מַה שֶׁכָּתוּב[4]: "אֲנִי ה' לֹא שָׁנִיתִי", פֵּרוּשׁ – לא שמשמעות מה שהקב"ה אומר "אני ה' לא שניתי" היא רק לומר שהוא לא שינה הנהגתו או אפילו את רצונו לגבי אלה שעושים טוב לשלם להם שכר עבור זה וכך הלאה, אלא הכוונה היא שהקב"ה אומר: "אני לא השתניתי", שאין שום שינוי חס־ושלום בהקב"ה. הרי לא שייך כלל להצביע על שום ענין שיפעול שינוי חס־ושלום בו יתברך! הדבר היחידי שיכול לתת מקום לחשוב שישנו חלילה שינוי – הוא בנוגע לאחדותו יתברך מצד בריאת העולמות: לפני שהוא יתברך ברא את העולמות, לא היתה שום מציאות, רק הקב"ה בלבד. ואילו אחרי שהוא יתברך ברא את העולמות, יכולים הרי לחשוב, שכאילו התווסף עוד דבר (העולמות והנבראים) ואשר ממילא מהוה הדבר שינוי חס־ושלום באחדותו המוחלטת – כלפי כך נאמר "לא שניתי", שֶׁאֵין שׁוּם שִׁנּוּי כְּלָל, כְּמוֹ שֶׁהָיָה לְכַדּוֹ קֹדֶם בְּרִיאַת הָעוֹלָם - כָּךְ הוּא לְכַדּוֹ אַחַר שֶׁנִּבְרָא. – שהרי לכאורה לא מובן: כיצד הוא לבדו אחרי התהוות הבריאה – הרי התווסף עוד דבר, העולם? – אך כפי שהוסבר לעיל ענין היחוד, שהכוונה היא שהעולם בטל במציאות ומאוחד אתו יתברך – מובן, שהוא "לבדו" אחרי הבריאה, בדיוק כמו שהוא "לבדו" לפני הבריאה, כי כל הבריאה בטלה במציאות ומאוחדת אתו יתברך. מה שהבריאה נראית כ"מציאות" הרי זה רק לגבי הנבראים התחתונים, ואילו לגביו יתברך אין היא שום מציאות כלל, והרי הוא "לבדו" אחרי בריאת העולמות כמו שהוא לפני הבריאה. וְזֶהוּ שֶׁאוֹמְרִים[5]: "אַתָּה – ריבונו של עולם, הוּא עַד שֶׁלֹּא נִבְרָא הָעוֹלָם, אַתָּה הוּא כו'", – משנברא העולם. לכאורה: היה מספיק בנאמר "אתה הוא עד שלא נברא העולם ומשנברא", לשם מה נשנה עוד הפעם "**אתה הוא** משנברא" – אלא, נאמר עוד הפעם "אתה הוא", כדי להדגיש, שה"אתה הוא" שאחרי בריאת העולם, הוא אותו "אתה הוא" שלפני בריאת העולם, בְּלִי שׁוּם שִׁנּוּי בְּעַצְמוּתוֹ, – וגם וְלֹא בְּדַעְתּוֹ[6], – שלמרות שיש מקום לומר שבריאת העולם תהווה שינוי בדעתו[7], בחשבנו שבמה שהתווסף עולם התווסף משהו בידיעה שהוא יודע את העולם, וממילא מהווה הדבר שינוי בדעתו – לכן אומרים, שגם בידיעה שלו אין שום שינוי חס־ושלום, כִּי בִּידִיעַת עַצְמוֹ יוֹדֵעַ כָּל הַנִּבְרָאִים, שֶׁהַכֹּל מִמֶּנּוּ וּבָטֵל בְּמְצִיאוּת אֶצְלוֹ, – וכיוון שבידיעת עצמו הוא יודע את כל הנבראים, לא התווסף שום חידוש ולא נתהווה שום שינוי בידיעתו: לפני הבריאה היתה ידיעת עצמו וכך אחרי הבריאה ישנה ידיעת עצמו, ידיעה שעל ידה הוא יודע את כל הנבראים המתהווים ממנו. וּכְמוֹ שֶׁכָּתַב הָרַמְבַּ"ם זַ"ל[8], שֶׁ"הוּא הַיּוֹדֵעַ, וְהוּא הַיָּדוּעַ, וְהוּא הַדֵּעָה עַצְמָהּ – כפי שהוסבר ביתר פירוט בפרק שני שבחלק הראשון – שאצל האדם, ישנם שלשה דברים נפרדים: ישנו ה"**יודע**" – נפש האדם שהיא זו היודעת, וישנו ה"**ידוע**" – **הדבר** שיודעים אותו, וישנה ה"**דיעה**" – כוח הדעת לדעת ולהבין; ואילו אצל הקב"ה, כותב הרמב"ם, כל זה "הוא" עצמו, הַכֹּל אֶחָד, וְדָבָר זֶה – ממשיך הרמב"ם, אֵין כֹּחַ בַּפֶּה – האדם, לְאָמְרוֹ, וְלֹא בָּאֹזֶן לִשְׁמְעוֹ, וְלֹא בְּלֵב הָאָדָם – ובהבנתו, לְהַכִּירוֹ עַל בּוּרְיוֹ". – שתהיה לאדם הכרה יסודית

שער היחוד והאמונה

והנה במ"ש יובן מ"ש אני ה' לא שניתי פי' שאין שום שינוי כלל כמו שהיה לבדו קודם בריאת העולם כך הוא לבדו אחר שנברא וז"ש אתה הוא עד שלא נברא העולם אתה הוא כו' בלי שום שינוי בעצמותו ולא בדעתו כי בידיעת עצמו יודע כל הנבראים שהכל ממנו ובטל במציאות אצלו וכמ"ש הרמב"ם ז"ל שהוא היודע והוא הידוע והוא הדיעה עצמה הכל אחד ודבר זה אין כח בפה לאמרו ולא באזן לשמעו ולא בלב האדם להכירו על בוריו כי

---

4. מלאכי ג, ו. 5. בנוסח התפילה (ילקוט ואתחנן רמז תתלה). 6. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שאינו אלא תואר. ועד"מ להבדיל באלף כו' – באדם הרי ידיעתו למטה ביותר מעצמות נפשו – בנוגע לפשיטות, מציאות וכו'". 7. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שאינו אלא אחד מתוארין – ואי"ז משנה בעצמותו ח"ו". 8. הלכות יסודי התורה פ"ב ה"ו. ובכ"מ. מו"נ ח"א פס"ח.

בזה, להשיג איך זה ידיעה כזו **שמי** שיודע, **ומה** שהוא יודע, **ובמה** שהוא יודע – הכל דבר אחד, **כִּי הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, מָהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ וְדַעְתּוֹ - הַכֹּל אֶחָד מַמָּשׁ מִכָּל צַד וּפִנָּה, בְּכָל דֶּרֶךְ** - של, יחוד, **וְאֵין דַּעְתּוֹ דָּבָר נוֹסָף עַל מָהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ, כְּמוֹ שֶׁהוּא בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם, שֶׁדַּעְתָּהּ דָּבָר נוֹסָף עַל מָהוּתָהּ וּמֻרְכָּב בָּהּ,** – אצל האדם מהווה הדעת ענין נוסף על הנפש המורכב בה, שֶׁהֲרֵי כְּשֶׁהָאָדָם לוֹמֵד וְיוֹדֵעַ אֵיזֶה דָּבָר - **כְּבָר הָיְתָה בּוֹ נַפְשׁוֹ הַמַּשְׂכֶּלֶת בְּטֶרֶם שֶׁלָּמַד וְיָדַע, וְאַחַר שֶׁלָּמַד וְיָדַע נִתּוֹסְפָה יְדִיעָה זוֹ בְּנַפְשׁוֹ,** – הרי שבאדם הידיעה היא דבר נוסף לנפש – נוסף בה הענין שנלמד. **וְכֵן מִדֵּי יוֹם בְּיוֹם "יָמִים יַדְּבֵרוּ, וְרֹב שָׁנִים יוֹדִיעוּ חָכְמָה"[9],** – ה"ימים" מלמדים את האדם, והרבה שנים מוסיפים חכמה לאדם, **וְאֵין זוֹ אַחְדוּת פְּשׁוּטָה אֶלָּא מֻרְכֶּבֶת,** – כלומר, למרות שהידיעה באדם היא גם כן מאוחדת עם הנפש – הרי אנו אומרים שהנפש יודעת – אך יחוד זה של הידיעה עם הנפש אינו "אחדות פשוטה" ("אחדות **פשוטה**" היינו שלא שייך שתהיה **לא** מאוחדת), אלא זוהי אחדות מורכבת, הרי הם שני דברים המתאחדים. **אֲבָל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא הוּא אַחְדוּת פָּשׁוּט בְּלִי שׁוּם הַרְכָּבָה וְצַד רִבּוּי כְּלָל.** – שנאמר שקודם לכן זה לא היה, דבר כזה לא שייך לומר חס־ושלום בו יתברך. **וְאִם כֵּן,** – כיוון שאחדותו היא פשוטה, בלי הרכבה ובלי ריבוי, אי אפשר שדעתו תהיה דבר נפרד ממנו, שהרי אז היה משמע שלפני שידע היה אופן אחד ואחר כך נוספו ידיעה, ריבוי והרכבה חס־ושלום, אלא: **עַל־כָּרְחֲךָ מָהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ וְדַעְתּוֹ - הַכֹּל דָּבָר אֶחָד מַמָּשׁ, בְּלִי שׁוּם הַרְכָּבָה. וּלְפִיכָךְ, כְּשֵׁם שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְשׁוּם נִבְרָא בָּעוֹלָם לְהַשִּׂיג מָהוּת הַבּוֹרֵא וְעַצְמוּתוֹ - כָּךְ אִי אֶפְשָׁר לְהַשִּׂיג מָהוּת דַּעְתּוֹ,** – שכן, דעתו וידיעתו הן דבר אחד אתו יתברך, **רַק לְהַאֲמִין בֶּאֱמוּנָה, שֶׁהִיא לְמַעְלָה מֵהַשֵּׂכֶל וּמֵהַשָּׂגָה,** – ומשום כך יכולה היא לקבל ענין שלמעלה מהבנת אנוש, **שֶׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא יָחִיד וּמְיֻחָד - הוּא וְדַעְתּוֹ הַכֹּל אֶחָד מַמָּשׁ, וּבִידִיעַת עַצְמוֹ מַכִּיר וְיוֹדֵעַ כָּל הַנִּמְצָאִים עֶלְיוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים,** – ה"נמצאים" של העולמות העליונים ושל העולמות התחתונים, **עַד שֶׁלְּשׁוּל קָטָן שֶׁבָּהֶם[10], וְעַד יַתּוּשׁ קָטָן שֶׁיִּהְיֶה בְּטַבּוּר הָאָרֶץ[11] - אֵין דָּבָר נֶעְלָם מִמֶּנּוּ, וְאֵין יְדִיעָה זוֹ** – שהוא יודע את כל הנבראים, **מוֹסִיפָה בּוֹ רִבּוּי וְהַרְכָּבָה כְּלָל,** – של דבר נוסף, **מֵאַחַר שֶׁאֵינָהּ רַק יְדִיעַת עַצְמוֹ,** – ובידיעת עצמו הוא יודע כל הנבראים המתהווים ממנו ובטלים אליו במציאות ומאוחדים בו, **וְעַצְמוּתוֹ וְדַעְתּוֹ הַכֹּל אֶחָד[12]. וּלְפִי שֶׁזֶּה קָשֶׁה מְאֹד לְצַיֵּר בִּשְׂכְלֵנוּ,** – ידיעה כזו[13], **עַל כֵּן** – לכן,

שער היחוד והאמונה

הקב"ה מהותו ועצמותו ודעתו הכל אחד ממש מכל צד ופינה בכל דרך יחוד ואין דעתו דבר נוסף על מהותו ועצמותו כמו שהוא בנפש האדם שדעתה דבר נוסף על מהותה ומורכב בה שהרי כשהאדם לומד ויודע איזה דבר כבר היתה בו נפשו המשכלת בטרם שלמד וידע ואחר שלמד וידע ניתוספה ידיעה זו בנפשו וכן מידי יום ביום ימים ידברו ורוב שנים יודיעו חכמה ואין זו אחדות פשוטה אלא מורכבת אבל הקב"ה הוא אחדות פשוט בלי שום הרכבה וצד ריבוי כלל ואם כן ע"כ מהותו ועצמותו ודעתו הכל דבר אחד ממש בלי שום הרכבה ולפיכך כשם שאי אפשר לשום נברא בעולם להשיג מהות הבורא ועצמותו כך אי אפשר להשיג מהות דעתו רק להאמין באמונה שהיא למעלה מהשכל ומהשגה שהקב"ה יחיד ומיוחד הוא ודעתו הכל אחד ממש ובידיעת עצמו מכיר ויודע כל הנמצאים עליונים ותחתונים עד שלשול קטן שבים ועד יתוש קטן שיהיה בטבור הארץ אין דבר נעלם ממנו ואין ידיעה זו מוסיפה בו ריבוי והרכבה כלל מאחר שאינה רק ידיעת עצמו ועצמותו ודעתו הכל אחד ולפי שזה קשה מאד לצייר בשכלנו ע"כ

---

9. איוב לב, ז. **10.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "[קטן **שבכל** הבריות – רש"י חולין (מ, א)] **שבים** [כן גירסת הטושו"ע יו"ד ס"ד]". **11.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "הפחות **בצורה** – חשיבות – שבכל הברואים – ראה רמב"ם יסוד"ת ב, ט – וראה ב"ר רפ"ח". **12.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "לכאורה כאן נסתיים **כל** הענין. והרי אין ענינו לפרש כתבי התנ"ך: ע"כ אמר הנביא וכו' [משא"כ בפ"ב, דמוסיף ביאור **בענין**: ודבר זה כו', ורק **מסתייע** מהכתובים]. אלא שבא לתרץ קושיא שלכאורה סותרת **כל הכתוב לעיל**. דנקודתו - דהוא היודע כו' ובידיעת עצמו וכו' **שכתב הרמב"ם** - כ"ז הוא יחו"ת, **עבודת כאו"א** [ולא יחו"ע - דשייך לאנשי מעלה וכו']. דלכאורה סיום הענין ברמב"ם **על אתר**: ודבר זה אין בלב **האדם** (**איזה שיהי'**) להכירו על בוריו - משמע דאפילו אנשי מעלה אין מכירים וכו'! ובפרט עפמש"כ בהל' תשובה ספ"ה "הוא **שהנביא אמר** כי לא מח' כו'". - וע"כ מבאר **דע"כ** אמר הנביא, מפני שקשה לצייר בשכל - אבל העבודה שייכת לכאו"א. וק"ל". **13.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "1) ודייק בלשונו "**לצייר**" שאינו רגיל **כלל**. ובפרט בנוגע לשכל (שמורגל "להבין", "להשיג" וכיו"ב). 2) סתירה מיני' ובי', לכאורה: "קשה מאד" - **מוכח** דסו"ס **אפשרי** לצייר (לאחרי הקושי מאד) ותומ"י ממשיך - החקר גו' העיני גו' - **משמע דא"א**. וכן לעיל: ודבר זה **אין כח כו' להכירו כו'**. וי"ל: ציור בשכל - צ"ל בדוגמת ציור כפשוטו: 1) התאמתות ללא ספק (שהרי **רואה** הציור) - "אפלייג" בשכל בהחלט. 2) אף שאינו מבין **כלל** איך ציירו הציור ופרטיו - אין זה נוגע כלל בהתאמתות אצלו - שהרי למרות אי ההבנה - **בשעת מעשה** רואה הציור לכל פרטיו. ובנדו"ד יש: 1) **להבין** בשכל שאין **מקום להקשות** בחקר אלקה - שהרי הק' גם לפי הבנת השכל - ראה לקמן פ"ט - בל"ג והגבלות 2) **א"א להבין** בשכל (**בידיעת החיוב**) איך זה המציאות דאחה"פ ובה יש "עצמות" ו"דעת" וידיעת המון נבראים שכאו"א פרט **בפ"ע**.

אָמַר הַנָּבִיא[14]: "כִּי גָבְהוּ שָׁמַיִם מֵאָרֶץ - כֵּן גָּבְהוּ דְרָכַי - אומר הקב"ה, **מִדַּרְכֵיכֶם וּמַחְשְׁבֹתַי מִמַּחְשְׁבֹתֵיכֶם**", **וּכְתִיב**[15]: "הֲחֵקֶר אֱלוֹהַּ תִּמְצָא וְגוֹ'", **וּכְתִיב**[16]: "הַעֲינֵי בָשָׂר לָךְ, **אִם כִּרְאוֹת אֱנוֹשׁ תִּרְאֶה**", **שֶׁהָאָדָם רוֹאֶה וְיוֹדֵעַ כָּל הַדְּבָרִים** - שהוא יודע, **בִּידִיעָה שֶׁחוּץ מִמֶּנּוּ**, - וידיעה זו, כיוון שהיא חוץ ממנו ולפני כן לא ידע אותה, הרי כשהוא יודע את הידיעה, מתווסף בו דבר זה, **וְהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא** - יודע הכל, **בִּידִיעַת עַצְמוֹ, עַד כָּאן לְשׁוֹנוֹ** - של הרמב"ם. [עַיֵּן שָׁם **בְּהִלְכוֹת יְסוֹדֵי הַתּוֹרָה. וְהִסְכִּימוּ עִמּוֹ חַכְמֵי הַקַּבָּלָה, כַּמְּבֹאָר בַּפְּרֵדֵס מֵהָרְמַ"ק זִכְרוֹנוֹ־לִבְרָכָה**]: - שכן, ישנם גדולי ישראל החולקים על הרמב"ם בענין זה, בטענם שאי אפשר לומר על הקב"ה גדר של דעת, גם לא בידיעה כזו שהיא מופשטת לגמרי מגדרי הידיעה שלנו - וכיוון שאומרים, שהוא יתברך עצמו הוא ה"מדע" והוא ה"יודע" וכו', יש בכך חס־ושלום משום הגדרה מסויימת לגבי הקב"ה, שהוא אין־סוף. ברם, על פי קבלה, צודק הרמב"ם: אלא (כפי שכתוב בהגהה בפרק שני שבחלק הראשון, וכפי שכתוב להלן בהגהה בפרק ט') דבר זה הוא אחרי הרבה צמצומים שאור אין־סוף ברוך־הוא מצמצם את עצמו, עד שהוא מתלבש בכלים של ספירות חכמה בינה ודעת של עולם האצילות - שם "הוא המדע הוא היודע כו'", שכן הספירות מאוחדות בתכלית היחוד עם אור אין־סוף, עד ליחוד של "הוא היודע" וכו'[17].

שער היחוד והאמונה

אמר הנביא כי גבהו שמים מארץ כן גבהו דרכי מדרכיכם ומחשבותי ממחשבותיכם וכתיב החקר אלוה תמצא וגו' וכתיב העיני בשר לך אם כראות אנוש תראה שהאדם רואה ויודע כל הדברים בידיעה שחוץ ממנו והקב"ה בידיעת עצמו עכ"ל [ע"ש בה' יסודי התורה והסכימו עמו חכמי הקבלה כמבואר בפרדס מהרמ"ק ז"ל]:

יום חמישי כ"ד סיון

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' פג, והנה מכאן... עד עמ' 166, ודעתו הכל א'.

וְהִנֵּה, מִכָּאן[18] - ממה שהוסבר, שידיעתו של הקב"ה היא דבר אחד עם הקב"ה עצמו, שהרי אם לא כך, היתה הידיעה חס־ושלום ענין של ריבוי והרכבה - ודבר זה לא שייך בהקב"ה, כי הוא יתברך הוא אחד הפשוט - הנה מענין זה, **יֵשׁ לְהָבִין שִׁגְגַת מִקְצָת חֲכָמִים בְּעֵינֵיהֶם**, - וכיוון שגם שוגג זקוק לכפרה, לכן ה' **יְכַפֵּר בַּעֲדָם**, - על טעותם, **שֶׁשָּׁגוּ וְטָעוּ בְּעִיּוּנָם בִּכְתָבֵי הָאַרִיז"ל, וְהֵבִינוּ עִנְיַן הַצִּמְצוּם הַמֻּזְכָּר שָׁם כִּפְשׁוּטוֹ**, - בכתבי האריז"ל מוזכר, שבתחילת בריאת העולמות, היה אור אין־סוף ממלא "מקום" העולמות, ולא היה שום נתינת מקום למציאות העולמות, שכן עולמות הם בבחינת גבול - ואור אין־סוף ברוך־הוא, הרי הוא אין־סוף, בלי גבול. לכן, נאמר שם, היה ענין הצמצום, שאור אין־סוף "נסתלק", כדי שיהיה מקום למציאות העולמות. לאמיתו של דבר הכוונה במה שאור אין־סוף "נסתלק" היא, שאור אין־סוף אינו מאיר בגילוי - "אין־סוף" ו"בלי גבול" אינם בהתגלות - רק מתגלה כוח הגבול, הנותן מקום למציאות עולמות בעלי גבול. - ואילו ה"חכמים בעיניהם" טעו, בסברם שענין הצמצום וההסתלקות הוא שם במובנם הפשוט - **שֶׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא סִלֵּק עַצְמוֹ וּמָהוּתוֹ חַס־וְשָׁלוֹם מֵעוֹלָם הַזֶּה**[19], - שלא כפי האמת, שמשמעות "סילק" היא, כאמור, שהעלים את האור ואת ההתגלות, שענין אור אין־סוף לא יהיה **בגילוי**, אלא הם הבינו כפשוטו, שהוא

שער היחוד והאמונה

והנה מכאן יש להבין שגגת מקצת חכמים בעיניהם ה' יכפר בעדם ששגו וטעו בעיונם בכתבי האריז"ל והבינו ענין הצמצום המוזכר שם כפשוטו שהקב"ה סילק עצמו ומהותו ח"ו מעוה"ז רק שמשגיח

---

3) ע"י ההתעמקות שבה שאין מקום להקשות וכו' סו"ס נתאמת בשכלו (לאחרי קשה מאד עכ"פ) שכן הוא אף שאינו מבין (**בידיעת החיוב**) וכנ"ל בעניני הציור. ובזה מתורצת ג"כ הסתירה: **דחקר** אלקה וכן **להכירו בלב** - א"א (היינו **בידיעת החיוב**) [אבל אפשר בידיעת השלילה (ולכן מדייק דהא דא"א - דוקא **תמצא, על בוריו**, וכן בפ"ב להבינו **על בוריו** - דוקא". ועפ"ז מתורצת ג"כ קושית הראב"ד בהשגותיו (הל' תשובה ספ"ה) על הרמב"ם "דמתחיל בקושיא ע"פ שכל (בנוגע לידיעת ה') ולא השלימה ע"פ שכל" כ"א "החזירו לאמונה" - וע"פ הנ"ל מתורץ - כי גם ברמב"ם שם מדייק **"להשיג דבר זה על בוריו" (ידיעת החיוב** והמהות דוקא - משא"כ בידיעת השלילה **שאפשר** - וה"ז הסברה וידיעה **בשכל** ולא באמונה) [ומתאים לשיטת הרמב"ם (מו"נ ח"א פנ"ח) בנוגע לתוארי ה' **בכלל** - שבזה רק ענין השלילה. עיין לקו"ת פקודי ו,ב]. ובפרט ע"פ אדה"ז כאן ש"קשה מאד" אפשר גם "**לצייר בשכל**". - וראה שם בלקו"ת איך שע"י **ריבוי** בידיעות השלילה (בענינים הגשמיים) ["קשה מאד"] יוכל להגיע כמעט "**לציור**" הדבר - אפילו להרמב"ם. ועיין בהנסמן בע' השגת החיוב השלילה במפתחות מאמרי אדנ"ע". **14.** ישעי' נה, ט. **15.** איוב יא, ז. **16.** שם, י, ד. **17.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א**: "וכמשנ"ת כ"ז בארוכה (דעת הרמב"ם, החולקים עליו וביאור אדה"ז בזה) בסהמ"צ להצ"צ במצ' האמנת אלקות". **18.** על השאלה: אם "מכאן" הכוונה למה שרבנו הזקן מביא בשם הרמב"ם ש"הוא ודעתו אחד", או שהכוונה היא על ביאורו הכללי של רבנו הזקן ב"שער היחוד והאמונה", שהנבראים בטלים במציאות לו יתברך, **ענה כ"ק אדמו"ר שליט"א**: "הרי מפורש מכאן (ולא – **מכללות** כו') – דכיון שמאמינים שיודע כו' וע"כ אין כו' **בידיעת עצמו** כו' (שביאר **כאן**)". **19.** בתשובה על השאלה, מדוע מביא

סילק חס־ושלום את עצמו מעולם הזה, **רַק שֶׁמַּשְׁגִּיחַ מִלְּמַעְלָה בְּהַשְׁגָּחָה פְּרָטִית עַל כָּל הַיְצוּרִים כֻּלָּם, אֲשֶׁר בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל וְעַל הָאָרֶץ מִתַּחַת.** – על כל אלה משגיח הקב"ה מלמעלה בהשגחה פרטית, אך כיצד מתבטא הדבר? – לפי סגנונם הוא למשל כמלך היושב בהיכלו ומסתכל משם על הדברים שמחוץ להיכל. כלומר, המלך עצמו אינו נמצא מחוץ להיכל, למרות שהשגחתו היא גם מחוץ להיכל. כך, הם אומרים, משגיח הקב"ה על כל הנבראים שהם חס־ושלום מחוץ ל"היכל" שלו. **וְהִנֵּה, מִלְּבַד שֶׁאִי אֶפְשָׁר כְּלָל לוֹמַר עִנְיַן הַצִּמְצוּם כִּפְשׁוּטוֹ שֶׁהוּא מִמִּקְרֵי הַגּוּף** – מי שנתון תחת מקרי הגוף יכול להיות בו ענין הצמצום וההסתלקות כפשוטו: בתחילה הוא היה כאן, ולאחר מכן הסתלק משם ואינו נמצא שם יותר – אבל אי אפשר כלל לומר דבר זה **עַל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, הַנִּבְדָּל מֵהֶם** – ממקרי הגוף, **רַבּוֹא רִבְבוֹת הַבְּדָלוֹת עַד אֵין קֵץ;** נוסף על כך, **אַף גַּם זֹאת, לֹא בִּדִּעַת יְדִיעָתוֹ, מֵאַחַר שֶׁהֵם מַאֲמִינִים בְּנֵי מַאֲמִינִים שֶׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא יוֹדֵעַ כָּל הַיְצוּרִים שֶׁבָּעוֹלָם הַזֶּה הַשָּׁפֵל וּמַשְׁגִּיחַ עֲלֵיהֶם,** – הרי שהם מודים שידיעתו והשגחתו ישנן כאן בעולם הזה השפל, **וְעַל כָּרְחָךְ** – מן ההכרח לומר **שֵׁאֵין יְדִיעָתוֹ אוֹתָם** – את כל הנבראים, **מוֹסִיפָה בּוֹ רִבּוּי וְחִדּוּשׁ,** – וכל זה מדוע? – **מִפְּנֵי שֶׁיּוֹדֵעַ הַכֹּל בִּידִיעַת עַצְמוֹ** – אילו ידיעתו את הנבראים לא היתה "בידיעת עצמו", היתה אז בידיעה זו משום ריבוי וחידוש: נוספה ידיעה זו, והיא ענין של חידוש, שהרי לפני כן לא היתה ידיעה זו ועתה היא כן ישנה; אך כיוון שמושלל למעלה לגמרי ענין של ריבוי וחידוש, מן ההכרח שידיעת הקב"ה את הנבראים היא באופן שהוא יודע אותם בידיעת עצמו – וממילא, **הֲרֵי כִּבְיָכוֹל מָהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ** – הוא עצמו, **וְדִעָתוֹ** – שיודע את הנבראים שבעולם הזה, **הַכֹּל אֶחָד.** – כיוון שידיעתו והשגחתו ישנן בעולם הזה, וידיעתו היא דבר אחד אתו, הרי שהוא עצמו יתברך ישנו בעולם הזה. אין זה, כמו שהם מדמים, כמלך הישב בהיכלו ורק השגחתו היא מחוץ להיכל, אלא המלך עצמו נמצא במקום שהשגחתו נמצאת. כך, שגם בעולם הזה השפל, שמצד עצמו הוא נראה ומורגש כ"יש" ו"מציאות", ורק על־ידי עבודה צריכים לעשות את העולם דירה לו יתברך, מקום של התגלות לו יתברך, הרי הוא עצמו ברוך־הוא נמצא כאן בעולם הזה באותה מדה שהוא נמצא בעולמות העליונים.

שער היחוד והאמונה

מלמעלה בהשגחה פרטית על כל היצורים כולם אשר בשמים ממעל ועל הארץ מתחת והנה מלבד שא"א כלל לומר ענין הצמצום כפשוטו שהוא ממקרי הגוף על הקב"ה הנבדל מהם ריבוא רבבות הבדלות עד אין קץ אף גם זאת לא בדעת ידברו מאחר שהם מאמינים בני מאמינים שהקב"ה יודע כל היצורים שבעוה"ז השפל ומשגיח עליהם וע"כ אין ידיעתו אותם מוסיפה בו ריבוי וחידוש מפני שיודע הכל בידיעת עצמו הרי כביכול מהותו ועצמותו ודעתו הכל א'

יום שישי כ"ה סיון

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 166, וז"ש בתקונים... עד עמ' 166, דממלא לון.

וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב בַּ'תִּקּוּנִים' תִּקּוּן נז: "דְּלֵית אֲתַר פְּנוּי מִינֵיהּ, לָא בְּעִלָּאִין וְלָא בְּתַתָּאִין"; – אין מקום פנוי ממנו יתברך לא בעליונים ולא בתחתונים. הרי נאמר בתיקוני זהר, **שהוא עצמו** נמצא בעולמות התחתונים; **וּבְ'רַעְיָא מְהֵימְנָא' פָּרָשַׁת פִּינְחָס:** – כתוב: **"אִיהוּ תָּפֵים בְּכוּלָּא וְלֵית מַאן דְּתָפֵים בֵּיהּ כּוּ',** – הוא (הקב"ה) תופס בכל דבר ואין מי שיתפוס בו, **אִיהוּ סוֹבֵב כָּל עָלְמִין כּוּ',** – הוא (הקב"ה) "סובב" ומקיף את כל העולמות כו', **וְלֵית מַאן דְּנָפִיק מֵרְשׁוּתֵיהּ לְבַר,** – ואין מי שיוצא מחוץ לרשותו, **אִיהוּ מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין כּוּ',** – הוא (הקב"ה) ממלא את כל העולמות, ומחיה אותם בחיות פנימית מותאמת לכל נברא, **אִיהוּ מְקַשֵּׁר וּמְיַחֵד זִינָא לְזִינֵיהּ עִלָּא**

שער היחוד והאמונה

וז"ש בתקונים תיקון נ"ז דלית אתר פנוי מיניה לא בעילאין ולא בתתאין ובר"מ פ' פנחס איהו תפים בכולא ולית מאן דתפים ביה כו' איהו סוב"ע כו' ולית מאן דנפיק מרשותי' לבר איהו ממכ"ע כו' איהו מקשר ומיחד זינא לזיניה עילא

כאן דוקא רבנו הזקן **עולם הזה**, אף שלכאורה הדיעה של הטועים בענין ה"צמצום" תופסת גם בשייכות לכל העולמות (כלומר, הסילוק הוא מכל העולמות) – **כתב כ"ק אדמו"ר שליט"א**: "הרי אח"כ חזר והאיר (אלא שבאופן דקו קצר), **ולכל** הדיעות בג"ע וביהמ"ק וכו' נאמר **ושכנתי בתוכם**, אף **שבשעת הצמצום** – הי' רק חלל". במקום אחר (לקו"ש חט"ו ע' 472) כותב כ"ק אדמו"ר שליט"א ביתר פירוט: "י"ל שני טעמים בדבר (א) מה שהכריח הנ"ל לפרש הצמצום כפשוטו, הוא זה דא"א לומר דלא סילק עצומ"ה מעוה"ז דא"כ נמצא הוא "גם בגשמיים השפלים הבלתי נכבדים ואף הנבזים" – ותפס אדה"ז התחלת **ויסוד** שיטתם. (ב) בשאר העולמות י"ל דלאחר הצמצום חזר והמשיך עצמו"ה, וא"כ אין להקשות מת"ז ומר"מ שמקשה לקמן, משא"כ בעוה"ז דא"א לומר דחזר והמשיך עצומ"ה כי א"א, לשיטתם, שימצא בגשמיים כו' כנ"ל. ולא מבעי דבעולם האצי' יוכלו לתרץ דחזר והמשיך, אלא אפילו בהעולמות שבהם אין איהו וחיוהי וגרמוהי חד י"ל כך, וע"ד שאנו אומרים כך בנוגע להארת הקו בעולמות בי"ע".

וְתַתָּא, – הוא (הקב"ה) מקשר ומיחד מין אחד במין שני, את העליון עם התחתון, **וְלֵית קוּרְבָּא בְּד' יְסוֹדִין, אֶלָּא בְּקֻדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא כַּד אִיהוּ בֵּינֵיהוֹן",** – ואין שום קירבה ואיחוד בארבעה היסודות (מהם מורכב כל נברא) אלא על־ידי הקב"ה כשהוא נמצא ביניהם, על־ידי כוח האין־סוף בארבעה היסודות – מתהווה התחברות ביניהם, למרות שמצד עצמם הם הפכיים אחד לשני, כמו אש ומים, **עַד כָּאן לְשׁוֹנוֹ** – של הזהר שם. **וְרוֹצֶה לוֹמַר:** – במה שהוא אומר, **"לֵית מַאן דְּתָפִים בֵּיהּ"** – הכוונה היא, **שֶׁאֵין מִי שֶׁיִּתְפֹּס בְּהַשָּׂגַת שֶׁכְּלוֹ מִכָּל שְׁכָלִים הָעֶלְיוֹנִים,** – גם בין ה"שכליים העליונים", של הנבראים מהעולמות העליונים (שהם בעלי שכל והשגה גדולים) אין מי שיתפוס בשכלו **בְּמָהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּ'תִּקּוּנִים':** – ב"תיקוני זהר": **"סְתִימָא דְּכָל סְתִימִין,** – שגם העולמות הסתומים לגבינו, אין השגתם יכולה "לתפוס" את הקב"ה והוא "סתום" מהם, **וְלֵית מַחֲשָׁבָה תְּפִיסָא בָּךְ כְּלָל".** – אין שום מחשבה (גם לא של "עלמין סתימין") יכולה "לתפוס" בהקב"ה עצמו. בענין של "תפיסא", לתפוס בשכל והשגה, הרבותא היא שגם העליונים בשכלם והשגתם הגדולים, אינם יכולים לתפוס ולהבין את הקב"ה. ברם, פירוש נוסף ב"תפיסא", כשאומרים שאין דבר תופס בו, הכוונה היא גם, ששום דבר אינו מחזיק בו ואינו פועל בו שום תפיסה ושינוי. שהרי כשהאדם יוצר ועושה דבר הרי הוא נתפס ביצירתו, הוא משתנה לפי מה שיצירת הדבר דורשת. ואילו פעולתו של הקב"ה בהתהוות והחייאת כל הנבראים, אינה פועלת בו שום תפיסה ושינוי – בכך מתבטאת הרבותא של העולמות התחתונים, שגם הם, שליצירתם נדרש יותר צמצום והתלבשות, ובכל זאת גם הם אינם פועלים בו יתברך שום תפיסה ושינוי. וכדלהלן: **וְגַם בַּתַּחְתּוֹנִים,** – אין אף אחד שיתפוס בו, **אַף־עַל־גַּב דְּאִיהוּ מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין** – למרות שהוא יתברך "ממלא" את כל העולמות והנבראים, ומחייה אותם בחיות מותאמת לכל נברא, והחיות **מתלבשת** בפנימיות בנברא – הרי לכאורה יכול הדבר לפעול תפיסה ושינוי בו יתברך מצד העולמות התחתונים יותר מאשר מצד העולמות העליונים, אין הדבר כך, כי האופן איך שהוא ממלא כל עלמין – **אֵינוֹ בְּנִשְׁמַת הָאָדָם** – המתלבשת **תּוֹךְ גּוּפוֹ, שֶׁהִיא** – הנשמה, **נִתְפֶּסֶת תּוֹךְ הַגּוּף עַד שֶׁמִּתְפַּעֶלֶת וּמְקַבֶּלֶת שִׁנּוּיִים מִשִּׁנּוּיֵי הַגּוּף וְצַעֲרוֹ, מֵהַכָּאוֹת** – שהגוף מקבל, **אוֹ קְרִירוּת** – שהגוף סובל, **אוֹ חֲמִימוּת הָאֵשׁ וְכַיּוֹצֵא,** – שסבל הגוף משפיע גם על הנפש. **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בְּהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא,** – שלמרות שהוא ממלא כל העולמות ומתלבש בהם, כפעולת הנשמה בגוף, אף על פי כן שונה הדבר בהקב"ה, **שֶׁאֵינוֹ מְקַבֵּל שׁוּם שִׁנּוּי** – ואינו מושפע **מִשִּׁנּוּיֵי עוֹלָם הַזֶּה,** מן השינויים המתהווים **מִצַּעַר לְחֹרֶף וּמִיּוֹם לְלַיְלָה, כְּדִכְתִיב:** – כמו שכתוב[20]: **"גַּם חֹשֶׁךְ לֹא יַחְשִׁיךְ מִמֶּךָּ, וְלַיְלָה כַּיּוֹם יָאִיר", לְפִי שֶׁאֵינוֹ נִתְפָּס כְּלָל תּוֹךְ הָעוֹלָמוֹת אַף־עַל־גַּב דִּמְמַלֵּא לוֹן.** – למרות שהוא "ממלא" אותם.

שער היחוד והאמונה

ותתא ולית קורבא בד' יסודין אלא בקב"ה כד איהו בינייהו עכ"ל. ור"ל לית מאן דתפים בי' שאין מי שיתפוס בהשגת שכלו מכל שכלים העליונים במהותו ועצמותו של הקב"ה כמ"ש בתקונים סתימא דכל סתימין ולית מחשבה תפיסא בך כלל וגם בתחתונים אע"ג דאיהו ממכ"ע אינו כנשמת האדם תוך גופו שהיא נתפסת תוך הגוף עד שמתפעלת ומקבלת שינויים משינויי הגוף וצערו מהכאות או קרירות או חמימות האש וכיוצא משא"כ בהקב"ה שאינו מקבל שום שינוי משינויי עוה"ז מקיץ לחורף ומיום ללילה כדכתיב גם חשך לא יחשיך ממך ולילה כיום יאיר לפי שאינו נתפס כלל תוך העולמות אע"ג דממלא לון

יום שבת קודש כ"ו סיון

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 166, וזהו ג"כ ענין... עד עמ' פד, בפועל ממש.

וְזֶהוּ גַּם־כֵּן עִנְיָן "סוֹבֵב כָּל עָלְמִין", – שהוא מקיף וסובב את כל העולמות, **פֵּרוּשׁ,** – "סובב כל עלמין" אין הכוונה שהוא לא נמצא חס־ושלום בעולם עצמו ורק מקיף עליו בלבד, וכך משפיע בו, אלא המשמעות של "סובב" היא: **דֶּרֶךְ מָשָׁל, כְּשֶׁאָדָם מִתְבּוֹנֵן בְּאֵיזֶה דְּבַר חָכְמָה בְּשִׂכְלוֹ אוֹ בְּדָבָר גַּשְׁמִי בְּמַחֲשַׁבְתּוֹ, אַזַּי שִׂכְלוֹ וּמַחֲשַׁבְתּוֹ מַקִּיפִים עַל הַדָּבָר הַהוּא הַמְצֻיָּר בְּמַחֲשַׁבְתּוֹ אוֹ בְּשִׂכְלוֹ,** – שהרי הדבר נמצא בשכלו ובמחשבתו, **אַךְ אֵין** – השכל והמחשבה, **מַקִּיפִים עַל הַדָּבָר הַהוּא מַמָּשׁ בְּפֹעַל מַמָּשׁ;** – הם מקיפים את ה"ציור" בלבד של הדבר, אבל לא את הדבר עצמו. דבר זה מובן במיוחד בדבר גשמי,

שער היחוד והאמונה

וזהו ג"כ ענין סוכ"ע פי' ד"מ כשאדם מתבונן באיזה דבר חכמה בשכלו או דבר גשמי במחשבתו אזי שכלו ומחשבתו מקיפים על הדבר ההוא המצויר במחשבתו או בשכלו אך אין מקיפים על הדבר ההוא ממש בפועל ממש. אבל הקב"ה דכתיב ביה כי לא

---

20. תהלים קלט, יב.

שהדבר הגשמי עצמו הרי נמצא בפועל ממש במקום אחר, לא במחשבתו, שבה נמצא רק "ציורו" של הדבר, ורק את ה"ציור" בלבד מקיפה מחשבתו, **אֲבָל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא דִּכְתִיב בֵּיהּ** – שלגביו כתוב[21]: **"כִּי לֹא מַחְשְׁבֹתַי מַחְשְׁבֹתֵיכֶם וְגוֹ'"** – שהמחשבה שלמעלה היא באופן אחר לגמרי מאשר, להבדיל, מחשבתו של אדם, הנה **מַחֲשַׁבְתּוֹ וִידִיעָתוֹ שֶׁיּוֹדֵעַ כָּל הַנִּבְרָאִים, מַקֶּפֶת כָּל נִבְרָא וְנִבְרָא בְּפֹעַל מַמָּשׁ, שֶׁהֲרֵי הִיא** – המחשבה שלמעלה, **הִיא חִיּוּתוֹ וְהִתְהַוּוּתוֹ מֵאַיִן לְיֵשׁ בְּפֹעַל מַמָּשׁ.** – שלא כפי שהדבר אצל האדם, שהדבר המצוייר עצמו אינו נמצא במחשבתו ואין מחשבתו משפיעה על הדבר, רק ציורו של הדבר נמצא במחשבתו. ואילו המחשבה שלמעלה מקיפה את הנברא ממש, והיא משפיעה בנברא להוותו מ"אין" ל"יש" ולהחיותו. אך אין זה באופן שהחיות מצטמצמת בהתאם לנברא, שאז היא יכולה להיקלט בפנימיותו של הנברא, אלא חיות זו נשארת במדריגתה הנעלה, שהיא למעלה מעלה מלהצטמצם עד שתוכל להיקלט בהתלבשות בפנימיותו של הנברא – ובהיותה במדריגתה, היא משפיעה בנברא את ענין ההתהוות והחיות.

שער היחוד והאמונה

מחשבותי מחשבותיכם וגו' מחשבתו וידיעתו שיודע כל הנבראים מקפת כל נברא ונברא בפ"מ שהרי היא היא חיותו והתהוותו מאין ליש בפועל ממש.

21. ישעי' נה, ח.

המשך ביאור למס' ערכין ליום שני עמ' ב

למעלה, כדי שתכריע כף הזכויות, שנאמר (שם ז יח) 'מִי אֵל כָּמוֹךָ נֹשֵׂא עָוֹן וְעֹבֵר עַל פֶּשַׁע'. ואומרת הגמרא: **רַבָּה** סובר **כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר,** שהקדוש ברוך הוא מצדיקנו בדין על ידי שכובש את העוונות תחת כסא הכבוד, ועל כן פירש ש'צדקתך כהררי אל' משום ש'משפטיך תהום רבה', שאתה מצדיקנו על ידי שאתה כובש ומסתיר את משפטיך, כלומר את עוונותינו, בתהום רבה דהיינו תחת כסא הכבוד. **וְרַב** יְהוּדָה סובר **כְּרַבִּי יוֹסֵי כְּרַבִּי חֲנִינָא,** שהקדוש ברוך הוא מצדיקנו על ידי שמגביה את כף העוונות למעלה, ועל כן פירש, שלולא הצדקה שאתה עושה עמנו כהררי אל בכך שאתה מגביה את כף העוונות מי היה יכול לעמוד בפני משפטיך, שכן היו מכריעים כף העוונות עד תהום רבה.

שנה של תורה היא שנת לבנה, שהיא שנים עשר מחזורים של מולד הלבנה בשנה פשוטה ושלשה עשר בשנה מעוברת, שכל אחד מהם נקרא 'חודש'. אך מאחר שמשך הזמן שבין מולד למולד הוא כ"ט יום וי"ב שעות ותשצ"ג חלקי השעה, ואי אפשר לקדש את החודש ולהתחיל למנותו באמצע היום, עושים חלק מהחדשים מלאים בני שלשים יום, וחלק מהם חסרים בני כ"ט יום. ודנה המשנה במנין החדשים החסרים והמלאים.

משנה

אגב המשניות הקודמות הדנות בדברים שיש להם שיעור למעלה ולמטה, מביאה משנתינו עוד כמה דינים שנאמרו על דרך זו: **אֵין פּוֹחֲתִין מֵאַרְבָּעָה חֳדָשִׁים הַמְעוּבָּרִים** [–מלאים] **בְּשָׁנָה, וְלֹא נִרְאֶה** לחכמים לעשות **יֶתֶר עַל שְׁמוֹנָה.** ונחלקו אמוראים בגמרא, האם כל בבא זו אמורה על חדשים מעוברים, או שסוף דבריה אמור על חדשים חסרים.

בחג השבועות היו מביאים במקדש מנחה של שני לחמי חמץ, ומניפים אותם לפני המזבח, ונאכלים לכהנים. ואין אפייתם דוחה לא את השבת ולא את היום טוב. נמצא **שִׁשְּׁתֵי הַלֶּחֶם אֵין נֶאֱכָלִין פָּחוּת מִשְּׁנַיִם** [–מהיום השני] לאפייתם, שכן הם נאפים מערב יום טוב ונאכלים ביום טוב. **וְכֵן לֹא** נאכלים **יֶתֶר עַל שְׁלֹשָׁה** – יותר מאוחר מהיום השלישי לאפייתם. שכן אם חל היום טוב למחרת השבת הם נאפים בערב שבת, ונאכלים ביום טוב שהוא ביום ראשון.

י"ב לחמים של לחם הפנים היו נערכים מדי שבת על השולחן שבהיכל, ומונחים שם עד השבת שלאחריה, ונאכלים לכהנים. ואין אפייתם דוחה שבת ויום טוב, אלא נאפים קודם להם. נמצא **שֶׁלֶּחֶם הַפָּנִים אֵין נֶאֱכָל פָּחוּת מִתְּשִׁעָה** [–מהיום התשיעי] לאפייתו, שכן נאפה בערב שבת ונאכל בשבת שלאחריה. **וְכֵן לֹא** נאכל **יֶתֶר עַל אַחַד עָשָׂר** – יותר מאוחר מהיום האחד עשר לאפייתו, והוא בשנה שחלו שני ימים טובים של ראש השנה בימי חמישי ושישי, שאז נאפה לחם הפנים בערב ראש השנה שהוא ביום רביעי, ונמצא שזמן אכילתו בשבת הבאה הוא ביום הי"א מאפייתו.

אֵין קָטָן נִימּוֹל פָּחוּת מִשְּׁמוֹנָה ימים מלידתו, **וְכֵן לֹא** נימול **יֶתֶר עַל שְׁנַיִם עָשָׂר** – יותר מאוחר מהיום הי"ב ללידתו. שכן דווקא מילה ביום השמיני דוחה שבת ויום טוב, ולא מילה שלא בזמנה, לפיכך אם נולד בין השמשות של ערב שבת שהוא ספק יום ספק לילה, אינו נימול אלא ביום ראשון שהוא יום עשירי ללידתו, שכן בערב שבת אי אפשר למולו, שמא נולד בשבת ועדיין הוא יום שביעי ללידתו, וכן בשבת אי אפשר למולו, שמא נולד בערב שבת ונמצא ששבת היא היום התשיעי ללידתו, ואין מילתו דוחה שבת. ואם חל יום טוב ביום ראשון זה, אינו נימול אלא ביום שני, שהוא היום הי"א ללידתו. ואם חלו שני ימים טובים של ראש השנה בימי ראשון ושני אלו, אינו נימול אלא ביום שלישי שהוא היום הי"ב ללידתו.

גמרא

שנינו במשנתנו: 'אין פוחתין מארבעה חדשים המעוברים בשנה, ולא נראה יתר על שמונה'. מפרשת הגמרא: **מַאי לֹא נִרְאֶה יֶתֶר עַל שְׁמוֹנָה, אָמַר רַב הוּנָא, לֹא נִרְאֶה לַחֲכָמִים לְעַבֵּר** [–לעשות חדשים מלאים] **יֶתֶר עַל שְׁמוֹנָה** חדשים בשנה, אלא יש לעשות לכל הפחות ארבעה חדשים חסרים. נמצא שיש לעשות לכל הפחות ארבעה חדשים מלאים, ולכל היותר שמונה מלאים. מקשה הגמרא: **מַאי שְׁנָא תִּשְׁעָה דְּלֹא** עושים אותם מלאים משום **דְּאִם כֵּן**

יום ראשון

יום רביעי — כ סיון — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: שלח, רביעי עם פירש״י.
תהלים: צז־קג.
תניא: פרק ז. ובזה . . . ־פב־ עליו כלל.

מפתגמי אאזמו״ר: דער שכל און מדות געבוי פון א חסיד, איז לפי ערך זיין ערשטע יחידות בא זיין רבי׳ן. די ערשטע יחידות איז לפי ערך מהות עצמו פון א חסיד, לפי אופן מהות עצמו אזא סדר עבודה גיט איהם דער רבי.

מִפִּתְגָּמֵי אֲדֹנִי אָבִי זְקֵנִי מוֹרִי וְרַבִּי [מַהַר״שׁ]: מִבְנֶה הַשֵּׂכֶל וְהַמִּדּוֹת שֶׁל חָסִיד הוּא לְפִי עֶרֶךְ הַ״יְחִידוּת׳ הָרִאשׁוֹנָה שֶׁלּוֹ אֵצֶל הָרַבִּי שֶׁלּוֹ. הַיְחִידוּת הָרִאשׁוֹנָה הִיא לְפִי עֶרֶךְ מַהוּת עַצְמוֹ שֶׁל הֶחָסִיד. לְפִי אֹפֶן מַהוּת עַצְמוֹ – כָּזֶה סֵדֶר עֲבוֹדָה נוֹתֵן לוֹ הָרַבִּי.

יום שני

יום חמישי — כא סיון — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: שלח, חמישי עם פירש״י.
תהלים: קד־קה.
תניא: והנה גדר . . . ־פב־ סטרין

רבינו בספר של בינונים פ״ג אומר, כי ג׳ מוחין חב״ד וז׳ מדות הם השתלשלות מעשר ספירות העליונות, דכל זה הוא בנפש רוח ונשמה שהם המתלבשים בגוף האדם, אמנם ענין המסירת נפש על אלקות, וואָס א איד ניט ער וויל און ניט ער קאָן זיין ח״ו א נפרד מאלקות, זהו מעצמות א״ס ב״ה, שלמעלה מענין הספירות דראשיתם היא ספירת החכמה.

רַבֵּנוּ בְּסֵפֶר שֶׁל בֵּינוֹנִים פֶּרֶק ג׳ אוֹמֵר, כִּי ג׳ מוֹחִין חַב״ד וְז׳ מִדּוֹת הֵם הִשְׁתַּלְשְׁלוּת מֵעֶשֶׂר סְפִירוֹת הָעֶלְיוֹנוֹת, דְּכָל זֶה הוּא בְּנֶפֶשׁ רוּחַ וּנְשָׁמָה שֶׁהֵם הַמִּתְלַבְּשִׁים בְּגוּף הָאָדָם, אָמְנָם עִנְיַן הַמְּסִירַת נֶפֶשׁ עַל אֱלֹקוּת, שֶׁיְּהוּדִי אֵינוֹ רוֹצֶה וְאֵינוֹ יָכוֹל לְהִפָּרֵד חַס־וְשָׁלוֹם מֵאֱלֹקוּת, זֶהוּ מֵעַצְמוּת אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא שֶׁלְּמַעְלָה מֵעִנְיַן הַסְּפִירוֹת, דְּרֵאשִׁיתָם הִיא סְפִירַת הַחָכְמָה.

יום שלישי

יום ששי — כב סיון — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: שלח, ששי עם פירש״י.
תהלים: קו־קז.
תניא: והנה אעפ״י . . . ־164־ לתחתונים.

לַאֲמִירַת ״וַהֲבִיאֵנוּ לְשָׁלוֹם כו׳״ מְחַבְּרִים תְּחִלָּה ב׳ הַצִּיצִיּוֹת דִּלְפָנָיו, אַחַר־כָּךְ מְצָרְפִים צִיצִית כְּנָף הַשְּׂמְאלִי דְּלַאֲחוֹרָיו, אַחֲרֵי זֶה צִיצִית דְּכָנָף הַיָּמִין וְאוֹחֲזִים אוֹתָם בֵּין קְמִיצָה לַזֶּרֶת דְּיַד שְׂמֹאל. נוֹשְׁקִים הַצִּיצִיּוֹת שֵׁשׁ פְּעָמִים, הַיְנוּ בַּאֲמִירַת תֵּבוֹת: צִיצִית, צִיצִית, לְצִיצִית, אֱמֶת, קַיֶּמֶת, לָעַד.

יום רביעי

שבת — כג סיון — ה'תש"ג

מְבָרְכִים רֹאשׁ חֹדֶשׁ תַּמּוּז. אֲמִירַת כָּל הַתְּהִלִּים בְּהַשְׁכָּמָה. יוֹם הִתְוַעֲדוּת.

שיעורים. חומש: שלח, שביעי עם פירש"י.
תהלים: קח־קיב.
תניא: והנה כמ"ש . . . "פג" מהרמ"ק ז"ל.

מענה אאזמו"ר לאאמו"ר ביחידות חורף תרל"ה: היצה"ר נקרא נה"ב לא מפני שהוא בהמה דוקא, כי לפעמים הוא שועל פקח שבחיות, וצריכים לחכמה מרובה להבין תחבולותיו. ולפעמים הוא מתלבש בלבוש צדיק תמים ענו ובעל מדות טובות.

בכל אחד ואחד הנה"ב שלו היא לפי מהותו הפרטי. ויש אשר מתעורר חשק גדול ללמוד חסידות או להתבונן היטב באיזה השכלה, ובאמת הנה זהו רק עצת היצר ומתחבולות נה"ב למנוע מעבודת התפלה וכדומה.

ונקוט האי כללא בידך וזכור אותו תמיד, כי כל דבר המועיל או מביא לעבודה בפועל, הנה כל מניעה שתהי' לדבר זה – אפילו אם המניעה היא מדבר היותר נעלה – הוא רק מתחבולותי' של נה"ב.

וסיים אאמו"ר נ"ע: עד אז לא ידעתי אז עס קען זיין א פרומער נה"ב, ווער רעדט נאָך א חסידישער נה"ב.

מַעֲנֶה אֲדֹנִי אָבִי זְקֵנִי מוֹרִי וְרַבִּי [מַהַר"ש] לַאֲדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשַׁ"ב] בִּיחִידוּת חֹרֶף תרל"ה: הַיֵּצֶר הָרַע נִקְרָא נֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית, לֹא מִפְּנֵי שֶׁהוּא בְּהֵמָה דַּוְקָא, כִּי לִפְעָמִים הוּא שׁוּעָל פִּקֵּחַ שֶׁבַּחַיּוֹת, וּצְרִיכִים לְחָכְמָה מְרֻבָּה לְהָבִין תַּחְבּוּלוֹתָיו. וְלִפְעָמִים הוּא מִתְלַבֵּשׁ בִּלְבוּשׁ צַדִּיק תָּמִים עָנָו וּבַעַל מִדּוֹת טוֹבוֹת.

בְּכָל אֶחָד וְאֶחָד הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית שֶׁלּוֹ הִיא לְפִי מַהוּתוֹ הַפְּרָטִי. וְיֵשׁ אֲשֶׁר מִתְעוֹרֵר חֵשֶׁק גָּדוֹל לִלְמֹד חֲסִידוּת אוֹ לְהִתְבּוֹנֵן הֵיטֵב בְּאֵיזֶה הַשְׂכָּלָה, וּבֶאֱמֶת הִנֵּה זֶהוּ רַק עֲצַת הַיֵּצֶר וּמִתַּחְבּוּלוֹת נֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית לִמְנֹעַ מֵעֲבוֹדַת הַתְּפִלָּה וְכַדּוֹמֶה.

וּנְקוֹט הַאי כְּלָלָא [וְאַחוֹז כְּלָל זֶה] בְּיָדְךָ וּזְכֹר אוֹתוֹ תָּמִיד, כִּי כָּל דָּבָר הַמּוֹעִיל אוֹ מֵבִיא לַעֲבוֹדָה בְּפֹעַל, הִנֵּה כָּל מְנִיעָה שֶׁתִּהְיֶה לְדָבָר זֶה – אֲפִלּוּ אִם הַמְּנִיעָה הִיא מִדָּבָר הַיּוֹתֵר נַעֲלֶה – הוּא רַק מִתַּחְבּוּלוֹתֶיהָ שֶׁל נֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית.

וְסִיֵּם אֲדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשַׁ"ב] נִשְׁמָתוֹ־עֵדֶן: עַד אָז לֹא יָדַעְתִּי שֶׁתִּתְּכֵן נֶפֶשׁ בַּהֲמִית [בִּלְבוּשׁ] יְרֵא שָׁמַיִם, שֶׁלֹּא לְדַבֵּר עַל נֶפֶשׁ בַּהֲמִית [בִּלְבוּשׁ] "חֲסִידִי".

יום חמישי

יום ראשון — כד סיון — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: קרח, פרשה ראשונה עם פירש"י.
תהלים: קיג־קיח.
תניא: והנה מכאן . . . "166" הכל א'.

הַשּׂוֹאֵל בַּמֶּה הִיא הַהִתְקַשְּׁרוּת שֶׁלּוֹ אֵלַי מֵאַחַר שֶׁאֵין אֲנִי מַכִּירוֹ פָּנִים.

..הַהִתְקַשְּׁרוּת הָאֲמִתִּית הִיא עַל יְדֵי לִמּוּד הַתּוֹרָה, כְּשֶׁהוּא לוֹמֵד הַמַּאֲמָרֵי חֲסִידוּת שֶׁלִּי, קוֹרֵא אֶת הַשִּׂיחוֹת וּמִתְחַבֵּר עִם יְדִידַי, אַנַ"ש [=אַנְשֵׁי שְׁלוֹמֵנוּ, חֲסִידֵי חַבַּ"ד] וְתַלְמִידֵי הַתְּמִימִים יִחְיוּ, בְּלִמּוּדָם וּבְהִתְוַעֲדוּתָם, וּמְקַיֵּם בַּקָּשָׁתִי בַּאֲמִירַת תְּהִלִּים וּבִשְׂמִירַת זְמַנֵּי הַלִּמּוּדִים, הִנֵּה בָּזֶה הִיא הַהִתְקַשְּׁרוּת.

יום שישי

יום שני — כה סיון — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: קרח, שני עם פירש״י.
תהלים: קיט, אשרי . . . מצותך מאד.
תניא: וז״ש בתקונים . . . ־166־ דממלא לון.

״דְּאָגָה בְּלֵב אִישׁ יַשְׁחֶנָּה״, וְאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם־לִבְרָכָה שְׁנֵי פֵּרוּשִׁים: יַסִּיחֶנָּה מִדַּעְתּוֹ, יְשִׂיחֶנָּה לַאֲחֵרִים.

וּפֵרֵשׁ הַ״צֶּמַח צֶדֶק״: לַאֲחֵרִים רַק בַּגּוּף, אֲבָל מְאַחֲדִים אִתּוֹ עִמּוֹ, שֶׁמַּרְגִּישִׁים אֶת עִנְיָנוֹ.

שבת קודש

יום שלישי — כו סיון — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: קרח, שלישי עם פירש״י.
תהלים: קיט, מה . . . לא שכחתי.
תניא: וזה ג״כ ענין . . . ־פד־ בפועל ממש.

״וַיֵּרְדוּ חַיִּים שְׁאוֹלָה״ – שֶׁגַּם בַּשְּׁאוֹל חוֹשְׁבִים שֶׁהֵם חַיִּים.

הַבְּרָכָה בְּ״וַיֵּרְדוּ חַיִּים שְׁאוֹלָה״, כְּמוֹ ״בְּנֵי קֹרַח לֹא מֵתוּ״, מָקוֹם נִתְבַּצֵּר לָהֶם וְעָשׂוּ תְּשׁוּבָה, כִּי תְּשׁוּבָה מוֹעֶלֶת רַק כָּל עוֹד שֶׁהוּא חַי, וְזוֹהִי הַבְּרָכָה, שֶׁגַּם בַּשְּׁאוֹל יִהְיוּ חַיִּים וְיוּכְלוּ לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה.

המשך ביאור למס׳ ערכין ליום ראשון עמ׳ ב

חוזרת המשנה ומבארת: **אֵין (נערכין) [בְּעֲרָכִין] פָּחוּת מִסֶּלַע, וְלֹא יֶתֶר עַל חֲמִשִּׁים סֶלַע.**

גמרא

הגמרא מבארת מנין למדים שאין בערכין פחות מסלע: שנינו במשנה שאֵין בְּעֲרָכִין פָּחוּת מִסֶּלַע. מבררת הגמרא: מְנָלָן – מהיכן למדנו דין זה. משיבה הגמרא: דִּכְתִיב בפרשת ערכין (ויקרא כז כה), ׳וְכָל עֶרְכְּךָ יִהְיֶה בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ׳, והוא הערך הקטן ביותר, ללמדנו שכָּל עֲרָכִין שֶׁאַתָּה מַעֲרִיךְ לֹא יְהוּ פְּחוּתִין מִשֶּׁקֶל, ושקל היינו סלע.

מוסיפה הגמרא לבאר: מהיכן למדנו מה ששנינו בהמשך וְלֹא יֶתֶר עַל חֲמִשִּׁים סְלָעִים. דִּכְתִיב (שם כז ג) לגבי זכר מבן עשרים ועד בן שישים, ׳וְהָיָה עֶרְכְּךָ חֲמִשִּׁים שֶׁקֶל׳, והוא הערך הגדול ביותר, משמע שאין יותר גדול.

שנינו במשנה: אם הָיוּ בְּיָדָיו של העני חֲמִשָּׁה כו׳ סלעים, רבי מאיר אומר, נותן רק סלע אחד, וחכמים אומרים, נותן את כולן. מבארת הגמרא: מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי מֵאִיר. משום דִּכְתִיב בפרשת ערכין ׳חֲמִשִּׁים׳, וּכְתִיב באותה פרשה ׳שֶׁקֶל׳, משמע שנותן אוֹ חֲמִשִּׁים כפי ערכו, אוֹ שֶׁקֶל אם הוא עני ואין לו כפי ערכו.

שואלת הגמרא: וְרַבָּנַן – מהו טעמם של חכמים הסוברים שנותן את כולן, הרי נאמר ׳שקל׳. משיבה הגמרא: הָהוּא – פסוק זה [׳שקל׳] לְכָל עֲרָכִין שֶׁאַתָּה מַעֲרִיךְ לֹא יְהוּ פְּחוּתִים מִשֶּׁקֶל הוּא דַּאֲתָא – בא ללמדנו שאין ערכין פחות מסלע. אבל הֵיכָא דְּאִית לֵיהּ יותר מסלע, אָמַר קְרָא בפרשת ערכין (שם כז ח) ׳וְהֶעֱרִיךְ אֹתוֹ הַכֹּהֵן עַל פִּי אֲשֶׁר תַּשִּׂיג יַד הַנּוֹדֵר׳, וַהֲרֵי יָדוֹ מַשֶּׂגֶת לשלם יותר מסלע, ולכן צריך לתת כל מה שיש לו.

שואלת הגמרא: וְרַבִּי מֵאִיר, הרי נאמר ׳אשר תשיג יד הנודר׳, ומשמע שצריך לתת כל מה שיש לו, ומדוע סובר שנותן רק סלע. משיבה הגמרא: הָהוּא – פסוק זה [׳אשר תשיג יד הנודר׳] לְיַד הַנּוֹדֵר וְלֹא יַד הַנִּידָּר הוּא דַּאֲתָא – בא ללמדנו שדנים לפי השגת ידו של הנודר, כגון עני שהעריך עשיר, נותן ערך עני ולא ערך עשיר.

שואלת הגמרא: וְרַבָּנַן – כיצד לומדים חכמים מהפסוק ׳אשר תשיג יד הנודר׳, שצריך לשלם את כל אשר ידו משגת, והרי פסוק זה בא ללמדנו שדנים לפי השגת ידו של הנודר ולא של הנידר. משיבה הגמרא: אף על פי שפסוק זה בא ללמדנו שדנים לפי השגת ידו של הנודר, לָאו מִמֵּילָא שָׁמְעַת מִינָּהּ דְּהֵיכָא דְּיָדוֹ מַשֶּׂגֶת שְׁקוֹל מִינֵּיהּ – האם אין זה משמע מפשוטו של מקרא שנאמר ׳אשר תשיג׳, שאם ידו משגת יש ליטול ממנו את כל מה שיש לו. ולכן לומדים שאם יש לו חמשה סלעים, נותן את כולם.

רב אדא בר אהבה מבאר את דינו של עני המעריך שתי פעמים בזה אחר זה: אָמַר רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה, הָיוּ בְּיָדָיו חָמֵשׁ סְלָעִים, וְאָמַר עֲרָכֵי עָלַי, וְחָזַר וְאָמַר עֲרָכֵי עָלַי, וְנָתַן אַרְבַּע סלעים לַשֵּׁנִיָּה – לתשלום הנדר השני, משום שהעריכו הכהן בתחילה על השני, וְלאחר מכן נתן סלע אֶחָד לָרִאשׁוֹנָה – לתשלום הנדר הראשון, יָצָא יְדֵי תשלום שְׁתֵּיהֶן, אף לחכמים הסוברים שצריך לתת את כל מה שיש לו.

מבארת הגמרא: מַאי טַעְמָא. ידי תשלום השני יצא משום שכלל הוא בכל מקום שבַּעַל חוֹב מְאוּחָר שֶׁדִּינוֹ לגבות השני, וּקְדָם וְגָבָה, מַה שֶּׁגָּבָה גָּבָה, ואם כן אף כאן יכול להקדים ולפרוע את נדרו השני לפני הראשון, על אף שבכך לא ישאר כדי פרעון לנדרו הראשון. ואין להקשות איך יצא ידי נדרו השני הרי לא נתן את כל חמשת הסלעים שהיו לו, שכן בְּעִידְּנָא דְּיָהֵיב לַשֵּׁנִיָּה מְשַׁעְבַּד לָרִאשׁוֹנָה – בזמן שנתן את כספו לתשלום הנדר השני, היה זה כבר משועבד לראשון, ואף מה שנתן לו אינו שלו. ואף ידי תשלום הראשון יצא, משום דבְּעִידְּנָא דְּיָהֵיב לָרִאשׁוֹנָה תּוּ לֵית לֵיהּ – שבזמן שנתן לראשון לא היה לו אלא סלע אחד, ונתן את כל אשר לו.

מתי מבטלים חכמים מצוה מן התורה? יום ראשון כ' סיון ה'תשע"ט

הלכות מלוה ולוה פרק ה, הלכה ב: אָסְרוּ חֲכָמִים שֶׁיִּהְיֶה יִשְׂרְאֵלִי מַלְוֶה אֶת הַגּוֹי בְּרִבִּית קְצוּצָה, אֲלָא בִּכְדֵי חַיָּיו. גָּזְרוּ שֶׁמָּא יִלְמֹד מִמַּעֲשָׂיו, כְּרֹב יְשִׁיבָתוֹ עִמּוֹ.

לדעת הרמב"ם (לעיל ה"א. ספר המצוות מ"ע קצח) מצות־עשה להלוות לגוי בריבית, כנאמר בספרי (דברים פ' רסג) "לנכרי תשיך זו מצות־עשה". ופירש ה'מגדל עוז', "כמו שהוזהרנו בלאו על 'לא תחנם', לומר שלא ניתן להם מתנות חנם, הוזהרנו בעשה אף כשנלווה אותם, שלא נלווה אותם חינם". ומכל־מקום גזרו חכמים לא להלוות לגוי בריבית "שמא ילמד ממעשיו ברוב ישיבתו עמו", והתירו רק לצורך מחייתו.

והנה, כתב הריטב"א (ר"ה לב, ב): יש כח לחכמים לעשות סייג לתורה ולעקור דבר מן התורה ב'שב ואל תעשה' כמו גזירה שלא לתקוע בשופר בראש השנה שחל בשבת, כי אין הכל בקיאים בתקיעת שופר ושמא ילך לחכם ויעביר את השופר ארבע אמות ברשות הרבים. והקשה: אם כן, מדוע לא אסרו חכמים לתקוע בכל ראש השנה, שמא יתקן כלי שיר (שמטעם זה אסרו לתקוע בשופר בכל שבת ויום טוב)?

ותירץ: אם על ידי גזירתם תתבטל המצוה לגמרי, אין בכוחם לאסור, "שאם כן נמצאת מצוה זו מתבטלת מכל ישראל לעולם ואינה נעשית, והאיך יאסרו לגמרי ויסתרו מה שציותה תורה". וכן כתב הט"ז (או"ח סי' תקפח סק"ה) שאין חכמים גוזרים גזירה אם היא עוקרת מצוה מן התורה.

והקשו אחרונים (נודע ביהודה מהדו"ת סי' סב, שו"ת חתם סופר יו"ד סי' קט) אם כן, כיצד אסרו חכמים להלוות לגוי בריבית, הרי בגזרה זו ביטלו מצות־עשה מן התורה?

ותירצו (נודע ביהודה שם. אבני נזר או"ח סי' מח, ז):

כיון שהתירו להלוות לגוי בריבית "בכדי חייו" וכן התירו זאת לתלמיד חכם שאינו מתחבר עם הגוי ("שאינו רגיל בו ללמוד ממעשיו"), לא נעקרה המצוה לגמרי, ולכן יכולים חכמים לאסור.

והגרי"פ פערלא (סהמ"צ לרס"ג מ"ע כה) ביאר:

גם לדעת הרמב"ם אין המצוה בעצם ההלואה, היינו להלוות לגוי כדי לקחת ריבית, אלא שאם מלווה לגוי מצוה ליטול ממנו ריבית (ואם ילווהו בלא ריבית עובר על מ"ע). וכלשונו ב'ספר המצוות (שם) "שציוונו לבקש ריבית מן הגוי ואז נלווה לו". ואם כן, כאשר חכמים אוסרים להלוות לגוי בריבית כדי לא ללמוד ממעשיו אין כאן עקירה וביטול מצוה.

האם מותר לקנות בתשלום מראש? יום שני כ"א סיון ה'תשע"ט

הלכות מלוה ולוה פרק ט, הלכה א: אֵין פּוֹסְקִין עַל הַפֵּרוֹת, עַד שֶׁיֵּצֵא הַשַּׁעַר.

הרוכש חפץ תמורת תשלום מראש והאספקה נקבעה למועד מאוחר יותר, הקונה מרוויח שאף אם מחיר החפץ יתייקר בינתיים לא יצטרך להוסיף על התשלום, ויש בכך חשש איסור ריבית כי הקדמת התשלום לפני קבלת הסחורה נחשבת כהלוואה מהקונה למוכר, ואם מחיר החפץ יעלה נמצא שקיבל תמורה גבוהה יותר עבור ההלוואה.

אך הדבר מותר אם 'יצא השער', היינו שבעת הקנייה החפץ קיים בשוק ויש לו מחיר קבוע, ונמצא שאין הקונה מרוויח כלום אם מחיר החפץ יעלה לאחר מכן שהרי היה יכול לקנות אותו עכשיו במחיר הזול בחנויות אחרות.

ולהלן כמה דוגמאות ופרטי דינים בהלכה זו (ע"פ 'רבית הלכה למעשה' – ברית פנחס, ע' קכ):

על רוב המוצרים הבסיסיים, כגון מוצרי מאכל וכדומה הנמכרים במחיר קבוע וניתן להשיגם בכל מקום, – מותר לשלם מראש, אך כאשר הם נמכרים במחיר מוזל (מבצע וכיו"ב) – אסור כי לא ניתן להשיג אותם כעת במקום אחר באותו מחיר.

וכן במוצרים שאינם עמידים לאורך זמן, כגון ירקות ומוצרי חלב, אין לשלם עליהם מראש כי הקונה הנזקק להם לשימוש לאחר זמן אינו יכול לרכוש אותם עכשיו משום שבינתיים יתקלקלו ונמצא שאם המחיר יעלה אחר כך, הרי הוא מרוויח מהתשלום עכשיו.

ולדעת חלק מהפוסקים, אם הקונה אינו מעוניין לקבל את החפץ עכשיו מסיבה כל שהיא, אסור לו לשלם עליו מראש אף כשניתן להשיגו כעת במקומות אחרים. ולכן הרוכש רהיט כדי להכניסו לדירה חדשה שעדיין איננה מוכנה, יש להחמיר שלא לשלם עליו מראש.

וכל זה אם בעת המכירה המוצר עדיין איננו קיים ברשות המוכר, אך כפי המבואר בדברי הרמב"ם בהמשך ההלכה: "אם היה למוכר מאותו המין... הרי זה מותר לפסוק עליו אעפ"י שעדיין לא יצא השער". והטעם הוא משום שאז מיד בשעת התשלום הרי זה נחשב שהחפץ כבר שייך ללוקח ואין כאן הלוואה כלל.

הלוואת 'סאה בסאה' יום שלישי כ"ב סיון ה'תשע"ט

הלכות מלוה ולוה פרק י, הלכה א: מֻתָּר לִלְוּוֹת סָתָם הַפֵּרוֹת, וּפוֹרְעִין אוֹתָן בְּלֹא קְבִיעַת זְמַן עַל שַׁעַר שֶׁבַּשּׁוּק. כֵּיצַד? הָיָה הַשַּׁעַר קָבוּעַ וְיָדוּעַ לִשְׁנֵיהֶם, וְלָוָה מֵחֲבֵרוֹ עֶשֶׂר סְאִין - חַיָּב לְהַחְזִיר לוֹ עֶשֶׂר סְאִין, אַף עַל פִּי שֶׁהוּקְרוּ הַחִטִּים; שֶׁהֲרֵי כְּשֶׁלָּוָה מִמֶּנּוּ, הָיָה הַשַּׁעַר יָדוּעַ; וְאִלּוּ רָצָה - הָיָה קוֹנֶה וּמַחְזִיר לוֹ, שֶׁהֲרֵי לֹא קָבַע לוֹ זְמַן.

חכמים אסרו להלוות סאה חיטים על מנת להחזיר סאה חיטים, וכן בשאר פירות, שמא בזמן הפרעון יתייקרו החיטים "ונמצא שנותן לו יותר ממה שהלווהו" (טור יו"ד סי' קסב).

אמנם, התירו לעשות כן בשני אופנים:

א. כאשר יש ללווה בשעת ההלוואה מאותו סוג, אפילו חיטה אחת, מותר לו ללוות סאה חיטים ולהחזיר סאה גם אם החטים התייקרו (כמבואר בהל' ב). "לפי שעל כל חטה שמלוין לו רואין כאילו חטה זו נכנסת תחתיה להיות ברשות המלוה, וכשנתייקרה אחר כך – ברשותו נתייקרה" (שו"ע אדה"ז הל' רבית ס"ל).

ב. אם בשעת ההלוואה יצא השער שבשוק על חטים, מותר ללוות סאה בסאה, כמפורש כאן, "שהרי כשלווה ממנו היה השער ידוע, ואילו רצה היה קונה ומחזיר לו". וכיון שהחיטים מצויות לקנות, הרי זה כמו שיש ללווה מאותו סוג (רש"י ב"מ עב, ב ד"ה אין לווין), וכשנתייקרו החטים נחשב שנתייקרו למלווה.

והרמב"ם הוסיף: לא די שיצא השער בשוק אלא המלווה והלווה צריכים לדעת על כך, כי "כל שלאחד מהם אין השער ידוע, נמצא שמתכוין להלוות או ללוות על־מנת לקבל או לפרוע חטים בזמן היוקר, וכיון שנתכוין שום אחד מהם לשום רבית אסור" ('בית יוסף' על הטור שם).

וב'שלחן ערוך' נפסק (יו"ד סי' קסב ס"ג): "היה לאותו מין שער בשוק קבוע וידוע לשניהם – מותר ללוות סאה בסאה". אך הש"ך (סק"ט) כתב שרק לכתחילה אין להלוות עד שידעו שיצא השער, אבל "אם לוה ויצא השער, אע"ג דלא ידע, מכל מקום הרי לא נעשה כאן איסור בהלואה זו וחייב לשלם לו".

מתי חייב הלווה לפרוע חובו בפני עדים? יום רביעי כ"ג סיון ה'תשע"ט

הלכות מלוה ולוה פרק טו, הלכה א: הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ בְּעֵדִים, וְאָמַר לוֹ: 'אַל תִּפְרָעֵנִי אֶלָּא בְּעֵדִים' - בֵּין שֶׁאָמַר לוֹ בִּשְׁעַת הַלְוָאָה, בֵּין שֶׁאָמַר לוֹ אַחַר שֶׁהִלְוָהוּ - הֲרֵי זֶה צָרִיךְ לְפָרְעוֹ בְּעֵדִים, מִפְּנֵי הַתְּנַאי.

לדעת הרמב"ן (הובא בר"ן שם) המלווה יכול להתנות כן לאחר ההלוואה, רק אם הלוה קיבל על עצמו, "אבל אם לא קבל עליו, אלא אמר לו 'לא כי אלא אפרע ממך שלא בעדים, כדי שלא אהיה צריך להביא עמי עדים' – הדין עמו, ואין צריך לפרעו בעדים" אך מדברי הרמב"ם משמע "שאין הדבר תלוי בקבלתו של לווה, אלא כל שהתרה בו המלוה, צריך לפרעו בעדים" (ר"ן שם, וכ"כ המגיד־משנה כאן).

ויש להבין:

כיצד אפשר לחייב את הלווה לפרוע בעדים לאחר שכבר הלווהו – "בשלמא בשעת הלוואה, בקבלת המעות נשתעבד, אבל לאחר מתן מעות במה נתחייב" (ר"ן שם)?

וה'מגיד משנה' מבאר:

גם לאחר ההלוואה, הלוה משועבד למלווה "משום דעבד לוה לאיש מלווה", אך הר"ן כתב "שאין הענין מטעם שעבוד", אלא חזקה ש"אין הלוה עשוי לפרעו אלא בעדים, כדי שלא יחזיקנו המלווה בין הבריות כלווה ואינו משלם". ולכן, אין הלוה יכול לטעון שפרע שלא בעדים – כי "אנן סהדי דשקורי משקר".

ו'נפקא־מינה' בין הטעמים: במקרה שהלווה פרע חלק מהחוב בלא עדים והמלווה מודה בכך אך כעת תובע המלווה את שארית החוב, והלווה טוען שפרע את השארית אחר־כך בינו לבין המלווה:

לפי ה'מגיד־משנה', הלווה לא יוכל לטעון כן שהרי נשתעבד שיפרע את החוב בעדים, אך לפי הר"ן שאין כאן שעבוד אלא רק חזקה שאין הלווה פורע בלא עדים, במקרה זה "כבר נתבטל הטעם דאין עשוי הלווה לפרעו שלא בעדים", והלווה נאמן (משנה למלך כאן).

תשלום חוב שאבד קודם שהגיע ליד המלוה יום חמישי כ"ד סיון ה'תשע"ט

הלכות מלוה ולוה פרק טז, הלכה א: הַחוֹב בְּאַחֲרָיוּת הַלְוֶה, עַד שֶׁיִּפְרָעֶנּוּ לְיַד הַמַּלְוֶה... אָמַר לוֹ הַמַּלְוֶה: 'זְרֹק לִי חוֹבִי וְהִפְטֵר', וּזְרָקוֹ לוֹ וְאָבַד אוֹ נִשְׂרַף קֹדֶם שֶׁיַּגִּיעַ לְיַד הַמַּלְוֶה - פָּטוּר.

לדעת הרשב"א (גיטין עח, ב), כשהמלוה אומר ללוה "זרוק לי חובי והפטר (מן החוב)", כוונתו "זרוק לי תשלום חובי לרשותי" כדי שיוכל לשומרו. ולכן, אם הלווה זרק את הכסף למלווה ונאבד לפני שהגיע לידיו – אם הכסף נפל קרוב למלווה (בתוך רשותו) נפטר הלווה מן החוב, כי כשהכסף נפל ברשותו זכה המלווה בכסף, אך אם הכסף נפל קרוב ללווה, מחוץ לרשות המלווה, חייב הלווה לחזור ולשלם כי המלווה עדיין לא זכה בכסף.

וכתב ה'מגיד משנה', כי יתכן שגם לדעת הרמב"ם אמירת המלווה "זרוק לי חובי והפטר" משמעותה 'זרוק לרשותי', ובהמשך דבריו "וזרקו ואבד או נשרף קודם שיגיע ליד המלוה – פטור", כוונתו שהכסף הגיע לרשות המלווה וזכה בו, אבל אם הלווה זרק את הכסף ונפל רחוק מרשות המלווה ("קרוב ללווה") לא זכה בו המלווה, ואם אבד או נשרף, חייב הלווה לחזור ולשלם.

אך שיטת התוספות (גיטין שם ד"ה אי הכי) היא, שרק אם המלווה יאמר במפורש "זרוק לי חובי לתוך רשותי" והלווה זרק את הכסף חוץ לרשותו ואבד או נשרף – הלווה חייב לחזור ולשלם שוב. אבל אם המלווה אמר "זרוק לי חובי והפטר" ולא פירש לאן לזרוק – גם אם הלווה זרק מחוץ

לרשות המלווה והכסף אבד, הלווה פטור כיון שעשה כהוראת המלווה. וכן פסק הטור (חו"מ סי' קכ).

וכתבו אחרונים (ב"ח חו"מ שם. דרישה שם סק"ב. ולח"מ כאן) שגם דעת הרמב"ם היא כדעת התוספות (שלא כדברי ה'מגיד משנה'), שהרי רק בהמשך ההלכה – לענין אמירת "זרוק לי חובי בתורת גיטין" חילק הרמב"ם וכתב "היו המעות קרובות למלווה – נפטר הלווה", אבל בתחילת ההלכה באמירת "זרוק לי חובי והפטר", שאם זרק הלווה את הכסף ואבד פטור, לא ציין הרמב"ם להיכן זרק ומשמע שגם אם זרק חוץ לרשות המלווה – פטור.

גביית בעל חוב משדה משועבדת שהשביחה

יום שישי כ"ה סיון ה'תשע"ט

הלכות מלוה ולוה פרק כא, הלכה א: בַּעַל חוֹב גּוֹבֶה אֶת הַשֶּׁבַח שֶׁהִשְׁבִּיחַ הַלּוֹקֵחַ - בֵּין שֶׁהִשְׁבִּיחַ מֵחֲמַת הוֹצָאָה, בֵּין שֶׁשָּׁבְחוּ נְכָסִים מֵאֲלֵיהֶם; אֶלָּא שֶׁאִם הִשְׁבִּיחוּ מֵאֲלֵיהֶן, טוֹרֵף כָּל הַשֶּׁבַח; וְאִם הִשְׁבִּיחוּ מֵחֲמַת הוֹצָאָה, גּוֹבֶה חֲצִי הַשֶּׁבַח.

כתב ה'מגיד משנה:

למסקנת הגמרא (בבא בתרא קנז, ב), אם הלווה מכר את שדהו המשועבדת למלווה, גובה המלווה מהקונה את השדה ואת מה שהשביחה, רק אם הלווה כתב בשטר 'משעבד אני לך גם נכסים שאקנה בעתיד' ("דאקני"). ולכן כתב הרמב"ם בהמשך ההלכה - "לפיכך ראובן שלוה משמעון מנה וכתב לו שאני עתיד לקנות משועבד לך... ", כי רק באופן זה המלווה גובה גם את השבח.

וכאשר השבח הוא 'מחמת הוצאה', היינו שהקונה הוציא הוצאות והשקיע כדי להשביח את השדה, המלווה גובה רק את חצי השבח והחצי השני נשאר לקונה, בהתאם לדין שאם הלווה שיעבד את הקרקע לשני מלווים, שניהם חולקים את הקרקע ביניהם, וגם מהשבח כל אחד מהם גובה חצי. וגם הקונה שהשקיע מכספו בהשבחת השדה הוא כ'בעל חוב' של הלווה־המוכר בכסף ששילם לו עבור השדה, והשדה משועבד לו ולמלווה בשווה.

ומדוע אם השביחה השדה "מחמת עצמה, כגון שהוקרה בדמים או עלו בה אילנות - גובה את כולה"?

מבאר הסמ"ע (חו"מ סי' קטו סק"ב):

כאשר השדה השביחה מעצמה, ללא עבודה והשקעה של הקונה, יכול המלווה לומר לקונה: 'קנית שדה שהיתה משועבדת אלי, וגם אם לא היית קונה אותה היתה משתבחת מעצמה ביד הלווה והייתי גובה את השדה עם השבח'.

וה'מגיד משנה' הביא בשם הרשב"א שלדעת הגאונים גם בשבח שהשביחה השדה ללא עבודה והשקעה של הקונה, המלווה גובה רק חצי שבח. וכן פסק הרמ"א (חו"מ שם, בשם הטור והרא"ש) וסיים: "וכן נראה לי עיקר".

האם אפשר להחליף שם?

שבת קודש כ"ו סיון ה'תשע"ט

הלכות מלוה ולוה פרק כד, הלכה ד: כָּל מִי שֶׁהֶחֱזַק שְׁמוֹ בָּעִיר שְׁלֹשִׁים יוֹם - אֵין חוֹשְׁשִׁין לוֹ שֶׁמָּא שֵׁם אַחֵר יֵשׁ לוֹ, וְהוּא שִׁנָּהוּ כְּדֵי לְרַמּוֹת וְלַעֲשׂוֹת קְנוּנְיָא.

לפי הלכה זו הציע ה'נודע ביהודה' (אהע"ז מהדו"ק סי' פח) פתרון לספק שהתעורר בכתיבת גט לגבי שמה המדויק של העיר שנכתב בה: כשם שאדם שהוחזק בשם מסוים במשך שלושים יום אין חוששים לשם אחר שהיה לו, כך גם בני העיר יוכלו לשנות את שם עירם כרצונם ואם במשך שלושים יום יכריזו על שמה המוסכם החדש של העיר, הרי גם אם עד היום נקראה בשם אחר, צריך לכתוב בגט רק את שמה החדש.

אך יש שתמהו על דבריו, שכן חזקת שלושים יום שבהלכה זו לא נועדה ליצור שם חדש, אלא לברר כי זהו השם האמתי שבו נקרא עד היום, שאם לא כן בוודאי במהלך שלושים יום היה הדבר מתגלה (נמוקי יוסף ב"ב קסז, ב), וכדברי הרמב"ם ש"אין חוששין לו שמא שם אחר יש לו והוא שינהו כדי לרמות", ואיך אפשר ללמוד מכאן למקרה שיש לו שם אחר ורוצה לשנותו מכאן ולהבא? (קונטרס החזקות לבעל שמן רוקח).

ואילו ה'חתם סופר' (שו"ת ח"ו סי' מא) טוען להיפך: לשנות שם אפשר באופן מיידי, ואין צורך כלל בתקופת מעבר של שלושים יום.

אך נמצא מקור לדברי ה'נודע ביהודה' בדברי הרא"ש (גיטין פ"ד, ז) שאם כתבו בגט את שם הבעל שהוחזק בו שלושים יום – אפילו אם יעידו אחר כך עדים שאין זה שמו אין הגט נפסל, ומוכח מדבריו שחזקת שלושים יום קובעת את השם החדש (קונטרס החזקות שם).

ועל פי זה יש שכתבו שחתן או כלה ששינו את שמם (כגון שהיה השם זהה לשם החותן או החותנת, ויש להימנע מכך על פי צוואת רבי יהודה החסיד) – אין לכתוב בכתובה את שמם החדש אלא אם הוחזקו בו שלושים יום, אך אם יכתבו אותו קודם לכן יש לחוש לכשרות הכתובה משום שעדיין אין זה שמם (ראה הנישואין כהלכתם יא, עה. נטעי גבריאל – נישואין כח, ג).

יש אשר מתעורר חשק גדול ללמוד חסידות או להתבונן היטב באיזה השכלה, ובאמת הנה זהו רק עצת היצר ומתחבולות נפש הבהמית למנוע מעבודת התפילה וכדומה.

היום יום כ"ג סיון

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – כ'-כ"ו סיון תשע"ט

יום ראשון כ' סיון ה'תשע"ט

הִלְכוֹת מַלְוֶה וְלוֶה

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

1) מבאר דין איסור נשך ותרבית ודין המלווה לחבירו ומצא הלווה יותר מכדי שהדעת טועה, ודין מלווה על המטבע, ודין שמותר להלוות נכסים של יתומים קרוב לשכר ורחוק להפסד.

1 **א. נֶשֶׁךְ וּמַרְבִּית אֶחָד הוּא[2]. שֶׁנֶּאֱמַר: אֶת כַּסְפְּךָ לֹא**
2 **תִתֵּן לוֹ בְּנֶשֶׁךְ, וּבְמַרְבִּית לֹא תִתֵּן אָכְלֶךָ; וּלְהַלָּן הוּא**
3 **אוֹמֵר: נֶשֶׁךְ כֶּסֶף נֶשֶׁךְ אֹכֶל נֶשֶׁךְ כָּל דָּבָר אֲשֶׁר יִשָּׁךְ.**
4 **וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ[3] נֶשֶׁךְ? מִפְּנֵי שֶׁהוּא נוֹשֵׁךְ, שֶׁמְּצַעֵר**
5 **אֶת חֲבֵרוֹ וְאוֹכֵל אֶת בְּשָׂרוֹ[4]. וְלָמָּה[5] חִלְּקָן הַכָּתוּב[6]?**
6 **לַעֲבֹר עָלָיו בִּשְׁנֵי לָאוִין[7].**

~ נקודות משיחות קודש ~

"נשך ומרבית אחד הוא כו'"

האיסור "את כספך לא תתן לו בנשך ובמרבית לא תתן אכלך" אינו איסור נפרד על כסף, ואיסור נוסף על אוכל, אלא על כללות ההלוואה בריבית (שלא כמו האיסור "לא תוכל לאכול בשעריך גו'" שאינו על כללות הפעולה של אכילת מעשר שני חוץ לחומה אלא על דגן לחוד, מעשר תירוש לחוד, ומעשר יצהר לחוד).

ועל פי זה תתורץ קושיית ה'לחם משנה' "איך למד רבינו מדברים אלו (שיש איסור נשך באוכל וריבית בכסף) דנשך ומרבית אחד הוא" כי אם נשך היה איסור בכסף ומרבית איסור באוכל, היה אפשר ללמוד שהם שני לאוין שונים, אלא שעל פי הנ"ל האיסור בשניהם אחד הוא - הלוואה בריבית.

וי"ל שזו גם הסיבה שאחרי שכתב "שנאמר את כספך... כל דבר אשר ישך כו'" הוסיף, "ולמה נקרא שמו נשך מפני שהוא נושך כו'", ורק אח"כ מסיים כללות העניין שנשך ומרבית אחד הוא "ולמה חילקן הכתוב כו'". כי אף ששני האיסורים הם בכל דבר, היה מקום לומר שהם שני לאוין שונים מצד הנשך והמרבית, ולכן הוסיף שהסיבה שנקרא שמו נשך "מפני שהוא נושך ומצער את חבירו ואוכל את בשרו" שמזה מובן שאי אפשר לנשך בלא תרבית ולתרבית בלא נשך.

(על פי לקו"ש חלק ו' ע' 184 הע' 32)

2) הוראה אחת ובעניין אחד הם כלומר, הלוואה על מנת לשלם יותר ממה שלווה, והם נמנים למצוות לא תעשה אחת, כי הנשך הוא גם מרבית והמרבית הוא גם נשך, שכן, המלווה בריבית, הן כסף הן אוכל הן כל דבר, יש בו נשך ללווה ומרבית למלווה (עיין בבא מציעא ס: ושיעור דברי רבינו כך הוא: נשך ומרבית שאסרתם תורה בכמה אזהרות, שנאמר את כספך לא תיתן לו בנשך ובמרבית וכו' וכן להלן הוא מזהיר ואומר "נשך כסף וגו'" - אחד הוא, כלומר, מצוות לא תעשה אחת היא (לחם משנה). 3) של התוספת. 4) ובשמות רבה פרשה ל"א אמרו: "לְמַה הריבית דומה? למי שנשכו נחש ולא הרגיש ולא ידע עד שנתבטבט (מבעבע מבצבץ) - כך הריבית אין אדם מרגיש בו עד שתתבטבט עליו". 5) כלומר, אם כן שהנשך והמרבית מצוות לא־תעשה אחת היא. 6) בשתי אזהרות - את כספך לא תיתן וכו', ובמרבית לא תיתן וכו', ולא כתבן כאחד: את כספך ואת אכלך לא תיתן לו בנשך. 7) להרבות באזהרות על הלוואה בריבית, כדי לחזק האיסור, אבל במניין המצוות הן כאחת, "שאין ראוי למנות (בחשבון המצוות) הלאווין והעשה (=הנכפלים בתורה - לחיזוק), אלא הדברים המוזהר מהם והמצווה בהם" (רבינו בספר המצוות בשורש התשיעי עיין שם ובלאווין רלה).

ב. כְּדֶרֶךְ שֶׁאָסוּר לְהַלְווֹת, כָּךְ אָסוּר לִלְווֹת בְּרִבִּית[8];
שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תַשִּׁיךְ לְאָחִיךָ. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ[9],
שֶׁזּוֹ אַזְהָרָה לַלֹּוֶה. כְּלוֹמַר: לֹא תִּנָּשֵׁךְ לְאָחִיךָ[10]. וְכֵן
אָסוּר לְהִתְעַסֵּק[11] בֵּין לֹוֶה וּמַלְוֶה בְּרִבִּית. וְכָל מִי
שֶׁהָיָה עָרֵב אוֹ סוֹפֵר אוֹ עֵד בֵּינֵיהֶן - הֲרֵי זֶה עוֹבֵר
בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תְשִׂימוּן[12] עָלָיו נֶשֶׁךְ. זוֹ
אַזְהָרָה אַף[13] לָעֵדִים וְלָעָרֵב וְלַסּוֹפֵר[14]. הָא לָמַדְתָּ,
שֶׁהַמַּלְוֶה בְּרִבִּית - עוֹבֵר עַל שִׁשָּׁה[15] לָאוִין: לֹא תִהְיֶה
לוֹ כְּנֹשֶׁה[16]; אֶת כַּסְפְּךָ לֹא תִתֵּן לוֹ בְּנֶשֶׁךְ; וּבְמַרְבִּית
לֹא תִתֵּן אָכְלֶךָ; אַל תִּקַּח מֵאִתּוֹ נֶשֶׁךְ וְתַרְבִּית; לֹא
תְשִׂימוּן עָלָיו נֶשֶׁךְ; וְלִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשֹׁל[17].
וְהַלֹּוֶה עוֹבֵר בִּשְׁנַיִם[18]: לֹא תַשִּׁיךְ לְאָחִיךָ; וְלִפְנֵי עִוֵּר
לֹא תִתֵּן מִכְשֹׁל. עָרֵב וְעֵדִים וְכַיּוֹצֵא בָהֶן - אֵין
עוֹבְרִין אֶלָּא מִשּׁוּם לֹא תְשִׂימוּן[19] עָלָיו נֶשֶׁךְ. וְכָל מִי
שֶׁהָיָה סַרְסוּר[20] בֵּין שְׁנֵיהֶם, אוֹ שֶׁסִּיַּע אֶחָד מֵהֶן, אוֹ
הוֹרָהוּ - עוֹבֵר מִשּׁוּם לִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשֹׁל.

8) "ואין זה דומה לאונאה שיעבור עושה האונאה (כלומר האונה) ולא מי שנעשית לו האונאה" (רבינו בספר המצוות לאווין רלו). 9) בבא מציעא עה: 10) כלומר, לא תינשך הימנו, לא תגרום שאחיך ישיך (עיין בבא מציעא ע:). 11) לתת יד, כגון להיות סופר או עד או לסרסר ביניהם. 12) כל הפרשה כתובה בלשון יחיד "אם כסף תלווה", "לא תהיה לו כנושה" וכאן שינה וכתב בלשון רבים: "לא תשימון" (עיין מדרש שמות רבה פרשה לא, ו, ובמדרש הגדול משפטים כד, עמוד תקכז). 13) נוסף על המלווה והלווה. 14) (שם, ובבבא מציעא עה: - כחכמים). 15) שם. 16) שהלוואה בריבית היא דרכו של נושה, שאינו מלווה מעותיו בחינם. ובכלל לאו זה גם הנוגש העני אפילו במלווה שלא בריבית והוא יודע שאין לו מה יחזיר,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

כמבואר למעלה פרק א הלכה ב, שגם זה מדרך הנושים הוא (מגיד משנה). 17) שמכשיל את הלווה. 18) שם וכנוסחת הרי"ף וכן העתיק רבינו בספר המצוות לאווין רלז "לווה עובר משום לא תשיך ומשום לפני עיוור לא תיתן מכשול". ולפי הנוסחה שלפנינו מבואר, שהלווה עובר בשלושה, גם על "ולאחיך לא תשיך". 19) אבל על לפני עיוור אינם עוברים. המדובר כשהעדים אינם מהווים גורם לביצוע ההלוואה, כגון שהמלווה היה מלווה גם בלעדיהם (ראה בתוספות שם בדיבור המתחיל העדים). 20) מתווך המהווה גורם לביצוע ההלוואה אבל אינו מתעסק בשימת הריבית (עיין לחם משנה).

1 **ג. אַף עַל פִּי שֶׁהַמַּלְוֶה וְהַלּוֶה עוֹבְרִין עַל כָּל אֵלּוּ**
2 **הַלָּאוִין - אֵין לוֹקִין עָלָיו, מִפְּנֵי שֶׁנִּתַּן לְהִשָּׁבוֹן[21].**
3 **שֶׁכָּל הַמַּלְוֶה בְּרִבִּית, אִם הָיְתָה רִבִּית קְצוּצָה[22],**
4 **שֶׁהִיא אֲסוּרָה מִן הַתּוֹרָה[23] - הֲרֵי זוֹ יוֹצְאָה בַּדִּינִין[24],**
5 **וּמוֹצִיאִין אוֹתָהּ מִן הַמַּלְוֶה[25] וּמַחֲזִירִין לַלּוֶה. וְאִם**
6 **מֵת הַמַּלְוֶה - אֵין מוֹצִיאִין מִיַּד הַבָּנִים[26].**

21) שם סב: שנאמר "וחי אחיך עימך" (בסיום הפסוק הפותח באזהרת ריבית אל תיקח מאיתו נשך) - "אהדר ליה כי היכי דניחי בהדך" (כלומר, אל תיקח. ואם לקחת - השב לו, כדי שיחיה עימך), וכל לאו שניתן להישבון אין לוקים עליו. כמבואר בפרק א מהלכות גזילה הלכה א - ובנוגע לעדים, לערב ולסופר לא ביאר רבינו אם לוקים, ברם מתוך זה שלא פירטם רבינו בפרק י"ט מהלכות סנהדרין הלכה ד בין הלוקים, נראה דעתו שאין לוקים. ובטעם הדבר אומר החינוך (מצוה עג): "אבל אין לוקין עליו (אף על פי שהם עוברים על הלאו במעשה, בכתיבת השטר וחתימת עדות) שאפילו המלווה אינו במלקות, שהרי ניתן להישבון ואינו בדין דהני דאתו מחמתיה (שאלו הבאים בסיבתו) יתחייבו במלקות". 22) קצובה, שקצץ התוספת בשעת הלוואה, כגון שהלווהו סלע על מנת שישלם לו חמישה דינרים. 23) להבדיל מאבק ריבית, כגון, שלא קצץ התוספת בשעת ההלוואה, שהוא אסור מדבריהם, ואינה יוצאה בדיינים (ראה רבינו להלן פרק א הלכה א, ב, ג). 24) על־פי בית דין, כלומר, בית דין נזקקים לכך להוציאה מידי המלוה. 25) בעל כורחו (שם סא:). 26) שהתורה לא הטילה עליהם חיוב השבה (בבא קמא קיב.) "לדידיה (=למלווה) קא מזהר ליה רחמנא (אל תיקח ואם לקחת - השב) - לבריה לא מזהר רחמנא".

7 **ד. הִנִּיחַ[27] לָהֶם אֲבִיהֶם מָעוֹת שֶׁל רִבִּית, אַף עַל פִּי**
8 **שֶׁהֵן יוֹדְעִין שֶׁהֵן שֶׁל רִבִּית - אֵינָן חַיָּבִים לְהַחֲזִיר.**
9 **הִנִּיחַ לָהֶם פָּרָה וְטַלִּית שֶׁל רִבִּית וְכָל דָּבָר הַמְּסֻיָּם[28]**
10 **- חַיָּבִים לְהַחֲזִיר, מִפְּנֵי כְּבוֹד אֲבִיהֶן. בַּמֶּה דְּבָרִים**
11 **אֲמוּרִים? כְּשֶׁעָשָׂה תְּשׁוּבָה וְלֹא הִסְפִּיק לְהַחֲזִיר עַד**
12 **שֶׁמֵּת; אֲבָל אִם לֹא עָשָׂה תְּשׁוּבָה - אֵין חוֹשְׁשִׁין**
13 **לִכְבוֹדוֹ[29], וַאֲפִלּוּ דָּבָר הַמְּסֻיָּם אֵין מַחֲזִירִין.**

27) ברייתא בבא מציעא סב. 28) דבר ששם בעליו עליו, דהיינו שיש בו סימן, וניכר לרבים שזה הוא שלקח אביהם בתור ריבית ושמו נזכר על ידי זה לקלון. 29) מפני שאין הבן מחוייב לכבד אב רשע (שם). במה דברים אמורים שאין הבן חייב בכבוד אב רשע? כשמת ולא עשה תשובה, אבל בחייו, מחוייב הבן לכבדו (רבינו פרק ו מהלכות ממרים הלכה יא). והטעם מפרש הרב"ז שם, שמא יעשה תשובה ונמצא הבן מבזה אב עושה מעשה עמך (ראה כסף משנה ולחם משנה שם).

14 **ה. הַגַּזְלָנִין וּמַלְוֵי בְּרִבִּית שֶׁהֶחֱזִירוּ[30] - אֵין מְקַבְּלִין**
15 **מֵהֶן[31], כְּדֵי לִפְתֹּחַ לָהֶן דֶּרֶךְ לִתְשׁוּבָה[32]. וְכָל הַמְקַבֵּל**
16 **מֵהֶן - אֵין רוּחַ חֲכָמִים נוֹחָה הֵימֶנּוּ[33]. אִם הָיְתָה**
17 **גְּזֵלָה קַיֶּמֶת וְהָרִבִּית דָּבָר הַמְּסֻיָּם[34] וַהֲרֵי הוּא**
18 **בְּעַצְמוֹ[35] - מְקַבְּלִין מֵהֶן[36].**

~ נקודות משיחות קודש ~

הגזלנין ומלוי בריבית שהחזירו אין מקבלין מהם כדי לפתוח להן דרך תשובה".

ידועה מחלוקת הפוסקים אם יש מחילה בריבית; דעת הגאונים שגם אם המלוה כבר גבה את הריבית אין מחילת הלוה מועילה לפטור את המלוה מלהחזירה ללוה, כי "התורה אסרה מחילה זו".

אבל דעת הרא"ש (וכך נפסקה ההלכה בשו"ע) שיש מחילה בריבית, ואמנם אינה מועילה ללקיחת ריבית מעיקרא, אבל אם כבר לקח ריבית זו וצריך להחזירה מועילה מחילת הלוה.

ומבאר הריטב"א: "שהוא כמו איסור שבלע ... והכא לשמים הוא חייב וכיון שכן לא תועיל מחילת חבירו" והיינו שכוונת הגאונים היא שאיסור לקיחת ריבית אינו בגדר דין ממון שהוא חייב לחבירו אלא שהוא ענין ואיסור שהתורה הטילה על המלוה בגדר מצוה וחיוב לשמים עד שיחזיר את ה"איסור שבלע".

ובדעת הרא"ש שמהני מחילה, צריך לומר שעם היות שהחיוב להחזיר הריבית ללוה הוא חיוב לשמים, הרי מצד מצוה זו התחייב להשיב את הממון ללוה ומשום כך מהני מחילה.

ונמצא שגם לדעת הגאונים וגם לדעת הרא"ש נחשב ממון בריבית לממונו של המלוה, ואין עליו חיוב להחזירו מצד דין ממון כשלעצמו אלא מצד החיוב שחייבה התורה.

ולכן פסק הרמב"ם שהמלוה בריבית אם בא לעשות תשובה ולהחזיר הריבית אין מקבלין ממנו, כדי לפתוח לו דרך תשובה.

(על פי לקו"ש חי"ב ע' 118)

30) שבאו מעצמם ומביעים רצונם להחזיר. 31) אלא מוחלים להם (בבא קמא צד:). 32) להקל עליהם לחזור בתשובה ולא לנעול דלת בפניהם, כאותו מעשה (שהובא בברייתא שם): "מעשה באדם אחד שביקש לעשות תשובה, אמרה לו אשתו: ריקה (אדם ריק מבינה) אם אתה עושה תשובה אפילו אבנט אינו שלך (שאתה צריך למוכרו, כדי להחזיר את כל הגזילות) ונמנע ולא עשה תשובה". ומסיימת

הברייתא: "באותה שעה אמרו: הגזלנין ומלווי בריבית שהחזירו אין מקבלים מהם". 33) אין מעשיו נוחים וישרים בעיני החכמים (השווה רבינו בפירוש המשנה סוף שביעית, וראה תוספות יום טוב אבות פרק ג משנה י). 34) ונזכר בה לקלון. 35) בעין כמו שהיה (עיין משנה למלך ונקודות הכסף יורה דעה קסא). 36) רבינו דייק בלשונו וכתב גבי גזלנים: "אם הייתה גזילה קיימת" ומשמע אפילו דבר שאינו מסויים, ואילו בריבית כתב "דבר המסויים" אבל כשאינו מסויים אינו מחזיר. ראה משנה למלך בזה, ונימק את ההבדל: גזילה לא קנה הגזלן - בין שהוא בעין בין שאינה בעין, אבל ריבית קנה (ראה נקודות הכסף יורה דעה קסא, ז).

1 **ו. שְׁטָר שֶׁכָּתוּב בּוֹ רִבִּית[37], בֵּין קְצוּצָה בֵּין שֶׁל**
2 **דִּבְרֵיהֶם - גּוֹבֶה אֶת הַקֶּרֶן, וְאֵינוֹ גּוֹבֶה אֶת הָרִבִּית[38].**
3 **קָדַם וְגָבָה הַכֹּל[39] - מוֹצִיאִין מִמֶּנּוּ הָרִבִּית קְצוּצָה[40];**
4 **אֲבָל אֲבַק[41] רִבִּית, שֶׁהוּא מִדִּבְרֵיהֶם - אֵינוֹ גּוֹבֶה[42]**
5 **מִן הַלְּוֶה לַמַּלְוֶה, וְאֵין מַחֲזִירִין אוֹתוֹ מִן הַמַּלְוֶה**
6 **לַלְּוֶה[43].**

37) "פלוני לווה מפלוני מנה בריבית כך וכך לזמן פלוני" (רש"י בבא מציעא עב.). 38) ואין קונסין את המלוה, שיפסיד את הקרן משום הריבית (שם כחכמים ולא כרבי מאיר האומר קנסינן היתרא משום איסורא ואינו גובה לא את הקרן ולא את הריבית). 39) אף את הריבית. 40) שיוצאה בדיינין, כמבואר למעלה הלכה ג. 41) כעין ריבית ולא ריבית ממש - כאבק שהוא כעין עפר ולא עפר ממש. 42) בית דין. 43) אם קדם וגבה, שאין אבק ריבית יוצאה בדיינים, כמו שיתבאר להלן פרק ו הלכה א.

7 **ז. כָּל הַכּוֹתֵב שְׁטַר רִבִּית - הֲרֵי זֶה כְּכוֹתֵב וּמַעִיד**
8 **עָלָיו[44] עֵדִים שֶׁכָּפַר בַּשֵּׁם אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל[45]. וְכֵן כָּל**
9 **הַלְּוֶה וּמַלְוֶה בְּרִבִּית בֵּינָן לְבֵין עַצְמָן - הֲרֵי הֵן**
10 **כְּכוֹפְרִים בַּשֵּׁם אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל, וְכָפְרוּ בִּיצִיאַת**
11 **מִצְרַיִם[46]; שֶׁנֶּאֱמַר: אֶת כַּסְפְּךָ לֹא תִתֵּן לוֹ בְּנֶשֶׁךְ וְגוֹ׳,**
12 **אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם[47].**

44) על עצמו. 45) בבא מציעא עא: "תניא אמר רבי יוסי בוא וראה סמיות עיניהם של מלווי בריבית, אדם קורא לחבירו רשע - יורד עימו לחייו, והם מביאים עדים ולבלר וקולמוס ודיו וכותבין וחותמין פלוני זה (שהלווה לישראל בריבית) כפר באלוקי ישראל". 46) כלומר, בהשגחת ה' על העולם שבאה לידי גילוי במופתי יציאת מצרים, שכן ההלוואה בריבית מורה על הכפירה בהשגחת ה' על העולם שבאה לידי גילוי במופתי יציאת מצרים, שכן ההלוואה בריבית מורה על הכפירה בהשגחת ה' על ברואיו להמציא לכל אחד פרנסתו בדרך הכשרה. 47) בתורת כהנים פרשת בהר פרשה ה שנינו: "על תנאי כך הוצאתי אתכם מארץ מצרים, על תנאי שתקבלו את מצוות ריבית, שכל המודה במצוות ריבית - מודה ביציאת מצרים, וכל הכופר במצוות ריבית - כופר ביציאת מצרים".

13 **ח. אָסוּר לְאָדָם[48] לְהַלְוֹת[49] בָּנָיו וּבְנֵי בֵיתוֹ בְּרִבִּית[50].**
14 **אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מַקְפִּיד[51] וּמַתָּנָה הוּא שֶׁנּוֹתֵן לָהֶן[52]**
15 **- הֲרֵי זֶה אָסוּר, שֶׁמָּא יַרְגִּילֵם בְּדָבָר זֶה[53].**

48) בבא מציעא עה. 49) לעשות הלוואה אצל בניו, כלומר, ללוות מבניו. 50) מתוך כוונה להטעימן טעם ריבית, כלומר, הנאת ריבית, - כדי שיהיה שכרם גדול, בהימנעם מלהלוות לאחרים בריבית, לאחר שכבר טעמו הנאת ריבית כפירוש רבינו חננאל והרי"ף מובא בשיטה מקובצת. ודברי הר"ח והרי"ף לא היו לפני הלחם־משנה והמשנה־למלך והטורי־זהב, עיין עליהם). 51) נוהג בוותרנות בממונו ביחסיו עם הבנים. 52) ולא בתור ריבית. 53) בקבלת ריבית ויבואו להלוות גם לאחרים בריבית.

16 **ט. תַּלְמִידֵי חֲכָמִים שֶׁהִלְוּוּ זֶה אֶת זֶה, וְנָתַן לוֹ[54] יָתֵר**
17 **עַל מַה שֶּׁלָּוָה מִמֶּנּוּ - הֲרֵי זֶה מֻתָּר; שֶׁהַדָּבָר יָדוּעַ**
18 **שֶׁלֹּא נָתַן לוֹ אֶלָּא מַתָּנָה, שֶׁהֲרֵי הֵן יוֹדְעִין חֹמֶר אִסּוּר**
19 **הָרִבִּית[55].**

54) בשעת הפירעון מעצמו מבלי שהתנו על כך בשעת ההלוואה (כי אם קצץ בשעת ההלוואה הרי זה ריבית קצוצה (ראה להלן פרק ו הלכה ג). ולא התירו לתלמיד חכם אלא בכעין ריבית מאוחרת האסורה מדבריהם - מגיד משנה). 55) ואינו נותנם בתור ריבית, אבל למי שאינו תלמיד חכם, שאינו יודע חומר איסור ריבית - אסור, משום שנותן בתור ריבית (גמרא שם). ובהגהות מיימוניות כתוב: "ואף על פי כן אין נכון לתלמידי חכמים להיות רגילין בדבר, שלא ירגילו המון העם בדבר זה. והר"י מיגא"ש בתשובותיו (סימן קפ"ב) דעתו "שאין לסמוך על זה אלא היחידים הכשרים לא זולתם".

20 **י. הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ[56] וּמָצָא הַלָּוֶה יוֹתֵר, [אוֹ**
21 **שֶׁהֶחֱזִיר לוֹ חוֹבוֹ וּמָצָא הַמַּלְוֶה יוֹתֵר[57]]: אִם בִּכְדֵי**
22 **שֶׁהַדַּעַת טוֹעָה[58] - חַיָּב לְהַחֲזִיר; וְאִם לָאו[59] - מַתָּנָה**
23 **הוּא שֶׁנָּתַן לוֹ[60], אוֹ גְּזֵלָה[61] הָיְתָה לוֹ בְּיָדוֹ[62] וְהִבְלִיעַ**
24 **לוֹ בַּחֶשְׁבּוֹן[63], אוֹ אַחֵר[64] צִוָּה לְהַבְלִיעַ לוֹ. בְּכַמָּה**
25 **הַדַּעַת טוֹעָה? בְּאֶחָד[65] וּבִשְׁנַיִם[66] אוֹ בַּחֲמִשָּׁה[67] אוֹ**
26 **בַּעֲשָׂרָה; שֶׁמָּא מָנָה[68] חֲמִשָּׁה חֲמִשָּׁה אוֹ עֲשָׂרָה**
27 **עֲשָׂרָה. וְכֵן אִם מָצָא יָתֵר מִנֵּין הַחֲמִישִׁיּוֹת[69] אוֹ מִנֵּין**
28 **הָעֲשִׂירִיּוֹת אֶחָד אֶחָד[70] - חַיָּב לְהַחֲזִיר לוֹ; שֶׁמָּא**
29 **הָאֶחָדִים[71] שֶׁהָיָה מוֹנֶה בָּהֶן הַחֲמִישִׁיּוֹת אוֹ**
30 **הָעֲשִׂירִיּוֹת נִתְעָרְבוּ עִמָּהֶם[72].**

56) שם סג: 57) בדפוסים הראשונים (רומא, ונציא) בקטע המוסגר אינו, אך מלשון המגיד משנה כאן נראה שגרסו. וכמקור לדין זה, שגם במצא המלווה יותר בכדי שאין הדעת טועה אינו חייב להחזיר, הוא אומר שנראה שגירסת רבינו בגמרא שם הייתה "האי מאן דאוזיף פשיטי לחבריה ואשכח בהו (מצא בכסף שהחזיר לו הלווה) טופיאתא (יותר)". 58) כלומר, עלולה לטעות במניין המעות (בסמוך מבאר רבינו בכמה הדעת טועה) - ויש להניח שהמלווה, או הלווה, טעה בחשבון. 59) שמצא - בכדי שאין הדעת

טועה. 60) ואף על פי שאמרנו למעלה (בהלכה ט) שתוספת סתם מותרת לתלמידי חכמים בלבד, מכל מקום כשהגיעה ליד המלווה בלי ידיעתו - אינו חייב להחזיר אפילו למי שאינו תלמיד חכם (חוות דעת יורה דעה סימן קס סעיף קטן ב). 61) כלומר, ובמקום שאין לתלות במתנה, כגון, שהלווה אדם קשה לב שאינו נותן מתנת חינם - אנו תולים שגזילה וכו' הואיל שאין להניח שטעה בחשבון (גמרא שם). 62) זה ימים רבים, ועתה חוזר בתשובה. 63) ויוצא בזה ידי מצוות השבת הגזילה כמבואר בפרק א מהלכות גזילה ואבידה הלכה ח. 64) במקום שאין לתלות בגזילה, כגון, שלא היה ביניהם מעולם שום משא ומתן - תולים שאדם אחר גזל ממנו וכו' (שם בגמרא). 65) מטבע אחד - כשהוא מונה המעות בספירה יחידית היינו אחד אחד ומצא מטבע אחד יותר, תולים שטעה במניין. 66) כשהוא מונה ספירה זוגית היינו בשניים, כי אין הדעת טועה במניין יותר מפעם אחת. 67) כלומר, וכן אם מצא יתירים חמישה או עשרה יש לתלות בטעות. 68) מנהגו של מלווה או לווה זה למנות לא אחד אחד או שנים שניים, אלא בחמישיות או עשיריות (עיין לחם משנה). 69) לפי החישוב של ספירה לפי חמישיות. 70) כגון, שמצא שישה או אחד עשר. 71) דרך המונים בחמישיות או עשיריות להניח בצד מטבע אחד לכל חמישייה או עשירייה ואחר גמר המניין סופרים את המטבעות האלה וקובעים מספר החמישיות או העשיריות. 72) שם וכפירוש הרי"ף.

יא. הַמַּלְוֶה[73] אֶת חֲבֵרוֹ עַל הַמַּטְבֵּעַ[74], וְכֵן הַכּוֹתֵב לְאִשְׁתּוֹ בִּכְתֻבָּתָהּ מַטְבֵּעַ יָדוּעַ, וּפֵרֵשׁ מִשְׁקָלוֹ[75], וְהוֹסִיפוּ[76] עַל מִשְׁקָלוֹ: אִם הוּזְלוּ הַפֵּרוֹת מֵחֲמַת הַתּוֹסֶפֶת[77] - מְנַכֶּה לוֹ שִׁעוּר הַתּוֹסֶפֶת, וַאֲפִלּוּ הוֹסִיפוּ עָלָיו כָּל שֶׁהוּא; וְאִם לֹא הוּזְלוּ מֵחֲמַת הַתּוֹסֶפֶת - אֵינוֹ מְנַכֶּה לוֹ, אֶלָּא נוֹתֵן לוֹ מִמַּטְבֵּעַ הַיּוֹצֵא בְּאוֹתָהּ שָׁעָה[78]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[79]? בְּשֶׁהוֹסִיפוּ עָלָיו עַד חֲמִישִׁיתוֹ, כְּגוֹן שֶׁהָיָה מִשְׁקָלוֹ אַרְבָּעָה וְעָשׂוּהוּ חֲמִשָּׁה; אֲבָל אִם הוֹסִיפוּ לוֹ יוֹתֵר עַל חֲמִישִׁיתוֹ[80] - מְנַכֶּה לוֹ כָּל הַתּוֹסֶפֶת[81], אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הוּזְלוּ הַפֵּרוֹת. וְהוּא הַדִּין לְמַלְוֶה עַל הַמַּטְבֵּעַ וּפְחָתוּ מִמֶּנּוּ[82].

73) בבא קמא צז: 74) התנה בפירוש - בשטר או בעל פה שיפרענו באותו מטבע, כגון דינר, זוז וכדומה. 75) בתקופתם התאימו ערכי המטבעות למספר יחידות משקלם: מטבע שמשקלו כפול ממשקל המטבע הקטן - ערכו כפול. 76) מטעם המלכות. 77) שער המטבע עלה ונמצא המלווה משתכר כשנפרע באותו מטבע עם התוספת, והרי זה ריבית. 78) בשעת הפירעון, שהרי המלווה אינו מרוויח כלום על ידי תוספת המשקל, כי אינו יכול לקנות במטבע שהוא מקבל יותר ממה שהיה יכול לקנות בשעת ההלוואה. ראה רש"י ותוספות שם. 79) שאינו מנכה. 80) שכתוצאה מהתוספת הושבחה המטבע לעניין המתכת שבו, ואם יתיכו לגוש של כסף יקבל יותר. אבל עד חמישיתו, בהתחשב עם הוצאות ההתכה, השבח מועט, ואין דרך בני אדם להקפיד על זה ונותנם בתור מתנה (עיין שיטה מקובצת שם). 81) אפילו את ההפרש של התוספת שלמטה מחמישיתו. 82) אם הוקרו הפירות מחמת הפחת מוסיף לו, למלווה, ההפרש. ואם לא הוקרו נותן לו ממטבע היוצא באותה שעה. במה דברים אמורים, שפחתו עד חמישיתו אבל אם פחתו יתר על כך משלים כל הפחת (רי"ף שם).

יב. הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ עַל הַמַּטְבֵּעַ, וְנִפְסַל[83]: אִם יָכוֹל לְהוֹצִיאוֹ בִּמְדִינָה אַחֶרֶת, וְיֵשׁ לוֹ דֶּרֶךְ לְאוֹתָהּ מְדִינָה - נוֹתֵן לוֹ מִמַּטְבֵּעַ שֶׁהִלְוָהוּ, וְאוֹמֵר לוֹ: לֵךְ וְהוֹצִיאוֹ בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי; וְאִם אֵין לוֹ דֶּרֶךְ לְשָׁם - נוֹתֵן לוֹ מִמַّטְבֵּעַ הַיּוֹצֵא בְּאוֹתָהּ שָׁעָה[84]. וְכֵן בִּכְתֻבָּה[85].

83) הוצאה מהמחזור מטעם המלכות. 84) שם צח. 85) ביארו בפרק ט"ז מהלכות אישות הלכה י.

יג. הוֹרוּ מִקְצָת הַגְּאוֹנִים[86]: שֶׁהַלֹּוֶה שֶׁמָּחַל לַמַּלְוֶה בָּרִבִּית שֶׁלָּקַח מִמֶּנּוּ אוֹ שֶׁעָתִיד לִקַּח, אַף עַל פִּי שֶׁקָּנוּ מִיָּדוֹ שֶׁמָּחַל אוֹ נָתַן מַתָּנָה - אֵינוֹ מוֹעִיל כְּלוּם[87]; שֶׁכָּל רִבִּית שֶׁבָּעוֹלָם מְחִילָה[88] הִיא, אֲבָל הַתּוֹרָה לֹא מָחֲלָה וְאָסְרָה מְחִילָה זוֹ, וּלְפִיכָךְ אֵין הַמְּחִילָה מוֹעֶלֶת בְּרִבִּית, אֲפִלּוּ בְּרִבִּית שֶׁל דִּבְרֵיהֶם. יְרֵאָה לִי, שֶׁאֵין הוֹרָאָה זוֹ נְכוֹנָה. אֶלָּא מֵאַחַר שֶׁאוֹמְרִים לַמַּלְוֶה לְהַחֲזִיר לוֹ, וְיָדַע הַמַּלְוֶה[89] שֶׁדָּבָר אִסּוּר עָשָׂה וְיֵשׁ לוֹ[90] לִטֹּל מִמֶּנּוּ[91], אִם רָצָה לִמְחֹל - מוֹחֵל, כְּדֶרֶךְ שֶׁמּוֹחֵל הַגָּזֵל. וּבְפֵרוּשׁ אָמְרוּ חֲכָמִים[92], שֶׁהַגַּזְלָנִין וּמַלְוֵי בְּרִבִּית שֶׁהֶחֱזִירוּ - אֵין מְקַבְּלִין מֵהֶן. מִכְּלָל שֶׁהַמְּחִילָה מוֹעֶלֶת[93].

86) על פי בבא מציעא סא. ועיין בראש שם סימן ב. 87) להתיר נתינתו או לתיקון הלאו אם כבר גבהו. 88) הלווה מדעתו נותנו. 89) בספרים אחרים הנוסחה: הלווה - והיינו הך. 90) ללווה. 91) יכול הוא להוציא מהמלווה בבית דין. 92) בבא קמא צב: (השווה למעלה פרק ד הלכה ה). 93) לשון רבינו מורה שאינו חולק על הגאונים אלא בריבית שגבה כבר, משום שהמחילה מועילה כחשבון, אבל על ריבית העתיד לגבות דעתו מסכמת, שאין המחילה והבעת רצונו שנותנו במתנה מועילה להתיר נתינת ריבית, שכן כל נתינת ריבית מחילה היא (מגיד משנה, והשווה למעלה הלכה י).

יד. נִכְסֵי יְתוֹמִים - מֵתָר לִתֵּן אוֹתָם[94] לְאָדָם נֶאֱמָן, שֶׁיֵּשׁ לוֹ נְכָסִים טוֹבִים[95], קָרוֹב לְשָׁכָר וְרָחוֹק לְהֶפְסֵד. כֵּיצַד? אוֹמְרִים לוֹ: תְּהֵיֶה נוֹשֵׂא וְנוֹתֵן בָּהֶן; אִם יֵשׁ שָׁם רֶוַח - תֵּן לָהֶם חֶלְקָן מִן הָרֶוַח; וְאִם יֵשׁ שָׁם הֶפְסֵד - תַּפְסִיד אַתָּה לְבַדְּךָ. שֶׁזֶּה[96] אֲבַק רִבִּית הוּא[97], וְכָל אֲבַק רִבִּית אֵינָהּ אֲסוּרָה אֶלָּא מִדִּבְרֵיהֶם, וּבְנִכְסֵי יְתוֹמִים לֹא גָּזְרוּ[98].

94) בתור עיסקא (בבא מציעא ע.). 95) היינו, קרקעות,

ויהיו עידית (קרקע משובח) (רבינו פרק י"א מהלכות נחלות הלכה א) - וכפי הנראה נוסחת רבינו בגמרא שם "דמשפר ניכסיה", ולפנינו "דמשפו" ועיין רש"י שם. ושם - בהלכות נחלות - יתבארו התנאים הנוספים למינוי אפוטרופוס: "ושומע דיני התורה, ומעולם לא קיבל נידוי" - ולא פרטם רבינו כאן וסמך על מה שיתבאר בהלכות נחלות - ששם עיקר מקום ביאור הדינים הנוגעים לנכסי יתומים (לחם משנה). 96) היינו, נתינת העסק לפי תנאים אלו. 97) כמבואר להלן פרק ה הלכה ח, - ואין זה ריבית קצוצה, מאחר שאין הריווח קצוץ ובטוח, כי הרי ייתכן שיהיה שם הפסד. 98) לתקנת היתומים "שלא יכלו מעותיהם להאכילם פרוטה פרוטה" (שם, וראה רש"י שם).

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

1) מבאר שמותר ללוות מן הגוי בריבית, ודין ישראל שלווה מן הגוי וביקש להחזיר לו, ושאסור לו להיות ערב לגוי שהלווה לישראל בריבית, ודין לווה מעות מן הגוי ונתגייר, ושאסור ליתן מעותיו קרוב לשכר ורחוק להפסד, ואין מושיבין חנווני למחצית שכר, ודין משתתף עם חבירו שלא יצרף השכר עם הקרן, ודין ריבית מוקדמת או מאוחרת, ודין דברים שהם כמו ריבית - ומותרים, ודין שכר אמירה שמותר, ודין דברים האסורים משום הערמת ריבית, ודין משכיר דינרים.

1 **א. הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וְגֵר תּוֹשָׁב - לוִין מֵהֶן וּמַלְוִין**
2 **אוֹתָן בְּרִבִּית[2]; שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תַשִּׁיךְ לְאָחִיךָ[3] - לְאָחִיךָ**
3 **אָסוּר, וְלִשְׁאָר הָעוֹלָם[4] מֻתָּר. וּמִצְוַת עֲשֵׂה לְהַשִּׁיךְ**
4 **לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים; שֶׁנֶּאֱמַר: לַנָּכְרִי תַּשִּׁיךְ[5]. מִפִּי**
5 **הַשְּׁמוּעָה[6] לָמְדוּ שֶׁזּוֹ מִצְוַת עֲשֵׂה[7]. וְזֶהוּ דִּין תּוֹרָה.**

~ נקודות משיחות קודש ~

"ומצות־עשה להשיך לגוי".

מה שהתירה התורה לקחת ריבית מעכו"ם אף ש"אסור לגזול כל שהוא דין תורה בין מישראל בין מנכרי וגם אסור לרמות בני אדם במקח וממכר, "ואחד עכו"ם ואחד ישראל שוים בדבר הזה", כי שונה ריבית מגזל והונאה, שריבית נלקחת מדעת הלוה, ולכן הקילה התורה בריבית מעכו"ם אבל גזל והונאה הם שלא מדעתו ולכן אסורים גם לעכו"ם. אבל צריך להבין מדוע יש מצות־עשה להשיך לעכו"ם, הלא התורה קראתו "נשך" כי יש בו חיסרון ממון, ומהו הטעם שנצטווינו לחסר ממון של עכו"ם.

והביאור בזה על פי פנימיות העניינים: בממונם של ישראל ישנן "ניצוצין קדושים השייכים לשורש נשמתו" ומכיון שהטביע הקב"ה בעולמו שאדם יכול להרוויח בכספו על ידי שילווה אותו בריבית הרי מובן שגם הניצוצין של ריבית יש להם איזו שייכות לשורש נשמתו אלא מאחר שהתורה אסרה ריבית לא ניתן לברר אלא בדרך של דחי"ה כמו בניצוצין של כל הדברים האסורים.

ובזה יובן מה שיש אומרים שלא רק שמותר להלוות לגוי בריבית אלא שאף מצוה להלוות לו כדי לקחת ממנו הריבית, כי בזה שהנכרי זקוק להלוואת הישראל מוכח שניצוצין של ישראל נמצאים בממונו.

(לקו"ש חי"ב ע' 115)

2) ב"מ ע: 3) הסתמכות רבינו על פסוק זה מורה, שכוונת רבינו להוכיח היתר ההלוואה מן הגוי וגר תושב - בריבית, בהתאם למבואר למעלה פ"ד הל' ב, שפסוק זה אזהרה ללווה הוא. וזה תימה, שלהתיר ההלוואה מן הגוי דבר פשוט הוא שמותר (עיין גמרא ורש"י שם). ולהתיר הלוואה לגוי בריבית אין ללמוד מפסוק זה, וכבר התעורר בזה הלחם־משנה. והמשנה־למלך מציע לגרוס בדברי רבינו "ולאחיך לא תשיך" הנאמר בפסוק אחד עם "לנכרי תשיך", וכשם ש"לנכרי תשיך" הכוונה: תישוך (ראה בסמוך הערה ד), כך "לאחיך לא תשיך" הכוונה: לא תישוך, כלומר לא תלווהו בריבית (ויותר נראה לגרוס בדברי רבינו רק "לאחיך", וכוונתו: שבפרשת ריבית נאמר "אחיך" (כי ימוך אחיך וגו' אל תקח מאתו נשך) משמע שלשאר העולם מותר בין ללוות ובין להלוות (השווה 'טור' יורה־דעה סי' קנט). 4) שאינם נקראים אחיך, כגון גוי וגר תושב (עיין משנה־למלך). 5) כלומר, תישוך, היינו הלווהו בריבית (כסף־משנה). 6) 'ספרי' דברים, פרשת כי־תצא פיסקא רסג. 7) לקבל מהם ריבית כשנלוה להם "כמו שהוזהרנו בלאו על "לא תחנם", לומר שלא ליתן להם מתנת חנם (כמבואר בפ"י מהל' ע"ז הל' א) הוזהרנו ב'עשה'. אף כשנלוה אותם, שלא נלוה אותם חנם אלא בריבית" (מגדל־עוז, והשווה רבינו 'ספר המצוות' עשין קצח). ודעת הראב"ד שאין זאת מצוה, ומה שאמרו ב'סיפרי' "זו מצות־עשה" הכוונה, שזה לאו הבא מכלל עשה - שנקרא 'עשה' - אצל אחיך, כלומר, לנכרי אתה רשאי להשיך ולא לאחיך, ולומר לך שהמשיך את הישראל עובר אף על 'עשה' (וכן הוא דעת הרמב"ן בפירוש התורה, והשווה למעלה פ"א הל' ב).

ב. אָסְרוּ חֲכָמִים[8] שֶׁיִּהְיֶה יִשְׂרָאֵל מַלְוֶה אֶת הָעוֹבֵד 6
כּוֹכָבִים בְּרִבִּית קְצוּצָה[9], אֶלָּא בִּכְדֵי חַיָּיו[10]. גָּזְרוּ 7
שֶׁמָּא יִלְמַד מִמַּעֲשָׂיו בְּרֹב יְשִׁיבָתוֹ עִמּוֹ[11]. לְפִיכָךְ 8
מֻתָּר לִלְוּוֹת מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים בְּרִבִּית, שֶׁהֲרֵי הוּא 9
בּוֹרֵחַ מִלְּפָנָיו[12] וְאֵינוֹ רָגִיל אֶצְלוֹ. וְתַלְמִיד חָכָם, 10
שֶׁאֵינוֹ רָגִיל בּוֹ[13] לִלְמֹד מִמַּעֲשָׂיו - מֻתָּר לְהַלְווֹת 11
לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים בְּרִבִּית אֲפִלּוּ לְהַרְוִיחַ[14]. וְכָל אֲבַק 12
רִבִּית עִם הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים - מֻתֶּרֶת לַכֹּל[15]. 13

8) ב"מ ע: 9) אבל אבק ריבית – מותר, כמו שמבאר רבינו בסוף ההלכה. 10) לצורך מחייתו - לא להרווחה. 11) ועל כדי חייו - לא גזרו (שם). 12) מונע עצמו מלהראות אצל הגוי - שלא יתבענו. 13) עם הגוי, שמדרך תלמיד־חכם להתרחק מישיבת עמי הארץ וכ"ש מישיבת גוים (השווה פ"ה מהל' יסודי התורה הל' יא, ופ"ו מהל' דעות הל' א) ואין לחוש שמא ילמוד ממעשיו (עיין 'מקור חיים' על יורה־דעה סי' קנט). 14) שם כרבינא. "ועכשיו בארצותינו" - אומר המגיד־משנה - "עשו כל אדם עצמם כתלמידי־חכמים. וכתב הרשב"א, שמעתי משם רש"י -

מפני שרבו מיסים וארנונות ואין שיעור לכדי חייו". וכן נפסקה הלכה בשו"ע סי' קנט: "והאידנא (עכשיו) מותר בכל ענין". 15) לכל אדם ואפי' להרויח, לפי שאבק ריבית אינו אסורה אלא מדבריהם, וכן ההלוואה לגוי בריבית איסור מדבריהם הוא, והרי זו גזירה לגזירה, וגזירה לגזירה לא גזרו בה רבנן (בעל ה'תרומות' שער מו חלק ג, אות ג).

1 **ג. יִשְׂרָאֵל שֶׁלָּוָה מָעוֹת מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים בְּרִבִּית[16],**
2 **וּבִקֵּשׁ לְהַחֲזִירָם לוֹ, מְצָאוֹ יִשְׂרָאֵל אַחֵר וְאָמַר לוֹ:**
3 **תְּנֵם לִי, וַאֲנִי מַעֲלֶה לְךָ[17] כְּדֶרֶךְ שֶׁאַתָּה מַעֲלֶה לָעוֹבֵד**
4 **כּוֹכָבִים - הֲרֵי זוֹ רִבִּית קְצוּצָה. אֲפִלּוּ הֶעֱמִידוֹ אֵצֶל**
5 **הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים[18]. עַד שֶׁיִּטֹּל הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים**
6 **מְעוֹתָיו[19], וַיַּחֲזֹר וְיִתְּנֵם בְּיַד יִשְׂרָאֵל הָאַחֵר.**

16) ב"מ עא: 17) את הריבית, "לך" לאו דוקא, אלא כלומר תחתיך (במקומך), כי גם במעלה הריבית ישר ליד הגוי - אסור, כי הרי זה כהאומר לחבירו אלוה לך על־מנת שתתן הריבית לגוי שהוא אסור ('טור' שם סי' קסח). 18) הביא המעות אצל הגוי על דעת לפרוע חובו - ובמצות הגוי ובשליחותו נתנם לישראל חבירו - אסור, לפי שאין תורת שליחות ביחסי ישראל עם הגוי, ומאחר שמישראל הוא מקבל הכסף - נמצא שהישראל הוא המלווהו בריבית (שם). 19) מיד הישראל, - ולאו דוקא כשנוטלם ונותנם ביד, אלא הוא־הדין אם אמר הגוי לישראל הניחם על גבי קרקע והפטר, ונטלם (משם) הישראל השני - מותר, מאחר שלא באו לידו באמצעות הישראל (גמרא שם).

7 **ד. עוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁלָּוָה מָעוֹת מִיִּשְׂרָאֵל בְּרִבִּית,**
8 **וּבִקֵּשׁ לְהַחֲזִירָם לוֹ, מְצָאוֹ יִשְׂרָאֵל אַחֵר וְאָמַר לוֹ:**
9 **תְּנֵם לִי, וַאֲנִי מַעֲלֶה לְךָ[20] כְּדֶרֶךְ שֶׁאַתָּה מַעֲלֶה**
10 **לְיִשְׂרָאֵל - הֲרֵי זֶה מֻתָּר[21]. וְאִם הֶעֱמִידוֹ אֵצֶל יִשְׂרָאֵל,**
11 **אַף עַל פִּי שֶׁנָּתַן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים הַמָּעוֹת בְּיָדוֹ[22],**
12 **הוֹאִיל וּמִדַּעַת[23] יִשְׂרָאֵל נָתַן - הֲרֵי זוֹ רִבִּית קְצוּצָה[24].**

20) והוא־הדין באומר "ואני אעלה לו" (לישראל במישרין. 'טור' שם). 21) שמן הגוי הוא לוה (שם). ובשביל הגוי הוא נותנם. 22) של הישראל השני. 23) במצוותו, בשליחותו. 24) והרי זה כאילו הישראל מלווהו, כי לחומרא אמרו חכמים יש שליחות לגוי אצל ישראל, ועשאום כחומר ריבית קצוצה שיוצאת בדיינים (כסף־משנה בשם תלמידי הרשב"א בדעת רבינו). והרמב"ן והרשב"א חולקים על רבינו, ולדעתם אין זה אלא אבק ריבית ואינה יוצאת בדיינים (עיין מגיד־משנה).

13 **ה. אָסוּר לְיִשְׂרָאֵל לִתְלוֹת מְעוֹתָיו בְּיַד עוֹבֵד**
14 **כּוֹכָבִים[25], כְּדֵי לְהַלְווֹתָן בְּרִבִּית לְיִשְׂרָאֵל. וְעוֹבֵד**
15 **כּוֹכָבִים שֶׁהִלְוָה אֶת יִשְׂרָאֵל בְּרִבִּית - אָסוּר לְיִשְׂרָאֵל[26]**
16 **אַחֵר לִהְיוֹת לוֹ עָרֵב; שֶׁכֵּיוָן שֶׁבִּדְיָנֵיהֶם שֶׁתּוֹבֵעַ הֶעָרֵב**
17 **תְּחִלָּה[27], נִמְצָא הֶעָרֵב תּוֹבֵעַ אֶת יִשְׂרָאֵל בָּרִבִּית**
18 **שֶׁהֶעָרֵב חַיָּב בָּהּ לָעוֹבֵד כּוֹכָבִים. לְפִיכָךְ, אִם קִבֵּל**
19 **עָלָיו הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁלֹּא יִתְבַּע אֶת הֶעָרֵב תְּחִלָּה -**
20 **הֲרֵי זֶה מֻתָּר[28].**

25) כלומר, להפקיד ביד גוי, והגוי ילוה אותם בריבית לישראל (כ"מ ע"פ ב"מ סא: וכנוסחת הרי"ף, וכן הוא בתוספתא שם פרק ה הל' ח). 26) שם. 27) ורואים את הערב כלפי המלוה - כלווה (בניגוד לדיני ישראל, שתובעים את הלווה תחילה, ואם לא נתן לו אז חוזר אצל הערב ונפרע ממנו, כמו שיתבאר להלן פכ"ה הל' ג) והרי זה, כאילו הערב לוה מן הגוי וחזר והלווה לישראל. 28) כי בשעה שחוזר הגוי אצל הערב, ונפרע ממנו חובו של הלווה הקרן והריבית, הרי זה כאילו באותה שעה הוא מלוה לישראל חבירו - ומה שהלווהו (היינו הקרן והריבית) חוזר ותובע ממנו.

21 **ו. יִשְׂרָאֵל שֶׁלָּוָה[29] מָעוֹת מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים בְּרִבִּית,**
22 **וּזְקָקָן עָלָיו בְּמִלְוָה[30], וְנִתְגַּיֵּר: אִם עַד שֶׁלֹּא נִתְגַּיֵּר**
23 **זְקָקָן עָלָיו בְּמִלְוָה - גּוֹבֶה אֶת הַקֶּרֶן[31] וְהָרִבִּית; וְאִם**
24 **מִשֶּׁנִּתְגַּיֵּר זְקָקָן עָלָיו בְּמִלְוָה - גּוֹבֶה אֶת הַקֶּרֶן וְלֹא**
25 **הָרִבִּית[32]. אֲבָל עוֹבֵד כּוֹכָבִים[33] שֶׁלָּוָה מִיִּשְׂרָאֵל**
26 **בְּרִבִּית, וְזָקַף עָלָיו אֶת הָרִבִּית בְּמִלְוָה, אַף עַל פִּי**
27 **שֶׁזְּקָקָן עָלָיו אַחַר שֶׁנִּתְגַּיֵּר - גּוֹבֶה אֶת הַקֶּרֶן וְאֶת**
28 **הָרִבִּית; שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ: בִּשְׁבִיל מְעוֹתָיו[34] נִתְגַּיֵּר זֶה.**
29 **וְגוֹבֶה הַיִּשְׂרָאֵל מִמְּנוּ אַחַר שֶׁנִּתְגַּיֵּר כָּל מְעוֹת הָרִבִּית**
30 **שֶׁנִּתְחַיֵּב בָּהֶן כְּשֶׁהָיָה עוֹבֵד כּוֹכָבִים[35].**

29) שם עב. 30) לאחר זמן צירף הריבית והקרן לחשבון אחד, וכתב לו שטר עליהם: כך וכך אני חייב לפלוני. 31) שמשעה שזקפו חשוב כגבוי, וכקרן הוא (רש"י שם). 32) ואפילו לא את הריבית שהצטבר קודם שהתגייר, מכיון שזוקפו לאחר שנתגייר - נראה הדבר כזקיפת ריבית של ישראל לישראל (מגיד־משנה, 'טור' ושו"ע סי' קעא). 33) שם. 34) לפטור עצמו מחוב של ריבית. 35) אבל אינו גובה את הריבית שעלה לאחר שנתגייר (וכן דעת הרמ"ה ב'טור' שם, ולא כרא"ש).

31 **ז. מִצְוָה[36] לְהַקְדִּים[37] הַלְוָאַת יִשְׂרָאֵל בְּחִנָּם לְהַלְוָאַת**
32 **עוֹבֵד כּוֹכָבִים בְּרִבִּית[38].**

36) שם עא. 37) ישראל וגוי הבאים ללוות. 38) כלומר, מצות הלוואת ישראל בחנם קודמת למצות הלואת הגוי בריבית, אע"פ שהמלוה מפסיד את הריבית (שם "עמי ונכרי - עמי קודם").

33 **ח. אָסוּר לְאָדָם שֶׁיִּתֵּן מְעוֹתָיו[39] קָרוֹב לְשָׁכָר וְרָחוֹק**
34 **לְהֶפְסֵד[40], שֶׁזֶּה אֲבַק רִבִּית הוּא. וְהָעוֹשֶׂה כֵּן - נִקְרָא**
35 **רָשָׁע[41]. וְאִם נָתַן[42] - חוֹלְקִין בַּשָּׂכָר וּבַהֶפְסֵד כְּדִין**
36 **הָעֵסֶק[43]. וְהַנּוֹתֵן מְעוֹתָיו קָרוֹב לְהֶפְסֵד וְרָחוֹק**
37 **לְשָׂכָר[44] - הֲרֵי זֶה נִקְרָא חָסִיד[45].**

39) בתור עיסקא, דהיינו שמקבל המעות לבדו יהיה נושא ונותן, ובעל הממון יקבל חלק מהרווח (ראה פ"ו מהל' שלוחין ושותפין הל' א וה"ב, ולהלן הערה מב). 40) שם ע. דהיינו אם העסק ישא רווח - יקבל בעל המעות חלקו כפי שהתנו, ואם יהיה הפסד, אחריות ההפסד על המתעסק בלבד (השווה למעלה פ"ד הל' יד). ומה שכתב "קרוב

לשכר ורחוק להפסד" לאו דוקא, כי הוא־הדין אפילו נותן למחצית שכר, דהיינו על יסוד חלוקה שווה של הרווח וההפסד - אסור, אלא־אם־כן נותן לו שכר עמלו של כל יום, כמבואר לקמן הל' ט (ועיין ריטב"א ב'שיטה מקובצת' שם). 41) שעובר על דברי חכמים (רבינו יהונתן ב'שיטה מקובצת' שם). ונראה שהכוונה שזה הוא ממדת הרשעים, וכן הוא הנוסחא בתוספתא (ב"מ פרק ד): "זו מדת רשעים", על־דרך שאמרו באבות (פ"ה משנה י) שלי שלי, ושלך שלי - רשע. 42) בסתם, ולא התנו ביניהם שום תנאי חלוקה. 43) שנתבאר בפ"ו מהל' שלוחין ושותפין הל' א, ב, שבעל הממון צריך ליתן למתעסק שכר עמלו של כל יום מימי השותפות כפועל בטל (ראה הלכות שכירות פ"ד ה"ט). ואם לא רצה ליתן שכר עמלו, תיקנו חכמים שיהיה חלקו ברווח של המתעסק יותר מאשר חלקו באחריות ההפסד, היינו אם יש שם רווח יטול המתעסק שני שלישי הרווח ובעל המעות שליש, ובמקרה של הפסד - נושא המתעסק בשליש ובעל המעות בשני שלישים. וטעם הדבר, לפי ש"תיקנו חכמים שכל הנותן מעות לחבירו להתעסק בהם, יהיה חצי הממון בתורת הלוואה, והחצי האחר בתורת פקדון, ולפי תקנה זו אי־אפשר שיהיה השכר או ההפסד של כל הממון לאמצע בשוה, שאם אתה אומר כן, נמצא בעל הממון נוטל שכר חצי מעותיו שהם פקדון ואינו עושה כלום, אלא זה המתעסק טורח לו בחצי של פקדון מפני מעותיו שהלוהו ונמצא באים לידי אבק ריבית" (רבינו שם הל' ב). 44) היינו שחלקו ברווח פחות משליש שתיקנו חכמים (עיין ריטב"א ב'שיטה מקובצת' שם). 45) שם, והשווה למעלה הערה מ.

1 **ט. אֵין מוֹשִׁיבִין[46] חֲנֻנִּי[47] לְמַחֲצִית שָׂכָר[48], וְלֹא יִתֵּן**
2 **מָעוֹת לִקַּח בָּהֶן פֵּרוֹת[49] לְמַחֲצִית שָׂכָר, וְלֹא בֵּיצִים**
3 **לְהוֹשִׁיב תַּחַת הַתַּרְנְגוֹלִין שֶׁלּוֹ[50] לְמַחֲצִית שָׂכָר[51],**
4 **וְאֵין שָׁמִין[52] עֲגָלִים וּסְיָחִין[53] לְפַטְמָן לְמַחֲצִית**
5 **שָׂכָר[54], אֶלָּא אִם כֵּן נָתַן לוֹ שְׂכַר עַמָּלוֹ וּמְזוֹנוֹ[55]. אוֹ**
6 **יִהְיֶה רֶוַח הַמִּתְעַסֵּק יוֹתֵר עַל הֶפְסֵדוֹ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[56]**
7 **בְּעִנְיַן הַשֻּׁתָּפוּת[57].**

46) שם סח. 47) למכור פירותיו. 48) על יסוד חלוקה שווה של הרווח וההפסד. 49) במקום הזול (שם). 50) של מקבל הביצים, ועליו יהיה לטפל בגידול האפרוחים. 51) של רווח האפרוחים, מה שיהיו שווין יותר על דמי הביצים. 52) כמה הם שווים עתה, וימסרם לרועה לפטמם. 53) חמורים צעירים (רבינו בפירושו ב"ב עח:). 54) של שבח הפיטום. 55) כלומר, עמלו של חנווני ולוקח פירות, ושכר עמלו ומזונו של בעל התרנגולים והרועה, שמוציאים למזון האפרוחים והעגלים נוסף על עמלו. 56) בהל' שלוחין ושותפין שם (וראה ביאורנו למעלה הערה מב). 57) על יסוד עיסקא.

8 **י. הַמִּשְׁתַּתֵּף[58] עִם חֲבֵרוֹ בְּמָעוֹת אוֹ בְּקַרְקַע, אוֹ**
9 **הַנּוֹתֵן לוֹ עֵסֶק[59] - לֹא יְצָרֵף הַשָּׂכָר[60] עִם הַקֶּרֶן[61];**
10 **שֶׁמָּא לֹא יִהְיֶה שָׁם שָׂכָר[62], וְנִמְצָאוּ בָּאִין לִידֵי רִבִּית.**
11 **וְכֵן לֹא יִתֵּן לוֹ מָעוֹת[63] בְּתוֹרַת עֵסֶק אוֹ שֻׁתָּפוּת וְיִכְתֹּב**
12 **אוֹתָן[64] מִלְּוָה; שֶׁמָּא יָמוּת, וְנִמְצָא הַשְּׁטָר בְּיַד**
13 **הַיּוֹרֵשׁ, וְגוֹבֶה בּוֹ אֶת הָרִבִּית[65].**

58) בקרקע על יסוד שותפות, דהיינו ששניהם נושאים ונותנים בממון השיתוף (רבינו בהל' שלוחין ושותפין שם). 59) על יסוד עיסקא, דהיינו שאחד בלבד (מקבל המעות) נושא ונותן בממון השיתוף (שם), בדרך שהתירו חכמים כמבואר בה"ח. 60) אומדן הרווח. 61) כחלקו בעסק או בשותפות. 62) ובעל המעות לא יאמין לו, ויגבה ע"פ שטרו, כפי הנקוב בו (שם סח.). 63) או קרקע (כסף־משנה). 64) אפילו הקרן בלבד. 65) שם, כלומר שמא יהיה הפסד ועל בעל המעות לישא חלקו בהפסד של הקרן, והיורש - שאינו יודע את התנאי שביניהם שהמוריש ישא חלק בהפסד, יגבה כל הקרן ללא ניכוי ההפסד ונמצא בא לידי גביית ריבית.

14 **יא. אָסוּר לְהַקְדִּים הָרִבִּית אוֹ לְאַחֵר אוֹתוֹ[66]. כֵּיצַד?**
15 **נָתַן עֵינָיו לִלְוּוֹת מִמֶּנּוּ, וְהָיָה מְשַׁלֵּחַ לוֹ סִבְלוֹנוֹת[67]**
16 **בִּשְׁבִיל שֶׁיַּלְוֵהוּ[68] - זוֹ הִיא רִבִּית מֻקְדֶּמֶת. לָוָה מִמֶּנּוּ**
17 **וְהֶחֱזִיר לוֹ מְעוֹתָיו[69], וְהָיָה מְשַׁלֵּחַ לוֹ סִבְלוֹנוֹת**
18 **בִּשְׁבִיל מְעוֹתָיו שֶׁהָיוּ בְּטֵלִין אֶצְלוֹ - זוֹ הִיא רִבִּית**
19 **מְאֻחֶרֶת. וְאִם עָבַר וְעָשָׂה כֵּן - הֲרֵי זֶה אֲכַל רִבִּית[70].**

66) שם עה: 67) דורונות, מתנות. 68) רבינו כתב בלשון נסתר (כנוסחת המשנה בירושלמי, שלא כנוסחת המשנה בבבלי "בשביל שתלווני" - בלשון נוכח) ומשמע שאפילו לא פירש את כוונתו בשליחות הסבלונות, אלא משלחו סתם - אסור ('טור' ו'בית יוסף' יורה־דעה סי' קס). 69) כנוסחת הירושלמי, ונוסחת הבבלי: "ואומר לו בשביל מעותיך" (ראה הערה הקודמת). 70) ואינה יוצאה בדיינים (שם סב:).

20 **יב. מִי שֶׁלָּוָה[71] מֵחֲבֵרוֹ, וְלֹא הָיָה רָגִיל מִקֹּדֶם**
21 **לְהַקְדִּים לוֹ שָׁלוֹם - אָסוּר לְהַקְדִּים לוֹ שָׁלוֹם, וְאֵין**
22 **צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁיְּקַלְּסוֹ בִּדְבָרִים אוֹ יַשְׁכִּים לְפִתְחוֹ[72];**
23 **שֶׁנֶּאֱמַר: נֶשֶׁךְ כָּל דָּבָר - אֲפִלּוּ דְּבָרִים אֲסוּרִים[73]. וְכֵן**
24 **אָסוּר לוֹ לְלַמֵּד אֶת הַמַּלְוֶה מִקְרָא[74] אוֹ גְּמָרָא[75] כָּל**
25 **זְמַן שֶׁמְּעוֹתָיו בְּיָדוֹ, אִם לֹא הָיָה רָגִיל בָּזֶה מִקֹּדֶם;**
26 **שֶׁנֶּאֱמַר: נֶשֶׁךְ כָּל דָּבָר[76].**

71) שם עה: 72) לשאול בשלומו (השווה ברכות יד.). 73) כלומר, אפילו דיבור בלבד. 74) בחנם - אפילו במקום שהחמירו על עצמם, שלא ליקח שכר על לימוד מקרא (ראה פ"א מהל' תלמוד תורה הל' ז). 75) אע"פ שמצד הדין אסור ללמד בשכר כמבואר (בהל' ת"ת שם). 76) כלומר, אפי' הנאת דיבור בלבד - אסור.

27 **יג. הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ - לֹא יֹאמַר לוֹ: דַּע[77] אִם בָּא**
28 **אִישׁ פְּלוֹנִי מִמָּקוֹם פְּלוֹנִי. כְּלוֹמַר[78], שֶׁתְּכַבְּדוֹ**
29 **וְתַאֲכִילוֹ וְתַשְׁקֵהוּ כָּרָאוּי[79]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

77) תתוודע (שם עה: וכנוסחת המשנה שבירושלמי). 78) כך כוונת המלוה באומרו: "דע וכו'". 79) דברי רבינו

תמוהים לכאורה. אם כן, שכוונתו להאכילו ולהשקותו - הרי זה ריבית ממון גמור, ולמה כללו רבינו בקבוצת ההלכות האסורות משום ריבית דברים? וכבר תמה על כך ב'בית יוסף' יורה־דעה סי' קס. ראה מה שכתב בזה הט"ז בסי' קס ס"ק ה. ברם, איני רואה כל הכרח לפרש דברי רבינו שהמדובר על אכילה ושתיה בחנם, אלא כוונתו כשהוא מארחו תמורת כסף, ואעפ"כ אסור משום ריבית דברים, שהוא מארחו ע"פ הוראת ובקשת המלוה (השווה 'ספרי' דברים רסב, "לך לשאול בשלום פלוני").

1 **יד. יֵשׁ דְּבָרִים שֶׁהֵן כְּמוֹ רִבִּית[80], וּמֻתָּרִין. כֵּיצַד?**
2 **לוֹקֵחַ אָדָם[81] שְׁטָרוֹתָיו שֶׁל חֲבֵרוֹ[82] בְּפָחוֹת[83] וְאֵינוֹ**
3 **חוֹשֵׁשׁ[84]. וּמֵתֶר לְאָדָם לִתֵּן לַחֲבֵרוֹ דִּינָר, כְּדֵי שֶׁיַּלְוֶה**
4 **לְפִלּוּנִי מֵאָה דִּינָרִין; שֶׁלֹּא אָסְרָה תּוֹרָה אֶלָּא רִבִּית**
5 **הַבָּאָה מִן הַלֹּוֶה לַמַּלְוֶה[85]. וְכֵן אוֹמֵר אָדָם לַחֲבֵרוֹ:**
6 **הֵא לְךָ דִּינָר זֶה וְאֱמֹר לְפִלּוּנִי שֶׁיַּלְוֵנִי; שֶׁלֹּא נָתַן אֶלָּא**
7 **שְׂכַר אֲמִירָה[86].**

80) נראין כריבית - שממונו מתרבה. 81) תוספתא ב"מ פ"ד ה"ב. 82) שיש לו על אחרים. 83) מהסכום הנקוב בשטר. ודוקא כשהלוקח מקבל עליו אחריות השטר והמלוה, כגון שאם יעני הלוה ולא יהיה לו ממה לפרוע ההפסד ללוקח, אבל אם האחריות היא על המוכר - אין זה מכר אלא הלוואה ואסור, לפי שהוא קרוב לשכר ורחוק להפסד (מגיד־משנה בשם רמב"ן, שו"ע יורה־דעה סי' קעג סעיף ד). 84) משום ריבית - שלא אסרה תורה אלא ריבית הבאה מלווה למלווה, כמו שמבאר רבינו בסמוך (חסדי דוד על התוספתא שם). 85) ב"מ סט: 86) שם.

8 **טו. יֵשׁ דְּבָרִים שֶׁהֵן מֻתָּרִין, וְאָסוּר לַעֲשׂוֹתָן מִפְּנֵי**
9 **הַעֲרָמַת רִבִּית[87]. כֵּיצַד? אָמַר לוֹ: הַלְוֵנִי מָנֶה[88]; אָמַר**
10 **לוֹ: מָנֶה אֵין לִי, חִטִּים יֵשׁ לִי בְּמָנֶה; וְנָתַן לוֹ חִטִּים**
11 **בְּמָנֶה[89], וְחָזַר וּלְקָחָן[90] מִמֶּנּוּ בְּתִשְׁעִים[91] - הֲרֵי זֶה**
12 **מֻתָּר[92], אֲבָל אֲסָרוּהוּ מִפְּנֵי הַעֲרָמַת רִבִּית, שֶׁהֲרֵי נָתַן**
13 **לוֹ תִּשְׁעִים וְלוֹקֵחַ מָנֶה. וְאִם עָבַר וְעָשָׂה כָּזֶה - הֲרֵי**
14 **הוּא מוֹצִיא מִמֶּנּוּ[93] מֵאָה[94] בַּדִּין[95], שֶׁאֲפִלּוּ אֲבַק רִבִּית**
15 **אֵין כָּאן[96]. וְכֵן מִי שֶׁהָיְתָה שָׂדֶה מְמֻשְׁכֶּנֶת בְּיָדוֹ[97] -**
16 **לֹא יַחֲזֹר וְיַשְׁכִּיר אוֹתָהּ לְבַעַל הַשָּׂדֶה, מִפְּנֵי הַעֲרָמַת**
17 **רִבִּית[98]; שֶׁהֲרֵי זֶה עוֹמֵד בְּשָׂדֵהוּ כְּשֶׁהָיָה, וְנוֹתֵן לָזֶה**
18 **שָׂכָר בְּכָל חֹדֶשׁ בִּשְׁבִיל מְעוֹתָיו שֶׁהִלְוָהוּ.**

87) שם סב: 88) מנה = מאה זוז. 89) כמחיר השער בשוק, והלוקח התחייב לשלם לו מנה. 90) חזר המלוה וקנאן. 91) זוז, ועל הלוה להחזיר לו מנה - דמי ההלוואה. 92) מתורת ריבית, שאין זה אלא כחוזר ומוכר במחיר נמוך משער השוק. 93) המלוה מוציא מן הלוה. 94) היינו, כל דמי ההלואה. 95) כלומר, בית־דין נזקקין להוציא מן הלוה למלוה, שלא כאבק ריבית, שאינה יוצאה בדיינים - לא מלוה למלוה ולא ממלוה ללוה, כמו שיתבאר לקמן פ"ו הל' א. 96) למדו רבינו מלשון הברייתא שאמרו "שהן מותרין", משמע שאין בזה אפילו אבק ריבית. במה דברים אמורים? כשלא התנה מתחילה שימכור לו את החטים בתשעים, אבל כשהתנה - אסור (מגיד־משנה). 97) על־מנת שיאכל פירותיה כל זמן שלא יפרע הלוה חובו, ודעת רבינו שאין זה ריבית קצוצה אלא אבק ריבית שאינה יוצאה בדיינים (לקמן פ"ו ה"ז). 98) מצד הדין משכנתא כשכירות היא, והרי זה כשוכר וחוזר ומשכיר להמשכיר ביותר - שמותר (שם סח. "ולא כחכירי נרשאי", ומפרש רבינו שאיסורו מפני הערמה, אבל דעת רש"י שזהו ריבית גמור (עיין מגיד־משנה).

19 **טז. אָסוּר[99] לְהַשְׁכִּיר[100] הַדִּינָרִין. שֶׁאֵין זֶה דּוֹמֶה**
20 **לְמַשְׁכִּיר אֶת הַכְּלִי, שֶׁהַכְּלִי חוֹזֵר בְּעַצְמוֹ[101], וְזֶה**
21 **מוֹצִיא אֵלּוּ וּמֵבִיא דִּינָרִין אֲחֵרִים, וְנִמְצָא זֶה אֲבַק**
22 **רִבִּית[102].**

99) שם סט: 100) שאינו אומר בלשון הלוואה אלא בלשון שכירות. 101) ואין השוכר נושא באחריות הפחת, מחמת מלאכה. 102) מדברי רבינו נראה, שאינו אסור אלא במשכירם על דעת הוצאה, אבל אם משכירם על דעת שיעמדו אצלו ויחזירם בעין, כגון ששכרם להתנאות בהם - הרי זה כמשכיר כלי ומותר, וכן שנינו בתוספתא ב"ד פ"ד (מגיד־משנה).

23 **יז. מֶלֶךְ[103] שֶׁהָיוּ דִּינָיו, שֶׁכָּל מִי שֶׁיִּתֵּן הַמַּס[104]**
24 **הַקָּצוּב עַל כָּל אִישׁ וָאִישׁ עַל יְדֵי[105] זֶה שֶׁלֹּא נָתַן**
25 **יִשְׁתַּעְבֵּד בּוֹ, וְנָתַן עַל יָדוֹ דִּינָר, אַף עַל פִּי**
26 **שֶׁמִּשְׁתַּעְבֵּד בּוֹ יָתֵר מִדִּינָר - הֲרֵי זֶה מֻתָּר[106]. וְכֵן כֹּל**
27 **כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

103) "שמטבעו יוצא באותן הארצות, שהרי הסכימו בני אותה הארץ וסמכה דעתם שהוא אדוניהם והם לו עבדים" (רבינו פ"ה מהל' גזילה הל' יח). 104) מס גולגולת. 105) בעד, עבור. 106) שאין זה הלוואה אלא כמכר - שדין המלך דין הוא (דינא דמלכותא דינא. עיין ב"מ עג:). ומפרש רבינו שהשאלה בגמ' שם נוגעת באיסור ריבית ובאיסור ההשתעבדות בישראל יותר מדאי - ופשטוה להיתר בשניהם (השווה רבינו הל' גזילה שם, ובפ"א מהל' עבדים הל' ח. וראה השגת הראב"ד בהל' עבדים שם — 'מרכבת המשנה').

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

1) מבאר דין מלווה סלע בחמישה דינרין, או סאתיים בשלוש, ודין מלווה והתנה לדור בחצירו, ודין מוכר באסמכתא שהפירות שאכל ריבית הם, ודין מלווה חבירו שלא ימשוך עבדו שיעבוד אצלו. ולא ידור בחצירו חינם, ודין מלווה על השדה ואמר לו אם לא תחזיר לי עד זמן ידוע הרי היא שלי, ודין מוכר בית או שדה ואמר כשיהיו לי מעות תחזירם לי, ודין משכונה בניכוי או בלא ניכוי.

28 **א. הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ סֶלַע[2] בַּחֲמִשָּׁה דִּינָרִים, אוֹ**
29 **סָאתַיִם חִטִּים בְּשָׁלֹשׁ, אוֹ סֶלַע בְּסֶלַע וּסְאָה, אוֹ שָׁלֹשׁ**
30 **סְאִין בְּשָׁלֹשׁ סְאִין וְדִינָר, כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר: כָּל הַלְוָאָה**
31 **בְּתוֹסֶפֶת כָּל שֶׁהוּ[3] - הֲרֵי זוֹ רִבִּית שֶׁל תּוֹרָה, וְיוֹצְאָה**
32 **בַּדַּיָּנִין[4]. וְכֵן הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ, וְהִתְנָה עִמּוֹ[5] שֶׁיָּדוּר**
33 **בַּחֲצֵרוֹ חִנָּם[6] עַד שֶׁיַּחֲזִיר לוֹ הַלְוָאָתוֹ, אוֹ שֶׁשָּׂכַר**

מִמֶּנּוּ בְּפָחוֹת[7], וְקָצַב הַדָּבָר, שֶׁפּוֹחֵת לוֹ מִן הַשָּׁכָר עַד שֶׁיַּחֲזִיר לוֹ הַלְוָאָתוֹ, אוֹ שֶׁמִּשְׁכֵּן בְּיָדוֹ מָקוֹם שֶׁפֵּרוֹתָיו מְצוּיִין בְּעֵת הַהַלְוָאָה, כְּגוֹן שֶׁמִּשְׁכֵּן חֲצֵרוֹ[8] עַל מְנָת שֶׁיָּדוּר בּוֹ בְּחִנָּם - הֲרֵי זוֹ רִבִּית שֶׁל תּוֹרָה, וְיוֹצְאָה בַּדַּיָּנִין. וְכֵן הַמּוֹכֵר שָׂדֶה[9] אוֹ חָצֵר בְּאַסְמַכְתָּא[10], הוֹאִיל וְלֹא קָנָה הַגּוּף - הֲרֵי כָּל הַפֵּרוֹת שֶׁאָכַל רִבִּית, וּמַחֲזִיר אוֹתָן. וְהוּא הַדִּין לְכָל מִי [שֶׁלֹּא] קָנָה קִנְיָן גָּמוּר מִתְּחִלָּה[11], שֶׁהוּא מַחֲזִיר אֶת הַפֵּרוֹת; מִפְּנֵי שֶׁאִם אָכַל אֶת הַפֵּרוֹת - הֲרֵי זוֹ רִבִּית[12] שֶׁל תּוֹרָה. וְכָל דָּבָר שֶׁהוּא אָסוּר מִשּׁוּם רִבִּית חוּץ מֵאֵלּוּ - הֲרֵי הוּא אָסוּר מִדִּבְרֵיהֶם, גְּזֵרָה שֶׁמָּא יָבוֹא לְרִבִּית שֶׁל תּוֹרָה. וְהוּא הַנִּקְרָא אֲבַק רִבִּית[13]. וְאֵינוֹ מוֹצִיא בַּדַּיָּנִין[14].

2) בבא־מציעא ס: 3) כלומר, באיזו תוספת שהיא - הן של כסף על הלוואת אוכל הן של אוכל על הלוואת כסף, הן תוספת כל דבר שהוא (ראה סמ"ג קצג, ו'טור' יורה־דעה סי' קסא). וזה לא כהבנת הלחם־משנה בדעת רבינו. 4) שם סא: (ראה למעלה פ"ד הל' ג). 5) בשעת ההלוואה (ראה לקמן הל' ג). 6) שם סד: אע"פ שאין החצר עשויה לשכר (עומדת להשכרה) ואין דרך בעל החצר להשכיר (ראה להלן הל' ב, ובהערה כא). 7) מאשר השער המקובל בשוק. 8) תפס רבינו חצר, בהתאם לדעתו לחלק בין משכנתא של חצר, שהיא ריבית של תורה, ובין שדה וכרם שאינה ריבית אלא מדבריהם, וכמו שיתבאר להלן הל' ז. 9) ראה להלן הל' ז הערה נז. 10) יתבאר להלן הל' ד. 11) יתבאר להלן הל' ה. 12) המתבארים והולכים בהמשך הפרקים הבאים. 13) כלומר, כריבית ולא ריבית ממש, כעין האבק שהוא עפר ואינו עפר ממש. 14) שם סא:

ב. הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ - לֹא יִמְשֹׁךְ[15] אֶת עַבְדּוֹ כְּדֵי שֶׁיַּעֲשֶׂה בּוֹ מְלָאכָה, אַף עַל פִּי שֶׁהָעֶבֶד יוֹשֵׁב וּבָטֵל[16]. וְלֹא יָדוּר בַּחֲצֵרוֹ חִנָּם, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין הֶחָצֵר עֲשׂוּיָה לְשָׂכָר[17], וְאֵין דֶּרֶךְ בַּעַל הֶחָצֵר לְהַשְׂכִּיר[18]. וְאִם דָּר[19] - צָרִיךְ לְהַעֲלוֹת לוֹ שָׂכָר[20]. וְאִם לֹא הֶעֱלָה לוֹ - הֲרֵי זֶה אֲבַק רִבִּית[21], לְפִי שֶׁלֹּא הִתְנָה עִמּוֹ[22] שֶׁיַּלְוֶהוּ וְיָדוּר בַּחֲצֵרוֹ. לְפִיכָךְ[23], אִם עֲדַיִן לֹא הֶחֱזִיר לוֹ חוֹבוֹ, וּבָא לְנַכּוֹת שְׂכַר הֶחָצֵר שֶׁדָּר בָּהּ מִן הַחוֹב, אִם הָיָה הַשָּׂכָר כְּנֶגֶד הַחוֹב - אֵינוֹ מְנַכֶּה לוֹ הַכֹּל, אֶלָּא כְּמוֹ שֶׁיִּרְאוּ הַדַּיָּנִים[24]. שֶׁאִם תְּסַלֵּק אוֹתוֹ בְּלֹא כְּלוּם - הֲרֵי זֶה כְּמוֹ שֶׁהוֹצִיא אוֹתוֹ בַּדַּיָּנִין[25], וַאֲבַק רִבִּית אֵינָהּ יוֹצְאָה בַּדַּיָּנִין.

15) תוקף ומושך לרשותו (שם סד:). 16) ומצד הדין, המעביד עבד של אחר כשהוא יושב ובטל פטור מלשלם (כמבואר בפ"ג מהל' גזילה הל' ז) - כאן אסור, שנראה שמעבידו בתור ריבית. 17) אינה עומדת להשכרה. 18) שאדם אחר הדר בה, פטור מלהעלות שכר (כמבואר בהל' גזילה שם) - למלוה אסור, לפי שנראה שדר בו בתור ריבית (שם). 19) ואם עבר ודר. 20) כדי שלא יעבור על איסור ריבית. 21) ואינה יוצאת בדיינין. 22) משום כך אין כאן ריבית קצוצה. ומכאן, שאם התנה עמו בשעת ההלוואה שידור בחצרו (ראה לעיל הל' א) אע"פ שאין החצר עשויה לשכר, ואין דרך בעל החצר להשכיר - הרי זה כשוכרו וריבית של תורה היא ויוצאה בדיינים ('בית יוסף' יורה־דעה סי' קסו). 23) הואיל ואבק ריבית הוא, אין צריך לומר אם כבר החזיר ההלוואה שאין ב"ד מוציאים השכר, אלא אפילו אם עדיין לא החזיר החוב ובא לנכות את השכר - אינו מנכה הכל, וכמו שמבאר רבינו בסמוך (השווה להלן פרק ז הל' א). 24) ע"פ שער השכירות הנהוג באותו מקום - ובתנאי שלא יגיע סכום הניכוי כשיעור לכל החוב, וכמו שמבאר רבינו והולך. 25) דעת רבינו המחלק בין ניכוי חלקי לניכוי מלא צ"ע, שהרי כל מה שאתה מנכה ממנו, אפילו זוז אחד, הרי זה כהוצאה. וכבר תמה בכך הרשב"א (בב"מ דף סז) ועיין 'אבן האזל' מה שכתב בזה. [נראה, שהראב"ד המשיג כאן, פירש נכונה כוונת רבינו, שמנכה לפי מנהג המקום לנכות בממשכן חצירו ואע"פ שהלווה אין דרכו להשכיר חצירו, מפני שזה אבק ריבית, ואעפ"כ אינו מנכה לו כל חובו בהתאם לדברי רב אשי (שם סז.) גבי משכנתא: "אכל שיעור זוזי וכו' לא מסלקינן ליה בלא זוזי" ולכן אין כאן אפילו אבק ריבית. והשגתו של הראב"ד נדחתה ע"י הרב המגיד].

ג. הוֹרוּ רַבּוֹתַי: שֶׁהַמַّלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ, וּלְאַחַר זְמַן תָּבַע חוֹבוֹ, וְאָמַר לוֹ הַלּוֶה: דּוּר בַּחֲצֵרִי[26] עַד שֶׁאַחֲזִיר לְךָ חוֹבְךָ - הֲרֵי זֶה אֲבַק רִבִּית, לְפִי שֶׁלֹּא קָצַץ בִּשְׁעַת הַלְוָאָה; שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תִתֵּן[27] לוֹ בְּנֶשֶׁךְ.

26) והוא־הדין כל ריבית שהוא (הרמ"א בהגהותיו סי' קסז, ב). 27) כלומר, בשעה שאתה נותן את כספך בהלוואה, לא תתן לו בנשך, הרי שלא הקפידה תורה אלא על הנשך בעד ההלוואה, ולא בעד הרווחת זמן הפרעון (דרשה זו אינה במקורות שלפנינו, וכנראה שרבותיו של רבינו דרשוה מעצמם. ולגוף ההוראה, יש סמוכין מסוגיית הגמרא ב"מ סד: עיי"ש, אולם יש חולקים על הוראה זו, וסוברים שגם בעד הרווחת זמן - ריבית קצוצה היא (עיין ראב"ד בהשגותיו, ולחם־משנה כאן).

ד. הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ עַל הַשָּׂדֶה, וְאָמַר לוֹ[28]: אִם לֹא תַחֲזִיר לִי מִכָּאן עַד שָׁלֹשׁ שָׁנִים, הֲרֵי הִיא שֶׁלִּי - הֲרֵי זֶה לֹא קָנָה[29], מִפְּנֵי שֶׁהִיא אַסְמַכְתָּא[30]. לְפִיכָךְ מְנַכֶּה כָּל הַפֵּרוֹת שֶׁאָכַל[31], מִפְּנֵי שֶׁהוּא רִבִּית שֶׁל תּוֹרָה[32]. אֲבָל אִם אָמַר לוֹ הַמּוֹכֵר[33]: אִם לֹא אַחֲזִיר לְךָ עַד שָׁלֹשׁ שָׁנִים, קְנֵה אוֹתָהּ מֵעַכְשָׁו[34], וְהֵבִיא לוֹ בְּתוֹךְ שָׁלֹשׁ - אֵין לוֹ פֵּרוֹת[35]; הֵבִיא לוֹ לְאַחַר שָׁלֹשׁ - הֲרֵי כָּל הַפֵּרוֹת לַלּוֹקֵחַ[36].

28) המלוה, בשעת מתן מעות. 29) אע"פ שלא החזיר תוך שלוש שנים. 30) שהרי לא גמר בלבו להקנותו, לפי שדעתו עדיין סומכת שמא יהיו לו מעות לשלם בזמן הקבוע

(ראה הל' מכירה פי"א הל' ב, ו). 31) בינתיים על סמך המכר. 32) הואיל ולא גמר והקנהו, נמצא שמעות המכר הלוואה הם, והמלוה (הלוקח) אוכל פירות בשביל המעות שהלווהו (ב"מ סז. כרבינא, וכן דעת הרי"ף ראה לקמן ה"ז). 33) הלווה. והוא־הדין אמר הלוקח (המלוה) אם לא תחזיר וכו' (לחם־משנה). 34) שאין זה אסמכתא - וקנה, שאילו לא גמר להקנותו, לא הקנהו מעכשיו (רבינו הל' מכירה שם). 35) להלוקח, ומנכה כל הפירות שאכל. 36) שם. הואיל ולא קיים התנאי - נמצא שהשדה מכור מלמפרע, לפיכך כל הפירות אפי' של תוך ג' שנים - שלו.

1 **ה. הַמּוֹכֵר בַּיִת אוֹ שָׂדֶה, וְאָמַר הַמּוֹכֵר לַלּוֹקֵחַ:**
2 **לְכְשֶׁיְּהִיוּ לִי מָעוֹת תַּחֲזִיר לִי קַרְקָעִי - לֹא קָנָה[37];**
3 **וְכָל הַפֵּרוֹת שֶׁאָכַל - רִבִּית קְצוּצָה[38], וּמוֹצִיאִין אוֹתָם**
4 **בַּדַּיָּנִין. אֲבָל אִם אָמַר לוֹ הַלּוֹקֵחַ מִדַּעְתּוֹ[39]: כְּשֶׁיִּהְיוּ**
5 **לְךָ מָעוֹת אֲנִי אַחֲזִיר לְךָ קַרְקַע זֶה - מֻתָּר, וְהַלּוֹקֵחַ**
6 **אוֹכֵל פֵּרוֹת[40] עַד שֶׁיַּחֲזִיר לוֹ מְעוֹתָיו.**

37) השווה למעלה הל' ד. 38) שם סה: 39) שם. (השווה רבינו הל' מכירה שם הל' יא. ועיין בכסף־משנה שם). 40) "ואין בזה אבק ריבית, שהרי הלוקח מדעתו חייב עצמו בתנאי זה", והמוכר הסכים למכור גם בלי התנאי (רבינו שם).

7 **ו. מָכַר לוֹ אֶת הַשָּׂדֶה, וְנָתַן לוֹ מִקְצָת הַדָּמִים[41]: אִם**
8 **אָמַר לוֹ הַמּוֹכֵר לַלּוֹקֵחַ: קְנֵה כְּשִׁעוּר מְעוֹתֶיךָ[42] - כָּל**
9 **אֶחָד מִשְּׁנֵיהֶם אוֹכֵל פֵּרוֹת כְּשִׁעוּר מְעוֹתָיו. אָמַר**
10 **הַמּוֹכֵר לַלּוֹקֵחַ: לְכְשֶׁתָּבִיא שְׁאָר הַמָּעוֹת תִּקְנֶה[43]**
11 **מֶעַכְשָׁו - שְׁנֵיהֶם אֲסוּרִים לֶאֱכֹל הַפֵּרוֹת מִיָּד: הַמּוֹכֵר**
12 **אָסוּר - שֶׁמָּא יָבִיא הַלּוֹקֵחַ שְׁאָר הַמָּעוֹת, וְנִמְצֵאת**
13 **הַשָּׂדֶה שֶׁלּוֹ[44], וְנִמְצָא הַמּוֹכֵר אוֹכֵל פֵּרוֹת[45] בְּשְׁבִיל**
14 **הַמָּעוֹת שֶׁנִּשְׁאֲרוּ לוֹ אֵצֶל הַלּוֹקֵחַ[46]; וְכֵן הַלּוֹקֵחַ**
15 **אָסוּר - שֶׁמָּא לֹא יָבִיא, וְנִמְצָא שֶׁאָכַל בִּשְׁבִיל מִקְצָת**
16 **הַמָּעוֹת שֶׁיֵּשׁ לוֹ אֵצֶל הַמּוֹכֵר[47]. לְפִיכָךְ מַנִּיחִין אֶת**
17 **הַפֵּרוֹת עַל יְדֵי שָׁלִישׁ עַד שֶׁיִּנָּתְנוּ לְאֶחָד מֵהֶן. אָמַר**
18 **לוֹ הַמּוֹכֵר: לְכְשֶׁתָּבִיא שְׁאָר הַמָּעוֹת תִּקְנֶה[48] - הַרֵי**
19 **הַמּוֹכֵר אוֹכֵל פֵּרוֹת עַד שֶׁיָּבִיא הַלּוֹקֵחַ; וְאִם אָכַל**
20 **הַלּוֹקֵחַ - מוֹצִיאִין מִמֶּנּוּ[49]. אָמַר לוֹ הַמּוֹכֵר: קְנֵה**
21 **מֵעַכְשָׁו[50], וּשְׁאָר הַמָּעוֹת הֲרֵי הֵן חוֹב אֶצְלְךָ - הַרֵי**
22 **הַלּוֹקֵחַ אוֹכֵל פֵּרוֹת; וְאִם אָכַל הַמּוֹכֵר - מוֹצִיאִין**
23 **מִמֶּנּוּ[51] כָּל מַה שֶׁאָכַל.**

41) מקור ההלכה – בבבא־מציעא שם. 42) מעכשיו, ושאר הקרקע תקנה כשתביא מותר המעות. 43) כל השדה, וקודם שיביא המעות אינו מקנה לו כלום. 44) למפרע, שהרי אמר לו מעכשיו. 45) בינתיים. 46) בהלואה. 47) בהלוואה. 48) משעת הבאת שאר המעות. 49) שנמצא שאכל בשביל מקצת המעות שיש לו אצל המוכר. 50) קנה כל השדה, מעכשיו. 51) משום שאוכל בשביל המתנת מעותיו.

24 **ז. הוֹרוּ רַבּוֹתַי: שֶׁהַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ, וּמִשְּׁכֵן לוֹ**
25 **שָׂדֵהוּ עַל מְנָת שֶׁיֹּאכַל פֵּרוֹתֶיהָ כָּל יְמֵי הַמַּשְׁכּוֹנָא,**
26 **אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מְנַכֶּה לוֹ כְּלוּם - הֲרֵי זוֹ אֲבַק**
27 **רִבִּית, וְאֵינָהּ יוֹצְאָה בַּדַּיָּנִין. שֶׁאֵין הַמְּמַשְׁכֵּן אֶת**
28 **הַשָּׂדֶה דּוֹמֶה לִמְמַשְׁכֵּן בַּיִת[52], שֶׁהֲרֵי אֵין בַּשָּׂדֶה פֵּרוֹת**
29 **מְצוּיִין בְּעֵת הַהַלְוָאָה, וְאֶפְשָׁר שֶׁיִּרְוִיחַ וְיִהְיוּ שָׁם**
30 **פֵּרוֹת, וְאֶפְשָׁר שֶׁיַּפְסִיד בִּזְרִיעָתָהּ וַעֲבוֹדָתָהּ, וּלְפִיכָךְ[53]**
31 **הִיא אֲבַק רִבִּית. וְכֵן אֵין הַמַּשְׁכּוֹנָא דּוֹמֶה לְמִי שֶׁמָּכַר**
32 **בְּאַסְמַכְתָּא[54]; שֶׁהַמּוֹכֵר בְּאַסְמַכְתָּא לֹא גָמַר**
33 **וְהִקְנָהוּ[55], וְהַמְּמַשְׁכֵּן גָּמַר וְהִקְנָהוּ גּוּף זֶה לְפֵרוֹתָיו[56].**
34 **וְכָזֶה יֵרָאֶה מִן הַגְּמָרָא[57], שֶׁהַמַּשְׁכּוֹנָא אֲבַק רִבִּית,**
35 **וְאֵין לְךָ לְהַעֲמִידָהּ[58] אֶלָּא בִּמְמַשְׁכֵּן שָׂדֵהוּ, כְּמוֹ**
36 **שֶׁהוֹרוּ רַבּוֹתַי[59]. נִמְצֵאתָ לָמֵד, שֶׁשָּׁלֹשׁ מַשְׁכּוֹנוֹת הֵן:**
37 **מַשְׁכּוֹנָא שֶׁהִיא רִבִּית קְצוּצָה, וּמַשְׁכּוֹנָא שֶׁהִיא אֲבַק**
38 **רִבִּית, וּמַשְׁכּוֹנָא שֶׁהִיא מֻתֶּרֶת. כֵּיצַד? מִשְּׁכֵן לוֹ**
39 **מָקוֹם שֶׁפֵּרוֹתָיו מְצוּיִין תָּדִיר, כְּגוֹן חָצֵר אוֹ מֶרְחָץ**
40 **אוֹ חֲנוּת, וְאָכַל פֵּרוֹתֵיהֶן - הֲרֵי זוֹ רִבִּית קְצוּצָה.**
41 **מִשְּׁכֵן לוֹ שָׂדֶה וְכַיּוֹצֵא בָהּ, וּבָאוּ שָׁם פֵּרוֹת וַאֲכָלָן**
42 **- הֲרֵי זוֹ אֲבַק רִבִּית. וְכֵן אִם מִשְּׁכֵן חֲצֵרוֹ וְכַיּוֹצֵא**
43 **בָּהּ בְּנִכּוּי - הֲרֵי זֶה אֲבַק רִבִּית. מִשְּׁכֵן שָׂדֵהוּ בְּנִכּוּי**
44 **- הֲרֵי זֶה מֻתָּר. כֵּיצַד הוּא הַנִּכּוּי? כְּגוֹן שֶׁהִלְוָהוּ**
45 **מֵאָה דִינָרִין, וּמִשְּׁכֵן לוֹ בָּהֶן חֲצֵרוֹ אוֹ שָׂדֵהוּ, וְאָמַר**
46 **לוֹ הַמַּלְוֶה: הֲרֵינִי מְנַכֶּה לְךָ מָעָה כֶּסֶף בְּכָל שָׁנָה**
47 **בִּשְׁכַר קַרְקַע זוֹ, כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ כָּל פֵּרוֹתָיו שֶׁלִּי, בְּחָצֵר**
48 **וְכַיּוֹצֵא בָהּ - אָסוּר[60], וּבְשָׂדֶה וְכַיּוֹצֵא בָהּ - מֻתָּר[61].**

52) שנתבאר לעיל הל' א שהוא ריבית של תורה. 53) הואיל והקציצה היא על דבר שאין הרווח ברור. 54) שנתבאר לעיל הל' ד - ו. 55) נמצא שאוכל פירות של המוכר, בשביל המעות שאצל המוכר בהלוואה. 56) וברשות המלוה הם גדלים. ועצם ההקנאה של השדה לפירותיו אינה ריבית קצוצה, שהרי לא קצץ עמו על רווח ברור כמו שנתבאר (עיין חידושי רבינו חיים הלוי, וב'אבן האזל'). 57) ב"מ סב. אמר ליה רבינא לרב אשי, והרי משכנתא בלא נכייתא וכו', ובדינינו (בדיני ישראל) אין מחזיקין ממלוה ללוה (שאבק ריבית הוא). 58) לכאורה דבריו הנ"ל נוגדים מה שמסופר בשמו בדין מכר באסמכתא (שם סז.): עבד רבינא עובדא וחשיב ואפיק (עשה רבינא מעשה וחישב והוציא הפירות מיד הלוקח), וכן למה ששנינו (שם סד:): המלוה את חבירו לא ידור בחצרו חנם וכו' מפני שהוא ריבית, כלומר ריבית של תורה (ועיין ערכין לא). ואין לסלק סתירות אלו אלא אם נפרש את דברי רבינא בדף סב. במשכנתא של שדה, ונפרש שאין דומה משכנתא של שדה לשל בית, וכן אין המשכנתא דומה לאסמכתא, כמו שנתבאר. 59) כן הוא דעת רבותיו, אבל אצל הראשונים אנו מוצאים ישובים אחרים לסתירות הנ"ל, וכתוצאה מזה - גם דעות שונות בענין משכנתא, ומנאם הגר"א ביור"ד סי' קעב, וראה להלן הל' ח. 60) משום אבק ריבית, ואין זה רבית קצוצה אע"פ שהוא מנכה פחות מהמקובל בשכירות. והטעם, לפי שלא קצץ בפירוש שמנכה

פחות כתשלום בעד ההלוואה. 61) לפי שהרווח אינו ברור, הרי זה כקונה הפירות בזול מפני שאין הרווח בטוח. אבל בחצר שהרווח ברור, נמצא שהוזלת הניכוי למטה ממחיר המקובל, כאילו השכירה בפחות, בשכר מותר המעות שהם בהלוואה (ע"פ רש"י שם סד: השווה למעלה הל' א).

1 ח. הוֹרוּ מִקְצָת גְּאוֹנִים[62]: שֶׁכָּל מַשְׁכּוֹנָא[63] שֶׁאֵין בָּהּ
2 נִכּוּי כְּלָל - הֲרֵי הִיא רִבִּית קְצוּצָה. וְלֹא יָרְדוּ לְעֹמֶק
3 הַדָּבָר לְהַפְרִישׁ בֵּין שָׂדֶה לְחָצֵר, וּלְפִיכָךְ נִתְקַשּׁוּ לָהֶן
4 דִּבְרֵי חַכְמֵי הַגְּמָרָא[64]. וְכֵן הוֹרוּ: שֶׁכָּל מַשְׁכּוֹנָא,
5 אֲפִלּוּ בְּנִכּוּי - אָסוּר[65] בֵּין בְּחָצֵר בֵּין בְּשָׂדֶה. וְאֵין
6 לָהֶם מַשְׁכּוֹנָא מֻתֶּרֶת אֶלָּא בַּדֶּרֶךְ הַזֹּאת: כֵּיצַד?[66]
7 כְּגוֹן שֶׁהִלְוָהוּ מֵאָה דִינָרִין, וּמִשְׁכַּן לוֹ בָּהֶן בַּיִת אוֹ
8 שָׂדֶה, וְהִתְנָה עִמּוֹ שֶׁאַחַר עֶשֶׂר שָׁנִים תַּחֲזֹר קַרְקַע זוֹ
9 לִבְעָלֶיהָ חִנָּם - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לֶאֱכֹל פֵּרוֹתֶיהָ כָּל עֶשֶׂר
10 שָׁנִים, אֲפִלּוּ הָיָה שְׂכָרָהּ שָׁוֶה אֶלֶף דִּינָרִים בְּכָל שָׁנָה,
11 שֶׁאֵין זֶה אֶלָּא כְּמִי שֶׁשָּׂכַר בְּפָחוֹת[67]. וְכֵן אִם הִתְנָה
12 בַּעַל הַשָּׂדֶה עִמּוֹ: שֶׁכָּל זְמַן שֶׁיָּבִיא לוֹ מָעוֹת, יְחַשֵּׁב
13 לוֹ עֶשֶׂר בְּכָל שָׁנָה[68] וִיסַלְּקוֹ מִמֶּנָּה[69] - הֲרֵי זֶה
14 מֻתָּר[70]. וְכֵן אִם הִתְנָה הַלּוֶה[71]: שֶׁכָּל זְמַן שֶׁיִּרְצֶה,
15 מְחַשֵּׁב לוֹ מַה שֶּׁדָּר בּוֹ, וְיַחֲזִיר לוֹ שְׁאָר הַדָּמִים
16 וְיִסְתַּלֵּק - הֲרֵי זֶה מֻתָּר. שֶׁאֵין זֶה אֶלָּא כִּשְׂכִירוּת,
17 וְכָל תְּנַאי שֶׁבִּשְׂכִירוּת - מֻתָּר, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

62) כן הוא דעת הרי"ף שם. 63) גם של שדה, לפי שגם בשדה הרי זה כשוכרה בפחות בשכר ההלוואה. 64) ראה למעלה הערה נו. ולדעת הרי"ף אין לך להעמיד דברי רבינא (בדף סב.) אלא במשכנתא בדרך שיתבאר לקמן. 65) כרב כהנא ורב פפא ורב אשי (שם סז:). 66) ומשכנתא זו היא המוזכרת בגמרא בשם "משכנתא דסורא". 67) ומותר אפילו בחצר (עיין ב"י סי' קעב), כמו שיתבאר להלן פ"ח הל' ח: שמותר להרבות בשכר הקרקע. 68) ינכה מן ההלוואה עשר עשר דינרים לשנה בעד פירות שאכל. 69) אבל המלוה, אם רצה להחזיר השדה ולגבות מותר המעות - אין שומעים לו, ואפילו אם שטף נהר את השדה ואינה מוציאה פירות - אינו יכול לגבות מנכסים אחרים של הלוה. 70) שאין זה אלא כשכירות – מה־שאין־כן בשאר משכנתות, שאם רצה המלוה להחזיר השדה - מחזיר וגובה הלוואתו מכל נכסי הלוה - נמצא שהוא שוכרו בפחות, מחמת מותר המעות שהם בהלוואה (מגיד־משנה). 71) פיסקא זו כפי שהיא לפנינו צ"ע, שהרי הם הם הדברים שכתב רבינו לפני־זה "וכן אם התנה בעל השדה וכו'". ויש נוסחאות שכתוב בהם "התנה המלוה" (וראה פירושו במשנה־למלך ובאור־שמח). בפיסקא זו משמיענו רבינו שזה מותר אפילו בבית, אם כי הרווח ברור. וזה שדקדק רבינו וכתב בבבא הראשונה "בעל השדה", וכאן אומר "מה שדר בו" (כסף־משנה, ועיין ש"ך יורה־דעה סי' קעב, ס"ק ד).

יום שני כ"א סיון ה'תשע"ט

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

1) מבאר דין משכונה על קרקע, וסידור משכנתא במקום שמסלקים לזמן ידוע. ודין מרבים על השכר.

18 א. הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ, וּמִשְׁכַּן לוֹ אֶת הַשָּׂדֶה עַד זְמַן
19 קָצוּב[2] אוֹ עַד שֶׁיָּבִיא לוֹ מָעוֹת[3] וְיִסְתַּלֵּק[4], וְהָיָה
20 הַמַּלְוֶה אוֹכֵל כָּל פֵּרוֹתֶיהָ[5], אֲפִלּוּ אָכַל כְּשִׁעוּר חוֹבוֹ
21 - אֵין מְסַלְּקִין אוֹתוֹ בְּלֹא כְּלוּם[6]; שֶׁאִם תְּסַלֵּק אוֹתוֹ
22 בְּלֹא מָעוֹת - הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁהוֹצִיא מִמֶּנּוּ בַּדִּינִין. וְאֵין
23 צָרִיךְ לוֹמַר, שֶׁאִם אָכַל יָתֵר עַל מְעוֹתָיו[7] - אֵין
24 מוֹצִיאִין מִמֶּנּוּ. וְכֵן אֵין מְחַשְּׁבִין מִשְׁטָר לִשְׁטָר[8]
25 בְּמַשְׁכּוֹנָא. הָיְתָה הַקַּרְקַע הַמְמֻשְׁכֶּנֶת בְּיָדוֹ שֶׁל
26 יְתוֹמִים, וְאָכַל שִׁעוּר חוֹבוֹ - מְסַלְּקִין אוֹתוֹ בְּלֹא
27 כְּלוּם; אָכַל יָתֵר עַל חוֹבוֹ - אֵין מוֹצִיאִין מִמֶּנּוּ
28 הַיָּתֵר[9]. וּמְחַשְּׁבִין לוֹ מִשְׁטָר לִשְׁטָר. כֵּיצַד מְחַשְּׁבִין
29 מִשְׁטָר לִשְׁטָר? הֲרֵי שֶׁהָיְתָה שָׂדֶה זוֹ מְמֻשְׁכֶּנֶת לוֹ
30 בְּמֵאָה דִינָר, וְשָׂדֶה אַחֶרֶת מְמֻשְׁכֶּנֶת לוֹ בִּשְׁטָר אַחֵר
31 בְּמֵאָה דִינָר, וּשְׁתֵּי הַשָּׂדוֹת לְאָדָם אֶחָד, וְאָכַל מִפֵּרוֹת
32 הַשָּׂדֶה הָאַחַת בַּחֲמִשִּׁים, וּמִפֵּרוֹת הַשְּׁנִיָּה בְּמֵאָה
33 וַחֲמִשִּׁים - אוֹמְרִים לוֹ[10]: הֲרֵי אָכַלְתָּ מִן הַפֵּרוֹת
34 בְּמָאתַיִם, וְאֵין לְךָ כְּלוּם. וּכְאִלּוּ הַשְּׁנֵי שְׁטָרוֹת שְׁטָר
35 אֶחָד וּמַשְׁכּוֹנָא אַחַת[11].

2) שהמלווה לא יוכל לדרוש פירעון החוב לפני הזמן הקצוב. 3) אפילו בתוך הזמן הקצוב. 4) המלווה מן השדה ויחזירו לללווה. 5) באיסור, כמו שנתבאר בפרק הקודם הלכה ז. ודע, שדעת רבינו שאין הבדל בין מקום שמסלקים (שנהגו שהלווה יכול לפרוע את החוב לפני הזמן הקצוב מראש ולסלק את המלוה) ובין מקום שאין מסלקים, ובשניהם אסורה המשכונא משום אבק ריבית (ועיין בגמרא סז:) אבל כמה מן הראשונים דעתם שיש הבדל בין שני המקומות ועיין בלחם משנה בפרק הקודם הלכה ב. 6) בבא מציעא סז. אלא מנכים כפי שיראו הדיינים (ראה שם הלכה ב). 7) מעות החוב. 8) רבינו מבאר בסמוך כיצד. 9) שם "ובדיתמי אכל שיעור זוזי - מסלקין ליה; אכל טפי (יותר מדמי ההלוואה) - לא מפקינן מיניה" (כנוסחת הרי"ף), שלעניין סילוק - יפה כוח היתומים. 10) למלווה. 11) אם הייתה הקרקע של יתומים. אבל בשאר אדם דנים על כל שטר בנפרד ונמצא הלווה מחוייב לשלם לו חמישים דינרים בעד השטר שאכל רק בחמישים, ומההלוואה שבשטר השני מנכים לפי ראות עיני הדיינים וגובה את המותר.

36 ב. מָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ[12] לְסַלֵּק הַמַּלְוֶה כָּל זְמַן שֶׁיָּבִיא לוֹ
37 מָעוֹת - הֲרֵי זֶה כְּמוֹ שֶׁפֵּרֵשׁ, וְאֵין צָרִיךְ לְפָרֵשׁ[13] דָּבָר
38 זֶה. וְכֵן מָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ שֶׁלֹּא יִסְתַּלֵּק הַמַּלְוֶה עַד סוֹף
39 זְמַן הַמַּשְׁכּוֹנָא - הֲרֵי זֶה כְּמוֹ שֶׁפֵּרֵשׁ. וְכָל הַמְמַשְׁכֵּן
40 סְתָם[14] - אֵינוֹ יָכוֹל לְסַלְּקוֹ עַד שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ.

12) שם. 13) שמן הסתם על דעת המנהג נעשה. ואם תשאל איך ייתכן שיהיה דבר זה במנהג והרי משכנתא כזו אסורה? שאלה זו שואל רבינו עצמו לקמן (הלכה ה) ומשיב: אפשר שיהיה מנהג זה בטעות וכו'. 14) במקום שנהגו שלא לסלק, ולא התנה עימו על זמן הפירעון (לחם משנה וכפירוש הריטב"א שם) והמגיד משנה והכסף משנה מפרשים, שהמדובר במקום שאין מנהג מקובל וידוע בעניין סילוק המלוה).

1 **ג. מָקוֹם שֶׁדַּרְכָּן לְסַלֵּק הַמַּלְוֶה כָּל זְמַן שֶׁיִּרְצֶה**
2 **הַלּוֶה, וְהִתְנָה עִמּוֹ הַמַּלְוֶה[15] שֶׁלֹּא יְסַתֵּלֵק עַד סוֹף**
3 **זְמַן הַמַּשְׁכּוֹנָא - הֲרֵי זֶה אֵינוֹ יָכוֹל לְסַלְּקוֹ[16]. הָיָה**
4 **הַמִּנְהָג שֶׁאֵין הַמַּלְוֶה מִסְתַּלֵּק עַד סוֹף זְמַנּוֹ, וְקִבֵּל**
5 **הַמַּלְוֶה עָלָיו[17] שֶׁיִּסְתַּלֵּק בְּכָל עֵת שֶׁיָּבִיא לוֹ מְעוֹתָיו**
6 **- הֲרֵי זֶה צָרִיךְ לִקְנוֹת[18] מִיָּדוֹ עַל כָּךְ.**

15) בשעת מתן מעות (שם, וכרש"י). 16) שכשם שאדם מתנה תנאי בשכירות כך מתנה במשכונא. 17) מדעת עצמו. 18) שם, בקניין סודר, שאם לא קנה ממנו, כיוון שמנהג המקום שלא לסלק, והלווה הוא המעוניין להתנות על כך - אין זה לטובת עצמו. ואם המלווה התנה, אלה דברים בעלמא, ויכול לחזור בו (בית יוסף יורה דעה סימן קעב. השווה פרק י"א מהלכות מכירה הלכה ו ובכמה מקומות שם).

7 **ד. הַמַּשְׁכּוֹנָא[19], בְּמָקוֹם שֶׁמִּנְהָגָם לְסַלֵּק הַמַּלְוֶה בְּכָל**
8 **עֵת שֶׁיָּבִיא[20] מְעוֹתָיו - אֵין בַּעַל חוֹב שֶׁל מַלְוֶה[21]**
9 **גּוֹבֶה מִמֶּנָּה[22] כְּדֶרֶךְ שֶׁגּוֹבֶה מִן הַקַּרְקַע[23]; וְאֵין**
10 **הַבְּכוֹר נוֹטֵל בָּהּ פִּי שְׁנַיִם[24]; וּשְׁבִיעִית מְשַׁמַּטְתָּהּ[25].**
11 **וּכְשֶׁמְּסַלֵּק אוֹתוֹ - אֵינוֹ נוֹטֵל אֲפִלּוּ פֵּרוֹת שֶׁבָּשְׁלוּ**
12 **וְנָפְלוּ לָאָרֶץ[26]. וְאִם הִגְבִּיהַּ אוֹתָן קֹדֶם שֶׁיְּסַלְּקוֹ -**
13 **קָנָה אוֹתָן. וּמָקוֹם שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְסַלְּקוֹ עַד סוֹף זְמַנּוֹ[27]**
14 **- בַּעַל חוֹב גּוֹבֶה הֵימֶנּוּ[28]; וְהַבְּכוֹר נוֹטֵל בָּהּ פִּי**
15 **שְׁנַיִם; וְאֵין הַשְּׁבִיעִית מְשַׁמַּטְתָּהּ[29].**

19) שם סז: 20) הלווה. 21) שהמלווה הזה לווה ממנו. 22) מיורשי המלווה. 23) הואיל והלווה יכול לסלקו בכל עת, אין לאביהם קניין בגוף הקרקע אלא לשיעבוד הפירות ודינו כדין מטלטלין. ומטלטלין של יתומים אינם משועבדים לבעל חוב של אביהם כמו שיתבאר (פרק יא הלכה ז). 24) אמרה תורה (דברים כא, ז.) שהבן הבכור יורש חלק כפול בנכסי אביו מחלק הבנים האחרים ומשמיענו כאן שאינו נוטל אלא בנכסים המוחזקים - שהם ברשות אביהם, ולא במלווה שיש לו על אחרים (כמבואר להלן פרק ג מהלכות נחלות הלכה א, ה). והקרקע הממושכן בידו אינו קנוי לו שהרי הלווה יכול לסלקו בכל עת שירצה. 25) שאין דינה כדין כל משכון שאינה משמטת (כמבואר למעלה פרק ג הלכה ה), לפי שלא אמרו המלווה על המשכון אין שביעית משמטת אלא במשכון שאין הלווה יכול לסלקו, אבל בנידון שאם רצה מסלקו בכל עת - הרי הוא ככל מלוה שבשטר. [הרשב"א הקשה: למה משמטת כשהלווה יכול לסלקו? הלא המלווה אינו יכול לדרוש פירעון החוב לפני זמנו והרי זה כמלווה לעשר שנים שאין שביעית משמטת? ותירץ, שהמדובר כאן כשהלווה לא פרע בזמנו והגיעה שביעית אחר זמן הפירעון. ומתוך כך יצא לנו שאם אינו יכול לסלקו - אין שביעית שלאחר זמן הפירעון משמטת, משום שהמשכון קנוי למלווה עד פירעון החוב (מגיד משנה). 26) כי בשדה של לווה נפלו ולא זכה בהם המלווה. 27) כדעת רבו הר"י מיגאש בחידושיו בבא בתרא קכה. 28) שם, כדרך שגובה מן הקרקע - לפי שהיא קנויה למלוה עד סוף המשכונא. 29) עיין פרק ט מהלכות שמיטה ויובל הלכה ו, ובכסף משנה שם.

16 **ה. אַף עַל פִּי שֶׁמַּשְׁכּוֹנָא זוֹ[30] אֲסוּרָה הִיא וַאֲבַק**
17 **רִבִּית, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[31], אֶפְשָׁר שֶׁיִּהְיֶה מִנְהָג זֶה**
18 **בְּטָעוּת, אוֹ לְעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים[32], אוֹ דֶּרֶךְ כָּל מִי**
19 **שֶׁחוֹטֵא וּמִשְׁכֵּן בְּאוֹתָהּ מְדִינָה, הוֹאִיל וַאֲבַק רִבִּית**
20 **הוֹלְכִין אַחַר הַמִּנְהָג[33]. וְיֵשׁ מִי שֶׁהוֹרָה, שֶׁזֹּאת**
21 **הַמַּשְׁכּוֹנָא בְּנִכּוּי[34].**

30) בלי ניכוי בעד הפירות שהמלווה אוכל. 31) בפרק הקודם הלכה ז. 32) כלומר, במשכנתא של הישראל עם העובד כוכבים ואין לפרש שכן נהוג אצל העובדי כוכבים שבאותו מקום, לפי שמנהגי הגויים אינם קובעים בדיני ישראל. 33) רי"ף שם. ואין בית דין נזקקין להוציא. 34) שהיא מותרת - לדעת רבינו, שם.

22 **ו. עוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁמִּשְׁכֵּן חֲצֵרוֹ לְיִשְׂרָאֵל, וְחָזַר**
23 **הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמְכָרָהּ לְיִשְׂרָאֵל אַחֵר - אֵין הַמְמַשְׁכֵּן**
24 **חַיָּב לְהַעֲלוֹת שָׂכָר לַיִּשְׂרָאֵל מֵעֵת שֶׁקָּנָה הַיִּשְׂרָאֵל,**
25 **אֶלָּא דָּר בֶּחָצֵר בְּלֹא שָׂכָר[35] עַד שֶׁיַּחֲזִיר לוֹ הָעוֹבֵד**
26 **כּוֹכָבִים אֶת הַמָּעוֹת שֶׁיֵּשׁ לוֹ עַל חָצֵר זוֹ; שֶׁהֲרֵי הוּא**
27 **בִּרְשׁוּת הַמְמַשְׁכֵּן בְּדִינֵיהֶם[36] עַד שֶׁיִּתֵּן לוֹ מְעוֹתָיו**
28 **וְיִסְתַּלֵּק.**

35) שם עג: רש"י שם מפרש, שהמדובר, כשהקונה לא קיבל עליו לפרוע את החוב. ומשמע, שאם קיבל עליו - אסור למלווה לדור בלי שכר, שהרי זה כאילו נוטל שכר הדיור בעד הרחבת זמן הפירעון. וכתב המגיד משנה, שכן גם דעת רבינו, והוא מוסיף, שהרמב"ן והרשב"א סוברים, שאפילו קיבל עליו הקונה - מותר. ראה שם. 36) בדיני הגויים, שדנים את המשכנתא כמכר לזמן.

29 **ז. הַמְמַשְׁכֵּן בַּיִת אוֹ שָׂדֶה בְּיַד חֲבֵרוֹ, וְהָיָה בַּעַל**
30 **הַקַּרְקַע אוֹכֵל פֵּרוֹתֶיהָ[37], וְאָמַר לוֹ הַמַּלְוֶה:**
31 **לְכְשֶׁתִּמְכֹּר קַרְקַע זוֹ לֹא תִּמְכְּרֶנָּה אֶלָּא לִי בְּדָמִים**
32 **אֵלּוּ[38] - הֲרֵי זֶה אָסוּר[39]. וְאִם אָמַר לוֹ: אַל תִּמְכְּרֶנָּה**
33 **אֶלָּא לִי בְּשָׁוְיָהּ, וְעַל מְנָת כֵּן אֲנִי מַלְוֶה אוֹתְךָ - הֲרֵי**
34 **זֶה מֻתָּר[40].**

37) שם סה: "משכן לו בית משכן לו שדה וכו'". ולדעת רבינו שאין במשכנתא של בית צד היתר אפילו בנכייתא - בהכרח אין לך לפרש הברייתא שנזכר בה "בית" אלא כשהלווה אוכל פירות (מגיד משנה). 38) בסכום כך וכך, וסכום זה פחות משווייה (רש"י שם). 39) שמוכרו בפחות

מחמת ההלוואה. 40) שם. ואם תשאל היאך קונה השדה והרי אסמכתא היא - בהכרח המדובר פה, באמר מעכשיו וקנו מידו וכמו שמבואר בדברי רבינו בפרק ח מהלכות מכירה הלכה ז, כ. ואמנם לא ביאר רבינו בכאן תנאים אלו, לפי שאינו דן כאן אלא במה שנוגע לאיסור ריבית והיתרו (עיין ראב"ד, מגיד משנה).

1 **ח. מֵתָּר לְהַרְבּוֹת בִּשְׂכַר הַקַּרְקַע[41]. כֵּיצַד? הִשְׂכִּיר לוֹ**
2 **אֶת הֶחָצֵר וְאָמַר לוֹ: אִם מֵעַכְשָׁו אַתָּה נוֹתֵן לִי, הֲרֵי**
3 **הִיא לְךָ בְּעֶשֶׂר סְלָעִים בְּכָל שָׁנָה; וְאִם תִּתֵּן שְׂכַר**
4 **חֹדֶשׁ בְּחֹדֶשׁ, הֲרֵי הִיא בְּסֶלַע בְּכָל חֹדֶשׁ - הֲרֵי זֶה**
5 **מֻתָּר[42].**

41) שם סה. 42) והטעם בזה אמרו בגמרא (שם) על פי הכלל ששכירות אינה משתלמת אלא לבסוף (בסוף זמן השכירות). נמצא, כשאומר לו: "אם חודש בחודש הרי הוא בסלע", אין זה תוספת בשביל המתנת דמי השכירות - כי הרי עדיין לא הגיע זמן גבייתו - אלא שכך הוא שער השכירות בשוק. וזה שאומר לו "אם מעכשיו הרי היא בעשר סלעים" מוזיל הוא אצלו מפני הקדמת המעות ומשכירו בפחות. ודווקא בשכירות, אבל על המכר אסור להוסיף כמו שיתבאר לקמן פרק ח הלכה א.

6 **ט. הַמַּשְׂכִּיר[43] שָׂדֶה לַחֲבֵרוֹ בַּעֲשָׂרָה כּוֹרִים לְשָׁנָה,**
7 **וְאָמַר לוֹ: תֵּן לִי[44] מָאתַיִם זוּז שֶׁאֲפַרְנֵס בָּהֶן אֶת**
8 **הַשָּׂדֶה[45], וַאֲנִי אֶתֵּן לְךָ שְׁנַיִם עָשָׂר כּוֹר בְּכָל שָׁנָה -**
9 **הֲרֵי זֶה מֻתָּר; מִפְּנֵי שֶׁאִם יְפַרְנֵס אֶת הַשָּׂדֶה בְּדִינָרִין**
10 **אֵלּוּ, יִהְיֶה שְׂכָרָהּ[46] יוֹתֵר[47]. וְכֵן אִם הִשְׂכִּיר לוֹ חֲנוּת**
11 **אוֹ סְפִינָה בַּעֲשָׂרָה דִינָרִין בְּשָׁנָה, וְאָמַר לוֹ: תֵּן לִי**
12 **מָאתַיִם זוּז שֶׁאֶבְנֶה בָּהֶן חֲנוּת[48] זוֹ וַאֲצַיֵּרְנָה**
13 **וַאֲכַיֵּרְנָה[49], אוֹ אֲתַקֵּן בָּהֶן סְפִינָה זוֹ וּכְלֵי תַּשְׁמִישֶׁיהָ,**
14 **וַאֲנִי אַעֲלֶה לְךָ שְׁנַיִם עָשָׂר דִּינָר בְּכָל שָׁנָה - הֲרֵי זֶה**
15 **מֻתָּר[50]. אֲבָל אִם אָמַר לוֹ: תֵּן לִי מָאתַיִם זוּז כְּדֵי**
16 **לְהִתְעַסֵּק בָּהֶן בַּחֲנוּת, אוֹ אוֹצִיאֵם בִּסְחוֹרָה[51] שֶׁל**
17 **סְפִינָה, אוֹ אֶשְׂכֹּר בָּהֶן מַלָּחִין, וַאֲנִי אַעֲלֶה לְךָ בַּשָּׂכָר**
18 **- הֲרֵי זֶה אָסוּר[52].**

43) שם סט: 44) כלומר, הלווני. 45) בזיבול, ניכוש וחרישה וכו'. 46) הריווח (הפירות) שתוציא השדה. 47) והרי, שער חכירת שדה משובחת, גבוה מאשר שדה זיבורית. 48) נראה שצריך להיות "החנות". 49) כדי למשוך את עין הקונה. 50) שם, מפני שאם ישפץ את החנות או יתקן את צרכי הספינה - יהיה שכרה יותר. 51) לשם הובלתה בספינה ממקום למקום. 52) שם, מאחר שאינו משקיע המעות בגוף החנות או הספינה - הרי תוספת השכר בשביל המתנת המעות.

19 **י. אָסוּר לְהַרְבּוֹת בִּשְׂכַר הָאָדָם[53]. כֵּיצַד? לֹא יֹאמַר**
20 **לוֹ: עֲשֵׂה עִמִּי הַיּוֹם מְלָאכָה זוֹ שֶׁהִיא שָׁוָה כֶּסֶף,**
21 **וַאֲנִי אֶעֱשֶׂה עִמְּךָ בְּשֶׁבוּעַ אַחֵר מְלָאכָה שֶׁהִיא שָׁוָה**
22 **שְׁתַּיִם[54].**

53) וכדוגמא שמבאר רבינו והולך. אמנם בדרך שנתבאר למעלה בהלכה ח בהיתר החצר - מותר גם באדם, כיצד? שכר פועל לשנה, ואמר לו הפועל: אם תשלם מעכשיו - הרי שכרי עשר סלעים, ואם של חודש בחודש - הרי שכרי סלע בכל חודש, כי כלל זה ששכירות אינה משתלמת אלא לבסוף, גם באדם אמור (מגיד משנה). 54) יוצא מתוך מה שיתבאר בסמוך (הלכה יא) "לא יאמר לו נכש עימי, ואעדור עימך".

23 **יא. מֻתָּר[55] לְאָדָם לוֹמַר לַחֲבֵרוֹ: נַכֵּשׁ עִמִּי הַיּוֹם**
24 **וַאֲנַכֵּשׁ עִמְּךָ לְמָחָר, עַדֵּר עִמִּי הַיּוֹם וְאֶעְדֹּר עִמְּךָ**
25 **לְמָחָר. אֲבָל לֹא יֹאמַר לוֹ: נַכֵּשׁ עִמִּי וְאֶעְדֹּר עִמָּךְ[56],**
26 **עַדֵּר עִמִּי וַאֲנַכֵּשׁ עִמָּךְ. כָּל יְמֵי גְרִיד[57] - אַחַת[58], וְכָל**
27 **יְמֵי רְבִיעָה[59] - אַחַת. וְלֹא יֹאמַר לוֹ: חָרֹשׁ עִמִּי**
28 **בַּגְּרִיד, וַאֲנִי אֶחֱרֹשׁ עִמְּךָ בָּרְבִיעָה; שֶׁהֲרֵי טֹרַח**
29 **הַחֲרִישָׁה בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים[60] יָתֵר[61]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא**
30 **בָּזֶה.**

55) שם עה. 56) לזמן פלוני, מפני שפעמים מלאכה זו קשה מזו ונמצא שבשביל המתנת שכר עבודתו מקבל עליו לפרוע במלאכה קשה. 57) ימות החמה. גריד, לשון יובש כמו שאמרו בבראשית רבה (סוף פרק לז) על הפסוק "יבשה הארץ" (בראשית ח, יד): נעשית כגריד. 58) דין אחד להם כלומר ואומר אדם לחבירו נכש עימי ביום זה של גריד ואנכש עימך ביום פלוני של גריד - ואין לחוש שמא יום אחד ארוך מחבירו, שאין דרך בני אדם להקפיד בכך. 59) ימות הגשמים. רביעה, מלשון ובהמתך לא תרביע (ויקרא יט, יט) שהגשם רובע (מפרה) את הקרקע (תענית ו:). 60) כשהשדה לחה. 61) מאשר ימי הגריד.

31 **יב. הַשּׂוֹכֵר אֶת הַפּוֹעֵל[62] בִּימֵי הַחֹרֶף לַעֲשׂוֹת עִמּוֹ**
32 **בִּימֵי הַקֹּר[63] בְּדִינָר בְּכָל יוֹם, וְנָתַן לוֹ הַשָּׂכָר[64], וְהֲרֵי**
33 **שְׂכָרוֹ שָׁוֶה בִּימֵי הַחֹרֶף סֶלַע בְּכָל יוֹם - הֲרֵי זֶה**
34 **אָסוּר, מִפְּנֵי שֶׁנִּרְאֶה כְּמַלְוֶה אוֹתוֹ הַיּוֹם כְּדֵי שֶׁיּוֹזִיל**
35 **לוֹ בִּשְׂכָרוֹ. אֲבָל אִם אָמַר לוֹ: עֲשֵׂה עִמִּי מֵהַיּוֹם[65]**
36 **וְעַד זְמַן פְּלוֹנִי בְּדִינָר בְּכָל יוֹם, אַף עַל פִּי שֶׁשָּׁוֶה**
37 **שְׂכָרוֹ סֶלַע בְּכָל יוֹם - הֲרֵי זֶה מֻתָּר; הוֹאִיל וְהוּא**
38 **מַתְחִיל לַעֲשׂוֹת מֵעַתָּה - אֵינוֹ נִרְאֶה כְּנוֹטֵל שְׂכַר**
39 **מְעוֹתָיו, שֶׁהִקְדִּים וּנְתָנָן לוֹ בִּשְׂכָרוֹ[66].**

62) בבא בתרא פו. 63) ואינו מתחיל תיכף לעבוד. 64) בשעה ששכרו ולפני התחלת העבודה. 65) והוא מתחיל לעבוד בו ביום. 66) אלא כמי ששכר בפחות, והרי זה דומה לדין שנתבאר למעלה בהלכה ח.

פֶּרֶק שְׁמִינִי[1]

1) מבאר שאין מרבין על המכר, ודין מכירת פירות בזול לפני הבשלתם, ודין קוני זמורות ודין שומרי השדות, ודין שמותר לאדם לומר הא לך מאתיים זוז דמי חביות יין ואם יחמיצו תפסיד, ודין קונים בתשרי ואין נוטלים עד טבת, ודין משכיר ספינה ונשברה, ודין קבלת נכסי צאן ברזל, ודין השכרת תרנגולת להושיבה על ביצים.

40 **א. אָסוּר לְהַרְבּוֹת עַל הַמֶּכֶר[2]. כֵּיצַד? הַמּוֹכֵר לַחֲבֵרוֹ**

1 קַרְקַע אוֹ מִטַּלְטְלִין, וְאָמַר לוֹ: אִם מֵעַכְשָׁו תִּתֵּן לִי
2 הַדָּמִים, הֲרֵי הֵן שֶׁלְּךָ בְּמֵאָה[3]; וְאִם עַד זְמַן פְּלוֹנִי,
3 הֲרֵי הֵם שֶׁלְּךָ בְּעֶשְׂרִים וּמֵאָה - הֲרֵי זֶה אֲבַק רִבִּית[4],
4 שֶׁזֶּה דּוֹמֶה כְּמִי שֶׁנּוֹטֵל עֶשְׂרִים בִּשְׁבִיל שֶׁנָּתַן לוֹ
5 מֵאָה לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ עַד זְמַן פְּלוֹנִי[5]. וּכְשֶׁיִּתְבָּעֶנּוּ[6]
6 בַּדִּין - אֵינוֹ חַיָּב לִתֵּן אֶלָּא מַה שֶּׁהָיָה שָׁוֶה בִּשְׁעַת
7 הַמֶּכֶר[7], אוֹ יַחֲזִיר[8] מִמְּכָרוֹ מִיָּד, אִם הָיָה קַיָּם. וְכֵן
8 אִם מָכַר לוֹ מִטַּלְטְלִין עַד זְמַן פְּלוֹנִי[9] בְּמֵאָה, וְהָיוּ
9 שָׁוִין בַּשּׁוּק לְמִי שֶׁקּוֹנֶה בִּמְעוֹתָיו מִיָּד תִּשְׁעִים[10] -
10 הֲרֵי זֶה אָסוּר[11]; וְאֵינוֹ נוֹתֵן לוֹ אֶלָּא תִּשְׁעִים, אוֹ
11 מַחֲזִיר מִיָּדוֹ סְחוֹרָתוֹ, אִם הָיְתָה קַיֶּמֶת.

2) ב"מ סה. 3) וכך הוא השער בשוק. 4) שהלוקח מתחייב בנתינת המעות מיד כשעבר המקח לרשותו, נמצא, שמרבה על המכר בשביל המתנת מעותיו, מה־שאין־כן בשכירות - שאינה משתלמת אלא לבסוף, מותר להרבות על השכר כמבואר בפרק הקודם הל' ח. 5) כלומר, שהמתין לו בפרעון המקח עד זמן פלוני. 6) המוכר, ויתבע מאה ועשרים. 7) שאבק ריבית אינו יוצא בדיינים, כמו שנתבאר למעלה בפרק ו הל' א. 8) כלומר, או אם רצה המוכר לחזור בו - חוזר ונוטל חזרה את הדבר שמכר, אבל הלוקח אינו חוזר, שכן הלוקח גמר לקנותו, אפילו על דעת מאה ועשרים (לחם־משנה, ועיין משנה־למלך). 9) שישלם לו לאחר זמן מסוים. 10) אפילו אם מכרו בסתם, ולא פירש אם עד זמן פלוני מאה, ואם מעכשיו תשעים. 11) לפי שנראה כריבית. [רב נחמן שם מתיר בסתם, ורבינו לא פסק כמותו, מפני שבגמרא שם אמרו: הלכתא כרב חמא, והלכתא כרבי אלעזר, ולא אמרו הלכתא כרב נחמן]. כתב רבינו "מכר לו מטלטלין", לפי שבקרקע שאין לו אונאה (כמבואר בפי"ג מהל' מכירה הל' ח) - כל שהוא דרך מקח וממכר, וגם לא אמר אם מעכשיו כך וכך ואם לזמן פלוני כך וכך - אינו נראה כריבית - ומותר (מגיד־משנה).

12 ב. הַלּוֹקֵחַ[12] מֵחֲבֵרוֹ חֵפֶץ בְּשָׁוֵהוּ[13] עַל מְנָת שֶׁיִּתֵּן לוֹ
13 מִכָּאן וְעַד שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ - הֲרֵי זֶה רַשַּׁאי לוֹמַר
14 לוֹ: תֵּן [לִי] מִיָּד בְּפָחוֹת, וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ מִשּׁוּם רִבִּית.

12) תוספתא ב"מ פ"ו ה"ד. 13) אבל ביותר משויו אסור, כמו שנתבאר בהלכה הקודמת. וב'בית יוסף' יו"ד קעג מבאר שהתירו רק כשהלוקח קנה את החפץ תחילה ואח"כ אמר המוכר שיקח פחות אם ישלם לו מיד. ראה 'חסדי דוד' על התוספתא.

15 ג. חָבִית שֶׁל יַיִן[14] שֶׁהִיא שָׁוָה עַתָּה דִּינָר, וּמְכָרָהּ לוֹ
16 בִּשְׁנֵים עַד הַקַּיִץ[15], עַל מְנָת[16] שֶׁאִם תֶּאֱרַע בָּהּ
17 תַּקָּלָה[17] הֲרֵי הִיא בִּרְשׁוּת הַמּוֹכֵר עַד שֶׁיִּמְכְּרֶנָּה
18 הַלּוֹקֵחַ[18] - הֲרֵי זֶה מֻתָּר; שֶׁאִם אָבְדָה אוֹ נִשְׁבְּרָה -
19 אֵינוֹ מְשַׁלֵּם כְּלוּם, וְאִם לֹא מָצָא לְמָכְרָהּ וּלְהַרְוִיחַ
20 בָּהּ - הָיָה לוֹ לְהַחֲזִירָהּ לַבְּעָלִים[19]. וְכֵן אִם מְכָרָהּ לוֹ
21 בִּשְׁנֵים[20], וְאָמַר לוֹ: הַיָּתֵר עַל שְׁנֵים יִהְיֶה שְׁכָרְךָ
22 בִּשְׁבִיל שֶׁאַתָּה מִטַּפֵּל לְמָכְרָהּ, וְאִם לֹא תִּמְצָא
23 לְמָכְרָהּ כְּמוֹ שֶׁתִּרְצֶה הַחֲזִירֶהָ לִי - הֲרֵי זֶה מֻתָּר, אַף
24 עַל פִּי שֶׁאִם אָבְדָה אוֹ נִגְנְבָה אוֹ הֶחְמִיצָה תִּהְיֶה
25 בִּרְשׁוּת הַלּוֹקֵחַ[21].

14) שם סה. "טרשא דרב חמא" (מגיד־משנה, בלשון "אולי", ועיין 'ספר התרומות' שער מו חלק ד, לג). 15) ממתין לו בפרעון המעות עד הקיץ, כששער היין עולה, שהיין מתייקר בקיץ. 16) כלומר, והתנו ביניהם. 17) כגון אם תאבד או תשבר. 18) נמצא שדמי היין אינם בהלוואה אצלו כל זמן שלא מכרה, ואם רצה הלוקח ממתין עד הקיץ ומוכרה בשנים או ביותר, ואם הוא מוכרה בשער הזול - הרי הוא עצמו אשם בהפסדו. 19) קטע זה "ואם לא מצא למכרה ולהרויח בה, היה לו להחזירה לבעלים" נשתרבב כאן בטעות, ומקומו לקמן בסוף ההלכה (ראה הערה כ). 20) והיא שוה עתה דינר. 21) כאן צריך לגרוס הקטע שלמעלה "שאם לא מצא למכרה ולהרויח בה, היה לו להחזירה לבעלים" והוא נתינת טעם למה מותר אפילו כשהאחריות על הלוקח, ומסביר רבינו לפי שהיה לו להחזירו לבעלים, ואם כן דינו ככל סרסור שנתבאר בפ"ז מהל' שותפין. ובבבא הראשונה המדובר, כשאינו יכול להחזירה ולכן התירו רק שהאחריות על המוכר (ש"ך יו"ד סי' קעג ס"ק כט, ועיין בלחם־משנה כאן, ובב"ח ו'פרישה' שם, וראה השלמות).

26 ד. הָיוּ לוֹ פֵּרוֹת, שֶׁאִם יִרְצֶה[22] לְמָכְרָן בַּשּׁוּק וְלִקַּח
27 דְּמֵיהֶן מִיָּד, מוֹכְרָן בַּעֲשָׂרָה[23]; וְאִם תָּבַע[24] אוֹתָן
28 הַלּוֹקֵחַ לִקְנוֹתָן וְיִתֵּן הַמָּעוֹת מִיָּד, יִקְנֶה אוֹתָן בִּשְׁנֵים
29 עָשָׂר[25] - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לְמָכְרָן בִּשְׁנֵים עָשָׂר עַד שְׁנֵים
30 עָשָׂר חֹדֶשׁ[26]; שֶׁאֲפִלּוּ הֵבִיא זֶה[27] מְעוֹתָיו עַתָּה,
31 בִּשְׁנֵים עָשָׂר הָיָה קוֹנֶה אוֹתָן[28]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

22) יציע המוכר. 23) כשהצעת המכר בשוק תבוא מצד המוכר, צריך יהיה להוזיל אותו כדי שיקפצו עליהם קונים. 24) יבקש. 25) כשער הפירות, כאשר ההצעה באה מצד הלוקח. 26) ואין בזה משום ריבית (ע"פ הירושלמי ב"מ, פ"ה הל' ו גבי כיתנא דר"ח – מגיד־משנה). 27) הלוקח המבקש לקנותן. 28) הרי ששווי הפירות כך הוא - וזה שהוא מוכרן בעשר, אין זה אלא מפני שמוזיל המקח ומוכר בפחות, מסיבת דוחקו למעות (ב"י יו"ד, סי' קעג).

32 ה. אָסוּר לִקְנוֹת[29] פְּרִי הַפַּרְדֵּס קֹדֶם שֶׁיִּגָּמֵר
33 וְיִתְבַּשֵּׁל[30]; מִפְּנֵי שֶׁזֶּה שֶׁמּוֹכֵר בְּזוֹל עַתָּה, בְּעֶשֶׂר,
34 הוּא פְּרִי שֶׁשָּׁוֶה עֶשְׂרִים כְּשֶׁיִּגָּמֵר, נִמְצֵאת הַתּוֹסֶפֶת
35 בִּשְׁבִיל הַהַקָּפָה[31]. אֲבָל אִם קָנָה עֵגֶל בְּזוֹל[32], וְיִהְיֶה
36 אֵצֶל הַבְּעָלִים עַד שֶׁיַּגְדִּיל - הֲרֵי זֶה מֻתָּר; שֶׁהֲרֵי אִם
37 מֵת אוֹ כָּחַשׁ - בִּרְשׁוּת הַלּוֹקֵחַ הוּא, וְהַכְּחָשׁ וְהַמִּיתָה
38 דָּבָר מָצוּי תָּמִיד[33].

29) ולשלם תיכף. כרב בב"מ עג. 30) היינו, כשהוא עודנו בוסר - ולכשיבשל יתנו לו. ובינתיים מטפל המוכר בעיבוד הפרדס (מגיד־משנה לקמן פ"ט הל' י). 31) ואע"פ שאם תארע תקלה, כגון ברד או קרה, יהיה הלוקח נושא בהפסד - לפי שאין גורמי הפסד זה מצויים. "אמנם יש תקנה לזה

- שיקנה אילנות הפרדס לפירותיהן של אותה שנה, ויחזיק בהם מיד לקנותן" (כסף־משנה). וזה שדקדק רבינו בתחילת ההלכה ואמר: "פרי הפרדס" (השווה לקמן הל' ו).
32) שם, "מודה רב בתוורי", פירוש, בקונה עגל מן הבוקר (תוורי=בוקרים). "דנפיש פסידא" (מקרי ההפסד רבים הם - כנוסחת הר"ח, עיי"ש ב'תוספות'). 33) נמצא שאין התוספת בשביל ההקפה, אלא בעד אחריות ההפסד שהלוקח נושא בו.

1 **ו. הַנּוֹתֵן מָעוֹת לְבַעַל הַכֶּרֶם עַל הַשָּׁרִיגִים וְעַל**
2 **הַזְּמוֹרוֹת[34] לִכְשֶׁיִּכָּרְתוּ, שֶׁהֵם בִּיקֵר, וְהוּא קוֹנֶה אוֹתָן**
3 **בְּזוֹל עַד שֶׁיִּיבָּשוּ וְיִכָּרְתוּ - הֲרֵי זֶה צָרִיךְ לְהַפִּיחַ בָּהֶן[35]**
4 **כְּשֶׁהֵם מְחֻבָּרִים, שֶׁנִּמְצָא כְּקוֹנֶה[36] אֵילָן לִזְמוֹרוֹתָיו.**
5 **וְאִם לֹא הִפִּיחַ - נִמְצְאוּ הַמָּעוֹת הַלָּוָאָה[37], וְהֵן לוֹקְחִין**
6 **בְּזוֹל מִפְּנֵי הַהַקָּפָה, וְאָסוּר.**

34) לפני עונת הזימור, כשעודם קטנים (שם: "אמר להו שמואל להנהו דשבשי שיבשא וכו'" וכפירוש הר"ח הובא ב'ערוך' ערך שיבשא, וב'תוספות' שם). 35) בקרקע שתחת הגפנים - בעידור וניכוש (עיין 'ספר התרומות' שער מ, חלק ד, ועיין ב'בית יוסף' סי' קעג). 36) עכשיו, בשעת מתן מעות. 37) עד עונת הזמירה.

7 **ז. שׁוֹמְרֵי הַשָּׂדוֹת[38] שֶׁנּוֹתְנִין לָהֶם חִטִּים בִּשְׂכָרָן[39]**
8 **בְּזוֹל[40] מִן הַגֹּרֶן - כְּשֶׁיָּבוֹאוּ לַגֹּרֶן, צְרִיכִין לְהִתְעַסֵּק**
9 **עִמָּהֶן בִּמְלָאכָה בַּגֹּרֶן[41], כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ הַחִטִּים הָאֵלּוּ**
10 **שֶׁנָּטְלוּ בְּסוֹף זְמַן הַשְּׂכִירוּת[42]. וְאִם לֹא עָשׂוּ כָּךְ -**
11 **נִמְצֵאת הַשְּׂכִירוּת[43] אֵצֶל הַבְּעָלִים כְּמִלְוָה, וְזֶה**
12 **שֶׁלָּקְחוּ בְּזוֹל מִפְּנֵי שֶׁאֵחֲרוּ שְׂכָרָן עַד הַגֹּרֶן.**

38) שם. 39) בעד שמירת הקמה עד הקציר. 40) מאשר השער בשוק. 41) בדישת התבואה, ובירורה. 42) כי כאשר הם מסייעים במלאכה בגורן, הרי זה כאילו מלאכתם נמשכת עד הגורן, נמצא שעתה הגיע זמן תשלום השכירות, כי השכירות אינה משתלמת אלא לבסוף, ולפיכך אין בזה כשנותן להם בזול אלא כמי שמוזיל ומוכר בפחות מאשר השער בשוק. 43) שזמן פרעונה תיכף אחר הקציר.

13 **ח. אֲרִיסִין[44] שֶׁהָיוּ בַּעֲלֵי הַשָּׂדוֹת מְסַלְּקִין[45] אוֹתָן מִן**
14 **הַשָּׂדֶה בְּנִיסָן, וְנוֹתְנִין לָהֶם הָאֲרִיסִין בְּכָל זֶרַע חֹמֶר[46]**
15 **אַרְבַּע סְאִין[47], וְהִנִּיחַ זֶה אֲרִיסִין בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ עַד אִיָּר,**
16 **וְנָטַל מֵהֶן שֵׁשׁ סְאִין - הֲרֵי זֶה מֻתָּר, וְאֵין שָׁם**
17 **רִבִּית[48].**

44) שם. 45) מאלצים את האריסים לקצור התבואה בניסן ולהסתלק. 46) שטח של בית כור. 47) שכר החכירות.
48) כי אין התוספת, בשביל המתנת הארבע סאין, אלא מפני שמשאיר את התבואה בשדהו עד אייר, ובמשך זמן זה מתבשלת התבואה כל צרכה והיבול גדל ומרוויח האריס.

18 **ט. הַלּוֹקֵחַ חִטִּים[49] אַרְבַּע סְאִין בְּסֶלַע, וְכֵן הַשַּׂעַר,**
19 **וְנָתַן לוֹ אֶת הַמָּעוֹת, וּכְשֶׁבָּא לִגְבּוֹת אֶת הַחִטִּים**
20 **לְאַחַר זְמַן הוֹסִיף לוֹ בַּמִּדָּה[50] וְנָתַן לוֹ יָתֵר - הֲרֵי זֶה**
21 **מֻתָּר; שֶׁהֲרֵי בִּרְצוֹנוֹ הוֹסִיף לוֹ, וְאִלּוּ רָצָה - לֹא**
22 **הוֹסִיף, שֶׁהֲרֵי לֹא הָיָה שָׁם תְּנַאי[51].**

49) שם עג: 50) מרצונו - לשם מתנה. 51) על התוספת (ועיין לעיל פ"ד הל' י; פ"ה הל' יא, ובלחם־משנה ובביאורנו שם)

23 **י. מֻתָּר[52] לְאָדָם לִתֵּן דְּמֵי חָבִית שֶׁל יַיִן[53] לַחֲבֵרוֹ**
24 **וְלוֹמַר לוֹ: אִם הֶחְמִיצָה מִכָּאן עַד יוֹם פְּלוֹנִי -**
25 **בִּרְשׁוּתְךָ, אֲבָל אִם הוֹזִילָה אוֹ הוֹקִירָה - הֲרֵי הִיא**
26 **שֶׁלִּי; שֶׁכֵּינָן שֶׁקִּבֵּל עָלָיו הַזּוֹל, הֲרֵי זֶה קָרוֹב לְשָׁכָר**
27 **וּלְהֶפְסֵד[54]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. וְכֵן מֻתָּר לְאָדָם[55]**
28 **לִקְנוֹת מֵחֲבֵרוֹ בִּתְשִׁרֵי מֵאָה כַּדִּין שֶׁל יַיִן[56] בִּדְינָר,**
29 **וְאֵינוֹ נוֹטְלָן עַד טֵבֵת, וּכְשֶׁנּוֹטְלָן בּוֹדֵק, וּמַחֲזִיר**
30 **הַחֹמֶץ וְלוֹקֵחַ הַיַּיִן הַטּוֹב; שֶׁלֹּא קָנָה מִמֶּנּוּ אֶלָּא יַיִן**
31 **טוֹב, וְאִלּוּ שֶׁהֶחְמִיצוּ - מִתְּחִלָּה הָיוּ רְאוּיִין**
32 **לְהַחְמִיץ[57], אֲבָל לֹא נוֹדַע הַדָּבָר עַד אַחַר הַזְּמַן[58].**

52) שם סד. 53) וציין את החבית שקנה (מגיד־משנה).
54) אולם אם לא קיבל עליו סיכון הזול - הרי זה קרוב לשכר (אם הוקירה) ורחוק להפסד - שהרי אם החמיצה או הוזלה יפסיד המוכר — ואסור, כי המוכר הסכים לתנאי שכזה מפני הקדמת המעות (עיין רמב"ן שם). 55) שם עג: 56) ואינו בורר את הכדים שהוא קונה, וגם אינו מתנה עם המוכר "אם החמיצה - ברשותך" ('בית יוסף'סי' קעג; וראה במפרשי השו"ע שם). 57) היה בהם כבר קלקול בלתי ניכר. 58) אבל לאחר טבת - לא היו ראויים להחמיץ, וברשות הלוקח החמיצו, ואם יבדוק אותם כשנוטלם ויחזיר החומץ, נמצא שבשביל הקדמת המעות הסכים המוכר להחליף לו את החומץ ביין טוב (עיין 'בית יוסף' ובמפרשי השו"ע שם).

33 **יא. מָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ[59] לִשְׁכֹּר הַסְּפִינָה וְלִטֹּל שְׂכָרָהּ,**
34 **וְאִם נִשְׁבְּרָה, שָׁמִין לוֹ מַה שֶּׁפָּחֲתָה[60] וּמְשַׁלֵּם[61] יָתֵר**
35 **עַל שְׂכָרָהּ - הֲרֵי זֶה מֻתָּר. וְכֵן מֻתָּר[62] לְהַשְׁכִּיר סִיר**
36 **שֶׁל נְחֹשֶׁת וְכַיּוֹצֵא בּוֹ, וְנוֹטֵל הַשָּׂכָר וּדְמֵי מַה שֶּׁפָּחַת**
37 **מִמִּשְׁקָלוֹ[63]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

59) שם סט: 60) בהקבלה למה שהיתה שווה בשעת שכירה (השווה להלן הל' יג, ובמגיד־משנה). 61) את הפחת. 62) ואין אנו אומרים: מכיון שקיבל עליו את הפחת, הרי דמי הספינה הם אצלו בהלוואה, ואם־כן השכר שהוא משלם הוא תוספת, וכשהשוכר מחזיר לו הספינה ודמי הפחת מוסיף את השכר - הרי זה כריבית. וטעמו של דבר אמרו בגמרא (שם), לפי "שלא עשאה דמים מחיים אלא לאחר מיתה (=שבירה)", כלומר לא עשאה דמים - לשלם את הפחת אלא של שבירה, אבל לא קיבל על עצמו אחריות הפחת הבא מחמת שימוש כשהוא מחזירה בחיים (=בעין) ומחזירה כמות שהיא, והואיל וכך - שאין כל הפחת באחריות השוכר - אין זה כמלוה אלא כשכירות, ודבר זה - לקבל עליו אחריות אונסין - מותר בשכירות, כמבואר בפ"ב מהל' שכירות, הל' ט: "מתנה בעל הפקדון

על נושא שכר ושוכר להיות חייבים בכל כשואל" (עיין חידושי הרשב"א, שם. והשווה לקמן הל' יג). 63) אם כי הרי הוא מחזירו בעין (ראה הערה הקודמת) - נוטל שכרו, ובטעם הדבר אמרו בגמרא (שם) "דהא מקבלי עלייהו (הבעלים) חוסכא דנחשא (פחת דמי הנחושת) דכל כמה דמיקלי בצרי דמיה" (שהנחושת דמיה נפחתים מחמת השימוש באש ששורפת את הנחושת. רשב"א שם).

1 **יב. אֵין מְקַבְּלִין צֹאן בַּרְזֶל[64] מִישְׂרָאֵל[65], מִפְּנֵי שֶׁהוּא**
2 **אֲבַק רִבִּית[66]. וְכֵיצַד הֵן צֹאן בַּרְזֶל? הֲרֵי שֶׁהָיָה לוֹ**
3 **מֵאָה צֹאן, וְקִבְּלָם מִמֶּנּוּ לְהִטַּפֵּל בָּהֶן, וְיִהְיוּ הַגִּזּוֹת**
4 **וְהַוְּלָדוֹת וְהֶחָלָב לָאֶמְצַע, לִשְׁלִישׁ אוֹ לִרְבִיעַ, עַד**
5 **שָׁנָה אוֹ עַד שְׁנָתַיִם, כְּמוֹ שֶׁהִתְנוּ בֵּינֵיהֶם; וְאִם מֵתוּ**
6 **הַצֹּאן, הֲרֵי הַמְקַבֵּל מְשַׁלֵּם דְּמֵיהֶם[67] - הֲרֵי זֶה אָסוּר,**
7 **שֶׁהֲרֵי בַּעַל הַצֹּאן קָרוֹב לְשָׂכָר וְרָחוֹק לְהֶפְסֵד[68].**
8 **לְפִיכָךְ, אִם קִבֵּל עָלָיו בַּעַל הַצֹּאן, שֶׁאִם הוּקְרוּ אוֹ**
9 **הוּזְלוּ אוֹ אִם נִטְרְפוּ[69] הֲרֵי הֵן בִּרְשׁוּתוֹ - הֲרֵי זֶה**
10 **מֻתָּר[70]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

64) שם ע: עיסקא, שהמקבל מקבל עליו האחריות אם מתו. ובסמוך מבאר רבינו צאן ברזל מהו. 65) אבל מן הגוי או לגוי מותר, שאבק ריבית מותר עם הגוי אפילו מדבריהם, כמבואר למעלה פ"ה הל' ב. 66) כל עיסקא שהיא קרובה לשכר ורחוקה להפסד לבעל הממון - דינה כאבק ריבית. 67) על שם כך נקראו "צאן ברזל", שהקרן קיים ובטוח לבעליו ואינו פוחת כברזל. ולפי שבדרך כלל היו המקבלים נוהגים לקבל בהמה דקה, נקראת כל עיסקא - בכל סחורה שהיא - בתנאים אלו, בשם "צאן ברזל" (ע"פ רש"י שם). 68) וכל קרוב לשכר ורחוק להפסד - אבק ריבית הוא ואסור (כמבואר שם, הל' ח). 69) כלומר, שמקבל עליו הנותן כל האחריות, בין של הוזלה ובין של אונסין. 70) משמע, שאם קיבל אחריות הוזלה בלבד - אסור (ב"י; הגר"א סי' קעז, ס"ק ג. ובכת"י תימן הנוסחא: שאם הוקרו או הוזלו, הרי הן ברשותו. או אם נטרפו הרי הן ברשותו. ולנוסחא זו משמע דדעת רבינו שגם אם מקבל עליו אחריות הזול בלבד – מותר, כדעת הריב"ן הובא ב'טור', שם).

11 **יג. הַשָּׁם[71] פָּרָה מֵחֲבֵרוֹ, וְאָמַר לוֹ: אִם מֵתָה, הֲרֵי**
12 **הִיא עַתָּה עָלַי בִּשְׁלִשִׁים[72] דִּינָרִים, וַאֲנִי אַעֲלֶה לְךָ[73]**
13 **סֶלַע בְּכָל חֹדֶשׁ - מֻתָּר; לְפִי שֶׁלֹּא עֲשָׂאָהּ מֵחַיִּים**
14 **דָּמִים, אֶלָּא לְאַחַר מִיתָה[74].**

71) ברייתא שם. 72) ואפילו לא יהיה שוויה כך בשעת מיתה. 73) בשכר מלאכתה, כל זמן שהיא חיה. 74) אם תמות, אבל כל עוד שהיא בחיים - מחזירה כמות שהיא, אע"פ שהכחישה מחמת מלאכה. והואיל שאין כל האחריות על המקבל - אין זה קרוב לשכר ורחוק להפסד, ומותר להעלות לו שכר (מגיד־משנה, והשווה למעלה הל' יא, הערה סא). [תמוה הדבר, שרבינו הקדים דין ספינה (הי"א) לדין שם פרה, והרי בגמרא שם מבסס רב ששת דין ספינה על הברייתא "השם פרה"].

15 **יד. מַשְׂכֶּרֶת[75] אִשָּׁה לַחֲבֵרְתָּהּ תַּרְנְגֹלֶת לֵישֵׁב עַל**
16 **הַבֵּיצִים בִּשְׁנֵי אֶפְרוֹחִים[76], וְאֵין חוֹשְׁשִׁין מִשּׁוּם**
17 **רִבִּית.**

75) שם סח: 76) בשכר התרנגולת, אם כי אין הפחת מצוי בתרנגולת כאשר בבהמה שנכחשת מחמת מלאכה (כך פירש הראב"ד, הובא ב'שיטה מקובצת' שם. וכך מורה לשון רבינו, וכן משמע מזה שסידרו רבינו בתוך קבוצת ההלכות של שכר ופחת. ועיין רש"י שם שמפרש אחרת – 'חסדי דוד' על התוספתא, פרק ד. והשווה למעלה פ"ה הל' טז.

18 **טו. מִי שֶׁהָיָה נוֹשֶׂה בַּחֲבֵרוֹ אַרְבָּעָה דִינָרִים שֶׁל**
19 **רִבִּית[77], וְנָתַן לוֹ בָּהֶן[78] חֵפֶץ[79] שֶׁשָּׁוֶה חֲמִשָּׁה[80],**
20 **כְּשֶׁמּוֹצִיאִין מִמֶּנּוּ[81] - מוֹצִיאִין מִמֶּנּוּ חֲמִשָּׁה[82],**
21 **הוֹאִיל וּבְתוֹרַת רִבִּית בָּא לְיָדוֹ. וְכֵן אִם נָתַן לוֹ בָּהֶן**
22 **כְּסוּת אוֹ כְּלִי[83] - מוֹצִיאִין מִמֶּנּוּ אֶת הַכְּלִי עַצְמוֹ[84]**
23 **וְאוֹתוֹ הַכְּסוּת עַצְמוֹ. הִשְׁכִּיר לוֹ בָּהֶן[85] מָקוֹם שֶׁשָּׁוֶה**
24 **שְׁכָרוֹ שְׁלֹשָׁה דִינָרִין, כְּשֶׁמּוֹצִיאִין מִמֶּנּוּ - מוֹצִיאִין**
25 **מִמֶּנּוּ אַרְבָּעָה; שֶׁהֲרֵי בְּאַרְבָּעָה שָׂכַר מִמֶּנּוּ מָקוֹם זֶה,**
26 **שֶׁקִּבֵּל עָלָיו[86].**

77) קצוצה. 78) תמורתם. 79) שאינו מסוים, כלומר, שאין שם הבעלים עליהם כגון פירות וכיוצא בהם, שאינו ניכר שהוא של ריבית (ראה בסמוך). 80) כגון שהשער בשוק ארבע סאים בארבעה דינרים, ונתן לו חמש סאים. 81) כמו שנתבאר (למעלה פ"ה הל' א), שריבית קצוצה יוצאה בדיינים. 82) שם סה. בשם רבא. כשווי של החפץ בשוק, אבל החפץ עצמו - אפילו הוא עדיין בעין - אין מוציאים אותו, שכל שאינו מסוים, המקח קיים אע"פ שבא לידו מחמת איסור. למעלה בפ"ג ה"א גבי משכון של אלמנה, פסק רבינו שאם משכן מוציאים ממנו. וכתבנו בשם הריב"ש הטעם, לפי שפסק כרבא (תמורה ד:) שכל דבר שאסרה התורה לעשות ועבר ועשה - אין עשייתו מועילה, ולמה כאן הקנין קיים? מפני שבנידון כאן אין כל איסור בהקנאת החפץ, אלא בזה שאינו משלם ללווה בעדו ומעכב בידו תמורתו בשביל הרבית. 83) וכן כל דבר המסויים, שניכר בו שהוא של ריבית (מגיד־משנה בשם הרמב"ן והרשב"א). 84) ובטעם הדבר, אמרו בגמרא (שם) "כי היכי דלא לימרו גלימא דמכסי וקאי - גלימתא דרביתא היא" (= שלא יאמרו הבריות: הלבוש שהוא מתלבש בו תדיר - לבוש של ריבית הוא). 85) שם, תמורת ארבעת הדינרים. 86) המלוה קיבל עליו לשלם ארבעה (בכת"י תימן: והרי קיבל עליו).

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי[1]

1) מבאר דין פוסק על הפירות או על הכלים, וכולל שם דין חמרים המעלים ממקום היוקר למקום הזול, ודין מוליך פירות ממקום למקום, ודין קונה פירות בזול כשהם קטנים, ומתנה שיישארו בשדה עד שיגדלו.

27 **א. אֵין פּוֹסְקִין[2] עַל הַפֵּרוֹת[3] עַד שֶׁיֵּצֵא הַשַּׁעַר[4]. יָצָא**
28 **הַשַּׁעַר - פּוֹסְקִין; אַף עַל פִּי שֶׁאֵין לָזֶה[5] - יֵשׁ לָזֶה[6].**
29 **כֵּיצַד? הָיָה הַשַּׁעַר לְחִטִּים קָבוּעַ לַשּׁוּק אַרְבַּע סְאִין**
30 **בְּסֶלַע - הֲרֵי זֶה פּוֹסֵק עִמּוֹ עַל מֵאָה סְאִין, וְנוֹתֵן לוֹ**

חָמֵשׁ וְעֶשְׂרִים סְלָעִים; וְאִם יִתֵּן לוֹ מֵאָה סְאָה שֶׁל חִטִּים אַחַר זְמַן, בְּעֵת שֶׁיִּהְיוּ הַחִטִּים סְאָה בְּסֶלַע - אֵין בָּזֶה רִבִּית כְּלָל, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הָיָה לַמּוֹכֵר חִטִּים כְּלָל בְּעֵת שֶׁפָּסַק[7]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[8] בְּשֶׁלֹּא הָיָה לוֹ כְּלוּם[9] מֵאוֹתוֹ הַמִּין בָּעֵת שֶׁפָּסַק עָלָיו[10]; אֲבָל אִם הָיָה לַמּוֹכֵר מֵאוֹתוֹ הַמִּין כְּלוּם[11], אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא נִגְמְרָה מְלַאכְתּוֹ[12] - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לִפְסֹק עָלָיו אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא יָצָא הַשַּׁעַר[13]. כֵּיצַד? הָיָה הוּא תְּחִלָּה לַקּוֹצְרִים - הֲרֵי זֶה פּוֹסֵק עַל הַחִטִּים אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן הֵן גָּדִישׁ[14]. וּפוֹסֵק עַל הַיַּיִן מִשֶּׁיִּבְצֹר הָעֲנָבִים וְיִתְּנֵם בָּעֲבִיט[15]; וְעַל הַשֶּׁמֶן - מִשֶּׁנָּתַן זֵיתִים בַּמַּעֲטָן[16]; וְעַל הַסִּיד - מִשֶּׁיְּשַׁקְּעֶנָּה בַּכִּבְשָׁן. וְכֵן פּוֹסֵק עַל כְּלֵי חֶרֶשׂ מִשֶּׁיַּעֲשֶׂה הַיּוֹצֵר בֵּיצִים[17] שֶׁלָּהֶן. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[18] בְּשֶׁהָיָה עֲפָרָן[19] לָבָן[20]; אֲבָל עָפָר שָׁחֹר - פּוֹסֵק עַל הַכֵּלִים הַנַּעֲשִׂין מִמֶּנּוּ אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נַעֲשׂוּ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מָצוּי לַכֹּל, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין לָזֶה[21] - יֵשׁ לָזֶה. וְכֵן פּוֹסֵק עִמּוֹ עַל הַזֶּבֶל[22] כָּל יְמוֹת הַשָּׁנָה אַף עַל פִּי שֶׁאֵין לוֹ זֶבֶל, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מָצוּי תָּמִיד.

2) משנה בבא־מציעא עב: 3) ליתנם לו לאחר זמן בכך וכך, ואפילו אם יתייקרו בינתיים - ומקדים לו המעות. 4) ראה לקמן הל' ד. 5) ללווה אין פירות כאלה. 6) לאחר, ויכולים הם - הן המוכר והן הלוקח - לקנותם במעות הללו בשוק, והרי זה כמו שיש לו, וחל המקח מעכשיו, וכשיתייקרו - ברשות לוקח נתייקרו (עיין בגמרא שם סג: עב: וברש"י שם סב: וראה מה שכתב בזה הריטב"א בשם הראב"ד. 7) והרי הוא יכול לחזור בו - מכיון שאם חוזר בו, הרי הוא ב"מי שפרע" (רבינו בפכ"ב מהל' מכירה, הל' ג) מניחים אנו שאין רצונו לקבל על עצמו קללת ביה"ד הזו, ומשום כך רואים אנו כאילו הפירות ברשות הלווה ('תוספות' שם סב: ד"ה אע"פ. נוסח קללת "מי שפרע" מבוארת בהלכות מכירה פ"ז ה"ב). 8) שם סב: שאין פוסקים עד שיצא השער. 9) לאו דוקא. אלא התכוון לומר, שלא היתה בידו כמות פירות כנגד סך המעות שמקדים לו. 10) ולא באו לרשות לוקח לפי שאין לו למקח על מה לחול, מאחר שאין לו עתה למוכר מאותו המין, ועדיין לא יצא השער, ואם יתייקרו והוא יתנם לו כשער הפסיקה - נמצא שנותנם לו בזול מפני הקדמת המעות. 11) כלומר, כשיעור מעותיו (מגיד־משנה). 12) יתבאר בהלכה הבאה. 13) מכיון שיש לו - אין כאן ריבית, שמעכשיו הוא קנוי לו ואם נתייקרו ברשותו נתייקרו, ואע"פ שלא משך, כי גם כשאין לו אין איסורו אלא מדרבנן, וכשיש לו לא גזור (רש"י שם עב:, וראה הרי"ף בתשובה הובא ב'שיטה מקובצת' שם). 14) שם, הגרעינים עודם בשבלים, והם מחוסרים עדיין שתי מלאכות (=פעולות) - דישה וזרייה, כמו שמבאר רבינו בהל' ב. 15) "שם (=כינוי) לחפירה אשר יקובצו בו הענבים (לשם ריכוכם), כמו שיקראו חפירות הזיתים מעטן" (רבינו בפירוש המשנה, טהרות פ"י משנה ד). 16) "שם המקום שמקבצים שם הזיתים עד שיתרככו ויהיו ראויים להוציא שמנם" (רבינו בפיה"מ מעשרות פ"ד משנה ג). - והוא מלשון הכתוב (איוב כא, כד): עטיניו מלאו חלב (הערוך, בערכו). 17) גושי חמר גולמים (רש"י שם מפרש שהוא מלשון בצה (בית חרוקה), כלשון הכתוב (שם ח, יא) "היגאה גומא בלא בצה" - על שם שהעפר מגובל במים. וה'ערוך' (ערך ביצה) אומר: . . . עושה החמר עגול כצורת ביצה, משמע שהבית צרויה, ונקראו כך על שם תבניתן (ועיין 'שיטה מקובצת' שם בשם הראב"ד). 18) שם עד. שאינו פוסק עד שיעשה היוצר ביצים שלהם. 19) של כל החרש, הנעשים ממנו. 20) שאינו מצוי. 21) ביצים (עיין 'תוספות' וב'שיטה מקובצת' שם). 22) שם במשנה עב:

ב. כָּל דָּבָר שֶׁהוּא מְחֻסָּר מְלָאכָה אַחַת אוֹ שְׁתַּיִם - פּוֹסֵק עִמּוֹ עָלָיו. הָיָה מְחֻסָּר שָׁלֹשׁ מְלָאכוֹת - אֵינוֹ פּוֹסֵק[23] אֶלָּא אִם כֵּן יָצָא הַשַּׁעַר; שֶׁכֵּיוָן שֶׁהוּא מְחֻסָּר שָׁלֹשׁ מְלָאכוֹת - הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁאֵין לוֹ מֵאוֹתוֹ הַמִּין כְּלוּם[24], וּכְמוֹ לֹא בָּא לָעוֹלָם עֲדַיִן. כֵּיצַד?[25] גָּדִישׁ שֶׁהָיָה מְחֻסָּר הַנָּחָה בַּשֶּׁמֶשׁ[26] שֶׁיִּיבַשׁ[27] וְדִישָׁה וּזְרִיָּה - אֵינוֹ פּוֹסֵק עָלָיו אֶלָּא אִם כֵּן יָצָא הַשַּׁעַר; הָיָה יָבֵשׁ, וְאֵינוֹ מְחֻסָּר אֶלָּא דִישָׁה וּזְרִיָּה - פּוֹסֵק עָלָיו. בֵּיצִים שֶׁל יוֹצֵר שֶׁהָיוּ מְחֻסָּרִין לְפִיפָה[28] וְיִבּוּשׁ וְהוֹלָכָה לַכִּבְשָׁן וּשְׂרֵפָה[29] וְהוֹצָאָה - אֵינוֹ פּוֹסֵק עֲלֵיהֶן; הָיוּ יְבֵשִׁין, וְאֵינָן מְחֻסָּרִין אֶלָּא הוֹלָכָה לַכִּבְשָׁן וּשְׂרֵפָה - פּוֹסֵק עֲלֵיהֶן. וְהוּא[30] שֶׁיִּהְיֶה דֶּרֶךְ הַלּוֹקֵחַ לְהוֹצִיא אוֹתוֹ מִן הַכִּבְשָׁן; אֲבָל אִם הָיָה הַמּוֹכֵר הוּא שֶׁמּוֹצִיא - הֲרֵי אֵלּוּ מְחֻסָּרִין שָׁלֹשׁ, וְאֵינוֹ פּוֹסֵק[31] עֲלֵיהֶן עַד שֶׁיֵּצֵא הַשַּׁעַר. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

23) כרב, האומר (שם עד.): "מחוסר שתים פוסק - שלש אינו פוסק". 24) שאין פוסקים עד שיצא השער. 25) דוגמאות אלו מובאות בשקלא־וטריא בגמרא שם. 26) שטוח העומרין בחמה. 27) שיתיבש. 28) "לשון מלפפין את התינוק" (שבת קכט:) - "שמגלגלן לפי מדתן, אם גדולות אם קטנות, ועושה להן בית קיבול" (רש"י ב"מ שם. וראה רבינו בפירוש המשנה טהרות פ"ד משנה ו). 29) צירוף בכבשן. 30) ובלבד. 31) שם.

ג. הַהוֹלֵךְ[32] לַחֲלֹב אֶת עִזָּיו וְלִגְזֹז אֶת רְחֵלָיו וְלִרְדּוֹת[33] אֶת כַּוַּרְתּוֹ, וּמְצָאוֹ חֲבֵרוֹ וְאָמַר לוֹ: מַה שֶּׁעִזַּי חוֹלְבוֹת מָכוּר לְךָ[34], מַה שֶּׁרְחֵלַי גּוֹזְזוֹת מָכוּר לְךָ, מַה שֶּׁכַּוַּרְתִּי רוֹדָה מָכוּר לְךָ - הֲרֵי זֶה מֻתָּר[35]. אֲבָל אָמַר לוֹ: מַה שֶּׁעִזַּי חוֹלְבוֹת כָּךְ וְכָךְ[36] מָכוּר לְךָ בְּכָךְ וְכָךְ, מַה שֶּׁרְחֵלַי גּוֹזְזוֹת כָּךְ וְכָךְ מָכוּר לְךָ בְּכָךְ וְכָךְ, מַה שֶּׁכַּוַּרְתִּי רוֹדָה כָּךְ וְכָךְ מָכוּר לְךָ בְּכָךְ וְכָךְ - אָסוּר[37], אֶלָּא אִם כֵּן פָּסַק עִמּוֹ כַּשַּׁעַר שֶׁבַּשּׁוּק. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

32) שם סד. 33) "על שם שעשויות חלות חלות ודבוקות מדופן אל דופן - נקרא רדייה, לשון הבדלה של כל דבר

הנדבק, כרדיית פת מדובקת בתנור" (רש"י שם; ראה שופטים יד, ט). 34) וקבע את המחיר הכללי, והלוקח שילם את הדמים. 35) כיון שקיבל עליו ההפסד אם תניב פחות מכדי הדמים שנתן - הרי זה קרוב לשכר ולהפסד. ולא אסרו אלא קרוב לשכר ורחוק להפסד, כמו שנתבאר למעלה. 36) ועדיין לא יצא השער. 37) שמוזיל לו מפני מעותיו שהקדים לו.

ד. אֵין פּוֹסְקִין עַל שַׁעַר שֶׁל עֵירוֹת, מִפְּנֵי שֶׁאֵין הַשַּׁעַר קָבוּעַ[38], אֶלָּא עַל שַׁעַר שֶׁבַּמְּדִינָה[39]. הָיוּ הַחִטִּים הַחֲדָשׁוֹת בַּמְּדִינָה אַרְבַּע סְאִין בְּסֶלַע, וּישָׁנוֹת שָׁלֹשׁ בְּסֶלַע - אֵין פּוֹסְקִין[40] עַד שֶׁיֵּצֵא הַשַּׁעַר[41] לֶחָדָשׁ וְלַיָּשָׁן[42]. הָיוּ חִטִּין שֶׁל לָקוּטוֹת[43] אַרְבַּע סְאִין בְּסֶלַע[44], וְשֶׁל בַּעַל הַבַּיִת שָׁלֹשׁ - פּוֹסֵק לַלָּקוּטוֹת כְּשַׁעַר לָקוּטוֹת[45], וְלֹא יִפְסֹק לְבַעַל הַבַּיִת[46] עַד שֶׁיִּקָּבַע הַשַּׁעַר לְבַעַל הַבַּיִת[47].

38) שם עב: 39) שהשער קבוע ומתמיד שנים ושלשה חדשים (רי"ף בתשובה, הובא ב'שיטה מקובצת' שם). 40) בין על החדשות בין על הישנות (שם, וכן גירסת הרי"ף). 41) שער אחיד. 42) שכל עוד שיש הפרשי שער לחדש ולישן - אין השער מתמיד, ועתיד הוא להשתנות תוך זמן קצר ולעמוד בשער אחד הן על חדש והן על ישן, והרי זה כשער של עיירות שאין פוסקים עליו מפני שאינו קבוע (מגיד־משנה). 43) שם, "עני המלקט לקט שכחה ופאה - נקרא: לקוט, כלומר לא חרש ולא זרע ולא קצר וכו' לא זכה בפירות אלא בלקיטה" (רבינו חננאל, הובא ב'שיטה מקובצת' שם). 44) כי "סתם תבואות לקוטות אינן יפין מתוך שלוקטין מכמה שדות, ומערבין שיבלי שיפון עם שיבלי חיטין" (רש"י שם). 45) ששער הלקוטות שער קבוע הוא, שמן הסתם לא ישתווה השער של תבואות הלקוטות שאינן יפות לשער תבואות בעל הבית (עיין ט"ז יו"ד סי' קעה ס"ק ג). 46) ארבע סאים בסלע כשער הלקוטות, לפי שמן הסתם הפוסק עם בעל הבית - על דעת פירות יפים נותן מעותיו (גמרא שם, עיי"ש ובט"ז וש"ך, שם), אבל על שלש - פוסק, שקבוע הוא ואינו עתיד להשתוות עם שער הלקוטות (מגיד־משנה, ט"ז, שם). 47) כלומר, אלא אם אירע כך שנקבע השער של בעל הבית בארבע, כשל לקוטות (עיין 'גידולי תרומה' שער מו, חלק ד, אות ס).

ה. כֵּיצַד הַשַּׁעַר מֻתָּר לִפְסֹק[48] עַל הַשַּׁעַר הַגָּבוֹהַּ[49]. כֵּיצַד? הָיוּ הַחִטִּים נִמְכָּרוֹת אַרְבַּע סְאִין בְּסֶלַע, וּפָסַק עִמּוֹ שֶׁיִּתֵּן לוֹ הַחִטִּים[50] כַּשַּׁעַר הַזּוֹל, אִם עָמְדוּ אַחַר כֵּן עֶשֶׂר סְאִין בְּסֶלַע - נוֹתֵן לוֹ עֶשֶׂר סְאִין, כַּשַּׁעַר שֶׁהָיָה בַּשּׁוּק, שֶׁהֲרֵי פָּסַק עִמּוֹ בְּשַׁעַר גָּבוֹהַּ[51]. נָתַן לוֹ הַמָּעוֹת סְתָם, וְלֹא פָּסַק עִמּוֹ בַּשַּׁעַר הַגָּבוֹהַּ, וְהוּזְלוּ - נוֹתֵן כַּשַּׁעַר שֶׁהָיוּ שָׁוִין כְּשֶׁנָּתַן לוֹ הַמָּעוֹת; וּמִי שֶׁחָזַר[52] - מְקַבֵּל מִי שֶׁפָּרַע[53]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[54] בְּפוֹסֵק עַל דַּעַת עַצְמוֹ; אֲבָל אִם הָיָה שָׁלִיחַ לַאֲחֵרִים, בֵּין הַמּוֹכֵר בֵּין הַלּוֹקֵחַ - אֵינוֹ נוֹטֵל אֶלָּא כַּשַּׁעַר הַזּוֹל אוֹ מַחֲזִיר אֶת הַדָּמִים; וְאֵינוֹ מְקַבֵּל מִי שֶׁפָּרַע בְּשָׁלִיחַ[55], שֶׁהֲרֵי הַמְשַׁלֵּחַ אוֹמֵר: לְתַקֵּן שְׁלַחְתִּיךָ וְלֹא לְעַוֵּת[56], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[57].

48) שם במשנה. 49) של פירות, היינו במחיר זול, "שפירות הרבה נמכרים בדמים מועטים" (רש"י שם), וכמו שמבאר רבינו בסמוך. 50) לזמן פלוני, אם יוזלו. 51) ואין בזה משום רבית - שהרי יכול לקנות עכשיו גם מאחרים בשער הגבוה במעות שבידו. 52) בין שחזר המוכר ובין שחזר הלוקח. 53) שם עד: אם כי מצד הדין יכול לחזור בו, לפי שמתקנת חכמים אין המטלטלין נקנים במעות, אלא בהגבהה או במשיכה. ברם כל החוזר בו - לא עשה מעשה ישראל וחייב לקבל עליו "מי שפרע" (אוררין אותו בבית־דין ואומרים: "מי שפרע מאנשי דור המבול ומאנשי דור הפלגה ומאנשי סדום ועמורה וממצרים שטבעו בים, הוא יפרע ממי שאינו עומד בדיבורו" (רבינו בהל' מכירה פ"ג, הל' א; פ"ז הל' א, ב). 54) שם, שאם לא פסק עמו בשער הגבוה - נותן כשער שהיו שווים בעת הפסיקה וכו'. 55) אם עיוות השליח שליחותו (עיין מגיד־משנה). 56) והיה לך לפרש ולפסוק על השער הגבוה. ואם לא שינה השליח ממה שאמר לו, וחזר בו המשלח - הרי הוא - המשלח — ב"מי שפרע". 57) בפ"א מהל' שלוחין ושותפין הל' ב, שהשליח שטעה בכל שהוא - בין בקרקע בין במטלטלין - חוזר.

ו. הָיוּ הַחִטִּים[58] נִמְכָּרוֹת אַרְבַּע סְאִין בְּסֶלַע, וְנָטַל אֶת הַדָּמִים, וְנָתַן[59] לוֹ חָמֵשׁ בְּסֶלַע, אִם יֵשׁ לוֹ חִטִּים[60] - מֻתָּר[61]. הָיוּ לוֹ חִטִּים חוֹב אֵצֶל אֲחֵרִים[62], וְנָטַל הַמָּעוֹת עַד שֶׁיִּגְבֶּה חִטָּיו וְיִתֵּן לוֹ - אָסוּר; שֶׁהֲרֵי הֵן מְחֻסָּרִין גְּבִיָּה, וּכְאִלּוּ אֵינָם, וַהֲרֵי זֶה כְּקוֹבֵעַ לוֹ זְמַן וְהוּזִיל לוֹ מִפְּנֵי שֶׁמַּקִּיפוֹ.

58) שם סג: 59) צ"ל: ויתן (כן הוא בדפוס רומא ובס"א; ובכת"י תימן: שיתן), כלומר על־מנת שיתן לזמן פלוני. 60) אלא שהם במקום אחר או אבד המפתח של מחסנו והוא דחוק למעות. 61) כיון שיש לו - הרי זה כמוכרו בפחות. 62) שם.

ז. הָיוּ הַחִטִּים בַּמְּדִינָה אַרְבַּע סְאִין בְּסֶלַע, וּבַכְּפָרִים[63] שֵׁשׁ בְּסֶלַע - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לִתֵּן סֶלַע לַתַּגָּר כְּדֵי שֶׁיָּבִיא[64] שֵׁשׁ סְאִין מִן הַכְּפָר. וְהוּא שֶׁיִּהְיוּ בִּרְשׁוּת הַלּוֹקֵחַ, אִם אָבְדוּ בַּדֶּרֶךְ אוֹ נִגְנְבוּ - אָבְדוּ לוֹ. וְאָדָם חָשׁוּב[65] אָסוּר לַעֲשׂוֹת זֶה[66]. וּבְמִינֵי סְחוֹרָה - אָסוּר לְכָל אָדָם, לְפִי שֶׁאֵין מִינֵי סְחוֹרָה מְצוּיִין כְּפָרִות[67].

63) שם עג. "בסורא אזלי ארבעה ארבעה, בכפרי אזלן חמשא חמשא" (ומפרש רבינו בכפרי, ר"ל בכפרים. ורש"י שם מפרש בכפרי: שם מקום). 64) "לזמן פלוני" (שו"ע סי' קעג ס"ק טז, ועיי"ש בש"ך). ואין חוששים משום ריבית שמוזיל לו מפני שנתן לו הכסף למפרע (השווה הל' ו), לפי שהפירות מצויים בכפרים וכבר יצא השער, והרי זה כמוכר לו במקום הזול, ולפיכך על הלוקח לקבל עליו אחריות הדרך, כמו שמבאר רבינו (שם בגמ', ועיין שם ברש"י

ו'תוספות', ועיין ט"ז סי' קעג). 65) שעליו להזהר ביותר ולהתנהג לפנים משורת הדין. 66) אבל אם נוטל מהתגר חמש - מותר אפילו לאדם חשוב, שהרי בעד שכר הסאה הוא - התגר - טורח (שם, בגמרא). 67) בכת"י תימן: מצויין תמיד כפירות. כלומר, ולא התירו אלא בפירות, לפי שהם מצויים תמיד (עיין בגמ' שם, וראה ב'גידולי תרומה' שער מו, חלק ד, מא).

1 **ח. הַחַמָּרִין[68] שֶׁנִּכְנְסוּ לָעִיר, וַהֲרֵי הַחִטִּים אַרְבַּע**
2 **סְאִין בְּסֶלַע, הוֹזִילוּ וּמָכְרוּ לְמַכִּירֵיהֶן[69] אוֹ**
3 **לְסַפְסְרֵיהֶן חֲמֵשׁ בְּסֶלַע, בְּמָעוֹת שֶׁנָּתְנוּ לָהֶן תְּחִלָּה**
4 **כְּשֶׁיִּכָּנְסוּ[70] לָעִיר[71] עַד שֶׁיִּפְתְּחוּ שַׁקֵּיהֶן וְיִמְכְּרוּ לְכָל**
5 **אָדָם - הֲרֵי זֶה מֻתָּר; שֶׁאֵין אֵלּוּ מוֹכְרִין לָהֶם בְּזוֹל**
6 **מִפְּנֵי שֶׁנָּתְנוּ מָעוֹת עַתָּה וְלֹא יִקְּחוּ אֶלָּא לְאַחַר זְמַן,**
7 **אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁמּוֹדִיעִין לָהֶם אֶת הַשַּׁעַר וּמְסַעֲדִין**
8 **אוֹתָם[72].**

68) המביאים תבואה לעיר למכור (שם עג: והשווה הנוסחא בתוספתא שם פ"ד הלכה ה). 69) בדפוס רומא ובכת"י, הנוסחא: למוכריהן, כלומר לבעלי החנויות המוכרים להם צרכי סעודתם. 70) בכת"י תימן: כשנכנסו. 71) בפרעון המעות שנתנו להם בשעת כניסתם לעיר בתורת הלוואה עד שיפתחו שקיהם וימכרו החיטים, כי אם נתנו להם בדרך מכר - מותר אפילו בלי הטעמים שמבאר רבינו בסמוך - שמודיעים להם השכר ומסעדים אותו - כמו שנתבאר למעלה בהל' ו: "היו החיטים נמכרות ד' סאין וכו' שיתן לו ה' בסלע אם יש לו חיטים מותר", הרי כאן יש להם חטים (משנה־למלך. וראה מגיד־משנה). 72) שמספקים להם במחיר מוזל צרכי סעודתם ומזון לחמוריהם (ריטב"א. ועיין בגמרא שם).

9 **ט. הַמּוֹלִיךְ פֵּרוֹתָיו מִמָּקוֹם לְמָקוֹם[73], מְצָאוֹ חֲבֵרוֹ**
10 **וְאָמַר לוֹ: תְּנָם לִי[74], וַאֲנִי אַעֲלֶה לְךָ פֵּרוֹת שֶׁיֵּשׁ לִי**
11 **בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי בְּאוֹתוֹ מָקוֹם: אִם יֵשׁ לוֹ שָׁם - מֻתָּר[75],**
12 **וְאִם לָאו - אָסוּר[76]. הָיָה מוֹלִיךְ סְחוֹרָה[77] מִמָּקוֹם**
13 **לְמָקוֹם, אָמַר לוֹ: תְּנָם לִי, וַאֲנִי אַעֲלֶה לְךָ דָּמֶיהָ כְּמוֹ**
14 **שֶׁשָּׁוָה בְּאוֹתוֹ מָקוֹם: אִם הָיְתָה בִּרְשׁוּת הַמּוֹכֵר[78] עַד**
15 **שֶׁהִגִּיעַ לְשָׁם - מֻתָּר[79], וְאִם הָיְתָה בִּרְשׁוּת לוֹקֵחַ -**
16 **אָסוּר[80].**

73) שם, ממקום הזול למקום היוקר. 74) בהלוואה. 75) כיון שיש לו פירות במקום היוקר, מעכשיו העמידם ברשותו ואע"פ שלא משך, ומחזיר לו סאה בסאה - אין כאן ריבית קצוצה אלא אבק ריבית, ואם יש לו - לא גזרו (רש"י שם, וראה לקמן פ"י הלכה ב). 76) "שבשכר המתנתו, נותן לו זה במקום היוקר" (רש"י, שם). 77) שם. 78) היינו, אם אחריות הסחורה על המוכר, שאם אבדו או נגנבו - הוא מפסיד. 79) "שאין כאן מלוה עד שתמכר, וכל מה שנמכר ביוקר - של בעלים הראשונים הוא" (רש"י שם). השווה למעלה פ"ח, הלכה ג. 80) שהרי מעכשיו הסחורה היא כמלוה אצלו, וכשנותן לו אח"כ דמיה ביוקר - ריבית הוא.

17 **י. הַנּוֹתֵן[81] לְבַעַל הַגִּנָּה דְּמֵי עֲשָׂרָה קִשּׁוּאִין אֵלּוּ, דְּמֵי**
18 **עֲשָׂרָה אֲבַטִּיחִים אֵלּוּ, וַהֲרֵי הֵן קְטַנִּים, וְהִתְנָה עִמּוֹ**
19 **שֶׁיִּתְּנֵם לוֹ לִכְשֶׁיְּגַדְּלוּ - הֲרֵי זֶה מֻתָּר[82]; שֶׁהֲרֵי הוּא**
20 **מַנִּיחָן וְהֵם גְּדֵלִים מֵאֲלֵיהֶן[83], וְאִלּוּ קְצָצָן עַתָּה כְּשֶׁהֵן**
21 **קְטַנִּים - לֹא הָיוּ בָּאִים אֲחֵרִים תַּחְתֵּיהֶן[84]. וְכֵן כֹּל**
22 **כַּיּוֹצֵא בָּזֶה מִדָּבָר שֶׁאֵין בּוֹ הֶפְסֵד וְלֹא חִסָּרוֹן עַל**
23 **הַמּוֹכֵר.**

81) שם סד. כרבא. 82) ואין זה דומה למה שנתבאר למעלה פ"ח הלכה ה, בכגון זה בפירות פרדס, וכן למה שנתבאר למעלה הלכה ג בדין מה שעזי חולבות - לאסור, כמו שמבאר רבינו והולך. 83) ללא טיפול נוסף ורשות הלוקח גדלו – מה־שאין־כן בפירות פרדס שעדיין הן מחוסרים טיפול, והמוכר מטפל חנם ומפסיד. (מגיד־משנה). 84) מה־שאין־כן בחלב, אם כי מאליו הוא מתרבה, כי החלב "לאו מיניה קא רבו" הרי החלב הבא לאחר זמן אינו גדל מכח החלב שהיה בבהמה בשעת מכר, (ואם תחלוב הבהמה עתה יבוא אחר במקומו). אבל קישואים גדלים מכח הקטנים שכבר היו בשעת מכר, והם עצמם גדלים והולכים (גמרא שם, וע"פ פירוש רש"י).

יום שלישי כ"ב סיון ה'תשע"ט

פֶּרֶק עֲשִׂירִי[1]

1) מבאר דין שמותר לשאול סתם ולפרוע סתם לפי השער שבשוק, ודין משאיל פירות לזמן קבוע, ודין מלווה את אריסיו, ודין מעמיד הלוואה על פירות אחרים.

24 **א. כְּשֵׁם שֶׁמֻּתָּר לַמּוֹכֵר[2] לִפְסֹק עַל שַׁעַר שֶׁבַּשּׁוּק[3],**
25 **כָּךְ מֻתָּר לִלְווֹת הַפֵּרוֹת[4] סְתָם[5] וּפוֹרְעִין סְתָם בְּלֹא**
26 **קְבִיעַת זְמַן עַל שַׁעַר שֶׁבַּשּׁוּק[6]. כֵּיצַד? הָיָה הַשַّעַר**
27 **קָבוּעַ וְיָדוּעַ לִשְׁנֵיהֶם[7], וְלָוָה מֵחֲבֵרוֹ עֶשֶׂר סְאִין -**
28 **חַיָּב לְהַחֲזִיר לוֹ עֶשֶׂר סְאִין, אַף עַל פִּי שֶׁהוּקְרוּ**
29 **הַחִטִּים; שֶׁהֲרֵי כְּשֶׁלָּוָה מִמֶּנּוּ הָיָה הַשַّעַר יָדוּעַ, וְאִלּוּ**
30 **רָצָה הָיָה קוֹנֶה וּמַחֲזִיר לוֹ[8], שֶׁהֲרֵי לֹא קָבַע לוֹ זְמַן.**

2) בכתב יד: ללוקח. 3) כמבואר בפרק ט הלכה א. 4) שאסרו חכמים ללוות סאה בסאה, שמא יתייקרו - ונמצא פורע לו יותר ממה שהלווהו, אם לא שיעשה אותן דמים כמבואר להלן הלכה ב. 5) מבלי שיעשה אותם דמים, ודווקא בלא קביעת זמן כמו שמבאר רבינו בסמוך (בבא מציעא עה. כחכמים שאמרו "לווין סתם ופורעין סתם", ומפרש רבינו דהיינו בלא קביעת זמן - ראה פירושו של רש"י שם ועיין ריטב"א. ומרכבת המשנה). ודעת רבינו, שכל שקובע זמן, אף על פי שיש לו מאותו המין או שהיה השער קבוע - אסור כמו שמבאר לקמן הלכה ב. ובטעם הדבר אומר המגיד משנה שכל הקובע זמן, על דבר שמחירו נד והוא מתייקר ומוזיל כגון פירות, נראה, שקבע זמן פלוני, משום שלדעתו יתייקרו אז הפירות ומפני כך אסור. 6) בהסתמך על השער שבשוק שאפשר לקנות בו פירות (שם עב: וכפירוש הבה"ג הובא ברש"י שם). 7) שיצא השער (בית יוסף סימן קסב עיין שם). 8) פורעו מייד -

והרי זה כאילו יש לו ללווה מאותו המין שמותר ללוות סאה בסאה כמבואר בסמוך הלכה ב.

**ב. הָיָה לוֹ[9] מֵאוֹתוֹ הַמִּין שֶׁלָּוָה - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לִלְוּוֹת[10] סְתָם בְּלֹא קְבִיעַת זְמַן וּפוֹרֵעַ סְתָם, אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא יָצָא הַשַּׁעַר[11]. וַאֲפִלּוּ הָיְתָה לוֹ סְאָה בִּלְבַד - לוֶה עָלֶיהָ כַּמָּה סְאִין[12]. הָיְתָה לוֹ טִפָּה אַחַת שֶׁל שֶׁמֶן אוֹ שֶׁל יַיִן - לוֶה עָלֶיהָ כַּמָּה גַרְבֵּי[13] יַיִן וְשֶׁמֶן. לֹא הָיָה לוֹ מֵאוֹתוֹ הַמִּין כְּלוּם, וְלֹא נִקְבַּע שַׁעַר הַשּׁוּק עֲדַיִן אוֹ שֶׁלֹּא יָדְעוּ שַׁעַר הַשּׁוּק - הֲרֵי זֶה אָסוּר[14] לִלְוּוֹת סְאָה בִּסְאָה[15]. וְכֵן בִּשְׂאָר הַפֵּרוֹת[16] - לֹא יִלְוֶה אוֹתָן עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה אוֹתָן דָּמִים[17]. וְאִם לָוָה וְלֹא עָשָׂה אוֹתָן [דָּמִים], וְהוּזְלוּ - מַחֲזִיר לוֹ פֵּרוֹת כַּמִּדָּה שֶׁלָּוָה אוֹ כַּמִּשְׁקָל; וְאִם הוּקְרוּ[18] - נוֹטֵל דָּמִים שֶׁהָיוּ שָׁוִין בִּשְׁעַת הַלְוָאָה. אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ לוֹ מֵאוֹתוֹ הַמִּין אוֹ שֶׁהָיָה הַשַּׁעַר קָבוּעַ בַּשּׁוּק - הֲרֵי זֶה אָסוּר לִלְוּוֹת פֵּרוֹת בְּפֵרוֹת עַד זְמַן קָבוּעַ[19]; אֶלָּא לוֶה סְתָם, וּפוֹרֵעַ בְּאֵיזֶה זְמַן שֶׁיִּפְרַע.

9) שם עה. 10) שבשעת ההלוואה נקנים פירותיו למלווה וברשותו הוקרו, ואף על פי, שאין זה קניין ממש התירו חכמים, משום שהלוואת סאה בסאה אין בה משום נשך דאורייתא, וכשיש לו לא גזרו (על פי רש"י מד:). 11) שם עה. וכדרך שאמרו בפסיקת פירות (כמבואר בפרק ט הלכה א). 12) שם, לפי שאנו רואים כאילו לווה סאה כנגד סאה שיש לו - ונמצא שיש לו שתיים, ושוב אנו רואים - כלווה שתיים כנגד שתיים, וכן לעולם, לפי שהלוואה סאה בסאה, אין בה איסור מן התורה - הקלו בה (מגיד משנה). 13) חביות (הערוך בערכו עיין שם). 14) שם עד: 15) שמא יתייקרו ונמצא פורע לו יותר ממה שהלווהו. 16) שדרכם להתייקר וליזול (עיין בבא מציעא מד:). 17) היינו קוצץ עימו דמי החיטים כפי השער בשוק וזוקף המִלוה בדמים, בסכום שקבעו עכשיו - פורע לו בין הוקרו הפירות בין הוזלו, שהרי זה כאילו הלווהו מעות (שם). 18) שם. 19) כמו שביארנו, שכל שקובע זמן נראה שהוא סומך שלאותו זמן יתייקרו (מקור דין זה נלמד ממה שאמרו שם (עה. ומביאו רבינו בסמוך הלכה ג) "לא יאמר אדם לחבירו הלווני כור חיטין ואני אתן לך לגורן". ורבינו מפרש, שהמדובר הוא אפילו ביש לו, ואסרו מפני שקבע לו זמן לגורן - בדומה למה שאמרו בסיפא (שם) בצד ההיתר: "עד שיבוא בני", שהמדובר הוא ביש לו (מגיד משנה).

ג. לֹא יֹאמַר אָדָם לַחֲבֵרוֹ: הַלְוֵנִי כּוֹר חִטִּים וַאֲנִי אַחֲזִיר לְךָ כּוֹר לַגֹּרֶן[20]; אֶלָּא אוֹמֵר לוֹ: הַלְוֵנִי עַד שֶׁיָּבוֹא בְּנִי[21] אוֹ עַד שֶׁאֶמְצָא הַמַּפְתֵּחַ[22].

20) כלומר, לזמן הגורן, דהיינו קובע לו זמן לפירעון (ולדעת רבינו מדובר כאן אפילו ביש לו). 21) שבידו המפתח למחסנו. 22) שאבד לי (שם, במשנה).

ד. לָוָה פֵּרוֹת עַד זְמַן קָבוּעַ: אִם הוּזְלוּ - מַחֲזִיר לוֹ פֵּרוֹת בַּזְּמַן שֶׁקָּבַע; וְאִם הוּקְרוּ - נוֹתֵן לוֹ דָּמִים שֶׁהָיוּ שָׁוִין בִּשְׁעַת הַלְוָאָה[23].

23) כמבואר למעלה בסוף הלכה ב.

ה. מַלְוֶה אָדָם אֶת אֲרִיסָיו חִטִּים בְּחִטִּים[24] לְזָרֵע[25], בֵּין קֹדֶם שֶׁיֵּרֵד הָאָרִיס לַשָּׂדֶה[26] בֵּין אַחַר שֶׁיֵּרֵד[27]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[28]? בְּמָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ שֶׁיִּתֵּן הָאָרִיס אֶת הַזֶּרַע, שֶׁהֲרֵי בְּיַד בַּעַל הַקַּרְקַע לְסַלְּקוֹ כָּל זְמַן שֶׁלֹּא נָתַן[29]. אֲבָל בְּמָקוֹם שֶׁדֶּרֶךְ בַּעַל הַקַּרְקַע לִתֵּן אֶת הַזֶּרַע[30]: אִם עֲדַיִן לֹא יָרַד הָאָרִיס - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לְהַלְווֹת חִטִּים בְּחִטִּים; שֶׁעֲדַיִן יֵשׁ לוֹ לְסַלְּקוֹ, נִמְצָא בְּעֵת שֶׁיֵּרֵד לַשָּׂדֶה יָרַד עַל דַּעַת שֶׁיַּחֲזִיר לוֹ חִטִּים שֶׁהִלְוָהוּ[31]. אֲבָל אַחַר שֶׁיֵּרֵד לַשָּׂדֶה[32], הוֹאִיל וְאֵינוֹ יָכוֹל לְסַלְּקוֹ - הֲרֵי הוּא כְּכָל אָדָם, וְאָסוּר לְהַלְווֹתוֹ חִטִּים בְּחִטִּים לְזֶרַע, אֲבָל מַלְוֵהוּ סְתָם[33] עַל שַׁעַר שֶׁבַּשּׁוּק[34].

24) סאה בסאה. 25) לשם זריעתם בשדה שקיבל באריסות - ועל האריס לפורעם לגורן (שם עד:). 26) לעבדה בשום עבודה ועדיין לא זכה בו. 27) שכבר זכה בו. 28) שאף אם ירד - מלווהו. 29) הואיל וביד בעל הקרקע לסלקו בשעה שלווה ממנו הזרע על מנת להחזירו כשיאסוף היבול - אין זו הלוואה, אלא הסכים ליטול מתבואת השדה פחות משנוטלים שאר אריסים - כשיעור הזרע שקיבל. (שם וברש"י). 30) ושינה בעל הקרקע ממנהג המקום והטיל על האריס הבאת הזרע. 31) וינכה לו מחלקו כשיעור הזרע. 32) וכבר זכה בה האריס - ונתחייב בעל הקרקע בנתינת הזרע, אלא שהאריס הסכים אחרי כן - מאיזה נימוק שהוא - לקבל על עצמו הוצאה זו. 33) בלא קביעת זמן. 34) כדרך שהתירו בכל אדם.

ו. מִי שֶׁהָיָה נוֹשֶׁה[35] בַּחֲבֵרוֹ מָעוֹת, וְאָמַר לוֹ: תֵּן לִי מְעוֹתַי, שֶׁאֲנִי רוֹצֶה לִקַּח בָּהֶן חִטִּים; אָמַר לוֹ: צֵא וַעֲשֵׂה אוֹתָן עָלַי כְּשַׁעַר שֶׁל עַכְשָׁו, וְיִהְיֶה לְךָ אֶצְלִי חִטִּים בְּהַלְוָאָה: אִם יֵשׁ לוֹ חִטִּים כְּשִׁעוּר מְעוֹתָיו[36] - מֻתָּר[37]; וְאִם אֵין לוֹ אוֹתוֹ הַמִּין - הֲרֵי זֶה אָסוּר[38]. שֶׁלֹּא אָמְרוּ חֲכָמִים[39] שֶׁמֻּתָּר לִפְסֹק עַל שַׁעַר שֶׁבַּשּׁוּק אַף עַל פִּי שֶׁאֵין לוֹ כְּלוּם מֵאוֹתוֹ הַמִּין, אֶלָּא בְּנוֹתֵן מְעוֹתָיו לִקְנוֹת בָּהֶן פֵּרוֹת[40]; אֲבָל הָרוֹצֶה לְהַעֲמִיד הַלְוָאָתוֹ עַל גַּב הַפֵּרוֹת - אָסוּר[41], עַד שֶׁיִּהְיוּ לוֹ פֵּרוֹת. הָיָה לַלּוֶה חִטִּים, וְעָשָׂה הַלְוָאָתוֹ עָלָיו חִטִּים, וּבָא אַחַר זְמַן וְאָמַר לוֹ: תֵּן לִי חִטִּים, שֶׁאֲנִי רוֹצֶה לְמָכְרָן וְלִקַּח בִּדְמֵיהֶן יַיִן; אָמַר לוֹ: צֵא וַעֲשֵׂה אוֹתָן עָלַי יַיִן כַּשַּׁעַר שֶׁבַּשּׁוּק עַתָּה: אִם יֵשׁ לוֹ יַיִן - הֲרֵי זֶה מֻתָּר, וְנַעֲשֵׂית הַלְוָאָתוֹ אֶצְלוֹ יַיִן; וְאִם אֵין לוֹ יַיִן - אָסוּר. הֲרֵי שֶׁלֹּא הָיָה לוֹ[42], וְעָבַר וְהֶחֱזִיר[43] הַהַלְוָאָה פֵּרוֹת, אַף עַל פִּי שֶׁקָּנָה פֵּרוֹת אַחַר כָּךְ - אֵינוֹ חַיָּב לִתֵּן לוֹ פֵּרוֹת, אֶלָּא נוֹתֵן לוֹ מָעוֹת שֶׁהִלְוָהוּ[44].

35) שם סג. 36) כלומר, אם יש לו סאה פוסק עימו על סאה ולא על יותר שאין המוכר כלווה, שנתבאר (בהלכה ב) "יש לו סאה לווה עליה כמה סאין", שלא אמרו כן אלא

מתוך הטעם שאנו רואים כאילו לווה סאה כנגד סאה ונמצא שיש לו שתיים, וטעם זה אינו שייך במוכר, מפני שמשעה שפסק עליה הרי היא יוצאת לגמרי מרשות המוכר (הלווה) לרשות הלוקח (המלווה) - מגיד משנה בשם הרשב"א. וראה למעלה פרק ט הלכה א. 37) וכדרך שאמרו בפוסק ונותן מעותיו כמבואר למעלה פרק ט, א. 38) אף על פי שיצא השער. 39) כמבואר למעלה. 40) משום שאף על פי שאין לזה יש לזה ויכול לקנותם במעות שקיבל (ראה פרק ט שם בביאורנו). 41) מאחר שאין בידו מעות - במה יקנה, והרי זה כאילו לא יצא השער - ואסור, כמבואר בפרק ט שם (שם סג. על פי רש"י). 42) זה נמשך לבבא הראשונה. 43) זקף ההלוואה על פירות באיסור. 44) כדין אבק ריבית שאמרנו בו (למעלה פרק ד, ו) שאין מוציאים מִלוֹוֶה למלווה.

פֶּרֶק אַחַד עָשָׂר[1]

1) מבאר דין מלווה את חבירו בעדים, ודין מוציא כתב ידו שהוא חייב לו, ודין מלווה בשטר שגובה מן היורשים ומהלקוחות, ודין מִלוה על פה אם נגבית מהיורשים, ודין לווה שאין לו מטלטלין ויש לו קרקע, ודין מצוה על היתומים לפרוע חוב אביהם, ודין טוען שמחיים תפס, ודין יתומים שגבו קרקע בחוב אביהם, ודין מוכר שדה באחריות וזקף עליו דמי השדה במִלוה.

א. הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ בִּפְנֵי עֵדִים[2], אוֹ שֶׁאָמַר לְעֵדִים[3]: הֱיוּ עָלַי עֵדִים שֶׁאֲנִי חַיָּב לָזֶה מָנֶה, אוֹ: אַתֶּם עֵדַי[4] שֶׁאֲנִי חַיָּב לָזֶה מָנֶה - זוֹ נִקְרֵאת מִלְוָה עַל פֶּה[5], וְאֵין צָרִיךְ לְפָרְעוֹ בְּעֵדִים[6]. לְפִיכָךְ, אִם טָעַן וְאָמַר אַחַר כָּךְ: פָּרַעְתִּי - נִשְׁבָּע הֶסֵּת[7] וְנִפְטָר. אֲבָל הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ בִּשְׁטָר - צָרִיךְ לְפָרְעוֹ בְּעֵדִים. לְפִיכָךְ, אִם טָעַן וְאָמַר: פָּרַעְתִּי שְׁטָר זֶה - אֵינוֹ נֶאֱמָן[8], אֶלָּא אוֹמְרִים[9] לוֹ: אוֹ הָבֵא עֵדִים[10] אוֹ עָמֹד וְשַׁלֵּם[11] לוֹ חוֹבוֹ. לְפִיכָךְ, הָאוֹמֵר לְעֵדִים: הֱיוּ עָלַי עֵדִים שֶׁאֲנִי חַיָּב לָזֶה מָנֶה - אֵין כּוֹתְבִין עֵדוּתָן וְנוֹתְנִין לַמַּלְוֶה, שֶׁלֹּא יַחֲזִירוּ לְמִלְוֶה עַל פֶּה עֵדוּת בִּשְׁטָר[12], עַד שֶׁיֹּאמַר לָהֶן הַלּוֶה: כִּתְבוּ שְׁטָר[13] וְחַתְמוּ וּתְנוּ לוֹ. אַף עַל פִּי שֶׁאָמַר לָהֶן כָּךְ[14], צְרִיכִין לְהִמָּלֵךְ בּוֹ[15] אַחַר שֶׁחָתְמוּ בַּשְּׁטָר, וְאַחַר כָּךְ נוֹתְנִין הַשְּׁטָר בְּיַד הַמַּלְוֶה. קָנוּ מִיָּדוֹ[16] שֶׁהוּא חַיָּב לוֹ מָנֶה - הֲרֵי אֵלּוּ כּוֹתְבִין וְנוֹתְנִין, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא אָמַר לָהֶן כְּתֹבוּ, שֶׁסְּתָם קִנְיָן לִכְתִיבָה עוֹמֵד[17], וְאֵינָן צְרִיכִין לְהִמָּלֵךְ בּוֹ[18].

2) בבא־בתרא קעה. 3) הודה בפני עדים (סנהדרין כט.). 4) כלומר, או בלשון: אתם עדי. 5) להבדיל ממלוה בשטר, שחלוקים בדיניהם כמו שיתבאר לקמן. 6) שבועות מא: "המלוה את חבירו בעדים - אינו צריך לפורעו בעדים". 7) מתקנת חכמי הגמרא (שם מ:). 8) שהרי המלוה אומר: אם פרעת, למה השארת בידי את השטר? 9) בית־דין. 10) שפרעת. 11) שם מא. אולם, אם טען הלוה: השבע לי שלא פרעתיך, נשבע ואח"כ נוטל - כמו שיתבאר להלן פי"ד הל' ב. 12) לחובתו של לוה, שיצטרך לפורעו בעדים (בכת"י תימן: עדות על־פה, מלוה בשטר). 13) ב"ב מ. סנהדרין כט: 14) כתבו ותנו. 15) אם עדיין עומד בדיבורו. 16) בקנין חליפין (עיין פרק ה מהלכות מכירה הל' ה) על שעבוד נכסיו לפרעון ההלוואה, וגובה מן הלקוחות אפילו לא נכתב השטר (עיין שו"ע חו"מ סימן לט, א. וב'בית יוסף' שם על ה'טור'). 17) שכשם שמייפה כוחו בקנין - כך, מן הסתם, ייפה כוחו לענין כתיבה (ב"ב מ. וברשב"ם). 18) לפני הנתינה, לפי ש"אין לאחר קנין כלום" (כתובות נה.).

ב. לוֶה שֶׁכָּתַב שְׁטָר[19] בִּכְתַב יָדוֹ[20], וְהֵעִיד בּוֹ עֵדִים[21], וּנְתָנוֹ לַמַּלְוֶה - הֲרֵי זֶה שְׁטָר כָּשֵׁר[22]. וְכֵן אִם כָּתַב שְׁטָר אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בּוֹ עֵדִים[23], וּנְתָנוֹ לַמַּלְוֶה בִּפְנֵי עֵדִים[24] - הֲרֵי זוֹ מִלְוָה בִּשְׁטָר[25]. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה כְּתָב שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְהִזְדַּיֵּף[26], וְיִקְרְאוּ אוֹתוֹ הָעֵדִים שֶׁנִּמְסַר בִּפְנֵיהֶם[27]. וְיֵשׁ מִן הַגְּאוֹנִים[28] שֶׁהוֹרָה, שֶׁצָּרִיךְ לוֹמַר לָעֵדִים שֶׁמְּסָרוֹ בִּפְנֵיהֶם: חִתְמוּ וְהָעִידוּ[29] שֶׁנִּמְסַר בִּפְנֵיכֶם[30].

19) הודאה. 20) כגון: אני פלוני בן פלוני הבא על החתום מודה שאני חייב . . . (ראה 'טור' ושו"ע סי' סט, א). 21) על תוכנו - לא לקיום החתימה, שכתב־ידו הוא (ש"ך סי' ס"ק ח). 22) גיטין פו. (עיין הגר"א סי' מ ס"ק ו, ו'בית יוסף' וסמ"ע סי' סט ס"ק טו). 23) עדי חתימה. 24) עדי מסירה. 25) גיטין פ: כשמואל, האומר: הלכה כרבי אלעזר (עדי מסירה כרתי) אף בשטרות. 26) שם כב: "לא הכשיר ר"א (כתב המזדייף) אלא בגיטין, אבל בשאר שטרות לא, דכתיב (ירמיה לב, יד) ונתתם בכלי חרש למען יעמדו ימים רבים" ("גזירת הכתוב הוא בשטרות שאינם כשרים אלא אם הם ראויים לעמוד ימים רבים" - ר"י ב'תוספות' שם, ד"ה אבל). 27) שאם לא יקראוהו בפניהם, על מה הם מעידים לאחר זמן (שם יא:). 28) רב שרירא ורב האי (מגיד־משנה) ע"פ ב"ב קעו. (הגר"א סימן מ, ס"ק יב). 29) חתמו או העידו. כלומר, כתבו העדתכם בשטר נפרד, לא על של ההודאה וחתמו, או - אם אינם יודעים לחתום - העידו על כך בעל־פה בפני ב"ד (תשב"ץ, הובא בכסף־משנה, וכהבנת הלחם־משנה). 30) כדי שיצא לזה קול (שיתפרסם הדבר), וכשאינו אומר להם - אינם מעידים וכותבים אם כי רשאים הם, ואין לו קול (מגיד־משנה).

ג. הוֹצִיא עָלָיו כְּתַב יָדוֹ[31] שֶׁהוּא חַיָּב לוֹ, וְאֵין שָׁם עֵדִים, אַף עַל פִּי שֶׁהֶחְזַק[32] כְּתַב יָדוֹ בְּבֵית דִּין - הֲרֵי זֶה כְּמִלְוָה עַל פֶּה[33] לְכָל דָּבָר. וְאִם טָעַן שֶׁפָּרַע - נִשְׁבָּע הֶסֵּת וְנִפְטָר[34]. וְאֵינוֹ גּוֹבֶה בִּכְתָב זֶה לֹא מִן הַיּוֹרְשִׁין[35] וְלֹא מִן הַלָּקוֹחוֹת[36].

31) ב"ב קעה: במשנה. 32) נתקיים בב"ד שכתב־ידו הוא. 33) שאין הקיום של ב"ד - אישור על תוכנו, אלא על הכתיבה שכתב־ידו הוא (שם קעו. בגמ'). 34) אם כי השטר ביד המלוה - אין המלוה יכול לטעון: "שטרך בידי

מאי בעי" (למה שטרך אצלי) מפני שאין הלוה נזהר מלהשאירו ביד מלוה אחר הפרעון, הואיל ואין השטר כשר לגבות בו מן הנכסים המשועבדים, כמבואר בסמוך (שם ברי"ף, ובמלחמות ה' להרמב"ן). 35) שמא פרעו אביהם. אבל אם ברי שלא פרע, כגון ע"פ אחד משלשה דברים שיתבאר (לקמן הלכה ו) - גובה כמלוה על־פה (כסף־משנה). 36) כמלוה על־פה, כמבואר להלן הלכה ד.

1 **ד. כָּל מִלְוָה בִּשְׁטָר[37] - גּוֹבֶה אוֹתָהּ מִן הַיּוֹרְשִׁין וּמִן**
2 **הַלָּקוֹחוֹת[38], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[39]; וּמִלְוָה עַל פֶּה - גּוֹבֶה**
3 **אוֹתָהּ מִן הַיּוֹרְשִׁין[40], וְאֵינוֹ גּוֹבֶה אוֹתָהּ מִן**
4 **הַלָּקוֹחוֹת[41]. לְפִי שֶׁאֵין לָהּ[42] קוֹל, לְפִיכָךְ לֹא יִטְרֹף**
5 **בָּהּ[43]. אֲבָל מִלְוָה שֶׁבִּשְׁטָר - קוֹל יֵשׁ לָהּ, וְהַלּוֹקֵחַ**
6 **הִפְסִיד עַל עַצְמוֹ שֶׁלֹּא[44] שָׁאַל עַד שֶׁיֵּדַע שֶׁנְּכָסָיו שֶׁל**
7 **זֶה מְשֻׁעְבָּדִין בְּמִלְוָה שֶׁעָלָיו; שֶׁכָּל נִכְסֵי הַלְוֶה תַּחַת**
8 **שִׁעְבּוּד הַמַּלְוֶה מִן הַתּוֹרָה[45].**

37) לרבות גם שאין אחריות נכסים מפורשת בו. כמבואר בפי"ח מהלכות גזילה ואבידה הל' א, "שאחריות שלא נתפרשה בשטר - טעות־סופר היא, בין בשטרי הלוואה בין בשטרי מקח וממכר". 38) שקנו מן הלוה לאחר שלווה, ונשתעבדו נכסיו למלוה. 39) להלן פרק יח. 40) שכבר נשתעבדו הנכסים בחיי אביהם (קידושין יג: ועיין ב"ב קעו. וברי"ף שם). 41) מתקנת חכמים. 42) למלוה על־פה קול, שכל הלווה - בצינעא לווה. 43) משום הפסד לקוחות, שאין יכולים להזהר בדבר, שאין ידוע לכל. 44) חקר בדבר. 45) שנאמר (דברים כד, יא) "והאיש אשר אתה נושה בו יוציא אליך את העבוט החוצה" — והוא־הדין מקרקעין (רשב"ם ב"ב שם) אלא משום הפסד לקוחות, אמרו חכמים מלוה על־פה אינו גובה מן הלקוחות כמבואר למעלה - ובשטר העמידוהו על של תורה, כעולא בבבא־בתרא קעה: "דברי תורה, אחד מלוה בשטר ואחד מלוה על־פה גובה מנכסים משועבדים, מאי טעמא שיעבודא דאורייתא, ואלא מה טעם אמרו: מלוה על־פה אינו גובה אלא מנכסים בני חורין, משום פסידא דלקוחות וכו'".

9 **ה. הַמּוֹכֵר שָׂדֵהוּ בְּעֵדִים[46], וְיָצָאת מְתֻחַת יְדֵי**
10 **הַלּוֹקֵחַ[47], אַף עַל פִּי שֶׁאֵין שָׁם שְׁטָר[48] בְּיַד הַלּוֹקֵחַ**
11 **- הֲרֵי זֶה חוֹזֵר וְטוֹרֵף מִנְּכָסִים מְשֻׁעְבָּדִים[49], כְּמוֹ**
12 **שֶׁיִּתְבָּאֵר[50]; שֶׁכָּל הַמּוֹכֵר - בְּפַרְהֶסְיָא מוֹכֵר[51], וְקוֹל**
13 **יֵשׁ לוֹ[52].**

46) שם מא: 47) בעל־חוב של מוכר הוציא אותה מידו. 48) שטר מכר. 49) שמכרם או שעבדם אחר מכירת שדה זו. 50) להלן פרק כא, הלכה א. 51) כדי שיקפצו עליו קונים - ויוסיפו במקח. 52) והלוקח השני שלא נזהר - הפסיד על עצמו (שם).

14 **ו. אֵין הַהַלְוָאָה שֶׁעַל פֶּה נִגְבֵּית מִן הַיּוֹרְשִׁין אֶלָּא**
15 **בְּאֶחָד מִשְּׁלֹשָׁה דְּבָרִים אֵלּוּ: כְּשֶׁחַיָּב מוֹדֶה בָּהּ, וְצִוָּה**
16 **בְּחָלְיוֹ[53] שֶׁיֵּשׁ לְפִלּוֹנִי עָלָיו חוֹב עֲדַיִן. אוֹ שֶׁהָיְתָה**
17 **הַהַלְוָאָה לִזְמַן, וְלֹא הִגִּיעַ זְמַן לְפָרְעָהּ, וַחֲזָקָה הִיא**
18 **שֶׁאֵין אָדָם פּוֹרֵעַ בְּתוֹךְ זְמַנּוֹ[54]. אוֹ שֶׁנִּדְּוֹהוּ[55] עַד**
19 **שֶׁיִּתֵּן וּמֵת בְּנִדּוּיוֹ. כָּל אֵלּוּ גּוֹבִין מִן הַיּוֹרְשִׁין[56] בְּלֹא**
20 **שְׁבוּעָה[57]. אֲבָל אִם בָּאוּ עֵדִים שֶׁהָיָה חַיָּב לָזֶה מָנֶה,**
21 **אוֹ בְּפָנֵינוּ הִלְוָהוּ - אֵינוֹ גּוֹבֶה מִן הַיּוֹרֵשׁ כְּלוּם,**
22 **שֶׁמָּא פְּרָעוֹ[58]; שֶׁהַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ בְּעֵדִים[59] - אֵין**
23 **צָרִיךְ לְפָרְעוֹ בְּעֵדִים. וְכֵן אִם מוֹצִיא כְּתַב יַד אֲבִיהֶן**
24 **שֶׁהוּא חַיָּב לוֹ - אֵינוֹ גּוֹבֶה בּוֹ כְּלוּם, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[60].**

~ נקודות משיחות קודש ~

"חזקה אין אדם פורע תוך זמנו".

והוא דעת ריש לקיש, אבל אביי ורבא סוברים שלפעמים מזדמנים לאדם מעות קודם זמן הפירעון ורוצה לשלם כדי שלא יטרידו אותו.

ומודים אביי ורבא לריש לקיש שבמקום שעדיין לא הגיע זמן החיוב, יש חזקה ש"אין אדם פורע תוך זמנו" כגון אם השכיר בית שאינו נאמן לומר פרעתיך תוך זמנך, כי השוכר חושש שלא יבוא לידי חיוב כלל אם יפול הבית או ביתו של המשכיר עצמו ויוציאנו מבית זה ולא יבוא לידי חיוב כלל.

ועל־דרך־זה בפדיון הבן, שאם מת האב הרי בנו בחזקת שלא נפדה, שמאחר ולא נתחייב עדיין חושש שמא ימות הבן ולא יבוא לידי חיוב כלל וממילא אינו פורע קודם זמן החיוב.

מה־שאין־כן במלווה, כיון שנתחייב בשעת ההלוואה ונשתעבדו נכסיו מיד, סוברים אביי ורבא שאדם עשוי לפרוע תוך זמנו.

החזקה שאין אדם פורע תוך זמנו, קשורה גם למלווה. שהרי הדין בצדקה הוא שצריך ליתן לעני בסבר פנים יפות והלא הלוואה גם היא גמ"ח ואין המלווה יכול לדרוש ההלוואה תוך זמנו היפך ההנהגה של סבר פנים יפות. ובנוסף, הרי גם לאחר זמנו אם יודע שאין לו לפרוע אסור לנוגשו ולא עוד אלא ש"אסור לאדם להראות עצמו לבעל חובו בזמן שיודע שאין לו, אפילו לעבור לפניו שלא יפחידו או יכלימו אע"פ שאינו תובעו" ומובן שגם המלווה אינו תובע חובו תוך זמנו.

בנוגע ל"חיוב" של הקב"ה לפדות את בנו בכורו ישראל מהגלות, הנה נאמר "זכו אחישנה", ולכאורה הרי "מה שהקב"ה עושה הוא מצוה לישראל לעשות" ומדוע יפרע הקב"ה "חובו" תוך זמנו.

והביאור בזה: כיון שבנוגע לפדיון הבן, הסיבה שאין לחשוש שמא פדאו אביו היא מפני שיש מקום לחשוש שמא לא יגיע לזמן החיוב, הרי כאן לא שייך סיבה זו ובוודאי שהקב"ה "חייב" כביכול לפדות את בנו ישראל מהגלות. וגם לריש לקיש הסיבה שאין אדם פורע תוך זמנו היא כיון שגילה דעתו שלא יוכל לפרוע תוך זמנו,

דבר שבוודאי אינו שייך אצל הקב"ה וממילא אין כל סיבה לדחות ח"ו את הפדיה מהגלות, ובפרט שגם "שכינתא בגלותא" ולשם מה לעכב את הגאולה?

(על פי 'יין מלכות' ספר משפטים סימן י)

53) קודם מיתתו (שם קעד:). 54) שם ה: כריש לקיש שאמר: ואפילו מיתמי. 55) על סירובו לפרוע (שם קעד:). 56) בין גדולים בין קטנים (עיין להלן פי"ד, א ובמגיד־משנה). 57) שהרי הוברר שעדיין לא נפרע (שם ה:). 58) אביהם בהיותו בחיים, ואילו היה בחיים היה טוען פרעתי - והיה נאמן. 59) ואנו טוענים בשביל יתומים - כל טענה שאביהם היה נאמן בה. 60) למעלה הלכה ג.

1 **ז. לֹוֶה שֶׁאֵין לוֹ מִטַּלְטְלִין[61] וְיֵשׁ לוֹ קַרְקַע: אִם נוֹדַע**
2 **לְבֵית דִּין שֶׁתּוֹלֶה מְעוֹתָיו בְּיַד אֲחֵרִים[62] - כּוֹפִין אוֹתוֹ**
3 **לִמְכֹּר[63] וְלִתֵּן לְבַעַל חוֹבוֹ; וְאִם לֹא נוֹדַע לָהֶם דָּבָר**
4 **זֶה - מַחֲרִימִין[64] עַל מִי שֶׁיֵּדַע לוֹ מִטַּלְטְלִין וְלֹא**
5 **יְבִיאֵם, וְאַחַר כָּךְ יוֹרְדִין לַבֵּינוֹנִית שֶׁבְּנִכְסָיו וּמַגְבִּין**
6 **לְבַעַל חוֹבוֹ, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[65]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[66]**
7 **בִּזְמַן שֶׁנִּפְרָעִין מִן הַלֹּוֶה עַצְמוֹ; אֲבָל הַבָּא לִפְרַע מִן**
8 **הַיּוֹרֵשׁ, בֵּין קָטָן בֵּין גָּדוֹל - לֹא יִפְרַע מִן**
9 **הַמִּטַּלְטְלִין, אֲפִלּוּ הָיוּ מֻפְקָדִין אוֹ מִלְּוֶה אֵצֶל**
10 **אֲחֵרִים[67]; שֶׁהַמִّטַּלְטְלִין[68] אֵינָן תַּחַת שִׁעְבּוּד בַּעַל**
11 **חוֹב מִן הַתּוֹרָה[69].**

61) האומר: שאין לו ממון או מטלטלין ורוצה להגבות לבעל־חובו מן הקרקע - ומצד הדין מטלטלין קודמים לגבייה מן הקרקע כמבואר (למעלה ס"א, הל' ד. וראה בביאורנו שם). 62) להבריח מן המלוה. 63) לטרוח ולמכור הקרקע - ופורע לבעל־חובו במעות. 64) מתקנת הגאונים (ראה ביאורנו למעלה פ"א הערה כג). 65) להלן פי"ט, א. שמתקנת חכמים — בעל־חוב דינו כבינונית. 66) שגובה מן המטלטלין. 67) ועדיין לא באו לרשות היתומים (כתובות פד: כרבי עקיבא). 68) של יתומים. 69) שם, כי בעוד הלווה קיים - גובה אפי' מגלימא דעל כתפיה (מהמעיל שעל כתפיו) שהרי לו הלוה מעותיו ונשתעבד, והתורה אמרה: יבוא שליח ב"ד ויטול משכונו, שנאמר (דברים כד, יא) "והאיש אשר אתה נושה בו יוציא אליך את העבוט החוצה". אבל כשמת הלוה, מה לו עם היתומים? הרי לא לוו ממנו ולא נשתעבדו לו. אבל קרקעות שירשו - כבר נשתעבדו למלוה מחיים מדין ערב, שנכסיו של אדם הם ערביו, ועליהם סמך המלוה כשהלוהו, אבל מטלטלין - אפילו דין ערב אין להם, שהרי לא עליהם סמך המלוה, הואיל וביד הלוה להצניעם ולאבדם (ע"פ רש"י ב"מ סז:). ומתקנת הגאונים שבעל־חוב גובה מן המטלטלין, כמו שיתבאר לקמן הלכה יא.

12 **ח. מִצְוָה[70] עַל הַיְתוֹמִין לִפְרֹעַ חוֹב אֲבִיהֶן מִן**
13 **הַמִּטַּלְטְלִין שֶׁהִנִּיחַ[71]. וְאִם לֹא רָצָה הַיּוֹרֵשׁ לִתֵּן - אֵין**
14 **כּוֹפִין אוֹתוֹ[72]. וְאִם תָּפַס בַּעַל חוֹב מֵהֶם[73] - גּוֹבֶה**
15 **מֵהֶן. טָעַן שֶׁמֵּחַיִּים תְּפָסָן, וְהַיּוֹרֵשׁ טָעַן שֶׁאַחַר מִיתָה**
16 **תָּפַס - עַל הַיּוֹרֵשׁ לְהָבִיא רְאָיָה[74]; אוֹ[75] יִשָּׁבַע**
17 **הַמַּלְוֶה[76] שֶׁכָּךְ וְכָךְ הוּא חַיָּב לוֹ, וְיָכוֹל לִטְעֹן עַד כְּדֵי**
18 **דְּמֵיהֶן[77], וְכוֹלֵל בִּשְׁבוּעָתוֹ שֶׁמֵּחַיִּים תָּפַס. הָיוּ**
19 **הַדְּבָרִים שֶׁתָּפַס שְׁטָרוֹת[78], וְטָעַן שֶׁהֵן מַשְׁכּוֹן[79] בְּיָדוֹ[80]**
20 **עַל חוֹבוֹ וְשֶׁמֵּחַיִּים תָּפַס - עַל הַמַּלְוֶה לְהָבִיא רְאָיָה**
21 **שֶׁמֵּחַיִּים תָּפַס. וְאִם לֹא הֵבִיא רְאָיָה - יַחֲזִיר**
22 **לַיּוֹרְשִׁים; מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ טוֹעֵן לִקְנוֹת גּוּפָם[81], אֶלָּא**
23 **לָרְאָיָה שֶׁבָּהֶן[82].**

70) כלומר, אם כי מן הדין המטלטלין אינם תחת שיעבוד - מצוה על היתומים, משום כבוד אביהם, לפרוע (בבא־בתרא קנז.). 71) שהורישם, אבל משלהם - אין עליהם מצוה, כמבואר בקידושין (לב.) כיבוד (מצות כיבוד אב) - משל אב (ע"פ בבא־בתרא שם, מגיד־משנה. "הגהות אשר"י" כתובות, פרק הכותב). 72) כדי לקיים מצות כיבוד, ש"כל מצוה שמתן שכרה בצדה (שהתורה מודיעה שכר המצוה, כגון בכיבוד אב שנאמר בה "למען יאריכון ימיך") אין בית־דין של מטה מוזהרים עליה" להכריח את המסרבים, כמבואר בחולין קי: ('טור' סי' קז). 73) בהיות אביהם בחיים, ועדיין לא זכו בהם היתומים (כתובות פד:). 74) שמתוך שיכול לטעון: לקוחה היא בידי - נאמן גם לטעון: מחיים תפסתי, ועל היורש להביא ראיה שלאחר מיתה תפסם (גמרא שם). 75) אם אין עדים - ליורש. 76) בנקיטת חפץ - כדרך כל הנשבעים ונוטלים (ראה לקמן פי"ג הלכה ג). 77) של החפץ שתפס, שאילו רצה אומר לקוח הוא בידי. 78) שטרי חוב על אחרים (שם פה. בעובדא ד"ההיא איתתא"). 79) רי"ף שם. 80) ונתבאר למעלה (פ"ג הלכה ה), שאין המשכון נעשה מטלטלין אצל בניו. 81) וגם אם טען כך - אינו נאמן, שהרי ב"ד אומרים לו: הבא שטר מכר, כמבואר (בפ"ו מהלכות מכירה הל' י־יא) "שאין שטר חוב נקנה במסירת השטר לידו, שלא מסר לו אלא הראיה שבו, ואין הראיה נתפסת ביד. וכיצד יקנה השטר? שיכתוב לו המקנה: קנה שטר פלוני . . . וימסור לו השטר (=שטר החוב) - ונמצא שנקנה בכתיבה ומסירה" (רי"ף שם, ועיין מגיד־משנה, ולקמן פט"ז הל' ז). 82) ואין הראיה נתפסת ביד (ועיין לחם־משנה, וצ"ע).

24 **ט. יְתוֹמִים שֶׁגָּבוּ קַרְקַע בְּחוֹב שֶׁהָיָה לַאֲבִיהֶן אֵצֶל**
25 **אֲחֵרִים - יֵשׁ לְבַעַל חוֹב שֶׁל אֲבִיהֶם לַחֲזֹר וְלִגְבּוֹת**
26 **אוֹתָהּ מֵהֶן[83]; שֶׁהֲרֵי קַרְקַע זוֹ שֶׁל אֲבִיהֶם הִיא[84].**

83) אם כי החוב עצמו אינו תחת שיעבודו של בעל־חוב (פסחים לא.). 84) כלומר, מנכסים שהיו תחת שיעבוד של אביהם, וכשם שהיא תחת שיעבוד של אביהם - כך היא תחת שיעבוד של בעל־חוב של אביהם, כמבואר למעלה (פ"ב הלכה ו): "ראובן שהיה חייב לשמעון מאה, ולוי חייב לראובן מאה, מוציאין מלוי ונותנין לשמעון" (ב'תוספות' שם שאלו: למה אין אומרים כן בחוב שיש לאביהם על אחרים ולא גבו קרקע? והלא גם החוב עצמו משועבד לבעל־חוב של אביהם? ותירצו, שקרקע הוא תחת שעבוד מלא, שאם ימכור אותו יבוא בעל־חוב ויטרוף מן הלוקח, אבל מטלטלין שאם ימכרם המלוה אין בעל־חוב גובה

אותם, אין שעבודם שעבוד גמור, וחוב שהניח להם אביהם - דינו כמטלטלין).

י. רְאוּבֵן[85] שֶׁמָּכַר שָׂדֶה לְשִׁמְעוֹן בְּאַחֲרָיוּת[86], וְזָקַף שִׁמְעוֹן דְּמֵי הַשָּׂדֶה עָלָיו מִלְּוָה לִרְאוּבֵן, וּמֵת רְאוּבֵן[87], וּבָא בַּעַל חוֹב שֶׁל רְאוּבֵן לִטְרֹף מִשִּׁמְעוֹן הַשָּׂדֶה, וּפִיסוֹ שִׁמְעוֹן בְּמָעוֹת[88] וְהָלַךְ לוֹ - הַדִּין נוֹתֵן, שֶׁיָּבוֹאוּ יוֹרְשֵׁי רְאוּבֵן וְיִתְבְּעוּ שִׁמְעוֹן בַּמִּלְוָה שֶׁזָּקַף עָלָיו, שֶׁהֲרֵי[89] אֵינָהּ מְשֻׁעְבֶּדֶת לְבַעַל חוֹב שֶׁל רְאוּבֵן[90]. לְפִיכָךְ[91], אִם הָיָה שִׁמְעוֹן פִּקֵּחַ - נוֹתֵן לָהֶן הַקַּרְקַע שֶׁלָּקַח מֵרְאוּבֵן[92] בַּמִּלְוָה[93] שֶׁזָּקַף עַל עַצְמוֹ, וְחוֹזֵר וְטוֹרֵף אוֹתָהּ מֵהֶן[94] מִפְּנֵי הַמָּעוֹת שֶׁנָּתַן לְבַעַל חוֹב שֶׁל רְאוּבֵן כְּדֵי שֶׁלֹּא יִטְרֹף אוֹתָהּ מִמֶּנּוּ, שֶׁהֲרֵי בְּאַחֲרָיוּת לְקָחָהּ מֵרְאוּבֵן[95].

85) כתובות צב. 86) שאם יטרוף אותו בעל־חוב בדין - יחזיר לו מעותיו. 87) ולא הניח נכסי דלא ניידי בני חורין (קרקעות שלא נמכרו ולא נשתעבדו). 88) בחוב של דמי השדה שחייב ליתומים. 89) חוב זה של דמי הקרקע. 90) כמבואר למעלה (הלכה ז) – כלומר, ולא היה לך לפייס בעל־חוב של אבינו בדמי השדה, שהרי מעות אלו שירשנו מאבינו, אינן משועבדות לבעל־חוב. 91) שם. 92) לאו דוקא – והוא־הדין כל קרקע שהוא, ואע"פ שאין מגבים מן הקרקע כשיש ללווה מטלטלין - כאן מגבים, כדי שלא יפסיד שמעון (מגיד־משנה, וכן כתוב בהגהות מיימוניות). 93) בתור פרעון החוב. 94) כמבואר למעלה (הלכה ט) שבעל־חוב גובה מן הקרקע שגבו יתומים (ועיין מגיד־משנה והגהות מיימוניות). 95) אביהם, ובדין חוזר על היתומים.

יא. כְּבָר תִּקְּנוּ גְּאוֹנִים הָאַחֲרוֹנִים[96] כֻּלָּם, שֶׁיִּהְיֶה בַּעַל חוֹב גּוֹבֶה מִטַּלְטְלִין מִן הַיּוֹרְשִׁין[97]. וְכֵן דָּנִין יִשְׂרָאֵל בְּכָל בֵּית דִּין שֶׁבָּעוֹלָם. אֲבָל בַּמַּעֲרָב[98] הָיוּ כּוֹתְבִין בְּשִׁטְרֵי חוֹבוֹת: שֶׁיֵּשׁ לִגְבּוֹת מִן הַקַּרְקַע וּמִן הַמַּטַּלְטְלִין בֵּין בְּחַיָּיו בֵּין אַחַר מוֹתוֹ; וְנִמְצָא גוֹבֶה עַל[99] תְּנַאי זֶה[100] יוֹתֵר מִן הַתַּקָּנָה[101]. וּסְיָג גָּדוֹל עָשׂוּ[102] בַּדָּבָר. שֶׁמָּא לֹא יָדַע הַלּוֶה בְּתַקָּנָה זוֹ[103], וְנִמְצָא מָמוֹן יְתוֹמִים יוֹצֵא שֶׁלֹּא כַּדִּין[104]. שֶׁאֵין כֹּחַ בְּתַקָּנַת אַחֲרוֹנִים[105] לְחַיֵּב בָּהּ יְתוֹמִים[106].

96) בימי רב הונא הלוי גאון בר מר בר יצחק (ראה אוצר הגאונים כתובות, מעמוד 210 ואילך). 97) שכיום, רוב בני אדם, עיקר מסחרם במטלטלין, ובעל־חוב סומך עליהם (ראה מגיד־משנה, פרק טז מהלכות אישות הלכה ח). 98) צפון אפריקה. 99) בכת"י תימן: לפי. 100) שכל תנאי, בדבר שבממון, אפילו על מה שכתוב בתורה - קיים, כמבואר בפ"ב מהלכות שכירות הלכה ט. 101) שעל־פי התקנה, אינו גובה מטלטלין של יתומים אלא כשאין להם קרקע, אבל לפי התנאי גובה אפילו כשיש להם קרקע (מגיד־משנה). 102) כלומר, שיש עוד תועלת חשובה בתנאי זה, נוסף על התקנה (מגיד־משנה. והשווה הלכות אישות שם: "ודבר זה תיקון גדול הוא, ואנשים גדולים ונבונים הנהיגו דבר זה כו' ונמצא האלמנה גובה מן המטלטלין בתנאי זה ולא בתקנת אחרונים"). 103) של הגאונים. 104) מכיון שלא ידע בתקנה זו - לא שיעבד מטלטליו על־מנת שיגבו מהם לאחר מותו. ומה שקרא לזה "סייג", ומשמעו שזה כעין לפנים משורת הדין, מפני שמצד הדין - בעל־חוב (אפילו במלוה על־פה) גובה מן המטלטלין על יסוד תקנת הגאונים (וכן המנהג) אפילו לא כתב, מתוך ההנחה שכל אדם יודע תקנה זו ושיעבד כל נכסיו אפילו המטלטלין. ואף־על־פי־כן ראו גאוני המערב לתקן, מתוך החשש שמא לא ידע - אם כי רחוק הוא - שיתנה על כך בפירוש (ע"פ דברי הריב"ש המובאים בכסף־משנה כאן). 105) שעמדו לאחר חתימת התלמוד. 106) ולדון בה אף במקומות שלא פשטה - כאילו פשטה, כדרך שאנו אומרים בתקנת הסנהדרין הגדולה (ע"פ דברי רבינו בהל' אישות שם ה"ט. והשווה דברי רבינו בהקדמה (ל'משנה תורה'): "והיות ב"ד של אותה מדינה (שעמד אחר התלמוד) יחידים, ובית־דין הגדול של שבעים ואחד בטל מכמה שנים . . . לפיכך אין כופין מדינה זו לנהוג כמנהג מדינה אחרת . . .").

פֶּרֶק שְׁנֵים עָשָׂר[1]

1) מבאר דין כיצד נפרעים מן היתומים ומתי נזקקים לנכסיהם, ודין קטן שתקף בעבדיו או בשדה של חבירו, ודין קרקע שהוא בחזקת יתומים ובא אחד וטען שלקחה מאביהם, ודין שום היתומים והכרזה שעושים בית דין.

א. אֵין נִפְרָעִין[2] מִן הַיּוֹרְשִׁין אֶלָּא אִם כֵּן הָיוּ גְּדוֹלִים, אֲבָל יוֹרְשִׁין קְטַנִּים[3] - אֵין נִפְרָעִין מֵהֶן שְׁטַר חוֹב.

2) ע"פ בבא־בתרא קעד, וערכין כב. דברי רבינו בהלכה זו הם בשטר חוב, וכשאין בו אחד משלושת הדברים שהזכירם רבינו למעלה פרק יא הלכה ו. ובמקרה זה שונה דין יתומים גדולים מקטנים. אבל במקום שיש בו אחד מהדברים הנ"ל - גובה אף מיורשים קטנים, לא יהיה גרוע מלוה בשטר ממלוה בעל־פה (מגיד־משנה וכסף־משנה, וכן יוצא מדברי רבינו בפירושו לערכין פרק ששי). 3) "בעודם קטנים, שאינם בני שלוש עשרה שנה" (שו"ע חו"מ סי' קח סעיף ג).

ב. וַאֲפִלּוּ[4] הָיָה בּוֹ כָּל תְּנַאי[5] שֶׁבָּעוֹלָם - לֹא יִפָּרַע בּוֹ הַמַּלְוֶה כְּלוּם עַד שֶׁיַּגְדִּילוּ הַיְתוֹמִים; שֶׁמָּא יֵשׁ לָהֶן רְאָיָה שֶׁשּׁוּבְרִין בּוֹ אֶת הַשְּׁטָר.

4) משפט זה מקושר עם סופה של ההלכה הקודמת, וציון ההלכה "ב" אינו במקומו. וכבר העיר על כך בעל 'מרכבת המשנה'. 5) כגון נאמנות (ראה להלן פרק טו), לפי שאפשר לבטל התנאים, וחוששים אנו שמא בוטלו, וקטנים אינם יכולים להוכיח את הביטול (מגיד־משנה).

ג. הָיְתָה הַמִּלְוָה רִבִּית[6] שֶׁל עוֹבֵד כּוֹכָבִים[7], שֶׁהֲרֵי הָרִבִּית אוֹכֶלֶת בְּנִכְסֵיהֶן - מַעֲמִידִין לָהֶם אַפּוֹטְרוֹפּוֹס, וְנִזְקָקִין לְנִכְסֵיהֶן וּמוֹכְרִין וּפוֹרְעִין הַחוֹב. וְכֵן אִשָּׁה שֶׁתִּבְעָה כְּתֻבָּתָהּ[8], בֵּין אַלְמָנָה בֵּין

גְּרוּשָׁה - מַעֲמִידִים לָהֶם אַפּוֹטְרוֹפּוֹס וְנִזְקָקִין, מִשּׁוּם חֵן הָאִשָּׁה, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה לָהּ כְּלוּם שֶׁתְּנַשֵּׂא בּוֹ הָאִשָּׁה לְאַחַר. לְפִיכָךְ, אִם קָפְצָה הָאִשָּׁה וְנִשֵּׂאת, וְאַחַר כָּךְ בָּאת לִתְבֹּעַ כְּתֻבָּתָהּ מִנִּכְסֵי יְתוֹמִים - אֵין נִזְקָקִין לָהּ עַד שֶׁיִּגְדְּלוּ הַיְתוֹמִים; שֶׁהֲרֵי אֵין לָהּ מְזוֹנוֹת[9], וַהֲרֵי נִשֵּׂאת[10].

6) הלוואה שנושאת ריבית. 7) מן הגוי, וקיבל עליו לדון בדיני ישראל שלא יתבע מן היתומים עד שיגדלו (ערכין כב.). 8) שם, כרבי יוחנן. ובטעם הדבר - נאמרו בגמרא שתי לשונות. ללשון אחד, הטעם הוא משום מזונות (שכל זמן שאינה גובה כתובתה ניזונת מנכסי היתומים, כמבואר בריש פרק יח מהלכות אישות, ונמצא היתומים מפסידים). וללשון שני, הטעם הוא משום חינא (=חן), כלומר כדי שיהיו לה מעות ותמצא חן בעיני גברים לישא אותה (כפירוש הרי"ף בכתובות, פרק אלמנה ניזונת). וההבדל שבין הלשונות הוא: ללשון ראשון, אין נזקקים אלא לאלמנה. אבל לגרושה, מכיון שאינה ניזונת מנכסי יתומים - אין נזקקים לפרעון כתובתה. ואילו ללשון שני, אף לגרושה נזקקים. ורבינו מביא שני הטעמים בהמשך ההלכה. נראה שהוא מפרש, שלשון שני אינו חולק על הטעם של מזונות אלא שהוא מוסיף, שאף חן האשה מהווה סיבה להזקק לגביית כתובתה (כסף־משנה). 9) כמבואר בהל' אישות הנ"ל: ומשתתארס האלמנה - אבדה מזונותיה. 10) כלומר, ואין גם הטעם של חן.

ד. הוֹרוּ מִקְצָת הַגְּאוֹנִים: שֶׁאִם הָיוּ הַנְּכָסִים כְּנֶגֶד הַכְּתֻבָּה בִּלְבַד אוֹ פְּחוּתִים מִמֶּנָּה - אֵין נִזְקָקִין לָהּ, שֶׁהֲרֵי אֵין כָּאן זְכוּת[11] לַיְתוֹמִים. שֶׁלֹּא אָמְרוּ: נִזְקָקִין לְנִכְסֵי יְתוֹמִים לְהִפָּרַע מֵהֶן הַכְּתֻבָּה, אֶלָּא כְּדֵי שֶׁלֹּא יִפְּחֲתוּ הַנְּכָסִים מֵחֲמַת הַמְּזוֹנוֹת[12]; וְזֹאת, הוֹאִיל וְהִיא נוֹטֶלֶת הַכֹּל - מַה זְּכוּת יֵשׁ לַיְתוֹמִים הַקְּטַנִּים בְּדָבָר זֶה עַד שֶׁנִּזְקָקִין לָהֶן? וְלֹא חָשׁוּ לְחֵן הָאִשָּׁה[13].

11) טובה, רווח. 12) כלשון ראשון שהבאנו למעלה (ראה הערה ז). 13) משפט זה "ולא חשו לחן האשה", הוא לשון הסתייגות מהוראה הנ"ל, כלומר - ולא כיוונו יפה הגאונים בהוראתם, שכן לא חשו לטעם של לשון שני "משום חינא". ולדעת רבינו יש לפסוק בלשון זה ונזקקים לפרעון כתובתה, אף כשאין הנכסים עודפים על הכתובה (מגיד־משנה).

ה. צִוָּה הַמּוֹרִישָׁן[14] וְאָמַר: תְּנוּ מָנֶה[15] לִפְלוֹנִי - נִזְקָקִין, אַחַר שֶׁמַּעֲמִידִין לָהֶן אַפּוֹטְרוֹפּוֹס[16] לִטְעֹן טַעֲנָתָם. אָמַר: תְּנוּ מָנֶה זֶה לִפְלוֹנִי אוֹ שָׂדֶה זוֹ לִפְלוֹנִי - נוֹתְנִין, וְאֵין צְרִיכִים לְהַעֲמִיד לָהֶן אַפּוֹטְרוֹפּוֹס[17].

14) ערכין שם. 15) ולא פירש אם כוונתו למנה צורי (מטבע של מדינת צור) שהוא מאה זוז, או למנה של מדינה שהוא שנים עשר זוז וחצי. 16) שיתדיין עם התובע ויטעון: שהמוריש התכוון למנה של מדינה, ובשדה סתם - יברר ליתומים חלק יפה. 17) כי לא יהיה לו לאפוטרופוס מה לטעון או להשתדל לטובת היתומים, שהרי פירש ואמר: זו (כמסקנה של רב אשי שם, ראה סמ"ע סי' ק"י ס"ק ט).

ו. נִמְצֵאת קַרְקַע שֶׁאֵינָהּ שֶׁלָּהֶן[18], אֶלָּא טָעַן הַטּוֹעֵן שֶׁהִיא גָּזֵל בְּיַד מוֹרִישָׁן - נִזְקָקִין לָהֶן, וּמַעֲמִידִים לָהֶן אַפּוֹטְרוֹפּוֹס לִטְעֹן וְלָדוּן[19]; אִם נִמְצֵאת גְּזוּלָה[20] - מַחֲזִירִים אוֹתָהּ לִבְעָלֶיהָ. וְכֵן קָטָן שֶׁתָּקַף בַּעֲבָדָיו[21] וְיָרַד לְתוֹךְ שְׂדֵה חֲבֵרוֹ וּכְבָשָׁהּ - אֵין אוֹמְרִין: נַמְתִּין לוֹ עַד שֶׁיִּגְדַּל[22], אֶלָּא מוֹצִיאִין אוֹתָהּ מִיָּדוֹ, וְלִכְשֶׁיַּגְדִּיל, אִם יֵשׁ לוֹ עֵדִים, יָבִיא עֵדָיו[23].

18) ערכין שם, יצא ערעור על הקרקע שברשות היתומים שאינו שלהם, כלומר: של מורישם, שהיתה בידו בגזל. 19) להתדיין עם המערער. 20) כגון שהביא המערער עדים שהיא שלו, ובמקרה זה אין מעמידים להם אפוטרופוס, שכיון שיש עדים מצטמצמת טענת האפוטרופוס רק לאמיתות העדות "ואחזוקי סהדי בשיקרא, לא מחזיקינן" (אין אנו חושדים שהעדים משקרים), לפיכך מחזירים אותה לבעליה מיד (ע"פ נוסחת הגמרא שלפנינו, ולהרשב"א נוסחא אחרת בגמרא שם. מגיד־משנה). 21) בסיוע עבדיו (בבא־קמא קיב:). 22) שמא יש לו עדים שהקרקע שלו. 23) ויוציא את השדה ע"י בית־דין.

ז. קַרְקַע שֶׁהָיְתָה בְּחֶזְקַת קְטַנִּים[24], וּבָא אַחֵר וְטָעַן שֶׁהִיא לְקוּחָה[25] מִמּוֹרִישָׁן, וְיֵשׁ לוֹ עֵדִים שֶׁהֶחֱזִיק בָּהּ וַאֲכָלָהּ שְׁנֵי חֲזָקָה[26] בְּחַיֵּי אֲבִיהֶן - אֵין מוֹצִיאִין אוֹתָהּ מִיָּדָן עַד שֶׁיַּגְדִּילוּ[27]; שֶׁאֵין מְקַבְּלִין[28] עֵדִים שֶׁלֹּא בִּפְנֵי בַּעַל דִּין, וְהַקָּטָן כְּאִלּוּ אֵינוֹ עוֹמֵד כָּאן הוּא חָשׁוּב. אֲבָל אִם הוֹצִיא שְׁטָר שֶׁהִיא לְקוּחָה בְּיָדוֹ - הֲרֵי זֶה מְקַיֵּם אֶת הַשְּׁטָר[29], וּמוֹצִיאִין אוֹתָהּ מִיָּדָן, אַחַר שֶׁמַּעֲמִידִים לָהֶם אַפּוֹטְרוֹפּוֹס.

24) וידוע הדבר שהיתה של אביהם, ואין מקום לטענת גזילה בידי המוריש (מגיד־משנה). 25) קנויה היא לו. 26) היינו, שאכל פירות הקרקע שלש שנים רצופות, ואביהם לא מחה בו (עיין להלן הלכות טוען ונטען מפי"א ואילך). 27) ב"ק שם. 28) שם. 29) כשם שמקיימים כל שטר אף שלא בפני בעל־דין, כמבואר להלן פ"ג מהלכות עדות הלכה יא. ודרך קיום (=אישור) שטרות, ביאר רבינו בהלכות עדות פרק ו הלכה ב.

ח. כְּשֶׁנִּזְקָקִין בֵּית דִּין לְנִכְסֵי יְתוֹמִים לִמְכֹּר - שָׁמִין[30] אֶת הַקַּרְקַע, וְאַחַר כָּךְ מַכְרִיזִין עָלֶיהָ שְׁלֹשִׁים יוֹם רְצוּפִין, אוֹ שִׁשִּׁים יוֹם שֵׁנִי וַחֲמִישִׁי[31]. וּמַכְרִיזִים בַּבֹּקֶר וּבָעֶרֶב, בִּשְׁעַת הַכְּנָסַת פּוֹעֲלִים וּבִשְׁעַת הוֹצָאַת פּוֹעֲלִין, וְכָל מִי שֶׁרוֹצֶה לִקְנוֹת - יוֹלִיךְ הַפּוֹעֲלִין לְבַקֵּר לוֹ[32]. וּבְשָׁעָה שֶׁמַּכְרִיזִין - מְסַיְּמִים אֶת הַשָּׂדֶה בִּמְצָרֶיהָ[33], וּמוֹדִיעִין כַּמָּה יָפָה[34], וּבְכַמָּה הִיא שׁוּמָהּ[35], וּמִפְּנֵי מָה רוֹצִים לְמָכְרָהּ, אִם לְהַגְבּוֹת בַּעַל חוֹב[36] אוֹ לִכְתֻבַּת אִשָּׁה; לְפִי שֶׁיֵּשׁ מִי שֶׁרוֹצֶה לִתֵּן לְבַעַל חוֹב, וְיֵשׁ מִי שֶׁרוֹצֶה לְהַגְבּוֹת לְאִשָּׁה[37].

ט. וּכְשֶׁכּוֹתְבִין הָאַדְרַכְתָּא[38] עַל נִכְסֵי יְתוֹמִים, בֵּין גְּדוֹלִים בֵּין קְטַנִּים - כּוֹתְבִין בָּהּ: וְהִכַּרְנוּ שֶׁהַנְּכָסִים הָאֵלּוּ[39] הֵן שֶׁל פְּלוֹנִי הַמֵּת. וְאִם לֹא כָּתְבוּ כָּךְ - הֲרֵי אַדְרַכְתָּא זוֹ פְּסוּלָה[40], וְאֵין אוֹכְלִין בָּהּ פֵּרוֹת אֲפִלּוּ לְאַחַר שֶׁשָּׁלְמוּ הַהַכְרָזוֹת[41].

38) פסק דין המרשה את התובע לגבות מנכסי הנתבע בכל אשר ימצאו (רש"י כתובות קד: וראה להלן פכ"ב). 39) שעליהם אנו נותנים אדרכתא זו. 40) שם. 41) שמשעה זו התובע אוכל פירות השדה, כמבואר לקמן פכ"ב הלכה יב. אולם כאן שהאדרכתא פסולה, הרי ההכרזות שנעשו על יסוד האדרכתא בטעות היו, ולפיכך לא זכה עדיין התובע בפירותיה - עד שירד לתוך השדה (רש"י שם).

י. בֵּית דִּין שֶׁמָּכְרוּ שֶׁלֹּא בְּהַכְרָזָה - נַעֲשׂוּ כְּמִי שֶׁטָּעוּ בִּדְבַר מִשְׁנָה[42], וְחוֹזְרִים וּמוֹכְרִין בְּהַכְרָזָה[43]. וּבֵית דִּין שֶׁמָּכְרוּ - הָאַחֲרָיוּת[44] עַל הַיְתוֹמִים[45].

42) בניגוד לדבר המפורש במשנה, והרי שנינו בערכין ריש פרק ו: "שום היתומים שלושים יום ומכריזין בוקר וערב", והטועה בדבר משנה - חוזר (כתובות פד: עיי"ש). 43) כמו שיתבאר (בפ"ו מהלכות סנהדרין הל"א) "שכל דיין שדן וטעה בדבר משנה - חוזר הדין ומחזירין הדבר כשהיה, ודנים בו כהלכה". 44) על השדה, אם תמצא שאינה שלהם. 45) חוזר הלוקח וגובה מהם (שם ק:).

יא. וּבֵית דִּין שֶׁהִכְרִיזוּ כָּרָאוּי, וּבָדְקוּ יָפֶה יָפֶה, וְדִקְדְּקוּ בַּשּׁוּמָא, אַף עַל פִּי שֶׁטָּעוּ וּמָכְרוּ שָׁוֶה מָנֶה בְּמָאתַיִם אוֹ מָאתַיִם בְּמָנֶה - הֲרֵי מִכְרָן קַיָּם[46]. אֲבָל אִם לֹא בָּדְקוּ בַּשּׁוּמָא[47], וְלֹא כָּתְבוּ אִגֶּרֶת בִּקֹּרֶת[48], שֶׁהִיא דִּקְדּוּק הַשּׁוּמָא וְהַהַכְרָזָה, וְטָעוּ, וְהוֹתִירוּ שְׁתוּת[49] אוֹ פִּחֲתוּ שְׁתוּת[50] - מִכְרָן בָּטֵל; פָּחוֹת מִשְּׁתוּת - מִכְרָן קַיָּם[51]. וְכֵן אִם מָכְרוּ קַרְקַע בְּעֵת שֶׁאֵינָן צְרִיכִין לְהַכְרִיז[52] עָלֶיהָ, וְטָעוּ שְׁתוּת אוֹ הוֹתִירוּ שְׁתוּת - מִכְרָן בָּטֵל, אַף עַל פִּי שֶׁהִכְרִיזוּ[53]; פָּחוֹת מִשְּׁתוּת - מִכְרָן קַיָּם, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִכְרִיזוּ, שֶׁאֵינָן צְרִיכִין הַכְרָזָה בְּאוֹתוֹ הָעֵת. אֵיזֶהוּ הָעֵת שֶׁאֵינָן צְרִיכִין הַכְרָזָה? בְּעֵת שֶׁיִּמְכְּרוּ קַרְקַע לִקְבּוּרָה[54], אוֹ לִמְזוֹן הָאִשָּׁה וְהַבָּנוֹת, אוֹ לִתֵּן מְנָת[55] הַמֶּלֶךְ - אֵין צְרִיכִין הַכְרָזָה, לְפִי שֶׁהַדָּבָר נָחוּץ[56]. וְכֵן בֵּית דִּין שֶׁמָּכְרוּ דְּבָרִים שֶׁאֵינָן טְעוּנִין הַכְרָזָה[57], וְטָעוּ בִּשְׁתוּת - מִכְרָן בָּטֵל; פָּחוֹת מִשְּׁתוּת - מִכְרָן קַיָּם. וְאֵלּוּ הֵן הַדְּבָרִים שֶׁאֵין מַכְרִיזִין עֲלֵיהֶם: הָעֲבָדִים וְהַשְּׁטָרוֹת וְהַמִּטַּלְטְלִין[58]. הָעֲבָדִים - שֶׁמָּא יִשְׁמְעוּ וְיִבְרְחוּ; וְהַשְּׁטָרוֹת וְהַמִּטַּלְטְלִין - שֶׁמָּא יִגָּנְבוּ[59]. לְפִיכָךְ שָׁמִין אוֹתָן בְּבֵית דִּין וּמוֹכְרִין אוֹתָן מִיָּד. וְאִם הַשּׁוּק קָרוֹב לַמְּדִינָה[60] - מוֹלִיכִין אוֹתָן לַשּׁוּק.

46) כתובות צט: "הואיל והכריזו כמשפט, אין כאן טעות בפשיעה אלא שמכרו לפי מה שנזדמנו הקופצים" (מאירי שם עמ' 456). ודוקא שוה מאתים במנה, אבל אם מכרו בפחות ממנה - בטל המכר (מגיד־משנה בשם הרמב"ן). ובכסף־משנה מוסיף, שזה אפשר רק לדעת הסוברים שביותר ממחצה יש אונאה גם לקרקעות. 47) רבינו מבחין בין אם לא הכריזו כלל לבין אם הכריזו אבל לא בדקו בשומא כמשפט: בלא הכריזו כלל - מכרם בטל, כלמעלה הלכה י. אבל כשהכריזו אלא לא בדקו השומא כראוי - מכרם קיים אם טעו בפחות משתות (ע"פ הבנת הכסף־משנה. ולמגיד־משנה דרך אחרת בזה, ועיין בלחם־משנה). 48) היינו, שטר חקירה ועיון ותוכנו: בית־הדין מאשר שנכסים אלו נמכרו לאחר שדקדקו בשומא והכרזה כמשפט (ראה פיהמ"ש לרבינו שם). 49) כגון שמכרו שוה חמש מאות - בשש, או שוה שש מאות - בשבע (השווה רבינו פי"ב מהלכות מכירה ה"ב, וראה מגיד־משנה שם). 50) שוה שש מאות - בחמש, או שבע מאות - בשש. 51) שכל פחות משתות - דרך הכל למחול. ואף שהשליח שטעה אפילו בכל שהוא מכרו בטל (כמבואר בפי"ג מהלכות מכירה הלכה ט) - כח ב"ד יפה (ב"מ שם). 52) כגון לצרכי קבורה, כמו שמבאר רבינו בסמוך. 53) כיון שמצד הדין אין צריך הכרזה, אין הכרזה זו מייפה כח ב"ד, כשטעו בשתות (כדעת הרי"ף, כתובות שם, ע"פ נוסחתו בגמ' "רישא וסיפא בדאכרוז" — מגיד־משנה). 54) לצרכי קבורה (כתובות שם). 55) מס גולגולת. 56) דחוף, ואין שהות להמתין עד שיכריזו. 57) כגון עבדים, וכמו שמבאר רבינו והולך. 58) שם, ואף שהמטלטלין של יתומים אינם משועבדים לבעל־חוב (כמבואר למעלה פי"א) - יש לפרש במקרה שתפסם בעוד אביהם חי, שגובה מהם (כמבואר שם). וכבר נתבאר (שם) שמתקנת הגאונים גובים אף מן המטלטלין של יתומים. 59) בשעה שיציגו אותם להראות ללקוחות. 60) כלומר, לעיר שבה נמצאים דברים אלו. אבל אם השוק רחוק, אף שניתן להשיג שם מחיר גבוה יותר - אין מוליכים, משום חשש אונס בדרך. וזה נאמר, כשאין חשש הפסד אם יניח את המטלטלין במקומם, אבל כשיש לחוש שיתקלקלו, כגון שכר או יין שיחמיצו אם לא יימכרו מהר - מוליכים אפילו למקום רחוק (גמ' שם ק: ועיין רבינו פי"א מהלכות נחלות הל' ב־ג ובמגיד־משנה שם).

יום רביעי כ"ג סיון ה'תשע"ט

פֶּרֶק שְׁלִשָׁה עָשָׂר[1]

1) מבאר דין הבא ליפרע שלא בפני חבירו, ודין מלווה על המשכון ואבד ומתדיינים כמה היה שווה, ודין מלווה את חבירו וקבע לו זמן פירעון, אם יכול לתבוע לפני הזמן, ודין מלווה חבירו ביישוב יכול לתובעו במדבר.

א. מַלְוֶה שֶׁבָּא לְהִפָּרַע בִּשְׁטָר שֶׁבְּיָדוֹ שֶׁלֹּא בִּפְנֵי לוֶה[2]: אִם יְכוֹלִין בֵּית דִּין לִשְׁלֹחַ אֵלָיו וּלְהוֹדִיעוֹ[3] עַד שֶׁיַּעֲמֹד עִמּוֹ בַּדִּין - שׁוֹלְחִין וּמוֹדִיעִין לוֹ[4]; וְאִם אִי אֶפְשָׁר לְהוֹדִיעוֹ בִּמְהֵרָה[5] - אוֹמְרִים לַמַּלְוֶה שֶׁיִּשָּׁבַע וְיִטֹּל[6] מִנְּכָסָיו, בֵּין מִן הַקַּרְקַע בֵּין מִן הַמִּטַּלְטְלִים, וְאֵין חוֹשְׁשִׁין לְשׁוּבָר[7]. וְדִין זֶה תַּקָּנַת חֲכָמִים[8] הוּא, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיֶה כָּל אֶחָד וְאֶחָד נוֹטֵל מְעוֹתָיו שֶׁל חֲבֵרוֹ וְהוֹלֵךְ וְיוֹשֵׁב לוֹ בִּמְדִינָה אַחֶרֶת, וְנִמְצָא נוֹעֵל דֶּלֶת בִּפְנֵי לוִין[9].

2) כרב נחמן בכתובות פח. 3) כגון שהיה במקום קרוב. 4) שאין יורדין לנכסיו של לווה אם הוא במקום קרוב, עד שיודיעוהו תחילה (רי"ף שם, ומקורו בבא בתרא קעד.). שנכסיו של אדם הם ערביו (כלומר, מדין ערב גובה מהם). והמלווה את חבירו לא יתבע את הערב תחילה אלא תובע את הלווה (וראה להלן פרק כ"ב, הלכה א). 5) כגון, שהיה במקום רחוק שטורח להודיעו (השווה פרק ט"ז מהלכות אישות הלכה טז). ומה הוא המרחק? נחלקו בו הרשב"א והרא"ש, לדעת הרא"ש מהלך שלושים יום, דהיינו: אם בכדי שילך השליח ויחזור תוך שלושים יום - מודיעים, ואם יותר על כך - אין מודיעים. ולדעת הרשב"א המרחק הוא: בכדי מהלך יום אחד (עיין כסף משנה ולחם משנה, ובשולחן ערוך סימן קו, א הובאה דעת הרא"ש בלי חולק. 6) שכן אילו היה הלווה בפנינו והיה טוען: יישבע לי שלא פרעתי - משביעים אותו ואחר כך ייטול, כמבואר לקמן פרק י"ד הלכה ב, עתה - שאין הלווה בפנינו, טוענים במקומו (כתובות פח. על פי רש"י שם פז.). 7) שמא יש לו ללווה שובר - שטר פירעון - על השטר שביד המלווה (ערכין כב:). ודווקא לשובר אין חוששים, אבל אם היה הלווה נאמן בלא שובר, כגון, מלווה על פה, שנאמן לטעון פרעתי בלא כל ראייה, אין גובין שלא בפניו, שמא אילו היה בפנינו היה טוען פרעתי (מגיד משנה להלן הלכה ב). 8) כתובות שם. 9) יימנעו מלהלוות כסף לנצרכים, שמא יצאו למרחקים ולא יוכלו לגבות.

ב. שָׁלֹשׁ רְאָיוֹת צָרִיךְ לְהָבִיא לְבֵית דִּין וְאַחַר כָּךְ יִפָּרַע שֶׁלֹּא בִּפְנָיו: רְאָיָה רִאשׁוֹנָה - לְקַיֵּם הַשְּׁטָר שֶׁבְּיָדוֹ[10]. רְאָיָה שְׁנִיָּה - שֶׁבַּעַל חוֹבוֹ בִּמְדִינָה אַחֶרֶת, וְאֵינוֹ מָצוּי בְּכָאן[11] לַעֲמֹד עִמּוֹ בַּדִּין. רְאָיָה שְׁלִישִׁית - שֶׁאֵלּוּ נְכָסִים שֶׁל פְּלוֹנִי[12] הַלּוֶה הֵם.

10) שמא מזוייף הוא, בדומה למה שאמרו (כתובות יט:) גבי תנאי: קיימו שטרייכו וחותו לדינא (ובואו לדין). בפרק ו מהלכות עדות הלכה א יתבאר דרך קיום השטר. 11) במקום קרוב היינו, תוך מהלך שלושים יום (כסף משנה בשם הרא"ש, ולדעת הרשב"א תוך מהלך יום אחד). 12) שהיו מוחזקים בידי הלווה (כסף משנה).

ג. מַלְוֶה[13] שֶׁבָּא לְבֵית דִּין, וְהֵבִיא מַשְׁכּוֹן בְּיָדוֹ, וְאָמַר: זֶה מַשְׁכּוֹנוֹ שֶׁל פְּלוֹנִי הוּא[14], וַאֲנִי רוֹצֶה לְמָכְרוֹ וּלְהִפָּרַע חוֹבִי - אֵין בֵּית דִּין נִזְקָקִין לוֹמַר לוֹ: הַמְתֵּן עַד שֶׁיָּבוֹא לוֶה[15] וְיִטְעַן; שֶׁאִם רוֹצֶה לוֹמַר: לָקוּחַ[16] הוּא בְּיָדִי - אוֹמֵר[17]. וּמַשִּׁיאִין לוֹ עֵצָה לְמָכְרוֹ בִּפְנֵי עֵדִים, כְּדֵי שֶׁיֵּדַע לוֶה בְּכַמָּה נִמְכַּר[18]. וְכֵן הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ עַל הַמַּשְׁכּוֹן, וּמֵת הַלּוֶה וְהַמַּלְוֶה[19], בֵּין שֶׁמֵּת הַלּוֶה תְּחִלָּה[20] בֵּין שֶׁמֵּת מַלְוֶה תְּחִלָּה, הוֹאִיל וְהוּא[21] נִפְרָע מִמַּה שֶׁתַּחַת יָדוֹ, וְאִלּוּ רָצָה לוֹמַר: לָקוּחַ הוּא בְּיָדִי - אוֹמֵר, הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע[22] בִּנְקִיטַת חֵפֶץ וְנוֹטֵל, כְּדֶרֶךְ כָּל הַנִּשְׁבָּעִין וְנוֹטְלִין[23]. וּמִפְּנֵי מָה אֵינוֹ נִשְׁבָּע הֶסֵּת[24]? לְפִי שֶׁאֵינוֹ נִשְׁבָּע עַל עַצְמוֹ שֶׁל מַשְׁכּוֹן[25], אֶלָּא עַל הַמָּמוֹן שֶׁלּוֹקֵחַ[26]. שֶׁאִלּוּ[27] אָמַר עַל עַצְמוֹ שֶׁל חֵפֶץ זֶה: אַתָּה מְכַרְתּוֹ לִי, אַתָּה נְתַתּוֹ לִי - הָיָה נִשְׁבָּע הֶסֵּת וְנִפְטָר; אֲבָל[28] אִם הָיוּ שָׁם עֵדִים שֶׁחֵפֶץ זֶה מַשְׁכּוֹן בְּיָדוֹ, וְלֹא יָדְעוּ עַל כַּמָּה וְכַמָּה - אֵינוֹ יָכוֹל לִטֹּל אֶלָּא בִּשְׁבוּעָה[29]; וְהוֹאִיל[30] וְאֵין שָׁם עֵדִים, וְיָכוֹל לוֹמַר: שֶׁלִּי הוּא - נֶאֱמָן לוֹמַר: יֵשׁ לִי עָלָיו כָּךְ וְכָךְ, בַּשְּׁבוּעָה עַצְמָהּ[31] שֶׁהָיָה נִשְׁבָּע אִם הָיוּ שָׁם עֵדִים שֶׁהוּא מַשְׁכּוֹן. שֶׁאֵין אוֹמְרִין 'מִגּוֹ' לְפָטְרוֹ מִשְּׁבוּעָה, אֶלָּא לְפָטְרוֹ מִמָּמוֹן[32], שֶׁלֹּא יַחֲזִיר הַמַּשְׁכּוֹן עַד שֶׁיִּטֹּל מַה שֶּׁטָּעַן.

13) עיין ספר המקח לרב האי גאון, שער ו. 14) וכבר עברו שלושים יום מעת שמשכנו, כמבואר למעלה פרק ג הלכה ו, שהמשכון מניחו אצלו עד שלושים יום - ומשלושים יום ואילך מוכרו בבית דין (כסף משנה בשם הריב"ש). 15) פירוש, עד שנודיע ללווה - שמא יש לו טענה נגדית. 16) וכגון, שהוא מדברים שאינם עשויים להשאיל או אפילו עשויים להשאיל אלא שאין הדבר ידוע שכלי זה הוא של הנתבע וכן אין עדים שבא לידו בתורת משכון כמו שיתבאר להלן פרק ח ופרק ט מהלכות טוען ונטען. 17) לפיכך, יש להאמינו ובשבועה, כמו שמבאר רבינו בסמוך. 18) ולא יבוא לערער, שמכרו ביותר מן השומא ששמוהו בית דין (כסף משנה בשם הריב"ש, שולחן ערוך סימן עג, סעיף טו, ועיין ש"ך סעיף קטן מ). 19) ובא היורש ואמר: זה משכונו של פלוני אצל אבא. 20) כלומר, לא שָׁנָא מת לווה תחילה הרי היורש נשבע ונוטל אף על פי שלגבי שטר חוב יתבאר לקמן (פרק י"ז ג), שאם "מת הלווה תחילה, אין יורשי מלווה נוטלין מיורשי לווה כלום - שבשעה שמת הלווה נתחייב המלווה להישבע, ואין אדם מוריש שבועה לבניו" - משכון שאַנִי וכמו שמבאר רבינו והולך: (כלומר, מזה שכבר היה כגבוי תחת יד אביהם). 21) היורש של המלווה על המשכון. 22) המלווה: שלא פקדני אבא שמשכון זה פרוע (כנוסחת שבועת היורשים כמבואר להלן פרק י"ז ב). 23) כן היא דעת הגאונים. 24) הרי המשכון כבר בידו והוא נשבע לא

1 **ד. הַמַּלְוֶה[33] אֶת חֲבֵרוֹ עַל הַמַּשְׁכּוֹן, וְאָבַד אוֹ נִגְנַב**
2 **בְּלֹא אֹנֶס, שֶׁהֲרֵי הַמַّלְוֶה חַיָּב בִּדְמֵי הַמַּשְׁכּוֹן, כְּמוֹ**
3 **שֶׁבֵּאַרְנוּ[34], וְאָמַר הַמַּלְוֶה: סֶלַע[35] הִלְוִיתִיךָ עָלַיו וּשְׁנֵי**
4 **דִינָרִין הָיָה שָׁוֶה, וְלֹוֶה אוֹמֵר: סֶלַע הִלְוִיתַנִי עָלַיו**
5 **וְסֶלַע[36] הָיָה שָׁוֶה - הֲרֵי הַמַּלְוֶה נִשְׁבָּע תְּחִלָּה[37]**
6 **שְׁבוּעַת הַשּׁוֹמְרִין[38] שֶׁאֵינוֹ בִּרְשׁוּתוֹ, וְהַלֹּוֶה נִשְׁבָּע**
7 **הֶסֵּת[39] שֶׁהָיָה שָׁוֶה כְּנֶגֶד הַחוֹב, וְנִפְטָר. אָמַר**
8 **הַמַּלְוֶה[40]: סֶלַע הִלְוִיתִיךָ עָלַיו וְשֶׁקֶל[41] הָיָה שָׁוֶה[42],**
9 **וְהַלֹּוֶה אוֹמֵר: סֶלַע הִלְוִיתַנִי עָלַיו וּשְׁלֹשָׁה דִינָרִין**
10 **הָיָה שָׁוֶה[43] - יִשְׁבַּע הַמַּלְוֶה תְּחִלָּה שֶׁאֵינוֹ בִּרְשׁוּתוֹ,**
11 **וְאַחַר כָּךְ יִשְׁבַּע הַלֹּוֶה[44] כַּמָּה הָיָה שָׁוֶה, שֶׁהֲרֵי הוֹדָה**
12 **בְּמִקְצָת, וְיִשַּׁלֵּם הַדִּינָר. אָמַר הַלֹּוֶה[45]: סֶלַע הִלְוִיתַנִי**
13 **עָלַיו וּשְׁתַּיִם[46] הָיָה שָׁוֶה, וְהַמַּלְוֶה אוֹמֵר: סֶלַע**
14 **הִלְוִיתִיךָ עָלַיו וְסֶלַע הָיָה שָׁוֶה - יִשְׁבַּע הַמַּלְוֶה שֶׁאֵינוֹ**
15 **בִּרְשׁוּתוֹ, וְכוֹלֵל בִּשְׁבוּעָתוֹ[47] שֶׁהָיָה הַמַּשְׁכּוֹן כְּנֶגֶד**
16 **הַחוֹב. אָמַר הַלֹּוֶה[48]: סֶלַע הִלְוִיתַנִי עָלַיו וּשְׁתַּיִם הָיָה**
17 **שָׁוֶה, וְהַמַּלְוֶה אוֹמֵר: סֶלַע הִלְוִיתִיךָ עָלַיו וַחֲמִשָּׁה**
18 **דִינָרִין הָיָה שָׁוֶה - יִשְׁבַּע הַמַּלְוֶה שֶׁאֵינוֹ בִּרְשׁוּתוֹ,**
19 **וְיִכְלֹל[49] שֶׁלֹּא הָיָה שָׁוֶה יָתֵר עַל חֲמִשָּׁה דִינָרִים,**
20 **וְיִשַּׁלֵּם הַדִּינָר. סֶלַע הִלְוִיתִיךָ עָלַיו וּשְׁנֵי דִינָרִין הָיָה**
21 **שָׁוֶה, וְהַלֹּוֶה אוֹמֵר: אֵינִי יוֹדֵעַ דָּמָיו - יִשְׁבַּע מַלְוֶה[50]**
22 **שֶׁאֵינוֹ בִּרְשׁוּתוֹ, וְכוֹלֵל בִּשְׁבוּעָתוֹ שֶׁשְּׁנֵי דִינָרִין הָיָה**
23 **שָׁוֶה, וְיִשַּׁלֵּם הַלֹּוֶה שְׁאָר הַחוֹב; שֶׁהֲרֵי הוּא יוֹדֵעַ**
24 **בְּוַדַּאי שֶׁהוּא חַיָּב לוֹ, וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ אִם פָּרָעוֹ[51] אִם לֹא**
25 **פָּרָעוֹ[52]. סֶלַע הִלְוִיתַנִי עָלַיו וּשְׁתַּיִם הָיָה שָׁוֶה,**
26 **וְהַמַּלְוֶה אוֹמֵר: אֵינִי יוֹדֵעַ דָּמָיו - יִשְׁבַּע הַמַּלְוֶה**
27 **שֶׁאֵינוֹ בִּרְשׁוּתוֹ, וְיִכְלֹל שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ שֶׁדָּמָיו יָתֵר עַל**
28 **הַחוֹב אֲפִלּוּ פְּרוּטָה אַחַת, וְיִפָּטֵר; שֶׁהֲרֵי לֹא חַיָּב**
29 **עַצְמוֹ בִּכְלוּם[53]. אֲבָל אִם אָמַר הַמַּלְוֶה: אֲנִי יוֹדֵעַ**
30 **שֶׁהָיָה שָׁוֶה יָתֵר עַל הַחוֹב, אֲבָל אֵינִי יוֹדֵעַ כַּמָּה[54] -**
31 **הֲרֵי זֶה מְשַׁלֵּם כָּל מַה שֶּׁטָּעַן הַלֹּוֶה בְּלֹא שְׁבוּעָה[55];**
32 **כְּמִי שֶׁאָמַר: חֲמִשִּׁים יֵשׁ לְךָ בְּיָדִי וַחֲמִשִּׁים אֵינִי**
33 **יוֹדֵעַ, שֶׁהוּא מְחֻיָּב שְׁבוּעָה וְאֵינוֹ יָכוֹל לְהִשָּׁבַע[56],**
34 **כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[57]. וְיֵשׁ לוֹ לְהַחֲרִים[58] עַל מִי שֶׁטּוֹעֵן**
35 **שֶׁקֶר[59].**

33) משנה שבועות מג. 34) בפרק י מהלכות שכירות הלכה א, שהמלווה על המשכון - שומר שכר. 35) ארבעה דינרים. 36) וכן הוא בכתב־יד. 37) בראשונה, ואחרי כן נשבע הלווה (כמבואר בסמוך), שאם אתה אומר יישבע הלווה תחילה, "שמא יישבע זה (הלווה) ויוציא הלה (המלווה) את המשכון", ונמצאת שבועת הלווה - לבטלה (על פי הר"ח בבבא מציעא לד:). 38) שהטילו חכמים על השומר, אפילו כשהוא משלם, שבועה בנקיטת חפץ שאינו ברשותו, מפני החשש שמא עיניו נתן בו, כמבואר בפרק ו מהלכות שאלה ופיקדון הלכה א (בבא מציעא לד.).
39) כדין כופר בכול. 40) שם. 41) חצי סלע = שני דינרין.
42) ותובע שני דינרים. 43) ומגיע לך דינר אחד.
44) שבועה מן התורה, ככל מודה במקצת. 45) שם.
46) שני סלעים. 47) גם השבועה שעליו להישבע מדין כופר בכול, שהרי הלווה תובעו סלע. 48) שם.
49) בשבועתו גם השבועה שעליו להישבע מדין מודה במקצת, ולמה אינו נשבע תחילה השבועה של מודה במקצת שהיא מן התורה, כדין מי שנתחייב שתי שבועות שמשביעים אותו על החמורה תחילה, כמבואר להלן בפרק א מהלכות טוען ונטען הלכה יד? לפי שכל עוד שקיים החשש שעדיין הוא ברשותו וניתן לעמוד על שוויו בלא שבועה - אין להשביעו על שוויו (דרישה על הטור סימן עב. והטור (שם) מקדים שבועת השווי לשבועת אינו ברשותו. ועיין ש"ך שם סעיף קטן מה). 50) הלכה זו לא נתבארה בגמרא (שם) בדיני משכון, אבל כן יצא לו לרבינו על פי המבואר במשנה בבא קמא קיח. שהאומר הלוויתני ואיני יודע אם החזרתי חייב (ראה לקמן פרק א מהלכות טוען ונטען הלכה ט). 51) באבידת המשכון. 52) וכל האומר איני יודע אם החזרתי - חייב. ומצד הדין יש לו למלווה ליטול בלא שבועה כמבואר (בהלכות טוען ונטען שם) אלא מתוך שעליו להישבע שאינו ברשותו יש לו להישבע, מדין גלגול, ששני דינרים היה שווה (מגיד משנה). 53) וכל האומר מנה לי בידך והלה אומר איני יודע - פטור. ואלמלא שבועה שאינו ברשותו היה נשבע היסת שאינו יודע ונפטר (כמבואר שם הלכה ח) אבל מדין כדי ליטול אלא כדי להיפטר מלהחזירו. 25) אינו טוען על גופו של משכון שהוא שלו אלא רוצה למוכרו וליטול את דמיו לפירעון החוב, לפיכך, הרי זה ככל הנשבעים ונוטלים שנשבעים בנקיטת חפץ כמבואר (להלן פרק א מהלכות טוען ונטען הלכה ב - מגיד משנה). 26) היינו, שפלוני חב לו - והוא רוצה להיפרע מן המשכון.
27) הגירסה משובשת, אבל כוונתו ברורה (מגיד משנה).
28) זה הוא המשך הטעם למה נשבע בנקיטת חפץ.
29) ובנקיטת חפץ - מאחר שיש שם עדים שראוהו בידו, ומעידים שבתורת משכון בא לידו - אין כאן מיגו דלקוח (מגיד משנה ועיין בעה"ת שער מט הלכה ב, ש"ך סימן עב סעיף קטן סח). 30) כלומר, והואיל וכן, שאם היו עדים נשבע בנקיטת חפץ - מעתה אפילו אין שם עדים וכו' (על פי מגיד משנה, ש"ך שם). 31) כלומר, נאמן לומר יש לו עליו כך וכך אבל באותה שבועה עצמה שהיה נשבע אם היו שם עדים היינו בנקיטת חפץ. מה תאמר? הרי אין שם עדים, אם רצה היה אומר לקוח הוא בידי, על זה משיב רבינו, שאין אומרים מיגו לפטור משבועה וכדעת הר"י מיגאש. ראה פרק ב מהלכות שכירות הלכה ח, ובביאורנו שם (כן נראה הצעת דברי רבינו על פי המגיד משנה).
32) כלומר, לא אמרו גבי משכון שהוא נאמן במיגו דלקוח הוא בידי (ראה בבא מציעא קטז.) אלא לפוטרו ממון, דהיינו שלא יחזיר המשכון עד שייטול מה שטען - שאם היו הלווה והמלווה מחולקים על סכום המלוה שעל המשכון, נאמן המלווה לטעון, ובשבועה, עד כדי דמיו של משכון, מתוך שאם רצה הוא אומר לקוח הוא בידי (בבא מציעא שם, ולהלן פרק ח מהלכות טוען ונטען הלכה ב. ועיין ש"ך סימן עב סעיף קטן קט וצריך עיון).

גלגול חייב הוא להישבע בנקיטת חפץ. 54) הרי חייב עצמו בתשלומים אלא אינו יודע כמה הוא חייב. 55) מצד הלווה. 56) שמשלם. 57) להלן פרק ד מהלכות טוען ונטען הלכה ז: "הרי זה (האומר חמישים יש לך בידי וחמישים איני יודע) מחוייב שבועה, מפני שמודה במקצת ואינו יכול להישבע במקצת שכפר בו, שהרי אינו יודע, לפיכך משלם המנה בלא שבועה" (לשון רבינו שם), והשווה פרק ה מהלכות שאלה ופיקדון הלכה ו: "בעל הפיקדון אומר כך וכך הוא והשומר אומר איני יודע ישלם בלא שבועה ... וכזה הורו רבותי הרב רבי יוסף הלוי (ראה ר"י מיגאש בחידושיו שבועות מג:) ורבו ז"ל". והראב"ד שם השיג על רבינו בשם רבותיו ואומר: שאינו דומה לחמישים יש לך בידי וחמישים איני יודע, ששם היה לו לידע ואין בטענת איני יודע אלא הערמה (עיין ראב"ד שאלה ופיקדון שם, וכן השיגו כאן). 58) ר"י מיגאש, שם. 59) ומוציא ממנו ממון שלא כדין.

ה. הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ, וְקָבַע לוֹ זְמַן לְפָרְעוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא קָנוּ מִיָּדוֹ - אֵינוֹ יָכוֹל לְתָבְעוֹ[60] עַד סוֹף הַזְּמַן; בֵּין בְּמִלְוָה עַל פֶּה בֵּין בְּמִלְוָה בִּשְׁטָר בֵּין שֶׁהִלְוָהוּ עַל הַמַּשְׁכּוֹן,[61] בֵּין שֶׁמֵּת לוֹוֶה[62] בֵּין שֶׁמֵּת מַלְוֶה. וְסָתָם מִלְוָה[63] - שְׁלֹשִׁים יוֹם[64], בֵּין בִּשְׁטָר בֵּין עַל פֶּה בֵּין עַל הַמַּשְׁכּוֹן. וְאִם הִתְנָה שֶׁיִּתְבַּע בְּכָל זְמַן שֶׁיִּרְצֶה - יֵשׁ לוֹ לְתָבְעוֹ בְּיוֹמוֹ, שֶׁתְּנַאי מָמוֹן הוּא[65].

60) מכות ג: "המלווה את חבירו לעשר שנים אין השביעית משמטתו", מפני שאינו "בלא יגוש" שאינו יכול לתובעו תוך הזמן. 61) שם "הכא במאי עסקינן במלווה על המשכון ובמוסר שטרותיו לבית דין" - וכל שכן מלווה על פה. 62) השווה פרק א מהלכות שאלה ופיקדון הלכה ה. 63) בלא קביעת זמן ובמקום שאין להם מנהג קבוע. 64) אינו יכול לתובעו בפחות משלושים יום (מכות שם). 65) וכל תנאי בממון קיים.

ו. טָעַן הַמַּלְוֶה וְאָמַר: הַיּוֹם סוֹף הַזְּמַן שֶׁקָּבַעְתִּי, וְהַלּוֶה אוֹמֵר: עַד עֲשָׂרָה יָמִים קָבַעְתָּ - הַלּוֶה נִשְׁבָּע הֶסֵּת[66]. וְאִם הָיָה שָׁם עֵד אֶחָד שֶׁהַיּוֹם סוֹף זְמַנּוֹ - הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע שְׁבוּעַת הַתּוֹרָה[67], כִּשְׁאָר הַטְּעָנוֹת.

66) כדין כופר בכל בממון, שהטוען את חבירו תביעה של זמן (זמן הפירעון) כתובעו ממון הוא, שרווח הזמן ערך ממון לו (ראה מכות ג: "מעידים אנו באיש פלוני שהוא חייב לחבירו אלף זוז ... מכאן ועד שלושים יום והוא אומר מכאן ועד עשר שנים (ונמצאו זוממים) אומדים כמה אדם רוצה ליתן ויהיו בידו אלף זוז - בין נותנן מכאן ועד ל' יום בין נותנן מכאן ועד עשר שנים (וכך משלמים)". 67) להכחיש העד, שכן למדו מפי השמועה "שכל מקום ששני עדים מחייבין אותו ממון - עד אחד מחייבו שבועה" (מדברי רבינו להלן פרק א מהלכות טוען ונטען הלכה א).

זֶה אוֹמֵר: חֲמִשָּׁה יָמִים נִשְׁאַר מִן הַזְּמַן, וְזֶה אוֹמֵר: עֲשָׂרָה - אוֹמְרִים לַמַּלְוֶה: הַמְתֵּן עוֹד עַד סוֹף הַחֲמִשָּׁה[68], וְיִשְׁבַּע הֶסֵּת שֶׁנִּשְׁאַר עוֹד חֲמִשָּׁה יָמִים.

68) כי אף לדברי המלווה, לא הגיע עדיין הזמן, ושמא יודה בינתיים ונמצאה השבועה מיותרת (כסף משנה).

ז. הָיְתָה הַמִּלְוָה בִּשְׁטָר[69], וְטָעַן הַלּוֶה: שֶׁזְּמַן קָבַעְתָּ לִי - יֵרָאֶה לִי, שֶׁיִּשָּׁבַע בַּעַל חוֹב הֶסֵּת שֶׁלֹּא קָבַע לוֹ זְמַן, וְיִטֹּל הַמִּלְוָה מִיָּד[70].

69) ואין בו זמן. 70) בכתב יד תימן: וייטול מייד.

ח. הַמִּלְוָה[71] נִתְּנָה לִתְבַע בְּכָל מָקוֹם. כֵּיצַד? הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ בַּיִּשּׁוּב, וּתְבָעוֹ בַּמִּדְבָּר - אֵינוֹ יָכוֹל לִדְחוֹתוֹ, אֶלָּא חַיָּב לִפְרֹעַ לוֹ בְּכָל מָקוֹם שֶׁיִּתְבָּעֶנּוּ. בָּא הַלּוֶה לְפָרְעוֹ בַּמִּדְבָּר[72] - הָרְשׁוּת בְּיַד הַמַּלְוֶה: אִם רָצָה - מְקַבֵּל, וְאִם רָצָה - אוֹמֵר לוֹ: אֵינִי נִפְרָע אֶלָּא בַּיִּשּׁוּב, כְּדֶרֶךְ שֶׁנָּתַתִּי לְךָ בַּיִּשּׁוּב. וַהֲרֵי הֵן בִּרְשׁוּתוֹ עַד שֶׁיִּפְרָעֶנּוּ בַּיִּשּׁוּב.

71) בבא קמא קיח. 72) המדובר כשהלווהו ביישוב (הרמב"ן בתשובה, מובא במגיד משנה), וכן נראה מלשון רבינו להלן.

פֶּרֶק אַרְבָּעָה עָשָׂר[1]

1) מבאר דין פוגם שטרו או עד מעידו שפרעו, ודין מוציא שטר על חבירו ואומר פרוע הוא כולו או פרעתי מחצה ועדים מעידים שפרעו כולו, ודין לווה שאמר שטר מזוייף הוא, ודין מוציא שטר מקויים וטען הלווה פרעתיך בפני פלוני ופלוני, ודין שטר שאבד, ודין מלווה ולווה אוחזים בשטר, ומלווה אומר שלי הוא. ודין אומר מנה לי בידך והלווה אומר אין לך בידי כלום ויודע אני שיש בידך שטר עלי והוא פרוע.

א. הַפּוֹגֵם[2] אֶת שְׁטָרוֹ[3], אוֹ שֶׁעֵד אֶחָד מֵעִיד עַל שְׁטָרוֹ שֶׁהוּא פָּרוּעַ[4], וְהַבָּא לִפְרַע שֶׁלֹּא בִּפְנֵי הַלּוֶה[5], וְהַטּוֹרֵף מִיַּד הַלּוֹקֵחַ, וְהַנִּפְרָע מִן הַיּוֹרֵשׁ[6], בֵּין קָטָן[7] בֵּין גָּדוֹל[8] - לֹא יִפְרַע אֶלָּא בִּשְׁבוּעָה[9] כְּעֵין שֶׁל תּוֹרָה[10]. וְאוֹמֵר לוֹ[11] כְּשֶׁיִּתְבַּע: הִשָּׁבַע וְאַחַר כָּךְ תִּטֹּל. וְאִם הָיָה הַחוֹב לִזְמַן, וְתָבַע בִּזְמַנּוֹ[12] - יִפְרַע שֶׁלֹּא בִּשְׁבוּעָה[13]; עָבַר זְמַנּוֹ - לֹא יִגְבֶּה אֶלָּא בִּשְׁבוּעָה.

2) מחסר, מגרע. 3) כיצד? היה השטר על סך אלף זוז, וטען הלוה: נפרעת כולו, ובעל השטר אומר: לא נפרעתי אלא כך וכך - לא יפרע השאר אלא בשבועה (כתובות פז. במשנה). והטעם אמרו בגמרא (שם:) "דפרע דייק, דמיפרע לא דייק" (הפורע לחבירו מדייק וזוכר כמה שפרע, והנפרע אינו מדייק כל־כך, ויתכן שכבר נפרע הכל ושכח), ולפיכך הטילו עליו חכמים שבועה כדי שידייק. 4) והמלוה טוען: לא נפרעתי כלום - לא יפרע אלא בשבועה (שם). ושבועה זו אינה שבועת התורה כדי להכחיש העד, שהרי כל הנשבעים מן התורה נשבעים ולא משלמים, וזה הלא נשבע ונוטל, אלא תקנת חכמים היא כדי להפיס דעתו של הנתבע. 5) הנמצא במקום רחוק, שטורח הדבר להודיעו, כמבואר למעלה (פי"ג הלכה א). 6) אלו שנתבארו למעלה בפי"ב

הל' א־ג. 7) כלומר: בין כשהיורש קטן, ובכתובת אשה מדובר כאן, שנזקקים לגבותה אפילו מנכסי קטנים, כמבואר למעלה שם (לחם־משנה). 8) גיטין נ: 9) משום שאילו היה הלוה בפנינו, והיה טוען: ישבע לי שלא פרעתי, משביעים אותו ואח"כ נוטל, כמבואר בסמוך (הלכה ב). עתה שאין הלוה בפנינו, אנו טוענים במקומו, וכן ליורשים וללקוחות (כתובות שם, וברש"י). 10) ירושלמי שבועות פ"ז הל' א. 11) צ"ל: ואומרים לו, וכן הוא בכת"י (וכן הגיה המשנה־למלך מדעתו), כלומר, כשיתבע - ב"ד אומרים לו השבע ואח"כ תטול, אף אם הנתבעים לא טענו כך, מפני שבי"ד טוענים להם, כמו שביארנו לעיל הערה ח. 12) תוך זמנו, או ביום שנקבע לפרעון החוב (הגהות מיימוניות). וראה פ"ח מהל' שכירות. 13) בבא־בתרא ה: כריש לקיש: "ואפילו מיתמי", וסובר רבינו שהוא־הדין לכל שאר הנפרעים בשבועה (מגיד־משנה).

1 **ב. הַתּוֹבֵעַ אֶת חֲבֵרוֹ לְפָרְעוֹ, וְטָעַן הַלּוֹוֶה שֶׁפָּרַע שְׁטָר**
2 **זֶה אוֹ מִקְצָתוֹ, וּבַעַל הַשְּׁטָר אוֹמֵר: לֹא פָּרַעְתָּ כְּלוּם**
3 **- אוֹמְרִים לוֹ[14]: שַׁלֵּם לוֹ[15]. טָעַן הַלּוֹוֶה וְאָמַר: יִשְׁבַּע**
4 **לִי שֶׁלֹּא פְּרַעְתִּיו וְיִטֹּל - מַשְׁבִּיעִין אוֹתוֹ בִּנְקִיטַת**
5 **חֵפֶץ[16] שֶׁלֹּא פָּרַעוֹ כְּלוּם אוֹ שֶׁלֹּא פְּרָעוֹ אֶלָּא כָּךְ**
6 **וְכָךְ[17], וְאַחַר כָּךְ יִטֹּל. וְאִם הָיָה הַמַּלְוֶה תַּלְמִיד חָכָם**
7 **- אֵין נִזְקָקִין לִשְׁבוּעָתוֹ[18].**

14) ב"ד ללווה. 15) כשהלווה בפנינו אין בי"ד משביעים את המלוה אלא כשהלווה דורש זאת. וזהו ההבדל שבין פוגם שטרו לבין אינו פוגם, שבפוגם: אף אם הלוה בפנינו ולא טען הלוה "ישבע לי" - טוענים לו ומשביעים את המלוה, ובאינו פוגם: טען לוה - משביעים אותו, לא טען - אומרים ללוה: "שלם" (שבועות מא.). 16) רי"ף שם, כדרך שאמרו בפוגם. 17) בהכרח צריך לפרש שטענתו הקודמת, לפני שהטילו עליו שבועה, היתה: "לא פרעת כלום", וכמו שאומר רבינו למעלה בפירוש, וכשבא לישבע חוזר וטוען שפרעו מקצת, שאם גם בתחילה טען שפרעו מקצת - הרי זה פוגם שטרו, ובלא טען הלוה - גם כן נשבע. ומלמדנו רבינו, שאין זה חוזר מטענה לטענה ונאמן בשבועה הואיל וטענתו הראשונה לא הוכחשה ע"י עדים (ראה להלן פ"ז מהל' טוען ונטען ה"ח, וראה גם 'גידולי תרומה' שער כא, חלק א בישוב הקושיא שנתקשה בה גם הלחם־משנה). 18) להשביעו לפי בקשת הלווה, שנראה כאילו חשוד הוא בעינינו לגבות בשטר פרוע, וגם אין מגבים בו (שבועות מא.) "אלא אם תפס אין מוציאים מידו, וכן אם הוא מעצמו רוצה לישבע כדי לגבות - שומעים לו" (שו"ע סי' פב סעיף ו).

8 **ג. הוֹצִיא עָלָיו שְׁטָר מְקֻיָּם[19], וְהַלּוֹוֶה טוֹעֵן וְאוֹמֵר:**
9 **שְׁטָר מְזֻיָּף הוּא וּמֵעוֹלָם לֹא כָּתַבְתִּי שְׁטָר זֶה, אוֹ**
10 **שֶׁטָּעַן שֶׁחוֹב זֶה רִבִּית הוּא אוֹ אֲבַק רִבִּית[20], אוֹ**
11 **שֶׁטָּעַן שֶׁהוּא שְׁטַר אֲמָנָה[21], אוֹ שֶׁאָמַר: כָּתַבְתִּי**
12 **לְוָוֹת וְלֹא לְוִיתִי[22], כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר: טוֹעֵן טַעֲנָה,**
13 **שֶׁאִם הוֹדָה בַּעַל הַשְּׁטָר הָיָה הַשְּׁטָר בָּטֵל, וְהַמַּלְוֶה**
14 **עוֹמֵד בִּשְׁטָרוֹ, וְאוֹמֵר שֶׁזֶּה שֶׁקֶר טוֹעֵן, וְאָמַר הַלּוֹוֶה:**
15 **יִשְׁבַּע לִי וְיִטֹּל - הֲרֵי זוֹ מַחֲלֹקֶת בֵּין הַגְּאוֹנִים: יֵשׁ**
16 **מִי שֶׁהוֹרָה, שֶׁחַיָּב בַּעַל הַשְּׁטָר לְהִשָּׁבַע כְּעֵין שֶׁל**
17 **תּוֹרָה[23], כְּמִי שֶׁטָּעַן עָלָיו שֶׁפְּרָעוֹ[24]; וְרַבּוֹתַי[25] הוֹרוּ,**
18 **שֶׁלֹּא יִשְׁבַּע הַמַּלְוֶה אֶלָּא אִם טָעַן עָלָיו הַלּוֹוֶה שֶׁפְּרָעוֹ**
19 **בִּלְבַד, שֶׁהֲרֵי הוֹדָה בַּשְּׁטָר[26] וּלְפַרְעוֹן הוּא עוֹמֵד;**
20 **אֲבָל כָּל אֵלּוּ הַטְּעָנוֹת[27] - לֹא כֹּל הֵימֶנּוּ לְבַטֵּל שְׁטָר**
21 **מְקֻיָּם, אֶלָּא יְשַׁלֵּם, וְאַחַר כָּךְ יִטְעַן עַל הַמַּלְוֶה בַּמֶּה**
22 **שֶׁיִּרְצֶה[28], שֶׁאִם יוֹדֶה - יַחֲזִיר לוֹ, וְאִם כָּפַר - יִשְׁבַּע**
23 **הֶסֵּת. וְלָזֶה דַּעְתִּי נוֹטָה.**

19) שחתימת עדיו אושרו בב"ד. 20) שאין ב"ד נזקקים להוציאו - לא מלווה למלווה ולא ממלווה ללווה, כמבואר למעלה פ"ו הל' א. 21) שכתבו ומסרו על יסוד אימון שלא יתבענו אלא אם ילוונו - וטוען שלא לוה. 22) אלא ממני נפל, ומצאו זה ('בית יוסף' סי' פב). 23) בנקיטת חפץ. 24) ישבע לי שלא פרעתיו, כמבואר למעלה הלכה א. 25) הרי"ף בתשובה, והר"י מיגאש בחידושיו שבועות מא. 26) בכשרות השטר מעיקרו, אלא שטוען טענה העשויה להתהוות במשך הזמן, שהרי השטר לפרעון עומד, ולפיכך משביעים את המלוה. 27) שנפרטו למעלה - טענות לעקירת כשרות השטר מעיקרו הם. 28) טענה בפני עצמה על הדמים שנתן לו, שלדבריו לא כדין הוציא ממנו.

24 **ד. הַמּוֹצִיא שְׁטַר חוֹב[29] עַל חֲבֵרוֹ, מַלְוֶה אוֹמֵר: לֹא**
25 **נִפְרַעְתִּי כְּלוּם, וְלוֶה אוֹמֵר: פָּרַעְתִּי מֶחֱצָה, וְהָעֵדִים**
26 **מְעִידִים[30] שֶׁפְּרָעוֹ כֻּלּוֹ - נִשְׁבָּע הַלּוֹוֶה[31] וְנוֹתֵן מֶחֱצָה,**
27 **שֶׁהֲרֵי הוֹדָה בְּמִקְצָת[32]. וְאֵינוֹ כְּמִשִּׁיב אֲבֵדָה[33], מִפְּנֵי**
28 **שֶׁאֵימַת הַשְּׁטָר עָלָיו[34]. וְאֵין הַמַּלְוֶה גּוֹבֶה הַמֶּחֱצָה**
29 **אֶלָּא מִבְּנֵי חוֹרִין[35]; שֶׁהֲרֵי הַלָּקוֹחוֹת אוֹמְרִים: אָנוּ**
30 **עַל הָעֵדִים נִסְמָךְ[36], וַהֲרֵי בִּטְלוּ שְׁטָר זֶה.**

29) בבא־בתרא קכח: 30) לאחר שכבר הודה הלוה על מחצה (רש"י שם, ועיין ש"ך סי' פב ס"ק לז). 31) שפרע מחצה. 32) והודאת בעל־דין כמאה עדים היא. 33) שפטרוהו חכמים מן השבועה, כמו ששנינו (גיטין מח:) "המוצא מציאה - לא ישבע מפני תיקון העולם". ובגמרא שם (נא:) אמרו, שכל דבר שאפשר לו לנתבע לשתוק או לטעון טענה אחרת ויהיה פטור, והוא מודה ומחייב את עצמו במקצת - דינו כמשיב אבידה - וכאן אם אמר פרעתי הכל, היה נאמן, שהרי יש עדים שפרעו. 34) בעת ההודאה, קודם שהעדים העידו, וחושש שמא יעידו לחובתו, ולפיכך הודה במחצה (שם כנוסחת הרי"ף, ועיין ב'נמוקי יוסף'). 35) מנכסים שהם תחת רשותו של לוה - ואינו גובה מן הלקוחות. 36) שם.

31 **ה. הוֹצִיא עָלָיו שְׁטַר חוֹב שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל[37] לְקַיְּמוֹ,**
32 **וְאָמַר הַלּוֹוֶה: אֱמֶת שֶׁאֲנִי כָּתַבְתִּי שְׁטָר זֶה, אֲבָל**
33 **פְּרַעְתִּיו, אוֹ אֲמָנָה הוּא, אוֹ כָּתַבְתִּי לִלְוָוֹת וַעֲדַיִן לֹא**
34 **לָוִיתִי, וְכֹל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה, הוֹאִיל וְאִם רָצָה אָמַר: לֹא**
35 **הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם, וַהֲרֵי מִפִּיו נִתְקַיֵּם - הֲרֵי זֶה**
36 **נֶאֱמָן[38], וְיִשְׁבַּע הֶסֵּת וְיִפָּטֵר. וְאִם קִיְּמוֹ הַמַּלְוֶה אַחַר**
37 **כָּךְ בְּבֵית דִּין - הֲרֵי הוּא כִּשְׁאָר הַשְּׁטָרוֹת[39].**

37) שאינו מוצא עתה עדים לקיימו. 38) כדברי האומר (כתובות יט.) "מודה בשטר שכתבו - צריך לקיימו", ואם אינו מקיימו - יכול הלוה לטעון: פרעתי. 39) וגובה בו. כרב נחמן (ב"ק קו.) ולא כרב, האומר: כיון שקיבלו הבעלים שבועת הנתבע, שוב אינו משלם ממון. (ראה לקמן פ"ב מהל' טוען ונטען הל' יא, והגר"א סי' מו ס"ק ד).

1 **ו. הוֹצִיא עָלָיו[40] שְׁטָר מְקַיָּם[41], וְאָמַר הַלּוֶה: מְזֻיָּף**
2 **הוּא וּמֵעוֹלָם לֹא כְּתַבְתִּיו, אוֹ שְׁטַר אֲמָנָה הוּא, וְאָמַר**
3 **הַמַּלְוֶה: כֵּן הַדְּבָרִים, אֲבָל שְׁטָר כָּשֵׁר הָיָה לִי**
4 **וְאָבַד[42]; אַף עַל פִּי שֶׁהַמַּלְוֶה הוּא שֶׁשִּׁבֵּר אֶת שְׁטָרוֹ,**
5 **וְאִלּוּ רָצָה אָמַר: אֵינוֹ מְזֻיָּף, שֶׁהֲרֵי נִתְקַיֵּם בְּבֵית דִּין**
6 **- אֵינוֹ גּוֹבֶה בּוֹ כְּלוּם[43], אֶלָּא נִשְׁבָּע הַלּוֶה הֶסֵּת**
7 **וְנִפְטָר, שֶׁהֲרֵי זֶה הַשְּׁטָר[44] כְּחֶרֶס הוּא חָשׁוּב[45].**

40) מעשה בב"ב לב. ופסק כרב יוסף. 41) רבינו מפרש הגמרא שם בשטר מקוים, והרמב"ן והרשב"א חולקים עליו, ולדעתם המדובר באינו מקוים בשעה שהודה שהוא מזויף ואח"כ קיימו (מגיד־משנה). 42) ולכן זייפתי שטר, כדי לאלצו שיודה. 43) לא ממשועבדים ולא מבני חורין. 44) שהציג לפנינו לגבות על פיו. 45) מה תאמר? נאמינהו על־כל־פנים שחוב יש לו אצלו ויגבה מנכסים בני חורין ב'מיגו' שאילו רצה היה אומר אינו מזויף – 'מיגו' להוציא לא אמרינן ("אין לנו לומר 'מיגו' אלא לפטור את האדם מחוב, לא שיגבה מאחרים בטענתו כשיזדמן לטעון מיגו" - לשון רבינו בפירוש המשנה שביעית פ"י משנה ה. - ועיין ש"ך סי' פג ס"ק ז, ט).

8 **ז. שְׁטָר שֶׁלָּוֶה בּוֹ וּפְרָעוֹ - אֵינוֹ חוֹזֵר וְלוֶה בּוֹ[46];**
9 **שֶׁכְּבָר נִמְחַל שִׁעְבּוּדוֹ וְנַעֲשָׂה כְּחֶרֶס.**

46) ואפילו פרע ביום שלוה - אינו חוזר ולוה בשטר זה בו ביום, ואם לוה הרי זה כמלוה על־פה (ב"מ יז.).

10 **ח. הַמּוֹצִיא שְׁטַר חוֹב מְקַיָּם עַל חֲבֵרוֹ, וְאָמַר הַלּוֶה:**
11 **הֲלֹא פְּרַעְתִּיךָ, וְאָמַר לוֹ הַמַּלְוֶה: כֵּן הָיָה, אֲבָל**
12 **חָזַרְתִּי וְהֶחֱזַרְתִּי[47] לְךָ הַמָּעוֹת וְהִלְוֵיתִי אוֹתְךָ פַּעַם**
13 **שְׁנִיָּה - הֲרֵי בָּטַל הַשְּׁטָר; שֶׁנִּפְרַע[48], וַהֲרֵי הוּא**
14 **כְּחֶרֶס[49]. אֲבָל אִם אָמַר לוֹ: הֶחֱזַרְתִּי לְךָ הַמָּעוֹת מִפְּנֵי**
15 **שֶׁלֹּא הָיוּ טוֹבוֹת עַד שֶׁתַּחֲלִיפֵם - לֹא בָּטַל הַשְּׁטָר[50],**
16 **וַעֲדַיִן שִׁעְבּוּדוֹ קַיָּם[51].**

47) ב"ב לב: 48) וכבר נמחל שעבודו, כמבואר בהלכה ח. 49) ונשבע הלווה היסת, על טענת המלוה שחזר והלוהו, ונפטר. 50) שם. 51) מכיון שאילו הכיר בהן בתחילה שאינן טובות, לא היה מקבלן - אין זה פרעון (ראה מגיד־משנה).

17 **ט. הוֹצִיא עָלָיו שְׁטָר מְקַיָּם שֶׁיֵּשׁ לוֹ עָלָיו מָנֶה,**
18 **וְאָמַר לוֹ הַלּוֶה: הֲלֹא פְּרַעְתִּיךָ בִּפְנֵי פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי;**
19 **וּבָאוּ אֵלּוּ וְהֵעִידוּ שֶׁפְּרָעוֹ, אֲבָל לֹא הִזְכִּיר לוֹ אֶת**
20 **הַשְּׁטָר; וְאָמַר לוֹ הַמַּלְוֶה: כֵּן הוּא שֶׁפְּרַעְתָּ, אֲבָל חוֹב**
21 **אַחֵר פָּרַעְתָּ שֶׁהָיָה לִי אֶצְלְךָ - הֲרֵי בָּטַל הַשְּׁטָר[52].**
22 **בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[53] כְּשֶׁהֵעִידוּ שֶׁנָּתַן לוֹ בְּתוֹרַת**
23 **פְּרָעוֹן; אֲבָל אִם רָאוּהוּ נוֹתֵן לוֹ מָעוֹת, וְלֹא יָדְעוּ[54]**
24 **אִם הוּא בְּתוֹרַת פְּרָעוֹן אוֹ בְּתוֹרַת פִּקָּדוֹן אוֹ בְּתוֹרַת**
25 **מַתָּנָה: אִם אָמַר בַּעַל הַשְּׁטָר[55]: לֹא הָיוּ דְּבָרִים**
26 **מֵעוֹלָם - הֲרֵי הֶחְזֵק כַּפְּרָן[56], וּבָטַל הַשְּׁטָר; וְאִם**
27 **אָמַר: פְּרָעוֹן שֶׁל חוֹב אַחֵר הוּא - הֲרֵי זֶה נֶאֱמָן,**
28 **וְנִשְׁבָּע וְנוֹטֵל מַה שֶּׁבַּשְּׁטָר; שֶׁהֲרֵי לֹא פְּרָעוֹ**
29 **בְּעֵדִים[57], מִתּוֹךְ שֶׁיָּכוֹל[58] לוֹמַר: מַתָּנָה נְתָנָם לִי,**
30 **נֶאֱמָן לוֹמַר: פְּרָעוֹן שֶׁל חוֹב אַחֵר הֵן. אָמַר לוֹ**
31 **הַלּוֶה: וְהֲלֹא שְׁטַר חוֹב זֶה דְּמֵי שׁוֹר[59] שֶׁלָּקַחְתִּי מִמְּךָ**
32 **הוּא, וְאַתָּה גָּבִיתָ דְּמֵי בְּשָׂרוֹ[60], וְאָמַר לוֹ בַּעַל הַשְּׁטָר:**
33 **כֵּן, אֲנִי גָּבִיתִי אֶת דָּמָיו מֵחוֹב אַחֵר שֶׁהָיָה לִי**
34 **אֶצְלְךָ[61]; הוֹאִיל וְהוֹדָה מֵעַצְמוֹ שֶׁדְּמֵי הַשּׁוֹר הוּא**
35 **הַחוֹב וּמִדָּמָיו נִפְרַע - בָּטַל הַשְּׁטָר. וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין**
36 **עָלָיו עֵדִים שֶׁפָּרַע מִדָּמָיו[62], יִשְׁבַּע הַלּוֶה הֶסֵּת**
37 **שֶׁפְּרָעוֹ. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

52) מאחר שעדים מעידים שפרעו סתם - לא כל הימנו לטעון: חוב אחר פרעת (שבועות מב. "איתרע שטרא", וכפירוש הגאונים והביאם הרי"ף שם, שהכוונה - בטל השטר). ובגמרא שם: וזה דוקא כשפרעו בפני עדים ולא הזכיר לו את השטר, אבל פרעו בינו לבינו, מתוך שיכול לומר לא היו דברים מעולם, נאמן לומר חוב אחר פרעת. וכן מתבאר מדברי רבינו בסמוך. 53) שבטל השטר. 54) ר"י מיגאש שם, ע"פ דברי הגמרא שם לד: ורבינו הביאם לקמן פ"ו מהלכות טוען ונטען הלכה ב. 55) קודם שבאו עדים. 56) ראה הל' טוען ונטען שם. 57) שהרי העדים אינם יודעים אם נתן הכסף לפרעון החוב. 58) המלוה. 59) שור לקחתי ממך, וזקפת עלי דמיו במלוה (שם). 60) ישבת באיטליז שלי, וגבית דמי הבשר של אותו השור והעדים מעידים על זה (הר"י מיגאש שם). 61) מודה הוא שגבה דמי הבשר, אבל טוען שגבה על חשבון חוב אחר. 62) שכשנתן דמי השור, לשם פרעון אותו השטר נתנם. הואיל והודה המלוה שמדמי בשר השור גבה, רגלים לדבר שקיבלתם לשם פרעון החוב שזקף בעד דמי השור שמכר (ע"פ הש"ך סי' נח ס"ק לא).

38 **י. הוֹצִיא עָלָיו שְׁטַר חוֹב בְּעֵד אֶחָד[63], וְלוֶה טָעַן**
39 **פָּרַעְתִּי - הֲרֵי זֶה מְחֻיָּב שְׁבוּעָה[64] וְאֵינוֹ יָכוֹל לִשָּׁבַע[65],**
40 **וּמְשַׁלֵּם. טָעַן וְאָמַר: יִשָּׁבַע לִי שֶׁלֹּא פְּרַעְתִּיו - הֲרֵי**
41 **זֶה נִשְׁבָּע; שֶׁאֲפִלּוּ הָיוּ בַּשְּׁטָר שְׁנֵי עֵדִים, וְאָמַר:**
42 **יִשָּׁבַע לִי שֶׁלֹּא פְּרַעְתִּיו - הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע, כְּמוֹ**
43 **שֶׁבֵּאַרְנוּ[66].**

63) שחתום בו עד אחד בלבד. וסובר רבינו (וכן הוא דעת 'בעל הלכות גדולות' הובא במגיד־משנה, ועיין רא"ש בבא־בתרא פרק גט פשוט אות ז) שאע"פ שאין השטר כשר לגבות על פיו - זוקק הוא לשבועה כדרך ששנים מחייבים אותן ממון, שכל מקום ששנים מחייבים אותו ממון - עד אחד מחייבו שבועה, כמו שיתבאר להלן פ"א מהל' טוען ונטען הלכה א. 64) להכחיש העד, וכל עוד שאינו נשבע

- הרי השטר בחזקתו שלא נפרע. 65) "שהרי הוא מודה במה שהעיד בו העד (היינו על עיקר ההלוואה, אלא שטוען פרעתי) ואין הנשבע בהעדאת עד אחד נשבע, עד שיכחיש את העד ויכפור בעדותו וישבע על כפירתו" (מדברי רבינו להלן פ"ד מהל' טוען ונטען הלכה ח), וכל המחויב שבועה ואינו יכול לישבע - משלם (ע"פ בבא־בתרא לב. ועיין הל' טוען ונטען שם). [במגיד־משנה תמה על דין זה, ושאל: הרי אם לוה בשני עדים על־פה, נאמן לומר פרעתי, וכיצד נחייבהו ממון ע"פ עד אחד דהשטר אין לו כל ערך. ובכסף־משנה מבאר דברי רבינו ע"פ תשובת הרשב"א, שהמדובר, כשכפר בתחילה בבי"ד ואמר לא לויתי, ואח"כ חזר בו ואמר: לויתי ופרעתי, ואם כן הוחזק כפרן ואין מאמינים לו ב'מיגו'. ראה השגת הראב"ד שם, וראה ההלכה הבאה ופירושו של הראב"ד]. 66) למעלה ה"ב.

1 **יא. וְכֵן הוֹרוּ רַבּוֹתַי: שֶׁהַכּוֹפֵר בְּמִלְוָה עַל פֶּה בְּבֵית**
2 **דִּין, וּבָא עֵד אֶחָד שֶׁלָּוָה - הֲרֵי זֶה[67] יִשָּׁבַע שְׁבוּעַת**
3 **הַתּוֹרָה. חָזַר וְאָמַר: כֵּן הָיָה, לָוִיתִי וּפָרַעְתִּי, אוֹ מָחַל**
4 **לִי, אוֹ נִתְחַיֵּב לִי מִמָּקוֹם אַחֵר - הֲרֵי זֶה מְחֻיָּב**
5 **שְׁבוּעָה וְאֵינוֹ יָכוֹל לִשָּׁבַע, וּמְשַׁלֵּם[68].**

67) כלומר, שהרי זה הכופר חייב שבועת התורה, כמו שיתבאר בפ"א מהלכות טוען הלכה א. 68) הראב"ד מבאר כאן דברי רבינו: מכיון שטען לא לויתי, הרי זה כאילו הודה שלא פרע, וכשחזר והודה שלוה - אינו יכול לחזור בו מהודאתו הראשונה שלא פרע. ואם לא הוכחש ע"י עד אחד, יכול לחזור בו ולטעון לויתי ופרעתי, ונאמינו ב'מיגו' שהיה יכול לעמוד בטענתו הראשונה שלא לוה כלל. ואין זה דומה להלכה הקודמת, שהרי שם הוכחשה טענתו הראשונה ע"י העד.

6 **יב. מִי שֶׁטָּעַן שֶׁפָּרַע הַשְּׁטָר, וְאָמַר: יִשָּׁבַע הַמַּלְוֶה**
7 **וְיִטֹּל - אוֹמְרִים לוֹ: הָבֵא מְעוּתָיו וְאַחַר כָּךְ יִשָּׁבַע**
8 **וְיִטֹּל[69]. אִם אֵין לוֹ כְּלוּם[70] לְשַׁלֵּם - מַשְׁבִּיעִין אוֹתוֹ**
9 **כְּתַקָּנַת הַגְּאוֹנִים[71]: שֶׁאֵין לוֹ וְלִכְשֶׁתַּשִּׂיג יָדוֹ יִתֵּן**
10 **לְבַעַל חוֹבוֹ, וְיַשְׁבִּיעוּ[72] שֶׁלֹּא פָּרַע וְאַחַר כָּךְ יִתֵּן לוֹ.**

69) כי למה נשבע המלוה תחילה, ושמא אין לו ללוה ממה לפרוע (ע"פ כתובות פה. מגיד־משנה). 70) צ"ל: אמר אין לי כלום (וכן הוא בכת"י תימן, וכן העתיק הסמ"ג עשין צד). כלומר, טען הלוה: אין לי כלום. 71) שנתבאר למעלה פ"ב הל' ב, שתיקנו הגאונים להשביע את הטוען אין לי: "שאין לו כלום . . . וכולל בשבועתו שכל שירוויח, וכל שיבא לידו או לרשותו מאשר תשיג ידו . . . יתן לבעל חובו ראשון ראשון". 72) כלומר: ואז, כשתשיג ידו, ישביע את המלוה שלא פרעו ואח"כ יתן לו (כן נראה הצעת דברי רבינו, ע"פ העתקת הסמ"ג (עשין צד): משביעין אותו תחילה מתקנת הגאונים שאין לו, ולכשתגיע ידו יתן לבעל־חוב - ואז ישביענו שלא פרעו ואח"כ יתן לו, שפיסקא ולכשתשיג ידו וכו' קשורה עם האמור לפניה, והיא חלק מנוסחת השבועה שמשביעין אותו, וכמו שביארנו. אולם מהעתקת 'בעל התרומות' שער ב, ח"א: "וכשתשיג ידו ליתן לבעל־חובו ישביעו שאין שטרו פרוע ואח"כ יתן לו", וכן מהעתקת ה'טור' (סי' פב, ומשם בשו"ע): "וכשתשיג ידו ויתן לב"ח" וכו', נראה שאין פיסקת "ולכשתשיג" שייכת לנוסחת השבועה אלא שהיא קשורה עם האמור לאחריה, וכך הצעת דברי רבינו: משביעין אותו בתקנת הגאונים שאין לו, ולכשתשיג ידו כדי ליתן לבעל־חובו, ישביעו שלא פרעו ואח"כ יתן לו).

11 **יג. מִי שֶׁהָיָה לוֹ חוֹב עַל חֲבֵרוֹ בִּשְׁטָר, וְאָבַד[73]**
12 **הַשְּׁטָר, וַהֲרֵי הָעֵדִים קַיָּמִין, אַף עַל פִּי שֶׁקָּנוּ מִיָּדוֹ[74],**
13 **וְטָעַן[75] שֶׁפָּרַע - הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע הֶסֵּת[76]. וְהוֹרוּ רַבּוֹתַי:**
14 **שֶׁאִפְלוּ הָיָה הַחוֹב לִזְמַן[77], וַעֲדַיִן לֹא הִגִּיעַ זְמַנּוֹ**
15 **לְהִפָּרַע[78], הוֹאִיל וְכָתְבוּ לוֹ הַשְּׁטָר וְאֵין בְּיָדוֹ שְׁטָר,**
16 **וְהַלּוֶה טוֹעֵן פָּרַעְתִּי - נֶאֱמָן, וְנִשְׁבָּע הֶסֵּת שֶׁפָּרָעוּ;**
17 **שֶׁאָנוּ חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא פְּרָעוּם[79], וּלְפִיכָךְ קָרַע הַשְּׁטָר אוֹ**
18 **שְׁרָפוֹ. וְכֵן הוֹרוּ רַבּוֹתַי: שֶׁאִפְלוּ הָיָה הַשְּׁטָר יוֹצֵא**
19 **מִתַּחַת יְדֵי אַחֵר, וְהַלּוֶה טוֹעֵן: מִמֶּנִּי נָפַל אַחַר**
20 **שֶׁפָּרַעְתִּי, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא בְּתוֹךְ זְמַנּוֹ - נִשְׁבָּע הֶסֵּת**
21 **וְנִפְטָר; שֶׁכֵּיוָן שֶׁאֵין הַשְּׁטָר בְּיַד הַמַּלְוֶה - אֵין שָׁם**
22 **חֲזָקָה[80].**

73) אמר המלוה: שטר שהיה לי - אבד. 74) והקנין כשלעצמו חשוב כשטר, שסתם קנין לכתיבה עומד כמבואר (למעלה פי"א הלכה א, ועיין שו"ע סי' לט, א, ה). 75) הלווה. 76) הואיל והשטר אינו ביד המלוה, חוששין שמא פרעו, וכמו שמבאר רבינו בסמוך (ע"פ בבא־בתרא קמח. והשווה להלן פכ"ג הל' יא: "בשטרי החובות . . . אע"פ שעדיו קיימים וקנו מידו . . . ואמר שטר שכתבתם לי אבד, אין כותבין לו שטר שני - שמא פרעו או מחלו"). 77) כגון שהלווה מודה שלא הגיע עדיין זמן הפרעון או שהעדים מעידים על כך. 78) וחזקה שאין אדם פורע תוך זמנו (כמבואר למעלה פי"א הל' ו). 79) אע"פ שהוא תוך הזמן (ע"פ בבא־מציעא ז: מגיד־משנה). 80) שאין אדם פורע תוך זמנו (ראה מגיד־משנה וכסף־משנה).

23 **יד. שְׁנַיִם שֶׁהֵן אוֹחֲזִין בִּשְׁטָר[81], הַמַּלְוֶה אוֹמֵר: שֶׁלִּי**
24 **הוּא וְהוֹצֵאתִיו לְהִפָּרַע בּוֹ מִמְּךָ[82], וְהַלּוֶה אוֹמֵר:**
25 **פְּרַעְתִּיו וּמִמֶּנִּי נָפַל: אִם הָיָה הַשְּׁטָר שֶׁיָּכוֹל לְקַיְּמוֹ[83]**
26 **- זֶה נִשְׁבָּע[84] שֶׁאֵין לוֹ בְּדָמִים אֵלּוּ פְּחוֹת מֵחֶצְיָן[85],**
27 **וְזֶה יִשָּׁבַע שֶׁאֵין לוֹ בַּדָּמִים פָּחוֹת מֵחֶצְיָן, וִישַׁלֵּם**
28 **הַלּוֶה מֶחֱצָה[86]; וְאִם אֵינוֹ יָכוֹל לְקַיְּמוֹ - יִשָּׁבַע הַלּוֶה**
29 **הֶסֵּת שֶׁפְּרָעוּ[87], וְיֵלֵךְ לוֹ.**

81) בבא־מציעא ז. 82) וממני נפל. 83) בעדים. 84) מתקנת חכמים, כדי שלא יהא כל אחד ואחד הולך ותוקף בטליתו של חבירו ואומר שלי הוא (שם ה:, ולקמן פ"ט מהל' טוען ונטען הלכה ז.). 85) כלומר: יש לי בזה השטר, ולא פחות מחציו (ראה שם ב: ה: ועיין סמ"ע קלח ס"ק ה, ורבינו בפירושו למשנה שם מבאר (ע"פ גמרא שם ה:): "כי מעיקרנו שהנשבע הנוטל שום דבר בשבועתו, לא ישבע על יותר ממה שראוי ליטול באותה שבועה, ולפיכך ישבע שאין לו בה פחות מחצייה, ולא ישבע שהיא כולה שלי, מאחר שאינו נוטל אלא חציה". 86) כרבי יוחנן שם

ז: שאין כל הבדל באיזה חלק מן השטר אוחזים, ובכל האופנים - חולקים (ועיין מגיד־משנה וש"ך סי' סה ס"ק מ). 87) כדין טוען פרעתי בכל שטר שאינו מקוים, ואפילו כולו ביד המלוה (כמבואר למעלה הלכה ה).

טו. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: מָנֶה יֵשׁ לִי בְּיָדְךָ, וְהַלָּה אוֹמֵר: אֵין לְךָ בְּיָדִי כְּלוּם, אוֹ שֶׁאוֹמֵר: פְּרַעְתִּיךָ; אָמַר לוֹ הַתּוֹבֵעַ: הִשָּׁבַע לִי הֶסֵּת[88]; אָמַר לוֹ הַנִּתְבָּע: וַהֲלֹא שְׁטָר יֵשׁ לְךָ עָלַי, וְאַתָּה רוֹצֶה לְהַשְׁבִּיעַ אוֹתִי תְּחִלָּה[89], וְאַחַר כָּךְ תּוֹצִיא הַשְּׁטָר הַפָּרוּעַ[90] וְתִגְבֶּה בּוֹ - אוֹמְרִים לוֹ: הָבֵא הַשְּׁטָר[91]. אָמַר הַמַּלְוֶה: אֵין לִי שְׁטָר עָלָיו מֵעוֹלָם, אוֹ שְׁטָר הָיָה לִי וְאָבַד - הוֹרוּ רַבּוֹתַי, שֶׁאוֹמְרִים לַמַּלְוֶה: בַּטֵּל כָּל שְׁטָר שֶׁיֵּשׁ לְךָ קֹדֶם זְמַן זֶה, וְאַחַר כָּךְ תַּשְׁבִּיעֵהוּ הֶסֵּת; אוֹ הַחֲרֵם[92] חֵרֶם סְתָם, וְלֵךְ וּבַקֵּשׁ[93] עַד שֶׁתִּמְצָא הַשְּׁטָר.

88) כדין כופר הכל. 89) על חנם. 90) אינו סותר טענתו הקודמת "אין לך בידי כלום", אלא מבאר דבריו שכוונתו: עתה אין לך בידי כלום - שפרעתיך, שלשון "אין לך בידי כלום" הוא דו־משמעי: כפירה בהלוואה ופרעון (לחם־משנה, והשווה לקמן פ"ו מהלכות טוען ונטען הלכה א). 91) כדרך שאמרו במלוה על המשכון, שהמלוה נשבע תחילה, שמא ישבע הלוה ויוציא הלה את המשכון ונמצא שבועתו לבטלה כמבואר למעלה פי"ג הל' ד, ובביאורנו (מגיד־משנה). 92) כלומר, ואם אינו רוצה לבטל - אומרים לו: אין לך אלא להחרים על הלווה חרם סתם. 93) חפש.

פֶּרֶק חֲמִשָּׁה עָשָׂר[1]

1) מבאר דין אומר אל תפרעני אלא בעדים או בפני ראובן ושמעון, ודין מלווה שהתנה שיהיה נאמן בכל עת שיאמר שלא נפרע, ודין לווה שהתנה שיהיה נאמן בכל עת שיאמר פרעתי, ודין היתנה המלווה שיהיה גובה בלא שבועה, אינו גובה מיתומים בלא שבועה.

א. הַמַּלְוֶה[2] אֶת חֲבֵרוֹ בְּעֵדִים, וְאָמַר: אַל תִּפְרָעֵנִי בְּעֵדִים, בֵּין שֶׁאָמַר לוֹ בִּשְׁעַת הַלְוָאָה בֵּין שֶׁאָמַר לוֹ אַחַר שֶׁהִלְוָהוּ[3] - הֲרֵי זֶה צָרִיךְ לְפָרְעוֹ בְּעֵדִים[4], מִפְּנֵי הַתְּנָאי[5]. טָעַן הַלֹּוֶה וְאָמַר לוֹ: וְכֵן עָשִׂיתִי, וּפְרַעְתִּיךָ בִּפְנֵי פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי, וְהָלְכוּ לָהֶם לְמְדִינַת הַיָּם אוֹ מֵתוּ - הֲרֵי זֶה נֶאֱמָן[6], וְנִשְׁבָּע שְׁבוּעַת הֶסֵּת וְנִפְטָר. וְכֵן אִם אָמַר: אַל תִּפְרָעֵנִי אֶלָּא בִּפְנֵי תַּלְמִידֵי חֲכָמִים אוֹ בִּפְנֵי רוֹפְאִים, וְאָמַר לוֹ: בִּפְנֵיהֶם[7] פְּרַעְתִּיךָ, וְאוֹתָן הָעֵדִים שֶׁפְּרַעְתִּיךָ בִּפְנֵיהֶם מֵתוּ אוֹ הָלְכוּ לָהֶם לְמְדִינַת הַיָּם - הֲרֵי זֶה נֶאֱמָן, וְנִשְׁבָּע הֶסֵּת וְנִפְטָר. אֲבָל אִם אָמַר לוֹ: אַל תִּפְרָעֵנִי אֶלָּא בִּפְנֵי פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי, וְאָמַר לוֹ: פְּרַעְתִּיךָ בִּפְנֵי אֲחֵרִים, וּמֵתוּ אוֹ הָלְכוּ לָהֶם לְמְדִינַת הַיָּם - אֵינוֹ נֶאֱמָן[8]; שֶׁמִּפְּנֵי טַעֲנָה זוֹ הִתְנָה עָלָיו וְאָמַר לוֹ: אַל תִּפְרָעֵנִי אֶלָּא בִּפְנֵי רְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן, שֶׁהֵם עוֹמְדִים עִמּוֹ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִדְחֶה אוֹתוֹ וְיֹאמַר: בִּפְנֵי אֲחֵרִים פְּרַעְתִּי וְהָלְכוּ לָהֶם.

2) משנה, שבועות לח: לפי הדפוסים שבידינו היום. אולם בכתבי־יד (וגם בכמה דפוסים) חולקה משנה ארוכה זו לשלש או לארבע משניות (וכן גם החלוקה במשנה שבמשניות), ומקומו של הדין שלפנינו הוא במשנה שניה בדף לט: 3) זה מוכח מלשון המשנה. 4) אפילו אם הלוה התנגד בפירוש לכך (ע"פ פירושם של הר"ן שם, והמגיד־משנה כאן). וכן פסק רבו רבינו יוסף מיגאש שם מא. וטעמו של דבר, מבואר בר"ן שם: אנן סהדי (ברור לנו, כאילו היינו עדים לזה) שהלוה הטוען: פרעתיך שלא בעדים - משקר, שאין זה מתקבל על הדעת שיעבור על התראת המלוה ויוציא על עצמו שם של כפרן. [בש"ך חו"מ סי' ע ס"ק ט, מביא דעת כמה פוסקים ראשונים שאם התנגד בפירוש לתנאי זה אינו צריך לפורעו בעדים, ודעת הרא"ש וה'טור' ורבינו ירוחם, שאם אמר המלוה אחר שהלוהו - אפילו כששתק הלוה אינו צריך לפורעו בעדים, ומכל־שכן כשהתנגד בפירוש. והש"ך עצמו מכריע: בשתק - צריך לפורעו בעדים, ובמוחה בפירוש - אינו צריך]. 5) אבל אם לא התנה בפירוש - אינו צריך לפרוע בעדים אע"פ שהלוהו בעדים. [בדין זה, וכן בדין "אל תפרעני אלא בפני פלוני ופלוני", ועדים אחרים מעידים שפרע בפניהם (ראה ה"ב) נטה רבינו מדרכו הסלולה לפסוק בכל מקום כרבותיו - רבי יוסף מיגא"ש ורבו הרי"ף - ובשתי הלכות אלו פסק בניגוד גמור לשיטתם. מחלוקתם זו מקורה בחילופי נוסחאות בגמרא, כמו שיתבאר בהלכה הבאה. והראב"ד בהשגותיו כאן נכנס לפשרה ואומר, שאם התנה בפני עדים אין הלוה נאמן, ואם שלא בעדים - נאמן ב'מיגו' שיכול לטעון: לא היה תנאי כזה (ראה מגיד־משנה וש"ך שם)]. 6) אפילו כשהתנה המלוה בפני עדים (ראה ראב"ד ומגיד־משנה). ודוקא כשאמר "בפני פלוני ופלוני", אבל אם אמר "פרעתיך בפני עדים" סתם - אינו נאמן (רמ"ה ו'טור' שם), והש"ך (שם) מסביר כך גם דעת רבינו. 7) בפני תלמידי־חכמים, ופירש שמותיהם. 8) ואם באו עדים והעידו שבפניהם פרע - פטור (ראה ה"ב).

ב. יֵשׁ נֶסְחָאוֹת מִן הַגְּמָרָא שֶׁכָּתוּב בָּהֶן, שֶׁהָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: אַל תִּפְרָעֵנִי אֶלָּא בְּעֵדִים, וְאָמַר לוֹ: פְּרַעְתִּיךָ בִּפְנֵי פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי וְהָלְכוּ לִמְדִינַת הַיָּם - אֵינוֹ נֶאֱמָן. וְטָעוּת סְפָרִים הוּא, וּלְפִיכָךְ טָעוּ הַמּוֹרִים[9] עַל פִּי אוֹתָן הַסְּפָרִים.

9) בהלכה הקודמת נתבאר, שזאת היא דעת הר"י מיגא"ש והרי"ף ע"פ נוסחתם בגמרא. [גדולה התמיהה, שרבינו משתמש בביטוי חריף כזה כלפי רבותיו, שדרכו להתייחס אליהם ביראת כבוד יתירה].

וּכְבָר חָקַרְתִּי עַל הַנֻּסְחָאוֹת הַיְשָׁנוֹת, וּמָצָאתִי בָּהֶן שֶׁהוּא נֶאֱמָן. וְהִגִּיעַ לְיָדִי בְּמִצְרַיִם מִקְצָת גְּמָרָא יְשָׁנָה, כָּתוּב עַל הַגְּוִילִים, כְּמוֹ שֶׁהָיוּ כּוֹתְבִין קֹדֶם לַזְּמַן הַזֶּה בְּקֵרוּב חֲמֵשׁ מֵאוֹת שָׁנָה. וּשְׁתֵּי נֶסְחָאוֹת מָצָאתִי מִן הַגְּוִילִים בַּהֲלָכָה זוֹ, וּבִשְׁתֵּיהֶם כָּתוּב: וְאִם אָמַר פָּרַעְתִּי בִּפְנֵי פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי וְהָלְכוּ לָהֶן לִמְדִינַת הַיָּם - נֶאֱמָן. וּמִפְּנֵי טָעוּת זוֹ שֶׁאֵרַע לְמִקְצָת

הַסְּפָרִים, הוֹרוּ מִקְצָת גְּאוֹנִים, שֶׁאִם אָמַר לוֹ: אַל תִּפְרָעֵנִי אֶלָּא בִּפְנֵי פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי, וּפְרָעוֹ בִּפְנֵי אֲחֵרִים - שֶׁאֵינוֹ נֶאֱמָן, אַף עַל פִּי שֶׁהֵבִיא עֵדִים שֶׁפְּרָעוֹ בִּפְנֵיהֶם. וְגַם זוֹ טָעוּת גְּדוֹלָה. וְהַדִּין הָאֱמֶת: שֶׁאִם בָּאוּ עֵדִים שֶׁפְּרָעוֹ בִּפְנֵיהֶם - נִפְטָר, וְאֵין כָּאן מִקּוֹם חֲשָׁשׁ. גַּם הַהוֹרָאָה הַזֹּאת - עַל פִּי סִפְרֵיהֶן, שֶׁכָּתוּב בָּהֶן בְּאוֹתוֹ שֶׁאָמַר לַחֲבֵרוֹ פְּרָעֵנִי בִּפְנֵי עֵדִים שֶׁשָּׁנוּ הֲלָכוֹת[10]: וְהָלַךְ וּפְרָעוֹ בִּפְנֵי עֵדִים[11]. וְטָעוּת סְפָרִים הוּא. וּמָצָאתִי בַּגְּוִילִים כָּתוּב: אֲזַל פַּרְעֵהּ בֵּינֵהּ לְבֵין דִּילֵהּ[12]. אַף עַל פִּי שֶׁהַסְּפָרִים מַגָּהִין, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ, כָּךְ יֵרָאֶה מִדִּין הַגְּמָרָא. וָעוֹד, דְּבָרִים שֶׁל דַּעַת הֵן[13]: וְכִי מֶה הָיָה לוֹ לַעֲשׂוֹת? אָמַר לוֹ: אַל תִּפְרָעֵנִי אֶלָּא בְּעֵדִים - פְּרָעוֹ בְּעֵדִים! וְכִי יֵשׁ לוֹ לֶאֱסֹר אֶת הָעֵדִים בְּבֵית הַסֹּהַר כָּל יְמֵיהֶם שֶׁלֹּא יֵלְכוּ?! וָעוֹד: אִם מֵתוּ, מַה יַּעֲשֶׂה? נִמְצָא זֶה פּוֹרֵעַ פַּעַם אַחַר פַּעַם לְעוֹלָם, עַד שֶׁיָּבִיא עֵדִים[14]. אִם כֵּן, נַעֲשֵׂית עֵדוּת זוֹ עֵדוּת בִּשְׁטָר[15]. וְנִמְצָא זֶה, כֵּיוָן שֶׁאָמַר: אַל תִּפְרָעֵנִי אֶלָּא בְּעֵדִים, נַעֲשֵׂית מִלְוָה בִּשְׁטָר. וְאֵין מִי שֶׁעָלָה עַל לִבּוֹ זֶה. אֲבָל וַדַּאי, אִם אָמַר: בִּפְנֵי פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי - הוּא הִכְסִיד עַל עַצְמוֹ, שֶׁפָּרַע בִּפְנֵי אֲחֵרִים וְהָלְכוּ לָהֶם. אֲבָל אִם בָּאוּ[16] וְהֵעִידוּ שֶׁפְּרָעוֹ - אֵין כָּאן בֵּית מֵחוֹשׁ. וְכָזֶה רָאוּי לָדוּן וּלְהוֹרוֹת.

10) תלמידי־חכמים לומדי הלכות, ולא ייחד "פלוני ופלוני". 11) שאינם לומדי הלכות. 12) בינו לבין עצמו. ביאור הדברים: בגמרא שם, מובא מעשה שבא לפני רב נחמן, שאמר המלוה אל תפרעני אלא בפני שוני הלכות, וטען הלווה שפרע בפני עדים שאינם שוני הלכות (לפי הנוסח שרבינו דוחה אותו), ופסק רב נחמן: מכיון שהודה המלוה – הרי זה פרעון גמור. ומזה למד הרי"ף, שאם לא הודה המלוה - אין הלוה נאמן, והוא־הדין אם אמר לו אל תפרעני אלא בפני פלוני ופלוני. ואומר רבינו כאן, שהנוסח הנכון הוא: "ביניה לבין דיליה", היינו הלוה טען שפרע שלא בעדים, ולפיכך כשהמלוה מכחיש - אין הלוה נאמן, אבל כשהוא מביא עדים אחרים שפרע - פטור. 13) השכל הישר מחייב זאת. 14) עד שימצא עדים אחרים ויביאם לבית־דין להעיד. 15) שהלווה אינו נאמן לטעון פרעתי. 16) העדים האחרים. והרי"ף והר"י מיגא"ש מקיימים הנוסחאות שדחה רבינו, וסוברים שנפסקה הלכה בגמרא בשני הדינים שלמעלה, שחייב לשלם. ונימוקם מבואר ברי"ף, שהרי זה כאילו פסל למפרע את עדותם של כל העדים לענין פרעון חוב זה, וכל תנאי שבממון - קיים. וביאר הראב"ד שאנו מאמינים לעדים שהלווה נתן למלוה כך וכך, אבל יכול לטעון הכסף שקבלתי הוא לפרעון חוב ישן - "סיטראי" בלשון הגמרא. [ב'מרדכי' שבועות סימן תשעא (מובא ברמ"א חו"מ שם סעיף ד, בשם 'יש מפרשים') כתב שהמלוה יכול לטעון "סיטראי". ומלשון הרמ"א משמע, שלדעת המחבר - שהיא גם שיטת רבינו - אמר זאת (ראה ש"ך שם ס"ק טו שפלפל בזה), ומזה יוצא שאין כל מחלוקת בדין זה בין רבינו לבין רבותיו, כי בטוען "סיטראי" מודה רבינו שהלוה חייב לשלם, וכשהעדים מעידים שאמר בפירוש שנותן המעות לפרעון אותו החוב - גם הרי"ף - לפי ביאורו של הראב"ד - מודה שפטור (ראה מגיד־משנה). ובש"ך שם ס"ק טז, פירש דעת הראב"ד, שגם אם מעידים שפרע בפירוש חוב זה, יכול המלוה לטעון "סיטראי" וצ"ע. אולם מלשונו של רבינו משמע ששיטתו נוגדת שיטת רבותיו. אגב, רש"י שם מפרש שהמלוה טוען עדי שקר הם, וזה לא כראב"ד].

ג. הִתְנָה[17] הַמַּלְוֶה עַל הַלְוֶה, שֶׁיִּהְיֶה נֶאֱמָן בְּכָל עֵת שֶׁיֹּאמַר שֶׁלֹּא פְרָעוֹ - הֲרֵי זֶה נוֹטֵל בְּלֹא שְׁבוּעָה[18], אַף עַל פִּי שֶׁטָּעַן שֶׁפְּרָעוֹ. וְאִם הֵבִיא עֵדִים שֶׁפְּרָעוֹ - אֵינוֹ נוֹטֵל כְּלוּם[19].

17) שם מב. 18) סתם נאמנות פירושו בלא שבועה, ואפילו במלוה על־פה. הדעת נוטה, שאם המלוה דרש נאמנות וחשש שמא יטעון הלווה פרעתי, בוודאי התכוון בלי שבועה, כי למה לו להכניס עצמו לחיוב שבועה (סמ"ע סי' עא ס"ק ב). בהלכה א, כתב רבינו: "ואמר אל תפרעני אלא בעדים" וכאן שינה וכתב "התנה", שינוי זה מלמדנו, שכאן המדובר בשעת ההלוואה, כי שלא בשעת הלוואה אין מקום לתנאים, שהרי הכסף כבר ביד הלוה, ואף־על־פי־כן כשקנו מידו (עשו קבלת קנין) מועיל אפילו אחר ההלוואה (מגיד־משנה). 19) כרב פפא שם שאמר: הלווה קיבל נאמנות המלוה נגד עצמו, אבל לא נגד עדים.

ד. הִתְנָה עָלָיו שֶׁיִּהְיֶה הַמַּלְוֶה נֶאֱמָן כְּשִׁנֵּי עֵדִים, אַף עַל פִּי שֶׁהֵבִיא עֵדִים שֶׁפְּרָעוֹ - הֲרֵי זֶה גּוֹבֶה מִמֶּנּוּ[20] בְּלֹא שְׁבוּעָה[21], שֶׁהֲרֵי הֶאֱמִינוֹ כְּשִׁנֵּי עֵדִים[22]. וַאֲפִלּוּ הֵבִיא מֵאָה עֵדִים (שֶׁפְּרָעוֹ - הֲרֵי גּוֹבֶה מִמֶּנּוּ בְּלֹא שְׁבוּעָה, וַאֲפִלּוּ הֵבִיא מֵאָה עֵדִים) שֶׁפְּרָעוֹ בִּפְנֵיהֶם; שֶׁהַשְּׁנַיִם כְּמֵאָה[23]. אֲבָל[24] אִם אָמַר לוֹ: הֲרֵי אַתָּה נֶאֱמָן עָלַי כִּשְׁלֹשָׁה, הוֹאִיל וְיָרַד[25] לְמִנְיָן[26], אִם פְּרָעוֹ בִּפְנֵי אַרְבָּעָה - הֲרֵי זֶה פָּרוּעַ[27]. זֶה שֶׁהֶאֱמִין הַמַּלְוֶה כִּשְׁנֵי עֵדִים, מַה תִּהְיֶה תַּקָּנָתוֹ[28] כְּשֶׁיִּפְרַע? יִקְרַע הַשְּׁטָר; אוֹ יָעִיד[29] זֶה הַמַּלְוֶה עַל עַצְמוֹ[30] שֶׁבִּטֵּל כָּל שְׁטָר שֶׁיֵּשׁ לוֹ עַל פְּלוֹנִי; אוֹ יָעִיד עַל עַצְמוֹ שֶׁלֹּא בִּפְנֵי הַלְוֶה[31] שֶׁקִּבֵּל כָּל חוֹב שֶׁיֵּשׁ לוֹ אֵצֶל פְּלוֹנִי[32].

20) שם מב. 21) נתבאר בהערה יז, שסתם נאמנות משמעותה בלא שבועה, ואפילו במלוה על־פה. [במלוה בשטר, הדבר פשוט שהכוונה ללא שבועה, שהרי גם בלי נאמנות נוטל בשבועה, כשהלוה טוען: פרעתי]. 22) ב'ספר התרומות' שער כו (מובא בש"ך שם ס"ק ב), שואל: למה אין אנו אומרים העמד ממון בחזקת בעלים, כמו בשתי כתי עדים המכחישות זו את זו? ומסביר, שאנו סומכים על הלוה עצמו שהאמין לו כשני עדים, וביטל לגמרי טענות עצמו נגדו, ולפיכך אין להגדיר טענת המלוה כמוכחשת, והרי זה כאילו פסל למפרע כל עדויות שבעולם לגבי פרעון חוב זה. 23) ראה הלכות עדות פי"ח ה"ג. 24) מסקנת הגמרא שם. 25) הלוה. 26) פירש מספר

גדול משנים. 27) שאנו אומרים, כשלשה האמינו, אבל לא כארבעה. כשאמר "כשנים" לא קבע מספר העדים אלא התכוון לעדות רגילה, שאינה פחות משנים. 28) כיצד יבטיח עצמו, שהמלוה לא יחזור ויתבע. 29) יצהיר בפני עדים. 30) במלוה על־פה. 31) לא נתבארה כוונתו, מה הוא ההבדל בין בפני הלוה או שלא בפניו (ראה משנה־למלך). 32) וכשיתבע המלוה שנית - יביא עדי ההודאה לבית־דין. מכאן אתה למד, שהנאמנות לגבי טענת פרעתי אין כוחה יפה לגבי הודאת המלוה, שהודאה ענין אחר הוא שעליו לא התנה. [מחלוקת ראשונים היא אם פרעון והודאה נידונים כשני ענינים או לא. 'בעל התרומות' בשער כו מביא תשובת הרי"ף, ששני ענינים הם, כדברי רבינו כאן. אולם רבינו זרחיה הלוי בשבועות שם פוסק להלכה, שהמלוה נאמן גם נגד עדי הודאה, וכן דעת רבינו ישעיה (הובא ב'טור' שם), וכן כתב גם הרשב"א (מובא ב'דרישה' סי' עא סק"ח). והרמב"ן במלחמותיו שם מחלק בין נאמנות לבין "אל תפרעני אלא בעדים", אם האמינו לומר שלא נפרע, אין כל טעם לחלק בין עדים לבין הודאת עצמו, אבל כשאמר אל תפרעני אלא בפני פלוני ופלוני - הרי זה כאילו פסל אחרים להעיד שבפניהם פרע, אבל לא פסלם להעיד שהודה. למעלה בה"ב נתבארה שיטת רבינו, שבדין אל תפרעני וכו' נאמנים גם אחרים להעיד שבפניהם פרע].

1 **ה. הֲרֵי שֶׁפְּרָעוֹ[33], וְטָעַן הַמַּלְוֶה שֶׁלֹּא נִפְרַע, וּפְרָעוֹ**
2 **פַּעַם שְׁנִיָּה מִפְּנֵי הַתְּנַאי[34] - הֲרֵי הַלּוֶה חוֹזֵר וְתוֹבֵעַ**
3 **אֶת הַמַּלְוֶה בַּדִּין, וְאוֹמֵר לוֹ: כָּךְ וְכָךְ אַתָּה חַיָּב לִי,**
4 **מִפְּנֵי שֶׁפְּרַעְתִּיךָ שְׁתֵּי פְּעָמִים. אִם הוֹדָה - יְשַׁלֵּם;**
5 **וְאִם כָּפַר - יִשָּׁבַע שְׁבוּעַת הֶסֵּת[35] עַל כָּךְ שֶׁלֹּא פְּרָעוֹ**
6 **אֶלָּא פַּעַם אַחַת[36]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[37].**

33) המדובר בהתנה שיפרענו בעדים, וטען הלווה שפרעו שלא בעדים. 34) שאם לא התנה - היה נשבע ונפטר. 35) כדין כל טוען מנה לי בידך, וזה כופר. 36) בר"ן שם מא: נושא ונותן בזה, כשהאמינו הלווה למלוה כשני עדים, ומביא דעת הראב"ד, שאחר הפרעון השני יכול הלווה לגבות מהמלוה החזרת הפרעון על־פי אותם העדים, משום שהאמינו למלוה רק על הפרעון בלבד, לא לענין טענת פרעון כפול (ה'טור' שם מביא שיטה זו בשם רב האי גאון) ומסיים שם הר"ן שדעת רבינו כאן אינה כן, כי הנאמנות נגד עדים כוחה יפה לכל הנוגע לפרעון זה. וכן כתב הר"י מיגא"ש בפירושו לשבועות שם (ראה 'טור' ו'בית יוסף' שם). 37) כגון שהאמינו כשני עדים (הר"י מיגא"ש שם). וצ"ע למה חייב שבועת היסת, הלא האמינו בלא שבועה? ואולי כוונתו, שהלווה פטרו משבועה כעין של תורה כדין נשבע ונוטל, אבל היסת שתיקנו חכמים לכל טענת כפירה - חלה גם בנידון.

7 **ו. הִתְנָה הַלּוֶה[38] שֶׁיִּהְיֶה נֶאֱמָן בְּכָל עֵת שֶׁיֹּאמַר**
8 **פָּרַעְתִּי - אֵינוֹ גּוֹבֶה בִּשְׁטָר זֶה לֹא מִן הַיּוֹרֵשׁ[39] וְלֹא**
9 **מִן הַלּוֹקֵחַ[40]. וַאֲפִלּוּ אָמַר לוֹ: לֹא פָּרַעְתִּי - אֵין**
10 **הַמַּלְוֶה טוֹרֵף בִּשְׁטָר זֶה מִן הַלָּקוּחוֹת, שֶׁמָּא עָשׂוּ**
11 **קְנוּנְיָא[41] עַל נְכָסָיו שֶׁל זֶה[42]. טָעַן הַלּוֶה בִּשְׁטָר זֶה**
12 **וְאָמַר: פָּרַעְתִּי מִקְצָתוֹ, וְהַמַּלְוֶה אוֹמֵר: לֹא פָּרַע**
13 **כְּלוּם - מְשַׁלֵּם הַמִּקְצָת שֶׁהוֹדָה בּוֹ, וְנִשְׁבָּע שְׁבוּעַת**
14 **הֶסֵּת[43]; שֶׁהֲרֵי הֶאֱמִינוּ[44]. וְאִם הִתְנָה עָלָיו שֶׁיִּהְיֶה**
15 **נֶאֱמָן בְּלֹא שְׁבוּעַת הֶסֵּת - אֵינוֹ נִשְׁבָּע.**

38) מקור דין זה ברי"ף כתובות פ"ט (אות שמו), והמדובר במלוה בשטר. 39) אם מת הלווה. 40) הקונה נכסי הלווה שהיו משועבדים למלוה, שבית־דין טוענים ליורש וכן ללוקח כל מה שהלווה יכול לטעון, והרי הלווה נאמן לומר פרעתי, ולפיכך טוען בית הדין: הלווה פרע. 41) הסכם למעשה תרמית. 42) ויחלקו ביניהם את הגזילה. 43) גם כשכופר הכל חייב שבועת היסת. ומשמיענו רבותא, שאפילו כשהודה במקצת אינו נשבע שבועת התורה אלא היסת. 44) נימוק למה פטור משבועת התורה. ולמה חייב שבועת היסת? מבואר ברי"ף שם באריכות. ותמצית דבריו: המלוה בשטר, אם הלווה טוען פרעתי - נשבע המלוה שלא נפרע ונוטל, ובמלוה על־פה - נשבע הלווה היסת ונפטר, ולפיכך אנו מפרשים את הנאמנות לביטול כוחו של השטר בלבד, ויהיה כמלוה על־פה שהטוען פרעתי נשבע היסת. [ב'בית חדש' חו"מ סי' עא אות לה מביא תמיהת רבים, שאם הועילה הנאמנות רק לבטל כוחו של השטר ונשאר מלוה על־פה, למה לא ישבע הלווה שבועת מודה במקצת? ותירץ, על־פי מה שנימקו (בבבא־מציעא ג.) שבועת מודה במקצת, מפני שהלווה רוצה לכפור הכל, אלא שאין אדם מעיז פניו בפני בעל־חובו וכו', וכאן שהאמינו - מעיז ומעיז].

16 **ז. הִתְנָה[45] הַמַּלְוֶה שֶׁיִּהְיֶה גּוֹבֶה בְּלֹא שְׁבוּעָה - הֲרֵי**
17 **זֶה גּוֹבֶה מִמֶּנּוּ בְּלֹא שְׁבוּעָה. אֲבָל אִם בָּא לִגְבּוֹת**
18 **מִיּוֹרְשָׁיו - יִשָּׁבַע[46] וְאַחַר כָּךְ יִגְבֶּה[47]. וְאִם הִתְנָה**
19 **שֶׁיִּגְבֶּה אַף מִן הַיּוֹרֵשׁ בְּלֹא שְׁבוּעָה - גּוֹבֶה בְּלֹא**
20 **שְׁבוּעָה. וְכֵן אִם הִתְנָה[48] שֶׁיִּגְבֶּה מִן הָעִדִּית[49] - גּוֹבֶה**
21 **מִן הָעִדִּית אַף מִן הַיּוֹרְשִׁין[50]; שֶׁכָּל תְּנַאי שֶׁבְּמָמוֹן -**
22 **קַיָּם. בָּא לִגְבּוֹת מִן הַלּוֹקֵחַ - לֹא יִטְרֹף אֶלָּא**
23 **בִּשְׁבוּעָה[51]; שֶׁאֵין זֶה מַתְּנָה לְאַבֵּד מָמוֹן חֲבֵרוֹ.**

45) גם זה ברי"ף שם. 46) כעין שבועת התורה, בנקיטת חפץ. 47) כדין כל הבא לגבות מנכסי יתומים. 48) מחלוקת אמוראים בגיטין נ. 49) השדה המעולה שבשדותיו. לפי דין התורה, מלוה גובה מהגרוע (זיבורית), וחכמים תיקנו שיגבה מבינונית. 50) כשהתנה בפירוש שיגבה עידית גם מן היורשים, אבל אם לא פירש "גם מן היורשים" גובה מזיבורית, כרב נחמן שם. והטעם, מפני שתיקנו חכמים לגבות מנכסי יתומים מן הזיבורית, אין לעקור תקנה זו אלא־אם־כן התנה בפירוש (על־פי פירושו של הרמב"ן, מובא במגיד־משנה כאן). 51) אפילו התנה בפירוש שיגבה מהלוקח בלי שבועה.

יום חמישי כ"ד סיון ה'תשע"ט

פֶּרֶק שִׁשָּׁה עָשָׂר[1]

1) מבאר דין אומר זרוק לי חובי והיפטר, ודין אומר הולך

מנה לפלוני, ודין אומר מנה לי בידך תנהו לפלוני במעמד שלושתם, ודין המחהו אצל חנווני, ודין חנווני המקיפו, ודין שטר שהיה ביד שליש, ודין שטר שנמצא בין שטרות פרועים.

1 **א. הַחוֹב בְּאַחֲרָיוּת הַלּוָה[2] עַד שֶׁיִּפְרָעֶנוּ לְיַד הַמַּלְוֶה**
2 **אוֹ לְיַד שְׁלוּחוֹ[3]. אָמַר לוֹ הַמַّלְוֶה: זְרֹק לִי חוֹבִי**
3 **וְהִפָּטֵר[4], וּזְרָקוֹ[5], וְאָבַד אוֹ נִשְׂרַף קֹדֶם שֶׁיַּגִּיעַ לְיַד**
4 **הַמַּלְוֶה - פָּטוּר. אָמַר לוֹ: זְרֹק לִי חוֹבִי בְּתוֹרַת גִּטִּין[6],**
5 **הָיוּ הַמָּעוֹת קְרוּבוֹת לַלּוָה[7] - חֲרֵי עֲדַיִן בְּאַחֲרָיוּתוֹ;**
6 **הָיוּ קְרוּבוֹת לַמַּלְוֶה[8] - נִפְטַר הַלּוָה; מֶחֱצָה עַל**
7 **מֶחֱצָה[9], אִם אָבְדוּ מִשָּׁם אוֹ נִגְנְבוּ - מְשֻׁלָּם הַלּוָה**
8 **מֶחֱצָה[10].**

2) בקידושין מז: אמרו: "לאונסים - כולי עלמא לא פליגי (אין אדם חולק) דברשות לווה קיימי", כלומר, אם נגנבו או נאנסו מפסיד הלווה. 3) של המלווה, שעשהו שליח לקבל את הכסף מידי הלווה. ואפילו אמר זרוק לי חובי וזרקו קרוב למלווה, ונאבד - חייב, שהרי זה כאומר: זרוק ושמור עד שיגיע לידי (גיטין עח:). 4) גיטין שם. 5) אפילו רחוק מרשותו של מלווה (לחם משנה. והמגיד משנה גורס "וזרקו לו" (וכן הוא בכתב־יד תימן) ומפרש: "לו" הכוונה לרשותו ויצא לו, שאם לא זרקו לרשותו של המלווה הוא חייב באחריות, וזה כדעת הרשב"א בגיטין שם). 6) היו עומדים ברשות הרבים או בחצר שאינה של שניהם ואמר לו: זרוק לי חובי לפי מה שקבעו חכמים בדין גט אשה בהיותה עומדת במקום כזה וזרקו לה (ראה גיטין שם). 7) בתחום שמירתו - שהלווה יכול לשמור אותם והמלווה אינו יכול (השווה רבינו פרק ד מהלכות אישות הלכה כב ופרק ה מהלכות גירושין הלכה יד). 8) שהמלווה יכול לשמור אותם והלווה אינו יכול (שם). 9) שניהם יכולים, או שניהם אין יכולים - לשמור אותם (שם). 10) מפני שהמעות באחריות שניהם. בגט אשה אמרו: מגורשת ואינה מגורשת, פירוש, ספק מגורשת (גיטין שם).

9 **ב. הָיָה רְאוּבֵן חַיָּב לְשִׁמְעוֹן מָנֶה, וְאָמַר לְלֵוִי: הוֹלֵךְ**
10 **לְשִׁמְעוֹן מָנֶה זֶה שֶׁאֲנִי חַיָּב לוֹ, אִם בָּא לַחֲזֹר - אֵינוֹ**
11 **חוֹזֵר[11], וְהוּא חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתוֹ עַד שֶׁיַּגִּיעַ הַמָּנֶה**
12 **לְשִׁמְעוֹן. הֶחֱזִיר לֵוִי אֶת הַמָּנֶה לִרְאוּבֵן - שְׁנֵיהֶן[12]**
13 **חַיָּבִין בְּאַחֲרָיוּתוֹ[13] עַד שֶׁיַּגִּיעַ לְיַד שִׁמְעוֹן כָּל חוֹבוֹ.**

11) אינו יכול לדרוש מהשליח שיחזיר לו מעותיו, משום שכבר זכה בהן המלווה, שהאומר הולך בפירעון חוב כאומר זכה לו (בפרק ד מהלכות זכייה ומתנה הלכה ד כותב רבינו, שבמתנה הולך אינו כזכי והסכים לו הראב"ד). ואף על פי כן עדיין הן באחריות הלווה, כמו שמבאר רבינו בסמוך, לפי שלא קיבל רשות מהמלווה לשלוח לו על ידי זה (גיטין יד: כרב). 12) השליח והלווה. 13) שאם העני ראובן ואין לו ממה לפרוע - גובה מהשליח, אבל אם אפשר לגבות מראובן אינו יכול לגבות מהשליח. וכן גם דעת הרי"ף בתשובה (הובאה במגיד משנה ועיין לחם משנה).

14 **ג. רְאוּבֵן[14] שֶׁהָיָה חַיָּב לְשִׁמְעוֹן מָנֶה, וְאָמַר שִׁמְעוֹן**
15 **לִרְאוּבֵן: מָנֶה שֶׁיֵּשׁ לִי בְּיָדְךָ תְּנֵהוּ לְלֵוִי, וְהָיוּ**
16 **שְׁלָשְׁתָּן עוֹמְדִין[15], וְקִבֵּל לֵוִי[16], וְנִמְצָא רְאוּבֵן עָנִי**
17 **וְאֵין לוֹ מַה שֶּׁיִּגְבֶּה מִמֶּנּוּ - חֲרֵי לֵוִי חוֹזֵר בַּחוֹב שֶׁל**
18 **שִׁמְעוֹן[17], שֶׁזֶּה[18] הִטְעָהוּ. וְאִם יָדַע לֵוִי שֶׁהוּא עָנִי,**
19 **אוֹ שֶׁהָיָה עָשִׁיר בְּאוֹתָהּ שָׁעָה וְהֶעֱנִי - אֵינוֹ יָכוֹל**
20 **לַחֲזֹר, שֶׁחֲרֵי קִבֵּל. טָעַן לֵוִי שֶׁהָיָה רְאוּבֵן עָנִי**
21 **וְהִטְעָהוּ, וְשִׁמְעוֹן אוֹמֵר: עָשִׁיר הָיָה וְהֶעֱנִי - יֵרָאֶה**
22 **לִי, שֶׁעַל שִׁמְעוֹן לְהָבִיא רְאָיָה[19] וְאַחַר כָּךְ יִפָּטֵר[20]**
23 **מֵחוֹב לֵוִי; לֹא יִהְיֶה אֶלָּא שׁוֹבֵר[21] בְּיָדוֹ, אוֹמְרִים**
24 **לוֹ[22]: קַיֵּם שׁוֹבָרְךָ וְהִפָּטֵר.**

14) ירושלמי קידושין פרק ג הלכה ד. ביאור הרי"ף בבא מציעא פרק המקבל, תקעט. 15) שנעשית ההמחאה בנוכחות שלושתם. בגמרא ובפוסקים: "במעמד שלושתן". 16) הסכים לכך, ובזה קנה לוי החוב של ראובן ואינו יכול לחזור בו ונפרע החוב שהיה לו על שמעון ואינו יכול לחזור בו (ראה רבינו פרק ו מהלכות מכירה הלכה ח). 17) בכתב יד תימן הנוסחה: בחובו של שמעון, והכוונה, שלוי חוזר ותובע חובו משמעון. 18) שמעון. 19) במגיד משנה מבאר, שהמדובר כשלוי מוציא שטר חוב על שמעון, ואם כן על שמעון להוכיח שהשטר נפרע, אבל במִלוה על פה - חובת ההוכחה על לוי, שהרי שמעון יכול לטעון פרעתי ויהיה נאמן בשבועת היסת, ולפיכך נאמן גם לומר עשיר היה והעני במיגו, שאם רצה לשקר היה יכול לטעון - פרעתי (ראה שולחן ערוך חושן משפט סימן קכו סעיף יא). 20) ואם לא הביא ראייה יישבע לוי וייטול (שולחן ערוך שם). 21) לא יהא כוחה של ההמחאה גדול מכוחו של שובר. 22) כלומר, היינו אומרים לו ללווה המוציא את השובר: קיים שוברך והיפטר, ואם לא קיימו אינו נאמן לומר פרעתי - כך בנידון שלפנינו על שמעון להביא ראייה שנפרע החוב. היינו, שראובן עשיר היה בשעה שהמחהו אצלו.

25 **ד. כְּבָר בֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת מֶקַח וּמִמְכָּר[23], שֶׁרְאוּבֵן**
26 **שֶׁלֹּא הָיָה לוֹ אֵצֶל שִׁמְעוֹן[24] כְּלוּם, וְהָיָה רְאוּבֵן חַיָּב**
27 **לְלֵוִי מָנֶה, וְהִמְחָהוּ אֵצֶל שִׁמְעוֹן, אַף עַל פִּי**
28 **שֶׁהִמְחָהוּ בְּמַעֲמַד שְׁלָשְׁתָּן - לֹא קָנָה.[25] וְאִם רָצָה**
29 **שִׁמְעוֹן שֶׁלֹּא יִתֵּן - לֹא יִתֵּן; וְאִם נָתַן[26] - חוֹזֵר וְגוֹבֶה**
30 **מֵרְאוּבֵן, שֶׁחֲרֵי עַל פִּיו נָתַן. וְכֵן אִם רָצָה לֵוִי לַחֲזֹר**
31 **וְלוֹמַר: אֵינִי רוֹצֶה לִגְבּוֹת מִשִּׁמְעוֹן - חוֹזֵר וְגוֹבֶה**
32 **מֵרְאוּבֵן. וְאַף עַל פִּי שֶׁנִּפְרַע מִקְצָת מִשִّמְעוֹן - חוֹזֵר**
33 **וְגוֹבֶה הַשְּׁאָר מֵרְאוּבֵן.**

23) בפרק ו מהלכות מכירה הלכה ט. 24) אמר ללוי שיגבה החוב משמעון. 25) הואיל ושמעון אינו חייב לו כלום - שלושתם יכולים לחזור בהם. 26) שמעון ללוי.

34 **ה. חֲנָנִי[27] שֶׁהָיָה נוֹתֵן לְבַעַל הַבַּיִת מִן הַחֲנוּת כָּל**
35 **מַה שֶּׁיִּרְצֶה[28] בְּתוֹרַת הַלְוָאָה, וּמַקִּיפוֹ עַד שֶׁיִּתְקַבֵּץ**
36 **הַכֹּל[29] וּפוֹרֵעַ לוֹ[30], וְאָמַר לוֹ בַּעַל הַבַּיִת: תֵּן לַפּוֹעֲלִים**
37 **סֶלַע, אוֹ לְבַעַל חוֹבִי מָנֶה שֶׁיֵּשׁ לוֹ אֶצְלִי, וַאֲנִי אֶתֵּן**

לָךְ, וַהֲרֵי הַחֶנְוָנִי אוֹמֵר: נָתַתִּי, וְהַפּוֹעֵל אוֹ בַּעַל חוֹבוֹ אוֹמֵר: לֹא לָקַחְתִּי - הְרֵי הַפּוֹעֵל אוֹ בַּעַל חוֹב נִשְׁבָּע[31] וְנוֹטֵל מִבַּעַל הַבַּיִת חוֹבוֹ, וְכֵן הַחֶנְוָנִי נִשְׁבָּע[32] וְנוֹטֵל מִבַּעַל הַבַּיִת מַה שֶּׁטָּעַן שֶׁנָּתַן, שֶׁהֲרֵי הוּא אָמַר לוֹ לִתֵּן. וְהַפּוֹעֵל נִשְׁבָּע בְּמַעֲמַד הַחֶנְוָנִי, וְכֵן הַחֶנְוָנִי בְּמַעֲמַד הַפּוֹעֵל אוֹ בַּעַל חוֹב, כְּדֵי שֶׁיְּכַלְּמוּ[33] זֶה מִזֶּה[34]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. וּשְׁבוּעָה זוֹ תַּקָּנַת חֲכָמִים הִיא[35] בִּנְקִיטַת חֵפֶץ[36], מִפְּנֵי שֶׁבָּאִין שְׁנֵיהֶן לִטֹּל. לְפִיכָךְ, אִם מֵת הַחֶנְוָנִי[37] - נוֹטֵל בַּעַל חוֹב בְּלֹא שְׁבוּעָה[38], וְכֵן אִם מֵת פּוֹעֵל אוֹ בַּעַל חוֹב - הַחֶנְוָנִי נוֹטֵל בְּלֹא שְׁבוּעָה[39]; שֶׁהֲרֵי אֵין בַּעַל הַבַּיִת מַפְסִיד כְּלוּם, וְאֵינוֹ מְשַׁלֵּם אֶלָּא תַּשְׁלוּם אֶחָד[40].

27) שבועות מה: 28) לרבות כסף מזומן. 29) לסכום מסויים. 30) בבת אחת (על פי ביאורו של הר"י מיגא"ש שם מז:). 31) לא לקחתי. 32) נתתי (שם) כתנא קמא: "הוא נשבע ונוטל והם נשבעין ונוטלים", ואף על פי שאחד מהם ודאי נשבע לשוא. ולא כבן ננס השואל: כיצד? אלו ואלו באים לידי שבועת שוא. 33) שבועות מז: ירושלמי שם פרק ז הלכה ה: רבי אומר: אומר אני - אלו נשבעין בפני אלו מפני הבושה. 34) ומפני בעל הבית אינם מתביישים, שהרי אינו יודע מי משקר ולפיכך אינם נשבעים בפניו. 35) ונקראת שבועת המשנה, מפני שחכמי המשנה תיקנוה. מן התורה שניהם נוטלים בלא שבועה, שאין נשבעים על טענת שמא (כמבואר בפרק א מהלכות טוען ונטען הלכה א) - והרי בעל הבית טענתו שמא - אלא משום הפסדו של בעל הבית המשלם פעמיים, אמרו חכמים: שניהם נשבעים ונוטלים (מגיד משנה). 36) כעין שבועת התורה (ירושלמי שבועות פרק ז הלכה ו: "כולהון כעין של תורה ירדו להם"). 37) ויורשיו אינם יודעים אם נתן או לא, נמצא שאין כאן טענת ברי אלא מצד בעל החוב. 38) כדין של תורה, כמבואר למעלה. 39) הרמב"ן והרמ"ה חולקים על רבינו בדין מתו פועלים. ודעתם, שהחנווני צריך להישבע. ומנמקים: הרי זה כאומר לחבירו מנה לי בידך והלה אומר איני יודע, (החנווני טוען מנה לי בידך ובעל הבית טוען: איני יודע, שהרי מתו הפועלים ולא אמרו שלקחו ממך) שאינו נוטל אפילו בשבועה, אלא שחכמים עשו תקנה לחנווני שייטול בשבועה ולפיכך לעולם אין נוטלים בלי שבועה, אפילו כשבעל הבית אינו מפסיד כלום (מגיד משנה). 40) ואינו מפסיד כלום, שהרי הוא מודה שחייב לשלם פעם אחת ולא תיקנו שבועה זו אלא משום הפסדו של בעל הבית (במגדל עוז מציין: "מתשובת גאון" וראה מגיד משנה).

ו. הַחֶנְוָנִי אוֹמֵר: אַתָּה אָמַרְתָּ לִתֵּן לָזֶה מָנֶה, אוֹ צִוִּיתָ וְאָמַרְתָּ לִי: אִם יָבוֹא פְּלוֹנִי תֵּן לוֹ, וּבַעַל הַבַּיִת אוֹמֵר: לֹא אָמַרְתִּי לְךָ - הְרֵי בַּעַל הַבַּיִת נִשְׁבָּע הֶסֵּת[41] וְנִפְטָר, וְהַחֶנְוָנִי עוֹשֶׂה דִּין עִם זֶה[42] שֶׁנָּתַן לוֹ[43]. וְכֵן אִם אָמַר הַחֶנְוָנִי לְבַעַל הַבַּיִת הַמַּקִּיפוֹ: כָּתוּב בְּפִנְקְסֵי שֶׁיֵּשׁ לִי אֶצְלְךָ מָנֶה, וּבַעַל הַבַּיִת אוֹמֵר: אֵינִי יוֹדֵעַ - נִשְׁבָּע בַּעַל הַבַּיִת הֶסֵּת[44] שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ וְנִפְטָר, כְּדִין כָּל טוֹעֵן עַל חֲבֵרוֹ לְכָל דָּבָר, וְאֵין בָּזֶה תַּקָּנַת חֲכָמִים[45].

41) תקנת חכמים שחנווני נשבע ונוטל, תוקנה רק כשבעל הבית מודה שציווה לחנווני ליתן לפועלים, אבל לא כשהוא מכחיש את טענת החנווני בעיקר השליחות. והרי זה ככל טוען על חבירו והלה כופר בכל, שנשבע היסת ונפטר (שבועות מה:). 42) שלפי דבריו, נתן לו. בש"ך חושן משפט סימן צא סעיף קטן כו מבואר, שאם הפועל מכחיש ואומר: לא לקחתי כלום מן החנווני - בעל הבית פטור אפילו משבועת היסת לדברי הכל, משום שאין כאן כפירת ממון, שהרי החנווני אינו יכול להוציא ממנו ממון בלי שבועה, אפילו אם היה מודה שציווה לתת (ראה סמ"ע שם). 43) ואם הוא כופר, נשבע היסת ונפטר. 44) בשבועות מה. שנינו: "חנווני על פנקסו כיצד? לא שיאמר לו כתוב בפנקסי שאתה חייב לי מאתיים זוז וכו'", כלומר, שבועה שתיקנו חכמים ביחסי חנווני עם בעל הבית אינה בכגון שיאמר לו כתוב בפנקסי ובעל הבית אומר - אינו יודע. 45) שיישבע החנווני וייטול, כי תקנה זו נאמרה רק בדין שנתבאר למעלה הלכה ה, אבל בטענת איני יודע נשבע בעל הבית היסת, כדין כופר בכל, ופטור.

ז. רְאוּבֵן שֶׁהוֹצִיא שְׁטַר חוֹב שֶׁיֵּשׁ לְלֵוִי עַל שִׁמְעוֹן, וְטָעַן שֶׁלֵּוִי נְתָנוֹ לוֹ בִּכְתִיבָה וּמְסִירָה[46], וְאָבַד הַשְּׁטָר שֶׁהִקְנָהוּ בּוֹ, אוֹ שֶׁטָּעַן שֶׁהִקְנָהוּ לוֹ עַל גַּב הַקַּרְקַע[47] - הֲרֵי זֶה גּוֹבֶה אוֹתוֹ[48] מִשִּׁמְעוֹן[49], הוֹאִיל וְיוֹצֵא מִתַּחַת יָדוֹ. טָעַן שִׁמְעוֹן שֶׁפָּרַע לְלֵוִי, וְאָמַר: יִשָּׁבַע לִי[50] - יִשָּׁבַע לֵוִי לְשִׁמְעוֹן[51], וְאַחַר כָּךְ יִגְבֶּה רְאוּבֵן[52]. הוֹדָה לוֹ שֶׁפָּרַע[53] - יְשַׁלֵּם לֵוִי לִרְאוּבֵן[54]. טָעַן לֵוִי שֶׁלֹּא מָכַר וְלֹא נָתַן שְׁטָר[55] זֶה - נִשְׁבָּע[56] הֶסֵּת וְנִפְטָר[57].

46) וקנאו, כמבואר בפרק ו מהלכות מכירה הלכה יא: "וכיצד יקנה השטר? שיכתוב לו המקנה (בשטר אחר) קנה שטר פלוני ... וימסור לו השטר (שטר החוב) ונמצא שנקנה בכתיבה ומסירה" (מלשון רבינו שם, על פי בבא בתרא עז). 47) רבינו לשיטתו (בהלכות מכירה שם הלכה יד) שהשטר נקנה אגב קרקע בכל מקום שהוא בלא כתיבה ומסירה. 48) "ואין צריך עדים לעניין קנייתו" (רבינו שם) אפילו אם לוי (המלווה - המוכר) מכחישו (עיין בית יוסף שם סימן צה). 49) ואין לוי יכול לעכב, אבל שמעון יכול לטעון הבא ראייה, שהמלווה שלי כתב ומסר לך ובית דין מקבל טענתו ומחייבים את ראובן להביא ראייה, כמו שמבואר בדברי רבינו (שם): "אבל צריך עדים לעניין תביעה, שהרי הנתבע אומר מי יאמר לי שבעל דברים שלי כתב ומסר לך" (מגיד משנה, ועיין ראב"ד שם). 50) שלא פרעתי. 51) נתבאר למעלה (פרק י"ד הלכה ב) שעל פי דרישת הלווה משביעים את המלווה אף על פי שהשטר בידו. ואם לא רצה (לוי) להישבע, אף על פי שלא הודה שנפרע, חייב לשלם ללוקח (=לראובן, מגיד משנה בשם העיטור). 52) משמעון, ואינו יכול לגבות מלוי, שהרי מכר לו שטר טוב שלא נפרע. 53) ונאמן הוא בכך, אפילו אם יש עדים על הקנייה, שהרי

אם רצה מוחל החוב לשמעון אף על פי שמכרו בינתיים לראובן, כמו שנתבאר בפרק ו מהלכות מכירה הלכה יב (מגיד משנה). 54) כל הסכום הנקוב בשטר ואפילו כשקנאו בפחות מסכום זה. כגון שהשטר היה על סך אלף זוז ומכרו במאה - משלם אלף. וכתב במגיד משנה שאפילו אם הוא טוען שנפרע כבר קודם המכירה והמקח בטל לגמרי ואין עליו לשלם יותר ממה שקיבל, אין אנו מאמינים לו וצריך לשלם כל הכתוב בשטר, והטעם: הואיל וכל נאמנותו שנפרע אינו אלא מדין מיגו, מתוך שאם רצה מוחלו ומכיוון שאילו מחלו היה מחוייב לשלם כל מה שבשטר (כמבואר בפרק ז מהלכות חובל ומזיק הלכה י) כך אם טען נפרעתי משלם כל מה שבשטר (ועיין ש"ך שם סימן סו סעיף קטן לו). 55) והשטר נפרע (מגיד משנה). 56) לוי. 57) אם אין לראובן עדים שקנה את השטר. ומה שאמרו למעלה (בהערה) שאינו צריך עדים לעניין קנייתו, היינו רק לעניין שלוי לא יוציא מידו את השטר, אבל לעניין גביית ממון מלוי (המלווה) צריך להביא ראייה ואם אינו מביא - נשבע לוי היסת ונפטר כדין כל תובע ממון מחבירו והוא מכחיש (מגיד משנה).

ח. שְׁטָר[58] שֶׁהָיָה בְּיַד שָׁלִישׁ, וְהוֹצִיאוֹ מִתַּחַת יָדוֹ בְּבֵית דִּין וְאָמַר[59]: פָּרוּעַ הוּא - נֶאֱמָן, אַף עַל פִּי שֶׁהַשְּׁטָר מְקֻיָּם; שֶׁאִלּוּ רָצָה, הָיָה שׁוֹרְפוֹ אוֹ קוֹרְעוֹ. וְכֵן אִם מֵת הַשָּׁלִישׁ וְנִמְצָא כְּתָב[60] יוֹצֵא מִתַּחַת יְדֵי הַשָּׁלִישׁ שֶׁשְּׁטָר זֶה הַמֻּנָּח אֶצְלוֹ פָּרוּעַ הוּא - הֲרֵי זֶה פָּרוּעַ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין עֵדִים עַל הַכְּתָב[61]. אֲבָל כְּתָב[62] שֶׁיָּצָא מִתַּחַת יְדֵי מַלְוֶה שֶׁשְּׁטָר פְּלוֹנִי פָּרוּעַ, אֲפִלּוּ הָיָה בִּכְתַב יְדֵי הַמַּלְוֶה - אֵינוֹ אֶלָּא כְּמִשַּׁחֵק[63].

58) סנהדרין לא. 59) השליש. 60) שם עמוד ב: בבא מציעא כא. 61) המשך הברייתא שם: "אין עליו עדים ויצא מתחת ידי שליש כשר" ומפרש רבינו שמת השליש ונמצא בין שטרותיו כתב ששטר זה פרוע ואין עליו עדים (ראה לחם משנה וש"ך שם סימן נו סעיף קטן יב). והטעם, שהרי המלווה שמסר שטרו לשליש - האמינו. 62) בכתב־יד תימן מתחילה כאן הלכה ט. 63) ופסול (בבא מציעא כ:).

ט. הָיוּ עֵדִים עַל הַכְּתָב[64]: אִם הָיוּ מְקֻיָּמִין - הֲרֵי הַשְּׁטָר פָּרוּעַ[65]; וְאִם אֵין עָלָיו קִיּוּם - יִשְׁאֲלוּ הָעֵדִים הַחֲתוּמִין עַל זֶה הַשּׁוֹבֵר. אִם לֹא יָדְעוּ אוֹ שֶׁאֵין הָעֵדִים מְצוּיִין, הוֹאִיל וּמִתַּחַת יְדֵי הַמַּלְוֶה אוֹ מִתַּחַת יְדֵי יוֹרְשָׁיו יָצָא - אֵין הַשּׁוֹבֵר כְּלוּם[66].

64) היוצא מתחת ידי המלווה. 65) שאין בית דין מקיימים חתימת עדי השובר, אלא אם בירור שהשטר פרוע (שם כא.). 66) אנו תולים שהמלווה הכינו, שמא יביא הלווה הכסף בערב שבת ולא יספיק לכתוב שובר ויעכב הלווה את הפירעון (שם כ:).

י. נִמְצָא[67] הַשְּׁטָר[68] בֵּין שְׁטָרוֹת פְּרוּעִין[69] - הֲרֵי זֶה פָּרוּעַ, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין עֵדִים עַל הַכְּתָב הַנִּמְצָא. וְכֵן אִם נִמְצָא כָּתוּב בְּגוּפוֹ שֶׁל שְׁטָר, בֵּין מִפָּנָיו[70] בֵּין מֵאַחוֹרָיו[71], וַאֲפִלּוּ בְּמִקְצָתוֹ[72]: שְׁטָר זֶה פָּרוּעַ, אוֹ נִפְרַע מִמֶּנּוּ כָּךְ וְכָךְ - עוֹשִׂין עַל פִּי הַכְּתָב, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין עַל הַכְּתָב עֵדִים, וְאַף עַל פִּי שֶׁיָּצָא מִתַּחַת יְדֵי הַמַּלְוֶה; שֶׁאִלּוּ לֹא נִפְרַע - לֹא הָיָה כּוֹתֵב עַל הַשְּׁטָר[73].

67) שם. 68) שטר חוב שהשובר משתייך אליו (ראה מגיד משנה לקמן פרק י"ז הלכה ב). 69) כגון, שמקומו של שטר החוב מערער את כוחו. 70) בין השורות. 71) בצידו החלק, בין כנגד הכתב בין שלא כנגדו. 72) בכתב יד תימן: בקצתו. וכן הגיה הש"ך סימן סה, סעיף קטן עא. ומפרש: בשולי השטר אחר חתימת העדים (ראה סמ"ע שם סעיף קטן ע). 73) ברייתא שם: "סמפון ... או שיוצא לאחר חיתום שטרות כשר" ובגמרא שם נימקו: "דאי לאו דפריע לא הווה מרע ליה לשטריה" (אלמלא נפרע לא היה המלווה מערער כוחו על ידי כתיבת השובר עליו).

יא. הַמּוֹצֵא[74] שְׁטָר[75] בֵּין שְׁטָרוֹתָיו וְאֵין יוֹדֵעַ מַה טִּיבוֹ[76] - יִהְיֶה מֻנָּח[77] עַד שֶׁיָּבוֹא אֵלִיָּהוּ.

74) משנה שם כ. 75) שאינו שלו. 76) אם הלווה הפקידו או המלווה. 77) אצלו, ולא יחזירו לא לזה ולא לזה (רש"י שם).

יב. הָאוֹמֵר לְבָנָיו[78]: שְׁטָר בֵּין שְׁטָרוֹתַי פָּרוּעַ וְאֵינִי יוֹדֵעַ אֵיזֶה הוּא - שְׁטָרוֹתָיו כֻּלָּן פְּרוּעִין[79]. נִמְצָא לְאֶחָד[80] שָׁם[81] שְׁנֵי שְׁטָרוֹת[82] - הַגָּדוֹל פָּרוּעַ[83], וְהַקָּטָן אֵינוֹ פָּרוּעַ. אָמַר לַחֲבֵרוֹ[84]: שְׁטָר לְךָ בְּיָדִי פָּרוּעַ - הַגָּדוֹל פָּרוּעַ, וְהַקָּטָן אֵינוֹ פָּרוּעַ. חוֹב לְךָ בְּיָדִי[85] פָּרוּעַ - כָּל שְׁטָרוֹת שֶׁיֵּשׁ לוֹ עָלָיו כֻּלָּן פְּרוּעִין.

78) מְצֻוֶּה בשעת מיתה. 79) כל לווה הטוען שטר שלי פרוע נאמן, מפני שכל שטר ושטר הוא ספק פרוע (משנה בבא בתרא קעג.). 80) ללווה אחד. 81) בין שטרותיו של המְצֻוֶּה. 82) של שתי הלוואות על סכומים שונים ואם כן שטר אחד מהם אינו פרוע, שהרי רק על שטר אחד אמר שהוא פרוע. 83) הלווה יכול לטעון שהגדול פרוע, שהמוציא מחבירו עליו הראייה (מגיד משנה). 84) שם בגמרא ומאותו הטעם: שיד בעל השטר על התחתונה. 85) נוסח זה אינו ברור, אפשר לפרשו - שטר חוב אחד מן השטרות שלך הנמצאים בידי ומשמע גם החוב הכולל שלווית ממני, והואיל וניתן להתפרש לכאן ולכאן - יד בעל השטר על התחתונה וכולם בחזקת פרועים, ואם בא הלווה וטען שפרע את כולם - נאמן (מגיד משנה בשם הר"י מיגאש).

פֶּרֶק שִׁבְעָה עָשָׂר[1]

1) מבאר דין הבא ליפרע מן היורשים או יורש הבא ליפרע מן היורש, ושאין אדם מוריש שבועה לבניו, ודין שטרות של יתומים על יתומים. שאין מגבים בהם ואין קורעים אותם, ודין נשבעים שלא פקדנו אבינו, ודין אומר אמר לנו אבא לא לוויתי, ודין יורש שבא ליפרע בשטר שיש בו נאמנות, ודין יורש קטן שהיה שטר חוב לאביו ויצא עליו

שובר אחר מיתת אביו, ודין מוציא שטר חוב כתוב בבבל שמגבהו ממעות בבל.

א. מַלְוֶה שֶׁמֵּת[2], וּבָא הַיּוֹרֵשׁ לִתְבֹּעַ אֶת הַלּוֶה בִּשְׁטָר שֶׁעָלָיו, וְאָמַר: פָּרַעְתִּי לְאָבִיךָ, וְהַיּוֹרֵשׁ אוֹמֵר: אֵינִי יוֹדֵעַ - אוֹמְרִים לוֹ[3]: עֲמֹד וְשַׁלֵּם לוֹ[4]. אָמַר: יִשָּׁבַע לִי - הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע בִּנְקִיטַת חֵפֶץ[5]: שֶׁלֹּא פִּקְּדָנוּ אַבָּא[6] עַל יְדֵי אַחֵר וְשֶׁלֹּא אָמַר לָנוּ אַבָּא בְּפִיו וְשֶׁלֹּא מָצִינוּ[7] בֵּין שְׁטָרוֹתָיו שֶׁל אַבָּא[8] שֶׁשְּׁטָר זֶה פָּרוּעַ[9], וְגוֹבֶה.

2) משנה, שבועות מה. וגמרא שם מח. 3) הדיינים אומרים ללווה. 4) ליורש, ואין משביעים אותו. דין זה מבואר בגמרא שם, ששאלו בלשון תמיהה: אבוהון שקיל בלא שבועה, ואינהו שקלי בשבועה (אביהם היה נוטל בלא שבועה, והם (היתומים) נוטלים רק בשבועה)? נתבאר למעלה פי"ד ה"ב שהלווה אינו נאמן לומר "שטר זה פרוע", ואין משביעים את המלוה אלא כשדורש הלווה מעצמו שישבע. 5) של מצוה. מכיון שאביו היה מחויב שבועה חמורה כזו כשהלווה טוען: ישבע לי שלא פרעתי - מחוייבים גם יורשיו בשבועה כזו. 6) שלא הודיע לנו לפני מותו. 7) מצאנו. 8) כל כתב שהוא. 9) נמשך לכל שלוש הטענות שלמעלה: שלא פקדנו, שלא אמר ושלא מצאנו וכו'. מתמיהת הגמרא שם, למדנו רק שלא הורע כוח היורשים מכוח המוריש, אבל לא שמענו שיהא כוחם יפה מכוחו, ולפיכך הם נשבעים בכל מקרה שמורישם היה מחויב להשבע, אלא שתוכן שבועתם הוא אחר. ושבועה זו נקראת בפי חכמים: שבועת יורשים. [במגיד־משנה (לקמן ה"ב) מבאר, שכדי לפסול את השטר - צריך שני תנאים: א. שהשטר נמצא בין שטרות פרועים, ב. שנמצא בין ניירותיו של המוריש כתב המאשר פרעון החוב. וכן משמע מלשונו של רבינו (למעלה פט"ז ה"י) שכתב: "נמצא השטר בין שטרות פרועים - הרי זה פרוע, אף־על־פי שאין עדים על הכתב הנמצא (אישור פרעון)". יוצא ברור, שרק שני הדברים - נמצא בין שטרות פרועים וגם שובר בידי מלוה - פוסלים את השטר. וכן פסקו להלכה ה'טור' וה'שולחן ערוך' חו"מ סי' קח, וראה ש"ך שם ס"ק יב].

ב. מֵת הַלּוֶה[10] אַחַר שֶׁמֵּת הַמַּלְוֶה, וּבָא הַיּוֹרֵשׁ לְהִפָּרַע מִן הַיּוֹרֵשׁ - לֹא יִפָּרַע אֶלָּא בִּשְׁבוּעָה, וְאוֹמְרִין[11] לוֹ[12]: תְּחִלָּה הִשָּׁבַע שֶׁלֹּא פִּקְּדָנוּ אַבָּא וְשֶׁלֹּא אָמַר לָנוּ אַבָּא וְלֹא מָצִינוּ בֵּין שְׁטָרוֹתָיו שֶׁל אַבָּא שֶׁשְּׁטָר זֶה פָּרוּעַ. וַאֲפִלּוּ הָיָה הַיּוֹרֵשׁ קָטָן הַמֻּטָּל בַּעֲרִיסָה כְּשֶׁמֵּת מוֹרִישׁוֹ[13] - הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע וְנוֹטֵל[14]. וְאִם צִוָּה הַמַּלְוֶה[15] בִּשְׁעַת מִיתָתוֹ שֶׁשְּׁטָר זֶה אֵינוֹ פָּרוּעַ - יִפָּרַע הַיּוֹרֵשׁ בְּלֹא שְׁבוּעָה אֲפִלּוּ מִן הַיּוֹרֵשׁ.

10) בגמרא שם. 11) בכת"י תימן: "ואומרין". פירוש, הדיינים אומרים ליורשי המלוה. 12) אף־על־פי שיורשי הלווה אינם דורשים. וזה הוא ההבדל בין לווה קיים ובין מת הלווה. ב'טור' שם מוסיף עוד הבדל, שביורש מן היורש צריך להישבע גם שהלווה לא פרע לו עצמו, וכשהלווה חי פטור יורש המלוה משבועה זו, אם הלווה אינו טוען זאת. ראה ב"ח שם. 13) במשנה שבידינו כתוב: "רבי יוחנן בן ברוקה אומר: אפילו נולד הבן אחר מיתת האב, הרי זה נשבע ונוטל". ומלשונו של רבינו שכתב: "ואפילו היה היורש קטן", משמע שאינו פוסק כמותו בנולד לאחר מיתת האב. ונראה דעתו שנוטל בלא שבועה, ורק קטן בשעת מיתת האב צריך להשבע. [הרי"ף והרא"ש גורסים במשנתנו: העיד רבי יוחנן בן ברוקה וכו' וכן ב'ספר התרומות' שער יד חלק ב. ונראה שנוסחת רבינו היא ככתוב בספרים שבידינו, שהרי כלל בידינו שכל העיד - הלכה. ראה מגיד־משנה]. 14) נשבע שלא מצא בין שטרותיו של אבא ששטר זה פרוע, אבל שלא פקדנו ושלא אמר לי - אינו נשבע, מפני שקטן אינו בר־צוואה ('טור' ושו"ע שם סעיף ו). 15) דברי רבן שמעון בן גמליאל במשנתנו.

ג. מֵת הַלּוֶה תְּחִלָּה[16], וְאַחַר כָּךְ מֵת הַמַּלְוֶה - אֵין יוֹרְשֵׁי מַלְוֶה נוֹטְלִין מִיּוֹרְשֵׁי לוֶה כְּלוּם[17]; שֶׁבַּשָּׁעָה שֶׁמֵּת הַלּוֶה נִתְחַיֵּב הַמַּלְוֶה לְהִשָּׁבַע וְאַחַר כָּךְ יִטֹּל, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[18], וּכְבָר מֵת, וְאֵין אָדָם מוֹרִישׁ שְׁבוּעָה[19] לְבָנָיו[20], שֶׁאֵינָן יְכוֹלִין לְהִשָּׁבַע שֶׁלֹּא נִפְרַע אֲבִיהֶם כְּלוּם[21]. וְאִם עָבַר הַדַּיָּן וְהִשְׁבִּיעַ יוֹרְשֵׁי מַלְוֶה, וְגָבוּ אֶת חוֹבָן - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדָם[22]. לְפִיכָךְ[23], שְׁטַר חוֹב שֶׁל יְתוֹמִים הַבָּאִים לְהִפָּרַע מִן הַיְתוֹמִים שֶׁמֵּת אֲבִיהֶן הַלּוֶה תְּחִלָּה - אֵין קוֹרְעִין אוֹתוֹ וְאֵין מַגְבִּין בּוֹ; אֵין גּוֹבִין בּוֹ - שֶׁאֵין אָדָם מוֹרִישׁ שְׁבוּעָה לְבָנָיו, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ, וְאֵין קוֹרְעִין אוֹתוֹ - שֶׁמָּא יָבוֹא דַּיָּן שֶׁיָּדוּן וְיוֹצִיא בּוֹ.

16) גמרא שם. 17) אפילו בשבועה, כרב ושמואל שם. וכן גם דעת הרי"ף. 18) למעלה ה"ב. 19) כסף שאין לגבותו בלי שבועה. 20) לאו דוקא בניו, והכוונה ליורשיו. רבא שם מח: אומר: מה לי שלא פקדנו אבא, ומה לי שלא פקדנו אחא. 21) אינם יודעים אם נפרע או לא. 22) בגמרא שם חולק רבי אלעזר על רב ושמואל, ואומר: יורשין נשבעין שבועת יורשין ונוטלין. ובמסקנא שם אמרו, שלא נקבעה הלכה כמי, ולפיכך דיין שפסק כרב ושמואל - דינו קיים. והפוסק כרבי אלעזר - דינו קיים. 23) מסקנתו של רב פפא, שם.

ד. אֲפִלּוּ[24] הָיָה שָׁם עָרֵב[25], וּמֵת הַלּוֶה תְּחִלָּה - לֹא יִפָּרְעוּ יוֹרְשֵׁי הַמַּלְוֶה מִן הֶעָרֵב; שֶׁאִם תֹּאמַר יִפָּרְעוּ מִן הֶעָרֵב[26], הֲרֵי הֶעָרֵב חוֹזֵר וְנִפְרָע מִיּוֹרְשֵׁי לוֶה[27].

24) שם. 25) ויורשי המלוה באים לגבות מן הערב. 26) כרב הונא בר רב יהושע, שם. 27) נימוקו של רב הונא. ב'טור' שם סעיף לב, מביא מחלוקת ראשונים מה הדין כשהלווה לא השאיר נכסים, והיתומים אינם חייבים לפרוע חובות אביהם, וממילא גם הערב ששילם את החוב אינו יכול לגבות מהם כלום. ומבאר, שלדעת האומרים שמצוה על היתומים לפרוע חוב אביהם (אע"פ שאינם חייבים מן הדין) אינו גובה מן הערב, שהרי מצוה על

היתומים להחזיר לו, ולדעת האומרים שאפילו מצוה אין כאן - גובה. ואם באו יורשי מלוה לגבות מלקוחות שקנו שדה מהלווה - הכל מודים שגובים מהם כשלא הניח הלווה נכסים אחרים, שאין לדמות לקוחות לערב, שערב עשה חסד עם אביהם, ויש על בניו חובה מוסרית כלפיו. אבל לוקח - טובת עצמו נגד עיניו, ואפשר שמרצון קיבל על עצמו את הסיכון שמא יגבו ממנו יורשי מלוה את השדה לאחר זמן (ראה רז"ה ורמב"ן ור"ן שם). ורבינו סתם ולא גילה דעתו בזה.

1 **ה. אֵין דָּנִין[28] מִדִּין זֶה[29] לְכָל הַדּוֹמֶה לוֹ[30]. אֶלָּא הֲרֵי**
2 **הַפּוֹגֵם אֶת שְׁטָרוֹ[31] וּמֵת, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ גוֹבֶה[32]**
3 **אֶלָּא בִּשְׁבוּעָה[33] - הֲרֵי בָּנָיו נִשְׁבָּעִין שֶׁלֹּא פִּקְּדָנוּ אַבָּא**
4 **וְלֹא צִוָּנוּ אַבָּא וְלֹא מָצִינוּ בֵּין שְׁטָרוֹתָיו שֶׁל אַבָּא**
5 **שֶׁכָּל הַשְּׁטָר הַזֶּה פָּרוּעַ, וְגוֹבִין אֶת שְׁאָר הַשְּׁטָר בֵּין**
6 **מִן הַלִּוֶּה בֵּין מִיּוֹרְשָׁיו[34].**

28) שם. 29) שאין אדם מוריש שבועת יורשים לבניו. 30) בגמרא שם אמרו: "הבו דלא לוסיף עלה" (שימו לב שלא להוסיף על מה שאמרו רב ושמואל בפירוש). 31) מלוה שהודה בבית־דין שנפרע חלק מהחוב הכתוב בשטר. 32) המלוה עצמו. 33) כתובות פז: 34) רב ושמואל אמרו מה שאמרו בדין הבא ליפרע מנכסי יתומים - לא יפרע אלא בשבועה, ואין ללמוד מזה לדין שבועת פוגם את שטרו, ואף־על־פי שאחר־כך מת גם הלווה, ויורשים באו להיפרע מיורשים. ואם מת הלווה לפני שמת המלוה - אין יורשי המלוה שפגם שטרו גובים מיורשי הלווה, שהרי המלוה נתחייב כבר בשבועת הבא להיפרע מיתומים, ושבועה זו אינו מוריש. מה־שאין־כן כשמת המלוה קודם ולא חלה עליו כלל שבועה זו (כסף־משנה).

7 **ו. יוֹרֵשׁ[35] שֶׁבָּא לִגְבּוֹת[36] מִן הַיּוֹרֵשׁ, וְאָמְרוּ יוֹרְשֵׁי**
8 **לִוֶּה: אָמַר לָנוּ אַבָּא לֹא לָוִיתִי חוֹב זֶה - הֲרֵי יוֹרְשֵׁי**
9 **הַמַּלְוֶה גוֹבִין שֶׁלֹּא בִּשְׁבוּעָה[37]; שֶׁכָּל הָאוֹמֵר לֹא**
10 **לָוִיתִי - כְּאוֹמֵר לֹא פָּרַעְתִּי[38] דָּמֵי. וְכֵן מַלְוֶה שֶׁבָּא**
11 **לְהִפָּרַע מִיּוֹרְשֵׁי לִוֶּה, וְאָמְרוּ: אָמַר לָנוּ אַבָּא לֹא**
12 **לָוִיתִי חוֹב זֶה - הֲרֵי זֶה גוֹבֵהוּ בְּלֹא שְׁבוּעָה[39], אֲפִלּוּ**
13 **הֶאֱמִינוּ בַּשְּׁטָר כָּל זְמַן שֶׁאָמַר[40] פָּרַעְתִּי; שֶׁכָּל הָאוֹמֵר**
14 **לֹא לָוִיתִי - כְּאוֹמֵר לֹא פָּרַעְתִּי[41].**

35) כתובות פח. 36) מלוה בשטר. 37) שבועת היורשים, שנאמרה בהלכה ב. 38) שאם לא לוה, הרי לא פרע. וטענת לא לוה, אינה מחייבת שבועה (ראה הלכות טוען ונטען פ"ו ה"ג). 39) זה למד רבינו מהדין הקודם, שאם המלוה עצמו היה מחויב שבועה - מחויבים גם יורשיו להישבע שבועת היורשים, כמו שנתבאר למעלה בהלכה א. 40) בכת"י תימן: שיאמר. 41) ומה בכך שהאמינו, הלא הוא עצמו אומר: לא פרעתי.

15 **ז. יוֹרֵשׁ שֶׁבָּא[42] לְהִפָּרַע מִן הַלִּוֶּה בִּשְׁטָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ**
16 **נֶאֱמָנוּת לַלִּוֶּה כָּל זְמַן שֶׁיֹּאמַר פָּרַעְתִּי - הֲרֵי הַלִּוֶּה**
17 **נִשְׁבָּע הֶסֵּת[43] שֶׁפָּרַע לִשְׁטָר זֶה וְנִפְטָר, אַף עַל פִּי**
18 **שֶׁלֹּא כָּתַב לוֹ: וַהֲרֵי אַתָּה נֶאֱמָן עַל יוֹרְשַׁי; שֶׁעִקַּר**
19 **הַשְּׁטָר עַל תְּנַאי זֶה הָיָה[44]. וְאִם הִתְנָה עָלָיו שֶׁיִּהְיֶה**
20 **נֶאֱמָן בְּלֹא שׁוּם שְׁבוּעָה - אֵינוֹ נִשְׁבָּע אֲפִלּוּ לְיוֹרְשֵׁי**
21 **מַלְוֶה.**

42) רי"ף בהלכותיו, כתובות סי' שמו. 43) למעלה (פט"ו ה"ו) נתבאר שבועה זו למה. 44) ברי"ף כתוב: "דשטר מיעקר עקיר (נעקר כוחו), דלא מצי למימר ליה אי פרעתן הוה לך למיקרע שטרא, אי נמי מיכתב תברא עילויה, משום דאמר ליה אנא אהימנותא דכתבת לי סמכי (בעברית: פקע כוחו של השטר, שאין המלוה יכול לטעון: אילמלי פרעת לי, היית צריך לקרוע את השטר או לדרוש שאכתוב לך שובר (ולמה אינו יכול לטעון כך?), משום שהלווה יטען: הסתמכתי על הנאמנות הכתובה בשטר), הלכך לא־שנא גבי דידיה, לא־שנא גבי ירתיה, כי אמרה פרעתיה נאמן (לפיכך אין הבדל בין לגבי הלווה עצמו בין לגבי יורשו - נאמן לומר פרעתי)". ומתקבל על הדעת שגם רבינו התכוון לנימוק זה שבמקור ההלכה, וכאן שיבשו המעתיקים. ונראה שהנוסחה הנכונה כאן צ"ל: שעקר (בלי "יוד" (ע' קמוצה), וכן הוא בדפוס רומא ר"מ) על־ידי תנאי זה.

22 **ח. יוֹרֵשׁ קָטָן[45] שֶׁהָיָה שְׁטַר חוֹב לְאָבִיו, וְיָצָא עָלָיו**
23 **שׁוֹבֵר אַחַר מִיתַת אָבִיו - אֵין קוֹרְעִין אֶת הַשְּׁטָר וְאֵין**
24 **מַגְבִּין בּוֹ עַד שֶׁיִּגְדְּלוּ הַיְתוֹמִים; שֶׁמָּא שׁוֹבֵר זֶה**
25 **מְזֻיָּף הוּא, וּלְפִיכָךְ לֹא הוֹצִיאוֹ הַלִּוֶּה בְּחַיֵּי אָבִיו[46].**

45) בבא־בתרא ז: 46) כתב הטור (חו"מ סי' קח) בשם הר' יוסף מיג"ש, שאפילו לא הגיע זמן הפרעון בחייו, ואפשר לומר שמפני כך לא מיהר הלווה להוציא את השובר - חוששים שמא הוא מזויף, שאם אינו מזויף היה לו לתבוע את המלוה לבית־דין ולדרוש קריעת השטר. והר' מאיר הלוי אומר, שזה דוקא כשתבעו האב בבית־דין לפרוע ולא הוציא את השובר להוכיח שכבר פרע. [במגיד־משנה כאן מביא דעת רשב"א, שאפילו אם עדי השובר מעידים בפנינו שחתמו על השובר אין סומכים עליהם, מפני שאין מקבלים עדות שלא בפני בעל־דין, וקטן דומה לשלא בפניו. ומרן הר"י קארו ב'בדק הבית' שלו שם שואל, הרי בית־דין מקיימים שטרות שלא בפני בעל־דין? והוא משיב, במקרה זה, שיש רגליים לדבר שהשובר מזויף - אין מקיימים שלא בפני בעל־דין. ראה משנה־למלך כאן].

26 **ט. הַמּוֹצִיא[47] שְׁטַר חוֹב עַל חֲבֵרוֹ, וְהָיָה כָּתוּב**
27 **בְּבָבֶל[48] - מַגְבֵּהוּ מִמְּעוֹת בָּבֶל[49]; הָיָה כָּתוּב בְּאֶרֶץ**
28 **יִשְׂרָאֵל - מַגְבֵּהוּ מִמְּעוֹת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל[50]. מַה שֶּׁאֵין**
29 **כֵּן בִּכְתֻבָּה[51]. לֹא הָיָה בַּשְּׁטָר שֵׁם מָקוֹם, וְהוֹצִיאוֹ**
30 **בְּבָבֶל - מַגְבֵּהוּ מִמְּעוֹת בָּבֶל; הוֹצִיאוֹ בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל**
31 **- מַגְבֵּהוּ מִמְּעוֹת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. בָּא לִגְבּוֹת מִמְּעוֹת**
32 **הַמָּקוֹם שֶׁיָּצָא בּוֹ הַשְּׁטָר[52], וְטָעַן הַלִּוֶּה: שֶׁהַמָּעוֹת**
33 **שֶׁאֲנִי חַיָּב לוֹ מִכֶּסֶף שֶׁהוּא פָּחוּת מִזֶּה הַמַּטְבֵּעַ[53] -**
34 **יִשְׁבַּע הַמַּלְוֶה וְיִטֹּל[54]. הָיָה בּוֹ כֶּסֶף סְתָם[55] - מַה**
35 **שֶׁיִּרְצֶה לִוֶּה מַגְבֵּהוּ[56]. מִכָּאן[57] אַתָּה לָמֵד, שֶׁשְּׁטָר**
36 **שֶׁאֵין בּוֹ שֵׁם מָקוֹם שֶׁנִּכְתַּב בּוֹ - כָּשֵׁר לְכָל דָּבָר.**
37 **וְהוּא הַדִּין לִשְׁטָר שֶׁאֵין בּוֹ זְמַן כְּלָל[58] - שֶׁהוּא כָּשֵׁר,**

אַף עַל פִּי שֶׁעֵדוּת זוֹ אִי אַתָּה יָכוֹל לַהֲזַמָּה[59]; שֶׁאֵין מְדַקְדְּקִין בְּדִינֵי מָמוֹנוֹת בִּדְרִישָׁה וַחֲקִירָה[60], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[61], כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּנָּעֵל דֶּלֶת בִּפְנֵי לוִין[62]. וּלְפִיכָךְ, שְׁטָרֵי חוֹב הַמְאֻחָרִין[63] - כְּשֵׁרִין, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין אַתָּה יָכוֹל לַהֲזַמָּן, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ[64].

47) ברייתא, כתובות קי: 48) כותבים בשטרות שם המקום שבו נכתבו. 49) הדינרים שבבבל משקלם יותר מדינרי ארץ ישראל, ומתוך כך הם שוים יותר, לפי שערך המטבע נקבע לפי משקל הכסף או הזהב שבו. 50) צריך לשלם במטבע של המדינה שבה נשתעבד. 51) דיני כתובה, נתבארו בפט"ז מה' אישות ה"ו. 52) כדינו. 53) לויתי מטבע שמשקלו פחות ממטבע מקום זה. 54) ב'בית יוסף' שם סי' מב אות יט, מנמק: בסתם מתקבל על הדעת שלוה מטבע היוצאת במקום שנכתב השטר, ואם הלווה טוען שהוא חייב פחות מזה, דנים אותו כאילו אמר פרעתי את ההפרש. 55) ולא נקבע שם המטבע. 56) הפחות שבמטבעות כסף. 57) ממה שלמדנו כאן בדין שלא היה בשטר שם המקום. 58) שטר בלי תאריך. 59) "הזמה" פירושה: עדים מעידים על מה שנעשה בפניהם ביום מסוים ובמקום מסוים, ובאו עדים אחרים והעידו, שבאותו זמן היו עדים אלה אתם במקום אחר (מלשון הכתוב (דברים יט, יט): ועשיתם לו כאשר זמם). וכלל בידינו, שכל עדות שאין אתה יכול להזימה, כגון אם לא מסרו העדים את המקום והזמן - אינה עדות. 60) אין בית־דין חוקרים את העדים על כל פרטי עדותם, ואין מדקדקים בתאריכים אלא בעובדא שהם מעידים עליה. 61) בהלכות עדות פ"ג ה"א. 62) אם יכבידו על המלוים גביית החוב על ידי דרישה וחקירה מדוקדקת של העדים - יימנעו מלהלוות. 63) רשום בהם תאריך מאוחר מיום כתיבת השטר. 64) לקמן פכ"ג ה"א.

פֶּרֶק שְׁמוֹנֶה עָשָׂר[1]

1) מבאר שכל נכסי הלווה אחראים למלווה, ודין משעבד נכסים מקרקעי ומטלטלין "דקנה ודאיקני", ודין עושה שדהו ועבדו אפותקי ומכרו או שחררו, ודין הקדש שמפקיע מידי שעבוד, ודין טורף מן הלקוחות שהלוקח יכול לסלקו בכסף, ודין היו ללווה שתי שדות ומכר אחת ואחר־כך מכר השנייה (בגמרא: "תרי אפדני"), ודין המניח שדה שערכה פחות מהמלוה וגבה אותה המלווה וסילקוהו היתומים בכסף.

א. הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ סְתָם - הֲרֵי כָּל נְכָסָיו[2] אַחֲרָאִין וְעַרְבָּאִין[3] לְחוֹב זֶה. לְפִיכָךְ[4], כְּשֶׁיָּבוֹא לִגְבּוֹת - תּוֹבֵעַ אֶת בַּעַל חוֹבוֹ תְּחִלָּה[5]. אִם מָצָא עִמּוֹ נְכָסִים, בֵּין מִטַּלְטְלִין בֵּין קַרְקָעוֹת - גּוֹבֶה מֵהֶן בִּרְצוֹן הַלּוֶה[6]. וְאִם לֹא נָתַן הַלּוֶה מַדַּעְתּוֹ - מַגְבִּין אוֹתוֹ בֵּית דִּין. לֹא הִסְפִּיק לוֹ כָּל הַנִּמְצָא כְּנֶגֶד שְׁטַר חוֹבוֹ[7] - הֲרֵי זֶה גּוֹבֶה מִכָּל הַקַּרְקָעוֹת שֶׁהָיוּ לַלּוֶה, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן עַתָּה מְכוּרִין לַאֲחֵרִים[8] אוֹ נְתוּנִים בְּמַתָּנָה[9]. הוֹאִיל וּמָכַר הַלּוֶה אוֹ נָתַן אַחַר שֶׁנִּשְׁתַּעְבֵּד בְּחוֹב זֶה, הֲרֵי זֶה מוֹצִיא מִיַּד הַלְּקוּחוֹת אוֹ מִיַּד בַּעֲלֵי הַמַּתָּנוֹת. וְזֶהוּ הַנִּקְרָא טוֹרֵף. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּקַרְקָעוֹת שֶׁהָיוּ לוֹ בְּעֵת שֶׁלָּוָה; אֲבָל נְכָסִים הַבָּאִין לוֹ לְאַחַר שֶׁלָּוָה - לֹא נִשְׁתַּעְבְּדוּ לְבַעַל חוֹב[10] וְאֵינוֹ טוֹרְפָן[11]. וְאִם הִתְנָה עָלָיו: שֶׁכָּל נְכָסִים שֶׁיִּקְנֶה יִהְיוּ מְשֻׁעְבָּדִין לְהִפָּרַע מֵהֶן, וְקָנָה אַחַר שֶׁלָּוָה, וּמָכַר אוֹ נָתַן - הֲרֵי בַּעַל חוֹב טוֹרֵף מֵהֶן[12].

2) בין מטלטלין ובין קרקעות. 3) השעבוד לשלם את החוב, מוטל לא רק על גופו של הלווה אלא גם על הנכסים עצמם. 4) מפני ששעבודם של הנכסים הוא מדין ערב (כסף־משנה). 5) כדין אדם ערב, שצריך לתבוע את הלווה תחילה. 6) אבל אינו רשאי לגבות ממנו בדרך כפיה שלא בבית־דין. 7) בדין הקודם, המדובר בין במלוה בשטר ובין במלוה על־פה, ומכאן ואילך במלוה בשטר בלבד. 8) הקונה קרקע - צריך להזהר ולדעת אם אינו משועבד לאחרים. 9) ואפילו לא כתב בשטר, שקרקעותיו אחראים לפרעון החוב. כרבנן בבבא־מציעא יד. שאמרו: אחריות (שאינה כתובה בשטר) טעות־סופר, ופירש"י שם: הסופר טעה ושכח לכותבה. [דייק רבינו, וכתב: "לא הספיק לו וכו'" ללמדך, שאם יש ביד הלווה נכסים שהם ברשותו (בלשון המשנה: בני חורין) אין גובים מן המשועבדים (שנמכרו או ניתנו לאחרים). משנה מפורשת היא (גיטין מח:): אין נפרעין מנכסים משועבדים במקום שיש נכסים בני חורין]. 10) למד זה ממה שאמרו בגמרא (בבא־בתרא מד:) "דילמא דאקני אמר ליה (שמא אמר לו מה שאקנה יהיה גם כן משועבד לך)", מכאן שאם לא אמר לו כך בפירוש - אין השעבוד חל עליהם. וכן כתב רבו הר"י מיגש בבבא־בתרא קנז: (ראה לקמן פכ"ג ה"ב, ובמגיד־משנה שם). 11) מיד הלקוחות, אבל מן הלווה עצמו גובה גם נכסים שקנה אחר ההלוואה. דייק רבינו, וכתב "טורפן", ולא כתב "גובה מהן", בהתאם להגדרתו למעלה: "זה הנקרא טורף". 12) מסקנת הגמרא שם.

ב. אֵין כָּל הַדְּבָרִים אֲמוּרִין אֶלָּא בְּקַרְקַע; אֲבָל הַמַּטַּלְטְלִין - אֵין עֲלֵיהֶן אַחֲרָיוּת[13]. אֲפִלּוּ מִטַּלְטְלִין שֶׁהָיוּ לוֹ בְּעֵת שֶׁלָּוָה שֶׁמְּכָרָן לְשַׁעְתּוֹ - אֵין בַּעַל חוֹב טוֹרֵף אוֹתָן. הִקְנָה לְבַעַל חוֹבוֹ כָּל הַמִּטַּלְטְלִין עַל גַּב קַרְקַע שֶׁיֵּשׁ לוֹ לִהְיוֹתוֹ נִפְרָע מִן הַכֹּל[14] - הֲרֵי זֶה טוֹרֵף[15] מֵאוֹתָן הַמַּטַּלְטְלִין. וְהוּא[16] שֶׁיִּכְתֹּב לוֹ בִּשְׁטַר חוֹבוֹ: שֶׁהִקְנֵיתִי לְךָ מִטַּלְטְלִין שֶׁיֵּשׁ לִי עַל גַּב הַקַּרְקַע שֶׁיֵּשׁ לִי שֶׁלֹּא כְּאַסְמַכְתָּא[17] וְשֶׁלֹּא כְּטָפְסֵי הַשְּׁטָרוֹת[18]. וְכֵן אִם כָּתַב: שֶׁכָּל נְכָסִים שֶׁאֲנִי עָתִיד לִקְנוֹת, בֵּין קַרְקָעוֹת בֵּין מִטַּלְטְלִין[19], הֲרֵי הֵן מְשֻׁעְבָּדִים לְךָ לְהִפָּרַע מֵהֶן, וְהַמִּטַּלְטְלִין קְנוּיִין לְךָ עַל גַּב הַקַּרְקָעוֹת לְהִפָּרַע מֵהֶן שֶׁלֹּא כְּאַסְמַכְתָּא וְשֶׁלֹּא כְּטָפְסֵי הַשְּׁטָרוֹת - הֲרֵי זֶה טוֹרֵף אַף מִן הַמִּטַּלְטְלִין שֶׁקָּנָה הַלּוֶה לְאַחַר שֶׁלָּוָה; שֶׁכָּל תְּנַאי שֶׁבְּמָמוֹן - קַיָּם.

13) משום כך אין גובים מהם משעה שיצאו מרשותו של לווה (שם מד:): מטלטלי לבעל־חוב - לא משתעבדי.

14) בין מן הקרקע ובין מן המטלטלין. 15) מן הלקוחות. נתבאר בהלכה הקודמת, שהמונח "טורף" משמעותו מן הלקוחות. 16) בתנאי (מאמר רב חסדא, שם). 17) הבטחה מופרזת שאדם נותן לחבירו כדי לחזק איזו שהיא התחייבות, מתוך שלבו סמוך ובטוח שלא יגיע המקרה המחייבו לקיים ההבטחה. ואמרו (בבבא־בתרא קסח.): "אסמכתא לא קניא", ואינו מחויב לקיים הבטחה כזו. 18) סופרי שטרות רגילים היו להכין להם טפסים ולהשאיר מקום פנוי לשמות המלוה, הלווה, הסכום והזמן, ונהגו לכתוב בטפסים גם הקנאת מטלטלין אגב קרקע, ולפעמים שוכחים ואינם מוחקים את הפיסקא הזאת, אע"פ שלא התנו כן בפירוש, ולפיכך צריכים להוסיף פיסקא אחרונה זו. [הרשב"ם בבא־בתרא שם מפרש "טופסי דשטרי" "היינו שטר עשוי להעתיק ממנו שטרות", אולם רבינו בגיטין כו פירש כדברינו]. 19) בהלכה הקודמת נתבאר, שאם התנה לשעבד גם הקרקעות שיקנה - חל השעבוד. וכאן מרחיב רבינו דין זה גם על מטלטלין אגב קרקע. ובמגיד־משנה מוסיף, שאפילו מכר הקרקע שאגבו שעבד את מטלטליו ואחר־כך קנה מטלטלין - חל עליהם השעבוד, משום שהשעבוד חל בשעה שהקרקע היה בידו.

1 **ג. עָשָׂה[20] שָׁדֵהוּ אַפּוֹתִיקִי[21] לְבַעַל חוֹבוֹ אוֹ לְאִשָּׁה**
2 **בִּכְתֻבָּתָהּ, וְהוּא[22] שֶׁיִּכְתֹּב לָהֶן: מִכָּאן תִּגְבּוּ, וּשְׁטָפוֹ**
3 **נָהָר[23] - הֲרֵי זֶה גּוֹבֶה מִשְּׁאָר נְכָסִים וְטוֹרֵף אוֹתָן.**
4 **וְאִם הִתְנָה עִמּוֹ[24]: שֶׁלֹּא יִהְיֶה לוֹ פֵּרָעוֹן אֶלָּא מִזּוֹ -**
5 **אֵינוֹ גּוֹבֶה מִשְּׁאָר נְכָסִים[25]. וְכֵן אִם לָוָה מִמֶּנּוּ**
6 **וּפֵרַשׁ[26] שֶׁאֵין לוֹ אַחֲרָיוּת עָלָיו - הֲרֵי זֶה אֵינוֹ גּוֹבֶה**
7 **מִן הַמְּשֻׁעְבָּדִין[27] לְעוֹלָם.**

20) גיטין מא. 21) רש"י בבבא־קמא נא: מפרש שזו מילה מורכבת משלוש מלים: אפה תהא קאי ("על זו תהא עומד"). כלומר, בשדה זו תגבה. [בפירוש המשניות לרבינו כתוב שהיא מורכבת מן המלים "פה תקנה", ונראה שטעה המעתיק או המתרגם, כי מה ענין קנין לכאן?]. 22) "אפותיקי" האמור כאן - משמעותו. 23) ואינו ראוי לזריעה, וירד מחירו. 24) שם. 25) שכל תנאי שבממון - קיים. 26) כתב בפירוש בשטר. 27) מה שאמרנו "אחריות טעות סופר", היינו כשלא כתב בשטר "כל נסכי אחראין", אבל כשכתב בפירוש "בלי אחריות" - תנאו קיים.

8 **ד. עָשָׂה שָׁדֵהוּ[28] אַפּוֹתִיקִי[29] לְבַעַל חוֹבוֹ אוֹ לְאִשָּׁה**
9 **בִּכְתֻבָּתָהּ, וּמְכָרָהּ - הֲרֵי זוֹ מְכוּרָה[30]; וּכְשֶׁיָּבוֹא בַּעַל**
10 **חוֹב לִגְבּוֹת, אִם לֹא יִמְצָא נְכָסִים בְּנֵי חוֹרִין - יִטְרֹף**
11 **אוֹתָהּ[31]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁמָּכַר לְשַׁעְתָּהּ[32];**
12 **אֲבָל מְכָרָהּ מִמְּכַר עוֹלָם[33] - אֵינָהּ מְכוּרָה[34].**

28) בבלי גיטין מא. וירושלמי יבמות פ"ז ה"א. 29) אפותיקי סתם, היינו "מכאן תגבו" (ראה ההלכה הקודמת). 30) המכר קיים, והשעבוד האפותיקאי רובץ עליה. לקמן מבואר, במה יפה כוחו של שעבוד זה מסתם שעבוד. 31) אף־על־פי שישנם נכסים שמכר אחר מכירת שדה זו. כשלא עשה אפותיקי ומכר כל נכסיו - המלוה גובה הנכסים שנמכרו באחרונה, שהרי הלקוחות הקודמים אומרים לו: השארנו בשבילך נכסים בני חורין לגבות מהם, אבל שדה אפותיקי טורף אותה מן הלקוחות כשלא מצא בני חורין, ואף־על־פי שנמכרה ראשונה (ר"ן גיטין שם, ומגיד־משנה כאן). 32) הודיע ללוקח שהשדה היא אפותיקי, וכשימכור כל שדותיו יגבה אותה המלוה. 33) ככל מכר סתם, ולא העיר תשומת לב הלוקח לאפשרות שתילקח ממנו כשיגיע זמן פרעון החוב או הכתובה. 34) המכר בטל לגמרי, שאלמלי ידע הלוקח שהשדה אפותיקי - לא היה קונה אותה (ר"ן שם, ומגיד־משנה). [מקור דין זה בירושלמי יבמות פ"ז ה"א, מובא בריי"ף כאן: "העושה שדהו אפותיקי לאשה בכתובתה או לבעל־חוב בחובו ומכרה - מכורה, והלוקח יחוש לעצמו וכו' הוי כשמכרו לשעה אנן קיימין (אנו עומדין), אבל אם לא מכרן לשעה - דברי הכול אינן מכורין". ודעת רבינא שברייתא זו עוסקת באפותיקי סתם, ופירושה כאמור למעלה. ומה שאמרו "והלוקח יחוש לעצמו" הכוונה, שהלוקח צריך לשים לב לאפשרות שהמלוה בעל האפותיקי יטרוף אותה. במגיד־משנה מעיר שפירושו של רבינו דחוק קצת, אבל הוא מיישב את כל התמיהות שבסוגיא זו (ראה ראב"ד כאן, ו'ספר הזכות' לרמב"ן גיטין שם)].

13 **ה. עָשָׂה עַבְדּוֹ[35] אַפּוֹתִיקִי וּמְכָרוֹ - הֲרֵי בַּעַל חוֹב**
14 **גּוֹבֶה מִמֶּנּוּ, מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ לוֹ קוֹל[36]. עָשָׂה שׁוֹרוֹ[37]**
15 **אַפּוֹתִיקִי וּמְכָרוֹ - אֵין בַּעַל חוֹב גּוֹבֶה מִמֶּנּוּ, וְכֵן**
16 **שְׁאָר הַמִּטַּלְטְלִין, מִפְּנֵי שֶׁאֵין לָהֶן קוֹל.**

35) בבא־בתרא מד: 36) כשאדם עושה עבדו אפותיקי, יש לזה פרסום והיה ללוקח להזהר, וכשלא נזהר - גרם הפסד לעצמו. במגיד־משנה מבאר, שבאפותיקי סתם, גובה רק במקרה שאין נכסים בני חורין. ובאפותיקי מפורש (ראה ה"ג) גובה אפילו יש נכסים כאלה כדין שדה אפותיקי. [הרא"ש בתשובותיו כלל יז מפרש, שהעבד עצמו מספר לכל אדם, שרבו עשהו אפותיקי, ומשום כך יש לדבר קול, והלוקח צריך להזהר. ומדבריו למד ה'בית חדש' בחושן־משפט סי' קיז שני דינים: א. כשלא עשהו רבו אפותיקי ומכרו - אין בעל־חוב טורפו אף־על־פי שבכל מקום עבד דינו כקרקע, שהרי אין פרסום לשעבוד זה; ב. כשעשהו אפותיקי טורף אפילו במלוה על־פה, משום שלענין גביה ממשועבדים מכריע הפרסום, וכאן יש פרסום. ולא כמגיד־משנה, שפסק כאן שהדברים במלוה בשטר, ורק עשיית האפותיקי אינה צריכה שטר]. 37) שם.

17 **ו. עֶבֶד[38] שֶׁעָשָׂהוּ רַבּוֹ אַפּוֹתִיקִי וְשִׁחְרְרוֹ, אַף עַל פִּי**
18 **שֶׁכָּתַב לוֹ: לֹא יִהְיֶה לְךָ פֵּרָעוֹן אֶלָּא מִזֶּה[39] - יָצָא**
19 **לַחֵרוּת. וְכֵן אִם הִקְדִּישׁוֹ[40]. שֶׁהֶחָמֵץ[41] וְהַשִּׁחְרוּר**
20 **וְהַהֶקְדֵּשׁ מַפְקִיעִין מִיַּד שִׁעְבּוּד[42]. וַהֲרֵי בַּעַל חוֹב**
21 **גּוֹבֶה חוֹבוֹ מִן הַלָּוֶה[43], וְכוֹתֵב עָלָיו שְׁטָר בְּחוֹבוֹ[44],**
22 **וְטוֹרֵף[45] מִזְּמַן זֶה הַשְּׁטָר[46]. וְלָמָּה הוּא חַיָּב לְשַׁלֵּם?**
23 **מִפְּנֵי שֶׁגּוֹרֵם לְאַבֵּד מָמוֹן חֲבֵרוֹ, וְכָל הַגּוֹרֵם לְהַזִּיק**
24 **- מְשַׁלֵּם, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בִּמְקוֹמוֹ[47]. וְכוֹפִין[48] אֶת רַבּוֹ**
25 **הַשֵּׁנִי[49] לְשַׁחְרְרוֹ[50], מִפְּנֵי תִּקּוּן הָעוֹלָם; שֶׁלֹּא**
26 **יִמְצָאֶנּוּ[51] בַּשּׁוּק וְיֹאמַר לוֹ: עַבְדִּי אַתָּה[52].**

38) משנה וגמרא גיטין מ:־מא. 39) ודומה לגבוי. 40) דעת רבינו - שגם קדושת דמים מפקיעה מידי שעבוד (ראה הלכה הבאה). 41) ישראל ששעבד חמצו לנכרי בחובו, ועבר עליו הפסח - נאסר בהנאה כחמצו של ישראל. 42) מימרא של רבא שם, ונכפלה כמה פעמים בגמרא ככלל מקובל על הכל. 43) שויו של העבד. 44) הלווה מחויב לתת למלוה שטר על החוב החדש של תשלום נזק. 45) המלוה טורף מהלקוחות. 46) ואינו טורף הנכסים שנמכרו לפני זמנו של השטר החדש, משום שהחוב הראשון כבר נפרע על־ידי שחרור העבד ('טור' חו"מ סי' קיז). 47) בפ"ז מהלכות חובל ומזיק הי"ג. 48) שם. 49) המלוה. 50) אף־על־פי שכבר יצא לחירות על־ידי שחרור רבו הראשון. 51) רבו השני. 52) מכוח האפותיקי.

1 **ז. הַמַּקְדִּישׁ נְכָסָיו[53] - אֵין בַּעַל חוֹב יָכוֹל לִטְרֹף מִן**
2 **הַהֶקְדֵּשׁ, שֶׁהַהֶקְדֵּשׁ מַפְקִיעַ הַשִּׁעְבּוּד[54]. וּכְשֶׁפּוֹדִין**
3 **הַקַּרְקַע מִיַּד הַהֶקְדֵּשׁ, אוֹמְדִין כַּמָּה אָדָם רוֹצֶה לִתֵּן**
4 **בְּשָׂדֶה זוֹ עַל מְנָת שֶׁיִּתֵּן לְבַעַל חוֹב אֶת חוֹבוֹ וּלְאִשָּׁה**
5 **כְּתֻבָּתָהּ[55]. לְפִיכָךְ, לְכְשֶׁתִּפְדֶּה וְתֵצֵא לַחֻלִּין בְּיַד**
6 **הַלּוֹקֵחַ - יָבוֹא בַּעַל חוֹב וְיִטְרֹף אוֹתָהּ, אוֹ הָאִשָּׁה**
7 **בִּכְתֻבָּתָהּ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בַּעֲרָכִין[56].**

53) משנה, ערכין כג: 54) אפילו נכסים שלא חלה עליהם קדושת הגוף אלא קדושת דמים (קדושת הגוף חלה על דברים הקרבים על המזבח. וקדושת דמים פירושה, דברים שהם ממונו של הקדש, והם עצמם אינם קרבים) מפקיעים השעבוד. [בפ"ז מהלכות ערכין הי"ד־טז מבאר רבינו דין זה באריכות, וראה פירוש "רמב"ם לעם" שם]. 55) בהלכות ערכין (שם) מבאר רבינו שהשעבוד נפקע רק לגבי הקדש בלבד אבל תלוי ועומד על הנכס, וכשיצא מרשות הקדש על־ידי פדיון - חוזר השעבוד למקומו, והמלוה או האשה יגבוהו, ולפיכך הבא לפדות את הנכס לא יסכים לשלם כל שויו אלא מה שהוא רוצה להוסיף על דמי החוב או הכתובה, ואת הסכום המועט הזה הוא נותן להקדש ופודה בו ומשלם את החוב או הכתובה. 56) שם. [רש"י בפירושו למשנה שם כותב, שקדושת דמים אינה מוציאה מידי שעבוד מפני שאין אדם מקדיש דבר שאינו שלו, ומן הדין המלוה והאשה טורפים מידי הקדש, אלא חכמים גזרו שיפדו בסכום מועט, כדי שלא יאמרו: הקדש יוצא בלי פדיון (כרבי אבהו שם). וכן גם דעת הראב"ד בהשגותיו (שם הי"ד) ורוב המפרשים. וסמוכין לשיטת רבינו, אנו מוצאים בירושלמי כתובות פ"ח ה"י: רבי אבוהו בשם רבי יוחנן - מועלין מעילה גמורה (בנכסים המשועבדים שהקדישם הלווה). ראה כסף־משנה ורדב"ז בהל' ערכין שם, ומשנה־למלך כאן].

8 **ח. בַּעַל חוֹב[57] שֶׁבָּא לִטְרֹף[58], אִם יֵשׁ מָעוֹת לַלּוֹקֵחַ**
9 **- יָכוֹל לְסַלְּקוֹ וְלִתֵּן לוֹ דְּמֵי מַה שֶּׁהוּא טוֹרֵף[59],**
10 **וְחוֹזֵר הַלּוֹקֵחַ וְתוֹבֵעַ לַמּוֹכֵר[60]. וְאִם עָשָׂה אוֹתוֹ**
11 **אַפּוֹתִיקִי - אֵינוֹ יָכוֹל לְסַלְּקוֹ בְּדָמִים[61].**

57) כתובות צא: 58) מן הלוקח. 59) הסכום שהוא בא לגבות משדה זו. 60) מן הלווה שמוכר לו שדה זו. כרבא, שם. 61) בבא־מציעא טו: המדובר באפותיקי מפורש, כשאמר לו: "לא יהיה לך פרעון אלא מזה", אבל באפותיקי סתם - יכול לסלקו (גמרא שם).

12 **ט. רְאוּבֵן[62] שֶׁהָיָה חַיָּב לְשִׁמְעוֹן מָאתַיִם, וְהָיוּ לוֹ**
13 **שְׁתֵּי שָׂדוֹת, וּמָכַר אַחַת מֵהֶן לְלֵוִי בְּמָנֶה, וְחָזַר וּמָכַר**
14 **לוֹ הַשְּׁנִיָּה בְּמָנֶה, וּבָא שִׁמְעוֹן וְטָרַף אַחַת בְּמָנֶה,**
15 **וְחָזַר לִטְרֹף הַשְּׁנִיָּה בַּמָּנֶה הַנִּשְׁאָר לוֹ[63], וְהֵבִיא לוֹ[64]**
16 **מָאתַיִם וְאָמַר לוֹ: אִם תִּרְצֶה לִהְיוֹת הַשָּׂדֶה שֶׁטָּרַפְתָּ**
17 **שׁוּמָה לְךָ בְּכָל הַמָּאתַיִם שֶׁיֵּשׁ לְךָ[65], הֲרֵי מוּטָב; וְאִם**
18 **לָאו, הֵילָךְ מָאתַיִם שֶׁל חוֹבְךָ וְהִסְתַּלֵּק[66] - הַדִּין עִם**
19 **לֵוִי[67]. רָצָה שִׁמְעוֹן וְעָמַד בָּהּ[68], אַף עַל פִּי שֶׁקִּבְּלָהּ[69]**
20 **בְּמָאתַיִם - אֵין לֵוִי חוֹזֵר וְתוֹבֵעַ[70] רְאוּבֵן אֶלָּא**
21 **בְּמָנֶה[71].**

62) כתובות שם, מעשה שהיה. 63) מותר החוב. 64) לוי - קונה השדות, הביא לשמעון - המלוה. 65) המגיע לך מראובן. 66) והחזר לי את השדה שכבר טרפת. 67) כרבא, שם. המדובר באפותיקי סתם, שהרי במפורש אינו יכול לסלקו בדמים. 68) השאיר בידו את השדה שטרף כתשלום מלא לכל החוב. 69) שמעון - המלוה. 70) כשלוי בא ותובע מראובן המוכר, דמי השדה שטרף בעל־חובו. 71) כמחירה ששילם לראובן. כרב עוירא, שם.

22 **י. מֵת רְאוּבֵן[72], וְהִנִּיחַ שָׂדֶה אַחַת שָׁוָה מֵאָה, וּבָא**
23 **שִׁמְעוֹן[73] וּטְרָפָהּ, וְנָתְנוּ לוֹ הַיְתוֹמִים מֵאָה מִן**
24 **הַמִּטַּלְטְלִין שֶׁהִנִּיחַ אֲבִיהֶן וְסִלְּקוּהוּ[74] - הֲרֵי זֶה חוֹזֵר**
25 **וְטוֹרֵף אוֹתָהּ בִּשְׁאָר חוֹבוֹ[75]; שֶׁמֵּאָה שֶׁנָּתְנוּ לוֹ -**
26 **מִצְוָה עָשׂוּ[76], שֶׁמִּצְוָה עַל הַיְתוֹמִים לִפְרֹעַ חוֹבוֹת**
27 **אֲבִיהֶם[77]. וְאִם אָמְרוּ לוֹ[78]: אֵלּוּ בְּמֵאָה דְּמֵי הַשָּׂדֶה**
28 **שֶׁטָּרַפְתָּ - אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזוֹר וְלִטְרוֹף אוֹתָהּ[79] פַּעַם**
29 **אֲחֵרֶת בִּשְׁאַר חוֹבוֹ.**

72) שם. 73) שהיה נושה בראובן מאתים. 74) ולקחו חזרה את השדה. 75) ואין היתומים יכולים לטעון: לא היינו מחויבים לשלם לך מן המטלטלין שהניח אבא (כאמור למעלה פי"א ה"ז), והיה לך שעבוד רק על השדה שמחירה מאה, ואם־כן סילקנו כל שעבודך. 76) המלוה יכול לטעון: המאה שלמתם כדי לקיים מצוה, ולא לסילוק השעבוד שיש לי על הקרקע. 77) רבינו (שם ה"ח) פסק, שמצוה על היתומים לפרוע חובות אביהם מהמטלטלין שירשו ממנו, אבל משלהם אפילו מצוה אין כאן, ומשום כך דייק וכתב כאן: "מן המטלטלין שהניח אביהם". [בגמרא שם נאמר סתם: אזול יתמי יהבי ליה וכו']. 78) מסקנת הגמרא שם. 79) שהרי זה כאילו קנו מהמלוה את השדה, ושילמו במטלטלין שלא היו משועבדים לו. ויצא מזה שגם בעל־חוב מאוחר, אינו טורף אותה שדה (מגיד־משנה בשם הרמב"ן והרשב"א).

יום שישי כ"ה סיון ה'תשע"ט

פֶּרֶק תְּשִׁעָה עָשָׂר[1]

1) מבאר שבעל חוב גובה מן הבינונית, ושאין נפרעים ממשועבדים במקום שיש בני חורין אפילו הם זיבורית, ודין ניזקין וכתובת אשה ממה הם גובים, ודין מוכר נכסיו לאחרים שנכנסים במקום הבעלים, ודין מכר עידית ושייר בינונית, ודין כותב ללוקח שני דין ודברים אין לי עימך, ודין אשה בכתובתה, ודין לוקח שמכר ללוקח והמלווה כתב לראשון דין ודברים אין לי בנכסיך.

א. כְּשֶׁיּוֹרְדִין[2] בֵּית דִּין לְנִכְסֵי הַלֹּוֶה לִגְבּוֹת מֵהֶן - לֹא יַגְבּוּ לְבַעַל חוֹב אֶלָּא מִן הַבֵּינוֹנִית[3] שֶׁבְּקַרְקְעוֹתָיו[4]. וְדִין תּוֹרָה[5], שֶׁיִּגְבֶּה בַּעַל חוֹב מִן הַזִּבּוּרִית; שֶׁנֶּאֱמַר: בַּחוּץ תַּעֲמֹד וְהָאִישׁ אֲשֶׁר אַתָּה נֹשֶׁה בּוֹ יוֹצִיא וְגוֹ' - מַה דַּרְכּוֹ שֶׁל אָדָם לְהוֹצִיא? פָּחוּת שֶׁבְּכֻלָּיו. אֲבָל תִּקְּנוּ חֲכָמִים בְּבֵינוֹנִית, כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּנָּעֵל דֶּלֶת בִּפְנֵי לוִין[6]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּבָא לְפָרַע מִן הַלּוֶה עַצְמוֹ; אֲבָל הַבָּא לְפָרַע מִן הַיּוֹרְשִׁין, בֵּין קְטַנִּים בֵּין גְּדוֹלִים - לֹא יִפְרַע אֶלָּא מִן הַזִּבּוּרִית[7].

2) משנה גיטין מח. 3) נקבעו שלושה סוגים של קרקעות: עידית (משובחת), בינונית, זיבורית (גרועה). אדם מעדיף שטח מצומצם של קרקע יפה על שטח יותר גדול של קרקע גרועה. 4) בגמרא בבא קמא ז: שאלו: כשהן שמין, בשלו הן שמין או בשל עולם הן שמין? פירוש, גובים לפי סוגי הקרקעות של הלווה או לפי הסוגים המקובלים בעולם. למשל, כשהקרקעות הטובים ביותר של הלווה מוגדרים בדרך כלל כ"בינונים", והבינונים שלו מוגדרים בפי העולם כסוג "זיבורית", מה גובה המלווה? שדה בינונית שלו או של העולם שהיא עידית שלו. ומלשון רבינו שכתב "קרקעותיו" משמע שבשלו הם שמים (וכן פסק בפירוש לקמן פרק כ"ד הלכה י) כדעת רב נחמן (כתובות קט:), שהלכה כמותו בדיני ממונות (ראה לקמן הלכה ד). 5) מימרא של עולא גיטין נ. 6) מי שיש לו מעות במזומן יסרב להלוות על מנת לקבל זיבורית בעד כספו. 7) משנה שם מח: "אין נפרעין מנכסי יתומים אלא מן הזיבורית". ובגמרא שם נ. פירשו: יתומים שאמרו - גדולים ואין צריך לומר קטנים. ורבינו שינה לשון המשנה וכתב מן "היורשים" במקום מן "היתומים", לומר לך - אין דין זה מוגבל לבנים בלבד אלא לכל יורש שהוא. וטעמו של דבר, שהמלווה אינו חושש עד כדי כך, שמא ימות הלווה ויצטרך לגבות זיבורית מן היורשים.

ב. אֵין נִפְרָעִים[8] מִנְּכָסִים מְשֻׁעְבָּדִין[9] בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ נְכָסִים בְּנֵי חוֹרִין[10], וַאֲפִלּוּ הָיוּ בְּנֵי חוֹרִין זִבּוּרִית וְהַמְשֻׁעְבָּדִים בֵּינוֹנִית[11] אוֹ עִדִּית[12], בֵּין שֶׁמְּכָרָם בֵּין שֶׁנִּתְּנָם[13]. נִשְׁתַּדְּפוּ[14] בְּנֵי חוֹרִין - הֲרֵי זֶה טוֹרֵף מִן הַמְשֻׁעְבָּדִין[15]; שֶׁכֵּיוָן שֶׁנִּשְׁחֲתוּ כְּאִלּוּ אֵינָם.

8) משנה שם. 9) אפילו אם נמכרו אחר ההלוואה. 10) הנמצאים ברשות הלווה ואין עליהם כל שעבוד אחר. 11) אין המלווה יכול לטעון: בינונית אני נוטל כתקנת חכמים, משום שחכמים לא תיקנו במקום שיש הפסד לאחרים. 12) המלים "או עידית" נוגעות לדין גבייה ממזיק, שדינו בעידית, אבל בעל חוב אינו גובה עידית אפילו מבני חורין, כשיש ללווה זיבורית, כמבואר לקמן בהלכה ד. ומכאן, שדין אין נפרעים ממשועבדים כשיש בני חורין נאמר גם בניזקין. 13) שם נ: 14) כמו נשתטפו, פירוש, נהר עלה על גדותיו והציף את השדה ונשחתה ואינה ראויה לזריעה. 15) כתובות צה: בעייה שנפשטה, [במגיד משנה מביא דעת הרשב"א בתשובותיו, שאם גזלן לקח בזרוע נכסים בני חורין אין גובים ממשועבדים, שסופו של גזלן ליפול בידי שומרי החוק ויוכל בעל החוב לגבות את חובו].

ג. רְאוּבֵן שֶׁמָּכַר[16] כָּל שְׂדוֹתָיו לְשִׁמְעוֹן, וְחָזַר שִׁמְעוֹן וּמָכַר שָׂדֶה אַחַת מֵהֶן לְלֵוִי, וּבָא בַּעַל חוֹב שֶׁל רְאוּבֵן לִטְרוֹף - רָצָה מִזֶּה גוֹבֶה, רָצָה מִזֶּה גוֹבֶה[17]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁלָּקַח לֵוִי בֵּינוֹנִית[18]; אֲבָל אִם לָקַח עִדִּית אוֹ זִבּוּרִית - אֵינוֹ טוֹרֵף מִלֵּוִי; שֶׁהֲרֵי זֶה אוֹמֵר לוֹ: מִפְּנֵי זֶה טָרַחְתִּי וְלָקַחְתִּי שָׂדֶה שֶׁאֵין דִּינְךָ לִגְבּוֹת מִמֶּנּוּ. וְכֵן אִם לָקַח לֵוִי בֵּינוֹנִית, וְהִנִּיחַ אֶצֶל שִׁמְעוֹן בֵּינוֹנִית כְּמוֹ הַבֵּינוֹנִית שֶׁלָּקַח[19] - אֵינוֹ טוֹרֵף מִלֵּוִי; שֶׁהֲרֵי זֶה אוֹמֵר לוֹ: הִנַּחְתִּי לְךָ מָקוֹם לִגְבּוֹת מִמֶּנּוּ.

16) מימרא של רבה כתובות צב. (בבבא קמא ח. נאמר דין זה בשם רבא). 17) כדי להקל את ההבנה רצוי לבאר מתחילה את כל פרטי הדין ולפרש אחר כך כל פיסקא ופיסקא בפני עצמה. ובכן: ראובן לווה כסף מיהודה בשטר ונשתעבדו כל נכסיו ואחר כך מכר כל שדותיו לשמעון והיו ביניהן עידית, בינונית וזיבורית, הלך שמעון ומכר ללוי את כל הבינונית - הרשות ביד יהודה (בעל החוב) לגבות הבינונית מיד לוי או את הזיבורית שנשארו ביד שמעון (ואם נשארו ביד שמעון מאותם נכסים עידית בלבד - גובה אותם. רש"י כתובות שם). מלוי הוא יכול לגבות אף על פי שנשארו נכסים ביד שמעון, מפני שהוא לקח את השדה המשועבדת לו, שהרי בעל חוב דינו בבינונית. ואין זה דומה למה שאמרנו בהלכה הקודמת, שאין נפרעים מהלוקח במקום שיש בני חורין אפילו כשבני חורין הם זיבורית והנמכרים הם בינונית, משום שזה נאמר כשהמלווה בא לגבות מן הלווה עצמו - אפילו זיבורית - אין לטרוף מן הלקוחות, כדי שלא לגרום להם הפסד, אבל כאן גם שמעון הוא רק לוקח, ולא הוא לוה כסף, ואין כוחו גרוע מכוחו של לוי, ולפיכך אומר המלווה ללוי - אתה קנית את השדה שהייתה משועבדת לי, ואותה אני רוצה. ואם רצה גובה משמעון אפילו מעידית, אם לא נשארו בידו נכסים אחרים מאלה שקנה מראובן, שיכול הוא לומר לו: אתה קנית כל קרקעותיו של ראובן ונכנסת לכל השעבוד שהיה לי על ראובן, ולפיכך כל זמן שאני מוצא אצלך משהו שבא לידך מיד ראובן - אני גובה, ואין רצוני לתבוע מלוי שהניח לי אצלך שדה לגבות ממנה. [רש"י שם מבאר, שהמדובר, כשקנה שמעון כל השדות בשטר אחד או כשקנה לוי

משמעון את השדה שקנה שמעון באחרונה, אבל אם קנה לוי שדה שקנה שמעון מראובן לפני האחרונה, יכול לוי לומר למלווה: כשקנה שמעון שדה זו הניח לך מקום אצל ראובן לגבות ופקע שעבודך ממנה, אף על פי שלא נשארה בינונית ביד ראובן, שהרי אין גובים מנכסים משועבדים במקום שיש בני חורין אפילו עידית או זיבורית. והר"י בתוספות שם דיבור המתחיל ראובן חולק על זה ואומר, שבמקרה זה יכול שמעון לטעון: הריני מוותר על תקנת חכמים שאין נפרעים ממשועבדים כשיש בני חורין, כדעת רבא (בבא קמא ז:) שהאומר אי אפשי בתקנת חכמים שתיקנוה לטובתו - שומעים לו, ומשום כך לא פקע השעבוד מהשדה שקנה לוי (ראה שם). ורבינו לא ביאר כלום בזה]. 18) שעליה רובץ עיקר השעבוד. בסמוך יבואר שהכוונה שלקח כל הבינונית שקנה שמעון מראובן. 19) כלשון רבה (רבא) שם: "בינונית דכוותה". ונראה שסגנון זה בא ללמדנו, שאם נשארה בידי שמעון שדה מעולה קצת מהזיבורית שבידו, ושיש להגדירה כזיבורית, ביחס לבינונית שמכר ללוי, אולם אחר שמכר ללוי הבינונית אפשר להכניסה לסוג בינונית של קרקעותיו (לפי שיטת "בשלו הן שמין", ראה למעלה הלכה א) - גובה מלוי, מפני שעל בינונית זו חל השעבוד כשהייתה ביד שמעון. ולפיכך דייק רבה (רבא) ואמר "דכוותה" (כמותה). וכן דייק רבינו וכתב: "כמו הבינונית שלקח".

1 **ד. כְּבָר בֵּאַרְנוּ, שֶׁהַנִּזְקִין - שָׁמִין לָהֶן בְּעִדִּית[20], וּבַעַל**
2 **חוֹב - בְּבֵינוֹנִית[21], וּכְתֻבַּת אִשָּׁה - בְּזִבּוּרִית[22]. הָיוּ**
3 **לוֹ[23] עִדִּית וְזִבּוּרִית - נִזְקִין בְּעִדִּית, וּבַעַל חוֹב וּכְתֻבַּת**
4 **אִשָּׁה בְּזִבּוּרִית. הָיוּ לוֹ עִדִּית וּבֵינוֹנִית - נִזְקִין**
5 **בְּעִדִּית, וּבַעַל חוֹב וּכְתֻבַּת אִשָּׁה בְּבֵינוֹנִית. הָיוּ לוֹ**
6 **זִבּוּרִית וּבֵינוֹנִית בִּלְבַד[24] - נִזְקִין וּבַעַל חוֹב**
7 **בְּבֵינוֹנִית[25], וּכְתֻבַּת אִשָּׁה בְּזִבּוּרִית.**

20) נתבאר בפרק א מהלכות נזקי ממון הלכה ז. 21) בפרק זה הלכה א. 22) בפרק ט"ז מהלכות אישות הלכה ג. 23) ברייתא בבא קמא ח. 24) שם. למעלה בהלכה א למדנו שבשלו שמין, ואם כן לכאורה קשה למה אנו מגדירים את הקרקע המעולה שבקרקעותיו כבינונית ולא כעידית? בגמרא שם (ח.) הקשו כך לשיטת האומר בשלו הן שמין. ותירצו, שהמדובר, כשהיו לו גם עידית ממש ומכרה וזו שנשארה בידו הייתה מוגדרת לפני מכירת העידית כבינונית וחל עליה עיקר שעבוד החוב. וכן יש להבין גם את דברי רבינו כאן וכן פסק הטור בחושן משפט סימן קכ (ראה לחם משנה). 25) בגמרא שם מובאות שתי ברייתות הסותרות זו את זו, אחת אומרת, בעל חוב בבינונית והשנייה אומרת בזיבורית. ומסקנת הגמרא שם שנחלקו בתקנה הנודעת בשם "תקנתא דעולא" (והביאה רבינו למעלה בהלכה א) ברייתא א קיבלה תקנה זו וברייתא ב לא קיבלה אותה ונשאר דין התורה שגובה מזיבורית. ורבינו פוסק כעולא. [והראב"ד ובעל העיטור מפרשים להיפך: ברייתא א לא קיבלה את התקנה וברייתא ב קיבלה. שיטתם תתבאר לקמן בפרק כ"ד הלכה י].

8 **ה. מְכָרָן[26] לִשְׁלֹשָׁה בְּנֵי אָדָם בְּבַת אַחַת[27] - הֲרֵי כֻּלָּן**
9 **נִכְנְסוּ תַּחַת הַבְּעָלִים, וְהַנִּזְקִין טוֹרְפִין מִן הָעִדִּית[28],**
10 **וּבַעַל חוֹב טוֹרֵף מִן הַבֵּינוֹנִית, וּכְתֻבַּת אִשָּׁה טוֹרֶפֶת**
11 **מִן הַזִּבּוּרִית. מְכָרָן לָזֶה אַחַר זֶה - כֻּלָּן טוֹרְפִין מִן**
12 **הָאַחֲרוֹן[29]; לֹא הִסְפִּיק - טוֹרְפִין מִשֶּׁלְּפָנָיו; לֹא**
13 **הִסְפִּיק - טוֹרְפִין מִשֶּׁלְּפָנֵי פָּנָיו. אֲפִלּוּ הָיָה הָאַחֲרוֹן**
14 **הוּא שֶׁלָּקַח הַזִּבּוּרִית[30]. שֶׁהֲרֵי הַלּוֹקֵחַ הַקּוֹדֵם אוֹמֵר**
15 **לַטּוֹרֵף: הִנַּחְתִּי לְךָ מָקוֹם לִגְבּוֹת מִמֶּנּוּ[31].**

26) ברייתא שם. 27) כל שלושת הסוגים מכר ביום אחד, לזה עידית, ולזה בינונית ולזה זיבורית. 28) בהגהות מיימוניות שואל למה ניזק טורף מהלוקח, הלא מִלוה על פה אינו טורף אלא מבני חורין? ותירץ שמזיק שעמד בדין וחייבוהו בית דין לשלם דינו כמִלוה בשטר, כמו שאמרו בקידושין יג: (ובכמה מקומות): "מִלוה הכתובה בתורה ככתובה בשטר דמיא" [קושייא זו וגם תירוצה כתבו התוספות בבא קמא שם דיבור המתחיל: כולן]. 29) ואין מתחשבין כלל בסוג השדות. 30) אינו יכול לטעון הבינונית משועבדת לי - אגבה אותה (כמו שאמרנו בהלכה ג) משום שהלוקח הבינונית השאיר מקום אצל הלווה עצמו, מה שאין כן בהלכה ג בדין לוקח מן הלוקח. 31) כמו שאמרנו בהלכה ב.

16 **ו. מְכָרָן לְאֶחָד זוֹ אַחַר זוֹ - הֲרֵי הַלּוֹקֵחַ נִכְנַס תַּחַת**
17 **הַבְּעָלִים. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? שֶׁלָּקַח עִדִּית**
18 **בָּאַחֲרוֹנָה; אֲבָל לָקַח זִבּוּרִית בָּאַחֲרוֹנָה - כֻּלָּן גּוֹבִין**
19 **מִן הַזִּבּוּרִית; שֶׁהֲרֵי אוֹמֵר לַטּוֹרֵף כְּשֶׁיָּבוֹא לִגְבּוֹת מִן**
20 **הַשֵּׁדֶה שֶׁלָּקַח תְּחִלָּה: הֲרֵי הִנַּחְתִּי לְךָ מָקוֹם לִגְבּוֹת**
21 **מִמֶּנּוּ. וְלָמָּה אֵינוֹ אוֹמֵר לוֹ הַטּוֹרֵף כָּךְ אִם לָקַח**
22 **עִדִּית בָּאַחֲרוֹנָה, וְתִגְבֶּה הָאִשָּׁה וּבַעַל חוֹב מִן הָעִדִּית**
23 **שֶׁלָּקַח בָּאַחֲרוֹנָה[32]? שֶׁזּוֹ תַּקָּנָה הִיא לַלּוֹקֵחַ[33], וַהֲרֵי**
24 **אוֹמֵר לוֹקֵחַ לָהֶן: אִי אֶפְשִׁי בְּתַקָּנָה זוֹ[34], אֶלָּא כָּל**
25 **אֶחָד מִכֶּם יִגְבֶּה מִן הָרָאוּי לוֹ.**

32) כלומר, אם אנו דוחים את הטורף אצל האחרונה אף על פי שהיא זיבורית, משום שהשעבוד נשאר עליה אחר מכירת העידית והבינונית, למה בלקח עידית באחרונה לא יגבו בעל חוב והאשה כתובתה ממנה? הרי השעבוד רובץ עליה? 33) דין זה, שהלוקח יכול לטעון: הנחתי לך מקום, תקנת חכמים היא לטובת הלוקח, שלא יגבו ממנו כשנשארו שדות ביד המוכר. 34) כדברי רבא שהבאנו למעלה בהלכה ג. נימוק זה אמרו בגמרא שם ח:

26 **ז. מְכָרָן[35] לְאֶחָד זוֹ אַחַר זוֹ, וּמָכַר לוֹ עִדִּית**
27 **בָּאַחֲרוֹנָה, וְחָזַר הַלּוֹקֵחַ וּמָכַר זִבּוּרִית וּבֵינוֹנִית וְשִׁיֵּר**
28 **עִדִּית לְפָנָיו - כֻּלָּן גּוֹבִין מִן הָעִדִּית, שֶׁהֲרֵי אֵין לוֹ**
29 **בַּמֶּה יִדְּחֶה אוֹתָם[36]. מָכַר עִדִּית וְהִנִּיחַ בֵּינוֹנִית**
30 **וְזִבּוּרִית - הַנִּזְקִין טוֹרְפִין מִן הָעִדִּית שֶׁבְּיַד לוֹקֵחַ**
31 **הַשֵּׁנִי[37], וּבַעַל חוֹב וּכְתֻבַּת אִשָּׁה גּוֹבִין מִבֵּינוֹנִית**
32 **וְזִבּוּרִית שֶׁשִּׁיֵּר לְפָנָיו[38].**

35) שם. 36) מכיוון שלקח זו באחרונה לא הניח מקום לגבות. 37) נתבאר למעלה בהלכה ג, שבמקרה כזה רצה

מזה גובה רצה מזה גובה, ומובן שהניזק עדיף עידית. 38) בעל חוב מבינונית ואשה מזיבורית - כדינם.

ח. מִי שֶׁלָּוָה[39] מֵאֶחָד, וְאַחַר כָּךְ מָכַר הַלּוֶה נְכָסָיו לִשְׁנַיִם[40], וְכָתַב בַּעַל חוֹב לְלוֹקֵחַ שֵׁנִי: דִּין וּדְבָרִים אֵין לִי עִמָּךְ, וְקָנוּ מִיָּדוֹ - אֵינוֹ יָכוֹל לִטְרֹף מִלּוֹקֵחַ רִאשׁוֹן; שֶׁהֲרֵי אוֹמֵר לוֹ: הִנַּחְתִּי לְךָ מָקוֹם לִגְבּוֹת מִמֶּנּוּ אֵצֶל בַּעַל חוֹבְךָ מִן הַנְּכָסִים שֶׁקָּנָה לוֹקֵחַ שֵׁנִי אַחֲרַי, וְאַתָּה הִכְסַדְתָּ עַל עַצְמְךָ, שֶׁהֲרֵי סִלַּקְתָּ עַצְמְךָ מֵהֶן[41]. וְהוּא הַדִּין לְאִשָּׁה בִּכְתֻבָּתָהּ[42], אִם כָּתְבָה לַשֵּׁנִי - אִבְּדָה כְּתֻבָּתָהּ, וְאֵינָהּ יְכוֹלָה לִטְרֹף. אֲבָל אִם כָּתְבוּ לָרִאשׁוֹן - טוֹרְפִין מִן הַשֵּׁנִי[43]. מָכַר הַלּוֶה שָׂדֶה לְלוֹקֵחַ, וּמְכָרָהּ לוֹקֵחַ רִאשׁוֹן לְלוֹקֵחַ שֵׁנִי[44], וְכָתַב הַמַּלְוֶה לְלוֹקֵחַ רִאשׁוֹן: דִּין וּדְבָרִים אֵין לִי עִמָּךְ, וְקָנוּ מִיָּדוֹ - הֲרֵי בַּעַל חוֹב טוֹרֵף מִלּוֹקֵחַ שֵׁנִי אוֹתָהּ הַשָּׂדֶה[45], וְלוֹקֵחַ רִאשׁוֹן טוֹרֵף אוֹתָהּ מִבַּעַל חוֹב[46], שֶׁהֲרֵי כָּתַב לוֹ[47], וְלוֹקֵחַ שֵׁנִי טוֹרֵף אוֹתָהּ מִלּוֹקֵחַ רִאשׁוֹן[48], שֶׁהֲרֵי הוּא מְכָרָהּ לוֹ[49], וּבַעַל חוֹב חוֹזֵר וְטוֹרֵף מִשֵּׁנִי[50], וְחוֹזְרִין חֲלִילָה[51], עַד שֶׁיַּעֲשׂוּ פְּשָׁרָה בֵּינֵיהֶן. וְכֵן הָאִשָּׁה בִּכְתֻבָּתָהּ.

39) ברייתא כתובות צה. 40) בזה אחר זה. 41) בגמרא שם נימקו בסברה זו את ההבדל בין הנידון כאן לבין נשתדפו בני חורין שגובה ממשועבדים (ראה למעלה הלכה ב). 42) בגמרא שם השוו כתובת אשה לבעל חוב לעניין זה. [במגיד משנה מביא גירסא אחרת בהלכה זו והמדובר בה כשהחוב הוא כנגד שתי השדות כגון לווה מנה והשדות נמכרו בחמישים חמישים. ובכתב יד תימן נמצאות שתי הגירסאות בשתי הלכות נפרדות]. 43) זה פשוט. וקשה להבין מה משמיענו, הרי כשלא כתב לראשון גם כן טורפים מן השני? 44) כך מפרש רבינו את הברייתא (שם:), "וכן בעל חוב ושני לקוחות". 45) שהרי לא הסתלק אלא מזכותו כלפי לוקח ראשון בלבד. 46) פירוש, אחר שלוקח שני הוציא ממנו בחזרה את דמי השדה. 47) התחייב שלא יגבה חובו ממנו והרי גבה ממנו - אמנם בעקיפין. 48) ומחזיר לו מעותיו. 49) ומחוייב להחזירה לו אף על פי שבאה עכשיו לידו באמצעות בעל החוב. 50) שהרי לא הסתלק מזכותו כלפיו. 51) עד לבלי סוף.

פֶּרֶק עֶשְׂרִים[1]

1) מבאר דין בעל חוב מאוחר שקדם וגבה, ודין שטרות שזמנם ביום אחד, ודין שני שטרי חוב שבאחד כתוב בחמישה בניסן ובשני ניסן סתם.

א. מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ חוֹבוֹת הַרְבֵּה - כֹּל שֶׁקָּדַם חוֹבוֹ[2] גּוֹבֶה תְּחִלָּה[3], בֵּין מִן הַלּוֶה עַצְמוֹ בֵּין מִן הַלָּקוֹחוֹת. וְאִם קָדַם הָאַחֲרוֹן וְגָבָה - מוֹצִיאִים מִיָּדוֹ[4]; שֶׁכֹּל שֶׁקָּדַם חוֹבוֹ - זָכָה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּקַרְקָעוֹת שֶׁקָּנָה אַחַר שֶׁלָּוָה לוֹ בְּעֵת שֶׁלָּוָה; אֲבָל הַקַּרְקָעוֹת שֶׁקָּנָה אַחַר שֶׁלָּוָה מִבַּעֲלֵי חוֹבוֹת הַרְבֵּה, אַף עַל פִּי שֶׁכָּתַב[5] לְכָל אֶחָד מֵהֶן: מַה שֶּׁאֲנִי עָתִיד לִקְנוֹת מְשֻׁעְבָּד לְךָ - אֵין בָּהֶן דִּין קְדִימָה, אֶלָּא כֻּלָּן שָׁוִין[6], וְכֹל שֶׁקָּדַם וְגָבָה - זָכָה, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא אַחֲרוֹן[7].

2) מי שהגיע לידו שטר החוב תחילה, או שקדם זמן קבלת הקנין שלו. 3) ואף־על־פי שזמן הפרעון של השני קודם לזה של הראשון (הרשב"א בתשובה אלף קטז, וכדבריו כתב ה'טור' בחו"מ סי' קד וראה 'בית יוסף' שם). ואם בא השני לגבות לפני שהגיע זמן הפרעון של הראשון - מגבים לו, וכשיגיע זמן הפרעון של הראשון יטרוף ממנו (רשב"א שם). ואין בזה הבדל בין מלוה בשטר לבין מלוה על־פה (מגיד־משנה). 4) בכתובות צד. אמר רב נחמן, הכל מודים בבעל־חוב מאוחר שקדם וגבה - מה שגבה לא גבה. ופסק הרי"ף שם כמותו, וכתב שכן גם דעת רב שרירא גאון. 5) ראה הערותינו בהלכה הבאה. 6) כלומר, יחלוקו (בבא־בתרא קנז: לוה ולוה וחזר וקנה. . . והילכתא יחלוקו). והטעם, מפני שהשעבוד חל על הקרקע בשעה שקנה אותה הלווה, ואז כל המלווים זכותם שוה. 7) סברת עצמו. ונימוקו: שלא אמרו (בגמרא, כתובות שם) "מה שגבה לא גבה" אלא בבעל־חוב מאוחר. ומשמע, שאם כולם שוים - מה שגבה גבה (מגיד־משנה בשם רשב"א).

ב. לָוָה וְכָתַב לוֹ: שֶׁאֲנִי עָתִיד לִקְנוֹת מְשֻׁעְבָּד לְךָ, וְאַחַר כָּךְ קָנָה שָׂדֶה, וְחָזַר וְלָוָה מֵאַחֵר[8] - הֲרֵי הַשָּׂדֶה מְשֻׁעְבָּד לָרִאשׁוֹן[9], וְהוּא קוֹדֵם לִגְבּוֹת[10]. וְכֵן אֲפִלּוּ הָיוּ מֵאָה. אֵין דִּין קְדִימָה בְּמִטַּלְטְלִין[11], אֶלָּא כֹּל שֶׁקָּדַם וְגָבָה מֵהֶן - זָכָה, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא אַחֲרוֹן. קָדַם אֶחָד מִשֶּׁאָר אָדָם וְתָפַס מִן הַמִּטַּלְטְלִין שֶׁל זֶה כְּדֵי לִזְכּוֹת לְאֶחָד מִבַּעֲלֵי חוֹבוֹת - לֹא זָכָה; שֶׁכָּל הַתּוֹפֵס לְבַעַל חוֹב בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ עָלָיו חוֹב לַאֲחֵרִים - לֹא קָנָה[12]. אֲבָל אֵין עָלָיו חוֹב לַאֲחֵרִים - קָנָה לוֹ[13]. וְכֵן אִם אָמַר לוֹ[14] הַלּוֶה: זְכֵה בְּחֵפֶץ זֶה לְפִלּוּנִי - זָכָה לוֹ; וְאֵין אֶחָד מִבַּעֲלֵי חוֹבוֹת יְכוֹלִין לִגְבּוֹת מֵאֵלּוּ הַמִּטַּלְטְלִין, שֶׁכְּבָר זָכָה בָּהֶן אַחֵר.

8) אחר קניית השדה. ולא אמרו (בבא־בתרא שם) "יחלוקו" אלא בלוה ולוה ואחר־כך קנה, שבשעת קנייתה חל עליה בבת אחת שעבוד כל ההלוואות, ולא קדם שעבוד לשעבוד, אבל כשהלוואה אחת קדמה לקניה - נשתעבדה השדה לאותה הלוואה ברגע שקנאה הלוה, לפני שלווה שנית. 9) לפני השעבוד השני. 10) בכסף־משנה כאן (וכן ב'בדק הבית' שלו בחו"מ סי' קד, ס"ק ח) כתב, שהוא־הדין אם כתב לראשון "דאקני" (השדות שאקנה מכאן ולהבא תהיינה משועבדות לך) - ולוה משני, ולא כתב לו "דאקני", ואחר־כך קנה שדה - הרי היא משועבדת לראשון ולא לשני. ומסתמך בזה על 'ספר התרומות' שער ארבעים. ובש"ך שם ס"ק טו הוכיח מדברי רבינו ירוחם בנתיב ו חלק ח, וכן מ'בעל התרומות' שער מג חלק ד, שאם באו לגבות מן הלווה עצמו - שניהם שוים. ומה שאמרו שאינה משועבדת לשני - הכוונה שאין השני מוציא מיד הלוקח מן הלווה, משום שלא כתב לו "דאקני", אבל כל זמן שהשדה ביד הלווה היא משועבדת גם לשני, כמו שאמרו: "אפילו מגלימא דעל כתפיה (בעל־חוב גובה אפילו מהגלימה שעל

גבי הלווה)" שהרי כל זמן שהיא נמצאת בידו היא שלו, וכל בעל־חוב גובה ממנה בין אם כתב לו "דאקני", ובין לא כתב לו. והש"ך מוסיף, שב'שער התרומות' שער מ, לא מצא כלום בדין זה (ב'שער התרומות' שבידי עם "גידולי תרומה" דפוס ויניציאה תקסט, לא מצאתי גם כן מה שהביא הכסף־משנה בשמו). 11) רי"ף, כתובות, שם. 12) מימרא של רבי יוחנן בגיטין יא: ובכתובות פד: ומשם ראיה, שאפילו כשעשאו המלוה שליח - לא קנה. [ב'תוספות' גיטין שם ד"ה התופס, תמהו על רש"י שכתב בבבא־מציעא י. שאם עשאו שליח לתפוס - קנה. והוכיחו שלא קנה. וכן דעת הר"ן בגיטין שם, וכן פסק רבינו ירוחם בנתיב ח חלק ז. ראה 'בית יוסף' חו"מ סי' קד, וסמ"ע שם ס"ק א]. 13) והלווה אינו יכול להתנגד ולטעון: לאו בעל דברים דידי את (אינך בעל דברים שלי). והרי"ף בתשובה (מובא ברא"ש בבא־מציעא י.) מבאר, שדין זה נאמר רק במקום שנשקף הפסד למלוה אם לא יתפוס את המטלטלין, כגון שהלווה גוסס, וכשימות לא יוכל המלוה לגבות, כי אין גובים ממטלטלין של יתומים (ראה למעלה פי"א ה"ח והי"א) או כשהלווה מפסיד נכסיו, אבל כשאין חשש מבוסס להפסד - יכול הלווה לטעון: לאו בעל דברים דידי את. 14) גיטין יא: (ראה למעלה פט"ז ה"ב).

1 **ג. שְׁטָרוֹת שֶׁזְּמַן כֻּלָּן יוֹם אֶחָד, אוֹ שָׁעָה אַחַת**
2 **בְּמָקוֹם שֶׁכּוֹתְבִין שָׁעוֹת, כֹּל שֶׁקָּדַם מֵהֶן וְגָבָה, בֵּין**
3 **קַרְקַע בֵּין מִטַּלְטְלִין - זָכָה[15].**

15) שנינו בכתובות צג: "היו כולן יוצאות בשעה אחת וכו' חולקות בשוה", ורבינו לשיטתו בסוף הלכה א, שבמקום שאמרו יחלוקו, כל שקדם וגבה - זכה (ראה ראב"ד). בגמרא שם צד, נחלקו רב ושמואל בדין שני שטרות היוצאים ביום אחד. רב אמר יחלוקו, ושמואל אמר שודא דדייני (הדיינים יטילו הזכות לפי חוות דעתם - רש"י), ולכאורה קשה על רבינו למה פסק כרב, הלא כלל בידינו, שבדיני ממונות הלכה כשמואל נגד רב? אולם כבר העיר הרי"ף בכתובות (אות שמא), ששמואל אינו חולק על המשנה, ודבריו נאמרו במכירות ומתנות בלבד, אבל בהלוואות מודה לרב שיחלוקו. ומביא הוכחה לדבריו, ממה שהקשו בגמרא (שם עמוד ב) על שמואל מברייתא, ולא הקשו ממשנתנו. והרי"ף מוסיף וכותב: "ואף־על־גב דחזינן (שאנו רואים) בירושלמי (שם פ"י ה"ד) דאקשי בה על שמואל, וקאמר (ואמר) מתניתין פליגא (משנתנו חולקת) אדשמואל וכו' - אגמרא דילן סמכינן" (על הגמרא שלנו (הבבלית) אנו סומכים), ורבינו קיבל דעת הרי"ף, כדרכו כמעט בכל מקום.

4 **ד. בָּאוּ כֻּלָּן בְּיַחַד לִגְבּוֹת[16], וְכֵן בַּעֲלֵי חוֹבוֹת שֶׁכָּל**
5 **אֶחָד מֵהֶן קוֹדֵם לִזְמַן חֲבֵרוֹ שֶׁבָּאוּ לִגְבּוֹת מִן**
6 **הַמִּטַּלְטְלִין, שֶׁחֲרֵי אֵין בָּהֶן דִּין קְדִימָה[17], אוֹ שֶׁבָּאוּ**
7 **לִגְבּוֹת מִקַּרְקַע שֶׁקָּנָה הַלֹּוֶה לְאַחַר שֶׁלָּוָה מִן הָאַחֲרוֹן**
8 **שֶׁבָּהֶן[18], וְאֵין בַּנְּכָסִים כְּדֵי שֶׁיִּגְבֶּה כָּל אֶחָד מֵהֶן אֶת**
9 **חוֹבוֹ - מְחַלְּקִין בֵּינֵיהֶן[19]. כֵּיצַד חוֹלְקִין?[20] אִם**
10 **כְּשֶׁיִּתְחַלֵּק הַמָּמוֹן הַנִּמְצָא עַל מִנְיָנָם, יַגִּיעַ לַפָּחוּת**
11 **שֶׁבָּהֶן כְּשִׁעוּר חוֹבוֹ אוֹ פָּחוֹת - חוֹלְקִים לְפִי מִנְיָנָם[21]**
12 **בְּשָׁוֶה[22]; וְאִם יַגִּיעַ לַפָּחוּת שֶׁבָּהֶם יוֹתֵר עַל חוֹבוֹ[23] -**
13 **חוֹלְקִין מִכָּל הַמָּמוֹן בֵּינֵיהֶם כְּדֵי שֶׁיַּגִּיעַ לַפָּחוּת**
14 **שֶׁבָּהֶם כְּשִׁעוּר חוֹבוֹ[24], וְחוֹזְרִין הַנִּשְׁאָרִים מִבַּעֲלֵי**
15 **חוֹבוֹת וְחוֹלְקִין הַיָּתֵר בֵּינֵיהֶן כַּדֶּרֶךְ הַזֹּאת. כֵּיצַד?**
16 **הָיוּ שְׁלֹשָׁה חוֹבוֹת, שֶׁל זֶה מָנֶה, וְשֶׁל זֶה מָאתַיִם,**
17 **וְשֶׁל זֶה שְׁלֹשׁ מֵאוֹת: אִם הָיָה כָּל הַנִּמְצָא שְׁלֹשׁ**
18 **מֵאוֹת - נוֹטְלִין מֵאָה מֵאָה; וְכֵן אִם נִמְצָא שָׁם פָּחוֹת**
19 **מִשְּׁלֹשׁ מֵאוֹת - חוֹלְקִין בְּשָׁוֶה. נִמְצָא שָׁם יָתֵר עַל**
20 **שְׁלֹשׁ מֵאוֹת - חוֹלְקִין שְׁלֹשׁ מֵאוֹת בְּשָׁוֶה, וְיִסְתַּלֵּק**
21 **בַּעַל הַמֵּאָה, וּשְׁאָר הַמָּמוֹן חוֹלְקִין אוֹתוֹ הַשְּׁנַיִם עַל**
22 **אוֹתָהּ הַדֶּרֶךְ. כֵּיצַד? נִמְצְאוּ שָׁם חֲמֵשׁ מֵאוֹת אוֹ**
23 **פָּחוֹת - חוֹלְקִין שְׁלֹשׁ מֵאוֹת בְּשָׁוֶה, וְיִסְתַּלֵּק הָאֶחָד,**
24 **וְחוֹזְרִין וְחוֹלְקִין הַמָּאתַיִם אוֹ הַפָּחוֹת בְּשָׁוֶה, וְיִסְתַּלֵּק**
25 **הַשֵּׁנִי[25]. נִמְצָא שָׁם שֵׁשׁ מֵאוֹת - חוֹלְקִין שְׁלֹשׁ מֵאוֹת**
26 **בְּשָׁוֶה, וְיִסְתַּלֵּק בַּעַל הַמָּנֶה, וְחוֹזְרִין וְחוֹלְקִין**
27 **הַמָּאתַיִם בֵּין הַשְּׁנַיִם בְּשָׁוֶה, וְיִסְתַּלֵּק בַּעַל הַמָּאתַיִם,**
28 **וְנוֹתְנִין הַמֵּאָה הַנִּשְׁאָרִים לְבַעַל הַשְּׁלֹשׁ מֵאוֹת, וְנִמְצָא**
29 **בְּיָדוֹ שְׁלֹשׁ מֵאוֹת בִּלְבַד[26]. וְעַל דֶּרֶךְ זוֹ חוֹלְקִין אֲפִלּוּ**
30 **הֵן מֵאָה, כְּשֶׁיָּבוֹאוּ לִגְבּוֹת כְּאַחַת. וְיֵשׁ מִן הַגְּאוֹנִים**
31 **שֶׁהוֹרוּ, שֶׁחוֹלְקִין לְפִי מָמוֹנָם[27].**

16) כגון שהיה זמני שטרותיהם שוים (ראה ה"א הערות א ו־ב). 17) כמבואר שם. 18) נתבאר למעלה, שאין דין קדימה בקרקעות אלה. 19) נתבאר בהלכה הקודמת, שכל מקום שאמרו יחלוקו, כל הקודם וגבה הכל - זכה, והוא־הדין להיפך: במקום שאמרו כל הקודם זכה, אם באו ביחד לגבות, יחלוקו. 20) מחלוקת רבי נתן ורבי שם צג. והאריך הרי"ף שם בפירוש שתי השיטות, ופסק כרבי שאמר: חולקות בשוה. וכך היא שיטת רבינו כאן. 21) לפי מספר בעלי החובות. 22) כל אחד מהם מקבל אותו הסכום, בלי הבדל בין חוב גדול לקטן. 23) כשנחלק לפי מספר הגובים. 24) חולקים בשוה חלק מן הנכסים שיש בו כדי לתת לכל מלוה כשיעור החוב הפחות. 25) גבה כל חובו, והשלישי מפסיד מאה. 26) המלה "בלבד" אין לה מקום בדוגמא שלמעלה, שהרי השלישי גבה כל המגיע לו, ואולי מרמזת לחוב יותר גדול משלוש מאות. 27) אם כל החובות עולים לאלף, ונכסי הלווה שוים חמש מאות - מקבל כל אחד מחצית חובו. ואם שוים ארבע מאות - מקבל כל בעל חוב ארבעים בעד כל מאה, וכן הלאה. ורבינו אינו מסכים לשיטתם. ונפסקה הלכה כמותו ב'שולחן ערוך' חו"מ סי' קד סעיף ה.

32 **ה. רְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן[28], לְכָל אֶחָד מִשְּׁנֵיהֶם שְׁטַר חוֹב**
33 **עַל לֵוִי, רְאוּבֵן שְׁטָרוֹ בַּחֲמִשָּׁה בְּנִיסָן, וְשִׁמְעוֹן שְׁטָרוֹ**
34 **בְּנִיסָן סְתָם, וַהֲרֵי יֵשׁ לְלֵוִי שָׂדֶה שֶׁאֵינָהּ כְּדֵי חוֹב שֶׁל**
35 **שְׁנֵיהֶם - מוֹרִידִין לְתוֹכָהּ רְאוּבֵן[29], שֶׁמָּא שְׁטָרוֹ שֶׁל**
36 **שִׁמְעוֹן בְּסוֹף נִיסָן הָיָה. וְכֵן אֵין שִׁמְעוֹן יָכוֹל לִטְרֹף**
37 **מֵאֵיר וָאֵילָךְ[30], שֶׁהֲרֵי הַלּוֹקֵחַ אוֹמֵר לוֹ: שֶׁמָּא בְּאֶחָד**
38 **בְּנִיסָן הוּא זְמַנּוֹ שֶׁל שְׁטָרְךָ, וַהֲרֵי שָׂדֶה בַּת חוֹרִין**
39 **בְּיַד רְאוּבֵן[31] שֶׁתִּגְבֶּה אוֹתָהּ, וְיָבוֹא רְאוּבֵן שֶׁהוּא אַחַר**

28) כגון שהיה זמני שטרותיהם שוים (ראה ה"א הערות א ו־ב). 29) כמבואר שם. 30) נתבאר למעלה, שאין דין קדימה בקרקעות אלה. 31) נתבאר בהלכה הקודמת, שכל מקום שאמרו יחלוקו, כל הקודם וגבה הכל - זכה, והוא־הדין להיפך: במקום שאמרו כל הקודם זכה, אם באו ביחד לגבות, יחלוקו. 20) מחלוקת רבי נתן ורבי שם צג. והאריך הרי"ף שם בפירוש שתי השיטות, ופסק כרבי שאמר: חולקות בשוה. וכך היא שיטת רבינו כאן. 21) לפי מספר בעלי החובות. 22) כל אחד מהם מקבל אותו הסכום, בלי הבדל בין חוב גדול לקטן. 23) כשנחלק לפי מספר הגובים. 24) חולקים בשוה חלק מן הנכסים שיש בו כדי לתת לכל מלוה כשיעור החוב הפחות. 25) גבה כל חובו, והשלישי מפסיד מאה. 26) המלה "בלבד" אין לה מקום בדוגמא שלמעלה, שהרי השלישי גבה כל המגיע לו, ואולי מרמזת לחוב יותר גדול משלוש מאות. 27) אם כל החובות עולים לאלף, ונכסי הלווה שוים חמש מאות - מקבל כל אחד מחצית חובו. ואם שוים ארבע מאות - מקבל כל בעל חוב ארבעים בעד כל מאה, וכן הלאה. ורבינו אינו מסכים לשיטתם. ונפסקה הלכה כמותו ב'שולחן ערוך' חו"מ סי' קד סעיף ה.

1 זְמַנְּךָ וְהוּא שֶׁיֵּשׁ לוֹ לִטְרֹף מִמֶּנּוּ[32]. לְפִיכָךְ, אִם כָּתְבוּ
2 הַרְשָׁאָה[33] זֶה לָזֶה[34] - טוֹרְפִין מֵאִיר וָאֵילָךְ מִכָּל
3 צַד[35]. וְהוּא הַדִּין[36] בִּרְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן שֶׁמָּכַר לָהֶן לֵוִי
4 שָׂדֶה אַחַת בִּשְׁנֵי שְׁטָרוֹת, שְׁטָרוֹ שֶׁל זֶה בַּחֲמִשָּׁה
5 בְּנִיסָן וּשְׁטָרוֹ שֶׁל זֶה בְּנִיסָן סְתָם.

28) מעשה שהיה (שם צד:). 29) כן פסק רב יוסף, שם. 30) מהנכסים שמכר לוי מחודש איר ואילך, שנשארו אחר שגבה ראובן חובו. 31) בשעה שלוה לוי מראובן, היתה לו שדה בת חורין - זו שגבה שמעון - ולא נשתעבדה השדה שנמכרה אחר שעה זו. 32) צ"ל "ממני". פירוש, לו יש הזכות לטרוף ממני, ולך אין זכות זו. 33) ייפוי כוח. 34) מלוה אחד לשני. 35) מכוחו של השטר שזמנו חמשה בניסן או מכוחו של זה שזמנו ניסן סתם. 36) רש"י מפרש את המעשה שבגמרא שם, בשטרי מכירה. רבינו פירש, כנראה, בשטרי חוב. ומסברא השווה לזה דין מכר.

פֶּרֶק אֶחָד וְעֶשְׂרִים[1]

1) מבאר שבעל חוב גובה את השבח, ואיזה שבח גובה ואיזה שבח אינו גובה.

6 א. בַּעַל חוֹב[2] גּוֹבֶה אֶת הַשֶּׁבַח[3] שֶׁהִשְׁבִּיחַ הַלּוֹקֵחַ[4],
7 בֵּין שֶׁהִשְׁבִּיחוּ מֵחֲמַת הוֹצָאָה[5] בֵּין שֶׁשָּׁבְחוּ נְכָסִים
8 מֵאֲלֵיהֶן. אֶלָּא שֶׁאִם שָׁבְחוּ מֵאֲלֵיהֶן - טוֹרֵף כָּל
9 הַשֶּׁבַח, וְאִם הִשְׁבִּיחוּ מֵחֲמַת הוֹצָאָה - גּוֹבֶה חֲצִי
10 הַשֶּׁבַח[6]. כֵּיצַד? רְאוּבֵן שֶׁהָיָה לוֹ חוֹב עַל שִׁמְעוֹן
11 מָאתַיִם, וּמָכַר שִׁמְעוֹן לְלֵוִי שָׂדֶה בְּמָנֶה, וְהוֹצִיא
12 עָלֶיהָ לֵוִי הוֹצָאוֹת, וְהִשְׁבִּיחָהּ וַהֲרֵי הִיא שָׁוָה
13 מָאתַיִם, כְּשֶׁיָּבוֹא רְאוּבֵן לִטְרֹף מִלֵּוִי - טוֹרֵף מִמֶּנָּה
14 בְּמֵאָה, וַחֲמִשִּׁים שֶׁל חֲצִי הַשֶּׁבַח. וְאִם הִשְׁבִּיחָהּ
15 מֵחֲמַת עַצְמָהּ, כְּגוֹן שֶׁהוּקְרָה בְּדָמִים אוֹ עָלוּ בָהּ
16 אִילָנוֹת - גּוֹבֶה אֶת כֻּלָּהּ. הוֹרוּ חֲכָמִים גְּדוֹלִים[7]
17 וְאָמְרוּ: לֹא יְהֵא הַלּוֹקֵחַ רַע כֹּחוֹ מֵהַיּוֹרֵד לִשְׂדֵה
18 חֲבֵרוֹ שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת[8], שֶׁשָּׁמִין לוֹ[9] וְיָדוֹ עַל הַתַּחְתּוֹנָה.
19 לְפִיכָךְ, אִם הִשְׁבִּיחַ מֵאָה וְהוֹצִיא חֲמִשִּׁים[10] - נוֹטֵל[11]
20 כָּל הַהוֹצָאָה וַחֲצִי הַשֶּׁבַח הַיָּתֵר עַל הַהוֹצָאָה, וְהַחֲצִי
21 עִם הַקֶּרֶן טוֹרֵף בַּעַל חוֹב[12]. [וּדְבָרִים שֶׁל טַעַם הֵם,
22 וְכָךְ רָאוּי לָדוּן[13].] וְחוֹזֵר הַלּוֹקֵחַ וְגוֹבֶה אֶת הַקֶּרֶן[14]
23 מִנִּכְסֵי שִׁמְעוֹן, אַף מִן הַמְשֻׁעְבָּדִין שֶׁמָּכַר אוֹ נָתַן[15]
24 מֵאַחַר זְמַן שֶׁמָּכַר בּוֹ לְלֵוִי[16]; אֲבָל הַשֶּׁבַח שֶׁטָּרַף
25 מִמֶּנּוּ בַּעַל חוֹב, בֵּין בְּחֶצְיוֹ בֵּין בְּכֻלּוֹ - אֵין לֵוִי
26 גּוֹבֵהוּ אֶלָּא מִנִּכְסִים בְּנֵי חוֹרִין[17] שֶׁל שִׁמְעוֹן. שֶׁתַּקָּנַת
27 עוֹלָם הִיא[18]: שֶׁלֹּא יִגְבֶּה הַשֶּׁבַח, וְלֹא הַפֵּרוֹת שֶׁאָכַל
28 הַגַּזְלָן[19], וְלֹא מְזוֹן הָאִשָּׁה וְהַבָּנוֹת[20], מִנִּכְסִים
29 מְשֻׁעְבָּדִין; שֶׁאֵלּוּ דְּבָרִים שֶׁאֵין לָהֶן קְצָבָה[21]. וּמִקְּלֵי
30 כְּתֻבָּה[22], שֶׁלֹּא תִּטְרֹף אִשָּׁה מִן הַשֶּׁבַח כְּתֻבָּתָהּ. וְלָמָּה
31 יִטְרֹף בַּעַל חוֹב חֲצִי הַשֶּׁבַח בִּלְבַד הַבָּא מֵחֲמַת
32 הוֹצָאָה עַצְמָהּ?[23] לְפִי שֶׁהַשֶּׁבַח בָּא לְאַחַר שֶׁלָּוָה
33 מֵרְאוּבֵן וּלְאַחַר שֶׁמָּכַר לְלֵוִי, וְנִמְצָא רְאוּבֵן[24] וְלֵוִי[25]
34 כִּשְׁנֵי בַּעֲלֵי חוֹבוֹת לְשִׁמְעוֹן, וְהַשֶּׁבַח כִּנְכָסִים[26] שֶׁבָּאוּ
35 לוֹ אַחַר שֶׁלָּוָה מִשְּׁנֵיהֶם[27], שֶׁהֵן חוֹלְקִין כְּאֶחָד כְּמוֹ
36 שֶׁבֵּאַרְנוּ[28]. לְפִיכָךְ[29], רְאוּבֵן שֶׁלָּוָה מִשִּׁמְעוֹן מָנֶה,
37 וְכָתַב לוֹ: שֶׁאֲנִי עָתִיד לִקְנוֹת[30], וְחָזַר וְלָוָה מִלֵּוִי
38 מָאתַיִם, וְכָתַב לוֹ: שֶׁאֲנִי עָתִיד לִקְנוֹת, וְקָנָה אַחַר כָּךְ
39 שָׂדֶה וּמְכָרָהּ לִיהוּדָה בְּמֵאָה וַחֲמִשִּׁים, וְהִשְׁבִּיחָהּ
40 יְהוּדָה בְּהוֹצָאָתוֹ וַהֲרֵי הִיא שָׁוָה שְׁלֹשׁ מֵאוֹת - טוֹרֵף
41 שִׁמְעוֹן וְלֵוִי הַקֶּרֶן[31] וְחוֹלְקִין אוֹתוֹ בְּשָׁוֶה[32], וְנִמְצָא
42 בְּיַד זֶה חֲמִשָּׁה וְשִׁבְעִים וּבְיַד זֶה חֲמִשָּׁה וְשִׁבְעִים;
43 וְחוֹזְרִין שִׁמְעוֹן וְלֵוִי וִיהוּדָה[33] שְׁלָשְׁתָּן וְחוֹלְקִין מֵאָה
44 וַחֲמִשִּׁים שֶׁל שֶׁבַח עַל הַדֶּרֶךְ שֶׁפֵּרַשְׁנוּ[34]. נִמְצָא
45 שִׁמְעוֹן טוֹרֵף מָנֶה שֶׁלּוֹ מִשָּׂדֶה זוֹ, וְלֵוִי טוֹרֵף מֵאָה
46 וּשְׁלֹשִׁים וְשִׁבְעָה וּמֶחֱצָה, וִיהוּדָה נוֹטֵל מִן הַשֶּׁבַח[35]
47 שְׁנַיִם וְשִׁשִּׁים וּמֶחֱצָה. וְכָזֶה הֵן חוֹלְקִין אֲפִלּוּ הֵן
48 מֵאָה.

2) ברייתא בבא־מציעא טו. ובכמה מקומות. [במגיד־משנה ציין המקור: מימרא של שמואל שם, "בעל חוב גובה את השבח". העדפנו להסתמך על הברייתא משני טעמים, א. ברייתא עדיפה; ב. הרשב"ם בבבא־בתרא קנז: כותב שלדעת שמואל גובה כל השבח, ואין הלכה כמותו. 3) כשהחוב הוא כנגד ערך השדה אחר שהשביחה (ראה לקמן ה"ו בדין שדה אפותיקי). 4) כלומר, שהשביחה השדה ביד הלוקח. 5) שהלוקח השקיע כסף כדי להשביחה. 6) בבא־בתרא קנז: (רבים חלקו על רבינו, ודעתם שגם משבח בלי הוצאה אין בעל חוב גובה יותר ממחצה ('בית יוסף' חו"מ סימן קטו בשם רבינו זרחיה הלוי, הראב"ד והרשב"א. וכן פסק הרמ"א שם סעיף א. ראה ש"ך שם ס"ק א וס"ק ה). 7) שיטה זו מובאה ברי"ף בבא־מציעא פרק אלו מציאות, ודחה אותה מהלכה. נימוקו יתבאר לקמן. 8) שדינו כגזלן. 9) כמה הוא השבח וכמה הוציא, ואם השבח יותר על ההוצאה - נוטל את ההוצאה, ואם ההוצאה יתירה - נוטל רק השבח. 10) ואם־כן השבח גדול מההוצאה בשיעור חמשים. 11) הלוקח. 12) נמצא שמחשבים ומחלקים ביניהם רק את השבח העודף על ההוצאה. 13) למעלה הערה ו כתבנו שהרי"ף דוחה שיטה זו. ונימוקו - שאין זה דומה ליורד לתוך שדה חבירו שלא ברשות, שדעתו ליטול מבעל השדה כשיצטרך להחזיר לו את השדה, אבל בנידון שלפנינו הלוקח סומך על אחריותו של המוכר, וחשב שאם יגבה בעל־חוב את השדה - יחזור ויגבה הכל ממנו, ולכן נוטל בעל־חוב גם את ההוצאה, והלוקח יגבה כל הפסדו מהמוכר. [בש"ך שם סי' קטו ס"ק ט כתב, שבספר הרמב"ם עם מגדל־עוז הגירסא היא כשיטת הרי"ף, ומוסיף שגם רב האי גאון בספר 'מקח וממכר' שער כז דף כח פסק כשיטה זו. והכריע כן להלכה למעשה]. 14) הכסף ששילם בעד השדה. 15) כדין כל לוקח שבעל־חובו של המוכר טרף השדה שקנה. 16) ויש לשאול: אם ישנם נכסים שנמכרו אחר זמן המכירה ללוי, כיצד טרף בעל־חוב מלוי, הרי הוא יכול לטעון: הנחתי לך מקום לגבות? במגיד־משנה הרגיש

בזה, ומבאר שהמדובר כשקנה שמעון אותם הקרקעות אחר שלוה מראובן, וחל עליהם השעבוד לפי שיטת רבינו (למעלה פי"ח ה"א) שהנכסים שקנה הלווה אחר ההלוואה אינם משועבדים לאותה ההלוואה, אם לא התנו בפירוש "דאקני". יתקיים איפוא הדין האמור כאן - כשלא התנו בהלוואה, והתנו במכירת הקרקע ללוי, או כשקנה הקרקעות אחר ההלוואה, ולפני שמכר אותה השדה ללוי ולא נשתעבדו לראובן ונשתעבדו ללוי. 17) משנה, גיטין מח: 18) חכמים תיקנו זאת מפני "תיקון העולם" (מונח מקובל בפי חכמי התלמוד להגדיר בו תקנות שמגמתן למנוע עוול בולט לאחד מבעלי הדינים כתוצאה מהחוק המקובל, שיגרום לשיבוש יחסי משא ומתן וכדומה). 19) במשנה: "אין מוציאים לאכילת פירות וכו' מנכסים משועבדים", ומפרש שם רבינו, כיון שגזל שדה מליאה פירות, ואכל פירות שהוציאה - גובה הנגזל דמי הפירות מנכסים בני חורין בלבד, וכן כתב כאן. ורש"י שם מפרש, כגון שגזל שדה ומכרה, והלוקח זרעה והוציאה פירות, ובאה הנגזל וטרפה עם הפירות אחר שהחזיר ללוקח הוצאותיו, וחוזר הלוקח ותובע מהגזלן את דמי השדה, וגם מותר דמי הפירות - מגבים לו דמי השדה גם מנכסים משועבדים של הגזלן, אבל דמי הפירות רק מבני חורין. 20) אלמנה ובנותיה מקבלות מזונות מנכסי המוריש. פרטי דיני המזונות - נתבארו במקומם בפרק טז מהלכות אישות. 21) הסכום אינו קצוב, ולא תיקנו שעבוד נכסים לתביעות שרמתן אינה ידועה וקצובה, שהרי הלוקח אינו יודע עד כמה עליו להזהר. נימוק זה אמרו רבי חנינא שם נ:. ועולא נתן שם טעם אחר: "מפני שאין כתובין" פירוש, לא נכתבו בשטר מכר ולא בכתובת אשה, ובמסקנא (שם נא.) אמרו שהנימוק שנוי במחלוקת בין תנא־קמא ורבי יוסי. וקיבל רבינו נימוקו של רבי יוסי, שהלכה כמותו בכל מקום אפילו נגד רבים (ראה עירובין מו:). 22) חכמים הקילו בכמה דברים את ההתחייבויות הנובעות מתנאי הכתובה, וזו אחת מהן (בכורות נב.). 23) תמיהה זו כוחה יפה לשתי השיטות שנאמרו למעלה, בדין ניכוי ההוצאה מן השבח. 24) שהלוה כסף לשמעון. 25) שקנה משמעון השדה באחריות. 26) צ"ל: כנכסים. 27) יש לדון את השבת כנכס חדש של שמעון שבא לו אחר שלוה משניהם. 28) למעלה בפ"כ ה"א. 29) מזה שאמרנו, שהלוקח דינו כבעל־חוב של המוכר, והשבח נידון כאילו הוא נכס של הלווה־המוכר שהגיע לידו אחר המכירה - יוצא. 30) רבינו לשיטתו (למעלה פי"ח ה"א) שהנכסים הבאים ללווה אחר ההלוואה לא נשתעבדו, אם לא הותנה בפירוש. 31) שוויה של השדה לפני שהשביחה, היינו 150. 32) בהתאם לשיטת רבינו שנתבארה למעלה (פ"כ ה"ד) בדין חלוקה (ראה שם). 33) הלוקח שנעשה בעל־חוב של ראובן, אחר ששמעון ולוי טרפו השדה שקנה מראובן. מלשונו של רבינו כאן יש ללמוד, שלא קיבל דעתם של חכמים גדולים, שמנכים את כל ההוצאה מן השבח ונותנים ללוקח, ואת מותר השבח מחלקים ביניהם, שהרי לפי שיטה זו אין חולקים את כל השלש מאות, וזה כדעת הש"ך שהבאנו למעלה (הערה יב). ולגירסת המגיד־משנה שם, שרבינו קיבל דעתם - מוכרחים אנו לקבל פירושו הדחוק כאן, שהשדה שוה עכשיו שלוש מאות, אחר ניכוי ההוצאה שהשקיע יהודה. 34) שם, היינו שבתחילה מחלקים שלשתם 75 בשוה, ונוטל כל אחד 25 ונסתלק שמעון שגבה כבר כל חובו, וחוזרים לוי ויהודה ומחלקים ביניהם את 75 הנותרים, ונוטל זה 37 וחצי, וזה 37 וחצי. 35) ממאה וחמישים של הקרן אינו נוטל כלום, אלא גובה כל הקרן מן המוכר, ומשתתף רק בשתי חלוקות האחרונות, היינו מחלוקה ראשונה נוטל 25, ומהשניה נוטל 37 וחצי - ביחד 62 וחצי; ולוי קיבל נוסף על כך עוד 75 מחלוקה ראשונה, ויצא לו סכום של 137 וחצי כמו שמסכם רבינו בסמוך.

ב. כָּל הַפֵּרוֹת[36] שֶׁאָכַל הַלּוֹקֵחַ - אֵינָן נִטְרָפִין מִמֶּנּוּ. אֲבָל הַפֵּרוֹת הַמְחֻבָּרִין לַקַּרְקַע[37], אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָן צְרִיכִין לַקַּרְקַע, כַּעֲנָבִים שֶׁהִגִּיעוּ לְהִבָּצֵר - הֲרֵי בַּעַל חוֹב גּוֹבֶה מֵהֶן כְּמוֹ שֶׁגּוֹבֶה מִן הַשֶּׁבַח.

36) בבא־מציעא יד: אמר שמואל, בעל־חוב גובה את השבח. ולמדו מדבריו: שבח אין (כן), פירי לא. ומבאר הרי"ף בהלכותיו שם, שהכוונה לפירות שאכל הלוקח או שנתלשו, אבל המחוברים לקרקע - גובה. 37) נראה, שרבינו למד זה מלשונו של הרי"ף, שכתב שם: "אבל פירי דאיתנהו האידנא מיחברי בארעא, גבי להו בעל־חוב (פירות שהם עכשיו מחוברים בקרקע — בעל־חוב גובה אותם)", ואינו מחלק בין צריכים לקרקע ובין אינם צריכים. [רבה המבוכה בדין פירות שאינם צריכים לקרקע. בהלכות טוען ונטען פ"ה ה"ד פסק רבינו, שאם אינם צריכים לקרקע דינם כמטלטלין, וכן פסק גם בהל' מכירה פ"א הי"ז לענין קנין ולענין אונאה. במגיד־משנה כאן ובהלכות מכירה פ"א הי"ז, ובלחם־משנה פ"ב מהל' שכירות ה"ד נדחקו ליישב את הסתירות הללו. אולם רבינו עצמו בפירושו לשבועות מב: מבאר שיטתו, וביאורו מסלק את כל הסתירות והקושיות. במשנה שם חולקים רבי מאיר וחכמים בדין שומר שקיבל פירות מחוברים לשמירה, ומודה במקצת התביעה. רבי מאיר אומר: דינם כמטלטלין ומחויב שבועה, וחכמים אומרים שהם כקרקע ואין נשבעים על הקרקעות. ובגמרא שם מג. פירשו שמחלוקתם בענבים העומדים ליבצר. וכתב שם רבינו: "מחלוקת חכמים ורבי מאיר היא בענבים העומדים להיבצר (שאינם צריכים לקרקע - המפרש) והלכה כחכמים, אבל כשימסרם לו בתורת שמירה ולענין מקח וממכר ודיני ההונאה (גירסת הש"ך חו"מ סי' צה ס"ק ט) והודייה במקצת כשהיה עיקר התביעה שלא בתורת שמירה, העיקר המכוון אליו שהם במטלטלין, שכל העומד ליבצר כבצור דמי, ושמור זה הלשון". וביאר הש"ך שם שהמלה "אבל" מתפרשת כאן כמו: במה דברים אמורים (אבל זה נאמר רק), ואומר רבינו, שלא אמרו שהם כקרקע אלא כשנמסרו הפירות בתורת שמירה, אבל בענינים אחרים שמנה שם, וביניהם גם הודאה במקצת במלוה - דינם כבצורות (כנראה כוונתו שגם חכמים מודים בזה). והש"ך ממשיך ומבאר, שדבריו הם לפי שיטת רבו רבי יהוסף הלוי, הובאה ב'טור' שם שמנמק את ההבדל בין שמירה ובין דין אונאה ושבועה וכיוצא בהן, ואומר: "כאן גבי שומר לאו כבצורות דמיין, כיון דלשמירה הן כשהן מחוברין לקרקע וכו' דהא לאו למיתלשינהו מסרינהו ניהליה (שהרי לא כדי

לתלשם מסרם לידו, אלא לשמרם כמו שהם)". ומחדש הש"ך (שם בסי' קטו ס"ק יח), שבעל־חוב הבא לטרוף את השדה עם הפירות - יש לדונו כשומר, שהרי אינו בא לתלוש את הפירות אלא ליטלם כמו שהם, ויכול לומר ללוקח: אין זה ענינך מה אעשה עם הפירות אחר שיגיעו לידי, עכשיו אינני תולש אותם. ובהתאם לשיטה זו פסק רכינו כאן, שאפילו אינם צריכים לקרקע - דינם כקרקע. ובמכירה וכן באונאה, פסק שדינם כמטלטלין. על פירושו הנפלא הזה של הש"ך עלינו להוסיף עוד, שבהל' טוען ונטען שם התכוון רבינו להודאה במקצת במלוה ולוה, ולא בשומר]. והרמב"ן חולק על רבינו, ודעתו שאם אינם צריכים כלל לקרקע - הרי הם כמטלטלין, ולא אמרו "לאו כבצורות דמיין" אלא כשהקרקע תוסיף להשביחם קצת. וכן מפרש הרמב"ן גם דעת רש"י. ורבינו זרחיה הלוי והרשב"א מרחיקים לכת וסוברים, שאפילו הצריכים לקרקע אין בעל־חוב גובה אותם בחובו אלא נוטלם ומשלם דמיהם ללוקח (מגיד־משנה).

1 **ג. מַתָּנָה[38] שֶׁשָּׁבְחָה מֵחֲמַת הוֹצָאָה - אֵין בַּעַל חוֹב**
2 **גּוֹבֶה מִשִּׁבְחָהּ כְּלוּם, אֶלָּא רוֹאִין כַּמָּה הָיְתָה שָׁוָה**
3 **בִּשְׁעַת מַתָּנָה וְגוֹבֶה. וְאִם שָׁבְחָה מֵאֵלֶיהָ - בַּעַל חוֹב**
4 **גּוֹבֶה אֶת כֻּלָּהּ[39]. וְאִם קִבֵּל הַנּוֹתֵן אַחֲרָיוּת הַמַּתָּנָה -**
5 **חֲרֵי בַּעַל חוֹב גּוֹבֶה מִמְּנָּה אֶת הַשֶּׁבַח כְּדֶרֶךְ שֶׁגּוֹבִין**
6 **מִן הַלָּקוּחוֹת[40]. וְלָמָּה יִטְרֹף בַּעַל חוֹב חֲצִי הַשֶּׁבַח**
7 **מִן הַלּוֹקֵחַ[41] וְלֹא יִטְרֹף מִמְּקַבֵּל מַתָּנָה כְּלוּם? מִפְּנֵי[42]**
8 **שֶׁהַמּוֹכֵר כּוֹתֵב לַלּוֹקֵחַ בִּשְׁטַר מְכִירָה: שֶׁאֲנִי מְחֻיָּב**
9 **לְךָ בַּקֶּרֶן וּבְעָמָל שֶׁתַּעֲמֹל וּבַשֶּׁבַח שֶׁתַּשְׁבִּיחַ, וְעָלַי**
10 **אַחֲרָיוּת הַכֹּל; וְרָצָה הַלּוֹקֵחַ וְקִבֵּל דָּבָר זֶה[43], שֶׁהֲרֵי**
11 **הַלּוֹקֵחַ יָרַד עַל תְּנַאי זֶה, שֶׁאִם יִלָּקַח מִמֶּנּוּ הַשֶּׁבַח**
12 **יַחֲזֹר עַל הַמּוֹכֵר. וַאֲפִלּוּ לֹא כָּתַב[44] - כְּבָר נוֹדָע שֶׁזֶּה**
13 **דִּין הַמּוֹכֵר עִם הַלּוֹקֵחַ[45]. אֲבָל הַמַּתָּנָה, שֶׁאֵין שָׁם**
14 **תְּנַאי זֶה - אֵינוֹ גּוֹבֶה מִשֶּׁבַח שֶׁהִשְׁבִּיחָהּ בְּהוֹצָאָתוֹ**
15 **כְּלוּם.**

38) ב"מ טו. 39) בגמרא שם, אמר רבא סתם שאין בעל־חוב גובה את השבח ממתנה, וכתב הרי"ף שם: "ומסתברא דהאי שבחא דלא גבי ממתנה - שבחא דאתי מחמת הוצאה הוא, אבל שבחא דאתי ממילא טריף (מתקבל על הדעת שהשבח שאינו גובה ממתנה - שבח הבא מחמת הוצאה הוא, אבל שבח הבא מאליו - טורף)". ורבינו קיבל סברתו. והראב"ד בהשגותיו כאן מסכים לדבריו. 40) שנתבאר למעלה בהלכה א, שגובה חצי השבח אחר ניכוי ההוצאה. 41) כששבחה מחמת הוצאה. 42) נימוק זה נתבאר בגמרא, שם. 43) שבעל־חוב יקח גם השבח. 44) את התנאי הזה בשטר. 45) וכל דבר שבממון שנתקבל כמנהג קבוע - מחייב את שני הצדדים, אפילו כשלא התנו כן בפירוש. למעלה בהלכה א ביאר רבינו, למה אינו גובה את כל השבח.

16 **ד. וְכֵן יְתוֹמִים[46] שֶׁהִשְׁבִּיחוּ הַנְּכָסִים - אֵין בַּעַל חוֹב**
17 **גּוֹבֶה מִן הַשֶּׁבַח כְּלוּם. אֲבָל אִם שָׁבְחוּ נְכָסִים**
18 **מֵאֲלֵיהֶן - גּוֹבֶה אֶת הַשֶּׁבַח כֻּלּוֹ.**

46) רבינו מדמה יתומים למקבל מתנה, מפני שאין להם על מי לחזור ולגבות מה שנטל, וגם לא קיבלו תנאי שכזה. ובהגהות מיימוניות כאן אות ה כתב, שרבינו למד זה מגמרא ב"מ קי. שאלו שם: יתומים אומרים: אנו השבחנו, ובעל־חוב אומר: אביכם השביח, על מי להביא ראיה? יוצא מזה, שאין גובים משבח שהשביחו יתומים. וה'תוספות' ב"מ שם ד"ה בעל חוב, ובבכורות נב. ד"ה והאמר, כתבו שבעל־חוב גובה השבח מן היתומים, מפני שהם "כרעי דאבוהון" (ירך אביהם) וחובותיו של האב עוברים אליהם, ודחו את הראיה שהבאנו בשם הגהות מיימוניות. [במגיד־משנה כתב, שדעת הרי"ף כרבינו, ולא גילה מקומו. ראה לחם־משנה כאן, וש"ך חו"מ סי' קטו ס"ק לא].

19 **ה. בַּעַל חוֹב שֶׁטָּרַף בְּחוֹבוֹ מִיַּד הַלּוֹקֵחַ מַה שֶּׁרָאוּי**
20 **לוֹ מִן הַקֶּרֶן וַחֲצִי הַשֶּׁבַח - רוֹאִין הַנִּשְׁאָר מִן**
21 **הַקַּרְקַע: אִם יֵשׁ בּוֹ תְּעָלָה[47] לַלּוֹקֵחַ[48], כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁאַר**
22 **לוֹ בְּשָׂדֶה בֵּית תִּשְׁעָה קַבִּין[49], וּבְגִנָּה בֵּית חֲצִי קַב[50]**
23 **- יִשְׁתַּתְּפוּ בָּהּ שְׁנֵיהֶם[51]; וְאִם לֹא נִשְׁאַר לוֹ דָּבָר**
24 **שֶׁאֵלּוּ יֵחָלֵק יִהְיֶה שֵׁם כֻּלּוֹ עָלָיו[52] - נוֹתֵן לוֹ בַּעַל**
25 **חוֹב אֶת דָּמָיו[53].**

47) תועלת. 48) חלק השדה שנשאר ביד הלוקח, ראוי לעיבוד להוציא פירות. 49) אפשר לזרוע בה תשעה קבים תבואה, שהם סאה וחצי. [הקב הוא ארבעה לוגים, והלוג שש ביצים בינוניות]. 50) חלקת קרקע קטנה כזו, מספיקה לגינה. 51) כלומר, ויחלוקו את השדה, ואין האחד מהם יכול לכוף את השני למכור לו את חלקו או לקנות ממנו. 52) משנה בבבא־בתרא יא: "זה הכלל, כל שאילו יחלק ושמו עליו - חולקין". פירוש, אם שנים שותפים בדבר אחד, וכשיחלקו את הדבר לשני חלקים, יקרא כל חלק כשם הדבר השלם - אז יכול כל שותף לדרוש חלוקה ממש. ומלמדנו רבינו, שקרקע קטן מבית תשעה קבים - אינו נקרא שדה. וגינה פחותה מבית חצי קב - אינה נקראת גינה. ולמד זה ממשנה הנ"ל. 53) מקור דין זה ברי"ף ב"מ טו: ושם נאמר: שקיל ליה לדמיה מבעל־חוב (לוקח דמיו מבעל־חוב). משמע שרצונו של הלוקח קובע, רצה לוקח קרקע, רצה לוקח כסף. וכן מבואר ב'טור' חו"מ סי' קטו. אולם רבינו שינה הלשון, וכתב: "נותן לו בעל־חוב את דמיו", ומשמע לכאורה שכופה את הלוקח לקבל מעות. וב'שולחן ערוך' שם ס"ב מביא דברי רבינו כלשונו כאן, והרמ"א מוסיף "אם ירצה הלוקח". ונראה שאינו חולק אלא מבאר, ומתקבל על הדעת שגם דברי רבינו יתבארו כך.

26 **ו. הָיְתָה הַשָּׂדֶה[54] אַפּוֹתֵיקִי[55] - בַּעַל חוֹב נוֹטֵל אֶת**
27 **כֻּלָּהּ[56], וְרוֹאִין חֲצִי הַשֶּׁבַח הַנִּשְׁאָר לַלּוֹקֵחַ[57]: אִם**
28 **הָיָה חֲצִי הַשֶּׁבַח יָתֵר עַל הַהוֹצָאָה - נוֹטֵל הַהוֹצָאָה[58]**
29 **מִבַּעַל חוֹב[59], שֶׁהֲרֵי אוֹמֵר לוֹ בַּעַל חוֹב: שָׁדֶה הִיא**
30 **שֶׁהִשְׁבִּיחָהּ[60], וְהַנִּשְׁאָר לוֹ[61] מִן הַשֶּׁבַח[62] נוֹטֵל מִן**
31 **הַמּוֹכֵר; וְאִם הָיָה חֲצִי הַשֶּׁבַח פָּחוֹת מִן הַהוֹצָאָה -**
32 **אֵין לוֹ מִן הַטּוֹרֵף אֶלָּא דְּמֵי חֲצִי הַשֶּׁבַח[63], וְחוֹזֵר**
33 **וְגוֹבֶה מִן הַמּוֹכֵר חֲצִי הַשֶּׁבַח שֶׁנִּטְרַף בִּלְבָד[64].**

54) ב"מ טו. 55) כגון שאמר לוה למלוה: לא יהא לך

פרעון אלא משדה זו (ראה למעלה פי"ח ה"ג). 56) עם השבח, שהרי היא כקנויה לו. והמדובר כשהשדה לפני שהשביחה אינה שוה יותר מהחוב. 57) המגיע ללוקח, כפי שנתבאר למעלה בתחילת ה"א. 58) על כל ההוצאה. משמע שבעל־חוב נוטל חצי השבח הראשון בלי ניכוי חלק ההוצאה, ובזה יפה כוח אפותיקי מכוח שעבוד רגיל. 59) ולא את חצי השבח. 60) ודינך כיורד לתוך שדה חבירו והשביחה - שמחזיר לו ההוצאה בלבד. 61) ללוקח. 62) מכל השבח, אחר ניכוי ההוצאה שנטל מבעל־חוב. 63) מאותו נימוק. 64) כלומר, החצי שלא החזיר לו בעל־חוב. ובכן קיבל כל השבח. [תמיהות רבות מצאו ראשונים ואחרונים בהלכה זו, ובראשם הראב"ד בהשגותיו, ולא עלה בידם ליישבה. ומעניין שהראב"ד נמנע כאן להשתמש בסגנון השגה חריף, אלא משער שטעות־סופר כאן. ונראה שבהסתמך על השערתו - השמיט מרן ב'שולחן ערוך' את ההלכה הזו].

ז. בַּעַל חוֹב[65] שֶׁבָּא לִטְרֹף מִן הַיְתוֹמִין, יְתוֹמִים אוֹמְרִים: אָנוּ הִשְׁבַּחְנוּ[66], וּבַעַל חוֹב אוֹמֵר: שֶׁמָּא אֲבִיכֶם הִשְׁבִּיחַ[67] - עַל הַיְתוֹמִים לְהָבִיא רְאָיָה[68]. הֵבִיאוּ רְאָיָה שֶׁהֵם הִשְׁבִּיחוּ - שָׁמִין לָהֶן אֶת הַשֶּׁבַח וְאֶת הַהוֹצָאָה, וְנוֹטְלִין הַפְּחוֹת שֶׁבִּשְׁנֵיהֶן[69], וּמַעֲלֶה אוֹתָן בְּדָמִים[70]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[71] בְּשֶׁעָשָׂה שָׂדֶה זוֹ אַפּוֹתִיקִי; אֲבָל אִם לֹא עָשָׂה אַפּוֹתִיקִי, אִם רָצוּ הַיְתוֹמִין לְסַלֵּק בַּעַל חוֹב בְּדָמִים - מְסַלְּקִין אוֹתוֹ, וְאִם רָצוּ - נוֹטְלִין מִן הַקַּרְקַע שִׁעוּר שֶׁבַח שֶׁלָּהֶן[72].

65) ב"מ קי: 66) השקענו הוצאות והשביחה. 67) בגמרא שם אמרו: "אומר אביכם השביח", וכן כתב גם הרי"ף שם. כנראה מסברת עצמו אמר רבינו שאפילו בטוען טענת 'שמא' מחויבים היורשים להביא ראיה שהם השביחו. 68) ואם לא הביאו ראיה, גובה המלוה את השבח. וטעמו של דבר אמרו שם בשם רבי יוחנן: שדה המשועבדת ועומדת לגוביינא, הרי היא לענין זה כאילו נכנסה כבר לרשות המלוה, ואין להוציאה מידו בלי הוכחה ברורה. לקמן יבואר, שזה נאמר בשדה אפותיקי, אבל כשלא עשאה אפותיקי - הרי היא בחזקת היתומים, ולכן על בעל־חוב להביא ראיה. 69) כשההוצאה יתירה על השבח, מובן מאליו שאינם נוטלים יותר מהשבח, וכשהשבח יתר על ההוצאה - יכול בעל־חוב לטעון: השבחתם שדה שלי ואני נוטל את השבח, ומחזיר את ההוצאה שגרמה לשבח. 70) משלם ליתומים דמים, ואינם יכולים לדרוש חלק השדה כשיעור הכסף המגיע להם. 71) נמשך גם לדין הבאת ראיה (כן משמע מלשונו של המגיד־משנה). וכן דעת הרמב"ן והרשב"א, מפני ששעבוד גרידא אינו מוציא את השדה מחזקת היתומים. 72) כלומר, כל השבח, כמבואר למעלה בה"ד, שבעל־חוב אינו גובה כלום מהשבח שהשביחו יתומים בהוצאותיהם. [במגיד־משנה מבאר, שלדעת רבינו לא אמרו נוטלים הפחות שבשניהם אלא כשהחוב הוא כנגד השדה ושבחה, אבל כשאינו גדול מן הקרן אין בעל־חוב נוטל בשבח כלום, אפילו מן שדה אפותיקי, בניגוד לשיטת הרי"ף ורב האי גאון, שגם במקרה זה נוטלים הפחות שבשניהם מפני שהוא טוען: שדה שלי השבחתם. ולשיטתם, יפה כוחו של המלוה בהשביחו יתומים מהשביח הלוה עצמו. ומובן, שאז יטענו יתומים: אבינו השביח, ואין לך יותר מערך החוב, והוא יטען: אתם השבחתם (ראה 'בית יוסף' חו"מ סי' קטו שהשיג על המגיד־משנה)].

יום ש"ק כ"ו סיון ה'תשע"ט

פֶּרֶק שְׁנַיִם וְעֶשְׂרִים[1]

1) מבאר סדר גביית החוב ודיני אדרכתא ודיני טירפא ודיני שומא.

א. סֵדֶר גְּבִיַּת הַחוֹב כָּךְ הוּא: כְּשֶׁיָּבִיא הַמַּלְוֶה שְׁטָרוֹ לְבֵית דִּין וְיִתְקַיֵּם[2] - אוֹמְרִים לַלְוֶה: שַׁלֵּם. וְאֵין יוֹרְדִין לִנְכָסָיו[3] תְּחִלָּה עַד שֶׁיִּתְבָּעֶנּוּ[4]. וְאִם טָעָה הַדַּיָּן וְהוֹרִיד הַמַּלְוֶה לְנִכְסֵי לוֶה קֹדֶם שֶׁיִּתְבָּעֶנּוּ - מְסַלְּקִין אוֹתוֹ[5]. אָמַר הַלְוֶה[6]: הֲרֵינִי מְשַׁלֵּם, קִבְּעוּ לִי זְמַן כְּדֵי שֶׁאֶלְוֶה מֵאַחֵר אוֹ אֲמַשְׁכֵּן[7] אוֹ אֶמְכֹּר וְאָבִיא הַמָּעוֹת - קוֹבְעִין לוֹ זְמַן שְׁלֹשִׁים יוֹם, וְאֵין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ לִתֵּן מַשְׁכּוֹן[8]; שֶׁאִלּוּ הָיוּ שָׁם מִטַּלְטְלִים - מִיָּד הָיוּ בֵּית דִּין גּוֹבִין מֵהֶם[9]. וְאִם רָצָה הַמַּלְוֶה לְהַחֲרִים עַל מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ מָעוֹת אוֹ מִטַّלְטְלִין וּמַפְלִיג אוֹתוֹ בִּדְבָרִים - הֲרֵי זֶה מַחֲרִים[10]. וְאֵין מְחַיְּבִין הַלְוֶה לְהָבִיא עָרֵב עַד שֶׁיִּתֵּן. שָׁלְמוּ הַשְּׁלֹשִׁים וְלֹא הֵבִיא - בֵּית דִּין כּוֹתְבִין אַדְרַכְתָּא[11]. וְכֵן אִם אָמַר בַּתְּחִלָּה כְּשֶׁתְּבָעוּ: אֵינִי מְשַׁלֵּם - כּוֹתְבִין אַדְרַכְתָּא עַל נְכָסָיו מִיָּד[12], וְאֵין קוֹבְעִין לוֹ זְמַן. וְכֵן אִם אֵין שָׁם אֶלָּא מִלְוֶה עַל פֶּה[13] אוֹ שֶׁהוֹדָה[14] - כּוֹתְבִין אַדְרַכְתָּא עַל נְכָסֵי בְּנֵי חוֹרִין[15] שֶׁיֵּשׁ לוֹ.

~ נקודות משיחות קודש ~

"סדר גביית החוב כך הוא.

"אין יורדין לנכסיו תחילה עד שיתבענו, ואם טעה הדיין... מסלקין אותו"

ידועה דרשת חז"ל על הפסוק "מגיד דבריו ליעקב חוקיו ומשפטיו לישראל" מה שהוא עושה הוא אומר לישראל לעשות". ומפורש בגמרא בבא־בתרא "מאי דכתיב במלוה ה' חונן דל, אלמלא מקרא כתוב אי אפשר לאומרו כביכול, "עבד לוה לאיש מלוה". ובשו"ע אדמו"ר הזקן כתב שזה עיקר באמונה "בשגם אנו מאמינים בני מאמינים שהצדקה אינה אלא הלוואה לקב"ה כדכתיב מלוה ה' חונן דל, וגמולו ישלם לו בכפליים בעולם הזה.

וסדר גביית החוב כך הוא שצריך שיתבענו תחילה, שלאחרי כל הכוונות שבגלות צריכים ישראל לתבוע את ביטול הגלות בפשטות, ובלשון הכתוב "עד מתי אלקים יחרף צר" "אשר חרפו עקבות משיחך".

ואין צורך להאריך ולבאר גודל ההכרח, שהרי זהו עניין הנוגע לכל אחד ואחד מישראל ונוגע גם לקב"ה בעצמו שהרי "שכינתא בגלותא" וגאולת השכינה תלויה בגאולתם של ישראל, שנאמר "ושב ה' אלקיך את שבותך" ופירש רש"י, שהיה לו לכתוב והשיב, אלא כיון שהשכינה שרויה עם ישראל בצרת גלותם וכשנגאלין הכתיב גאולה לעצמו". הדבר היחיד שמעכב עדיין את הגאולה הוא שכל בני ישראל יבקשו וידרשו ויתבעו מהקב"ה להביא את הגאולה האמיתית והשלימה.

(על פי 'יין מלכות' ספר משפטים סימן יב.)

2) בית דין יאשר חתימת העדים. 3) בית דין אינו יורד לנכסי הלווה - בין לקרקע ובין למטלטלין - כדי להגבות מהם פירעון החוב. 4) שהמלוה יבוא לבית הדין ויבקש הגבייה. 5) מרחיקים את המלוה מאותם הנכסים. בבבא בתרא קעד. מסופר מעשה שהיה וסילקו רב חנין. ונימקו שם: שנכסי הלווה דינם כערב ואין גובים מן הערב תחילה (לפני שתבע את הלווה עצמו). 6) מקור הדינים שבהלכה זו בתשובות הרי"ף (מגיד משנה). 7) קרקע שלי. 8) מטלטלין. 9) לגביית קרקע נותנים זמן, שהרי הגבייה על ידי בית דין טעונה הכרזה ושומא וזה יימשך גם כן זמן מסויים, אבל מטלטלין שמים לו מייד. 10) חרם סתם מבלי להזכיר את שם הלווה. חרם זה הוא תקנת הגאונים ולא נזכר בגמרא. 11) בית דין כותבים ייפוי כוח למלוה לתפוס שדותיו של הלווה. בעל התרומות שער ג מפרש ש"אדרכתא" הוא מלשון "דורך", שנותנים רשות למלוה להיות דורך ושליט על נכסי הלווה. ורש"י פירש: רשות לרדוף ולהשיג מלשון המקרא (שופטים כ. מג): הדריכוהו (בית יוסף חושן־משפט סי', צח). והרמ"א שם סעיף ה אומר, שמדריכים את המלוה שיגבה חובו מנכסי הלווה. נוסח האדרכתא - לקמן הלכה ו. 12) בבא קמא קיב: 13) בעדים. 14) הלווה בנכונותה של התביעה. 15) שלא נמכרו ולא נשתעבדו לאחרים. נתבאר כבר שמלוה על פה אין גובים מנכסים משועבדים.

ב. טָעַן[16] וְאָמַר: שְׁטָר זֶה שֶׁנִּתְקַיֵּם בִּפְנֵיכֶם מְזֻיָּף הוּא, אֲנִי אֶבִיא רְאָיָה וַאֲבַטְּלֶנּוּ, וְהָעֵד בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי, וְהֵם פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי[17]: אִם נִרְאֶה לַדַּיָּנִין שֶׁיֵּשׁ מַמָּשׁ בִּדְבָרָיו - קוֹבְעִין לוֹ זְמַן[18] לְהָבִיא עֵדָיו; וְאִם נִרְאֶה לָהֶם שֶׁאֵינוֹ בָּא אֶלָּא בַּעֲלִילוֹת דְּבָרִים וּבִטְעָנוֹת שֶׁל דֹּפִי - אוֹמְרִים לוֹ: שַׁלֵּם, וְאַחַר כָּךְ אִם יֵשׁ לוֹ רְאָיָה יַחֲזֹר[19]. וְאִם הָיָה הַמַּלְוֶה אַלְמָן[20], וְשֶׁמָּא אֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיאוֹ מִיָּדוֹ - מַנִּיחִין עַל יְדֵי שָׁלִישׁ[21].

16) מימרא של רבא שם. 17) רבא אמר סתם: טען הלווה אביא עדים שהשטר מזוייף ולא התנה שצריך להודיע שמות העדים ומקומם. נראה שרבינו למד זה מהפיסקא הראשונה של מאמר רבא: "מקיימין את השטר וכו' ואפילו עומד וצווח". פירוש, אפילו הנתבע טוען שהשטר מזוייף אין שומעים לו. ורבא ממשיך ואומר, שאם טען תנו לי זמן שאברר בעדים שהשטר מזוייף - נותנים לו, והרי גם ברישא המדובר כשאומר שיוכיח הזיוף, שאם לא כן הדבר פשוט, שאין כל ערך לצווחה שלו במקום עדי קיום. ולפיכך פירש רבינו את הטענה "מייתינא סהדי (אביא עדים") כשפירש שמותם ומקומם. 18) לפי ראות עיני הדיינים. ובטור חושן משפט סימן צח כתב, שנותנים לו זמן שלושים יום. 19) יחזיר לו המלוה מעותיו. 20) אדם תקיף. 21) ונותנים לו זמן שלושים יום (רמ"א שם סעיף ד). וכל זה כשנראה לדיינים שאין ממש בדבריו, אבל כשנראה להם שיש בהם ממש - נותנים לו זמן תשעים יום (בית יוסף שם בשם בעל התרומות שער ג). [בבעל התרומות (ויניציאה תקסט) שער ג חלק ז אות ד כתוב, שבמלוה גבר אלים דוחים כתיבת אדרכתא עד שנים עשר חודש כפי מעשה של רבינא בבבא קמא שם. אמנם הסגנון לא ברור כל כך ואפשר שהכוונה לעניין הודעה ללווה (ראה לקמן הלכה ד והלכה ה)].

ג. קָבְעוּ[22] לוֹ זְמַן לְהָבִיא רְאָיָה וּלְבַטֵּל הַשְּׁטָר[23], וְהִגִּיעַ הַזְּמַן וְלֹא בָּא - מַמְתִּינִין לוֹ שְׁנֵי וַחֲמִישִׁי וְשֵׁנִי[24]. לֹא בָּא - כּוֹתְבִין עָלָיו פִּתְיֶחָא[25] וּמְשַׁמְּתִין[26] אוֹתוֹ, וּמַמְתִּינִין לוֹ וְהוּא בְּנִדּוּיוֹ תִּשְׁעִים יוֹם[27]: שְׁלֹשִׁים רִאשׁוֹנִים - שֶׁמָּא טוֹרֵחַ לִלְוֹת; אֶמְצָעִים - שֶׁמָּא הוּא טוֹרֵחַ לִמְכֹּר[28]; אַחֲרוֹנִים - שֶׁמָּא הַלּוֹקֵחַ מִמֶּנּוּ טוֹרֵחַ לְהָבִיא מָעוֹת. שָׁלְמוּ תִּשְׁעִים יוֹם וְלֹא בָּא - בֵּית דִּין כּוֹתְבִין לוֹ אַדְרַכְתָּא עַל נְכָסָיו, וּמַתִּירִין לוֹ נִדּוּיוֹ.

22) בבא קמא שם. 23) המדובר כשיש ממש בדבריו ובעל החוב אינו אדם תקיף. 24) בתי דין יושבים ביום שני וחמישי בשבוע. ממתינים ללווה שלוש ישיבות שמא יבוא וישלם. 25) שם. רש"י מפרש: שטר שמתא (נידוי). ונראה שגם רבינו התכוון לכך (ראה פרק כ"ה מהלכות סנהדרין הלכה ה). 26) נידוי ושמתא היינו הך ודיניהם מבוארים בהלכות תלמוד תורה פרק ז. 27) גמרא שם. 28) כשלא מצא ללוות הוא מחפש קונה לקרקעותיו.

ד. אֵין כּוֹתְבִין[29] אַדְרַכְתָּא עַד שֶׁשּׁוֹלְחִין וּמוֹדִיעִין לוֹ. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה קָרוֹב לְבֵית דִּין מַהֲלַךְ שְׁנֵי יָמִים[30] אוֹ פָּחוֹת; יָתֵר עַל זֶה[31] - אֵין צְרִיכִין לְהוֹדִיעוֹ[32]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁהָיָה כָּל הַתִּשְׁעִים יוֹם נִשְׁמָט[33] וְאוֹמֵר: עַתָּה אָבִיא רְאָיָה וַאֲבַטֵּל הַשְּׁטָר; אֲבָל אָמַר: אֵינִי בָּא לְבֵית דִּין - מִיָּד כּוֹתְבִין אַדְרַכְתָּא עַל נְכָסָיו, בֵּין עַל הַקַּרְקָעוֹת בֵּין עַל הַמִּטַּלְטְלִין[34]. וְכֵן אִם הָיָה הַשְּׁטָר עַל הַפִּקָּדוֹן[35] - אֵין מַמְתִּינִין לוֹ תִּשְׁעִים יוֹם, אֶלָּא כּוֹתְבִין אַדְרַכְתָּא עַל נְכָסָיו מִיָּד[36].

29) שם. 30) בגמרא מפרש, כדי שהשליח יספיק ללכת ולהודיע ללווה, שבית דין החליט לכתוב אדרכתא ויוכל לבוא לישיבה הקרובה של בית הדין ויסדר טענותיו, אם יש לו מה לטעון או ישלם. 31) כשהלווה נמצא במקום רחוק יותר ממהלך שני ימים. 32) מכיוון שהמתינו לו כבר תשעים יום ולא בא. [בגמרא שם אמרו, שרבינא עשה מעשה במלוה גבר אלים, שקשה להוציא מידו והאריך זמן

ההודעה עד שנים עשר חודש. ופליאה היא, שרבינו השמיט לגמרי דין גבר אלים לעניין הודעה]. 33) משתמט ודוחה מיום ליום ואינו מתנגד בגלוי לצו בית הדין. 34) ראה הלכה ה. 35) נתבע להחזיר דבר שהופקד אצלו. 36) הלוואה ניתנה להוצאה ואפשר שאין ללווה מעות לשלם, ולפיכך נותנים לו זמן לטרוח ולמצוא כסף בהלוואה או על ידי מכירת נכסים. אבל פיקדון, ניתן לשמירה ואסור לנפקד להשתמש בו, ועליו להחזירו מייד כשהמפקיד בא ותובע. ואם הוא טוען: אינני זוכר היכן הנחתי פקדונך דינו כפושע וחייב לשלם מייד, כמבואר בהלכות שאלה ופיקדון פרק ד הלכה ז.

1 **ה. זֶה שֶׁאָמַרְנוּ, שֶׁאִם לֹא בָּא בְּסוֹף הַתִּשְׁעִים כּוֹתְבִין**
2 **אַדְרַכְתָּא - עַל הַקַּרְקָעוֹת; אֲבָל עַל הַמִּטַּלְטְלִין[37],**
3 **אֲפִלּוּ אַחַר תִּשְׁעִים יוֹם, כָּל זְמַן שֶׁהוּא אוֹמֵר: עַתָּה**
4 **אָבִיא רְאָיָה וַאֲבַטֵּל הַשְּׁטָר[38] - אֵין מוֹרִידִין הַמַּלְוֶה**
5 **לַמִּטַּלְטְלִין, שֶׁמָּא יֹאכַל אוֹתָם, וְיָבִיא זֶה רְאָיָה**
6 **וִיבַטֵּל הַשְּׁטָר, וְלֹא יִמְצָא מַה יִּטֹּל. וַאֲפִלּוּ הָיָה**
7 **לַמַּלְוֶה קַרְקַע[39], שֶׁמָּא תַּכְסִיף[40] אוֹ תִּשְׁתַּדֵּף[41].**

37) בבא קמא שם. 38) ואינו מתחצף לסרב לפקודת בית הדין. 39) ויוכל לגבות ממנה. 40) תכחש ולא תוציא פירות. 41) תתייבש ברוח מדבר עז (מלשון המקרא - בראשית מא, ו - ושדופות קדים). בהלכה הקודמת באומר איני בא לבית דין אמרנו שכותבים אדרכתא גם על מטלטלין ואין חוששים שמא יאכלם המלוה, משום שאין עושים תקנה לטובת סרבנים מתחצפים.

8 **ו. כֵּיצַד כּוֹתְבִין הָאַדְרַכְתָּא? אִם לִנְכָסִים בְּנֵי חוֹרִין**
9 **הוֹרִידוּהוּ - אוֹמְרִים[42]: אִישׁ פְּלוֹנִי נִתְחַיֵּב לִפְלוֹנִי**
10 **בַּדִּין כָּךְ וְכָךְ, וְלֹא נָתַן לוֹ מֵעַצְמוֹ, וְכָתַבְנוּ לוֹ**
11 **אַדְרַכְתָּא זוֹ עַל שָׂדֶה פְּלוֹנִית שֶׁלּוֹ. וְאַחַר כָּךְ שָׁמִין**
12 **לוֹ שְׁלִשָׁה[43] מֵאוֹתָהּ שָׂדֶה כְּנֶגֶד חוֹבוֹ[44]. וּמַכְרִיזִין**
13 **עָלֶיהָ[45] כְּפִי מַה שֶּׁיִּרְאוּ[46], עַד שֶׁיִּפְסְקוּ הַמּוֹסִיפִין.**
14 **וּמוֹרִידִין אוֹתוֹ בְּחוֹבוֹ לַחֵלֶק שֶׁשָּׁמוּ אוֹתוֹ[47]. וְקוֹרְעִין**
15 **שְׁטַר הַחוֹב[48], אִם הָיָה שָׁם שְׁטָר. וְאִם לֹא הָיוּ לוֹ**
16 **נְכָסִים בְּנֵי חוֹרִין - כּוֹתְבִין הָאַדְרַכְתָּא כָּךְ: אִישׁ**
17 **פְּלוֹנִי נִתְחַיֵּב לִפְלוֹנִי כָּךְ וְכָךְ בִּשְׁטַר חוֹב שֶׁיֵּשׁ בְּיָדוֹ,**
18 **וְלֹא נָתַן לוֹ חוֹבוֹ, וְלֹא מָצָאנוּ לוֹ נְכָסִים בְּנֵי חוֹרִין,**
19 **וּכְבָר קָרַעְנוּ לַשְּׁטָר[49] שֶׁהָיָה לוֹ עָלָיו, וְנָתַנּוּ לִפְלוֹנִי**
20 **רְשׁוּת לִדְרֹשׁ וְלַחְקֹר וְלִהְיוֹת יָדוֹ נְטוּיָה עַל כָּל**
21 **הַנְּכָסִים שֶׁיִּמָּצְאוּ לוֹ, וְכָל קַרְקָעוֹת שֶׁמָּכַר מִזְּמַן**
22 **פְּלוֹנִי[50] וָהָלְאָה יֵשׁ לוֹ לְהַפְרֵעַ לִגְבּוֹת חוֹבוֹ מִן הַכֹּל.**

42) כותבים בשטר. 43) בני אדם בקיאים במחירי קרקע. 44) קובעים שטח הקרקע שערכו שווה לסכום החוב. 45) מכריזים ומפרסמים ששדה זו עומדת למכירה, אולי יבואו קונים ויוסיפו על השומא. 46) בהלכה ט יתבאר, שבנכסים משועבדים מכריזים שלושים יום, ומשמיענו רבינו כאן שבנכסים בני חורין אין זמן קצוב אלא הדיינים קובעים בכל מקרה ומקרה מתי פסקו הסיכויים שיבואו קונים חדשים ויוסיפו על המקח. 47) כלומר, אם לא באו קונים במחיר ששמו שלושת הבקיאים - נותנים הדיינים למלוה את החלק ששמו ובזה נפרע כל החוב, ואם נמצאו קונים כפי השומא או למעלה מן השומא מוכרים להם את השדה ומשלמים למלוה את חובו, והיתר - כשהוסיפו על השומא - לבעל השדה (מגיד משנה). 48) בבא בתרא קסט. כדי שלא יפנה המלוה לבית דין אחר ויתבע החוב פעם שנייה. 49) שם. 50) מזמן הכתוב בשטר.

23 **ז. וְאַחַר שֶׁכּוֹתְבִין אַדְרַכְתָּא זוֹ, הוֹלֵךְ הַמַּלְוֶה**
24 **וּמְחַפֵּשׂ. אִם מָצָא לוֹ נְכָסִים בְּנֵי חוֹרִין - שָׁמִין לוֹ**
25 **מֵהֶן. מָצָא לוֹ נְכָסִים מְשֻׁעְבָּדִין מֵאַחַר זְמַן שְׁטָרוֹ -**
26 **טוֹרֵף מֵהֶן[51]. וְקוֹרְעִין שְׁטַר הָאַדְרַכְתָּא[52], וְכוֹתְבִין לוֹ**
27 **שְׁטַר הַטִּרְפָּא.**

51) המונח "טורף" מגדיר גביית קרקע מייד הלוקח מן הלווה (ראה מגיד משנה). 52) שם. מאותו הנימוק שאמרנו בקריעת השטר.

28 **ח. כֵּיצַד כּוֹתְבִין? אִישׁ פְּלוֹנִי בֶּן פְּלוֹנִי זָכָה בַּדִּין**
29 **לִטְרֹף בַּחוֹב שֶׁפְּלוֹנִי חַיָּב לוֹ, שֶׁהוּא כָּךְ וְכָךְ, מִשָּׂדֶה**
30 **פְּלוֹנִית שֶׁלָּקַח פְּלוֹנִי בְּכָךְ וְכָךְ מִזְּמַן פְּלוֹנִי. וּכְבָר**
31 **קָרַעְנוּ הָאַדְרַכְתָּא[53] שֶׁהָיְתָה בְּיָדוֹ, וְהִרְשִׁינוּהוּ לִטְרֹף**
32 **מִזֶּה בְּכָךְ וְכָךְ.**

53) בספרים שבידינו (בבא בתרא קסט.) גירסא אחרת ולפיה טירפא קודמת לאדרכתא.

33 **ט. וְאַחַר שֶׁכּוֹתְבִין הַטִּרְפָּא לִטְרֹף, מוֹרִידִין שְׁלִשָׁה**
34 **בְּקִיאִין לְאוֹתָהּ שָׂדֶה, וְשָׁמִין לוֹ מִמֶּנָּה[54] כְּשִׁעוּר**
35 **חוֹבוֹ כְּפִי מַה שֶּׁרָאוּי לוֹ מִן הַקֶּרֶן וַחֲצִי הַשֶּׁבַח, כְּמוֹ**
36 **שֶׁבֵּאַרְנוּ[55]. וּמַכְרִיזִין עָלֶיהָ שְׁלֹשִׁים יוֹם[56], כְּדֶרֶךְ**
37 **שֶׁמַּכְרִיזִין עַל נִכְסֵי יְתוֹמִים.**

54) כפי שנתבאר בהלכה ו בדין בני חורין. 55) למעלה פרק כ"א הלכה א. 56) בערכין כא: שנינו: "שום היתומים שלושים יום", פירוש, כשבית דין עומדים להגבות לבעל חוב נכסי יתומים צריך להכריז עליהם שלושים יום רצופים בבוקר ובערב, בשעה שבני אדם יוצאים למלאכתם ובשעה שהם חוזרים. וסובר רבינו שהוא הדין בנכסים משועבדים, אבל בנכסים בני חורין והלווה בחיים אין קצבה לזמן ההכרזה, והדיינים קובעים זמן כפי ראות עיניהם, כמבואר למעלה הלכה ו. [ובבית יוסף חושן משפט סימן קג כתב בשם בעל התרומות שער ג שגם בבני חורין מכריזים שלושים יום].

38 **י. וְאַחַר כָּךְ מַשְׁבִּיעִין אֶת הַלֹּוֶה שֶׁאֵין לוֹ כְּלוּם[57],**
39 **כְּתַקָּנַת הַגְּאוֹנִים, אִם הָיָה הַלֹּוֶה עִמָּנוּ בַּמְּדִינָה.**
40 **וּמַשְׁבִּיעִין אֶת הַטּוֹרֵף[58] בִּנְקִיטַת חֵפֶץ[59] שֶׁלֹּא נִפְרַע**
41 **חוֹב זֶה, וְלֹא מְחָלוֹ, וְלֹא מְכָרוֹ לְאַחֵר[60]. וְאַחַר כָּךְ**
42 **מוֹרִידִין אוֹתוֹ[61] לְנִכְסֵי הַלּוֹקֵחַ בַּשּׁוּמָא שֶׁלּוֹ[62],**
43 **וְכוֹתְבִין הוֹרָדָה.**

57) שאם יש לו נכסים - בין קרקע ובין מטלטלין - אין גובים מלקוחות. 58) משנה כתובות פז. 59) של מצוה,

כדין כל הנשבעים ונוטלים. 60) שבועה זו היא תקנת חכמי המשנה הקדמונים. 61) אם לא נמצאו קונים במחיר גבוה משומת הבקיאים, ואם ישנם כאלה אין כופים את המלוה לקבל חלק מהקרקע לפי המחיר הגבוה אלא מוכרים את הקרקע ומשלמים לו חובו, והיתר לבעל הקרקע. 62) כפי מה ששמו הבקיאים בשבילו.

יא. וְכֵיצַד כּוֹתְבִין[63]? אַחַר שֶׁשַּׁמְנוּ לְפִלּוּנִי בַּשּׁוּמָא שֶׁהָיְתָה בְּיָדוֹ[64], וְהִכְרַזְנוּ שְׁלֹשִׁים יוֹם כָּרָאוּי, וְהִשְׁבַּעְנוּ אֶת זֶה הַטּוֹרֵף וְאֶת בַּעַל חוֹב, הוֹרַדְנוּהוּ לְשָׁדֶה פְּלוֹנִית לִהְיוֹת מִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ כְּדֶרֶךְ שֶׁמִּשְׁתַּמֵּשׁ אָדָם בְּקִנְיָנוֹ.

63) שטר ההורדה. 64) נראה שהכוונה לשטר שומא שנתנו לו הדיינים, אולם רבינו לא כתב כלל שכותבים שטר שומא, והמגיד משנה מסופק אם כותבים בכלל שטר שומא בפני עצמו, או כוללים עניין השומא בשטר ההורדה. בטור חושן משפט סימן קג מביא נוסח מפורט של שטר הורדה וממנו יוצא שלא כתבו שטר שומא לפני כן.

יב. וּמֵאֵימָתַי[65] אוֹכֵל הַטּוֹרֵף פֵּרוֹת שָׂדֶה זוֹ? מִשֶּׁיִּפָּסְקוּ יְמֵי הַהַכְרָזָה[66].

65) בבא מציעא לה: 66) כרבא שם, משום שרבא הוא אחרון, והלכה כאחרונים (מגיד משנה. ומדבריו יוצא, שהלכה כבתראי אפילו בתלמיד נגד הרב. שהרי רבא חולק בזה על רבה רבו).

יג. כָּל אַדְרַכְתָּא[67] שֶׁאֵין כָּתוּב בָּהּ: קְרַעְנוּהוּ לִשְׁטַר הַהַלְוָאָה - אֵינָהּ אַדְרַכְתָּא[68]. וְכָל טִרְפָּא שֶׁאֵין כָּתוּב בָּהּ: קְרַעְנוּהָ לָאַדְרַכְתָּא - אֵינָהּ טִרְפָּא. וְכָל שׁוּמָא[69] דְּלָא כָּתוּב בָּהּ: קְרַעְנוּהָ לַטִּרְפָּא - אֵינָהּ שׁוּמָא.

67) בבא בתרא קסט. 68) שאם לא קרעו את השטר יוכל המלוה ללכת לבית דין אחר ולגבות פעם שנייה. 69) ראה למעלה הלכה י"א. מובן, שלדעת האומרים שאין כותבים שטר שומא בפני עצמו אלא כוללים את השומא בשטר ההורדה - הכוונה כאן לשטר הורדה.

יד. שְׁלֹשָׁה[70] שֶׁיָּרְדוּ לָשׁוּם, אֶחָד אוֹמֵר בְּמָנֶה[71] וּשְׁנַיִם אוֹמְרִים בְּמָאתַיִם, אוֹ אֶחָד אוֹמֵר בְּמָאתַיִם וּשְׁנַיִם אוֹמְרִים בְּמָנֶה - בָּטֵל יָחִיד בְּמִעוּטוֹ[72]. אֶחָד אוֹמֵר בְּמָנֶה, וְאֶחָד אוֹמֵר בִּשְׁמוֹנִים, וְאֶחָד אוֹמֵר בְּמָאָה וְעֶשְׂרִים - נִדּוֹן בְּמָאָה[73]. אֶחָד אוֹמֵר בְּמָאָה, וְאֶחָד אוֹמֵר תִּשְׁעִים, וְאֶחָד אוֹמֵר מֵאָה וּשְׁלֹשִׁים - נִדּוֹן בְּמֵאָה וַעֲשָׂרָה[74]. וְעַל דֶּרֶךְ זוֹ שָׁמִין בֵּינֵיהֶן.

70) בבא בתרא קז. 71) השדה שווה מאה דינרים. 72) מקבלים שומת השניים. 73) ההפרש שבין 80 ל־ 120 הוא 40 ובכן מוסיפים 20 על השמונים וגורעים 20 מה־120 ויוצא לך ממוצע של מאה. פסק כתנא קמא שם. 74) כפי החשבון בבבא הקודמת.

טו. בֵּית דִּין שֶׁשָּׁמוּ לְטוֹרֵף בְּנִכְסֵי לוֹקֵחַ, וְטָעוּ בְּכָל שֶׁהוּא - מִכְרָן בָּטֵל[75]; שֶׁהֲרֵי הֵן כְּשָׁלִיחַ לַטּוֹרֵף וְלַלּוֹקֵחַ, וְיֵשׁ לָהֶן רְשׁוּת לְתַקֵּן אֲבָל לֹא לְעַוֵּת[76], כְּשָׁלִיחַ[77]. וְכָל הַמּוֹרִים כָּזֶה הוֹרוּ.

75) תשובת הרי"ף הובאה במגיד משנה כאן. ואין זה דומה לשום היתומים שאמרנו (למעלה פרק י"ב הלכה י"א) שבפחות משתות מכרם קיים, משום שיתומים חייבים לשלם חוב אביהם ואומרים להם, אם אינכם רוצים בשומא היה עליכם להשתדל ולפרוע במזומנים ולפיכך הדיינים עושים על דעת עצמם ואינם שלוחים של היתומים. וכן הדין גם כשגובים מהלווה עצמו, אבל על הלוקח אין להטיל טירחא לפריעת החוב ולכן רואים את הדיינים כשלוחים בלבד ולא כמטילים מרותם כממונים. 76) לקלקל. 77) כדין שליח שאינו פועל בתוקף כוח דיינות שנתבאר בהלכות מכירה פרק י"ג הלכה ט שאם טעה בכל שהוא מכרו בטל (על פי מגיד משנה וכסף משנה. וגם הסמ"ע סימן קג סעיף קטן ו קיבל פירושם. ובטורי זהב שם מפרש, שלא אמרו מכרם קיים אלא ביתומים בלבד, משום שהם בפיקוחו של בית דין ולכן יד הדיינים כיד היתומים עצמם, אבל בבעל חוב - בין כשהוא גובה מבני חורין בין ממשועבדים - הדיינים כשלוחים).

טז. בֵּית דִּין[78] שֶׁשָּׁמוּ לְבַעַל חוֹב, בֵּין בְּנִכְסֵי לוֹוֶה בֵּין בִּמְשֻׁעְבָּדִין שֶׁבְּיַד הַלּוֹקֵחַ, וּלְאַחַר זְמַן הִשִּׂיגָה יָדוֹ שֶׁל לוֹוֶה אוֹ שֶׁל נִטְרָף אוֹ שֶׁל יוֹרְשֵׁיהֶן, וְהֵבִיאוּ לְבַעַל חוֹב אֶת מְעוֹתָיו - מְסַלְּקִין אוֹתוֹ[79] מֵאוֹתָהּ קַרְקַע[80]; שֶׁהַשּׁוּמָא חוֹזֶרֶת לַבְּעָלִים לְעוֹלָם, מִשּׁוּם שֶׁגְּאֵמַר: וְעָשִׂיתָ הַיָּשָׁר וְהַטּוֹב.

78) בבא מציעא לה. 79) שם: "הילכתא שומא הדרא (חוזרת) לעולם". בגמרא המדובר בגובה מן הלווה עצמו ורבינו למד ממעשה "תרי אפדני" בכתובות צא: שהוא הדין בטורף מלוקח. [הטור חושן משפט סימן קג כותב שהרא"ש חולק בטורף מלוקח ופסק שבלוקח לא שייך ועשית הישר והטוב, משום שידע שהשדה משועבדת ואף על פי כן קנאה ונכנס בשעבוד המלוה וסמך על זה, שאם יטרפו ממנו יחזיר לו המוכר את מעותיו - והרי קיבלן]. 80) קרקע דווקא, אבל שומת מטלטלין אינה חוזרת (נימוקי יוסף בבא מציעא שם בשם הר"ן והרמב"ן והרשב"א). [בכסף משנה בשם הר"ן מדייק מלשון "מסלקים", שבעל החוב אינו צריך לכתוב שטר מכר ללוקח כשהוא מחזיר לו את הקרקע. והרמב"ן חולק ומצריך שטר מכר].

יז. קַרְקַע[81] שֶׁשָּׁמוּ אוֹתָהּ לְבַעַל חוֹב, וְאַחַר כָּךְ שָׁמוּהָ בֵּית דִּין לְבַעַל חוֹב שֶׁל זֶה הַמַּלְוֶה[82] - הֲרֵי זוֹ חוֹזֶרֶת; לֹא יְהֵא כֹּחוֹ גָּדוֹל מִכֹּחַ בַּעַל חוֹב הָרִאשׁוֹן. מְכָרָהּ בַּעַל חוֹב אוֹ נְתָנָהּ בְּמַתָּנָה, אוֹ שֶׁשָּׁמָהּ לְבַעַל חוֹב מִדַּעְתּוֹ[83], אוֹ שֶׁמֵּת וְהוֹרִישָׁהּ - אֵינָהּ חוֹזֶרֶת[84]. שָׁמוּ קַרְקַע[85] לְאִשָּׁה[86] וְנִשֵּׂאת[87], אוֹ שֶׁשָּׁמוּ מִמְּנָה[88] וְנִשֵּׂאת - בַּעַל בְּנִכְסֵי אִשְׁתּוֹ כְּלוֹקֵחַ הוּא[89], וְלֹא מַחֲזִירִין[90] וְלֹא מַחֲזִירִין לוֹ[91].

81) בבא מציעא שם. 82) כגון, ראובן שלווה משמעון ושמעון לווה מלוי והגבו בית דין שדה ראובן לשמעון ואחר

כך הגבו בית דין אותה שדה ללוי שהוא בעל חוב של שמעון. 83) הלווה עצמו מסר את השדה למלוה לפירעון החוב מרצונו הטוב, בלי כפייה מצד בית דין. 84) שם אמרו: מכרה, נתנה והורישה - לדברי הכל אינה חוזרת. ונימקו, משום שהם לקרקע עצמה ירדו ולא כמלוה שיורד לקרקע לשם קבלת מעותיו, ונחלקו רב אחא ורבינא בשמאה מדעתו אם זה נידון כמכר או כפירעון הלוואה. ופסק הרי"ף שם שאינה חוזרת, לקולא לטובת המחזיק בקרקע, ורבינו קיבל דעתו. [דעת הרא"ש הובאה בטור שם, שהמדובר כשהורישה בחייו, אבל בירושה לאחר מיתה - חוזרת שהבן עומד במקום אביו ומוטלות עליו כל התחייבויותיו, וגם לא שייך כאן הנימוק, שירד לקרקע ולא למעות, שהרי הירושה באה לידו ממילא. ורבינו כתב בפירוש "מת והורישה"]. 85) שם. 86) פנוייה, שהלוותה מעותיה. 87) אחר שנכנסה הקרקע לרשותה ועברו נכסיה לרשות בעלה. [רש"י שם מפרש שהמדובר בנכסי מלוג (נכסים שלא שמאה לבעלה בנידונייתה כנכסי צאן ברזל) שהם קנויים לו על פי התנאים המבוארים בהלכות אישות פרק ט"ז שיאכל פירותיהם והגוף יישאר רכושה, ומתה האשה, וירש גם גוף נכסיה. ונראה שגם רבינו סובר שהמדובר בנכסי מלוג ומתה האשה, שהרי נכסי צאן ברזל הם כקנויים לו ממש בחיי האשה ואין אנו צריכים כלל להנימוק "בעל בנכסי אשתו כלוקח הוא", שהוא מתקנת אושא (ראה גמרא שם)]. 88) לפירעון חוב שהיו לאחרים עליה. 89) שם אמרו, שהסנהדרין שנתכנסו באושא אחר שגלו מירושלים ומיבנה התקינו, שהבעל שירש נכסי מלוג של אשתו דינו כלוקח את הנכסים ממנה ואם מכרתם לאחרים לפני שמתה - הוא מוציא מידם כלוקח ראשון. 90) את הקרקע שגבתה כבעלת חוב. 91) אם בעל חוב גבה שדה שלה אין בעלה יכול לפדות השדה מייד בעל החוב. בדין אינו מחזיר אין אנו צריכים להנימוק שבעל כלוקח, שהרי לפי דעת רבינו אפילו הוא כיורש גם כן אינו מחזיר, כמבואר בבבא הקודמת, ובא רק לנמק למה אין מחזירים לו אף על פי שמחזירים ליורש כמבואר בהלכה טז (וכן כתבו התוספות שם דיבור המתחיל לוקח. ראה בית יוסף שם ובבדק הבית שלו).

פֶּרֶק שְׁלֹשָׁה וְעֶשְׂרִים[1]

1) מבאר דין שטרי חוב המוקדמים או מאוחרים, ודין שטרי מקח וממכר מאוחרים, ודין מי שבא ואמר אבד שטר חובי, ושאין כותבים שני שטרות על שדה אחת, ודין אבד שטר המכר, ודין מי שאינו יודע לכתוב ולקרוא אם מותר לחתום על שטר, ודין מי שנמחק שטר חובו, ודין שטר חוב שנקרע, ודין מבקש להחליף שטר חוב של מאה וליתן לו שני שטרות בני חמישים או להיפך, ודין הוציא שטר חוב במאה ואמר קרעוהו וכתבו לי שטר אחר בחמישים.

1 **א. שְׁטָרֵי חוֹב[2] הַמֻּקְדָּמִים[3] - פְּסוּלִין[4]; שֶׁהֲרֵי טוֹרֵף**
2 **בָּהֶן לָקוּחוֹת שֶׁלֹּא כַּדִּין. וּלְפִיכָךְ קָנְסוּ אוֹתוֹ חֲכָמִים,**
3 **וְלֹא יִגְבֶּה בִּשְׁטָר מֻקְדָּם אֶלָּא מִבְּנֵי חוֹרִין[5], גְּזֵרָה**
4 **שֶׁמָּא יִטְרַף בּוֹ מִזְּמַן רִאשׁוֹן שֶׁהִקְדִּימוֹ[6].**

2) משנה שביעית פ"ח, ה. 3) הזמן הכתוב בהם הוא מוקדם מזמן ההלוואה, כגון לוה בתשרי וכתוב בו ניסן של אשתקד. 4) אין גובים בהם מן הלקוחות כלל, אפילו מיום ההלוואה. 5) פסק כרי"ף ב"מ עב. וב'תוספות' שם ד"ה שטר, כתבו שהשטר פסול לגמרי - ודינו כמלוה על־פה, שהלווה יכול לטעון פרעתי. 6) בבבא־מציעא עב. שאלו למה אין גובים מלקוחות שקנו אחר זמן ההלוואה? ומבאר רבי יוחנן: "גזירה שמא יגבה מזמן ראשון". בגמרא שם משמע, שגזירה וקנס שני דברים הם, וגזירה זו נאמרה לפי דעת חכמים, שאין קונסים היתר מפני האיסור. ותמוה קצת, שרבינו משתמש כאן במושג קנס, שנאמר שם לפי דעת רבי מאיר. [רבינו בפירושו לשביעית שם מפרש "המוקדמים", כגון שלוה ראובן משמעון ממון, וכתב לו שטר ופרע את החוב וקיבל שובר והשאיר את השטר ביד שמעון, ואחר זמן לוה שנית משמעון, ואמר לו יהיה השטר הפרוע בידך לצורך החוב החדש. ולמה נכנס רבינו לפירוש מסובך כזה, ולא פירש כפשוטו? מבאר בלחם־משנה מפני שקשה היה לו, הלא העדים שחתמו על שטר שזמנו מוקדם הם פסולים לעדות, וכאילו אין כאן שטר כלל (כן הקשו הר"ש משנץ שם, והרמב"ן והרשב"א, ראה מגיד־משנה), ולפיכך פירש באופן שהעדים אינם אשמים כלל. והר"ש שם מתרץ שהמדובר כשהעדים נאנסו אונס נפשות להקדים הזמן. נאמרו עוד כמה ישובים, ואין כאן המקום להאריך].

5 **ב. שְׁטָרֵי חוֹב[7] הַמְּאֻחָרִין[8] - כְּשֵׁרִין[9]; שֶׁהֲרֵי הוּרַע**
6 **כֹּחוֹ שֶׁל בַּעַל הַשְּׁטָר, שֶׁאֵינוֹ טוֹרֵף אֶלָּא מִזְּמַן**
7 **הַשְּׁטָר[10]. וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא כָּתְבוּ בּוֹ שֶׁהוּא מְאֻחָר -**
8 **הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר.**

7) שם. 8) זמנו מאוחר מזמן ההלוואה. 9) בין שכתבו בשעת ההלוואה וכתבו זמן מאוחר, בין שכתבו השטר אחר ההלוואה (רשב"ם בבא־בתרא קעז:). 10) והמלוה הסכים לקיפוח זה, שהרי קיבל את השטר. [ב'טור' חו"מ סי' מג, כתב: במה דברים אמורים שמאוחרים כשרים, כששעבד למלוה בשטר גם את הנכסים שיקנה מכאן ואילך, אבל אם לא כתב לו כן - פסול, שמא יקנה הלווה שדה אחר היום שלוה, ולפני הזמן הכתוב בשטר, ושדה זו לא נשתעבדה למלוה, וכשיוציא מלוה שטר־חוב זה שזמנו אחר יום קניית שדה זו - יגבה אותה שלא כדין, ולפיכך כשלא כתב בשטר "דאיקני" (הנכסים שאקנה) - השטר פסול, אלא־אם־כן מפורש בשטר שהוא מאוחר. ולמד דין זה ממה ששאלו (בבבא־בתרא קנז:) "ואי סלקא־דעתך דאיקני קנה ומכר לא משתעבד, מאוחרין אמאי כשרין (ואם עולה על דעתך שאפילו אם התנו שהשעבוד יחול גם על הנכסים שיקנה - לא חל עליהם השעבוד, למה מאוחרים כשרים)?" ומכאן שמאוחרים אינם כשרים אלא כששעבד הנכסים שיקנה. ובמגיד־משנה כאן כתב שכך היא גם דעת הר"י מיגש רבו של רבינו, ותמה על רבינו שפסק למעלה פי"ח ה"א, שאם לא התנה בפירוש, "דאיקני" אין בעל חוב טורף השדות שקנה אחר ההלוואה, ולמה סתם כאן וכתב "מאוחרים כשרים", ולא העיר שהמדובר כשכתב בשטר "דאיקני"? וב'קצות החושן' סי' מג ס"ק ד מיישב, שבגמרא שם שאלו אם נאמר שאפילו התנו "דאיקני" אין התנאי מועיל, אבל לפי ההלכה ש"דאיקני" מועיל, מסתבר ששטר מאוחר הוא

כאילו התנו שהנכסים שיקנה עד הזמן הכתוב בשטר - ישתעבדו (ראה 'נתיבות' שם, וש"ך חו"מ קיב, א)].

ג. שְׁטָר[11] שֶׁכְּתָבוּהוּ בַּיּוֹם[12], וְנֶחְתַּם בַּלַּיְלָה הַסָּמוּךְ לוֹ - פָּסוּל, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מֻקְדָּם[13]. וְאִם הָיוּ עֲסוּקִים בָּעִנְיָן[14] עַד שֶׁנִּכְנַס הַלַּיְלָה וַחֲתָמוּהוּ, אַף עַל פִּי שֶׁקָּנוּ מִמֶּנּוּ בַּלַּיְלָה[15] - כָּשֵׁר[16].

11) משנה, גיטין יז. 12) ונכתב בו הזמן הנכון של אותו יום. 13) שהלילה הולך אחר היום הבא, ומפני שהחתימה גומרת - הרי זמנו מוקדם יום אחד. 14) באותו ענין, ומשום כך נתאחרה החתימה. 15) כשעשו קבלת קנין ביום, אינו צריך לומר שהשטר כשר. ואפילו אין עסוקים באותו ענין, שהרי הקנין מוציא את הקול שזה שעבד נכסיו, והמלוה גובה כדין מאותה שעה. וכשעסוקים באותו ענין, יצא הקול משעת כתיבה (רש"י שם). 16) כרבי אלעזר ברבי צדוק, שם יח.

ד. שְׁטָר[17] שֶׁזְּמַנּוֹ כָּתוּב בְּשַׁבָּת אוֹ בַּעֲשָׂרָה בְּתִשְׁרֵי[18] - שְׁטָר מְאֻחָר הוּא וְכָשֵׁר. וְאֵין חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא מֵקְדָּם הוּא, וּבְאֶחָד בַּשַּׁבָּת אוֹ בְּאַחַד עָשָׂר בְּתִשְׁרֵי נִכְתַּב, אֶלָּא מַעֲמִידִין הַשְּׁטָר עַל חֶזְקָתוֹ[19]; שֶׁהַדָּבָר יָדוּעַ הוּא שֶׁאֵין כּוֹתְבִין בְּשַׁבָּת, וּלְפִיכָךְ אֲחַרוּהוּ.

17) ברייתא בבא־בתרא קעא. 18) ביום הכיפורים. וברור הדבר, שלא נכתב ביום הכתוב בו, וזמנו מוקדם או מאוחר. 19) כל שטר שעדים חתומים עליו הוא בחזקת כשרות, והבא לפסול אותו צריך להביא ראיה.

ה. כּוֹתְבִין[20] שְׁטָר לְלֹוֶה אַף עַל פִּי שֶׁאֵין הַמַּלְוֶה עִמּוֹ[21], וְאֵין כּוֹתְבִים לְמַלְוֶה עַד שֶׁיִּהְיֶה לוֶה עִמּוֹ[22]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[23] בִּשְׁטָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ קִנְיָן[24], שֶׁהֲרֵי מִשָּׁעָה שֶׁקָּנוּ מִיָּדוֹ נִשְׁתַּעְבְּדוּ נְכָסָיו; אֲבָל שְׁטָר שֶׁאֵין בּוֹ קִנְיָן - אֵין כּוֹתְבִין אֲפִלּוּ לַלּוֶה עַד שֶׁיִּהְיֶה מַלְוֶה עִמּוֹ וְיִתֵּן הַשְּׁטָר בְּיַד הַמַּלְוֶה בְּפָנֵינוּ. שֶׁמָּא יִכְתֹּב עַתָּה לִלְוּוֹת מִמֶּנּוּ בְּנִיסָן, וְלֹא יִלְוֶה מִמֶּנּוּ עַד תִּשְׁרֵי, וְנִמְצָא הַמַּלְוֶה טוֹרֵף בִּשְׁטָר זֶה מִנִּיסָן שֶׁלֹּא כַּדִּין[25], שֶׁלֹּא הִגִּיעַ לְיָדוֹ עַד תִּשְׁרֵי.

20) משנה, שם קסז: 21) עושים קבלת קנין על שעבוד נכסיו למלוה, וכותבים שטר ונותנים אותו ללווה, וכשימסרהו למלוה ישתעבדו לו נכסיו מזמן הקנין. 22) אפילו אם הוא אומר לעדים: חתמו וישאר השטר בידכם עד שיבוא הלווה ויאשר את הכתוב בשטר. והטעם, שאין כותבים דבר שהוא שקר בשעת כתיבתו, וחוששים שמא יש כאן איזה ערמה (מגיד־משנה). 23) שכותבים ללווה שאין מלוה עמו. 24) כתוב בו שקנו מיד הלווה. 25) ששטר שאין בו קנין אינו משעבד נכסים אלא מזמן שהגיע ליד המלוה. פסק כרב אסי בבבא־מציעא יג.

ו. עֵדִים[26] שֶׁקָּנוּ מִיַּד הַלּוֶה אוֹ הַמּוֹכֵר וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן[27], וְנִתְאַחֲרָה כְּתִיבַת הַשְּׁטָר זְמַן מְרֻבֶּה: אִם יָדְעוּ יוֹם שֶׁקָּנוּ מִמֶּנּוּ בּוֹ - כּוֹתְבִין בַּשְּׁטָר זְמַן הַקִּנְיָן וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ זְמַן חֲתִימָתָן, וְאֵין צְרִיכִין לוֹמַר[28]: וְנִתְאַחֲרָה כְּתִיבַת יָדָנוּ עַד יוֹם פְּלוֹנִי[29]; וְאִם לֹא יָדְעוּ יוֹם שֶׁקָּנוּ בּוֹ - כּוֹתְבִין זְמַנּוֹ שֶׁל שְׁטָר מִשְּׁעַת כְּתִיבָה. וְכֵן[30] מִי שֶׁנִּמְסְרָה לָהֶן הָעֵדוּת בִּמְדִינָה אַחַת, וְכָתְבוּ הָעֵדִים בִּמְדִינָה אַחֶרֶת - אֵין מַזְכִּירִין בַּשְּׁטָר מָקוֹם שֶׁנִּמְסְרָה בּוֹ הָעֵדוּת, אֶלָּא מָקוֹם שֶׁכָּתְבוּ בּוֹ חֲתִימַת יָדָן.

26) שם קעב. מסופר, שרבא בר רב שילא נתן הוראה כזו לכותבי שטרות. 27) כגון שטרי מתנה. 28) לכתוב בשטר. 29) ואין מקום לחשוש שמא יטרוף שלא כדין, משום שהשעבוד חל מיום הקנין, כמבואר למעלה. בגמרא שם אמרו: "שטרי אקנייתא". ומפרש רבינו חננאל: כל שטר שיש בו קנין. ורבינו קיבל שיטתו, וכן גם דעת הרשב"א (מגיד־משנה). וברשב"ם, שם מפרש שהמדובר בשטרי מכר ומתנה ולא בשטרי הלוואה, משום שאין לגבות המשועבדים לפני זמן ההלוואה, ויש לחשוש שיגבה שלא כדין. ורבינו לשיטתו, שטורף משעת הקנין. 30) הוראת רב לסופר שלו (שם). וכתב הרשב"א (מובא במגיד־משנה כאן, וב'טור' חו"מ סי' מג) שיש לנסח את השטר באופן שהכתוב בו לא יהא נראה כשקר (בלשון התלמוד: מיחזי כשיקרא). ובכן כשכותבים יום הקנין, מנסחים כך: קנינו מפלוני ביום פלוני, וכתבנו וחתמנו ביום פלוני. וכשאינם זוכרים יום הקנין וכותבים יום הכתיבה, מנסחים: קנינו מפלוני, וכתבנו וחתמנו ביום פלוני, ונתננו לפלוני. ובדומה לזה מנסחים את המקום.

ז. שִׁטְרֵי מֶקַח וּמִמְכָּר[31] שֶׁלֹּא נִכְתְּבוּ בִּזְמַנָּן, אֲפִלּוּ הַמְאֻחָרִין - פְּסוּלִין; שֶׁהֲרֵי אֶפְשָׁר לִטְרֹף בָּהֶן שֶׁלֹּא כַּדִּין. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁחָזַר הַמּוֹכֵר וְקָנָה הַשָּׂדֶה מִיַּד הַלּוֹקֵחַ קֹדֶם שֶׁיַּגִּיעַ זְמַן הַשְּׁטָר הַמְאֻחָר, וְיוֹצִיא הַלָּה[32] הַשְּׁטָר הַמְאֻחָר וְיֹאמַר: חָזַרְתִּי וּלְקַחְתִּיהָ פַּעַם שְׁנִיָּה מִמְּךָ, וְנִמְצָא טוֹרֵף שֶׁלֹּא כַּדִּין[33]. וְלָמָּה[34] לֹא נָחֹשׁ כֵּן לִשְׁטַר חוֹב הַמְאֻחָר, שֶׁמָּא יִפְרָעֶנּוּ קֹדֶם שֶׁיַּגִּיעַ זְמַנּוֹ[35] וְיִכְתֹּב שׁוֹבֵר[36], וְיַחֲזֹר וְיוֹצִיא הַשְּׁטָר הַמְאֻחָר[37] וְיִטְרֹף בּוֹ שֶׁלֹּא כַּדִּין? לְפִי שֶׁכָּל הַכּוֹתֵב שְׁטָר מְאֻחָר - תַּקָּנָתוֹ שֶׁיִּכְתֹּב הַשּׁוֹבֵר סְתָם[38], שֶׁכָּל זְמַן שֶׁיֵּצֵא הַשְּׁטָר יִשְׁבֹּר אוֹתוֹ זֶה הַשּׁוֹבֵר; וְאִם לֹא עָשָׂה כֵּן וְכָתַב הַשּׁוֹבֵר בִּזְמַן הַפִּרְעוֹן[39] - הוּא הִפְסִיד עַל עַצְמוֹ[40].

31) מימרא של רב המנונא, שם קעא. 32) הלוקח. 33) רב המנונא עצמו מנמק כך: מסתבר, שחששו שמא יטרוף מלוקח שקנה אותה שדה אחר הזמן שכתוב בשטר המאוחר. [נתבאר כבר כמה פעמים, שהמונח "טורף" משמעותו - מוציא מיד הלקוחות]. אבל בשביל הפסדו של המוכר לא היו פוסלים כל השטרות המאוחרים, שהרי היה לו להזהר ולדרוש החזרת שטר המכר המאוחר. 34) שאלה זו וההסבר שלמטה - נאמרו בגמרא שם. 35) הזמן הכתוב בשטר. 36) יטעון שאבד השטר, ויכתוב ללווה שטר פרעון. 37) שזמנו מאוחר לזמנו של השובר.

38) בלי זמן. 39) כלומר, שרשום בו יום הפרעון הנכון. 40) ואין לפסול כל השטרות המאוחרים מפני רשלנותו של זה. לא נתבאר למה אין חוששים להפסדם של הלקוחות, שהמלוה יגבה מהם שלא כדין? ואולי חשש רחוק הוא, שהלווה יתרשל שלוש פעמים, א. יסכים לשטר מאוחר; ב. יפרע לפני זמן ההלוואה הכתוב בשטר; ג. יסכים לקבל שובר שיש בו זמן, ולא עשו חכמים תקנה לדבר שהוא רחוק מהמציאות. [הרמב"ן (מובא במגיד־משנה כאן) שואל למה לא עשו תקנה דומה בשטרי מקח וממכר, היינו במקרה שיחזור המוכר ויקנה השדה מיד הלוקח לפני זמנו של שטר המכר הראשון, לא יכתבו זמן בשטר המכר השני? ותירץ, שאם לא יהיה זמן בשטר, יפסיד את הזכות לגבות ממשועבדים כשיטרפו בעלי־חוב של הלוקח את השדה, ועוד שמא ימכור הלוקח או יתן את השדה שנית, ויוציא זה את שטרו שיש בו זמן ויטעון שקנה את השדה לפני שחזר המוכר הראשון וקנאה, ויזכה בדין].

1 **ח. מִי שֶׁמָּכַר[41] שָׂדֵהוּ בְּאֹנֶס וּמָסַר מוֹדָעָא[42], אוֹ**
2 **שֶׁקָּדַם וּמָכַר אוֹ נָתַן לְאַחֵר קֹדֶם שֶׁיִּמְכֹּר לָאֹנֶס - הֲרֵי**
3 **הַמְּעוֹת שֶׁל אֹנֶס אֵצֶל הַמּוֹכֵר כְּמִלְוָה עַל פֶּה, וְאֵינוֹ**
4 **טוֹרֵף בִּשְׁטַר מֶכֶר שֶׁבְּיָדוֹ כְּלוּם[43]; מִפְּנֵי שֶׁאֵין דִּין**
5 **שְׁטָר זֶה שֶׁיִּכָּתֵב, וְלֹא נִכְתַּב אֶלָּא מִפְּנֵי הָאֹנֶס. וְכֵן**
6 **כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

41) מימרא של רבא, בבא־מציעא עב: 42) הודיע לשני עדים לפני המכירה, שאינו מוכר מרצונו הטוב אלא נאנס למכור (דיני מודעה נתבארו בפ"י מהלכות מכירה, ראה שם). 43) אפילו לגבי בני חורין אין לו כח של שטר, ויכול המוכר לטעון: פרעתי.

7 **ט. אֶפְשָׁר לְטוֹרֵף[44] שֶׁיִּטְרֹף בְּלֹא שְׁטָר, אֶלָּא בְּעֵדוּת**
8 **עַל פֶּה. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁיֵּשׁ לוֹ עֵדוּת שֶׁזּוֹ גְּזוּלָה**
9 **מֵאָבִיו - הֲרֵי יֵשׁ לוֹ לְהוֹצִיא[45] בְּעֵדִים אֵלּוּ, וְאֵין כָּאן**
10 **שְׁטָר. וְכֵן אִם הֵעִידוּ לוֹ שֶׁנִּגְמַר הַדִּין לְאָבִיו לִטְרֹף**
11 **מִנִּכְסֵי פְּלוֹנִי בְּכָךְ וְכָךְ מִזְּמַן פְּלוֹנִי, וּמֵת אָבִיו וַעֲדַיִן**
12 **לֹא טָרַף - הֲרֵי הַבֵּן טוֹרֵף בְּעֵדוּת זוֹ.**

44) ב"ב קסט. 45) מיד הלוקח מן הגזלן.

13 **י. לְפִיכָךְ[46] אֵין כּוֹתְבִין שְׁנֵי שְׁטָרֵי מֶכֶר עַל שָׂדֶה**
14 **אַחַת, שֶׁמָּא יַעֲשֶׂה הַלּוֹקֵחַ קְנוּנְיָא עִם בַּעַל חוֹב[47]**
15 **וְיִטְרֹף שֶׁלֹּא כַּדִּין. כֵּיצַד? יָבוֹא זֶה וְיִטְרֹף שָׂדֶה זוֹ**
16 **בְּעֵדוּת שֶׁהֵעִידוּ לוֹ מֵחֲמַת אָבִיו, וַיַּחֲזֹר הַלּוֹקֵחַ**
17 **וְיִטְרֹף בִּשְׁטַר הַמֶּכֶר שֶׁבְּיָדוֹ מִן הַלָּקוּחוֹת שֶׁלָּקְחוּ**
18 **אַחֲרָיו[48], וְיִקְרַע[49] שְׁטַר הַמֶּכֶר שֶׁבְּיָדוֹ, וַיַּחֲזֹר בִּקְנוּנְיָא**
19 **וַיַּעֲמֹד[50] בַּשָּׂדֶה שֶׁנִּטְרְפָה מִמֶּנּוּ, וְיָבוֹא הוּא[51] שֶׁטָּרְפָה**
20 **בְּעַצְמָהּ וְיִטְרֹף אוֹתָהּ פַּעַם אַחֶרֶת בְּעֵדוּת עֵדָיו[52],**
21 **וְיוֹצִיא הַלָּה שְׁטַר הַמֶּכֶר הַשֵּׁנִי וְיִטְרֹף בּוֹ לָקוּחוֹת**
22 **אֲחֵרִים[53] שֶׁלֹּא כַּדִּין. אִם כֵּן, מִי שֶׁנֶּאֱבַד לוֹ שְׁטַר**
23 **הַמֶּכֶר וְעֵדָיו קַיָּמִין, כֵּיצַד יַעֲשֶׂה? יִכְתְּבוּ שְׁטָר שֵׁנִי,**
24 **וְיֹאמְרוּ בּוֹ: שְׁטָר זֶה אֵין גּוֹבִין בּוֹ לֹא מִנְּכָסִים**
25 **מְשֻׁעְבָּדִים וְלֹא מִנְּכָסִים בְּנֵי חוֹרִין, וְלֹא כְּתַבְנוּהוּ**
26 **אֶלָּא לְהַעֲמִיד שָׂדֶה זוֹ בְּיַד פְּלוֹנִי הַלּוֹקֵחַ, כְּדֵי שֶׁלֹּא**
27 **יוֹצִיאָהּ מְיָדוֹ הַמּוֹכֵר[54] וְלֹא יוֹרְשָׁיו.**

46) שם. 47) שהביא עדים שבית־דין נתנו רשות לאביו שמת לטרוף שדה זו שמכרה הלווה, ונתן שני שטרי מכר. 48) מן הלווה. 49) בית־דין קורעים אותו. 50) יחזיק שנית בשדה זו בהסכמתו החשאית של בן בעל החוב שטרפה. 51) בן בעל החוב. 52) על־ידי בית־דין אחר, שאינו יודע שטרפה כבר פעם אחת. 53) שלקחו אחריו מאותו המוכר - הלווה. 54) שיכחיש ויטעון: לא מכרתיה.

28 **יא. בִּשְׁטָרֵי הַחוֹבוֹת[55] אֵינוֹ כֵּן. אַף עַל פִּי שֶׁעֵדָיו**
29 **קַיָּמִין וְקָנוּ מִיָּדוֹ, וְחָזַר בִּשְׁעָתוֹ וְאָמַר: שְׁטָר**
30 **שֶׁכְּתַבְתֶּם לִי, עַתָּה אָבַד אוֹ נִשְׂרַף - אֵין כּוֹתְבִין לוֹ**
31 **שְׁטָר שֵׁנִי, שֶׁמָּא פֵּרְעוֹ אוֹ מְחָלוֹ[56]. וַאֲפִלּוּ הָיָה הַחוֹב**
32 **לִזְמַן[57]. וְאֵינוֹ גּוֹבֶה בְּעֵדִים אֵלּוּ כְּלוּם, אֶלָּא אִם**
33 **הַלְוֶה אוֹמֵר: לֹא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם[58]; שֶׁזֶּה הֶחְזַק**
34 **כַּפְּרָן[59] בְּעֵדוּתָן[60], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[61].**

55) ברייתא, שם קסח: 56) מחל החוב ללווה, ועכשיו רוצה לחזור בו. 57) אף־על־פי שכתוב בו זמן פרעון וטרם הגיע הזמן, אין אנו סומכים על החזקה "אין אדם פורע תוך זמנו", משום ששטר שנאבד נתערער תקפו. ועוד, יש לחשוש שמא יגבה בשטר החדש ואחר־כך יוציא את השטר הישן בבית־דין אחר ויגבה שנית (מגיד־משנה בשם הרשב"א). 58) שלא לוה ולא כתב שטר. 59) נתברר שהוא שקרן. 60) של עדי השטר. 61) בפ"ו מהל' טוען ונטען, סוף ה"א. רבינו מתכוון ללמדנו, שאם טען אחר־כך: לויתי ופרעתי - אינו נאמן, מפני שהוחזק כפרן.

35 **יב. מִי[62] שֶׁבָּלָה[63] שְׁטַר חוֹבוֹ וַהֲרֵי הוּא הוֹלֵךְ**
36 **לְהִמָּחֵק[64] - מַעֲמִיד עָלָיו עֵדִים[65], וּבָא לְבֵית דִּין,**
37 **וְהֵם[66] עוֹשִׂין לוֹ קִיּוּם[67]. אֲבָל עֵדֵי הַשְּׁטָר עַצְמָן אֵין**
38 **כּוֹתְבִין לוֹ שְׁטָר אַחֵר, אַף עַל פִּי שֶׁנִּמְחַק בִּפְנֵיהֶם;**
39 **אֲבָל בָּאִין לְבֵית דִּין, וּבֵית דִּין[68] עוֹשִׂין לוֹ קִיּוּם.**

62) משנה, שם קסח. 63) נתקלקל, שלט בו רקבון. 64) במשנה כתוב: "שנמחק", ומפרש רבינו "הולך להמחק", ולפי שעה אפשר עוד לקרוא את הכתוב בו. שאם נמחק ממש, כיצד יתפרש מה שאמרו במשנה: "מעמיד עליו עדים"? [רשב"ם שם מפרש שנמחק לגמרי, אלא שיש עדים היודעים מה היה כתוב בו]. 65) שיקראו את הכתוב בשטר. המדובר הוא, כשאי־אפשר למלוה לבוא עכשיו לבית־דין, כדי לקבל קיום. 66) בית־הדין. 67) מאשרים בכתב את תוכן השטר הראשון. נוסח הקיום - בהלכה הבאה. וקיום זה עושים כשאין עדי השטר לפנינו. 68) ומעידים על הכתוב בשטר ועל חתימתם.

40 **יג. כֵּיצַד מְקַיְּמִין שְׁטָר זֶה? כּוֹתְבִין שְׁטָר אַחֵר**
41 **וְאוֹמְרִים: אָנוּ בֵּית דִּין פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי וּפְלוֹנִי, הוֹצִיא**
42 **פְּלוֹנִי בֶּן פְּלוֹנִי שְׁטָר נִמְחָק לְפָנֵינוּ, וּזְמַנּוּ בְּיוֹם**
43 **פְּלוֹנִי, וּפְלוֹנִי וּפְלוֹנִי עֵדָיו[69]. וְאִם כָּתְבוּ[70]: וְהֶזְקַקְנוּ**
44 **לְעֵדוּתָן שֶׁל עֵדִים[71] וְנִמְצֵאת מְכֻוֶּנֶת[72] - גּוֹבֶה בִּשְׁטָר**

זֶה שֶׁכָּתְבוּ לוֹ, וְאֵין צָרִיךְ קִיּוּם אַחֵר; וְאִם לֹא כָּתְבוּ כֵּן[73] - צָרִיךְ לְהָבִיא רְאָיָה עַל הָעֵדִים הָרִאשׁוֹנִים[74] עַד שֶׁתִּתְקַיֵּם[75] עֵדוּתָן.

69) מובן מאליו, שכותבים גם שאר הפרטים: שם הלווה, סכום ההלוואה, זמן הפרעון וזמנו של הקיום. 70) ברייתא, שם קסח. 71) עדי השטר עצמם העידו בפנינו על תוכנו, ואישרו חתימתם. 72) לא מצאנו כל שינוי או פגם בעדותם. 73) כלומר, עדי השטר לא הופיעו בפני בית־דין אלא עדים אחרים שקראו את הכתוב בשטר. וחתימות העדים על השטר לא היו מקויימות בבית־הדין. 74) על חתימת עדי השטר. 75) תתקבל (על־פי מגיד־משנה).

יד. שְׁטַר חוֹב[76] שֶׁנִּתְקָרַע[77] - כָּשֵׁר. נִמְחַק אוֹ נִטַּשְׁטֵשׁ, אִם רִשּׁוּמוֹ נִכָּר[78] - כָּשֵׁר. נִקְרַע קֶרַע בֵּית דִּין - הֲרֵי זֶה פָּסוּל[79]. אֵיזֶהוּ קֶרַע בֵּית דִּין? שְׁתֵּי וָעֵרֶב[80].

76) שם. 77) שלא בכוונה. 78) ניכרות האותיות, ואפשר לקרוא. 79) הקרע מעיד עליו שאין לו כל תוקף. 80) לארכו ולרחבו. פסק כאביי שם נגד דעת רב יהודה. [בירושלמי גיטין אמרו: איזה קרע בית־דין? בין כתב לעדים. מפני ששיטה זו מנוגדת לשיטת הגמרא הבבלית - לא הביאה רבינו, וגם הרי"ף שהביא שתי השיטות שבבבלי, השמיט שיטה זו].

טו. מִי שֶׁפָּרַע[81] מִקְצָת חוֹבוֹ: אִם רָצָה[82] - מַחֲלִיף, וְכוֹתְבִין לוֹ בֵּית דִּין שְׁטָר אַחֵר בִּשְׁאָר הַחוֹב מִזְּמַן רִאשׁוֹן, אֲבָל לֹא עֵדֵי הַשְּׁטָר[83]; וְאִם רָצָה - יִכְתֹּב שׁוֹבֵר[84].

81) שם קע: 82) המלוה. 83) כרב הונא אמר רב, שם. 84) שם קעא: נפסקה הלכה שכותבים שובר.

טז. הַבָּא לִפְרֹעַ חוֹבוֹ, וְאָמַר הַמַּלְוֶה: אָבַד לִי הַשְּׁטָר - הֲרֵי זֶה יִכְתֹּב לוֹ שׁוֹבֵר וְיִפָּרַע כָּל חוֹבוֹ. וְיֵשׁ לַלְּוֶה לְהַחֲרִים סְתָם עַל מִי שֶׁכּוֹבֵשׁ שְׁטָרוֹ וְטוֹעֵן שֶׁאָבַד. וְאִם טָעַן הַלְּוֶה טַעֲנַת וַדַּאי וְאָמַר: הַשְּׁטָר אֶצְלוֹ, וְעַתָּה הִנִּיחוֹ בְּכִיסוֹ[85] - הוֹרוּ רַבּוֹתַי, שֶׁיִּשָּׁבַע הַמַּלְוֶה הֶסֵּת שֶׁאָבַד הַשְּׁטָר, וְאַחַר כָּךְ יִפָּרַע חוֹבוֹ וְיִכְתֹּב שׁוֹבֵר.

85) ודורש שיחזיר לו את השטר, כדי שלא יצטרך לשמור את השובר.

יז. מִי שֶׁהוֹצִיא[86] שְׁטַר חוֹב בְּמָנֶה, וְאָמַר[87]: עֲשׂוּ לִי מִמֶּנּוּ שְׁנַיִם בַּחֲמִשִּׁים חֲמִשִּׁים - אֵין עוֹשִׂין[88]; שֶׁזְּכוּת הִיא לַלְּוֶה[89] לִהְיוֹת הַכֹּל בִּשְׁטָר אֶחָד, שֶׁאִם יִפְרָעֶנּוּ מִקְצָת - נִמְצָא שְׁטָרוֹ פָּגוּם[90]. וְכֵן[91] אִם הוֹצִיא שְׁנֵי שְׁטָרוֹת בַּחֲמִשִּׁים חֲמִשִּׁים, וְאָמַר: עֲשׂוּ לִי אוֹתָן בְּמֵאָה - אֵין עוֹשִׂין לוֹ, אֶלָּא עוֹשִׂין לוֹ קִיּוּם לְכָל אֶחָד וְאֶחָד; שֶׁזְּכוּת הִיא לַלְּוֶה לִהְיוֹת שְׁנַיִם, שֶׁלֹּא יָכֹף אוֹתוֹ בַּדִּין בְּפַעַם אַחַת לִגְבּוֹת הַכֹּל[92].

86) מימרא של רבא, שם קעב. 87) לבית־דין. 88) שלא מדעת הלווה. 89) ואין להפסיד זכותו שלא בהסכמתו. 90) שטר שנפרע מקצתו - נקרא שטר פגום, ולמדנו למעלה (פי"ד ה"א): הפוגם את שטרו וכו' לא יפרע אלא בשבועה. 91) רבא, שם. 92) אף־על־פי שהמלוה רשאי לתבוע בבת אחת פרעון שני השטרות, קל יהיה ללווה להשתמט ולומר אפרע לך היום שטר אחד והשני לאחר זמן, מה־שאין־כן בשטר אחד. ואם יטעון אני פורע מחצה עכשיו ומחצה לאחר זמן - יטעון המלוה - בצדק - אינני רוצה שיהיה שטרי פגום ואתחייב שבועה.

יח. הוֹצִיא[93] שְׁטַר חוֹב בְּמֵאָה, וְאָמַר: קְרָעוּהוּ וְכִתְבוּ לִי שְׁטָר אַחֵר בַּחֲמִשִּׁים[94] - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ. שֶׁמָּא פָּרַע הַכֹּל, וְכָתַב לוֹ שׁוֹבֵר עַל שְׁטָר שֶׁל מֵאָה; וּכְשֶׁיַּחֲזֹר וְיוֹצִיא קִיּוּם זֶה[95] עַל שְׁטַר חֲמִשִּׁים, וְיוֹצִיא הַלְּוֶה הַשּׁוֹבֵר - יֹאמַר לוֹ: זֶה שְׁטָר אַחֵר הוּא[96].

93) מימרא של רב אשי, שם. 94) משום שנפרעתי חמשים. 95) של בית־דין על חמשים. 96) שובר נוגע לשטר של מאה שפרעת, והשטר שאני מוציא עכשיו נוגע להלוואה אחרת של חמשים.

פֶּרֶק אַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים[1]

1) מבאר שאין כותבים שטרות אלא מדעת שניהם ומי נותן השכר לסופר ויש שטרות שכותבים שלא מדעת שניהם, ודין מוחזק שמו בעיר שלושים יום ושאין עדים חותמים על השטר אלא כשהם גדולים ויודעים לקרותו וקראוהו וראש בית דין חותם על קיום השטר אף על פי שלא קראו, ודין שניים שהיו בעיר אחת ושמותיהם ושמות אביהם שווים.

א. כְּבָר בֵּאַרְנוּ[2], שֶׁשְּׁטַר חוֹב שֶׁיֵּשׁ בּוֹ קִנְיָן - כּוֹתְבִין אוֹתוֹ לַלְּוֶה אַף עַל פִּי שֶׁאֵין הַמַּלְוֶה עִמּוֹ. וְכֵן כּוֹתְבִין[3] שְׁטָר לְמוֹכֵר[4] אַף עַל פִּי שֶׁאֵין הַלּוֹקֵחַ עִמּוֹ. וְכֵן כּוֹתְבִין שׁוֹבֵר לְמַלְוֶה אַף עַל פִּי שֶׁאֵין הַלְּוֶה עִמּוֹ, וְשׁוֹבֵר לְאִשָּׁה[5] אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בַּעְלָהּ עִמָּהּ, וְגֵט לְאִישׁ אַף עַל פִּי שֶׁאֵין אִשְׁתּוֹ עִמּוֹ[6]. אֲבָל אֵין כּוֹתְבִין שִׁטְרֵי אֵרוּסִין וְנִשּׂוּאִין[7], וְשִׁטְרֵי אֲרִיסוּת וְקַבְּלָנוּת[8], וּשְׁטַר בְּרִירַת הַדִּיָּנִין[9] אוֹ שְׁטַר טַעֲנוֹת בַּעֲלֵי דִינִין[10] וְכָל מַעֲשֵׂה בֵּית דִּין, אֶלָּא מִדַּעַת שְׁנֵיהֶם. וְכָל הַשְּׁטָרוֹת הָאֵלּוּ[11] צְרִיכִין לְהִזָּהֵר בְּתִקּוּנָן[12] כִּשְׁאָר הַשְּׁטָרוֹת[13].

2) בפרק הקודם ה"ה. 3) משנה בבא־בתרא קסז: 4) שטר מכירה. גבי מוכר, לא התנה רבינו שכתוב בו קנין כמו שהתנה בשטר־חוב, ומשמע שכותבים אפילו כשאין בו קנין. ומשיטתו זו יוצא, שרב אסי (בבבא־מציעא יג:) שפירש משנתנו בשטרי הקנאה (שיש בהם קנין) התכוון לשטרי־חוב בלבד. [וב'טור' חו"מ סי' רלח חולק, ופוסק שאין הבדל בין שטרי חוב לשטרי מכר, משום שגם בשטר מכר חוששים, שמא יכתוב שטר בתשרי וימסרנו ללוקח בניסן, ובכסלו ימכור את השדה לאחר, ויבוא זה ויטרוף ממנו את השדה כאילו הוא לוקח ראשון. וכשיש בו קנין

86) מימרא של רבא, שם קעב. 87) לבית־דין. 88) שלא מדעת הלווה. 89) ואין להפסיד זכותו שלא בהסכמתו. 90) שטר שנפרע מקצתו - נקרא שטר פגום, ולמדנו למעלה (פי"ד ה"א): הפוגם את שטרו וכו' לא יפרע אלא בשבועה. 91) רבא, שם. 92) אף־על־פי שהמלוה רשאי לתבוע בבת אחת פרעון שני השטרות, קל יהיה ללווה להשתמט ולומר אפרע לך היום שטר אחד והשני לאחר זמן, מה־שאין־כן בשטר אחד. ואם יטעון אני פורע מחצה עכשיו ומחצה לאחר זמן - יטעון המלוה - בצדק - אינני רוצה שיהיה שטרי פגום ואתחייב שבועה.

93) מימרא של רב אשי, שם. 94) משום שנפרעתי חמשים. 95) של בית־דין על חמשים. 96) שובר נוגע לשטר של מאה שפרעת, והשטר שאני מוציא עכשיו נוגע להלוואה אחרת של חמשים.

באמת נקנתה השדה ללוקח הראשון וכדין יטרוף. וכדבריו כתב גם המחבר ב'שולחן ערוך' שם. ובמגיד־משנה כתב, שכן היא דעת רש"י והרמב"ן והרשב"א. ולא נתברר טעמו של רבינו שחילק בין הלוואה למכר]. 5) שנפרעה כתובתה. בכל שטרות אלה, אין כל חשש לגרימת הפסד למי שהוא, מחוץ לזה שמבקש לכתוב, ואם הוא רוצה בכך אין נימוק להתנגד. 6) משום שאיש מגרש אשתו בעל־כרחה - אין כל צורך להסכמתה. 7) בגמרא ב"ב שם פירשו: "שטרי פסיקתא" פירוש, התחייבויות אבות החתן והכלה להעניק לבניהם כך וכך לנדוניא. 8) שטר שכותב בעל השדה שהוא מוסר שדהו לפלוני שיעבדה, ויקבל חלק מהיבול. כשקבע לו חלק מסוים מהיבול, כגון שליש או רביע, הרי זה אריס. ואם שכרו קבוע - כך וכך סאים לשטח מסוים, בין אם היבול יצליח ובין לא - הרי זה קבלן. 9) בעל־דין זה בורר לו דיין וכן השני, וכותבים זאת בשטר. 10) בית־דין כותבים טענותיהם. במשנה, שם - כתוב: "שטרי בירורין". ובגמרא נאמרו שני פירושים: א. ברירת דיינים; ב. שטר הטענות. וקיבל רבינו שניהם. 11) שאין בהם חיוב לשום אדם, כגון שטרי ברירה ושטרי טענה והדומים להם. 12) שיהיו מנוסחים בדיוק קפדני. 13) שטרי הלוואה, מכר וכיוצא בהם.

1 **ב. ומי נותן[14] שכר הסופר? בשטרי הלוואה - הלוה**
2 **נותן שכר[15]. ובשטרי מקח וממכר - הלוקח[16] נותן**
3 **שכר. והאשה נותנת שכר הגט[17]. והחתן נותן שכר**
4 **שטר הארוסין או הנשואין. והמקבל וכן הארים או**
5 **השכיר נותן שכר השטר. אבל שטר ברירת הדינין**
6 **או טענות בעלי דינין - שניהם נותנים שכר.**

14) דינים אלה מבוארים במשנה, שם. 15) הכלל הוא: המעוניין ביותר בדבר - הוא משלם שכר הסופר, ומובן שהלווה מעוניין בהלוואה. 16) השמח כשהוא רוכש לו קרקע. 17) שם קסז: שנינו שהבעל נותן שכר הגט, ובגמרא שם נימקו: מפני שכתבה תורה: "וכתב . . . ונתן", אבל אין נוהגים כך אלא האשה נותנת, כדי להימנע מעיגון, כשלא ירצה הבעל לשלם. ב'בית יוסף' אבן־העזר סי' קכ מסתמך על סדר הגט להרא"ש, ואומר - שגם אחר התקנה, על הבעל לשלם שכר כתיבת הגט, ורק כשהוא מסרב תיקנו חכמים שהאשה תשלם, והם מקנים לבעל את דמי התשלום, כדי לקיים "וכתב ונתן", ויש כוח ביד חכמים להפקיע כספה של האשה, משום שהפקר בית־דין - הפקר. וכן פסק ב'שולחן ערוך' שם ס"א.

7 **ג. אחד השטרות הנכתבין לאחד שלא בפני חברו**
8 **ואחד השטרות שאין כותבין אותן אלא מדעת**
9 **שניהם ושניהן עומדין, כגון שטר שכותבין**
10 **למלוה[18] או ללוקח[19] - כלן צריכין שיהיו העדים**
11 **מכירין השמות שבשטר[20], שזה הוא פלוני בן פלוני**
12 **וזהו פלוני בן פלוני; שמא יבואו שנים ויעשו**
13 **קנונגיא, וישנו שמותיהן בשמות אחרים, ויודו זה**
14 **לזה.**

18) כשלווה עמו. 19) כשהמוכר עמו. 20) שמות שניהם. במשנתנו אמרו: "ובלבד שיהא מכירן" גבי גט ושובר. ונימקו בגמרא שם, למה צריכים להכיר שניהם, שמא יכתוב גט על שם אשה זרה שאינה אשתו, ויתנו לה ותגבה כתובתה, וכן בשובר חוששים שמא האשה כותבת את השובר על שם איש אחר שאינו בעלה, ותתן לו השובר ותפסיד אשתו כתובתה, ולפיכך צריך שיכירו את שמות שניהם. [במגיד־משנה מקשה: למה מצריך רבינו גבי שטר־חוב ומכר שיכירו שניהם? הרי אין כל חשש להפסיד למי שהוא, כשמכירים את הלווה ואת המוכר? ואין לומר שחוששים שמא יש שם עוד אדם ששמו כשמו וגם שמות אבותיהם שוים, שהרי שנינו (שם קעב.): שני יוסף בן שמעון הדרים בעיר אחת - אין מוציאים עליהם שטר־חוב (פירוש, אין גובים מהם בשטר־חוב הכתוב על שם זה), ומכל־שכן שאין מוציאים עליהם שטר מכר. ומתוך קושיא זו פסק להלכה שבמכירה והלוואה, כותבים גם כשאינם מכירים את הלוקח ואת המלוה].

15 **ד. כל מי[21] שהחזק שמו בעיר שלשים יום[22] - אין**
16 **חוששין לו שמא שם אחר יש לו[23], והוא שנהו כדי**
17 **לרמות ולעשות קנונגיא; שאם אתה אומר כן - אין**
18 **לדבר סוף. לפיכך, מי שלא החזק שמו בעיר**
19 **שלשים יום, ובא ואמר: כתבו עלי שטר שאני חייב**
20 **לפלוני או לזה כך וכך דינרין - אין כותבין לו עד**
21 **שיביא ראיה שזה שמו או יחזק[24].**

21) שם קסז: 22) אדם הבא מעיר אחרת והודיע ששמו כך וכך, וקראו לו בשם זה שלשים יום. 23) אין אדם מחליף שמו זמן רב, פן יוודע הדבר ויתפרסם כרמאי (רש"י שם). 24) ימתין עד שיעברו שלשים יום.

22 **ה. כל שטר[25] שיצא לפנינו ויטען הלוה ויאמר:**
23 **איני חייב כלום, שמא רמאי אחר העלה שמו כשמי**
24 **והודה לזה; או שאמר: לא לזה אני חייב כלום אלא**
25 **לאחר, וזה רמאי הוא והעלה שמו כשם בעל חובי**
26 **- מאחר שלא החזק שם שנים ששמותיהן שוין, אין**
27 **חוששין לדבריו; שחזקה הוא, שאין העדים**
28 **חותמין על השטר אלא אם כן מכירין אלו הנזכרים**
29 **בו[26]. וכן חזקה שאין חותמין על השטר אלא אם**
30 **כן נודע להם בודאי שאלו שהעידו על עצמן**
31 **גדולים[27] ובני דעת. ואין העדים חותמין על השטר**
32 **אלא אם כן יודעים לקרות ולחתום[28].**

25) שם קלח: 26) שהרי אסור להם לחתום כשאינם מכירים אותם. שם קלח: אמרו: כל שאין כותבים אלא־אם־כן מכירים - אינו צריך ראיה אחרת. 27) שם קנה. "חזקה - אין העדים חותמין על השטר אלא־אם־כן נעשה גדול". 28) ראה ההלכה הבאה.

33 **ו. עדים שאין יודעין לחתום, וקרעו להן[29] ניר חלק**
34 **וחתמו על הרשום - מכין אותן[30] מכת מרדות[31],**
35 **והשטר פסול[32].**

29) רשמו את האותיות בסכין, והעדים מלאו את השריטות

בדיו. 30) שם, מעשה שבא לפני רב כהנא, והלקה את העדים. 31) הלקאה בעוון עבירה על דברי חכמים נקראת "מכת מרדות". סתם "מלקות" משמעותו הלקאה מן התורה. 32) מפני שלא נעשה כתיקון חכמים [במגיד־משנה מביא דעת הרשב"א שהשטר כשר, מפני שבגמרא שם אמרו כך: "ונגדיה (הלקהו) רב כהנא", ולא הוסיפו: שפסלו את השטר. ועוד, מכיון שבגט אשה התירו לכתחילה לחתום כך, הרי ברור שהחתימה אינה פסולה. ומכאן, שבשאר שטרות על־כל־פנים בדיעבד כשרה]. בהלכה הקודמת, כתב רבינו שאין חותמים אלא־אם־כן יודעים לקרוא, וכאן כתב רק "לחתום" בלבד, נראה שהוא מחלק בין לכתחילה לבין דיעבד. לכתחילה אין חותמים כשאינם יודעים לקרוא ומקרים לפניהם. אבל מלקים רק כשאינם יודעים לחתום וקרעו להם - וחתמו. בגמרא שם אמרו, שרב כהנא - על חתימה הלקה.

1 **ז. רֹאשׁ בֵּית דִּין[33] שֶׁהָיָה יוֹדֵעַ עִנְיַן הַשְּׁטָר, וְקָרָא**
2 **הַשְּׁטָר לְפָנָיו הַסּוֹפֵר שֶׁלּוֹ, הוֹאִיל וְהוּא מַאֲמִין**
3 **אוֹתוֹ[34] וְאִימָתוֹ עָלָיו[35] - הֲרֵי זֶה חוֹתֵם עַל הַשְּׁטָר אַף**
4 **עַל פִּי שֶׁלֹּא קְרָאָהוּ הוּא בְּעַצְמוֹ. וְאֵין שְׁאָר הָעָם**
5 **רַשָּׁאִין לַעֲשׂוֹת כֵּן[36], עַד שֶׁיִּקְרָא הָעֵד[37] הַשְּׁטָר מִלָּה**
6 **בְּמִלָּה.**

33) שם אמרו, שרב נחמן חתם על שטר שקרא לפניו הסופר שלו. 34) לראש בית־הדין אימון מלא בסופר שלו. 35) הסופר מפחד מפניו ולא יעיז לשנות. 36) שם: "ודוקא רב נחמן וספרי דייני, אבל רב נחמן וספרי אחריני, ספרי דיינא ואינש אחרינא - לא". 37) החותם על השטר.

7 **ח. שְׁנַיִם[38] שֶׁהָיוּ בָּעִיר, שֵׁם כָּל אֶחָד מֵהֶן יוֹסֵף בֶּן**
8 **שִׁמְעוֹן - אֵינָן יְכוֹלִין לְהוֹצִיא שְׁטַר חוֹב זֶה עַל זֶה[39],**
9 **וְלֹא אַחֵר יָכוֹל לְהוֹצִיא עֲלֵיהֶן שְׁטַר חוֹב[40], אֶלָּא אִם**
10 **כֵּן בָּאוּ עֵדֵי הַשְּׁטָר בְּעַצְמָן[41] וְאָמְרוּ: זֶהוּ הַשְּׁטָר**
11 **שֶׁהֵעַדְנוּ עָלָיו וְזֶהוּ שֶׁהֵעַדְנוּ לוֹ בַּהַלְוָאָה. וְכֵן אֵין**
12 **מְגָרְשִׁין נְשׁוֹתֵיהֶן אֶלָּא זֶה בִּפְנֵי זֶה. וְכֵן אִם נִמְצָא**
13 **לְאֶחָד בֵּין שְׁטָרוֹתָיו[42] שׁוֹבֵר שֶׁשְּׁטָרוֹ שֶׁל יוֹסֵף בֶּן**
14 **שִׁמְעוֹן[43] פָּרוּעַ - שְׁטָרוֹת שְׁנֵיהֶן שֶׁעָלָיו[44] פְּרוּעִין[45].**
15 **וְכֵיצַד יַעֲשׂוּ אֵלּוּ שֶׁשְּׁמוֹתֵיהֶן שָׁוִין וּשְׁמוֹת אֲבִיהֶן**
16 **שָׁוִין? יְשַׁלֵּשׁוּ[46]. הָיוּ שְׁמוֹת אֲבוֹת אֲבוֹתֵיהֶן שָׁוִין -**
17 **יִכְתְּבוּ סִימָנֵיהֶן[47]. הָיוּ דוֹמִין זֶה לָזֶה בְּצוּרָתָן -**
18 **יִכְתְּבוּ יִחוּסָן[48]. הָיוּ שְׁנֵיהֶם לְוִיִּים, שְׁנֵיהֶם כֹּהֲנִים -**
19 **יִכְתְּבוּ דּוֹרוֹת[49].**

38) משנה, ב"ב קעב. 39) מפני שכותבים שטר ללווה שאין מלוה עמו (ראה ה"א), חוששים שמא בא זה ואמר כתבו לי שטר שאני רוצה ללוות מחברי כסף, ואחר־כך יוציא את השטר בבית־דין ויטעון הלויתי לחברי כסף (גמרא שם קעג). ומזה יוצא, ששטר שאין בו קנין, שאמרנו בה"א שאין כותבים כשאין מלוה עמו - מוציאים זה על זה (מגיד־משנה בשם רשב"א). 40) שכל אחד יטעון: לא אני, אלא חברי לוה. 41) ואז יש לו תוקף שטר, משום שהם רשאים גם עכשיו להוסיף שמות אבות אבותיהם, אבל אם באו עדים אחרים ואמרו יודעים אנו שזה הוא הלווה - הרי זה כמלוה על־פה, שהרי השטר עצמו אינו מברר מי הלווה, והעדים האחרים אין להם כל קשר לשטר. 42) של לווה. 43) שלויתי ממנו כסף. 44) אם לוה משניהם, ושניהם תובעים את החוב, וכל אחד טוען: לא אני כתבתי את השובר אלא חברי. 45) הלווה יכול לטעון לכל אחד - פרעתי. ואפילו אם יתנו הרשאה זה לזה לגבות את החוב ממה־נפשך, ויבוא המורשה ויטענו: שלם לידי לפרעון חובי או חובו של חברי - יכול הלווה לטעון: פרעתי שניהם, ומאחד לא לקחתי שובר או נאבד, ואף־על־פי שבדרך כלל אין הלווה נאמן לטעון כך במלוה בשטר. והטעם, שהשובר מערער תוקפם של שני השטרות (ראה מגיד־משנה בשם רשב"א). [במשנה: "נמצא לאחד בין שטרותיו שטרו של יוסף בן שמעון פרוע, שטרות שניהם פרועין". ופירשו רב ירמיה ורב הושעיא, שנמצא אצל המלוה כתב, ששטר החוב של יוסף בן שמעון הלווה - הוא פרוע. והקשו בגמרא שם, הרי גם בלי כתב זה - אין מוציאים שטר חוב עליהם? ופירש רב הושעיא, שהמדובר כשהיו משולשים בשטר (נכתבו בשטרות גם שמות הדור השלישי שאינם שוים) ולא היו משולשים בשובר (ראה סוף הלכה זו). ואביי פירש כשנמצא בין שטרותיו של הלווה מיוסף בן שמעון. ורבינו העתיק כאן לפי פירושו של אביי, שהרי הוסיף את המלה: "שעליו". מובן שלהלכה מסכים רבינו גם לדעת רב הושעיא]. 46) יכתבו שמות הדור השלישי. 47) כגון: קומה גבוהה או נמוכה, שחור, לבן וכדומה. 48) כהן, לוי, ישראל. 49) מרובעים, מחומשים - עד שיגיעו לדור שאין שמותיהם שוים.

20 **ט. הוֹצִיא עָלָיו[50] שְׁטָר שֶׁכָּתוּב בּוֹ: אֲנִי פְּלוֹנִי בֶּן**
21 **פְּלוֹנִי לָוִיתִי מִמְּךָ[51] מָנֶה, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בּוֹ שֵׁם**
22 **הַמַּלְוֶה - כָּל מִי שֶׁיָּצָא שְׁטָר זֶה מִתַּחַת יָדוֹ גּוֹבֶה**
23 **בּוֹ[52], וְאֵינוֹ יָכוֹל לִדְחוֹתוֹ וְלוֹמַר: שֶׁל אַחֵר הוּא**
24 **וְנָפַל[53]. וְכֵן[54] שְׁנֵי יוֹסֵף בֶּן שִׁמְעוֹן הַדָּרִין בְּעִיר אַחַת,**
25 **שֶׁהוֹצִיא אֶחָד מֵהֶן שְׁטַר חוֹב עַל אֶחָד מִבְּנֵי הָעִיר -**
26 **אֵינוֹ יָכוֹל לִדְחוֹתוֹ וְלוֹמַר לוֹ: לִפְלוֹנִי שֶׁהוּא כְּשִׁמְךָ**
27 **אֲנִי חַיָּב, וּמִמֶּנּוּ נָפַל הַשְּׁטָר; אֶלָּא הֲרֵי זֶה שֶׁיָּצָא**
28 **מִתַּחַת יָדוֹ גּוֹבֶה, וְאֵין חוֹשְׁשִׁין לִנְפִילָה.**

50) בבא זו אינה מדברת בשני יוסף בן שמעון. 51) ולא פורש שם המלוה. שם קעב. מסופר שבא שטר כזה לבית־דינו של רב הונא. 52) מחלוקת אמוראים, ופסק כרבא - שם קעג. 53) שם קעב: "לנפילה לא חיישינן". 54) שם הוכיחו מן המשנה, שמוציאים שטר־חוב על אחרים.

29 **י. שְׁנַיִם[55] שֶׁהוֹצִיאוּ כָּל אֶחָד מִשְּׁנֵיהֶם שְׁטַר חוֹב עַל**
30 **חֲבֵרוֹ[56] - אֵין הָאַחֲרוֹן יָכוֹל לוֹמַר לָרִאשׁוֹן: אִלּוּ**
31 **הָיִיתִי חַיָּב לְךָ, הֵיאַךְ אַתָּה לוֹוֶה מִמֶּנִּי?[57] אֶלָּא זֶה**
32 **גּוֹבֶה חוֹבוֹ וְזֶה גּוֹבֶה חוֹבוֹ. הָיָה זֶה בְּמֵאָה וְזֶה**
33 **בְּמֵאָה, וְיֵשׁ לָזֶה עִדִּית וְלָזֶה עִדִּית, אוֹ לָזֶה בֵּינוֹנִית**
34 **וְלָזֶה בֵּינוֹנִית, לָזֶה זִבּוּרִית וְלָזֶה זִבּוּרִית - אֵין נִזְקָקִין**
35 **לָהֶן, אֶלָּא כָּל אֶחָד וְאֶחָד עוֹמֵד בְּשֶׁלּוֹ[58]. הָיָה לָזֶה[59]**

1 **עִדִּית[60] וּבֵינוֹנִית, וְלָזֶה זִבּוּרִית[61] - זֶה[62] גּוֹבֶה מִן**
2 **הַבֵּינוֹנִית[63], וְזֶה[64] גּוֹבֶה מִן הַזִּבּוּרִית[65].**

55) מחלוקת אדמון וחכמים, במשנה כתובות קי. ופסק כחכמים. 56) והאחד זמנו מוקדם לזמנו של השני. 57) היה לך לגבות חובך. 58) אינו גובה ואין גובים ממנו, משום שהגביה לא תשנה כלום, ואין להטריח בית־דין חנם. 59) שם מחלוקת רב נחמן ורב ששת, ופסק כרב נחמן בהתאם לכלל שבידנו: הלכה כרב נחמן בדיני (ראה לקמן הערה סד). 60) שדה משובחת. 61) שדה גרועה. 62) בעל הזיבורית. 63) כדין כל בעל־חוב, כמבואר למעלה פי"ט ה"א. 64) בעל עידית ובינונית. 65) משום שהבינונית שגבה - היא עידית שבשדותיו, שהרי אין לו שדה יותר משובחת, ובעל־חוב אינו גובה מעידית. בגמרא שם אמרו, שמחלוקתם היא אם סוגי השדות נקבעים לפי שדותיו של הלווה (בשלו הם שמין) או לפי המקובל בעולם (בשל עולם הם שמין). רב נחמן סובר: בשלו הם שמין, ומשום כך כשיש ללווה בינונית לפי המקובל, ואין לו יותר מעולה - הרי דינה כעידית ואין גובים ממנה אלא מן הזיבורית, ואם כן ירויח בעל הזיבורית, ומשום כך בית־דין צריכים להגבותו את המגיע לו לפי הדין. ורב ששת סובר: בשל עולם שמין, ואם־כן הבינונית שיגבה ימשיכו להיות בינונית, ויגבה אותה בעל הבינונית חזרה, ולמה יטרח בית־דין שלא לצורך. [המגיד־משנה מקשה, שרבינו כאן סותר דברי עצמו בפי"ט ה"ד, שהרי כתב שם: "היו לו זיבורית ובינונית בלבד, ניזקין ובעל־חוב בבינונית". ותירץ שדעת רבינו: בשל עולם שמין, ואעפ"כ בנידון שלפנינו, ירויח בעל הזיבורית, כגון שבית־דין יגבה (יוד פתוחה) את הזיבורית לבעל העידית ובינונית, ויהיו לו מכל שלושת הסוגים, ויגבה השני את הבינונית. ומוסיף, שרבינו אינו גורס בגמרא שרב נחמן סבר בשלו הם שמין. ובכסף־משנה דוחה תירוצו, שהרי המדובר כשבאים ביחד לבית־דין (ראה גמרא שם) וברור שבי"ד לא יגבה תחילה מבעל הזיבורית, כדי להפסיד לשני, אלא יגבה מבעל הבינונית תחילה כמו שכתב הר"ן שם. והוא מתרץ את הסתירה, שבפרק יט המדובר כשהיתה ללווה גם עידית, וחל השעבוד על הבינונית, ואחר־כך מכר את העידית ולכן נשאר השעבוד על הבינונית, אע"פ שהיא עכשיו עידית שלו. וכן ביאר רבינו בבבא־קמא ח. את הברייתא, ובחיבורו קיצר והביא לשון הברייתא - כדרכו. וכן פסק ב'טור' חו"מ סי' קב, שאם היתה לו עידית ומכרה - גובה מבינונית, ואם לאו - גובה מזיבורית משום שבשלו שמין - וכן פסק ב'שולחן ערוך' שם ס"ד].

3 **יא. הוֹצִיא שְׁטַר חוֹב עַל חֲבֵרוֹ, וְהַלָּה[66] מוֹצִיא שְׁטָר**
4 **שֶׁמָּכַר לוֹ הַשָּׂדֶה[67]: אִם הָיוּ בְּמָקוֹם שֶׁנּוֹתֵן הַלּוֹקֵחַ**
5 **הַמָּעוֹת וְאַחַר כָּךְ כּוֹתֵב לוֹ הַמּוֹכֵר אֶת הַשְּׁטָר - הְרֵי**
6 **שְׁטַר חוֹבוֹ שֶׁל זֶה בָּטֵל; שֶׁהְרֵי אוֹמֵר לוֹ[68]: אִלּוּ**
7 **הָיִיתִי חַיָּב לְךָ - הָיָה לְךָ לִפְרֹעַ חוֹבְךָ[69]. אֲבָל בְּמָקוֹם**
8 **שֶׁכּוֹתְבִין וְאַחַר כָּךְ נוֹתְנִין[70] - הְרֵי שְׁטַר הַחוֹב קַיָּם;**
9 **שֶׁהְרֵי זֶה אוֹמֵר: מָכַרְתִּי לְךָ אֶת הַשָּׂדֶה כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ**
10 **לְךָ נְכָסִים יְדוּעִים שֶׁאֶגְבֶּה מֵהֶן חוֹב שֶׁלִּי.**

66) הלווה. 67) שהמלוה מכר לו שדה אחר זמן ההלוואה הכתוב בשטר. 68) הלוקח אומר למוכר. 69) לעכב את הכסף שבידך, ולא לכתוב לי שטר המכר. כחכמים שם נגד דעת אדמון, ולפי הביאור בגמרא שם. ומובן מאליו, שזה דוקא כשזמן פרעון הכתוב בחוב קדם לשטר המכר. שאם לא קדם, כיצד יכול המוכר לעכב דמי השדה לפני זמן הפרעון (מגיד־משנה). 70) ואי־אפשר למוכר לפרוע חובו מדמי השדה, שהרי כתב כבר שטר המכר.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – כ"־כ"ו סיון תשע"ט

יום ראשון כ' סיון ה'תשע"ט

הִלְכוֹת טֻמְאַת צָרַעַת

פֶּרֶק חֲמִשָּׁה עָשָׂר[1]

1) יבאר הסגר נגעי בתים ואיך חולץ האבנים שבהם הנגע כשחולץ, ודין בית ועלייה על גביו שנראה בו נגע, והבונה אבנים מסוגרות בבית טהור, כיצד מטהרים בית המנוגע אחר חליצה וטיחה.

11 **א. נִגְעֵי בָּתִּים יֵשׁ בָּהֶן הֶסְגֵּר שְׁלֹשָׁה שָׁבוּעוֹת[2], שֶׁהֵן**
12 **תִּשְׁעָה עָשָׂר יוֹם; שֵׁיּוֹם שְׁבִיעֵי עוֹלֶה לְכָאן וּלְכָאן,**
13 **וְיוֹם שְׁלֹשָׁה עָשָׂר עוֹלֶה לְכָאן וּלְכָאן. נִמְצָאתָ אַתָּה**
14 **לָמֵד, שֶׁאִם צָרִיךְ לִשְׁלֹשָׁה שָׁבוּעוֹת - רוֹאֵהוּ**
15 **בַּשְּׁבִיעִי, וּבְיוֹם שְׁלֹשָׁה עָשָׂר, וּבְיוֹם תִּשְׁעָה עָשָׂר.**
16 **וְהֶסְגֵּר בָּתִּים שְׁלֹשָׁה שָׁבוּעוֹת אֵינוֹ מְפֹרָשׁ בַּתּוֹרָה.**
17 **וְכֵן רֹב דִּינֵי נִגְעֵי בָּתִּים דִּבְרֵי קַבָּלָה הֵן.**

2) נגעים פ"ג מ"ז.

18 **ב. וְכָל הַדִּינִין הַמְפֹרָשִׁין בָּהֶן בַּתּוֹרָה וּבְדִבְרֵי קַבָּלָה**
19 **כָּךְ הֵם: כְּשֶׁיָּבוֹא הַכֹּהֵן וְיִרְאֶה הַנֶּגַע שׁוֹקֵעַ יְרַקְרַק**
20 **אוֹ אֲדַמְדַּם, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ, יַסְגִּיר שִׁבְעַת יָמִים. וַאֲפִלּוּ**
21 **מְצָאוֹ כֻּלּוֹ[3] בַּתְּחִלָּה יְרַקְרַק אוֹ אֲדַמְדַּם - יַסְגִּיר[4].**
22 **וּבַשְּׁבִיעִי רוֹאֵהוּ: אִם כֶּהָה הַנֶּגַע, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר**
23 **אִם הָלַךְ - קוֹלֵף מִקּוֹם הַנֶּגַע בִּלְבַד, וְהַבַּיִת טָהוֹר;**
24 **מְצָאוֹ שֶׁעָמַד בְּעֵינָיו וְלֹא פָּשָׂה - מַסְגִּיר שָׁבוּעַ שֵׁנִי.**
25 **וְרוֹאֵהוּ בְּיוֹם שְׁלֹשָׁה עָשָׂר: אִם כֶּהָה הַנֶּגַע אוֹ הָלַךְ**

לוֹ - קוֹלֵף מְקוֹם הַנֶּגַע וּמְטַהֵר אֶת הַבַּיִת בְּצִפֻּרִים;
וְאִם מָצָא הַנֶּגַע שֶׁפָּשָׂה בְּסוֹף שָׁבוּעַ שֵׁנִי אוֹ שֶׁעָמַד
בְּעֵינוֹ - חוֹלֵץ אֶת הָאֲבָנִים שֶׁבָּהֶן הַנֶּגַע וּמַקְצֶה[5]
הֶעָפָר אֶל מִחוּץ לָעִיר[6] וְטָח אֶת כָּל הַבַּיִת וּמַסְגִּירוֹ
שָׁבוּעַ שְׁלִישִׁי. וּבְיוֹם תִּשְׁעָה עָשָׂר רוֹאֶהוּ: אִם חָזַר
בּוֹ נֶגַע כִּשְׁנֵי גְרִיסִין - הֲרֵי זֶה פִּשְׁיוֹן אַחֲרֵי הִטּוֹחַ,
וְנוֹתֵץ אֶת כָּל הַבַּיִת; וְאִם לֹא חָזַר בּוֹ נֶגַע - מְטַהֲרוֹ
בְּצִפֻּרִים. וְכָל זְמַן שֶׁיַּחֲזֹר בּוֹ הַנֶּגַע קֹדֶם שֶׁיְּטַהֲרוֹ
בְּצִפֻּרִים - הֲרֵי זֶה יִנָּתֵץ; וְאִם נִרְאָה בּוֹ נֶגַע אַחֵר
שֶׁטִּהֲרוֹ בְּצִפֻּרִים - יֵרָאֶה בַּתְּחִלָּה. וְכֵן אִם פָּשָׂה הַנֶּגַע
בְּסוֹף שָׁבוּעַ רִאשׁוֹן - חוֹלֵץ אֶת הָאֲבָנִים שֶׁבָּהֶן הַנֶּגַע
וְקוֹצֶה הֶעָפָר חוּץ לָעִיר וְטָח אֶת כָּל הַבַּיִת וּמַסְגִּירוֹ
שָׁבוּעַ שֵׁנִי. וְרוֹאֶה: אִם מָצָא בּוֹ נֶגַע כִּשְׁנֵי גְרִיסִין -
הֲרֵי זֶה פִּשְׁיוֹן אַחֲרֵי הִטּוֹחַ, וְנוֹתֵץ אֶת כָּל הַבַּיִת;
וְאִם לֹא חָזַר בּוֹ נֶגַע - מְטַהֲרוֹ בְּצִפֻּרִים. וְכָל זְמַן
שֶׁיֵּרָאֶה בּוֹ נֶגַע קֹדֶם טָהֳרָה בְּצִפֻּרִין - יִנָּתֵץ; וְאִם
נִרְאָה בּוֹ אַחֵר שֶׁטִּהֲרוֹ בְּצִפֻּרִים - יֵרָאֶה בַּתְּחִלָּה.

3) כל הבית. 4) כמו בנגעי אדם ונגעי בגדים. 5) קולף. 6) פירוש, שופכו מחוץ לעיר. כל הדינים שבהלכה זו, מפורשים במשנה שם פי"ג, א.

ג. כְּשֶׁהוּא חוֹלֵץ[7] אֶת הָאֲבָנִים שֶׁבָּהֶן הַנֶּגַע - אֵינוֹ
חוֹלֵץ פָּחוֹת מִשְּׁתֵּי אֲבָנִים[8]. וְאֵינוֹ נוֹטֵל אֲבָנִים מִצַּד
זֶה וּמְבִיאָן לְצַד זֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: וְלָקְחוּ אֲבָנִים אֲחֵרוֹת.
וְלֹא עָפָר מִצַּד זֶה וּמֵבִיא לְצַד זֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: וְעָפָר
אַחֵר יִקַּח וְטָח אֶת הַבָּיִת. וְאֵינוֹ טָח בְּסִיד, אֶלָּא
בְּעָפָר, שֶׁנֶּאֱמַר: וְעָפָר אַחֵר יִקַּח וְגוֹמֵר. אֵינוֹ מֵבִיא
אֶבֶן[9] אַחַת תַּחַת שְׁתַּיִם[10] שֶׁחָלַץ, וְלֹא שְׁתֵּי אֲבָנִים
תַּחַת אֶבֶן אַחַת חֲלוּצָה[11], אֶלָּא מֵבִיא שְׁתַּיִם תַּחַת
שְׁתַּיִם. וְיֵשׁ לוֹ לְהָבִיא שְׁתַּיִם תַּחַת שָׁלֹשׁ[12].

7) שם פי"ב מ"ו. 8) שנאמר (ויקרא יד, מ): "וחלצו את האבנים" בלשון רבים. 9) גדולה. 10) קטנות. 11) אין לפרש שהמדובר כשחלץ רק אבן אחת, שהרי אמרנו בראש הלכה זו, שאינו חולץ פחות משתיים. ובעל־כרחינו לומר, שהכוונה, שאסור להביא שתי אבנים תחת אבן אחת שחלץ, ואפילו אם חלץ כמה אבנים, ואע"פ שמותר להביא פחות ממספר החולצות. ראה תפארת ישראל שם, יכין אות נא, ו'תוספות יום טוב'. 12) אם הוציא שלוש, מותר להביא במקומן שתים גדולות, שלא הקפידה אלא שיחלוץ יותר מאחת, ושיביא יותר מאחת (ראה בהערה הקודמת שאין להביא שתים במקום חלוצה אחת, אפילו אם חלץ יותר מאחת).

ד. הָיָה הַכֹּתֶל[13] בֵּינוֹ לְבֵין חֲבֵרוֹ - שְׁנֵיהֶן חוֹלְצִין
וּשְׁנֵיהֶן קוֹצִים אֶת הֶעָפָר וּשְׁנֵיהֶם מְבִיאִין אֲבָנִים
אֲחֵרוֹת[14], אֲבָל בַּעַל הַבַּיִת[15] מֵבִיא לְבַדּוֹ אֶת הֶעָפָר;
שֶׁנֶּאֱמַר: וְעָפָר אַחֵר יִקַּח וְטָח[16] - אֵין חֲבֵרוֹ מִטַּפֵּל
עִמּוֹ בְּטִיחָה.

~ נקודות משיחות קודש ~

"היה הכותל בינו לבין חברו שניהן חולצין כו'".

מדבריו משמע שחולצין כל האבנים שבינו לבין חברו. גם כאלו שאינן אבני זווית. אבל לדעת רש"י (חולין קכ"ח, ב.) שמה ש"שניהם חולצין" הוא רק "באבן שבמקצוע" וכמו שפירש את דברי המשנה בנגעים (פי"ג, ב.) "אבן שבזוית כשהוא חולץ חולץ את כולו" "אבן המנוגעת שבזוית שנראה בבית זה ובבית זה, שכן דרך הזויות לתת שם אבנים גדולות המחזיקים את כל עובי הכותל ונראה משני הצדדים שאבן זו יש עליה חיוב לחלוץ את כולה" (גם הצד שלא נראה בו הנגע).

ויש לומר שהרמב"ם ורש"י נחלקו בפירוש מאמר חז"ל "אוי לרשע ואוי לשכנו", שלדעת הרמב"ם השכנות היא סימן על מהותם האמיתית של השכנים שבמהותם שייכים זה לזה. אבל לשיטת רש"י "אוי לרשע ואוי לשכנו" פירושו שיש לשכן השפעה פנימית על שכנו. ולכן צריך לחלוץ את כל האבן שבזוית הבית גם לצד החלק של השכן, אבל לא את האבנים של השכן בעצמו.

(על־פי לקו"ש חלק לג עמוד 12)

13) שם. 14) שכל המעשים האלה כתובים בלשון רבים: וחלצו, העפר אשר הקצו, ולקחו אבנים אחרות. 15) שהנגע בו. 16) בלשון יחיד.

ה. אֶבֶן שֶׁבְּזָוִית[17], בִּזְמַן שֶׁהוּא חוֹלֵץ - חוֹלֵץ אֶת
כֻּלָּהּ, וּבִזְמַן[18] שֶׁהוּא נוֹתֵץ - נוֹתֵץ אֶת שֶׁלּוֹ[19] וּמַנִּיחַ
אֶת שֶׁל חֲבֵרוֹ[20]. וְיֵשׁ בַּדָּבָר סָפֵק, אִם תִּהְיֶה זוֹ שֶׁל
חֲבֵרוֹ כְּמוֹ יָד לְאֶבֶן שֶׁלּוֹ[21].

17) וחלק ממנה בבית המנוגע, וחלקה השני נכנס לבית אחר. 18) שנאמר "וחלצו". 19) את הבית המנוגע. 20) שנאמר "ונתץ" בלשון יחיד. 21) פירוש, אם חלק האבן שבבית חבירו נידון כבית־יד לחלק שלו, ומביאה את הטומאה לבית חבירו, שהרי אבן המנוגעת מטמאה באוהל. בעיא שלא נפשטה בחולין קכח, ב.

ו. בַּיִת[22] שֶׁנִּרְאָה בּוֹ נֶגַע וְהָיְתָה עֲלִיָּה עַל גַּבָּיו[23] -
נוֹתֵן אֶת הַקּוֹרוֹת לָעֲלִיָּה[24]; נִרְאָה בָּעֲלִיָּה - נוֹתֵן אֶת
הַקּוֹרוֹת לַבַּיִת. לֹא הָיְתָה עֲלִיָּה עַל גַּבָּיו - אֲבָנָיו
וְעֵצָיו וַעֲפָרוֹ כֻּלָּן נִתָּצִין עִמּוֹ[25]. וּמַצִּיל אֶת הַמַּלְבְּנִין[26]
וְאֶת סְרִיגֵי הַחַלּוֹנוֹת[27].

22) נגעים פי"ג מ"ג. 23) ובה אין נגע. 24) כלומר, הקורות נחשבו כאילו הן מן העליה והן טהורות, וכשהוא נותץ את הבית מעמיד עמודים תחת התקרה לתמוך את העליה. 25) מכיוון שאין בנין אחר לצרפן אליו, הרי הן חלק מבנין המנוגע. 26) במשנה שם, מפרש רבינו שהם "ממעל לשטח הקורה". 27) שבכות שבחלונות, העשויות לשמירה על התינוקות שלא יפלו מן החלון.

ז. הַלּוֹקֵחַ אֲבָנִים[28] מִבַּיִת מֵסְגָּר[29] וּבְנָאָן בְּבַיִת טָהוֹר:

חָזַר הַנֶּגַע לַמַּסְגֵּר[30] - חוֹלֵץ אֶת הָאֲבָנִים[31] שֶׁבַּטָּהוֹר; נִרְאָה נֶגַע עַל הָאֲבָנִים שֶׁבָּנָה - הַמַּסְגֵּר יִנְתֵּץ[32], וְהַבַּיִת הַשֵּׁנִי מַסְגִּירִין אוֹתוֹ[33] בְּנֶגַע זֶה, כְּדִין כָּל בַּיִת שֶׁנִּרְאָה בּוֹ נֶגַע בַּתְּחִלָּה.

28) שם מ"ה. 29) אחרי שחלצן (ראה למעלה ה"ב). 30) לבית שממנו לקח את האבנים, וצריך לנתצו. 31) את האבנים שלקח מאותו בית ובנאן בבית הטהור, שהרי הן חלק מהבית הטעון נתיצה. 32) מפני שחזר הנגע לאבנים השייכות לבית. 33) ואין חולצים אותן מיד, מפני שצריכים לראות את הנגע בשביל הבית השני (ראה למעלה פי"ב ה"ז בדין בגדים).

ח. כֵּיצַד מְטַהֲרִין[34] אֶת הַבַּיִת הַמְנֻגָּע? אַחַר הַחֲלִיצָה וְהַטִּיחָה מֵבִיא מַיִם חַיִּים בִּכְלִי חֶרֶס וּשְׁתֵּי צִפֳּרִים וְעֵץ אֶרֶז וְאֵזוֹב וּשְׁנֵי תּוֹלַעַת, כְּטָהֲרַת אָדָם שֶׁבֵּאַרְנוּ לְכָל דָּבָר. אֶלָּא שֶׁבְּאָדָם מַזֶּה שֶׁבַע פְּעָמִים לְאַחַר יָדוֹ שֶׁל מְצֹרָע, וּבְבַיִת מַזֶּה שֶׁבַע פְּעָמִים עַל הַמַּשְׁקוֹף שֶׁל בַּיִת מִבַּחוּץ. וּשְׁאָר כָּל מַעֲשֵׂיהֶן שָׁוִין.

34) כל הדינים שבהלכה זו, מפורשים בתורה (ויקרא יד) ומבוארים במשנה (שם פי"ד).

יום שני כ"א סיון ה'תשע"ט

פֶּרֶק שִׁשָּׁה עָשָׂר[1]

1) יבאר שבית המנוגע אב מאבות הטומאות, ואם אסור בהנאה, ודין בית מוסגר ואבניו אם מטמאים מאחוריהם, והמוסגר והמוחלט אם מטמא בביאה, אם צריך הכנסת רוב בבית המנוגע, וכמה ישהה וייטמאו בגדיו, מי שהיה עומד בבית המנוגע ופשט ידיו חוץ לבית או בהיפך, המציל מכוסה באוהל המת אם מציל מכוסה בבית המנוגע כו', שינוי האמור בבגדים ובבתים שקראוהו תורה צרעת שהיא אות ופלא בישראל.

א. בַּיִת הַמְנֻגָּע - אָב[2] מֵאָבוֹת הַטֻּמְאוֹת[3], כָּל הַנּוֹגֵעַ בּוֹ נִטְמָא. וְכֵן אֲבָנִים שֶׁחוֹלְצִין מִמֶּנּוּ אַחַר הֶסְגֵּר אוֹ אֲבָנִים וְעֵצִים וְעָפָר שֶׁל בַּיִת כְּשֶׁנּוֹתְצִין אוֹתוֹ - כֻּלָּן אָבוֹת טֻמְאוֹת, וְכָל כְּזַיִת מֵהֶם מְטַמֵּא אָדָם וְכֵלִים בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא[4] וּבְבִיאָה. כֵּיצַד? אִם נִכְנַס כְּזַיִת[5] מֵהֶן לְבַיִת טָהוֹר - נִטְמָא כֹּל אֲשֶׁר בַּבַּיִת מֵאָדָם וְכֵלִים, שֶׁכֻּלָּן מְטַמְּאִין בְּבִיאָה כְּאָדָם מְצֹרָע. וְכֻלָּן אֲסוּרִין בַּהֲנָאָה. וְאִם שְׂרָפָן וְעָשָׂה מֵהֶן סִיד - הֲרֵי זֶה אָסוּר בַּהֲנָאָה. שֶׁנֶּאֱמַר: צָרַעַת מַמְאֶרֶת - תֵּן בּוֹ מְאֵרָה[6] וְאַל תְּהֶנֶּה בּוֹ. וְכֻלָּן מְשַׁלְּחִין אוֹתָן חוּץ לָעִיר, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ מֻקֶּפֶת חוֹמָה[7].

2) נגעים פי"ג מ"ד. 3) ראה למעלה פי"ג הי"ג. 4) תוספתא נגעים פ"ו ה"ח. מטמאים במשא אפי' לא נגע בהם, כגון שהיו מונחים על עץ, שאינו מקבל טומאה והגביה את העץ. 5) שם מ"ח. 6) ב'תורת כהנים' (פ' נגעים יד, יא) נאמרה דרשה זו גבי בגדים המנוגעים, שגם בהם נאמר "צרעת ממארת". 7) שם פ' מצורע פ"ד ה"ד. נמצא, שהם חמורים יותר ממצורע. ראה למעלה פי"ג הט"ו בדין בגדים מנוגעים.

ב. בַּיִת מֻסְגָּר[8] אֵינוֹ מְטַמֵּא אֶלָּא מִתּוֹכוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: וְהַבָּא אֶל הַבַּיִת כָּל יְמֵי הִסְגִּיר אֹתוֹ יִטְמָא עַד הָעָרֶב. אֲבָל הַמֻּחְלָט מְטַמֵּא מִתּוֹכוֹ וּמֵאֲחוֹרָיו, שֶׁהַנּוֹגֵעַ בּוֹ מֵאַחוֹרָיו - טָמֵא. שֶׁנֶּאֱמַר: צָרַעַת מַמְאֶרֶת בַּבַּיִת טָמֵא הוּא. וְכִי טָהוֹר הָיָה?! אֶלָּא לְהוֹסִיף לוֹ טֻמְאָה עַל טֻמְאָתוֹ, שֶׁיְּהֵיהֶ כֻּלּוֹ טָמֵא[9] וִיטַמֵּא מֵאַחוֹרָיו. וְכֵן אֲבָנִים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן הַנֶּגַע בְּמֻסְגָּר מְטַמְּאִין מֵאַחוֹרֵיהֶן[10].

8) משנה, שם יג, ה. 9) דרשה זו נאמרה ב'תורת כהנים' שם פ"ד הי"ג. 10) תוספתא נגעים פ"ז ה"ד. והאבנים האחרות מתוכן בלבד, כאמור בראש ההלכה.

ג. אֶחָד הַמֻּסְגָּר וְהַמֻּחְלָט[11] מְטַמֵּא בְּבִיאָה[12]. כֵּיצַד? בַּיִת שֶׁהָיָה מֻסַּךְ[13] עַל גַּבֵּי בַּיִת מְנֻגָּע[14], בֵּין מֻחְלָט בֵּין מֻסְגָּר, אוֹ אֵילָן שֶׁהוּא מֻסַּךְ עָלָיו - הָעוֹמֵד תַּחַת הָאִילָן אוֹ הַנִּכְנָס לַבַּיִת הַחִיצוֹן טָמֵא, שֶׁהֲרֵי הוּא וְהַבַּיִת הַטָּמֵא תַּחַת אֹהֶל אֶחָד[15]. וְכֵן אֶבֶן מְנֻגַּעַת הַנִּכְנֶסֶת לְאֹהֶל וְהֵנִּיחָה שָׁם - נִטְמָא כָּל אֲשֶׁר בָּאֹהֶל. הָיְתָה מֻנַּחַת תַּחַת הָאִילָן וְהַטָּהוֹר עוֹבֵר - נִטְמָא. הָיָה הַטָּהוֹר עוֹמֵד תַּחַת הָאִילָן וְעָבַר אָדָם בְּאֶבֶן מְנֻגַּעַת - לֹא טִמְּאָהוּ; וְאִם הִנִּיחָהּ שָׁם - טִמְּאָהוּ. שֶׁמּוֹשַׁב הַמְנֻגָּע כָּמוֹהוּ, בֵּין אָדָם בֵּין כֵּלִים בֵּין אֲבָנִים וְעֵצָיו וַעֲפָרוֹ[16].

11) דינם שווה בענינים האמורים למטה. 12) אם כל הבית נכנס לאוהל אחר. 13) מכסה מלמעלה. 14) כגון שהבית המנוגע היה בנוי בתוך בית טהור, שתקרתו מכסה גגו של בית המנוגע. 15) כדעת רבי אלעזר, במס' נגעים שם מ"ו. 16) שם מ"ז. ראה למעלה פ"י הי"ב בהערות.

ד. הַמַּאֲהִיל[17] בְּיָדוֹ עַל אֶבֶן מְנֻגַּעַת אוֹ שֶׁהֱאֱהִילָה עָלָיו - טָהוֹר, עַד שֶׁיִּגַּע[18].

17) תוספתא נגעים פ"ז ה"ג. 18) ומה שאמרנו בה"ג שאבן המנוגעת מטמאה באוהל, היינו כשדבר אחר מאהיל על האבן ועל האדם או הכלי (הגר"א בביאור ה'תוספתא' שם).

ה. טָהוֹר[19] שֶׁנִּכְנַס לְבַיִת מְנֻגָּע דֶּרֶךְ אַחוֹרָיו, אֲפִלּוּ נִכְנַס כֻּלּוֹ חוּץ מֵחָטְמוֹ - טָהוֹר; שֶׁנֶּאֱמַר: וְהַבָּא אֶל הַבַּיִת - דֶּרֶךְ בִּיאָה טִמְּאָה תּוֹרָה[20].

19) גמרא שבועות יז, ב. 20) וכשנכנס כולו דרך אחוריו נטמא, ולא מפני הכניסה לבית, אלא מפני שהוא נמצא בתוך הבית, כמו הכלים הנמצאים בבית מלפני שנטמא, שהם טמאים. שם.

ו. טָהוֹר שֶׁהִכְנִיס רֹאשׁוֹ וְרֻבּוֹ לְבַיִת טָמֵא - נִטְמָא[21]. וְכֵן טַלִּית[22] טְהוֹרָה שֶׁהִכְנִיס מִמֶּנָּה שָׁלֹשׁ עַל שָׁלֹשׁ לְבַיִת טָמֵא - נִטְמֵאת. וְכֵן כְּלִי חֶרֶס[23] שֶׁהִכְנִיס אֲוִירוֹ

1 לְבֵית טָמֵא - נִטְמָא[24]. אֲבָל שְׁאָר כֵּלִים - עַד שֶׁיַּכְנִיס
2 רֹב הַכְּלִי[25], מִשֶּׁיַּכְנִיס רֻבּוֹ נִטְמָא מִיָּד[26]. בַּמֶּה דְּבָרִים
3 אֲמוּרִים? בְּכֵלִים שֶׁנִּכְנְסוּ חֲלוּצִין[27]; אֲבָל אָדָם
4 מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁנִּכְנַס לְבֵית מְנֻגָּע וְהוּא לָבוּשׁ בִּבְגָדָיו
5 וְסַנְדָּלָיו בְּרַגְלָיו וְטַבָּעוֹתָיו בִּידָיו[28] - הֲרֵי הָאָדָם טָמֵא
6 מִיָּד, וּבְגָדָיו טְהוֹרִים עַד שֶׁיִּשְׁהֶה שָׁם כְּדֵי שֶׁיָּסֵב[29]
7 אָדָם וְיֹאכַל כְּשָׁלֹשׁ בֵּיצִים[30] פַּת חִטִּים בְּלִפְתָּן[31].
8 שֶׁנֶּאֱמַר: וְהַשֹּׁכֵב בַּבַּיִת יְכַבֵּס אֶת בְּגָדָיו, וְהָאֹכֵל בַּבַּיִת
9 יְכַבֵּס אֶת בְּגָדָיו. וְכִי תַּעֲלֶה עַל דַּעְתְּךָ שֶׁאֵין בְּגָדָיו
10 מִתְטַמְּאִין עַד שֶׁיֹּאכַל שָׁם?! אֶלָּא לִתֵּן שִׁעוּר לַשּׁוֹכֵב
11 כְּאוֹכֵל. וְאֶחָד הַשּׁוֹכֵב אוֹ הַיּוֹשֵׁב אוֹ הָעוֹמֵד, אִם
12 שָׁהָה כְּדֵי לֶאֱכֹל שִׁעוּר אֲכִילָה הָאֲמוּרָה - נִטְמְאוּ
13 בְּגָדָיו.

21) כשנכנס דרך ביאה, ועל זה אמרה תורה: "והבא אל הבית וכו' יטמא עד הערב" (נגעים פי"ג מ"ח). 22) שם. 23) תוספתא פ"ז ה"ז. 24) כלי חרס מיטמא אם נגעה טומאה באויר שבתוכו, ואפילו לא נגעה בכלי עצמו, ולפיכך כשנגע אוירו באויר הבית – נטמא. 25) ורובו ככולו. 26) ואפילו הוציאם ללא כל שהיה. 27) שאין אדם מלובש בהם. 28) כלומר, באצבעותיו. 29) בתקופת המשנה ולפניה, נוהגים היו לאכול את הסעודות הקבועות בהסיבה, היינו נשענים על גבי בגדים רכים לשמאלם. 30) פחות מזה היא אכילת עראי. במשנה (שם מ"ט) אמרו: "כדי אכילת פרס (פרס = חצי ככר)". ודעת רבינו שחצי ככר הוא כשלוש ביצי תרנגולת בינוניות. 31) מכיון שפת חטים טעים, והלפתן מוסיף לו טעימות - הוא נאכל מהרה.

14 ז. מִי שֶׁנִּכְנַס[32] לְבֵית מְנֻגָּע וְכֵלָיו עַל כְּתֵפָיו וְסַנְדָּלוֹ
15 וְטַבַּעְתּוֹ בְּכַפָּיו - הוּא וְהֵן טְמֵאִין מִיָּד; שֶׁאֵינוֹ מַצִּיל
16 מִלְּטַמֵּא מִיָּד אֶלָּא כֵּלִים שֶׁהוּא לָבוּשׁ בָּהֶן. וְכֵן
17 הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וְהַבְּהֵמָה שֶׁהָיוּ לְבוּשִׁין בְּכֵלִים
18 וְנִכְנְסוּ לַבַּיִת הַמְנֻגָּע - נִטְמְאוּ הַכֵּלִים מִיָּד[33]. אֲבָל
19 הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים אֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה, כַּבְּהֵמָה.

32) שם מ"ט. דין זה הוא ביאור מורחב למה שנאמר בהלכה הקודמת: "בכלים שנכנסו חלוצים". 33) ככלים חלוצים. 'תורת כהנים' פ' מצורע פ"ה ה"י: "יכול (אתה לחשוב) הבהמה והגוי יהו מצילים בגדים בבית המנוגע (שלא ייטמאו מיד), תלמוד־לומר: "וכבס בגדיו" (מכאן אתה למד) המטמא בגדים מציל בבית המנוגע, יצאו הבהמה והגוי שאין מטמאים בגדים (שהרי אינם מקבלים טומאה כלל) – אין מצילים בגדים בבית המנוגע.

20 ח. מִי שֶׁהָיָה[34] עוֹמֵד בְּבֵית מְנֻגָּע וּפָשַׁט יָדוֹ[35] חוּץ
21 לַבַּיִת וְטַבָּעוֹתָיו בִּידָיו[36], אִם שָׁהָה כְּדֵי אֲכִילַת
22 הַשִּׁעוּר - נִטְמְאוּ הַטַּבָּעוֹת אַף עַל פִּי שֶׁהֵם בַּחוּץ[37].
23 וְכֵן הָעוֹמֵד בַּחוּץ וּפָשַׁט יָדוֹ לְבֵית מְנֻגָּע - נִטְמְאוּ
24 יָדָיו בִּלְבַד מִיָּד[38]. וְאִם נִשְׁתַּהוּ שָׁם כְּדֵי אֲכִילַת
25 הַשִּׁעוּר - נִטְמְאוּ טַבָּעוֹתָיו, וְאִם לָאו - טְהוֹרוֹת[39].

34) משנה, שם. 35) לפני ששהה כשיעור. 36) על אצבעות ידיו. 37) מפני שהידים נגררות אחרי הגוף הנמצא בפנים. 38) טומאת ידים מדרבנן. 39) כחכמים, שם. ונימוקם, מכיוון שהכניסן דרך מלבוש אינן טמאות אלא אם שהו כשיעור, ואף־על־פי שגוף האדם נשאר בחוץ.

26 ט. כָּל הַמַּצִּיל[40] בְּצָמִיד פָּתִיל[41] בְּאֹהֶל הַמֵּת - מַצִּיל
27 מְכֻסֶּה[42] בְּבֵית מְנֻגָּע; וְכָל הַמַּצִּיל מְכֻסֶּה בְּאֹהֶל
28 הַמֵּת[43], אֲפִלּוּ הָיָה מְגֻלֶּה בַּבַּיִת הַמְנֻגָּע - הֲרֵי זֶה
29 טָהוֹר. כֵּיצַד? כְּלֵי חֶרֶס אוֹ כְּלֵי אֲבָנִים וּכְלֵי אֲדָמָה
30 וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן שֶׁהָיוּ אֲכָלִין וּמַשְׁקִין וְכֵלִים בְּתוֹכָן וְהָיוּ
31 מְכֻסִּין בַּבַּיִת הַמְנֻגָּע, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָן מֻקָּפִין צָמִיד
32 פָּתִיל - הֵן וְכָל מַה שֶּׁבְּתוֹכָן טָהוֹר. הַבּוֹר וְהַדּוּת[44]
33 שֶׁבַּבַּיִת הַמְנֻגָּע[45], אַף עַל פִּי שֶׁהֵן מְגֻלִּין - כֵּלִים
34 שֶׁבְּתוֹכָן טְהוֹרִין.

40) שם מי"ב. 41) כל הכלים שאינם מקבלים טומאה כלל, כגון כלי אבנים וכלי אדמה וכן כלי חרס שהם מקבלים טומאה מתוכם ולא מגבם (אם נגעה טומאה בדופן הכלי מבחוץ) מצילים את מה שבתוכם מליטמא באוהל המת אם הם מכוסים ב"צמיד פתיל". פירוש, בכיסוי מהודק ומחובר יפה (ראה הל' טומאת מת פכ"א ה"א). 42) אפילו אין הכיסוי מחובר. כרבי יהודה שם. 43) מבואר לקמן. 44) בור – חפורה באדמה. דות – בנויה על הקרקע. 45) המצילים באוהל המת על מה שבתוכם כשהם מכוסים.

35 י. הַצָּרַעַת הוּא שֵׁם הָאָמוּר בְּשֶׁתָּפוּת, כּוֹלֵל עִנְיָנִים
36 הַרְבֵּה שֶׁאֵין דּוֹמִין זֶה לָזֶה. שֶׁהֲרֵי לְבֶן עוֹר הָאָדָם
37 קְרוּי צָרַעַת, וּנְפִילַת קְצָת שְׂעַר הָרֹאשׁ אוֹ הַזְּקָן קְרוּי
38 צָרַעַת, וְשִׁנּוּי עֵין הַבְּגָדִים אוֹ הַבָּתִּים קְרוּי צָרַעַת.
39 וְזֶה הַשִּׁנּוּי הָאָמוּר בִּבְגָדִים וּבְבָתִּים, שֶׁקְּרָאתִּוּ תּוֹרָה
40 צָרַעַת בְּשֶׁתָּפוּת הַשֵּׁם, אֵינוֹ מִמִּנְהָגוֹ שֶׁל עוֹלָם, אֶלָּא
41 אוֹת וָפֶלֶא הָיָה בְּיִשְׂרָאֵל כְּדֵי לְהַזְהִירָן מִלָּשׁוֹן הָרָע.
42 שֶׁהַמְסַפֵּר בְּלָשׁוֹן הָרָע - מִשְׁתַּנּוֹת קִירוֹת בֵּיתוֹ[46]. אִם
43 חָזַר בּוֹ - יִטְהַר הַבַּיִת; אִם עָמַד בְּרִשְׁעוֹ עַד שֶׁהֵתַּץ
44 הַבַּיִת - מִשְׁתַּנִּין כְּלֵי הָעוֹר שֶׁבְּבֵיתוֹ שֶׁהוּא יוֹשֵׁב
45 וְשׁוֹכֵב עֲלֵיהֶן. אִם חָזַר בּוֹ - יִטְהָרוּ; וְאִם עָמַד
46 בְּרִשְׁעוֹ עַד שֶׁיִּשָּׂרְפוּ - מִשְׁתַּנִּין הַבְּגָדִים שֶׁעָלָיו. אִם
47 חָזַר בּוֹ - יִטְהָרוּ; וְאִם עָמַד בְּרִשְׁעוֹ עַד שֶׁיִּשָּׂרְפוּ -
48 מִשְׁתַּנֶּה עוֹרוֹ וְיִצְטָרַע, וְיִהְיֶה מֻבְדָּל וּמְפֻרְסָם לְבַדּוֹ,
49 עַד שֶׁלֹּא יִתְעַסֵּק בְּשִׂיחַת הָרְשָׁעִים, שֶׁהוּא הַלִּיצָנוּת
50 וְלָשׁוֹן הָרָע. וְעַל עִנְיָן זֶה מַזְהִיר בַּתּוֹרָה וְאוֹמֵר:
51 הִשָּׁמֶר בְּנֶגַע הַצָּרַעַת. זָכוֹר אֵת אֲשֶׁר עָשָׂה יְיָ אֱלֹהֶיךָ
52 לְמִרְיָם בַּדֶּרֶךְ. הֲרֵי הוּא אוֹמֵר: הִתְבּוֹנְנוּ מָה אֵרַע
53 לְמִרְיָם הַנְּבִיאָה! שֶׁדִּבְּרָה בְּאָחִיהָ, שֶׁהָיְתָה גְּדוֹלָה
54 מִמֶּנּוּ בְּשָׁנִים וְגִדְּלַתּוּ עַל בִּרְכֶּיהָ וְסִכְּנָה בְּעַצְמָהּ
55 לְהַצִּילוֹ מִן הַיָּם, וְהִיא לֹא דִּבְּרָה בִּגְנוּתוֹ אֶלָּא טָעֲתָה
56 שֶׁהִשְׁוַתּוּ לִשְׁאָר נְבִיאִים, וְהוּא לֹא הִקְפִּיד עַל כָּל
57 הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: וְהָאִישׁ מֹשֶׁה עָנָו מְאֹד, וְאַף

1 **עַל פִּי כֵן מִיָּד נֶעֱנָשָׁה בְּצָרַעַת; קַל וָחֹמֶר לִבְנֵי אָדָם**
2 **הָרְשָׁעִים הַטִּפְּשִׁים, שֶׁמַּרְבִּים לְדַבֵּר גְּדוֹלוֹת וְנִפְלָאוֹת.**
3 **לְפִיכָךְ רָאוּי לְמִי שֶׁרוֹצֶה לְכַוֵּן אֹרְחוֹתָיו לְהִתְרַחֵק**
4 **מִישִׁיבָתָן וּמִלְּדַבֵּר עִמָּהֶן, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתָּפֵס אָדָם**
5 **בְּרֶשֶׁת רְשָׁעִים וְסִכְלוּתָם. וְזֶה דֶּרֶךְ יְשִׁיבַת הַלְּצִים**
6 **הָרְשָׁעִים: בַּתְּחִלָּה מַרְבִּין בְּדִבְרֵי הֲבַאי, כָּעִנְיָן**
7 **שֶׁנֶּאֱמַר: וְקוֹל כְּסִיל בְּרֹב דְּבָרִים. וּמִתּוֹךְ כָּךְ בָּאִין**
8 **לְסַפֵּר בִּגְנוּת הַצַּדִּיקִים, כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר: תֹּאַלְמְנָה**
9 **שִׂפְתֵי שָׁקֶר הַדֹּבְרוֹת עַל צַדִּיק עָתָק. וּמִתּוֹךְ כָּךְ יִהְיֶה**
10 **לָהֶן הֶרְגֵּל לְדַבֵּר בַּנְּבִיאִים וְלָתֵת דֹּפִי בְּדִבְרֵיהֶם,**
11 **כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר: וַיִּהְיוּ מַלְעִבִים בְּמַלְאֲכֵי הָאֱלֹהִים**
12 **וּבוֹזִים דְּבָרָיו וּמִתַּעְתְּעִים בִּנְבִיאָיו. וּמִתּוֹךְ כָּךְ בָּאִין**
13 **לְדַבֵּר בֵּאלֹהִים וְכוֹפְרִין בָּעִקָּר, כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר:**
14 **וַיְחַפְּאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל דְּבָרִים אֲשֶׁר לֹא כֵן עַל יְיָ**
15 **אֱלֹהֵיהֶם. וַהֲרֵי הוּא אוֹמֵר: שַׁתּוּ בַשָּׁמַיִם פִּיהֶם**
16 **וּלְשׁוֹנָם תִּהֲלַךְ בָּאָרֶץ. מִי גָּרַם לָהֶם לָשִׁית בַּשָּׁמַיִם**
17 **פִּיהֶם? לְשׁוֹנָם שֶׁהִלְּכָה תְּחִלָּה בָּאָרֶץ. זוֹ הִיא שִׂיחַת**
18 **הָרְשָׁעִים, שֶׁגּוֹרֶמֶת לָהֶן יְשִׁיבַת קְרָנוֹת וִישִׁיבַת**
19 **כְּנֵסִיּוֹת שֶׁל עַמֵּי הָאָרֶץ וִישִׁיבַת בָּתֵּי מִשְׁתָּאוֹת עִם**
20 **שׁוֹתֵי שֵׁכָר. אֲבָל שִׂיחַת כְּשֵׁרֵי יִשְׂרָאֵל אֵינָהּ אֶלָּא**
21 **בְּדִבְרֵי תּוֹרָה וְחָכְמָה. לְפִיכָךְ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עוֹזֵר**
22 **עַל יָדָן וּמְזַכֶּה אוֹתָן בָּהּ. שֶׁנֶּאֱמַר: אָז נִדְּבְרוּ יִרְאֵי יְיָ**
23 **אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ, וַיַּקְשֵׁב יְיָ וַיִּשְׁמָע וַיִּכָּתֵב סֵפֶר זִכָּרוֹן**
24 **לְפָנָיו לְיִרְאֵי יְיָ וּלְחֹשְׁבֵי שְׁמוֹ.**

25 **סְלִיקוּ לְהוֹ הִלְכוֹת טֻמְאַת צָרַעַת**

~ נקודות משיחות קודש ~

"...אלא אות ופלא היה בישראל... כו'".

ההבדל בין נס ובין פלא הוא שנס זה עניין שלמעלה מהטבע לגמרי ומתגלה תוך שידוד מערכות הטבע, אבל פלא הוא נס המלובש בטבע. וזה שכותב הרמב"ם כאן "אות ופלא" כי נגע הצרעת מצד אחד בא כנגע טבעי בבית או בבגד, אבל מצד שני הוא פלא שאחרי שמופיע בבית ולא עשה תשובה יופיע בבגד ואם לא עשה תשובה יופיע בעור וכו'

(על פי לקו"ש חלק ל"ג עמוד 165 הערה 13)

~ נקודות משיחות קודש ~

"כדי להזהירם מלשון הרע.. כו'".

ובהמשך ההלכה מתאר את "דרך ישיבת הלצים הרשעים: בתחילה מרבין בדברי הבאי... ומתוך כך באין לדבר בגנות הצדיקים... ומתוך כך יהיה להם הרגל לדבר בנביאים ולתת דופי בדבריהם... ומתוך כך באין לדבר באלקים וכופרין בעיקר... כו'". וצריך להבין הרי כאן רוצה הרמב"ם לתאר חומרת לשון הרע עד היכן היא. והלא דברי הבאי, דיבור בגנות הצדיקים, נתינת דופי בדברי הנביאים וכפירה בעיקר אינם לשון הרע אלא עניינים חמורים אחרים, ומדוע בחר הרמב"ם להביא סדר השתלשלות שיחת הרשעים שסופה כפירה בעיקר דווקא בסיום הלכות טומאת צרעת ולא בהלכות דעות.

ויש לומר שאריכות לשונו של הרמב"ם בדבר "שיחת הרשעים" באה להבהיר את גדרו של לשון הרע, שבו שני עניינים. האחד שהוא מזיק את חבירו בדברי לשון הרע שלו הבאים מתוך מידות רעות של קנאה או שנאה וכו'. והשני הוא לשון הרע מצד הדיבור עצמו שהמדבר בו מושך עצמו לתוך הרע כי הגם שכוח הדיבור שבאדם הוא כח חיצוני המבטא החוצה את האדם, בכל זאת הוא קשור לעצם האדם שתוארו הוא "מדבר" ולכן דיבור לשון הרע מושך את האדם עוד יותר אל הרע.

לכן הביא הרמב"ם הדוגמא ממרים, שהרי האופן הראשון של היזק חברו על ידי לשון הרע שמדבר אינו שייך בה, וכמו שמדגיש הרמב"ם בעצמו "לא דברה בגנותו אלא טעתה כו'" ומשה לא הקפיד כלל על דבריה כו' ואף שלא גרמה שום היזק למשה נענשה מיד.

זהו גם תוך העונש על לשון הרע שבתחילה "השתנו קירות ביתו" ואם "עמד ברשעו" משתנין כלי העור שבביתו, "עמד ברשעו" משתנין הבגדים שעליו ואם לא עשה תשובה "משתנה עורו ויצטרע" שמתאים לסדר כניסת הרע באדם המדבר לשון הרע. בתחילה זהו רק עניין חיצוני הקשור בדיבור שלו שאינו פוגע באחר כלל, ואח"כ הולך הרע ונטמע באדם עוד ועוד עד שמצטרע ממש.

בהסבר זה יובנו גם דברי אדמוה"ז על הפסוק "אדם כי יהיה בעור בשרו כו'" שהרי אדם הוא השם הכי נעלה יותר מגבר איש ואנוש, ואיך יתכן שתהיה באדם הנעלה צרעת שהיא מהטומאות הכי חמורות. ומסביר שם שהרע של לשון הרע הוא עניין חיצוני ואינו נכנס בפנימיותו של אדם אלא נמצא בו בבחינת פסולת בלבד "בסוף מלבושיו" ומטעם זה אין נגע צרעת בזמננו כי בימינו אפילו "הצדיק והטוב עדיין הרע קצת בפנימיותו". ולכאורה לשון הרע הוא מהעבירות החמורות, ושקלוהו חז"ל (ערכין טו, ב.) כנגד שלוש עבירות שדינם "יהרג ואל יעבור" ו"כאילו כפר בעיקר". כי שם מדבר בגדר הנ"ל של לשון הרע מצד עצמו שעדיין אינו מזיק לחברו רק שהרע שבדיבור עצמו עלול למשוך את המדבר ולהביאו למקום נמוך, ולכן כתב שהוא עניין ש"בסוף מלבושיו".

(על פי לקו"ש חלק כ"ב עמוד 65)

46) מקורות סיום נאה ומלבב זה הם: מדרש רבה ויקרא פרשה טז, גמרא ערכין טו ב, וטז, א. ותוספתא נגעים פ"ו ה"ו.

יום שלישי כ"ב סיון ה'תשע"ט

הִלְכוֹת מְטַמְּאֵי מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב

1 יֵשׁ בִּכְלָלָן אַרְבַּע מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְזֶהוּ פְּרָטָן: א) דִּין
2 טֻמְאַת נִדָּה. ב) דִּין טֻמְאַת יוֹלֶדֶת. ג) דִּין טֻמְאַת זָבָה.
3 ד) דִּין טֻמְאַת זָב.
4 וּבֵאוּר מִצְוֹת אֵלּוּ בִּפְרָקִים אֵלּוּ:

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

5 1) יבאר שזב וזבה נידה ויולדת כל אחת מארבעתן אב מאבות הטומאה, ודין קטן וקטנה וסריס אדם וסריס חמה טומטום ואנדרוגינוס, ודין דם הנידה ודם היולדת ושאר משקין היוצאים ממנה, ואם יצא הוולד מדופנה, ודין מקור האשה שנעקר או שהזיע, וזוב הזב וראייה ראשונה שלו ושל מצורע, משקין היוצאים מהם, ואם היה מוצץ ורוקק דם.

6 א. הַזָּב[2] וְהַזָּבָה[3] וְהַנִּדָּה[4] וְהַיּוֹלֶדֶת[5] - כָּל אֶחָד
7 מֵאַרְבַּעְתָּן אָב מֵאָבוֹת הַטֻּמְאוֹת[6]. מְטַמֵּא כֵּלִים בְּמַגָּע,
8 וּמְטַמֵּא אָדָם בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא, וּמְטַמֵּא מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב
9 וּמֶרְכָּב מִתַּחְתָּיו וְעוֹשֶׂה אוֹתָן אַב טֻמְאָה[7], וּמְטַמֵּא
10 מַדָּף[8] עַל גַּבּוֹ[9].

2) כתוב בתורה (ויקרא טו, ב): "איש איש כי יהיה זב מבשרו זובו טמא הוא". "בשרו" היינו אבר כלי הזרע (ספורנו). במסכת נדה לה, ב מוסר רב הונא סימני היכר בין זרע האדם הטבעי ובין זוב חולני. 3) שם כה: ואשה כי יזוב דמה, ימים רבים בלא עת נדתה ... טמאה היא. 4) האשה הרואה דם בהתאם לטבעה נקראת נדה וטמאה שבעת ימים. 5) יולדת זכר טמאה שבעת ימים כנידה ויולדת נקבה טמאה ארבעה עשר יום. 6) ראשי טומאות, שמטמאים גם אדם וכלים מה שאין כן בוולד הטומאה, שאינו מטמא אלא אוכלין ומשקין בלבד. ארבעה אלו נמנו במסכת כלים פרק א בין אבות הטומאות. ורבינו בהקדמתו לספר טהרות מונה אחד עשר חלקי אבות הטומאות. 7) דינים אלה כתובים בתורה (ויקרא פרק טו) ומפורשים במשנה זבים פרק ה ופרטיהם מבוארים לקמן. 8) זבים פרק ד משנה ו. רבינו מפרש שם שזה מלשון "ריחו נודף" שמורגש מרחוק בלי נגיעה. 9) דברים הנמצאים על גבי הזב ואינם נוגעים בו, כגון שכלים חוצצים בינם לבין הזב, טמאים מדף (שם), כלומר, טומאה קלה לטמא אוכלין ומשקין, אבל לא אדם וכלים. ולפיך מסיים רבינו דיני משכב ומושב באמרו: "ועושה אותם אב הטומאה" ולאחר מכאן מוסיף: ומטמא מדף (פירוש, טומאה קלה) על גבו.

11 ב. אֶחָד[10] זָבָה קְטַנָּה וְאֶחָד זָבָה גְּדוֹלָה, וְאֶחָד זָבָה
12 מֵחֲמַת עַצְמָהּ[11] אוֹ מֵחֲמַת אֹנֶס[12], וְאֶחָד זָב בַּעַל שְׁתֵּי
13 רְאִיּוֹת[13] אוֹ בַּעַל שָׁלֹשׁ - טֻמְאַת כֻּלָּן שָׁוָה לְטַמֵּא
14 אֲחֵרִים[14].

10) נקדים דינים יסודיים אחדים, שידיעתם תקל הבנת ההלכות שלפנינו: א. איש הרואה ראייה אחת אין עליו דין זב אלא בעל קרי וטמא יום אחד ואינו מטמא משכב ומושב. ב. ראה שתי ראיות, בין ביום אחד בין בשני ימים בזה אחר זה, הרי הוא זב גמור לכל דבר מחוץ להבאת קרבנות, ואם ראה שלוש ראיות מחוייב הוא להביא קרבנות אחרי טהרתו. ג. אשה שראתה דם יום אחד, אפילו כמה ראיות, בתקופה שבין נידה לנידה (לדעת רבינו בפרק ו מהלכות איסורי ביאה כל ימי חיי האשה, החל מראיית דם ראשונה, מחולקים לתקופת נידה הנמשכת שבעת ימים ולתקופת זיבה של אחד עשר יום ולאחריהם מתחילה שנית תקופת נידה וכן לעולם) טמאה יום אחד ושומרת כל היום שלאחריו, ואם עבר בטהרה - טהורה אחר טבילה במקווה. ד. אם ראתה גם ביום השני, טמאה כל אותו היום ושומרת היא כל יום השלישי, ואם עבר בטהרה - טהורה. מובן שצריכה טבילה. ובשני המקרים האלה היא נקראת "שומרת יום כנגד יום", מפני שהיא שומרת יום טהרה נגד יום הטומאה, או "זבה קטנה". ה. אם תראה דם גם ביום השלישי תיקרא זבה גדולה וצריכה לספור שבעה ימים בטהרה וטובלת בליל שמיני, ולמחרת היום מביאה קרבנות. 11) בלי כל סיבה חיצונית. 12) על ידי השפעה של איזה מקרה שהוא, כגון שנבהלה או שקפצה וכדומה, אבל זב אינו מטמא באונס. 13) פרט לבעל ראייה אחת. 14) לעניין זה בלבד כולם שווים. אבל יש הבדלים שונים ביניהם ויבוארו בהלכות הבאות.

15 ג. קְטַנָּה בַּת יוֹם אֶחָד מְטַמְּאָה בְּנִדָּה; בַּת עֲשָׂרָה
16 יָמִים - בְּזִיבָה[15]; בַּת שָׁלֹשׁ שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד מְטַמְּאָה
17 אֶת בּוֹעֲלָהּ[16], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר.

15) שבעת ימים הראשונים הם תקופת הנידה ואפילו ראתה דם בכולם דינה כנידה ולא כזבה. ואם תראה שלושה ימים בזה אחר זה, היינו, שמיני, תשיעי ועשירי תהיה זבה. 16) להיות אב הטומאה וליטמא שבעת ימים ככתוב בתורה (ויקרא טו, כד): "ואם שכוב ישכב איש אותה ... וטמא שבעת ימים". קטנה למטה מגיל זה אין בעילתה בעילה ודין בועלה כנוגע בה.

18 ד. קָטָן בֶּן יוֹם אֶחָד מְטַמֵּא בְּזִיבָה. וְאֶחָד גֵּרִים
19 וַעֲבָדִים וְאֶחָד[17] יִשְׂרָאֵל מְטַמְּאִין בְּנִדָּה וּבְזִיבָה.

17) בין ובין.

20 ה. סְרִיס אָדָם[18], סְרִיס חַמָּה[19] מְטַמְּאִין בְּזִיבָה כִּשְׁאָר
21 הַבְּרִיאִין.

18) שנסתרס על ידי אדם. 19) נולד סריס. מיום שראה את החמה הוא סריס (רבינו בפירושו למשנה יבמות פרק ח).

22 ו. אֵין הָאִשָּׁה מְטַמְּאָה בְּלֹבֶן[20], וְלֹא הָאִישׁ בְּאֹדֶם[21];
23 אֶלָּא הָאִשָּׁה בְּאֹדֶם, וְהָאִישׁ בְּלֹבֶן.

20) אם הזיבה היא לבנה. 21) בזיבה אדומה.

24 ז. טֻמְטוּם[22] וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס[23] - נוֹתְנִין עֲלֵיהֶם חֻמְרֵי
25 הָאִישׁ וְחֻמְרֵי הָאִשָּׁה[24]: מְטַמְּאִין בְּלֹבֶן כְּאִישׁ,
26 וּבְאֹדֶם כְּאִשָּׁה. וְטֻמְאָתָן בְּסָפֵק[25]. לְפִיכָךְ אֵין שׁוֹרְפִין

עֲלֵיהֶן תְּרוּמָה וְקָדָשִׁים[26], וְאֵין חַיָּבִין עֲלֵיהֶן עַל
טֻמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדָשָׁיו[27]. רָאָה לִבֶן וְאָדֹם כְּאֶחָד -
שׁוֹרְפִין עֲלֵיהֶן אֶת הַתְּרוּמָה וְאֶת הַקֳּדָשִׁים[28], אֲבָל
אֵין חַיָּבִין עֲלֵיהֶן עַל בִּיאַת מִקְדָּשׁ וְקָדָשָׁיו; שֶׁנֶּאֱמַר:
מִזָּכָר עַד נְקֵבָה תְּשַׁלְּחוּ[29] - עַד שֶׁיִּהְיֶה הַטֻּמְאָה
טֻמְאַת זָכָר וַדַּאי אוֹ טֻמְאַת נְקֵבָה וַדָּאִית[30]. וְכֵן
הַנּוֹגֵעַ בְּלִבֶן וְאָדֹם שֶׁלּוֹ[31] כְּאַחַת[32] - אֵינוֹ חַיָּב עַל
טֻמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדָשָׁיו. נָגַע הוּא בְּעַצְמוֹ בְּלִבֶן וְאָדֹם
שֶׁרָאָה - הֲרֵי זֶה חַיָּב עַל בִּיאַת הַמִּקְדָּשׁ.

22) שאיננו יודעים אם הוא איש או אשה. 23) ישנם בו סימנים הן של איש והן של אשה. 24) מפני שהם ספק איש ספק אשה וכל ספק איסור תורה - לחומרא. 25) אם ראו לובן, שמא הם זכרים, ואם ראו אודם, שמא הם נקיבות. 26) אם ראו זיבה ונגעו בתרומה, או קדשים ונטמאו, אין שורפים אותם כדין תרומה וקדשים טמאים, שמא הם טהורים ואסור לשרוף תרומה וקדשים טהורים. 27) אם נכנסו לבית המקדש או אכלו בשר קדשים בשוגג פטורים מקרבן, ובמזיד פטורים ממלקות אפילו התרו בהם למלקות. 28) שהרי טומאתם וודאית. 29) והכוונה להרחיק טמאים מבית המקדש. 30) ובנידון זה אין אנו יודעים אם טומאת זכר עליו או טומאת נקיבה. 31) של הטומטום ואנדרוגינוס. 32) ונטמא וודאי.

ח. דַּם הַנִּדָּה אוֹ דַם הַזָּבָה אוֹ דַם הַיּוֹלֶדֶת מְטַמֵּא
בְּכָל שֶׁהוּא בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא. שֶׁנֶּאֱמַר: וְהַדָּוָה בְּנִדָּתָהּ
וְהַזָּב. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה[33] לָמְדוּ, שֶׁמַּדְוֶהָ כָּמוֹהָ. וּכְבָר
בֵּאַרְנוּ בְּעִנְיַן אִסּוּר נִדָּה, שֶׁחַמְשָׁה דָמִים טְמֵאִים
בְּאִשָּׁה; אֲבָל אִם רָאֲתָה דָם יָרֹק - הֲרֵי הוּא טָהוֹר.
וְאֵינוֹ כְּמוֹ רֵקָהּ וּשְׁאָר מַשְׁקִין הַיּוֹצְאִין מִמֶּנָּה[34],
שֶׁהָרֹק מִתְעַגֵּל וְיוֹצֵא וְזֶה שׁוֹתֵת וְיוֹרֵד[35].

33) קבלה איש מפי איש עד משה רבינו. 34) שהם טמאים ומטמאים. 35) טומאת משקים היוצאים מזב וזבה למדנו מרוקם, שנאמר (ויקרא טו, ח): "וכי ירוק הזב בטהור וכו' וטמא עד הערב" ולפיכך מטמאים את הדומה לרוק בלבד.

ט. אִשָּׁה שֶׁיָּצָא הַוָּלָד מִדָּפְנָהּ וְיָצָא עִמּוֹ דָם מִן הַדֹּפֶן
- הֲרֵי אוֹתוֹ דָם אָב מְאַבּוֹת הַטֻּמְאוֹת כְּדַם הַנִּדָּה
וְהַלֵּדָה וְהַזִּיבָה, שֶׁהַמָּקוֹר[36] מְקוֹמוֹ טָמֵא[37]; וְהָאִשָּׁה
טְהוֹרָה[38] עַד שֶׁיֵּצֵא מִמֶּנָּה דָם דֶּרֶךְ הָרֶחֶם.

36) המקום בגוף שבו נקווים דמיה לצרכי תפקידיה הטבעיים המיוחדים לאשה. 37) והדמים הנקווים בו טמאים טומאה חמורה, לטמא אדם וכלים. 38) פירוש, אינה טמאה טומאת שבעה כנידה או יולדת, אבל טמאה יום אחד מפני שנגעה בדם הטמא.

י. מְקוֹר הָאִשָּׁה שֶׁנֶּעֱקַר[39] וְנָפַל לָאָרֶץ - הָאִשָּׁה
טְמֵאָה טֻמְאַת עֶרֶב[40]. וְכֵן מָקוֹר שֶׁהֵזִיעַ כִּשְׁתֵּי טִפֵּי
מַרְגָּלִיּוֹת[41] - הָאִשָּׁה טְמֵאָה טֻמְאַת עֶרֶב[42]. אֲבָל אֵינָהּ
נִדָּה[43] עַד שֶׁתִּרְאֶה אֶחָד מֵחֲמִשָּׁה דָמִים הַמְטַמְּאִין
אוֹתָהּ.

39) נעקרה ממנו חתיכת בשר. 40) מפני שנגעה בבשר המקור הטמא. 41) נוזל לבן, ויצאו דרך הרחם. 42) שכל מה שנמצא במקור הוא אב הטומאה ומטמא אדם וכלים טומאת ערב (יום הנגיעה עד הערב). 43) ליטמא שבעת ימים.

יא. הֵזִיעָה טִפָּה אַחַת - הֲרֵי הָאִשָּׁה טְהוֹרָה, שֶׁאֵינָהּ
אֶלָּא מִחוּץ לַמָּקוֹר[44].

44) והנוזלים הבאים מחוץ למקור שלא בימי טומאתה - טהורים.

יב. זוֹבוֹ שֶׁל זָב - אָב מְאַבּוֹת הַטֻּמְאוֹת כְּזָב,
שֶׁנֶּאֱמַר: זוֹבוֹ טָמֵא הוּא. וּמְטַמֵּא בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא בְּכָל
שֶׁהוּא. רְאִיָּה רִאשׁוֹנָה שֶׁל זָב אֵינָהּ מְטַמְּאָה בְּמַשָּׂא
וַהֲרֵי הִיא כְּשִׁכְבַת זֶרַע[45], בֵּין מֵאִישׁ גָּדוֹל בֵּין מֵאִישׁ
קָטָן. וְכֵן הַמִּשְׁכָּבוֹת וְהַמּוֹשָׁבוֹת שֶׁיָּשַׁב עֲלֵיהֶם
מִשֶּׁרָאָה רְאִיָּה רִאשׁוֹנָה עַד שֶׁרָאָה הַשְּׁנִיָּה - טְהוֹרִים.
שֶׁאֵינוֹ קָרוּי זָב אֶלָּא אַחַר רְאִיָּה שְׁנִיָּה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ
בְּהִלְכוֹת מְחֵסְרֵי כַּפָּרָה. רָאָה אַחַת מְרֻבָּה כְּשִׁתַּיִם[46] -
אֵין טָמֵא אֶלָּא הַמֵּסִיט[47] טִפָּה אַחֲרוֹנָה[48].

45) טבעית שמטמאה במגע אבל לא במשא. 46) זיבה רצופה כשיעור טבילה וניגוב אחריה. היינו, כדי הילוך חמשים אמה של אדם בינוני. 47) מזיזה ממקומה על ידי דבר אחר ואינו נוגע בה. 48) שהרי טיפה זו עושה אותו זב, אבל הקודמות דינן כשכבת זרע.

יג. רְאִיָּה רִאשׁוֹנָה שֶׁל מְצֹרָע מְטַמֵּא בְּמַשָּׂא.
שֶׁנֶּאֱמַר: כָּל צָרוּעַ וְכָל זָב וְכֹל טָמֵא לָנָפֶשׁ. הֲרֵי
הַצָּרוּעַ כְּזָב גָּמוּר: מַה זָּב גָּמוּר - זוֹבוֹ מְטַמֵּא
בְּמַשָּׂא, אַף מְצֹרָע - רְאִיָּתוֹ הָרִאשׁוֹנָה מְטַמְּאָה
בְּמַשָּׂא.

יד. רֹק הַזָּב וְשִׁכְבַת זַרְעוֹ וּמֵימֵי רַגְלָיו - כָּל אֶחָד
מִשְּׁלָשְׁתָּן אַב טֻמְאָה דִּין תּוֹרָה, וּמְטַמֵּא בְּכָל שֶׁהוּא
בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא[49]. הֲרֵי הוּא אוֹמֵר בְּרֹק: וְכִי יָרֹק הַזָּב
בַּטָּהוֹר. וּמֵימֵי רַגְלָיו וְשִׁכְבַת זַרְעוֹ אִי אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא
יִהְיֶה בָּהֶם צִחְצוּחֵי זִיבָה[50] כָּל שֶׁהוּא.

49) כזוב. 50) טיפות זעירות.

טו. אֶחָד זָב וְאֶחָד נִדָּה וְיוֹלֶדֶת וְזָבָה - כָּל אֶחָד מֵהֶן
רֹק וּמֵימֵי רַגְלָיו אַב טֻמְאָה כְּזָב. וְכֵן כָּל מָקוֹם
שֶׁנֶּאֱמַר בַּהֲלָכוֹת אֵלּוּ הַזָּב - אֶחָד הַזָּב וְאֶחָד שְׁאָר
הָאַרְבָּעָה[51].

51) כלומר, השאר של הארבעה.

טז. תִּשְׁעָה מַשְׁקִין בְּזָב. שְׁלֹשָׁה מֵהֶן אַב טֻמְאָה.
וָהֵן: רֹקוֹ, וְשִׁכְבַת זַרְעוֹ, וּמֵימֵי רַגְלָיו. כָּל אֶחָד

מֵאֵלּוּ מְטַמֵּא אָדָם וְכֵלִים בְּכָל שֶׁהוּא, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ. שְׁלֹשָׁה מֵהֶן כְּוֹלֵד הַטֻּמְאָה. וְאֵלּוּ הֵן: דְּמְעַת עֵינוֹ, וְדַם מַגֵּפָתוֹ[52], וַחֲלֵב הָאִשָּׁה. כָּל אֶחָד מֵאֵלּוּ כְּמַשְׁקִין טְמֵאִין, שֶׁאֵין מְטַמְּאִין אָדָם[53] אֲבָל מְטַמְּאִין כֵּלִים מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ. וּשְׁלֹשָׁה מֵהֶן טְהוֹרִין. וְאֵלּוּ הֵן: זֵעָתוֹ, וְלֵחָה סְרוּחָה הַיּוֹצְאִים מִמֶּנּוּ, וְהָרְעִי. הֲרֵי אֵלּוּ שְׁלֹשָׁה מִן הַזָּב וַחֲבֵרָיו[54] כְּמוֹתָן[55] מִשְּׁאָר הָאָדָם[56]. כִּיחוֹ וְנִיעוֹ[57] וְרִירוֹ[58] וּמֵי הָאַף שֶׁלּוֹ - הֲרֵי הֵן כְּרִקּוֹ לְכָל דָּבָר, וּבִכְלַל הָרֹק הֵן חֲשׁוּבִין. דָּם הַיּוֹצֵא מִפִּי אַמָּה[59] וְדָם הַשּׁוֹתֶת מִפִּיו - הֲרֵי הֵן בִּכְלַל דַּם מַגֵּפָתוֹ. הָיָה מוֹצֵץ וְרוֹקֵק דָּם - הֲרֵי זֶה מְטַמֵּא כְּרֹק; שֶׁהַדָּם שֶׁמּוֹצֵץ אִי אֶפְשָׁר לוֹ בְּלֹא צִחְצוּחֵי רֹק.

(52) דם הזב מפצע שבגופו. (53) על ידי נגיעה, אבל מטמאים כששתה רביעית. (54) זבה נידה ויולדת. (55) דינם כמו משקין אלו. (56) מאנשים טהורים. (57) הליחה שהאדם מוציא על ידי שיעול או חרחור בגרון. (58) נוזל הזב מן הפה מאליו. (59) אבר הזכר.

יום רביעי כ"ג סיון ה'תשע"ט

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

(1) יבאר דם נידה זבה ויולדת וזובו של זב אם מטמא לח ויבש, ודין המסיט כוס ששתה ממנה הזב או פשתן שטווהו נידה וכיוצא בזה, ודין דם או רוק טמא שנתערב במים או מי רגליו שנתערבו במי רגלים של גויים, אם שואלין כלי מי רגלים מכל מקום, וזבה או גויה שנתגיירה שנעקרו מימי רגליהן וטבלו והטילו, ודין מי היא המטמאה בזיבה ובנידה ובלידה.

א. דַּם נִדָּה[2] וְזָבָה וְיוֹלֶדֶת מְטַמֵּא לַח וְיָבֵשׁ, אֲבָל זוֹבוֹ שֶׁל זָב וְרֵקוֹ וְשִׁכְבַת זַרְעוֹ אֵינוֹ מְטַמֵּא אֶלָּא כָּל זְמַן שֶׁהוּא לַח, אֲבָל יָבֵשׁ יוֹתֵר מִדַּאי אֵינוֹ מְטַמֵּא. וְעַד כַּמָּה? אִם שׁוֹרִין אוֹתָן בְּפוֹשְׁרִין מֵעֵת לְעֵת וְחוֹזֵר לִכְמוֹת שֶׁהָיָה - הֲרֵי זֶה מְטַמֵּא בְּלַח[3]. אִם הָיוּ הַמַּיִם פּוֹשְׁרִין בְּתִחְלָתָן, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָן פּוֹשְׁרִין בְּסוֹפָן[4]. וְכָל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ דִּבְרֵי קַבָּלָה הֵן.

(2) נדה נד, א. (3) ואם לא חזר, אלא נשאר יבש - טהור. (4) ואפשר שאם היו המים פושרים במשך כל המעת־לעת היה חוזר לכמות שהיה, אעפ"כ - טהור. כר' יהודה בן נקוסה שם נו, א (ראה כסף־משנה, ומדבריו משמע שגירסא אחרת היתה לפניו בהלכה זו, וראה משנה־למלך).

ב. פִּשְׁתָּן[5] שֶׁטְּוָאָתוֹ נִדָּה[6] - הַמְּסִיטוֹ[7] טָהוֹר[8]. וְאִם הָיָה לַח[9] - מְטַמֵּא, מִפְּנֵי רֹק פִּיהָ.

(5) תוספתא טהרות פ"ד ה"ו. (6) ודרכן של נשים להרטיב את החוטים ברוקן אגב טוויה. (7) מזיזו ממקומו בלי נגיעה ישירה. והוא־הדין לנוגע, ונקט "המסיטו" מפני הבבא הבאה, להשמיענו שלח מטמא גם בהיסט. (8) מפני שהרוק נתייבש, ואמרנו בהלכה הקודמת שרוק אינו מטמא אלא כשהוא לח. (9) כלומר, שהרוק לא נתייבש (בתוספתא שם חולק ר' יהודה ואומר, שאפילו נתייבש הרוק ונתלחלח הפשתן ע"י מים - טמא. ורבינו נקט לשונו של תנא־קמא, ולפיכך יש להניח שהתכוון לדעתו. עיין שם).

ג. זָב שֶׁהִנִּיחַ פִּיו עַל פִּי הַכּוֹס וְנִמְלַךְ שֶׁלֹּא לִשְׁתּוֹתוֹ - הַמְּסִיט אֶת הַכּוֹס טָהוֹר[10]. שָׁתָה מִמֶּנּוּ הַזָּב כָּל שֶׁהוּא - הַמְּסִיטוֹ טָמֵא, מִפְּנֵי מַשְׁקֶה פִּי הַזָּב[11].

(10) ואין חוששים שמא נשאר רוק על הכוס. (11) כשהאדם שותה אי־אפשר שלא יתערב קצת רוק שבפיו עם המשקה. תוספתא טהרות פ"ה ה"ג.

ד. זָב שֶׁנָּשַׁךְ[12] אֶת הַפַּת וְאֶת הַבָּצָל - הַמְּסִיטָן[13] טָהוֹר[14]. נָשַׁךְ אֶת הַקִּישׁוּת וְהַמְּלָפְפוֹן[15] - הַמְּסִיטָן טָמֵא, מִפְּנֵי מַשְׁקֶה פִּי הַזָּב הַמִּתְעָרֵב בָּהֶן.

(12) שם. (13) את הפת או את הבצל. (14) שאין הרוק מתערב עם דבר יבש. (15) שיש בהם הרבה לחות.

ה. קִלְפֵּי פּוּלִין[16] וּקְלִפֵּי תּוּרְמוֹסִין[17] שֶׁקְּצָצָן[18] הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים - הַמְּסִיטָן טָמֵא; שֶׁכָּל הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים כִּזְבִים לְכָל דִּבְרֵיהֶן, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[19]. הַקְּלִפִּין שֶׁבַּשְּׁוָקִין[20] - הוֹלְכִין בָּהֶן אַחַר הָרֹב[21].

(16) שם. (17) מין קטנית שטעמו מר, ושולקים אותו שבע פעמים להפיג מרירותו ואח"כ אוכלים אותו לקינוח סעודה (ביצה כד, ב). (18) בתוספתא, הגירסא "שפסקן". ופירש הגר"א שקלפם בפיו. (19) לקמן ה"ו. (20) ואין אנו יודעים אם הם של ישראל או של גויים. (21) אם רובם מביאי הקליפים לשוק הם גויים — טמאים, ואם רובם יהודים - טהורים.

ו. דָּם[22] טָמֵא שֶׁנִּתְעָרֵב בְּמַיִם, אִם בָּטְלוּ מַרְאָיו - הַכֹּל טָהוֹר. נִתְעָרֵב בְּדָם טָהוֹר וּבְיַיִן[23] - רוֹאִין אוֹתוֹ[24] כְּאִלּוּ הוּא מַיִם[25]. וְכֵן רֹק טָמֵא שֶׁנִּתְעָרֵב בְּמַיִם: אִם הָיָה קָרוּשׁ[26] כִּבְרִיָּתוֹ - הֲרֵי זֶה טָמֵא; וְאִם נִמְחָה בַּמַּיִם, אִם בָּטְלוּ מַרְאָיו - הַכֹּל טָהוֹר. נִתְעָרֵב בְּרֹק אַחֵר - רוֹאִין אוֹתוֹ כְּאִלּוּ הוּא מַיִם. וְכֵן מֵי רַגְלָיו שֶׁל טָמֵא שֶׁנִּתְעָרְבוּ בְּמַיִם: אִם בָּטְלוּ מַרְאֵיהֶן - הַכֹּל טָהוֹר, וְאִם לָאוּ - טָמֵא. נִתְעָרֵב בְּיַיִן אוֹ בְּמֵי רַגְלַיִם טְהוֹרִין - רוֹאִין אוֹתוֹ כְּאִלּוּ הוּא מַיִם. נִתְעָרְבוּ בְּמֵי רַגְלַיִם שֶׁל עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים - הוֹלְכִין אַחַר הָרֹב[27]. כֵּיצַד? כְּלִי שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל וְעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים מְטִילִין שָׁם מֵי רַגְלֵיהֶם: אִם רֹב עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים - הַכֹּל טָמֵא, וְאִם רֹב יִשְׂרָאֵל - הַכֹּל טָהוֹר; מֶחֱצָה לְמֶחֱצָה - הַכֹּל טָמֵא. וְכֵן אִם נִתְעָרֵב מֵי רַגְלֵי עוֹבֵד כּוֹכָבִים זֶה בְּמֵי רַגְלֵי יִשְׂרָאֵל זֶה - הוֹלְכִין אַחַר הָרֹב.

(22) שם ה"ב. (23) יין אדום, ואין מראה הדם מתבטל בהם. (24) את הדם הטהור והיין. (25) אם היה מראה

הדם בטל אלמלא נפל לכמות מים שכזו - טהור.
26) כלומר, סמיך (בכתב־יד תימן - "קשור"). 27) מפני שטומאת גויים מדרבנן - הקלו בתערובתם.

1 ז. שׁוּאָלִין[28] [כְּלֵי] מִי רַגְלַיִם מִכָּל מָקוֹם[29] וְאֵין
2 חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא שֶׁל נִדּוֹת הֵן, שֶׁלֹּא נֶחְשְׁדוּ בְּנוֹת
3 יִשְׂרָאֵל לְכַנֵּס אֶת מֵי רַגְלֵיהֶן כְּשֶׁהֵן נִדּוֹת.

28) שם. 29) מיהודים.

4 ח. חֶרֶס[30] שֶׁהָיָה הַזָּב אוֹ הַזָּבָה מְטִילִין בּוֹ מֵי רַגְלֵיהֶן
5 וְכִבְּסוֹ[31] פַּעַם רִאשׁוֹנָה וּשְׁנִיָּה - הֲרֵי הַמַּשְׁקִין שֶׁכִּבְּסוֹ
6 בָּהֶן טְמֵאִין, וּפַעַם שְׁלִישִׁית - טְהוֹרִין, בֵּין שֶׁכִּבְּסוֹ
7 בְּמַיִם בֵּין שֶׁכִּבְּסוֹ בְּמֵי רַגְלַיִם[32], שֶׁהֲרֵי לֹא נִשְׁאַר בָּהּ
8 לַחְלוּחִית מֵימֵי רַגְלַיִם[33].

30) עביט של חרס. 31) שטפו. 32) טהורים. 33) של הזב.

9 ט. זָבָה[34] שֶׁנֶּעֱקְרוּ מֵימֵי רַגְלֶיהָ[35] בְּסוֹף שִׁבְעַת יְמֵי
10 הַסְּפִירָה, וְיָרְדָה וְטָבְלָה, וְהֵטִילָה מַיִם אַחַר הַטְּבִילָה
11 - הֲרֵי הֵן סָפֵק, אִם אַחַר עֲקִירָה הוֹלְכִין[36] וְזָבָה
12 הָיְתָה[37], אוֹ אַחַר הַיְצִיאָה[38] שֶׁהִיא טְהוֹרָה. וְכֵן[39]
13 עוֹבֶדֶת כּוֹכָבִים[40] שֶׁנֶּעֱקְרוּ מֵימֵי רַגְלֶיהָ, וְנִתְגַּיְּרָה
14 וְטָבְלָה, וְהֵטִילָה מַיִם אַחַר שֶׁטָּבְלָה - הֲרֵי זֶה סָפֵק,
15 אִם אַחַר עֲקִירָה הוֹלְכִין וַהֲרֵי הֵן כְּמֵי רַגְלֵי הָעוֹבְדֵי
16 כּוֹכָבִים הַטְּמֵאִים, אוֹ אַחַר יְצִיאָה וַהֲרֵי הֵם כְּמֵימֵי
17 רַגְלֵי יִשְׂרָאֵל הַטְּהוֹרִים.

34) נדה מג, א. בעיא שנשארה בתיקו. 35) נעקרו ממקומם, והזבה עיכבה אותם בגופה. 36) העקירה קובעת. 37) ומימי רגליה טמאים. 38) ההטלה. 39) שם. 40) שדינה כזבה מדרבנן.

18 י. הָעֲבָדִים[41] מְטַמְּאִין בְּזִיבָה וּבְנִדָּה וּבְלֵדָה[42]
19 כְּיִשְׂרָאֵל, אֲבָל הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים אֵין מְטַמְּאִין לֹא
20 בְּזִיבָה וְלֹא בְּנִדּוֹת וְלֹא בְּלֵדָה דִּין תּוֹרָה. שֶׁנֶּאֱמַר:
21 דַּבֵּרוּ אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲמַרְתֶּם אֲלֵהֶם אִישׁ אִישׁ כִּי
22 יִהְיֶה זָב - בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מְטַמְּאִין בְּזִיבָה, וְלֹא הָעוֹבְדֵי
23 כּוֹכָבִים. וַחֲכָמִים גָּזְרוּ עַל כָּל הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים
24 שֶׁיְּטַמְּאוּ כְּזָבִים לְכָל דִּבְרֵיהֶן, זְכָרִים וּנְקֵבוֹת[43]. וְהוּא
25 שֶׁיִּהְיֶה הַזָּכָר בֶּן תֵּשַׁע שָׁנִים[44] וְיוֹם אֶחָד וּלְמַעְלָה,
26 וְהַנְּקֵבָה בַּת שָׁלֹשׁ שָׁנִים[45] וְיוֹם אֶחָד וָמַעְלָה; אֲבָל
27 הַקְּטַנִּים לְמַטָּה מִזְּמַן זֶה - לֹא גָּזְרוּ עֲלֵיהֶן טֻמְאָה.
28 שֶׁעִקַּר הַגְּזֵרָה הִיא, כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהֵא תִּינוֹק יִשְׂרָאֵל
29 רָגִיל אֵצֶל הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים בְּמִשְׁכַּב זְכוּר, וּפְחוֹת
30 מִזְּמַן זֶה אֵין בִּיאָתָן בִּיאָה. בְּעֵת שֶׁגָּזְרוּ עֲלֵיהֶן -
31 לֹא גָּזְרוּ עַל שִׁכְבַת זֶרַע[46] שֶׁלָּהֶן, אֶלָּא שִׁכְבַת זַרְעוֹ
32 שֶׁל עוֹבֵד כּוֹכָבִים טְהוֹרָה כְּדִין תּוֹרָה. וּמִפְּנֵי מָה
33 לֹא גָּזְרוּ עָלֶיהָ טֻמְאָה? כְּדֵי לְהוֹדִיעַ שֶׁטֻּמְאָתָן
34 מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים. שֶׁהֲרֵי הַכֹּל יוֹדְעִין, שֶׁאִלּוּ הָיוּ זָבִין
35 דִּין תּוֹרָה - הָיְתָה שִׁכְבַת זַרְעָם אַב הַטֻּמְאָה כְּשִׁכְבַת
36 זֶרַע הַזָּב. וּמֵאַחַר שֶׁיּוֹדְעִין בְּטֻמְאָתָם שֶׁהָיְתָה מִדִּבְרֵי
37 סוֹפְרִים, לֹא יָבוֹאוּ לִשְׂרֹף תְּרוּמָה וְקָדָשִׁים[47].
38 נִמְצֵאתָ לָמֵד, שֶׁזּוֹבוֹ שֶׁל עוֹבֵד כּוֹכָבִים, וְדַם נִדָּה
39 אוֹ דַם זִיבָה וְלֵדָה שֶׁל בַּת עוֹבֶדֶת כּוֹכָבִים, וּבַת
40 עוֹבֵד כּוֹכָבִים וְהָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים עַצְמָן אַף עַל פִּי
41 שֶׁהֵם נְקֵיִּים מִן הַתּוֹרָה[48] מִדָּם הַזָּב, וְרֹק הָעוֹבְדֵי
42 כּוֹכָבִים וּמִימֵי רַגְלֵיהֶן, וּמִשְׁכָּבָן וּמֶרְכָּבָן, וּבוֹעֵל
43 עוֹבֶדֶת כּוֹכָבִים - כָּל אֶחָד מֵאֵלּוּ אַב טֻמְאָה מִדִּבְרֵי
44 סוֹפְרִים[49]. לְפִיכָךְ אֵין חַיָּבִין עֲלֵיהֶן עַל בִּיאַת מִקְדָּשׁ
45 וְקָדָשָׁיו[50], וְאֵין שׂוֹרְפִין עֲלֵיהֶן אֶת הַתְּרוּמָה. וְכֵלָן
46 מְטַמְּאִין אָדָם וְכֵלִים בְּמַגָּע, וּמְטַמְּאִין אָדָם בְּמַשָּׂא,
47 כְּזָב לְכָל דָּבָר; אֶלָּא שֶׁהַטֻּמְאָה מִדִּבְרֵיהֶן, כְּמוֹ
48 שֶׁבֵּאַרְנוּ. וְדַם הַנָּכְרִית - כְּרֶקָּה וּכְמִימֵי רַגְלֶיהָ,
49 מְטַמֵּא לַח וְאֵינוֹ מְטַמֵּא יָבֵשׁ[51].

~ נקודות משיחות קודש ~

"העבדים מטמאין בזיבה ובנדה ובלידה כישראל אבל הגויים אין מטמאין כו'".

וטעם הדבר הוא שכל עניין הטומאה שייך רק במקום הקדושה כי "רוח הטומאה... אינה מתאוה לשרות אלא במקום הקדושה" כדי שתוכל לקבל תוספת יניקה וחיות ולכן אין שייך אצל אומות העולם עניין הטהרה האמיתית כי אין רוח הטומאה מתאווה לשרות עליהם, שהרי לא תוכל לקבל מהם תוספת יניקה וחיות, ונמצא תוכנה של הלכה זו שבח ומעלה לישראל.

והוראה יש מזה לעבודת האדם: כתיב "רק אתכם אהבתי מכל משפחות האדמה על כן אפקוד עליכם את כל עוונותיכם" כי התכלית ב"עוונותיכם" הוא רק כדי שיהיה "זדונות נהפכו לו כזכויות" ויתווסף בו עילוי של סוג זכויות נעלה יותר שאינו שייך כלל מצד הבריאה כשלעצמה אלא רק מצד עבודת האדם. ופשיטא שמדובר כאן על "חטא" מלשון חסרון כמו "והייתי אני ובני שלמה חטאים" היינו חסרים, שגם אחר עבודתו ומעלתו – צדיק גמור, עדיין חסר לו העילוי של עבודת התשובה וצועק אל ה' "אלקים אל דמי לך" שיבוא כבר משיח ואז יתמלא חסרונו, שהרי "משיח אתא לאתבא צדיקייא בתיובתא".

(על פי יין מלכות ספר טהרה סימן ט"ו)

41) זבים פ"ב מ"א, ו'תורת כהנים' פרק זבים פרשתא א, א.
42) שם, פרשת תזריע פרשתא א, א. 43) נדה לד, א.
44) עבודה זרה לו, ב. 45) שם לז, א. 46) טבעית.
47) תרומה וקדשים שנטמאו טומאה דאורייתא צריך לשרפם, וכשנטמאו מדרבנן אסור לשרפם ולאבדם בידיים.
48) המלים "מן התורה" אינן אלא בדפוס רומא (ר"מ), ולא בכת"י תימן. והגירסא הנכונה היא זו שבכת"י הנד': "אע"פ שהם נקיים מדם וזוב", פירוש, שלא ראו דם (הגויה) וזוב (הגוי). הכל כאן ברור, וביאור מיותר. [כנראה טעה המעתיק בפירוש המלה "נקיים", וחשב שהכוונה אינם טמאים,

ולפיכך הוסיף את המלים "מן התורה", שהרי מדרבנן מטמאים, אולם הפירוש הנכון הוא כמו שכתבנו, שהם נקיים ולא ראו דם או זוב). 49) כאן הכוונה גזירת חכמים. 50) ראה למעלה פ"א ה"ז. 51) שלא כדם ישראלית שמטמא לח ויבש. כבית־הלל במשנה שם.

יום חמישי כ"ד סיון ה'תשע"ט

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) יבאר הבועל נידה אם הוא כנידה, והבא על הזבה או שומרת יום או יולדת, הנשים הטמאות למפרע ומה דינן.

א. בּוֹעֵל נִדָּה - כְּנִדָּה[2], שֶׁהוּא אָב מֵאָבוֹת הַטֻּמְאָה שֶׁל תּוֹרָה. מְטַמֵּא כֵּלִים בְּמַגָּע, וּמְטַמֵּא אָדָם בְּמַשָּׂא[3] וּבְמַגָּע, וּמְטַמֵּא בְּהֶסֵּט[4], וּמְטַמֵּא מִשְׁכָּב וּמֶרְכָּב כְּנִדָּה[5].

2) שנאמר (ויקרא טו, כד): "ואם שכוב ישכב איש אותה ותהי נדתה עליו". פירוש, הבועל טמא כנדה, 'תורת כהנים' פרשת זבים פ"ז, ה"ג. 3) אם הטהור נשא את בועל הנדה, או להיפך, נטמא אע"פ שלא נגע בו. 4) ולא נשא אותו – נטמא (מכאן יש ללמוד, שלדעת רבינו טומאת משא פירושה אפילו לא הניד את הטומאה, שאם לא כן, אין לך משא שאינן היסט. ראה 'תפארת ישראל' בהקדמתו לטהרות, אות ו). 5) לא כנדה ממש, שהרי משכב ומרכב של נדה הוא אב הטומאה, ושל בועל נדה דינו כראשון לטומאה, כמו שמבאר רבינו בה"ב, והתכוון רק ללמדנו, שמטמא משכב ומרכב אע"פ שלא נגע בהם כדין נדה, מה־שאין־כן בטמאים אחרים. לקמן פרק ששי יתבאר מה בין משכב למרכב (ראה משנה־למלך כאן).

ב. אֵין מִשְׁכַּב בּוֹעֵל נִדָּה וּמֶרְכָּבוֹ כְּמִשְׁכַּב נִדָּה וּמֶרְכָּבָהּ. שֶׁהַמִּשְׁכָּב אוֹ הַמֶּרְכָּב שֶׁדָּרְסָה עָלָיו נִדָּה - אָב מֵאָבוֹת הַטֻּמְאָה, וּמִשְׁכַּב בּוֹעֵל נִדָּה וּמֶרְכָּבוֹ - וְלַד טֻמְאָה[6], כְּכֵלִים שֶׁנּוֹגֵעַ בָּהֶן, שֶׁאֵינָן מְטַמְּאִין אָדָם וְלֹא כֵּלִים אֶלָּא אֲכָלִין וּמַשְׁקִין בִּלְבַד. וְלָמָּה נִגְרְעָה טֻמְאַת מִשְׁכָּבוֹ מִטֻּמְאַת מִשְׁכָּבָהּ?[7] מִפְּנֵי שֶׁנֶּאֱמַר בְּבוֹעֵל נִדָּה: וּתְהִי נִדָּתָהּ עָלָיו וְטָמֵא שִׁבְעַת יָמִים; וְנֶאֱמַר בּוֹ: כָּל הַמִּשְׁכָּב אֲשֶׁר יִשְׁכַּב עָלָיו יִטְמָא. מֵאַחַר שֶׁנֶּאֱמַר: וּתְהִי נִדָּתָהּ עָלָיו, אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁהוּא מְטַמֵּא מִשְׁכָּב?! וְלָמָּה נֶאֱמַר? מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁהַכָּתוּב נִתְּקוֹ[8] מִטֻּמְאָה חֲמוּרָה, מִלְּטַמֵּא אָדָם וְכֵלִים, וּתְלָאוֹ בִּטֻּמְאָה קַלָּה, שֶׁיִּהְיֶה מִשְׁכָּבוֹ וָלָד, וְלֹא יְטַמֵּא אָדָם וְכֵלִים אֶלָּא אֲכָלִין וּמַשְׁקִין בִּלְבַד, כִּשְׁאָר וַלְדוֹת הַטֻּמְאוֹת.

6) נדה לב, ב. 7) הלא כתבה תורה: "ותהי נדתה עליו", ומשמע שדינו כנידה ממש? 8) שם לג, א.

ג. אֶחָד הַבָּא עַל הַנִּדָּה אוֹ עַל שׁוֹמֶרֶת יוֹם כְּנֶגֶד יוֹם[9] אוֹ עַל הַיּוֹלֶדֶת. [בֵּין כְּדַרְכָּן בֵּין שֶׁלֹּא כְּדַרְכָּן.] אֶחָד הַמַּעֲרֶה[10] וְאֶחָד הַגּוֹמֵר. בֵּין גָּדוֹל שֶׁבָּא עַל הַקְּטַנָּה בֵּין קָטָן שֶׁבָּא עַל הַגְּדוֹלָה - מִתְטַמֵּא מִשּׁוּם בּוֹעֵל נִדָּה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁהָיָה הַבּוֹעֵל בֶּן תֵּשַׁע שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד[11], וְהַנִּבְעֶלֶת הָיְתָה בַּת שָׁלֹשׁ שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד[12]; אֲבָל פָּחוֹת מִכָּאן - אֵינוֹ מִתְטַמֵּא מִשּׁוּם בּוֹעֵל נִדָּה, אֶלָּא מִשּׁוּם נוֹגֵעַ בְּנִדָּה בִּלְבַד, שֶׁהוּא וָלָד וְאֵינוֹ אָב. וְכֵן בּוֹעֵל הַזָּב - הֲרֵי הוּא כְּנוֹגֵעַ בּוֹ[13]. וְאֶחָד הַנּוֹגֵעַ בַּזָּב אוֹ הַנִּבְעֶלֶת מִן הַזָּב[14].

9) ראה למעלה פ"א ה"ב בהערות דין ג, וד. 10) 'תורת כהנים' שם ה"א. ראה פ"א מהל' איסורי ביאה ה"י. 11) נדה מה, א. 12) שם מד, ב. 13) שם עג, א. 14) שם דרשו: היא מטמאה את בועלה, ואין הזב מטמא מה שהוא בועל.

ד. הַנִּדָּה וְהַזָּבָה וְשׁוֹמֶרֶת יוֹם כְּנֶגֶד יוֹם וְהַיּוֹלֶדֶת אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא רָאַתָה דָּם - כֻּלָּם מְטַמְּאוֹת לְמַפְרֵעַ מֵעֵת לְעֵת אוֹ מִפְּקִידָה לִפְקִידָה[15]. וְזֶהוּ הַנִּקְרָא מֵעֵת לְעֵת שֶׁבַּנִּדָּה. כֵּיצַד? אִשָּׁה שֶׁהָיְתָה טְהוֹרָה וְאֵין לָהּ וֶסֶת[16], וּבָדְקָה עַצְמָהּ בְּשַׁחֲרִית וּמָצְאָה טְהוֹרָה, וּבַחֲצִי הַיּוֹם בָּדְקָה עַצְמָהּ וּמָצְאָה דָּם - הֲרֵי כָּל הַטְּהָרוֹת שֶׁעָשְׂתָה מִשְּׁעַת פְּקִידָה רִאשׁוֹנָה עַד שְׁעַת פְּקִידָה שְׁנִיָּה טְמֵאוֹת לְמַפְרֵעַ[17]. וְכֵן אִם בָּדְקָה הַיּוֹם וּמָצְאָה טְהוֹרָה, וּלְאַחַר שְׁנַיִם אוֹ שְׁלֹשָׁה יָמִים בָּדְקָה וּמָצְאָה דָּם - כָּל הַטְּהָרוֹת שֶׁעָשְׂתָה מֵעֵת שֶׁבָּדְקָה וּמָצְאָה דָּם עַד עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע שָׁעוֹת[18] לְמַפְרֵעַ טְמֵאוֹת. וְעַד[19] שֶׁלְּאַחַר הַתַּשְׁמִישׁ - הֲרֵי הוּא כִּפְקִידָה, וְשֶׁלִּפְנֵי הַתַּשְׁמִישׁ - אֵינוֹ כִּפְקִידָה, מִפְּנֵי שֶׁאֵינָהּ בּוֹדֶקֶת בּוֹ יָפֶה[20].

15) מבדיקה לבדיקה. 16) זמן קבוע לראיית דם. רוב הנשים רואות דם אחת לחודש ביום מסוים. ואם ראתה שלוש פעמים באותו יום בחודש בשלושה חדשים רצופים, נקבע לה וסת ביום זה. 17) חוששים שמא בא הדם תיכף אחרי הבדיקה הראשונה ולא הרגישה בו. 18) אבל הטהרות שנגעה בהן לפני מעת לעת – טהורות, אף־על־פי שלא בדקה עצמה זמן רב. כחכמים במשנה, נדה ב, א. 19) המטלית שבדקה בו. 20) שם ה, א.

ה. אִשָּׁה שֶׁיֵּשׁ לָהּ וֶסֶת וְרָאַתָה דָּם בִּשְׁעַת וִסְתָּהּ - דַּיָּהּ שְׁעָתָהּ[21] וְאֵינָהּ טְמֵאָה לְמַפְרֵעַ[22]. הִגִּיעַ שְׁעַת וִסְתָּהּ וְלֹא בָּדְקָה עַצְמָהּ, וּלְאַחַר יָמִים בָּדְקָה עַצְמָהּ וּמָצְאָה דָּם - הֲרֵי זוֹ טְמֵאָה לְמַפְרֵעַ וַהֲרֵי הִיא בְּחֶזְקַת נִדָּה מִשְּׁעַת וִסְתָּהּ. וְזוֹ הִיא טֻמְאַת וִסְתוֹת הָאֲמוּרָה בְּכָל מָקוֹם. וְאִם מָצְאָה עַצְמָהּ טְהוֹרָה כְּשֶׁבָּדְקָה אַחַר הַוֶּסֶת - הֲרֵי זוֹ טְהוֹרָה[23].

21) מטמאת רק את הטהרות שנגעה בהן משעת וסתה ואילך. משנה, שם ב, א. 22) משנה, שם לט, א. והטעם, שאנו מניחים שהדם בא בזמן הקבוע. 23) שם טז, א - מחלוקת רב ושמואל, ופסק כרב בהתאם למקובל שהלכה

כרב נגד שמואל באיסורים. נימוקו של רב הוא: הבדיקה הוכיחה שלא בא דם ביום הוסת.

1 ו. כָּל אִשָּׁה[24] שֶׁיֵּשׁ לָהּ וֶסֶת[25] - תַּרְגִּישׁ בְּעַצְמָהּ:
2 מְפַהֶקֶת, אוֹ מִתְעַטֶּשֶׁת, אוֹ חוֹשֶׁשֶׁת[26] פִּי כְּרֵסָהּ[27]
3 וְשִׁפּוּלֵי מֵעֶיהָ[28], אוֹ אוֹחֲזָתָהּ צַמְרוּרִית[29], אוֹ רֹאשָׁהּ
4 כָּבֵד עָלֶיהָ אוֹ אֵיבָרֶיהָ כְּבֵדִין וְכַיּוֹצֵא בְּאֵלּוּ. וְיֵשׁ
5 אִשָּׁה שֶׁדַּרְכָּהּ לִרְאוֹת בְּעֵת שֶׁיַּתְחִיל בָּהּ מִקְרֶה אֶחָד
6 מֵאֵלּוּ מִיָּד בִּתְחִלָּתוֹ, וְיֵשׁ אִשָּׁה שֶׁתַּמְתִּין[30] בְּמִקְרֶה
7 זֶה שָׁעָה אוֹ שְׁתַּיִם וְאַחַר כָּךְ תִּרְאֶה הַדָּם בְּסוֹף
8 הַוֶּסֶת. הָיְתָה לְמוּדָה[31] לִהְיוֹת רוֹאָה בִּתְחִלַּת הַוֶּסֶת
9 - כָּל הַטְּהָרוֹת שֶׁעָשְׂתָה בְּתוֹךְ הַוֶּסֶת טְמֵאוֹת[32];
10 הָיְתָה לְמוּדָה לִהְיוֹת רוֹאָה בְּסוֹף הַוֶּסֶת - כָּל
11 הַטְּהָרוֹת שֶׁעָשְׂתָה בְּתוֹךְ הַוֶּסֶת טְהוֹרוֹת[33], וְאֵינָהּ
12 חוֹשֶׁשֶׁת אֶלָּא מִשָּׁעָה שֶׁדַּרְכָּהּ לִרְאוֹת עַד עֵת
13 שֶׁמָּצְאָה דָּם.

24) משנה, שם סג, א. 25) כשם שקובעת וסת לימים (ראה הלכה ד), כך קובעת וסת למקרים, והמשנה הנ"ל מתפרשת בגמרא שם בווסתות למקרים ("וסתות דגופא"), אולם מלשונו של רבינו כאן משמע שמדובר באשה שיש לה וסת קבוע איזה שהוא, ומטבען של הנשים שתופעות המנויות כאן קודמות לראיית הדם. 26) מרגישה כבדות וכאב. 27) מקום הטבור. 28) אותו מקום. 29) צמרמרות. 30) שתמשיך ותשאר במצב זה. 31) רגילה בכך. 32) אם בדקה בסוף הווסת ומצאה דם, אבל אם לא מצאה – טהורות, כמו שנתבאר בה"ה. 33) משנה, שם.

14 ז. הָרוֹאָה כֶּתֶם[34] - טְמֵאָה לְמַפְרֵעַ עַד עֵת הַפִּקִּידָה[35].
15 וְכֵן הַבֶּגֶד שֶׁנִּמְצָא עָלָיו הַכֶּתֶם טָמֵא לְמַפְרֵעַ[36]. וְעַד
16 כַּמָּה? עַד שֶׁתֹּאמַר: בָּדַקְתִּי הֶחָלוּק הַזֶּה וְלֹא הָיָה
17 עָלָיו כֶּתֶם. אֲפִלּוּ כִּבַּסְתּוּ וְלֹא בְּדָקַתּוּ[37] - טָמֵא מִקֹּדֶם
18 הַכִּבּוּס לְמַפְרֵעַ עַד שְׁעַת בְּדִיקָה. וַאֲפִלּוּ נִמְצָא הַכֶּתֶם
19 לַח[38] - חֲרֵי זֶה מְטַמֵּא לְמַפְרֵעַ עַד שְׁעַת הַבְּדִיקָה;
20 שֶׁאֲנִי אוֹמֵר: מִיָּמִים הָיָה שָׁם[39] וְעַתָּה נָפְלוּ עָלָיו מַיִם
21 וְנַעֲשָׂה לַח.

34) שם ד, ב - אם מצאה כתם של דם על גופה או על בגדה (דיני כתם מבוארים בהל' איסורי ביאה פ"ט). 35) אפילו אם עבר יותר ממעת לעת משעת הפקידה (רבינו בפירושו למשנה). יוצא מזה חומרא בכתם יותר מבראיית דם ממש, שהרי בראייה קובע הזמן הקצר יותר: או מעת לעת או שעת הבדיקה (ראה למעלה ה"ד). וטעמו של דבר מבואר בכסף־משנה בשם הר"י קורקוס, מפני שאפשר לה שלא להרגיש בכתם זמן רב, אבל אם היא מוצאת עכשיו דם ממש - אין לחשוש שמא בא לפני זמן רב. 36) הטהרות שנגעו בבגד אחרי שנבדק – טמאות. 37) כשהיא אומרת שלא בדקתו, אבל בסתם אנו תולים שבדקה לפני הכביסה. שם נו, ב. 38) אין אנו אומרים שהלחות מוכיחה שהכתם טרי ולא הספיק להתייבש. כתנא־קמא במשנה שם נו, א. 39) ונתייבש.

22 ח. וְכָל הַנָּשִׁים שֶׁדִּינָן שִׁעָתָן[40] - כִּתְמָן כִּרְאִיָּתָן[41],
23 וְאֵינוֹ מְטַמֵּא אוֹתָן לְמַפְרֵעַ. כָּל אֵלּוּ הַנָּשִׁים
24 הַטְּמֵאוֹת לְמַפְרֵעַ, בֵּין רָאֲתָה דָּם בֵּין מָצְאָה כֶּתֶם
25 - מְטַמְּאוֹת מִשְׁכָּב וּמֹרְכָּב לְמַפְרֵעַ לְטַמֵּא אָדָם
26 וּבְגָדִים. וְכֵן רֶקֶן וּמֵימֵי רַגְלֵיהֶן טְמֵאִין לְמַפְרֵעַ.
27 וַאֲפִלּוּ כְּלִי חֶרֶשׂ הַמֻּקָּף צָמִיד פָּתִיל[42] מְטַמְּאוֹת
28 אוֹתוֹ לְמַפְרֵעַ. אֲבָל אֵינָן מְטַמְּאוֹת אֶת הַבּוֹעֵל
29 לְמַפְרֵעַ מִשּׁוּם בּוֹעֵל נִדָּה, אֶלָּא מִשּׁוּם נוֹגֵעַ
30 בִּלְבַד[43]. אֲבָל הָרוֹאָה כֶּתֶם - הַבּוֹעֵל אוֹתָהּ מֵאַחַר
31 שֶׁנִּמְצָא הַכֶּתֶם טָמֵא מִשּׁוּם בּוֹעֵל נִדָּה[44].

40) אשה שיש לה וסת קבוע, וארבע נשים המנויות לקמן פ"ד ה"א. 41) דין הכתם כדין ראיית דם, כרבי חנינא בן אנטיגנוס שם ה, א. 42) כיסוי צמוד ומהודק לכלי. כלי חרס שכזה אינו מיטמא בטומאת מת וכדומה אלא בהיסט ע"י נדה וזב וזבה. 43) ואינו מטמא משכב ומושב. שם ו, א. כתנא־קמא בברייתא. 44) משנה, שם יד, א. "ומודים חכמים לרבי עקיבא ברואה כתם שמטמאה את בועלה".

32 ט. מְעֻבֶּרֶת שֶׁהוֹצִיא הָעֻבָּר אֶת יָדוֹ וְהֶחֱזִירָהּ - אִמּוֹ
33 טְמֵאָה לִדָּה[45]. וְטֻמְאַת יוֹלֶדֶת יָד[46], וְטֻמְאַת מֵעֵת
34 לְעֵת[47] אוֹ מִפִּקִּידָה לְפִקִּידָה לְמַפְרֵעַ כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[48],
35 וְטֻמְאַת וְסָתוֹת[49], וְטֻמְאַת כְּתָמִים[50] - הַכֹּל מִדִּבְרֵי
36 סוֹפְרִים. וְטֻמְאָתָן מְסֻפֶּקֶת. לְפִיכָךְ אֵין שׁוֹרְפִין עֲלֵיהֶן
37 תְּרוּמָה וְקָדָשִׁים[51], אֶלָּא תּוֹלִין[52]. וְכֵן חֵלֶב שֶׁנַּעֲשׂוּ
38 עַל טָהֲרַת הַקֹּדֶשׁ[53] שֶׁנִּטְמְאוּ בְּאֵלּוּ - תּוֹלִין. אֲבָל
39 הַנַּעֲשִׂים עַל טָהֲרַת הַתְּרוּמָה, וְחֵלֶב הַטְּבוּלִין
40 לְחַלָּה[54] - אֵין מִתְטַמְּאִין[55] בְּכָל אֵלּוּ הַטֻּמְאוֹת שֶׁהֵן
41 מִדִּבְרֵיהֶן. נִמְצֵאתָ אוֹמֵר, שֶׁכָּל אַחַת מֵאֵלּוּ הַנָּשִׁים,
42 וּמִשְׁכָּבָן וּמֹרְכָּבָן וְרֶקֶן וּמֵימֵי רַגְלֵיהֶן, וּבוֹעֵל רוֹאָה
43 כֶּתֶם מֵאַחַר שֶׁנִּמְצָא הַכֶּתֶם, וּבוֹעֵל יוֹלֶדֶת מֵאַחַר
44 שֶׁיָּצָא הָאֵיבָר[56] וְחָזַר - כֻּלָּן אֲבוֹת טֻמְאוֹת מִדִּבְרֵי
45 סוֹפְרִים.

45) מימרא של רב הונא, שם כח, א. 46) בספרים שלפנינו, הקיפו בטעות בסוגריים את המלה "יד". הכוונה לדין שנאמר למעלה: "שהוציא העובר את ידו". ומשמיענו רבינו שטומאתה מדברי סופרים כמו הטומאות האחרות המנויות כאן. בדפוס רומא (ר"מ) ובכת"י תימן, אין סוגריים. 47) ראה למעלה ה"ד. נדה טו, א: "מעת לעת דרבנן". 48) המעתיק שמחק את המילה "יד", העמיד כאן נקודה ויש למחקה. 49) אשה שיש לה וסת קבוע ובדקה עצמה זמן מסויים אחרי שעת וסת ומצאה דם – טמאה למפרע עד שעת הוסת (ראה למעלה ה"ה). וטומאה למפרע זו היא מדרבנן. כרב נחמן בר יצחק לדעת רב, שם טז, א. 50) שם טו, א: "וכתמים דרבנן". 51) ראה למעלה פ"ב ה"י. 52) לא אוכלים אותם ולא שורפים. נשארים ועומדים בספק. 53) חסידים הראשונים הקפידו שחוליהם ייעשו באותה הזהירות וההרחקה מכל טומאה המחייבות בקדשים, ויש מהם הקפידו רק כטהרת תרומה שהיא נמוכה

מטהרת קודש. 54) עיסה שלא הפרישו ממנה חלה, נקראת "טבל". 55) שם. ודף ז, א כלשון אחרון. 56) של העובר.

יום שישי כ"ה סיון ה'תשע"ט

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

1) יבאר הנשים שדיין שעתן ואינן מטמאות למפרע, תקנת חכמים שבכל יום בודקות עצמן שחרית וערבית, כל הכתמים הבאים מבין ישראל או מהגויים, הכשר כתמים המטמאים, והאשה שמתה ויצאה ממנה דם.

1 **א. אַרְבַּע נָשִׁים דַּיָּן שְׁעָתָן[2] וְאֵינָן מְטַמְּאוֹת לְמַפְרֵעַ.**
2 **וְאֵלּוּ הֵן: מְעֻבֶּרֶת וּמְנִיקָה, וּבְתוּלָה וּזְקֵנָה. אֵי זוֹ הִיא**
3 **מְעֻבֶּרֶת? מִשֶּׁיֵּכַר עֻבָּרָהּ[3]. הָיְתָה בְּחֶזְקַת מְעֻבֶּרֶת**
4 **וְרָאֲתָה דָּם, וְאַחַר כָּךְ הִפִּילָה רוּחַ[4] אוֹ דָּבָר שֶׁאֵינוֹ**
5 **וָלָד - הֲרֵי זוֹ בְּחֶזְקָתָהּ[5] וְדַיָּהּ שְׁעָתָהּ. רָאֲתָה דָּם וְאַחַר**
6 **כָּךְ הֵכַּר עֻבָּרָהּ[6] - הֲרֵי זוֹ מְטַמְּאָה לְמַפְרֵעַ כְּכָל**
7 **הַנָּשִׁים. אֵי זוֹ הִיא מְנִיקָה? כָּל עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה**
8 **חֹדֶשׁ מִיּוֹם הַלֵּדָה. אֲפִלּוּ מֵת בְּנָהּ בְּתוֹךְ זְמַן זֶה אוֹ**
9 **שֶׁגְּמָלַתְּהוּ אוֹ נְתָנַתְּהוּ לִמְנִיקָה - דַּיָּהּ שְׁעָתָהּ. אֲבָל**
10 **אַחַר עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה חֹדֶשׁ, אַף עַל פִּי שֶׁהִיא מְנִיקָה**
11 **וְהוֹלֶכֶת - הֲרֵי זוֹ טְמֵאָה לְמַפְרֵעַ כְּכָל הַנָּשִׁים. אֵי זוֹ**
12 **הִיא בְּתוּלָה? כֹּל שֶׁלֹּא רָאֲתָה דָּם מִיָּמֶיהָ. בְּתוּלַת**
13 **דָּמִים[7] אָמְרוּ, לֹא בְּתוּלַת בְּתוּלִים[8]. כֵּיצַד? אֲפִלּוּ**
14 **נִשֵּׂאת וְרָאֲתָה דָּם מֵחֲמַת נִשּׂוּאִין[9], אוֹ יָלְדָה וְרָאֲתָה**
15 **דָּם מֵחֲמַת לֵדָה - עֲדַיִן הִיא בְּתוּלָה לְעִנְיַן טֻמְאָה**
16 **וְדַיָּהּ שְׁעָתָהּ. אֵי זוֹ הִיא זְקֵנָה? כֹּל שֶׁעָבְרוּ עָלֶיהָ**
17 **שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים סָמוּךְ לְזִקְנוּתָהּ וְלֹא רָאֲתָה דָּם. וְאֵי**
18 **זוֹ הִיא סָמוּךְ לְזִקְנוּתָהּ? כֹּל שֶׁחַבְרוֹתֶיהָ קוֹרְאוֹת לָהּ**
19 **זְקֵנָה בְּפָנֶיהָ וְאֵינָהּ מַקְפֶּדֶת[10]. עָבְרוּ עָלֶיהָ שָׁלֹשׁ**
20 **עוֹנוֹת[11] וְרָאֲתָה, וְחָזְרוּ וְעָבְרוּ עָלֶיהָ שָׁלֹשׁ עוֹנוֹת**
21 **אֲחֵרוֹת אוֹ פָּחוֹת אוֹ יָתֵר[12] וְרָאֲתָה - הֲרֵי הִיא כְּכָל**
22 **הַנָּשִׁים וּמְטַמְּאָה לְמַפְרֵעַ.**

2) אינן טמאות למפרע (ראה למעלה פרק ג הלכה ה). 3) שם ה, ב אמר סומכוס בשם רבי מאיר, שהכרת העובר היא שלושה חדשים אחר תחילת העיבור. 4) שלפוחית מליאה רוח. 5) בחזקת מעוברת ואין אנו אומרים שההפלה הפסיקה את העיבור. 6) סמוך לראייתה. 7) שלא ראתה דם לפני כן. 8) שלא נבעלה. 9) מחמת בעילה, והדמים הם דם בתולים. 10) ואף על פי שהיא מתביישת. 11) עונה היא שלושים יום. 12) ימי העונות לא היו מכוונות בדיוק לימי העונות הראשונות.

23 **ב. בְּתוּלָה[13] שֶׁרָאֲתָה דָּם אֲפִלּוּ שׁוּפַעַת[14] כָּל שִׁבְעָה**
24 **אוֹ דוֹלֶפֶת[15] - הֲרֵי זוֹ פַּעַם אַחַת[16]. רָאֲתָה דָּם וּפָסְקָה**
25 **וְחָזְרָה וְרָאֲתָה - הֲרֵי זוֹ שְׁתֵּי פְּעָמִים.**

13) בתולת דמים. 14) בלי הפסק. 15) טיפה אחר טיפה בלי הפסק ניכר. 16) ודיה שעתה.

26 **ג. תִּינֹקֶת שֶׁלֹּא הִגִּיעַ זְמַנָּהּ[17] לִרְאוֹת וְרָאֲתָה דָּם פַּעַם**
27 **רִאשׁוֹנָה וּשְׁנִיָּה - דַּיָּהּ שְׁעָתָהּ; רָאֲתָה פַּעַם שְׁלִישִׁית**
28 **- מְטַמְּאוֹת לְמַפְרֵעַ[18]. [עָבְרוּ עָלֶיהָ שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים[19]**
29 **וְאַחַר כָּךְ רָאֲתָה - דַּיָּהּ שְׁעָתָהּ][20]; עָבְרוּ עָלֶיהָ שְׁלֹשָׁה**
30 **חֳדָשִׁים אֲחֵרִים וְאַחַר כָּךְ רָאֲתָה - דַּיָּהּ שְׁעָתָהּ; עָבְרוּ**
31 **עָלֶיהָ שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים אֲחֵרִים וְרָאֲתָה - מְטַמְּאָה**
32 **לְמַפְרֵעַ[21].**

17) בגיל למטה משתים עשרה שנה ויום אחד או טרם שצמחו לה שתי שערות במקום מסוים. הרשב"א בתורת הבית הארוך (מביאו הכסף משנה כאן) מפרש טעם דינים אלה ואומר: סתם תינוקת שלא הגיע זמנה לראות אין לה דמי נידות ואם ראתה פעם אחת הרי זה מקרה שאינו מעיד על שינוי טבעה, ולפיכך ראיה שנייה נידונה כראשונה ואינה מחזקת את כוחה של הראשונה, אבל כשראתה פעם שלישית מעידות השתיים על הראשונה שקדמה להן שאינה מקרה והוחזקה תינוקת זו בדם נידות. 18) מעת לעת או מפקידה לפקידה. והמדובר בראיה שלישית, אבל שתי הראיות הראשונות נשארו כדינן ודיין שעתן אף על פי שהוברר הדבר שלא היו מקריות, וטעמו של דבר, מפני שהטומאה למפרע אינה מן התורה הקילו בה בתינוקת. 19) בלי ראיה, אנו אומרים נסתלקו דמיה. 20) נידונה כראיה ראשונה. 21) בראיה השלישית, אבל שתי הראיות הראשונות אינן מטמאות למפרע.

33 **ד. תִּינֹקֶת שֶׁהִגִּיעַ זְמַנָּהּ לִרְאוֹת וְרָאֲתָה פַּעַם רִאשׁוֹנָה**
34 **- דַּיָּהּ שְׁעָתָהּ; שְׁנִיָּה - מְטַמְּאָה לְמַפְרֵעַ[22]. עָבְרוּ**
35 **עָלֶיהָ שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים[23] וְאַחַר כָּךְ רָאֲתָה - דַּיָּהּ**
36 **שְׁעָתָהּ[24]; עָבְרוּ עָלֶיהָ שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים אֲחֵרִים וְאַחַר**
37 **כָּךְ רָאֲתָה - מְטַמְּאָה לְמַפְרֵעַ[25].**

22) אם הגיע זמנה לראות, היינו כשגילה משתים עשרה שנים ויום אחד ולמעלה וצמחו לה שתי שערות, דמי נידה מצויים בה ולפיכך ראיה שנייה מעידה על בגרותה לדבר זה וזו היא בתולת דמים שבהלכה א בפרק זה. 23) ללא ראיה. 24) ההפסק הזה מוכיח שלא הגיעה עדיין לנידות קבועה. 25) אומרים אנו שכך הוא וסת שלה.

38 **ה. מְעֻבֶּרֶת וּמְנִיקָה וּזְקֵנָה וּבְתוּלָה שֶׁהִגִּיעַ זְמַנָּם**
39 **לִרְאוֹת שֶׁרָאוּ רְאִיָּה רִאשׁוֹנָה - דַּיָּן שְׁעָתָן; רָאוּ פַּעַם**
40 **שְׁנִיָּה - מְטַמְּאוֹת לְמַפְרֵעַ כְּכָל הַנָּשִׁים, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.**
41 **וְאִם רָאוּ הָרִאשׁוֹנָה בְּאֹנֶס[26] - אַף בַּשְּׁנִיָּה דַּיָּן שְׁעָתָן.**

26) כגון שקפצה או נבהלה. אף על פי שראייה באונס מטמאה, אינה מועילה להוציאה מחזקת סילוק דמים.

42 **ו. מְעֻבֶּרֶת אוֹ מְנִיקָה שֶׁרָאֲתָה דָּם וְעָבְרוּ עָלֶיהָ**
43 **שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים וְאַחַר כָּךְ רָאֲתָה - דַּיָּהּ שְׁעָתָהּ; עָבְרוּ**
44 **עָלֶיהָ שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים אֲחֵרִים וְרָאֲתָה פַּעַם שְׁנִיָּה,**
45 **שֶׁהִיא שְׁלִישִׁית לִרְאִיָּה רִאשׁוֹנָה - מְטַמְּאוֹת**
46 **לְמַפְרֵעַ[27]. הָרוֹאָה דָּם אַחַר דַּם טָהֹר[28] בְּתוֹךְ עֶשְׂרִים**
47 **וְאַרְבַּע שָׁעוֹת[29] - דַּיָּהּ שְׁעָתָהּ. וְכֹל שֶׁדַּיָּהּ שְׁעָתָהּ, אַף**

עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ מְטַמְּאָה לְמַפְרֵעַ - צְרִיכָה שֶׁתִּבְדֹּק עַצְמָהּ תָּמִיד. וְכָל אִשָּׁה הַמַּרְבָּה לִבְדֹּק - מְשֻׁבַּחַת; חוּץ מִן הַנִּדָּה וְיוֹשֶׁבֶת עַל דַּם טֹהַר, שֶׁאֵין הַבְּדִיקָה מוֹעֶלֶת לָהֶן כְּלוּם[30].

27) במשנה שם (ז, ב) שנינו: "רבי יוסי אומר, מעוברת או מניקה שעברו עליהן שלוש עונות (ולא ראו) דיין שעתן". ומפרש רבינו שהמדובר, כשראתה דם ואחרי כן עברו עליה שלוש עונות ולא ראתה, ורבי יוסי ממשיך ואומר: בראייה ראשונה, אבל בשנייה מטמאה מעת לעת, וזה לא כפירוש רש"י. 28) דם של יולדת מיום שמיני ללידת זכר עד יום ארבעים ומיום חמישה עשר ללידת נקיבה עד שמונים נקרא דם טוהר ואינו מטמא. 29) משעה שנגמרו ימי דם טוהר. 30) בימי נידות אפילו אם לא תמצא כלום היא נשארת בטומאתה, ובימי דם טוהר אפילו אם תמצא דם היא טהורה ולפיכך הבדיקה מיותרת.

ז. חֲכָמִים תִּקְּנוּ לָהֶן לִבְנוֹת יִשְׂרָאֵל לִהְיוֹת בּוֹדְקוֹת עַצְמָן בְּכָל יוֹם, בְּשַׁחֲרִית[31] מִפְּנֵי טְהָרוֹת שֶׁל עַרְבִית[32], וּבְעַרְבִית[33] מִפְּנֵי טְהָרוֹת שֶׁל שַׁחֲרִית[34]. וְכָל אוֹכֶלֶת תְּרוּמָה[35] בּוֹדֶקֶת בְּשָׁעָה שֶׁאוֹכֶלֶת בִּתְרוּמָה[36], וְכָל אִשָּׁה בּוֹדֶקֶת בְּשָׁעָה שֶׁעוֹבֶרֶת[37] לְשַׁמֵּשׁ מִטָּתָהּ מִפְּנֵי הַטְּהָרוֹת[38]. אֲבָל אִם לֹא הָיְתָה עוֹסֶקֶת בִּטְהָרוֹת - אֵינָהּ צְרִיכָה בְּדִיקָה לְבַעְלָהּ; שֶׁכָּל הַנָּשִׁים שֶׁיֵּשׁ לָהֶן וֶסֶת[39] - בְּחֶזְקַת טָהֳרָה לְבַעְלֵיהֶן[40], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּעִנְיָן נִדָּה.

31) צריכה לבדוק. 32) הערב שעבר, אם לא תבדוק שחרית ותראה דם במשך היום ייטמאו למפרע כל הטהרות שעשתה אחר הבדיקה האחרונה. 33) בודקת. 34) שנגעה בהן במשך היום. 35) בת כהן שלא נישאה לישראל או ללוי, אשת כהן ושפחתו הכנענית. 36) וטמא אסור לאכול תרומה. 37) כלומר, לפני תשמיש. 38) שם יא, ב. פירוש, מפני שהיא צריכה לבדוק עצמה אחר תשמיש מפני הטהרות, שמא ראתה דם מחמת תשמיש חייבוה לבדוק גם לבעלה, היינו לפני תשמיש. 39) זמן קבוע לראיית דם נידות. 40) משמע, שאשה שאין לה וסת קבוע חייבת לבדוק לבעלה אף על פי שאינה עוסקת בטהרות וכן פסק רבינו בפירוש בפרק ד מהלכות איסורי ביאה הלכה ט.

ח. חֶזְקַת בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא הִגִּיעוּ לְפִרְקָן[41] בְּחֶזְקַת טָהֳרָה[42], וְאֵין הַנָּשִׁים בּוֹדְקוֹת אוֹתָן; אֲבָל מִשֶּׁהִגִּיעוּ לְפִרְקָן צְרִיכוֹת בְּדִיקָה[43], וְנָשִׁים בּוֹדְקוֹת אוֹתָן.

41) שלא הגיע זמנן לראות דם נידות. ראה למעלה הלכה ד. 42) מניחים אנו שלא ראו והן טהורות לכל דבר. 43) מניחים אנו, שכבר זב ממנה דם נידות ולא הבחינה בדבר מחוסר ידיעה ואין לסמוך על בדיקתה כל זמן שאינה בקיאה בבדיקה ולפיכך נשים מבוגרות בודקות אותה.

ט. הַחֵרֶשֶׁת[44] וְהַשּׁוֹטָה וּמִי שֶׁנִּטְרְפָה דַעְתָּהּ בְּחֹלִי, אִם יֵשׁ לָהֶן פִּקְחוֹת מְתַקְּנוֹת אוֹתָן[45] - הֲרֵי אֵלּוּ אוֹכְלוֹת בִּתְרוּמָה.

44) אינה שומעת ואינה מדברת ודינה כשוטה. 45) בודקות ומטבילות אותן אם היא צריכה טבילה.

י. כָּל הַכְּתָמִים[46] הַבָּאִים מִבֵּין יִשְׂרָאֵל[47] - בְּחֶזְקַת טֻמְאָה, וְהַבָּאִים מִבֵּין הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים - בְּחֶזְקַת טְהוֹרִין[48]. וְהַנִּמְצָאִים בְּעָרֵי יִשְׂרָאֵל - טְהוֹרִים, שֶׁלֹּא נֶחְשְׁדוּ יִשְׂרָאֵל לְהַשְׁלִיךְ כִּתְמֵיהֶן, אֶלָּא מַצְנִיעִין אוֹתָם[49]. לְפִיכָךְ, כָּל הַכְּתָמִים הַנִּמְצָאִים בְּכָל מָקוֹם - טְהוֹרִין, חוּץ מִן הַנִּמְצָאִים בְּחוֹרִים[50] וּסְבִיבוֹת בֵּית הַטֻּמְאָה[51]. וְכֻלָּן טֻמְאָתָן בְּסָפֵק, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[52].

46) בגדים שעליהם כתמי דם. 47) ראינו שבאו מבין ישראל. 48) לא גזרו טומאה על כתמיהן, אף על פי שגזרו על דמן (ראה למעלה פרק ג הלכה ט). 49) ולפיכך יש להניח שכתמי גויות הם. 50) שהם מקום מוצנע. 51) חדר מיוחד לנשים בימי טומאתן (רש"י שם). 52) בפרק ט מהלכות איסורי ביאה הלכה א. הספק הוא, שמא דם זה אינו מן החדר שדמיו טמאים אלא מן הפרוזדור, שדמיו טהורים.

יא. כָּל הַכְּתָמִים הַטְּמֵאִין מַעֲבִירִין עֲלֵיהֶן[53] שִׁבְעָה סַמְמָנִין, וְאַחַר כָּךְ - בֵּין עָבַר הַכֶּתֶם בֵּין לֹא עָבַר - מַטְבִּילוּ וְטָהוֹר[54]. שֶׁאִם לֹא עָבַר כְּלָל - הֲרֵי הוּא צָבַע; וְאִם עָבַר אוֹ כָּהָה - הֲרֵי זֶה כֶּתֶם, וּמֵאַחַר שֶׁעָבְרוּ עָלָיו הַסַּמְמָנִין כְּבָר בָּטֵל, אַף עַל פִּי שֶׁרְשׁוּמוֹ נִכָּר. וַאֲפִלּוּ כֶּתֶם שֶׁל דַּם נִדּוֹת וַדַּאי - כֵּיוָן שֶׁהֶעֱבִיר עָלָיו שִׁבְעָה סַמְמָנִים בָּטֵל[55], וּמַטְבִּילוּ וְעוֹשֶׂה טְהָרוֹת עַל גַּבָּיו.

53) מכבסים את מקום הכתם. 54) פליאה, שהרי במשנה כתוב בפירוש, שאם לא עבר "הרי זה צבע וכו' ואינו צריך להטביל". ורבינו עצמו כותב כאן: "הרי הוא צבע" ואם כן למה צריך טבילה? ופירש בכסף משנה, שמפני שהיה על הבגד ספק טומאה טעון טבילה, ומה שאמרו במשנה אינו צריך להטביל פירושו, אינו צריך טבילה שניה, אחר הכביסה כשהטבילו לפני הכביסה. ובמשנה המדובר כשהטביל לפני הכביסה, ואם עבר צריך להטבילו שנית. [וקשה להבין מה מועילה הטבילה לפני הכביסה, הלא הכתם קיים ומטמא גם אחרי הטבילה?]. 55) אפילו אם ניכר רושם הכתם רואים אותו כאילו אינו, מפני שאין דרכם של אנשים להקפיד על הרושם שנשאר אחרי כביסה יסודית שכזו (רב אשי שם בראש העמוד).

יב. בֶּגֶד שֶׁאָבַד[56] בּוֹ כֶּתֶם - מַעֲבִירִין עַל כָּל הַבֶּגֶד שִׁבְעָה סַמְמָנִים וּמַטְבִּילוּ. אָבְדָה בּוֹ שִׁכְבַת זֶרַע: אִם הָיָה חָדָשׁ[57] - בּוֹדְקוֹ בְּמַחַט[58]; וְאִם הָיָה שָׁחוּק[59] - בּוֹדְקוֹ בַּחַמָּה[60].

56) מקום הכתם אינו ידוע, אבל ברור הדבר שיש בו כתם. 57) אם הבגד חדש. 58) עובר בחודו של מחט על שטח הבגד וכשיגיע למקום הזרע יתעכב המחט. 59) בגד ישן שנשחק. 60) מעמידו נגד השמש וקרניה חודרות לעיני המסתכל מפני שהבגד שחוק, אבל המקום שנבלע בו הזרע

הוא סתום, ואין אור השמש נראה. ובגד חדש כולו עבה ואין האור עובר בו.

יג. בֶּגֶד[61] שֶׁהָיָה עָלָיו כֻּתֶּם וְהִטְבִּילוֹ וְעָשָׂה עַל גַּבָּיו טְהָרוֹת, וְאַחַר כָּךְ הֶעֱבִיר עַל הַכֻּתֶּם שִׁבְעַת הַסַּמְמָנִים וְלֹא עָבַר - הֲרֵי זֶה צָבַע, וְהַטְּהָרוֹת שֶׁעָשָׂה טְהוֹרוֹת, וְאֵין צָרִיךְ לְהַטְבִּילוֹ פַּעַם אַחֶרֶת. וְאִם עָבַר הַכֻּתֶּם אוֹ כָּהָה עֵינוֹ - הֲרֵי זֶה כֻּתֶּם, וְהַטְּהָרוֹת טְמֵאוֹת[62], שֶׁהֲרֵי הִקְפִּיד עַל הַכֻּתֶּם לַהֲסִירוֹ, וְצָרִיךְ לְהַטְבִּילוֹ פַּעַם שְׁנִיָּה לְטַהֲרוֹ.

61) עיקרי הדינים שבהלכה זו נאמרו כבר בהלכה יא והוכפלו כאן מפני דיני הטהרות שנעשו על גבו לפני הכיבוס, שלא נאמרו שם. 62) מלשונו משמע שהמדובר בטהרות שנעשו לפני הכביסה, אבל ברור שגם אלה שנעשו אחר הכביסה לפני הטבילה - טמאות.

יד. כֻּתֶּם שֶׁהֶעֱבִיר עָלָיו שִׁשָּׁה סַמְמָנִים וְלֹא עָבַר, וְאַחַר כָּךְ הֶעֱבִיר עָלָיו צִפּוֹן[63] וְעָבַר - הֲרֵי הַטְּהָרוֹת שֶׁנַּעֲשׂוּ עַל גַּבָּיו טְמֵאוֹת. אַף עַל פִּי שֶׁהַצִּפּוֹן מַעֲבִיר הַצֶּבַע[64], הוֹאִיל וְלֹא הֶעֱבִיר עָלָיו שִׁבְעַת הַסַּמְמָנִין - הֲרֵי זֶה בְּחֶזְקַת כֻּתֶּם[65], וְשֶׁמָּא אִלּוּ הֶעֱבִיר הַשִּׁבְעִי הָיָה עוֹבֵר. הֶעֱבִיר עָלָיו שִׁבְעַת הַסַּמְמָנִים וְלֹא עָבַר, וְחָזַר וְהֶעֱבִירָן עָלָיו פַּעַם שְׁנִיָּה וְעָבַר[66] - כָּל הַטְּהָרוֹת שֶׁנַּעֲשׂוּ עַל גַּבָּיו בֵּין תִּכְבֹּסֶת רִאשׁוֹנָה לִשְׁנִיָּה טְהוֹרוֹת[67], וְכָל הַטְּהָרוֹת שֶׁנַּעֲשׂוּ עַל גַּבָּיו אַחַר תִּכְבֹּסֶת שְׁנִיָּה טְמֵאוֹת; הוֹאִיל וְגִלָּה דַּעְתּוֹ שֶׁהוּא מַקְפִּיד עָלָיו וְרוֹצֶה לְהוֹצִיא רִשּׁוּמוֹ - הֲרֵי זֶה טָמֵא עַד שֶׁיִּבַּטְּלוּ[68] וְיַטְבִּילוּ. כְּבָר בֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת אִסּוּרֵי בִּיאָה שִׁבְעַת הַסַּמְמָנִין שֶׁמַּעֲבִירִין עַל הַכֻּתֶּם מָה הֵן וְהֵיאַךְ מַעֲבִירִין אוֹתָן.

63) רש"י מפרש: "שאבון בלעז", פירוש, סבון. 64) ואם כן אפשר שאין כאן דם כלל (ראה פרק ט מהלכות איסורי ביאה הלכה לו ומגיד משנה שם). 65) מכיוון שחכמים הצריכו בדיקה אין לטהרו בלי אותה הבדיקה. 66) ברייתא שם: "העביר עליו שבעה סימנין ולא עבר, שנאן (חזר והעבירם) ועבר, טהרותיו טהורות". ופירשה רבי זירא שהכוונה לטהרות שנעשו בין תכבוסת ראשונה לשנייה אבל אלה שנעשו אחר תכבוסת שנייה - טמאות. 67) עבר דווקא, שהועילו מעשיו, אבל אם לא עבר אין הקפדתו מועילה לטמא. [והטהרות שלפני כיבוס ראשון טהורים מפני שכיבוס זה אינו מוכיח הקפדה לנקות הבגד, שהרי הוא רוצה שהכיבוס לא יועיל]. 68) שיבטל גם את הרישום שנשאר.

טו. הָאִשָּׁה שֶׁמֵּתָה וְיָצְאָה מִמֶּנָּה דָּם[69] - מְטַמֵּא מִשּׁוּם כֶּתֶם[70], שֶׁהַמָּקוֹר מְקוֹמוֹ טָמֵא[71]. אַף עַל פִּי שֶׁיָּצָא הַדָּם[72] אַחַר שֶׁמֵּתָה וְאֵין כָּאן נִדָּה, הוֹאִיל וּמִמָּקוֹם טָמֵא יָצָא - מְטַמֵּא טֻמְאַת כְּתָמִים[73]. וְאִם הָיָה בּוֹ רְבִיעִית - מְטַמֵּא בְּאֹהֶל[74] וּמְטַמֵּא מִשּׁוּם כֶּתֶם[75].

69) אפילו כל שהוא. 70) כלומר, משום דם נידות. 71) וכל הנמצא בו הוא אב הטומאה. 72) פירוש, שנעקר ממקומו במקור אחר מיתה, אבל אם נעקר מחיים ויצא לבית החיצון, אף על פי שלא יצא חוץ לגופה הרי זו נידה ממש (ראה פרק ה מהלכות איסורי ביאה הלכה ב). 73) טומאת נידות. 74) טומאת מת. כל דבר הראוי לקבל טומאה הנמצא באוהל שהמת בתוכו טמא שבעת ימים וטעון הזיית אפר פרה אדומה. ורביעית דם מן המת דינו לעניין זה כמת שלם. 75) לטמא משכב ומושב ומרכב כנידה ממש. מת חמור מנידה שהוא מטמא באוהל, ונידה חמורה שהיא מטמאה משכב ומושב ומרכב.

יום ש"ק כ"ו סיון ה'תשע"ט

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

1) יבאר שנידה זבה ויולדת והזב לעולם הם בטומאתם עד שיטבלו, ודין יולדת שירדה לטבול מטומאה לטהרה ונעקר דם ממנה בירידתה, ודין יולדת שטבלה אחר שבעה של זכר או י"ד של נקבה, ואם היא מצורעת מה דינה, זבה קטנה שטבלה בימי שימור שלה או בליל השימור, הרואה דם ביום י"א וטבלה לערב ליל שנים עשר או ביום שנים עשר.

א. הַזָּב וְהַזָּבָה וְהַנִּדָּה וְהַיּוֹלֶדֶת לְעוֹלָם הֵם בְּטֻמְאָתָן וּמְטַמְּאִין אָדָם וְכֵלִים וּמִשְׁכָּב וּמֶרְכָּב עַד שֶׁיִּטְבְּלוּ[2]. אֲפִלּוּ נִתְאַחֲרוּ כַּמָּה שָׁנִים בְּלֹא רְאִיַּת טֻמְאָה וְלֹא טָבְלוּ - הֲרֵי הֵן בְּטֻמְאָתָן.

2) שבת סד, ב "בנדתה תהא עד שתבוא במים" (ראה פ"ד מהלכות איסורי ביאה ה"ג, והגהות מיימוניות שם).

ב. יוֹלֶדֶת[3] שֶׁלֹּא טָבְלָה אַחַר שִׁבְעָה לְזָכָר וְאַרְבָּעָה עָשָׂר לִנְקֵבָה, כָּל דָּם שֶׁתִּרְאֶה אַף עַל פִּי שֶׁהוּא בְּתוֹךְ יְמֵי טֹהַר - הֲרֵי הוּא כְּדַם הַנִּדּוּת וּמְטַמֵּא לַח וְיָבֵשׁ[4]. לֹא תָּלָה הַכָּתוּב בְּיָמִים בִּלְבַד, אֶלָּא בְּיָמִים וּטְבִילָה[5].

3) משנה, נדה לה, א. 4) למעלה בפ"ה ה"א למדנו, שדם נידות מטמא בין כשהוא לח ובין כשנתייבש, ושאר הנוזלים של זבה ויולדת מטמאים כשהם לחים בלבד. ונחלקו בית־שמאי ובית־הלל בדין דם יולדת שלא טבלה אחר שבעת ימים ללידת זכר או אחר ארבעה עשר ללידת נקיבה. בית־שמאי אומרים, מכיוון שהתורה מטהרת דמיה בתוך ימי טוהר (ראה למעלה פ"ד ה"ו), הרי דם זה הוא כנוזלים אחרים ומטמא רק כשהוא לח. ובית־הלל סוברים, שהתורה טיהרה את דמי היולדת רק אחר שעברו שבעה ימים לזכר או ארבעה עשר לנקבה וגם טבלה, וכל זמן שלא טבלה, דמה טמא כדם נידות ומטמא גם כשהוא יבש. 5) בלשון הגמרא שם: "ביומי וטבילה תלה רחמנא". כלומר, דם טוהר מתחיל אחר טבילת היולדת. ואף־על־פי־כן נגמרים ימי טוהר אחרי ארבעים לזכר ושמונים לנקבה מיום הלידה.

ג. יוֹלֶדֶת[6] שֶׁיָּרְדָה לִטְבֹּל מִטֻּמְאָה לְטָהֳרָה[7] וְנֶעֱקַר מִמֶּנָּה[8] דָּם בִּירִידָתָהּ[9] וְיָצָא חוּץ לְבֵין הַשִּׁנַּיִם[10] - הֲרֵי זוֹ טְמֵאָה[11], וְאֵין הַטְּבִילָה מוֹעֶלֶת לְדָם זֶה[12], וְאַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן הִיא בִּבְשָׂרָהּ. וְאִם נֶעֱקַר מִמֶּנָּה בַּעֲלִיָּתָהּ[13]

1 **מִן הַמִּקְוֶה - הֲרֵי זוֹ טְהוֹרָה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא דַּם טֹהַר,**
2 **וְהַטְּבִילָה מוֹעֶלֶת לְכָל הַדָּם הַמַּבְלָע בָּאֵיבָרִים[14]**
3 **וּמְשַׁיְּרָה אוֹתוֹ דַּם טֹהַר.**

6) מימרא של רב, שם מב, א. 7) אחרי שבעת ימים ללידת זכר או ארבעה־עשר יום ללידת נקבה. 8) מן המקום שדם נידות מכונס בו. 9) לפני שטבלה. 10) מקום מסויים ברחם (ראה פ"ה מהלכות איסורי ביאה ה"ב), וממנו ולחוץ נקרא בית החיצון. 11) כל זמן שהדם נמצא בבית החיצון, וכשיֵצֵא תטבול שנית ותיטהר אחר שקיעת החמה. ואע"פ שטומאה בלועה אינה מטמאה (חולין עא, א) דעת רבינו שבית החיצון אינו בלוע אלא בית הסתרים, כרבא שם, ובית הסתרים אינו מטמא במגע אבל מטמא במשא (ראה הלכות טומאת מת פ"א ה"ג וה"ח). ולפיכך טמאה האשה טומאת יום אחד, שהרי נשאה את הדם, וטעונה טבילה והערב שמש. ולדעת רבינו, כל הסוגיא שם נאמרה לפי דעת אביי (שם), שבית החיצון דינו כבלוע, והטומאה הנמצאת בו אינה מטמאה לא במגע וגם לא במשא, ולפיכך אמרו שאינו מטמא עד שיצא לחוץ. ראה תוספות שם ד"ה אמאי. 12) טבילת היולדת מועילה אמנם לטהר את כל הדם המכונס במקור, אבל אינה מטהרת את הדם שנעקר לפני הטבילה, ודם זה מטמא את האשה טומאת משא אבל אינו מטמאה טומאת ראיה שבעת ימים, מפני שתקופת דם טוהר מפסיקה את כל טומאות הראיות. 13) אחר שטבלה. 14) ודם המכונס במקומו במקור נקרא "מובלע", מה־שאין־כן הדם שנעקר ממנו ויצא לבית החיצון.

4 **ד. יוֹלֶדֶת[15] שֶׁטָּבְלָה אַחַר שִׁבְעָה שֶׁל זָכָר וְאַרְבָּעָה**
5 **עָשָׂר שֶׁל נְקֵבָה, אוֹ אַחַר סְפִירַת שִׁבְעָה יָמִים נְקִיִּים**
6 **אִם הָיְתָה יוֹלֶדֶת בְּזוֹב[16] - הֲרֵי הִיא בְּכָל יְמֵי טֹהַר**
7 **שֶׁלָּהּ כְּטָמֵא שֶׁטָּבַל וְעָדַיִן לֹא הֶעֱרִיב שִׁמְשׁוֹ, וַהֲרֵי**
8 **הִיא טְבוּלַת יוֹם[17] בְּכָל אוֹתָן הַיָּמִים[18]. וְאֵינָהּ צְרִיכָה**
9 **טְבִילָה אַחֶרֶת בְּסוֹף יְמֵי טֹהַר, אֶלָּא בְּמִשְׁלַם הַיָּמִים[19]**
10 **הֲרֵי הִיא כְּטְבוּל יוֹם שֶׁהֶעֱרִיב שִׁמְשׁוֹ. בַּמֶּה דְּבָרִים**
11 **אֲמוּרִים שֶׁהִיא כְּטְבוּל יוֹם? לְעִנְיַן תְּרוּמָה וּמַעֲשֵׂר[20];**
12 **אֲבָל לְקָדָשִׁים הֲרֵי הִיא כְּרִאשׁוֹן לְטַמְּאָה[21] שֶׁעֲדַיִן לֹא**
13 **טָבַל, אֶלָּא[22] כְּמִי שֶׁנָּגַע בְּנִדָּה אוֹ בְּטֻמְאַת מֵת שֶׁעֲדַיִן**
14 **לֹא טָבַל וְכֵיוָן שֶׁיָּצָא בָּהֶן. נִמְצֵאתָ אַתָּה לָמֵד, שֶׁהַיּוֹלֶדֶת**
15 **בְּתוֹךְ יְמֵי טֹהַר אוֹכֶלֶת בְּמַעֲשֵׂר[23] וּפוֹסֶלֶת אֶת**
16 **הַתְּרוּמָה[24] כְּטְבוּל יוֹם, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר. וְאִם נָפַל**
17 **מֵרֶקָּהּ וּמִדַּם טָהֳרָתָהּ עַל כְּפָר שֶׁל תְּרוּמָה - הֲרֵי הוּא**
18 **בְּטָהֳרָתוֹ, שֶׁמַּשְׁקֶה טְבוּל יוֹם טָהוֹר כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[25].**
19 **וּמְטַמְּאָה אֶת הַקָּדָשִׁים כְּוֶלֶד הַטֻּמְאוֹת[26] עַד שֶׁתַּשְׁלִים**
20 **יְמֵי טֹהַר וְתִהְיֶה טְהוֹרָה לַכֹּל[27]. וְיֵרָאֶה לִי, שֶׁמֵּאַחַר**
21 **שֶׁהִיא מְטַמְּאָה אֶת הַקֹּדֶשׁ - שֶׁהִיא צְרִיכָה טְבִילָה**
22 **אַחֶרֶת בַּסּוֹף[28] וְאַחַר כָּךְ תִּגַּע בַּקֹּדֶשׁ, אַף עַל פִּי**
23 **שֶׁאֵינָהּ צְרִיכָה טְבִילָה אַחֶרֶת לַאֲכִילַת הַתְּרוּמָה.**

15) משנה שם עא, ב. 16) בהלכות איסורי ביאה פ"ז ביאר רבינו, שיולדת בזוב (שילדה בזמן שהיתה זבה) צריכה לספור שבעה ימים נקיים מראיית דם ואחר־כן טובלת, וימי טוהר מתחילים אחר יום טבילתה. 17) טמא שטבל ביום האחרון לטומאתו, נקרא "טבול יום" עד שקיעת החמה. 18) בלשון התלמוד: "טבולת יום ארוך". 19) כשיושלמו שלושים ושלושה יום לזכר וששים וששה ימים לנקבה מיום טבילתה. 20) לקמן יתבאר. 21) כבית־הלל במשנה שם. כבר ביארנו שראשון לטומאה עושה שני בחולין, שני עושה שלישי בתרומה (אבל לא בחולין), ותרומה שלישית עושה רביעי בקודש. 22) נראה שתיבה זו נשתרבבה לכאן בטעות. 23) במסכת נגעים פי"ד, ג, שנינו: "טבול יום אוכל במעשר, העריב שמשו אוכל בתרומה". 24) עושה את התרומה שלישי לטומאה. 25) שם ה"ד. 26) וקדשים שנגעה בהם נעשו שני לטומאה. 27) פירוש, טהורה מטומאת טבול יום, שבה אנו עוסקים. ויוצא מזה שלתרומה תהיה טהורה ממש, ולקדשים תיטהר מטומאת ראשון לטומאה, אולם עדיין תפסול (ולא תטמא) את הקודש עד שתביא קרבנותיה, מפני שמחוסר כיפורים פוסל את הקודש בנגיעה. וכן כתב רבינו בפירושו למשנה חגיגה (פ"ג מ"א), וכן בהלכות אבות הטומאות פ"י ה"ג וה"ט (ופליאה היא, למה לא הביא הכסף־משנה מקורות אלה). ודומה לכך אנו מוצאים לקמן (פי"ב וה"ה): "המשכבות והמרכבות טהורים", והכוונה - טהורים מטומאת משכב ומושב שהיא טומאה חמורה, אבל טמאים טומאת נגיעה (רבינו בפירושו למשנה טהרות פ"ז ה). ודומה לכך כתב רבינו גם בפ"ה מהלכות טומאת מת הי"ב, בדין אשה שהפילה "טמאה שבעה ימים" כנוגע במת, ואף־על־פי שהיא טמאה ארבעה עשר יום אם הפילה נקבה, אלא שם עוסק רבינו בדיני טומאת מת, ולא נגע כלל בטומאת יולדת שדיניה מבוארים במקומם. 28) בסוף ממש, היינו אחר הבאת קרבנותיה. [כך משמע מלשונו של רבינו בפי"ב מהלכות אבות הטומאות הט"ו. כסף־משנה]. ואפילו אם טבלה אחר ששלמו ימי טוהר. ומה שאמרו בית־הלל (נדה עא, ב) "אינה צריכה טבילה באחרונה", הכוונה לתרומה, שהרי המדובר שם בכיכר של תרומה, אבל לנגיעת קודש צריכה טבילה. וכן פירש רש"י שם. (ראה השלמות).

24 **ה. יוֹלֶדֶת שֶׁהִיא מְצֹרַעַת[29] וְטָבְלָה אַחַר שִׁבְעָה שֶׁל**
25 **זָכָר אוֹ אַרְבָּעָה עָשָׂר שֶׁל נְקֵבָה - הֲרֵי דַּם טֹהַר שֶׁלָּהּ**
26 **טָמֵא[30] כְּרֶקָּהּ וּכְמִימֵי רַגְלֶיהָ. וְכֵלָן[31] כְּמַשְׁקִין**
27 **טְמֵאִין[32]. שֶׁכָּל הַמַּשְׁקִין הַטְּמֵאִין הַיּוֹצְאִין מֵהֶן**
28 **כְּמַשְׁקִין שֶׁהֵן נוֹגְעִין בָּהֶן[33]; חוּץ מִזָּב וְכַיּוֹצֵא בּוֹ[34],**
29 **שֶׁהֲרֵי שְׁלֹשָׁה מַשְׁקִין הַיּוֹצְאִין מִמֶּנּוּ[35] אֲבוֹת טֻמְאוֹת,**
30 **כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[36].**

29) משנה שם לד, א. 30) כבית־הלל שם. 31) דם טוהר, רוק ומימי רגלים. 32) שהם ראשון לטומאה. 33) שנינו במסכת טבול יום פ"ב מ"א: "משקין היוצאין מהן, כמשקין שהן נוגעין בהן, אלו ואלו תחילה" (תחילה - ראשון לטומאה). [ראה בהשלמות, מקור דין זה מהכתוב]. 34) נדה, יולדת וזבה. 35) שכבת זרע, רוק ומימי רגלים. 36) למעלה פ"א הי"ד.

31 **ו. זָבָה קְטַנָּה[37] שֶׁטָּבְלָה בַּיּוֹם הַשְּׁמוּר שֶׁלָּהּ אַחַר**

הָגֵץ[38], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּעִנְיַן אִסּוּר נִדָּה[39] - הֲרֵי מַגָּעָהּ[40] וּבְעִילָתָהּ[41] תְּלוּיִים[42]: אִם נִגְמַר הַיּוֹם וְלֹא רָאֲתָה - כֹּל שֶׁנִּגְּעָה בּוֹ טָהוֹר, וּבוֹעֲלָהּ טָהוֹר וּפָטוּר[43]; וְאִם רָאֲתָה דָּם אַחַר שֶׁטָּבְלָה - כָּל טְהָרוֹת שֶׁעָשְׂתָה טְמֵאוֹת, וְעוֹשָׂה מִשְׁכָּב וּמֶרְכָּב, וּבוֹעֲלָהּ חַיָּב חַטָּאת. טָבְלָה בְּלֵיל הַשִּׁמּוּר קֹדֶם שֶׁיַּעֲלֶה עַמּוּד הַשַּׁחַר - הֲרֵי זוֹ כְּמִי שֶׁלֹּא טָבְלָה, וַעֲדַיִן עוֹשָׂה מֶרְכָּב וּמוֹשָׁב[44].

37) נדה עב, א. אשה שראתה בתקופת הזיבה פעם אחת או פעמיים, בין ביום אחד בין בשני ימים בזה אחר זה, נקראת זבה קטנה וצריכה לשמור כל יום המחרת, ויום זה נקרא יום השימור, ואם עבר בטהרה וטבלה - טהורה. 38) עם נצנוץ השמש, שאז מותר לה לטבול, אלא שאסורה לבעלה ולעשות טהרות כל היום, שמא תראה בו ביום ותיטמא למפרע. 39) בפ"ו מהלכות איסורי ביאה ה"ט. 40) אם נגעה בטהרות. 41) אם נבעלה. 42) עומדים בספק. 43) מלהביא קרבן חטאת. 44) אפילו אם לא תראה דם ביום השמור, כי טבילת לילה אינה מטהרת אותה. משכב ומושב דינם שוה לכל דבר, ולפיכך כותב רבינו לפעמים משכב ולפעמים מושב. אבל מרכב דין אחר לו, כמו שיתבאר לקמן בפ"ו.

ז. הָרוֹאָה[45] דָּם בְּיוֹם אַחַד עָשָׂר וְטָבְלָה לָעֶרֶב לֵיל שְׁנֵים עָשָׂר - הֲרֵי זוֹ מְטַמְּאָה מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב[46], אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לִהְיוֹת זָבָה גְּדוֹלָה[47], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[48] בְּעִנְיַן אִסּוּר נִדָּה.

45) משנה שם עא, ב. 46) אבל פטורים מן הקרבן, כבית־הלל שם. 47) אפילו אם תראה דם ביום י"ב וי"ג, שהרי יום י"ב הוא תחילת תקופת נדה, ודם נידות אינו מצטרף לזיבה, אעפ"כ אין טבילת לילה מועילה לטהרה. 48) שם.

ח. טָבְלָה בְּיוֹם שְׁנֵים עָשָׂר[49] אַחַר הָגֵץ הַחַמָּה, אַף עַל פִּי שֶׁאֲסוּרָה לְשַׁמֵּשׁ [עַד] לָעֶרֶב[50], אִם שִׁמְּשָׁה - בּוֹעֲלָהּ טָהוֹר, וּמִשְׁכָּבָהּ וּמֶרְכָּבָהּ טְהוֹרִין, אַף עַל פִּי שֶׁרָאֲתָה דָּם בְּיוֹם שְׁנֵים עָשָׂר אַחַר הַטְּבִילָה. מִפְּנֵי שֶׁהוּא תְּחִלַּת נִדָּה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ שָׁם בְּאִסּוּר נִדָּה, וְאֵינוֹ מִצְטָרֵף לְיוֹם אַחַד עָשָׂר[51], לְפִיכָךְ אֵינָהּ צְרִיכָה לִשְׁמֹר יוֹם שְׁנֵים עָשָׂר[52], אֶלָּא טוֹבֶלֶת וְעוֹסֶקֶת בִּטְהָרוֹת. אֲבָל הָרוֹאָה דָּם בָּעֲשִׂירִי - טוֹבֶלֶת בְּיוֹם אַחַד עָשָׂר וּמְשַׁמֶּרֶת אוֹתוֹ, שֶׁאִם תִּרְאֶה בּוֹ דָּם אַחַר טְבִילָה - נִטְמְאוּ כָּל טְהָרוֹת שֶׁעָשְׂתָה וְנִטְמָא בּוֹעֲלָהּ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לִהְיוֹת זָבָה גְּדוֹלָה[53], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּעִנְיַן נִדָּה.

49) הלכה זו היא המשך ההלכה הקודמת. והמדובר, באשה שראתה ביום אחד עשר. 50) מדרבנן, גזירה שמא יעשה כך כשתראה ביום עשירי או לפניו. 51) לטמא למפרע. 52) ואם תראה בו תטמא בטומאת נדה משעת ראייתה ואילך. 53) שהרי ראייה שלישית תהיה ביום שנים עשר, אחר גמר תקופת זיבה. והטעם, מפני שכל זמן שלא עבר עליה יום בטהרה בתקופת הזיבה, דינה כזבה קטנה.

ט. זָב וְזָבָה גְּדוֹלָה שֶׁטָּבְלוּ בְּיוֹם שְׁבִיעִי[54] שֶׁלָּהֶן, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[55] - לֹא יִתְעַסְּקוּ בִּטְהָרוֹת[56] עַד לָעֶרֶב; שֶׁמָּא יִרְאוּ טֻמְאָה וְיִסְתְּרוּ שִׁבְעַת יְמֵי הַסְּפִירָה, וְנִמְצְאוּ אוֹתָן הַטְּהָרוֹת טְמֵאוֹת לְמַפְרֵעַ[57]. אַף עַל פִּי שֶׁהֵן עוֹשִׂין מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב לְמַפְרֵעַ[58] - אֵין מְטַמְּאִין כְּלֵי חֶרֶס בְּהֶסֵּט[59] מֵאַחַר שֶׁטָּבְלוּ, אַף עַל פִּי שֶׁחָזְרוּ וְרָאוּ טֻמְאָה וְסָתְרוּ הַכֹּל, וְכָל כְּלֵי חֶרֶס שֶׁהֵסִיטוּ עַד שֶׁלֹּא רָאוּ טָהוֹר.

54) משבעה נקיים. 55) בפ"ו מהלכות איסורי ביאה פי"א, שזבה מותרת לטבול ביום שביעי. 56) 'תורת כהנים' פרשת מצורע ט, ב. 57) פסחים פא, א. 58) שם. 59) אם הזיזוהו מבלי לנגוע בתוכו. זב וזבה מטמאים כלי חרס בהיסט, ואפילו אם הכלי מכוסה בכיסוי מהודק (לקמן פ"ח ה"ג). ומשמיענו רבינו, שאם ראו זיבה ביום השביעי אחר טבילתם אינם מטמאים למפרע בהיסט, אע"פ שמטמאים משכב ומושב למפרע, ולפיכך הכלים שהסיטו בין טבילה לראייה - טהורים. במסכת מגילה ח, ב למדו דין זה מהכתוב.

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – כ'־כ"ו סיון תשע"ט

יום ראשון כ' סיון ה'תשע"ט
מצות עשה קמב.

הַמִּצְוָה הַקמ"ב — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִנְגוֹשׁ אֶת־הַנָּכְרִי וְלִלְחוֹץ עָלָיו בִּתְבִיעַת הַחוֹבוֹת, כְּדֶרֶךְ שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לַחְמוֹל עַל יִשְׂרָאֵל וְהֶזְהַרְנוּ מִלְּנָגְשׁוֹ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "אֶת־הַנָּכְרִי תִּגֹּשׁ" (דברים טו, ג). וּלְשׁוֹן סִפְרֵי (פרשת ראה): "אֶת־הַנָּכְרִי תִּגֹּשׁ — זוֹ מִצְוַת עֲשֵׂה".

יום שני כ"א סיון ה'תשע"ט
מצות לא תעשה רלט.

הַמִּצְוָה הָרל"ט — הָאַזְהָרָה שֶׁהֶזְהַרְנוּ מִלְּמַשְׁכֹּן אֶת־הַחַיָּב, כְּמוֹ יָדֵינוּ, אֶלָּא בִּפְקֻדַּת הַדַּיָּן וְעַל־יְדֵי שְׁלוּחוֹ, וְלֹא שֶׁנִּכְנַס אֲנַחְנוּ לְבֵית הַחַיָּב בְּעַל כָּרְחוֹ וּנְמַשְׁכְּנֶנּוּ. וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא־תָבֹא אֶל־בֵּיתוֹ לַעֲבֹט עֲבֹטוֹ" (דברים כד, י). וּלְשׁוֹן הַמִּשְׁנָה (בבא מציעא פרק ט משנה יג):

"הַמַּלְוֶה אֶת־חֲבֵרוֹ לֹא יְמַשֶּׁכְנֶנּוּ אֶלָּא בְּבֵית דִּין וְלֹא יִכָּנֵס לְבֵיתוֹ לִטּוֹל אֶת־מַשְׁכּוֹנוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "בַּחוּץ תַּעֲמֹד" (שם, יא). וְלָאו זֶה נִתַּק לַעֲשֵׂה, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "הָשֵׁב תָּשִׁיב לוֹ אֶת־הָעֲבוֹט" (שם, יג), וְכָךְ נִתְבָּאֵר בְּפֶרֶק אַחֲרוֹן בִּגְמָרָא מַכּוֹת (טז.). וְדַע שֶׁאִם לֹא הֶחֱזִירוֹ וְלֹא קִיֵּם עֲשֵׂה שֶׁבָּהּ — חַיָּב מַלְקוּת וּמְשֻׁלָּם דְּמֵי הַמַּשְׁכּוֹן, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּאַחֲרוֹן דְּמַכּוֹת (טז.) וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ט' מִבָּבָא מְצִיעָא (קיג.).

יום שלישי כ"ב סיון ה'תשע"ט
מצות עשה קצט. מצות לא תעשה רמ.

הַמִּצְוָה הַקצ"ט — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהַחֲזִיר אֶת־הַמַּשְׁכּוֹן לִבְעָלָיו הַיִּשְׂרְאֵלִי בְּעֵת שֶׁהוּא צָרִיךְ לוֹ. אִם הַמַּשְׁכּוֹן מִמַּה־שֶּׁנִּזְקָקִים לוֹ בַּיּוֹם, כְּגוֹן: כְּלֵי עֲבוֹדָתוֹ וּמְלַאכְתּוֹ — יַחֲזִירֶם לוֹ בַּיּוֹם וִימַשְׁכְּנֵם בַּלַּיְלָה: וְאִם הוּא מִמַּה־שֶּׁנִּזְקָקִים לוֹ בַּלַּיְלָה — כְּגוֹן מַצָּעוֹת וּכְסָתוֹת (שמיכות, וצרכי לילה) שֶׁהוּא יָשֵׁן בָּהֶן — יַחֲזִירֵם בַּלַּיְלָה וִימַשְׁכְּנֵם בַּיּוֹם. וּלְשׁוֹן הַמִּכְלְתָּא (פרשת משפטים): "עַד־בֹּא הַשֶּׁמֶשׁ תְּשִׁיבֶנּוּ לוֹ" (שמות כב, כה) — זוֹ כְּסוּת יוֹם שֶׁאַתָּה מַחֲזִיר לוֹ כָּל־הַיּוֹם; וּכְסוּת לַיְלָה שֶׁאַתָּה מַחֲזִיר לוֹ כָּל־הַלַּיְלָה מַנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: הָשֵׁב תָּשִׁיב לוֹ אֶת־הָעֲבוֹט (המשכון) כְּבוֹא הַשֶּׁמֶשׁ (דברים כד, יג) מִכָּאן אָמְרוּ: מְמַשְׁכְּנִין כְּסוּת יוֹם בַּלַּיְלָה וּכְסוּת לַיְלָה בַּיּוֹם וּמַחֲזִירִין כְּסוּת יוֹם בַּיּוֹם וּכְסוּת לַיְלָה בַּלַּיְלָה. וּכְבָר נִתְבָּאֵר בִּגְמָרָא מַכּוֹת (טז.) שֶׁאָמְרוּ: "לֹא־תָבֹא אֶל־בֵּיתוֹ לַעֲבֹט עֲבֹטוֹ" (שם, י) — הוּא לָאו שֶׁנִּתַּק לַעֲשֵׂה (המקיים את ה"עשה", מנתק ומבטל את הלאו), וְשֶׁהָעֲשֵׂה הוּא אָמְרוֹ: "הָשֵׁב תָּשִׁיב לוֹ אֶת־הָעֲבוֹט". וּלְשׁוֹן סִפְרֵי (פרשת כי־תצא שם): "הָשֵׁב תָּשִׁיב — מְלַמֵּד שֶׁמַּחֲזִיר לוֹ כְּלֵי יוֹם בַּיּוֹם, וּכְלֵי לַיְלָה בַּלַּיְלָה: סָגוֹס (שמיכת צמר) בַּלַּיְלָה, וּמַחֲרֵשָׁה בַּיּוֹם". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ט' מִ(בבא מְצִיעָא (קיג.).

הַמִּצְוָה הַמַּשְׁלִימָה מָאתַיִם וְאַרְבָּעִים — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּמְנוֹעַ הַמַּשְׁכּוֹן מִבְּעָלָיו בְּשָׁעָה שֶׁהוּא צָרִיךְ לוֹ, אֶלָּא נַחֲזִיר לוֹ כְּלֵי־יוֹם בַּיּוֹם וּכְלֵי־לַיְלָה בַּלַּיְלָה, כְּמוֹ שֶׁאָמְרָה הַמִּשְׁנָה (בבא מציעא פרק ט משנה יג): "מַחֲזִיר אֶת־הַכַּר בַּלַּיְלָה וְאֶת־הַמַּחֲרֵשָׁה בַּיּוֹם". וְהַלָּאו שֶׁבָּא בְּעִנְיָן זֶה הוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא תִשְׁכַּב בַּעֲבֹטוֹ" (שם, יב). וּלְשׁוֹן סִפְרֵי (פרשת כי תצא שם): "לֹא תִשְׁכַּב וַעֲבוֹטוֹ עִמָּךְ". אֶלָּא מַחֲזִיר לוֹ מַה־שֶּׁאִי אֶפְשָׁר לוֹ בִּלְעָדָיו (אין לו תחליף לשימוש) מֵחֲמַת עָנְיוֹ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאֵר וְאָמַר: "כִּי הִוא כְסוּתָה לְבַדָּהּ הִוא שִׂמְלָתוֹ לְעֹרוֹ" (שמות כב, כו), וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ט' מִבָּבָא מְצִיעָא (שם).

יום רביעי כ"ג סיון ה'תשע"ט
מצות לא תעשה רמא. רמב.

הַמִּצְוָה הָרמ"א — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּמַשְׁכֵּן אַלְמָנָה בֵּין עֲנִיָּה בֵּין עֲשִׁירָה, וְהוּא אָמְרוֹ: "וְלֹא תַחֲבֹל בֶּגֶד אַלְמָנָה" (דברים כד, יז). וּלְשׁוֹן הַמִּשְׁנָה (בבא מציעא פרק ט משנה יג): "אַלְמָנָה בֵּין שֶׁהִיא עֲנִיָּה בֵּין שֶׁהִיא עֲשִׁירָה אֵין מְמַשְׁכְּנִין אוֹתָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תַחֲבֹל בֶּגֶד אַלְמָנָה". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ט' מִבָּבָא מְצִיעָא (שם).

הַמִּצְוָה הָרמ"ב — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּמַשְׁכֵּן כֵּלִים שֶׁמִּשְׁתַּמְּשִׁים בָּהֶם בְּנֵי אָדָם בַּהֲכָנַת מְזוֹנוֹתֵיהֶם, כְּגוֹן כְּלֵי הַטְּחִינָה וּכְלֵי הַלִּישָׁה וּכְלֵי הַבִּשּׁוּל וּכְלֵי שְׁחִיטַת בַּעֲלֵי חַיִּים וְזוּלָתָם מִמַּה־שֶּׁכּוֹלְלוֹ שֵׁם דָּבָר שֶׁעוֹשִׂים בּוֹ אֹכֶל נֶפֶשׁ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא־יַחֲבֹל רֵחַיִם וָרָכֶב (החלק העליון — ה"רוכב" — של הרחיים) כִּי־נֶפֶשׁ הוּא חֹבֵל" (שם, ו). וּלְשׁוֹן הַמִּשְׁנָה (שם): "לֹא רֵחַיִם וָרָכֶב בִּלְבָד, אֶלָּא כָּל־דָּבָר שֶׁעוֹשִׂין בּוֹ אֹכֶל נֶפֶשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי־נֶפֶשׁ הוּא חֹבֵל". וְנִשְׁאַר שֶׁנְּבָאֵר לְךָ כָּאן אָמְרָם: "וְחַיָּב מִשּׁוּם שְׁנֵי כֵּלִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא־יַחֲבֹל רֵחַיִם וָרָכֶב", שֶׁאֶפְשָׁר לַחְשׁוֹב עַל־פִּי זֶה שֶׁהֵן שְׁתֵּי מִצְוֹת, וְכָל־שֶׁכֵּן בְּאָמְרָם (בבא מציעא קטז.): "וְחַיָּב עַל הָרֵחַיִם בִּפְנֵי עַצְמָן וְעַל הָרֶכֶב בִּפְנֵי עַצְמוֹ". וְעִנְיַן דָּבָר זֶה, שֶׁכָּל־הַמְמַשְׁכֵּן כְּלֵי שֶׁעוֹשִׂין בּוֹ אֹכֶל נֶפֶשׁ — הֲרֵי זֶה עוֹבֵר עַל מִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר; וְאִם מִשְׁכֵּן כֵּלִים רַבִּים שֶׁכָּל־אֶחָד מֵהֶם עוֹשִׂין בּוֹ אֹכֶל נֶפֶשׁ — חַיָּב עַל כָּל־כְּלֵי וּכְלֵי, כְּגוֹן שֶׁמִּשְׁכֵּן כְּלֵי טְחִינָה וּכְלֵי אֲפִיָּה וּכְלֵי לִישָׁה. וְזֶה מִמַּה־שֶּׁאֵין צָרִיךְ לְבָאֲרוֹ, לְפִי שֶׁהוּא דּוֹמֶה לְמִי שֶׁחָבַל בֶּגֶד אַלְמָנַת רְאוּבֵן וּבֶגֶד אַלְמָנַת שִׁמְעוֹן וּבֶגֶד אַלְמָנַת לֵוִי שֶׁהוּא עוֹבֵר עַל כָּל־בֶּגֶד וּבֶגֶד. אֲבָל עִנְיַן הַדָּבָר בְּמִי שֶׁחָבַל שְׁנֵי כֵּלִים, שֶׁבִּשְׁנֵיהֶם יַחַד נַעֲשֶׂה אֹכֶל נֶפֶשׁ וְאֵין אֶחָד מֵהֶם מַסְפִּיק לַעֲשׂוֹת אֹכֶל נֶפֶשׁ בִּלְעֲדֵי הָאַחֵר, הֲאִם נֹאמַר כֵּיוָן שֶׁאֵין הָאֹכֶל נַעֲשֶׂה אֶלָּא בִּשְׁנֵיהֶם יַחַד הֲרֵי הֵם כִּכְלֵי אֶחָד וְיִהְיֶה חַיָּב מִשּׁוּם כְּלֵי אֶחָד; אוֹ כֵּיוָן שֶׁהֵם שְׁנֵי כֵּלִים — חַיָּב עַל כָּל־אֶחָד וְאֶחָד לְבַדּוֹ. לְפִיכָךְ בֵּאֲרוּ לָנוּ שֶׁהוּא חַיָּב עֲלֵיהֶם מִשּׁוּם שְׁנֵי כֵּלִים, אַף־עַל־פִּי שֶׁבִּשְׁנֵיהֶם יַחַד נַעֲשֵׂית הַמְּלָאכָה כְּמוֹ רֵחַיִם וָרָכֶב, שֶׁאֵין טוֹחֲנִים בְּאֶחָד מֵהֶם בִּלְעֲדֵי הָאַחֵר, שֶׁאִם חָבַל רֵחַיִם וָרֶכֶב יִהְיֶה כְּמִי שֶׁחָבַל עֲרֵבַת הַלִּישָׁה וְסַכִּין הַשְּׁחִיטָה שֶׁהֵם שְׁנֵי כֵּלִים שֶׁכָּל־אֶחָד מֵהֶם מְיֻחָד לִמְלַאכְתּוֹ, וְזֶהוּ עִנְיַן אָמְרָם: וְחַיָּב מִשּׁוּם שְׁנֵי כֵּלִים, לֹא שֶׁהֵן שְׁתֵּי מִצְוֹת. וְזֶה לְשׁוֹן סִפְרֵי (פרשת כי תצא) בְּעִנְיָן זֶה שֶׁבֵּאַרְתִּי לְךָ, אָמְרוּ: "מָה רֵחַיִם וָרֶכֶב מְיֻחָדִין שְׁנֵי כֵּלִים וּמְשַׁמְּשִׁין מְלָאכָה אַחַת וְחַיָּבִין עַל זֶה בִּפְנֵי עַצְמוֹ וְעַל זֶה בִּפְנֵי עַצְמוֹ, כָּךְ כָּל־שְׁנֵי כֵּלִים שֶׁמְּשַׁמְּשִׁין מְלָאכָה אַחַת חַיָּב עַל זֶה בִּפְנֵי עַצְמוֹ וְעַל זֶה בִּפְנֵי עַצְמוֹ". עִנְיַן הַדָּבָר וּבֵאוּרוֹ: אַף־עַל־פִּי

שֶׁמְּשַׁמְּשִׁין מְלָאכָה אַחַת חַיָּב עַל זֶה בִּפְנֵי עַצְמוֹ וְעַל זֶה בִּפְנֵי עַצְמוֹ. וְאִם עָבַר וּמִשְּׁכֵן — מוֹצִיאִים מִיָּדוֹ וְיוּשַׁב לִבְעָלָיו, וְאִם אָבַד אוֹ נִשְׂרַף קֹדֶם שֶׁיַּחֲזִירֶנּוּ — לוֹקֶה. וְכָךְ הַדִּין בְּבֶגֶד אַלְמָנָה וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ט׳ מִבָּבָא מְצִיעָא.

יום חמישי כ"ד סיון ה'תשע"ט
מצות לא תעשה רלה.

הַמִּצְוָה הָרל"ה — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּהַלְוֹת בְּרִבִּית, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "אֶת־כַּסְפְּךָ לֹא־תִתֵּן לוֹ בְּנֶשֶׁךְ" (בצורה כזו הנושכת גם ממון שלא היה בכלל החוב) וּבְמַרְבִּית (שהפירות מתרבים ומתווספת כמות שלא היתה בכלל החוב) לֹא־תִתֵּן אָכְלֶךָ" (ויקרא כה, לז). וּשְׁנֵי לָאוִין אֵלּוּ בָּאוּ בְּעִנְיָן אֶחָד (ונאמרו) לְחִזּוּק (ליתר תוקף), שֶׁהַמַּלְוֶה בְּרִבִּית יִהְיֶה עוֹבֵר בִּשְׁנֵי לָאוִין. לֹא שֶׁהֵם שְׁנֵי עִנְיָנִים (אף שבפשטות הכתובים מדובר בשני ענינים: 'נשך' — ריבית ממון ו'תרבית' — ריבית האוכל —), לְפִי שֶׁהַנֶּשֶׁךְ הוּא הָרִבִּית וְהָרִבִּית הוּא הַנֶּשֶׁךְ. וּבִגְמָרָא בָּבָא מְצִיעָא (ס:) אָמְרוּ: (אף שהמקובל להשתמש לגבי ממון במילת "נשך" ובאוכל "תרבית" בכל זאת) אִי אַתָּה מוֹצֵא נֶשֶׁךְ בְּלֹא תַרְבִּית וְלֹא תַרְבִּית בְּלֹא נֶשֶׁךְ (כי במציאות הדברים שייכים בשני סוגי הריבית), וְלָמָּה חֲלָקוֹ הַכָּתוּב? לַעֲבוֹר עָלָיו בִּשְׁנֵי לָאוִין. וְשָׁם אָמְרוּ "דְּאוֹרַיְתָא נֶשֶׁךְ וְתַרְבִּית חֲדָא מִלְּתָא נְנָהוּ (דבר אחד הם)". וְעוֹד אָמְרוּ שָׁם: הַשְּׁתָּא דִּכְתִיב, אֶת־כַּסְפְּךָ לֹא־תִתֵּן לוֹ בְּנֶשֶׁךְ וּבְמַרְבִּית — קְרֵי בֵּהּ (המילים "נשך ומרבית" נקראים מלעיל ומלרע): אֶת־כַּסְפְּךָ לֹא־תִתֵּן לוֹ בְּנֶשֶׁךְ וּבְמַרְבִּית, וּבְנֶשֶׁךְ וּבְמַרְבִּית לֹא־תִתֵּן אָכְלֶךָ", וְיִהְיֶה כָּל־הַמַّלְוֶה בְּרִבִּית כֶּסֶף אוֹ פֵּרוֹת עוֹבֵר עַל שְׁנֵי לָאוִין, נוֹסָף עַל שְׁאָר לָאוִין שֶׁבָּאוּ גַּם כֵּן בַּמַּלְוֶה, לְחִזּוּק, לְפִי שֶׁכְּבָר נִכְפַּל לָאו זֶה בְּלָשׁוֹן אַחֵר וְאָמַר: "אַל־תִּקַּח מֵאִתּוֹ נֶשֶׁךְ וְתַרְבִּית" (שם, לו) וְנִתְבָּאֵר בִּגְמָרָא בָּבָא מְצִיעָא (סא.), שֶׁגַּם לָאו זֶה לַמַּלְוֶה הוּא, אֶלָּא שֶׁכָּל־אֵלּוּ לָאוֵי יַתִּירֵי, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בַּכְּלָל הַתְּשִׁיעִי, לְפִי שֶׁכֻּלָּם בְּעִנְיָן אֶחָד נִכְפְּלוּ, וְהוּא שֶׁהֻזְהַר הַמַּלְוֶה מִלְּהַלְוֹת בְּרִבִּית. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ה׳ מִבָּבָא מְצִיעָא.

יום שישי כ"ה סיון ה'תשע"ט
מצות לא תעשה רלו.

הַמִּצְוָה הָרל"ו — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַר גַּם הַלְוֶה מִלְּלוֹת בְּרִבִּית. לְפִי שֶׁאִלּוּ לֹא בָּא לָאו לַלְוֶה מִלְּלוֹת בְּרִבִּית הָיָה אֶפְשָׁר לִסְבֹּר שֶׁיְּהֵא הַמַּלְוֶה עוֹבֵר מִפְּנֵי שֶׁהוּא חוֹמֵס וְאֵין הַלְוֶה עוֹבֵר, כִּי הוּא רַק הִסְכִּים לִהְיוֹת נֶחְמָס, וְהָיָה זֶה דּוֹמֶה לְאוֹנָאָה שֶׁעוֹבֵר הַמְאַנֶּה, לֹא הַמִּתְאַנֶּה. לְפִיכָךְ בָּא הַלָּאו גַּם לַלְוֶה שֶׁלֹּא יִלְוֶה בְּרִבִּית, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא־תַשִּׁיךְ לְאָחִיךָ נֶשֶׁךְ כֶּסֶף נֶשֶׁךְ אֹכֶל" (דברים כג, כ), וּבָא הַפֵּרוּשׁ: לֹא תִּנָּשֵׁךְ לְאָחִיךָ. וּבְפֵרוּשׁ אָמְרוּ בִּגְמָרָא בָּבָא מְצִיעָא (עה:): "לְוֶה עוֹבֵר מִשּׁוּם לֹא־תַשִּׁיךְ וּמִשּׁוּם וְלִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשֹׁל" (ויקרא יט, יד), כְּמוֹ שֶׁנִּבְאַר כְּשֶׁנַּזְכִּיר אוֹתָהּ מִצְוָה (לא תעשה רצט).

יום ש"ק כ"ו סיון ה'תשע"ט
מצות לא תעשה רלז.

הַמִּצְוָה הָרל"ז — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּהִתְעַסֵּק בְּהַלְוָאַת הָרִבִּית בֵּין הַלְוֶה וְהַמַּלְוֶה, שֶׁלֹּא נַעֲרֹב לְאֶחָד מֵהֶם, וְלֹא נָעִיד לָהֶם. וְלֹא נִכְתֹּב בֵּינֵיהֶם שְׁטָר בְּמַה שֶׁהִסְכִּימוּ עָלָיו מֵעִנְיָנֵי הָרִבִּית, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא־תְשִׂימוּן עָלָיו נֶשֶׁךְ" (שמות כב, כד). וּלְשׁוֹן גְּמָרָא בָּבָא מְצִיעָא (עה.): "עָרֵב וְעֵדִים אֵינָם עוֹבְרִין אֶלָּא מִשּׁוּם: "לֹא־תְשִׂימוּן עָלָיו נֶשֶׁךְ", אַף־עַל־פִּי שֶׁבָּא בַּמִּתְעַסְּקִים בֵּינֵיהֶם — הֲרֵי הוּא כּוֹלֵל גַּם אֶת־הַמַּלְוֶה, וּלְפִיכָךְ יִהְיֶה הַמַּלְוֶה בְּרִבִּית עוֹבֵר עַל שִׁשָּׁה לָאוִין: הָאֶחָד — לֹא־תִהְיֶה לוֹ כְּנֹשֶׁה, וְהַשֵּׁנִי — אֶת־כַּסְפְּךָ לֹא־תִתֵּן לוֹ בְּנֶשֶׁךְ, וְהַשְּׁלִישִׁי — וּבְמַרְבִּית לֹא־תִתֵּן אָכְלֶךָ, וְהָרְבִיעִי — אַל־תִּקַּח מֵאִתּוֹ נֶשֶׁךְ, וְהַחֲמִישִׁי — לֹא־תְשִׂימוּן עָלָיו נֶשֶׁךְ, וְהַשִּׁשִּׁי — וְלִפְנֵי עִוֵּר לֹא־תִתֵּן מִכְשֹׁל. וְשָׁם אָמְרוּ: "וְאִלּוּ עוֹבְרִין בְּלֹא־תַעֲשֶׂה: הַמַּלְוֶה, וְהַלְוֶה, הֶעָרֵב, וְהָעֵדִים; וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אַף הַסּוֹפֵר — עוֹבְרִין עַל בַּל־תִּתֵּן, וְעַל בַּל־תִּקַּח מִמֶּנּוּ, וְעַל לֹא־תִהְיֶה לוֹ כְּנֹשֶׁה, וְעַל לֹא־תְשִׂימוּן עָלָיו נֶשֶׁךְ, וְעַל וְלִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשֹׁל". וּבַגְּמָרָא: "אָמַר אַבַּיֵּי: מַלְוֶה עוֹבֵר בְּכֻלָּן, לְוֶה עוֹבֵר מִשּׁוּם לֹא־תַשִּׁיךְ וְלִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשֹׁל: עָרֵב וְעֵדִים אֵין עוֹבְרִים אֶלָּא מִשּׁוּם לֹא־תְשִׂימוּן עָלָיו נֶשֶׁךְ". וְהָעוֹבֵר עַל לָאו זֶה (המלוה בריבית) — אִם הִיא רִבִּית קְצוּצָה (ריבית ממש, שפסקו — "קצצו" — את שיעורה מראש. לעומת "אבק ריבית") — מוֹצִיאִים אוֹתָהּ מִיָּדוֹ וּמַחֲזִירִים לָזֶה שֶׁמִּמֶּנּוּ נִלְקְחָה הָרִבִּית.

◆

ירמיה פרק־טז ה־יג

ה כִּי־כֹה | אָמַר יְהוָה אַל־תָּבוֹא בֵּית מַרְזֵחַ וְאַל־תֵּלֵךְ לִסְפֹּד וְאַל־תָּנֹד לָהֶם כִּי־אָסַפְתִּי אֶת־שְׁלוֹמִי
מֵאֵת הָעָם־הַזֶּה נְאֻם־יְהוָה אֶת־הַחֶסֶד וְאֶת־הָרַחֲמִים: ו וּמֵתוּ גְדֹלִים וּקְטַנִּים בָּאָרֶץ הַזֹּאת לֹא יִקָּבְרוּ
וְלֹא־יִסְפְּדוּ לָהֶם וְלֹא יִתְגֹּדַד וְלֹא יִקְרַח לָהֶם: ז וְלֹא־יִפְרְסוּ לָהֶם עַל־אֵבֶל לְנַחֲמוֹ עַל־מֵת וְלֹא־יַשְׁקוּ
אוֹתָם כּוֹס תַּנְחוּמִים עַל־אָבִיו וְעַל־אִמּוֹ: ח וּבֵית־מִשְׁתֶּה לֹא־תָבוֹא לָשֶׁבֶת אוֹתָם לֶאֱכֹל וְלִשְׁתּוֹת: ט כִּי
כֹה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הִנְנִי מַשְׁבִּית מִן־הַמָּקוֹם הַזֶּה לְעֵינֵיכֶם וּבְיָמֵיכֶם קוֹל שָׂשׂוֹן וְקוֹל
שִׂמְחָה קוֹל חָתָן וְקוֹל כַּלָּה: י וְהָיָה כִּי תַגִּיד לָעָם הַזֶּה אֵת כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וְאָמְרוּ אֵלֶיךָ עַל־מֶה
דִבֶּר יְהוָה עָלֵינוּ אֵת כָּל־הָרָעָה הַגְּדוֹלָה הַזֹּאת וּמֶה עֲוֹנֵנוּ וּמֶה חַטָּאתֵנוּ אֲשֶׁר חָטָאנוּ לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ:
יא וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם עַל אֲשֶׁר־עָזְבוּ אֲבוֹתֵיכֶם אוֹתִי נְאֻם־יְהוָה וַיֵּלְכוּ אֲחֲרֵי אֱלֹהִים אֲחֵרִים וַיַּעַבְדוּם
וַיִּשְׁתַּחֲווּ לָהֶם וְאֹתִי עָזָבוּ וְאֶת־תּוֹרָתִי לֹא שָׁמָרוּ: יב וְאַתֶּם הֲרֵעֹתֶם לַעֲשׂוֹת מֵאֲבוֹתֵיכֶם וְהִנְּכֶם הֹלְכִים
אִישׁ אַחֲרֵי שְׁרִרוּת לִבּוֹ־הָרָע לְבִלְתִּי שְׁמֹעַ אֵלָי: יג וְהִטַּלְתִּי אֶתְכֶם מֵעַל הָאָרֶץ הַזֹּאת עַל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר
לֹא יְדַעְתֶּם אַתֶּם וַאֲבוֹתֵיכֶם וַעֲבַדְתֶּם־שָׁם אֶת־אֱלֹהִים אֲחֵרִים יוֹמָם וָלַיְלָה אֲשֶׁר לֹא־אֶתֵּן לָכֶם חֲנִינָה:

רש"י

(ה) בית מרזח. משתה. בספרי בפרשת בית פעור ראיתי חזרו לעשות להם מרזיחין אבל רבותינו פירשו מרזח אבל: **תנוד.** תקונן: **כי אספתי את שלומי וגו'.** כשהיה אברהם אביהם עושה צדקה ומשפט נתתי לזרעו חסד ורחמים ושמר ה' אלהיך לך וגו' (דברים ז) ונתן לך רחמים (שם יג) הם הפכו ללענה משפט וצדקה לארץ הניחו (עמוס ה) אף אני חזרתי ואספתי אלי את חסדי ואת רחמי: **אספתי.** אטואי"ש בלעז כמו אסף אלהים את חרפתי (בראשית ל): **(ו) ומתו גדולים וקטנים.** ואחר שהכל מתים מה לך לספוד: **ולא יתגודד ולא יקרח** להם. דרך האבלים להתגודד ולשרוט בשרם ולקרוח קרחה בראשם ומכל־מקום לישראל אסור ולא הזכירו כאן אלא לדוגמת אבל: **(ז) ולא יפרסו.** ל' שבירה כמו (דניאל ה) מנא מנא תקל ופרסין שמברין את האבלים ברחבה ופורסין להם ברכת המוציא כי הוא יברך הזבח (שמואל א ט) תירגם יונתן ארי הוא פריס על מזונא: **ולא ישקו אותם** וגו'. הרי טעם למה שאמרתי אל תלך לספוד: **(ח) ובית משתה.** אשר אמרתי לך למעלה לא תבא זה הטעם הנני משבית מן המקום הזה וגו': **(יג)** תרגם יונתן ותפלחון תמן לעממיא פלחי טעוותא:

מצודת דוד

(ה) כי כה וכו'. ר"ל כי כן אמר לי ה' וכו' למען היות לאות: **בית מרזח.** לבית אבל לנחמו: **ואל תנוד.** דרך המנחמים לנודד בראש: **כי אספתי.** ר"ל זה להם לאות אשר כליתי מהם את שלומי ולא אעשה עמהם חסד ולא ארחם עליהם: **(ו) לא יקברו.** בעבור הריבוי: **ולא יספדו.** בעבור טרדות הצרות: **ולא יתגודד.** לא ישרטו בשרם ולא יתלשו שער ראשם כי יהיו מבולבלים בצרתם ולא יחושו על מתיהם (ועם כי אסרה התורה לשרוט שרטת ולעשות קרחה על מת מ"מ דרכם היה לעשות כן אשר לא כדת): **(ז) ולא יפרסו להם.** לא יפרסו פרוסת המוציא עליהם בעבור הבראת האבל לנחמו על מת (כי סעודה הראשונה אין האבל אוכל משלו ומברין אותו משל אחרים): **ולא ישקו.** כי הדרך הוא להשקות האבלים כוס תנחומין אבל אז יהיו טרודים בצרתם ולא יעשו הדברים הראויים: **על אביו.** לכל אחד על אביו ועל אמו: **(ח) ובית משתה.** לבית משתה נשואין לא תבוא לשבת עמהם לאכול ולשתות וזה למען היות להם למופת ואות: **(ט) הנני משבית.** אבטל ואמנע מן המקום הזה וכו': **לעיניכם ובימיכם.** היא היא וכפל הדבר במ"ש: **קול חתן.** קול שמחת חתן: **(י) ואמרו אליך.** ואם יאמרו אליך: **על מה.** בעבור מה: **(יא) ואותי עזבו.** לא האמינו בי בלבם ולא שמרו תורתי: **(יב) הרעותם.** עשיתם הרע עוד יותר מאבותיכם: **והנכם.** והנה אתם הולכים כל איש אחר מה שלבו הרע מראה לו ומתאוה לה: **לבלתי שמוע אלי.** ר"ל כל עצם התאוה היא לבל שמוע אלי: **(יג) והטלתי.** לכן אשליך אתכם וכו': **אשר לא ידעתם.** מאז גם אתם גם אבותיכם: **את אלהים אחרים וכו':** אשר וכו'. על אשר לא אתן לכם חן בעיני האומות לכן תעבדו אותם יומם ולילה ולא תמצאו מנוח:

מצודת ציון

(ה) בית מרזח. בית אבל וכן סר מרזח סרוחים (עמוס ו): **תנוד.** מלשון נדידה: **להם.** עליהם: **אספתי.** ענין כליון כמו אסף אסיפם (לעיל ח): **(ו) יתגודד.** ענין שריטת הבשר כמו ויתגודדו כמשפטם (מ"א ח): **יקרח.** ענין מריטת השער כמו קרחי וגזי (מיכה א): **(ז) יפרסו.** מלשון פרוסה ושבירה כמו פרוס לרעב לחמך (ישעיה נח): **כוס.** ר"ל כוס יין: **(ח) משתה.** ענין סעודה כמו עשה משתה (אסתר א): **לשבת.** מלשון ישיבה: **אותם.** עמהם: **(ט) משבית.** ענין ביטול, כמו שבת נוגש (ישעיה יד): **(יב) שרירות.** ענין ראיה והבטה: **לבלתי.** כמו לבלי: **(יג) והטלתי.** ענין השלכה כמו ויטילו את הכלים (יונה א): **חנינה.** מלשון חן:

קהלת פרק־ה א־ו

א אַל־תְּבַהֵל עַל־פִּיךָ וְלִבְּךָ אַל־יְמַהֵר לְהוֹצִיא דָבָר לִפְנֵי הָאֱלֹהִים כִּי הָאֱלֹהִים בַּשָּׁמַיִם וְאַתָּה עַל־הָאָרֶץ
עַל־כֵּן יִהְיוּ דְבָרֶיךָ מְעַטִּים: ב כִּי בָּא הַחֲלוֹם בְּרֹב עִנְיָן וְקוֹל כְּסִיל בְּרֹב דְּבָרִים: ג כַּאֲשֶׁר תִּדֹּר נֶדֶר
לֵאלֹהִים אַל־תְּאַחֵר לְשַׁלְּמוֹ כִּי אֵין חֵפֶץ בַּכְּסִילִים אֵת אֲשֶׁר־תִּדֹּר שַׁלֵּם: ד טוֹב אֲשֶׁר לֹא־תִדֹּר מִשֶּׁתִּדּוֹר
וְלֹא תְשַׁלֵּם: ה אַל־תִּתֵּן אֶת־פִּיךָ לַחֲטִיא אֶת־בְּשָׂרֶךָ וְאַל־תֹּאמַר לִפְנֵי הַמַּלְאָךְ כִּי שְׁגָגָה הִיא לָמָּה יִקְצֹף
הָאֱלֹהִים עַל־קוֹלֶךָ וְחִבֵּל אֶת־מַעֲשֵׂה יָדֶיךָ: ו כִּי בְרֹב חֲלֹמוֹת וַהֲבָלִים וּדְבָרִים הַרְבֵּה כִּי אֶת־הָאֱלֹהִים
יְרָא:

רש"י

(א) להוציא דבר לפני האלהים. לדבר קשה כלפי מעלה: כי האלהים בשמים ואתה על הארץ. ואפילו חלש מלמעלה וגבור מלמטה אימת חלש על הגבור וכל־שכן גבור למעלה וחלש למטה: (ב) כי בא החלום ברוב ענין. כי דרך החלום לבוא ברוב הרהורים שאדם מעיין ומהרהר ביום ודרך קול כסיל לבוא ברוב דברים כי בהרבותו דברים מוציא קול של כסילות מפיו כי לא יחדל פשע לכך אני אומר יהיו דבריך מעטים: (ג) אין חפץ בכסילים. אין חפץ לפני הקב"ה ברשעים הנודרים ואין משלמים: (ה) אל תתן את פיך. בנדר: לחטיא את בשרך. שיפקוד העון על בניך: ואל תאמר לפני המלאך. שליח הבא לתובעך צדקה שפסקת ברבים: כי שגגה היא. בשגגה פסקתיה כסבור הייתי שהיה יכולת בידי ליתן: וחבל את מעשה ידיך. מצוות שהיו בידיך שעשית כבר אבדתם כך נדרש במדרש: על קולך. בשביל קולך: (ו) כי ברוב חלומות וגו'. אשר כל מה שיאמרו לך חלומות ונביאי הבל ודברים הרבה לפרוש מאת המקום: כי את האלהים ירא. הרי כי משמש בלשון אלא, אל תשמע אל החלומות אלא את האלהים ירא:

מצודת דוד

(א) אל תבהל על פיך. אל תמהר לדבר בפיך ואפילו לבך אל ימהר לפתותך להוציא מפיך דבר תלונה כלפי מעלה להתרעם על מדותיו: כי האלהים בשמים. המקום ברוך־הוא הוא בשמים ממעל ואתה על הארץ מתחת. ואפילו חלש מלמעלה וגבור מלמטה, אימת החלש על הגבור, וכל־שכן גבור למעלה וחלש למטה: על כן וגו'. כי במרבית דברים תבוא להתלונן ולהתרעם מול גזירת המקום: (ב) כי בא. כי כמו שדרך החלום לבוא במי שמהרהר בהרבה ענינים, כן בא קול כסילות מתלונה ותרעומות במי שמרבה דברים. (ג) נדר לאלהים. לעשות צדקה: כי אין חפץ בכסילים. אין הרצון מתקיים בכסילים, כי פעם יחפוץ בדבר מה ולאחר זמן לא יחפוץ עוד בו. והנודר הלא לכסיל יחשב, כי יותר טוב לתת צדקה מבלי נדר. והואיל וכן אל תאחר לשלמו, כי בהאריך הזמן פן לא תחפוץ עוד בהנדר ותמנע לשלמו, לכן את אשר תדור שלם, רוצה לומר שלם מיד בלי איחור: (ד) טוב. יותר טוב שלא תדור כלום משתדור ולא תשלם, רוצה לומר ולא תשלם מיד כי פן בהאריך הזמן תתחרט: (ה) אל תתן. אל תעזוב את פיך לנדור נדר כי זה יהיה סיבה להחסיר את בניך מן העולם, כי פן לא תשלם וימותו בניך בזה העון, כן דרשו רבותינו ז"ל בשבת: המלאך. הגזבר של ההקדש הבא לתובעך הצדקה שנדרת ופסקת ברבים: כי שגגה היא. אשר בשוגג היתה הפסיקה כסבור הייתי שאוכל לשלם ועתה אין בידי מאומה: למה יקצוף. למה תעשה מתחלה את זאת אשר יחרה אף האלהים על קול הנדר שנדרת בפרסום, וישחית את מעשה ידיך ולא תצליח בהם. כי בגלל הצדקה מתברך האדם במעשה ידיו ולכן כשידור ברבים ולא ישלם ישחת מעשה ידיו כי כן המדה: (ו) כי ברוב חלומות. אשר עם רוב חלומות ועם אמרי הבל ועם מרבית שאר ענינים לא תחשוש עליהם אלא ירא את האלהים והוא ישמרך מכל רע. ומקרא קצר הוא ומאליו יובן החסרון:

מצודת ציון

(א) תבהל. מלשון בהלה ומהירות: על פיך. מלת על באה במקום הבי"ת. כמו וסגרו על מסגר (ישעיה כד כב): (ה) אל תתן. אל תעזוב. כמו ולא נתן סיחון (במדבר כא כג): לחטיא. ענין חסרון. כמו ולא יחטיא (שופטים כ טז): בשרך. כן יקראו הבנים. כמו שנאמר והיו לבשר אחד (בראשית ג כד), ורוצה לומר בשר האב והאם נעשה אחד בהבנים: המלאך. שליח: וחיבל. ענין השחתה. כמו וחובל עול מפני שמן (ישעיה י כז): (ו) ודברים. ענינים. כמו על דבר הכסף (בראשית מג יח): כי. אלא:

יד כְּלִי חֶרֶס מַצִּיל עַל הַכֹּל, כְּדִבְרֵי בֵּית הִלֵּל. וּבֵית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: אֵינוֹ מַצִּיל אֶלָּא עַל הָאֹכָלִין, וְעַל הַמַּשְׁקִין, וְעַל כְּלֵי חֶרֶס. אָמְרוּ לָהֶם בֵּית הִלֵּל: מִפְּנֵי מָה? אָמְרוּ לָהֶם בֵּית שַׁמַּאי: מִפְּנֵי שֶׁהוּא טָמֵא עַל גַּב עַם הָאָרֶץ, וְאֵין כְּלִי טָמֵא חוֹצֵץ. אָמְרוּ לָהֶם בֵּית הִלֵּל: וַהֲלֹא טִהַרְתֶּם אֹכָלִים וּמַשְׁקִין שֶׁבְּתוֹכוֹ? אָמְרוּ לָהֶם בֵּית שַׁמַּאי: כְּשֶׁטִּהַרְנוּ אֹכָלִים וּמַשְׁקִין שֶׁבְּתוֹכוֹ, לְעַצְמוֹ טִהַרְנוּ; אֲבָל כְּשֶׁטִּהַרְתָּ אֶת הַכְּלִי, טִהַרְתָּ לְךָ וְלוֹ. חָזְרוּ בֵּית הִלֵּל לְהוֹרוֹת כְּדִבְרֵי בֵּית שַׁמַּאי.

פירוש ברטנורא

יד כלי חרס מציל על הכל. כלי חרס המוקף צמיד פתיל מציל על כל מה שבתוכו כשהוא באוהל המת, ולא יטמא כל מה שבתוכו, דכתיב (במדבר י"ט) וכל כלי פתוח אשר אין צמיד פתיל עליו טמא הוא, הא יש עליו צמיד פתיל טהור הוא ומה שבתוכו, לא שנא כלים ולא שנא אוכלין ומשקין. ובכלי חרס הכתוב מדבר, דכתיב וכל כלי פתוח, במי שמטמא דרך פתחו ואינו מטמא דרך גבו: **אינו מציל אלא על אוכלין ומשקין ועל כלי חרס.** אבל על שאר כלים אינו מציל כדמפרש ואזיל: **מפני מה וכו' מפני שהוא טמא על גב עם הארץ.** שכל הנמצא אצל עמי הארץ בין כלים בין אוכלים ומשקין כולן בחזקת טמאין, לפי שאינם בקיאים בהלכות טומאה וטהרה וחושבין על טמא שהוא טהור: **ואין כלי טמא חוצץ.** אין מציל מפני הטומאה אלא כלי טהור בלבד, אבל כלי טמא אינו מציל על מה שבתוכו, וכלים של עם הארץ הואיל ובחזקת טמאים הן אינן מצילין: **לעצמו טיהרנו.** לעם הארץ לבדו טיהרנו, ולא חיישינן דלמא אתי חבר לאשתמושי בהו, שהרי הם בדלים ממגעם ובלאו הכי נמי כל מאכלם טמא, הלכך אוכלין ומשקין וכלי חרס שאין להם טהרה במקום, כשהיו בתוך צמיד פתיל של כלי עם הארץ אמרינן להו טהורים הן, וישתמשו בהן הן שמחזיקין כליהם בחזקת טהורים, ואין לחוש שמא ישאל החבר מהן וישתמש בהן, שהרי הן אצלו בחזקת טמאים ואין להם טהרה עולמית. אבל בכלי שטף דאיכא למיחש שמא ישאל החבר מהן ויטבילם וישתמש בהם בלא הזאה שלישי ושביעי, שלא ידע שנטמאו באוהל המת, וחושב דטבילה בעלמא סגי להו להצילה מטומאה שנטמאין אגב עם הארץ, והיינו דתנן טהרת לך ולו, דאתי חבר לאשתמושי בהו, הלכך עשו דין שוה לכל, ואמרו דאין כלי שטף נצול בצמיד פתיל לא בשל חבר ולא בשל עם הארץ. ואם באו לגזור שלעולם כלי חרס של עם הארץ לא יציל בצמיד פתיל לפי שהוא בחזקת טמא ואין כלי טמא מציל, לא היו עמי הארצות מקבלין מהן, לפי שהן סבורים שהן בקיאין ושומרים כליהם בטהרה וכלים שלהם מצילין:

משניות מבוארות – קהתי

יום ראשון

באור משנה יד

כתוב בתורה בענין מת המטמא באוהל (במדבר יט, טו): "וכל כלי פתוח אשר אין צמיד פתיל עליו, טמא הוא", ודרשו חכמים: בכלי חרס הכתוב מדבר, שאינו מקבל טומאה מגבו אלא מתוכו, לפיכך אם "אין צמיד פתיל עליו", היינו שאין עליו מגופה המהודקת היטב, המת מטמאו באוהל. אבל אם יש צמיד פתיל עליו, הרי הוא טהור. משנתנו דנה בכלי חרס שיש צמיד פתיל עליו ובתוכו מאכלים וכלים.

כְּלִי חֶרֶס מַצִּיל עַל הַכֹּל – כלי חרס טהור המוקף צמיד פתיל, היינו שיש עליו מכסה מחובר ומהודק היטב, כמו שבארנו לעיל, הואיל ואינו מקבל טומאה מגבו, מגן הוא על כל מה שבתוכו שלא ייטמא, כגון חבית טהורה של חרס שהיתה באוהל שהמת מוטל בו ובתוכה אוכלים או כלים שונים (כלי עץ או מתכת), ויש צמיד פתיל עליה, כל מה שבתוכה טהור, שכלי חרס טהור חוצץ בפני הטומאה, **כְּדִבְרֵי בֵּית הִלֵּל** – הסוברים, שכלי חרס מציל בין על אוכלים ומשקים בין על כלים שונים שבתוכו. **וּבֵית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: אֵינוֹ מַצִּיל אֶלָּא עַל הָאֹכָלִין, וְעַל הַמַּשְׁקִין, וְעַל כְּלֵי חֶרֶס** – אבל כלים אחרים שבתוכו טמאים. **אָמְרוּ לָהֶם בֵּית הִלֵּל: מִפְּנֵי מָה** – כלים אחרים טמאים? **אָמְרוּ לָהֶם בֵּית שַׁמַּאי: מִפְּנֵי שֶׁהוּא טָמֵא עַל גַּב עַם הָאָרֶץ** – שכל הנמצא אצל עם הארץ, בין כלים בין אוכלים ומשקים, כולם בחזקת טמאים, לפי שאינם בקיאים בהלכות טומאה וטהרה, וחושבים על טמא שהוא טהור; ומכאן שאם כלי חרס זה נמצא בידי עם הארץ, בחזקת טמא הוא, **וְאֵין כְּלִי טָמֵא חוֹצֵץ** – בפני הטומאה, ואינו מציל על מה שבתוכו, ואגב כלי חרס של עם הארץ גזרו על כלי חרס בכלל, ואפילו הוא בחזקת טהור. **אָמְרוּ לָהֶם בֵּית הִלֵּל** – לבית שמאי: **וַהֲלֹא טִהַרְתֶּם אֹכָלִים וּמַשְׁקִין שֶׁבְּתוֹכוֹ** – ואם הכלי בחזקת טמא הוא, כיצד הוא מציל על האוכלים ועל המשקים? **אָמְרוּ לָהֶם בֵּית שַׁמַּאי** – לבית הלל: **כְּשֶׁטִּהַרְנוּ אֹכָלִים וּמַשְׁקִין שֶׁבְּתוֹכוֹ, לְעַצְמוֹ טִהַרְנוּ** – לעם הארץ עצמו טהרנו, ולא לחבר שהוא בקי בהלכות טומאה וטהרה ונזהר בהן, ומתוך כך אינו משתמש ממילא באוכלים ומשקים של עם הארץ, שבחזקת טמאים הם; וכן אינו שואל ממנו כלי חרס, הואיל ואינו יכול לטהרו מטומאתו, שכן כלי חרס טמא אין לו תקנה אלא שבירה (עיין ויקרא יא, לג). לפיכך יכולנו לטהר אוכלים ומשקים וכלי חרס שבתוכו, שאם הוא בידי עם הארץ, הרי לא ישתמשו בהם אלא עמי הארץ בלבד. **אֲבָל כְּשֶׁטִּהַרְתָּ אֶת הַכְּלִי** – את שאר הכלים, מלבד כלי חרס, **טִהַרְתָּ לְךָ וְלוֹ** – לחבר ולעם הארץ כאחד, שהרי כלים אלו, הקרויים "כלי שטף", הואיל ואפשר להטבילם ולטהרם מטומאתם, רגיל החבר לשאול מעם הארץ, שכן מטבילם ומשתמש בהם; ואין חוששים, שמא נטמאו בטומאת מת, וצריכים הזאה ממי אפר הפרה ביום השלישי וביום השביעי, שנאמן עם הארץ לומר שלא נטמאו בטומאת מת. לפיכך, אם נאמר, שכלי חרס מציל על כלי השטף שבתוכו, הרי כשיבוא חבר לשאול מעם הארץ כלים אלו, יאמר עם הארץ שלא נטמאו בטומאת מת, שכן לדעתו כלי חרס טהור הציל עליהם, ויסתפק החבר בטבילתם בלבד כדי לטהרם מטומאתם; ובאמת נטמאו כלים אלו באוהל המת, לפי שכלי החרס, שהיו בתוכו, הוא טמא, ולא הציל עליהם מפני טומאת המת, כפי שאמרנו לעיל, והרי טעונים הם הזאה בשלישי ובשביעי. **חָזְרוּ בֵּית הִלֵּל לְהוֹרוֹת כְּדִבְרֵי בֵּית שַׁמַּאי** – שכלי חרס המוקף צמיד פתיל, אינו מציל אלא על האוכלים ועל המשקים ועל כלי חרס, אבל כלי שטף שבתוכו טמאים הם.

בארנו משנתנו (לפי הרמב"ם והמאירי) אף בכלי חרס של חבר, שלדעת בית שמאי גוזרים עליו משום כלי חרס של עם הארץ. אבל יש מפרשים, שלא מדובר כאן אלא בכלי חרס של עם הארץ, אבל בכלי חרס של חבר הכל מודים שהוא מציל (הר"ש; הרא"ש; עיין "תוספות יום טוב").

באור משנה א

שלוש המשניות הראשונות בפרקנו עוסקות בארבע הלכות, שהעיד עליהן רבי חנינא סגן הכהנים. משנתנו שנויה במסכת פסחים (פרק א משנה ו), וכבר בארנו שם, שיש דרגות בטומאה: טומאת המת היא אבי אבות הטומאה, כל המיטמא מחמת המת, בין אדם בין כלים, נקרא "טמא מת", והוא אב הטומאה, ויש עוד אבות הטומאה. כגון השרץ המת, הנבילה, הזב, המצורע ועוד (עיין מסכת כלים פרק א). הנוגע באב הטומאה נעשה ראשון לטומאה, ואין ראשון לטומאה מטמא אלא אוכלים ומשקים; ואם נגע אוכל בראשון לטומאה הרי זה נעשה שני לטומאה, והלכה היא ששני לטומאה עושה שלישי לטומאה בתרומה, ושלישי עושה רביעי לטומאה בקודש. כל הדרגות שלמטה מאב הטומאה נקראות "ולד הטומאה". אב הטומאה נקרא טומאה חמורה, הואיל ומטמא אדם וכלים; ולד הטומאה נקרא טומאה קלה, שאינו מטמא אדם וכלים אלא אוכלים ומשקים בלבד, כפי שכבר

פ ר ק ש נ י

א רַבִּי חֲנִינָא סְגַן הַכֹּהֲנִים הֵעִיד אַרְבָּעָה דְּבָרִים: מִימֵיהֶם שֶׁל כֹּהֲנִים, לֹא נִמְנְעוּ מִלְּשָׁרוֹף אֶת הַבָּשָׂר שֶׁנִּטְמָא בְּוֶלֶד הַטֻּמְאָה, עִם הַבָּשָׂר שֶׁנִּטְמָא בְּאַב הַטֻּמְאָה, אַף עַל פִּי שֶׁמּוֹסִיפִין טֻמְאָה עַל טֻמְאָתוֹ. הוֹסִיף רַבִּי עֲקִיבָא: מִימֵיהֶם שֶׁל כֹּהֲנִים, לֹא נִמְנְעוּ מִלְּהַדְלִיק אֶת הַשֶּׁמֶן שֶׁנִּפְסַל בִּטְבוּל יוֹם, בְּנֵר שֶׁנִּטְמָא בִּטְמֵא מֵת, אַף עַל פִּי שֶׁמּוֹסִיפִין טֻמְאָה עַל טֻמְאָתוֹ.

ב אָמַר רַבִּי חֲנִינָא סְגַן הַכֹּהֲנִים: מִיָּמַי לֹא רָאִיתִי עוֹר יוֹצֵא לְבֵית הַשְּׂרֵפָה. אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא: מִדְּבָרָיו לָמַדְנוּ, שֶׁהַמַּפְשִׁיט אֶת הַבְּכוֹר וְנִמְצָא טְרֵפָה, שֶׁיֵּאוֹתוּ הַכֹּהֲנִים בְּעוֹרוֹ. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: "לֹא רָאִינוּ" אֵינוֹ רְאָיָה, אֶלָּא יוֹצֵא לְבֵית הַשְּׂרֵפָה.

פירוש ברטנורא

ב א רבי חנינא סגן הכהנים העיד. מלשרוף את הבשר שנטמא בולד הטומאה. בולד של ולד קאמר. הבשר שהוא שלישי שנטמא בולד של ולד כלומר שנגע בשני ונעשה הוא שלישי, לא נמנעו מלשרפו עם הבשר שנטמא באב הטומאה שהוא ראשון לטומאה. וכשנוגע זה הבשר שהיה מתחילה שלישי בבשר שנטמא באב הטומאה, חוזר להיות שני, שהרי נגע בראשון ונעשה שני, ונמצא שהוסיפו לו טומאה על טומאתו, דמעיקרא שלישי והשתא שני, ואעפ"כ לא נמנעו מלשרפו עם חמור ממנו, דהואיל ואף זה הקל לשריפה עומד לא חשו אם מטמאים אותו יותר ממה שהיה. ואע"פ שאין אוכל מטמא אוכל מן התורה, שנאמר בטומאת אוכלים טמא הוא, הוא טמא ואין מטמא אוכל כיוצא בו, מ"מ רבנן גזרו שיהיה אוכל מטמא אוכל: **השמן.** של תרומה שנפסל בטבול יום הוא שלישי לטומאה, דטבול יום הוא פוסל את התרומה ועושה אותו שלישי: **בנר שנטמא בטמא מת.** האי נר של מתכת הוא ולא של חרס. דכל כלים חוץ מכלי חרס שנגעו בטומאת מת נעשו כמותה, אם אב ואם ראשון ראשון, דכתיב (במדבר י"ט) בחלל חרב, ודרשינן חרב הרי הוא כחלל, שהחרב שנגע במת נעשה אבי אבות כמת עצמו. וכשנגע בטמא מת שהוא אב, נעשה גם כן החרב אב. וכל שאר כלים כחרב לדין זה, חוץ מכלי חרס. נמצא הנר של מתכת שנגע בטמא מת נעשה אב הטומאה. והשתא הוסיף רבי עקיבא על דברי ר' חנינא סגן הכהנים, שהרי ר' חנינא לא התיר אלא להחזיר השלישי שני, ור"ע התיר להחזיר השלישי ראשון, שהשמן שנפסל בטבול יום שהוא שלישי, כשמדליקין אותו בנר שנטמא בטמא מת שהנר עצמו נעשה אב כמו שאמרנו נמצא שחוזר השלישי להיות ראשון, ואעפ"כ לא נמנעו, דהואיל ויש שם טומאה עליו לא חיישינן ליה ומותר להוסיף בידים:

ב לא ראיתי עור יוצא לבית השריפה. לאחר שהופשט אם נמצאת טריפה. אע"פ שפסול זה היה בו קודם הפשט, הואיל ולא ניכר אלא לאחר הפשט: **שהמפשיט את הבכור ונמצא טריפה.** הא קמ"ל ר' עקיבא, דאפילו בכור בעל מום הנשחט במדינה על מומו ולא התירו הכתוב אלא באכילה כדכתיב

משניות מבוארות – קהתי

הזכרנו למעלה.

רַבִּי חֲנִינָא סְגַן הַכֹּהֲנִים – היינו סגן הכהן הגדול (הסגן היה ממונה למלא מקומו של הכהן הגדול. אם יארע בו פסול ביום הכיפורים; וכן היו לו תפקידים מיוחדים על יד הכהן הגדול). **הֵעִיד אַרְבָּעָה דְּבָרִים** – לפני החכמים: העדות הראשונה היא: **מִימֵיהֶם שֶׁל כֹּהֲנִים** – כל ימי עבודתם במקדש, **לֹא נִמְנְעוּ** – הכהנים, **מִלְּשָׁרוֹף אֶת הַבָּשָׂר** – בשר הקודש של הקרבנות, **שֶׁנִּטְמָא בְּוֶלֶד הַטֻּמְאָה** – בגמרא מבואר, שמדובר כאן בבשר שנטמא בשני לטומאה ("ולד ולד הטומאה"), שנעשה הבשר שלישי לטומאה, ולא נמנעו מלשרוף בשר זה יחד **עִם הַבָּשָׂר שֶׁנִּטְמָא בְּאַב הַטֻּמְאָה** – ונעשה ראשון לטומאה, **אַף עַל פִּי שֶׁמּוֹסִיפִין טֻמְאָה עַל טֻמְאָתוֹ** – שכן הבשר שהיה שלישי נגע עכשיו בבשר שהוא ראשון, ונעשה שני לטומאה, שהואיל ונטמא הבשר והוא עומד להישרף, אין מקפידים על תוספת טומאתו משלישי לשני, שלא הוזהרנו אלא בשמירת בשר קודש טהור שלא יטמא או שלא יפסל, אבל בבשר קודש טמא אין כל אזהרה שלא להוסיף טומאה על טומאתו. אמנם תוספת טומאה זו אינה אלא מדרבנן, שכן מן התורה אין אוכל מטמא אוכל, שכתוב בטומאת אוכלים (**ויקרא יא, לח**): "וכי יותן מים על זרע ונפל מנבלתם עליו, טמא הוא לכם", ודרשו: "טמא הוא", ואינו מטמא כיוצא בו; אבל חכמים גזרו שיהא אוכל מטמא אוכל, ואף על פי כן כל שעומד לישרף, לא חששו בו לתוספת טומאה. **הוֹסִיף רַבִּי עֲקִיבָא** – על דבריו של רבי חנינא סגן הכהנים: **מִימֵיהֶם שֶׁל כֹּהֲנִים, לֹא נִמְנְעוּ מִלְּהַדְלִיק אֶת הַשֶּׁמֶן שֶׁנִּפְסַל בִּטְבוּל יוֹם** – טבול יום הוא טמא שטבל מטומאתו מבעוד יום, ועד שיעריב עליו השמש דינו כשני לטומאה, וכשנוגע בשמן של תרומה הריהו עושה אותו שלישי לטומאה, – ושמן תרומה שנטמא מותר בהנאה, – ולא נמנעו הכהנים מלהדליקו **בְּנֵר שֶׁנִּטְמָא בִּטְמֵא מֵת** – בגמרא מבואר שמדובר כאן בנר של מתכת, כלומר במנורת מתכת, ודין הוא שכלי מתכת שנגע במת נעשה אבי אבות הטומאה כמת עצמו; וכשנגע בטמא מת, נעשה אב הטומאה כמותו, שכתוב (**במדבר יט, טז**): "וכל אשר יגע על פני השדה בחלל חרב" – ודרשו: חרב הרי הוא כחלל. נמצא הנר הזה, שנטמא בטמא מת הוא אב הטומאה, ועושה את השמן שהדליקו בו ראשון לטומאה, ולא חששו לכך, **אַף עַל פִּי שֶׁמּוֹסִיפִין טֻמְאָה עַל טֻמְאָתוֹ** – שכן השמן היה בתחילה שלישי, ונעשה עכשיו ראשון לטומאה. והוסיף רבי עקיבא על דברי רבי חנינא, שהרי רבי חנינא העיד על בשר קודש שהיה בתחילה שלישי, ועשוהו שני לטומאה; ואילו רבי עקיבא העיד על השמן שהיה בתחילה שלישי, ועשוהו ראשון לטומאה, ואף על פי כן לא נמנעו מזה, שהואיל ושם טומאה עליו, אין חוששים להוסיף בידים טומאה על טומאתו.

יום שני

באור משנה ב

משנתנו שנויה במסכת זבחים (פרק יב משנה ד), וזו היא עדות שנייה של רבי חנינא סגן הכהנים, במסכת זבחים מתחילה המשנה: "כל הקדשים (עולה או חטאת או אשם) שאירע בהם פסול קודם להפשטן (קודם שהופשטו העורות מהן) – אין עורותיהם לכהנים (אלא נשרפים הם עם הבשר); לאחר הפשטן – עורותיהם לכהנים (שהפסול שאירע לאחר ההפשט, אינו פוסל את העור).

אָמַר רַבִּי חֲנִינָא סְגַן הַכֹּהֲנִים: מִיָּמַי לֹא רָאִיתִי עוֹר – שהופשט מבהמת הקדשים, **יוֹצֵא לְבֵית הַשְּׂרֵפָה** – להישרף יחד עם הקרבן שאירע בו פסול, אלא ניתן הוא לכהנים; ואף כשהפסול היה כבר בקרבן קודם שהופשט העור, אם לא נודע עליו עד לאחר ההפשט, העור ניתן לכהנים. **אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא: מִדְּבָרָיו** – של רבי חנינא סגן הכהנים **לָמַדְנוּ, שֶׁהַמַּפְשִׁיט אֶת הַבְּכוֹר וְנִמְצָא טְרֵפָה** – שלא נודעה טרפותו אלא לאחר ההפשט, **שֶׁיֵּאוֹתוּ** – שייהנו **הַכֹּהֲנִים בְּעוֹרוֹ** – כלומר שניתן העור לכהנים ואינו נשרף. רבי עקיבא בא להשמיענו, שאפילו בכור שנמצא בו מום ושוחטים אותו חוץ למקדש, – אף שלא התירו הכתוב אלא באכילה, שנאמר בענין הבכור (**דברים טו, כא-כב**): "וכי יהיה בו מום פסח או עור כל מום רע, לא תזבחנו לה' אלהיך. בשעריך תאכלנו"... אבל אם הבכור מת, עורו אסור וטעון קבורה, – מכל מקום הואיל ולא נודע שהיה טריפה עד לאחר שהפשיטוהו עורו, הותר העור על ידי שחיטת הבכור, כאילו נזרק

ג אַף הוּא הֵעִיד עַל כְּפָר קָטָן שֶׁהָיָה בְּצַד יְרוּשָׁלַיִם, וְהָיָה בּוֹ זָקֵן אֶחָד, וְהָיָה מַלְוֶה לְכָל בְּנֵי הַכְּפָר וְכוֹתֵב בִּכְתַב יָדוֹ, וַאֲחֵרִים חוֹתְמִים; וּבָא מַעֲשֶׂה לִפְנֵי חֲכָמִים וְהִתִּירוּ. לְפִי דַּרְכְּךָ אַתָּה לָמֵד, שֶׁהָאִשָּׁה כּוֹתֶבֶת אֶת גִּטָּהּ וְהָאִישׁ כּוֹתֵב אֶת שׁוֹבְרוֹ, שֶׁאֵין קִיּוּם הַגֵּט אֶלָּא בְּחוֹתְמָיו. וְעַל מַחַט שֶׁנִּמְצֵאת בַּבָּשָׂר, שֶׁהַסַּכִּין וְהַיָּדַיִם טְהוֹרוֹת וְהַבָּשָׂר טָמֵא; וְאִם נִמְצֵאת בַּפֶּרֶשׂ — הַכֹּל טָהוֹר.

ד שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים אָמַר רַבִּי יִשְׁמָעֵאל לִפְנֵי חֲכָמִים בַּכֶּרֶם בְּיַבְנֶה: עַל בֵּיצָה טְרוּפָה, שֶׁהִיא נְתוּנָה עַל גַּבֵּי יָרָק שֶׁל תְּרוּמָה, שֶׁהִיא חִבּוּר; וְאִם הָיְתָה כְּמִין כּוֹבַע — אֵינָהּ חִבּוּר. וְעַל שִׁבֹּלֶת שֶׁבַּקָּצִיר וְרֹאשָׁהּ מַגִּיעַ לַקָּמָה, אִם נִקְצֶרֶת

פירוש ברטנורא

(דברים ט"ו) בשעריך תאכלנו, אבל אם מת, עורו אסור וטעון קבורה, ואשמעינן ר"ע דהיכא דלא הוכר טרפותו עד לאחר הפשט, התירתו שחיטתו והפשטו לעורו כאילו נזרק דמו במקדש: **יאותו הכהנים בעורו.** ואינו נשרף: **אין לא ראיתי ראיה.** שמא לא אירע בימיו שימצא טריפה לאחר הפשט, ואם אירע ושרפוהו הוא לא ראה: **אלא יצא לבית השריפה.** הואיל וקודם הפשט בא. והלכה כר"ע בבכור בעל מום כשהתירו מומחה. אבל לא התירו מומחה לא. והלכה כחכמים בבכור תמים, דבשר בקבורה ועור בשריפה:

ג וכותב בכתב ידו. שטר חוב על הלוה: **ואחרים חותמים.** עדים כשרים היו חתומים על השטר: **והתירו.** ואע"פ שכותב השטר הוא המלוה, ונוגע בעדותו: **שהאשה כותבת את גיטה.** ועדים כשרים חתומים בו: **את שוברו.** שטר מחילה שמחלה לו אשתו על כתובתה: **שאין קיום הגט אלא בחותמיו.** העדים החתומים על הגט הם עיקר סבת קיום הגט, הלכך כשהעדים כשרים חתומים בו כשר ואע"פ שהוא כתב יד האשה: **ועל מחט.** שידוע בה שנטמאת במת, ונמצאת בבשר הקודש כשחתכו אותו בעזרה וספק אם נגע בה הסכין והאדם, אם לאו. הסכין והאדם טהורין, דספק טומאה ברשות הרבים היא, שהעזרה דין רשות הרבים יש לה לענין טומאה, וספק טומאה ברשות הרבים ספקו טהור: **והבשר טמא.** דודאי נגעה בו טומאה. ומתניתין איירי בבהמת קדשים שהעבירה בנהר סמוך לשחיטתה ועדיין משקה טופח עליה, שהוכשר הבשר לקבל טומאה באותן המים. דאי לאו הכי לא היה הבשר טמא, ואע"פ שרוחצים אותו בבית המטבחים בעזרה, דכל משקה בית מטבחיא דכן, ואין מכשירין את הבשר לקבל טומאה. ואי קשיא היאך הבשר טמא והידים טהורות, והלא אוכלין טמאין מטמאין את הידים מדרבנן. הא לא קשיא מידי, דקיי"ל אין טומאת ידים במקדש, שכשגזרו על טומאת ידים לא גזרו בה במקדש:

ד בכרם. שהיו יושבין שורות שורות של חכמים ככרם זו הנטועה שורות שורות של גפנים: **על ביצה טרופה** בקערה, שנתערבה החלבון והחלמון יחד ונתונה על גבי הירק, ונגע טבול יום בביצה, אע"פ שהיא חולין, דאין שייך תרומה בביצה, וטבול יום אינו פוסל בחולין, אפ"ה הוי חיבור ונפסל הירק כאילו

משניות מבוארות – קהתי

דמו במקדש (**ברטנורא**). **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: "לֹא רָאִינוּ" אֵינוֹ רְאָיָה** – כלומר מדברי רבי חנינא סגן הכהנים אין ללמוד כלום, שהרי הוא אומר "לא ראיתי", ואין להביא ראיה מזה שלא ראה, שאפשר שלא אירע בימיו, שיימצא הקרבן פסול לאחר ההפשט; או שאירע ושרפו את העור, ודרך מקרה לא ראה רבי חנינא שיצא להישרף, **אֶלָּא יוֹצֵא לְבֵית הַשְּׂרֵפָה** – אם נמצא הקרבן פסול, אף על פי שהופשט העור קודם שנודע על פיסולו, העור יישרף.

באור משנה ג

משנתנו ממשיכה בדברים שהעיד רבי חנינא סגן הכהנים.

אַף הוּא – רבי חנינא סגן הכהנים, **הֵעִיד עַל כְּפָר קָטָן שֶׁהָיָה בְּצַד יְרוּשָׁלַיִם, וְהָיָה בּוֹ זָקֵן אֶחָד, וְהָיָה מַלְוֶה לְכָל בְּנֵי הַכְּפָר וְכוֹתֵב בִּכְתַב יָדוֹ** – את שטרי החוב, **וַאֲחֵרִים חוֹתְמִים** – ועדים היו חותמים עליהם; **וּבָא מַעֲשֶׂה לִפְנֵי חֲכָמִים וְהִתִּירוּ** – לעשות כן, שאף כשהמלווה כותב את השטר, אם עדים כשרים חתומים עליו, השטר כשר. **לְפִי דַּרְכְּךָ אַתָּה לָמֵד** – בדרך אגב אתה לומד מדברי רבי חנינא, **שֶׁהָאִשָּׁה כּוֹתֶבֶת אֶת גִּטָּהּ** – האשה עצמה יכולה לכתוב את גיטה ולמסור אותו לבעלה, שיחתום עליו עדים ויתננו לה לשם גירושין, **וְהָאִישׁ כּוֹתֵב אֶת שׁוֹבְרוֹ** – לאחר שפורע לה כתובתה, האשה נותנת לבעלה "שובר" לראיה על פירעון הכתובה, ויכול הבעל עצמו לכתוב את השובר, והאשה חותמת עליו, **שֶׁאֵין קִיּוּם הַגֵּט אֶלָּא בְּחוֹתְמָיו** – שאין הגט מתקיים אלא על ידי העדים החתומים בו (**עיין משנה גיטין ב, ה**), ומאחר שחתימת העדים היא העיקר, אין להקפיד בענין כתיבת הגט או כל שטר אחר, וכל מי שיכתוב אותו, ואפילו הנוגע בדבר, הריהו כשר. – זו היתה עדות שלישית של רבי חנינא סגן הכהנים. **וְעַל מַחַט** – ועוד העיד רבי חנינא סגן הכהנים על מחט **שֶׁנִּמְצֵאת בַּבָּשָׂר** – שנמצאה בבשר הקודש של הקרבנות, כשחתכו אותו בעזרה; וידוע היה שהמחט נטמאה בטומאת מת, וספק אם נגעו בה הסכין והאדם, אם לאו, – והעיד רבי חנינא, **שֶׁהַסַּכִּין וְהַיָּדַיִם טְהוֹרוֹת** – שהעזרה דינה כרשות הרבים, וספק טומאה ברשות הרבים, ספקו טהור, **וְהַבָּשָׂר טָמֵא** – אבל הבשר, שהמחט הטמאה ודאי נגעה בו, טמא הוא, ואין הסכין מקבלת טומאה מן הבשר, שאין כלי מקבל טומאה מאוכלין. במפרשים מבואר (**על פי הגמרא: פסחים כ, א; חולין לו, ב**), שמדובר כאן בבהמת קדשים שהעבירה בנהר סמוך לשחיטתה, כגון בפרה של שלמים, שהיו נוהגים להעבירה בנהר קודם שחיטה, כדי שיהא עורה, שהוא לבעלים, נוח להפשטה, ולאחר השחיטה עדיין היה משקה טופח עליה, והוכשר בו הבשר לקבל טומאה; שאם לא כן, לא היה הבשר טמא, משום שלא הוכשר לקבל טומאה, שכן דם הקדשים והמים שמשתמשים בהם בעזרה אינם מכשירים את הבשר לקבל טומאה (**כמבואר להלן במסכתנו ח, ד**). ויש מפרשים, שחיבת הקודש מכשירה את הבשר לקבל טומאה, ולכן הבשר טמא, אף על פי שלא הוכשר במשקה (**עיין "תוספות יום טוב"; "תפארת ישראל"**). ואין להקשות, היאך הבשר טמא והידים טהורות, והלא אוכלים טמאים מטמאים במגע את הידים מדברי סופרים? שכן בזמן שגזרו חכמים על טומאת ידים לא גזרו עליה במקדש, ומכאן שאין טומאת ידים במקדש (**גמרא פסחים יט, א**). **וְאִם נִמְצֵאת בַּפֶּרֶשׂ** – אם נמצאה המחט בצואה שבמעי הבהמה; **הַכֹּל טָהוֹר** – אף הבשר טהור, שהרי המחט לא נגעה בבשר; ואין הפרש עצמו חוזר ומטמא את הבשר מתורת משקה טמא שמטמא אוכלים, לפי שסרוח הוא, ויוצא מכלל משקה (**המאירי**). – והרי זו עדות רביעית של רבי חנינא סגן הכהנים.

יום שלישי

באור משנה ד

שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים אָמַר רַבִּי יִשְׁמָעֵאל לִפְנֵי חֲכָמִים בַּכֶּרֶם בְּיַבְנֶה – ישיבת החכמים ביבנה מכונה בשם "כרם", לפי שהיו יושבים שורות שורות, ככרם זה הנטוע שורות שורות של גפנים. ואלו הם שלושת הדברים שאמר רבי ישמעאל: א. **עַל בֵּיצָה טְרוּפָה** – שהחלבון והחלמון מעורבים זה בזה, **שֶׁהִיא נְתוּנָה** – שאם היא נתונה בקדירה, **עַל גַּבֵּי יָרָק שֶׁל תְּרוּמָה, שֶׁהִיא חִבּוּר** – לענין טומאה, ואם נגע טבול יום (עיין באור משנה א בפרקנו) בביצה, אף על פי שהיא

עִם הַקָּמָה — הֲרֵי הִיא שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת; וְאִם לָאו — הֲרֵי הִיא שֶׁל עֲנִיִּים. וְעַל גִּנָּה קְטַנָּה שֶׁהִיא מֻקֶּפֶת עֲרִיס, אִם יֵשׁ בָּהּ כְּמְלֹא בּוֹצֵר וְסַלּוֹ מִכָּאן, וּמְלֹא בּוֹצֵר וְסַלּוֹ מִכָּאן — תִּזָּרַע; וְאִם לָאו — לֹא תִּזָּרַע.

ה שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים אָמְרוּ לִפְנֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, וְלֹא אָמַר בָּהֶם לֹא אִסּוּר וְלֹא הֶתֵּר; וּפִרְשָׁן רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן מַתְיָא: הַמֵּפִיס מֶרְסָא בַּשַּׁבָּת, אִם לַעֲשׂוֹת לָהּ פֶּה — חַיָּב; וְאִם לְהוֹצִיא מִמֶּנָּה לֵחָה — פָּטוּר. וְעַל הַצַּד נָחָשׁ בַּשַּׁבָּת, אִם מִתְעַסֵּק שֶׁלֹּא יִשְׁכְּנוּ — פָּטוּר; וְאִם לִרְפוּאָה — חַיָּב. וְעַל לְפָסִין אִירוֹנִיּוֹת, שֶׁהֵן טְהוֹרוֹת בְּאֹהֶל הַמֵּת וּטְמֵאוֹת בְּמַשָּׂא הַזָּב; רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן צָדוֹק אוֹמֵר: אַף בְּמַשָּׂא הַזָּב טְהוֹרוֹת, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא נִגְמְרָה מְלַאכְתָּן.

פירוש ברטנורא

נגע בו: **אם היה כמין כובע.** שנתנפחה הביצה ונעשית כמין כובע על הירק וחלולה תחתיה: **שבולת שבקציר.** שייר בקצירתו שבולת אחת שלא קצר, וראש אותה שבולת מגיע לקמה: **אם נקצרה.** אם אותה שבולת נקצרת עם הקמה, הרי היא של בעל הבית, שהקמה מצילתה, דלא קרינן בה לא תשוב לקחתו: **ואם לאו.** הרי זו שכחה והויא לעניים: **עריס.** חמש גפנים הנטועות ומודלות ושוכבות על גבי כלונסות או על גבי גדר קרויות עריס, לשון על ערש יצועי: **אם יש בה כמלוא בוצר וסלו.** אם הגינה גדולה כשיעור שיעמוד בה בוצר הענבים עם סלו שמכניס הענבים לתוכו כשהוא מלקט הענבים מכל צדדי הערים: **תזרע.** הגינה. והוא שירחיק הזרע מן הגפנים כדי עבודת הכרם שהם ששה טפחים לכל רוח, וזורע השאר: **ואם לאו.** שאין הגינה גדולה כל כך: **לא תזרע.** ואע"פ שמרחיק כדי עבודת הכרם. מפני שהזרע נראה עם הכרם כאילו הם כלאים:

ה ופירשן רבי יהושע. אימתי חייב ואימתי פטור: **אם לעשות לה פה חייב.** משום בונה: **ואם להוציא ממנה ליחה פטור.** דמלאכה שאינא צריכה לגופה היא, שהפתח היא המלאכה, וזו אינה צריכה להיות לה פתח מעכשיו, ואין כאן אלא איסורא דרבנן ומשום צערא לא גזור, והוי פטור ומותר: **אם מתעסק שלא ישכנו פטור.** דאינו צריך לגופו של דבר הניצוד, ואם היה יודע שיעמוד ולא ישכנו לא היה צד. ובהאי נמי לא גזרו רבנן, והוי פטור ומותר: **לפסין אירוניות.** כלי חרס סתומים עשויין כמין כדור חלול מבפנים, ולאחר שמלבנים אותו בכבשן חותכים אותו באמצעו והוא נעשה שני כלים: **טהורות באוהל המת.** כל זמן שלא חתכוהו. דכלי חרס אין מקבל טומאה מגבו, אלא מאוירו, כדכתיב (במדבר י"ט) וכל כלי פתוח, דרך פתחו מיטמא ואינו מיטמא מגבו, והאי אין לו אויר: **וטמאות במשא הזב.** בטומאות היסט. שאם נתטלטלו או נתנענעו ממשא הזב, טמאים, אע"פ שאין להם אויר: **מפני שלא נגמרה מלאכתן.** דחתיכה שחותכין אותן באמצעו זו היא גמר מלאכתן. ואין הלכה כר' אלעזר בר צדוק. אלא ליבונן בכבשן הוא גמר מלאכתן, הלכך מיטמאות במשא הזב אפילו קודם שחלקן:

משניות מבוארות – קהתי

חולין, וטבול יום, שהוא שני לטומאה, אינו פוסל בחולין, מכל מקום הירק של תרומה נפסל, כאילו נגע בו, הואיל ומחוברת הביצה לירק. **וְאִם הָיְתָה** – הביצה, **כְּמִין כּוֹבַע** – שנתנפחה הביצה מחמת הבישול, ונעשתה כמין כובע על הירק, **אֵינָהּ חִבּוּר** – לפי שיש חלל תחת הביצה, והנוגע בביצה אינו כנוגע בירק; ומכאן, שאם נגע בה טבול יום, אינו פוסל את הירק. ב. **וְעַל שִׁבֹּלֶת שֶׁבַּקָּצִיר** – מי שקצר שדהו, והשאיר שבולת אחת שלא נקצרה, כגון שנשמטה מן המגל, **וְרֹאשָׁהּ מַגִּיעַ לַקָּמָה** – והראש של אותה שבולת, כשהיא כפופה, מגיע לקמה, **אִם נִקְצֶרֶת עִם הַקָּמָה** – אם שבולת זו יכולה להיקצר בבת אחת עם הקמה הסמוכה לה, דהיינו שיכול הקוצר לתפוס בידו שבולת זו ביחד עם שבלי הקמה הסמוכה ולקצרן כאחת, **הֲרֵי הִיא שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת** – ואין לה דין שכחה, שהרי היא עומדת להיקצר יחד עם הקמה, ואין בה משום "לא תשוב לקחתו". **וְאִם לָאו** – אבל אם אינה נקצרת עם הקמה, **הֲרֵי הִיא שֶׁל עֲנִיִּים** – שיש לה דין שכחה, שכשם שיש שכחה בעומרים כך יש שכחה בקמה (**עיין פאה ה, ב**). ג. **וְעַל גִּנָּה קְטַנָּה שֶׁהִיא מֻקֶּפֶת עָרִיס** – שורת גפנים המודלות על גבי הגדר, **אִם יֵשׁ בָּהּ כְּמְלֹא בּוֹצֵר וְסַלּוֹ מִכָּאן, וּמְלֹא בּוֹצֵר וְסַלּוֹ מִכָּאן** – אם הגינה גדולה, שיש בכל צד כשיעור, שיוכל בוצר הענבים לעמוד שם עם סלו שמכניס בו הענבים, והוא שיעור שתי אמות לכל צד מסביב לגינה, **תִּזָּרַע** – מותר לזרוע את הגינה, ואין בזה משום כלאי הכרם, ובלבד שירחיק הזרע מן הגפנים כדי עבודת הכרם, שהם ששה טפחים לכל רוח. **וְאִם לָאו** – שאין הגינה גדולה כל כך, שיוכל לעמוד בכל צד בוצר הענבים עם סלו, **לֹא תִּזָּרַע** – ואפילו כשמרחיק כדי עבודת הכרם, אסור לזרוע בגינה זו, מפני שכל הגינה נראית כעריס אחד, ואם יזרע באמצע, יהא נראה הזרע כמחובר עם הכרם, ויש בזה משום איסור כלאים.

באור משנה ה

שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים אָמְרוּ לִפְנֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל – כלומר שתלמידיו שאלוהו שלוש שאלות, **וְלֹא אָמַר בָּהֶם לֹא אִסּוּר וְלֹא הֶתֵּר** – לפי שהיה לו ספק בהן, אם לאסור או להתיר, **וּפִרְשָׁן רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן מַתְיָא** – עד שבא רבי יהושע בן מתיא וברר את הדברים: א. **הַמֵּפִיס מֶרְסָא בַּשַּׁבָּת** – הפותח בשבת מכה שיש בה מוגלה, כגון שסוחטה בידו או שנוקבה במחט וכיוצא בזה, **אִם לַעֲשׂוֹת לָהּ פֶּה** – אם כוונתו לעשות פה למכה, כדי שהמכה תשאר פתוחה, **חַיָּב** – על מעשה זה משום "בונה"; **וְאִם לְהוֹצִיא מִמֶּנָּה לֵחָה** – אבל אם לא נתכוון אלא להוציא ממנה עכשיו את המוגלה, כדי להקל על צערו, **פָּטוּר** – ואף מותר לכתחילה, שאף על פי שנעשה פתח ממילא, מכל מקום מלאכה שאינה צריכה לגופה היא, ואין כאן אלא איסור חכמים, ומשום צער לא גזרו. ב. **וְעַל הַצַּד נָחָשׁ בַּשַּׁבָּת, אִם מִתְעַסֵּק שֶׁלֹּא יִשְׁכְּנוּ** – כלומר שאין כוונתו אלא להציל את עצמו שלא ישכנו, ואילו היה יודע שלא ישכנו לא היה צדו, **פָּטוּר** – ומותר, שאף זו מלאכה שאינה צריכה לגופה היא; **וְאִם לִרְפוּאָה** – אבל אם כוונתו לצוד את הנחש, מפני שרוצה להשתמש בו לרפואה, **חַיָּב** – משום מלאכת הצד. ג. **וְעַל לְפָסִין אִירוֹנִיּוֹת** – והן קערות של חרס שהיו עושים אותן תחילה כעין כדור חלול מבפנים, וכשהן מתייבשות פותחין אותן ועושים מהן שתי קערות או אילפס וכיסוי עליו, – שלא אמר בהן רבי ישמעאל לא טומאה ולא טהרה, עד שבא רבי יהושע בן מתיא ואמר. **שֶׁהֵן טְהוֹרוֹת בְּאֹהֶל הַמֵּת** – שכל זמן שלא פתחו אותן הרי הן סתומות מכל צד, ולכן אינן נטמאות באוהל המת, שאין כלי חרס מקבל טומאה מגבו, אלא מתוכו, שכתוב בו (**במדבר יט, טו**): "וכל כלי פתוח" – דרך פתחו מיטמא ואינו מיטמא מגבו, **וּטְמֵאוֹת בְּמַשָּׂא הַזָּב** – שאם הזב נענען או טלטלן הרי הן טמאות. **רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן צָדוֹק אוֹמֵר: אַף בְּמַשָּׂא הַזָּב טְהוֹרוֹת, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא נִגְמְרָה מְלַאכְתָּן** – שכל זמן שלא פתחו אותן לא נגמרה מלאכתן, ואין עליהן תורת כלי לקבל טומאה. והלכה כתנא קמא, שכן ליבונן בכבשן הוא גמר מלאכתן, הלכך מיטמאות במשא הזב אפילו קודם שחילקן.

יום רביעי

באור משנה ו

במשנה ד עסקנו בשלוש הלכות שונות שאמר רבי ישמעאל לפני חכמים בכרם ביבנה, ואפשר לומר, שיש נושא משותף לשלוש ההלכות הללו, והוא "חיבור": א. חיבור הביצה לירק לענין טומאה; ב. חיבור השיבולת לקמה לענין שכחה; ג. חיבור העריס בגינה לענין כלאים. – במשנה ה הובאו שלוש הלכות שאמרו לפני

ו שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים אָמַר רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, וְלֹא הוֹדָה לוֹ רַבִּי עֲקִיבָא: הַשּׁוּם וְהַבֹּסֶר וְהַמְּלִילוֹת שֶׁרִסְקָן מִבְּעוֹד יוֹם, שֶׁרַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר: יִגְמֹר מִשֶּׁתֶּחְשַׁךְ, וְרַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: לֹא יִגְמֹר.

ז שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים אָמְרוּ לִפְנֵי רַבִּי עֲקִיבָא: שְׁנַיִם מִשּׁוּם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, וְאֶחָד מִשּׁוּם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ. שְׁנַיִם מִשּׁוּם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר: יוֹצֵאת אִשָּׁה בְּעִיר שֶׁל זָהָב; וּמַפְרִיחֵי יוֹנִים פְּסוּלִים לְעֵדוּת. וְאֶחָד מִשּׁוּם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ: הַשֶּׁרֶץ בְּפִי חֻלְדָּה וּמְהַלֶּכֶת עַל גַּבֵּי כִּכָּרוֹת שֶׁל תְּרוּמָה, סָפֵק נָגַע סָפֵק לֹא נָגַע — סְפֵקוֹ טָהוֹר.

ח שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא; עַל שְׁנַיִם הוֹדוּ לוֹ, וְעַל אֶחָד לֹא הוֹדוּ לוֹ. עַל סַנְדָּל שֶׁל סַיָּדִים, שֶׁהוּא טָמֵא מִדְּרָס; וְעַל שְׁיָרֵי תַנּוּר — אַרְבָּעָה, שֶׁהָיוּ אוֹמְרִים: שְׁלֹשָׁה; וְהוֹדוּ לוֹ. וְעַל אֶחָד לֹא הוֹדוּ לוֹ: עַל כִּסֵּא

פירוש ברטנורא

ו מלילות. שבולים שלא בשלו כל צרכן וטוענן באבנים ומשקה זב מהן וטובל בו: **יגמור.** מאחר שרסקן וכתתן מערב שבת, יגמור ויאכל בשבת. ולא דמי למשקים שזבו שאסורין גזירה שמא יסחוט, דהכא אפילו יסחוט ליכא איסורא דאורייתא, משום דמשקים אתו ממילא: **לא יגמור.** כדי לאכול לאחר שקדש היום, דאסורין כשאר משקים שזבו. והלכה כר' ישמעאל:

ז עיר של זהב. עטרת זהב עשויה כמין עיר צורת ירושלם. ולא חיישינן דלמא שלפא ומחויא ואתיא לאתויי ארבע אמות ברשות הרבים: **ומפריחי יונים.** מין ממיני השחוק. אם תקדים יונתך ליונתי אתן לך כך וכך. פירוש אחר, שמגדל יונה מלומדת להביא יונים לבית בעליה, ויש בהן גזל משום דרכי שלום ולא גזל גמור: **ספק נגע ספק לא נגע ספיקו טהור.** משום דטומאה עוברת היא ואינה נחה במקום, הלכך ספיקו טהור ואפילו ברשות היחיד:

ח סנדל של סיידין. מנעל של עץ שנועלין ברגליהם המתעסקים בסיד להגן על רגליהם שלא ישרפו בסיד. ואם נעל אותו הזב, טמא מדרס: **ועל שיירי תנור ארבעה.** אם היה גדול הרבה ונטמא, ואח"כ נשבר, לא טהר עד שלא יהיה בשבריו גבוה ארבעה, ולעולם שבריו מקבלים טומאה כאילו היה שלם,

משניות מבוארות – קהתי

רבי ישמעאל ופירשן רבי יהושע בן מתיא: שתיים בענין שבת (המפיס מורסא, והצד נחש), ואחת בענין טומאה וטהרה (לפסין אירוניות). משנתנו מוסיפה ללמדנו הלכה אחת שאמר רבי ישמעאל בשלושה דברים (השום והבוסר והמלילות), כפי שיבואר.

שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים אָמַר רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, וְלֹא הוֹדָה לוֹ רַבִּי עֲקִיבָא – שלא הסכים רבי עקיבא לדבריו: **הַשּׁוּם** – שיש בני אדם הנוהגים לסחטו ולטבל במיץ היוצא ממנו, **וְהַבֹּסֶר** – ענבים שלא בשלו עדיין, ונוהגים לטבל בשר במיצם החמוץ, **וְהַמְּלִילוֹת** – שיבולים שלא בשלו כל צרכן, והיו נוהגים לרסק אותן ולטבל פת במיץ היוצא מהן – שלשת הדברים הללו. **שֶׁרִסְקָן מִבְּעוֹד יוֹם** – אם כתשם מערב שבת, כדי להוציא מהם את המיץ, **שֶׁרַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר: יִגְמֹר מִשֶּׁתֶּחְשַׁךְ** – מאחר שריסקם מערב שבת, והמיץ יוצא כבר מאליו, מותר לו להשלים את הוצאת המיץ גם לאחר שנכנסה השבת; וזה שגזרו חכמים על המשקים היוצאים מהפירות בשבת, גזרה שמא יסחטם, לא גזרו אלא בפירות שלמים, אבל אלו שנתרסקו כבר מערב שבת אין בהם משום איסור סחיטה, ומותר לו ליהנות מהמיץ היוצא מהם בשבת; **וְרַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: לֹא יִגְמֹר** – שאסורים כשאר המשקים היוצאים מפירות בשבת, כפי שהזכרנו לעיל. ברם, אף לדעת רבי עקיבא רשאי הוא להניחם שיהיו המשקים יוצאים בשבת, ובלבד שלא יאכל מהם בשבת (**תוספות, שבת יט, א**). והלכה כרבי ישמעאל.

באור משנה ז

שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים אָמְרוּ לִפְנֵי רַבִּי עֲקִיבָא: שְׁנַיִם מִשּׁוּם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, וְאֶחָד מִשּׁוּם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ – בתוספתא (**עדיות א, ח**) הוסיפו כאן: "ולא אמר בהם (רבי עקיבא) לא איסור ולא היתר, לא כשר ולא פסול, לא טומאה ולא טהרה". **שְׁנַיִם מִשּׁוּם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר** – שני הדברים שנאמרו משמו של רבי אליעזר הם: א. **יוֹצֵאת אִשָּׁה** – בשבת לרשות הרבים, **בְּעִיר שֶׁל זָהָב** – בעטרה של זהב, העשויה כדמות העיר ירושלים; שכן כל תכשיט שדרכה של אשה להסירו מעליה, כדי להראותו לנשים אחרות, אסרו לה חכמים לצאת בו בשבת לרשות הרבים, שמא תסירנו ותשכח, ותטלטלנו ארבע אמות ברשות הרבים (**משנה שבת ו, א**); וסובר רבי אליעזר, שבעיר של זהב מותר לה לצאת, לפי שאין יוצאת בה אלא אשה חשובה, ואין דרכה של אשה חשובה להסיר תכשיטיה ברשות הרבים ולהראותם לאחרות. ברם, ההלכה היא כסתם משנה (**שם**), שאין האשה יוצאת בעיר של זהב; ב. **וּמַפְרִיחֵי יוֹנִים פְּסוּלִים לְעֵדוּת** – מפריחי יונים הם המתעסקים במין משחק, כמו המשחק בקוביא, שמעיפים יונים לשם תחרות, ומי שיונתו קדמה ליונת חברו, הריהו זוכה בסכום הכסף שהתערבו עליו. פירוש אחר, שמושכים את היונים בצפצופיהם לבוא אליהם, ויש בזה משום גזל מדרבנן (**עיין משנה סנהדרין ג, ג**). **וְאֶחָד מִשּׁוּם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ** – הדבר שנאמר לפני רבי עקיבא משמו של רבי יהושע הוא: **הַשֶּׁרֶץ בְּפִי חֻלְדָּה** – אם היה שרץ מת בפי חולדה, והרי השרץ מטמא כל הנוגע בו, **וּמְהַלֶּכֶת עַל גַּבֵּי כִּכָּרוֹת שֶׁל תְּרוּמָה** – עם השרץ בפיה, **סָפֵק נָגַע** – השרץ בכיכרות, **סָפֵק לֹא נָגַע** – בהן, **סְפֵקוֹ טָהוֹר** – לפי שטומאה עוברת היא, ואינה נחה במקום, והלכה היא, שכל טומאה העוברת ואינה נחה, ספקה טהור, ואפילו ברשות היחיד.

יום חמישי

באור משנה ח

שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא – שלוש הלכות המפורטות להלן במשנתנו; **עַל שְׁנַיִם הוֹדוּ לוֹ** – חכמים, היינו הסכימו עמו, **וְעַל אֶחָד לֹא הוֹדוּ לוֹ** – לא הסכימו חכמים עמו. על אלו הודו לו: א. **עַל סַנְדָּל שֶׁל סַיָּדִים** – סנדל עץ שהסייד נועלו, כדי שלא תיכווה רגלו בסיד שמתעסק בו; ויש אומרים: סנדל של קש שנותן הסייד על נעלי העור שלו, שלא ישרפם הסיד, **שֶׁהוּא טָמֵא מִדְּרָס** – שאם נעל אותו הזב, הריהו מיטמא במדרס (בענין "מדרס" עיין הקדמתנו למשנה יא בפרק הקודם); ואף על פי שאין הסנדל הזה עשוי להליכה, אלא להגן על רגליו או על נעליו מהסיד, מכל מקום דינו ככל מנעל, משום שהסייד מהלך בו לפעמים עד לביתו; ב. **וְעַל שְׁיָרֵי תַנּוּר, אַרְבָּעָה** – התנור היה עשוי כמין קדירה גדולה של חרס, שאין לה שולים, ומחובר הוא בטיט על גבי קרקע, ורצפת הקרקע היא תחתיתו של התנור. ואם נטמא התנור, אין לו תקנה אלא נתיצה, שנאמר (**ויקרא יא, לה**): "תנור וכירים יותץ טמאים הם". שברי התנור, לאחר שנתצוהו, יוצאים מטומאתם ונעשים טהורים, שכן שבירתם היא טהרתם. במסכת כלים (**פרק ה משנה ז**) מבואר, אילו שברים של התנור המנותץ טהורים, ואילו עדיין טמאים. בענין זה אמר רבי עקיבא: שיירי תנור, ארבעה – שאם נשתייר, מהתנור שנטמא, שבר שהוא גבוה ארבעה טפחים (36 ס"מ בערך). עדיין הוא טמא; או אם נהרס תנור טהור, ונשאר ממנו שבר שהוא גבוה ארבעה טפחים, הרי הוא מקבל טומאה כמו תנור שלם; **שֶׁהָיוּ אוֹמְרִים: שְׁלֹשָׁה** –

שֶׁנִּטְּלוּ שְׁנַיִם מֵחִפּוּיָו זֶה בְּצַד זֶה, שֶׁרַבִּי עֲקִיבָא מְטַמֵּא, וַחֲכָמִים מְטַהֲרִין.

ט הוּא הָיָה אוֹמֵר: הָאָב זוֹכֶה לַבֵּן בְּנוֹי, וּבְכֹחַ, וּבְעֹשֶׁר, וּבְחָכְמָה, וּבְשָׁנִים, וּבְמִסְפַּר הַדּוֹרוֹת לְפָנָיו, וְהוּא הַקֵּץ, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה מא, ד): "קֹרֵא הַדֹּרוֹת מֵרֹאשׁ"; אַף עַל פִּי שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית טו, יג): "וַעֲבָדוּם וְעִנּוּ אֹתָם אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה", וְנֶאֱמַר (שם שם, טז): "וְדוֹר רְבִיעִי יָשׁוּבוּ הֵנָּה".

י אַף הוּא הָיָה אוֹמֵר חֲמִשָּׁה דְּבָרִים שֶׁל שְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ: מִשְׁפַּט דּוֹר הַמַּבּוּל שְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ; מִשְׁפַּט אִיּוֹב שְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ; מִשְׁפַּט הַמִּצְרִיִּים שְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ; מִשְׁפַּט גּוֹג וּמָגוֹג לֶעָתִיד לָבֹא שְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ; מִשְׁפַּט

פירוש ברטנורא

עד שיהיה השבר פחות מגובה ארבעה. וסתם תנור שבמשנה עשוי כמין קדירה גדולה שאין לה שוליים ומחברין אותו בטיט על גבי קרקע ורצפת הקרקע היא תחתיתו של תנור: **שנים מחפוייו.** מן הלוחות העשויות למושב: **שרבי עקיבא מטמא.** דסבר אע"פ שאינו ראוי לישיבה הוא ראוי לקבל רמונים, וטמא משום כלי קבול: **וחכמים מטהרין.** דסברי הואיל ועיקרו לישיבה עביד ולא לבית קיבול, כיון שנתבטל העיקר שבעבורו נעשה, נתבטל הטפל, ואינו מטמא אפילו משום כלי קיבול. והלכה כחכמים:

ט האב זוכה לבן וכו'. לפי שקרוב טבע הבן להיות דומה לטבע האב, והגוי והכח והחכמה והשנים אדם זוכה בהן מתחלת יצירתו כפי טבעו, והעושר אדם מורישו לבנו. וחכמה דאמרינן הכא, היא הסברא הישרה, והיא באדם כפי טבעו. והשנים, אריכות הימים. ולי נראה, שאם אדם זוכה הויין ליה בנים נאים בעלי כח בעלי חכמה עשירים ומאריכי ימים: **ובמספר הדורות לפניו.** פעמים שהקב"ה מבטיח לאב לעשות טובה לזרעו לדור שלישי או לדור רביעי, והאב זכה לאותו הדור שתבוא להם אותה הטובה: **הוא הקץ.** שקצב הקב"ה לאותו דבר שיהיה לזמן פלוני ולדור פלוני. כמו ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה, ודור רביעי ישובו הנה, הרי מספר הדורות שהוא דור רביעי הוא הקץ של ארבע מאות שנה:

משניות מבוארות – קהתי

שבתחילה היו חכמים אומרים, שאם נשתייר מהתנור שבר שגבהו אפילו שלושה טפחים עדיין נשאר טמא, או מקבל טומאה, כפי שבארנו לעיל, ובא רבי עקיבא ואמר, שאין טומאה לשיירי התנור שנהרס, אלא אם כן גבהם ארבעה טפחים; **וְהוֹדוּ לוֹ** – והסכימו החכמים לדברי רבי עקיבא. **וְעַל אֶחָד לֹא הוֹדוּ לוֹ** – חכמים: **עַל כִּסֵּא שֶׁנִּטְּלוּ שְׁנַיִם מֵחִפּוּיָו זֶה בְּצַד זֶה** – כבר בארנו (**לעיל א, יא**), שטבלת המושב והמשענת וכן כל שאר החלקים של הכסא – מלבד ה"מלבן" שהוא המסגרת והרגלים – נקראים "חיפויים"; ומדובר כאן על כסא שניטלו שניים מחיפוייו, היינו שניטלו שני קרשים ממושב הכסא ולא נשאר בו אלא קרש אחד, **שֶׁרַבִּי עֲקִיבָא מְטַמֵּא** – לפי שעדיין שם כלי עליו, הואיל ואפשר להשתמש בו ככלי קיבול, **וַחֲכָמִים מְטַהֲרִין** – שהואיל ואינו ראוי עוד לישיבה, אינו אלא שבר כלי, ואינו מקבל טומאה.

באור משנה ט

משנה זו ממשיכה בדברים שאמר רבי עקיבא, והיא עוסקת בדברי אגדה.

הוּא הָיָה אוֹמֵר – רבי עקיבא היה אומר: **הָאָב זוֹכֶה לַבֵּן בְּנוֹי, וּבְכֹחַ, וּבְעֹשֶׁר, וּבְחָכְמָה, וּבְשָׁנִים** – כלומר שעל פי רוב דומה הבן לאביו בטבעו ובתכונותיו, ואם זכה האב בנוי, היינו ביופי ובחן, בכוח גופני, בחכמה – בשכל ישר, בשנים – באריכות ימים, אף הבן זוכה לרוב בדברים הללו בזכות אביו; כן זוכה הבן בעושר, על ידי שממונו ונכסיו של אביו נופלים לו בירושה. וכן בחכמה זוכה הבן לרוב הודות לאביו, שלימדו וחינכו וכיוונו בדרך הנכונה. **וּבְמִסְפַּר הַדּוֹרוֹת לְפָנָיו, וְהוּא הַקֵּץ** – רבים ושונים הם הפירושים לפיסקה קשה זו; ולפי הרב מברטנורא ואחרים כוונת הדברים היא, שלפעמים זכות האב מועילה לצאצאיו אחרי מספר דורות, והוא הקץ – ויש "קץ" לדבר, שאם אמנם זכות האב אינה מועילה לבניו או לנכדיו, הרי סוף סוף בא הדור שזוכה בזכות זו, **שֶׁנֶּאֱמַר: "קֹרֵא הַדֹּרוֹת מֵרֹאשׁ"** – כלומר שהקב"ה קובע מראש גורלם של דורות; **אַף עַל פִּי שֶׁנֶּאֱמַר: "וַעֲבָדוּם וְעִנּוּ אֹתָם אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה"** – וזכותו של אברהם אבינו לא הצילה את זרעו מגלות מצרים, אבל בא הקץ, **וְנֶאֱמַר** – ועליו נאמר לאברהם אבינו: **"וְדוֹר רְבִיעִי יָשׁוּבוּ הֵנָּה"** – ובזכות הבטחה זו נגאלו ישראל ממצרים. ויש גורסים: "מספר דורות לפניו הוא הקץ", ומפרשים זה כענין מיוחד, שאינו קשור עם הענין הקודם (**עיין במפרשים**).

בעל "תורה תמימה" כותב: הרבה באורים נאמרו באגדה זו. ולי נראה שהזכייה במספר הדורות היא מעין הזכיות האחרות האמורות במשנה, שהאב זוכה לבן בנוי ובכוח ובעושר ובחכמה; ורוצה לומר, שכשם שאם האב הוא בעל תואר, גבור, עשיר או חכם, הוא מוריש כזה על הרוב לבנו, כך אם היה האב ממשפחה מיוחסת, הוא מוריש זכות היחס לבנו ולבני בניו שיתייחסו אחרייו. ומביא ראיה מפסוק זה, שאף על פי ששיעבוד ישראל תלה הקב"ה במספר שנים, ארבע מאות שנה, אבל לכשיבוא קץ הגאולה יזכירם הקב"ה לא במספר גבול השנים, רק בזכות אבותיהם, וכמו שכתוב: "דור רביעי ישובו הנה" – הנה תלה הגאולה במספר הדורות ולא במספר שנים. ולפי הבאור הזה הרי זו זכות מעין הזכויות הקודמות.

יום שני

באור משנה י

במשנה הקודמת למדנו מאמרו של רבי עקיבא על חמישה דברים שהאב זוכה לבן. משנתנו מביאה מאמר נוסף של רבי עקיבא באגדה על חמישה דברים.

אַף הוּא – רבי עקיבא – **הָיָה אוֹמֵר חֲמִשָּׁה דְּבָרִים שֶׁל שְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ** – כלומר מנה חמישה דברים שתקופתם שנים עשר חודש: א. **מִשְׁפַּט דּוֹר הַמַּבּוּל שְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ** – היינו שנה שלמה, שנאמר (**בראשית ז, יא**): "בשנת שש מאות שנה לחיי נח בחודש השני בשבעה עשר יום לחודש. ביום הזה נבקעו כל מעינות תהום רבה", ונאמר (**בראשית ח, יג-יד**): "ויהי באחת ושש מאות שנה... בחודש השני בשבעה ועשרים יום לחודש יבשה הארץ"; נוספו עליהם אחד עשר יום ששנת החמה יתירה על שנת הלבנה. ב. **מִשְׁפַּט אִיּוֹב שְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ** – דבר זה נדרש בסדר עולם פרק ג מן הכתוב (**איוב ז, ג**): "כן הנחלתי לי ירחי שוא, ולילות עמל מנו לי", פירוש: "ירחי שוא" הם ימות הקיץ שהם ארוכים, כמו שכתוב (**דברים כא, יג**): "ירח ימים"; ו"לילות עמל" אלו לילות החורף שהם ארוכים, כלומר גם הימים הארוכים וגם הלילות הארוכים היו לי לשוא ולעמל; "מנו לי" – במניינם נמסרו לי, שלא חסרתי אחד מהם; ומה לילות החורף מנו, אף ימי הקיץ מנו; נמצא משפט איוב שנים עשר חודש (**הראב"ד**): ג. **מִשְׁפַּט הַמִּצְרִיִּים שְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ** – בסדר עולם (**שם**) דורשים זה מן הכתוב (**שמות ה, יב**): "ויפץ העם בכל ארץ מצרים לקושש קש לתבן" – אימתי הקש מצוי שם? באייר, והם יצאו בניסן, מכאן שלקו המצריים עשר מכות כל שנים עשר חודש. ד. **מִשְׁפַּט גּוֹג וּמָגוֹג לֶעָתִיד לָבֹא שְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ** – "גוג" הוא שם של מלך, שעתיד להלחם עם ישראל באחרית הימים; "מגוג" הוא שם ארצו. בנבואת יחזקאל (**פרקים לח-לט**) מתוארת מלחמת ה' ב"גוג ארץ המגוג": אחרי שישראל יקובץ מארצות פיזוריו וישב לבטח בארצו, יבוא גוג עם עמים רבים מירכתי צפון ויעלה על ישראל לשלול שלל ולבוז בז. אז יצא ה' עצמו למלחמה נגד גוג וישפוט אותו "בדבר ובדם", וימטיר

רְשָׁעִים בְּגֵיהִנָּם שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה סו, כג): "וְהָיָה מִדֵּי־חֹדֶשׁ בְּחָדְשׁוֹ"; רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי אוֹמֵר: מִן הַפֶּסַח וְעַד הָעֲצֶרֶת, שֶׁנֶּאֱמַר (שם): "וּמִדֵּי שַׁבָּת בְּשַׁבַּתּוֹ".

פרק שלישי

א כָּל הַמְטַמְּאִין בָּאֹהֶל שֶׁנֶּחְלְקוּ וְהִכְנִיסָן לְתוֹךְ הַבַּיִת — רַבִּי דּוֹסָא בֶּן הַרְכִּינַס מְטַהֵר, וַחֲכָמִים מְטַמְּאִין. כֵּיצַד? הַנּוֹגֵעַ בְּכִשְׁנֵי חֲצָאֵי זֵיתִים מִן הַנְּבֵלָה אוֹ נוֹשְׂאָן; וּבַמֵּת, הַנּוֹגֵעַ בְּכַחֲצִי זַיִת, וּמַאֲהִיל עַל כַּחֲצִי זַיִת; אוֹ נוֹגֵעַ בְּכַחֲצִי זַיִת, וְכַחֲצִי זַיִת מַאֲהִיל עָלָיו; וּמַאֲהִיל עַל כִּשְׁנֵי חֲצָאֵי זֵיתִים; מַאֲהִיל עַל כַּחֲצִי זַיִת, וְכַחֲצִי זַיִת מַאֲהִיל עָלָיו — רַבִּי דּוֹסָא בֶּן הַרְכִּינַס מְטַהֵר, וַחֲכָמִים מְטַמְּאִין. אֲבָל הַנּוֹגֵעַ בְּכַחֲצִי זַיִת, וְדָבָר אַחֵר מַאֲהִיל עָלָיו וְעַל כַּחֲצִי

פירוש ברטנורא

י שנאמר והיה מדי חודש בחדשו. כשיבא חודש באותו החודש שמת בו, יצא מגיהנם ויבוא להשתחוות לפני ה': **שנאמר ומדי שבת בשבתו.** כלומר לאחר שיהיה בגיהנם כל כך ימים כמו שיש מיום ראשון של פסח דאיקרי שבת דכתיב (ויקרא כ"ג) וספרתם לכם ממחרת השבת וגו' עד עצרת שהוא ממחרת השבת השביעית, יצא מגיהנם ויבא להשתחוות:

ג א כל המטמאין באוהל. כגון המת והנצל ומלוא תרוד רקב, וכל אותן השנויין ריש פרק ב' דאהלות: **שנחלקו.** שיעוריהן לחצאים: **והכניסן.** כשהן מחולקין: **לתוך הבית.** דהיינו לתוך אוהל אחד: **רבי דוסא בן הרכינס מטהר.** דסבר לא מצטרפי לכשיעור: **הנוגע בכשני חצאי זיתים מן הנבילה.** פתח באהל ומפרש נבילה, לומר לך דכי היכי דסבירא ליה לר' דוסא שאין מצטרפין לטומאת אוהל. הכי נמי סבירא ליה שאין מצטרפין טומאת מגע ומשא, בין במת בין בנבילה: **הנוגע בחצי זית ומאהיל על חצי זית.** שהמאהיל על המת טמא כאילו היה עם המת באוהל. וכל הנך מאהיל דרישא, בטומאה רצוצה איירי, שאין בין הטומאה ובין האוהל פותח טפח, ומשום הכי חכמים מטמאים, דאוהל כי האי, נגיעה היא. וסיפא דתנן אבל הנוגע בכחצי זית ודבר אחר מאהיל עליו וכו' דמודו רבנן דטהור, מיירי כשיש פותח טפח בין הטומאה ובין האוהל, דבהא מודו רבנן דאין מצטרפין, דנגיעה ואוהל שני שמות הן, וכל

משניות מבוארות – קהתי

עליו "גשם שוטף ואבני אלגביש, אש וגפרית", ושמו של ה' יתגדל ויתקדש לעיני גויים רבים. משפט זה של גוג מארץ המגוג יימשך, לדעת רבי עקיבא, שנים עשר חודש; ומבואר בסדר עולם, שלא יינגפו בבת אחת אלא יהיו נימוקים והולכים במשך שנים עשר חודש, שנאמר **(ישעיה יח, ו)**: "וקץ עליו העיט וכל בהמת הארץ עליו תחרף" – קיץ וחורף, הרי שנה שלמה; ה. **מִשְׁפַּט רְשָׁעִים בְּגֵיהִנָּם שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהָיָה מִדֵּי־חֹדֶשׁ בְּחָדְשׁוֹ"** – ומפרש רבי עקיבא, מחודש זה עד לאותו החודש בשנה האחרת, היינו שנים עשר חודש, יהיה משפטו של הרשע בגיהנם, שהרי כתוב אחר כך **(בסוף פרק סו)**: "ויצאו וראו בפגרי האנשים הפושעים", ומכאן שמדובר שם במשפט רשעים, ועל כך אומר הכתוב: "והיה מדי חודש בחדשו" – כשיחזור אותו החודש, לאחר שעברו עליו שנים עשר חודש בגיהנם – "יבוא כל בשר להשתחוות לפני"... – שיתכפרו לו חטאיו ויבוא להשתחוות לפני ה'. אמנם אותם הרשעים שכפרו בעיקר ושיש בידם חילול השם, עליהם נאמר: "תולעתם לא תמות ואשם לא תכבה"... אבל שאר הרשעים, אין משפטם בגיהנם אלא שנים עשר חודש. **רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי אוֹמֵר: מִן הַפֶּסַח וְעַד הָעֲצֶרֶת** – כלומר שיש רשעים שאינם נידונים אלא כמספר הימים שבין חג הפסח לחג השבועות **("תוספות יום טוב")**, **שֶׁנֶּאֱמַר** (שם): **"וּמִדֵּי שַׁבָּת בְּשַׁבַּתּוֹ"** – ומפרש רבי יוחנן בן נורי: מיום ראשון של פסח שנקרא "שבת", שנאמר **(ויקרא כג, טו)**: "וספרתם לכם ממחרת השבת", עד חג השבועות, שכתוב בו **(שם שם, טז)**: "עד ממחרת השבת השביעית". וזהו שכתוב "בשבתו", שיום טוב של עצרת תלוי ביום טוב של פסח, מה שאין כן בשאר המועדים **(הראב"ד)**.

באור משנה א

שש המשניות הראשונות בפרק ג (א-ו) עוסקות בעשר מחלוקות של רבי דוסא בן הרכינס וחכמים. לענין משנתנו יש להקדים, שמת מטמא במגע, ובמשא, ובאוהל. במסכת אהלות (פרק ב משנה א) נימנו חלקים מן המת, כגון כזית בשר, השדרה, הגולגולת, רובע הקב של עצמות ועוד, שדינם כמת שלם, ומטמאים בכל שלוש הטומאות הללו. טומאת האוהל מטמאה בשלוש דרכים: א. כל הנמצא עם המת באוהל אחד, כגון שגג אחד מאהיל על המת ועל אדם או כלים או אוכלים, שטומאת המת מתפשטת בכל האוהל ומטמאה כל מה שבתוכו; ב. אם המת נמצא ממעל לאדם או לכלים, והמת מאהיל עליהם, שטומאת המת יורדת ומטמאה כל מה שכנגדה למטה; ג. אם האדם או הכלי נמצאים ממעל למת, והם מאהילים על המת, שטומאת המת עולה ומטמאה כל מה שכנגדה למעלה. כשם שהאוהל מביא את הטומאה על מה שבתוכו, כך הוא מפסיק וחוצץ בפני הטומאה, שלא יטמא כל שחוצה לו. ברם, אינו נקרא "אוהל" להביא את הטומאה ולחצוץ בפניה, אלא אם כן לפחות ארכו טפח ורחבו טפח וגובהו טפח (שחלל האוהל הוא טפח מעוקב). אבל אם אין באוהל המת חלל של טפח על טפח, אין האוהל חוצץ בפני הטומאה, והיא נקראת "טומאה רצוצה" (טומאה שאין לה רווח), שאינה מתפשטת לצדדין, אלא בוקעת ועולה בוקעת ויורדת, ומטמאה כל מה שכנגדה למעלה או למטה ממנה. – משנתנו שנויה כולה במסכת אהלות (פרק ג משנה א), והיא דנה בשיעור טומאה, כגון כזית בשר מן המת, שנחלק לשני חצאי השיעור, אם מצטרפים הם לשיעור אחד, ונחלקו בזה רבי דוסא וחכמים. ואמנם "בשני שמות", היינו בשתי טומאות שונות, כגון חצי שיעור במגע וחצי שיעור במשא, הכל מודים שאין מצטרפים. לא נחלקו אלא בטומאה אחת, כגון שנגע אדם בשני החצאים, או נשא את שניהם, או האהיל עליהם, כפי שיבואר.

כָּל הַמְטַמְּאִין בָּאֹהֶל – שנפרטו במסכת אהלות **(כפי שהזכרנו לעיל)**, **שֶׁנֶּחְלְקוּ** – שיעוריהם, כגון כזית מן המת שנחלק לשני כחצאי זיתים, **וְהִכְנִיסָן** – כשהם מחולקים, **לְתוֹךְ הַבַּיִת** – דהיינו לתוך אוהל אחד, **רַבִּי דּוֹסָא בֶּן הַרְכִּינַס מְטַהֵר** – מה שבתוך הבית, לפי ששני חצאי השיעור אינם מצטרפים לשיעור אחד, כדי לטמא באוהל. **וַחֲכָמִים מְטַמְּאִין** – כל מה שבתוך הבית, מפני שהאוהל מצרפם לשיעור אחד, ויש כאן טומאת אוהל. **כֵּיצַד? הַנּוֹגֵעַ בְּכִשְׁנֵי חֲצָאֵי זֵיתִים מִן הַנְּבֵלָה** – משנתנו באה לבאר, שמחלוקת רבי דוסא וחכמים איננה דווקא בטומאת אוהל, אלא אף בשאר הטומאות, כגון בנבילה שכזית ממנה מטמא במגע ובמשא, ואם נוגע אדם בשני כחצאי זיתים מן הנבילה, **אוֹ נוֹשְׂאָן** – אף על פי שאינו נוגע בהם; **וּבַמֵּת** – בבשר של המת, שכזית ממנו מטמא אף באוהל, **הַנּוֹגֵעַ בְּכַחֲצִי זַיִת, וּמַאֲהִיל עַל כַּחֲצִי זַיִת** – כגון שידו האחת נוגעת בכחצי זית מן המת, וידו השניה מאהילה על כחצי זית אחר; **אוֹ נוֹגֵעַ בְּכַחֲצִי זַיִת, וְכַחֲצִי זַיִת מַאֲהִיל עָלָיו** – כגון שכחצי זית תחוב בכותל, והאדם עומד תחתיו; **וּמַאֲהִיל** – או שאדם מאהיל, **עַל כִּשְׁנֵי חֲצָאֵי זֵיתִים** – מחולקים; או שהוא **מַאֲהִיל עַל כַּחֲצִי זַיִת, וְכַחֲצִי זַיִת מַאֲהִיל עָלָיו** – שהרי טומאת אוהל מטמאה בכל הדרכים הללו, כמו שבארנו, **רַבִּי דּוֹסָא בֶּן הַרְכִּינַס מְטַהֵר** – שאין שני כחצאי זיתים מצטרפים לכזית אחד, לא במגע ולא במשא ולא באוהל. **וַחֲכָמִים מְטַמְּאִין** – שכן המגע בשניהם, או המשא, או האוהל, מצרפם לשיעור אחד; ואף הנוגע בכחצי זית ומאהיל על כחצי זית, או שכחצי זית מאהיל עליו, טמא הוא לדעת חכמים, שסוברים הם, שהמאהיל על הטומאה או שהטומאה מאהילה עליו, הטומאה עולה או יורדת אליו, והרי הוא כנוגע בה. – לפי רוב המפרשים

זַיִת; אוֹ מַאֲהִיל עַל כַּחֲצִי זַיִת, וְדָבָר אַחֵר מַאֲהִיל עָלָיו וְעַל כַּחֲצִי זַיִת — טָהוֹר. אָמַר רַבִּי מֵאִיר: אַף בָּזֶה רַבִּי דּוֹסָא מְטַהֵר, וַחֲכָמִים מְטַמְּאִין; הַכֹּל טָמֵא, חוּץ מִן הַמַּגָּע עִם הַמַּשָּׂא, וְהַמַּשָּׂא עִם הָאֹהֶל. זֶה הַכְּלָל: כָּל שֶׁהוּא מִשֵּׁם אֶחָד — טָמֵא; מִשְּׁנֵי שֵׁמוֹת — טָהוֹר.

ב אֹכֶל פָּרוּד אֵינוֹ מִצְטָרֵף; דִּבְרֵי רַבִּי דּוֹסָא בֶּן הַרְכִּינַס. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: מִצְטָרֵף. מְחַלְּלִין מַעֲשֵׂר שֵׁנִי עַל אֲסִימוֹן; דִּבְרֵי רַבִּי דּוֹסָא. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵין מְחַלְּלִין. מַטְבִּילִין יָדַיִם לַחַטָּאת; דִּבְרֵי רַבִּי דּוֹסָא. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אִם נִטְמְאוּ יָדָיו — נִטְמָא גּוּפוֹ.

ג מְעֵי אֲבַטִּיחַ וּקְנִיבַת יָרָק שֶׁל תְּרוּמָה— רַבִּי דּוֹסָא מַתִּיר לְזָרִים, וַחֲכָמִים אוֹסְרִין. חָמֵשׁ רְחֵלוֹת גְּזוּזוֹת מָנֶה מָנֶה

פירוש ברטנורא

שהן משני שמות אין מצטרפין. ור' דוסא סבר דאפילו בטומאה רצוצה אין מצטרפין: **אמר רבי מאיר וכו'.** ר' מאיר פליג אתנא קמא דאמר דכשיש פותח טפח בין הטומאה והאוהל מודו רבנן דטהור ואין מצטרפין, ואמר איהו דאף בזו פליגי רבנן על ר' דוסא ואמרי דנגיעה ואוהל חד שמא הוא, הלכך מצטרפין לכשיעור ומטמאין. ואין הלכה כר' מאיר: **חוץ מן המגע עם המשא.** כגון שנגע בחצי זית והסיט חצי זית: **והמשא עם האוהל.** שהסיט חצי זית והאהיל על חצי זית: **משם אחד.** כגון מגע ומגע, משא ומשא, אוהל ואוהל:

ב אוכל פרוד. כגון צבור של אגוזים בטנים ושקדים, שכשהן נפרדים זה מזה אין בהם כביצה שהוא שיעור טומאת אוכלים לטמא אחרים: **אינו מצטרף.** ואם הן טמאים ונגעו בהן טהרות כשהן צבורין אינן מצטרפין זה עם זה לטמא הטהרות, כיון שאין בכל אחד מהן בפני עצמו כשיעור טומאת אוכלין: **אסימון.** עשוי כמדת המטבע היוצא, אלא שעדיין לא טבעו עליו צורה. ואין פודין בו מעשר שני, דכתיב (דברים י"ד) וצרת הכסף בידך, דבר שיש עליו צורה: **מטבילין ידים לחטאת.** מי שנגע באוכלין ומשקין טמאים וכיוצא בהן מדברים שמטמאין את הידים ואין מטמאין כל הגוף, הרי זה מטביל ידיו בלבד, וכשר ליגע במי חטאת ולהזות מאפר הפרה על הטמא: **אם נטמאו ידיו נטמא גופו.** וצריך טבילה לכל הגוף, דמעלה עשו במי חטאת שאם נטמאו ידיו נטמא גופו, משא"כ בתרומה וקדשים:

ג מעי אבטיח. הזרעונים והמשקה שבתוך האבטיח: **וקניבת ירק.** עלין מעופשים שמסירים מן הירק: **מנה ומנה ופרס.** כל אחת מנה וחצי. ובציר מהכי

משניות מבוארות – קהתי

מדובר כאן ב"טומאה רצוצה" **(גמרא חולין קכה, ב)**, שהואיל וטומאה זו בוקעת ועולה בוקעת ויורדת **(כמו שבארנו בהקדמה)**, הרי זו כטומאת מגע. מכל מקום יש כאן "אוהל נגיעה" ו"מגע" בשני כחצאי הזיתים, ולכן מצטרפים הם לשיעור אחד. **אֲבָל הַנּוֹגֵעַ בְּכַחֲצִי זַיִת, וְדָבָר אַחֵר מַאֲהִיל עָלָיו וְעַל כַּחֲצִי זַיִת** – כגון שנמצא עם כחצי זית של מת תחת קרש אחד המאהיל עליו; **אוֹ מַאֲהִיל עַל כַּחֲצִי זַיִת, וְדָבָר אַחֵר מַאֲהִיל עָלָיו וְעַל כַּחֲצִי זַיִת** – אף שיש כאן אוהל ואוהל, מודים חכמים שהוא **טָהוֹר** – שהנוגע בכחצי זית, וכן המאהיל על כחצי זית **(כפי שבארנו לעיל)** טומאת נגיעה היא, ואילו "דבר אחר מאהיל עליו ועל כחצי זית" – טומאת "אהל המשכה" היא, שכן האוהל ממשיך אליו הטומאה, ואינו כנוגע בטומאה. – ולפי רוב המפרשים **(שהזכרנו לעיל)**, כוונת הפיסקה הזאת לאוהל שיש בו חלל של טפח על טפח ("פותח טפח"), היינו טומאה שאינה רצוצה, שטומאת אוהל היא. מכל מקום יש כאן מגע ואוהל שהם שני שמות, ובכגון זה אף חכמים סוברים, שאין שני כחצאי זיתים מצטרפים. **אָמַר רַבִּי מֵאִיר: אַף בָּזֶה רַבִּי דּוֹסָא מְטַהֵר, וַחֲכָמִים מְטַמְּאִין** – שסובר רבי מאיר: כל טומאת אוהל, לדעת חכמים, כאילו האוהל מלא טומאה, וכל מה שבתוכו כאילו נוגע בטומאה; ומכאן, מסיים רבי מאיר: **הַכֹּל טָמֵא** – כלומר שאף מגע ואוהל הם משם אחד ("מגע") ומצרפים הם שני כחצאי זיתים לשיעור אחד לטומאה, **חוּץ מִן הַמַּגָּע עִם הַמַּשָּׂא** – הנוגע בכחצי זית ונושא כחצי זית אחר שאינו נוגע בו, **וְהַמַּשָּׂא עִם הָאֹהֶל** – שנושא כחצי זית ומאהיל על כחצי זית אחר, שבכגון זה אין שני כחצאי זיתים מצטרפים. **זֶה הַכְּלָל: כָּל שֶׁהוּא מִשֵּׁם אֶחָד** – מגע ומגע, משא ומשא, אוהל ואוהל, **טָמֵא** – שמצטרפים שני כחצאי הזיתים לשיעור אחד; אבל כל שהוא **מִשְּׁנֵי שֵׁמוֹת** – משני סוגי טומאה, כמבואר לעיל, **טָהוֹר** – שאינם מצטרפים לשיעור טומאה.

שבת קודש

באור משנה ב

אֹכֶל פָּרוּד – אוכל המורכב מחתיכות נפרדות, או המפורר לפירורים שאין בכל חתיכה כשיעור טומאת אוכלים לטמא אחרים, **אֵינוֹ מִצְטָרֵף** – לשיעור טומאה; **דִּבְרֵי רַבִּי דּוֹסָא בֶּן הַרְכִּינַס** – שכן אוכל טמא אינו מטמא אלא אם כן יש בו כשיעור ביצה, וסובר רבי דוסא, שאם אין בכל חתיכה נפרדת כשיעור זה, אף על פי שהאוכל מכונס במקום אחד ויש בכולו כשיעור ביצה, אינו מצטרף לטמא אוכלים אחרים. **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: מִצְטָרֵף** – לשיעור של כביצה, ומטמא אוכלים אחרים, יש מפרשים, שמדובר כאן באוכל פרוד הנמצא בתוך משקה, ובכגון זה סוברים חכמים שמצטרף **(הראב"ד לפי משנה טהרות ח, ח)**. **מְחַלְּלִין מַעֲשֵׂר שֵׁנִי עַל אֲסִימוֹן** – מותר לפדות פירות מעשר שני על מטבע שאין עליו צורה, **דִּבְרֵי רַבִּי דּוֹסָא** – שכתוב בפדיון מעשר שני **(דברים יד, כה)**: "וצרת הכסף בידך", ודורש רבי דוסא: לרבות כל דבר הנצרר ביד, ואפילו אסימון. **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵין מְחַלְּלִין** – מעשר שני על אסימון, שדורשים הם: "וצרת הכסף" – דבר שיש עליו צורה. במסכת מעשר שני שנויה הלכה זו בסתם משנה **(פרק א משנה ב)** כדברי חכמים. **מַטְבִּילִין יָדַיִם לַחַטָּאת** – מי שנטמאו ידיו, כגון שנגעו באוכלים ומשקים טמאים, שלא נטמא גופו, מאחר שאין אדם מקבל טומאה אלא מאב הטומאה, אבל ידיו טמאות מדברי סופרים, הריהו מטביל ידיו במקוה של ארבעים סאה, ואז מותר לו לנגוע במי חטאת, היינו במי אפר הפרה האדומה, ולהזות מהם על הטמא (הפרה האדומה נקראת "חטאת", שכתוב בה "חטאת היא" – **במדבר יט, ט**): **דִּבְרֵי רַבִּי דּוֹסָא** – שכן גם לאכילת קדשים מטבילים את הידים, וסובר רבי דוסא שדינם של מי חטאת כדין קדשים, שדי בטבילת ידים בלבד. **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אִם נִטְמְאוּ יָדָיו, נִטְמָא גּוּפוֹ** – מעלה עשו חכמים במי חטאת, שאם נטמאו ידיו טמא כל גופו, וכולו צריך טבילה. וכך שנינו בסתם משנה **(חגיגה ב, ה)**: "נוטלים לידים לחולין (למי שאוכל חולין בטהרה), ולמעשר (שני), ולתרומה; ולקודש מטבילין; ולחטאת, אם נטמאו ידיו נטמא גופו".

באור משנה ג

מְעֵי אֲבַטִּיחַ – הגרעינים והמשקה שבתוך האבטיח, **וּקְנִיבַת יָרָק** – העלים המיותרים שחותכים מן הירק ומשליכים אותם, **שֶׁל תְּרוּמָה** – האבטיח והירק הם של תרומה, **רַבִּי דּוֹסָא מַתִּיר לְזָרִים** – אף זרים, שאינם כהנים, מותרים באכילתם של מעי האבטיח וקניבת הירק, לפי שאינם חשובים אוכל, ולא חלה עליהם קדושת תרומה. **וַחֲכָמִים אוֹסְרִין** – שאף עליהם חלה קדושת תרומה, ולכן אסורים לזרים.

וּפְרַס — חַיָּבוֹת בְּרֵאשִׁית הַגֵּז; דִּבְרֵי רַבִּי דּוֹסָא. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: חָמֵשׁ רְחֵלוֹת כָּל שֶׁהֵן.

פירוש ברטנורא

לא חשיב גז, שזו פחות שבגיזות: **כל שהן.** לאו דוקא. דבפחות משששים סלעים לא מחייבי רבנן בראשית הגז. אלא משום דרבי דוסא יהיב שיעורא רבה, קרי תנא לשיעורא זוטא דרבנן כל שהן. והסלע משקלו כ"ד מעים, ומשקל כל מעה ט"ז גרעיני שעורה:

משניות מבוארות – קהתי

חָמֵשׁ רְחֵלוֹת גְּזוּזוֹת מָנֶה מָנֶה וּפְרַס, חַיָּבוֹת בְּרֵאשִׁית הַגֵּז; דִּבְרֵי רַבִּי דּוֹסָא – כתוב בתורה **(דברים יח, ד)**: "וראשית גז צאנך, תתן לו" (לכהן); ושנינו **(חולין יא, א-ב)**: "ראשית הגז אינו נוהג אלא ברחלות, ואינו נוהג אלא במרובה. וכמה הוא מרובה? בית שמאי אומרים: שתי רחלות, בית הלל אומרים: חמש". ואומר רבי דוסא, שאף חמש רחלות אינן חייבות ב"ראשית הגז" אלא אם כן גזוזות מנה מנה ופרס, היינו שגיזת כל אחת מהן משקלה מנה וחצי, שהם מאה וחמישים דינר (600 גרם בערך). פחות מכאן לא חשוב "גז".

וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: חָמֵשׁ רְחֵלוֹת כָּל שֶׁהֵן – כל גיזה שלהן חייבת ב"ראשית הגז" לכהן. – אף מחלוקת זו של רבי דוסא וחכמים שנויה שם **(חולין יא, ב)**, ובגמרא **(חולין קלח, ב)** מבואר, שאף לדעת חכמים לא "כל שהן" ממש, אלא צריך שגיזת כל אחת מהן, משקלה יהא לפחות שנים עשר סלעים, שהם ששים סלע לחמש הרחלות; ולמה אמרו "כל שהן"? לפי שרבי דוסא אמר שיעור גדול, ולעומת שיעורו נקטה המשנה בשיעור הקטן שנתנו חכמים לשון "כל שהן" **(ברטנורא)**.

המשך ביאור למס' ערכין ליום שני עמ' א

1 או שניהם מימי נדות [טבלה ב שורה א] אכן היום הי"ז הוא מימי
2 נדותה, אבל אם היה היום הראשון של הראייה בסוף י"א ימי
3 זיבה, והיום השני תחילת ימי נדות, נמצא שמתחילים ימי זיבתה
4 רק לאחר שבעה ימים מהיום השני, והיום הי"ז עדיין הוא מימי
5 זיבה [טבלה ב שורה ג].
6 וגם אם אמרה **'שְׁלֹשָׁה יָמִים** דם **טָמֵא רָאִיתִי', פִּתְחָהּ** חוזר
7 לאחר **שִׁבְעָה עָשָׂר** ימים נקיים, כלומר ביום העשרים ואחד
8 מתחילת ראייתה. שכן בין אם היו שלשה ימים אלו תחילת ימי
9 נדותה [ראה טבלה ג שורה א] ובין אם היו מימי זיבתה [ראה
10 טבלה ג שורה ב] ובין אם היו שנים מהם בסוף ימי זיבתה ונמצא
11 היום השלישי מימי נדותה [ראה טבלה ג שורה ג], בכל אופן ביום
12 הי"ח שלאחר שלשה ימים אלו כבר חזרה בודאי לימי נדותה.
13 אבל ביום הי"ז עדיין היא בספק, שהרי אפשר שהיו היומיים
14 הראשונים סוף ימי זיבתה, וביום השלישי התחילו ימי נדותה
15 [טבלה ג], ונמצא היום הי"ז יום האחרון של י"א ימי זיבה.
16 עד כאן התבארו האופנים שבהם היא חוזרת לפתחה לאחר י"ז
17 ימים מתחילת ראייתה, ומכאן ואילך מבארת הברייתא את
18 האופנים שבהם היא חוזרת לפתחה קודם לכן, בסדר פוחת
19 והולך.
20 אם אמרה **'אַרְבָּעָה יָמִים** דם **טָמֵא רָאִיתִי', פִּתְחָהּ** [–תחילת ימי
21 נדותה] חוזר לאחר **שִׁשָּׁה עָשָׂר** ימים נקיים מסוף ראייתה, כלומר
22 ביום הי"ז מסוף ראייתה שהוא היום העשרים ואחד מתחילת
23 ראייתה. שכן אם היו כל ימי ראייתה מימי נדותה, הרי כלו ימי
24 נדות וימי זיבה לאחר י"ד ימים נקיים, [שהם י"ח ימים יחד עם
25 ארבעת ימי ראייתה, ששבעה מהם ימי נדה וי"א ימי זיבה],
26 ונמצא שהיום הי"ז הוא בודאי מימי נדותה [ראה טבלה ד שורה
27 א]. ואם היו ימי הראייה בתחילת ימי זיבתה הלא כבר כלו ימי
28 הזיבה לאחר שבעה ימים נקיים שהם י"א ימים יחד עם ימי
29 ראייתה [ראה טבלה ד שורה ב]. ואף אם היו היומיים הראשונים
30 לראייתה בסוף ימי זיבתה, והיומיים האחרונים היו תחילת ימי
31 נדותה, כבר כלו י"ח ימי הנדות והזיבה לאחר ששה עשר יום
32 מסוף הראייה [ראה טבלה ד שורה ג]. ואין לחשוש שמא שלשת
33 הימים הראשונים היו סוף ימי זיבתה והיום האחרון היה תחילת
34 ימי נדותה ואם כן תצטרך י"ז ימים מלבדו, שכן אם ראתה ראיית
35 זיבה שלשה ימים רצופים כבר נעשתה זבה גדולה, ומעתה היא
36 עומדת לעולם בימי זיבתה עד שיעברו עליה שבעה ימים נקיים,
37 ונמצא לפי זה שגם ראיית היום הרביעי היתה המשך ימי זיבה
38 ומיד לאחר שבעה ימים נקיים היא חוזרת לפתחה [ראה טבלה ד
39 שורה ד].
40 ואם אמרה **'חֲמִשָּׁה יָמִים** דם **טָמֵא רָאִיתִי', פִּתְחָהּ** חוזר לאחר
41 **חֲמִשָּׁה עָשָׂר** ימים נקיים, כלומר ביום הט"ז מסוף ראייתה. שכן
42 בין אם היו כל ימי הראייה מימי נדותה [ראה טבלה ה שורה א]
43 ובין אם היו כולם מימי זיבתה [ראה טבלה ה שורה ב], ואפילו
44 אם היו היומיים הראשונים סוף ימי זיבה ורק השלשה האחרונים
45 תחילת ימי נדה שזה הוא החשש הרחוק ביותר [ראה טבלה ה
46 שורה ג], בכל אופן כלו י"ח ימי נדה וזיבה עד חמשה עשר יום
47 מסוף ראייתה. ואין לחשוש חשש רחוק מזה שהתחילו ימי נדותה
48 רק ביום הרביעי או החמישי לראייתה והיו רק יומיים או יום אחד
49 מהם מתחילת ימי הנדות [ותצטרך להמתין עוד ששה עשר או
50 אפילו שבעה עשר יום לפתחה], שכן לאחר שהיו שלשה הימים
51 הראשונים לראייתה ימי זיבה ונעשתה זבה גדולה, שוב לא יהיו
52 שני הימים שלאחריהם ימי נדה אלא המשך ימי הזיבה, כאמור
53 [ראה טבלה ה שורה ד].
54 וכן הוא לעולם, שהחשש הרחוק ביותר שצריכה לחשוש לו הוא
55 שהיו שני הימים הראשונים לראייתה בימי הזיבה, וימי הראייה
56 שאחריהם תחילת ימי הנדות, ועל כן אם אמרה **'שִׁשָּׁה יָמִים** דם
57 **טָמֵא רָאִיתִי', פִּתְחָהּ** חוזר לאחר **אַרְבָּעָה עָשָׂר** ימים מסוף
58 ראייתה, כי אף אם היו יומיים מהם בסוף ימי זיבה וארבעה
59 מתחילת ימי נדות, כלו ימי הנדות והזיבה לסוף ארבעה עשר
60 ימים אחריהם [ראה טבלה ו]. ועל דרך זו, אם אמרה **'שִׁבְעָה**
61 **יָמִים** דם **טָמֵא רָאִיתִי', פִּתְחָהּ** חוזר לאחר **שְׁלֹשָׁה עָשָׂר** ימים.
62 שכן אם היו יומיים מהם ימי זיבה וחמשה מתחילת ימי נדות, כלו
63 ימי הנדות והזיבה לסוף שלשה עשר ימים אחריהם [ראה טבלה
64 ז]. ואם אמרה **'שְׁמוֹנָה יָמִים** דם **טָמֵא רָאִיתִי', פִּתְחָהּ** חוזר
65 לאחר **שְׁנֵים עָשָׂר** יום. שאם היו יומיים מהם ימי זיבה וששה
66 מתחילת ימי נדות, הרי שלאחר שנים עשר יום מתחילים שוב ימי
67 נדותה [ראה טבלה ח]. ואם אמרה **'תִּשְׁעָה יָמִים** דם **טָמֵא**
68 **רָאִיתִי', פִּתְחָהּ** חוזר לאחר **אַחַד עָשָׂר** יום. שאם היו יומיים ימי
69 זיבה ושבעה ימי נדות, הרי שלאחר י"א ימים כלו ימי זיבתה
70 [ראה טבלה ט]. ואם אמרה **'עֲשָׂרָה יָמִים** דם **טָמֵא רָאִיתִי',**
71 **פִּתְחָהּ** חוזר לאחר **עֲשָׂרָה** ימים. שאם היו יומיים ימי זיבה
72 ושמונה ימים מתחילת ימי נדות [מהם שבעה ימי נדות ויום אחד
73 של זיבה] הרי כלו ימי הזיבה לאחר עשרה ימים [ראה טבלה י].
74 ואם אמרה **'אַחַד עָשָׂר** ימים ראיתי', **פִּתְחָהּ** חוזר לאחר **תִּשְׁעָה**
75 ימים, שכן גם אם היו יומיים ימי זיבה ותשעה ימים מתחילת ימי
76 נדות [שהם שבעה ימי נדות ושני ימי זיבה], הרי כלו ימי הזיבה
77 לאחר תשעה ימים [ראה טבלה יא].

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

דף טו ע"ב: 'וַיֹּאמֶר חַרְבוֹנָה וגו' **גַּם הִנֵּה הָעֵץ אֲשֶׁר עָשָׂה הָמָן לְמָרְדְּכַי' וגו' גָּבֹהַּ חֲמִשִּׁים אַמָּה'. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, אַף חַרְבוֹנָה** היה **רָשָׁע, וּבְאוֹתָהּ עֵצָה** של המן לתלות את מרדכי על העץ **הָיָה,** ולכן ידע שגובה העץ הוא חמשים אמה, אך **כֵּיוָן שֶׁרָאָה שֶׁלֹּא נִתְקַיְּימָה עֵצָתוֹ,** והמן נכשל, **מִיָּד בָּרַח. וְהֵיינוּ דִּכְתִיב** על הרשעים (איוב כז כב) 'וַיִּשְׁלֹךְ עָלָיו וְלֹא יַחְמֹל מִיָּדוֹ בָּרוֹחַ יִבְרָח' - ה' משליך פורענות על הרשע בלי רחמים, ובני סיעתו וחבריו שעזרו לו בתחילה בורחים ממנו. וכן עשה חרבונה להמן.

'**וַחֲמַת הַמֶּלֶךְ שָׁכָכָה**'. מבארת הגמרא: **שְׁתֵּי שְׁכִיכוֹת הַלָּלוּ לָמָּה,** והלא בכל המקרא נאמרה בכ"ף אחת ולא בשני כפי"ן. אלא לרמוז על שתי שככות, **אַחַת שֶׁל מַלְכוּ שֶׁל עוֹלָם,** שמחל לישראל על שהשתחוו לצלם, **וְאַחַת שֶׁל אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ,** ששככה חמתו על המן. **וְאָמְרֵי לָהּ,** ששתי שכיכות היו לאחשורוש, **אַחַת שֶׁל אֶסְתֵּר** - שכעס על המן שביקש להרגה, **וְאַחַת שֶׁל וַשְׁתִּי** - שהמן המליץ להרגה, וכעת כשנהרג נחה דעתו משתיהן.

הגמרא דורשת את הפסוקים המתארים את אשר אירע לאחר שהתגלה יוסף לאחיו במצרים, שיש שם רמז למרדכי היהודי: נאמר (בראשית מה כב) '**לְכֻלָּם** [-לכל אחיו] **נָתַן לְאִישׁ חֲלִפוֹת שְׂמָלֹת, וּלְבִנְיָמִן** [שהיה אחיו אף מן האם] **נָתַן חָמֵשׁ חֲלִפֹת**'. תמהה הגמרא: הרי יוסף היתה לו העדפה מאביו על פני אחיו, שעשה לו כתונת פסים, ודבר זה גרם שאחיו יקנאו בו וימכרוהו לעבד למצרים, וכי **אֶפְשָׁר** שבדָּבָר **שֶׁנִּצְטַעֵר בּוֹ אוֹתוֹ צַדִּיק** - יוסף, **יְכֻשַּׁל בּוֹ** הוא עצמו, ויתן לבנימין יותר משאר האחים, וכיצד לא נזהר מזה. **דְּאָמַר רָבָא בַּר מְחַסְיָא אָמַר רַב חָמָא בַּר גּוּרְיָא אָמַר רַב, בִּשְׁבִיל מִשְׁקַל שְׁנֵי סְלָעִים** של **מֵילֶת** [-צמר נקי ומשובח] **שֶׁהוֹסִיף יַעֲקֹב לְיוֹסֵף** בבגדיו, יותר מִמה שנתן **לִשְׁאָר אֶחָיו,** קינאו בו אחיו ומכרו אותו לעבד, **וּנְתַגְּלְגֵּל הַדָּבָר וְיָרְדוּ אֲבוֹתֵינוּ לְמִצְרַיִם,** שיוסף נהיה משנה למלך מצרים וירדו אחריו אביו ואחיו, ומחשש שמא יכבשו את ארצם החלו לשעבדם. ואם כן קשה מדוע נתן יוסף לבנימין יותר מכל האחים.

מתרצת הגמרא: **אָמַר רַבִּי בִּנְיָמִן בַּר יֶפֶת,** מה שנתן לו חמש חליפות, **רֶמֶז רָמַז לוֹ** יוסף לבנימין, **שֶׁעָתִיד בֵּן לָצֵאת מִמֶּנּוּ** - מבנימין, **שֶׁיִּהיה** משנה למלך כיוסף, **וְיֵצֵא מִלִּפְנֵי הַמֶּלֶךְ בַּחֲמִשָּׁה לְבוּשֵׁי מַלְכוּת, שֶׁנֶּאֱמַר** (אסתר ח טו) '**וּמָרְדְּכַי יָצָא מִלִּפְנֵי הַמֶּלֶךְ בִּלְבוּשׁ מַלְכוּת תְּכֵלֶת וְגוֹ' וְחוּר וַעֲטֶרֶת זָהָב גְּדוֹלָה וְתַכְרִיךְ בּוּץ וְאַרְגָּמָן**'.

הגמרא מפרשת פסוקים נוספים מפרשת התגלות יוסף לאחיו: נאמר בפסוק (בראשית מה יד), '**וַיִּפֹּל עַל צַוְּארֵי בִנְיָמִן אָחִיו וַיֵּבְךְּ וּבִנְיָמִן בָּכָה עַל צַוָּארָיו**'. שואלת הגמרא: וכי **כַּמָּה צַוָּארִין הֲווּ לֵיהּ לְבִנְיָמִין,** ומדוע נאמר 'צוארי' בלשון רבים. משיבה הגמרא: **אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר,** צואר כאן מרמז על בית המקדש, שיוסף **בָּכָה עַל שְׁנֵי** בתי המִקְדָּשִׁים **שֶׁעֲתִידִין לִהְיוֹת בְּחֶלְקוֹ שֶׁל בִּנְיָמִין וַעֲתִידִין לֵיחָרֵב. 'וּבִנְיָמִין בָּכָה עַל צַוָּארָיו',** היינו **שֶׁבָּכָה עַל** מקדש אחד, והוא **מִשְּׁכַּן שִׁילֹה שֶׁעֲתִיד לִהְיוֹת בְּחֶלְקוֹ שֶׁל יוֹסֵף, וְעָתִיד לֵיחָרֵב.**

נאמר בדברי יוסף לאחיו (שם מה יב) '**וְהִנֵּה עֵינֵיכֶם רֹאוֹת וְעֵינֵי אָחִי בִנְיָמִין** כִּי פִי הַמְּדַבֵּר אֵלֵיכֶם'. ויש להבין מה ראה להזכיר את בנימין בפני עצמו, והלא כשאמר 'עיניכם רואות' כלול בו גם בנימין. **אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר,** יוסף רצה לשכנע את אחיו שאין לו טינה עליהם שמכרוהו למצרים, ושמחל להם על זה, ולכך פירט את בנימין, וכך **אָמַר לָהֶם, כְּשֵׁם** שברור לכם **שֶׁאֵין בְּלִבִּי** טינה **עַל בִּנְיָמִין אָחִי,** שֶׁהרי **לֹא הָיָה בִּמְכִירָתִי, כָּךְ אֵין בְּלִבִּי** טינה **עֲלֵיכֶם.** ושמא תאמרו שרק בפה אני אומר כך, ובליבי יש לי עליכם, לכך הוסיף '**כִּי פִי הַמְּדַבֵּר אֲלֵיכֶם**', 'כי פי', נדרש **כְּפִי,** דהיינו, כמו שאני אומר בפי שאין לי עליכם דבר, **כֵּן** הוא גם **בְּלִבִּי.**

נאמר (שם מה כג) '**וְלְאָבִיו שָׁלַח כְּזֹאת עֲשָׂרָה חֲמֹרִים נֹשְׂאִים מִטּוּב מִצְרָיִם**'. מבארת הגמרא: **מַאי** הכוונה '**מִטּוּב מִצְרָיִם**'. **אָמַר רַבִּי בִּנְיָמִין בַּר יֶפֶת אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, שָׁלַח לוֹ יַיִן [יָשָׁן] שֶׁדַּעַת זְקֵנִים נוֹחָה הֵימֶנּוּ,** והוא טוב להם מן הכל.

נאמר (שם נ יח) '**וַיֵּלְכוּ גַּם אֶחָיו וַיִּפְּלוּ לְפָנָיו**'. **אָמַר רַבִּי בִּנְיָמִין בַּר יֶפֶת אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר,** מה שהאחים השתחוו ליוסף אף שהיו גדולים וחשובים ממנו, **הַיְינוּ דְּאָמְרֵי אִינְשֵׁי** - זה מה ששגור בפי העולם, **תַּעֲלָא** [-שועל] **בְּעִידְנֵיהּ** - כששעתו מצלחת והוא שולט, גם האריה שהוא מלך החיות, **סָגִיד לֵיהּ** - משתחוה לו. כלומר, אם השעה משחקת לאדם הנחות בדרגה ממך, כופף עצמך לפניו והשתחוה לו, וכך נהגו אחי יוסף שהשתחוו לו בעת מלכותו אף שהיו חשובים ממנו.

רש"י

וישלך עליו — הקדוש ברוך הוא משליך פורענות על הרשע בלי חמלה. **מידו ברוח יברח** — בני סייעתו וחבריו בורחים מידו. **אחת של אסתר** — שהיה כעוס אחשורוש על מה שעשה המן לאסתר. **דבר שנצטער בו אותו צדיק** — "לעבד נמכר יוסף" על ידי קנאת אחיו. **יכשל בו** — גרסינן, ולא גרסינן זרעו. **כמה צוארין היו לו לבנימין** — לא גרסינן, שכן דרך המקרא לכתוב "צוארי" לשון רבים "על חלקת צואריו" (בראשית כז) "בכה על צואריו". **שיגר לו יין** — לפי שדעת זקנים נוחה הימנו, זה הדבר הטוב לו מן הכל. **תעלא** = שועל. **בעידניה** — אם תראה שעתו מצלחת. **תעלא** — קרי ליה יוסף לפני אחיו, מאי בצירותיה מאחווה?

שואלת הגמרא: **מִכְּלָל** – מתוך דברי רבי שמעון בן אלעזר משמע, **דְּתַנָּא קַמָּא** החולק עליו **סָבַר** שהיוצא ליהרג **נִיתָּן לַחֲזָרַת עַמִּידַת בֵּית דִּין**, ומותר להחזירו, והיאך זה יתכן, הרי זה עינוי הדין. ועל כך תירצו רב יוסף ורבה: **אָמַר רַב יוֹסֵף**, בזה לא נחלקו, ולדעת כולם אין משהים את הריגתו להחזירו לדון על נזקיו, אלא **בְּאֵם מִלְּוֶה עַל פֶּה גּוֹבֶה** [–נגבה] **מִן הַיּוֹרְשִׁין קָמִיפַּלְגִי** – נחלקו, **תַּנָּא קַמָּא סָבַר, מִלְּוֶה עַל פֶּה גּוֹבֶה מִן הַיּוֹרְשִׁין**, ומה שאמר שחייב בנזקין [שהוא חוב כמלוה על פה], כוונתו שהיורשים חייבים לעמוד בדין ולשלם, **וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר סָבַר**, מלוה על פה **אֵינוֹ גּוֹבֶה מִן הַיּוֹרְשִׁין**, וכיון שהורגים אותו מיד, אין גובים את תשלומי הנזק.

רבה מיישב באופן אחר: **רַבָּה אָמַר, דְּכוּלֵּי עָלְמָא** – גם תנא קמא וגם רבי שמעון בן אלעזר סוברים **שִׁמְּלְוֶה עַל פֶּה אֵינוֹ גּוֹבֶה מִן הַיּוֹרְשִׁין, וְהָכָא בְּדִין מִלְּוֶה הַכְּתוּבָה בַּתּוֹרָה כִּכְתוּבָה בְּשִׁטָּר קָמִיפַּלְגִי** – נחלקו האם חוב שאדם מתחייב לחבירו בעל כרחו מכח ציווי התורה נחשב כמלוה על פה או ככתוב בשטר, **תַּנָּא קַמָּא סָבַר** שמלוה הכתובה בתורה, כגון מזיק, **כִּכְתוּבָה בְּשִׁטָּר דְּמִיָּא**, וגובה מהיורשים כדין מלוה בשטר, **וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר סָבַר** שלָאו **כִּכְתוּבָה בְּשִׁטָּר דְּמִיָּא**, ואינו גובה מהיורשים.

לעיל (ו:) ביאר רבה [בלשון הראשון], שמי שהזיק ויצא ליהרג, תנא קמא פוטר את יורשיו מלשלם משום שחוב ההיזק הוא כמלוה על פה, אף שהוא כתוב בתורה. הגמרא מקשה על כך מברייתא: **מִיתִיבֵי, הַחוֹפֵר כּוֹר בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וְנָפַל עָלָיו** [–על החופר] **שׁוֹר וַהֲרָגוֹ, פָּטוּר** בעל השור מלשלם כופר, **וְלֹא עוֹד, אֶלָּא שֶׁאִם מֵת הַשּׁוֹר, יוֹרְשֵׁי בַּעַל הַכּוֹר חַיָּבִין לְשַׁלֵּם** את **דְּמֵי הַשּׁוֹר לְבְעָלָיו**, דהיינו שסוברת הברייתא שמלוה הכתובה בתורה ככתובה בשטר, ולא כמו שביאר רבה (ו:) שסתם משנתנו סוברת שזה כמלוה על פה. מתרצת הגמרא: **אָמַר רַבִּי אִילָא אָמַר רַב**, אכן כשמת המזיק אין יורשיו חייבים, ומה שמחייבת אותם הברייתא, מדובר **כְּשֶׁעָמַד** המזיק **בַּדִּין** לפני שמת, ונתחייב, שבזה נכסיו משתעבדים לניזק כדין מלוה בשטר, והיורשים משלמים מהם. מקשה הגמרא: **וְהָא** 'הֲרָגוֹ' קָתָנֵי – והרי שנינו שנפל עליו השור והרגו מיד, והיאך יתכן שעמד בדין קודם שמת. ומתרצת: **אָמַר רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה**, אין הכוונה שהרגו מיד, אלא מדובר **בְּשֶׁעֲשָׂאוֹ** השור **טְרֵיפָה**, ומת אחר כך מפצעיו, ובינתיים עמד בדין.

מקשה הגמרא: **וְהָאַמַר רַב נַחְמָן, תָּנֵי חַנָּא** – שנה החכם ששמו חגא בברייתא זו, שמדובר **שֶׁמֵּת וּקְבָרוֹ** – הפיל השור בנפילתו אדמה על בעל הבור, ונקבר בה בעל הבור, ואין מדובר שעשאו טריפה. ומתרצת: **וְהֵילְכְתָא** – להלכה, הברייתא דיברה באופן **דְּיָתְבִי דַּיָּנֵי אַפּוּמָא דְּבֵירָא** – שישבו דיינים על פתח הבור, ומיד כשנפל השור חייבו את בעל הבור. אך כשלא עמד בדין קודם שמת, פטורים היורשים.

אגב שהוזכר לעיל עינוי הדין, מבארת הגמרא עוד ענייני עינוי הדין: **תָּנוּ רַבָּנַן, הַיּוֹצֵא לֵיהָרֵג**, שהביא קרבן חטאת או אשם קודם שנגמר דינו, **מַזִּין עָלָיו** – זורקים בשבילו על המזבח **מִדַּם חַטָּאתוֹ וּמִדַּם אֲשָׁמוֹ** כדי שיתכפר חטאו, ואף שאין מקריבים חטאת ואשם שמתו בעליהם, מכל מקום עד שלא מת מקריבים עליו. אך אם **חָטָא** ונתחייב חטאת **בְּאוֹתָהּ שָׁעָה** – אחר גמר דינו, **אֵין נִזְקָקִין לוֹ** להמתין שיפריש קרבן, ולהקריבו. שואלת הגמרא: **מַאי טַעְמָא** – מדוע אין ממתינים. ומשיבה: **אָמַר רַב יוֹסֵף, מִפְּנֵי שֶׁאֵין מְעַנִּין אֶת דִּינוֹ** להמתין עד שישחטו ויזרקו את הדם. מקשה אביי לרב יוסף: **אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי, אִי הָכִי** – אם כן, שזהו הטעם, אזי **אֲפִילּוּ בְּרֵישָׁא**, שחטא קודם גמר דין, **נַמִּי** אין לנו להשהותו. מתרצת הגמרא: ברישא מדובר **כְּגוֹן שֶׁהָיָה זְבוּחוֹ** [–קרבנו] **זָבוּחַ בְּאוֹתָהּ שָׁעָה** שהוא יוצא ליהרג, וצריך רק לזרוק את דמו, שזו המתנה מועטת. שואלת הגמרא: **אֲבָל** באופן **שֵׁאֵין זְבוּחוֹ זָבוּחַ** באותה שעה, **מַאי** הדין, האם אכן **לֹא** ממתינים, אם כן **אַדְּתָנֵי** – עד ששנה התנא וחילק בסיפא שאם **חָטָא בְּאוֹתָהּ שָׁעָה אֵין נִזְקָקִין לוֹ, לִיפְלוֹג וְלִיתְנֵי בְּדִידָהּ** – היה לו לחלק באופן זה עצמו שחטא קודם גמר דין, שאף בזה יש אופן שאין ממתינים, וכך היה לו לומר 'בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים שׁוּממתינים, רק באופן **שֶׁהָיָה זְבוּחוֹ זָבוּחַ בְּאוֹתָהּ שָׁעָה, אֲבָל** אם **אֵין זְבוּחוֹ זָבוּחַ** באותה שעה, **לֹא** ממתינים'. מתרצת הגמרא: **הָכִי נַמִּי קָאָמַר** – זו אכן כוונת התנא, **בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים** שׁוּממתינים כשחטא קודם גמר דין, זהו באופן **שֶׁהָיָה זְבוּחוֹ זָבוּחַ בְּאוֹתָהּ שָׁעָה, אֲבָל** אם **אֵין זְבוּחוֹ זָבוּחַ** באותה שעה, **נַעֲשָׂה כְּמִי שֶׁחָטָא בְּאוֹתָהּ שָׁעָה** [אחר גמר דין], **וְאֵין נִזְקָקִין לוֹ.**

משנה

אגב ששנינו (ו:) דין יוצא ליהרג, מבארת המשנה עוד מדיני יוצא ליהרג: **הָאִשָּׁה** המעוברת **שֶׁיָּצְאָה לֵיהָרֵג, אֵין מַמְתִּינִין לָהּ** מלהורגה **עַד שֶׁתֵּלֵד**, אלא הורגים אותה עם הולד, שכן הם גוף אחד ונידונים יחד, וכשנגמר דינה ליהרג נמצא שגם דינו נגמר ליהרג. אך **הָאִשָּׁה שֶׁיָּשְׁבָה עַל הַמַּשְׁבֵּר** – מקום שמכינים לאשה ללדת עליו, אם ישבה עליו קודם שנגמר דינה למיתה, **מַמְתִּינִין לָהּ** מלהורגה אחר גמר דין **עַד שֶׁתֵּלֵד**, שכיון שבאופן זה נעקר הולד ונע ממקומו, הרי הוא גוף נפרד, ונמצא שלא נגמר דינו עמה. מוסיפה המשנה דין אחר: **הָאִשָּׁה שֶׁנְּהָרְגָה** על פי בית דין, **נֶהֱנִין בִּשְׂעָרָהּ** כמבואר הטעם בגמרא, אך **בְּהֵמָה שֶׁנְּהָרְגָה** על פי בית דין, כגון שור הנסקל, **אֲסוּרָה בַּהֲנָאָה** כמבואר הטעם בפסחים (כב:).

גמרא

שנינו ברישא של המשנה שאין ממתינים לאשה מלהורגה עד שתלד. שואלת הגמרא: **פְּשִׁיטָא**, ולא נצרכה המשנה לשנות זאת, שכן העובר **גּוּפָהּ הִיא** – חלק מגוף אימו. ומשיבה: **אִיצְטְרִיךְ** – נצרכה המשנה להשמיענו זאת שכן **סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא** – היה עולה בדעתך לומר **הוֹאִיל וּכְתִיב** לגבי מי שהכה אשה הרה והפילה ולדותיה (שמות כא כב) 'עָנוֹשׁ יֵעָנֵשׁ כַּאֲשֶׁר יָשִׁית עָלָיו בַּעַל הָאִשָּׁה', אם כן נמצא שהולד **מְמוֹנָא דְּבַעַל הוּא** ולכך מקבל הוא את דמי הולדות, **וְלֹא לִיפְסְדֵיהּ מִינַּיהּ** – ואין לנו להפסיד את הולד מהבעל, אלא ממתינים מלהורגה עד שתלד, **קָא מַשְׁמַע לָן** – משמיענו התנא שמכל מקום הם נחשבים כגוף אחד ונהרגים יחד. שואלת הגמרא: **וְאֵימָא הָכִי נַמִּי** – שמא יש לנו לומר שאכן זהו הדין, שׁוּממתינים כדי לא להפסיד את הבעל, ומנין לתנא לומר כך. ומשיבה: **אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, אָמַר קְרָא** – נאמר בפסוק לגבי הנואף את אשת חבירו (דברים כב כב) 'וּמֵתוּ גַּם שְׁנֵיהֶם', שתיבת 'שניהם' מיותרת, שהרי מתיבת 'ומתו' מובן שהורגים את שניהם [הנואף והנואפת], אלא תיבה זו באה **לְרַבּוֹת אֶת הַוָּלָד** שנהרג עמה אם היתה מעוברת. ומכאן למד התנא את דינו. שואלת הגמרא: **וְהֵרִי הָאי** תיבת 'שניהם' **מִיבָּעֵי לֵיהּ** – נצרכת ללמד לנו את דינו של רבי יאשיה, ששנינו, אין הורגים את הנואף והנואפת **עַד שֶׁיָּהוּ שְׁנֵיהֶן שָׁוִין** לעונשים, דהיינו שיהיו שניהם גדולים בני עונשים, אך אם היה אחד מהם קטן, אף השני אינו נהרג, **דְּבְרֵי רַבִּי יֹאשִׁיָּה**. ודין זה נלמד מתיבת 'שניהם', שמקישה אותם זה לזה. משיבה הגמרא: אכן 'שניהם' נצרך לדין זה, **וּכְי קָאָמְרַת** – מה שאמרנו שלומדים מפסוק זה שהורגים אף את הולד, היינו מתיבת '**גַּם** שניהם', שתיבת 'גם' מיותרת.

שנינו במשנה: **יָשְׁבָה עַל הַמַּשְׁבֵּר וכו'** קודם גמר דין, ממתינים

רש"י

לחזרת עמידת בית דין — שאין אתה יכול להחזירו לבית דין ולעמוד בדין על מה שחבל, שאין מענין את דינו. **מכלל דתנא קמא סבר כו'** — בתמיה. **והרגו** — השור הרג את החופר. **פטור** — בעל השור. **חייבין לשלם** — אלמא מלוה הכתובה בתורה ככתובה בשטר דמיא. וקשיא למאן דאוקי פלוגתייהו דרבי יוסי ותנא קמא דמתניתין באם הזיק, דאם כן קשיא סתמא אסתמא. ואיכא דמותיב הך תיובתא לרבי שמעון בן אלעזר. אבל פליאה בעיני, היאך יכול להקשות, הא רבי שמעון תנא הוא ופליג: **בשעמד בדין** — קודם שמת וחייבוהו לשלם, לפיכך גובה מן היורשין. דכיון דדינו חרוץ לשלם הוה ליה כמלוה בשטר. **והא תני חגא מת וקברו** — השור בבור, כגון שהפיל עמו חוליא, ואפילו הכי חייבין יורשין. **והילכתא** — הא דקתני: יורשין חייבין — כגון דייתבי דייני אפומא דבירא, וחייבוהו מיד לשלם. **מזין עליו** — זורקין בשבילו דם חטאתו ואשמו. ולא הויא כחטאת שמתו בעליה, כל זמן שלא נהרג. **חטא בשוגג באותה שעה** — שיצא ליהרג. כגון שראה חלב וכסבור שומן הוא ואכלו. **אין נזקקין לו** — שיפריש קרבן ליקרב. **מפני שאין מענין את דינו** — שימתינו מלהורגו עד שישחטו הזבח ויזרק הדם, שעינוי הדין הוא. **רישא נמי** — דקתני בשחטא קודם לכן מזין עליו — הרי ממתינים לו עד שישחט ויזרק. **משנה אין ממתינין לה עד שתלד** — אלא הורגין ולדה עמה, דחד גופא הוא. **ישבה על המשבר** — קודם שנגמר דינה. **ממתינין לה עד שתלד** — דכיון דעקר ונע ממקומו גופא אחרינא הוא. **נחנין בשערה** — ובגמרא מפרש טעמא. **אסורה בהנאה** — כדקיימא לן (פסחים כב,ב): "ובעל השור נקי" — כאדם שאומר לחבירו: יצא פלוני נקי מנכסיו ואין לו בהן הנאה של כלום. **גמרא לרבות את הולד** — קא סלקא דעתין מ"שניהם" יליף, מדהוה ליה למיכתב "ומתו", ואנא ידענא דאין "ומתו" פחות משנים. **שניהם** — מיותר לדרשה. **שניהן שוין** — הנואף והנואפת יהו בני עונשין. אבל אם היתה היא קטנה והוא גדול, או הוא קטן דלאו בר עונשין, והיא גדולה ובת עונשין — אין הגדול נהרג. ומשני: אנו מ"גם" ילפינן. לידי ניוול — שאם יהא חיות בולד — יצא לאחר מיתת אמו, וניוול הוא. **נוחל** — אם נפלה לו ירושה בו ביום, ובו ביום מת — מנחילה לקרוביו מאביו. **ואמר רב ששת** — האי נוחל ומנחיל ליכא לאוקומי בנכסי אביו, דאי נמי לא אתיליד איהו, הוו ירתי קרוביו נכסי אביו היכא דאין בנים. **אלא נוחל בנכסי אמו** — אם מתה בו ביום. ואפילו הוא מת בו ביום — נוחל נכסי אמו ומנחילן מכחו לאחיו מאביו שאינן בני אמו, דאי לאו הוא — הוו ירתי לה קרוביה, ולא אמרינן נפל הוא, ואינו בן נחלה. **אבל עובר** — אם מתה מעוברת — לא ירתי לה קרובי העובר, דהוא מת ברישא. ומשני: **הני מילי** — דהוא מייתת ברישא — לגבי מיתה, כשהיא מתה מיתת עצמה. ופרכינן: וגבי מיתה מי מייתת הוא ברישא? והא הוה עובדא ופרכיס לאחר מיתת אמו! **זנב הלטאה** — אם חותכין אותה מפרכסת החתיכה, ואף על פי שאין בה חיות. **ומקרעין את כריסה** — דזימנין דמיקרי דהיא מייתא ברישא.

מחתך

תוספות

מיתיבי בור ברשות הרבים — לרבה פריך, דאמר לעיל: מלוה הכתובה בתורה לאו ככתובה בשטר דמיא. וכן העתיק רבינו תם בספרו. ומצי נמי למפרך לרב יוסף, דהא סבר נמי שיעבודא לאו דאורייתא, אלא פירש דבריו יותר. **אמר** רב אילא אמר רב כשעמד בדין — לאו משום קושיא דרבה משני רב הכי, שהרי רבה שנים רבות אחר רב היה. אלא משום דפרכינן ליה מיניה בפרק "גט פשוט" (בבא בתרא קעה,ב) דאמר התם דמלוה על פה אינו גובה מן היורשין, ולנפשיה משני.

דיתבי דייני אפומא דבירא — ומכל מקום איצטריך למימר מת וקברו, דסלקא דעתך דבעינן יבא בעל השור ויעמוד על שורו (סנהדרין יט,א), קא משמע לן דשפיר עמד עליה.

מזין עליו מדם חטאתו ומדם אשמו — דאין חטאת [ואשם] קריבה לאחר מיתתו. אבל עולתו קריבה. **ישבה** על המשבר כו' — פירש רש"י: קודם שנגמר דינה. וליתא, דאיצא ליהרג קאי, וכל היוצא ליהרג — לאחר גמר דין, כדמשמע בכל הנהו דמדבר לעיל במתניתין בשמעתין. וכן משמע בפרק "כל הגט" (גיטין כח,ב) דמדבר ביוצא לידון ויוצא ליהרג. והיינו טעמא דרישא דאין ממתינין — משום עינוי הדין, (כלל) כדמשמע פרק "אחד דיני ממונות" (סנהדרין לה,א) דליכא עינוי הדין אלא לאחר גמר דין. מדקאמר: היכי ליעבוד? לדייניה במעלי שבתא ולגמר דיניה בשבתא וליקטליה בחד בשבתא — נמצא אתה מענה את דינו וכו'. ליגמר דיניה בחד בשבתא — קא מנשו לטעמייהו, ולעינוי לא חיישינן.

מִכְּלָל דְּתַנָּא קַמָּא סָבַר: נִיתָּן לַחֲזָרַת עֲמִידַת בֵּית דִּין?! אָמַר רַב יוֹסֵף: בְּמִלְוֶה עַל פֶּה גּוֹבֶה מִן הַיּוֹרְשִׁין קָמִיפַּלְגִי, תַּנָּא קַמָּא סָבַר: מִלְוֶה עַל פֶּה גּוֹבֶה מִן הַיּוֹרְשִׁין, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר סָבַר: אֵינוֹ גּוֹבֶה מִן הַיּוֹרְשִׁין. רַבָּה אֲמַר: דְּכוּלֵּי עָלְמָא מִלְוֶה עַל פֶּה אֵינוֹ גּוֹבֶה מִן הַיּוֹרְשִׁין, וְהָכָא בְּמִלְוֶה הַכְּתוּבָה בַּתּוֹרָה כִּכְתוּבָה בְּשִׁטָּר קָמִיפַּלְגִי, תַּנָּא קַמָּא סָבַר: כִּכְתוּבָה בְּשִׁטָּר דָּמְיָא, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר סָבַר: לָאו כִּכְתוּבָה בְּשִׁטָּר דָּמְיָא. מֵיתִיבִי: הַחוֹפֵר בּוֹר בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וְנָפַל עָלָיו שׁוֹר וַהֲרָגוֹ - פָּטוּר; וְלֹא עוֹד, אֶלָּא שֶׁאִם מֵת הַשּׁוֹר - יוֹרְשֵׁי בַּעַל הַבּוֹר חַיָּבִין לְשַׁלֵּם דְּמֵי שׁוֹר לְבַעְלָיו! אֲמַר רַבִּי אִילָא אָמַר רַב: כְּשֶׁעָמַד בַּדִּין. - וְהָא "הֲרָגוֹ" קָתָנֵי! אֲמַר רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה: כְּשֶׁעָשָׂאוֹ טְרֵיפָה. - וְהָאָמַר רַב נַחְמָן, תָּנֵי חֲנָא: מֵת וּקְבָרוֹ! וְהִילְכְתָא, דַּיְיתְבֵי דַּיְינֵי אַפּוּמָא דְּבֵירָא. תָּנוּ רַבָּנַן: הַיּוֹצֵא לֵיהָרֵג - מַזִּין עָלָיו מִדַּם חַטָּאתוֹ וּמִדַּם אֲשָׁמוֹ; חָטָא בְּאוֹתָהּ שָׁעָה - אֵין נִזְקָקִין לוֹ. מַאי טַעְמָא? אֲמַר רַב יוֹסֵף: מִפְּנֵי שֶׁאֵין מְעַנִּין אֶת דִּינוֹ. אֲמַר לֵיהּ אַבַּיֵי: אִי הָכִי, אֲפִילּוּ רֵישָׁא נַמִּי! - כְּגוֹן שֶׁהָיָה זְבוּחוֹ זְבוּחַ בְּאוֹתָהּ שָׁעָה. - אֲבָל אֵין זְבוּחוֹ זְבוּחַ מַאי, לָא? אַדְּתָנֵי: חָטָא בְּאוֹתָהּ שָׁעָה אֵין נִזְקָקִין לוֹ - לִיפְלוֹג וְלֵיתְנֵי בְּדִידֵהּ: בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים - שֶׁהָיָה זָבַח זְבוּחַ בְּאוֹתָהּ שָׁעָה, אֲבָל אֵין זֶבַח זְבוּחַ - לֹא! - הָכִי נַמִּי קָאָמַר: בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים - שֶׁהָיָה זֶבַח זְבוּחַ בְּאוֹתָהּ שָׁעָה, אֲבָל אֵין זֶבַח זְבוּחַ - נַעֲשָׂה כְּמִי שֶׁחָטָא בְּאוֹתָהּ שָׁעָה, וְאֵין נִזְקָקִין לוֹ. **מִשְׁנָה** הָאִשָּׁה שֶׁיָּצְאָה לֵיהָרֵג - אֵין מַמְתִּינִין לָהּ עַד שֶׁתֵּלֵד; הָאִשָּׁה שֶׁיָּשְׁבָה עַל הַמַּשְׁבֵּר - מַמְתִּינִין לָהּ עַד שֶׁתֵּלֵד. הָאִשָּׁה שֶׁנֶּהֱרְגָה - נֶחֱנִין בִּשְׂעָרָהּ. בְּהֵמָה שֶׁנֶּהֱרְגָה - אֲסוּרָה בַּהֲנָאָה. **גְּמָרָא** פְּשִׁיטָא, גּוּפָהּ הִיא! - אִיצְטְרִיךְ, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא: הוֹאִיל וּכְתִיב "כַּאֲשֶׁר יָשִׁית עָלָיו בַּעַל הָאִשָּׁה" - מָמוֹנָא דְּבַעַל הוּא, וְלָא לִיפְסְדֵיהּ מִינֵּיהּ, קָא מַשְׁמַע לָן. - וְאִימָא הָכִי נַמִּי! - אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, אָמַר קְרָא: "וּמֵתוּ גַּם שְׁנֵיהֶם" - לְרַבּוֹת אֶת הַוָּלָד. - וְהָאי מִיבְּעֵי לֵיהּ: עַד שֶׁיְּהוּ שְׁנֵיהֶן שָׁוִין, דִּבְרֵי רַבִּי יֹאשִׁיָּה! - כִּי קָאָמְרַתְּ מִ"גַּם". "יָשְׁבָה עַל הַמַּשְׁבֵּר" וכו'. מַאי טַעְמָא? כֵּיוָן דַּעֲקַר - גּוּפָא אַחֲרִינָא הוּא. אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל: הָאִשָּׁה הַיּוֹצֵאָה לֵיהָרֵג, מַכִּין אוֹתָהּ בְּנֶגֶד בֵּית הָרֵיוֹן כְּדֵי שֶׁיָּמוּת הַוָּלָד תְּחִילָּה, כְּדֵי שֶׁלֹּא תָּבֹא לִידֵי נִיוּוּל. לְמֵימְרָא, דְּהִיא קָדְמָה וּמֵתָה בְּרִישָׁא? וְהָא קַיְימָא לָן דְּוָלְד מְיֵית בְּרִישָׁא! דִּתְנַן: תִּינוֹק בֶּן יוֹמוֹ נוֹחֵל וּמַנְחִיל, וְאָמַר רַב שֵׁשֶׁת: נוֹחֵל בְּנִכְסֵי הָאֵם לְהַנְחִיל לָאַחִין מִן הָאָב; דַּיְווֹקָא בֶּן יוֹם אֶחָד, אֲבָל עוּבָּר - לָא, דְּהוּא מְיֵית בְּרִישָׁא, וְאֵין הַבֵּן יוֹרֵשׁ אֶת אִמּוֹ בְּקֶבֶר לְהַנְחִיל לָאַחִין מִן הָאָב! - הָנֵי מִילֵּי לְגַבֵּי מִיתָה, אֵידֵי דְּוָלְד זוּטְרָא חַיּוּתֵיהּ, עַיְילָא טִיפָּה דְּמַלְאַךְ הַמָּוֶת וּמְחַתֵּךְ לְהוּ לַסִּימָנִין, אֲבָל נֶהֱרָגָה - הִיא מֵתָה בְּרִישָׁא. - וְהָא הַוָּה עוּבְדָּא וּפְרִכְיֵס עַד תְּלַת פְּרִכּוּסֵי! - מִידֵּי דְּהָוֵי אַזְנַב הַלְּטָאָה דִּמְפַרְכְּסָה. אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר שְׁמוּאֵל: הָאִשָּׁה שֶׁיָּשְׁבָה עַל הַמַּשְׁבֵּר וּמֵתָה בְּשַׁבָּת, מְבִיאִין סַכִּין וּמְקָרְעִים אֶת כְּרִיסָהּ וּמוֹצִיאִין אֶת הַוָּלָד. - פְּשִׁיטָא, מַאי עֲבִיד?

מחתך

אין נערכין פחות מסלע וכו'. פחות מסלע והעשיר — לאו דווקא פחות מסלע, אלא אפילו נתן כל הערך חוץ מסלע אחד — מגלגלין עליו את הכל. **ההוא** יד הנודר ולא יד הנידר — ואם תאמר: מה לי לרבויי נידר דאיצטריך קרא למעוטי? ויש לומר: כיון דכתיב קרא (חמשים) (ויקרא כז) "וכל ערכך יהיה בשקל הקדש", דלא יהא ערך פחות משקל, ואשכחן ערך חמשים — סלקא דעתך דהאי טעמא משום השג יד ידעינן מסברא, ואזלינן בתר הנידר. קא משמע לן קרא ד"אשר תשיג יד הנודר" דלא אזלינן בתר הנידר.

בעידנא דיהיב לראשון לית ליה — תימה: דבעידנא דנדר לראשון היה לו חמש סלעים, ואיך מפטר כשנתן להם אחת? התנן פרק "השג יד" (ערכין יז,ב): היה עשיר, פירוש: בשעת הנדר, והעני כשבא לפרוע לכהן, או עני כשנדר ולא נתן כלום, והעשיר — נותן ערך עשיר! ואומר רבינו: דהך דלקמן דוקא שהעריכו הכהן בעודו עשיר, ולכך כשהעני שוב נותן ערך עשיר. אבל אם נדר כשהוא עשיר ולא הוערך, והעני — נותן ערך עני. ובשמעתין הכי הוא: נתן ארבע לשניה, שהכהן העריכו תחילה על השניה, וחזר והעריכו על הראשון, ונתן על פיו אחד על הראשון — ולכך נפטר ממנה, דלא הוערך עליה בעוד שהיו בידו החמש סלעים.

כיון

מְחַתֵּךְ בְּבָשָׂר הוּא! אָמַר רַבָּה: לָא נִצְרְכָה, לְהָבִיא סַכִּין דְּרֵךְ רְשׁוּת הָרַבִּים. - וּמַאי קָמְשַׁמַע לָן, דְּמִסְפֵּיקָא מְחַלְּלִינַן שַׁבְּתָא? תָּנִינָא: מִי שֶׁנָּפְלָה עָלָיו מַפּוֹלֶת, סָפֵק הוּא שָׁם סָפֵק אֵינוֹ שָׁם, סָפֵק חַי סָפֵק מֵת, סָפֵק נָכְרִי סָפֵק יִשְׂרָאֵל - מְפַקְּחִין עָלָיו אֶת הַגַּל! - מַהוּ דְּתֵימָא: הָתָם הוּא דַּהֲוָה לֵיהּ חֲזָקָה דְּחַיּוּתָא, אֲבָל הָכָא דְּלָא הֲוָה לֵיהּ חֲזָקָה דְּחַיּוּתָא מֵעִיקָּרָא - אֵימָא לָא, קָא מַשְׁמַע לָן. "הָאִשָּׁה שֶׁנְּהֲרְגָה" וכו'. וְאַמַּאי? אִיסּוּרֵי הֲנָאָה נִינְהוּ! אָמַר רַב: בְּאוֹמֶרֶת "תְּנוּ שְׂעָרִי לְבִתִּי". - אִילּוּ אָמְרָה "תְּנוּ יָדִי לְבִתִּי" מִי יָהֲבִינַן לָהּ?! אֲמַר רַב: בְּפֵאָה נָכְרִית. טַעְמָא דְּאָמְרָה "תְּנוּ", הָא לָא אָמְרָה "תְּנוּ" - גּוּפָהּ הוּא וּמִיתַּסַּר; וְהָא מִיבַּעְיָא לֵיהּ לְרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא, דְּבָעֵי רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא: שְׂעַר נָשִׁים צְדָקָנִיּוֹת מַהוּ? וַאֲמַר רָבָא: בְּפֵאָה נָכְרִית (לָא) קָמִיבַּעְיָא לֵיהּ! - כִּי קָמִיבַּעְיָא לֵיהּ לְרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא - דְּתָלֵי בְּסִיכְתָא, הָכָא - דְּמִחַבַּר בָּהּ. - טַעְמָא דְּאָמְרָה: "תְּנוּ", הָא לָא אָמְרָה: "תְּנוּ" - גּוּפָהּ הוּא וּמִיתַּסַּר; קַשְׁיָא לֵיהּ לְרַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: וְהָא דּוּמְיָא דִּבְהֵמָה קָתָנֵי, מַה הָתָם גּוּפֵיהּ - אַף הָכָא נַמִּי גּוּפֵיהּ! אֶלָּא אָמַר רַב נַחְמָן: זוֹ - מִיתָּתָהּ אוֹסַרְתָּהּ, וְזוֹ - גְּמַר דִּינָהּ אוֹסַרְתָּהּ. תָּנֵי לֵוִי כְּוָוֹתֵיהּ דְּרַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק; תָּנֵי לֵוִי כְּוָוֹתֵיהּ דְּרַב: הָאִשָּׁה שֶׁיּוֹצְאָה לֵיהָרֵג וְאָמְרָה: "תְּנוּ שְׂעָרִי לְבִתִּי" - נוֹתְנִין, מֵתָה - אֵין נוֹתְנִין, מִפְּנֵי שֶׁהַמִּת אָסוּר בַּהֲנָאָה; פְּשִׁיטָא! אֶלָּא: שֶׁנּוֹיֵי הַמֵּת אָסוּר בַּהֲנָאָה. תַּנְיָא כְּוָוֹתֵיהּ דְּרַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: הָאִשָּׁה שֶׁמֵּתָה - נֶהֱנִין בִּשְׂעָרָהּ, בְּהֵמָה שֶׁנְּהֲרְגָה - אֲסוּרָה בַּהֲנָאָה; וּמַה הֶפְרֵשׁ בֵּין זֶה לְזֶה? זוֹ - מִיתָּתָהּ אוֹסַרְתָּהּ, וְזוֹ - גְּמַר דִּינָהּ אוֹסַרְתָּהּ.

הדרן עלך הכל מעריכין

אין נֶעֱרָכִין פָּחוּת מִסֶּלַע, וְלֹא יָתֵר עַל חֲמִשִּׁים סֶלַע. כֵּיצַד? נָתַן סֶלַע וְהֶעֱשִׁיר - אֵינוֹ נוֹתֵן כְּלוּם, פָּחוּת מִסֶּלַע וְהֶעֱשִׁיר - נוֹתֵן חֲמִשִּׁים סֶלַע. הָיוּ בְיָדָיו חָמֵשׁ סְלָעִים - רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: אֵינוֹ נוֹתֵן אֶלָּא אַחַת, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: נוֹתֵן אֶת כּוּלָּן. אֵין נֶעֱרָכִין פָּחוּת מִסֶּלַע, וְלֹא יָתֵר עַל חֲמִשִּׁים סֶלַע. **גמרא** אֵין נֶעֱרָכִין פָּחוּת מִסֶּלַע, מְנָלַן? דִּכְתִיב: "וְכָל עֶרְכְּךָ יִהְיֶה בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ" - כָּל עֲרָכִין שֶׁאַתָּה מַעֲרִיךְ לֹא יְהוּ פְּחוּתִין מִשֶּׁקֶל. וְלֹא יָתֵר עַל חֲמִשִּׁים סְלָעִים - דִּכְתִיב: "חֲמִשִּׁים". "הָיוּ בְיָדָיו חֲמִשָּׁה" כו'. מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי מֵאִיר? כְּתִיב "חֲמִשִּׁים" וּכְתִיב "שֶׁקֶל", אוֹ חֲמִשִּׁים אוֹ שֶׁקֶל. - וְרַבָּנַן? הַהוּא, לְכָל עֲרָכִין שֶׁאַתָּה מַעֲרִיךְ לֹא יְהוּ פְּחוּתִים מִשֶּׁקֶל הוּא דְּאָתָא, הֵיכָא דְּאִית לֵיהּ - אָמַר קְרָא: "אֲשֶׁר תַּשִּׂיג יַד הַנּוֹדֵר", וַהֲרֵי יָדוֹ מַשֶּׂגֶת. - וְרַבִּי מֵאִיר? הַהוּא, יַד הַנּוֹדֵר וְלֹא יַד הַנִּידָר הוּא דְּאָתָא. - וְרַבָּנַן? לָאו מִמֵּילָא שְׁמַעְתָּ מִינָּהּ, דְּהֵיכָא דְּיָדוֹ מַשֶּׂגֶת שְׁקוֹל מִינֵּיהּ? אָמַר רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה: הָיוּ בְיָדָיו חָמֵשׁ סְלָעִים וְאָמַר "עֶרְכִּי עָלַי", וְחָזַר וְאָמַר "עֶרְכִּי עָלַי", וְנָתַן אַרְבַּע לַשְׁנִיָּה וְאֶחָד לָרִאשׁוֹנָה - יָצָא יְדֵי שְׁתֵיהֶן. מַאי טַעְמָא? בַּעַל חוֹב מְאוּחָר שֶׁקָּדַם וְגָבָה - מַה שֶּׁגָּבָה גָּבָה; בְּעִידְנָא דְּיָהֵיב לַשְׁנִיָּה - מְשַׁעְבַּד לָרִאשׁוֹנָה, בְּעִידְנָא דְּיָהֵיב לָרִאשׁוֹנָה - תּוּ לֵית לֵיהּ.

נתן

מחתך בבשר בעלמא הוא — ואין חיוב אלא בחובל בחי, דמוציא דם. (נהנין בשערה — רגילות היו נשים כששערן מועט לקשור שיער נשים נכריות לשערן, והוא פיאה נכרית). **פיאה** — קליעה. **מת אסור בהנאה** — דכתיב: "ותמת שם מרים", וגמר "שם" "שם" מעגלה ערופה במסכת עבודה זרה ב"אין מעמידין" (כט,ב). **בפיאה נכרית** — לאו שערה ממש קאמר, אלא שהיתה לה פיאה משיער אשה אחרת קשורה לשערה; [דרגילות היו נשים כששערן מועט לקשור שיער נשים נכריות לשערן, והוא פיאה נכרית] ואמרה: תנו אותה לבתי. וקא משמע לן מתניתין דאף על גב דקשורה לה, כיון דאמרה "תנו" — גליא דעתה דלא ניחא לה דתיהוי כגופה לאיתסורי בהדיה, וכנטולה מחיים דמיא. **שער נשים צדקניות** — של עיר הנדחת, שלא הודחו עמה, מהו? ואמר רבא התם ב"חלק" (סנהדרין קיב,א): פיאה נכרית שקשרה הצדקת לשערה קא מיבעיא ליה, אי כגופה היא וניצול, אי כממונה, וקיימא לן (שם): צדיקים שבתוכה יוצאין ממנה ערומים וכל ממונם נשרף, דכתיב: "ואת כל שללה תקבוץ וגו'". אלמא, מספקא ליה אי כגופה אי לאו כגופה, ותיפשוט ליה מהכא דגופה הוא, דטעמא דאמרה "תנו" כו'! **קשיא ליה לרב נחמן** — הא דמוקמינן למתניתין בפיאה נכרית, והא דומיא דבהמה קתני וכו'. **אלא אמר רב נחמן** — לעולם שערה ממש. ודקשיא לך איסורי הנאה נינהו — לא קשיא, דשיער המת לא מיתסר בהנאה. דלא דמי לשיער בהמה שנהרגה, דאשה מיתתה אוסרתה, ושיער לאו בר מיתה הוא, שאין עשוי להשתנות. אבל בהמה — גמר דינה אוסרתה, כדאמר בפסחים בפרק "כל שעה" (כב,ב): ממשמע שנאמר "סקל יסקל השור" איני יודע שהוא נבילה ואסורה באכילה? ומה תלמוד לומר "לא יאכל את בשרו" — מגיד שאם שחטו לאחר גמר דינו — אסור. ואין לי אלא באכילה, בהנאה מנין כו'. והילכך, כל דמחובר בה בשעת גמר דין מיתסר בהדה. **תני לוי כוותיה דרב** — דמוקים לה בדאמרה "תנו" ובפיאה נכרית. **מתה** — ולא אמרה "תנו" — אין נותנין כו'. **פשיטא** — דמשום הכי אין נותנין, שהמת אסור בהנאה! אלא ודאי הכי קאמר: שנויי המת, כגון פיאה נכרית — אסורין בהנאה. ולהכי קתני להאי "מפני", משום דקא בעי לגלויי עלה דלאו בשערה ממש קא מיירי. **בהמה שנהרגה אסורה בהנאה** — אפילו שערה.

הדרן עלך הכל מעריכין

משנה **אין נערכין פחות מסלע** — שאפילו עני הנדור בהשג יד לא יתן פחות מסלע. **ולא יותר על חמשים** — דזהו גדול שבערכין הכתובין בפרשה. **נתן סלע** — בן עשרים שערכו חמשים, והיה עני ונתן סלע לערכו. דעני נידון בהשג יד והעשיר פטור. **נותן חמשים** — דבנתינה קמייתא לא יצא ידי ערכו, ועדיין ערכו עליו. ועני המעריך את עצמו והעשיר קודם נתינה — נותן ערך עשיר, כדילפינן לקמן בפרק "השג יד" (יז,ב). **היו בידיו חמש סלעים** — עני בן עשרים שהעריך עצמו, והיה לו חמש סלעים. **גמרא** **ההוא לכל ערכין שאתה מעריך הוא דאתא** — שאפילו עני שבעניים לא יתן פחות. ומידהו, היכא דאית ליה טפי — יהיב, דכתיב: "על פי אשר תשיג". יד הנודר **ולא יד הנידר** — שעני שהעריך את העשיר — נותן ערך עני. **לאו ממילא שמעינן מינה כו'** — אף על גב דקרא להכי אתא, ולא יד הנידר. מיהו, "על פי אשר תשיג" כתיב, וממילא שמעת דהיכא דידו משגת — שקול מיניה. **ונתן ארבע לשניה** — על פי כהן — יצא ידי שניהן, ואפילו לרבנן, הואיל ויהב לשניה ברישא. **מה שגבה גבה** — והילכך, כי יהיב לראשונה — כל מה דאית ליה יהיב לה. ולשניה ליכא למימר אמאי לא יהב כולהו חמש, משום דבעידנא דיהב לשניה משתעבד לה לראשונה, דהא אפילו מאי דיהיב לה לאו דידה הוא.

הרי רק **מְחַתֵּךְ בַּבָּשָׂר הוּא**, ואין איסור בשבת לחתך בבשר מת שאינו מוציא דם. משיבה הגמרא: **אָמַר רָבָה, לֹא נַצְרְכָה** – לא נצרכו דברי שמואל אלא באופן שצריך **לְהָכִיא סַכִּין דֶּרֶךְ רְשׁוּת הָרַבִּים** לחתוך, שזה מותר אף שזהו חילול שבת, שכן יש בזה צורך הצלת הולד. מקשה הגמרא: **וּמַאי קָמַשְׁמַע לָן** – ועדיין מה מחדש לנו שמואל, האם **דְּמַסְפֵּיקָא מְחַלְּלִינַן שַׁבְּתָא** – שמותר לחלל שבת על ספק פיקוח נפש, הרי **תְּנִינָא** – שנינו זאת בפירוש (יומא פג.), **מִי שֶׁנָּפְלָה עָלָיו מַפּוֹלֶת** אבנים, אפילו אם היו בכך כמה ספיקות יחד, כגון **סָפֵק הוּא שָׁם סָפֵק אֵינוֹ שָׁם,** ואפילו אם הוא שם **סָפֵק חַי סָפֵק מֵת,** ואפילו אם הוא חי **סָפֵק כְּנַעֲנִי סָפֵק יִשְׂרָאֵל, מְפַקְּחִין עָלָיו אֶת הַגַּל** – מפנים את גל האבנים כדי להוציאו משם בשבת. מתרצת הגמרא: **מַהוּ דְּתֵימָא** – שמא תאמר דווקא **הָתָם** במפולת הדין **הוּא** שמפקחים משום **דַּהֲוָה לֵיהּ חֲזָקָה דְּחַיּוּתָא** – שיש לו חזקה שהיה חי, **אֲבָל הָכָא** לגבי עובר, **דְּלֵא הֲוָה לֵיהּ חֲזָקָה דְּחַיּוּתָא מֵעִיקָּרָא** – שמעולם לא היתה לו חזקת חיים, **אִימָּא לֹא** – שמא תאמר שאין מחללים שבת על ספק פיקוח נפש כזה, **קָא מַשְׁמַע לָן** – משמיע לנו שמואל שאף בזה מחללים.

שנינו במשנה: **הָאִשָּׁה שֶׁנִּהְרְגָה וכו'** נהנין בשערה, ובהמה שנהרגה אסורה בהנאה. שואלת הגמרא: **וְאַמַּאי** מותר ליהנות משער אשה שנהרגה, הרי **אִיסּוּרֵי הֲנָאָה נִינְהוּ,** שמת אסור בהנאה. ומיישבת: **אָמַר רַב,** מדובר **בְּאִשָּׁה שֶׁאוֹמֶרֶת 'תְּנוּ שְׂעָרִי לְבִתִּי** אחר מותי'. מקשה הגמרא: **אִילּוּ אָמְרָה 'תְּנוּ יָדִי לְבִתִּי** אחר מותי', **מִי יָהֲבִינַן לָהּ,** הרי מת אסור בהנאה, ומה מועיל שאמרה. ומתרצת: **אָמַר רַב,** אין מדובר בשער המת אלא **בְּפֵאָה נָכְרִית** – העשויה משער נשים אחרות, שאם אמרה היוצאת ליהרג 'תנו שער זה לבתי' אין הפאה נאסרת במיתתה.

מדייקת הגמרא: משמע מדברי רב **טַעֲמָא** שמותרת הפאה הוא משום **דְּ'אָמְרָה 'תְּנוּ', הָא** אם **לֹא אָמְרָה 'תְּנוּ', גּוּפָהּ הוּא וּמִיתְּסַר** – הפאה היא כגופה משום שקשורה בה, ונאסרת במותה. ורק כשאמרה 'תנו' גילתה דעתה שאינה רוצה שתאסר הפאה כגופה, ולכן הפאה נחשבת כאילו ניטלה ממנה בחייה.

מקשה הגמרא: **וְהָא מִיבַּעְיָא לֵיהּ לְרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא** – והרי בנידון כעין זה הסתפק רבי יוסי ברבי חנינא. שכן לגבי עיר שהודחו רוב יושביה לעבוד עבודה זרה [ו'עיר הנדחת'], נאמר (דברים יג טז) 'הַכֵּה תַכֶּה אֶת יֹשְׁבֵי הָעִיר הַהִוא לְפִי חָרֶב, הַחֲרֵם אֹתָהּ וְאֶת כָּל אֲשֶׁר בָּהּ', שדינם ליהרג ושורפים את ממונם, ואותם שלא עבדו עבודה זרה אינם נהרגים, אולם גם הם ממונם נשרף. ומצינו **דְּבָעֵי** – שהסתפק **רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא, שֶׁעֵר נָשִׁים צִדְקָנִיּוֹת** שהיו בה ולא עבדו עבודה זרה, **מַהוּ** דינו. **וְאָמַר רָבָא, בְּפֵאָה נָכְרִית קָמִיבַּעְיָא לֵיהּ** – ספקו הוא לגבי פאה נכרית של נשים צדקניות, האם מותרת כגופו או נאסרת כממונן. ואם פירוש המשנה הוא שפאה דינה כגופה [חוץ מכשאמרה 'תנו'], היה לרבי יוסי ברבי חנינא לפשוט ספקו מכאן. מתרצת הגמרא: **כִּי קָמִיבַּעְיָא לֵיהּ** – במה היה ספק **לְרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא,** באופן **דְּתָלֵי בְּסִיכְתָּא** – שתלויה הפאה בראשה ביתד, שכיון שאינה מחוברת ממש הסתפק שמא דינה כממונה, אך **הָכָא** במשנה מדובר **דְּמֻחְבָּר בָּהּ** הפאה ממש, ובכך **טַעֲמָא** שהפאה מותרת הוא משום **דְּ'אָמְרָה 'תְּנוּ', הָא** אם **לֹא אָמְרָה 'תְּנוּ', גּוּפָהּ הוּא** – דין הפאה כגופה, **וּמִיתְּסַר** – ונאסרת במותה.

רב נחמן בר יצחק מקשה על פירוש רב: **קַשְׁיָא לֵיהּ לְרַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק, וְהָא דּוּמְיָא דִּבְהֵמָה קָתָנֵי** – הרי שנינו את דין האשה בדומה לדין הבהמה ['האשה שנהרגה נהנין בשערה, בהמה שנהרגה אסורה בהנאה'], ואם כן **מָה הָתָם** – כשם שלגבי בהמה מדובר **בִּגּוּפֵיהּ** – בשער גופה, שאין לבהמה פאה, **אַף הָכָא** באשה **נַמִּי** מדובר בשער **גּוּפֵיהּ.** ומתרץ באופן אחר: **אֶלָּא אָמַר רַב נַחְמָן,** המשנה מדברת בשער האשה ממש, ומחדשת שאינו נאסר אף ששער בהמה שהומתה נאסר, שכן **זוֹ** – אשה, **מִיתָתָהּ אוֹסַרְתָּהּ** בהנאה, ולכן שערה מותר שכן שער לא מת ואינו משתנה על ידי מיתת האשה, **וְזוֹ** – בהמה שהומתה בבית דין, **גְּמַר דִּינָהּ אוֹסַרְתָּהּ** בהנאה, ושערה אסור שכן גמר דינה אוסר את כל המחובר אליה בשעת גמר דינה.

הגמרא מביאה ראיה כרב, וראיה להיפך כרב נחמן: **תְּנֵי לֵוִי כְּוָותֵיהּ דְּרַב** – לוי שנה ברייתא כשיטת רב, שרק בפאה נכרית ורק באמרה 'תנו' נותנים, וכן **תְּנֵי לֵוִי** עוד ברייתא **כְּוָותֵיהּ דְּרַב נַחְמָן כַּר יִצְחָק,** שאף שער ממש שלא אמרה 'תנו', מותר בהנאה. מבארת הגמרא: **תְּנֵי לֵוִי כְּוָותֵיהּ דְּרַב, הָאִשָּׁה שֶׁיּוֹצְאָה לֵיהָרֵג וְאָמְרָה 'תְּנוּ שְׂעָרִי לְבִתִּי', נוֹתְנִין,** אך אם **מֵתָה** בלא לומר 'תנו', **אֵין נוֹתְנִין, מִפְּנֵי שֶׁהֵמִּת אָסוּר בַּהֲנָאָה.** שואלת הגמרא: **פְּשִׁיטָא** שטעם הדין הוא 'שהמת אסור בהנאה'. ומשיבה: **אֶלָּא** ודאי כוונת הברייתא לומר מפני **שְׁנוּיֵי הַמֵּת** – שאפילו קישוטי המת כגון שער פאה נכרית **אָסוּר בַּהֲנָאָה,** ולכן אמרה 'מפני שהמת אסור בהנאה' לגלות שאינה מדברת בשער ממש אלא בנויי המת. **תַּנְיָא כְּוָותֵיהּ דְּרַב נַחְמָן כַּר יִצְחָק, הָאִשָּׁה שֶׁמֵּתָה, נֶהֱנִין בִּשְׂעָרָהּ,** אך **בְּהֵמָה שֶׁנְּהַרְגָה אֲסוּרָה בַּהֲנָאָה, וּמַה הֶפְרֵשׁ** – טעם החילוק **בֵּין זֶה לָזֶה, זוֹ מִיתָתָהּ אוֹסַרְתָּהּ, וְזוֹ גְּמַר דִּינָהּ אוֹסַרְתָּהּ,** כמבואר לעיל.

הדרן עלך הכל מעריכין

פרק שני - אין נערכין

משנה

מבואר בפרשת ערכין כי הערך הגדול ביותר הוא חמשים שקלים, שנאמר (ויקרא כז ג) 'וְהָיָה עֶרְכְּךָ הַזָּכָר מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וְעַד בֶּן שִׁשִּׁים שָׁנָה, וְהָיָה עֶרְכְּךָ חֲמִשִּׁים שֶׁקֶל כֶּסֶף בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ'. והערך הקטן ביותר הוא שלשה שקלים, שנאמר (שם כז ו) 'וְאִם מִבֶּן חֹדֶשׁ וְעַד בֶּן חָמֵשׁ שָׁנִים וְהָיָה עֶרְכְּךָ הַזָּכָר חֲמִשָּׁה שְׁקָלִים כָּסֶף, וְלַנְּקֵבָה עֶרְכְּךָ שְׁלֹשֶׁת שְׁקָלִים כָּסֶף'. אך אם הנודר הוא עני ואינו יכול לתת את הערך המבואר בפרשה, הרי הוא נידון לפי מה שידו משגת, שנאמר (שם כז ח) 'וְאִם מָךְ הוּא מֵעֶרְכֶּךָ וְהֶעֱמִידוֹ לִפְנֵי הַכֹּהֵן וְהֶעֱרִיךְ אֹתוֹ הַכֹּהֵן, עַל פִּי אֲשֶׁר תַּשִּׂיג יַד הַנֹּדֵר יַעֲרִיכֶנּוּ הַכֹּהֵן'.

המשנה שלפנינו מבארת שאף עני שאין ידו משגת, אינו יכול לפחות מסכום מסוים. ומביאה מחלוקת בדין מי שיש לו פחות מכפי ערכו, אך יותר מהסכום הנמוך ששנינו: **אֵין (נערכין) [בְּעֶרְכִּין] פָּחוּת מִסֶּלַע,** ואף עני שנידון לפי מה שידו משגת, לא יתן פחות מסלע, **וְלֹא יָתֵר עַל חֲמִשִּׁים סֶלַע,** שזהו השיעור הגדול בערכין.

מבארת המשנה: **כֵּיצַד,** עני האומר ערכי עלי, והוא בן עשרים שערכו חמשים, **נוֹתֵן סֶלַע** לפי מה שידו משגת, **וְלאחר מכן הֶעֱשִׁיר, אֵינוֹ נוֹתֵן כְּלוּם,** שכבר יצא ידי נדרו בנתינת הסלע. אבל אם נתן **פָּחוּת מִסֶּלַע,** ולאחר מכן **הֶעֱשִׁיר, נוֹתֵן חֲמִשִּׁים סֶלַע,** משום שבנתינת פחות מסלע לא יצא ידי נדרו, שאין בערכין פחות מסלע, ועדיין ערכו עליו, ודין הוא שעני שהעשיר קודם שנתן ערכו, חייב לתת ערך עשיר.

מוסיפה המשנה: עני בן עשרים שערכו חמשים, **וְהָיוּ בְיָדָיו** רק **חָמֵשׁ סְלָעִים, רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, אֵינוֹ נוֹתֵן אֶלָּא אַחַת,** משום שכאשר אין לו כפי ערכו, יוצא ידי ערכו בסלע. **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, נוֹתֵן אֶת כּוּלָּן,** משום שרק כאשר אין לו יותר מסלע, יכול לתת סלע, אבל אם יש לו יותר מסלע, צריך לתת כל מה שיש לו.

המשך בעמוד עד

ממשיך רב אדא בר אהבה ומבאר: אבל אם **נָתַן** בתחילה **אַרְבַּע** סלעים **לָרִאשׁוֹנָה**, וְלאחר מכן נתן סלע **אַחַת לַשְּׁנִיָּה**, **יְדֵי** תשלום **הַשְּׁנִיָּה יָצָא**, משום שנתן את כל מה שהיה לו בעת התשלום, אך **יְדֵי** תשלום **הָרִאשׁוֹנָה לֹא יָצָא**, משום **דְּכוּלְּהוּ מְשַׁעְבְּדָן לָרִאשׁוֹנָה** – שכל חמשת הסלעים היו משועבדים לראשונה, והיה לו לתת לראשונה את כולם ונתן רק ארבעה.

רב אדא בר אהבה מסתפק מה דינו של עני המעריך שתי פעמים בבת אחת: **בְּעֵי רַב אֲדָא בַּר אַהֲבָה, הָיוּ בְּיָדוֹ חָמֵשׁ סְלָעִים וְאָמַר שְׁנֵי עֲרָכַי עָלַי בְּבַת אַחַת, מַהוּ** – מה דינו, האם נאמר **שֶׁכֵּיוָן דִּבְבַת אַחַת נָדַר, כִּי הֲדָדֵי תָּפְסָן** – שני הנדרים תפסו יחד, וחמשת הסלעים השתעבדו לשניהם, וכשבא הכהן להעריכו יאמר לו **דְּיָהִיב תַּרְתֵּי וּפַלְגָא לְהַאי וְתַרְתֵּי וּפַלְגָא לְהַאי** – שיתן שני סלעים ומחצה לזה ושני סלעים ומחצה לזה, ויצא ידי תשלום שניהם. **אוֹ דִּלְמָא** – או שמא יאמר לו **דְּכוּלְּהוּ חַיְּיָא לְהַאי וְכוּלְּהוּ חַיְּיָא לְהַאי** – שכל חמשת הסלעים ראויים לזה ולזה, ולא יצא ידי תשלום בשני סלעים ומחצה.

מסיקה הגמרא: **תֵּיקוּ** – תעמוד שאלה זו בספק, שלא נפשטה.

שנינו במשנה: **אֵין בְּעֲרָכִין פְּחוּת מִסֶּלַע וְלֹא יֶתֶר כו'** על חמשים סלע.

הגמרא מבארת מדוע שנתה המשנה שוב את הדין שאין בערכין פחות מסלע ולא יותר על חמשים סלע. מקשה הגמרא: **הָא תּוּ לָמָה לִי** – מדוע הוצרכה המשנה לשנות שוב דין זה, והרי שנינו כן בתחילת המשנה. משיבה הגמרא: **הָא קָמַשְׁמַע לָן** – המשנה באה להשמיענו שרק **פְּחוּת מִסֶּלַע הוּא דְּלֵיכָּא** – אין בערכין, **הָא יֶתֶר עַל סֶלַע אִיכָּא** – אבל יותר מסלע יש בערכין, ועני הנידון לפי מה שידו משגת, יכול לתת יותר מסלע, אף שהוא פחות משיעור ערכו. וכן רק **יֶתֶר עַל חֲמִשִּׁים הוּא דְּלֵיכָּא** – שאין בערכין, **הָא פְּחוּת מֵחֲמִשִּׁים אִיכָּא** – יש בערכין, ועני שערכו חמשים יכול לתת פחות מחמשים, **וּסְתָמָא כְּרַבָּנַן** – ובא התנא לסתום את משנתנו כחכמים, ולא כרבי מאיר.

משנה

אגב המשנה הקודמת המבארת את השיעור המרובה והמועט שבערכין, מביאה משנתנו דין נוסף שיש בו שיעור למעלה ושיעור למטה.

נאמר בטומאת נדה (ויקרא טו יט) 'וְאִשָּׁה כִּי תִהְיֶה זָבָה דָּם יִהְיֶה זֹבָהּ בִּבְשָׂרָהּ, שִׁבְעַת יָמִים תִּהְיֶה בְנִדָּתָהּ' וגו'. עוד נאמר באותה פרשה (שם טו כה, כח), 'וְאִשָּׁה כִּי יָזוּב זוֹב דָּמָהּ יָמִים רַבִּים בְּלֹא עֵת נִדָּתָהּ, אוֹ כִּי תָזוּב עַל נִדָּתָהּ כָּל יְמֵי זוֹב טֻמְאָתָהּ כִּימֵי נִדָּתָהּ תִּהְיֶה טְמֵאָה הִוא'. 'וְאִם טָהֲרָה מִזּוֹבָהּ וְסָפְרָה לָהּ שִׁבְעַת יָמִים וְאַחַר תִּטְהָר'. ושני מיני טומאת דם באשה הם, טומאת נדה וטומאת זבה. שכל אשה שמתחילה לראות דם פעם ראשונה, כל שבעת הימים מתחילת ראייתה נחשבים לימי נדותה, ולאחר ימים אלו מתחילים י"א ימי זיבה, כלומר ימים הראויים לראיית זיבה, שאם תראה בהם יהיה דינה כזבה ולא כנדה. ולאחר י"א ימים אלו מתחילים שוב ימים הראויים לראיית נדות, שאם תראה תיעשה נדה שבעת ימים, ויתחילו שוב י"א ימי זיבה מהיום השמיני לראיית נדותה. ומדין תורה חלוקה טומאת נדה מטומאת זיבה. שהנדה נטהרת לאחר שבעה ימים מתחילת ראייתה, ואין שבעה ימים אלו צריכים להיות נקיים מראיית דם, אלא אף אם ראתה בכולם והפסיקה לראות רק בסוף היום השביעי, הרי היא טובלת בלילה השמיני ונטהרת מטומאתה. לעומת זאת בזבה מצינו שני מיני טומאה, זבה קטנה וזבה גדולה. זבה קטנה היא הרואה יום אחד מימי זיבתה, ואם היו לילו ויומו של היום שלמחרת נקיים מראיית דם, דינה שהיא טובלת ביום זה ונטהרת. וכן אם ראתה גם ביום השני והפסיקה לראות בו, אם היו לילו ויומו של היום שלאחריו נקיים מראייה, דינה שהיא טובלת ביום זה ונטהרת. וזבה זו שראתה יום אחד או שנים היא הקרויה 'שומרת יום כנגד יום', כי עליה לשמור יום אחד בנקיות כנגד היום או היומיים שראתה בהם ולטבול ולהטהר. אך אם ראתה דם בשלשה ימים רצופים מימי זיבתה הרי היא 'זבה גדולה', ועליה לספור שבעה ימים נקיים בלא ראיית דם, ורק אז היא יכולה לטבול ולהטהר מטומאתה.

המשנה שלפנינו דנה באשה שאיבדה את חשבון ימי נדותה וזיבתה וראתה דם, ואינה יודעת אם היום שראתה הוא משבעת ימי נדות או מי"א ימי זיבה, מאימתי היא חוזרת ל'פתח נדותה', כלומר ממתי תוכל להתחיל למנות שוב סדר קבוע של שבעה ימי נדות וי"א ימי זיבה.

אֵין פֶּתַח כַּטּוֹעָה פְּחוּת מִשִּׁבְעָה – אשה שראתה דם ואינה יודעת אם היתה ראייה זו בימי נדותה או בימי זיבתה אינה חוזרת למנות ימי נדות עד שיעברו עליה לפחות שבעה ימים נקיים לראייתה, וְכן לעולם **לֹא** צריכה היא **יֶתֶר עַל שִׁבְעָה עָשָׂר** ימים נקיים מראייה כדי לחזור לימי נדותה.

גמרא

הברייתא שלפנינו מפרטת בהרחבה, מתי יוצאת הטועה מכלל ספק רק לאחר שבעה עשר יום נקיים, ומתי היא יוצאת מכלל ספק בפחות מכך: **תָּנוּ רַבָּנַן**, אשה **הַטּוֹעָה** בחשבון ימי נדותה וזיבתה **שֶׁאָמְרָה 'יוֹם אֶחָד** דם **טָמֵא רָאִיתִי'**, ואינה יודעת אם יום זה הוא מז' ימי נדותה או מי"א ימי זיבתה, **פִּתְחָהּ שִׁבְעָה עָשָׂר** – הרי היא חוזרת לפתח נדותה רק לאחר שיעברו עליה שבעה עשר ימים נקיים מראייה, ואם תראה שוב לאחר ימים אלו, בודאי ראיית נדות היא, ולא ראיית זיבה. שהרי אם היתה ראייתה הראשונה בתחילת ימי זיבה, נמצא שכבר לאחר עשרה ימים מלבד יום הראייה כלו ימי זיבתה, ואם כן היום הי"ח הוא בודאי מימי נדותה [ראה להלן טבלה א שורה ב]. ואף אם היתה ראייתה הראשונה בימים הראויים לנדותה, הלא לאחר י"ז ימים נקיים [שיחד עם יום הראייה הם י"ח ימים] כבר עברו שבעת ימי הנדות וי"א ימי הזיבה שלאחריהם, ונמצא שביום הי"ח מתחילים שוב הימים הראויים לנדותה [ראה להלן טבלה א שורה א]. אבל אם תראה ביום הי"ז שלאחר ראייתה הראשונה [כלומר ביום הי"ח לראייתה], עדיין לא תצא מכלל ספק. שכן אם היתה ראייתה הראשונה תחילת ימי נדותה, נמצא שהיום הי"ז שבו ראתה שוב הוא יום הי"א של ימי זיבתה [להלן טבלה א שורה א]. ואם היתה ראייתה הראשונה בימי זיבתה, נמצא שהיום הי"ז הוא כבר מימי נדותה [להלן טבלה א שורה ב]. וכל שכן שאם ראתה שוב לפני היום הי"ז שעדיין לא יצאה מכלל ספק נדות ספק זיבה.

וגם אם אמרה **'שְׁנֵי יָמִים** דם **טָמֵא רָאִיתִי'** ואינה יודעת אם היו ימים אלו מימי זיבה או מימי נדה, **פִּתְחָהּ** [–סדר תחילת ימי נדותה] חוזר לאחר **שִׁבְעָה עָשָׂר** ימים נקיים, כלומר ביום העשרים מתחילת ראייתה, ואם תראה לאחר מכן בודאי ראיית נדות היא ולא ראיית זיבה. שהרי אם היתה הראייה הראשונה בתחילת ימי נדותה כבר כלו ימי נדות וימי זיבה לאחר ט"ז ימים נקיים [שהם י"ח ימים יחד עם שני ימי ראייתה, ושבעה מהם ימי נדות וי"א ימי זיבה], ונמצא שכבר מהיום הי"ז מתחילים ימי נדותה [ראה להלן טבלה ב שורה א]. ואם היתה ראייתה בתחילת ימי זיבה הלא לאחר תשעה ימים נקיים, שהם י"א יום יחד עם שני ימי הראייה, כבר כלו ימי זיבתה והתחילו ימי נדותה [ראה להלן טבלה ב שורה ב]. אבל אם תראה ביום הי"ז עצמו [שהוא היום הי"ט מתחילת ראייתה] או קודם לכן, עדיין היא בספק, שכן אם היו שני ימי הראייה מימי זיבה [טבלה ב שורה ב]

המשך בעמוד קסו

נתן ארבע לראשונה — שהעריכו הכהן על הראשונה תחילה — לא יצא ידי ראשונה, דבעי למיתב כל מה דבידיה, כרבנן. ואם חזר והעשיר — נותן את כל הערך, דנתינה קמייתא לאו כלום היא. **כולהו חזיא להאי כו'** — ועדיין אחד מן הערכין עליו. **הא יותר על סלע איכא** — אף על גב דליכא חמשים סלע. דאם היו בידו חמש סלעים — נותן כולם, דהיינו יותר על סלע ופחות מחמשים. וסתמא כרבנן, דלרבי מאיר ליכא השג יד שיהא יותר על סלע ופחות מחמשים במי שערכו חמשים, [אלא או חמשים] או סלע. **משנה פתח** — תחילת נדות. שזה דין נדה דאורייתא: ראתה היום — מונה ששה והוא, ראתה שנים — מונה חמשה והן. ואפילו ראתה כל שבעה ופסקה לערב — טובלת ומשמשת. ומיום שביעי ואילך הויין ימי זיבה אחד עשר יום, שאם ראתה בהן יום אחד או שנים — שומרת יום כנגד יום וטובלת. ואם ראתה בהן שלשה רצופין — הויא זבה גמורה, וטעונה ספירה שבעה נקיים וקרבן. ואם משכו ימי זובה חדש או שנה — אינה חוזרת לתחילת נדות עד שתשב שבעה נקיים. ישבה שבעה נקיים וראתה — הויא תחילת נדה, ומונה ששה והוא, חוזרת לענייניה ככל המפורש. ואם לא ראתה באותן אחד עשר יום שלשה רצופין — אינה זבה. וכשתראה אחרי כן, בין ראתה סמוך בין שהרחיקה ראייתה — הויא תחילת נדה. ואפילו תראה שלשה רצופין — אינה מונה אלא ארבעה והן, שאין ימי זוב אלא באותן אחד עשר יום שבין סוף נדה זה לתחלת נדה הבאה, וכן מפורש בהלכה אחרונה של מסכת נדה (עב,א). **אין פתח בטועה פחות משבעה** — טועה שראתה היום, ואינה יודעת אם בימי נדתה עומדת, אם באותן אחד עשר יום של זיבה — אין חוזרת לפתח נדותה בפחות משבעה נקיים.

נָתַן אַרְבַּע לָרִאשׁוֹנָה וְאַחַת לַשְּׁנִיָּה - יְדֵי שְׁנִיָּה יָצָא, יְדֵי רִאשׁוֹנָה לֹא יָצָא, כּוּלְּהוּ מְשַׁעְבְּדָן לָרִאשׁוֹנָה. בָּעֵי רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה: הָיוּ בְיָדוֹ חָמֵשׁ סְלָעִים וְאָמַר "שְׁנֵי עֲרָכַי עָלַי" בְּבַת אַחַת, מַהוּ? כֵּיוָן דִּבְבַת אַחַת נָדַר - כִּי הֲדָדֵי תָּפְסָן, יָהֵיב תַּרְתֵּי וּפַלְגָא לְהַאי וְתַרְתֵּי וּפַלְגָא לְהַאי, אוֹ דִּלְמָא: כּוּלְּהוּ חַזְיָא לְהַאי וְכוּלְּהוּ חַזְיָא לְהַאי? תֵּיקוּ. "אֵין בַּעֲרָכִין פָּחוּת מִסֶּלַע וְלֹא יָתֵר" כו'. הָא תּוּ לָמָּה לִי? הָא קָמַשְׁמַע לָן: פָּחוּת מִסֶּלַע הוּא דְּלֵיכָּא, הָא יָתֵר עַל סֶלַע אִיכָּא; יָתֵר עַל חֲמִשִּׁים הוּא דְּלֵיכָּא, הָא פָּחוּת מֵחֲמִשִּׁים אִיכָּא, וּסְתָמָא כְּרַבָּנַן. **מִשְׁנָה** אֵין פֶּתַח בַּטּוֹעָה פָּחוּת מִשִּׁבְעָה, וְלֹא יָתֵר עַל שִׁבְעָה עָשָׂר. **גְּמָרָא** תָּנוּ רַבָּנַן: טוֹעָה שֶׁאָמְרָה "יוֹם אֶחָד טָמֵא רָאִיתִי" - פִּתְחָהּ שִׁבְעָה עָשָׂר, "שְׁנֵי יָמִים טָמֵא רָאִיתִי" - פִּתְחָהּ שִׁבְעָה עָשָׂר, "שְׁלֹשָׁה יָמִים טָמֵא רָאִיתִי" - פִּתְחָהּ שִׁבְעָה עָשָׂר, "אַרְבָּעָה יָמִים טָמֵא רָאִיתִי" - פִּתְחָהּ שִׁשָּׁה עָשָׂר, "חֲמִשָּׁה יָמִים טָמֵא רָאִיתִי" - פִּתְחָהּ חֲמִשָּׁה עָשָׂר, "שִׁשָּׁה יָמִים טָמֵא רָאִיתִי" - פִּתְחָהּ אַרְבָּעָה עָשָׂר, "שִׁבְעָה יָמִים טָמֵא רָאִיתִי" - פִּתְחָהּ שְׁלֹשָׁה עָשָׂר, "שְׁמוֹנָה יָמִים טָמֵא רָאִיתִי" - פִּתְחָהּ שְׁנַיִם עָשָׂר, "תִּשְׁעָה יָמִים טָמֵא רָאִיתִי" - פִּתְחָהּ אַחַד עָשָׂר, "עֲשָׂרָה יָמִים טָמֵא רָאִיתִי" - פִּתְחָהּ עֲשָׂרָה, "אַחַד עָשָׂר" - פִּתְחָהּ תִּשְׁעָה, שנים

ולא יותר על שבעה עשר — נקיים, כדמפרש בגמרא. **גמרא** תנו רבנן טועה **שאמרה יום אחד טמא ראיתי** — היום, ואינה יודעת אם בימי תחילת נדות הוא וצריכה למנות ששה והוא, אם באותן אחד עשר ימי הזוב הוא ואינה צריכה לשמור אלא יום כנגד יום. **פתחה שבעה עשר** — שאם לא תראה עד לאחר שבעה עשר לבד מיום זה — אז חוזרת לפתח נדותה, למנות ששה והוא. דממה נפשך לאחר שבעה עשר לבד מיום זה יצתה מספק של ימי הזוב, דאם יום זה שראתה מתחילת ימי זיבה היה, כיון שכלו אחד עשר יום יצתה ימי הזוב, והרחיקה ראייתה, שלא ראתה עד לאחר שבעה עשר, ותחילת נדה היא. ואפילו אם תאמר שיום זה תחילת נדה היא — אף על פי כן יצתה ימי הזוב, שהרי עברו ששה להשלמת ימי נדותה, ואחד עשר שבין נדה לנדה — הרי שבעה עשר. ולאחר שבעה עשר כשראתה — תחילת נדה היא. אבל אם תראה ביום שבעה עשר — לא יצתה מן הספק אם יום נדה הוא או יום זיבה, דיש לומר: שמא יום זה שבאת לפנינו כשראתה — ראשון לימי נדה היה, ויום שבעה עשר שראתה בו — סוף אחד עשר יום שבין נדה לנדה הוא, ואינה צריכה שימור. או שמא יום ראשון שבאתה לפנינו מימי זיבה הוא, וכשכלו אחד עשר יום יצתה מימי הזוב, ויום שבעה עשר שראתה בו — תחילת נדה הוא, וצריכה למנות ששה והוא. וכל שכן אם תראה קודם שבעה עשר. ובספיקא זו תעמוד לעולם עד שתשב שבעה עשר נקיים. וכל זמן שהיא בספיקה זו מקולקלת היא מאד, שלעולם נחמיר עליה מספק, שכשתראה יום אחד בתוך אלו ימי שבעה עשר — נאמר: תחילת נדה, וצריכה ששה והוא. וכשתראה שלשה רצופין — נאמר: ימי זוב הן, וצריכה שבעה נקיים וקרבן מספק, ואינו נאכל. אבל לאחר שבעה עשר — אין להחמיר, דודאי תחילת נדה, ואם תראה שלשה רצופין — תמנה ארבעה והן, ולבסוף שבעה אם תראה — תשמור יום כנגד יום, ויום שלשה תהא זבה. **שני ימים טמא ראיתי פתחה שבעה עשר** — לבד משני ימים הללו. שאם לא תראה עד לאחר שבעה עשר — תחילת נדה היא, ממה נפשך: אם שני ימים הללו מימי הזוב — הרי כלו להם ימי הזוב לתשעה ימים אחר השנים, וכשהרחיקה וראתה לסוף שבעה עשר — תחילת נדה. ואם תחילת נדה היא — הרי כלו להם ימי נדות וזוב לסוף ששה עשר אחר השנים, שימי נדות וזוב אינן אלא שמונה עשר, וזו שלא ראתה עד לאחר שבעה עשר, שהוא יום עשרים לתחילת ראיית הספק — נדה היא. אבל אם תראה ביום שבעה עשר, וכל שכן קודם לכן — לא יצתה מן הספק, דשמא אלו שני ימים תחילת נדה היו, ולסוף ששה עשר אחר השנים — כלו ימי נדות וזוב, וזו שראתה ביום שבעה עשר — תחילת נדה היא. או שמא אחד משני הימים סוף אחד עשר של זיבה היה, והשני תחילת נדה, ולא כלו ימי נדות וזיבות עד לאחר שבעה עשר, וזו שראתה ביום שבעה עשר — סוף זיבה היא, והרי היא בספק. וכל שכן אם תראה קודם, כגון אם תראה ביום שלשה עשר וארבעה עשר עומדת בספק, דשמא שני ימים הללו שבאתה לפנינו סוף ימי זוב היו, וזו שלא ראתה שוב עד יום שלשה עשר — תחילת נדה היא. או שמא שני הימים תחילת נדה היו, ויום שלשה עשר זה — שמיני של ימי הזוב הוא, ותשמור יום כנגד יום. וכן בספק זה היא לעולם, עד שתשב שבעה עשר נקיים. **שלשה ימים טמא ראיתי פתחה שבעה עשר** — כמו שפירשתי. אבל קודם לכן, כגון שבעה עשר עצמו — עומדת בספק, ויש לומר: שמא שני ימים מהשלשה היו סוף זיבה והשלישי תחילת נדה, ויום שבעה עשר זה — סוף זיבה הוא. או שמא כולן השלשה תחילת נדה היו, ולסוף חמשה עשר לבד מהשלשה כלו ימי נדות וזוב, ויום שבעה עשר זה תחילת נדה הוא. אבל ליום שמונה עשר יצתה מן הספק ממה נפשך. **ארבעה ימים וכו' פתחה ששה עשר** — שאם לא תראה עד לאחר ששה עשר לבד מהנך — יצתה מן הספק, ממה נפשך: אם תחלת נדה היו — הרי כלו ימי נדות וזוב לסוף ארבעה עשר אחר ארבעה הללו, ואם ימי זוב היו — כל שכן שכלו קודם ששה עשר, ועכשיו תחילת נדה היא. ואם תאמר: שנים מהן היו סוף זיבה והשנים תחלת נדה — אף על פי כן, לסוף ששה עשר כלו ימי נדות וזוב. והא ליכא למימר: שמא השלשה סוף זיבה היו, והרביעי תחילת נדה, ולא כלו עד סוף שבעה עשר. דאם השלשה היו סוף זיבה — כשראתה ברביעי אינה תחילת נדה. דכיון שראתה שלשה רצופין בימי זיבה — זבה היא, ולא תצא לעולם מידי זיבה להיות תחילת נדה עד שתשב שבעה נקיים, כדכתיב (ויקרא טו) "ואם טהרה מזובה וספרה" וגו', ולאחר שישבה שבעה נקיים חזרה לתחילת נדותה. אבל אם תראה קודם לכן, אפילו ביום ששה עשר — איכא לספוקה בסוף זיבה ותחילת נדה, דשמא שנים מהארבעה היו סוף זיבה, והשנים תחילת נדה, ויום ששה עשר סוף זיבה. או שמא הארבעה היו תחילת נדה או סוף זיבה, וכבר יצתה מימי נדות וזוב. **חמשה ימים טמא ראיתי פתחה חמשה עשר** — ממה נפשך: לאחר חמשה עשר תחילת נדה היא, אם תראה. אבל יום חמשה עשר עצמו, אם תראה בו — הויא ספק, דשמא שנים מהחמשה היו סוף זיבה והשלשה ימי נדות, ועדיין יום חמשה עשר זה סוף ימי הזוב הוא. וכן כולה ברייתא מספקינן לה שנים הראשונים בסוף זיבה, והאחרונים מן הנדות. אבל טפי מהכי ליכא לספוקי, דאי אמרת שלשה מהן סוף זיבה — תו לא הוו אחריני ימי נדות כל זמן שלא ישבה שבעה נקיים. והשתא, כי חזיא לאחר שישבה את שבעת הימים הנקיים — תחילת נדה היא.

כיון דבבת אחת נדר כי הדדי תפסן — והלכך, כשבא כהן להעריכו יש לומר שיתן תרתי ופלגא להאי, וכן לאידך. או דלמא: כולהו חזו, ואין לו לכהן לומר רק שיפרע כל החמש סלעים לאחת, דלאחת נשתעבדו ולא לשנים. ואי יהיב תרי ופלגא להאי ותרי ופלגא להאי — לא יצא ידי שתיהם, שהרי הדין שיתנם לאחת לבד. הלכך, בעידנא דיהיב החמש לתרוייהו — כולהו משועבדים לאחת, והוי כמו נתן ארבע לראשון. וצריך לומר דמיירי שמעריכו על שתיהן ביחוד, דאי בזה אחר זה — לא גרע מנתן לשניה וחזור ונתן על ראשון, דהא ודאי בעלי חובין שוים. וגם מה שגבה לא גרע מאילו היה מאוחר.

פתחה שבעה עשר — פירוש: שבעה עשר טהורים, ואם תראה בשמונה עשר — נדה ודאי. אבל אם תראה בשבעה עשר — שמא ראיית זבה היא, דביום שראתה היתה תחילת נדה, ויום שבעה עשר הוא יום אחרון של אחד עשר יום של זיבה.

שלשה ימים טמאים — שמא שני ימים ראשונים מאחד עשר יום ויום שלישי ראשון לנדה. הלכך צריכה שבעה עשר. ארבעה ימים פתחה ששה עשר, ממה נפשך, דאם נאמר דשלשה ימים קמאי מאחד עשר (ושבעה) [ויום] — אם כן משעברו עליה שבעה ימי ספירתה באה לפתח נדותה. דליכא למימר דיום אחרון של הארבעה ימים התחיל נדותה. דזה אי אפשר, דכיון שהיא זבה גדולה — לעולם לא תהיה נדה עד אחר ספירת שבעה ימים ימי טוהר דזיבה. הלכך ליכא להבחין פתח נדותה, כי אם לומר דשמא שנים קמאי מימי זיבה, ולא התחיל נדותה עד יום שלישי, ועברו עליה שני ימים מנדותה. וכשימלאו לה חמשה ימים להשלים נדותה, ועוד אחד עשר, דהיינו ששה עשר ימים — תמצא פתח נדותה.

תוספות

ולא יתר על שלשה שבועות — נגעי בתים. דזימנין דלא ידעינן אם נטהרו לגמרי עד שלשה שבועות. כגון שאם עמד בראשון ובשני, וחלץ וקוצה וטח ונתן לו שבוע אחר, שאם חזר — טעון נתיצה, ואם לא חזר — טהור. אבל אדם לעולם בשני שבועות ידעינן דיניו, דאם עמד בשבוע שני — טהור מיד, ובפחות (מששה) ימים אין לידע טהרתו, דאין הסגר פחות משבעה.

משפטיך תהום רבה — נגעי בתים, שיכולין לבא לידי איחור של שלש שבועות.

מאי

רש"י

שנים עשר פתחה שמונה — דלאחר שישבה שמונה נקיים יצתה מן הספק ממה נפשך: אפילו תאמר שנים הראשונים סוף זיבה היו — הרי כלו לה ממנין האחרון שמונה עשר ימים, ויצאו ימי נדות וזוב, ותחילת נדה היא. אבל יום שמיני עצמו ספק הוא, דיש לומר: שנים מן השנים עשר היו סוף זיבה, והעשרה — שבעה מהן לנדות, והשלשה לזוב, והויא זבה, ושבעה נקיים ישבה. ושמיני זה שראתה בו — עדיין מן האחד עשר הוא, ואינה תחילת נדה, שאין בין סוף נדה לתחילת נדה פחות מאחד עשר יום, דכלו השנים עשר ימים ממנין האחרון. או שמא תחילת נדה היא, שיום ראשון של שנים עשר תחילת נדה היה, ולסוף שבעה כלו להם ימי נדות, והתחילו בשמיני ימי זיבה, וליום שנים עשר הלכו להם מימי זוב חמשה, נמצא שיכלו להם ימי זוב לסוף ששה. ולסוף ששה כלו ימי נדה וזוב, והרי ישבה [שבעה] נקיים לזיבה, ושמיני זה תחילת נדה הוא. והיינו ספק וקלקול גדול, שלא תחזור לפתח נדתה עד לאחר שבעה עשר יום, דהדרא והויא לה טועה שאמרה: יום אחד טמא ראיתי, ואיני יודעת אם בימי נדה ואם בימי זיבה. ואם תפסוק לאחר ראיית שמיני זה שבעה ימים, ותראה, ותרצה לשמור יום כנגד יום — נחמיר עליה ונאמר: שמא יום שראתה בו סוף זיבה היה, ועבשיו תחילת נדה הוא. או אם תראה שלשה ותרצה למנות ארבעה ימים — נחמיר עליה ונאמר: שמא אותו יום שמיני שראתה בו תחילת נדה היה, ועבשיו בימי זוב היא וזבה היא. וכן בספק זה היא לעולם עד שתשב שבעה נקיים. **שלשה עשר פתחה שבעה** — שני (ימים) קמאי מספקינן

שְׁנַיִם עָשָׂר - פִּתְחָהּ שְׁמוֹנָה, שְׁלֹשָׁה עָשָׂר - פִּתְחָהּ שִׁבְעָה, שֶׁאֵין פֶּתַח בַּטּוּעָה פָּחוֹת מִשִּׁבְעָה וְלֹא יָתֵר עַל שִׁבְעָה עָשָׂר. אָמַר לֵיהּ רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה לְרַבָּה: לָמָּה לִי כּוּלֵּי הַאי? תִּימְנֵי שִׁבְעָה וְתִשְׁתְּרֵי!

אָמַר לֵיהּ: לְתַקּוּנָהּ לִידֵי נִדָּה וּפִתְחָהּ קָאָמְרִינַן. תָּנוּ רַבָּנַן: כָּל הַטּוּעוֹת זָבוֹת, מְביאוֹת קָרְבָּן וְאֵינוֹ נֶאֱכָל, חוּץ מִפִּתְחָהּ שִׁבְעָה וּפִתְחָהּ שְׁמוֹנָה, שֶׁמְּביאוֹת קָרְבָּן וְנֶאֱכָל. אַטּוּ כָּל הַטּוּעוֹת זָבוֹת? וְתוּ, יוֹם אֶחָד וּשְׁנֵי יָמִים בַּת אִיתּוּיֵי קָרְבָּן הִיא? אֶלָּא, כָּל זָבוֹת הַטּוּעוֹת מְביאוֹת קָרְבָּן וְאֵינוֹ נֶאֱכָל, חוּץ מִפִּתְחָהּ שִׁבְעָה וּפִתְחָהּ שְׁמוֹנָה, שֶׁמְּביאוֹת קָרְבָּן וְנֶאֱכָל. **משנה** אֵין בַּנְּגָעִים פָּחוֹת מִשְּׁבוּעַ אֶחָד, וְלֹא יָתֵר עַל שְׁלֹשָׁה שְׁבוּעוֹת. **גמרא** פָּחוֹת מִשָּׁבוּעַ - נִגְעֵי אָדָם, וְלֹא יָתֵר עַל שְׁלֹשָׁה שְׁבוּעוֹת - נִגְעֵי בָתִּים. אָמַר רַב פַּפָּא: "צִדְקָתְךָ כְּהַרְרֵי אֵל" - אֵלּוּ נִגְעֵי אָדָם, "מִשְׁפָּטֶיךָ תְּהוֹם רַבָּה" - אֵלּוּ נִגְעֵי בָתִּים. פְּשִׁטֵיהּ דִּקְרָא בְּמַאי כְּתִיב? אָמַר רַב יְהוּדָה: אִלְמָלֵא צִדְקָתְךָ כְּהַרְרֵי אֵל - מִי יוּכַל לַעֲמוֹד לִפְנֵי מִשְׁפָּטֶיךָ תְּהוֹם רַבָּה. רַבָּה אָמַר: צִדְקָתְךָ כְּהַרְרֵי אֵל - מִפְּנֵי שֶׁמִּשְׁפָּטֶיךָ תְּהוֹם רַבָּה. בְּמַאי קָמִיפַּלְגִי? בִּדְרַבִּי אֶלְעָזָר וְרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא, דְּאִיתְּמַר, רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר: כּוֹבֵשׁ, רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא אָמַר: נוֹשֵׁא; רַבָּה כְּרַבִּי אֶלְעָזָר, וְרַב יְהוּדָה כְּרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא. **משנה** אֵין פּוֹחֲתִין מֵאַרְבָּעָה חֳדָשִׁים הַמְעוּבָּרִים בְּשָׁנָה, וְלֹא נִרְאֶה יָתֵר עַל שְׁמוֹנָה. שְׁתֵּי הַלֶּחֶם אֵין נֶאֱכָלִין פָּחוֹת מִשְּׁנַיִם, וְלֹא יָתֵר עַל שְׁלֹשָׁה. לֶחֶם הַפָּנִים אֵין נֶאֱכָל פָּחוֹת מִתְּשֻׁעָה, וְלֹא יָתֵר עַל אַחַד עָשָׂר. אֵין קָטָן נִימּוֹל פָּחוֹת מִשְּׁמוֹנָה, וְלֹא יָתֵר עַל שְׁנֵים עָשָׂר. **גמרא** מַאי "לֹא נִרְאֶה יָתֵר עַל שְׁמוֹנָה"? אָמַר רַב הוּנָא: לֹא נִרְאֶה לַחֲכָמִים לְעַבֵּר יָתֵר עַל שְׁמוֹנָה. מַאי שְׁנָא תִּשְׁעָה דְּלָא - אִם כֵּן

קדים

לסוף זיבה, פשו להו אחד עשר ושבעה נקיים, הרי שמונה עשר. **שאין פתח בטועה פחות משבעה** — שאפילו ראתה ארבעה עשר — אינה חוזרת לפתחה בפחות משבעה נקיים, דממה נפשך זבה היא, כל זמן שלא ישבה ז' נקיים לא תצא מידי זיבה. **אמר ליה רב אדא וכו'** — רב אדא טעי וסבר דכל הנך י"ז וששה עשר וחמשה עשר — למשרייה לגברא קאמרי. **נדה ופתחה** — שתדע מאימת תמנה ימי נדה. שאם תראה שלשה או ארבעה ימים — לא תמנה אלא שלשה והם, ואינך יהיו לה ימי זוב, שאם תראה אחר תהא שומרת יום. **כל הטועות זבות** — לקמן מפיך לה ומפרש: אלא כל זבות הטועות. כלומר, כל הנך דאיכא בהנך דלעיל דמצינן לספוקינן בזבות, כגון כולהו בר מיום אחד טמא ושני ימים טמא, דבציר מתלתא יומי טמא ליכא לספוקה בזבה. **מביאות קרבן** — לסוף שבעה נקיים, שתי תורים אחד לחטאת ואחד לעולה כדין זבה, דשמא זבות היו. **ואינו נאכל** — החטאת אינה נאכלת, דשמא לא ימי זיבה היו וחטאת זו חולין, ומליקתה נבילה, דחולין מלוקין אינן אלא נבילה. והעולה קריבה על תנאי, אם זבה היא — תהא לחובתה, ואם לאו — תהא לנדבה. אבל חטאת נדבה ליכא. **חוץ מפתחה שבעה ופתחה שמונה שמביאות קרבן ונאכל** — דממה נפשך, כיון דראתה שנים עשר רצופין — זבות נינהו. דאי נמי אמרת שני קמאי לסוף זיבה — אפילו הכי הויא תחלת נדות וזיבה ממנין האחרון, דהא פשו להו עשרה ימים, שבעה לנדות ושלשה לזוב. וכל שכן אי קמאי הוו תחלת נדות, או שלשה מינייהו סוף זיבה — ממה נפשך זבות הן. אבל כולהו קמייתא ספק זבות הן, דאיכא למימר: שלשה ימים מהנך זיבה הוו, וזבה היא. ואיכא למימר: לאו זבה היא, דשני יומי קמאי מסוף זבות, ותו לא הויא זבה ממנין האחרון. **אטו כל הטועות זבות** — והא חששא בעלמא הוא, ולאו ודאי זבות נינהו! **אלא כל זבות הטועות** — דמשמע: כל שיש לספקו בזוב מחמת טעותו, דהיינו משלשה ימים טמא ראיתי ואילך. **משנה אין טוהר בנגעים בפחות משבוע אחד** — להסגר. **גמרא נגעי אדם** — יש בהם בשבוע אחד כדכתיב בפרשה. **נגעי בתים** — שלש שבועות, כדתניא בתורת כהנים: "ושב הכהן ובא הכהן" — זו היא שיבה זו היא ביאה, מה ביאה חולץ וקוצה וטח ונותן לו שבוע — אף שיבה כו'. ומנין שאם עמד הנגע בעיניו בזה ובזה, בשבוע ראשון ושניה, מנין שחולץ וקוצה וטח ונותן לו שבוע, והיינו שבוע שלישי — תלמוד לומר: "ובא הכהן" "ואם בא יבא הכהן", מה מצינו וכו'. **אלו נגעי אדם** — שנברריין בשבוע אחד אם לטהר אם ליחלט, וצדקה גדולה היא זו. **אלמלא צדקתך כו'** — כדמפרש לקמן. **במאי קמיפלגי [וכו']. רבי אלעזר אמר כובש** — הקדוש ברוך הוא כובש ומסתיר עונות תחת מחילת כסא הכבוד, כדי שיכריעו הזכיות. **נושא** — נושא ומגביה כף העונות למעלה כדי שיכריעו הזכיות. **רבה כרבי אלעזר** — והכי קאמר: צדקתך כהררי אל, שאתה מצדיקנו במה שאתה כובש ומסתיר משפטיך, דהיינו עונות, בתהום רבה. **ורב יהודה כרבי יוסי [ברבי חנינא]** — והכי קאמר: אלמלא צדקתך כהררי אל, שאתה עושה לנו צדקה שאתה מגביה עונות — מי יוכל לעמוד מפני משפטיך, שיהו מכריעין עד תהום רבה. **משנה אין פוחתין מארבעה חדשים מעוברין** — של שלשים יום בשנה. ועולא מפרש טעמא בגמרא. **פחות משנים** — ליום שני לאפייתן. **ולא יותר על שלש** — ליום שלש לאפייתן נאכלין, ותו לא. חל יום טוב של עצרת להיות באחד בשבת — נאפות בערב שבת, שאין אפייתן דוחה לא שבת ולא יום טוב, ונאכלות ביום טוב לאחר תנופתן, דהיינו ליום שלישי. וכשחל עצרת באחד משאר ימי השבת — נאפות ערב יום טוב ונאכלות ביום טוב, שהוא שני לאפייתן. **לחם הפנים כו'** — כיצד? נאפין בערב שבת ונאכלין לשבת האחרת שהוא יום תשיעי לאפייתן. חלו שני ימים טובים של ראש השנה להיות חמישי בשבת וששי בשבת — נאפה לחם הפנים ברביעי בשבת, ונסדר בשבת, ונאכל בשבת שניה, שהוא אחד עשר לאפייתו. **קטן נימול לשנים עשר** — כיצד? נולד בין השמשות של ערב שבת — אינו נימול בשבת, דשמא תשיעי הוא, דבין השמשות ספק יום ספק לילה, ואם יום הוא — נמצא שבת יום תשעה, ומילה שלא בזמנה אינה דוחה לא שבת ולא יום טוב. ואם חלו שני ימים טובים של ראש השנה אחר אותו שבת — אינו נימול עד יום שלישי, שהוא שנים עשר לילדתו. **גמרא לא נראה לחכמים לעבר יותר על שמונה כו'** — ורישא דמתניתין דקתני: אין פוחתין מארבעה חדשים מעוברין — דלא עבדינן חסירין יותר על שמונה, אבל שמונה עבדינן. ולא מפרש השתא, ועולא מפרש לה לקמן, ורב הונא אית ליה דעולא. **דאם כן** — דעבדינן תשעה מליאים, קדים אתי סיהרא חדתא תלתא יומא קודם ראש השנה. שבין מולד תשרי זה למולד תשרי הבא ארבעה ימים ושמונה שעות ושמונה מאות שבעים וששה חלקים, ואם מולד תשרי זה בתחילת ליל שבת — נמצא מולד תשרי הבא בשמונה שעות ליום ארבע בשבת. וכשאנו מסדרין החדשים אחד מלא ואחד חסר — נקבע ראש השנה ביום המולד. שסדר תולדות הלבנה אחד מלא ואחד חסר, שחדש לבנה תשעה ועשרים יום וחצי ושתי ידות שעה ושבעים ושלשה חלקים. הרי לשני חדשים חמשים ותשעה ימים, דהיינו חודש אחד מתשעה ועשרים, וחדש אחד משלשים יום. וכשאנו עושין שבעה מליאים — נדחה ראש השנה יום אחד לאחר המולד, ואם שמונה מליאים — נדחה שני ימים, ואם תשעה מליאים — נדחה שלשה ימים.

ואם אמרה **שְׁנֵים עָשָׂר** ימים ראיתי, **פִּתְחָהּ** חוזר לאחר **שְׁמוֹנָה** ימים נקיים, ואם ראתה ביום התשיעי מסוף ראייתה הרי זו בודאי ראיית נדה. שכן אפילו אם שני הימים הראשונים של ראייתה היו סוף ימי זיבה, ומתוך עשרת ימי הראייה שאחריהם השבעה הראשונים הם ימי נדה והשלשה האחרונים ימי זיבה, מכל מקום לאחר שמונה ימים כלו ימי זיבתה ומתחילים שוב ימי נדתה [ראה טבלה א שורה ג].

ואם אמרה **שְׁלֹשָׁה עָשָׂר** ימים ראיתי, **פִּתְחָהּ** חוזר לאחר **שִׁבְעָה** ימים נקיים, שכן אפילו אם היו שני הימים הראשונים סוף ימי זיבתה, ומתוך אחד עשר יום שלאחריהם היו שבעה ימי נדות ועוד ארבעה ימי זיבה, הלא כלה מנין י"ח ימי נדות וזיבה לאחר שבעה ימים נקיים, והיום השמיני הוא בודאי מימי נדות [ראה טבלה ב שורה ג].

כללו של דבר, **שֶׁאֵין** חוזר **פִּתָּח** ימי הנדות **בָּאשה הַטּוֹעָה** בחשבונה **בִּפְחוּת מִשִּׁבְעָה** ימים נקיים, **וְלֹא** בִּיתֵר **עַל שִׁבְעָה עָשָׂר** ימים נקיים, כדברי משנתנו. ואף שאם ראתה ארבעה עשר ימים או יותר היא יוצאת מידי ספק בפחות משבעה ימים והיא בודאי זבה גדולה, מכל מקום אינה חוזרת לפתח נדותה אלא לאחר שבעה נקיים, כמבואר לעיל (ע"א).

רב אדא בר אהבה טעה בתחילה בדברי המשנה, וסבר שמנין הימים הנקיים של י"ז וט"ז וכדומה נאמר לענין להתיר את האשה הטועה לבעלה, ועל כן הקשה כדלהלן: **אָמַר לֵיהּ רַב אֲדָא בַּר אַהֲבָה לְרָבָא, לָמָּה לִי כּוּלֵּי הַאי** – מדוע צריך את כל הימים האלו, **תִּימְנֵי שִׁבְעָה** נקיים **וְתִשְׁתְּרֵי** [–ותותר] לבעלה, שהרי אפילו אם היא זבה גדולה די לה בכך. **אָמַר לֵיהּ** רבא, לא נאמר מנין זה כדי להתירה לבעלה, אלא **לְתַקּוּנָהּ לִידֵי נִדָּה וּפִתְחָהּ קָאַמְרִינַן** – ימים אלו נצרכים כדי לתקנה ולהחזירה לסדר קבוע של ימי נדות וזיבה. שכן עד שלא תספור מנין ימים זה לא תוכל לדעת לעולם בכל ראייה שתראה האם היא ראיית נדה או ראיית זיבה, כמבואר לעיל.

הגמרא מביאה את דברי הברייתא בדין קרבן זבה ומבררת אותם: **תָּנוּ רַבָּנַן,** זבה גדולה לאחר שספרה שבעה ימים ונטהרה מטומאתה מביאה שני תורים או שני בני יונה, אחד לחטאת ואחד לעולה, העולה מוקטרת כליל על גבי המזבח, והחטאת נאכלת לכהנים. **וְכָל** הנשים **הַטּוֹעוֹת** בפתח נדתן שהן **זָבוֹת, מְבִיאוֹת קָרְבָּן** זבה, **וְקרבן** חטאתן **אֵינוֹ נֶאֱכָל** לכהנים. שהרי חטאת העוף אינה נשחטת אלא נמלקת, ולא התירה התורה לכהנים לאכול עוף שנמלק אלא בקדשים, אבל בחולין הוא נבילה, ומאחר שטועות אלו הן ספק זבות ספק נדות ואינן חייבות בקרבן אלא מספק, נמצא שהעוף שהן מביאות הוא ספק קרבן ספק חולין, והוא אסור באכילה משום ספק נבילה. **חוּץ מִזּוּ** שראתה שלשה עשר יום ששנינו בה **שִׁפְתָּחָהּ שִׁבְעָה, וְחוּץ מִזּוּ** שראתה שנים עשר יום ששנינו בה **שִׁפְתָּחָהּ שְׁמוֹנָה, שֶׁשְּׁתֵיהֶן** ודאי זבות, ועל כן הן **מְבִיאוֹת קָרְבָּן** ודאי, **וְנֶאֱכָל** קרבנן לכהנים.

מקשה הגמרא על לשון הברייתא 'כל הטועות זבות': **אָטוּ** [–וכי] **כָּל הַטּוֹעוֹת זָבוֹת,** והרי אינן ודאי זבות, אלא רק חשש זיבה יש בהן. **וְתוּ** – ועוד קשה, איך אומרת הברייתא שכל הטועות דינן כזבות ומביאות קרבן מספק, וכי הטועה שראתה רק **יוֹם אֶחָד וּשְׁנֵי יָמִים בַּת אִיתְוֵיי קָרְבָּן הִיא,** והרי אפילו אם ראתה כן בימי זיבתה אינה אלא זבה קטנה שאינה חייבת בקרבן. מתרצת הגמרא: **אֶלָּא** כך הוא פירוש דברי הברייתא, **כָּל זָבוֹת הַטּוֹעוֹת,** כלומר אותן טועות שיש להסתפק בהן שמא הן זבות, **מְבִיאוֹת קָרְבָּן וְאֵינוֹ נֶאֱכָל, חוּץ מִפִּתְחָהּ שִׁבְעָה וּפִתְחָהּ שְׁמוֹנָה שֶׁמְּבִיאוֹת קָרְבָּן וְנֶאֱכָל,** משום שהן ודאי זבות.

משנה

אגב המשניות הקודמות מביאה המשנה שלפנינו עוד דין שיש לו שיעור למעלה ושיעור למטה: כמה מיני נגעים נאמרו בתורה, ובהם נגעי אדם ונגעי בתים. יש מהם שהם טמאים מיד, ויש מהם שעל הכהן להסגירם שבעת ימים ולאחר כך מכן לטמאותם או לטהרם. **אֵין** בְּטהרת **נְגָעִים פְּחוּת מִשְּׁבוּעַ אֶחָד** של הסגר, **וְלֹא יֶתֵר עַל שְׁלֹשָׁה שָׁבוּעוֹת** של הסגר. ויבוארו הדברים בגמרא.

גמרא

מפרשת הגמרא: מה ששנינו במשנתנו שאין הסגר שהוא **פְּחוּת מִשְּׁבוּעַ** אחד, הדברים אמורים **בִּנְגָעֵי אָדָם,** שלפעמים די להם בהסגר של שבוע אחד בלבד. שאם נראה נגע צרעת בעור בשרו של אדם, אם יש שער לבן בתוך הנגע, או שיש בתוכו מחית בשר חי, הכהן מטמאו מיד. אך אם לא נראו בו סימנים אלו מסגירו הכהן שבעה ימים. ובסוף השבוע רואהו הכהן שוב, ואם נראו בו סימנים אלו או שפשה [–התרחב] הנגע מטמאו, ואם לאו מסגירו שבעה ימים נוספים. ובסוף השבוע השני רואהו הכהן שוב, ואם נראו בו סימנים אלו מטמאו, ואם לאו מטהרו. ואם הנגע הוא בשחין או במכוה, אין הכהן מסגירו אלא שבוע אחד, ואם לאחר שבוע נראה בו שער לבן או שפשה הנגע מטמאו, ואם לא נראו בו סימנים אלו מטהרו. והוא ששנתה המשנה 'אין בנגעים פחות משבוע אחד', שכן אין הנגע נטהר בפחות משבוע אחד של הסגר בצרעת שבשחין ובמכוה.

ומה ששנינו במשנתנו **'וְלֹא יֶתֵר עַל שְׁלֹשָׁה שָׁבוּעוֹת', בִּנְגָעֵי בָתִּים** הדברים אמורים, שלפעמים הם צריכים שלשה שבועות של הסגר כדי לטהרם. שאם נראה נגע בקירות הבית, רואהו הכהן ומסגירו שבעת ימים, ובסוף השבוע רואהו שוב, אם לא פשה הנגע מסגירו הכהן עוד שבעה ימים, ואם בסוף השבוע השני פשה הנגע או שעמד בעינו מצוה הכהן לחלוץ את האבנים המנוגעות ולהקציע [להחליק] את סביבותיהן ולתת תחתיהן אבנים אחרות ולטוח את הבית, ומסגירו עוד שבעה ימים. ואם בסוף השבוע השלישי לא חזר הנגע מטהר הכהן את הבית, ואם חזר נותץ את הבית כולו.

הגמרא מביאה דרשה בענין האמור: **אָמַר רַב פָּפָא,** נאמר בתהלים (לו ז) 'צִדְקָתְךָ כְּהַרְרֵי אֵל אֵלוֹ נִגְעֵי אָדָם, מִשְׁפָּטֶיךָ תְּהוֹם רַבָּה', 'צִדְקָתְךָ כְּהַרְרֵי אֵל' אֵלוּ נִגְעֵי אָדָם, 'מִשְׁפָּטֶיךָ תְּהוֹם רַבָּה' אֵלּוּ נִגְעֵי בָתִּים. שכן בנגעי אדם צדקה גדולה עושה הקדוש ברוך הוא עם המצורע בכך שדי לו לפעמים בשבוע אחד של הסגר כדי לטהרו או לטמאו, אבל נגעי בתים משפטים קשים הם, שכן לפעמים צריך שלשה שבועות של הסגר כדי לטמאם או לטהרם.

הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים בביאור פשוטו של הכתוב האמור. שואלת הגמרא: **פְּשָׁטֵיהּ דִּקְרָא כְּמַאי כְּתִיב** – במה מדבר פשוטו של מקרא זה. **אָמַר רַב יְהוּדָה,** משמעות הכתוב היא, **שֶׁאִלְמָלֵא צִדְקָתְךָ** ה' שהיא גבוהה **כְּהַרְרֵי אֵל, מִי יוּכַל לַעֲמוֹד לִפְנֵי מִשְׁפָּטֶיךָ** שהם **כִּתְהוֹם רַבָּה. רָבָא אָמַר,** כך הוא פירושו של מקרא זה, **צִדְקָתְךָ כְּהַרְרֵי אֵל מִפְּנֵי שֶׁמִּשְׁפָּטֶיךָ תְּהוֹם רַבָּה.** ובסמוך יבוארו הדברים.

הגמרא תולה מחלוקת אמוראים זו במחלוקת אחרת. מפרשת הגמרא: **כְּמַאי קָמִיפַּלְגִי** רב יהודה ורבה, **בְּמחלוקת דְּרַבִּי אֶלְעָזָר וְרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא** נחלקו. **דְּאִיתְּמַר, רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר,** כששוקלים בכף המאזנים את זכויות ישראל כנגד עוונותיהם, הקדוש ברוך הוא **כּוֹבֵשׁ** ומסתיר את העוונות תחת מחילת כסא הכבוד, כדי שתכריע כף הזכויות את כף העוונות, שנאמר (מיכה ז יט) 'יָשׁוּב יְרַחֲמֵנוּ יִכְבֹּשׁ עֲוֹנֹתֵינוּ'. **וְרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא אָמַר,** הקדוש ברוך הוא **נוֹשֵׂא** ומגביה את כף העוונות

המשך בעמוד עא

קָדִים אָתֵי סִיהֲרָא תְּלָתָא יוֹמֵי – מקדים ובא מולד הלבנה שלשה ימים לפני ראש השנה של השנה הבאה. שכן אם השנה היא כסדרה חודש אחד מלא ואחד חסר, נמצא שמידי שני חדשים שהם חמשים ותשעה יום משתוה יום ראש חודש עם יום המולד, שכן בין מולד למולד ישנם כ"ט וחצי יום ותשע"ג חלקי השעה, ובשני מולדות יחד יש חמשים ותשעה וכשעה ומחצה. ולפי חשבון זה ראש השנה ומולד תשרי מתקדם בארבעה ימים מימות השבוע מראש השנה ומולד תשרי שלפניו, וכגון שחל מולד תשרי בליל שבת ובאותו יום נקבע ראש השנה, מולד תשרי וראש חודש תשרי של השנה הבא יחול בליל יום רביעי. אבל אם נעשה תשעה חדשים מלאים ושלשה חסרים, יתוספו עוד שלשה ימים למנין ימי השנה, ויחול ראש השנה של השנה הבאה שלשה ימים לאחר מולד תשרי, שכן מולד תשרי יחול בליל רביעי, ואילו ראש השנה יקבע בליל שבת שלאחריו. ואין לעשות כן כדי שלא ירננו הבריות על חכמים שהם עושים בכל שירצו, וקובעים את החדשים מבלי להתחשב בזמן האמיתי של המולד.

מסיקה הגמרא את קושייתה: הלא מטעם זה גם אין לעשות שמונה חדשים מלאים, שהרי **הַשְׁתָּא נַמִּי קָא קָדִים אָתֵי תְּרֵי יוֹמֵי** – גם עתה יקדם המולד לראש השנה בשני ימים, מחמת תוספת שני הימים של שני החדשים המלאים היתירים, וגם בכך יבואו הבריות לרנן על חכמים. מתרצת הגמרא: **כִּדְאָמַר רַב מְשַׁרְשִׁיָא** להלן (ע"ב) לתרץ את מה ששנינו בברייתא שלפעמים חל ראש השנה באותו יום בשבוע שחל בו יום הנף העומר, שמדובר **כְּגוֹן שֶׁהָיְתָה שָׁנָה** זו **מְעוּבֶּרֶת, הָכָא נַמִּי** בדברי משנתנו שאפשר לעשות שמונה חדשים מלאים, מדובר **כְּגוֹן שֶׁהָיְתָה שָׁנָה שֶׁלְּפָנֶיהָ מְעוּבֶּרֶת,** וְחודש אדר שנוסף לצורך **עִיבּוּר** הַשָּׁנָה בידינו לעשותו כל סוג **חוֹדֶשׁ** שהוא, בין מלא של שלשים יום, ובין חסר של כ"ט יום. ואם עשינו את חודש העיבור של השנה שעברה חסר, נמצא שהקדמנו את ראש השנה של שנה זו שלאחריה יום אחד לפני המולד. ומעתה אף אם נעשה בשנה זו שמונה מלאים לא יתאחר ראש השנה הבא יומיים אחרי המולד, שכן **דַּל יַרְחָא מַלְיָא כַּהֲדֵי יַרְחָא חֲסִירָא** – הסר חודש מלא אחד של שנה זו כנגד חודש חסר אחד של שנה שעברה. כלומר, כנגד איחור ראש השנה הבא ביום אחד מחמת החודש המלא השמיני, מקדים חודש העיבור החסר של השנה שעברה את ראש השנה הבא ביום אחד.

שוב מקשה הגמרא: **וְאַכַּתִּי חַד יוֹמָא** – והרי גם באופן זה עדיין מתאחר ראש השנה יום אחד אחרי המולד, שכן לולא החודש החסר מהשנה שעברה היה מתאחר ראש השנה הבא ביומיים, ועתה הוא מתאחר ביום אחד, ועדיין יש לחשוש לרינון. מתרצת הגמרא: איחור של יום אחד **לֵא אַדַּעֲתַיְיהוּ דְּאִינְשֵׁי** – אין עולה על דעת בני אדם לתמוה עליו ולרנן מחמתו על חכמים, ועל כן אין לחשוש לו.

הגמרא מביאה שיטה אחרת בביאור דברי המשנה 'לא נראה יתר על שמונה': **עוּלָּא אָמַר,** כוונת המשנה היא **שֶׁלֹּא נִרְאֶה לַחֲכָמִים לְחַסֵּר יֶתֶר עַל שְׁמוֹנָה** – לעשות יותר משמונה חדשים חסרים בשנה, **וְמַאי מַעֲמָא קָאָמַר** – ואמר זאת תנא המשנה כנתינת טעם לדברי הרישא, ולא כדין בפני עצמו. וכך הוא פירוש דבריו, **מַה טַּעַם אֵין פּוֹחֲתִים מֵאַרְבָּעָה חֳדָשִׁים הַמְעוּבָּרִים בְּשָׁנָה, מִשּׁוּם דְּלֵא נִרְאֶה לַחֲכָמִים לְחַסֵּר יֶתֶר עַל שְׁמוֹנָה** חדשים, מהטעם המבואר בסמוך.

מקשה הגמרא: **מַאי שְׁנָא תִּשְׁעָה דְּלֵא** עושים אותם חסרים, משום **דְּאִם כֵּן מַיְיתְּרָא סִיהֲרָא תְּלָתָא יוֹמֵי** – נמשכת הלבנה הישנה של אלול שלשה ימים לאחר ראש השנה של השנה הבאה, שכן בשנה כסדרה חל ראש השנה ביום המולד כאמור, ועל ידי חיסור שלשה חדשים נוספים יוקדם ראש השנה בשלשה ימים. אם כן **הַשְׁתָּא נַמִּי** – גם עתה כשנעשה שמונה חסרים **קָא מְיַיתְּרָא תְּרֵי יוֹמֵי** – תתמשך הלבנה הישנה יומיים לאחר ראש השנה מחמת חיסור שני החדשים הנוספים. מתרצת הגמרא: **כִּדְאָמַר רַב מְשַׁרְשִׁיָא** לתרץ את דברי הברייתא להלן, שהיא מדוברת **כְּגוֹן שֶׁהָיְתָה שָׁנָה מְעוּבֶּרֶת, הָכָא נַמִּי** יש להעמיד את דברי משנתינו **כְּגוֹן שֶׁהָיְתָה שָׁנָה שֶׁלְּפָנֶיהָ מְעוּבֶּרֶת** ועשינו את חודש העיבור מלא, ונמצא שהתאחר ראש השנה של שנה זו יום אחד לאחר מולד תשרי. ומעתה אף אם נעשה בשנה זו שמונה חסרים לא תתמשך הלבנה הישנה יומיים לאחר ראש השנה הבא, שכן **דַּל יַרְחָא חֲסִירָא כַּהֲדֵי יַרְחָא מַלְיָא** – הסר חודש חסר אחד של שנה זו כנגד חודש העיבור המלא של השנה שעברה. כלומר, הקדמת ראש השנה הבא מחמת החודש החסר השמיני של שנה זו, מתבטלת על ידי איחור ראש השנה הקודם מחמת חודש העיבור של השנה שעברה.

שוב מקשה הגמרא: **וְאַכַּתִּי אִיכָּא חַד יוֹמָא** – והרי גם באופן זה עדיין מתאחר המולד לאחר ראש השנה הבא ביום אחד, שכן לולא החודש המלא מהשנה שעברה היה מתאחר ביומיים, ועתה הוא מתאחר ביום אחד. מתרצת הגמרא: משום איחור המולד ביום אחד בלבד לא יבואו הבריות לרנן אחר חכמים, משום **דְּסָבְרִי אִיתְּחָזֵי אִיתְּחָזֵי וַאֲנַן לָאו אַדַּעְתִּין** – יסברו שאכן נראה המולד לבית דין בראש השנה, אלא שלא עלה בדעתנו לשים לב ולראותו, ורק כאשר יתאחר המולד ביומיים יבואו לרנן על חכמים.

אגרות קודש

ב"ה, כ"ה סיון, תשכ"ב

ברוקלין.

מרת חי' בתי' תחי'

ברכה ושלום!

לאחרי הפסק ארוך נתקבל מכתבה מי' סיון עם המצורף אליו, ובהתענינות ראיתי את הבול המצורף.

ובכלל הרעיון נכון הוא ומכמה טעמים, אלא שלפלא קצת ציור הלוחות אשר בודאי יודעת שצריכים להיות מרובעות גם מלמעלה ולא בחצי עיגול, וכמבואר ממאמרי חז"ל בכ"מ [ומהם בבא בתרא יד, א] וכמפורסם ג"כ ע"י הציור שעל השיחות לנוער וכו' כוונתי בהנ"ל לא לשם בקורת סרק אלא שכאשר יתמו כולם (בולים אלה) לתקן בהדפסה הבאה ועד"ז בשאר המקומות בם נמצא ציור לוחות.

המשך בעמוד סא

קָדֵים אָתֵי סִיהֲרָא תְּלָתָא יוֹמֵי, הָשְׁתָּא נַמִּי קָא קָדֵים אָתֵי תְּרֵי יוֹמֵי! - כִּדְאָמַר רַב מְשָׁרְשִׁיָּא: כְּגוֹן שֶׁהָיְתָה שָׁנָה מְעוּבֶּרֶת; הָכָא נַמִּי - כְּגוֹן שֶׁהָיְתָה שָׁנָה שֶׁלְּפָנֶיהָ מְעוּבֶּרֶת, וְעִיבּוּר שָׁנָה חוֹדֶשׁ, דַּל יַרְחָא מָלְיָא בַּהֲדֵי יַרְחָא חַסִּירָא. - וְאַכַּתִּי חַד יוֹמָא! - לָא אַדַּעְתַּיְיהוּ דֶּאֱינָשֵׁי. עוּלָּא אָמַר: לֹא נִרְאָה לַחֲכָמִים לְחַסֵּר יָתֵר עַל שְׁמוֹנָה, וּמַאי טַעְמָא קָאָמַר: מַה טַּעַם אֵין פּוֹחֲתִים מֵאַרְבָּעָה חֳדָשִׁים הַמְעוּבָּרִים בְּשָׁנָה - מִשּׁוּם דְּלֹא נִרְאֶה לַחֲכָמִים לְחַסֵּר יָתֵר עַל שְׁמוֹנָה. מַאי שְׁנָא תִּשְׁעָה דְּלָא - דְּאִם כֵּן מְיַיתְּרָא סִיהֲרָא תְּלָתָא יוֹמֵי, הָשְׁתָּא נַמִּי קָא מְיַיתְּרָא תְּרֵי יוֹמֵי! - כִּדְאָמַר רַב מְשָׁרְשִׁיָּא: כְּגוֹן שֶׁהָיְתָה שָׁנָה מְעוּבֶּרֶת; הָכָא נַמִּי - כְּגוֹן שֶׁהָיְתָה שָׁנָה שֶׁלְּפָנֶיהָ מְעוּבֶּרֶת, דַּל יַרְחָא חַסִּירָא בַּהֲדֵי יַרְחָא מָלְיָא. - וְאַכַּתִּי אִיכָּא חַד יוֹמָא! - סָבְרִי: אִיתְחֲזוּיֵי אִיתְחֲזִי, וַאֲנַן לָאו אַדַּעְתִּין.

במאי

רש"י

קדים [אתי] סיהרא — חדתא שלשה ימים קודם ראש השנה. שהמולד ביום רביעי, וראש השנה בשבת, ומרנני עלמא בתר רבנן, למימר: כל מה דבעו עבדי. **כדאמר רב משרשיא** — לקמן, גבי עצרת: כגון שהיתה שנה מעוברת. הכא נמי, כגון שהיתה שנה שלפניה מעוברת. **עיבור שנה חדש** — ובידינו לעשות חדש של תוספת השנה בין מלא ובין חסר. ואת עיבור של שנה של אשתקד עשינו חסר, ונמצא שהקדמנו תשרי שעבר לפני מולדו כמדת חסרון חדש אחד, לפיכך אנו יכולין לאחר תשרי זה כמדת מילוי חדש אחד, כדקאמר: דל ירחא מליא לבהדי חסירא. **ואכתי חד יומא** — ואף על גב דיומא ופלגא היא — חד יומא קרי ליה. והוא הדין נמי אם היתה זו מעוברת הוה מצי נמי לתרוצי, דנראה לעבר שמונה חדשים. והאי דנקט שנה שלפניה — משום דלא מיתוקמא מתניתין בשנה מעוברת, דקתני: אין פוחתין מארבע חדשים מעוברין, הא בארבעה מעוברים סגי. ואי במעוברת — פשו להו תשעה חסירין, ובין לרב הונא בין לעולא אפילו שמונה חסירין ליכא לאוקמא אלא במעוברת, אבל תשעה — לא בפשוטה ולא במעוברת כדלקמן. **לא אדעתייהו דאינשי** — אחד יומא לא תמהי, ולא מרנני. **מייתרא סיהרא** — עתיקא שלש יומי אחר ראש השנה. דסדר תולדות החדשים למולד הלבנה אחד מלא ואחד חסר כדפרישית, וכי עבדת תלתא חסירין — טפי מקדמת ליה לראש השנה שלש יומי. **שהיתה שנה שלפניה** — של אשתקד מעוברת, וחדש העיבור שלשים יום, ולמנין הלבנה לא הוי אלא עשרים ותשעה ופלגא, אשתכח דמאחרת לראש השנה פלגא יומא, והשתא לא קדים לראש השנה אלא יומא ופלגא. וכיון דלא הוו שנים שלימים — חד קא חשיב ליה. והיינו דקא פריך: ואכתי איכא חד יומא. **איתחזויי איתחזי** — לבנה לבית דין, ואנן הוא דלאו אדעתין למימסר נפשין ולמיחזייה, הילכך לא מרנני.

במאי

תוספות

מאי שנא תשעה דלא — דאם כן מקדים סיהרא שלשה ימים. שאם מולד תשרי בתחילת ליל שבת — מולד תשרי הבא ביום רביעי שמונה שעות. וכי עבדינן אחד מלא ואחד חסר — נקבע ראש השנה ברביעי, וכשאנו עושים תשעה מליאים — הרי הקביעות מתאחר שלשה ימים, ונדחה ראש השנה מיום המולד שלשה ימים, שהקיבוע יהיה ביום שבת, ומיום ארבע היה המולד. השתא נמי קדים תרי יומי, שמאחר הקיבוע שני ימים למולד יום רביעי ויום חמישי, וביום שישי יהיה הקיבוע, והרי דמקדים תרי יומי, דמיום רביעי תהיה נראה לבנה החדשה. וקשה לרש"י: לישני דמשכחת דלא מקדים שני ימים — כגון דמולד קיבוע שעבר היה ביום רביעי, דשית שעי מיכסי סיהרא, ולא תראה עד למחר ביום חמישי, דלא מקדים רק חד יומא. דבהכי מיתוקמא לפי התירוץ דאין המולד נראה ביומו, משום דמיכסי סיהרא שית שעי. כך פירש בקונטרס, דפירש: הכא נמי כגון שהיתה שנה מעוברת ועיבור שנה חדש, ושדי חמש עשרים ואחת חמש מאות שמונים ותשע, ותמצא מולד תשרי ביום חמישי עשרים ואחת שעה. ושית שעי מיכסי סיהרא, תמצא שלא תראה הלבנה עד ליל ששה (ועיבור שנה חדש) ואין מאחר קיבוע של שנה זו משל אשתקד בשביל העיבור רק חמשה ימים. ולולי שני מליאים היה הקיבוע ביום חמישי, בשביל (ה') [ב'] מליאים יתירים על אחד מלא ואחד חסר מתאחר הקיבוע יום חמישי ויום ששי, ויקבע ביום שביעי כמו אשתקד. והשתא לא קדמה ראיית הלבנה לקיבוע אלא יום אחד. ופירש בקונטרס: ואף על גב דזימנין דאיכא, כגון אם היה המולד דאשתקד בערב שבת בשמונה עשר ונקבע בשבת, וכי שדית חמש עשרים ואחת חמש מאות שמונים ותשע תמצא המולד ביום חמישי ארבע עשרה, ונראית הלבנה בו ביום, ועתה קבעו בשבת, דהא שמונה מליאים עבדת, והשתא קדים תרי יומי — לאו פירכא היא, דאנן בהכי מוקמינן — בדלא קדים אלא חד יומא. ועוד קשה לו: השתא דקאמר התלמוד מקדים תרי יומי — משמע דלעולם לא אירע כן, והשתא אנו דוחים בו מולד הבא בגטר"ד ויקבע ביום חמישי, ואיכא תרי יומי! וליכא לדחויי דהשתא לא איכפת לן מיהא, דמכמה דברים אין מנהג שוה למה שהיה בימי האמוראים, דבימיהם לא היו דוחין יום אחד מפני ערבה כאשר אנו דוחים. דהא ליתא, דהא רש"י פירש ותירץ: דלכך לא דחו השתא יום שביעי לקיים מצות שופר, משום דאם כן זימנין דאשכחן דמקדים תרי יומי, דאירע המולד בהי"ח ונדחה גם למחר משום תרי שבי, ואי דחינו ליה גם ביום שביעי עד יום ראשון — אשתכח דמקדים תרי יומי. השתא נמי דייקינן! ותירץ רש"י: דלכך אין אנו תופסין גטר"ד להקדים תרי יומי, דלבני בבל מיכסי סיהרא שמונה עשרה מחדתא (ושית מעתיקא) כדאיתא סוף פרק קמא דראש השנה (כ,ב), ולא הוי מקדים תרי יומי, הואיל ולא לכל נראית באותו יום עד למחר. ואם תאמר: אם כן, מאי קשיא ליה (תרי) נמי מקדים תרי יומי? הלא כשהמולד דאשתקד בתחילת ליל שבת האידנא ברביעי שמונה שעי, וליכא הקדמה תרי יומי! ויש לומר: דמשמע ליה דהמולד דאשתקד היה ביום שישי שמונה עשרה או למטה, דומיא דרישא דאין פוחתין מארבעה חדשים מעוברין ושמונה חסירים, דבכך תתפרש לרב הונא, וכן מפרש לה לעולא בסמוך. ולא משכחת פירושו של עולא דשמונה חסירים עבדינן, רק בכהאי גוונא שמולד דאשתקד היה מיום שלפני הקיבוע. הילכך משמע ליה לרב הונא דסיפא נמי מיירי בהכי, שהמולד דאשתקד קדם ליום הקיבוע בששה שמונה עשרה, הילכך האידנא המולד ביום ארבעה שתי שעות, דכי נמי מיכסי שמונה עשר שעות תראה ביום רביעי. וניחא השתא להא, אמאי לא שני דאשתקד היה המולד בשביעי עשר שעות. דמשמע ליה דומיא דסיפא, דהמולד ביום שלפני הקיבוע. ואם תאמר: למאי דפרשינן דלא תפסין למקדים סיהרא אם לא קדם שמונה עשרה שעה, מאי קאמר בתחילת הסוגיא: השתא קדים תרי יומי כי עבדינן שני מלאים יתירים על כסדרן? ומאי קאמר? הלא יכול להיות דבשני מלאים היה המולד לתשעה שעות, דכל אותו יום לא תראה לבני בבל! ויש לומר: דפריך מקדים תרי יומי היכא מיהא דאשתקד אירע המולד ביום שלפני הקיבוע [ביום ששי שעה, דהאידנא יארע ביום הקיבוע, דכי נמי תתכסה שמונה עשרה תראה אחר כך. רש"י]. **הכא** נמי כגון שהיתה שנה שלפניה מעוברת — באותה שנה קיימינן, והוה ליה למימר דהשנה מעוברת, ולכך עבדינן בשמונה מלאים. כי הכא נמי כגון שהיתה שנה שלפניה מעוברת — פירוש: שנה זו שעשינו בה שמונה מליאים. ואם לא היה העיבור, אם אשתקד היה הקיבוע והמולד בשבת — יהיה הקיבוע השנה זו אם יהיו כסדרן ביום רביעי (שבו המולד), וכשמוסיפין מליאים יתאחר עוד יום אחד עד יום שביעי. [אבל בעיבור] המולד אירע ביום חמישי עשרים ואחת שעות, ולא נראה עד יום ששי, הרי דלא מקדים רק חד יומא. **מחד** יומא לא אדעתא דאינשי — משמע דעבדי השתא שמונה מליאין היכא דליכא מקדים רק מחד יומא. וקשה: האידנא דאנו דוחים גטר"ד משום דבשנה הבאה יהיה בשביעי שמונה עשרה, ויקבע ביום שני ואיכא ששה ימים, ונעשה שני מליאים, ואכתי ליכא אלא חד יומא! וצריך לומר: דלא רצו לתקן אותם שסדרו לנו עיבורים וקביעות שיאריכו בשום פעם השנה יותר משבעה מליאים. **מאי** טעמא שלש חסירים דלא — דאם כן מייתרא סיהרא תלתא יומי. דבכסדרן יארע הקיבוע ביום המולד ביום רביעי, ובשביל שלשה חסירים בצרי משתא שלש יומי ויקבע ביום ראשון. תרי נמי מייתרא תרי יומי, ויהיה הקיבוע ביום שני. **כגון** שהיתה שנה שלפניה מעוברת — ועיבור שנה שלשים, ונמצא הקיבוע היה ראוי להיות ביום שני, ובשביל השמונה חסירים יתאחר עתה בשביל חדש העיבור שהוא משלשים יום, שני ימים יותר, ויהיה ביום רביעי, והמולד יהיה בחמישי עשרים ואחת שעות. והיינו הא דפריך: אכתי איכא חד יומא! ואי קשיא: תרי יומי נמי איכא, דשית שעי מיכסי ולא תראה עד יום ששי! תשובה לדבר: דמיירי דאשתקד היה המולד חמש שעי ביום שלפני הקיבוע. דכי תשים חמש עשרים ואחת חמש מאות שמונים ותשע יהיה המולד [לפני] תשע שעי מיום, ויכולה לראות ביום חמישי לבני ארץ ישראל, ואין זה מקדים רק חד יומא. אבל ודאי, אם אשתקד היה המולד בתחלת השבת, שהשנה יהיה ביום חמישי עשרים ואחת שעות ולא תראה באותו יום — אז לא נעשה שמונה חסירים, דאם כן מייתר סיהרא שני יומי. ואם תאמר: ונהי דלרב הונא, דסיפא קאמר: לא נראה לעבר יתר על שמונה, הא שמונה עבדינן, ולא משכחינן אלא בשנה מעוברת, והיכא דלא נראית כלל ביום חמישי עד יום שישי, ארישא דמתניתין אין פוחתין מארבעה חדשים מעוברים — זקוק הוא לפרש כעולא, משום דאין מחסרין יתר משמונה — הא שמונה עבדינן, והיינו היכא דנראית ביום חמישי עצמו, דאשתקד קודם המולד לקיבוע — אם כן הוי לצדדין! יש לומר: דתנא דמתניתין נחת לאורויי לן כל מה שיכולין אנו לשנות החדשים מכסדרן. תנא ברישא דשמונה חסירים עבדינן — אם אשתקד קדם המולד לקיבוע, ובסיפא תנא דשמונה מליאים עבדינן — אם לא קדם אשתקד מולד ליום קיבועו. ולמאי דפרישית לעיל, מיתוקמא רישא וסיפא בחד גוונא.

שני

שני חסירים ליום הנף — ששה עשר בניסן. אחד מלא ואחד חסר — לאור עיבורו.
פירוש: ליל שאחר עיבורו (דעיבורו) דהיינו ליום שלשים ואחד, דיום שלשים ואחד בניסן הוא באותו יום שאירע בו שבעה עשר בניסן שהוא יום שלישי לפסח.
סוף סוף לאחרים ביום הנף לא משכחת לה כו' — כגון שהיתה שנה מעוברת ועיבורה שלשים, וכיון דעשינו עיבור שנה משלשים יום — יש לנו לחסר חדש אחד מהשלימים של הקיץ, לכך אשכחן ביום הנף.
מעשה ועשה רבי תשעה חסרים ונראה חדש בזמנו — מולד תשרי ביום קביעות השנה. והיה רבי תמיה: היאך עשינו תשעה חסרים ונראה חדש בזמנו? פירוש: רבי סבור דקיבוע ומולד דאשתקד היה ביום שביעי, ועשה תשעה חסרים, והוקבע שנה ביום ראשון. ועל כן היה תמיה, לפי מה שסבור דאשתקד הקיבוע והמולד ביום שביעי — אם כן השנה לא היה בדין עד יום רביעי, דלא תראה הלבנה שלשה ימים אחר הקיבוע. אמר לפניו רבי שמעון בנו: שמא שנה מעוברת היתה, ועיבור שנה שלשים, ואשתקד עשינו שניהם מלאים. דל תלתא בהדי תלתא וקם ליה אדוכתיה. פירוש: שנה מעוברת היתה שנה זו שעשינו התשעה חסרים, ודאי אשתקד היה הקיבוע ביום שביעי, ועל ידי שעשינו שנה זו מעוברת ועיבור שנה שלשים — היה בדין שיתאחר השנה הקיבוע משל אשתקד ששה ימים, ויקבע ביום רביעי, ועל ידי שעשה רבי שלש חסרים הוקבע השנה ביום ראשון. ואשתקד עשינו שניהם מלאים, וקדים המולד לקיבוע דאשתקד שני ימים, ואירע המולד דאשתקד ליום שלישי, וכי שדית חמישי עשרים ואחת חמש מאות שמונים ותשע, דהוי המולד השתא ביום ראשון, ולכך נראה עתה ביום הקיבוע. ולכאורה אשתקד קדים המולד מיום

בְּמַאי קָמִיפַּלְגִי? בְּעִיבּוּר שָׁנָה, דְּתַנְיָא: כַּמָּה עִיבּוּר שָׁנָה? שְׁלֹשִׁים, רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: חוֹדֶשׁ. מֵיתִיבִי: אֵין עֲצֶרֶת חָלָה אֶלָּא בְּיוֹם הֶנֵּף, וְאֵין רֹאשׁ הַשָּׁנָה חָלָה אֶלָּא אוֹ בְּיוֹם הֶנֵּף אוֹ לְאוֹר עִיבּוּרוֹ; בְּשִׁלְמָא לְעוּלָּא, דְּשִׁמּוֹנָה חֲסִירִין עָבְדִינַן, מְעוּבְּרִין לָא עָבְדִינַן - מַשְׁכַּחַתְּ לָהּ שְׁנֵיהֶן חָסֵר - בְּיוֹם הֶנֵּף, אֶחָד מָלֵא וְאֶחָד חָסֵר לְאוֹר עִיבּוּרוֹ, אֶלָּא לְרַב הוּנָא דְּאָמַר: עָבְדִינַן מְעוּבְּרִין, הָא זִימְנִין דְּמַשְׁכַּחַת לְאוֹר אוֹר עִיבּוּרוֹ! - אָמַר לָךְ רַב הוּנָא: וּלְעוּלָּא מִי נִיחָא? שְׁמוֹנָה הוּא דְּלָא עָבְדִינַן, הָא שִׁבְעָה עָבְדִינַן; שִׁבְעָה, זִימְנִין דְּלָא עָבְדִינַן בְּסִיתְוָא וְעָבְדִינַן בְּקַיְיטָא, וְהָא הַוָּה לְאוֹר אוֹר עִיבּוּרוֹ! אֶלָּא הָא מַנִּי? אַחֲרִים הִיא; דְּתַנְיָא, אַחֲרִים אוֹמְרִים: אֵין בֵּין עֲצֶרֶת לַעֲצֶרֶת וְאֵין בֵּין רֹאשׁ הַשָּׁנָה לְרֹאשׁ הַשָּׁנָה אֶלָּא אַרְבָּעָה יָמִים בִּלְבָד, וְאִם הָיְתָה שָׁנָה מְעוּבֶּרֶת - חֲמִשָּׁה. - סוֹף סוֹף, לְאַחֲרִים בְּיוֹם הֶנֵּף לָא מַשְׁכַּחַתְּ לָהּ! אָמַר רַב מִשְׁרַשְׁיָא: כְּגוֹן שֶׁהָיְתָה שָׁנָה מְעוּבֶּרֶת, וְעִיבּוּר שָׁנָה שְׁלֹשִׁים יוֹם; דַּל יַרְחָא לְבַהֲדֵי יַרְחָא, דְּמַשְׁכַּחַתְּ לָהּ בְּיוֹם הֶנֵּף. אָמַר לֵיהּ רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה לְרַבָּא: אַחֵרִים מִנְּיָנָא אַתָּא לְאַשְׁמוּעִינָן? - הָא קָא מַשְׁמַע לָן, דְּלָא בָּעֵינַן מִצְוָה לְקַדֵּשׁ עַל פִּי הָרְאִיָּה. מַתְקִיף לָהּ רָבִינָא: וְהָאִיכָּא יוֹמָא דְּשָׁעֵי וְיוֹמָא דִּתְלָתִין שְׁנֵי! - כֵּיוָן דְּלֵיתֵיהּ בְּכָל שַׁתָּא, לָא קָא חָשֵׁיב. וְאַף שְׁמוּאֵל סָבַר לָהּ כְּרַב הוּנָא, דְּאָמַר שְׁמוּאֵל: אֵין שְׁנַת לְבָנָה פְּחוּתָה מִשְּׁלֹשׁ מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים וּשְׁתַּיִם יוֹם, וְלֹא יְתֵירָה עַל שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים וְשִׁשָּׁה יוֹם, הָא כֵּיצַד? שְׁנֵיהֶם מְלֵאִין - שִׁשָּׁה, שְׁנֵיהֶם חֲסִירִין - שְׁנַיִם, אֶחָד מָלֵא וְאֶחָד חָסֵר - אַרְבָּעָה. מֵיתִיבִי: "הֲרֵינִי נָזִיר כִּימוֹת הַחַמָּה" - מוֹנֶה נְזִירוּת שֶׁלֹּשׁ מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים וַחֲמִשָּׁה יָמִים כְּמִנְיַן יְמוֹת הַחַמָּה, "כִּימוֹת הַלְּבָנָה" - מוֹנֶה נְזִירוּת שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים וְאַרְבָּעָה יָמִים כְּמִנְיַן יְמוֹת הַלְּבָנָה; וְאִם אִיתָא, זִימְנִין דְּמַשְׁכַּחַתְּ לָהּ שִׁשָּׁה! - בְּנָדְרִים הַלֵּךְ אַחַר לְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם וְרוֹב שָׁנִים. וְאַף רַבִּי סָבַר לָהּ כְּרַב הוּנָא, דְּתַנְיָא: מַעֲשֶׂה וְעָשָׂה רַבִּי כְּרַב הוּנָא תִּשְׁעָה חֲסִירִים וְנִרְאָה חוֹדֶשׁ בִּזְמַנּוֹ, וְהָיָה רַבִּי תָּמֵיהַּ וְאוֹמֵר: עָשִׂינוּ תִּשְׁעָה חֲסִירִין וְנִרְאָה חוֹדֶשׁ בִּזְמַנּוֹ! אָמַר לְפָנָיו רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר רַבִּי: שֶׁמָּא שָׁנָה מְעוּבֶּרֶת הָיְתָה, ועיבור

במאי קמיפלגי — רב הונא דמוקי למתניתין בתרתי מילי סבר לה כרבן שמעון בן גמליאל, דזימנין עשרים ותשעה וזימנין שלשים. והכי מיפרשא מתניתין: אין פוחתין מארבעה חדשים מעוברין, דלא עבדינן טפי משמונה חסירין, הא שמונה חסירין — עבדינן. ולא משכחת לה אלא במעוברת, ועיבורה שלשים, וכדעולא. ולא נראה לעבר יותר על שמונה — הא שמונה מליאין עבדינן. ובמעוברת ועיבורה עשרים ותשעה, וכדלעיל, והיינו כרבן שמעון. ועולא סבר לה כתנא קמא דלעולם שלשים, הלכך לא מיתוקמא מתניתין אלא בחד טעמא, ולא נראה לחסר יותר משמונה קתני, הא שמונה — עבדין, ובמעוברת ועיבורה שלשים. אבל לעבר — אפילו שמונה מליאין נמי לא עבדינן, דקדים סיהרא שני יומי. דמעוברת ועיבורה עשרים ותשעה ליכא לאוקומיה כרב הונא, דאין עיבור שנה בציר משלשים.
אלא ביום הנף — באותו יום שאירע בו ששה עשר בניסן. לפי שבששה עשר בניסן אנו מתחילין למנות חמשים, ויום חמשים איקלע ביום ראשון להתחלת המנין, דיום ארבעים ותשעה הוי סוף שבת שביעית, וביום חמשים מתחיל השבוע. **ואין ראש השנה כו' או לאור עיבורו** — לאור עיבורו של ניסן, ביום שאירע בו שלושים ואחד של ניסן. כגון, אם ניסן בראשון בשבת — הוי אור עיבורו שלישי בשבת. להכי קרי ליה "אור עיבורו" — שהוא לילה שבו מתעבר החדש, שכשעושים ראש חודש יום שלשים ואחד הוי חדש שעבר מעובר. **שניהם חסירין** — בסליו וסיון, וכיון דהוו להו ארבעה חסירין בסתווא, וארבעה חסירים בקייטא — הוי ראש השנה ביום הנף. דהא האידנא עבדינן לעולם חדשי ימות החמה כסדרן, ויש לנו סימן קבוע: א"ת ב"ש ג"ר. לשלישי של פסח הוי ראש השנה, דהיינו לאור עיבורו. וכי עבד חד חסר טפי — מקדמת ליה לראש השנה חד יומא, דהיינו ליום הנף. אלא לרב הונא דאמר: מעוברין נמי עבדינן, הא כיון דעבדינן בימות החמה ארבעה מליאין — מאחרת לראש השנה חד יומא, דהוה ליה לאור אור עיבורו של ניסן ליום רביעי של פסח. **הא שבעה עבדינן** — אפילו לעולא. דהא דלא עבדינן שמנה מליאין — משום דקדים אתי סיהרא תרי יומי, אבל שבעה, דלא קדים אלא חד יומא — עבדינן. והא זימנין [דלא] עבדינן בסתווא, ועבדינא לחדשי החורף כסדרן, ומעברינא ליה בקייטא, ועבדינן ארבעה מלאים, והוה ליה נמי לאור אור עיבורו! **אלא** — הא דקתני: לעולם לאור עיבורו ולא יותר — אחרים הוא, דלית להו מליאין וחסירין, דלדידהו כל החדשים [כולהו] כסדרן. **אלא ארבעה ימים** — אם אירע ראש השנה ביום ראשון, יבא לשנה הבאה ליום חמישי, דהיינו כולהו כסדרן. **ביום הנף לא משכחת לה** — דהא בכסדרן מקלע לאור עיבורו. **דל ירחא** — דקייטא, ועביד ליה חסר, לבהדי ירחא דעיבור דעבדת ליה מלא. דכי היכי דעבדינן שבט ואדר הראשון מליאין ביחד, עבדינן נמי ניסן ואייר חסירין יחד. דהא אמרינן: אם היתה שנה מעוברת — חמשה, וכיון דעיבור שנה שלשים, אי לא עבדינן תרי חסירין בהדי הדדי — הוו להו שיתא בין ראש השנה לראש השנה, דהא כי מוספת חד חדש מלא על ירחי שתא — מאחרת ליה לראש השנה תרי יומי. הילכך הוו להו בקייטא ארבע חסירין, ומיקלע ביום הנף.
אחרים מנינא אתא לאשמועינן — בתמיה: כיון דכסדרן אית להו, פשיטא דאין בין זה לזה אלא ארבעה. והכי איבעי להו למימר: אין מעברין את החדש לצורך, וממילא ידענא דאין בין זה לזה אלא ארבעה! [**הא קמשמע לן**] — אי הוה אמרי: אין מעברין את החדש לצורך הוה אמינא: הני מילי בחדש שנראה בזמנו, אבל הכא דלא אתו סהדי ביום שלשים — על ברחך תעברהו, משום דמצוה לקדש על פי עדים. **קא משמע לן כו'** — דהכי משמע, דהאי סימנא נקוט בידך: ארבעה ימים בין זה לזה, ואפילו לא נראית הלבנה. **והאיכא יומא דשעי** — כלומר, נהי נמי דבתר מולדות הלבנה אזלי אחרים, מיהו זימנין דאיכא חמשה ימים בשנה פשוטה בין פסח לפסח. דהא איכא יומא דשעי, דלשלש שנים טפי חד יומא טופיינא. דבין מולד זה למולד שנה הבאה איכא ארבעה ימים ושמונה שעות ושמונה מאות שבעים וששה חלקים, צא לשלש שנים, לכל שנה שמונה שעות — תמצא יום אחד. **ויומא דתלתין שנין** — שהרי מן השמונה מאות שבעים וששה צא שמונה מאות ששים וארבעה מכל שמונה מאות שבעים וששה, תמצא יום לשלשים שנה. שהרי אלף ושמונים חלקים בשעה, חשוב חמשה שמונה מאות ששים וארבעה ארבע שעות — הרי לשלשים שמונה מאות ששים וארבעה — עשרים וארבע שעות, שהן יום אחד. **ואף שמואל סבר להא דרב הונא** — דשמונה מליאין נמי עבדינן. **שניהם מליאים** — שניהם מן החסירין (שנים) כגון מרחשוון ואייר, אם תעשה מליאים — נמצא שנה עודפת שני ימים על בסדרן, והרי היא שלש מאות חמשים וששה. **שניהם חסירין** — שנים מן המליאין, כגון בסליו וסיון, אם תעשה חסירין — נמצאת שנה חסירה שני ימים מבסדרן, והרי היא שלש מאות חמשים ושנים, וכסדרן שלש מאות חמשים וארבעה. אלמא עבדינן תמניא מליאין.
הריני נזיר כימות החמה — (או) שאמר כמנין ימות החמה — מונה נזירות שלש מאות ששים וחמשה. **ואף רבי סבר לה כרב הונא** — דאמר: עבדינן שמונה מליאים.
ונראה חדש — לבנה תשרי בזמנו, ביום קביעות ראש השנה. **והיה רבי תמה** — לפי שהיה לאחר הלבנה שלשה ימים, שהרי הקדימו הקביעות שלשה ימים.
ועיבור

התבאר לעיל, שלדעת רב הונא מבואר במשנה שעושים שמונה מלאים חדשים בשנה, ולדעת עולא אף שמונה מלאים אין עושים, ועל כן פירש את המשנה באופן אחר. הגמרא מפרשת את שורש מחלוקתם: **בְּמַאי קָמִיפַּלְגִי** רב הונא ועולא, **בְּמנין ימי** חודש אדר ראשון שהוא הנוסף **לְעִיבּוּר שָׁנָה** נחלקו. **דְּתַנְיָא, כַּמָּה** הם ימי החודש שמוסיפים **לְעִיבּוּר שָׁנָה, שְׁלֹשִׁים** יום, זו היא שיטת תנא קמא. אבל **רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר,** עושים אותו כל סוג **חוֹדֶשׁ** שהוא, בין חסר ובין מלא. וסובר רב הונא כרבן שמעון בן גמליאל ועל כן העמיד את המשנה באופן שהיתה השנה שעברה מעוברת והיה חודש העיבור חסר, שבאופן זה אפשר לעשות בשנה זו שמונה מלאים, כמבואר לעיל. אבל עולא סובר כתנא קמא, ועל כן לא היה יכול לפרש את המשנה באופן זה, שהרי לשיטתו חודש העיבור לעולם מלא, ואם כן לעולם אין עושים שמונה מלאים, ולפיכך הוכרח לפרש את המשנה באופן אחר.

הגמרא מקשה על דברי רב הונא מברייתא: **מִיתִיבִי,** הלא שנינו בברייתא, **אֵין עֲצֶרֶת חָלָה אֶלָּא** בְּאותו יום בשבוע שחל בו באותה שנה **יוֹם הַנָּף** העומר והקרבתו שהוא ט"ז בניסן. **וְאֵין ראֹשׁ הַשָּׁנָה חָלָה אֶלָּא אוֹ** בְּיום השבוע שחל בו **יוֹם הַנָּף** העומר שקדם לו, **אוֹ לְאוֹר עִיבּוּרוֹ** של ניסן, היינו באותו יום השבוע שחל בו יום א' אייר. **כְּשֶׁלְּמָא לְעוּלָּא דְּאָמַר שְׁמוֹנָה** חדשים **חֲסֵירִין** בשנה **עָבְדִינַן** אבל שמונה **מְעוּבָּרִין לָא עָבְדִינַן, מַשְׁכַּחַת לָהּ** בשנה שעשו בה שמונה חסרים והיסרו חודש נוסף בימות הגשמים וחודש נוסף בימות החמה, ועשו את **שְׁנֵיהֶן** [בסלו וסיון שדרכם בשנה כסדרה להיות מלאים] לחודש **חָסֵר,** שיחול ראש השנה שלאחריה בְּיום השבוע שחל בו **יוֹם הַנָּף** העומר. ובשנה כסדרה שהיו חדשיה **אֶחָד מָלֵא וְאֶחָד חָסֵר** והיה סיון מלא, יחול ראש השנה **לְאוֹר עִיבּוּרוֹ** – ביום השבוע שחל בו א' אייר. אבל לעולם אין חל ראש השנה ביום אחר מלבד שני ימים אלו, שכן לשיטת עולא אין מוסיפים לעולם על החדשים המלאים שבימות החמה, כדי שלא יהיו יותר משבעה מלאים. **אֶלָּא לְרַב הוּנָא דְּאָמַר עָבְדִינַן** גם שמונה חדשים **מְעוּבָּרִין** בשנה, **הָא זִימְנִין דְּמַשְׁכַּחַת** לה שיחול ראש השנה גם ביום בשבוע שהוא **לְאוֹר אוֹר עִיבּוּרוֹ** – הלילה שלאחר ליל עיבורו של ניסן שהוא א' אייר, כלומר ביום שחל בו ב' אייר. שהרי כשעושים שמונה חדשים מלאים ארבעה מתוכם הם מחדשי הקיץ, ונמצא שנוסף עוד יום על ימי הקיץ, ומתאחר ראש השנה ביום נוסף. מתרצת הגמרא: **אָמַר לְךָ רַב הוּנָא, וְכִי לְעוּלָּא מִי נִיחָא,** הלא גם לשיטתו דווקא **שְׁמוֹנָה** חדשים מלאים **הוּא דְּלָא עָבְדִינַן, הָא שִׁבְעָה** מלאים **עָבְדִינַן,** והרי כשעושים **שִׁבְעָה** מלאים **זִימְנִין דְּלָא עָבְדִינַן בְּסִיתְוָא** [–בחורף] את החודש המלא הנוסף **וְעָבְדִינַן** לו **בְּקַיְיטָא** [–בקיץ], **וְהָא** באופן זה **הֲוָה** היום שחל בו ראש השנה ביום השבוע שהוא **לְאוֹר אוֹר עִיבּוּרוֹ** של ניסן. **אֶלָּא** בהכרח **הָא מַנִּי** ברייתא זו, כשיטת **אֲחֵרִים הִיא. דְּתַנְיָא, אֲחֵרִים אוֹמְרִים, אֵין** הפרש בחשבון ימי השבוע **בֵּין עֲצֶרֶת** של שנה זו **לַעֲצֶרֶת** של השנה שלאחריה, **וְכֵן אֵין** הפרש **בֵּין ראֹשׁ הַשָּׁנָה** זה **לְראֹשׁ הַשָּׁנָה** שלאחריו, **אֶלָּא אַרְבָּעָה יָמִים בִּלְבַד, וְאִם הָיְתָה שָׁנָה מְעוּבֶּרֶת** יהיה ביניהם הפרש של **חֲמִשָּׁה** ימים. שלעולם עושים חודש אחד מלא ואחד חסר לסירוגין, ולא כדברי משנתנו שעושים לפעמים גם ארבעה או חמשה מלאים ושבעה או שמונה חסרים וכן להיפך. לפיכך לשיטתם מתרחק יום השבוע של עצרת ושל ראש השנה משנה לשנה בארבעה ימים, ובשנה מעוברת שעשו ששה חדשים ממנה מלאים ושבעה חסרים, מתרחק יום השבוע של עצרת ושל ראש השנה ביום נוסף. אך לעולם לא יחול ראש השנה לאור אור עיבורו של ניסן.

שוב מקשה הגמרא: הלא **סוֹף סוֹף לַאֲחֵרִים** גם **בְּיוֹם הָנָף לָא מַשְׁכַּחַת לָהּ** שיחול ראש השנה, שהרי לשיטתם לעולם ניסן וסיון ואב מלאים ואייר ותמוז ואלול חסרים, ואם כן לעולם יחול ראש השנה ביום השבוע שחל בו א' אייר, שהוא יום אחד לאחר יום השבוע שחל בו יום הנף. מתרצת הגמרא: **אָמַר רַב מְשַׁרְשִׁיָא,** גם לפי אחרים ישנו אופן שיחול בו ראש השנה ביום הנף, **וּכְגוֹן שֶׁהָיְתָה שָׁנָה** זו **מְעוּבֶּרֶת** וְעשו את חודש **עִיבּוּר הַשָּׁנָה שְׁלֹשִׁים יוֹם. דַּל יַרְחָא לְבַהֲדֵי יַרְחָא** – הסר חודש אחד מלא מחדשי הקיץ כנגד חודש העיבור המלא, דְּמעתה **מַשְׁכַּחַת לָהּ** שיחול ראש השנה בְּיום השבוע שחל בו **יוֹם הָנָף.**

הגמרא חוזרת לפרש את גוף דברי אחרים: **אָמַר לֵיהּ רַב אֲדָא בַּר אַהֲבָה לְרָבָא,** וכי **אֲחֵרִים מִנְיָנָא אַתָּא לְאַשְׁמוּעִינַן,** הרי לא היה להם לומר אלא שאין מעברים חודש שעל פי חשבון צריך להיות חסר, ואפילו שיש צורך בדבר, וממילא נדע שבין עצרת לעצרת ובין ראש השנה יש לעולם הפרש של ארבעה ימי שבוע. מתרצת הגמרא: **הָא קָא מַשְׁמַע לָן** אחרים, **דְּלָא בָּעִינַן** לְמִצְוָה **לְקַדֵּשׁ עַל פִּי הָרְאִיָּה,** אלא יש לקדש את החודש על פי חשבון. שאם היו אומרים רק שאין מעברים את החודש החסר אפילו לצורך, היינו מפרשים בדבריהם, שכן הוא רק באופן שבאו עדים שראו את הלבנה ביום השלישי, שאין מעברים אותו אפילו לצורך. אבל אם לא נראתה הלבנה ביום השלישי, אין מקדשים את החודש הבא אלא למחר, ועושים חודש זה מלא אפילו שעל פי חשבון עליו להיות חסר, שכן יש מצוה לקדש על פי הראייה ולא על פי חשבון. על כן אמרו 'אין בין עצרת לעצרת אלא ארבעה ימים', שמכך משמע שלעולם עושים חודש אחד מלא ואחד חסר, אפילו אם לא נראתה הלבנה ביום השלישי, מקדשים את יום השלישי בחודש הראוי להיות חסר.

הגמרא מביאה קושיא על דברי אחרים: **מַתְקִיף לָהּ רַבִּינָא,** איך אמרו אחרים שיש בין עצרת לעצרת ארבעה ימים בלבד, **וְהָאִיכָּא יוֹמָא דְּשָׁעֵי וְיוֹמָא דִּתְלָתִין שְׁנֵי** – והרי מדי שלש שנים ישנו יום אחד שנוסף על ידי שמונה השעות שנוספות בכל שנה לשלש מאות חמשים וארבעה ימות השנה, ומדי שלשים שנה ישנו יום אחד שנוסף על ידי תתע"ו חלקי השעה הנוספות בכל שנה לימות השנה. ומדוע אמרו שאין ביניהן אלא ארבעה ימים בלבד.

מתרצת הגמרא: **כֵּיוָן דְּלֵיתֵיהּ** לימים נוספים אלו **בְּכָל שַׁתָּא** [–שנה], **לָא קָא חַשִּׁיב** אחרים ימים אלו, ולא אמרו 'אין בין עצרת לעצרת אלא ארבעה ימים בלבד' אלא בשנה רגילה שאין בה את אותם ימים.

הגמרא חוזרת למחלוקת רב הונא ועולא שהובאה לעיל: **וְאַף שְׁמוּאֵל סָבַר לָהּ כְּרַב הוּנָא,** שאפשר לעשות שמונה חדשים מלאים בשנה. **דְּאָמַר שְׁמוּאֵל, אֵין שְׁנַת לְבָנָה פְּחוּתָה מִשְּׁלֹשׁ מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים וּשְׁתַּיִם יוֹם, וְלֹא יְתֵירָה עַל שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים וְשִׁשָּׁה יוֹם. הָא כֵּיצַד,** שני חדשים שבשנה כסדרה הם חסרים, אם היו **שְׁנֵיהֶם מְלֵאִין** יש בשנה זו שמונה חדשים מלאים, ונמצא שיש בה שלש מאות חמשים **וְשִׁשָּׁה** יום. ושני חדשים שבשנה כסדרה הם מלאים, אם היו **שְׁנֵיהֶם חֲסֵירִין** יש בשנה זו שמונה חדשים חסרים, ונמצא שהיא עולה למנין שלשים חמשים **וְשָׁנַיִם** יום. ואם היו כל חדשי השנה כסדרם **אֶחָד מָלֵא וְאֶחָד חָסֵר,** יש בה שלשים מאות חמשים **וְאַרְבָּעָה** יום.

הגמרא מביאה קושיא על דברי שמואל ורב הונא מברייתא: **מִיתִיבִי,** הלא שנינו בברייתא, מי שאמר **הֲרֵינִי נָזִיר כִּימוֹת** שנת **הַחַמָּה,** הרי הוא **מוֹנֶה נְזִירוּת שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים וַחֲמִשָּׁה יָמִים, כְּמִנְיַן יְמוֹת** שנת **הַחַמָּה.** ואם אמר הריני נזיר **כִּימוֹת** שנת **הַלְּבָנָה,** הרי הוא **מוֹנֶה נְזִירוּת שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים וְאַרְבָּעָה**

המשך בעמוד קצו

וְחודש עִיבּוּר שָׁנָה היה מלא בן שְׁלֹשִׁים יום, וכמו כן אֶישְׁתַּקֵּד עָשֵׂינוּ את שְׁנֵיהֶם [את שני חדשים שבשנה כסדרה הם חסרים, כגון מרחשון ואייר] מְלֵאִין, דַּל תְּלָתָא לְכַהֲדֵי תְּלָתָא – הסר את שלשת החדשים החסרים של שנה זו כנגד שלשת החדשים המלאים האמורים. כלומר, כנגד הקדמת ראש השנה זה בשלשה ימים מחמת שלשת החדשים החסרים, הרי הוא מתאחר בשלשה ימים משום תוספת שלשת החדשים המלאים [שהם חודש עיבור שנה זו והחדשיים המלאים מהשנה הקודמת], וְנמצא שראש השנה קָם לֵיהּ בְּדוּכְתֵּיהּ [–במקומו] הראוי ביום מולד תשרי.

אָמַר לֵיהּ רבי לרבי שמעון בנו, נֵר יִשְׂרָאֵל אתה, שהינך מאיר בדבריך את עיני חכמים, אכן כֵּן הָוָה, והיתה השנה מעוברת, ובשנה שעברה היו שמונה חדשים מלאים. הרי לנו שגם רבי סבר כדברי רב הונא, שאפשר לעשות שמונה חדשים מלאים בשנה.

משנה

משנתנו עוסקת במניינים ושאר דינים הנוגעים לנגינה וכליה בבית המקדש.

אֵין פּוֹחֲתִין מֵעֲשָׂרִים וְאַחַת תְּקִיעוֹת בַּמִּקְדָּשׁ – אין יום שיתקעו בו פחות מעשרים ואחת תקיעות בחצוצרות במקדש. וכמבואר בסוכה (נג:) שהיו תוקעים שלוש תקיעות בעת פתיחת שערי העזרה, תשע תקיעות בשעת ניסוך נסכי קרבן התמיד של שחר, ותשע בשעת נסכי התמיד של בין הערביים, הרי עשרים ואחת, וְלֹא מוֹסִיפִין עַל אַרְבָּעִים וּשְׁמֹנֶה – ואין יום שיש בו יותר מארבעים ושמונה תקיעות במקדש. שהיו ימים שהיו מוסיפים על תקיעות הקבועות, והם, בימים שהיו מקריבים קרבן מוסף היו תוקעים עוד תשע תקיעות, ובערב שבת עוד שש תקיעות, ובחג הסוכות היו עוד שתים עשרה תקיעות. ובערב שבת שבחג הסוכות היה מנין התקיעות מגיע לארבעים ושמונה.

וכן, כשהיו הלויים שרים בכל יום על הקרבן, והיו שם מנגנים בנבל ושאר מיני זמר, אֵין פּוֹחֲתִין מִשְּׁנֵי נְבָלִים – לא יפחתו משני מנגנים בשני נבלים, וְלֹא מוֹסִיפִין עַל שִׁשָּׁה מנגנים בנבל. וכן אֵין פּוֹחֲתִין מִשְּׁנֵי חֲלִילִין בזמן שמנגנים בחליל בבית המקדש, וְלֹא מוֹסִיפִין עַל שְׁנֵים עָשָׂר חלילים, שיכולים להוסיף עד שנים עשר כמנין הימים שמנגנים בחליל לפני המזבח.

וּבִשְׁנֵים עָשָׂר יוֹם בַּשָּׁנָה הֶחָלִיל מַכֶּה [–מנגן] לִפְנֵי הַמִּזְבֵּחַ – ישנם שנים עשר ימים בשנה שבהם מנגנים בחליל לפני המזבח בעת שירת ההלל על הקרבן. ואלו הם, בִּשְׁחִיטַת קרבן פֶּסַח רִאשׁוֹן בארבעה עשר בניסן היו קוראים את ההלל בעזרה בשעת השחיטה והיו מנגנים בחלילים בין שאר כלי הזמר. וּבִשְׁחִיטַת קרבן פֶּסַח שֵׁנִי, בארבעה עשר באייר, ובשעת השחיטה היו קוראים את ההלל, וּבְיוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן שֶׁל פֶּסַח, וּבְיוֹם טוֹב שֶׁל עֲצֶרֶת [–חג השבועות], וּבִשְׁמוֹנַת יְמֵי הֶחָג [–של סוכות] הרי שנים עשר ימים. ובשאר ימים בשעת שירת הלויים לא היו מנגנים בחלילים אלא בנבלים, מצלתיים וכינורות.

המשנה שונה דינים נוספים הנוגעים לנגינת החליל בבית המקדש: וְלֹא הָיָה מַכֶּה [–מנגן] בְּאַבּוּב – בחליל שֶׁל נְחֹשֶׁת – העשוי מנחושת, אֶלָּא בְּאַבּוּב שֶׁל קָנֶה – בחליל העשוי מעץ חלול, מִפְּנֵי שֶׁקּוֹלוֹ של חליל העשוי מקנה עָרֵב יותר. וְלֹא הָיָה מַחֲלִיק [–מסיים הניגון] אֶלָּא בְּאַבּוּב יְחִידִי – שאף שהיו שם שני חלילים או יותר, היה אחד מהם מאריך במקצת יותר מן האחרים מִפְּנֵי שֶׁהוּא מַחֲלִיק יָפֶה – שסיום בחליל יחיד נאה יותר משיסיימו כולם יחד.

וְעַבְדֵי כֹהֲנִים הָיוּ אלו המנגנים בכלי הזמר, אלו דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וְרַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, המנגנים היו מִמִּשְׁפַּחַת בֵּית פְּגָרִים וּממשפחת בֵּית צִפְּרֶיָא – כך נקראו שמות משפחותיהם, וּמֵעֲמָאוּם הָיוּ – כך נקרא מקומם, וּמַשִּׂיאִין לִכְהוּנָּה – שהכהנים נשאו את בנותיהם, מפני שהיו ישראלים מיוחסים. וַרַבִּי חֲנִינָא בֶּן אַנְטִיגְנוֹס אוֹמֵר, המנגנים לְוִיִּם הָיוּ, אבל ישראלים פסולים לנגן בבית המקדש.

גמרא

שנינו במשנה שמנין התקיעות בכל יום אינו פוחת מעשרים ואחת ואינו עולה על ארבעים ושמונה. מסיקה מכך הגמרא: מַתְנִיתִין דְּלֹא כְּרַבִּי יְהוּדָה – משנתנו אינה הולכת כשיטת רבי יהודה, דְּתַנְיָא, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר [הַפּוֹחֵת] לֹא יִפְחוֹת מִשֶּׁבַע – היום שבו התקיעות המעטות ביותר לא יהיו פחות משבע, [וְהַמּוֹסִיף] (ו)לֹא יוֹסִיף עַל שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה – והיום שבו התקיעות הרבות ביותר לא יהיו יותר משש עשרה. שהתקיעה התרועה והתקיעה שבכל תקיעה, למשנתנו מונים אותן כשלש תקיעות, ולרבי יהודה מונים אותן כאחת.

מבררת הגמרא: בְּמַאי קָמִיפַּלְגִי רבי יהודה ורבנן. מבארת הגמרא: רַבִּי יְהוּדָה סָבַר תְּקִיעָה, תְּרוּעָה וּתְקִיעָה חֲדָא הִיא – שלשתן אינן אלא תקיעה אחת, כלומר מצוה אחת הן, ומונים אותן כאחת. וְרַבָּנָן סָבְרִי תְּקִיעָה לְחוּד וּתְרוּעָה לְחוּד וּתְקִיעָה לְחוּד – כל אחת מן השלש מצוה בפני עצמה היא ומונים כל אחת לחוד בחשבון התקיעות.

מבררת הגמרא: מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי יְהוּדָה שסובר שהן מצוה אחת. מבארת הגמרא: כְּתִיב (במדבר י ה) לגבי תקיעת החצוצרות בעת נסיעת המחנות במדבר 'וּתְקַעְתֶּם תְּרוּעָה וְנָסְעוּ הַמַּחֲנוֹת הַחֹנִים קֵדְמָה', וְכֵן כְּתִיב (שם י ו) 'וּתְקַעְתֶּם תְּרוּעָה שֵׁנִית וגו' תְּרוּעָה יִתְקְעוּ לְמַסְעֵיהֶם' (לְכָם), שמשתמשת התורה בלשון תקיעה לגבי תרועה. ומכך שקוראת לתקיעה תרועה ולתרועה תקיעה, שְׁמַע מִינָּה, תְּקִיעָה תְּרוּעָה וּתְקִיעָה חֲדָא הִיא – מוכח מכאן שתקיעה ותרועה ותקיעה הרי הן דבר אחד ומצוה אחת הן.

שואלת הגמרא: וְרַבָּנָן שאינם לומדים ששלשתן מצוה אחת הן, כיצד יסבירו לשון זו. מבארת הגמרא: הַהוּא – הדיוק בלשון הפסוק, לִפְשׁוּטָה לְפָנֶיהָ וּפְשׁוּטָה לְאַחֲרֶיהָ הוּא דַּאֲתָא – הוא בא ללמדנו שכאשר תוקעים תרועה צריך לתקוע תקיעה פשוטה לפניה ותקיעה פשוטה לאחריה. והמשמעות היא, ממה שנאמר 'ותקעתם תרועה' הרי שקודם לתרועה תקיעה, וממה שנאמר 'תרועה יתקעו' הרי שלאחר התרועה תקיעה, אך כל אחת מהן מצוה בפני עצמה היא.

מבררת הגמרא: וְרַבָּנָן מַאי טַעְמַיְיהוּ. מבארת הגמרא: דִּכְתִיב (במדבר י ז), 'וּבְהַקְהִיל אֶת הַקָּהָל תִּתְקְעוּ וְלֹא תָרִיעוּ' – כאשר משה רבינו רוצה לדבר אל העם יש להקהילו על ידי תקיעה בלא תרועה, וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ שתִּתְקְעָה תְּרוּעָה וּתְקִיעָה חֲדָא הִיא, אָמַר רַחֲמָנָא עָבִיד פַּלְגָּא דְּמִצְוָה – היתכן שתצוה התורה לעשות חצי מצוה, שאם שלשתן מצוה אחת הרי תקיעה בלא תרועה היא מצוה חצויה.

שואלת הגמרא: וְרַבִּי יְהוּדָה שסובר ששלשתן מצוה אחת הן, מה יענה על הוכחה זו. משיבה הגמרא: רבי יהודה יסביר שסִימָנָא בְּעָלְמָא הוּא – תקיעה זו להקהיל את הקהל אינה תקיעה של מצוה כשאר תקיעות שבתורה, אלא לסימן לעם שיבואו ויקהלו.

מבררת הגמרא: לפי האמור בשיטת רבי יהודה ורבנן, כְּמַאן אָזְלָא – כשיטת מי הולך הָא דְּאָמַר רַב כַּהֲנָא, אֵין לשהות ולהפסיק בֵּין תְּקִיעָה לִתְרוּעָה שאחריה, ובין תרועה לתקיעה שאחריה וְלֹא כְּלוּם, אלא יש לעשותן בבת אחת. מבארת הגמרא: כְּמַאן – כמו מי, כְּרַבִּי יְהוּדָה שאומר ששלושת התקיעות מצוה אחת הן, ולכן אין להפסיק באמצע מעשה אחד של מצוה.

המשך בעמוד כו

ועיבור שנה שלשים — הרי לך אחד מלא, ואשתקד עשינו שניהן מליאים מרחשון ואייר — והרי לך שלשה מלאין יותר על כסדרן. הלכך, כי חסרה השתא לבהדייהו שלשה — קם ליה בדוכתיה. **נר ישראל** — שאתה מאיר עיני חכמים. **משנה עשרים ואחת תקיעות** — וארבעים ושמונה תקיעות מפרש להו במסכת סוכה בפרק "החליל" (נג,ב). **משני נבלים** — לשני לוים. **ולא מוסיפין על ששה** — לא אתפרש טעמא. **משני חלילין** — חליל = קלמייל"ש בלעז. **ולא מוסיפין על שנים עשר** — אם היו רוצין היו עושין שנים עשר, כנגד שנים עשר ימים שהחליל מכה לפני המזבח. **מכה** — שהיו נקבים בחליל, ומכה באצבעו על הנקב להנעים את הקול. **בשחיטת פסח ראשון** — בארבעה עשר בניסן, שהיו קורין ההלל בעזרה בשעת שחיטה, כדאמרינן ב"תמיד נשחט" (פסחים סד,א). **אבוב** — היינו חליל. ובגמרא מפרש הכי. **ולא היה מחלק** — מסיים, אלא באבוב יחידי. כשהיה מגיע לסיום הנעימה היה האחד מן החלילים מאריך לאחר שתיקת האחר, שזהו חילוק יפה יותר משיסיימו שניהם כאחד. חילוק — היינו סיום, שמחלק בין נעימה לנעימה. ובשעת הקרבה היה שיר זה, והיו הלוים משוררים בפה את ההלל באותן שנים עשר ימים, והחלילים מחללים. ובשאר ימים היו נבלים וצלצל וכינורות, והשיר היה אותו שיר המפורש בראש השנה (לא,א): אחד בשבת — "לה' הארץ ומלואה" וכל המזמור, ובשני — "גדול ה' ומהולל", וכן כולם. **ועבדי כהנים היו** — אותם המכים בחליל. **בית הפגרים ובית צפריא** — שם המשפחה. **מעמאום** — שם המקום. **ומשיאין לכהונה** — כהנים היו נושאין בנותיהן, שישראלים מיוחסין היו. **גמרא מתניתין** — דקחשיב עשרים ואחת תקיעות וארבעים ושמונה תקיעות, דלא כרבי יהודה. דמתניתין קא חשיב לכל תקיעה ולכל תרועה באנפי נפשה, ואין לך כל תרועה שאין תקיעה פשוטה לפניה ולאחריה. ורבי יהודה לא קא חשיב תקיעה ותרועה ותקיעה אלא חדא — הרי לך עשרים ואחת דתנא דידן שבע לרבי יהודה, וארבעים ושמונה דתנא דידן שש עשרה לרבי יהודה. **ותקעתם תרועה** — אלמא לתרועה קרי "תקיעה", ולתקיעה "תרועה". **לפשוטה לפניה ולאחריה** — דמהכא נפקא פשוטה לפניה, דכתיב "ותקעתם" והדר "תרועה", ופשוטה לאחריה — דכתיב (במדבר י) "תרועה" והדר "יתקעו". ולעולם כל חדא מצוה באנפי נפשה. **סימנא בעלמא** — לסימן שיקהלו, ולאו לשום מצוה. **ולא כלום** — שלא ישהא ויפסיק בין פשוטה שלפניה לתרועה, ובין התרועה לפשוטה שלאחריה, אלא בבת אחת סמוכות זו לזו. **כרבי יהודה** — דאמר: חדא מצוה נינהו, ולא בעי אפסוקי. **אפילו כרבנן** — והאי "אין בין" לאו דיעשה סמוכות כל כך, אלא שלא ישהה בינתיים יותר מדאי. **ולאפוקי מדרבי יוחנן** — דאמר גבי ראש השנה: שמע תשע תקיעות שלש של מלכיות ושלש של זכרונות ושלש של שופרות בתשע שעות, ששהה שעה בין כל אחת ואחת — יצא. **ולא כלום** — משמע כלל לא יפסיק. שמונה ימי חנוכה לא חשיב במתניתין, משום דליכא קרבן. ימי

וְעִיבּוּר שָׁנָה שְׁלֹשִׁים, אֶשְׁתַּקַּד עָשִׂינוּ שְׁנֵיהֶם מְלֵאִין, דַּל תְּלָתָא לְבַהֲדֵי תְּלָתָא וְקָם לֵיהּ בְּדוּכְתֵּיהּ. אָמַר לֵיהּ: נַר יִשְׂרָאֵל, כֵּן הֲוָה. **מִשְׁנָה** אֵין פּוֹחֲתִין מֵעֶשְׂרִים וְאַחַת תְּקִיעוֹת בַּמִּקְדָּשׁ, וְלֹא מוֹסִיפִין עַל אַרְבָּעִים וּשְׁמֹנֶה. אֵין פּוֹחֲתִין מִשְׁנֵי נְבָלִים, וְלֹא מוֹסִיפִין עַל שִׁשָּׁה. אֵין פּוֹחֲתִין מִשְׁנֵי חֲלִילִין, וְלֹא מוֹסִיפִין עַל שְׁנֵים עָשָׂר. וּבִשְׁנֵים עָשָׂר יוֹם בַּשָּׁנָה הֶחֱלִיל מַכֶּה לִפְנֵי הַמִּזְבֵּחַ: בִּשְׁחִיטַת פֶּסַח רִאשׁוֹן, וּבִשְׁחִיטַת פֶּסַח שֵׁנִי, וְיוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן שֶׁל פֶּסַח, וּבְיוֹם טוֹב שֶׁל עֲצֶרֶת, וּבְשְׁמוֹנַת יְמֵי הֶחָג. וְלֹא הָיָה מַכֶּה בְּאַבּוּב שֶׁל נְחֹשֶׁת, אֶלָּא בְּאַבּוּב שֶׁל קָנֶה, מִפְּנֵי שֶׁקּוֹלוֹ עָרֵב; וְלֹא הָיָה מְחַלֵּק אֶלָּא בְּאַבּוּב יְחִידִי, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מַחֲלִיק יָפֶה. וְעַבְדֵי כֹהֲנִים הָיוּ, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר; רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: מִשְׁפַּחַת בֵּית פְּגָרִים וּבֵית צִיפָּרָא מַעֲמַאוֹם, הָיוּ מַשִּׂיאִין לְכְהוּנָּה; רַבִּי חֲנִינָא בֶּן אַנְטִיגְנוֹס אוֹמֵר: לְזִים הָיוּ. **גְּמָרָא** מַתְנִיתִין דְּלָא כְּרַבִּי יְהוּדָה; דְּתַנְיָא, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: לֹא יִפְחוֹת מִשֶּׁבַע, לֹא יוֹסִיף עַל שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה. בְּמַאי קָמִיפַּלְגִי? רַבִּי יְהוּדָה סָבַר: תְּקִיעָה תְּרוּעָה וּתְקִיעָה חֲדָא הִיא, וְרַבָּנַן סְבְרִי: תְּקִיעָה לְחוּד וּתְרוּעָה לְחוּד וּתְקִיעָה לְחוּד. מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי יְהוּדָה? כְּתִיב: "וְתָקַעְתֶּם תְּרוּעָה", וּכְתִיב: "תְּרוּעָה יִתְקְעוּ לָכֶם", שְׁמַע מִינָּה: תְּקִיעָה תְּרוּעָה וּתְקִיעָה חֲדָא הִיא. - וְרַבָּנַן? הַהוּא, לִפְשׁוּטָהּ לְפָנֶיהָ וּפְשׁוּטָהּ לְאַחֲרֶיהָ הוּא דַּאֲתָא. וְרַבָּנַן, מַאי טַעְמָא? דִּכְתִיב: "וּבְהַקְהִיל אֶת הַקָּהָל תִּתְקְעוּ וְלֹא תָרִיעוּ", וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ תְּקִיעָה תְּרוּעָה וּתְקִיעָה חֲדָא הִיא, אָמַר רַחֲמָנָא עֲבֵיד פַּלְגָּא דִּמְצִוָּה? - וְרַבִּי יְהוּדָה? סִימָנָא בְּעָלְמָא הוּא. כְּמַאן אָזְלָא הָא דְּאָמַר רַב כָּהֲנָא: אֵין בֵּין תְּקִיעָה לִתְרוּעָה וְלֹא כְּלוּם, כְּמַאן? כְּרַבִּי יְהוּדָה. - פְּשִׁיטָא! - מַהוּ דְּתֵימָא: אֲפִילּוּ כְּרַבָּנַן אָתְיָא, וּלְאַפּוּקֵי מִדְּרַבִּי יוֹחָנָן דְּאָמַר: שְׁמַע תֵּשַׁע תְּקִיעוֹת בְּתֵשַׁע שָׁעוֹת בְּיוֹם - יָצָא, קָא מַשְׁמַע לָן. - וְאֵימָא הָכִי נַמִּי? - אִם כֵּן, מַאי "וְלֹא כְּלוּם"? "שְׁנֵים עָשָׂר יוֹם בַּשָּׁנָה מַכֶּה בְּהֶחְלִיל" וכו'. מַאי שְׁנָא הָנֵי? הוֹאִיל וְיָחִיד גּוֹמֵר בָּהֶן אֶת הַהַלֵּל. דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוֹצָדָק: שְׁמוֹנָה עָשָׂר יָמִים שֶׁהַיָּחִיד גּוֹמֵר בָּהֶן אֶת הַהַלֵּל: שְׁמוֹנָה יְמֵי הֶחָג, וּשְׁמוֹנָה יְמֵי חֲנוּכָּה, וְיוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן שֶׁל פֶּסַח, וְיוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן שֶׁל עֲצֶרֶת. וּבַגּוֹלָה עֶשְׂרִים וְאֶחָד: תִּשְׁעָה יְמֵי הֶחָג, וּשְׁמוֹנָה יְמֵי חֲנוּכָּה, וּשְׁנֵי יָמִים טוֹבִים שֶׁל פֶּסַח, וּשְׁנֵי יָמִים טוֹבִים שֶׁל עֲצֶרֶת. מַאי שְׁנָא בֶּחָג דְּאָמְרִינַן כָּל יוֹמָא, וּמַאי שְׁנָא בַּפֶּסַח דְּלָא אָמְרִינַן כל

מיום שלישי שש שעות, דכי שדית חמשה עשרים ואחת חמש מאות שמונים ותשע נראה המולד ביום [ראשון] עצמו. ויש לדקדק: כיון דאשתקד המולד היה ביום שלישי איך עשה שמונה מלאים (ואי חד) [ואיתאחר] קיבוע עד יום חמישי? הלא קדם המולד שני ימים לקיבוע, ולעיל אסקינן דלא עבדינן שמונה מלאים אלא כשאותה שנה מעוברת, ומתארע כך דלא מקדים כי אם חד יומא לקיבוע. ואם כן לפירושו היה הדבר אשתקד, שהמולד היה ביום שלישי אחר שמונה עשרה שעות ולא נראית עד יום רביעי, ולא קדם ראיית המולד לקיבוע רק חד יומא. ואם כן קשה טובא: דכי שדינן חמישה עשרים ואחת חמש מאות שמונים ותשע על יום שלישי שמונה עשרה, יהיה השנה זו ביום שני חמש עשרה שעות, והקיבוע היה ביום אחד — ואיך נראה החודש בזמנו? גם לפי מה דפירש לעיל, דמקדים לא הוי אם אינו קודם שמונה עשרה שעות אחרונות שביום, ויכול להיות דאשתקד המולד ביום שלישי לשש שעות, ולבני בבל לא נראית עד יום רביעי — אבתי דכי שדית חמשה עשרים ואחת חמש מאות שמונים ותשע על שלישי שש שעות, הוי המולד השתא ביום שני ושלש שעות, ואבתי לא הוי בזמנו! ושמא נראה חודש בזמנו לאו דווקא, דביום שאחר קיבוע קרי ליה "זמנו", דבשביל איחור יום אחד המולד לקיבוע — אין בכך כלום, דלאו אדעתייהו דאינשי, הלכך כשהמולד למחרתו דקיבוע כמו ביומא דקיבוע. **יש** ספרים שגורסין: "בית הפגריס" בסמ"ך, ויש שגורסין: "בית הפגרים" במ"ם, וכן כתוב בתוספתא (פ"א) ופסוק (ירמיה לא) "העמק הפגרים".

הפוחת לא יפחות משבע — לרבי יהודה דאמר ליכא תקיעות כי אם שבעה — משום דתקיעה תרועה תקיעה חשיב תקיעה אחת. והא דאמר בשבת פרק "במה מדליקין" (לה,ב) שהיו תוקעין ערב שבת ששה תקיעות כדי לבטל העם מן המלאכה — לא הוי אלא תרתי אליבא דרבי יהודה, דקחשיב לתקיעה תרועה תקיעה תקיעה אחת. אלא שש נקט אליבא דרבנן, וחשבינן תקיעה תרועה תקיעה בשלשה תקיעות. **אין** בין תקיעה לתרועה ולא כלום — ומסיק דאתא כרבי יהודה דקאמר תקיעה תרועה תקיעה חדא תקיעה. והכי לרבנן, דאסור להפסיק התקיעות. ומכאן נראה לרבי דאסור להפסיק בין שברים לתקיעות, דהא מספקא לן [אי] גנוחי גנח וילולי יליל בהדי הדדי, ולכך אנו עושים שברים ותרועה בהדי הדדי בחד תקיעה מספק, ואסור להפסיק ביניהן. ואם נאנס בתרועה ולא יכול לעשות מפני קוצר רוחו או מפני שום אונס — יחזור לשברים, והודה לו רבי. מכאן משמע דאסור להפסיק בין תקיעה לתקיעה. והא דאמרינן בשבת (שם) שהיו מפסיקין [דאמרינן] התקיעה הראשונה היתה כדי לבטל העם שבשדות, שנייה להבטיל העיר וחנויותיה כו' — שאני התם, כיון דתקנום כן כדי להיות כל אחת ואחת סימן לדבר אחד — לאו הפסק קחשיב ליה. **שמונה** עשר ימים — הא דלא חשיב ערב פסח, דאז הוו להו תשעה עשר — משום דלא הוי אלא במקדש לא חשיב ליה.

שמונה עשר ימים שהיחיד גומר בהן את ההלל — פירוש: ובשאר ימים אין אומרים אותו כלל. דליכא לפרושי: בשאר ימים אין גומרין אותו, אבל קורין אותו בדילוג. מדקאמר: ראש חדש איקרי מועד לימא — משמע דסובר דאין אומרין בראש חדש כלל. וכן הא דקאמר: מאי שנא בחג דאמרינן ובפסח דלא אמרינן — משמע דאין חובה לאומרו כלל בראש חדש ובפסח. וכן משמע בהך דמסכת תענית (כח,ב): רב איקלע לבבל חזיינהו דקרו הלילא בראש חדש, קסבר לאפוקינהו, כיון דשמע דקמדלגי, אמר: מנהג אבותיהם בידיהם — משמע שרב היה סבור שלא היו אומרים אותו כלל. ואם כן, ודאי מה שאנו אומרים אותו — אינו אלא מנהג בעלמא, ואינו חובה כמו בשמונה עשר ימים. ומכל מקום אומר רבינו תם דצריך לברך עליו, דכך משמע הך דסבר לאפוקינהו (דכיון) שמברכין עליו. דאם לא כן, מיד שראה רב שלא ברכו לפניו — מיד היה יכול להבין שלא היה חובה,

אלא

ערכין. פרק שני – אין נערכין דף י עמוד ב – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)"

תוספות

אלא מנהג. אלא שמע מינה שברכו. וכן משמע מהך דריש פרק שני דברכות (יד,ב), דקאמר רבא: הילכתא שמונה עשר ימים שהיחיד גומר בהן ההלל, בין פרק לפרק — פוסק, באמצע הפרק — אינו פוסק. ימים שאין היחיד גומר בהן ההלל — אפילו באמצע הפרק פוסק. ואם אין מברכין עליו, מאי הפסקה איכא בדבר? ותו, מפני רשות נמי יפסיק. ועד כאן לא איבעיא ליה אלא מפני היראה ומפני הכבוד! ולא דמי להאי דקאמר פרק "לולב וערבה" (סוכה מד,ב) אמנהגא לא מברכינן — הני מילי טלטול דמנהג, כמו ערבה, אבל אקריאה דמנהג מברכין שפיר. והא דקאמר התם בפרק רביעי דתענית (כח,ב) תנא: יחיד לא יתחיל, ואם התחיל גומר. פירוש: יחיד אין צריך להתחיל, ואם התחיל גומר ובדילוג. משמע דציבור חייבין — היינו ממנהג בעלמא. וקצת קשה: רב דסבר לאפסוקינהו — התניא הכא דציבור חייבין לקרותו, וגם יחיד נמי גומר כשהתחיל! ורבינו חננאל פירש: יחיד לא יתחיל בברכה, ואם התחיל בברכה גומר. ומכל מקום נקוט (דרבינו שמשון) [דרבינו תם] ביידך, דטוב לברך ליחיד נמי בתחילה. דנהי דודאי אין מחוייב לאמרו, מכל מקום מאחר שמזקיק עצמו לכך — אין זה ברכה לבטלה. כמו שהנשים מברכות על נטילת לולב שאינו לבטלה, אף על פי דפטורות, מכל מקום הם רשאות ליטלו, ואין זה ברכה לבטלה. פסק. **אמרו** מלאכי השרת מפני מה אין ישראל אומרים שירה לפניך בראש השנה וביום הכיפורים — אבל לא קאמר: מפני מה אין אנו אומרים שירה. משמע שמלאכי השרת אומרים שירה. ולכך אומר רבינו יצחק, דבראש השנה וביום הכיפורים אין לדלג "והחיות ישוררו וכרובים יפארו". [שייך למשנה בעמוד הקודם] **אין** פוחתין מעשרים ואחת תקיעות במקדש בכל יום — ומפרש בסוכה (נג,ב): שלשה לפתיחת שערים, ותשע לתמיד של שחר. שהיו הלוים אומרים שירה בשעת נסכים, והיה בו שלשה פרקים, לכל פרק תקעו והריעו ותקעו.

[שייך למשנה בעמוד הקודם] **ולא** מוסיפין על ששה — פירש רש"י: לא איתפרשי טעמא אין פוחתין משני חלילים. ולא מוסיפין על שנים עשר — כנגד שנים עשר יום שחליל מכה.

[שייך למשנה בעמוד הקודם] **[אין]** פוחתין משנים עשר לוים העומדין על הדוכן — בכל יום כשאומרים שירה. שנים לנבלים, ותשעה כינורות, וצלצל — הרי שנים עשר. ושתי חצוצרות כהנים תוקעים בהן ולא לוים. והכי תנן פרק בתרא דתמיד (לג,ב): ושני כהנים עומדים על שולחן החלבים, ושתי חצוצרות בידם. ולא חש התם למתני כינורים וחלילים — לפי שלא היו בכהנים אלא בלוים. וקצת קשה, דקתני התם: ודקיש בן ארזא בצילצל! ותירץ, דחדא מינייהו נקט. **ועליהם** אמר דוד נחושת שמוציא בהם.

רש"י

ימי החג חלוקין בקרבנותיהם — דפרי החג מתמעטין והולכין. **ראש חדש איקרי מועד** — דכתיב (איכה א): "קרא עלי מועד", ובפרק רביעי דמסכת תענית (כט,א): תמוז דההוא שתא מלויי מליזה, דכתיב: "קרא עלי מועד". **השיר** — הלל. **מקודש** — בעשיית מלאכה. **קרייתה** — קריאת המגילה. **דחלי קליה** — מתוק קולו לשמועו. **חלק** — קלוף. **דק** — טינב"ש, גילדו דקה. **צלצל** — שני כלים מכין זה על גבי זה, וקולם דקה, וקורין להן צנב"ש. **מפטמת את הבשמים** — שבה היו כותשין סממני הקטרת. והיה קולה צלול, ומפטמת הבשמים יפה ונותנת בהן ריח, כדאמרינן בברייתות (ו,ב): השוחק אומר "היטב הדק, הדק היטב", שהקול יפה לבשמים. **שני כלים** — צלצל ומכתשת נחושת. **ממורט** — דק, שיכולין לקפלו. ממורק — קלל, לויישנ"ט. **שניים** — שני צלצלים ושני מכתשות. **בכאיסר** — פי המעיין שהוא נובע שם רחב כאיסר. **אל יתהלל חכם** — שחכמתו אינה אלא מקלקלת, לפי שכלי מקדש ראשון על פי הגבורה נעשו, דכתיב (דברי הימים א כח): "הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל כל מלאכת התבנית". **הרדוולים טבלא גורנדנא** — זוג ועינבל, שקורים אישקליט"א. **ומערבב את הנעימה** — כשהיה קול זה מסיים. **מגריפה** — שבה גורפין את דשן המזבח, ופירש"ל, והוא כעין כף.

עשרה

כָּל יוֹמָא? דְּחַג - חֲלוּקִין בְּקָרְבְּנוֹתֵיהֶן, דְּפֶסַח - אֵין חֲלוּקִין בְּקָרְבְּנוֹתֵיהֶן. - שַׁבָּת דַּחֲלוּקָה בְּקָרְבְּנוֹתֶיהָ לֵימָא? - לָא אִיקְרֵי "מוֹעֵד". - רֹאשׁ חוֹדֶשׁ דְּאִיקְרֵי "מוֹעֵד" לֵימָא? - לָא אִיקְדֵּישׁ בַּעֲשַׂיַּת מְלָאכָה, דִּכְתִיב: "הַשִּׁיר יִהְיֶה לָכֶם כְּלֵיל הִתְקַדֵּשׁ חָג", לַיְלָה הַמְקוּדָּשׁ לֶחָג טָעוּן שִׁירָה, וְשֶׁאֵין מְקוּדָּשׁ לֶחָג אֵין טָעוּן שִׁירָה. - רֹאשׁ הַשָּׁנָה וְיוֹם הַכִּפּוּרִים, דְּאִיקְרוּ "מוֹעֵד" וְאִיקְדֵּישׁ בַּעֲשַׂיַּת מְלָאכָה, לֵימָא! - מִשּׁוּם דְּרַבִּי אַבָּהוּ, דְּאָמַר רַבִּי אַבָּהוּ, אָמְרוּ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, מִפְּנֵי מָה אֵין יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים שִׁירָה לְפָנֶיךָ בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה וּבְיוֹם הַכִּפּוּרִים? אָמַר לָהֶן: אֶפְשָׁר, מֶלֶךְ יוֹשֵׁב עַל כִּסֵּא הַדִּין, וְסִפְרֵי חַיִּים וְסִפְרֵי מֵתִים פְּתוּחִין לְפָנָיו, וְיִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים שִׁירָה לְפָנַי? - וְהָא חֲנוּכָּה דְּלָא הָכִי וְלָא הָכִי, וְקָאָמַר! - מִשּׁוּם נִיסָּא. - פּוּרִים דְּאִיכָּא נִיסָּא לֵימָא! אָמַר רַבִּי יִצְחָק: לְפִי שֶׁאֵין אוֹמְרִים שִׁירָה עַל נֵס שֶׁבְּחוּצָה לָאָרֶץ. מַתְקִיף לָהּ רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק:

וַהֲרֵי יְצִיאַת מִצְרַיִם, דְּנֵס שֶׁבְּחוּצָה לָאָרֶץ הוּא, וְאָמְרִינַן הַלֵּל! - כִּדְתַנְיָא: עַד שֶׁלֹּא נִכְנְסוּ יִשְׂרָאֵל לָאָרֶץ - הוּכְשְׁרוּ כָּל הָאֲרָצוֹת לוֹמַר שִׁירָה, מִשֶּׁנִּכְנְסוּ לָאָרֶץ - לֹא הוּכְשְׁרוּ כָּל אֲרָצוֹת לוֹמַר שִׁירָה. רַב נַחְמָן אָמַר: קְרֵיתָהּ זוֹ הִיא הַלֵּילָא. רָבָא אָמַר: בִּשְׁלָמָא הָתָם, "הַלְּלוּ עַבְדֵי ה'" - וְלֹא עַבְדֵי פַּרְעֹה, הָכָא, הַלְּלוּ עַבְדֵי ה' - וְלֹא עַבְדֵי אַחֲשְׁוֵרוֹשׁ? אַכַּתִּי עַבְדֵי אַחֲשְׁוֵרוֹשׁ אֲנַן! וּלְרַב נַחְמָן דְּאָמַר: קְרֵיתָהּ זוֹ הִיא הַלֵּילָא, הָתַנְיָא: מִשֶּׁנִּכְנְסוּ לָאָרֶץ - לֹא הוּכְשְׁרוּ כָּל אֲרָצוֹת לוֹמַר שִׁירָה! - כֵּיוָן שֶׁגָּלוּ חָזְרוּ לְהֵיתִירָן הָרִאשׁוֹן. "לֹא הָיָה מַכָּה בְּאַבּוּב שֶׁל נְחוֹשֶׁת" וכו'. פָּתַח בְּחָלִיל וּמְסַיֵּים בְּאַבּוּב! אָמַר רַב פַּפָּא: הַיְינוּ חָלִיל הַיְינוּ אַבּוּב, וְאַמַּאי קְרֵי לֵיהּ חָלִיל? דַּחֲלִי קָלֵיהּ. תָּנוּ רַבָּנַן: אַבּוּב הָיָה בַּמִּקְדָּשׁ, חָלָק הָיָה, דַּק הָיָה, שֶׁל קָנֶה הָיָה, וּמִימוֹת מֹשֶׁה הָיָה. צִוָּה הַמֶּלֶךְ וְצִיפּוּהוּ זָהָב, וְלֹא הָיָה קוֹלוֹ עָרֵב, נְטָלוּ אֶת צִפּוּיוֹ וְהָיָה קוֹלוֹ עָרֵב כְּמוֹת שֶׁהָיָה. צִלְצוּל הָיָה בַּמִּקְדָּשׁ, שֶׁל נְחוֹשֶׁת הָיָה, וְהָיָה קוֹלוֹ עָרֵב, וְנִפְגַּם, וְשָׁלְחוּ חֲכָמִים וְהֵבִיאוּ אוּמָנִין מֵאַלֶכְסַנְדְּרִיָּא שֶׁל מִצְרַיִם וְתִקְּנוּהוּ, וְלֹא הָיָה קוֹלוֹ עָרֵב, נְטָלוּ אֶת תִּיקוּנוֹ וְהָיָה קוֹלוֹ עָרֵב כְּמוֹת שֶׁהָיָה. מַכְּתֶשֶׁת הָיְתָה בַּמִּקְדָּשׁ, שֶׁל נְחוֹשֶׁת הָיְתָה, וּמִימוֹת מֹשֶׁה הָיְתָה, וְהָיְתָה מְפַטֶּמֶת אֶת הַבְּשָׂמִים. נִתְפַּגְּמָה, וְהֵבִיאוּ אוּמָנִין מֵאַלֶכְסַנְדְּרִיָּא שֶׁל מִצְרַיִם וְתִקְּנוּהָ, וְלֹא הָיְתָה מְפַטֶּמֶת כְּמוֹ שֶׁהָיְתָה, נְטָלוּ אֶת תִּיקוּנָהּ וְהָיְתָה מְפַטֶּמֶת כְּמוֹ שֶׁהָיְתָה. אֵלּוּ שְׁנֵי כֵלִים נִשְׁתַּיְּרוּ מִמִּקְדָּשׁ רִאשׁוֹן, וְנִתְפַּגְּמוּ וְלֹא הָיָה לָהֶם אֲרוּכָה, וַעֲלֵיהֶם אָמַר דָּוִד: "נְחוֹשֶׁת מְמוֹרָט", "נְחוֹשֶׁת מְמוֹרָק", וַעֲלֵיהֶם הוּא אוֹמֵר: "וּכְלֵי נְחֹשֶׁת מֻצְהָב שְׁנַיִם חֲמוּדוֹת מִזָּהָב". רַב וּשְׁמוּאֵל, חַד אָמַר: כָּל אֶחָד וְאֶחָד שָׁקוּל כְּשְׁנַיִם שֶׁל זָהָב, וְחַד אָמַר: שְׁנֵיהֶם שְׁקוּלִין כְּאֶחָד שֶׁל זָהָב. תָּנֵי רַב יוֹסֵף: שְׁנֵיהֶם שְׁקוּלִין כְּאֶחָד שֶׁל זָהָב. תַּנְיָא, רַבִּי נָתָן אוֹמֵר: שְׁנַיִם הָיוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: שְׁנַיִם, אַל תִּיקְרֵי "שְׁנַיִם", אֶלָּא: "שְׁנַיִּים". תָּנֵי רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל: שִׁילּוֹחַ הָיָה מִקְּלֵחַ מַיִם בְּכָאיסָר, צִוָּה הַמֶּלֶךְ וְהִרְחִיבוּהוּ כְּדֵי שֶׁיִּתְרַבּוּ מֵימָיו, וְנִתְמַעֲטוּ, וְחָזְרוּ וּמִיעֲטוּהוּ, וְהָיָה מִקְּלֵחַ מַיִם. לְקַיֵּים מַה שֶּׁנֶּאֱמַר: "אַל יִתְהַלֵּל חָכָם בְּחָכְמָתוֹ וְאַל יִתְהַלֵּל גִּבּוֹר בִּגְבוּרָתוֹ". וְכֵן הָיָה רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: הָרִדּוּלִים לֹא הָיָה בַּמִּקְדָּשׁ. מַאי הָרִדּוּלִים? אָמַר אַבָּיֵי: טַבְלָא גּוּרְגְּדָנָא, מִפְּנֵי שֶׁקּוֹלוֹ עָרֵב וּמְעָרְבֵב אֶת הַנְּעִימָה. אָמַר רָבָא בַּר שֵׁילָא אָמַר רַב מַתְּנָה אָמַר שְׁמוּאֵל: מַגְרֵיפָה הָיְתָה בַּמִּקְדָּשׁ,

עשרה

מיהו קשה, דהאי קרא בעלמא במלכים דכתיב: "נחשת ממורטו", ובדברי הימים (ב ד) כתיב: "נחשת מרוק". ומאי קאמר "ועליהם אמר דוד"? ונראה לרבינו יצחק, דהכי גרסינן: ועליהם אמר קרא "נחשת ממורט נחושת (ממורק) [מרוקן]". **הרדוולים** — בסמ"ך גריס רש"י. ונראה לרבי: "הרדוולים" במ"ם. וכן יש בבראשית רבה: "ערדולין בעיר ומדינה נהפכה". פירוש: "ערדולין" כמו "הרדוולין", והם מיני כלי זמר, מ"מ מתחלפת בנו"ן. "הרדוולים" זהו תרגום של עוגב. **מגריפה** היתה במקדש — פירש בקונטרס: שגורפין בה הדשן. וקשה, דהא היתה כלי זמר! אלא נראה לפרש, דשני מיני מגריפות היו, אחת לדשן ואחת של שיר.

כָּל יוֹמָא אלא רק ביום טוב ראשון. מבארת הגמרא: **דְּחָג** – ימי חג הסוכות **חֲלוּקִין בְּקָרְבְּנוֹתֵיהֶן** זה מזה, שהפרים שמקריבים בקרבן היום מתמעטים והולכים, ביום הראשון מקריבים ארבעה עשר פרים, ביום השני שלשה עשר וכן הלאה, וכל יום נחשב כחג בפני עצמו, ולכן אומרים בכל יום הלל שלם, אבל **דְּפֶסַח אֵין חֲלוּקִין בְּקָרְבְּנוֹתֵיהֶן** זה מזה, ולכן אומרים הלל שלם רק ביום טוב הראשון.

הגמרא דנה בשאר הימים שאין קוראים בהם את ההלל [והשלם]. שואלת הגמרא: אם קרבן המיוחד לאותו היום הוא הגורם לאמירת ההלל, אזי **שַׁבָּת דַּחֲלוּקָה בְּקָרְבְּנוֹתֶיהָ** משאר ימות השבוע, שיש בה קרבן מוסף, **לֵימָא** – יאמרו בה את ההלל. מיישבת הגמרא: **לֹא אִיקְּרֵי מוֹעֵד** – אין שבת קרויה 'מועד', ולכן אין אומרים בה הלל.

שואלת הגמרא: **וּרְאֹשׁ חוֹדֶשׁ דְּאִיקְּרֵי 'מוֹעֵד'** כפי שכתוב באיכה (א טו) 'קָרָא עָלַי מוֹעֵד', וכוונת הכתוב על ראש חודש, **לֵימָא.** מיישבת הגמרא: ראש חודש **לֹא אִיקְּדִישׁ בַּעֲשַׂיַּת מְלָאכָה** – לא נתקדש באיסור עשיית מלאכה, ורק ימים שנתקדשו באיסור מלאכה אומרים בהם את ההלל, **דִּכְתִיב** (ישעיה ל כט) בנבואת ישעיה על הגאולה, 'הַשִּׁיר יִהְיֶה לָכֶם כְּלֵיל הִתְקַדֵּשׁ חָג' – היום שבו תגאלו יהיה לכם יום של שירה והלל כמו ב'ליל התקדש חג', שהוא ליל חג הפסח שאומרים בו הלל. ומלשון 'התקדש' משמע שלֵילָה **הַמְקוּדָּשׁ לֶחָג** – שנתקדש באיסור עשיית מלאכה וכגון ליל פסח ראשון, **טָעוּן שִׁירָה** – צריך לומר בו את ההלל, ולילה **שֶׁאֵין מְקוּדָּשׁ לֶחָג** באיסור מלאכה, **אֵין טָעוּן שִׁירָה**, ולכן אף שראש חודש נקרא 'מועד' אין לומר בו הלל.

שואלת הגמרא: **וּרְאֹשׁ הַשָּׁנָה וְיוֹם הַכִּיפּוּרִים** דְּגם **אִיקְּרוּ מוֹעֵד** בתורה וְגם **אִיקְּדּוּשׁ בַּעֲשַׂיַּת מְלָאכָה, לֵימָא.** מיישבת הגמרא: אין אומרים בהם את ההלל **מִשּׁוּם** דְּרַבִּי אֲבָהוּ, **דְּאָמַר רַבִּי אֲבָהוּ, אָמְרוּ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת לְפָנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, מִפְּנֵי מָה אֵין יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים שִׁירָה** [–הלל] **לְפָנֶיךָ בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה וּבְיוֹם הַכִּפּוּרִים, אָמַר לָהֶן** הקב"ה, **וּכִי אֶפְשָׁר** שמֶלֶךְ מלכי המלכים הקב"ה **יוֹשֵׁב עַל כִּסֵּא הַדִּין וְסִפְרֵי חַיִּים וְסִפְרֵי מֵתִים פְּתוּחִין לְפָנָיו, וְיִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים שִׁירָה לְפָנַי,** שאין אלו ימי הלל ושמחה, אלא ימי יראה ופחד, ואין ראוי לומר בהם הלל.

מקשה הגמרא על מה שהסיקה לעיל שאין אומרים את ההלל אלא בימים הנקראים 'מועד' ואסורים במלאכה: **וְהָא חֲנוּכָּה, דְּלֹא הָכִי** – שלא נקרא מועד בתורה, **וְלֹא הָכִי** – וגם לא התקדש באיסור מלאכה, **וְקָאָמַר** – ואף על פי כן אומרים בו את ההלל. מיישבת הגמרא: מה שאומרים בו את ההלל הוא **מִשּׁוּם נִיסָּא** – הלל והודאה על הנס שנעשה בו, ואין זה מצד 'מועד' כמו בשאר המועדים.

שואלת הגמרא: **פּוּרִים דְּאִיכָּא נִיסָּא** – שנעשה בו נס, **לֵימָא,** אף שאינו מועד, וכמו בחנוכה. מיישבת הגמרא: **אָמַר רַבִּי יִצְחָק,** אין אומרים הלל בפורים, **לְפִי שֶׁאֵין אוֹמְרִים שִׁירָה** [–הלל] **עַל נֵס שֶׁאירע בְּחוּצָה לָאָרֶץ,** ונס פורים היה בחוץ לארץ.

מַתְקִיף לָהּ רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק, וַהֲרֵי יְצִיאַת מִצְרַיִם, דְּנֵס שֶׁאירע **בְּחוּצָה לָאָרֶץ הוּא, וְאָמְרִינַן הַלֵּל** על נס זה. מתרצת הגמרא: שונה יציאת מצרים משאר ניסים שאירעו בחוצה לארץ, **כְּדְתַנְיָא, עַד שֶׁלֹּא נִכְנְסוּ** – קודם שנכנסו **יִשְׂרָאֵל לָאָרֶץ, הוּכְשְׁרוּ כָּל הָאֲרָצוֹת לוֹמַר שִׁירָה** על נס שאירע בהם, אבל **מִשֶּׁנִּכְנְסוּ** ישראל **לָאָרֶץ, לֹא הוּכְשְׁרוּ כָּל אֲרָצוֹת לוֹמַר שִׁירָה** על נס שאירע בהם, אלא על ניסים שאירעו בארץ ישראל בלבד, ולכן נס יציאת מצרים שקדם לכניסה לארץ ישראל אומרים עליו הלל, ונס פורים שהיה לאחר שנכנסו לארץ ישראל אין אומרים עליו הלל.

תירוץ נוסף: **רַב נַחְמָן אָמַר,** אומרים הלל על נס שנעשה בחוץ לארץ, ומה שאין אומרים הלל בפורים הוא משום שקְרָיָיתָהּ של המגילה שנאמרו בה כל פרטי הנס, **זוֹ הִיא הַלֵּילָא** – זו היא אמירת ההלל וההודאה על הנס שאירע.

רבא מחלק חילוק אחר בין פסח לפורים אף ששניהם נעשו בחוץ לארץ: **רָבָא אָמַר, כִּשְׁלָמָא הָתָם** – בפסח, אפשר לומר הלל לפי שאנו אומרים בהלל 'הַלְּלוּ עַבְדֵי ה'' (תהילים קיג א), ובמשמעו 'וְלֹא עַבְדֵי פַרְעֹה', שיש בכך הודאה ושבח שאין אנו עבדי פרעה, אבל **הָכָא** – בפורים, אין אנו יכולים לומר את ההלל על הנס, שאם היינו אומרים 'הַלְּלוּ עַבְדֵי ה'', ובמשמעו 'וְלֹא עַבְדֵי אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ', לא נכון היה הדבר, שהרי **אַכַּתִּי עַבְדֵי אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ אֲנַן** – עדיין עבדי אחשורוש אנחנו, כלומר, הנס לא הוציאם לחירות, אלא רק נגאלו ממיתה לחיים.

שואלת הגמרא: **וּלְרַב נַחְמָן דְּאָמַר** שהטעם שאין אומרים הלל בפורים הוא לפי שקְרָיָיתָהּ זוֹ **הִיא הַלֵּילָא,** ובאמת אומרים הלל על נס שבחוצה לארץ, **הָתַנְיָא, שֶׁמִּשֶּׁנִּכְנְסוּ** ישראל **לָאָרֶץ לֹא הוּכְשְׁרוּ כָּל אֲרָצוֹת לוֹמַר שִׁירָה** על נס שאירע בהם. מתרצת הגמרא: זהו כל זמן שישראל על אדמתם, אבל **כֵּיוָן שֶׁגָּלוּ** מארץ ישראל לבבל **חָזְרוּ לְהֶיתֵּירָן הָרִאשׁוֹן** שאומרים הלל גם על ניסים שנעשו בשאר הארצות, ונס פורים היה בגלות בבל, והיה צריך לומר בו הלל, ומה שאין אומרים הוא מצד שקריאתה זו הילולה.

שנינו במשנה: המנגן בחליל **לֹא הָיָה מַכֶּה בְּאַבּוּב** שֶׁל **נְחוֹשֶׁת וכו'.** תמהה הגמרא: **פָּתַח** התנא דבריו **בְּחָלִיל,** שאמר 'אין פוחתין משני חלילין' **וּמְסַיֵּים** דבריו **בְּאַבּוּב,** שאומר 'לא היה מכה באבוב'. מיישבת הגמרא: **אָמַר רַב פַּפָּא, הַיְינוּ חָלִיל הַיְינוּ אַבּוּב** – חליל ואבוב הם דבר אחד, **וְאַמַּאי קָרֵי לֵיהּ** התנא לאבוב **חָלִיל,** משום **דְּחֲלֵי קָלֵיהּ** – שקולו מתוק וערב לשמיעה, ומלשון זו נקרא חליל.

הגמרא מביאה דברים שנאמרו לגבי כלי הנגינה במקדש: **תָּנוּ רַבָּנָן, אַבּוּב הָיָה בַּמִּקְדָּשׁ, חָלָק הָיָה, דַּק הָיָה** בדפנותיו, **וְשֶׁל קָנֶה הָיָה** – מעץ חלול. ואותו חליל **מִימוֹת מֹשֶׁה** רבינו **הָיָה,** והיה קול נגינתו ערב. **צִוָּה הַמֶּלֶךְ, וְצִיפּוּהוּ** [–את החליל] **זָהָב, וְלֹא הָיָה קוֹלוֹ עָרֵב** כבתחילה, **נָטְלוּ אֶת צִפּוּיוֹ, וְהָיָה קוֹלוֹ עָרֵב כְּמוֹת שֶׁהָיָה** קודם שציפוהו.

וכן **צִלְצוּל** [–מצלתיים] **הָיָה בַּמִּקְדָּשׁ, וְשֶׁל נְחוֹשֶׁת הָיָה, וְהָיָה קוֹלוֹ עָרֵב.** מעשה היה **וְנִפְגַּם, וְשָׁלְחוּ חֲכָמִים, וְהֵכִיאוּ אוּמָנִין מֵהֵיעִר אֲלֶכְסַנְדְּרִיָּא שֶׁל מִצְרַיִם, וְתִקְּנוּהוּ** האומנים, **וְלֹא הָיָה קוֹלוֹ עָרֵב** כבתחילה. **נָטְלוּ אֶת תִּיקוּנוֹ, וְהָיָה קוֹלוֹ עָרֵב כְּמוֹת שֶׁהָיָה.**

וכן **מַכְתֶּשֶׁת הָיְתָה בַּמִּקְדָּשׁ, וְשֶׁל נְחוֹשֶׁת הָיְתָה, וּמִימוֹת מֹשֶׁה הָיְתָה, וְהָיְתָה מְפַטֶּמֶת אֶת הַבְּשָׂמִים** – היו כותשים בה את הסממנים לקטורת, והיתה משמיעה בעבודתה קול צלול, ועל ידי הקול היתה מפטמת ומשביחה את הבשמים ונותנת בהם ריח, שהקול משביח את הבשמים. מעשה היה **וְנִתְפַּגְּמָה** אותה מכתשת, **וְהֵכִיאוּ אוּמָנִין מֵאֲלֶכְסַנְדְּרִיָּא שֶׁל מִצְרַיִם, וְתִיקְּנוּהָ, וְלֹא הָיְתָה מְפַטֶּמֶת כְּמוֹ שֶׁהָיְתָה** – שלא היתה נותנת קולה כבתחילה. **נָטְלוּ אֶת תִּיקוּנָהּ וְהָיְתָה מְפַטֶּמֶת כְּמוֹ שֶׁהָיְתָה.**

ממשיכה הברייתא בענין הצלצל והמכתשת: **אֵלּוּ שְׁנֵי הַכֵּלִים, נִשְׁתַּיְּרוּ מִמִּקְדַּשׁ רִאשׁוֹן** – ממשכן העדות, **וְנִתְפַּגְּמוּ, וְלֹא הָיָה לָהֶם אֲרוּכָה** – מרפא, **וַעֲלֵיהֶם** – על כלי נחושת המשובחים כיוצא באלו [הצלצל והמכתשת] **אָמַר דָּוִד** (מלכים א' ז מה), לגבי כלי המקדש שעשה שלמה המלך, והיו כמו הכלים שנעשו בימי משה למשכן העדות, 'וְאֵת כָּל הַכֵּלִים וגו' **נְחֹשֶׁת מְמוֹרָט'** – כל הכלים נעשו מנחושת דק מאד. וכן נאמר (דה"י ב' ד טז)

המשך בעמוד יג

וְעֲשָׂרָה נְקָבִים הָיוּ בָהּ, כלומר בקת שלה, ובכל נקב היה נעוץ קנה, **וְכָל אֶחָד וְאֶחָד** מן הקנים היה **מוֹצִיא עֲשָׂרָה מִינֵי זֶמֶר,** שהיו בכל קנה עשרה נקבים וכל נקב משמיע קול אחר, **נִמְצֵאת כּוּלָּהּ מוֹצִיאָה מֵאָה מִינֵי זֶמֶר.**

הגמרא מביאה דעה אחרת במנין מיני הזמר שיצאו מהמגריפה: **בְּמַתְנִיתָא תָּנָא** לגבי המגריפה, **הִיא** – אורכה **אַמָּה וְגָבוֹהַּ** – וגובהה **אַמָּה, וְקָתָא** – והקת שלה **יוֹצֵא הֵימֶנָּה, וַעֲשָׂרָה נְקָבִים הָיוּ בָהּ,** ובכל נקב היה נעוץ קנה **וְכָל אֶחָד מוֹצִיא מֵאָה מִינֵי זֶמֶר,** שבכל קנה היו מאה נקבים וכל אחד מהם מוציא קול אחר, **נִמְצֵאת כּוּלָּהּ מוֹצִיאָה אֶלֶף מִינֵי זֶמֶר.**

אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק, וְסִימָנְךָ – אם תבוא ליתן סימן בדבר, לזכור מידהו הסובר שהיו בה מאה מיני זמר ומידהו הסובר שהיו בה אלף, **מַתְנִיתָא גּוּזְמָא** – דרך המשניות והברייתות לומר על דרך ההגזמה, ויש בכך סימן שהמשנה היא האומרת שהיו במגריפה אלף מיני זמר, שזה בדרך הגזמה.

שנינו במשנה: **וְעַבְדֵי כֹּהֲנִים הָיוּ כוּ',** המנגנים בכלי הזמר במקדש לשיטת רבי מאיר, ורבי יוסי אומר לא היו בהם עבדים אלא ישראלים מיוחסים היו, ורבי חנינא בן אנטיגנוס אומר שלוים היו. מבררת הגמרא: **לֵימָא בְּהָא קָמִיפַּלְגִי, דְּמַאן דְּאָמַר** – רבי מאיר שאומר **שֶׁעֲבָדִים הָיוּ** מנגנים במקדש **קָסָבַר שֶׁעִיקַּר** מצות **הַשִּׁירָה** על קרבן ציבור היא **בַּפֶּה,** וצריכה להיעשות על ידי הלוים שהרי היא עבודתם, **וְהַנִּיגּוּן בִּכְלִי** בזמן השירה **לְכַסּוּמֵי קָלָא הוּא דַּעֲבִידָא** – להנעים את הקול בנגינתו הוא נעשה, ואינו עבודה, שאינו מעיקר מצות השירה, ולכן יכול להיעשות גם שלא על ידי לוים ואף על ידי עבדים. **וּמַאן דְּאָמַר** – רבי חנינא בן אנטיגנוס שאומר **שֶׁלְּוִיִּם הָיוּ** מנגנים במקדש, **קָסָבַר עִיקַּר שִׁירָה בִּכְלִי** – מעיקר מצות השירה שינגנו עימה בכלי זמר, וכמו השירה, צריכה להיעשות על ידי הלוים.

מקשה הגמרא: **וְתִסְבְּרָא** – וכי סבור אתה שבזה חולקים, אם כן **רַבִּי יוֹסֵי** שאמר במשנה שישראלים מיוחסים היו מנגנים במקדש, **מַאי קָסָבַר, אִי קָסָבַר שֶׁעִיקַּר שִׁירָה בַּפֶּה עֲבָדִים סַגְּיָא** – די בכך שינגנו עבדים. **וְאִי קָסָבַר שֶׁעִיקַּר שִׁירָה בִּכְלִי** אם כן **לְוִיִּם בָּעֵינַן.**

ולכן מבארת הגמרא: **לְעוֹלָם קָסָבַר** רבי יוסי, וכן רבי מאיר ורבי חנינא בן אנטיגנוס, **שֶׁעִיקַּר שִׁירָה בַּפֶּה** ומעיקר הדין אין צריך לוים לכלי זמר, **וְהָכָא, בְּמַעֲלִין מִדּוּכָן לְיוֹחֲסִין וּלְמַעֲשְׂרוֹת קָמִיפַּלְגִי.** ומבארת הגמרא: **מַאן דְּאָמַר עֲבָדִים הָיוּ, קָסָבַר אֵין מַעֲלִין מִדּוּכָן לֹא לְיוֹחֲסִין וְלֹא לְמַעֲשְׂרוֹת** – הרואה אדם שמנגן על הדוכן עם הלוים, אין ראיה שמיוחס הוא וכשר לכהונה, ואין ראיה שלוי הוא, שאין לו לסמוך על כך ליתן לו מעשר ראשון. ולכן לא נזהרו שלא להעלות לשם ישראלים או עבדים, כיון שאין חשש שיחשבו שמיוחסים או לוים הם. **וּמַאן דְּאָמַר לְוִיִּם הָיוּ, קָסָבַר מַעֲלִין מִדּוּכָן בֵּין לְעִנְיַן יוֹחֲסִין** – שהעומד על הדוכן לנגן בחזקת מיוחס הוא וכשר לכהונה, **וּבֵין לְעִנְיַן מַעֲשְׂרוֹת** – וודאי לוי הוא ואפשר ליתן לו מעשר ראשון, ולכן לא היו מעלים אלא לוים. **וּלְמַאן דְּאָמַר יִשְׂרְאֵלִים הָיוּ, קָסָבַר מַעֲלִין מִדּוּכָן לְיוֹחֲסִין,** ולכן לא היו מעלים עבדים לנגן, **וְלֹא לְמַעֲשְׂרוֹת,** ולכן היו מעלים ישראלים לנגן.

הגמרא ממשיכה בענין השיר במקדש: **תָּנוּ רַבָּנַן, הַשִּׁיר** ששרים בשעת ניסוך הנסכים, **מְעַכֵּב אֶת הַקָּרְבָּן** – בלא השירה אין זה ניסוך, **דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים** השיר **אֵינוֹ מְעַכֵּב** את ניסוך נסכי הקרבן.

מבררת הגמרא: **מַאי טַעְמֵיהּ דְּרַבִּי מֵאִיר** שסובר שהשיר מעכב את הקרבן. מבארת הגמרא: **דְּאָמַר קְרָא** (במדבר ח יט) בענין הפרשת הלוים לעבודת בית המקדש, 'וְאֶתְּנָה אֶת הַלְוִיִּם, נְתוּנִים לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וגו' וּלְכַפֵּר עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל'. הוזכרו בפסוק אחד, הלוים, שתפקידם בבית המקדש הוא לשיר, עם הכפרה הבאה מן הקרבנות ונעשית על ידי הכהנים. ובא הכתוב להקיש כפרה לשירה, **מַה כַּפָּרָה** [דהיינו זריקת דם הקרבן] **מְעַכֶּבֶת,** ובלעדיה אין ערך לקרבן, **אַף שִׁירָה** [שהיא עבודת הלוים] **מְעַכֶּבֶת,** ובלא שיר אין ניסוך.

שואלת הגמרא: **וְרַבָּנַן** – מה יענו על היקש זה. מבארת הגמרא: **הַהוּא** – ההיקש בא **לְאִידָךְ דְּרַבִּי אֶלְעָזָר** – לדין אחר שאומר רבי אלעזר, **דְּאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר,** הוקשה כפרה לשירה ללמדנו **מַה כַּפָּרָה בַּיּוֹם,** שאין הקרבנות קרבים אלא ביום **אַף שִׁירָה בַּיּוֹם** – אין שרים על הנסכים אלא כשבאים ביום.

הגמרא להלן מבררת מדוע המקור לשירת הלוים במקדש מן התורה: **אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל מִנַּיִן** לומדים **לְעִיקַּר** מצות **שִׁירָה** של הלוים במקדש **מִן הַתּוֹרָה.** ומבאר: **שֶׁנֶּאֱמַר** (דברים יח ו – ז) 'וְכִי יָבֹא הַלֵּוִי מֵאַחַד שְׁעָרֶיךָ וגו' **וְשֵׁרֵת בְּשֵׁם ה' אֱלֹהָיו, כְּכָל אֶחָיו הַלְּוִיִּם הָעֹמְדִים שָׁם לִפְנֵי ה' אֵיזֶהוּ שֵׁירוּת שֶׁכֻּלָּם,** כלומר, שמזכירים בו שם שמים, **הֱוֵי אוֹמֵר זֶה שִׁירָה,** שאומרים הלוים בשירתם מזמורים שמוזכר בהם שם שמים, ומכאן לשירת הלוים במקדש.

שואלת הגמרא: **וְאֵימָא** – ושמא נאמר שאין זה מלמד על שירת הלוים אלא על **נְשִׂיאוּת כַּפַּיִם** של הכהנים, והיא שירות בשם, שגם בה מוזכר שם שמים. מיישבת הגמרא: אי אפשר לומר כן **מִדִּכְתִיב** (דברים י ח) לגבי הפרשת בני לוי 'לְשָׁרְתוֹ, וּלְבָרֵךְ בִּשְׁמוֹ' הרי ש'לשרתו' ו'לברך' [דהיינו ברכת כהנים] הם שני דברים, **מִכְּלָל דְּבִרְכַּת כֹּהֲנִים לָאו שִׁירוּת הִיא** אלא 'שירות' הוא דבר אחר, ובא ללמד על שירת הלוים.

רַב מַתְּנָה אָמַר, מֵהָכָא לומדים לשירת הלוים. שנאמר (דברים כח מז – מח) בפרשת הקללות, שאומר הקב"ה לישראל 'תַּחַת אֲשֶׁר לֹא עָבַדְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ בְּשִׂמְחָה וּבְטוּב לֵבָב, אֵיזוֹ הִיא עֲבוֹדָה שֶׁנַּעֲשֵׂית בְּשִׂמְחָה וּבְטוּב לֵבָב, הֱוֵי אוֹמֵר זֶה שִׁירָה,** שאין אדם שר שירה אלא מתוך שמחה וטוב לבב.

שואלת הגמרא: **וְאֵימָא** – ושמא נאמר, שאין הפסוק עוסק בשירת הלוים אלא **בְּדִבְרֵי תּוֹרָה,** ומשמעות הפסוק היא 'תחת אשר לא למדת תורה'. ולימוד התורה הוא 'עבודה שבשמחה' **דִּכְתִיב** (תהילים יט ט) **'פִּקּוּדֵי ה' יְשָׁרִים, מְשַׂמְּחֵי לֵב',** והיינו לימוד התורה. מיישבת הגמרא: אין הפסוק הולך על דברי תורה, לפי שדברי תורה 'מְשַׂמְּחֵי לֵב' אִיקְּרֵי, 'טוֹב' לֹא אִיקְּרֵי, ובפסוק נאמר 'ובטוב לבב'.

שואלת הגמרא: **וְאֵימָא** – ואולי, אין הפסוק עוסק בשירה אלא **בִּכּוּרִים,** ומשמעות הפסוק היא 'תחת אשר לא הבאת ביכורים', וביכורים הם 'עבודה שבשמחה' **דִּכְתִיב** (דברים כו יא) בפרשת הבאת הביכורים **'וְשָׂמַחְתָּ בְּכָל הַטּוֹב'.** מיישבת הגמרא: אמנם ביכורים 'טוֹב' אִיקְּרֵי אבל 'טוּב לֵבָב' כפי שהוזכר בפסוק, לֹא אִיקְּרֵי.

הגמרא מביאה עוד מדברי רב מתנה בענין השירה: **אָמַר רַב מַתָּנָה, מִנַּיִן לְבִיכּוּרִים שֶׁטְּעוּנִין שִׁירָה,** שהרי שנינו בביכורים (פ"ג מ"ד) שכשהיו מגיעים נושאי הביכורים לעזרה היו הלוים שרים המזמור 'אֲרוֹמִמְךָ ה' כִּי דִלִּיתָנִי' (תהילים ל). ומבאר: **אָתְיָא** – הוא נלמד על ידי גזירה שווה 'טוֹב' 'טוֹב' **מֵהָכָא,** שלגבי ביכורים נאמר 'וְשָׂמַחְתָּ בְּכָל הַטּוֹב', ולגבי שירה נאמר 'בְּשִׂמְחָה וּבְטוּב לֵבָב', ללמד שביכורים טעונים שירה.

מקשה הגמרא: **אִינִי** – האם כך הוא ששרים הלוים בעת הבאת הביכורים, **וְהָא אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן, מִנַּיִן שֶׁאֵין אוֹמְרִים שִׁירָה אֶלָּא עַל הַיַּיִן** – בשעת ניסוך היין. ומבאר: **שֶׁנֶּאֱמַר** (שופטים ט יג) **'וַתֹּאמֶר לָהֶם הַגֶּפֶן, הֶחָדַלְתִּי אֶת תִּירוֹשִׁי הַמְשַׂמֵּחַ אֱלֹהִים וַאֲנָשִׁים'** – האם אפסיק לתת את ייני שמשמח אלהים ואנשים. וטעון ביאור, **אִם אֲנָשִׁים מְשַׂמֵּחַ**

המשך בעמוד לה

רש"י

עשרה נקבים היו בה — ובכל נקב היה קנה אחד, ובכל קנה וקנה היו בו עשרה נקבים, ובכל נקב של קנה הוציא מין זמר, נמצאת כולה מוציאה מאה מיני זמר. **וסימניך** — שלא תטעה מי אמר מאה מי אמר אלף. **מתניתא גוזמא** — דרך משניות לשנות גוזמא, כגון הנך דאמר בשחיטת חולין בפרק "גיד הנשה" (צ,ב).

רבי יוסי — דאמור: ישראלים מיוחסים היו, מאי קסבר? אלא דכולי עלמא עיקר שירה בפה. **בין למעשרות** — דמחזקינן ליה בחזקת לוי. **ואתנה את הלוים** — ולוים משוררים הם. **שבשם** — שמזכירין בו שם שמים. **אין אדם שר שירה אלא מתוך שמחה וטוב לבב** — דכתיב (ישעיהו סה): "הנה עבדי ירונו מטוב לב". **אימא ביכורים** — והכי קאמר קרא: תחת אשר לא הבאת ביכורים. **מנין לביכורים שטעונין שירה** — שאומרים: "ארוממך ה' כי דליתני", כדתנן במסכת ביכורים (פרק ג משנה ד). **טוב טוב** — כתיב הכא: "בכל הטוב", וכתיב בשירה (דברים כח): "בשמחה ובטוב לבב". **פרי** — בביכורים כתיב (שם כו): "מראשית פרי". **הביא ענבים** — לעזרה לביכורים, ודרכן, מנין שיצא — תלמוד לומר: "אשר תביא מארצך", מכל מקום. **(ישור במשא) חזקיה אמר מהכא** — אשכחן שירת לוים מן התורה: "ישור במשא" — נשיאות קול בשיר. **בלוויטי** = שם חכם. **שירה** — צריך עבודת קרבן, שאינו נאמר אלא על היין של נסכי קרבן, כדכתיב (במדבר י): "ותקעתם בחצוצרות על עולותיכם". **צהלו מים** — יצהלו בשיר בית המקדש יותר מצהלת ים סוף. **מייתי לה מהכא** — לעיקר שירה מן התורה.

תוספות

לא דכולי עלמא עיקר שירה בפה — קשה: בפרק "החליל" (סוכה נא,א) קאמר דאי עיקר שירה בפה — אין שיר של קרבן נמי דחי שבת ויום טוב לעשותו בכלי. ואם כן, מתניתין דקתני: שנים עשר ימים החליל מכה, מני? ויש לומר: דודאי תנאי דמתניתין אית להו עיקר שירה בפה, אבל איכא תנא דרבי יוסי בר יהודה התם, דאמר דשיר בכלי (דקרבן) דחי שבת ויום טוב, ואתי רישא כוותיה. **השיר** מעבב הקרבן — קשה: דהא השיר בשעת ניסוך, והניסוך אין מעכבת הקרבן, דאדם מביא זבחו היום ונסכים מכאן עד ארבעה ימים (מנחות טו,ב)! ונראה לפרש: שיר מעכב את הקרבן — היינו ניסוך, שאם אין שירה אין ניסוך.

משמח לב איקרי טוב לא איקרי — ואם תאמר: והכתיב (משלי ד) "לקח טוב נתתי לכם", (תהלים קיט) "טוב לי תורת פיך"! ויש לומר, דהכי קאמר: משמח לב איקרי, טוב שסמוך (ללב) לשמחה ומשמעותו לשון שמחה, אי נמי, טוב הסמוך ללב — לא איקרי. ואם תאמר: והא כתיב (רות ג): "וייטב לבו", ופירש רש"י: שיש במדרש וייטב לבו בתלמוד תורה, והכי נמי דרשינן שבת (סג,ב) "ויטיבך לבך" על תלמוד תורה! ויש לומר: דלא כתיבי בהדיא. ולפי זה לא הוי אתי שפיר הא דמקשה: "ואימא ביכורים", דהא טוב סמוך ללב לא איקרו! ויש לומר: דהכא נמי משני, דבעינן טוב הסמוך ללב. ומיהו, כיון דהיה יודע דבעינן טוב הסמוך ללב מעיקרא — שוב לא צריך להקשות עוד מביכורים. ולשון ראשון עיקר. **מנין** לביכורים שטעונין שירה — פירש רש"י: (דתנא) שהיו טעונין שירה, [כדתנן במסכת ביכורים] (פרק ג משנה ד): החליל (היה) מכה לפניהם [כו']. והא דפריך: איני, והא אמר רבי שמואל בר נחמני — ומקשה לרבי שמואל בר נחמני. אך יש תימה: אמאי לא מקשה ליה בהדיא מן המשנה? ויש לומר: שהתלמוד לא הביא המשנה דזרעים, וגם מילתיה דרבי שמואל בר נחמני לא אייתי ליה התלמוד אלא אגב גררא, הלכך לא פריך אלא הכי. ולרבי נראה: ששיר המשנה על ביכורים אינו עיקר השיר, כי אם לשמחה בעלמא, הלכך לא פריך מינה לרבי שמואל בר נחמני, ולא כפירוש רש"י. ויש תימה: דלא איירי המשנה בעיקר שיר כלל! ועוד הקשה רבי אלחנן: היכי מוקי לה למשנת ביכורים הכא בהביא ענבים ודרכן? דהא בכל הביכורים מיירי בתאנים וחטין וכל שבעת המינין! ואין לפרש דהכי קאמר: שאם הביא ענבים בביכורים ודרכן לאחר כך, שלא תפקע מהם קדושת הביכורים, אף על גב דכתיב בקרא פרי. דהתם תניא בחולין פרק "העור והרוטב" (קכ,ב): אין מביאין ביכורים משקה אלא היוצא מן הזיתים ומן הענבים. אלמא שהמשקה מהם חשוב לביכורים! אלא דיש לפרש: הביא ענבים ודרכם — פירוש: הפריש ענבים ודרכם, מנין שכשרים לביכורים? תלמוד לומר: "תביא". והא דתניא: אין מביאין ביכורים משקה אלא היוצא מן הזיתים ומן הענבים, דמשמע: לכתחילה מביאין — יש לפרשו בדיעבד. דהא קרא כתיב שאומרים שיר על ביכורים, והיכי כתב קרא בדיעבד? ונראה לפרש: דמיירי לכתחלה. והכי פירושו: הביא ענבים ודרכן, מנין שיביאם לכתחילה? תלמוד לומר: "תביא" דמשמע לכתחילה. ומשנת ביכורים נמי אתיא שפיר, דמיירי במשקין היוצאין מזיתים וענבים, שאומרים עליהם שירה לכתחילה. ואיידי דתקנו עליהם שירה — תקנו נמי בכל הביכורים של שבעת המינים. ולא קשיא מידי מכל מה שהקשיתי לעיל. וצריך עיון בירושלמי.

אל תיקרי ישור אלא ישיר — תימה, דכמה קראי איכא בדברי הימים (א ט): "בני פלוני משוררים"! ויש לומר: דבעי לאשכוחי דשירה מן התורה, לכך דייק ליה מהך קרא דכתיב "ישור במשא" וכתיב "עבודת משא". אי נמי: מפיק מקראי שהיא עבודה וזר חייב עליה מיתה.

מהכא

עֲשָׂרָה נְקָבִים הָיוּ בָהּ, כָּל אֶחָד וְאֶחָד מוֹצִיא עֲשָׂרָה מִינֵי זֶמֶר, נִמְצֵאת כּוּלָּהּ מוֹצִיאָה מֵאָה מִינֵי זֶמֶר. בְּמַתְנִיתָא תָּנָא: הֵיא אַמָּה וְגָבוֹהַּ אַמָּה, וְקָתָא יוֹצֵא הֵימֶנָּה וַעֲשָׂרָה נְקָבִים הָיוּ בָהּ, כָּל אֶחָד מוֹצִיא מֵאָה מִינֵי זֶמֶר, נִמְצֵאת כּוּלָּהּ מוֹצִיאָה אֶלֶף מִינֵי זֶמֶר. אֲמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק, וְסִימָנֵיךְ: מַתְנִיתָא גּוּזְמָא. "וְעַבְדֵי כֹהֲנִים הָיוּ" כו'. לֵימָא בְּהָא קָמִיפַּלְגִי, דְּמַאן דְּאָמַר עֲבָדִים הָיוּ, קָסְבַר: עִיקַּר שִׁירָה בְּפֶה, וּכְלֵי לְכַסּוֹמֵי קָלָא הוּא דַּעֲבִידָא; וּמַאן דְּאָמַר לְוִיִּם הָיוּ, קָסְבַר: עִיקַּר שִׁירָה בַּכְּלִי! - וְתִסְבְּרָא? רַבִּי יוֹסֵי מַאי קָסְבַר? אִי קָסְבַר: עִיקַּר שִׁירָה בַּפֶּה - עֲבָדִים סַגְּיָא! אִי קָסְבַר: עִיקַּר שִׁירָה בִּכְלִי - לְוִיִּם בָּעֵינַן! - לְעוֹלָם קָסְבַר: עִיקַּר שִׁירָה בַּפֶּה, וְהָכָא בְּמַעֲלִין מִדּוּכָן לְיוֹחֲסִין וּלְמַעֲשְׂרוֹת קָמִיפַּלְגִי; מַאן דְּאָמַר עֲבָדִים הָיוּ, קָסְבַר: אֵין מַעֲלִין מִדּוּכָן לֹא לְיוֹחֲסִין וְלֹא לְמַעֲשְׂרוֹת; מַאן דְּאָמַר לְוִיִּם הָיוּ, קָסְבַר: מַעֲלִין מִדּוּכָן בֵּין לְיוֹחֲסִין בֵּין לְמַעֲשְׂרוֹת; וּלְמַאן דְּאָמַר יִשְׂרְאֵלִים הָיוּ, קָסְבַר: מַעֲלִין מִדּוּכָן לְיוֹחֲסִין וְלֹא לְמַעֲשְׂרוֹת. תָּנוּ רַבָּנַן: הַשִּׁיר מְעַכֵּב אֶת הַקָּרְבָּן, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר; וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵינוֹ מְעַכֵּב. מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי מֵאִיר? דְּאָמַר קְרָא: "וָאֶתְּנָה אֶת הַלְוִיִּם נְתֻנִים לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל... וּלְכַפֵּר עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", מַה כַּפָּרָה מְעַכֶּבֶת - אַף שִׁירָה מְעַכֶּבֶת. - וְרַבָּנַן? הַהוּא לְאִידָךְ דְּרַבִּי אֶלְעָזָר, דְּאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: מַה כַּפָּרָה בַּיּוֹם - אַף שִׁירָה בַּיּוֹם. אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל: מִנַּיִן לְעִיקַּר שִׁירָה מִן הַתּוֹרָה? שֶׁנֶּאֱמַר: "וְשָׁרוּ בְּשֵׁם ה' אֱלֹהָיו", אֵיזֶהוּ שִׁירוּת שֶׁבְּשֵׁם - הֲוֵי אוֹמֵר: זֶה שִׁירָה. - וְאֵימָא: נְשִׂיאוּת כַּפַּיִם? - מִדִּכְתִיב: "לְשָׁרְתוֹ וּלְבָרֵךְ בְּשִׁמוֹ" - מִכְּלָל דְּבִרְכַּת כֹּהֲנִים לָאו שִׁירוּת הִיא. רַב מַתְּנָה אָמַר, מֵהָכָא: "תַּחַת אֲשֶׁר לֹא עָבַדְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ בְּשִׂמְחָה וּבְטוּב לֵבָב", אֵיזוֹ הִיא עֲבוֹדָה שֶׁבְּשִׂמְחָה וּבְטוּב לֵבָב? הֲוֵי אוֹמֵר: זֶה שִׁירָה. - וְאֵימָא: דִּבְרֵי תוֹרָה, דִּכְתִיב: "פִּקּוּדֵי ה' יְשָׁרִים מְשַׂמְּחֵי לֵב"! - "מְשַׂמְּחֵי לֵב" אִיקְּרֵי, "טוֹב" לָא אִיקְּרֵי. - וְאֵימָא: בְּבוּרִים, דִּכְתִיב: "וְשָׂמַחְתָּ בְּכָל הַטּוֹב"! - "טוֹב" אִיקְּרֵי, "טוֹב לֵבָב" לָא אִיקְּרֵי. אָמַר רַב מַתְּנָה: מִנַּיִן לְבִיכּוּרִים שֶׁטְּעוּנִין שִׁירָה? אָתְיָא "טוֹב" "טוֹב" מֵהָכָא. - אִינִי? וְהָא אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן: מִנַּיִן שֶׁאֵין אוֹמְרִים שִׁירָה אֶלָּא עַל הַיַּיִן? שֶׁנֶּאֱמַר: "הַתֹּאמַר לָהֶם הַגֶּפֶן הֶחֱדַלְתִּי אֶת תִּירוֹשִׁי הַמְשַׂמֵּחַ אֱלֹהִים וַאֲנָשִׁים", אִם אֲנָשִׁים מְשַׂמֵּחַ, אֱלֹהִים בַּמֶּה מְשַׂמֵּחַ? מִכָּאן שֶׁאֵין אוֹמְרִים שִׁירָה אֶלָּא עַל הַיַּיִן! - מַשְׁכַּחְתְּ לֵהּ כִּדְתָנֵי רַבִּי יוֹסֵי: פְּרִי אַתָּה מֵבִיא וְאִי אַתָּה מֵבִיא מַשְׁקִין; הֵבִיא עֲנָבִים וּדְרָכָן, מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "תָּבִיא". חִזְקִיָּה אָמַר, מֵהָכָא: "וּכְנַגְּנֵיהוּ שַׁר הַלְוִיִּם יָשׁוֹר בַּמַּשָּׂא כִּי מֵבִין הוּא", אַל תִּיקְרֵי "יָשׁוֹר", אֶלָּא "יָשִׁיר". בָּלְוָוִטֵי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מֵהָכָא: "לַעֲבוֹד עֲבֹדַת עֲבוֹדָה", אֵיזֶהוּ עֲבוֹדָה שֶׁצְּרִיכָה עֲבוֹדָה? הֲוֵי אוֹמֵר: זוֹ שִׁירָה. רַבִּי יִצְחָק אָמַר, מֵהָכָא: "שְׂאוּ זִמְרָה וּתְנוּ תֹף כִּנּוֹר נָעִים עִם נָבֶל". רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק אָמַר, מֵהָכָא: "הֵם יִשְׂאוּ קוֹלָם יָרֹנּוּ בְּגֵאוֹן ה' צָהֲלוּ מִיָּם". וְתַנָּא מָיֵתִי לֵהּ מֵהָכָא: "וְלִבְנֵי קְהָת לֹא נָתָן כִּי עֲבוֹדַת הַקֹּדֶשׁ עֲלֵיהֶם בַּכָּתֵף יִשָּׂאוּ", מִמַּשְׁמַע שֶׁנֶּאֱמַר בַּכָּתֵף, אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁיִּשָּׂאוּ? מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "יִשָּׂאוּ"? אֵין "יִשָּׂאוּ" אֶלָּא לְשׁוֹן שִׁירָה, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "שְׂאוּ זִמְרָה וּתְנוּ תֹף", וְאוֹמֵר: "יִשְׂאוּ קוֹלָם יָרֹנּוּ" וגו'. חֲנַנְיָא בֶּן אֲחִי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אָמַר, מֵהָכָא: "מֹשֶׁה יְדַבֵּר וְהָאֱלֹהִים יַעֲנֶנּוּ בְּקוֹל", קרא דכתיב "ישור במשא" וכתיב "עבודת משא". אי נמי: מפיק מקראי שהיא עבודה וזר חייב עליה מיתה.

תוספות

מהכא ויהי באחד למחצצרים — ובקרא (במדבר י) כתיב: "ותקעתם בחצוצרות על עולותיכם", אלמא איכא שירה [מן התורה].

משוער ששורר — דבדברי הימים (א ט) כתיב משפחות שהיו משוערים, ומשפחות שהיו משוררים. **מיתיבי** — פירש הקונטרס: לא ידענא האי אזהרה מהיכא היא. ורבינו מנחם נוחו עדן פירש, דכתיב (במדבר ח): "לשמור משמרת ועבודה לא יעבוד", וכתיב (שם): "ככה תעשה ללוים במשמרותם". **דמר** סבר במיתה — אם משוער לבדו. וגזרו בו רבנן מסייע עם אחר. ומר סבר באזהרה, ולא גזרו רבנן אם בא לסייע.

עולת נדבת ציבור טעונה שיר — כגון עולת קיץ. אבל דיחיד, אפילו חובתו אין טעונה נסכים.

אלא אמר רמי בריה דרב ייבא כבש הבא עם העומר קא מיבעיא ליה — טובא תימה: מאי סלקא דעתך? דהא אתמול הקריבו תמידין ומוספין, אמאי לא אימלך אלא ממוסף ששה עשר דניסן? **איבעיא** להו אי איקבע ראש חדש — וקשה לרש"י: דבדברי הימים כתיב האי קרא מקמי "ויועץ המלך לעשות הפסח בחדש השני"!

אלא אמר רב (שימי) [אשי] מידי דהוי אשליח דציבורא דממליך — ולעולם לא תפשוט, דנימא דכבש הבא עם העומר הוה. **שירה** דיומא לה' הארץ ומלואה (תהלים כד) — ואם עולת קיץ טעונה שירה — היינו שיר שאמרו בתמיד של שחר בו ביום.

אי הכי בעולת נדבה — פירש בקונטרס: ותפשוט בעיא דרבי אבין. **לעולותיכם** ולזבחי שלמיכם מה עולה קדשי קדשים אף שלמים כו' ומה שלמים שקבוע להן זמן וכו' — והא ברייתא איתא נמי בזבחים, בפרק "איזהו מקומן" (נה,א), ומתניא הכי: מה עולה קדשי קדשים — אף שלמים קדשי קדשים, מה עולה טעונה צפון — אף שלמים כו'. וליכא התם "ומה שלמים שקבוע להם זמן" וכו' כדאיתא הכא. ושמא כל זה דטעונין צפון ודקבוע להם זמן היא ברייתא, וכן היה שונה אותה רב מרי הכי, והתם תניא מה שהיה צריך ממנה. אי נמי: אין בברייתא כי אם "עולה קדשי קדשים אף שלמים קדשי קדשים" (ה"נ ומקשינן) לענין קביעות זמן, ולענין טעונה צפון דזבחים, רבינו אלחנן. נסכים

על עסקי קול — שהיה מצוהו לשורר, לפי שמשה לוי היה. **אף הם** — הלוים בעבודת מזבח. ולא משכחת לוים כשרים בעבודת מזבח אלא בשיר. **מה אתם** — אכהנים קאי קרא. **אתם בשלהם** — הכהנים שנכנסו בעבודת לוים, כגון ששררו. **והם בשלכם** — לוי שעבד על המזבח ככהן. **הם בשלהם** — כגון לוי משורר שהגיף דלתות, ולוי משוער שאמר שיר. שהרי הלוים היו חלוקים, זה למשוער וזה למשורר. **אלא באזהרה** — לא אתפרש לן. **אביי** — לית ליה הא מתניתין דקתני לעיל: הם בשלהם אינו במיתה, דהא משכחת תנא אחרינא דקאי כוותיה. **זר ממש** — כגון ישראל. **הא כתיב חדא זימנא** — בההיא פרשתא גופה, וקאי נמי אעבודת לוים. רבי יהושע ויוחנן בן גודגדא לוים היו, יוחנן בן גודגדא סבר: משורר ששוער במיתה כשהוא מגיף לבדו, וגזרו רבנן במסייע, דלא ליתי למעבד לחודיה. ורבי יהושע סבר: אפילו כי עביד לחודיה אינו אלא באזהרה, ולא גזרו רבנן במסייע. **עולת נדבת ציבור** — כגון קיץ המזבח, הבא מן השופרות שנותנין בהן מעות, מותר חטאת ומותר אשם. **עולותיכם** — "ותקעתם בחצוצרות על עולותיכם" (במדבר י), והיינו שירה. **ויאמר חזקיהו** — משמע שהיה נמלך. **אלא לאו נדבה** — ונמלך אם ישוררו, וכתיב: "החל שיר ה'", שהורו לו בית דין לשורר. **עולת ראש חדש** — דמוסף הואי. **כבש הבא עם העומר** — דהוא עולת חובה בששה עשר בניסן. **אלא אמר רב אשי** — הא דמימלך, לאו משום דמספקא ליה, דודאי הוקבע ראש חדש בזמנו. אלא רשותא הוא דקא נסיב. **מידי דהוה אשליח דציבורא דממליך** — ונסיב רשותא אם יתפלל. **אפילו תימא עולת חובה** — עולת תמיד שבכל יום ויום הואי. **זכות ליום זכאי** — בניסן נגאלו, בניסן עתידין להיגאל. **מוצאי שבת** — אחד בשבת. **ומוצאי שביעית** — שמינית. **וישב עליהם את אונם** — פסוק הוא בתהלים, במזמור "אל נקמות ה'". **בטל התמיד** — שלא היו להם כבשים, מחמת שהיו צרים על ירושלים ואין יוצא ובא. **ומאי שנא עולת נדבה דהואי** — הלא לא היו כבשים מצויים! **הא לא קשיא בן בקר בעלמא אתרמי להו** — שאינו ראוי לתמיד, וראוי לעולת נדבה. **ותסברא** — דשירה גמורה הויא ההיא שירה על קרבן? והא שירה דאחד בשבת "לה' הארץ ומלואה" כדאמר בראש השנה (לא,א), והאי קרא במזמור "אל נקמות ה'" שהוא שיר של רביעי בשבת! **אילייא** — קינה, כדמתרגמינן "ושאי על שפים קינה" — וטלי על נגדין אילייא (ירמיהו ז). **דוכן** — כמין אצטבא היה. **אי הכי** — דאפילו שלא על הקרבן אומר שירה, בעולת נדבה נמי לימא, ותפשוט בעיא דרבי אבין? **נפקא מיניה חורבא** — דהא דריש לקיש רשות הוא. דאי אית ליה לעולת נדבה ברשות — אתי למימר עולת חובה נמי רשות, הלכך לא אמרינן שיר לגמרי בנדבה. **מאי הוי עלה** — דבעיא דרבי אבין. **ותקעתם בחצוצרות על עולותיכם ועל זבחי שלמיכם** — מקיש עולה לשלמים ושלמים לעולה לענין שיר. **מה עולה האמורה כאן קדשי קדשים** — דאין לך עולה קדשים קלים, אף שלמים האמורים כאן טעונים שיר — בשלמים קדשי קדשים משתעי. ואין לך שלמים קדשי קדשים אלא כבשי עצרת, דשלמי ציבור הן, וכתיב בהו (ויקרא כג): "קדש יהיו לה' לכהן". ומה שלמים האמורים כאן לגבי שיר — קבוע להן זמן, דהא אוקימנא בכבשי עצרת אף עולה האמורה כאן — שקבוע לה זמן, לאפוקי נדבת ציבור דאין קבוע לה זמן.

על עסקי קול. **רב אשי אמר, מהכא**: "ויהי כאחד למחצצרים ולמשוררים להשמיע קול אחד". **רבי יונתן אמר, מהכא**: "ולא ימותו גם הם גם אתם", מה אתם בעבודת מזבח - אף הם בעבודת מזבח. **תניא נמי הכי**: "ולא ימותו גם הם גם אתם", **אתם בשלהם והם בשלכם - במיתה, הם בשלהם - אינן במיתה אלא באזהרה. אמר אביי, נקיטינן: משורר ששוער בשל חבירו - במיתה, שנאמר: "והחנים לפני המשכן קדמה לפני אהל מועד וגו' והזר הקרב יומת"; מאי זר? אילימא זר ממש - הכתיב חדא זימנא! אלא לאו, זר דאותה עבודה. מיתיבי: משורר ששוער ומשוער ששורר - אינן במיתה אלא באזהרה! - תנאי היא, דתניא: מעשה ברבי יהושע בר חנניה שהלך לסייע בהגפת דלתות אצל רבי יוחנן בן גודגדא, אמר לו: בני, חזור לאחוריך, שאתה מן המשוררים ולא מן המשוערים; מאי לאו בהא קמיפלגי, דמר סבר: מיתה היא, וגזרו בה רבנן; ומר סבר: אזהרה היא, ולא גזרו בה? - דכולי עלמא אזהרה היא, מר סבר: מסייע גזרו ביה רבנן, ומר סבר: לא גזרו ביה רבנן. בעי רבי אבין: עולת נדבת ציבור, טעונה שירה או אינה טעונה שירה? "עלתיכם" אמר רחמנא, אחת עולת חובה ואחת עולת נדבה, או דלמא: עולותיכם דכולהו ישראל קאמר רחמנא? תא שמע: "ויאמר חזקיהו להעלות העולה על המזבח ובעת החל העולה החל שיר ה' והחצוצרות על ידי כלי שיר דוד מלך ישראל", האי שירה מאי עבידתה? אילימא דעולת חובה - למה ליה אימלוכי? אלא לאו דעולת נדבה. אמר רב יוסף: לא, עולת ראש חודש הוה, וקא מיבעיא להו מי הוקבע ראש חדש בזמנו דליקרב, או לא. אמר ליה אביי: ומי מצית אמרת הכי? והכתיב: "ביום ששה עשר לחדש הראשון וגו' ויאמר חזקיהו להעלות העולה על המזבח"! אלא אמר רמי ברי דרב ייבא: כבש הבא עם העומר קמיבעיא להו, מי קבע ראש חדש בזמנו דליקרב, או לא? מתקיף לה רב אויא: וליחזי פסח היכי עביד? מצה היכי אכיל? אלא אמר רב אשי: מידי דהוה אשליחא דציבורא דממליך. השתא דאתית להכי, אפילו תימא עולת חובה - מידי דהוה אשליחא דציבורא דממליך. תא שמע, רבי יוסי אומר: מגלגלין זכות ליום זכאי וחובה ליום חייב. אמרו: כששחרב הבית בראשונה, אותו היום תשעה באב היה, ומוצאי שבת היה, ומוצאי שביעית היתה, ומשמרתו של יהויריב היתה, והיו כהנים ולוים עומדים על דוכנן ואומרים שירה, ומה שירה אמרו? "וישב עליהם את אונם ובערעתם יצמיתם", ולא הספיקו לומר "יצמיתם ה' אלהינו" עד שבאו גוים וכבשום, וכן בשניה. האי שירה מאי עבידתיה? אילימא דעולת חובה, מי הוואי? בשבעה עשר בתמוז בטל התמיד! אלא לאו דעולת נדבה! - ותסברא? מאי שנא דעולת חובה דלא הוואי, ומאי שנא דעולת נדבה דהוואי? - הא לא קשיא: בן בקר אקראי בעלמא הוא דאיתרמיא להו. אמר רבא, ואיתימא רב אשי: ותסברא? שירה דיומיה - "לה' הארץ ומלואה", "וישב עליהם את אונם" בשיר דארבעה בשבת הוא! אלא אילייא בעלמא הוא דנפל להו בפומיהו. - והא "עונדין על דוכנן" קתני! - כדריש לקיש, דאמר: אומר שלא על הקרבן. - אי הכי, בעולת נדבה נמי ליתא! - נפיק מינה חורבא. מאי הוה עלה? תא שמע, דתני רב מרי ברי דרב כהנא: "על עלתיכם ועל זבחי שלמיכם", מה עולה קודש קדשים - אף שלמים קודש קדשים; ומה שלמים קבוע להם זמן - אף עולה קבוע לה זמן.**

איבעיא

ופירוש 'יעננו בקול', שציוווהו **עַל עִסְקֵי קוֹל**, כלומר על השירה, לפי שהיה משה משבט לוי.

רַב אַשִּׁי אָמַר מֵהָכָא לומדים לשירת הלוים, שנאמר (דברי הימים ב' ח יג) כשהסתיימה בניית בית המקדש '**וַיְהִי כְּאֶחָד לַמְחַצְצְרִים וְלַמְשׁוֹרְרִים לְהַשְׁמִיעַ קוֹל אֶחָד**' – ויהיו המנגנים והמשוררים כולם יחד בדבר זה, להשמיע את שיר השם.

רַבִּי יוֹנָתָן אָמַר מֵהָכָא, שנאמר (במדבר יח ג) בצוות ה' את אהרן הכהן שיהיו הכהנים אחראים על משמרת המקדש, ואף על שבט לוי מוטל להשתתף בשמירת המקדש מזרים, ואומר עליהם 'אַךְ אֶל כְּלֵי הַקֹּדֶשׁ וְאֶל הַמִּזְבֵּחַ לֹא יִקְרָבוּ, **וְלֹא יָמוּתוּ גַם הֵם גַּם אַתֶּם**' הקיש הכתוב לוים לכהנים, **מָה אַתֶּם** – הכהנים, שייכים **בַּעֲבוֹדַת מִזְבֵּחַ** – הקרבת הקרבנות, **אַף הֵם** – הלוים, שייכים **בַּעֲבוֹדַת מִזְבֵּחַ**, ולא מצאנו עבודת המזבח בלוים אלא שירה על גבי הקרבן.

תַּנְיָא נַמִּי הָכִי, כדברי רבי יונתן, נאמר בפסוק (שם) '**וְלֹא יָמוּתוּ גַם הֵם גַּם אַתֶּם**' [**מָה אַתֶּם בַּעֲבוֹדַת מִזְבֵּחַ אַף הֵם בַּעֲבוֹדַת מִזְבֵּחַ**], שהוקשו ללוים לכהנים ללמדנו שגם הם בעבודת מזבח. [**תַּנְיָא אִידָךְ**] על הפסוק הנ"ל, **אַתֶּם** – הכהנים **בְּשֶׁלְּהֶם** – אם תעבדו בעבודת הלוים, כגון כהן ששורר, **וְכֵן הֵם**, הלוים **בְּשֶׁלָּכֶם** – אם יעבדו את עבודת הכהונה, כגון לוי שיקריב על המזבח, עונשכם **בְּמִיתָה**, אבל **הֵם בְּשֶׁלָּהֶם** – הלוים שיעבדו בעבודת לוים שאינם מופקדים עליה, כגון לוי שתפקידו לשורר שהגיף את דלתות ההיכל או שוער שאמר שירה, **אֵינָן בְּמִיתָה אֶלָּא בְּאַזְהָרָה** – באיסור לאו, ועונשם מלקות.

אביי חולק על ברייתא זו: **אָמַר אַבָּיֵי נְקִיטִינַן** – קבלה היא בידינו, **מְשׁוֹרֵר** – לוי שתפקידו לשיר, **שֶׁשִּׁיעֵר** – שהגיף דלתות ההיכל, **כְּשֵׁל חֲבֵירוֹ**, לוי אחר, שמופקד על השערים, ענשו **בְּמִיתָה, שֶׁנֶּאֱמַר** (במדבר ג לח) לגבי מקום חניית משפחות הלוים סביב משכן העדות '**וְהַחֹנִים לִפְנֵי הַמִּשְׁכָּן קֵדְמָה לִפְנֵי אֹהֶל מוֹעֵד** וגו' **וְהַזָּר הַקָּרֵב יוּמָת**'. ויש לברר: **מַאי 'זָר'** – מי הוא הזר שעליו נאמר שאם יקרב ענשו במיתה, **אִילֵימָא זָר מַמָּשׁ** – ישראלי, **הָכְתִיב חֲדָא זִימְנָא** באותה פרשה (שם ג י) 'וְהַזָּר הַקָּרֵב יוּמָת' ואין צורך לכותבו שוב. **אֶלָּא לָאו, 'זָר' דְּאוֹתָהּ עֲבוֹדָה** – לוי שעבד עבודה שהוא זר בה, כגון משורר ששיער, ועל זה נאמר שענשו במיתה.

מקשה הגמרא לאביי: **מֵיתִיבִי, מְשׁוֹרֵר שֶׁשִּׁיעֵר וּמְשׁוֹעֵר שֶׁשִּׁירֵר אֵינָן בְּעוּנֵשׁ מִיתָה אֶלָּא בְּאַזְהָרָה**. מתרצת הגמרא: **תַּנָּאֵי הִיא** – יש מחלוקת תנאים בדבר, אם לוי שעבד בעבודת לוי אחר במיתה או באזהרה, ואביי נקט כאחד מן התנאים. **דְּתַנְיָא, מַעֲשֶׂה בְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנַנְיָה שֶׁהָלַךְ לְסַייֵעַ בַּהֲגָפַת דְּלָתוֹת אֶצֶל רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן גּוּדְגֻּדָא** שהיה שוער, ושניהם לוים היו, **אָמַר לוֹ** רבי יהושע, **בְּנִי, חֲזוֹר לַאֲחוֹרֶיךָ** ואל תסייעני, **שֶׁאַתָּה מִן הַמְשׁוֹרְרִים וְלֹא מִן הַמְשׁוֹעֲרִים. מַאי לָאו בְּהָא קָמִיפַּלְגִי** רבי יוחנן ורבי יהושע, **דְּמַר** – רבי יוחנן בן גודגדא **סָבַר מִיתָה הִיא** – משורר שמגיף השערים לבדו עונשו במיתה, **וְגָזְרוּ בָּהּ רַבָּנַן** שגם לא יסייע לשוער אחר בהגפת הדלתות שמא יבוא להגיף לבד וייענש במיתה. **וּמַר** – רבי יהושע בר חנניה שלא חשש לסייע, **סָבַר** הגפת השערים על ידי משורר לבדו **אַזְהָרָה הִיא וְלֹא גָּזְרוּ בָּהּ** רבנן, שגם אם יבוא להגיף לבד אין עונשו במיתה אלא באזהרת לאו בלבד.

דוחה הגמרא את הראיה: [**לֹא**], **דְּכוּלֵּי עָלְמָא** סוברים שעבודת לוי בשל חברו **אַזְהָרָה הִיא** – אסורה בלאו ואין ענשה במיתה, ומחלקותם היא, שמַר **סָבַר מְסַייֵעַ גָּזְרוּ בֵּיהּ רַבָּנַן**, אף על פי שמגיף לבד אינו אלא באזהרה, **וּמַר סָבַר לֹא גָּזְרוּ בֵּיהּ רַבָּנַן**.

שנינו לעיל (ע"א) שקרבנות ציבור טעונים שירה, ושנינו במשנה (לעיל י.) שהיתה השירה בזמן הקרבת קרבנות המוסף והתמיד, ושניהם קרבנות חובה של ציבור: **בָּעֵי רַבִּי אָבִין, עוֹלַת נִדְבַת צִיבּוּר** – עולת ציבור הבאה בנדבה, כגון קיץ המזבח, **טְעוּנָה שִׁירָה אוֹ אֵינָהּ טְעוּנָה שִׁירָה**. ומבאר את צדדי הספק: שנאמר בפסוק (במדבר י' י) 'וּתְקַעְתֶּם בַּחֲצֹצְרֹת, עַל עֹלֹתֵיכֶם וְעַל זִבְחֵי שַׁלְמֵיכֶם', ומכאן לשירה על הקרבנות. ויש לדקדק: '**עֹלֹתֵיכֶם**' **אָמַר רַחֲמָנָא** בלשון רבים, ובא לרבות **שֶׁאַחַת עוֹלַת חוֹבָה וְאַחַת עוֹלַת נְדָבָה** אומרים עליהם שירה. **אוֹ דִּלְמָא** אינו בא לרבות עולת נדבה, אלא '**עֹלֹתֵיכֶם**' **דְּכוּלְּהוּ יִשְׂרָאֵל קָאָמַר רַחֲמָנָא** – נוקט לשון זו לפי שמדבר על עולות ציבור של כל ישראל ולא בעולות היחיד.

הגמרא מנסה לפשוט הספק: **תָּא שְׁמַע**, שנאמר (דברי הימים ב' כט כז) כשמלך חזקיהו ופתח את דלתות בית המקדש וציוה לטהר המקדש וכליו, והעמידו הלוים וכליהם על הדוכן, '**וַיֹּאמֶר חִזְקִיָּהוּ לְהַעֲלוֹת הָעוֹלָה [לְהַמִּזְבֵּחַ] (על המזבח), וּבְעֵת הֵחֵל הָעוֹלָה הֵחֵל שִׁיר ה' וְהַחֲצֹצְרוֹת, עַל יְדֵי כְּלֵי (שיר) דָּוִד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל**', ומן הלשון 'ויאמר חזקיהו', שנסוב על הקרבת העולה והשיר שעמדה, משמע שהיה לו ספק בדבר זה ונמלך בבית דין כיצד לנהוג בשירה זו. מבררת הגמרא: **הַאי שִׁירָה** שנמלך עליה **מַאי עֲבִידְתֵּהּ** – מה עניינה, על איזה קרבן באה, **אִילֵימָא** – אם נאמר, שזוהי שירה **דְּעוֹלַת חוֹבָה** של קרבן התמיד, **לָמָּה לִי אִימְלוּכֵי** – למה לו להימלך, וכי לא ידע שאומרים שירה על עולת חובה. **אֶלָּא לָאו דְּעוֹלַת נְדָבָה**, ונמלך חזקיהו אם אומרים שירה על עולת נדבה, ומכך שכתוב אחר כך 'וּבְעֵת הֵחֵל הָעוֹלָה הֵחֵל שִׁיר ה'' הרי שהורו לו בית דין שיש לומר שירה, ונפשוט מכאן שאומרים שירה על עולת נדבת ציבור.

דוחה הגמרא: **אָמַר רַב יוֹסֵף, לֹא** – אין מדובר בשירה של עולת נדבה, אלא בשירה של **עוֹלַת רֹאשׁ חוֹדֶשׁ** של מוסף **הָוָה**, והיא עולת חובה, **וְקָא מִיבַּעְיָא לְהוּ** לחזקיהו **מִי הוּקְבַּע רֹאשׁ חֹדֶשׁ בִּזְמַנּוֹ דְּלִיקְרַב** – האם קדשו בית דין את החודש בזמנו, דהיינו למחרת עשרים ותשעה של חודש הקודם, ויש להקריב מוסף של ראש חודש באותו היום, **אוֹ לֹא**, ונעשה חודש הקודם מעובר, ואין להביא קרבן ראש חודש אלא למחרת. ואם כן אין ראיה לעולת נדבה.

מקשה הגמרא: **אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי** לרב יוסף, **וּמִי מָצֵית אָמְרַת הָכִי** – האם יכול אתה לומר כן שאותו יום ראש חודש היה, **וְהָכְתִיב** (שם כט יז) לגבי עבודת טיהור המקדש וכליו על פי הוראת חזקיהו '**בְּיוֹם שִׁשָּׁה עָשָׂר לַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן** וגו' בְּלוּ', את העבודות, ועל אותו היום נאמר '**וַיֹּאמֶר חִזְקִיָּהוּ לְהַעֲלוֹת הָעוֹלָה (עַל הַמִּזְבֵּחַ)**' הרי שהיה זה בששה עשר לחודש ניסן.

דוחה הגמרא באופן אחר: **אֶלָּא אָמַר רָמִי בְּרֵיהּ דְּרַב יֵיבָא, בְּכֶבֶשׂ הַבָּא עִם הָעוֹמֶר קָמִיפַּלְגִי לְהוּ** לחזקיהו, שביום ששה עשר בניסן מוסיפים עוד כבש לעולה שבא עם עומר התנופה, והסתפק חזקיהו **מִי קָבַע רֹאשׁ חֹדֶשׁ בִּזְמַנּוֹ דְּלִיקְרַב** – האם קידשו את חודש ניסן בזמנו, והיום הוא כבר ששה עשר בניסן ויש להקריב הכבש לעולה, **אוֹ לֹא**, ורק למחרת יחול ששה עשר בניסן. וכבש זה הוא עולת חובה ואין לפשוט מכאן את הספק לגבי עולת נדבה.

מקשה הגמרא: **מַתְקִיף לָהּ רַב אַוְיָא**, מדוע צריך היה חזקיהו להימלך אם קידשו החודש בזמנו, **וְלִיחֲזֵי** – ויראה, קרבן **פֶּסַח** הבא בארבעה עשר בניסן **הֵיכִי עָבִיד** – באיזה יום נעשה, וכן **מַצָּה** של ליל הסדר **הֵיכִי אָכִיל** – באיזה יום נאכלה, שכבר אז היה להם לדעת אם התקדש החודש בזמנו או לא.

ולכן דוחה הגמרא באופן אחר: **אֶלָּא אָמַר רַב אַשִּׁי**, מה שנמלך חזקיהו אין זה משום שלא ידע אימתי התקדש החודש, שודאי היה יודע שנקבע בזמנו, אלא **מִידֵּי דַּהֲוָה אַשְׁלִיחָא דְּצִיבּוּרָא דְּמִימְלִיךְ** – כמו ששליח ציבור נוטל רשות קודם שיתפלל, ומפני

המשך בעמוד קצו

נאמר לעיל (יא.) שאמירת השירה היתה בשעת נסכי הקרבן. מבררת הגמרא: **אִיבַּעְיָא לְהוּ נְסָכִים הַבָּאִים בִּפְנֵי עַצְמָן,** שלא ביום הקרבן, כגון שהביאו קרבן ציבור ולא הביאו הנסכים אלא למחרת, **טְעוּנִין שִׁירָה** – האם צריך לומר עליהם שירה בשעת הבאתם, **אוֹ אֵין טְעוּנִין שִׁירָה.** ומבארת הגמרא צדדי הספק: שאפשר לומר, **כֵּיוָן דְּאָמַר [רַבִּי] שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן** (לעיל יא.), **מִנַּיִן שֶׁאֵין אוֹמְרִים שִׁירָה אֶלָּא עַל הַיַּיִן [וכו'],** אם כן **אָמְרִינַן** שירה על הנסכים לבד, כיון שהשירה עיקרה על יין הנסכים. **אוֹ דִּלְמָא, עַל אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה אָמְרִינַן** שירה, כלומר, דווקא בזמן של אכילה ושתיה, שבאים הזבח והנסכים יחד, אז אומרים שירה על הנסכים, אבל **אַשְׁתְּיָיה לְחוּדָהּ,** דהיינו ניסוך היין **לֹא אָמְרִינַן.**

מנסה הגמרא לפשוט הספק: **תָּא שְׁמַע** ששנינו בברייתא לעיל (יא:), **רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר מְגַלְגְּלִין זְכוּת לְיוֹם לְיוֹם וַכַּאי וכו'** וחובה ליום חייב, ושנינו בהמשך הברייתא, שבשעה שנכנסו האויבים לבית המקדש היו כהנים ולויים עומדים על דוכנן ואומרים שירה. מבררת הגמרא: **הַאי שִׁירָה מַאי עֲבִירְתֵּיהּ** – שירה זו מה עניינה, כלומר על איזה קרבן נאמרה, **אִילֵימָא** – אם נאמר שהיתה זו שירה **דְּעוֹלַת חוֹבָה** של קרבן התמיד, וכי קרבן התמיד **מִי הֲוָה,** והרי **בְּשִׁבְעָה עָשָׂר בְּתַמּוּז** של אותה שנה **בָּטַל הַתָּמִיד. וְאֶלָּא** נאמר שהיתה זו שירה **דְּעוֹלַת נְדָבָה, וְהָא תָּנֵי רַב מָרִי בְּרֵיהּ דְּרַב כַּהֲנָא** בברייתא לעיל (שם) דְּעולת נדבה **לֹא צְרִיכָא** שירה. **אֶלָּא לָאו,** היתה זו שירה **דִּנְסָכִים** שבאו בפני עצמם. ולפי זה תפשוט שנסכים הבאים בפני עצמם טעונים שירה.

דוחה הגמרא: **אָמַר רָבָא וְאִיתֵימָא רַב אַשִּׁי, וְתִסְבְּרָא** – וכי סבור אתה שהיתה זו שירה גמורה שאתה מוכיח מכך שאומרים שיר על נסכים לבד, והרי **שִׁירָה דִּיוֹמֵיהּ** – השירה של אותו יום, שהיה יום ראשון, הוא המזמור 'לַה' הָאָרֶץ וּמְלוֹאָהּ' (תהילים כד), ואילו הפסוק (תהלים צד כג) 'וַיָּשֶׁב עֲלֵיהֶם אֶת אוֹנָם', **בְּשִׁירָה דְּאַרְבָּעָה בְּשַׁבָּא הוּא. אֶלָּא** צריך לומר **שֶׁאִילֵּיָא בְּעָלְמָא הוּא דְּנָפֵל לְהוּ בְּפוּמַיְיהוּ** – קינה נפלה להם בפיהם, ולא היתה זו שירה, ולא נאמרה לא על קרבן ולא על נסכים, ואין מכאן ראיה שאומרים שירה על נסכים לבד.

מקשה הגמרא: **וְהָא 'עוֹמְדִים עַל דּוּכָנָן' קְתָנֵי** בברייתא, ומשמע שהיו עומדים לשם שירה גמורה, ובודאי שרו על הנסכים, וחוזרת ההוכחה שאומרים שירה על הנסכים לבד.

דוחה הגמרא: לעולם עלו לדוכן משום שירה, ואף על פי כן, מה שאמרו שירה לא היה זה משום קרבן או נסכים, אלא **כְּדְרֵישׁ לָקִישׁ, דְּאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ אוֹמְרִים שִׁירָה שֶׁלֹּא עַל הַקָּרְבָּן,** ומשום רשות, ואם כן אין להוכיח שאומרים שירה על הנסכים לבד.

מקשה הגמרא: **אִי הָכִי** שיש רשות לומר שירה גם שלא על הקרבן, **בְּנְסָכִים נַמִּי לֵימָא** שירה, שאין זה גרוע משירה שלא על הקרבן, ותפשוט שאומרים שירה על נסכים. מיישבת הגמרא: לפי הצד שאין חובה לומר שירה על נסכים, אין לומר כלל אף שיש רשות לומר שירה שלא על הקרבן, שאם יאמרו, **נָפִיק מִינַיהּ חוּרְבָּא** – עלול לצאת מכך מכשול, שכשיראו שאומרים שירה על הנסכים לבד, ומשום רשות ולא חובה, יבואו לומר שאף אמירת שירה על הנסכים הבאים עם הקרבן רשות הוא ולא חובה.

הגמרא להלן דנה במה שנאמר לעיל בברייתא שחורבן בית ראשון היה בשנה שמינית לשמיטה: **גּוּפָא, רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר מְגַלְגְּלִין זְכוּת לְיוֹם לְיוֹם וַכַּאי וכו'** וחובה ליום חייב וכו', וחרב הבית **בָּרִאשׁוֹנָה** במוצאי שביעית, וכן בבית שני. מקשה הגמרא: **בְּמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית מִי מַשְׁכַּחַת לָהּ** – האם אפשר שחרב בית ראשון בשמינית, **וְהָכְתִיב** (יחזקאל מ א) בנבואת יחזקאל על בנין הבית לעתיד לבוא, **'בְּעֶשְׂרִים וְחָמֵשׁ שָׁנָה לְגָלוּתֵנוּ, בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה בֶּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ, בְּאַרְבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנָה אַחַר אֲשֶׁר הֻכְּתָה הָעִיר'.** ופירושו, בשנת עשרים וחמש לגלות יהויכין, שגלה על ידי נבוכדנצר אחת עשרה שנה קודם לחורבן בית ראשון, גלה יחזקאל עמו. והיא היתה שנת ארבע עשרה לחורבן ירושלים. ונאמר שהיה זה 'בראש השנה בעשור לחודש', והרי ראש השנה הוא באחד לחודש תשרי, אלא **אֵיזוֹ הִיא שָׁנָה שֶׁרֹּאשׁ הַשָּׁנָה** שלה **בֶּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ, הֱוֵי אוֹמֵר זֶה** שנת **הַיּוֹבֵל,** שראש השנה שלה הוא ביום הכיפורים, כלומר, היובל ודיניו, ששחרור עבדים וחזרת הקרקעות לבעליהם חלים בתקיעת שופר של יום הכיפורים. ואם כן, שנת ארבע עשרה לחורבן הבית [עם שנת החורבן] היתה שנת יובל, **וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ שִׁבְּחַד בַּשָּׁבוּעַ חָרוּב** – שבשנה ראשונה למנין שביעית חרב הבית [דהיינו מוצאי שביעית], אי אפשר שהיתה נבואת יחזקאל בשנת היובל וגם בשנת הארבע עשרה לחורבן, שהרי **מִחַד בַּשָּׁבוּעַ לְחַד בַּשָּׁבוּעַ, תַּמְנֵי** – משנה ראשונה של מנין שביעית זה עד שנה ראשונה של מנין שביעית שקדם לו [ושתי השנים בכלל] ישנן שמונה שנים, **וּלְחַד בַּשָּׁבוּעַ אַחֲרִינָא, חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה הָוְיָין** – ועד שנה ראשונה למנין שביעית שקודם, ישנן חמש עשרה שנה. ולפי חשבון זה, אם חורבן הבית היה במוצאי שביעית צריך היה היובל להיות בשנת חמש עשרה לחורבן הבית, שהרי הוא בא במוצאי שביעית, וכיון שאמר יחזקאל שהיה היובל בשנת ארבע עשרה לחורבן הבית אי אפשר שחרב בשנה ראשונה לשמיטה אלא בשניה לשמיטה, וכך מוצא אתה שבשנה הארבע עשרה לחורבן היתה שנת היובל.

מתרצת הגמרא: **אָמַר רַבִינָא,** נבואת יחזקאל היתה **בְּאַרְבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנָה 'אַחַר שָׁנָה' שֶׁהוּכְּתָה הָעִיר,** כלומר ארבע עשרה שנה אחרי השנה שחרב הבית, שאין שנת החורבן מן החשבון, וכאשר תחשב חמש עשרה שנה אחורנית משנת נבואת יחזקאל, שהיתה שנת יובל, נמצא הבית חרב במוצאי שביעית.

מקשה הגמרא לרבינא: **אִי הָכִי** – אם כך שהיתה שנת נבואת יחזקאל שנת חמש עשרה לחורבן הבית, לא תמצא נבואת יחזקאל **בְּעֶשְׂרִים וְחָמֵשׁ שָׁנָה** לגלות יהויכין, אלא בשנת **עֶשְׂרִים וָשֵׁשׁ** לגלות **הָוְיָין** – היתה. **דְּאָמַר מַר, גָּלוּ** ישראל לבבל עם יהויכין **בְּשֵׁנֶת שֶׁבַע** לכיבוש יהויקים על ידי נבוכדנצר, **גָּלוּ בְּשְׁמוֹנֶה** – ואותה גלות היתה בשנת שמונה למלכות נבוכדנצר, שמלך שנה אחת לפני כיבוש יהויקים. **וּגָלוּ** ישראל לבבל עם צדקיהו בחורבן הבית **בְּשֵׁנֶת שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה** לכיבוש יהויקים, **גָּלוּ בִּתְשַׁע עֶשְׂרֵה** – ואותה גלות היתה בשנת תשע עשרה למלכות נבוכדנצר. צא וחשב, **מִשַּׁב וְעַד תַּמְנֵי סָרֵי, חַד סָרֵי** – משנת שבע לכיבוש יהויקים, שאז גלה יהויכין, עד שנת שמונה עשרה לכיבוש יהויקים, שאז חרב הבית, הרי אחת עשרה שנה, **וַחֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה** – הוסף על זה חמש עשרה שנה שיש לדבריך מחורבן הבית עד נבואת יחזקאל [עם שנת החורבן ושנת הנבואה], **עֶשְׂרִים וְשִׁית הָוְיָין** – נמצא ששנת הנבואה היא שנת עשרים ושש לגלות יהויכין [עם שנת הגלות], ומדוע אמר יחזקאל 'בעשרים וחמש שנה לגלותנו'. אלא ודאי יש לומר שחרב הבית בשנה שניה לשמיטה, וחזרה הקושיא למקומה היאך אומרת הברייתא לעיל שחורבן הבית היה במוצאי שביעית.

דוחה הגמרא: **אָמַר לָךְ רַבִינָא, וּלְדִידָךְ מִי נִיחָא** – ולדבריך ששנת החורבן כלולה בחשבון של ארבע עשרה שנה עד נבואת יחזקאל, האם מיושב, **מַכְּדֵי** – והרי במימרא נאמר שגָּלוּ **נַמִּי בִּתְשַׁע עֶשְׂרֵה** שנה לכיבוש יהויקים, ובגלות זו היה החורבן, צא וחשב, **מִשַּׁב וְעַד תְּשַׁסְרֵי, תְּרֵתֵי סָרֵי** – משנת שבע לכיבוש יהויקים עד שנת תשע עשרה, שתים עשרה שנה, **וְאַרְבַּע סָרֵי** –

המשך בעמוד רכח

נסכים הבאין בפני עצמן — כגון שהביאו היום קרבן ציבור ולא הביאו נסכים עמו, והביאום למחר. דאמר מר (מנחות מד,ב): "מנחתם ונסכיהם" בלילה, "מנחתם ונסכיהם" אפילו למחר. **אכילה ושתיה** — קרבן ונסכים. **והא תני רב מרי בריה דרב כהנא** — לעיל, דאין עולת נדבה טעונה שיר, שהרי אין זמנה קבוע. **ותסברא** — דלשם שירה אמרו באחד בשבת? **נפיק מינה חורבא** — דאתי למימר: כי היכי דנסכים הבאים בפני עצמן רשות, נסכים הבאין עם הקרבן נמי רשות. **לגלותנו** — גלות יהויכין והחרש והמסגר, ויחזקאל היה מהם. **יובל** — ראש השנה שלה ביום הכפורים, דתוקעין בית דין בשופר ונפטרים עבדים לבתיהן, ושדות חוזרות לבעליהן, ואז נראית שהיא יובל. אלמא שנת היובל הוה בשנת ארבע עשרה לחורבן הבית. וקא סלקא דעתך בהדי שתא דחורבן קאמר. ויובל הוא לעולם במוצאי שביעית, דשנת ארבעים ותשע שביעית היא. **ואי סלקא דעתך במוצאי שביעית חרוב** — היכי משכחת לה ארבע עשרה לבהדי דתיהוי במוצאי שביעית אחד בשבוע וכו'? **אחר שנה** — וכי חשבת חמש עשרה שנים משנת היובל למפרע משכחת חורבן במוצאי שביעית, שהיא שנת שלשים ושש למנין יובל זה. **אי הכי** — דבשנת חמש עשרה לחורבן הוי ההיא נבואה, עשרים ושש לגלות יהויכין הוא? **דאמר מר גלו** — ישראל עם יהויכין. **בשבע** — בשנה שביעית לכיבוש יהויקים. **גלו בשמונה** — כלומר, שאותה גלות היתה בשנה שמינית למלכות נבוכדנצר, דשנה שניה למלכותו כיבש יהויקים, כדמפרש לקמן. **גלו בשמונה עשרה** — עם צדקיהו, והיא היתה חרבות ירושלים, והיא היתה שנת שמונה עשרה לכיבוש יהויקים, והיא שנת תשע עשרה לנבוכדנצר. **משב ועד תמני סרי** — משנה שביעית שהוא גלות יחזקאל עד תמני סרי שהוא חורבן הבית — חד סרי לבהדי שתא דגלה בה יחזקאל, ולבר משנת החורבן דמנינו לה בהדי הנך דמחורבן ועד יובל, וחמיסר דמחורבן ועד יובל עם שנת החורבן ושנת היובל — אשתכח דעשרים ושש הוו מהשתא דגלו בה ועד יובל. והיכי אמר יחזקאל; בעשרים וחמש לגלותנו היה יובל? וסלקא דעתך דבהדי שתא דגלו קאמר. **ולדידך** — דבעית למימני לשנת החורבן בהנך ארבעה עשר, מי ניחא? **מכדי גלו נמי בתשע עשרה** — דסלקא דעתיה דהאי מתרץ דשלש גליות הוו, דהא דתני גלו בשמונה עשרה ובתשע עשרה הוו שני גליות, וסבר דבשמונה [נוסח אחר: דבתשעה] עשר הוה חורבן. וכי מנית נמי ארביסר לבהדי שנת חורבן ושנת היובל — משכחת לה עשרין ושית בגלות יהויכין שהיתה בשנת שבע, ולבהדי שתא דגלו בה. **אלא מאי אית לך**

נסכים הבאים בפני עצמן טעונין שירה או לאו — פירוש: נסכים מקרבן ציבור שלא הקריבו ביומו, ולמחר מקריבין, כדדרשינן (מנחות מד,ב): "ומנחתם" עד עשרה ימים. וליכא לפרושי: אם התנדב אדם מנחת נסכים. דאפילו הביאו קרבן חובה — קרבנו אין טעון נסכים. ומיירי ודאי שמקריבה ביום, אבל מקריבה בלילה — [הא] אמר רבי אלעזר: מה כפרה ביום — אף שירה ביום. **ותסברא** שירה דיומיה לה' — ואי נמי נסכים הבאים בפני עצמן טעונים שירה — היינו שיר של יום שמביאין אותו, ולא שיר שהיה ראוי ביום הבאת קרבן.

מחד בשבוע לחד בשבוע — למפרע קחשיב חמש עשרה שנה.

אמר רבינא — בארבע עשרה אחר שנה שהוכתה העיר, [דהיינו] בשנת חמש עשרה לחורבן, אז היה יובל.

אי הכי — דהוה שנת חמש עשרה לחורבן, עשרין וחמש הויין עשרים ושש הויין דאמר מר: גלו בשבע — פירוש: בשבע לכיבוש יהויקים שכיבש בארבע למלכותו, והוא מלך אחת עשרה שנה. ובאותה שנה הרג יהויקים והמליך יהויכין בנו שלשה חדשים, ולתקופת השנה באותה שנה הגלהו לבבל והחרש והמסגר, ואז היה גלות דיחזקאל. גלו בשמונה עשרה לכיבוש, היינו כשהוכתה העיר.

משבע שגלו בה עד תמניסר שחרבה העיר — בלא תמניסר עצמו שהוא מנין דחמש עשרה חדסר. דשנה שביעית שגלו בה היא היתה שנה אחרונה ליהויקים, ושוב מלך צדקיהו עשר שנים לפני שנת החורבן, וחמש עשרה — עשרים ושש הויין. בשלמא אי אמרינן דארבע עשרה שנה לחורבן עצמו קאמר — ניחא, דארבע עשרה ואחת עשרה הם, עשרים וחמש. אלא כיון דאמר דהוה שנת חמש עשרה — קשיא! ומצית לשנויי, דשנה שגלו בה היא היתה שנה ראשונה לצדקיהו, וליכא אלא עשר שנים מן הגלות עד שנת של חורבן. אלא קים ליה דאינו כן, דהגלות היה באותה שנה שנמנית ליהויקים, אם כן איכא אחד עשר שנה.

ולדידך מי ניחא — מכדי גלו בתשע עשרה שנה, והיינו כשהוכתה העיר, משבע עד תשע עשרה — שתים עשרה הוו, וארבסרי — עשרים ושש הויין. ומצי למיפרך: לפי שיטתן, שהיה סבור דשמונה עשרה ותשע עשרה שני גליות, דאם כן היכי מתוקמא? אי הוכתה בשמונה עשרה — לא הוכתה בתשע עשרה? ואין להקפיד, דסוגיא בעלמא הוא, ולמסקנא ניחא.

אִיבַּעְיָא לְהוּ: נְסָכִים הַבָּאִים בִּפְנֵי עַצְמָן, טְעוּנִין שִׁירָה אוֹ אֵין טְעוּנִין שִׁירָה? כֵּיוָן דְּאָמַר שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן: מִנַּיִן שֶׁאֵין אוֹמְרִים שִׁירָה אֶלָּא עַל הַיַּיִן - אָמְרִינַן, אוֹ דִּלְמָא: עַל אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה אָמְרִינַן, אַשְׁתְּיָיה לְחוּדָהּ לָא אָמְרִינַן? תָּא שְׁמַע, רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: מְגַלְגְּלִין זְכוּת לְיוֹם זַכַּאי וכו'; הַאי שִׁירָה מַאי עֲבִידְתֵּיהּ? אִילִימָא דְּעוֹלַת חוֹבָה, מִי הָוָה? בְּשִׁבְעָה עָשָׂר בְּתַמּוּז בָּטֵל הַתָּמִיד! וְאֶלָּא דְּעוֹלַת נְדָבָה, וְהָא תָּנֵי רַב מָרִי בְּרֵיהּ דְּרַב כָּהֲנָא דְּלָא צְרִיכָא! אֶלָּא לָאו דִּנְסָכִין. אֲמַר רָבָא, וְאִיתֵימָא רַב אַשִׁי: וְתִסְבְּרָא? שִׁירָה דְּיוֹמֵיהּ - "לַה' הָאָרֶץ וּמְלוֹאָהּ", "וַיָּשֶׁב עֲלֵיהֶם אֶת אוֹנָם" - בְּשִׁירָה דְּאַרְבָּעָה בַּשַּׁבָּא הוּא! אֶלָּא אֵילֵיָּא בְּעָלְמָא הוּא דִּנְפַל לְהוּ בְּפוּמַיְיהוּ. - וְהָא "עוֹמְדִים עַל דּוּכָנָן" קָתָנֵי! - כִּדְרֵישׁ לָקִישׁ, דְּאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: אוֹמֵר שִׁירָה שֶׁלֹּא עַל הַקָּרְבָּן. - אִי הָכִי, בִּנְסָכִים נַמִּי לֵימָא! - נָפֵיק מִינֵּיהּ חוּרְבָּא. גּוּפָא, רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: מְגַלְגְּלִין זְכוּת לְיוֹם זַכַּאי וכו'. בְּרִאשׁוֹנָה בְּמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית מִי מַשְׁכַּחַתְּ לֵהּ? וְהָכְתִּיב: "בְּעֶשְׂרִים וְחָמֵשׁ שָׁנָה לְגָלוּתֵנוּ בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה בֶּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ בְּאַרְבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנָה אַחַר אֲשֶׁר הוּכְּתָה הָעִיר", אֵיזוֹ הִיא שָׁנָה שֶׁרֹּאשׁ הַשָּׁנָה בֶּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ? הֲוֵי אוֹמֵר: זֶה יוֹבֵל; וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ בְּחַד בַּשְּׁבוּעַ חָרוּב, מִחַד בְּשְׁבוּעַ לְחַד בְּשְׁבוּעַ - תְּמָנֵי, לְחַד בְּשְׁבוּעַ אַחֲרִינָא - חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה הָוְיִין! אֲמַר רְבִינָא: בְּאַרְבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנָה אַחַר שָׁנָה שֶׁהוּכְּתָה הָעִיר. - אִי הָכִי, בְּעֶשְׂרִים וְחָמֵשׁ שָׁנָה? עֶשְׂרִים וְשֵׁשׁ הָוְיִין! דְּאָמַר מָר: גָּלוּ בְּשֶׁבַע, גָּלוּ בִּשְׁמוֹנֶה, גָּלוּ בִּשְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה, גָּלוּ בִּתְשַׁע עֶשְׂרֵה; מִשֶּׁב וְעַד תְּמָנֵי סְרֵי - חַד סְרֵי, וַחֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה - עֶשְׂרִים וְשִׁית הָוְיָא! - אָמַר לָךְ רְבִינָא: וּלְדִידָךְ מִי נִיחָא? מִכְּדֵי גָּלוּ נַמִּי בִּתְשַׁע עֶשְׂרֵה, מִשֶּׁב וְעַד תְּשֵׁסְרֵי - תַּרְתֵּי סְרֵי, וְאַרְבַּע סְרֵי - עֶשְׂרִים וְשִׁית הָוְיָין! אֶלָּא מַאי אִית לָךְ לְמֵימַר? לְבַר מִשְּׁתָא דְּגָלוּ בָּהּ, לְדִידִי נַמִּי - לְבַר מִשְּׁתָא דְּגָלוּ בָּהּ. מִכָּל מָקוֹם, תְּשַׁסְרֵי לְרְבִינָא קַשְׁיָא! - מִי סָבְרַתְּ שָׁלֹשׁ גָּלִיּוֹת הָוֵי? גָּלוּ בְּשֶׁבַע לְכִיבּוּשׁ יְהוֹיָקִים שֶׁהִיא שְׁמוֹנֶה לְנְבוּכַדְנֶצַּר, גָּלוּ בִּשְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה לְכִיבּוּשׁ יְהוֹיָקִים שֶׁהִיא תְּשַׁע עֶשְׂרֵה לְנְבוּכַדְנֶצַּר, גָּלוּ

שנה

למימר — האי דקאמר יחזקאל "בעשרים וחמש לגלותנו". **לבר משתא דגלו בה** — יהויכין ויחזקאל. **מכל מקום תשסרי לרבינא קשיא** — דהא ודאי בגלות האחרון היה החורבן. וכיון דאמר רבינא חמיסרי שנים עד היובל, ומגלות יהויכין ועד שנת חורבן שהוא בתשע עשרה הוו חד סרי, לבר משתא דגלו בה ולבר שנת החורבן, וחמיסרי — הא עשרין ושית. **מי סברת שלש גליות הוו** — התלמוד הוא דקא מתרץ, דהאי דאמרן לעיל: גלו נמי בתישסרי — לאו מלתא היא. דחד גלות הוה, דבשמונה עשר לכיבוש יהויקים הוו חרבות ירושלים, שהיא תשעה עשר לנבוכדנצר. הלכך, משב ועד תשעה עשר לבר משתא דגלו בה יהויכין ויחזקאל ולבר שנת החורבן, וחמש עשרה עם שנת החורבן ושנת היובל הרי עשרים וחמש. **דאמר מר** — בסדר עולם. [שייך לעמוד הבא] **כיבש יהויקים** — לאו גלות הוא, דלא הגלה שום אדם, אלא כבשו לעבד תחתיו ועבדו שלש שנים, כדכתיב (מלכים ב כד): "ויהי לו יהויקים עבד שלש שנים". וישב וימרד בו שלש שנים, כדכתיב בדניאל בתחלתו: "בשנת שלש למלכות יהויקים (עלה) נבוכדנצר ירושלים", ותניא בסדר עולם: אפשר לומר כן? והלא לא מלך נבוכד נצר עד שנה רביעית ליהויקים, כדכתיב (בירמיהו כה): "הדבר אשר היה על ירמיהו על כל עם יהודה בשנה הרביעית ליהויקים היא השנה הראשונית לנבוכדנצר"! אם כן מה תלמוד לומר — בשנת שלש למרדו, שהיא ששית לכיבושו והילוכו לבבל. והמליך יהויכין תחתיו, וכתיב בסוף דברי הימים "ולתשובת השנה" וגו', אלמא בשנת שבע לכיבוש ראשון של יהויקים גלה יהויכין. וכתיב בסוף מלכים: "ויצא אליו יהויכין מלך יהודה" וגו', אלמא שביעית לכיבוש יהויקים היא שמינית למלכות נבוכד נצר,

והיינו

הוה

הוה ליה בשיתא בשבוע — פירוש: דמנין ארבע מאות ועשרים שנים כלה בשית בשבוע, והחורבן היה בשנת עשרים ואחת. דהכי מוכחא סוגיא דלא חרב הבית בשניה עד שנת עשרים ואחת. ובית ראשון שעמד ארבע מאות ועשר שנים חרב בשנת עשר עצמו, הכי מוכח כל הסוגיא. נמצא בית חרב בתחילת יובל, כלומר בשנת יובל עצמה, דהחורבן בשנת ארבע מאות ועשר. רש"י.

הנך שנים דאגלינהו סנחריב — ולא גרסינן "תלת שנים", כי טובא הוו, שהרי מששה לחזקיהו עד שבעה עשר ליאשיהו שהחזירם ירמיהו, הוא קרוב למאה שנה. ועוד הקשה רש"י על זה הלשון, ושיבוש הוא.

אלא צא מהם שבע שכיבשו ושבע שחילקו — וישאר שלשים ושש, ובאותה שנה חרבה העיר, דהוי מוצאי שביעית. ואי רבי יהודה אייתי שבסרי משבע עשרה יובלות הרי חמשים ושלש שנה הוה ליה בתלתא בשבוע. והוא הדין דמצי למיפרך לרבי יהודה: אם כן היכי משכחת קרא דיחזקאל היה בארבע עשרה לחורבן? **הנך** שני דאגלינהו סנחריב עד דאתא ירמיהו ואהדרינהו לא קחשיב — והחזירם בשמונה עשרה ליאשיהו. ומנה ארבע עשרה ליאשיהו, דמלך שלשים ואחת, ועשרים ושתים דיהויקים וצדקיהו — הרי שלשים ושש שנה, ובשנת שלשים ושש חרבה. ואם תאמר: אם כן, מאי קאמר בברייתא: אם אתה אומר משנכנסו מנו, נמצא בית חרב בתחילת יובל? הא ליתא, דכשגלו — פסקו מלמנות יובלות, וכשהחזירום — החזירו למנות ולקדש, ותו לא היה רק שלשים ושש שנה עד החורבן? ואומר רבי: דההיא ברייתא אתיא כרבנן, דאמרי דשנת חמשים אינו ממנין שמיטין. ולדידהו, כשגלו [נהי] נמי דלא מנו יובלות — שמיטין מונין ומקדשין, והיו מונין יובלות לקדש בו שמיטין. דהכי איתא שילהי מכילתין: לא מנו יובלות אלא לקדש שמיטין. ואם כן, כשהחזירום ירמיהו לא התחילו למנות תחילת היובל אלא לאותו חשבון עצמו שהיו מונין, ולכך קאמר שאם מנו משנכנסו בית חרב בשנת יובל. אבל לרבי יהודה דאמר: שנת חמשים עצמו ממנין השמיטין, ובשנים שגלו העשרת שבטים לא היו מונין שמיטין ולא יובלות, ואם כן כשהחזירום ירמיה ונהג יובל — הוצרכו לחזור ולהתחיל מניינם.

שְׁנַיָּה - עָלָה וְכִיבֵּשׁ יְהוֹיָקִים. "וְכֵן בַּשְּׁנַיָּה". וּשְׁנַיָּה בְּמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית מִי מַשְׁכַּחַתְּ לָהּ? מִכְּדֵי בֵּית שֵׁנִי כַּמָּה קָם - אַרְבַּע מֵאָה וְעֶשְׂרִים; אַרְבַּע מֵאָה - תְּמַנְיָא יוֹבְלֵי, אַרְבַּסְרֵי - תְּרֵי שָׁבוּעַ, פָּשׁוּ לְהוּ שִׁית, הֲוָה לֵיהּ בְּשִׁיתָא בַּשָּׁבוּעַ! - הָא מַנִּי? רַבִּי יְהוּדָה הִיא, דְּאָמַר: שְׁנַת חֲמִשִּׁים עוֹלָה לְכָאן וּלְכָאן; אֵיתֵי תְּמַנְיָא מִתְּמַנְיָא יוֹבְלֵי, וְהָנֵי שִׁית - הָוֵי אַרְבֵּיסַר, אִישְׁתַּכַּח דִּבְמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית חַרוּב. - אִי רַבִּי יְהוּדָה, בְּרִאשׁוֹנָה לָא מַשְׁכַּחַתְּ לָהּ! דְּתַנְיָא: שִׁבְעָה עָשָׂר יוֹבְלוֹת מָנוּ יִשְׂרָאֵל מִשֶּׁנִּכְנְסוּ לָאָרֶץ וְעַד שֶׁיָּצְאוּ, וְאִי אַתָּה יָכוֹל לוֹמַר מִשָּׁעָה שֶׁנִּכְנְסוּ מָנוּ, שֶׁאִם אַתָּה אוֹמֵר כֵּן - נִמְצָא בַּיִת חָרַב בְּתְחִילַּת יוֹבֵל, וְאִי אַתָּה מוֹצֵא "בְּאַרְבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנָה אַחַר אֲשֶׁר הֻכְּתָה הָעִיר". אֶלָּא, צָא מֵהֶם שֶׁבַע שֶׁכִּיבְּשׁוּ וְשֶׁבַע שֶׁחִילְּקוּ, וְאַתָּה מוֹצֵא "בְּאַרְבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנָה אַחַר אֲשֶׁר הֻכְּתָה הָעִיר". וְאִי רַבִּי יְהוּדָה, אֵיתֵי שַׁבְסְרֵי מִשַּׁבְסְרֵי יוֹבְלֵי, שְׁדֵי אַהֲנֵי - הֲוָה לֵיהּ בְּתִלְתָא בַּשָּׁבוּעַ! הָנָךְ שְׁנֵי דְּאַגְלִינְהוּ סַנְחֵרִיב עַד דַּאֲתָא יִרְמְיָה אַהַדְרִינְהוּ לָא קָחָשֵׁיב לְהוּ. אִיבָּעֵית אֵימָא: לְעוֹלָם רַבָּנַן, וְכִי קָתָנֵי "וְכֵן בַּשְּׁנַיָּה" - אַשְׁאָרָא. הָכִי נַמִּי מִסְתַּבְּרָא, דְּאִי לָא תֵּימָא הָכִי, מִשְׁמַרְתּוֹ שֶׁל יְהוֹיָרִיב בַּשְּׁנַיָּה מִי הֲוַאי? וְהָתַנְיָא: אַרְבַּע מִשְׁמָרוֹת עָלוּ מִן הַגּוֹלָה, יְדַעְיָה וְחָרִים פַּשְׁחוּר וְאִימֵּר. עָמְדוּ נְבִיאִים שֶׁבֵּינֵיהֶם וְחִלְּקוּם לְעֶשְׂרִים וְאַרְבַּע מִשְׁמָרוֹת, בְּלָלוּם וּנְתָנוּם בְּקַלְפִּי, בָּא יְדַעְיָה וְנָטַל חֶלְקוֹ וְחֵלֶק חֲבֵרָיו שֵׁשׁ,

בא

וְהַיְינוּ דְּאָמְרִינָן: שְׁנַת שְׁנֵיָה כִּיבֵּשׁ יְהוֹיָקִים. **ארבע מאה ועשרים** — שלמין, לבד שנה שחרב בו. **הוה ליה בשיתא בשבוע** — כלו ארבע מאות ועשרים שנים, ובשביעית עצמה חרב. **שנת חמשים עולה** — לשנת יובל, והיא תחילת יובל הבא. הלכך, לרבי יהודה לא הוי בכל יובל אלא ארבעים ותשע שנים. **אי רבי יהודה** — מוקמת לה להא דרבי יוסי, בראשונה לא משכחת דחרב בית ראשון במוצאי שביעית. **שבעה עשר יובלות** — נפקי מקראי, דכתיב (מלכים א ו): "ויהי בשמונים שנה וארבע מאות שנה" וגו', דל ארבעים דמדבר — אשתכח דנכנסו לארץ קודם בנין הבית ארבע מאות וארבעים. ובית ראשון עמד ארבע מאות ועשר — הרי שמונה מאות וחמשים, הרי שבעה עשר יובלות של חמשים. **ואי אתה יכול לומר משעה שנכנסו** — לארץ מנו שמיטין ויובלות, דאם כן בית חרב בתחילת היובל, כלומר בשנת היובל עצמה. דהא ליכא למימר שלא חרב עד חמשים ואחת — דאם כן לא מיתוקמא שמעתין. דכי מדלית שבע שכיבשו ושבע שחילקו — משכחת חורבן בשנת שלשים ושבע של יובל, והיינו שניה לשמיטה, ואנן בעינן במוצאי שביעית. הלכך אתפרש לן האי תחילת היובל — שנת היובל עצמה, ואי אתה מוצא שיהא יובל בארבע עשרה שנה אחרי אשר הוכתה העיר כדכתיב ביחזקאל (סימן מ). **צא מהן שבע שכיבשו וכו'** — ולא מנו שמיטין ויובלות עד לאחר ארבע עשרה. [ואי] אתה מוצא שנת היובל ארבע עשרה שנה אחר שהוכתה העיר, וכדתריץ רבינא לעיל, דכי מדלית ארבע עשרה מחמשים — פשו להו תלתין ושית, אשתכח דבשנת שלשים ושש חרב הבית, והיא מוצאי לשביעית, ושנת היובל בארבע עשרה שנה לבד משנת החורבן. ואי הך דרבי יוסי לעיל אליבא דרבי יהודה — אייתי שבסר שנין משבסר יובלי שדי אהני, כלומר שדינהו על היובלות, ודל ארבע עשרה מהנך שבסרי לשבע שכיבשו ושבע שחילקו — פשו להו תלת, אשתכח דבתלתא בשבוע חרוב! ומשני: **הנך תלת שנין דאגלינהו סנחריב עד דאתא ירמיה ואהדרינהו כו'** — כלומר, הנך שלש שנים שצר סנחריב עליהן, כדכתיב (במלכים ב יז): "ויעל מלך אשור (על כל) [בכל] הארץ ויעל שומרון ויצר עליה שלש שנים", ולא היה להם פנאי לחרוש ולזרוע, ולא מנו שמיטין ויובלות — לא קא חשיב להו. והאי דנקט "עד דאתא ירמיה אהדרינהו" — לאו דווקא, דהא יותר מתשעים שנה היה מחזקיהו שהגלה אותן סנחריב עד שהחזירן ירמיהו בימי יאשיהו. אלא הכי קאמר: תלת שני דאגלינהו סנחריב, והיו באותו גלות עד שהחזירן ירמיהו, לא חשיב להו להנך שלש שנים, כך שמעתי. והרבה תשובות בדבר, חדא: דכי מדלית תלת שני משכחת חורבן בשנת ארבעים ותשע, והיא שביעית, ואנן בעינן מוצאי שביעית. ועוד, "ארבע עשרה שנה אחרי אשר הוכתה העיר" דליהוי יובל לא משכחת לה. והא ליכא למימר לרבי יהודה לית ליה הך דרשא, דהא קרא כתיב. ולקמן לא משכחינן שבע שחילקו אלא מהך דרשא דארבע עשרה אחרי אשר הוכתה העיר הוה יובל. ועוד קשיא לי: היכי לא מדלינן אלא הנך תלת שני? והאמרינן בפרק בתרא (ערכין לב,א): משגלו שבט ראובן וגד בטלו היובלות עד שהחזירן ירמיהו! ואף על גב דמתרצינן התם: מנו יובלות לקדש שמיטין — הני מילי לרבנן, אבל לרבי יהודה מוקמינן התם דלא מנו יובלות כלל! ועוד, היאך יתכן ליטול שלש שנים לבדם? אם כשעלה סנחריב עליהם כבר מנו עשר שנים או שתים עשרה ליובל, ועלה עליהם שלש שנים, היאך יתכן להפסיק אותן שלש שנים ולחזור למניינם הראשון, ולמנות שלש עשרה ארבע עשרה לקדש יובל שנת החמשים ושלש? בעל כרחך אז התחילו למנות ראשונה שניה שלישית רביעית. ומתוך הוויות אלו נראה בעיני, דהאי "תלת" דכתב בספרים שיבוש הוא, ופירוש משובש היה ונכתב בספרים. והכי גרסינן: הנך שני דאגלינהו סנחריב עד דאתא ירמיהו אהדרינהו לא חשיב. ודוקא נקט, דכל אותן השנים שהיו בגלות לא חשיב רבי יהודה במנין שמיטין ויובלות, וכדאמרינן בפרק בתרא. אלא באותה שנה שחזרו בימי יאשיהו התחילו למנות ליובל, וצא וחשוב מאותה שנה עד שנת הארבע מאות ועשר החורבן, ותמצא חשבונך סדור כמין חומר. דבשנת שלשים ושש ליובל חרב הבית, והיא מוצאי שביעית. ומשכחת ארבע עשרה שנה אחר אשר הוכתה העיר הוה שנת היובל, שהרי חזרו בשנת שמונה עשרה ליאשיהו, כדכתיב (במלכים ב כב) דבשנת שמונה עשרה ליאשיהו נמצא הספר בבית המקדש, ועל דברי הספר שלח המלך אל חולדה הנביאה, ואמרינן במגילה (יד,ב): היכי שבקיה לירמיהו ושדר לחולדה? ואמרינן: ירמיה לא הוה התם, שהלך להחזיר עשרת השבטים. ומנלן דהדור — דכתיב "מה הציון הלז" וגו'. ודבר זה שפינה יאשיה את העבודה זרה באותה שנה היה. וכך מצאתי בסדר עולם: בשמונה עשרה ליאשיהו היה תחלת היובל, ויאשיהו מלך שלשים ואחת שנה. משמונה עשרה עד שלשים ואחת כמה הוו — ארבסרי, וחד סרי ליהויקים ויהויכין, וחד סרי לצדקיהו, כדכתיב (במלכים ב כה) — הרי שלשים ושש, ואז חרב הבית. ומיתוקמא שפיר כרבי יהודה. כך הבנתי מלבי וישרה בעיני, אבל לא שמעתיה. ואחרי כן מצאתי ספר ישן מוגה שכתוב בו כן, והודעתיו לרבותי, וישרה בעיניהם. **איבעית אימא לעולם אליבא דרבנן** — אמרה רבי יוסי למילתיה. ודקא קשיא לך לעיל: הוה ליה בשיתא בשבוע. **כי קתני וכן בשניה אשארא** — אתשעה באב ומוצאי שבת. **עלו מן הגולה** — בימי עזרא. **ידעיה חרים פשחור ואימר** — שבמקדש ראשון היתה משמרת ידעיה קודם לחרים, ומשמרת חרים קודם לפשחור, ושל פשחור לאימר. **חלקום לארבע ועשרים משמרות** — ולא היו יודעין כיצד יסדרן, מי יעבוד אחר מי. **בללום** — שכתבו שם העשרים וארבעה משמרות בעשרים וארבעה פתקין. **ונתנום בקלפי** — וכוון ידעיה ברוח הקודש ועלתה איגרתו בידו, וחזר והכניס ידו ונטל איגרת, וכן עד שש פעמים. ובאותו סדר שעלו האיגרות בידו — כך עשו אחריו, אותן הכתובין באיגרות זו אחר זו.

משמרתו

ובשנה שְׁנִיָּה למלכותו עָלָה לארץ ישראל וְכִיבֵּשׁ יְהוֹיָקִים לעבד, הרי ששנה שביעית לכיבוש יהויקים היא שנה שמינית למלכות נבוכדנצר, והשנה השמונה עשרה לכיבוש יהויקים היא השנה התשע עשרה למלכות נבוכדנצר.

שנינו בברייתא לעיל (יא:): וְכֵן בַּשְּׁנִיָּה, שחורבן בית שני גם הוא היה במוצאי שביעית. מקשה הגמרא: וּשְׁנִיָּה בְּמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית מִי מַשְׁכַּחַת לָהּ – האם מוצא אתה שחורבן בית שני היה במוצאי שביעית, מַכְּדֵי – והרי בַּיִת שֵׁנִי כַּמָּה שנים קָם [–עמד], אַרְבַּע מְאָה וְעֶשְׂרִים שנים שלמות, מלבד שנת החורבן, וחרב בשנת הארבע מאות עשרים ואחת. ומנין השמיטין והיובלות החלו למנות מתחילה משהוקם בית שני. צא וחשוב, בְּאַרְבַּע מְאָה שנה ישנם תְּמַנְיָא יוֹבְלֵי – שמונה יובלות, שבכל חמישים שנים יש יובל, ולאחר היובל האחרון נותרו עוד עשרים שנה, שמתוכם, אַרְבַּסְרֵי תְּרֵי שָׁבוּעַ – ארבע עשרה שנים שהן שני מניינים של שמיטה, פַּשּׁוּ לְהוּ שִׁית – נותרו עוד שש שנים שהיה הבית עומד לאחר השמיטה הָוָה לֵיהּ בְּשִׁיתָּא בַּשָּׁבוּעַ – הרי בשישית לשבוע של שמיטה הושלמו ארבע מאות ועשרים שנה לבנין הבית, ונמצא שחרב הבית בשנה שלאחריה דהיינו בשביעית, ולא במוצאי שביעית.

מתרצת הגמרא: הָא מַנִּי, רַבִּי יְהוּדָה הִיא, דְּאָמַר, שְׁנַת חֲמִשִּׁים עוֹלֶה לְכָאן וּלְכָאן – שנת החמישים, היא גם שנת היובל למנין הקודם והיא גם השנה הראשונה למנין היובל הבא ולמנין שביעית הבא, ולפי חשבון זה, בכל ארבעים ותשע שנים יש מנין יובל שלם. ואם כן, כנגד כל מנין יובל שחישבנו בשיטת רבנן, לרבי יהודה יש עוד שנה לחשבון היובל הבא, אַיְיתֵי תְּמַנְיָא מִתְּמַנְיָא יוֹבְלֵי – הבא שמונה שנים משמונה יובלות, שלרבנן שנת הארבע מאות היא שנת היובל השמיני, ולרבי יהודה, היא שנה שמינית במנין היובל התשיעי, וְהָנֵי שִׁית הָוֵי אַרְבְּיסַר – הוסף על שמונה שנים אלו שש השנים מעשרים השנים הנוספות [שהרי ארבע עשרה השנים האחרות שמתוכן כבר חישבנו לעיל שהן שתי שמיטות], הרי ארבע עשרה, שהן שתי שמיטות מכוונות, נמצאת השלמת מנין ארבע מאות ועשרים לבנין הבית בשנת שמיטה, אִשְׁתְּכַח דִּבְמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית חָרוּב הבית שהרי חרב בשנה שלאחריה.

מקשה הגמרא: אִי בשיטת רַבִּי יְהוּדָה הולכת הברייתא של רבי יוסי, אם כן חורבן הבית בָּרִאשׁוֹנָה לֹא מַשְׁכַּחַת לָהּ במוצאי שביעית. דְּתַנְיָא, שִׁבְעָה עָשָׂר יוֹבְלוֹת מָנוּ יִשְׂרָאֵל מִשֶּׁנִּכְנְסוּ לָאָרֶץ וְעַד שֶׁיָּצְאוּ לגלות בבל, שנאמר לגבי בנין בית ראשון בידי שלמה המלך (מלכים א׳ ו א) ׳וַיְהִי בְּשְׁמוֹנִים שָׁנָה וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה לְצֵאת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וגו׳ וַיִּבֶן הַבַּיִת לַה׳׳, נבנה בית ראשון בשנת ארבע מאות ושמונים ליציאת מצרים, הורד מתוכם ארבעים שנה משיצאו ממצרים עד שנכנסו לארץ, הרי ארבע מאות וארבעים, הוסף עליהם ארבע מאות ועשר שנים שהיה הבית עומד, הרי שמונה מאות וחמישים משנכנסו לארץ ועד שגלו בחורבן הבית, ובמספר שנים זה יש שבעה עשר יובלות של חמישים שנה. ממשיכה הברייתא: וְאִי אַתָּה יָכוֹל לוֹמַר שמִּשֶּׁעָה שֶׁנִּכְנְסוּ לארץ מָנוּ מנין שמיטין ויובלות, שֶׁאִם אַתָּה אוֹמֵר כֵּן, נִמְצָא בַּיִת חָרֵב בִּתְחִילַּת יוֹבֵל – בשנת היובל עצמה. וְאי אפשר לומר שהיה החורבן בשנת היובל, שאם כן אִי אַתָּה מוֹצֵא שהיה היובל ארבע עשרה שנה לאחר מכן כפי שאמר יחזקאל (יחזקאל מ א) ׳בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה בָּעֲשׂוֹר לַחֹדֶשׁ, בְּאַרְבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנָה אַחַר אֲשֶׁר הוּכְּתָה הָעִיר׳. אֶלָּא ודאי צֵא מֵהֶם – הורד מן המנין, שֶׁבַע שנים שֶׁכִּיבְּשׁוּ את הארץ, וְשֶׁבַע שנים שֶׁחִילְּקוּ הארץ לנחלות, שלא מנו בהן שמיטין ויובלות. ובאשר תוריד משנת החמישים [לפי החשבון הנ״ל] ארבע עשרה, נמצא שחרב הבית בשנת שלשים ושש למנין היובל, שהיא מוצאי שביעית, וְאַתָּה מוֹצֵא שנבואת יחזקאל היתה בשנת היובל בְּאַרְבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנָה אַחַר אֲשֶׁר הוּכְּתָה הָעִיר, ובלא שנת החורבן. מסיימת הגמרא קושייתה: וחשבון זה מתיישב לשיטת רבנן שהיתה שנת יובל בכל חמישים שנה, וְאִי הברייתא הולכת בשיטת רַבִּי יְהוּדָה שהיה היובל בא בכל ארבעים ותשע שנה, אַיְיתֵי שַׁבְסְרֵי מִשַּׁבְסְרֵי יוֹבְלֵי – הבא שבע עשרה שנים משבעה עשר יובלות שלשיטת רבנן, שְׁדֵי אַהָנֵי – ותן אותם על היובלות, כלומר, הוסף אותם על החשבון. ששנת החורבן, היא שנת שמונה מאות וחמישים לבניסה לארץ, ולפי חשבון חלוקת השנים לחמישים, היא שנת החמישים למנין היובל, הוסף על החשבון שבע עשרה שנה לשיטת רבי יהודה [ושנת היובל האחרון מן החשבון, שהרי היא עולה לכאן ולכאן] והפחת ארבע עשרה שכיבשו וחילקו, נמצא חורבן הבית בשנת שלש במנין היובל הבא, הָוָה לֵיהּ בִּתְלָתָא בַּשָּׁבוּעַ – והיא שנה שלישית למנין השמיטה, ולא במוצאי שביעית.

מתרצת הגמרא: הָנָךְ שְׁנֵי דְּאוֹגְלִינְהוּ סַנְחֵרִיב עַד דַּאֲתָא יִרְמְיָה אַהְדְּרִינְהוּ, לֹא קָחַשִּׁיב לְהוּ – אלו השנים שהגלה סנחריב את עשרת השבטים עד שהחזירם ירמיה אינן עולות לחשבון, כיון שבטל מנין שמיטין ויובלות משגלו מקצת השבטים לשיטת רבי יהודה, ומששבו החלו למנות מתחילה, ואותה שנה ששבו היתה שנת השמונה עשרה ליאשיהו מלך יהודה, ומלך יאשיהו שלשים ואחת שנים. צא וחשב, משנת שמונה עשרה שבה החלו למנות עד שנת שלשים ואחת, ארבע עשרה שנים, ולאחריו מלך יהויקים אחת עשרה שנה, ולאחריו מלך יהויכין שלשה חדשים ובאותה שנה החל צדקיהו למלוך, ומלך אחת עשרה שנה עד חורבן הבית, הרי, משהחלו למנות עד חורבן הבית שלשים ושש שנים, ומתיישב החשבון שחרב הבית במוצאי שביעית בשנת שלשים ושש למנין היובל, וארבע עשרה שנה לאחר מכן היה היובל.

תירוץ נוסף ליישב דברי הברייתא של רבי יוסי כשיטת רבנן: אִיבְּעִית אֵימָא, לְעוֹלָם רַבָּנַן, ומה שהוקשה שלשיטתם, נמצא שחרב בית שני בשישית לשמיטה, יש לומר כִּי קָתָנֵי בברייתא ׳וְכֵן בַּשְּׁנִיָּה׳ אינו עולה על כך שחרב במוצאי שביעית אלא אַשְׁאָרָא – על שאר הדברים שנאמרו בחורבן בית ראשון, שחרב ביום ראשון בשבת ובתשעה באב.

מוכיחה הגמרא: הָכִי נַמִּי מִסְתַּבְּרָא שמה ששנינו ׳וכן בשניה׳ אינו עולה על כל המאורעות שאירעו בחורבן בית ראשון, דְּאִי לֹא תֵּימָא הָכִי, יקשה מה ששנינו שבזמן החורבן היתה משמרתו של יהויריב, וכי מִשְׁמַרְתּוֹ שֶׁל יְהוֹיָרִיב בַּשְּׁנִיָּה מִי הֲוַאי – האם היתה, וְהָתַנְיָא, אַרְבַּע מִשְׁמָרוֹת עָלוּ עם עזרא מִן הַגּוֹלָה, ואלו הן, יְדַעְיָה וְחָרִים, פַּשְׁחוּר וְאִימֵּר, עָמְדוּ נְבִיאִים שֶׁבֵּינֵיהֶם וְחִלְּקוּם לְעֶשְׂרִים וְאַרְבַּע מִשְׁמָרוֹת – חלקו ארבע משמרות אלו שעלו מבבל לעשרים וארבע, כמנין המשמרות שהיו בבית ראשון. ולא היו חכמים יודעים כיצד לסדרם כעת, מי יעבוד אחרי מי. כתבו השמות של כל ראש משמרת שמינו לאחר שחלקום, עשרים וארבעה שמות על עשרים וארבעה פתקים, בְּלָלוּם וּנְתָנוּם בְּקַלְפִּי, ומשמרת שיעלה שמה ראשונה היא הצריכה לעבוד בשבוע הראשון, ומי שלאחריה בשבוע שלאחריו וכן הלאה. בָּא אחד מבני משמרת יְדַעְיָה וְנָטַל פתקים מן הקלפי, ועלה בידו בתחילה חֶלְקוֹ וְחֶלֶק חֲבֵירָיו, שֵׁשׁ, שכוון ברוח הקודש שיעלה בידו פתק אשר שמו רשום עליו, ואחר כך הוציא עוד חמשה פתקים, ועל כולם היה רשום שמות חביריו ממשמרת ידעיה שבתחילה,

ואחר כך **בָּא** אחד ממשמרת **חָרִים וְנָטַל** מן הקלפי **חֶלְקוֹ וְחֵלֶק חֲבֵירָיו**, סך הכל **שֵׁשׁ, וְכֵן פַּשְׁחוּר** נטל חלקו וחלק חבריו **וְכֵן אִימֵּר. וְהִתְקִינוּ נְבִיאִים שֶׁבְּיָמֵיהֶם, שֶׁאֲפִילּוּ יְהוֹיָרִיב** שהיה **רֹאשׁ הַמִּשְׁמָרוֹת** בבית ראשון, כלומר שהיה ראשון לכולם **עוֹלֶה** אחר כך מן הגולה, **לֹא יִדְּחֶה יְדֻעָיָה מִמְּקוֹמוֹ, אֶלָּא יְדֻעָיָה עִיקָּר וְיֵהוֹיָרִיב טָפֵל לוֹ**, שהמשמרות של ידעיה באים תחילה, ונחלקים לחמש משמרות, ובמקום המשמרת השישית והאחרונה יעבוד יהויריב. ואם כן לא עלה יהויריב מן הגולה, ואי אפשר שדברי הברייתא 'וכן בשניה' עולים על כך שהיה החורבן בזמן משמרת יהויריב, **אֶלָּא** ודאי מה שנאמר 'וכן בשניה' עולה **אַשְּׁאָרָא**, ולא על כך שחרב במוצאי שביעית ושהיה בזמן משמרת יהויריב.

תירוץ נוסף ליישב דברי הברייתא אף כדעת חכמים: **רַב אַשִּׁי אָמַר**, לעולם מה שנאמר 'וכן בשניה' עולה גם על כך שחרב במוצאי שביעית, ואפשר להעמידה כשיטת רבנן. ומה שהוקשה לעיל שלשיטתם חרב הבית בשביעית [כפי החשבון של ארבע מאות ועשרים לחלק לחמישים], יש לומר **הָנָךְ שִׁית שְׁנֵי** – אלו שש השנים משהחלו לבנות בית שני **עַד דְּסָלִיק עֶזְרָא וּמְקַדֵּישׁ** – עד שעלה עזרא מבבל וקידש את ארץ ישראל למנות שמיטין ויובלות **לֹא קָא חַשִּׁיב לְהוּ** – אינן מן החשבון, שהחלו למנות רק בשנה שביעית לבנין הבית. ואם כן, הורד מחשבון ארבע מאות ועשרים שעמד הבית שש שנים, הרי ארבע מאות וארבע עשרה, שהם שמונה יובלות ושתי שמיטות, וחרב הבית בשנה שלאחריה, נמצא הבית חרב במוצאי שביעית.

הגמרא מביאה מקור לכך שעלה עזרא רק שש שנים לאחר שנבנה הבית: **דִּכְתִיב** (עזרא ד כד), אחרי ששלחו שונאי ישראל לכורש שיאסור את בניית בית המקדש, **'בֵּאדַיִן, בְּטֵילַת עֲבִידַת בֵּית אֱלָהָנָא דִּי בִירוּשְׁלֶם, וַהֲוָת בָּטְלָא עַד שְׁנַת תַּרְתֵּין לְמַלְכוּת** דָּרְיֶוֶשׁ מֶלֶךְ פָּרָס' – ומאז בטלה עבודת בית האלהים שבירושלים, והיתה בטלה עד שנה שניה למלכות דריוש מלך פרס. הרי שהחלו לבנות את בית המקדש השני בשנה השניה לדריוש. **וּכְתִיב** (שם ו טו) **'וְשֵׁיצִיא בֵּיתָא דְנָא, עַד יוֹם תְּלָתָא לִירַח אֲדָר, דְּהִיא שְׁנַת שִׁית לְמַלְכוּת דָּרְיֶוֶשׁ מַלְכָּא'** – ונשלם בנין בית זה עד יום שלישי בחודש אדר בשנה השישית למלכות דריוש מלך פרס, הרי שנבנה הבית במשך ארבע שנים ונשלם בשנה החמישית לתחילת בנייתו. **וְתָנָא, כְּאוֹתוֹ זְמַן** – בשלש לחודש אדר **לְשָׁנָה הַבָּאָה**, שהיא השנה השישית לתחילת בנין הבית, **עָלָה עֶזְרָא** מבבל **וְגָלוּתוֹ עִמּוֹ**, והגיע לירושלים בחודש אב, **דִּכְתִיב** (עזרא ז ח) אחר שעלה עזרא **'וַיָּבֹא יְרוּשָׁלִַם בַּחֹדֶשׁ הַחֲמִישִׁי הִיא הַשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית לַמֶּלֶךְ'**, הרי שבשנה השישית לתחילת הבניה שב עזרא מן הגלות, ובתשרי שלאחריו, בשנה השביעית לבנין הבית, החל למנות שמיטין ויובלות.

הגמרא מבררת את דברי הברייתא לעיל (יב:) ששבע שנים כיבשו את הארץ ושבע שנים חילקוה: **גּוּפָא**, שנינו בברייתא, **שִׁבְעָה עָשָׂר יוֹבְלוֹת מִנּוּ יִשְׂרָאֵל מִשֶּׁנִּכְנְסוּ לָאָרֶץ וְעַד שֶׁיָּצְאוּ** לגלות. **וְאִי אַתָּה יָכוֹל לוֹמַר מִשֶּׁנִּכְנְסוּ** לארץ **מִנּוּ** שמיטין ויובלות, **שֶׁאִם אַתָּה אוֹמֵר מִשֶּׁנִּכְנְסוּ מִנּוּ**, הרי חרב בשנת שמונה מאות וחמישים לכניסתם לארץ, ולפי חשבון של חמישים שנים בכל יובל **נִמְצָא בֵּית חָרֵב בְּתְחִלַּת יוֹבֵל**. **וְאִם** תאמר שחרב בשנת יובל, **אִי אַתָּה מוֹצֵא** מה שנאמר ביחזקאל (מ א) **'בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה בֶּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ, בְּאַרְבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנָה אַחַר אֲשֶׁר הוּכְּתָה הָעִיר' וכו'**, שהיתה הנבואה בשנת היובל, והיה זה ארבע עשרה שנה אחר חורבן הבית, ואם היה היובל בשנת החורבן אי אפשר שהיה יובל בזמן נבואת יחזקאל ארבע עשרה שנים לאחר מכן, אלא הורד מהן שבע שנים שכיבשו את הארץ ושבע שחילקו, שבכל ארבע עשרה שנים אלו לא מנו שמטין ויובלות, ועולה החשבון שהיה היובל ארבע עשרה שנה לאחר החורבן. מבררת הגמרא: **שֶׁבַע שֶׁכִּיבְּשׁוּ מִנָּלָן** – מהיכן לנו ששבע שנים כיבשו את הארץ. מבארת הגמרא: **דְּקָאָמַר כָּלֵב** ליהושע, בזמן שסיימו לכבוש את ארץ ישראל והחלו לחלק את הנחלות, **'בֶּן אַרְבָּעִים שָׁנָה [אָנֹכִי] בִּשְׁלֹחַ (אוֹתִי) מֹשֶׁה עֶבֶד ה' [אוֹתִי] מִקָּדֵשׁ בַּרְנֵעַ לְרַגֵּל אֶת הָאָרֶץ [וגו'] וְעַתָּה [הִנֵּה] אָנֹכִי הַיּוֹם בֶּן חָמֵשׁ וּשְׁמוֹנִים [שָׁנָה]'** (יהושע יד ז–י) הרי שהיה כלב בן ארבעים שנה בזמן שילוח המרגלים ובן שמונים בזמן חלוקת הנחלות, מכאן שמשנשלחו המרגלים לתור את הארץ עד סיום כיבוש הארץ עברו ארבעים וחמש שנים. **וְאָמַר מַר** בשָׁנָה **רִאשׁוֹנָה** ליציאת בני ישראל ממצרים **עָשָׂה מֹשֶׁה** את **הַמִּשְׁכָּן**, ובשנה **שֵׁנִיָּה** ליציאת מצרים **הוּקַם הַמִּשְׁכָּן וְשָׁלַח** משה **מְרַגְּלִים** לתור את הארץ. צא וחשב, בשנה שניה ליציאת מצרים היה כלב בן ארבעים, **כִּי עָבוּר יַרְדֵּן** – כאשר עברו בני ישראל את הירדן לארץ ישראל **כָּלֵב בַּר כַּמָּה הֲוֵי** – כלב בן כמה היה, **בַּר תְּמָנֵן נָכִי תַּרְתֵּין** – בן שמונים פחות שתיים, שהרי היו במדבר ארבעים שנה, ובשנה שניה נשלחו המרגלים, ומאז עד שנכנסו לארץ, שלושים ושמונה שנים בלא שנת השילוח, **כִּי קָא מְפַלֵּיג נְחָלוֹת** – וכאשר חילק יהושע את הנחלות **קָאָמַר** כלב **'בֶּן חָמֵשׁ וּשְׁמוֹנִים שָׁנָה אָנֹכִי'** ומשבעים ושמונה עד שמונים וחמש, יש שבע שנים, **אִישְׁתְּכַח דְּשֶׁבַע** שנים **כִּיבְּשׁוּ** את הארץ.

מבררת הגמרא: **וְשֶׁבַע** שנים **שֶׁחִילְּקוּ** את הארץ לנחלות, **מְנָלָן**. מבארת הגמרא: **אִיבְּעִית אֵימָא, מִכֹּר דְּשֶׁבַע** שנים **כִּיבְּשׁוּ, מִן** הסתם שגם **שֶׁבַע** שנים **חִילְּקוּ**, והוא מסברא. **וְאִיבְּעִית אֵימָא, מִדְּלֹא מַשְׁכַּחַת לְהוּ** – מכך שאין אתה מוצא שהיתה נבואת יחזקאל בשנת היובל **אַרְבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנָה אַחַר אֲשֶׁר הוּכְּתָה הָעִיר** אלא אם כן תפחית מחשבון השנים ארבע עשרה שנים, ושבע שנים כיבשו, ומכאן ששבע שנים חילקו.

משנה

משנתינו ממשיכה לעסוק במניינים שהיו במקדש: **אֵין פּוֹחֲתִין** – בכל זמן לא יהיו פחות **מִשִּׁשָּׁה טְלָאִים הַמְּבוּקָּרִין** [–כבשים שנבדקו שאין בהם מום] **בְּלִשְׁכַּת הַטְּלָאִים** – המקום שהיו משמרים בו הכבשים, **כְּדֵי לַשֶּׁבֶת וּלְיָמִים טוֹבִים שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה** – ושיעור זה הוא בכדי שיספיק לשבת הסמוכה לשני ימים טובים של ראש השנה, שהיו שני קרבנות תמיד קרבים בכל יום, אחד בבוקר ואחד בערב, ולשלשת הימים היו צריכים לבדוק קודם יום טוב ששה כבשים, שניים לכל יום. **וְאִם** רוצים **מוֹסִיפִין** טלאים מבוקרים **עַד עוֹלָם** – כמה שירצו. **אֵין פּוֹחֲתִין מִשְּׁתֵּי חֲצוֹצְרוֹת** בזמן התקיעות במקדש, ואין פוחתים **מִתְּשָׁעָה כִּנּוֹרוֹת** בשעת השירה במקדש **וְאִם** רוצים **מוֹסִיפִין** חצוצרות וכינורות **עַד עוֹלָם. וְהַצִּלְצָל לְבָד** – לא היה אלא אחד.

גמרא

שנינו במשנה שלא פחתו משששה כבשים מבוקרים בכל זמן בלשכת הטלאים, וסבר המקשה שהוא משום שמא יארע שיבא ראש השנה קודם שבת ולא יוכלו ביום טוב לילך ולבדוק הכבשים ויצטרכו להכין קודם יום טוב ששה כבשים, ולכן תיקנו שלעולם יהיו בכל זמן ששה כבשים בלשכה. מקשה הגמרא: אם חוששים לימים אלו והרי בימים אלו **תְּמִידִין וּמוּסָפִין טוּבָא הָווּ** – סך התמידים והמוספים בימים אלו הוא יותר מששה כבשים. מתרצת הגמרא: **תַּנָּא בְּעָלְמָא קָאֵי** – התנא עוסק בשאר ימים, כלומר, יש סיבה ליתן ששה כבשים מבוקרים גם בשאר ימים, ולא מטעם מקרה שחל ראש השנה סמוך לשבת, **וְאַתְּמִידִין לְחוּדֵיהּ קָאֵי** – ודבריו הולכים מצד תמידים לבד בלא מוספים, **וּמַאי** – ומהו שנקט הלשון **'כְּדֵי לַשֶּׁבֶת וּלְיָמִים טוֹבִים, סִימָנָא בְּעָלְמָא** – לסימן הוא, שתדע שלעולם צריכים ששה כבשים מבוקרים בלשכה כמו שלימים אלו יחד צריכים ששה תמידים, ועל ידי כך לא תטעה בגירסא לומר שאין פוחתים מארבעה או מחמשה. **וְהָכִי קָאָמַר** – וכך כוונתו, **אֵין פּוֹחֲתִין מִשִּׁשָּׁה טְלָאִים**

וכן חרים וכן פשחור וכן אימר — ויהויריב שוב לא עלה. **רב אשי אמר** — לעולם "וכן בשניה" אמוצאי שביעית קאי, ורבנן היא. ודקא קשיא לך לעיל דבשביעית חרוב — לא קשיא, דשית שני קמאי מבנין הבית עד דסליק עזרא וקידש ארץ ישראל לא מנו שמיטין ויובלות. דל שית שנין משני הבית — משכחת שנת ארבע מאות ועשרים בשביעית. כיצד? ארבע מאה (ושית שנין) — תמניא יובלי, וארבע סרי שני — תרי שבועי, ובשנת ארבע מאות עשרים ואחת, שהיה מוצאי שביעית, חרב. **ומנלן דעד שית שני לא סליק עזרא דכתיב באדין בטילת וגו'** — אלמא בשנת שתים לדריוש התחיל הבנין. **וכתיב ושיציא ביתא וגו'** — אלמא בשנת שש נשלם, הרי חמש שנים. ובאותו זמן לשנה הבאה, שהיא שנה ששית לבנין, עלה עזרא ובא לירושלים בחדש אב. ועד תשרי שהוא שבע לבנין לא התחיל למנות. **בר תמנן נכי תרתי** — דמשילוח מרגלים עד שנבנסו לארץ אינו אלא שלשים ושמונה, לבד משנת השילוח, דהא בשניה ליציאת מצרים נשתלחו. **מדלא משכחת ארבע עשרה שנה אחרי אשר הוכתה העיר** — דליהוי יובל, אי לא מדלית ארבע עשרה לכיבוש ולחילוק. **משנה מתשעה כנורות** — לא אתפרש טעמא. **והצלצל לבדו** — צלצל אחד היה שם ולא יותר, וטעמא מפרש בגמרא. **גמרא** קא סלקא דעתין כדי לשבת ולשני ימים טובים דווקא קאמר, דלהכי בעינן ששה, שאם יבאו יחד שבת ושני ימים טובים של ראש השנה, ולא יוכלו לבקר — יהו להם אילים מזומנים. **בעלמא קאי** — דבכל ימות השנה נמי בעינן ששה. ולאו משום שבת וראש השנה, אלא משום דבן בג בג, וכדמפרש בסמוך. **סימנא בעלמא** — שלא תטעה בגירסא, שלא תשנה ארבעה או חמשה, משום הכי נקט הנך שלשה ימים דבעו ששה תמידין. **ארבעה ימים קודם שחיטה** — ומשום הכי בעינן ששה לעולם, דבשעת חינוך נתנו שם ששה מבוקרין

[שייך לעמוד הקודם] **משמרתו** של יהויריב בשניה מי הואי — הקשה רבינו אלחנן: דהא אמרינן בבא קמא (קי,א): נתן הכסף לידעיה ואת האשם ליהויריב, אלמא שהיה בבית שני! ויש לומר: דהא מתניתין מיתניא סמוך לבית ראשון. אי נמי, לא יהויריב דווקא, אלא המשמר תחת יהויריב. **שאפילו** משמרתו של יהויריב עולה — פירש רש"י: ששוב לא עלה. וזהו תימה, דמנא ליה ששוב לא עלה? דהא משמע שיכול לעלות, מדקאמר "שאפילו משמרתו של יהויריב עולה"! ועוד הקשה רבינו אלחנן: דהרבה עלו, ואין פשוט לנו שלא עלה? ואמר רבי: דמכל מקום יכול להיות שעלה יהויריב. והכא קא פריך הכי: משמרתו של יהויריב בשניה מי הואי? כי עשרים וארבעה היו אלו נגד המשמרות שלא עלו, שחלוקות לארבע ועשרים משמרות, ושימשו תחתיהם.

הנך שית עד דסליק עזרא וקדיש לא קחשיב — צריך עיון: למאי דפירשתי דכי נמי גלו השבטים מנו נמי יובלות כדי לקדש השמיטין, אם כן בגלות דבבל קודם דסליק עזרא נמי היו מונין, ואמאי התחילו למנות כי סליק עזרא? ויש לומר: דלא דמי, דודאי בעוד ישראל על אדמתם, כי נמי אין יובל נוהג — שמיטה נוהג בחרישה וזריעה, והיו מקדשין. אבל בגלות לא היו מקדשין כלל שביעית. וצריך עיון: דכי נמי היו בגולה היו צריכין לקדש שביעית מפני שמיטת כספים שנוהגת בין בארץ בין בחוצה לארץ. ואם הוא כך דשביעית אינו תלוי ביובל, כי נמי ישראל בגלות ואינן כלל על אדמתן — למה לא ימנו שמיטין כמו מקצת ישראל על אדמתן? ואף על גב דאין כל יושביה עליה — מונין שביעית, אף על גב שאין מונין יובל. **אותו** זמן לשנה הבאה — שהוא שלש (ועשרים) באדר, עלה עזרא מבבל. ועלה ירושלים בחדש החמישי, שאיחר במהלך הדרך מחדש אדר עד חדש אב.

כלב כמה הוי בר תמנין נכי תרתין — והקשה רבינו אלחנן: והא מנין לנו שבשנה שניה דווקא היה כלב בן ארבעים שנה, דאז הוה כי עבר ישראל את הירדן בר תמנין נכי תרין? שמא התחיל שנת הארבעים ואחד שלו, ובשילוח מרגלים היה בסוף הארבעים. שהרי שנות כלב לא מצינו, וכשעברו ישראל את הירדן הוה בר תמנין נכי חד, ומנא להתלמוד הא דשבע כיבשו ושבע חילקו? ואמר רבי דלא בא הכתוב לסתום אלא לפרש, דמה לנו לשנות כלב אם לא להודיענו בודאי ששבע כיבשו ושבע חילקו.

מאי כדי לשבת סימנא בעלמא — הכא מפרש מעיקרא ד"כדי לשבת" סימנא בעלמא. אבל במנחות פרק "התכלת" (מט,ב) לא אמר הכי עד דבמסקנא דקאמר התם, אמר רבינא: לרב אשי הני ששה — שבעה הוו, דהא איכא צפרא דחד בשבתא, דווקא נקט לשבת. והכי פירושו: אם היו שני ימים ראש השנה, ביום החמישי וביום ששי — ביום הראשון יבקרו התמיד שהוא ארבעה ימים קודם שחיטתו של חמישי בשבת, ושל יום שישי שהוא שני לראש השנה יבקרו ביום שני שהוא ארבעה ימים קודם שחיטתו, וכן של שבת מבקרו ביום שלישי. ופריך: שבעה הוו. דהא איכא צפרא דחד בשבתא, שגם הוא טעון ביקור ארבעה ימים קודם שחיטתו. ואם כן היאך יפחתו משבעה?

ומוסיפין עד עולם עד כמה אמר רב הונא ואמרי לה כו' — ואמר רבי: דהא ודאי פשיטא שיוכלו להוסיף עד העולם. אלא בעי עד כמה יהא הידור מצוה ואין צריך לחפש יותר אחר כהנים. אמר רב הונא: עד מאה ועשרים. דהא אשכחן בקרא (דברי הימים ב ה) שחפשו אחרי מאה ועשרים כהנים לתקוע בחצוצרות ולא יותר. אי נמי, דהא פשיטא דאין מוסיפין עד העולם, שאם יוסיפו יותר עירבוב קלא. אמר רב הונא: עד מאה ועשרים כהנים יכול להוסיף, דהא אשכחנא בקרא דלא חיישינן לעירבוב קלא.

אין

בָּא חָרִים וְנָטַל חֶלְקוֹ וְחֵלֶק חֲבֵירָיו שֵׁשׁ, וְכֵן פַּשְׁחוּר, וְכֵן אִימֵּר. הִתְקִינוּ נְבִיאִים שֶׁבֵּינֵיהֶם שֶׁאֲפִילּוּ יְהוֹיָרִיב רֹאשׁ מִשְׁמָרוֹת עוֹלֶה - לֹא יִדָּחֶה יְדַעְיָה מִמְּקוֹמוֹ, אֶלָּא יְדַעְיָה עִיקֵּר וְיהוֹיָרִיב טָפֵל לוֹ! אֶלָּא אַשְׁאָרָא. רַב אַשִׁי אָמַר: הָנָךְ שִׁית שְׁנֵי עַד דְּסָלֵיק עֶזְרָא וּמַקְדִּישׁ לָא קָא חָשֵׁיב לְהוּ, דִּכְתִיב: "בֵּאדַיִן בְּטֵלַת עֲבִידַת בֵּית אֱלָהָנָא דִּי בִירוּשְׁלֵם", וּכְתִיב: "וְשֵׁיצִיא בֵּיתָא דְּנָא עַד יוֹם תְּלָתָא לִירַח אֲדָר דְּהִיא שְׁנַת שִׁית לְמַלְכוּת דָּרְיָוֶשׁ מַלְכָּא", וְתָנָא: בְּאוֹתוֹ זְמַן לַשָּׁנָה הַבָּאָה עָלָה עֶזְרָא וְגָלוּתוֹ עִמּוֹ, דִּכְתִיב: "וַיָּבֹא יְרוּשָׁלִַם בַּחֹדֶשׁ הַחֲמִישִׁי הִיא הַשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית לַמֶּלֶךְ". גּוּפָא: שִׁבְעָה עָשָׂר יוֹבְלוֹת מָנוּ יִשְׂרָאֵל מִשֶּׁנִּכְנְסוּ לָאָרֶץ וְעַד שֶׁיָּצְאוּ, וְאִי אַתָּה יָכוֹל לוֹמַר מִשֶּׁנִּכְנְסוּ מָנוּ, שֶׁאִם אַתָּה אוֹמֵר מִשֶּׁנִּכְנְסוּ מָנוּ - נִמְצָא בַּיִת חָרֵב בְּתְחִלַּת יוֹבֵל, וְאִי אַתָּה מוֹצֵא "בְּאַרְבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנָה אַחַר אֲשֶׁר הֻכְּתָה הָעִיר" וכו'. שֶׁבַע שֶׁכִּיבְּשׁוּ מְנָלַן? דְּקָאָמַר כָּלֵב: "בֶּן אַרְבָּעִים שָׁנָה בִּשְׁלֹחַ אֹתִי מֹשֶׁה עֶבֶד ה' מִקָּדֵשׁ בַּרְנֵעַ לְרַגֵּל אֶת הָאָרֶץ... וְעַתָּה אָנֹכִי הַיּוֹם בֶּן חֲמֵשׁ וּשְׁמוֹנִים", וְאָמַר מָר: שָׁנָה רִאשׁוֹנָה עֲשָׂהּ מֹשֶׁה מִשְׁכָּן, שְׁנִיָּה - הוּקַם הַמִּשְׁכָּן וְשָׁלַח מְרַגְּלִים; כִּי עֲבוּר יַרְדֵּן, כָּלֵב בַּר כַּמָּה הֲוֵי - בַּר תְּמָנֵן נְכִי תַּרְתֵּין; כִּי קָא מְפַלֵּיג נָחֲלוֹת קָאָמַר: "בֶּן חָמֵשׁ וּשְׁמוֹנִים שָׁנָה אָנֹכִי", אִישְׁתַּכַּח דְּשֶׁבַע כִּיבְּשׁוּ. וְשֶׁבַע שֶׁחִילְּקוּ מְנָלַן? אִיבָּעֵית אֵימָא: מִדְּשֶׁבַע כִּיבְּשׁוּ - שֶׁבַע חִילְּקוּ. וְאִיבָּעֵית אֵימָא: מִדְּלָא מַשְׁכַּחְתְּ לְהוּ "אַרְבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנָה אַחַר אֲשֶׁר הֻכְּתָה הָעִיר". **מִשְׁנָה** אֵין פּוֹחֲתִין מִשִּׁשָּׁה טְלָאִים הַמְבוּקָּרִין בְּלִשְׁכַּת הַטְּלָאִים, כְּדֵי לְשַׁבָּת וּלְיָמִים טוֹבִים שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה, וּמוֹסִיפִין עַד עוֹלָם. אֵין פּוֹחֲתִין מִשְּׁתֵּי חֲצוֹצְרוֹת, מִתִּשְׁעָה כִּנּוֹרוֹת, וּמוֹסִיפִין עַד עוֹלָם, וְהַצִּלְצָל לְבָד. **גְּמָרָא** תְּמִידִין וּמוּסָפִין טוּבָא הָווּ! - תַּנָּא בְּעַלְמָא קָאֵי וְאַתְּמִידִין לְחוּדֵיהּ קָאֵי, וּמַאי "כְּדֵי לְשַׁבָּת וּלְיָמִים טוֹבִים" - סִימָנָא בְּעַלְמָא, וְהָכִי קָאָמַר: אֵין פּוֹחֲתִין מִשִּׁשָּׁה טְלָאִים הַמְבוּקָּרִים

תוספות

אין קטן נכנס בעזרה מנהני מילי, אמר רבי יוחנן [דאמר קרא] ויעמוד ישוע בניו ואחיו קדמיאל — והקשה רבינו אלחנן: היכי ילפינן דקטן נכנס לעזרה לשיר בשעה שהלוים עומדים לדוכן? ואמר רבינו יצחק: דרבי ליה מיתורא דקרא, כתיב: "בניהם ואחיהם הלוים", וכתיב: "ישוע בניו וקדמיאל ובניו בני יהודה בני (מורד) [חנדד] בניהם", למה ליה? והלא הזכיר כל אחד בניו! אלא שמע מינה דלהכי כתביה, דהוה מיותר, ומשמע קטנים.

הדרן עלך אין נערכין

יש בערכין. [שייך לדף יד,א] מה בין שדה מקנה לשדה אחוזה כו' — והוא הדין דהוה מצי למימר חילוק אחר בין שדה אחוזה לשדה מקנה, שבשדה אחוזה אם הקדישו וגאלו אחר — מתחלק לכהנים ביובל, ובשדה מקנה אם הקדישו וגאלו אחר — חוזר לבעלים ביובל. ולא נחת לפרושי אלא חילוק דשייך בשהוא עצמו פודהו.

רש"י

מבוקרין ארבעה ימים קודם לכן, ונטלו יום ראשון שנים לתמידים, ונתנו שנים תחתיהם ויבקרום. ביום שני נטלו שנים מן הארבעה הנותרים ונתנו שנים תחתיהם, ויום שלישי נטלו שנים הנותרים מן הראשונים ונתנו שנים תחתיהן, וכן לעולם, נוטלים שנים ונותנים שנים. ואותן שנתבקרו ונתנו שם יום ראשון — ראויים ליום רביעי, ואותן שניתנו בשני — ראויין בחמישי, וכן חוזרין חלילה לעולם. ונמצאו כל התמידין הנשחטין מבוקרין ארבעה ימים קודם שחיטה עם יום הביקור ויום השחיטה. כך שמעתי, וקשיא לי: הא לא דמי לארבעה ימים דפסח, דביקורו בעשור ושחיטתו בארבעה עשר — הרי ארבעה ימים לבד מיום השחיטה! ולכך נראה בעיני דשמונה ניתנו שם ביום חינוך, וששה דקתני במתניתין הכי משמע: אין פוחתים מששה, כלומר שאפילו כשיטלו השנים שבכל יום — נשתיירו שם ששה מבוקרין. ולאחר כך, קודם הלילה יבקרו שנים ויתנו שם. והנך, הואיל וליתנהו אכתי בשעת נטילת השנים — לא קחשיב להו. לישנא אחרינא: סימנא בעלמא, דכי היכי דכי מקלעי שבת וראש השנה גבי הדדי מיבקר ההוא דשלישי בשבת בערב שבת, דהא לא מצו היום לילך ולבקש טלה ולבקרו, השתא הוי ארבעה ימים קודם שחיטה — הכי נמי לעולם בעינן ארבעה ימים קודם שחיטה. **דיקא נמי** — דסימנא בעלמא הוא, ולאו משום טעמא דשבת וראש השנה קא בעי להו. מדלא קתני "לשבת ולשני ימים" כו', דהוי משמע לצורך שבת וראש השנה, מדקתני "כדי" — שמע מינה: כפי חשבון הראוי לשבת ולראש השנה, דהיינו ששה, וסימנא בעלמא הוא. **מנהני מילי** — דצלצל לבד, ותו לא. **ואסף** — שם הלוי. **עבידתא חד עבדי** — דאין אחד מועיל בלא חבירו, שהן שתי חתיכות רחבות של מתכת ומכין זו על זו. וקורין צינב"ש. **משנה אין לוי קטן נכנס לעזרה** — לשום עבודה, כגון לכבד את העזרה ולהגיף את הדלתות. אלא בשעה שהלוים עומדים על הדוכן בשיר, אז נכנסים לוים קטנים לשורר עמהן. **ולא היו** — אותן קטנים. **אומרים בנבל וכנור אלא בפה ליתן תבל בנעימה** — ליתן תבלין בנעימות הלוים. לפי שקול הלוים הקטנים דק, ומתבל את קול הלוים הגדולים. [**ואין עולין למנין**] — דלא מנו אותן לוים למנין שנים עשר לוים הצריכין לדוכן. **ולא עולין** — על האצטבא המוכנת לדוכן, אלא בארץ היו עומדין. **וצוערי הלוים** — שמצערין את הלוים, כדמפרש בגמרא. **גמרא** בנבל עשור — של עשר נימין. ולעולם הבא משתעי, מדכתיב "שיר חדש" לשון זכר. דשירות העולם הזה לשון נקבה, כדאמר במכילתא: כשם שנקבה זו יולדת — כך תשועות הללו סופן לילד צרות. אבל שיר של עולם הבא — לשון זכר, שאינו יולד. מדמפיק רבי יהודה כנור בנבל עשור, אלמא כנור היינו נבל. **דנפיש קליה כי**

הַמְבוּקָרִים בְּלִשְׁכַּת הַטְּלָאִים אַרְבָּעָה יָמִים קוֹדֶם שְׁחִיטָה, וּמַנִּי? בֶּן בַּג בַּג הִיא; דְּתַנְיָא, בֶּן בַּג בַּג אוֹמֵר: מְנַיִן לַתָּמִיד שֶׁטָּעוּן בִּיקּוּר אַרְבָּעָה יָמִים קוֹדֶם שְׁחִיטָה? תַּלְמוּד לוֹמַר: "תִּשְׁמְרוּ לְהַקְרִיב לִי בְּמוֹעֲדוֹ", וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר: "וְהָיָה לָכֶם לְמִשְׁמֶרֶת עַד אַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן", מַה לְּהַלָּן טָעוּן בִּיקּוּר אַרְבָּעָה יָמִים קוֹדֶם שְׁחִיטָה - אַף כָּאן טָעוּן בִּיקּוּר אַרְבָּעָה יָמִים קוֹדֶם שְׁחִיטָה. דַּיְקָא נַמִי, דְּקָתָנֵי: "כְּדֵי לְשַׁבָּת" וְלֹא קָתָנֵי: "לְשַׁבָּת", שְׁמַע מִינָּהּ. "מִשְּׁתֵּי חֲצוֹצְרוֹת וּמוֹסִיפִין" וכו'. וְעַד כַּמָּה? אָמַר רַב הוּנָא, וְאָמְרִי לֵהּ אָמַר רַב זַבְדִּי אָמַר רַב הוּנָא: עַד מֵאָה וְעֶשְׂרִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְעִמָּהֶם כֹּהֲנִים לְמֵאָה וְעֶשְׂרִים מַחְצֻצְרוֹת". "מִתִּשְׁעָה כִּנּוֹרוֹת וכו' וְצִלְצָל לְבָד". מְנָא הָנֵי מִילֵּי? אָמַר רַב אַסִי, דְּאָמַר קְרָא: "וְאָסָף בַּמְּצִלְתַּיִם לְהַשְׁמִיעַ". - מְצִלְתַּיִם תְּרֵי הָווּ! - כֵּיוָן דַּחֲדָא עַבִּידְתָּא עָבְדִי, וְחַד גַּבְרָא עָבֵיד בְּהוּ - קָרֵי לְהוּ חַד. **מִשְׁנָה אֵין פּוֹחֲתִין מִשְּׁנַיִם עָשָׂר לְוִיִּם עוֹמְדִין עַל הַדּוּכָן, וּמוֹסִיפִין עַד עוֹלָם. אֵין הַקָּטָן נִכְנָס לַעֲזָרָה לַעֲבוֹדָה אֶלָּא בְּשָׁעָה שֶׁהַלְּוִיִּם אוֹמְרִים בַּשִּׁיר. וְלֹא הָיוּ אוֹמְרִים בְּנֵבֶל וּבְכִנּוֹר אֶלָּא בַּפֶּה, כְּדֵי לִיתֵּן תִּבֵּל בַּנְּעִימָה. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר: אֵין עוֹלִין לַמִּנְיָן וְאֵין עוֹלִין לַדּוּכָן, אֶלָּא בָּאָרֶץ הָיוּ עוֹמְדִין וְרָאשֵׁיהֶן בֵּין רַגְלֵי הַלְּוִיִּם, וְצוֹעֲרֵי הַלְּוִיִּם הָיוּ נִקְרָאִין. **גְּמָרָא** הָנֵי כְּנֶגֶד כַּפָּא מִי? אָמַר רַב פַּפָּא: כְּנֶגֶד תִּשְׁעָה כִּנּוֹרוֹת [וּשְׁנֵי] נְבָלִים וְצִלְצָל אֶחָד, שֶׁנֶּאֱמַר: "הוּא וּבָנָיו וְאֶחָיו שְׁנֵים עָשָׂר". "אֵין הַקָּטָן נִכְנָס לַעֲזָרָה לַעֲבוֹדָה אֶלָּא בְּשָׁעָה שֶׁהַלְּוִיִּם" כו'. מְנָא הָנֵי מִילֵּי? אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, דְּאָמַר קְרָא: "וַיַּעֲמֹד יֵשׁוּעַ בָּנָיו וְאֶחָיו קַדְמִיאֵל וּבָנָיו בְּנֵי יְהוּדָה כְּאֶחָד לְנַצֵּחַ עַל הַמְּלָאכָה ה' עֲבוֹדַת בֵּית ה'" וגו'. "לֹא הָיוּ אוֹמְרִים לֹא בְּנֵבֶל וְלֹא בְּכִנּוֹר אֶלָּא בַּפֶּה" כו'. לְמֵימְרָא, דְּנֵבֶל לְחוּד וְכִנּוֹר לְחוּד; לֵימָא מַתְנִיתִין דְּלָא כְּרַבִּי יְהוּדָה? דְּתַנְיָא, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: כִּנּוֹר שֶׁל מִקְדָּשׁ - שֶׁל שִׁבְעַת נִימִין הָיָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "שִׁבַּע שִׂמְחוֹת פָּנֶיךָ", אַל תִּיקְרֵי "שׂוֹבַע" אֶלָּא: "שֶׂבַע"; וְשֶׁל יְמוֹת הַמָּשִׁיחַ - שְׁמוֹנָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לַמְנַצֵּחַ עַל הַשְּׁמִינִית", עַל נִימָא שְׁמִינִית; שֶׁל עוֹלָם הַבָּא - עֶשֶׂר, שֶׁנֶּאֱמַר: "עֲלֵי עָשׂוֹר וַעֲלֵי נֵבֶל עֲלֵי הִגָּיוֹן בְּכִנּוֹר", וְאוֹמֵר: "הוֹדוּ לַה' בְּכִנּוֹר בְּנֵבֶל עָשׂוֹר זַמְּרוּ לוֹ שִׁירוּ לוֹ שִׁיר חָדָשׁ"! - אֲפִילּוּ תֵּימָא רַבִּי יְהוּדָה; לָעוֹלָם הַבָּא, אַיְידֵי דְּנַפְּישֵׁי נִימִין דִּידֵיהּ נָפֵיש קָלֵיהּ כִּי נֵבֶל, קָרֵי לֵיהּ נֵבֶל. "רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר: אֵין עוֹלִין מִן הַמִּנְיָן" כו'. תָּנָא: וְסוֹעֲדֵי הַלְּוִיִּם הָיוּ נִקְרָאִין. וְתַנָּא דִּידָן? כֵּיוָן דְּהָנֵי קַטִּין קָלֵיהוּ וְהָנֵי עֲב קָלֵיהוּ, הָנֵי מִקַּטְּטִי וְהָנֵי לָא מִקַּטְּטִי, קָרֵי לְהוּ "צוֹעֲרֵי".

הדרן עלך אין נערכין

יֵשׁ בַּעֲרָכִין לְהָקֵל וּלְהַחְמִיר, וּבִשְׂדֵה אֲחוּזָה לְהָקֵל וּלְהַחְמִיר, וּבְשׁוֹר הַמּוּעָד שֶׁהֵמִית הָעֶבֶד לְהָקֵל וּלְהַחְמִיר, בְּאוֹנֵס וּבְמִפְּתֶה וּבְמוֹצִיא שֵׁם רַע לְהָקֵל וּלְהַחְמִיר. יֵשׁ בַּעֲרָכִין לְהָקֵל וּלְהַחְמִיר, כֵּיצַד? אֶחָד שֶׁהֶעֱרִיךְ אֶת הַנָּאָה שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל וְאֶת הַכָּעוּר שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל - נוֹתֵן חֲמִשִּׁים סֶלַע, וְאִם אָמַר "הֲרֵי דָּמָיו עָלַי" - נוֹתֵן אֶת שָׁוְוִיו. **גְּמָרָא** "יֵשׁ בַּעֲרָכִין לְהָקֵל וכו' וּלְהַחְמִיר, כֵּיצַד? אֶחָד שֶׁהֶעֱרִיךְ" כו'. בְּיִשְׂרָאֵל - אִין, בַּגּוֹיִם - לָא; לֵימָא מַתְנִיתִין דְּלָא כְּרַבִּי מֵאִיר, דְּתַנְיָן: גּוֹי - רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: נֶעֱרָךְ אֲבָל לֹא מַעֲרִיךְ? - אֲפִילּוּ תֵּימָא רַבִּי מֵאִיר, הוּא הַדִּין דְּאַפִּילּוּ גּוֹי נַמִּי, אֶלָּא

מילתא

נבל — ונבל עשוי במפוח של נפחים, ומוציא קול על ידי רוח. **וסועדי** — עוזרי. לוים — עבו קלייהו, קטנים — קטין קלייהו, דק קולם. **מקטטי** — כלומר, מקטינין ועושים קולם דק דק ויפה, ומצערין הלוים שאין יכולים לבסם קולם כמותן.

הדרן עלך אין נערכין

משנה להקל. **נאה שבישראל** — שוה מאה מנה, אין נותן אלא חמשים סלע. **להחמיר** — שהמעריך הכעור שבישראל, אפילו אינו שוה אלא חמשה סלעים — נותן חמשים סלעים מן עשרים עד בן ששים. **בשדה אחוזה** — במקדיש שדה אחוזה. **שהעריך** — שאמר: "ערך פלוני עלי". **גמרא בגוי לא** — שאם אמר ישראל "ערך גוי פלוני עלי" — לא אמר כלום, דגוי אינו נערך. **נערך אבל לא מעריך** — טעמא מפרש בפרק קמא (ערכין ה,ב).

מילתא

הַמְבוּקָּרִים בְּלִשְׁכַּת הַטְּלָאִים, אַרְבָּעָה יָמִים קוֹדֶם שְׁחִיטָה, כלומר, שניתנו שם כבשים שנבדקו שאין בהם מום, והמתינו שם ארבעה ימים קודם השחיטה, ומשום כך היו שם ששה כבשים בכל זמן. שבשעת חינוך המזבח הניחו בלשכה שמונה כבשים שנתבקרו ארבעה ימים קודם לכן, ובאותו היום נטלו שנים לתמיד בבוקר ובערב, ובקרו שנים אחרים ונתנום במקומם, נותרו ששה מבוקרים [ארבעה ימים] ושנים חדשים, ביום השני נטלו שנים ונתנו שנים, נותרו ארבעה מבוקרים וארבעה חדשים, ובשלישי נותרו שנים מבוקרים וששה חדשים, וברביעי נותרו שמונה חדשים, וביום החמישי, השנים שניתנו ביום הראשון כבר ראויים לשחיטה, שעברו ארבעה ימים מן הבדיקה, נטלום ונתנו שנים תחתיהם, וכן הלאה. נמצא שבכל זמן יש ששה כבשים מבוקרים בלשכת הטלאים. **וּמַנִּי** – וכדעת מי שנויה משנתנו, **בֶּן בַּג בַּג הִיא, דְּתַנְיָא, בֶּן בַּג בַּג אוֹמֵר, מִנַּיִן לְתָמִיד שֶׁטָּעוּן בִּיקּוּר אַרְבָּעָה יָמִים קוֹדֶם שְׁחִיטָה, תַּלְמוּד לוֹמַר** (במדבר כח ב) לגבי קרבן התמיד 'תִּשְׁמְרוּ לְהַקְרִיב לִי בְּמוֹעֲדוֹ'. **וּלְהַלָּן** (שם יב ו) לגבי קרבן פסח שנצטוו לקחתו בעשרה בניסן, **הוּא אוֹמֵר 'וְהָיָה לָכֶם לְמִשְׁמֶרֶת עַד אַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ** (הראשון) **הַזֶּה, וְשָׁחֲטוּ אֹתוֹ', שיש לבקרו ממומים ולשמרו מעשרה בניסן עד ארבעה עשר בניסן, שאז נשחט. מַה לְּהַלָּן בקרבן פסח טָעוּן בִּיקּוּר אַרְבָּעָה יָמִים קוֹדֶם שְׁחִיטָה, אַף כָּאן** בקרבן התמיד **טָעוּן בִּיקּוּר אַרְבָּעָה יָמִים קוֹדֶם שְׁחִיטָה.**

מביאה הגמרא ראיה לכך שמה שהזכיר התנא שבת וימים טובים אינו אלא לסימן: **דַּיְקָא נַמִּי, דְּקָתָנֵי** במשנה, שצריכים ששה כבשים **'כְּדֵי לַשַּׁבָּת** ולימים טובים', ולשון 'כדי' משמעו כפי השיעור הנצרך לשבת ושני ימים טובים, **וְלֹא קָתָנֵי 'לַשַּׁבָּת'** שהיה במשמע שהם ממש לצורך שבת וימים טובים, **שְׁמַע מִינָּה** שאין זה אלא לסימן, שכמו שלשבת ושני ימים טובים צריכים ששה כך בכל זמן צריכים ששה, ומטעם דבריו של בן בג בג.

שנינו במשנה: אין פוחתין **מִשְּׁתֵּי חֲצוֹצְרוֹת** וכו' **וּמוֹסִיפִין** וכו' עד עולם. מבררת הגמרא: **וְעַד כַּמָּה** חצוצרות מוסיפים. מבארת הגמרא: **אָמַר רַב הוּנָא, וְאָמְרִי לָהּ אָמַר רַב זַבְדִּי אָמַר רַב הוּנָא, עַד מֵאָה וְעֶשְׂרִים, שֶׁנֶּאֱמַר** (דברי הימים ב' ה יב) לגבי שירת הלוים במקדש 'וְעִמָּהֶם כֹּהֲנִים לְמֵאָה וְעֶשְׂרִים, מַחְצְרִים בַּחֲצוֹצְרוֹת'.

שנינו במשנה שאין פוחתים **מִתְּשָׁעָה כִּנּוֹרוֹת** וכו' **וְצִלְצָל לְבָד.** מבררת הגמרא: **מְנָא הָנֵי מִילֵּי** שהצלצל היה יחיד. מבארת הגמרא: **אָמַר רַב אַסִּי דְּאָמַר קְרָא** (דברי הימים א' טז ה) 'וְאָסָף **בְּמִצְלְתַּיִם** (להשמיע) [מַשְׁמִיעַ]', הרי שהיה אחד מנגן במצלתים.

מקשה הגמרא: 'מִצְלְתַּיִם' תְּרֵי הֲווּ – בלשון הכתוב נאמר 'מצלתים' בלשון רבים, ומדוע כתב התנא 'צלצל' שהוא לשון יחיד. מתרצת הגמרא: **כֵּיוָן דַּחֲדָא עֲבִידְתָּא עָבְדִי** – שעבודה אחת הוא עושה, שאף שהוא עשוי שתי חתיכות אין האחת מועילה בלא חברתה, שמכות זו על זו וכך הקול יוצא, **וְחַד נַבְרָא עָבִיד בְּהוּ** – ואדם אחד עובד בהם, **קָרֵי לְהוּ** התנא **חַד** – לשון כלי אחד, דהיינו צלצל.

משנה

המשנה ממשיכה בענייני מניינים שהיו במקדש: **אֵין פּוֹחֲתִין מִשְּׁנַיִם עָשָׂר לְוִיִּם עוֹמְדִין עַל הַדּוּכָן** בזמן השיר על הקרבן, **וּמוֹסִיפִין** במנין הלוים על הדוכן **עַד עוֹלָם** – בלא שיעור.

אֵין הַקָּטָן נִכְנָס לָעֲזָרָה לַעֲבוֹדָה – בשביל לעבוד עבודה, כגון, לכבד את העזרה או להגיף דלתות, **אֶלָּא בְּשָׁעָה שֶׁהַלְּוִיִּם אוֹמְרִים בְּשִׁיר,** שאז היו נכנסים לוים קטנים ומשוררים עמהם. **וְלֹא הָיוּ אוֹמְרִים בְּנֵבֶל וּבְכִנּוֹר** – לא היו הלוים הקטנים משתתפים בשירה על ידי ניגון בנבל וכינור **אֶלָּא** בשירה **בַּפֶּה, כְּדֵי לִיתֵּן תְּכֵל בְּנַעֲימָה** – כדי ליתן תבלין בשירת הלוים הגדולים, לפי שקולם של הקטנים דק וערב. **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר אֵין עוֹלִין הלוים הקטנים לְמִנְיָן** שנים עשר הלוים שצריכים לעמוד על הדוכן, **וְאֵין הם עוֹלִין לַדּוּכָן** כלוים הגדולים העומדים על האיצטבא בשעת השירה, **אֶלָּא בְּאָרֶץ הָיוּ עוֹמְדִין וְרָאשֵׁיהֶן בֵּין רַגְלֵי הַלְּוִיִּם. וְצֹעֲרֵי הַלְּוִיִּם הָיוּ נִקְרָאִין,** לפי שהיו מצערים את הלוים הגדולים בשירתם.

גמרא

שנינו במשנה שלא היו פוחתים משנים עשר לוים על הדוכן. מבררת הגמרא: **הָנֵי** – אלו שנים עשר המשוררים, **כְּנֶגֶד מִי היו,** כלומר מה הטעם שהיו שנים עשר. מבארת הגמרא: **אָמַר רַב פָּפָּא,** היו שנים עשר לוים משוררים בפה **כְּנֶגֶד** שנים עשר המנגנים, שהיו **תִּשְׁעָה כִּנּוֹרוֹת** [**וּשְׁנֵי**] **נְבָלִים וְצִלְצָל אֶחָד** הרי שנים עשר.

הגמרא מביאה ראיה מן הכתובים שהיה מנין הלוים המשוררים על הדוכן שנים עשר: **שֶׁנֶּאֱמַר** (דברי הימים א' כה ט) כאשר חילק דוד את הלוים המשוררים לעשרים וארבע משמרות והטיל גורלות לדעת איזו משמרת תשמש ראשונה ואיזו תשמש שניה וכן הלאה, 'וַיֵּצֵא הַגּוֹרָל הָרִאשׁוֹן לְאָסָף, לְיוֹסֵף גְּדַלְיָהוּ הַשֵּׁנִי, הוּא [וְאֶחָיו וּבָנָיו] (ובניו ואחיו) שְׁנֵים עָשָׂר', הרי שיש במשמרת שנים עשר לוים.

שנינו במשנה: **אֵין הַקָּטָן נִכְנָס לָעֲזָרָה לַעֲבוֹדָה אֶלָּא בְּשָׁעָה שֶׁהַלְּוִיִּם כו'** אומרים בשיר. מבררת הגמרא: **מְנָא הָנֵי מִילֵּי** – מהיכן למדנו שקטנים היו שרים עם הלוים. מבארת הגמרא: **אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן דְּאָמַר קְרָא** (עזרא ג ט) כאשר החלו בעבודת המקדש השני 'וַיַּעֲמֹד יֵשׁוּעַ, בָּנָיו וְאֶחָיו, קַדְמִיאֵל וּבָנָיו בְּנֵי יְהוּדָה כְּאֶחָד, לְנַצֵּחַ עַל [עֹשֵׂה] הַמְּלָאכָה (ה' עבודת בית ה')[בְּבֵית הָאֱלֹהִים] וגו' בְּנֵי חֵנָדָד, בְּנֵיהֶם וַאֲחֵיהֶם הַלְּוִיִּם'. וכבר הוזכר בפסוק שהיו עומדים עם בניהם ולמה שב ואומר בסופו 'בניהם ואחיהם הלוים', אלא בא ללמדנו שאף בניהם הקטנים היו שרים עמהם, ומכאן שלוים קטנים ראויים לשירה בפה.

שנינו במשנה: שהלוים הקטנים **לֹא הָיוּ אוֹמְרִים** השירה, **לֹא בְּנֵבֶל וְלֹא בְּכִנּוֹר אֶלָּא בַּפֶּה כו'.** שואלת הגמרא: **לְמֵימְרָא** – האם ניתן לדייק מן הלשון 'לא בנבל ולא בכינור' **דְּנֵבֶל לְחוּד וְכִנּוֹר לְחוּד,** כלומר, שהם שני כלים נפרדים, **לֵימָא מַתְנִיתִין דְּלָא כְּרַבִּי יְהוּדָה, דְּתַנְיָא, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, כִּנּוֹר שֶׁל מִקְדָּשׁ, שֶׁל שִׁבְעַת נִימִין הָיָה** – שבעה מיתרים היו בו, **שֶׁנֶּאֱמַר** (תהילים טז יא) 'תּוֹדִיעֵנִי אֹרַח חַיִּים שׂוֹבַע שְׂמָחוֹת אֶת פָּנֶיךָ' **אַל תִּיקְרֵי 'שׂוֹבַע' אֶלָּא 'שֶׂבַע',** דהיינו 'שבע שמחות' שבכינור, **וְכִינּוֹר שֶׁל יָמוֹת הַמָּשִׁיחַ שְׁמוֹנֶה** נימין יהיו בו **שֶׁנֶּאֱמַר** (שם יב א) 'לַמְנַצֵּחַ **עַל הַשְּׁמִינִית',** ופירושו 'עַל נִימָא שְׁמִינִית', דהיינו כינור עם שמונה נימים, ובכינור **שֶׁל עוֹלָם הַבָּא עָשָׂר** נימין יהיו בו, **שֶׁנֶּאֱמַר** (שם צב ד) 'עֲלֵי עָשׂוֹר וַעֲלֵי נָבֶל עֲלֵי הִגָּיוֹן בְּכִנּוֹר', **וְאוֹמֵר** (שם לג ב–ג) 'הוֹדוּ לַה' בְּכִנּוֹר בְּנֵבֶל עָשׂוֹר זַמְּרוּ לוֹ. שִׁירוּ לוֹ שִׁיר חָדָשׁ'. 'נבל עשור' פירושו, נבל של עשרה נימים, ועולה על עולם הבא לפי שנאמר 'שיר חדש' בלשון זכר, ששירות של העולם הזה בלשון נקבה, ושל עולם הבא בלשון זכר. ומכך שלומד רבי יהודה על הכינור שלעתיד לבא מן המילים 'נבל עשור' מוכח שסובר שכינור ונבל אחד הם. מתרצת הגמרא: **אֲפִילּוּ תֵּימָא רַבִּי יְהוּדָה,** אפשר שאין רבי יהודה סובר שכינור ונבל אחד הם, ומה שלומד מ'נבל' לכינור הוא משום שכוונת הפסוק לכינור, שמשום שכינור **שֶׁלְּעוֹלָם הַבָּא, אֵיידֵי דְּנִפְּישֵׁי נִימִין דִּידֵיהּ** – מחמת שמרובים מיתריו **נִפְּישׁ קָלֵיהּ כִּי נֵבֶל** – גדול קולו כנבל ולכן **קָרֵי לֵיהּ** – קורא לו הכתוב 'נֵבֶל'.

המשך בעמוד קצח

המשך ביאור למס' ערכין ליום שלישי עמ' ב

יָמִים כְּמִנְיַן יְמוֹת שנת הַלְּבָנָה. וְאִם אִיתָא שנת לבנה בת שמונה חדשים מלאים כדברי רב הונא, זִימְנִין דְּמַשְׁכַּחַת לָהּ שנה של שלש מאות חמשים ושִׁשָּׁה יום, ומדוע די לו בנזירות של שלש מאות חמשים וארבעה יום. מתרצת הגמרא: בִּנְדָרִים הַלֵּךְ אַחַר לְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם וְרוֹב שָׁנִים, וברוב השנים אין מוסיפים על החדשים המעוברים, ויש בהן שלש מאות חמשים וארבעה יום, ועל כן בלשון בני אדם זה הוא מנין הימים של שנת לבנה.

הגמרא מביאה תנא הסובר כרב הונא: וְאַף רַבִּי סָבַר לָהּ כְּרַב הוּנָא שאפשר לעשות שמונה חדשים מלאים בשנה. דְּתַנְיָא, מַעֲשֶׂה וְעָשָׂה רַבִּי (כְּרַב הוּנָא) תִּשְׁעָה חדשים חֲסֵירִים בשנה אחת, ובכל זאת נִרְאָה חוֹדֶשׁ [–חידוש הלבנה] של תשרי שלאחריה בִּזְמַנּוֹ – ביום שנקבע בו ראש השנה. וְהָיָה רַבִּי תָּמֵיהַּ וְאוֹמֵר, איך יתכן שעָשׂוּ תִּשְׁעָה חדשים חֲסֵירִין ועדיין נִרְאָה חוֹדֶשׁ בִּזְמַנּוֹ, והרי לא היה בה בשנה זו אלא שלש מאות חמשים ואחד יום בלבד, ואם כן היה לו למולד תשרי להתאחר שלשה ימים לאחר ראש השנה. אָמַר לְפָנָיו רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר רַבִּי בנו, שֶׁמָּא שָׁנָה מְעוּבֶּרֶת הָיְתָה שנה זו,

---

המשך ביאור למס' ערכין ליום חמישי עמ' ב

כבוד הציבור, כך גם חזקיהו נטל רשות מבית דין קודם שציוה להקריב. וממשיכה הגמרא: הַשְׁתָּא דְּאָתֵית לְהָכִי – עכשיו שבאת לתירוץ זה, ששאל מפני כבוד הציבור ולא משום שלא היה יודע, אין צריך להעמיד בכבש הבא עם העומר, שאֲפִילּוּ תֵּימָא שמדובר בעוֹלַת חוֹבָה של תמיד, לא יקשה מדוע שאל אם טעון שירה, כיון ששאל את בית דין מִידֵי דַּהֲוָה אַשְׁלִיחָא דְּצִיבּוּרָא דְּמִמְּלִיךְ ומפני כבוד הציבור, ולא משום שלא היה יודע.

חוזרת הגמרא להביא ראיה אם אומרים שיר על עולת נדבה: תָּא שְׁמַע, רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר מְגַלְגְּלִין זְכוּת לְיוֹם זַכַּאי – מְזַמֵּן הקב"ה מאורעות טובים לישראל ליום שקרו בו כבר דברים טובים, כגון שבניסן נגאלו ממצרים ובניסן עתידים להיגאל לעתיד לבא, וּמְגַלְגְּלִים חוֹבָה לְיוֹם חַיָּיב – ליום שכבר קרו בו דברים רעים, כגון תשעה באב, שבכו בו העדה בשוב המרגלים מתור את הארץ והוציאו דיבתה רעה, ובו חרב בית המקדש. אָמְרוּ חכמים, כְּשֶׁחָרַב הַבַּיִת בָּרִאשׁוֹנָה, אוֹתוֹ הַיּוֹם תִּשְׁעָה בְּאָב הָיָה, וּמוֹצָאֵי שַׁבָּת הָיָה – יום ראשון, וּמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית הָיְתָה – שנה שמינית, ובאותו הזמן מַשְׁמַרְתּוֹ שֶׁל יְהוֹיָרִיב הָיְתָה, וְהָיוּ כֹּהֲנִים וּלְוִיִּם עוֹמְדִים עַל דּוּכָנָן וְאוֹמְרִים שִׁירָה. וּמַה שִׁירָה אָמְרוּ, התחילו לומר הפסוק 'וַיָּשֶׁב עֲלֵיהֶם אֶת אוֹנָם וּבְרָעָתָם יַצְמִיתֵם' (תהילים צד כג) וְלֹא הִסְפִּיקוּ להמשיך הפסוק ולוֹמַר 'יַצְמִיתֵם ה' אֱלֹהֵינוּ' עַד שֶׁבָּאוּ גוֹיִם וּכְבָשׁוּם. וְכֵן בַּשְּׁנִיָּה – וכן בחורבן בית שני, ביום תשעה באב היה, ביום ראשון בשבת, ובשמינית היה. מבררת הגמרא: הַאי שִׁירָה ששרו כשנכנסו האויבים, מַאי עֲבִידְתֵּיהּ – מה ענינה, כלומר, על איזה קרבן נאמרה, אִילֵימָא – אם נאמר שזוהי שירה דְּעוֹלַת חוֹבָה של קרבן התמיד, מִי הֲוֵאי – האם היתה עולת חובה קרבה בתשעה באב באותה שנה, והרי כבר כְּשַׁבְּעָה עָשָׂר בְּתַמּוּז בָּטֵל הַתָּמִיד, ומשום שלא היו להם כבשים להקריב מחמת המצור, אֶלָּא לָאו דְּעוֹלַת נְדָבָה, והיו אומרים שירה עליה. תפשוט מכאן שאומרים שירה על עולת נדבת ציבור.

מקשה הגמרא: וְתִסְבְּרָא – וכי סבור אתה לומר ששרו על עולת נדבה, מַאי שְׁנָא אם נעמיד שהיתה זו שירה דְּעוֹלַת חוֹבָה של קרבן התמיד, דִּלְא הֲוַאי – שאומר אתה שלא היתה מחמת המצור, וּמַאי שְׁנָא דְּעוֹלַת נְדָבָה, דַּהֲוַאי – שאומר אתה שהיתה להם, והרי לא היו כבשים מצויים, בין לחובה בין לנדבה.

מתרצת הגמרא: הָא לֹא קַשְׁיָא, בֵּן בָּקָר אַקְרַאי בְּעָלְמָא הוּא דְּאִיתְרַמְיָא לְהוּ – מקרה היה שנזדמן להם בן בקר, ולקרבן התמיד אי אפשר היה להקריבו, שאין קרב אלא כבש, ולעולת נדבה אפשר היה להקריבו, ואפשר להוכיח שיש שירה על עולת נדבת ציבור.

חוזרת ומקשה הגמרא: אָמַר רָבָא וְאִיתֵימָא רַב אַשִׁי, וְתִסְבְּרָא – וכי סבור אתה לומר שהיתה זו שירה גמורה על הקרבן שמכך אתה מוכיח שעולת נדבה טעונה שירה, והרי שִׁירָה דִּיוֹמֵיהּ – השיר של אותו יום, שיום ראשון היה, הוא המזמור 'לַה' הָאָרֶץ וּמְלוֹאָהּ' (תהילים כד), ואילו הפסוק 'וַיָּשֶׁב עֲלֵיהֶם אֶת אוֹנָם' בְּשִׁיר דְּאַרְבָּעָה בְּשַׁבָּת הוּא נמצא, במזמור 'אֵל נְקָמוֹת ה'' (שם צד). אֶלָּא ודאי לא היתה זו שירה אלא אִילֵיָּא בְּעָלְמָא הוּא דְּנָפַל לְהוּ בְּפוּמַיְיהוּ – קינה נפלה בפיהם, ואין מכאן ראיה לשירה על עולת נדבה.

מקשה הגמרא: וְהָא – והרי היו הלוים עוֹמְדִין עַל דּוּכָנָן בשעת אמירת המזמור קָתָנֵי בברייתא, ומשמע שעלו בשביל לשיר, ובודאי עלו משום קרבן ולא משום קינה, ואם כן תפשוט שאומרים שירה על עולת נדבה של ציבור. דוחה הגמרא: נכון הוא שעלו לדוכן משום שירה, אבל אין מכך ראיה לשירה על עולת נדבה, וכִּדְרֵישׁ לָקִישׁ דְּאָמַר, אוֹמֵר שירה שֶׁלֹּא עַל הַקָּרְבָּן, כלומר, מה ששרו לא היה זה על הקרבן כלל, כיון שאפשר לומר שירה בכל זמן, ומשום רשות.

שואלת הגמרא: אִי הָכִי – אם כך, שאומרים שירה אף שלא על קרבן כלל, בְּעוֹלַת נְדָבָה נַמִּי לֵימָא שירה, שאין זה גרוע משירה שלא על הקרבן, ותפשוט מכך שאומרים שירה על עולת נדבה.

מתרצת הגמרא: אין אומרים שירה על עולת נדבה משום שאם יאמרו נָפִיק מִינָּהּ חוּרְבָּא – ייצא מכך מכשול, שטעם דברי ריש לקיש הוא משום שאומרים שירה גם ברשות ולא רק בחובה, וכשיראו שאומרים שירה על עולת נדבה ויתלו שהוא משום רשות יבואו לומר שאמירת שירה על עולת חובה היא גם רשות ולא חובה, ולכן אין אומרים שירה כלל על עולת נדבה.

מבררת הגמרא: מַאי הֲוָה עֲלָהּ, האם אומרים שירה על עולת נדבה או לא. פושטת הגמרא: תָּא שְׁמַע, דְּתָנֵי רַב מָרִי בְּרֵיהּ דְּרַב כַּהֲנָא, נאמר (במדבר י י) לגבי שירה 'עַל עוֹלוֹתֵיכֶם וְעַל זִבְחֵי שַׁלְמֵיכֶם', מקיש שלמים לעולה לענין שירה, מָה עוֹלָה היא לעולם קוֹדֶשׁ קָדָשִׁים אַף שְׁלָמִים שנאמר בהם שירה הם רק של קוֹדֶשׁ קָדָשִׁים, דהיינו כבשים הקרבים בחג השבועות, שנאמר בהם (ויקרא כג כ) 'קֹדֶשׁ יִהְיוּ לַה' לַכֹּהֵן' ללמדנו שהם קדשי קדשים. והקיש עולה לשלמים לומר וּמַה שְׁלָמִים שנאמרו כאן קָבוּעַ לָהֶם זְמַן, שכבשי עצרת זמן שלהם הוא בחג השבועות, אַף עוֹלָה דוקא שקָבוּעַ לָהּ זְמַן, שבאה בחובה, אבל בנדבה שאין קבוע לה זמן אין אומרים עליה שירה.

המשך ביאור למס' ערכין ליום ראשון עמ' א

לה עד שתלד. מבררת הגמרא: **מאי מַעֲמָא** שממתינים. ומשיבה: **כֵּיוָן דְּעָקַר** הולד ממקומו לצאת, **גּוּפָא אַחֲרִינָא** – גוף אחר **הוּא,** וכשנגמר דינה לא נגמר דינו עמה.

הגמרא חוזרת לבאר דיני מעוברת היוצאת ליהרג: **אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, הָאִשָּׁה** המעוברת **הַיּוֹצְאָה לֵיהָרֵג, מַכִּין אוֹתָהּ כְּנֶגֶד בֵּית הַרְיוֹן** – הרחם שלה לפני שהורגים אותה, **כְּדֵי שֶׁיָּמוּת הַוָּולָד תְּחִילָּה, כְּדֵי שֶׁלֹּא תָּבֹא לִידֵי נִיוּוּל** – שאם יהא הולד חי, יצא אחר מיתת אימו, ותהא אימו שופעת דם, ותתנוול בפני הכל.

מקשה הגמרא: **לְמֵימְרָא** – האם יש לומר שסבר שמואל באשה מעוברת שנהרגה **דְּהָיָא** [–האם] **קָדְמָה וּמָתָה בְּרִישָׁא** לפני הולד, ממה שחשש שיצא חי אחר מיתת אמו, **וְהָא קָיְימָא לָן** – והרי מקובל בידינו **דְּוָולָד מָיֵת** [–מת] **בְּרִישָׁא, דִּתְנַן** במשנה (נדה מג:), **תִּינוֹק בֶּן יוֹמוֹ נוֹחֵל וּמַנְחִיל** – אם נפלה לו ירושה כשהוא בן יום אחד, יורשה, ואם מת בו ביום, מורישה ליורשיו, והקשו בגמרא (שם מד.), שאם נפרש שנוחל את אביו ומוריש לקרוביו מאביו אין בכך כל חידוש, שכן אף אם לא היה יורש את אביו היו קרוביו יורשים את אביו, ואין הבדל אם הם יורשים מכוחו או מכח אביו, **וְאָמַר רַב שֵׁשֶׁת,** כוונת המשנה היא שנוֹחֵל **בְּנִכְסֵי הָאֵם לְהַנְחִיל לָאַחִין מִן הָאָב** – לקרוביו מאביו, שאם מתה אמו הוא יורשה, וכשמת אחריה חוזר ומוריש את מה שירש מאמו לאחיו מאביו [שאינם יורשים את אמו]. ומדייקת הגמרא: משמע שדַּוְוָקָא בתינוק **בֶּן יוֹם אֶחָד** הדין כן, **אֲבָל בְּעוּבָּר** שמתה אמו, **לֹא** – אינו יורש ומוריש, והטעם, **דְּהוּא מָיֵת בְּרִישָׁא** – לפני אמו, **וְאֵין הַבֵּן יוֹרֵשׁ אֶת אִמּוֹ בַּקָּבֶר** [–כשהוא מת] **לְהַנְחִיל לָאַחִין מִן הָאָב.** ונמצא מבואר שעובר מת לפני אמו, ולא כדברי שמואל.

מתרצת הגמרא: **הָנֵי מִילֵּי** – דברים אלו, שעובר מת לפני אמו, אמורים **לְגַבֵּי מִיתָה** שמתה האם מעצמה, שכן **אַיְידֵי דְּוָולָד זוּטְרָא חַיּוּתֵיהּ** – כיון שהולד חיותו קטנה משל אמו, לכן **עָיְילָא** – באה **טִיפָּה דְּמַלְאַךְ הַמָּוֶת וּמְחַתֵּךְ לְהוּ לְסִימָנִין** של הולד והורגת אותו לפני אמו, **אֲבָל** באשה שלא מתה מעצמה אלא **נֶהֱרְגָה, הִיא מֵתָה בְּרִישָׁא** [–תחילה]. מקשה הגמרא: **וְהָא הָוֶה עוּבְּדָא, וּפַרְכִּים עַד תְּלָת פַּרְכּוּסֵי** – והרי היה מעשה שמתה אשה מעצמה, ונענע העובר שבמעיה את עצמו שלש פעמים, ומשמע שעדיין היה חי. ומתרצת: לא היה הולד חי, ומה שפרכס, **מִידֵּי דְּהָוֵי אַזְנַב הַלְּטָאָה** – זהו כמו זנב לטאה [מין שרץ] שנחתכת מהלטאה, **דְּמִפַּרְכְּסָת** הזנב אף שאין בה חיות.

הגמרא ממשיכה לדון במעוברת שמתה: **אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר שְׁמוּאֵל, הָאִשָּׁה שֶׁיָּשְׁבָה עַל הַמַּשְׁבֵּר** ללדת, **וּמֵתָה כַּשַּׁבָּת, מְבִיאִין סַכִּין וּמְקָרְעִין אֶת בְּרִיסָהּ וּמוֹצִיאִין אֶת הַוָּולָד,** שכן יתכן שהולד עדיין חי. שואלת הגמרא: **פְּשִׁיטָא** שמותר לעשות כך בשבת, אף אם לא היה זה פקוח נפש, שהרי **מַאי עָבִיד** – איזו מלאכה עושה החותך,

---

אגרות קודש

ב"ה, ב' תמוז, תשכ"ב
ברוקלין.

הרה"ג אי"א נו"נ וכו' מו"ה שמואל שי'

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת ספרו, עבד המלך, על ספר התהלים.

ויהי רצון אשר ירבה חיילים לאורייתא בדברי תורה שבכתב ותורה שבע"פ, ולא רק בחלק הנגלה שבהם, אלא גם בפנימיות התורה שבדורנו נתגלתה בתורת החסידות,

והרי תורה אחת היא, ואדרבה - ע"פ המבואר בזהר הק' (פרשת בהעלותך את הנרות, קנ"ב א') פנימיות התורה היא נשמתא דאורייתא לגופי תורה חלק הנגלה,

אשר אם תמיד ובכל מקום הי' הכרח בזה, עאכו"כ בדורנו דרא דעקבתא דמשיחא ובאה"ק ת"ו אשר עיני ה' אלקיך בה מראשית השנה ועד אחרית השנה, וכידוע אגרת הק' להבעש"ט אשר לכשיפוצו מעינותיו חוצה, קאתי מלכא דא מלכא משיחא.

בכבוד ובברכה.

נ. ב. להעיר באיזהו מקומן בספרו הנ"ל, אף כי מקופיא, מפני שאין הזמן גרמא : בתחלת הספר (ג, ב) : נצטוינו בזה וכו',

לכאורה בכל בכגון זה - אין הלשון מתאים, כי למדים על הענין דא"ג (ממה שכתוב אשרי

המשך בעמוד הבא

המשך ביאור למס' ערכין ליום שבת קודש עמ' ב

שנינו במשנה: **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר אֵין** הלוים הקטנים **עוֹלִין מִן הַמִּנְיָן כּוֹ'** וצוערי לוים היו נקראים. **תָּנָא** בברייתא לגבי הלוים הקטנים, 'וְ**סוֹעֲדֵי**' – עוזרי **הַלְּוִיִּם הָיוּ נִקְרָאִין,** לפי שהיו עוזרים ללוים הגדולים בשירתם. ומבארת הגמרא את שינויי הלשון בין המשנה לברייתא: **וְתַנָּא** דִּידָן – התנא במשנתנו, **כֵּיוָן** דְּהָנֵי, **קָטִין קָלִיהוּ** – אלו הקטנים, קולם דק, **וְהָנֵי, עָב** קָלִיהוּ – אלו הגדולים, קולם עבה, **הָנֵי מְקַטְּטִי** – ואלו הקטנים גם מקטינים קולם, כלומר, עושים אותו דק ויפה, **וְהָנֵי לֹא מְקַטְּטִי** – ואלו הגדולים, אינם יכולים לעשות קולם דק, לכן **קָרֵי לְהוּ צְעָרֵי,** שמצערים הלוים הגדולים בשירתם, לפי שאין יכולים לעשות קולם יפה ומשובח כמותם.

הדרן עלך אין נערכין

פרק שלישי - יש בערכין

משנה

המשנה מבארת קולא וחומרא שיש בדיני ערכין, ואגב זה מביאה המשנה עוד ענינים שיש בהם קולא וחומרא: **יֵשׁ בְּדִינֵי עֲרָכִין** דין שפעמים בא **לְהָקֵל** על המעריך, **וּפעמים** שבא **לְהַחְמִיר** עליו. **וְכֵן בְּמִקְדִּישׁ שֶׂדֶה אֲחוּזָה** דין שפעמים בא **לְהָקֵל וּפעמים** בא **לְהַחְמִיר, וְכֵן בְּשׁוֹר הַמּוּעָד שֶׁהֵמִית** את **הָעֶבֶד לְהָקֵל וּלְהַחְמִיר,** וכן **בְּאוֹנֵס, וּבְמִפְתֶּה, וּבְמוֹצִיא שֵׁם רָע,** יש בהם דין שפעמים בא **לְהָקֵל** ופעמים בא **לְהַחְמִיר** [בהמשך הפרק יבוארו כל אלו].

המשנה מפרטת הדין שבערכין: **יֵשׁ בָּעֲרָכִין לְהָקֵל וּלְהַחְמִיר, כֵּיצַד, אֶחָד** – בין **שֶׁהֶעֱרִיךְ אֶת הַנָּאָה שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל** ששוה מאה סלע ובין שהעריך **אֶת הַכָּעוּר** [–מאוס כמנוול ומוכה שחין] **שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל** ששוה רק חמישה סלעים, אם הנערך מבן עשרים ועד בן שישים, **נוֹתֵן** המעריך **חֲמִשִּׁים סֶלַע** להקדש, שזהו הערך הקצוב בתורה (ויקרא כז ג). נמצא שהדין מחמיר כשהעריך כעור ומיקל כשהעריך נאה.

וְאִם אָמַר הֲרֵי שווי **דָּמָיו** של פלוני **עָלַי,** ולא הזכיר ערכין, **נוֹתֵן** להקדש **אֶת שָׁוְוִיו** של אותו אדם כפי מה ששוה להימכר כעבד, כי האומר 'דמי עלי' הוא כסתם נודר להקדש, ושיעורו אינו קצוב אלא נותן לפי מה שנדר.

גמרא

שנינו במשנה: **יֵשׁ בָּעֲרָכִין לְהָקֵל וכו' וּלְהַחְמִיר, כֵּיצַד, אֶחָד שֶׁהֶעֱרִיךְ כו'** את הנאה שבישראל ואת הכעור שבישראל נותן חמישים סלע.

הגמרא מוכיחה מהמשנה שעובד כוכבים אינו נערך. מקשה הגמרא: ממה ששנינו 'את הנאה שבישראל' ולא 'את הנאה', משמע **שבְּיִשְׂרָאֵל אִין** [–כן], **בְּעוֹבֵד כּוֹכָבִים לֹא,** כי רק ישראל נערך, אבל אם אמר 'ערך עובד כוכבים פלוני עלי' לא אמר כלום, **לֵימָא** – האם נאמר **שמַתְנִיתִין דְּלֹא כְּרַבִּי מֵאִיר** שסבר שעובד כוכבים נערך, **דִּתְנַן** (לעיל ה:), **עוֹבֵד כּוֹכָבִים, רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר נַעֲרֵךְ,** היינו שישראל האומר עליו 'ערכו עלי', חייב בערכו להקדש, **אֲבָל לֹא מַעֲרִיךְ,** היינו שאם אמר על עצמו 'ערכי עלי', או על אחרים 'ערכם עלי', לא אמר כלום, הרי שדעת רבי מאיר שגם עובד כוכבים נערך.

מתרצת הגמרא: **אֲפִילּוּ תֵּימָא** – יכול אתה לומר שמשנתינו שנויה אף כשיטת **רַבִּי מֵאִיר, וְהוּא הַדִּין דַּאֲפִילּוּ עוֹבֵד כּוֹכָבִים נַמִּי** – גם נערך, **אֶלָּא** מה ששנה התנא 'את הנאה שבישראל' לא בא למעט עובד כוכבים, אלא

המשך מעמוד הקודם

האיש אשר לא וגו') אבל לא שבא הכתוב לצוות. ולא עוד, אלא שי"ל שאין זה בגדר ציווי מצ"ע כ"א ע"ד עצה טובה קמ"ל, ויעוין רמב"ם הלכות דיעות ריש פרק וא"ו; לפיכך וכו' ויתרחק וכו' כדי ואומר אשרי האיש וגו' - שמדגיש כדי, ולא שהדבר אסור מצ"ע. וע"פ הנ"ל מובן ג"כ בפשיטות מאמר חז"ל (עבו"ז י"ח ב') ועליהם הכתוב אומר אשרי האיש וכו' שדברים הללו מביאין וכו' - ולא איסור מצ"ע.

שם (ד' ע"א) נצטוינו בזה להתמיד בלימוד כו' ולא לבטל מן התורה וכו', ומציין למאמר חז"ל עבו"ז שם, שמא יאמר אדם וכו',

ולכאורה גם בזה אינו מדויק, שהרי ממשיך במאמר חז"ל שם, אלך ואתגרה בשינה, תלמוד לומר, ובתורתו יהגה יומם ולילה, שהכוונה לא שלילת ביטול תורה, דפשיטא שעבירה היא ועליו נאמר כי דבר ה' בזה וכו' (סנהדרין צ"ט א') כי אם הענין דאתגרה בשינה, שהישן - אין בזה עון דביטול תורה. וק"ל.

לביאורו שם בגדרי דקיום מצות לא ימוש וכו' - יעוין באר היטיב בהלכות ת"ת לרבנו הזקן פרק ג'.

בסיום הספר (פ"ה ע"ב),

לפלא שנשמט עה"כ כל הנשמה תהלל וגו' פירוש חז"ל דעל כל נשימה ונשימה צריך לקלס (ב"ר ס"פ יד) ובדב"ר ספ"ב: חייב לקלס כו'.

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן – אדמו"ר הזקן – בעל התניא והשו"ע

יג אָסוּר לַעֲשׂוֹת קְמָטִים בַּעֲנָק שֶׁבְּצַוָּאר שֶׁקּוֹרִין (קַאלְנֶע"ר) [קיז] **בְּעֵצִים הַמְיֻחָדִים לְכָךְ** [קיח]**. וְכֵן הַקְּמָטִים שֶׁעוֹשׂוֹת הַנָּשִׁים בְּבָתֵּי זְרוֹעוֹתֵיהֶם - אֲסוּרוֹת לַעֲשׂוֹת בְּשַׁבָּת וְיוֹם טוֹב** [קיט]**, וַאֲפִלּוּ בְּחֻלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּסִמָּן תקי"ט** [159] **וְתקמ"א** [160]**:**

הלכות שבת, חלק ב סימן שב, דיני ניקוי וקיפול הבגדים בשבת, סעיף יג:

ביאורי הלכה

קיז] **קאלנע"ר** - צווארון, או קוֹלָר בד הניתן סביב הצוואר.

קיח] **המיוחדים לכך** - בעזרת העצים מתהווים קמטים בעלי קיום ממושך [157].

קיט] **בשבת ויו"ט** - אפילו שלא על ידי כלי [158].

ציונים והוספות

157) מותר ליתן בצווארון חתיכות פלסטיק המיישרות ומחזיקות אותו (וכן מותר לצאת בהם לרשות־הרבים (שו"ת אגרות משה או"ח ח"א סי' קז)), וראה לעיל על סעיף ט דין קיפול ניירות לצורות שונות.

158) בסי' תקי"ט (הובא להלן) לא חילק בן הקמטים בצוואר ובבתי הזרועות, אך מאידך לא הזכיר כלל שהאיסור הוא בכלי, אבל בשוע"ר כאן משמע לחלק, וכן במג"א סי' תקמא ס"ק ה, וכנראה שקמטים שבבתי הזרועות מחזיקים זמן ממושך גם כשלא נעשו בכלי.

159) סעיף ט: קמטים שעושין הנשים בבתי זרועותיהן ובבתי שוקיהן וכן הקמטים שעושין בענק שבצואר (שקורין קאלנ"ר) אסור לעשותן ביום טוב מפני שהוא מתקן כלי ואפילו בחולו של מועד אסור לעשותן כמו שיתבאר בסימן תקמ"א.

160) סי' זה בשוע"ר לא הגיע לידינו, ובשו"ע ס"ג: אין עושין קשרי בתי ידים, מפני שהוא מעשה אומן, ובמ"א ס"ק ה: פי' לקמט... אם אינם מתפשטי' כשלובשן אסור לעשותן וא"כ אסור לקמט הענק שקורין קאלנ"ר בעצים המיוחדים לכך.

שולחן ערוך רבנו הזקן הלכות ברכות השחר – לפי לוח "רב יומי"

ג מי שלא היה לו טלית עד שהגיע לישתבח לא יברך על עטיפת ציצית בין פסוקי דזמרה לישתבח ואין צריך לומר באמצע פסוקי דזמרה מפני שאסור להפסיק מברוך שאמר עד סוף ישתבח אפילו לצורך מצוה כמו שנתבאר בסימן נ"א אלא יברך בין ישתבח ליוצר שאז מותר להפסיק לצורך מצוה כמו שיתבאר בסימן נ"ד.

במה דברים אמורים ביחיד אבל ש"ץ שלא הביאו לו טלית עד ישתבח יתעטף ויברך קודם שיתחיל ישתבח כדי שיאמר הקדיש מיד אחר ישתבח ולא יפסיק אלא א"כ הביאו לו אחר ישתבח כמו שיתבאר בסי' נ"ד.

וכן אם אין מנין בבית הכנסת ימתין הש"ץ עם ישתבח וישתוק ולא ידבר כלום עד שיבא מנין ויאמר ישתבח וקדיש ויכול להמתין ולשהות אפילו חצי שעה שזהו שיעור כדי לגמור את כל פסוקי דזמרה מברוך שאמר עד סוף ישתבח ואף על פי כן אין צריך לחזור לראש הואיל ושהה ברצונו שלא מחמת אונס כמו שיתבאר בסי' ס"ה ובדיעבד אפילו שהה מחמת אונס כגון שלא היה המקום נקי וכיוצא בזה בענין שבקריאת שמע כיוצא בזה יש שמצריכים לחזור לראש כמו שיתבאר שם מכל מקום בפסוקי דזמרה שהם מדברי סופרים יש לסמוך על דברי המקילין שם:

ד ש"ץ צריך שיהיה הגון שנאמר נתנה עלי בקולה על כן שנאתיה ואמרו חכמים זה ש"ץ שאינו הגון ויורד לפני התיבה.

ואיזהו הגון שיהיה ריקן מעבירות ושיהיה פרקו נאה דהיינו שלא יצא עליו שם רע אפילו בילדותו ושיהיה עניו ומרוצה לעם כדי שיסכימו לתפלתו ויש לו נעימה וקול ערב שמושך הלב ורגיל לקרות בתורה נביאים וכתובים כדי שיהיו הפסוקים של תפלה סדורים בפיו:

ה אם אין מוצאין מי שיהיו בו כל המדות הללו יבחרו הטוב שבצבור בחכמה ומעשים טובים ואם היה כאן עם הארץ זקן וקולו נעים והעם חפצים בו ובן י"ג שנה המבין מה שהוא אומר ואין קולו נעים הוא קודם לעם הארץ הזקן כי יודע מה מתפלל:

* * *

ו מי שעבר עבירה בשוגג אפילו הרג נפש בשגגה וחזר בתשובה מותר להיות ש"ץ מפני שלא נקרא אין פרקו נאה אלא מי שמועד לעשות דברים שאינם מהוגנים אבל מי שבאה לידו שגגת מעשה ומתחרט הרי זה צדיק גמור לכל התורה כולה אבל אם עשה במזיד (פעמים רבות) אע"פ שאח"כ עשה תשובה גמורה אין ממנין אותו ש"ץ

שהרי מכל מקום יצא עליו שם רע קודם התשובה ולא היה פרקו נאה ומכל מקום אם עבר עבירה באונס אפילו המיר באונס ושב יכול להיות ש"ץ קבוע.

וכל זה למנותו ש"ץ לכתחלה אבל אין מעבירין אותו מפני שם רע שיצא עליו בילדותו או אפילו יצא עליו מקרוב וידוע ואם יוצא עליו שם רע עתה והוא קול שאינו פוסק (ואין לו אויבים המוציאים קול) אפילו יחיד יכול למחות להעבירו.

וש"ץ שיצא פעמים רבות טריפה מתחת ידו מסלקין אותו מש"ץ ואין מחזירין אותו אפילו אחר שיעשה תשובה המכשרתו להיות שוחט ובודק כבתחלה כיון שכבר יצא עליו שם רע פעם אחת וסלקוהו שוב אין ממנין אותו לכתחלה:

ז ראוי לש"ץ שיכנס לבית הכנסת ראשון ויצא אחרון וטוב לחזור אחר ש"ץ בן צדיק כי אינו דומה תפלת צדיק בן צדיק כו' ויש אומרים שצדיק בן רשע תפלתו על הצבור יותר נשמעת מתפלת בן צדיק לפי שמתוך שאין לו זכות אבות הוא שפל רוח בתפלתו שאין בוטח בתפלתו על מעשה אבותיו כמו בן צדיק כי אם על חסדו של הקדוש ברוך הוא (ולענין מעשה הכל לפי ענין שפלות רוח של זה וצדקת אבותיו של זה):

ח אין מומין פוסלין אלא בכהנים אבל לא בש"ץ ואעפ"כ יש ליזהר במומין הגלוים משום הקריבהו נא לפחתך הירצך וגו':

* * *

ט אין ממנין אלא מי שנתמלא זקנו מפני כבוד הצבור ואפילו הצבור מוחלין על כבודם אסור במה דברים אמורים בש"ץ קבוע אבל באקראי יכול לירד לפני התיבה משהביא ב' שערות ובלבד שלא יתמנה מפי הציבור או מפי ש"ץ הממנה אותו להקל מעליו להתפלל בעדו לעתים שזהו ג"כ קביעות לאותם העתים אבל אם מנוהו הצבור או הש"ץ שיהיה הוא מוכן להתפלל לפעמים כשלא יהיה ש"ץ בבית הכנסת אין זה נקרא קביעות כיון שאפשר שלא יבא לידי כך ולא אסרו אלא לעתים ידועים שלאותו עת הוא קבוע בודאי.

וכל זה בכל השנה אבל בתענית צריך להיות זקן ממש ש"ץ לכתחלה כמו שיתבאר בסי' תקע"ט או המופלג שבצבור והוא הדין בראש השנה ויום כפור טוב שיהיה אדם מופלג ש"ץ אם אפשר:

י אם אין שם מי שיודע להיות ש"ץ כי אם בן י"ג שנה ויום א' מוטב שיהיה הוא ש"ץ אף על פי שאין לו זקן משיתבטלו מלשמוע קדושה וקדיש:

יא מי שאינו בעל זקן כל שניכר בו שהגיע לכלל שנים שראוי להתמלאות זקנו ה"ז כאלו נתמלא זקנו לפיכך בן כ' שנה אע"פ שאין לו זקן ממנין אותו וכן אם היה לו זקן אפילו מעט הרי זה כנתמלא זקנו אם הוא מבן י"ח שנה ומעלה:

יב סריס יש אומרים שמותר למנותו אם הוא בן עשרים שאז נעשה גדול והוא שנראו בו סימני סריס ואם לא נראה בו אינו נקרא גדול עד שיעברו רוב שנותיו כמו שיתבאר באה"ע סימן קע"ב ויש מי שאומר שאף על פי כן אין זה כבוד הצבור למנות סריס:

* * *

יג יש ללמד זכות על מקומות שנוהגין שהקטנים יורדים לפני התיבה להתפלל ערבית במוצאי שבתות לפי שאין מוציאין את הרבים ידי חובתן שהרי אינן מחזירין את התפלה רק שאומרים ברכו וקדיש ובמקומות שלא נהגו כן אין לקטן לעבור לפני התיבה אפילו בתפלת ערבית (משום ברכו שבה והוא הדין שלא יפרוס על שמע למי שלא שמע ברכו בשחרית ואין ברכו של תפלת שחרית וערבית דומה לברכו של קריאת התורה שקטן יכול לאמרה לפי שאינה חובה כל כך אלא על העולה לקרות בתורה אבל אלו הן חובה על כל צבור לשמען שחרית וערבית) וקטן שאינו חייב אינו מוציאם ידי חובתן.

ואפילו מי שמגיע לכלל י"ג שנה ביום השבת אין לו להתפלל ערבית של שבת במקומות שנוהגין להתפלל של שבת בערב שבת מבעוד יום משום תוספת שבת שהרי עדיין לא נשלמו לו י"ג שנה עד ליל שבת שתוספת שבת אינה מועיל לענין שנות ימי הנער אבל אם מתפלל בלילה ערבית מותר לירד לפני התיבה.

ומה שאמרו י"ג שנה ויום א' לא שצריך יום א' יותר על י"ג שנה אלא לומר שצריך י"ג שנה שלימות מיום אל יום ולא שיום א' בשנת י"ג נחשב שנה אבל מיד שהגיע תחילת כניסת היום שנולד בו וכלו בו י"ג שנה שלימות הרי מקצת כניסת היום זה נחשב כיום שלם והרי הוא בן י"ג ויום א' וא"צ י"ג שנה מעת לעת ואם צריך לבדוק אם הביא ב' שערות יתבאר בסימן נ"ה:

יד ש"ץ שמאריך בתפלתו כדי שישמעו קולו הערב אם הוא מחמת ששמח בלבו על שנותן הודאה להקב"ה בנעימה תבא עליו ברכה והוא שיתפלל בכובד ראש ועומד באימה ויראה אבל אם מכוין להשמיע קולו ושמח בקולו ה"ז מגונה ועליו נאמר נתנה עלי בקולה על כן שנאתיה ומכל מקום כל שמאריך בתפלתו לא טוב הוא עושה מפני טורח הצבור:

* * *

טו מי שיש לו קול נעים ירנן להקדוש ברוך הוא ולא שאר רננות.

ואם רק יקנח ואחר כך יתפלל:

טז אין ממנין לעגי שפה שאינן יודעין לחתך האותיות כגון אלו שקורין לאלפי"ן עייני"ן ולעייני"ן אלפי"ן וה"ה למי שקורא לחתי"ן ההי"ן ואם כולם מדברים כך מותר להיות שם ש"ץ ואין צריך להביא להם ש"ץ ממקום אחר:

יז פוחח והוא מי שבגדו קרוע וזרועותיו מגולין לא ירד לפני התיבה מפני כבוד הצבור וראוי לש"ץ שיהיה לו בגדים ארוכים שלא יראו רגליו (אם הולך בלא אנפלאות):

יח סומא יורד לפני התיבה מפני שחייב בכל המצות ויכול להוציא את הרבים ידי חובתן ואם יכול לעלות ולקרות בתורה יתבאר בסימן קמ"א:

יט ש"צ קבוע יורד לפני התיבה מעצמו ולא ימתין עד שיאמרו לו לפי שנראה שאינו סומך על דיבור הצבור שמנוהו לכך אבל מי שאינו ש"צ קבוע צריך לסרב מעט קודם שיורד לפני התיבה ולא יסרב יותר מדאי אלא פעם ראשונה מסרב וממאן לגמרי כלומר איני כדאי לכך וכשיאמרו לו פעם שנית מכין עצמו כמו שרוצה לעמוד ובפעם שלישי יעמוד ואם האומר לו שירד הוא אדם גדול אינו מסרב לו כלל שאין מסרבין לגדול אלא בדבר שיש בו גסות ושררה כמו שיתבאר בסי' ק"ע:

כ אם טעה הש"ץ וצריכין להעמיד אחר תחתיו אותו שמעמידין תחתיו לא יסרב כלל מפני שגנאי הוא שתהא התפלה מופסקת כל כך:

כא האומר איני עובר לפני התיבה מפני שבגדי צבועים או מפני הסנדל שברגלי לא ירד באותו התפלה כלל לא בצבועים ולא בלבנים ולא בסנדל ולא יחף מפני שדרך האפיקורסין להקפיד בכך וחוששין שמא אפיקורסות נזרקה בו ואע"פ שנותן טעם לדבריו ומראה פנים שלכבוד המקום עושה כן ודרך ענוה הוא אוחז ללבוש לבנים מכל מקום כיון שהצבור מבקשים ממנו להתפלל להם כך אין ראוי לו להיות סרבן מפני דברים אלו אם לא שאפיקורסות נזרקה בו:

* * *

כב יש מונעים גר מלהיות ש"צ מפני שאינו יכול לומר אלהי אבותינו ונדחו דבריהם שאף הגרים יכולים לומר אלהי אבותינו שנאמר כי אב המון גוים נתתיך כלומר מכאן ואילך אתה אב לכל הגוים שיתגיירו:

כג אפילו יחיד יכול לעכב ולומר איני רוצה שפלוני יהיה ש"צ אם לא שהסכים עליו מתחלה ורבים יכולים לחזור בהם אפילו אחר שהסכימו וגם בכל המנויים יכול יחיד לעכב ואפילו במרביץ תורה והוא שרוצה לקבל ש"צ או רב אחר ויש אחר לשכור בדמיו של זה שרוב הצבור חפצים בו וכל מי שהעבירוהו ועמד כך ימים בהסכמת הקהל ואח"כ רוצים לחזור ולמנותו הרי זו כתחלת קבלה ואפילו יחיד יכול לעכב והוא הדין אם מנוהו תחלה לזמן ואח"כ נשלם הזמן.

ואין היחיד יכול לעכב בכל מקום אלא כשיש לו טעם הגון ויציע טעמו לפני טובי העיר ואם יראו שדבריו נכונים שראוי לו לעכב מטעם זה יחושו לדבריו ולא ימנוהו ואם הוא שונא להש"ץ יכול למחות שלא ימנוהו לש"צ אבל אם כבר הסכימו עליו ואח"כ נעשה שונאו אינו יכול למחות אלא הש"ץ מחוייב לומר בפיו שיסיר הקנאה מלבו ויוציאנו בתפלתו.

וכל זה בימים הראשונים שהיו הכל מתכוונים לשם שמים אבל עכשיו אם היו חוששין לדברי יחיד לעולם לא היו יכולין להשוות למנות שום מינוי כי כל אחד היה מטיל מום בקדשים וזה מוחה בשל זה וזה מוחה בשל זה לפיכך נוהגין לילך אחר רוב דיעות של פורעי שכר הש"ץ אפילו יש פסולי קורבה ביניהם ויש מקומות ממנין י"א או י"ג אנשים על זה והכל שלא ירבו מחלוקת ואין משגיחין על המיעוטים:

כד ש"צ צריך להיות אהוב לקהל שאל"כ כשקורא התוכחה סכנה היא למי שאינו אוהבו ואם הוא שונאו לא יעלה:

כה יראו שלא יהיה ש"ץ טפש שיוכל להתעסק בצרכי צבור כראוי ואין הש"ץ צריך להחניף לצבור במילי דשמיא וצריך להוכיחן:

* * *

כו אם אחד אבל על אביו ורוצה להתפלל כדרך האבלים ואחד רוצה להתפלל בשביל אחר מי שירצה הקהל שיתפלל הוא יתפלל שקדיש בלבד הוא יכול לומר בשביל אביו שלא מדעת הקהל אבל לא יוכל להיות שליח הקהל להתפלל על כרחם ולכן אע"פ שנוהגין שהמוהל דוחה האבל מלהתפלל מכל מקום אם הקהל רוצים שיתפלל האבל זכה האבל ויום שמת בו אביו ואמו שקורין יאר צייט קודם למוהל אם אין הקהל מקפידים בכך:

כז אין למנות ש"צ על פי השר אע"פ שרוב הצבור חפצים בו כי חלילה לקבל עבודת בוראנו ע"י הנכרים כי לא כצורינו וגו':

כח ש"ץ יותר ראוי להיות בשכר מבנדבה לפי שבמקום שהוא לוקח שכר ברור מן הקהל אין פרץ ואין צוחה שאין אחר שאינו הגון רשאי לפשוט רגלו להתפלל ואם היה בנדבה הרשות נתונה לכל ובפרוץ הדבר יעלה מי שאינו הגון וגם הש"ץ נזהר בתפלתו ותיקוניו כשהוא שכיר:

כט אין לאדם להתפלל בלא רצון הקהל וכל מי שמתפלל שלא ברשות מחמת אלמות וגיאות אין עונין אמן אחר ברכותיו שנאמר ובוצע ברך נאץ ה' ואין להתקוטט בעבור שום מצוה כגון גלילת ספר תורה וכיוצא בו שהרי הצנועין מושכין ידיהם מלחם הפנים והגרגר[נ]ים חוטפין ואכילת לחם הפנים הוא מצות עשה של תורה:

ל שכר ש"ץ יש אומרים שפורעים מקופת הקהל שגובין לפי ממון כל איש כערכו ואף על פי שהש"ץ מוציא את הדל כעשיר מכל מקום אין יד העני משגת כעשיר וכן כל מה שהיא תקנת הצבור ונעשה ע"י ממון נותנים לפי ממון ויש אומרים שגובין חצי לפי ממון וחצי לפי נפשות כי יש סברא לומר שהעני צריך להש"ץ כמו העשיר ויש לפעמים שהעשירים מוסיפים בשכר להש"ץ שקולו ערב יותר ואין העניים חפצים בכך על כן עשו פשרה זאת וכן הוא מנהג קהלות במדינות הרבה ובקצת מקומות דל ועשיר נותנים בשוה אך יש לו קצבה מכל נישואין וזה לפי ממון ובמקום שאין מנהג יש לגבות לפי ממון שברוב הפעמים העשירים מוסיפים בשכר לפי נעימת הקול ואין יד העניים משגת לתת עמהם:

חלק א סימן נג דין הראוי לירד לפני התיבה:

לקוטי תורה פרשת שלח – הפרשה החסידית

וַיֹּאמְרוּ אֶל כָּל עֲדַת גו', **טוֹבָה** גו'

1 **"וַיֹּאמְרוּ**[1] אֶל כָּל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר: כו'[2] טוֹבָה
2 הָאָרֶץ מְאֹד מְאֹד. אִם חָפֵץ בָּנוּ הֲוָיֶ"ה, וְהֵבִיא אֹתָנוּ אֶל
3 הָאָרֶץ הַזֹּאת וּנְתָנָהּ לָנוּ, אֶרֶץ אֲשֶׁר הִיא זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ"
4 (בְּמִדְבַּר יד, ז־ח):

5 הִנֵּה, לְהָבִין עִנְיָן דִּקְדּוּק לְשׁוֹן הַכָּתוּב בְּמַה שֶׁאָמַר
6 "מְאֹד מְאֹד" שְׁנֵי פְּעָמִים; וְכֵן "אֶרֶץ אֲשֶׁר הִיא זָבַת כו'";

7 יֵשׁ לְהַקְדִּים שֹׁרֶשׁ עִנְיָן הַמַּעֲשֶׂה דִּמְרַגְּלִים **לְמַעְלָה**,
8 בְּמַה שֶׁלֹּא רָצוּ לִיכָּנֵס לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְגִינּוּ אוֹתָהּ כו'.

9 הִנֵּה מְבוֹאָר בְּ"עֵץ חַיִּים", דְּשֹׁרֶשׁ הַמְרַגְּלִים הוּא
10 מִבְּחִינַת "עוֹלָם **הַמַּחְשָׁבָה**" הַנִּקְרָא "**לֵאָה**". כִּי הֵם הָיוּ
11 מִדּוֹר הַמִּדְבָּר שֶׁנִּקְרָאוּ "דּוֹר **דֵּעָה**"[3], וְעַל כֵּן לֹא רָצוּ
12 לְהַשְׁפִּיל אֶת עַצְמָם לִיכָּנֵס לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שֶׁהוּא מִבְּחִינַת
13 "עוֹלָם **הַדִּבּוּר**" הַנִּקְרָא "**רָחֵל**".

14 וּלְהָבִין בֵּיאוּר הַדְּבָרִים הַלָּלוּ:

15 בְּהִיוֹת יָדוּעַ, שֶׁעִיקַּר הַמִּצְוָה בִּכְנִיסַת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל
16 הוּא כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (דְּבָרִים ו, א): "**לַעֲשׂוֹת** בָּאָרֶץ כו'", דְּהַיְינוּ
17 לְקַיֵּים שָׁם הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת. כִּי יֵשׁ כַּמָּה מִצְוֹת שֶׁתְּלוּיוֹת
18 בָּאָרֶץ דַּוְקָא, כְּמוֹ בִּנְיָן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וְדוֹמֵיהֶן כו'.

19 וְהָעִנְיָן הוּא: כִּי הִנֵּה עִיקַּר הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת, הוּא
20 **לְהַבְדִּיל** בֵּין הַטָּהוֹר וּבֵין הַטֻּמְאָה[4], דְּהַיְינוּ בְּחִינַת **בְּרוּרִים**,
21 לְבָרֵר הַטּוֹב מִן הָרַע. שֶׁעַל יְדֵי הַשְּׁבִירָה דְּ"מַלְכִין קַדְמָאִין
22 דְּתֹהוּ" נָפְלוּ "רַפַּ"ח נִיצוֹצִין דְּתֹהוּ" וְנִתְלַבְּשׁוּ בְּ"נוֹגַהּ",
23 לִהְיוֹת מְעוֹרָבִים טוֹב וָרָע כַּיָּדוּעַ, וְהֵם צְרִיכִים עֲלִיָּיה.
24 וְהַיְינוּ, עַל יְדֵי שֶׁיִּתְבָּרְרוּ וְיוּפְרְדוּ תְּחִלָּה מִן הָרַע הַקָּשׁוּר
25 בָּהֶם, וְאָז יִהְיוּ יְכוֹלִים אַחַר כַּךְ לְהִתְעַלּוֹת לְמַעְלָה לִמְקוֹר
26 שָׁרְשָׁן. וְהוּא עִנְיָן הַמִּצְוֹת מַעֲשִׂיּוֹת, מִצְוֹת־עֲשֵׂה וּמִצְוֹת
27 לֹא־תַעֲשֶׂה: שֶׁעַל יְדֵי הַ"לֹא־תַעֲשֶׂה" – **נִפְרָד** הַטּוֹב מִן
28 הָרַע, וְעַל יְדֵי הָעֲשִׂיָּה – הוּא בְּחִינַת **עֲלִיַּית** הַטּוֹב לְמַעְלָה
29 כו'.

30 דְּהַיְינוּ עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל, כְּשֶׁעוֹשֶׂה אֵיזֶה מִצְוָה, כְּגוֹן
31 שֶׁנּוֹטֵל אֶתְרוֹג לְנַעְנֵעַ בּוֹ אוֹ צֶמֶר וְעוֹשֶׂה מִמֶּנּוּ צִיצִית,
32 שֶׁהָאֶתְרוֹג וְהַצֶּמֶר הֵם מִבְּחִינַת 'נוֹגַהּ', שֶׁהַטּוֹב מְעוֹרָב שָׁם
33 בָּרַע, וּכְשֶׁעוֹשֶׂה בּוֹ הַמִּצְוָה, הֲרֵי הוּא מַמְשִׁיךְ בּוֹ הַשְּׁרָאַת
34 אוֹר אֵין־סוֹף וְנִכְלָל הַטּוֹב (דְּנִיצוֹצוֹת דְּתֹהוּ שֶׁנִּתְלַבֵּשׁ בְּתוֹךְ
35 הָאֶתְרוֹג וְהַצֶּמֶר עַל יְדֵי הַשְּׁבִירָה) בְּאוֹר אֵין־סוֹף הַנִּמְשָׁךְ עַל
36 יְדֵי הַמִּצְוָה הַזֹּאת.

37 וְאָמְנָם זֶה אֵינוֹ כִּי אִם כְּשֶׁנִּתְבָּרֵר תְּחִלָּה וְנִפְרָד מִן
38 הָרַע, וְנַעֲשָׂה בְּחִינַת כְּלִי לְהַשְׁרָאַת אוֹר אֵין־סוֹף, אֲזַי עַל
39 יְדֵי שֶׁיַּעֲשֶׂה הַמִּצְוָה יַמְשִׁיךְ אוֹר אֵין־סוֹף לִהְיוֹת שׁוֹרֶה בּוֹ,
40 וְעַל יְדֵי זֶה יִתְכַּלֵּל בּוֹ כו';

41 וְהוּא עִנְיָן "דִּקְדּוּקֵי הַמִּצְוֹת" – לִהְיוֹת הָאֶתְרוֹג כַּף וְכַף
42 דַּוְקָא, וּבְאֹם שֶׁחִיסֵּר בּוֹ אַחַת מִדִּקְדּוּקָיו הוּא פָּסוּל; וְכֵן
43 הַצִּיצִית, אִם חָסֵר חוּט אֶחָד הֵם פְּסוּלִים – דְּהַיְינוּ שֶׁאֵינָם
44 בְּחִינַת כְּלִי לְהַשְׁרָאַת אֱלוֹקוּת. וְעַל כָּל פָּנִים מוּבָן מִזֶּה,
45 שֶׁעִיקַּר הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת הוּא לְבָרֵר הַטּוֹב מִן הָרַע
46 שֶׁנִּתְעָרֵב עַל יְדֵי הַשְּׁבִירָה, לְהַפְרִידוֹ מֵהָרַע וּלְהַעֲלוֹתוֹ
47 לְשָׁרְשׁוֹ כו'.

48 אַךְ בֶּאֱמֶת אֵין זֶה מוּבָן: הֲאַיִךְ יִגְרוֹם הָאָדָם בְּחִינַת
49 הַשְּׁרָאַת אוֹר אֵין־סוֹף עַל יְדֵי שֶׁעוֹשֶׂה הַמִּצְוָה – כִּי מַה
50 שַׁיָּכוּת וְהִתְחַבְּרוּת יֵשׁ לוֹ לֶאֱלוֹקוּת עַל יְדֵי שֶׁלּוֹבֵשׁ
51 הַתְּפִילִּין וּמִתְעַטֵּף בְּצִיצִית – לִגְרוֹם עַל יְדֵי זֶה הַמְשָׁכַת
52 אוֹר אֵין־סוֹף אוֹ לִגְרוֹם הַפְרָדַת הַטּוֹב מִן הָרַע עַל יְדֵי
53 שֶׁהוּא "סוּר מֵרָע" כו' ? :

54 **ב אַךְ** הָעִנְיָן יוּבָן עַל פִּי מַה שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר: "כַּד אִתְכַּפְיָא
55 סִטְרָא אָחֳרָא, אִסְתַּלַּק יְקָרָא דְקוּדְשָׁא בְּרִיךְ־הוּא בְּכוּלְּהוּ
56 עָלְמִין".

57 דְּהִנֵּה יָדוּעַ שֶׁיֵּשׁ שְׁנֵי בְּחִינוֹת בִּכְלָלוּת הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת
58 הָעוֹלָמוֹת, וְהֵם הַנִּקְרָאִים "עִגּוּלִים" וְ"יוֹשֶׁר", וְהֵם גַּם כֵּן
59 בְּחִינַת "נֶפֶשׁ" וְ"רוּחַ" כַּיָּדוּעַ.

60 וְהַהֶפְרֵשׁ בֵּינֵיהֶם הוּא: דֶּבֶבְחִינַת "עִגּוּלִים" – הָאוֹרוֹת
61 הֵם כְּלוּלִים שָׁם בְּהִתְכַּלְּלוּת בִּבְחִינַת **הֶעְלֵם**, מִבְּלִי
62 הִתְחַלְּקוּת לִפְרָטֵי פְּרָטִיּוּת בִּבְחִינַת גִּילּוּי. וְעַל כֵּן נִקְרָא
63 בְּחִינַת "עִגּוּלִים" – כְּמוֹ שֶׁהָעִיגּוּל הוּא בְּהַשְׁוָוּאָה אַחַת
64 וְאֵין בּוֹ הִתְחַלְּקוּת כו'. וּבְחִינַת הַ"יּוֹשֶׁר" הוּא כְּשֶׁ**מִּתְגַּלִּים**
65 הָאוֹרוֹת וּ**מִתְחַלְּקִים** לִפְרָטֵי פְּרָטִיּוּת, לִהְיוֹת כְּלוּלִים
66 מִיּוּ"ד, וְיוּ"ד מִיּוּ"ד כו'.

67 וְהַמָּשָׁל בָּזֶה הוּא, כְּמוֹ הָעִילָּה שֶׁמַּקִּיף אֶת הָעָלוּל
68 וְכוֹלְלוֹ. דְּהַיְינוּ, כְּמוֹ עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל הָרַב שֶׁמַּשְׁפִּיעַ שֵׂכֶל

---

1. (נֶאֱמַר בְּמָאהֲלִיב בְּשִׁבַּת פָּרָשַׁת שְׁלַח, כ"א סִיוָן תקס"ז. בֵּיאוּר עַל הַמַּאֲמָר שֶׁלִּפְנֵי זֶה – דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "שְׁלַח לְךָ").

2. ("הָאָרֶץ אֲשֶׁר עָבַרְנוּ בָהּ לָתוּר אֹתָהּ").

3. (וַיִּקְרָא רַבָּה פָּרָשָׁה ט, א: "דּוֹר הַמִּדְבָּר שֶׁכְּלוֹ דֵּעָה". בַּמִּדְבָּר רַבָּה יט, ג: "דּוֹר הַמִּדְבָּר שֶׁהָיָה בְּהֶן דֵּעָה". זֹהַר חֵלֶק ב' פָּרָשַׁת הַמָּן סב, ב: "אִקְרוּן דּוֹר דֵּעָה". זֹהַר חָדָשׁ חֻקַּת: "דְּרָא דְמִדְבְּרָא, כְּאִינּוּן דְּאִיקְרוּן דּוֹר דֵּעָה").

4. (וַיִּקְרָא יא, מז: "לְהַבְדִּיל בֵּין הַטֻּמְאָה וּבֵין הַטָּהוֹר").

לְתַלְמִידוֹ, שֶׁכַּאֲשֶׁר צָרִיךְ לְהַשְׁפִּיעַ הַשֵּׂכֶל אֵלָיו מִצְּטָרֵךְ לֵירֵד מִמַּדְרֵגָתוֹ, וּלְצַמְּצֵם אֶת שִׂכְלוֹ לְעַיֵּן עַל כְּלֵי הַשָּׂגַת הַתַּלְמִיד כו', וּמַשְׁפִּיעַ הַשֵּׂכֶל לְפִי עֶרְכּוֹ. אָכֵן בְּעַצְמוּת שִׂכְלוֹ, הֲרֵי הוּא כּוֹלֵל כָּל שֵׂכֶל שֶׁל הַתַּלְמִיד מֵרֹאשׁוֹ לְסוֹפוֹ. וְגַם הַהַשְׁפָּעָה שֶׁמַּשְׁפִּיעַ לְהַתַּלְמִיד, שֶׁהִיא בֶּאֱמֶת כְּצִיּוּר וְאוֹפֶן שֵׂכֶל שֶׁל הַתַּלְמִיד, הֲרֵי הִיא כְּלוּלָה בְּשֵׂכֶל שֶׁל הָרַב **בִּסְקִירָה אַחַת**, בְּלִתִּי הִתְחַלְּקוּת לַחֲלָקִים.

וְהִנֵּה, גַּם אַחַר שֶׁנִּמְשְׁכָה מֵהָרַב לְהַתַּלְמִיד, הִנֵּה בְּתְחִלַּת הַשָּׂגָתוֹ אָז שֵׂכֶל הַתַּלְמִיד הוּא "מוּקָף", עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל, מֵאוֹר אוֹתוֹ הַשֵּׂכֶל שֶׁשּׁוֹפֵעַ לוֹ מֵהָרַב, וְאוֹר אוֹתוֹ הַשֵּׂכֶל עוֹדֵף עַל שֵׂכֶל הַתַּלְמִיד וְהַשָּׂגָתוֹ, וּמַקִּיפוֹ מִכָּל צַד.

וּבֵיאוּר הָעִנְיָן: הַיְינוּ כִּי הַתַּלְמִיד בִּתְחִלַּת קַבָּלָתוֹ הַשֵּׂכֶל הַנִּשְׁפָּע לוֹ אֵינוֹ מַשִּׂיג הַשֵּׂכֶל לְעוֹמְקוֹ עֲדַיִין. דְּהַיְינוּ, שֶׁהַשָּׂגָתוֹ הַשֵּׂכֶל הוּא רַק דֶּרֶךְ **כְּלָל**, בְּלִתִּי הִתְחַלְּקוּת לַעֲמוֹד עַל כָּל חֶלְקֵי הַשֵּׂכֶל וְהַסְּבָרוֹת כָּל דָּבָר בִּפְנֵי עַצְמוֹ. וְעַל כֵּן, בְּכְלָלוּת אוֹתוֹ הַשֵּׂכֶל הוּא מַקִּיף לְשֵׂכֶל הַתַּלְמִיד בְּבְחִינַת **מַקִּיף** לְבָד עֲדַיִין, וּבְלִתִּי הִתְחַלְּקוּת. וְזֶהוּ מָשָׁל לִבְחִינַת "עֶשֶׂר סְפִירוֹת דְּעִגּוּלִים".

אָמְנָם, הִנֵּה אַחַר כַּךְ בְּשֶׁמִּתְבּוֹנֵן הַתַּלְמִיד בְּשֶׁפַע הַשֵּׂכֶל, וְיֵרֵד לְעוֹמְקוֹ וְיַשִּׂיגוֹ הֵיטֵב, אָז יִהְיֶה אַדְּרַבָּה שִׂכְלוֹ מַקִּיף לְאוֹתוֹ שֶׁפַע הַשֵּׂכֶל, שֶׁיִּכָּנֵס בּוֹ שֶׁפַע הַשֵּׂכֶל בִּבְחִינַת אוֹר פְּנִימִי מַמָּשׁ, שֶׁיַּשִּׂיגֶנּוּ יָפֶה, וְגַם יַעֲמוֹד עַל כָּל חֶלְקֵי הַסְּבָרוֹת שֶׁבּוֹ, כָּל אֶחָד עַל מְכוֹנָהּ בִּפְנֵי עַצְמוֹ, וְלֹא בְּדֶרֶךְ כְּלָל לְבָד. וְהוּא עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל – בִּחְינַת "יוֹשֶׁר", שֶׁהוּא בְּחִינַת "אוֹר פְּנִימִי"[5].

וְלָכֵן נִקְרָא "עִגּוּלִים" – בְּחִינַת "נֶפֶשׁ", וְ"יוֹשֶׁר" הוּא בְּחִינַת "רוּחַ", שֶׁהוּא מַעֲלָה וּמַדְרֵגָה עֶלְיוֹנָה מִבְּחִינַת נֶפֶשׁ, וּבָא אַחַר כַּךְ. וּכְעִנְיָן מוֹחִין־דְּגַדְלוּת – שֶׁבָּא אַחַר מוֹחִין־דְּקַטְנוּת. וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר[6] חֵלֶק ב', צ"ד, ב': בַּר נַשׁ, כַּד אִתְיַלִּיד – יְהָבִין לֵיהּ **נַפְשָׁא** כו', זָכָה יַתִּיר – יְהָבִין לֵיהּ **רוּחָא** כו'[7].

וְהִנֵּה מִמָּשָׁל זֶה יוּבָן לַמַּשְׂכִּיל לְמַעְלָה[8] עִנְיָן הָ"עִגּוּלִים וְיוֹשֶׁר":

דִּבְחִינַת הָ**עִגּוּלִים** הוּא: שֶׁאוֹרוֹת עֶלְיוֹנִים הַנִּמְשָׁכִים מִן הַמַּאֲצִיל יִתְבָּרֵךְ אֵינָן נִגְלִים עֲדַיִין בִּבְחִינַת גִּילּוּי, רַק הֵם בִּבְחִינַת **הֶעְלֵם**, וְהֵם כְּלוּלִים יַחַד **בִּלְתִּי הִתְחַלְּקוּת** לִפְרָטִיּוּת, לִהְיוֹת דָּבָר בִּפְנֵי עַצְמוֹ – כֹּחַ הַחָכְמָה בִּפְנֵי עַצְמוֹ וְכֹחַ הַחֶסֶד בִּפְנֵי עַצְמוֹ כו', אֶלָּא הֵם כְּלוּלִים וּמוּקָפִים יַחַד בְּהַשְׁוָוּאָה אַחַת. וְהַיְינוּ מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ בִּבְחִינַת גִּילּוּי רַק בִּבְחִינַת הֶעְלֵם.

וּבְחִינַת **יוֹשֶׁר** הוּא: בְּחִינַת הָאוֹרוֹת כְּשֶׁהֵם יוֹרְדִים **וּמִתְגַּלִּים**. שֶׁאָז הֵם בִּבְחִינַת **הִתְחַלְּקוּת** כָּל סְפִירָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ – הַחָכְמָה מְיוּחֶדֶת בִּכְלִי בִּפְנֵי עַצְמוֹ, וְהַבִּינָה בִּפְנֵי עַצְמוֹ. וְהַיְינוּ מִפְּנֵי שֶׁנִּתְלַבְּשוּ בְּכֵלִים וְנִמְשְׁכוּ בִּבְחִינַת גִּילּוּי כו'

(וְגַם הֵם בִּבְחִינַת הִתְכַּלְּלוּת, שֶׁמִּתְכַּלְּלִים זֶה עִם זֶה – כְּמוֹ אֵבְרֵי הָאָדָם, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁהֵן רְמַ"ח אֵבָרִים, מִכָּל מָקוֹם מִתְקַשְּׁרִים זֶה עִם זֶה – שֶׁגִּידֵי הַמּוֹחַ יֵשׁ בָּרֶגֶל כו', וְהֲרֵי הֵן אָדָם אֶחָד[9])

וְהִנֵּה שְׁנֵי בְּחִינוֹת הַלָּלוּ – עִיגּוּלִים וְיוֹשֶׁר – הֵם נִמְצָאִים בְּכָל הָעוֹלָמוֹת, "מֵרֵישׁ כָּל דַּרְגִּין עַד סוֹף כָּל דַּרְגִּין", דְּהַיְינוּ, לִפְנֵי אֲצִילוּת וּבַאֲצִילוּת, עַד בְּחִינַת עֶשֶׂר סְפִירוֹת דְּ'עִגּוּלִים דַּעֲשִׂיָּה' וְעֶשֶׂר סְפִירוֹת דְּ"יוֹשֶׁר דַּעֲשִׂיָּה'. וּכְלָלוּת עִנְיָנָם הוּא כַּנַּ"ל, שֶׁהָעִגּוּלִים הֵמָּה הָאוֹרוֹת כְּשֶׁהֵם **נֶעֱלָמִים** וּכְלוּלִים בְּהִתְכַּלְּלוּת מִבְּלִי הִתְחַלְּקוּת כו'. וּמֵהֶם הוּא שֶׁנִּמְשְׁכוּ כָּל הַהַעְלָמוֹת וְהַהַסְתָּרוֹת, שֶׁנֶּעֱלָם וְנִסְתָּר בְּחִינַת חַיּוּת הָאֲלָקוּת הַיּוֹרֵד לְהַחַיּוֹת הַנִّבְרָאִים, וְאֵינוֹ נִתְגַּלֶּה לַנִּבְרָאִים רַק בְּצִמְצוּם כו'.

וּכְמוֹ שֶׁכָּתַב בְּ"עֵץ חַיִּים", שֶׁיֵּשׁ בְּחִינַת "הֵיכָלוֹת" לְמַעְלָה, יֵשׁ הֵיכָלוֹת דְּאַהֲבָה־וְיִרְאָה וְיֵשׁ הֵיכָלוֹת הָרָצוֹן. וּכְלָלוּת עִנְיָן הַ"הֵיכָל" הוּא – שֶׁמַּעְלִים אֶת בְּחִינַת הָאוֹר וְהַחַיּוּת וּמַסְתִּירוֹ, שֶׁלֹּא יִתְגַּלֶּה לַנִּבְרָאִים כְּמוֹ שֶׁהוּא בְּעַצְמוֹ אֶלָּא מִתְצַמְּצֵם כְּפִי שִׁיעוּר יְכוֹלֶת כְּלֵי הַנִּבְרָא לְהָכִיל אוֹרוֹ. שֶׁאִילּוּ הָיָה מִתְגַּלֶּה יוֹתֵר מִכְּדֵי הַמִּדָּה, הָיָה מִתְבַּטֵּל מִמְּצִיאוּתוֹ לְגַמְרֵי.

וּכְדֵי לִהְיוֹת הִתְהַוּוּת בְּחִינַת **אַהֲבָה** מוּגְבֶּלֶת בַּנִּבְרָאִים, שֶׁהוּא בְּחִינַת "מַחֲנֵה **מִיכָאֵל**"; וְכֵן **יִרְאָה** מוּגְבֶּלֶת בְּ"מַחֲנֵה **גַּבְרִיאֵל**" כו' – מִבְּחִינַת הָאוֹר וְהַחַיּוּת הַנִּמְשָׁךְ מֵאוֹר אֵין־סוֹף יִתְבָּרֵךְ שֶׁהוּא בִּלְתִּי מוּגְבָּל, הוּא דַּוְוקָא עַל יְדֵי צִמְצוּם וְהֶעְלֵם הָאוֹר כַּיָּדוּעַ. וְהַצִּמְצוּם שֶׁמְּצַמְּצֵם אֶת הָאוֹר לִהְיוֹת מֵמֶנּוּ הִתְהַוּוּת אַהֲבָה מוּגְבֶּלֶת – הוּא הַנִּקְרָאִים בְּחִינַת "הֵיכַל הָאַהֲבָה", כְּלוֹמַר: שֶׁהוּא הַהֶעְלֵם

---

5. [וְעַיֵּין מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר עוֹד מֵעִנְיָן "לֹא קָאִים אִינֹשׁ אַדַּעְתֵּיהּ דְּרַבֵּיהּ עַד אַרְבָּעִים שָׁנִין" (עֲבוֹדָה זָרָה ה, ב), בְּדִרּוּשׁ "בִּגְדֵי לָבָן דְּכֹהֵן גָּדוֹל", בְּבֵיאוּר עַל פָּסוּק "כִּי בְיוֹם הַזֶּה יְכַפֵּר" (לִקְמָן אַחֲרֵי כח, ד)].

6. (תַּרְגּוּם: כְּשֶׁנּוֹלָד אִישׁ, נוֹתְנִים לוֹ נֶפֶשׁ מִצַּד הַבְּהֵמָה, מִצַּד שֶׁל טֹהַר, מִצַּד אֵלֶּה שֶׁנִּקְרָאִים 'אוֹפַנֵּי הַקֹּדֶשׁ'. זָכָה יוֹתֵר – נוֹתְנִים לוֹ רוּחַ מִצַּד שֶׁל 'חַיּוֹת הַקֹּדֶשׁ'. זָכָה יוֹתֵר – נוֹתְנִים לוֹ נְשָׁמָה מִצַּד שֶׁל הַכִּסֵּא).

7. (וּכְמוֹ שֶׁכָּתַב בְּ"עֵץ חַיִּים", שֵׁעַר עִגּוּלִים וְיוֹשֶׁר, עֶנֶף ג').

8. ("לְמַעְלָה לְמַשְׂכִּיל". מִשְׁלֵי טו, כד).

9. וְעַיֵּין מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּפָרָשַׁת נֹחַ, בְּדִרּוּשׁ "דּוֹר הַפְּלָגָה", בְּעִנְיָן הַהֶפְרֵשׁ בֵּין נְקוּדִּים לִבְרוּדִּים (תּוֹרָה אוֹר י, ג־ד).

וְעַיֵּין מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּפָרָשַׁת שְׁמוֹת עַל פָּסוּק "מִי שָׂם פֶּה לָאָדָם" (תּוֹרָה אוֹר נב, א).

הַגּוֹרֵם הַמִּשְׁכַּת הָאַהֲבָה כו׳; וְכֵן עַל דֶּרֶךְ זֶה בְּ"הֵיכַל הָרְצוֹן" כו׳. וְכַנּוֹדָע[10].

וְכֵן עַל דֶּרֶךְ זֶה בְּחִינַת הַ"כֵּלִים", הֵם מַגְבִּילִים אֶת הָאוֹרוֹת וּמַעֲלִימִים אוֹתָם שֶׁלֹּא יִתְגַּלּוּ כְּמוֹ שֶׁהֵם אֶלָּא יִהְיוּ נִגְבָּלִים בְּתוֹכָם, וְשֶׁיִּהְיֶה הִתְגַּלּוּת הַחִיּוּת רַק הֶאָרָה מוּעֶטֶת. וְהַיְינוּ בִּכְדֵי לִהְיוֹת הִתְהַוּוּת הַנִּבְרָאִים שֶׁהֵם מוּגְבָּלִים כַּיָּדוּעַ. וְשֹׁרֶשׁ כָּל הַשָּׁרָשִׁים לְהַעֲלָמוֹת אֵלּוּ הוּא מִבְּחִינַת עִיגּוּלִים, וְכַנַּ"ל[11].

וְהִנֵּה אַף עַל פִּי שֶׁהַעֲלָמוֹת אֵלּוּ הֵם בְּוַדַּאי מִבְּחִינָה קְדוֹשָׁה עֶלְיוֹנָה, כִּי הַמִּכָּוֵן בְּצִמְצוּם זֶה הוּא בִּשְׁבִיל שֶׁיִּתְהַוּוּ הַנִּבְרָאִים, וְכַמְּבוֹאָר בְּמָקוֹם אַחֵר בְּפֵירוּשׁ "כִּי הֲוָיָ"ה הוּא הָאֱלֹקִים" – שֶׁהַצִּמְצוּם דְּשֵׁם אֱלֹקִים הוּא עַצְמוֹ בְּחִינַת הֲוָיָ"ה כו׳, עִם כָּל זֶה, בְּרִיבּוּי הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת עַד שֶׁנִּמְשָׁךְ בְּ"עִגּוּלִים דַּעֲשִׂיָּה", שֶׁמֵּהֶם נִתְהַוּוּ שָׁמַיִם וָאָרֶץ הַגַּשְׁמִיִּים, שֶׁהֵם מִבְּחִינַת הָעִגּוּלִים;

וְכַנִּרְאֶה בַּעֲלִיל, שֶׁהַשָּׁמַיִם הֵם עִגּוּלִים בְּטִבְעָן, וְכֵן כַּדּוּר הָאָרֶץ הוּא עִגּוּל (וְגַם יְסוֹד הָרוּחַ שֶׁבָּאָרֶץ הוּא מִבְּחִינַת עִגּוּלִים) –

הִנֵּה בְּרִיבּוּי הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת נִתְהַוָּוה מִזֶּה צִמְצוּם גָּמוּר וְהֶעְלֵם גָּדוֹל, שֶׁנִּתְעַלֵּם בְּחִינַת כֹּחַ הָאֱלֹקִי הַמְּחַיֶּה אֶת הָעוֹלָם, וְנִתְלַבֵּשׁ בִּלְבוּשִׁים רַבִּים וַעֲצוּמִים. כִּי עוֹלָם הוּא מִלְּשׁוֹן הֶעְלֵם כַּנּוֹדָע.

וְשֹׁרֶשׁ כָּל הַשָּׁרָשִׁים לְהַעֲלִים, זֶהוּ מִבְּחִינַת הַהֶעְלֵם דְּ"עִגּוּלִים הָעֶלְיוֹנִים", שֶׁהָאוֹר מִתְעַלֵּם בָּהֶם וְאֵינוֹ מִתְגַּלֶּה. שֶׁמִּזֶּה נִמְשָׁךְ בַּאֲצִילוּת לִהְיוֹת הַכֵּלִים מְכַסִּים עַל הָאוֹרוֹת וּמַעֲלִימִים אוֹתָם – שֶׁיִּהְיֶה גִּילּוּי הַחִיּוּת מוּגְבָּל בְּתוֹכָם בִּגְבוּל, שֶׁמִּזֶּה הוּא הַגּוֹרֵם שֶׁבְּרִיבּוּי הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת יִהְיֶה בְּחִינַת הֶעְלֵם גָּמוּר, שֶׁיִּתְעַלֵּם הַכֹּחַ הָאֱלֹקוּת וְיִתְלַבֵּשׁ בִּלְבוּשִׁים רַבִּים, עַד שֶׁיִּהְיֶה נִרְאֶה כְּאִלּוּ הָעוֹלָם הוּא יֵשׁ וְדָבָר בִּפְנֵי עַצְמוֹ[12]. :

ג וְהִנֵּה בְּאִתְעָרוּתָא־דִּלְתַתָּא הוּא אִתְעָרוּתָא־דִּלְעֵילָא: עַל יְדֵי שֶׁהָאָדָם מַעֲמִיק וְנוֹתֵן דַּעַת וְלֵב לִרְאוֹת[13] אֵיךְ שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא "מְחַדֵּשׁ בְּכָל יוֹם תָּמִיד מַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית"[14]; וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב (דְּבָרִים ד, לט): "וְיָדַעְתָּ הַיּוֹם וְגוֹ׳", וְ"כוֹלָא קַמֵּיהּ – כְּלָא חָשִׁיב" מַמָּשׁ; וּמַה שֶׁהָעוֹלָם נִדְמֶה לְיֵשׁ וְדָבָר – הוּא מִצַּד הַהֶעְלֵם וְהַהֶסְתֵּר שֶׁמִּתְעַלֵּם הַכֹּחַ הָאֱלֹקוּת, אֲבָל בֶּאֱמֶת "אֵין עוֹד מִלְּבַדּוֹ כו׳" (שָׁם, לה). נִמְצָא, שֶׁהוּא פּוֹעֵל שֶׁיּוּעֲבַר הַצִּמְצוּם וְהַהֶעְלֵם שֶׁמִּתְעַלֵּם הַכֹּחַ הָאֱלֹקוּת – וְלִהְיוֹת מִתְגַּלֶּה בִּבְחִינַת גִּילּוּי.

וּבְאִתְעָרוּתָא־דִּלְתַתָּא זוֹ גּוֹרֵם אִתְעָרוּתָא־דִּלְעֵילָא – שֶׁגַּם לְמַעְלָה לֹא יִהְיוּ בְּחִינַת הַ'כֵּלִים' מַעֲלִימִים אֶת הָ'אוֹרוֹת' וּמַגְבִּילִין אוֹתָן, וְשֶׁיִּהְיוּ בּוֹקְעִין וּמִתְגַּלִּין לְמַטָּה כְּמוֹ שֶׁהֵם מַמָּשׁ, וְלֹא יִהְיֶה בְּחִינַת הַהַסְתָּרוֹת וְהַצִּמְצוּמִים כו׳. וְהַיְינוּ כְּמוֹ שֶׁיִּהְיֶה לֶעָתִיד־לָבֹא, דִּכְתִיב (יְשַׁעְיָהוּ מ, ה): "וְנִגְלָה כְּבוֹד הַוְיָ"ה וְגוֹ׳", שֶׁלֹּא יַסְתִּיר הָעוֹלָם עַל אוֹר קְדוּשָׁתוֹ בָּרוּךְ־הוּא.

וּכְמוֹ שֶׁהָיָה לִפְנֵי הַחֵטְא, שֶׁהָיָה הָעוֹלָם מְזוּכָּךְ בְּיוֹתֵר עַד שֶׁלֹּא הָיָה מַסְתִּיר כְּלָל עַל גִּילּוּי אֱלֹקוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ. שֶׁהֲרֵי אָדָם הָרִאשׁוֹן, גַּם כְּשֶׁהָיָה מְלוּבָּשׁ בְּגוּף, הִשִּׂיג בְּגַן־עֵדֶן סוֹדוֹת הַתּוֹרָה כו׳. וְגַם כְּלָלוּת הִשְׁתַּלְשְׁלוּת הָעוֹלָמוֹת הָיָה מְזוּכָּךְ בְּיוֹתֵר מִשֶּׁהֵם עַתָּה – שֶׁאוֹר אֵין־סוֹף הָיָה מִתְגַּלֶּה בָּהֶם בְּיוֹתֵר.

וּכְמוֹ שֶׁכָּתַב בְּ"פְּרִי עֵץ חַיִּים" שַׁעַר הַשַּׁבָּת, דְּמַה שֶׁבָּעֵת נִקְרָא בִּחִינַת 'זָ"א דַּאֲצִילוּת' הָיָה אָז מַדְרֵגָה זוֹ בִּבְחִינַת עוֹלָם הַבְּרִיאָה. וְהֲרֵי בְּחִינַת הַבְּרִיאָה דְּעַתָּה הֲרֵי הוּא רָחוֹק מְאֹד בְּעֵרֶךְ מִ'זָ"א דַּאֲצִילוּת'. שֶׁהֲרֵי בְּחִינַת אֲצִילוּת הוּא בְּחִינַת אֱלֹקוּת, וְהוּא כֹּחַ מְכֹחוֹתָיו, וְאוֹר אֵין־סוֹף שׁוֹרֶה בּוֹ בְּתַכְלִית הַגִּילּוּי. מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּרִיאָה, הִיא 'יֵשׁ מֵאַיִן' כו׳, וְהֵם נִבְרָאִים נִפְרָדִים וּמְחוּדָּשִׁים מֵאַיִן לְיֵשׁ, וְהֵם בַּעֲלֵי גְבוּל. וְכַנּוֹדָע.

וּבְחֵטְא אָדָם הָרִאשׁוֹן הוּא שֶׁנִּתְגַּשְּׁמוּ הָעוֹלָמוֹת, לִהְיוֹת אוֹר אֵין־סוֹף מֵאִיר בָּהֶם עַל יְדֵי הֶעְלֵם וְצִמְצוּם, עַד שֶׁבָּעוֹלָם־הַזֶּה הַגַּשְׁמִי אוֹר אֵין־סוֹף מוּסְתָּר בָּהֶם בְּתַכְלִית כַּנַּ"ל. וְכַאֲשֶׁר לְמַטָּה נַעֲשָׂה "אִתְכַּפְיָא סִטְרָא־אָחֳרָא", דְּהַיְינוּ הַעֲבָרַת הַצִּמְצוּם וְהַהַסְתָּרָה, שֶׁיִּהְיֶה בְּחִינַת גִּילּוּי אֱלֹקוּת בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם – עַל יְדֵי זֶה נַעֲשָׂה לְמַעְלָה גַּם כֵּן גִּילּוּי אֱלֹקוּת, שֶׁלֹּא יִהְיוּ בְּחִינַת כֵּלִים הַמַּסְתִּירִים אֶת הָאוֹרוֹת כו׳.

וְזֶה שֶׁכָּתוּב[15]: "וְהִתְקַדַּשְׁתֶּם וְהְיִיתֶם קְדוֹשִׁים **כִּי קָדוֹשׁ**

---

10. (וְעַיֵּין מַה שֶׁכָּתוּב בְּפָרָשַׁת וַיֵּשֶׁב, בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "שִׁיר הַמַּעֲלוֹת כו׳ הָיֵינוּ כְּחוֹלְמִים" (תּוֹרָה אוֹר כח, ד), בְּעִנְיָן "אַלְבִּישׁ שָׁמַיִם קַדְרוּת" (יְשַׁעְיָהוּ נ, ג): "שָׁמַיִם", הֵם הָעִגּוּלִים, הֵם מְלוּבָּשִׁים בִּבְחִינַת "קַדְרוּת" כו׳, שֶׁהוּא הֶעְלֵם וְהֶסְתֵּר כו׳. עַיֵּן שָׁם. וְעַל דֶּרֶךְ זֶה יֵשׁ לְפָרֵשׁ עִנְיַן הַשְׁרָאַת וְהִתְלַבְּשׁוּת הָעִגּוּלִים בְּהַהֵיכָלוֹת.

וְעַיֵּן בְּ"עֵץ חַיִּים" שַׁעַר מ"א פֶּרֶק ד'־ה'. וְעַיֵּן מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "יָבִיאוּ לְבוּשׁ מַלְכוּת" (תּוֹרָה אוֹר מְגִלַּת אֶסְתֵּר צ, א וְאִילָךְ). וּבְדִבּוּר הַמַּתְחִיל "מִזְּמוֹר שִׁיר חֲנוּכַּת הַבַּיִת", בְּעִנְיָן "מָזוֹן, לְבוּשׁ, בַּיִת" (לְקַמָּן בְּרָכָה צח, ד).

11. (וְעַיֵּן בְּ"עֵץ חַיִּים", שַׁעַר מ"א, פֶּרֶק ה' (בִּדְפוּס שְׁקְלָאוו תק"ס. לְפָנֵינוּ שַׁעַר מ"ב, פֶּרֶק ג'), בְּמַה שֶׁכָּתַב שָׁם: "לָזֶה צָרִיךְ שֶׁנּוֹדִיעֲךָ עִנְיָן הַלְּבוּשִׁים וְהַהֵיכָלוֹת מָה עִנְיָנָם כו׳". עַיֵּן שָׁם).

12. (וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר מִזֶּה בְּ"סֵפֶר שֶׁל בֵּינוֹנִים", פֶּרֶק כ"א־כ"ב).

13. ("לֵב לָדַעַת, וְעֵינַיִם לִרְאוֹת". דְּבָרִים כט, ג).

14. (בִּרְכַּת יוֹצֵר).

15. (וַיִּקְרָא יא, מד: "וְהִתְקַדַּשְׁתֶּם וְהְיִיתֶם קְדֹשִׁים כִּי קָדוֹשׁ אָנִי". וַיִּקְרָא יט, ב: "קְדֹשִׁים תִּהְיוּ כִּי קָדוֹשׁ אָנִי ה'". וַיִּקְרָא כ, כו: "וְהְיִיתֶם לִי קְדֹשִׁים כִּי קָדוֹשׁ אָנִי ה").

אֲנִי הֲוָיָ"ה", וְלִכְאוֹרָה אֵין זֶה טַעַם – שֶׁלְּפִי שֶׁהוּא יִתְבָּרֵךְ "**קָדוֹשׁ**" צְרִיכִים יִשְׂרָאֵל לִהְיוֹת גַּם כֵּן "**קְדוֹשִׁים**"?

אַךְ הָעִנְיָן בְּפֵרוּשׁ "**וְהִתְקַדַּשְׁתֶּם**" – כְּמַאֲמַר רַז"ל (יְבָמוֹת כ, א): "קַדֵּשׁ אֶת עַצְמְךָ בַּמּוּתָּר לָךְ", דְּהַיְינוּ לִהְיוֹת "אִתְכַּפְיָא סִטְרָא־אָחֳרָא", שֶׁלֹּא יִסְתִּירוּ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וְכָל גַּשְׁמִיּוּת הָעוֹלָם עַל אוֹר קְדוּשָׁתוֹ יִתְבָּרֵךְ.

וְעַל יְדֵי זֶה יִהְיֶה לְמַעְלָה גַּם כֵּן "**קָדוֹשׁ** אֲנִי הֲוָיָ"ה כו'", דְּ"קָדוֹשׁ" הוּא לְשׁוֹן **הַבְדָּלָה** כַּנּוֹדָע. וְהַיְינוּ שֶׁיִּהְיֶה בְּחִינַת גִּילּוּי עַצְמוּת אֱלֹקוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ, שֶׁלְּמַעְלָה מִצִּמְצוּם הַכֵּלִים שֶׁמַּגְבִּילִים הָאוֹרוֹת, כִּי "בְּאִתְעֲרוּתָא דִלְתַתָּא – אִתְעֲרוּתָא דִלְעֵילָא" כַּנַּ"ל.

וְזֶהוּ עִנְיָן הַמַּאֲמָר בַּזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ: "כַּד אִתְכַּפְיָא סִטְרָא־אָחֳרָא לְתַתָּא, אִסְתַּלַּק יְקָרָא דְקוּדְשָׁא בְּרִיךְ־הוּא בְּכוּלְּהוּ עָלְמִין", דְּהַיְינוּ, עַל יְדֵי דְּ"אִתְכַּפְיָא סִטְרָא־אָחֳרָא", שֶׁהוּעֲבָר הַצִּמְצוּם וְהַהַסְתָּרָה דְשָׁמַיִם וָאָרֶץ הַגַּשְׁמִיִּים, עַל יְדֵי זֶה "אִסְתַּלַּק יְקָרָא דְקוּדְשָׁא בְּרִיךְ־הוּא בְּכוּלְּהוּ עָלְמִין", דְּהַיְינוּ, שֶׁגַּם לְמַעְלָה מִתְגַּלִּים הָאוֹרוֹת וּבוֹקְעִים דֶּרֶךְ הַכֵּלִים כַּנַּ"ל. וְ"אִסְתַּלַּק יְקָרָא דְקוּדְשָׁא בְּרִיךְ־הוּא **בְּכוּלְּהוּ** עָלְמִין" – הֵם "עָלְמִין **סְתִימִין**" וְ"עָלְמִין **דְּאִתְגַּלְּיָין**".

וְזֶהוּ הַמְּכֻוָּן בְּתוֹרָה וּמִצְוֹת – שֶׁגּוֹרְמִים עַל יְדֵי זֶה הַשְׁרָאַת אוֹר אֵין־סוֹף. דְּהַיְינוּ כַּנַּ"ל, דְּ"כַּד אִתְכַּפְיָא סִטְרָא־אָחֳרָא" בְּ"סוּר מֵרָע וַעֲשֵׂה טוֹב", אֲזַי "בְּאִתְעֲרוּתָא־דִלְתַתָּא – אִתְעֲרוּתָא־דִלְעֵילָא", שֶׁיִּהְיֶה לְמַעְלָה הַעֲבָרַת כָּל הַהֶעְלֵמוֹת הַמַּעֲלִימִים אֶת גִּילּוּי אוֹר וְחִיּוּת כו', עַד שֶׁגַּם צִמְצוּם הַכֵּלִים הַמַּגְבִּילִים אֶת הָאוֹרוֹת וּמַסְתִּירִים אוֹתוֹ יוּעֲבָר גַּם כֵּן, שֶׁיִּהְיוּ הָאוֹרוֹת בּוֹקְעִים וּמִתְגַּלִּים לְמַטָּה, כַּנַּ"ל[16].

וְעַתָּה יוּבָן גַּם כֵּן שֹׁרֶשׁ עִנְיָן קִיּוּם הַמִּצְוֹת **בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל** דַּוְקָא, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב "לַעֲשׂוֹת **בָּאָרֶץ** כו'":

כִּי הִנֵּה כְּתִיב בָּהּ, בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל: "אֶרֶץ אֲשֶׁר הִיא **זָבַת** חָלָב וּדְבָשׁ". פֵּירוּשׁ: לְשׁוֹן "זָבַת" הוּא לְשׁוֹן **מַפְעִיל** – שֶׁעוֹשֶׂה לִהְיוֹת זָב חָלָב וּדְבָשׁ.

וְהָעִנְיָן הוּא: כִּי "חָלָב" וּ"דְבָשׁ" הֵם בְּחִינַת כְּלָלוּת הִשְׁתַּלְשְׁלוּת עֶשֶׂר סְפִירוֹת, שֶׁהֵם בְּחִינַת 'מ"ה' וּ'בַ"ן', שֶׁהֵם חֲסָדִים וּגְבוּרוֹת – **חָלָב** הוּא בְּחִינַת **חֲסָדִים** וּ**דְבָשׁ** הוּא בְּחִינַת **גְּבוּרוֹת**. כִּי דְּבַשׁ נִקְרָא 'דִּין דְּגַדְלוּת' כַּנּוֹדָע, שֶׁלְּכָךְ נֶאֱמַר (וַיִּקְרָא ב, יא): "כִּי כָל שְׂאֹר וְכָל דְּבַשׁ לֹא תַקְטִירוּ כו'". וּשְׁנֵיהֶם הֵן בְּחִינַת 'מוֹחִין דְּגַדְלוּת':

"חָלָב" הוּא בְּחִינַת 'מוֹחִין דְּגַדְלוּת – **דַּחֲסָדִים**', וְכִמְשֹׁל חֵלֶב הָאֵם, שֶׁמְּגַדֵּל אֶת הַוָּלָד וּמַמְשִׁיךְ בּוֹ שֵׂכֶל כו' – וְכָךְ לְמַעְלָה, הוּא בִּבְחִינַת בִּינָה, שֶׁ**מְּגַדֶּלֶת** "אֵבָרִים דְּזָ"א' עַל יְדֵי הַשִּׁפְעַת הַשֵּׂכֶל. וְהוּא הַנִּקְרָא בְּחִינַת 'חָלָב דְּ**אִימָּא**', וּכְמַאֲמַר רַז"ל (בְּרָכוֹת י, א): "עָשָׂה לָהּ דַּדִּים בְּמָקוֹם **בִּינָה** כו'". וּב"עֵץ חַיִּים" (שַׁעַר הַכְּלָלִים, סוֹף פֶּרֶק ג') מְבוֹאָר גַּם כֵּן בְּעִנְיָן "אֶלֶדְ"**ד** וּמֵיַדְ"**ד**", "שֶׁהֵם שְׁנֵי דַּדִּים דְּאִימָּא, שֶׁמֵּהֶם יוֹצֵא הֶחָלָב לְזָ"א לְגַדְּלוֹ" כו'[17].

"**וּדְבָשׁ**" הוּא בְּחִינַת 'מוֹחִין דְּגַדְלוּת – **דִּגְבוּרוֹת**', שֶׁהֲרֵי נִקְרָא 'דִּין דְּגַדְלוּת'. וְהַיְינוּ שֶׁהֵם בְּחִינַת גִּילּוּי הָאוֹרוֹת, הֵיפֶךְ בְּחִינַת הַצִּמְצוּם שֶׁל הַכֵּלִים כו'[18].

וְזֶהוּ עִנְיָן "זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ", שֶׁהֵם 'מוֹחִין דְּגַדְלוּת' – שֶׁהוּא הֵיפֶךְ הַהֶעְלֵם וְהַצִּמְצוּם, שֶׁהוּא בְּחִינַת 'מוֹחִין דְּקַטְנוּת' כו'. וּמִזֶּה נִמְשָׁךְ גַּם בְּגַשְׁמִיּוּת שֶׁיִּהְיֶה הֶחָלָב נוֹטֵף מִן הָעִזִּים וּמִן הַתְּאֵנִים כו'[19], וְהוּא מֵחֲמַת סִיבַּת בְּקִיעַת הָאוֹרוֹת אֶת הַכֵּלִים לְמַעְלָה, כַּנַּ"ל.

וְזֶהוּ כְּלָלוּת עִנְיָן מִצְוַת דִּכְנִיסַת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל – לְקַיֵּים שָׁם הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת; דִּכְתִיב "**לַעֲשׂוֹת** בָּאָרֶץ" כו'", וּפֵירוּשׁ "לַעֲשׂוֹת" – הוּא **לְתַקֵּן**, כְּמוֹ "**וְעָשִׂתָה** אֶת צִפָּרְנָיהָ" (דְּבָרִים כא, יב), וְתַרְגּוּמוֹ: "**וּתְתַקֵּן** כו'"[20]. וְהַיְינוּ 'לְתַקֵּן בָּאָרֶץ' – שֶׁיִּהְיֶה בְּחִינַת "אֶרֶץ זָבַת חָלָב כו'", שֶׁיִּבְקְעוּ הָאוֹרוֹת אֶת הַכֵּלִים, וְיִתְגַּלּוּ לְמַטָּה עַל יְדֵי קִיּוּם הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת שֶׁיְּקַיְּימוּ בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, דְּ"בְּאִתְעֲרוּתָא־דִלְתַתָּא – אִתְעֲרוּתָא־דִלְעֵילָא" כַּנַּ"ל. :

ד וְאַחַר כָּל הַנַּ"ל יוּבָן גַּם כֵּן עִנְיָן הַמַּעֲשֶׂה דִּמְרַגְּלִים, שֶׁלֹּא רָצוּ לִיכָּנֵס לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, מִפְּנֵי שֶׁשָּׁרְשָׁם הוּא מִבְּחִינַת 'לֵאָה', 'עוֹלָם הַמַּחְשָׁבָה'[21] כו', וְטָעֲנוּ: לָמָּה צְרִיכִים לֵירֵד בִּבְחִינַת עוֹלָם הַדִּבּוּר, שֶׁהוּא בְּחִינַת מַלְכוּת־דְּאֲצִילוּת, סוֹף כָּל דַּרְגִּין כו', בִּכְדֵי לְקַיֵּים שָׁם הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת בְּדִבּוּר וּבְמַעֲשֶׂה, שֶׁעַל יְדֵי זֶה יִהְיֶה בְּחִינַת גִּילּוּי אוֹר אֵין־סוֹף, שֶׁיִּבְקְעוּ הָאוֹרוֹת כו' – הֲלֹא זֶה אֶפְשָׁר לְקַיֵּים גַּם עַל יְדֵי הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת **בִּרוּחָנִיּוּת** וְלֹא בְּעֲשִׂיָּה גַּשְׁמִיּוּת?

דְּהַיְינוּ, כִּי גַּם בְּ'עוֹלָם הַמַּחְשָׁבָה' יֵשׁ כָּל פְּרָטִים

---

16. (וְעַיֵּין מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּפָרָשַׁת חֻקַּת, עַל פָּסוּק "עַל כֵּן יֹאמְרוּ הַמּוֹשְׁלִים בֹּאוּ חֶשְׁבּוֹן כו'" (לִקּוּטֵי סה, ב־ג)).

17. (וְעַיֵּין מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּפָרָשַׁת וַיְחִי, עַל פָּסוּק "חַכְלִילִי כו' וּלְבָן שִׁנַּיִם מֵחָלָב" (תּוֹרָה אוֹר מז, ד)).

18. (וְעַיֵּין "פְּרִי עֵץ חַיִּים", שַׁעַר כַּוָּנוֹת הַשּׁוֹפָר, סוֹף פֶּרֶק א', בְּעִנְיָן דְּבַשׁ. וְעַיֵּין מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּפָרָשַׁת תְּבֹא, עַל פָּסוּק "הַיּוֹם הַזֶּה ה' אֱלֹקֶיךָ מְצַוְּךָ וְכו'".

19. (רַשִׁ"י מְגִלָּה ו, א: "זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ" – הָעִזִּים אוֹכְלִין תְּאֵנִים, וְהַדְּבַשׁ נוֹטֵף מֵהֶן, וְהֶחָלָב זָב מִן הָעִזִּים וְנַעֲשִׂים כְּמִין נַחַל. כְּתוּבוֹת קיא, ב: חֲזִנְהוּ לְהַנְהוּ עִיזֵי דְּקָאֲכְלָן תּוּתֵי תְּאֵינֵי, וְקָנְטִיף דּוּבְשָׁא מִתְּאֵינֵי, וְחָלְבָא טַיֵּיף מִנַּיְיהוּ; וּמִיעֲרַב בַּהֲדֵי הֲדָדֵי – אָמַר: הַיְינוּ "זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ").

20. (בְּתַרְגּוּם אוּנְקְלוֹס שְׁלֹשָׁה נוּסְחָאוֹת: "וּתְרַבֵּי יָת טוּפְרָנָהָא". בְּלִקּוּטֵי שִׂיחוֹת חֵלֶק כ"ה עַמּוּד 343 הָעָרָה 30: "וְיֵשׁ לְבָרֵר בְּכִתְבֵי יַד הַתַּרְגּוּמִים").

21. (כְּמוֹ שֶׁכָּתַב בְּ"עֵץ חַיִּים", שַׁעַר הָאֲרַת הַמּוֹחִין, פֶּרֶק א').

הַנִּמְצָאִים בַּדִּבּוּר וּבַמַּעֲשֶׂה, מֵאַחַר שֶׁהַדִּבּוּר נִמְשָׁךְ מִן הַמַּחְשָׁבָה, וְאִם כֵּן, כָּל מִצְוָה וּמִצְוָה שֶׁמְּקַיֵּים בְּדִבּוּר אוֹ בְּמַעֲשֶׂה גַּשְׁמִיּוּת – יָכוֹל הוּא לְקַיְּימָהּ בְּרוּחָנִיּוּת בְּבְחִינַת מַחְשָׁבָה, וְעַל יְדֵי זֶה יִהְיֶה גַּם כֵּן לְמַעְלָה בְּחִינַת גִּילּוּי אוֹר אֵין־סוֹף כו'.

וּכְדוּגְמָא שֶׁאָמְרוּ בְּאַבְרָהָם[22]: "קַיֵּים אַבְרָהָם אֶת כָּל הַתּוֹרָה כּוּלָּהּ עַד שֶׁלֹּא נִיתְּנָה", וְאִי אֶפְשָׁר לוֹמַר שֶׁקִּיֵּים כָּל הַתּוֹרָה **בְּפוֹעַל מַמָּשׁ**, שֶׁהֲרֵי יֵשׁ כַּמָּה מִצְוֹת שֶׁלֹּא הָיָה אֶפְשָׁר לוֹ לְקַיְּימָם כְּלָל; אֶלָּא שֶׁקִּיֵּים אוֹתָם **בְּרוּחָנִיּוּת**, שֶׁהִמְשִׁיךְ כָּל הָאוֹרוֹת עֶלְיוֹנִים הַנִּמְשָׁכִים עַל יְדֵי הַמִּצְוֹת כו';

וּכְמוֹ כֵּן הָיוּ סְבוּרִים הַמְרַגְּלִים שֶׁיְּקַיְּימוּ הַמִּצְוֹת בְּרוּחָנִיּוּת, דְּהַיְינוּ בִּבְחִינַת 'עוֹלָם הַמַּחְשָׁבָה' כו', וְעַל כֵּן לֹא רָצוּ לִיכָּנֵס לְאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל. אַךְ בֶּאֱמֶת הָיוּ מוּטְעִים – שֶׁהָעִיקָּר הוּא לְעַשּׂוֹתָם **בָּאָרֶץ** דַּוְקָא. וּכְמַאֲמַר רַז"ל[23]: "כַּמָּה תְּפִלּוֹת הִתְפַּלֵּל מֹשֶׁה לִיכָּנֵס לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל", וְשָׁאֲלוּ: "וְכִי לֶאֱכוֹל מִפֵּירוֹתֶיהָ הָיָה צָרִיךְ?" אֶלָּא – לְקַיֵּים אֶת הַמִּצְוֹת הַתְּלוּיִים בָּהּ.

וְהַיְינוּ, שֶׁצָּרִיךְ לְהַמְשִׁיךְ אֶת הָאוֹרוֹת הָעֶלְיוֹנִים שֶׁיִּבְקְעוּ אֶת הַכֵּלִים כו', שֶׁאִי אֶפְשָׁר לִגְרוֹם הַמְשָׁכָה זוֹ – אִם לֹא עַל יְדֵי **מַעֲשֶׂה דַּוְקָא** וְלֹא בְּמַחְשָׁבָה כו'. וְהַטַּעַם הוּא, מִשּׁוּם דְּ"סוֹף מַעֲשֶׂה", עֶלָּה "בְּמַחְשָׁבָה תְּחִלָּה"[24]. וּכְמַאֲמָר[25]: "נָעוּץ תְּחִלָּתָן בְּסוֹפָן וכו'", שֶׁכָּל דָּבָר שֶׁהוּא גָּבוֹהַּ וּמְרוֹמָם יוֹתֵר בְּעֶצֶם – יִתְלַבֵּשׁ דַּוְקָא בַּדָּבָר הַיּוֹתֵר נָמוּךְ.

וּכְעִנְיָן מַאֲמַר רַז"ל[26]: "דֵּי לְחַכִּימָא בְּרַמִּיזָא כו'", דְּהַיְינוּ, כְּשֶׁיֵּשׁ שֵׂכֶל עָמוֹק מְאֹד, אֲשֶׁר אִי אֶפְשָׁר לְהַסְבִּירוֹ לְזוּלָתוֹ עַל יְדֵי אוֹתִיּוֹת הַדִּבּוּר מִגּוֹדֶל עֹמְקוּתוֹ, אֲשֶׁר לֹא יָכִילוּ אוֹתוֹ אוֹתִיּוֹת הַדִּבּוּר, וְלֹא יִהְיֶה יָכוֹל לְהוּגְבַּל בָּהֶן – עִם כָּל זֶה יוּכָל לַהֲבִינֵהוּ לְזוּלָתוֹ עַל יְדֵי **רֶמֶז**, בִּתְנוּעָה גַּשְׁמִיּוּת כו'. וְנִמְצָא, שֶׁיֵּשׁ יִתְרוֹן לִתְנוּעָה וּרְמִיזָה, שֶׁהִיא גַּשְׁמִיּוּת – יוֹתֵר מֵאוֹתִיּוֹת הַדִּבּוּר, שֶׁהֵם רוּחָנִיִּים – בָּזֶה שֶׁדָּבָר הַגָּבוֹהַּ יוֹתֵר יִתְלַבֵּשׁ בָּהֶם דַּוְקָא וְלֹא בְּדִבּוּר כו'.

וּכְמוֹ כֵּן יוּבָן לְמַעְלָה: שֶׁלִּהְיוֹת הַמַּשְׁכָּה עֶלְיוֹנָה לִהְיוֹת גִּילּוּי בְּחִינַת מוֹחִין־דְּגַדְלוּת, שֶׁיִּבְקְעוּ הָאוֹרוֹת אֶת הַכֵּלִים, אִי אֶפְשָׁר לְעוֹרֵר זֶה – אִם לֹא עַל יְדֵי מַעֲשֶׂה דַּוְקָא, וְלֹא עַל יְדֵי בְּחִינַת הַמַּחְשָׁבָה, מִשּׁוּם דְּ"נָעוּץ תְּחִלָּתָן בְּסוֹפָן כו'"[27]. וְעַל כֵּן בִּיקֵּשׁ מֹשֶׁה לִיכָּנֵס לָאָרֶץ דַּוְקָא[28].

וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב (בַּמִּדְבָּר יד, ז): "טוֹבָה הָאָרֶץ **מְאֹד מְאֹד**", פֵּירוּשׁ: ב' פְּעָמִים "מְאֹד" הֵם כְּנֶגֶד "עָלְמִין סְתִימִין **דְּלָא אִתְגַּלְיָין**", שֶׁהֵם "הֵיכָלוֹת דְּאַבָּא וְאִמָּא"; וְ"עָלְמִין **דְּאִתְגַּלְיָין**", שֶׁהֵם הֵיכָלוֹת דְּזוֹ"ן כו' – שֶׁבִּשְׁנֵי מִינֵי עוֹלָמוֹת הַלָּלוּ בּוֹקְעִים וְיוֹרְדִים וּמִתְגַּלִּים הָאוֹרוֹת עֶלְיוֹנִים לְמַטָּה.

וּבִכְלָלוּת, עִנְיָן גִּילּוּי וּבְקִיעַת הָאוֹרוֹת כַּנַ"ל הוּא עַל יְדֵי הַמַּשְׁכַּת בְּחִינַת הַכֶּתֶר־עֶלְיוֹן, שֶׁהוּא לְמַעְלָה מִגֶּדֶר הַהַלְבָּשָׁה בַּכֵּלִים כו'.

וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב (שָׁם, ח): "אִם **חָפֵץ** בָּנוּ הֲוָיָ"ה", חֲפִיצָה הוּא בְּחִינַת 'פְּנִימִית הַכֶּתֶר', שֶׁהוּא בְּחִינַת **הַטַּעַם וְהָעֹנֶג** שֶׁיֵּשׁ בָּרָצוֹן כו'; וְרָצוֹן הוּא בְּחִינַת 'חִיצוֹנִיּוּת הַכֶּתֶר'[29], וְכַאן הוּא אוֹמֵר: "אִם **חָפֵץ** בָּנוּ הֲוָיָ"ה", דְּהַיְינוּ שֶׁיִּתְגַּלֶּה 'פְּנִימִיּוּת הַכֶּתֶר', שֶׁהוּא לְמַעְלָה מִגֶּדֶר הַהַלְבָּשָׁה בַּכֵּלִים, שֶׁעַל יְדֵי זֶה יִהְיֶה גַּם כֵּן לְמַטָּה בְּקִיעַת הָאוֹרוֹת כו'[30]. וְכָל זֶה הוּא עַל יְדֵי שֶׁ"טּוֹבָה הָאָרֶץ כו'", מִשּׁוּם דְּ"נָעוּץ תְּחִלָּתָן בְּסוֹפָן וְסוֹפָן בִּתְחִלָּתָן".

וְיוּבָן זֶה עוֹד, עַל פִּי מַה שֶּׁכָּתוּב בְּ"תּוֹרָה אוֹר" פָּרָשַׁת מִקֵּץ (לו, ד), סוֹף דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "רָנִי וְשַׂמְחִי **בַּת**" (זְכַרְיָה ב, יד):

'לֹא זָז מִחַבִּבָהּ עַד שֶׁקְּרָאָהּ **בִּתִּי** כו' עַד שֶׁקְּרָאָהּ **אִמִּי** כו' – וּלְעָתִיד־לָבֹא כְּתִיב: 'רָנִי וְשַׂמְחִי **בַּת**', שֶׁבְּחִינַת 'בַּת' תִּתְעַלֶּה בְּיֶתֶר שְׂאֵת, וְלִהְיוֹת 'אֵשֶׁת חַיִל – **עֲטֶרֶת בַּעְלָהּ**' (מִשְׁלֵי יב, ד). עַד כָּאן לְשׁוֹנוֹ.

וְהִנֵּה, בְּחִינַת "**בַּת**" זֶהוּ עִנְיָן "יְרוּשָׁלַיִם שֶׁל **מַטָּה**"; וּבְחִינַת "**אִמִּי**" זֶהוּ עִנְיָן "יְרוּשָׁלַיִם שֶׁל **מַעְלָה**", וְהִיא בְּחִינַת 'עוֹלָם הַמַּחְשָׁבָה', בְּחִינַת ה' גְּדוֹלָה, "לֵאָה", "אֵם הַבָּנִים" (תְּהִלִּים קיג, ט) כו' – וְהֵם רָצוּ לְהַמְשִׁיךְ הַכֹּל עַל יְדֵי "יְרוּשָׁלַיִם שֶׁל מַעְלָה" לְבַד.

---

22. (יוֹמָא כח, ב. וְשָׁם נִסְתָּם).

23. (רְאֵה סוֹטָה יד, א).

24. (עַל פִּי פִּיּוּט "לְכָה דוֹדִי").

25. (סֵפֶר יְצִירָה פֶּרֶק א' מִשְׁנָה ז').

26. (זֹהַר חֵלֶק א כו, ב).

27. (וְעַיֵּן בַּמִּשְׁנָה פֶּרֶק י"ב דִּיבָמוֹת, דַּף ק"ד, עַמּוּד ב': "כָּל דָּבָר שֶׁהוּא מַעֲשֶׂה כו' [מַעֲכַּב. . . רַבִּי עֲקִיבָא . . כָּל דָּבָר שֶׁהוּא מַעֲשֶׂה בְּאִישׁ]").

28. (וְעַיֵּן מַה שֶׁנִּתְבָּאַר בְּפָרָשַׁת וַיֵּצֵא, עַל פָּסוּק "וּלְלָבָן שְׁתֵּי בָנוֹת" (תּוֹרָה אוֹר וַיֵּצֵא כג, ב). **וְעַיֵּן מַה שֶׁנִּתְבָּאַר** עַל פָּסוּק "רָאשֵׁי הַמַּטּוֹת" (לִקֻּטֵי מִטּוֹת פא ג), **מֵעִנְיָן יִתְרוֹן בְּחִינַת הַמַּעֲשֶׂה דַּוְקָא, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בִּבְחִינַת מַחֲשָׁבָה** כו'. וּבְדִבּוּר הַמַּתְחִיל "מִי מָנָה עֲפַר יַעֲקֹב כו'" (לִקֻּטֵי בְּלָק סז, ד). וְעַיֵּן מַה שֶׁנִּתְבָּאַר עַל פָּסוּק "יָבִיאוּ לְבוּשׁ מַלְכוּת" (תּוֹרָה אוֹר וַיֵּצֵא כג, ב).

29. וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאַר בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "וְאָהֲיָה אֲצָלוֹ אָמוֹן כו'" (לְעֵיל בַּמִּדְבָּר יח, א).

30. (וְעַיֵּן בַּזֹּהַר פָּרָשַׁת שְׁלַח דַּף ק"ס, סוֹף עַמּוּד א').

אַךְ בֶּאֱמֶת אִי אֶפְשָׁר לְהַגִּיעַ לָזֶה כִּי אִם עַל יְדֵי "יְרוּשָׁלַיִם שֶׁל מַטָּה", כִּי "זֶה הַשַּׁעַר לַה'" (תְּהִלִּים קיח, כ), וְהִיא בְּחִינַת "בְּעִיר **שֶׁחוּבְּרָה** לָהּ יַחְדָּו כו'" (תְּהִלִּים קכב, ג) – לִבְחִינַת "יְרוּשָׁלַיִם שֶׁל מַעְלָה". וְלָכֵן אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה[31]: "נִשְׁבַּע הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא שֶׁלֹּא יִכָּנֵס בִּירוּשָׁלַיִם שֶׁל מַעְלָה עַד שֶׁיִּכָּנֵס בִּירוּשָׁלַיִם שֶׁל מַטָּה".

וְעוֹד זֹאת, שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר (זְכַרְיָה ב, יד): "כִּי הִנְנִי בָא וְשָׁכַנְתִּי **בְּתוֹכֵךְ**" דַּוְקָא, בִּבְחִינַת "יְרוּשָׁלַיִם שֶׁל **מַטָּה**" כו', שֶׁבִּבְחִינַת "בַּת" תִּתְעַלֶּה בְּיֶתֶר שְׂאֵת, כַּנִּזְכָּר לְעֵיל. וְהַיְינוּ בִּבְחִינַת קִיּוּם הַמִּצְוֹת בְּמַעֲשֵׂה גַּשְׁמִיּוּת דַּוְקָא, שֶׁנִּקְרָא בְּחִינַת "**עֶבֶד**", וְעַל זֶה דַּוְקָא נֶאֱמַר (יְשַׁעְיָהוּ נב, יג): "הִנֵּה יַשְׂכִּיל **עַבְדִּי** יָרוּם וְנִשָּׂא **וְגָבַהּ מְאֹד**". וְזֶהוּ "טוֹבָה הָאָרֶץ מְאֹד מְאֹד" – כְּמוֹ בְּחִינַת "וְגָבַהּ מְאֹד".

וְעוֹד יֵשׁ לוֹמַר:

כִּי הִנֵּה מְבוֹאָר בַּשִּׁלְ"ה רֵישׁ פָּרָשַׁת וַיְחִי, בְּעִנְיָן מַה שֶּׁכָּתוּב ג' פְּעָמִים "הֵיכַל ה' הֵמָּה" (בְּיִרְמְיָה, סִימָן ז', ד'), וְכֵן "אֶרֶץ אֶרֶץ אֶרֶץ, שְׁמְעִי דְּבַר ה'" (שָׁם סוֹף סִימָן כ"ב, וכטו) – נִזְכַּר **ג' פְּעָמִים** "אֶרֶץ",

כִּי גַּם לְמַעְלָה בַּאֲצִילוּת יֵשׁ גַּם כֵּן "יְרוּשָׁלַיִם שֶׁל מַטָּה" ו"יְרוּשָׁלַיִם שֶׁל מַעְלָה", שֶׁהֵם 'ה' תַּתָּאָה' וְ'ה' עִילָּאָה'. וְהַבְּחִינָה הַג' זֶהוּ יְרוּשָׁלַיִם שֶׁל מַטָּה **מַמָּשׁ**, שֶׁבַּ'עֲשִׂיָּה הַגַּשְׁמִיּוּת' – **בְּעוֹלָם הַזֶּה**.

וְהַיְינוּ כִּי הַמִּצְוֹת הֵם בְּשִׁלְשָׁה בְּחִינוֹת: מַחֲשָׁבָה, דִּבּוּר וּמַעֲשֶׂה[32]. וְזֶהוּ עִנְיָן ג' פְּעָמִים "קָדוֹשׁ", שֶׁמַּמְשִׁיכִים עַל יְדֵי זֶה מִבְּחִינַת 'סוֹבֵב כָּל עָלְמִין' לְג' עוֹלָמוֹת: "בְּרָאתִיו, יְצַרְתִּיו, אַף עֲשִׂיתִיו" (יְשַׁעְיָהוּ מג, ז), שֶׁהֵן בְּחִינַת מַחְשָׁבָה וְדִבּוּר וּמַעֲשֶׂה, שֶׁהֵן הֵן ג' בְּחִינוֹת "הֵיכָל" הַנַּ"ל, וְהֵן הֵן גַּם כֵּן ג' בְּחִינוֹת: תּוֹרָה וַעֲבוֹדָה וּגְמִילוּת־חֲסָדִים[33].

וְעַל פִּי זֶה יֵשׁ לוֹמַר, שֶׁדּוֹר הַמִּדְבָּר, שֶׁהֵם בְּחִינַת "וּמִדְבָּרֵךְ נָאוָה" (שִׁיר הַשִּׁירִים ד, ג), רָצוּ לְהַמְשִׁיךְ בִּבְחִינַת דִּבּוּר וּמַחְשָׁבָה, שֶׁהֵם הֵם "יְרוּשָׁלַיִם שֶׁל מַטָּה" ו"יְרוּשָׁלַיִם שֶׁל מַעְלָה" שֶׁבְּעוֹלָם הָעֶלְיוֹן, הַיְינוּ 'ה' תַּתָּאָה' וְ'ה' עִילָּאָה' כַּנַּ"ל. אֲבָל בִּבְחִינַת זוֹ הַג', דְּאֶרֶץ שֶׁלְּמַטָּה – לֹא רָצוּ. וְהַיְינוּ דְּקָסָבְרוּ, שֶׁיּוּכְלוּ לְהַמְשִׁיךְ עַל יְדֵי "יְרוּשָׁלַיִם שֶׁל מַטָּה" ו"יְרוּשָׁלַיִם שֶׁל מַעְלָה" – שֶׁבְּעוֹלָם הָעֶלְיוֹן, וְהַיְינוּ עַל יְדֵי **דִּבּוּר וּמַחְשָׁבָה לְבָד** כַּנַּ"ל. אָכֵן בֶּאֱמֶת, עִיקַּר כָּל הַהַמְשָׁכוֹת הוּא עַל יְדֵי **עֲשִׂיָּה דַּוְקָא**.

וְעַיֵּין מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר מִזֶּה בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "מִי מָנָה עֲפַר יַעֲקֹב" (לְקַמָּן סז, א), בְּפֵירוּשׁ "אַף עֲשִׂיתִיו". וְשָׁם נִתְבָּאֵר, דְּ"אַף" מְרַבֶּה בְּחִינָה **רְבִיעִית**, שֶׁלְּמַעְלָה מִכָּל הַג' בְּחִינוֹת דְּ"בְּרָאתִיו, יְצַרְתִּיו, עֲשִׂיתִיו" – שֶׁבְּחִינָה זוֹ נִמְשָׁךְ וּמִתְגַּלֶּה עַל יְדֵי הָעֲשִׂיָּה דַּוְקָא.

וְיֵשׁ לוֹמַר גַּם כֵּן, שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן הִתְגַּלּוּת "**קָדֵשׁ** הָעֶלְיוֹן", שֶׁלְּמַעְלָה מִבְּחִינַת ג' פְּעָמִים "קָדוֹשׁ" בְּוַי"[34].

וְאֶפְשָׁר לוֹמַר, שֶׁשְּׁלִשָׁה בְּחִינוֹת "הֵיכָל" הַנַּ"ל, זֶהוּ גַּם כֵּן ג' הַמַּדְרֵיגוֹת דְּ"לֹא זָז מִחַבְּבָהּ עַד שֶׁקְּרָאָהּ **בִּתִּי וַאֲחוֹתִי וְאִמִּי**" וְכו'. :

31. (רְאֵה תַּעֲנִית ה, א. זֹהַר חֵלֶק ג טו, ב. וְעוֹד).

32. כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר לְקַמָּן: בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "וְעַתָּה יִגְדַּל נָא" (לְקַמָּן לח, ד). וּבְדִבּוּר הַמַּתְחִיל "וַיִּשְׁלַח יְהוֹשָׁעַ כו' מְרַגְּלִים חֶרֶשׁ" (לְקַמָּן נ, ד וְאֵילָךְ).

33. כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר, בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "כִּי בַיּוֹם הַזֶּה יְכַפֵּר" (לְעֵיל אַחֲרֵי כה, ד אוֹת ד).

34. וְעַיֵּן מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר סוֹף דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "שֵׁנַיִךְ כְּעֵדֶר הָרְחֵלִים" (לְקַמָּן שִׁיר הַשִּׁירִים לז, ד וְאֵילָךְ).

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

שערי תשובה

(מז) **אך** יש להבין מאין יש בכח ישראל זה לייחד יחוד עליון דה' אלקינו בחי' חו"ב עצמן כו' הרי מבואר למעלה שכדי שיהיה היחוד צריך להיות מלמעלה ממקור ושרש של המשפיע כו' והרי שרש של בחי' ישראל שעלה במחשבה אינו רק בבחי' ח"ע עצמה שהוא היו"ד כו' ואיך יהיה ביכולת לעשות היחוד דיו"ד בה"א כו' שזהו יח"ע דה' אלקינו כנ"ל. אך הנה ידוע דבחי' מס"נ שהוא למסור נפשו באח"ד היינו בפסוק ראשון דוקא כשמאריך באח"ד כמו ר"ע שהיה מאריך בתיבת אחד עד שיצא נשמתו באחד וזהו פי' מס"נ ליכלל נשמתו באחד פשוט כו' שהוא הוי' של א"ח דלי"ת שנק' לפני אחד וכנ"ל וזהו מפני שישראל זה עלה במחשבה וח"ע לבד ע"כ מס"נ שלו הוא בה' אחד וא"כ לכאורה למה צריך לומר עוד ואהבת בכל נפשך כו' הלא כבר מסר נפשו באחד אמנם מה שנשמתו נכלל באחד זה כניצוץ הנכלל בשלהב' כו' מצד שרש הניצוץ האלקי באור א"ס שבח"ע כמ"ש כי אתה אבינו כו' כידוע ואין זה דרך

מצוה ועבודה כלל כי כמו טבע בניצוץ זה למסור
וליכלל באחד כו' אך העיקר הוא הציווי לישראל זה
כשאו' דרך ציווי ועבודה באמרו לישראל שמע ישראל
פי' שמע התבונן היטב היינו בחי' ההתבוננות דבחי'
שמיעה בהשגת הנשמות האלקי' בבחי' ומדריגה הא'
שבמחשבה הנקרא מחשבה שבמחשבה והוא ענין
מחשבה עיונית בעומק העיון שנקרא הבנה (והיינו בינה
ותבונה כו' כנ"ל בפי' שמע ישראל השמע לאזניך דאזן
מילין תבחן כו') ושרש מחשבה זו העצמי' מגיע למעלה
במחשבה וח"ע העצמי. אמנם הנה בחי' האהבה
שנולדה מן בחי' הבנה דשמע ישראל באמרו ואהבת כו'
הוא בחי' הרצון והתשוקה שנולד מן השכל וח"ע כמו
כאשר מתבונן איך שעצמות אא"ס סובב וממלא כו'
עי"ז יתפעל באהבה ואהבה זאת הוא בחי' רצון כידוע
בפי' ואהבת ל' אבה כו' והנה בחי' אהבה זו ורצון זה
אע"פ שנולד מן השכל שנקרא רצון התחתון אין זה רק
שמתלבש בבחי' מעבר בעלמא בשכל וטעם להיות טעם
לרצונו אבל באמת גם שיופסק כח השכל והטעם אין
הפסק וביטול לרצון כי שרש הרצון למעלה מן הטעם
כמו ע"ד דוגמא כשאדם חפץ ורוצה באיזה דבר טוב
מטעם טוב הדבר ואם היה רע ע"פ השכל לא היה רוצה
לחפוץ בו כלל כו' ובאמת לא כן נראה לבסוף כי גם
אם עפ"י השכל רע הדבר לא יבוטל רצונו כלל כי לא
היה רצונו מצד הטעם רק דרך התלבשות לבד כו' וראיה
מן האוהב שדן לאוהבו לכף זכות בכל טעם ושכל
שיוכל להמציא ואע"פ שנראה הדבר לעין הרואה כאילו
הטעם והשכל לבד גזר והוליד להטות הרצון לזכות
ולחסד כו' ובאמת נהפוך הוא שהרצון שהוא האהבה
שאוהבו בלא טעם הוא המוליד וממציא כל מיני שכל
לזכותו ומה שנראה שמצד השכל בא הולדת הרצון
לחסד זהו רק בחי' התלבשות הרצון בשכל כו' וכך הוא
בכל הרצונות הנולדים מן השכל באמת זה הרצון הנולד
הוא מקור המוליד (ודוגמא לזה תענוג הבא אחר השכל
שנראה כאילו נולד מכח השכל ובאמת הוא מקור
המוליד השכל ההוא כמ"ש במ"א) אך לכאורה אנו
רואים שיש רצונות שאין קיומם רק מחמת הטעם
וכשבטל הטעם בטל הרצון לגמרי ולא עוד אלא
שמתהפך מחסד לדין או להיפוך כמו ברצון למו"מ
שירויח בו ואם יתחדש הטעם להיפך שיפסיד ויזיק לו
יברח ממנו וימאס בו וכך כל מואס ברע ובוחר בטוב
שע"פ הטעם ישונה מהיפך להיפך כידוע וכמו שא'
אהבה תלויה בדבר בטל דבר בטל אהבה כו' אמנם
הענין הוא דיש הפרש בין אהבה לרצון דאהבה הא'
נוספת באב"ה שהוא בחי' המדות שבלב שנוספים על
הרצון והן הרצונות שלא נולדו רק מכח השכל והטעם
ובטל דבר הטעם בטל האהבה אבל כשנק' רצון הרי
עצם מהותו למעלה מן הטעם רק שמתלבש בטעם ע"כ
כשיבטל הטעם איננו משתנה כלל והיינו רצון אותיות
צינור ואותיות נוצר שזהו בחי' ונוצר חסד מזל הח'
דממנו יונק אור החכמה כו' כידוע וד"ל. ובכאן אמר
ואהבת בחי' אהבה שבלב ועכ"ז זהו בבחי' הרצון
שלמעלה מן הטעם לגמרי שאין בו שינוי כלל וראיה
ממ"ש מיד בכל נפשך שהוא הרצון שנק' נפש כידוע
והענין הוא משום שגם שישראל עלה במחשבה וח"ע
לבד מ"מ ברצון הנולד מהשגת הנשמה שרשו מגיע
בבחי' הרצון שלמעלה מן השכל הנקרא רצון העליון
שהוא בחי' נקודת הלב הנ"ל ולזה הרי הציווי הזה
דשמע ואהבת למעלה ממס"נ באחד מצד טבעה שאינו
בא רק בשרשו במחשבה וח"ע כו' אבל ע"י מס"נ דרצון
שלמעלה מן השכל בחי' רעותא דבלבא שבאהבה זו
דבכל נפשך מגיע בבחי' רצון העליון הפשוט שבחי'
עצמות אא"ס ממש נתפס שם אע"פ דלית מחשבה
תפיסא ביה כלל היינו רק מחשבה וחכמה אבל ברעותא
דלבא נתפס כו' כנ"ל באריכות וד"ל:

חזינוך. להבין הפרש שבין תפלה לתורה. סד"פ

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר ה'צמח צדק'

דרך מצותיך

ג) **והנה** כמו שנצטוו על אכילת מצה בצאתם ממצרים
בפועל ממש כך ג"כ נצטוו על אכילת מצה
לדורות כדכתיב בערב תאכלו מצות (שמות י"ב י"ח)
הכתוב קבעו חובה, כי באמת צ"ל בחי' יצ"מ ברוחני'
גם עתה כי הנה בישראל יש ב' נפשות נפש הבהמית
הנמשכת מקליפת נוגה ששם שרש הע' אומות דקרו
לי' אלקא דאלקיא בחי' יש, ונפש האלהית היא חלק
אלוה ממעל ובעודה למעלה היא למעלה גם מן
המלאכים הגם שהם בבחי' ביטול וצבא השמים לך
משתחוים (נחמי' ט' ו') מ"מ אין להם השגה במהות
ועצמיות האלקות ממש שהרי הם בחי' יש ונפרדים
ואילו הי' אור א"ס מתגלה עליהן היו בטלים במציאות

כמו שהוא קמי' אלא שמתהוים מאין ליש ע"י הצמצום
והעלם האור מהשגתם להיות בבחי' יש רק שמ"מ הם
בבחי' ביטול היש ע"י ידיעתם שמתהוים מאין וזה נק'
קטנות ע"ד הנ"ל באמונה אבל נשמות ישראל נמשכים
מחכמתו ית' שהיא אלהו' ממש ואינן נפרדים כלל והיו
משיגים מהות האלהות שבי"ס המהווה מאין ליש וזהו
בחי' גדלות ממש כנ"ל אך שהושפלה הנפש האלקית
בנפש הבהמית שלמטה גם ממדרג' המלאכים כנ"ל
בהיותה יש גמור כדי שתהפך אותה ותביאנה לידי
ביטול היש באמונת אומן הנ"ל שזהו בחי' ביטול היש
וקטנות וז"ס יצ"מ שצ"ל בכל יום ממש עד שיגיע
לומר בק"ש הוי' אלקינו ה' אחד שזהו מה שנתייחד
לנשמות ישראל כנ"ל וגם נפש הבהמית תתהפך עי"ז
לדעה זו שהרי הוא משיג ומתבונן בשכל האנושי
שמנפשו הבהמית כידוע וז"ס מארז"ל המתפלל צריך
שיתן עיניו למטה ולבו למעלה (יבמות ק"ה ב') פי'
לבו למעלה הוא ההתבוננות במהותו ועצמותו ית' איך
שהוא מרומם ונשגב מכל העולמות ואין ערוך אליו
כידוע ומבואר למעלה ובמ"א באריכות ומ"מ צריך
ליתן עיניו למטה ג"כ דהיינו על העולמות שהם בבחי'
יש ודבר ושישכיל איך שהם בבחי' ביטול ומתהוים
תמיד מאין כמש"ל כי כשיהי' רק ההתבוננות במהותו
ועצמותו ית' הנה אחר התפלה כשיפתח עיניו ויראה
העולם ומלואו ליש ודבר יוכל ליפול ממדרגתו וילכד
במצודות תאוות העולם ויעשה היש עיקר התעיף עיניך
ואיננו אבל כשנתן עיניו למטה בתפלה והשיג ביטול
היש לאשורו לא יפול ח"ו כי הרי נתאמת אצלו אחדות
ה' למטה בעיני בשר, וז"ס אתה הראת לדעת (דברים
ד' ל"ה) פי' שהנשמה נתגלית בגוף לגלות דעה את
נפש הבהמית דנוגה כי הוי' הוא האלקים ולזככה ואז
עי"ז עין בעין נראה (במדבר י"ד י"ד) כי אתה ה' לע"ל
פי' שאז יהי' השגת מהות האלקות ממש לנשמות
ישראל והמלאכים יאמרו לפניהם קדוש מטעם הנ"ל
שהם בבחי' יש רק שהם בביטול והוא בחי' קטנות לא
השגת המהות אבל לנשמות יהי' אז גילוי מהות
האלקות בחי' גדלות אך זה בא להם ע"י התהפכות
נפש הבהמית דנוגה וזהו שעין נפש האלקית וראייתה
לע"ל הוא בעין שהראת לנפש הבהמית בראייה
הביטול היש ומציאותו ולא מהותו שכזה יהי' אח"כ
כח עין הרואה שלו במהותו האלקות וד"ל. והנה דרך
פרט צ"ל יצ"מ בכל יום אך בכללות השנה הוא בפסח
שאז נמשך הכח הזה לנפש אלקי' שתוכל לזכך נפש
הבהמית ולקבוע בה אמונה הנ"ל ביתד בל תמוט
להיות מאירה בגילוי במוחו ולבו והיינו ע"י המצה
כנ"ל שנצטוינו לאוכלה בליל ט"ו בניסן שאז נמשכים
המוחי' הנ"ל בכללות נשמות ישראל הוא בחי' אור
חכמתו ית' המאיר במקור נשמות ישראל שלמעלה כפי
כחם שאת ומשם מאיר לכל נפש בפרט וז"ס המצה
כנ"ל: והנה מצות אכילת מצה הוא לילה הראשון לבד
ואח"כ הוא רשות כמ"ש רז"ל (פסחים ק"כ א') ע"פ
ששת ימים תאכל מצות וביום השביעי עצרת לה'
אלקיך (דברים ט"ז ח') מה שביעי רשות אף ששה
רשות ולילה הראשונה חובה כו', כי התהפכות נפש
הבהמית הנ"ל שעי"ז ניתן מצות אכילת המצות העיקר
הוא בששה מדותיה חג"ת נה"י שבהם הי' השבירה
וז"ס ששת ימים תאכל מצות אך לרמז בהתהפכות
ששה ימים הם ששה מדות האלו ע"י המצה אך בלילה
הראשון נמשך הכח בכללות ואח"כ נמשך לכל הששה
ימים ואח"כ באים ימי הספירה מ"ט ימים שהוא בחי'
התחלקות בפרטי פרטות ז' מדות שכל א' כלול מז'
ובאמרו היום יום אחד לעומר ממשיך הארה ממדות
עליונות במדה א' דכנ"י ומשם על נפשו האלקי' להאיר
את המדה פרטי' דנפש הבהמית להפכה מחושך לאור
וז"ס לעומר שההמשכה היא לתוך העומר שהוא
משעורים מאכל בהמה ר"ל נפש הבהמית וכ"ז הוא
המשכה בבחי' גילוי ולא בבחי' העלם כבמצה שהיא
ענין אמונה הנ"ל עד שאח"כ בשבועות ניתן התורה
בחי' אמיתיי' מוחי' דגדלות שהי' גילוי אלקות בתכלית
בנשמות ישראל עד שעל כל דיבור פרחה נשמתם
מעוצם הגילוי וההשגה וטל תורה הי' מחי' אותם
לסבול השגה זו כו' והנה יום ז' של פסח שהוא יום
הששי לספירה נכנס בו מוח החכמה שהוא הראשון
מז' מוחי' חו"ב ודעת הנחלק לשני מוחי' חו"ג וחג"ת
הנכנסי' בז' ימי הספירה לכן אז הוא יו"ט גמור ואז
הוא ג"כ גלוי א"ס ב"ה בקי"ס הפך ים ליבשה (תלים
ס"ו ו') ע"י בחי' התגלות אור עתיק יומין בחכמה
כדאי' בזהר ע"פ מה תצעק אלי (שמות י"ד ט"ו)
בעתיקא תליא מילתא, והענין כי בליל ראשון דפסח
הי' ההמשכה מאור חכמתו ית' לכנ"י הנק' מלכותו ית'
המחי' בי"ע וכן בששת ימים הראשונים דפסח באה
המשכה זו בפרטות אבל בשביעי של פסח שכבר נמשך
ההמשכה מהחכמה לששה מדות העיקרים שבהם הי'
השבירה אז עולה החכמה לקבל הארה מעצמותו ית'
שלמעלה מעלה מהחכמה וז"ס מפרנסי' לאביהם
שבשמים ואז גם הדבור עולה עמו כי פיה פתחה
בחכמה (משלי ל"א כ"ו) ובעליי' החכמה לקבל
ממקורה הרי גם הדבור נכלל בו וז"ס ואתם תחרישון
(שמות י"ד י"ד) שנאמר בקי"ס ולכן נאמר וביום
השביעי עצרת להוי' (דברים ט"ז ח') שהוא עצרת
מהיות התפשטות ההארה ומוחי' לדיבור אלא עולים

למעלה וז"ס מארז"ל מה שביעי רשות כי המשכת מוחי' אלו מע"י הוא נק' רשות ועלמא דחירו ולכן לא נז' בו אך אשר יאכל לנפש יעשה לכם כדרך שנז' בשאר ימים טובי' שלא נאסר בהם אלא מלאכת עבודה כי מלאכת עבודה הוא תיקון רפ"ח דנוגה ונאסר בכל יו"ט אבל מלאכת אוכל נפש שהיא ההמשכה למל' הנק' נפש כענין המצה הנ"ל ורעה אמונה ולפי שבזש"פ הי' העלי' בעתיק יומין וא"א שלמעלה מאוכל נפש לכן לא נאמר בפי' (בפ' ראה) אך אשר יאכל כו' וביאור הענין היינו ע"ד מש"ל בבחי' גילוי מהות אלקות ולא בבחי' העלם וקטנות כנ"ל והנה כל יו"ט האלו הגם שכעת אנחנו איננו רואים הגילוי מ"מ באמת הוא מאיר וזורח על נפש האדם בפנימיותו ממש בכל מועד לפי זמנו ע"י המצה קטנות אבא בחי' אמונה הנ"ל וגם למלאכים ונשמות שלמעלה מאיר הארה זו שהרי הם בחי' יש ונפרדים ואינן משיגים מהות אלקות ושייך לומר בהם בחי' המשכה כזו ואח"כ בזש"פ או בשבועות מאיר הארה יותר גדולה בהשגת מהות האלקות ממש כמ"ש וירא ישראל כו' (שמות י"ד ל"א) אנכי הוי' כו' (שמות כ' ב') ומאיר ג"כ בנפש ממש אלא שהגוף אינו רואה בגילוי אבל מ"מ יש בו יתרון גדול בעבודת ה' בשמחה ועונג מגילוי זה וד"ל:

מצות השבתת חמץ, ואכילת מצה

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

וכי תאמרו מה נאכל כו' הן לא נזרע כו' וציתי את ברכתי כו' לשלש השנים. לכאו' מ"ש הן הוא מיותר, דהל"ל וכי תאמרו כו' השביעי' וציתי כו'. אך הנה הת"א מתרגם על ואכלתם ישן, ותיכלון עתיקא. **והענין** יובן בהקדם ענין הילולא דרשב"י שהוא בל"ג בעומר ספי' הוד שבהוד, והענין הוא דהנה רשב"י הי' ממוצע להשפיע לתלמידיו התנאי' ואמוראי' מבחי' שפע החכ' כמו שהיא בבחי' העדר ההשפעה. והענין דהנה חכ' ובינה וזו"נ רחוקי' זמ"ז, דזו"נ בערך [העולמות] זכור רחמיך וחסדיך כי מעולם, אבל חו"ב אלפי' שנה קדמה כו' שאין שייך כלל, ואדרבה כשצריך להגיע לעומק השכל שותק, כענין היו מזדווגי' זוגות זוגות, משא"כ בזו"נ שכשיש למי להשפיע מתעורר השפע כו'. ובכדי שיומשך מחו"ב לזו"נ זהו ע"י ממוצע והוא רשב"י, שהי' מתנאי' איתני' והמשיך להיות כנחל איתן וא"ו דשם כו'. **ויובן** בהקדם ענין השבחי' שלכאו' יפלא ר' יהודה קארי לי' שבת, מאן פני האדון, איך יאמרו זה על נברא, גם אינו ממדות חסידות. אך הנה צ"ל עצת חז"ל לעולם יסדר אדם שבחו של מקום שג"ז פלאי הלא אני ה' לא שניתי ואינו תופס מקום כלל, והיינו לפי שכללות השתלשלות הוא רק הארה, וא"כ מה תופס מקום ההילול הללו מן השמי', הללו מן הארץ. אך הענין דהיא הנותנת דלהיות כי אינו תופס מקום לכן צריכי' לעוררו ולהזכירו ע"ד זכרונות דר"ה, וארז"ל אדם נידון בכל יום, והיינו עד"מ נדיב בעצם מ"מ לעוצם טרדתו או מצד מונע יכול לשכוח על העני, וכ"ש מי שהוא כילי בעצם, אשר לכן ע"י השבח מעוררי' אותו. ועד"ז יובן בענין סידור שבחי', הגם כי אינו שייך שכחה ח"ו כי אין שכחה לפני כסא כבודך, מ"מ לעוצם שפלותינו נגד גובה ורום א"ס הנעלם מהשגתינו ה"ז ריחוק גדול מאד, וע"י ההילול מתעורר בעצמו, וע"י ההתחדשות שהאדם נברא ומקבל חיות מאכילה ושתי' ושינה יתבטל מהשגת אלקות ה"ז כציפור המדברת שיפנה לבב המלך מלכו של עולם לבקשת ההדיוט ושפל אנשי' כו'.

וכי תאמרו מה נאכל

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

קונטרס עץ החיים

ח) וְזֶהוּ שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בְּמִצְוַת קְרִיאַת־שְׁמַע פַּעֲמַיִם בְּכָל יוֹם, שַׁחֲרִית וְעַרְבִית, וְ"עִיקַּר הַכַּוָּנָה הוּא בְּפָסוּק רִאשׁוֹן"[1], דְּהַיְינוּ לְיַחֲדוֹ בִּז' רְקִיעִים וָאָרֶץ וְד' רוּחוֹת, וּכְמַאֲמָר רַז"ל[2]: "כַּד אַמְלִיכְתֵּיהּ לְמַעְלָה וּלְמַטָּה וּלְד' רוּחוֹת כּוּ'", וְכַמְּבוֹאָר בְּטוּר וְשֻׁלְחָן עָרוּךְ אוֹרַח חַיִּים סִימָן ס"א. וְאַף גַּם מִי שֶׁלֹּא הִגִּיעַ לְמַעְלָה וּמַדְרֵיגָה זוֹ מְחוּיָּב בְּקִיּוּם מִצְוָה זוֹ. וּמוּבָן מִזֶּה, שֶׁבִּיכוֹלֶת כָּל אֶחָד וְאֶחָד לְקַבֵּל עָלָיו יִחּוּדוֹ וְאַחְדוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ.

(וְכֵן הוּא הַלָּשׁוֹן בְּסִפְרֵי מִצְוֹת: "קְרִיאַת־שְׁמַע כּוּ', יְרֻצָּה, שֶׁבָּהּ אָנוּ מְקַבְּלִים עָלֵינוּ יִחּוּדוֹ וּמַלְכוּתוֹ וְאֶלְקוּתוֹ וְהַשְׁגָּחָתוֹ כּוּ'"[3]. כִּי פְּשׁוּט הַדָּבָר, שֶׁעִנְיַן הַכַּוָּנָה אֵינָהּ שֶׁתִּהְיֶה מִן הַשָּׂפָה וְלַחוּץ וְלֹא תִּהְיֶה שַׁיָּיכָה אֵלָיו, שֶׁאֵין זוֹ כַּוָּנָה, כִּי אִם שֶׁיְּקַבֵּל יִחּוּדוֹ יִתְבָּרֵךְ עָלָיו, הַיְינוּ שֶׁיִּהְיֶה הוּא בָּטֵל וּמְיוּחָד כּוּ'.)

וְהַיְינוּ כַּנַּ"ל, לְפִי שֶׁכָּל אֶחָד וְאֶחָד יָכוֹל לְהָבִין וּלְהַשִּׂיג אֶת יִחּוּדוֹ יִתְבָּרֵךְ וּלְהִתְבּוֹנֵן בָּזֶה, וּבְהִתְקַשְּׁרוּת דַּעְתּוֹ בְּהָעִנְיָן, הֲרֵי הוּא מִתְבַּטֵּל מְיֻשּׁוּתוֹ לְגַמְרֵי לְפִי שָׁעָה, וּמִתְיַיחֵד בְּיִחּוּדוֹ יִתְבָּרֵךְ בְּבְחִינַת הַיִּחּוּד דְּיִחּוּדָא עִילָּאָה. וְגַם כִּי אֵין זֶה לֶאֱמֶת[4] לַאֲמִיתּוֹ, מִכָּל מָקוֹם הוּא אֱמֶת בְּאוֹתָהּ שָׁעָה, וְכֵן בְּכָל עֵת שֶׁנִּזְכַּר עַל זֶה כַּנַּ"ל.

וְזֶה מְחוּיָּב כָּל אֶחָד וְאֶחָד לְיַיגֵּעַ אֶת עַצְמוֹ וּלְהַגִּיעַ לָזֶה. אִם כִּי עֲבוֹדָתוֹ הָאֲמִיתִּית לְפִי מַדְרֵיגָתוֹ הִיא הָעֲבוֹדָה דְּיִחּוּדָא תַּתָּאָה, בְּבִיטּוּל הֵיֵשׁ לְבָד, מִכָּל מָקוֹם מְחוּיָּב לָבוֹא לִידֵי בִּיטּוּל דְּיִחּוּדָא עִילָּאָה, בִּכְדֵי שֶׁתִּהְיֶה עֲבוֹדָתוֹ בְּהָעֲבוֹדָה דְּיִחּוּדָא תַּתָּאָה עֲבוֹדָה שְׁלֵימָה, וְלֹא יִפּוֹל מִמַּדְרֵיגָתוֹ חַס וְשָׁלוֹם, אַדְּרַבָּה, יוֹסִיף אוֹמֶץ כֹּחַ וְעוֹז שֶׁתִּהְיֶה עֲבוֹדָה תַּמָּה, וּבְלִי בִּיטּוּל וְיִחּוּד זֶה אִי אֶפְשָׁר שֶׁתִּהְיֶה עֲבוֹדָה שְׁלֵימָה כּוּ' כַּנַּ"ל.

וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב[5]: "**אָנֹכִי הַוָי' אֱלֹקֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם**", "מִצְרַיִם" הֵם הַמֵּיצָרִים וּגְבוּלִים שֶׁמִּצַּד הַגּוּף וְנֶפֶשׁ הַבְּהֵמִית, שֶׁמַּגְבִּילִים אֶת הַנֶּפֶשׁ וּמוֹנְעִים וּמְעַכְּבִים עָלָיו מֵעֲבוֹדָתוֹ לְהִתְקַשֵּׁר בְּאֱלקוּת, וְאַדְּרַבָּה, מוֹרִידִים אוֹתוֹ לִימָּשֵׁךְ אַחֲרֵיהֶם כַּנַּ"ל, וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל[6] דְּ"מִצְרַיִם" הוּא עִנְיָן תַּאֲוֹת גּוּפָנִיִּים כּוּ',

וּבִכְדֵי שֶׁיִּהְיֶה "יְצִיאַת מִצְרַיִם", זֶהוּ עַל יְדֵי שֶׁ"אָנֹכִי הַוָי' אֱלֹקֶיךָ", שֶׁנִּמְשָׁךְ מִבְּחִינַת "אָנֹכִי – מִי שֶׁאָנֹכִי"[7], בְּחִינַת עַצְמוּת אוֹר אֵין־סוֹף – בְּבְחִינַת הַוָי', דְּשֵׁם הַוָי' זֶהוּ מַה שֶׁ"אָנֹכִי", בְּחִינַת הָעַצְמוּת דְּאוֹר אֵין־סוֹף נִתְצַמְּצֵם וְנִתְלַבֵּשׁ בְּדַד' אוֹתִיּוֹת "הַוָיָה", וְהוּא "אֱלֹקֶיךָ" מַמָּשׁ, שֶׁ"הַוָי'" הוּא "אֱלֹקֶיךָ", בְּבְחִינַת בִּיטּוּל דְּיִחּוּדָא עִילָּאָה, וְעַל יְדֵי זֶה נַעֲשָׂה הַיְּצִיאָה מִמִּצְרַיִם.

מַה שֶּׁאֵין כֵּן בִּלְעֲדֵי זֹאת, אַף גַּם אִם יֵשׁ הָעֲבוֹדָה דְּיִחּוּדָא תַּתָּאָה, אִי אֶפְשָׁר לִהְיוֹת הַיְּצִיאָה מִמִּצְרַיִם, מֵאַחַר שֶׁהַכֹּחַ הָאֱלֹקִי הַזֶּה הוּא שֶׁבָּא לְהַוּוֹת מְציאוּת הֵיֵשׁ, וּמִתְלַבֵּשׁ בַּהֵיֵשׁ לְהַחְיוֹתוֹ, וְנִמְשָׁךְ הָאָרָה מִזֶּה גַּם לְהָע' שָׁרִים כּוּ'; וְהָאָדָם בַּעֲבוֹדָתוֹ בְּמַדְרֵיגָה זוֹ יֵשׁ לוֹ שַׁיָּיכוּת לְיֵשׁוּת, וְגַשְׁמִיּוּת הַגּוּף, וְנֶפֶשׁ הַבְּהֵמִית, וְכָל הָעִנְיָנִים הַשַּׁיָּיכִים אֵלָיו; וְאִם כֵּן, הֲרֵי אִי אֶפְשָׁר שֶׁיֵּצֵא בָּזֶה מִן הַמְּצָרִים וּגְבוּלִים דְּגוּף וְנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית.

וְאִם הֱיוֹת כִּי עִנְיַן הָעֲבוֹדָה בָּזֶה הוּא שֶׁיִּהְיוּ הָעִנְיָנִים הַגַּשְׁמִיִּים לְשֵׁם שָׁמַיִם לְבָד כּוּ', כַּנַּ"ל, הִנֵּה גַּם אִם תִּהְיֶה הָעֲבוֹדָה הַזֹּאת אֲמִיתִּית בְּעַצְמָהּ, הַיְינוּ שֶׁלֹּא יִרְצֶה כְּלָל בְּשׁוּם דָּבָר מֵהַדְּבָרִים הַגַּשְׁמִיִּים, כִּי אִם בְּמַה שֶׁמּוּכְרָח מִצַּד הַהֶכְרֵחַ לְבָד לְקִיּוּם גּוּפוֹ, וְתִהְיֶה כַּוָּנָתוֹ לְשֵׁם שָׁמַיִם וְלֹא לַהֲנָאַת עַצְמוֹ כְּלָל, מִכָּל מָקוֹם, הֲרֵי לֹא יָצָא מִן הַיְּשׁוּת לְגַמְרֵי, הַיְינוּ שֶׁלֹּא נִתְבַּטֵּל יֵשׁוּתוֹ לְגַמְרֵי, כִּי אִם בִּיטּוּל הַיֵּשׁ לְבָד, וְהוּא שֶׁהַיֵּשׁ תּוֹפֵס מָקוֹם אֶצְלוֹ עֲדַיִן.

וְגַם, הֲרֵי בְּעֵת הָאֲכִילָה עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל, הֲרֵי הוּא מַרְגִּישׁ עַל כָּל פָּנִים אֶת הַטַּעַם וְהָעוֹנֶג בָּזֶה בְּעַל כָּרְחוֹ שֶׁלֹּא בִּרְצוֹנוֹ,

(כִּי רַק בְּצַדִּיקִים גְּמוּרִים הָעוֹבְדִים עֲבוֹדָתָם בְּבְחִינַת יִחּוּדָא עִילָּאָה **בֶּאֱמֶת**, אֵינָם מַרְגִּישִׁים שׁוּם טַעַם וְתַעֲנוּג גַּשְׁמִי בְּשׁוּם דָּבָר מֵהַדְּבָרִים הַגַּשְׁמִיִּים כּוּ'. וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר בְּעִנְיָן

---

1. וְעִיקַּר הַכַּוָּנָה הוּא בְּפָסוּק רִאשׁוֹן: רְאֵה בְּרָכוֹת יג, ב: "שְׁמַע יִשְׂרָאֵל [. .] ה' אֶחָד" – עַד כָּאן צְרִיכָה כַּוָּנַת הַלֵּב". וּבַגְּמָרָא שָׁם "הֶלְכָּה כְּרַבִּי מֵאִיר" (וּרְאֵה תּוֹסְפוֹת שָׁם דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "אָמַר רָבָא"). וּרְאֵה שֻׁלְחָן עָרוּךְ אוֹרַח חַיִּים סִימָן ס (וּבְשֻׁלְחָן עָרוּךְ אַדְמוּ"ר הַזָּקֵן שָׁם) סָעִיף ה. סִימָן סג סָעִיף ד וְשֻׁלְחָן עָרוּךְ אַדְמוּ"ר הַזָּקֵן שָׁם סָעִיף ה.

2. בְּרָכוֹת שָׁם.

3. לְשׁוֹן סֵפֶר "יַד הַקְּטַנָּה", הִלְכוֹת קְרִיאַת שְׁמַע הֲלָכָה יב.

4. אוּלַי צָרִיךְ לִהְיוֹת: בֶּאֱמֶת.

5. יִתְרוֹ כ, ב.

6. פֶּרֶק ג.

7. עַל פִּי זֹהַר חֵלֶק א וַיִּשְׁלַח קסז, ב. לִקּוּטֵי תּוֹרָה לְהָאַרִיז"ל עַל הַפָּסוּק (תּוֹלְדוֹת כז, יט) "אָנֹכִי עֲשִׂיתָ בְּכֹרֶךָ". וּרְאֵה חֲסִידוּת מְבוֹאֶרֶת מוֹעֲדִים חֵלֶק ב עַמּוּד שעו הֶעָרָה 91.

שֶׁשַּׁבָּת מִצְוָה לְעַנְּגוֹ[8] בְּאֲכִילָה וּשְׁתִיָּה, לְפִי שֶׁאָז הוּא תַּעֲנוּג אֶלְקִי וְלֹא תַּעֲנוּג גַּשְׁמִי, וְזֶהוּ עִנְיָן "צַדִּיק אוֹכֵל לְשׂוֹבַע נַפְשׁוֹ כו'"[9],

וְזֶה מוֹרִידוֹ לְפִי שָׁעָה, וְצָרִיךְ עוֹד יְגִיעָה לְגָרֵשׁ תּוֹלְדוֹת הַהֶרְגֵּשׁ הַזֶּה כו'.

(מַה שֶּׁאֵין כֵּן כְּשֵׁישׁ הַבִּיטּוּל דְּיִחוּדָא עִילָּאָה אַף מִעַט מִזְעֵיר, אָז גַּם שֶׁמַּרְגִּישׁ טַעַם וְעוֹנֶג הַמַּאֲכָל (לִהְיוֹת מַדְרֵיגָתוֹ הוּא בְּבְחִינַת יִחוּדָא תַּתָּאָה), אַךְ כְּשֶׁמְּעוֹרָב בָּזֶה בְּחִינַת יִחוּדָא עִילָּאָה אֵין זֶה מוֹרִידוֹ, לְפִי שֶׁאֵינוֹ נוֹגֵעַ אֵלָיו כָּל כָּךְ. וְעַל דֶּרֶךְ הַמְּבוֹאָר בְּמָקוֹם אַחֵר[10] בְּעִנְיַן "יוֹדְעֵי טוֹב וָרָע"[11], שֶׁאֵינוֹ יְדִיעָה וְהֶרְגֵּשׁ פְּנִימִי כו').

וְנִמְצָא, הֲרֵי לֹא יָצָא מִמֵּיצַר הַיֵּשׁוּת לְגַמְרֵי גַּם אִם עֲבוֹדָתוֹ בִּבְחִינַת יִחוּדָא תַּתָּאָה הִיא בֶּאֱמֶת.

וּבֶאֱמֶת, כְּשֶׁלֹּא טָעַם טַעַם בִּיטּוּל־הַיֵּשׁ שֶׁמֹּצַד בְּחִינַת יִחוּדָא עִילָּאָה, אִי אֶפְשָׁר שֶׁתִּהְיֶה הָעֲבוֹדָה שֶׁמִּבְּחִינַת יִחוּדָא תַּתָּאָה עֲבוֹדָה אֲמִיתִּית – שֶׁאֵינוֹ מְבַטֵּל רְצוֹנוֹ מֵהַדִּבָּרִים הַגַּשְׁמִיִּים. וְהַיְינוּ, גַּם אִם בִּיטֵּל הָרְצוֹנוֹת בְּעֵת הַתְּפִלָּה, הוּא רַק דִּמְיוֹן חִיצוֹנִי, וּכְשֶׁבָּא לִידֵי דָּבָר הַגַּשְׁמִי, שׁוֹכֵחַ עַל הַבִּיטּוּל אוֹ שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לַעֲמוֹד עַל נַפְשׁוֹ.

וְהַיְינוּ, גַּם לְהִתְאַוּוֹת תַּאֲוָה בִּדְבָרִים הַמּוּבְרָחִים, וְגַם לְהִתְאַוּוֹת בִּדְבָרִים הַמּוּתָּרִים לוֹ, וְכָל שֶׁכֵּן שֶׁבְּעֵת עִסְקוֹ בְּהַדִּבָּר הַגַּשְׁמִי, כְּמוֹ בְּעֵת אֲכִילָה, הוּא נֶהֱנָה וּמִתְעַנֵּג בָּזֶה כו', וְאִם כֵּן, הֲרֵי הוּא בְּתוֹךְ הַמֵּיצַר מַמָּשׁ כו'.

וְנִמְצָא, דְּבְהֶעֲבוֹדָה דְּיִחוּדָא תַּתָּאָה לְבַד, בְּלִי הַבִּיטּוּל דְּיִחוּדָא עִילָּאָה, הֲרֵי הוּא בְּתוֹךְ הַמֵּיצַר וְהַהַגְבָּלָה דְּהַגּוּף וְנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית. וְאֵיךְ שֶׁיִּהְיֶה, לֹא יָצָא מִתּוֹךְ הַיֵּשׁוּת לְגַמְרֵי, וְלָזֹאת יֵשׁוּת וְחוּמְרִיּוּת הַגּוּף וְנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית הֲרֵי הֵם מוֹנְעִים וּמְעַכְּבִים עֲבוֹדָתוֹ וּמוֹרִידִים אוֹתוֹ עוֹד יוֹתֵר וְיוֹתֵר כו'.

קִיצּוּר. יַמְשִׁיךְ בֵּיאוּרוֹ, אֲשֶׁר רַק עַל יְדֵי יִחוּדָא עִילָּאָה תִּהְיֶה עֲבוֹדָתוֹ בִּיחוּדָא תַּתָּאָה שְׁלֵימָה וְיֵצֵא מֵהַמֵּיצָרִים דְּגוּף וְנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית.

8. שֶׁשַּׁבָּת מִצְוָה לְעַנְּגוֹ: **תּוֹרָה אוֹר רֵישׁ פָּרָשַׁת חַיֵּי שָׂרָה [דַּף טו, ג]. סֵפֶר הַמִּצְוֹת לְהַצְּמַח צֶדֶק מִצְוֹת "לֹא תְּבַעֲרוּ אֵשׁ" [וְדֶרֶךְ מִצְוֹתֶיךָ פח, א]. – לְהָעִיר מִתּוֹרַת חַיִּים [בְּרֵאשִׁית דַּף צה, ד] דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה" פֶּרֶק י־יא. – הֶעָרַת כְּבוֹד קְדוּשַׁת אַדְמוּ"ר.**

9. מִשְׁלֵי יג, כה.

10. הַמְּבוֹאָר בְּמָקוֹם אַחֵר: **רְאֵה תּוֹרָה אוֹר [בְּרֵאשִׁית דַּף ה, ג] דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "וַיֹּאמֶר כו' לְדַעַת טוֹב וָרָע". תּוֹרַת חַיִּים [בְּרֵאשִׁית דַּף ל, א] דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "וְהַנָּחָשׁ הָיָה עָרוּם". – הֶעָרַת כְּבוֹד קְדוּשַׁת אַדְמוּ"ר.**

11. בְּרֵאשִׁית ג, ה.

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים – קונטרסים

שאלות בפסוק מה טובו וגו'. ג' פירושים בפסוק נתת ליראך נס להתנוסס, א' נסיון, ב' הגבהה, ג' נפלאות למעלה מן הטבע.

"מַה*"[1] טֹבוּ אֹהָלֶיךָ יַעֲקֹב מִשְׁכְּנֹתֶיךָ יִשְׂרָאֵל"[2]. וְאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל (סַנְהֶדְרִין קה עַמּוּד ב), "מִבִּרְכָתוֹ שֶׁל אוֹתוֹ רָשָׁע אַתָּה לָמֵד מֶה הָיָה בְּלִבּוֹ, בִּקֵּשׁ לוֹמַר שֶׁלֹּא יִהְיֶה לָהֶם בָּתֵּי כְּנֵסִיּוֹת וּבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת, אָמַר מַה טֹּבוּ אֹהָלֶיךָ יַעֲקֹב, בִּקֵּשׁ לוֹמַר לֹא תִּשְׁרֶה שְׁכִינָה עֲלֵיהֶם, אָמַר מִשְׁכְּנֹתֶיךָ יִשְׂרָאֵל". וְהִנֵּה אֹהָלִים קָאֵי[א] עַל אָהֳלֵי תּוֹרָה וּתְפִלָּה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[3] "וְיַעֲקֹב אִישׁ תָּם יֹשֵׁב אֹהָלִים". וְצָרִיךְ לְהָבִין, לָמָּה מְחַלֵּק בָּתֵּי כְּנֵסִיּוֹת וּמִדְרָשִׁים וְהַשְׁרָאַת הַשְׁכִינָה לִשְׁנֵי עִנְיָנִים, וּמְיַחֵס בָּתֵּי כְּנֵסִיּוֹת וּמִדְרָשִׁים לְיַעֲקֹב, וְהַשְׁרָאַת הַשְׁכִינָה לְיִשְׂרָאֵל,

*) מאמר זה נשלח ללמוד ברבים בימי י"ב י"ג תמוז. אגרת כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ ששלח ביחד [עם] המאמר [נדפס] בספר המאמרים תרפ"ט ע' 281.

נדפס בספר המאמרים - קונטרסים חלק א עמוד מח ואילך. ספר המאמרים תרפ"ט עמוד 203 ואילך.

1) חלק מהמאמר מיוסד על חלק ממאמר דיבור המתחיל נתת ליראיך פר"ת פרק א. פרק ב. פרק ה (ספר המאמרים פר"ת עמוד קה ואילך). וראה גם מקומות שצויינו בהערה 14.

2) בלק כד, ה.

3) תולדות כה, כז.

א. הכוונה.

דְּבֶאֱמֶת הֵם עִנְיָן אֶחָד, דְּבָתֵּי כְּנִסִיּוֹת הֵם מִקְדָּשׁ מְעַט[4], וְעַל כָּל בֵּי עֲשָׂרָה שְׁכִינְתָּא שַׁרְיָא[5]ב, וּבָתֵּי מִדְרָשׁ הֵם אָהֳלֵי תּוֹרָה, וּשְׁכִינָה שְׁרוּיָה שָׁם, אִם כֵּן לָמָּה מְחַלְּקָם בְּב׳ עִנְיָנִים מְיֻחָדִים[6]. וּלְהָבִין זֶה יֵשׁ לְהַקְדִּים תְּחִלָּה[7] מַה שֶּׁכָּתוּב[8] "נָתַתָּה לִּירֵאֶיךָ נֵס לְהִתְנוֹסֵס מִפְּנֵי קֶשֶׁט סֶלָה", וּפֵרֵשׁ רַשִׁ"י: "נָתַתָּה לִּירֵאֶיךָ נֵס — נְסִיּוֹנוֹת שֶׁל צָרוֹת הַרְבֵּה, לְהִתְנוֹסֵס — לִהְיוֹת מְנֻסִּים בָּהֶם אִם יַעַמְדוּ בְּיִרְאָתֶךָ", וְהַיְנוּ דְּפֵרֵשׁ נֵס מִלְּשׁוֹן נִסָּיוֹן. וּבַמְּצוּדַת דָּוִד פֵּרֵשׁ נֵס מִלְּשׁוֹן הַגְּבָהָה וַהֲרָמָה כַּנֵּס הַגָּבוֹהַּ[9], וּפֵרוּשׁ "נָתַתָּה לִּירֵאֶיךָ נֵס לְהִתְנוֹסֵס" — מֵעַתָּה תִּתֵּן לִירֵאֶיךָ הֲרָמָה לְהִתְרוֹמֵם בָּעוֹלָם. דִּשְׁנֵי הַפֵּרוּשִׁים הוּא מֵהַמִּדְרָשׁ (בְּרֵאשִׁית פָּרָשָׁה נה[10]) שֶׁמְּפָרֵשׁ נֵס לְהִתְנוֹסֵס — "נִסָּיוֹן אַחַר נִסָּיוֹן, וְגִדּוּלִין אַחַר גִּדּוּלִין, בִּשְׁבִיל לְנַסּוֹתָן בָּעוֹלָם, בִּשְׁבִיל לְגַדְּלָן בָּעוֹלָם, כַּנֵּס הַזֶּה שֶׁל סְפִינָה". וְהַפֵּרוּשׁ הַשְּׁלִישִׁי בְּנֵס הוּא מִלְּשׁוֹן נִפְלָאוֹת, דְּעִנְיָנוֹ הוּא מַה שֶּׁגָּבֹהַּ וּמְרוֹמָם מִן הַטֶּבַע. דִּלְפִי זֶה פֵּרוּשׁ[11] הַכָּתוּב הוּא, נָתַתָּה לִירֵאֶיךָ נֵס — נְסִיּוֹנוֹת שֶׁל צָרוֹת הַרְבֵּה, וְהוּא בִּכְדֵי לְהִתְנוֹסֵס, לְגַדְּלָן בָּעוֹלָם כְּנֵס שֶׁל סְפִינָה שֶׁהִיא נִרְאֵית לְמֵרָחוֹק, וְהַיְנוּ דְּגַם בְּמַיִם רַבִּים שֶׁל מֵי הַיָּם הַמַּטִּיל חֲרָדָה עַל הַיּוֹשְׁבִים בַּסְּפִינָה, הִנֵּה כְּשֵׁם שֶׁהַנֵּס שֶׁל הַסְּפִינָה הִיא עוֹמֶדֶת בְּבִטָּחוֹן וָחֹזֶק שֶׁמּוֹרֶה עַל הָרוֹמְמוּת וְהַהַגְבָּהָה, כָּךְ יִרְאֵי הַוְיָ׳ שֶׁהֵם יְרֵאֶיךָ עוֹמְדִים חָזָק בַּעֲבוֹדָתָם בְּתוֹרָה וּמִצְוֹת מִגֹּדֶל בִּטְחוֹנָם שֶׁהוּא בְּכֹחַ שֶׁלְּמַעְלָה מִן הַטֶּבַע, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב[12] "וַיִּקְרָא שְׁמוֹ הְוָיָ׳ נִסִּי", הְוָיָ׳ הוּא גַּם שֶׁלָּנוּ[13].

הנסיון — כדי לבוא ל"דעת" את הוי' שלמעלה מהטבע. ג' אותיות בונות ששה בתים,
פירוש הבעש"ט — ע"י "רצה" באותיות התורה, נעשה "צהר" להפוך את ה"צרה".

ב) **וּבֵאוּר** הָעִנְיָן הוּא, דְּהִנֵּה כְּתִיב[14] "כִּי מְנַסֶּה הְוָיָ׳ אֱלֹקֵיכֶם אֶתְכֶם לָדַעַת", דְּעַל יְדֵי הַנִּסְיוֹנוֹת בָּאִים לִבְחִינַת דַּעַת, וְהַיְנוּ דְּעַל יְדֵי שֶׁמִּתְגַּבֵּר עַל כָּל הַדְּבָרִים הַמּוֹנְעִים וּמְעַכְּבִים מֵעֲבוֹדַת הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ בְּתוֹרָה וּתְפִלָּה וְקִיּוּם הַמִּצְוֹת, הִנֵּה עַל יְדֵי זֶה מַגִּיעִים לָדַעַת אֶת הְוָיָ׳, דְּ"אֱלֹקִים" בְּגִימַטְרִיָּא "הַטֶּבַע"[15], וְעַל פִּי הַטֶּבַע הְרֵי הַזְּמַן הוּא בְּסֵדֶר דְּעָבַר הוֹוֶה וְעָתִיד, הָיָה הוֹוֶה וְיִהְיֶה, וְעַל יְדֵי הַנִּסְיוֹנוֹת מַגִּיעִים לָדַעַת אֶת הְוָיָ׳, דַּהְוָיָ׳ הוּא הָיָה הוֹוֶה וְיִהְיֶה כְּאֶחָד[16] שֶׁהוּא לְמַעְלָה מִן הַטֶּבַע. וְיָדוּעַ שֶׁהַנִּסָּיוֹן הוּא שֶׁהַנִּיצוֹץ הָאֱלֹקִי הוּא מְסֻתָּר וְנֶעְלָם בְּיוֹתֵר, וּכְהַכְּלָל הַיָּדוּעַ דְּהַנִּיצוֹצוֹת שֶׁנָּפְלוּ לְמַטָּה יוֹתֵר הְרֵי שָׁרְשָׁן הוּא לְמַעְלָה יוֹתֵר, וּכְמוֹ[17] כֹּתֶל שֶׁל אֲבָנִים, הִנֵּה הָאֶבֶן שֶׁבְּרֹאשׁ הַכֹּתֶל כְּשֶׁנּוֹפֵל הְרֵי הוּא נוֹפֵל לְמֵרָחוֹק יוֹתֵר מִן הַכֹּתֶל מִכְּמוֹ הָאֶבֶן שֶׁהוּא בְּתַחְתִּית הַכֹּתֶל, דִּכְשֶׁהוּא נוֹפֵל הְרֵי הוּא בְּסָמוּךְ אֶל הַכֹּתֶל. וְהִנֵּה הָאוֹתִיּוֹת נִקְרָאִים "אֲבָנִים", וּכְמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר[18] בְּסֵפֶר יְצִירָה "שְׁתֵּי אֲבָנִים בּוֹנוֹת שְׁתֵּי בָּתִּים", דִּכְשֵׁם שֶׁהַבַּיִת נִבְנֶה מֵאֲבָנִים, וּכְפִי רִבּוּי הָאֲבָנִים וְסִדְרָם כֵּן יִהְיֶה גֹּדֶל הַבַּיִת בְּאָרְכּוֹ רָחְבּוֹ וְגָבְהוֹ, וְכֵן הוּא בְּתֵבָה אֲשֶׁר לְפִי רֹב הָאוֹתִיּוֹת שֶׁבּוֹ וְסִדְרָן בְּצֵרוּפֵיהֶן, כֵּן יִהְיֶה פֵּרוּשׁ הַתֵּבָה הַהִיא, וּב׳ אוֹתִיּוֹת בּוֹנוֹת שְׁתֵּי בָּתִּים, כְּמוֹ א׳ ב׳ שֶׁהֵם ב׳ אוֹתִיּוֹת, וּבוֹנוֹת שְׁתֵּי בָּתִּים הֵם שְׁנֵי צֵרוּפִים, אָב בָּא, וּשְׁלֹשָׁה אוֹתִיּוֹת בּוֹנוֹת שִׁשָּׁה בָּתִּים, כְּמוֹ אוֹתִיּוֹת הצ"ר שֶׁיֵּשׁ לוֹ שִׁשָּׁה צֵרוּפִים, וְיָדוּעַ בַּקַּבָּלָה רַבִּי מִפִּי רַבִּי מִמּוֹרֵנוּ הַבַּעַל שֵׁם טוֹב נִשְׁמָתוֹ עֵדֶן, דִּבְצֵרוּף זֶה הְרֵי יֵשׁ בּוֹ ג׳ עִקָּרִים וג׳ מִסְתַּעֲפִים, הָעִקָּרִים

---

4) יחזקאל יא, טז. מגילה כט, א.
5) סנהדרין לט, א.
6) ראה גם ריש מאמר דיבור המתחיל מה טובו תרח"ץ (ספר המאמרים תרח"ץ עמוד ער).
7) בכל הבא לקמן — ראה ספר המאמרים פר"ת שבהערה 1.
8) תהלים ס, ו.
9) מצודת ציון על הפסוק.
10) בראשית רבה פרשה נה, א.
11) אולי צריך להיות: פירוש.
12) בשלח יז, טו. — להעיר מפסיקתא רבתי פרק יב: ה' נסי, שגדלם כנס הזה של הספינה.
13) פירוש רש"י על הפסוק.
14) ראה יג, ד. בכל זה - ראה (נוסף לספר המאמרים פר"ת שבהערה 1) לקוטי תורה פרשת ראה מאמר דיבור המתחיל אחרי ה' אלקיכם וביאורו (יט, ב ואילך). מאמר דיבור המתחיל הנ"ל וביאורו בספר המצוות להצמח צדק בסופו (קפה, ב ואילך). מאמר דיבור המתחיל מה טובו תרח"ץ (ספר המאמרים תרח"ץ עמוד עדר ואילך). ספר המאמרים ה'ש"ת עמוד כב ואילך. תש"ח עמוד 94 ואילך.
15) פרדס שער יב (שער הנתיבות) פרק ב. ראשית חכמה שער התשובה פרק ו דיבור המתחיל והמרגיל (קכא, ב). של"ה פט, א (דאיתא בזהר); קפט, א (ומרומז בזהר); שח, ב. שו"ת חכם צבי סימן יח. שער היחוד האמונה ריש פרק ו.
16) ראה זוהר חלק ג רנז, סוף עמוד ב. פרדס שער א (שער עשר ולא תשע) פרק ט. שער היחוד והאמונה פרק ד. פרק ז.
17) לקוטי תורה ראה שם (יט, ג. כא, סוף עמוד ב ואילך). ספר המצוות להצמח צדק שם (קצ, א. קצא, א). וראה גם מאמר דיבור המתחיל נתת ליראיך תשל"ו פרק ז (ספר המאמרים מלוקט חלק א עמוד קצא).
18) פרק ד משנה יב (בקצת דפוסים - משנה טז).

ב. על כל בין עשרה (במקום שיש עשרה אנשים) השכינה שורה.

הֵם הַצָּר, רָצָה, צֹהַר, וְאָמַר מוֹרֵנוּ הַבַּעַל שֵׁם טוֹב נִשְׁמָתוֹ עֵדֶן[19], דְּעַל יְדֵי הָאוֹתִיּוֹת דְּתוֹרָה וּתְפִלָּה שֶׁהוּא עִנְיָן "בֹּא אֶל הַתֵּבָה"[20], דְּתֵבָה הֵם אוֹתִיּוֹת הַתּוֹרָה וּתְפִלָּה, וּבֹא אֶל הַתֵּבָה הוּא הַכְנִיסָה בְּתוֹךְ הָאוֹתִיּוֹת שֶׁל הַתּוֹרָה וּתְפִלָּה, לְעֶרְנְעֶן מִיט אַ חַיּוּת אוּן דַאֲוֻונְעֶן מִיט אַ חַיּוּת[ג], דְּהַחַיּוּת מוֹרֶה עַל פְּנִימִית הָרָצוֹן שֶׁהוּא עִנְיָן "רָצָה", הִנֵּה עַל יְדֵי זֶה נַעֲשֶׂה "צֹהַר" לַתֵּבָה[21], דִּבְכֹחַ זֶה מְהַפְּכִים אֶת הַ"צָּרָה" שֶׁל "הַצָּר" הַצּוֹרֵר רַחֲמָנָא לִצְלָן, לְ"צֹהַר", וְעַל דֶּרֶךְ דִּכְתִיב[22] "וְעֵת צָרָה הִיא לְיַעֲקֹב, וּמִמֶּנָּה יִוָּשֵׁעַ", דְּמִן הַצָּרָה הַהִיא תֵּצֵא לוֹ עוֹד יְשׁוּעָה, דְּזֶהוּ עִנְיָן צֹהַר שֶׁמֵּאִיר אוֹר רַב, וּכְמוֹ בַּצָּהֳרַיִם שֶׁהוּא תֹּקֶף זְרִיחַת הַשֶּׁמֶשׁ כֵּן כְּתִיב[23] "וְאֹהֲבָיו כְּצֵאת הַשֶּׁמֶשׁ בִּגְבֻרָתוֹ".

אור השכל שבכל מילה הוא לפי צירופי האותיות. התהוות העולמות – משבירת הכלים דתהו. מתוך רפ"ח ניצוצות נשארו לברר פ"ו, בגימטריא הטבע. בגלות האחרון, האמת אינה נראית והשקר נראה לאמת.

ג) **וְהָעִנְיָן** בָּזֶה הוּא, דְּהִנֵּה בְּכָל הָאוֹתִיּוֹת הִנֵּה לְפִי אֹפֶן הַצְּרוּפִים כֵּן יִהְיֶה הָאוֹר שֵׁכֶל וְהַתֹּכֶן פְּנִימִי הַמְמַלֵּא אוֹתָם וְהַסּוֹבֵב אוֹתָם, וּכְמוֹ בְּתֵבַת אָב, חֲרֵי יֵשׁ לוֹ פֵּרוּשׁוֹ בְּמוּבָנוֹ, וְיֵשׁ לוֹ בְּמַה שֶׁהוּא חוּץ מִמֶּנּוּ וּמְסוֹבֵב מֵאִתּוֹ, וְכֵן בְּתֵבַת בֹּא דְּהַמְסוֹבֵב מִמֶּנּוּ הוּא מֵאַיִן בָּא וּלְאָן בָּא, וְכֵן הוּא בְּכָל הַתֵּבוֹת שֶׁיֵּשׁ לָהֶם מַה שֶׁמְּמַלֵּא אוֹתָם וּמַה שֶׁסּוֹבֵב אוֹתָם, וְלָכֵן הָאוֹתִיּוֹת נִקְרָאִים כֵּלִים[24], וּכְשֵׁם שֶׁהַכֵּלִים חֲרֵי הֵם מְקַבְּלִים בְּתוֹכָם אֶת הַנָּתוּן בָּהֶם, וְיֵשְׁנָם כֵּלִים מְקַבְּלִים אֹכֶל, וְיֵשְׁנָם כֵּלִים מְקַבְּלִים מַשְׁקֶה, הִנֵּה כְּמוֹ כֵן הָאוֹתִיּוֹת חֲרֵי הֵם מְקַבְּלִים אֶת הָאוֹר־שֵׂכֶל שֶׁבָּהֶם, וּכְפִי אֹפֶן צֵרוּפֵי הָאוֹתִיּוֹת כֵּן יִהְיֶה הַתֵּבָה הַהִיא, בְּדֶגְמַת צִיּוּר הַבַּיִת בְּאָרְכּוֹ רָחְבּוֹ וְגָבְהוֹ שֶׁהוּא לְפִי מִסְפַּר הָאֲבָנִים וְסִדְרָם. וְהִנֵּה הִתְהַוּוּת עוֹלָמוֹת בְּרִיאָה יְצִירָה עֲשִׂיָּה הוּא מִשְּׁבִירַת הַכֵּלִים דְּתֹהוּ[25], שֶׁהֵן הָאוֹתִיּוֹת דְּתֹהוּ שֶׁנִּתְפָּרְדוּ, וּמֵהֶן הוּא הָרַפַּ"ח נִיצוֹצִים שֶׁצְּרִיכִים לְהִתְבָּרֵר בְּהַד' גָּלֻיּוֹת[26], אֲשֶׁר ר"ב נִיצוֹצוֹת נִתְבָּרְרוּ בְּגָלוּת מִצְרַיִם[27], וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב[28] "וְגַם עֵרֶב רַ"ב עָלָה אִתָּם", וּפ"ו נִיצוֹצוֹת בְּגִימַטְרִיָּא "הַטֶּבַע" צְרִיכִים לְהִתְבָּרֵר בְּהַג' גָּלֻיּוֹת, וְהָעִקָּר הוּא בְּגָלוּת זֶה הָאַחֲרוֹן, הָעוֹלֶה בְּקָשְׁיוֹ עַל הַשְּׁנֵי גָּלֻיּוֹת שֶׁקָּדְמוּ לוֹ[29], דְּהִנֵּה טֶבַע חֲרֵי פֵּרוּשׁוֹ צְלִילָה וּשְׁקִיעָה[30], וְכֵן מִלְּשׁוֹן עִגּוּל וְטַבַּעַת[31], דְּעִנְיַן הַטֶּבַע הוּא מַה שֶׁהָאֱמֶת אֵינוֹ נִרְאֶה, וְהַשֶּׁקֶר נִרְאֶה לֶאֱמֶת, וּכְמוֹ עַל דֶּרֶךְ דָּבָר הַנִּטְבָּע בַּמַּיִם[32], שֶׁהַמַּיִם מְכַסִּים אוֹתוֹ מִכָּל צַד וּפִנָּה, חֲרֵי בֶּאֱמֶת חֲרֵי דָּבָר הַנִּטְבָּע יֶשְׁנוֹ בִּמְצִיאוּת כְּמוֹ שֶׁהוּא בְּגִלּוּי, אֶלָּא שֶׁהוּא נֶעְלָם וְנִגְנָז תּוֹךְ הַמַּיִם הַמְכַסִּים אוֹתוֹ כְּטַבַּעַת הַסּוֹבֵב בְּהַשְׁוָאָה מִכָּל צַד, אֲבָל לְעֵין הָרוֹאֶה נִדְמֶה שֶׁהַדָּבָר הַנִּטְבָּע אֵינֶנּוּ כְּלָל בַּמְּצִיאוּת, וְלֹא זוֹ בִּלְבַד שֶׁהָרוֹאֶה אֵינֶנּוּ רוֹאֶה אֶת הָאֱמֶת, אֶלָּא עוֹד רוֹאֶה אֶת הַשֶּׁקֶר הַמְכַסֶּה עַל הָאֱמֶת, וְנִדְמֶה לוֹ שֶׁהוּא הָאֱמֶת, וּבָזֶה הוּא יִתְרוֹן הַחֹשֶׁךְ רַחֲמָנָא לִצְלָן שֶׁל הָרִבּוּי הֶעְלֵמוֹת וְהַהֶסְתֵּרִים בַּגָּלוּת הָאַחֲרוֹן עַל מַה שֶׁקָּדְמוּ לוֹ, דְּאָז הִנֵּה הֲגַם שֶׁהָיוּ — לֹא עָלֵינוּ — רִבּוּי הֶעְלֵמוֹת וְהַסְתֵּרִים שֶׁל גְּזֵרוֹת רָעוֹת רַחֲמָנָא לִצְלָן, אֲבָל עַל כָּל פָּנִים הָיָה נִרְאֶה הָאֱמֶת מִתּוֹךְ הַשֶּׁקֶר, וְהַיְנוּ דְּעִנְיָנֵי הָעוֹלָם לֹא הִטְרִידוּ כָּל כָּךְ מִכְּמוֹ בְּגָלוּת זֶה הָאַחֲרוֹן בְּעִקְבוֹת מְשִׁיחָא, דְּכָל הַקֹּשִׁי וְהַכֹּבֶד רַחֲמָנָא לִצְלָן הוּא בְּהַגְבָּרַת הַטֶּבַע, שֶׁהַשֶּׁקֶר נִרְאֶה לֶאֱמֶת, וְסוֹבֵב אֶת הַכֹּל כְּעִגּוּל הַסּוֹבֵב וּמַקִּיף קָטָן וְגָדוֹל.

---

19) ראה צוואת הריב"ש סימן עה. אור תורה להרב המגיד ז, ב (הובא באור התורה נח חלק ג תריד, א. אגרות־קדש אדמו"ר מהוריי"צ חלק ג עמוד קצט ואילך. ספר השיחות תרצ"ו עמוד 23.

20) נח ז, א (בדילוג).

21) על פי נח ו, טז. ראה צוואת הריב"ש ואור תורה שם. ספר המאמרים תרצ"ט עמוד 161. תש"ב עמוד 47. תש"ז עמוד 200.

22) ירמיה ל, ז. ראה ספר המאמרים תרצ"ט שם. ספר המאמרים אידיש עמוד 55 (בשם הבעל שם טוב).

23) ספר שופטים ה, לא.

24) ראה עץ חיים שער ח (שער דרושי נקודות) פרק ו. וראה ספר המאמרים תרפ"ט ע' 183 ובהנסמן שם הערה 41.

25) בעולם התוהו היו אורות מרובים, אך הכלים היו מועטים ולא היה ביכלתם לקבל את האורות ונשברו.

26) ראה עץ חיים שער יח (שער רפ"ח ניצוצין) פרק א. תורה אור וישב כז, ד. מאמרי אדמו"ר הזקן תקס"ה חלק א עמוד קו ואילך.

27) כנפי יונה חלק ג סימן נו. הובא במגלה עמוקות אופן נח. תורה אור בא ס, ג. מאמרי אדמו"ר הזקן: תקס"ה חלק א סוף עמוד רט ואילך; על פרשיות התורה חלק ב עמוד תתפה.

28) בא יב, לח.

29) ראה במקומות שצויינו בהערה 34. ובכמה מקומות.

30) ראה אור התורה שיר השירים חלק א עמוד שטו. ספר המאמרים תרע"ח ע' פט. תרח"ץ ע' קסז. תרפ"ט ע' 43.

31) ראה אור התורה נ"ך חלק ב עמוד תתקעז.

32) ראה גם מאמר דיבור המתחיל שובה ישראל תר"ץ פרק ב (ספר המאמרים תר"ץ. ספר המאמרים קונטרסים חלק א עו, ב) [נדפס גם לעיל עמוד 55 ואילך].

ג. ללמוד מתוך חיות ולהתפלל מתוך חיות.

הניצוצות שבנסיונות – גבוהים יותר ונפלו למטה יותר. עבודת הבירורים – ע"י התעסקות בדבר הגשמי כראוי. אבל בנסיון – האדם צריך להתגבר בתוך עצמו, ע"י שמעורר נקודת היהדות.

ד) **וְזֶהוּ** "כִּי מְנַסֶּה הֲוָיָ' אֱלֹקֵיכֶם אֶתְכֶם לָדַעַת", כִּי כָּל עִנְיַן הַנִּסְיוֹנוֹת הוּא לַעֲלוֹת וּלְהַגִּיעַ עַל יְדֵי הָעֲבוֹדָה דַּוְקָא לִבְחִינַת דַּעַת אֶת הֲוָיָ' שֶׁהוּא לְמַעְלָה מִן הַטֶּבַע, דְּהַנִּיצוֹצוֹת שֶׁבַּגָּלוּת הָאַחֲרוֹן וּבִפְרָט בְּעִקְּבוֹת מְשִׁיחָא הֵם נִיצוֹצוֹת שֶׁל נִסְיוֹנוֹת שֶׁהַנִּיצוֹץ הָאֱלֹקִי מֻסְתָּר וְנֶעְלָם בָּהֶם בְּיוֹתֵר, דְּזֶה גּוּפָא הוּא הוֹרָאָה עַל גֹּדֶל שֹׁרֶשׁ מַעֲלָתָן לְמַעְלָה מַעְלָה יוֹתֵר, וְכִמְשַׁל הָאֶבֶן שֶׁבְּרֹאשׁ הַכֹּתֶל, דִּכְשֶׁנּוֹפֵל לְמַטָּה הוּא נוֹפֵל בְּרִחוּק מִן הַכֹּתֶל, וְכֵן הוּא בְּהַנִּיצוֹצוֹת דְּתֹהוּ שֶׁנָּפְלוּ לְמַטָּה יוֹתֵר, הִנֵּה הַנִּיצוֹצוֹת שֶׁבַּנִּסְיוֹנוֹת הֵם גְּבוֹהִים בְּיוֹתֵר וְנָפְלוּ לְמַטָּה יוֹתֵר, דְּהִנֵּה עִנְיַן הַנִּסָּיוֹן אֵינוֹ כְּמוֹ שְׁאָרֵי דְּבָרִים הַגַּשְׁמִיִּים הַמִּתְבָּרְרִים, וּכְמוֹ מַאֲכָל הַגַּשְׁמִי אוֹ שְׁתִיָּה גַּשְׁמִית שֶׁהַנִּיצוֹץ הוּא בְּהַמַּאֲכָל הַמִּתְבָּרֵר, וְכַאֲשֶׁר הָאָדָם אוֹכֵל אֶת הַמַּאֲכָל הַהוּא עַל פִּי מִצְוַת הַתּוֹרָה שֶׁמְּבָרֵךְ עָלָיו תְּחִלָּה וָסוֹף, וְגוּף וְעֶצֶם אֲכִילָתוֹ הוּא כִּדְבָעֵי, הִנֵּה עַל יְדֵי זֶה מְבָרֵר אֶת הַמַּאֲכָל, וְהַיְנוּ שֶׁהַבֵּרוּר הוּא עַל יְדֵי הִתְעַסְּקוּת שֶׁל הָאָדָם עִם הַמַּאֲכָל לְבָרֵךְ עָלָיו וְלֶאֱכֹל אוֹתוֹ כָּרָאוּי בַּאֲכִילַת אָדָם שֶׁאוֹכֵל לְשֵׁם שָׁמַיִם וְעַל יְדֵי הַמַּאֲכָל הַהוּא מִתְחַזֵּק כֹּחוֹ, וּבְכֹחַ הָאֲכִילָה הַהִיא לוֹמֵד וּמִתְפַּלֵּל וְעוֹסֵק בִּגְמִילוּת חֲסָדִים וְקִיּוּם הַמִּצְוֹת, הִנֵּה עַל יְדֵי זֶה מִתְבָּרֵר הַנִּיצוֹץ שֶׁבְּהַמַּאֲכָל וְעוֹלֶה וְנִכְלָל בָּאֱלֹקוּת, וְכֵן הוּא בְּכָל הַדְּבָרִים הַגַּשְׁמִיִּים דְּאֹפֶן הַבֵּרוּר הוּא שֶׁמִּתְעַסֵּק בָּהֶם, וְעַל יְדֵי זֶה מִתְבָּרֵר הַנִּיצוֹץ שֶׁבָּהֶם. וְטַעַם הַדָּבָר הוּא לְפִי שֶׁהַנִּיצוֹץ נִמְצָא בְּהַדָּבָר הַגַּשְׁמִי, וְלָזֹאת הִנֵּה אֹפֶן בֵּרוּרוֹ הוּא עַל יְדֵי הַהִתְעַסְּקוּת בְּהַדָּבָר הַגַּשְׁמִי, שֶׁעַל יְדֵי זֶה עוֹלֶה הַנִּיצוֹץ וְנִכְלָל בָּאֱלֹקוּת, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בַּנִּסָּיוֹן דְּאֹפֶן הַבֵּרוּר הוּא לֹא בְּהַהִתְעַסְּקוּת בּוֹ בְּעַצְמוֹ[33], כִּי אִם בְּהַהִתְעַסְּקוּת הָאָדָם עִם עַצְמוֹ לְהִתְגַּבֵּר עַל הַנִּסָּיוֹן, דְּהַנִּסָּיוֹן אֵינוֹ דָּבָר מִצַּד עַצְמוֹ כְּלָל[34], וְאֵינוֹ דּוֹמֶה לִשְׁאָרֵי הַדְּבָרִים הַגַּשְׁמִיִּים שֶׁהֵם מְצִיאוּת לְעַצְמָם וְיֵשׁ בָּהֶם נִיצוֹץ, וְלָזֹאת הִנֵּה בֵּרוּר הַנִּיצוֹץ הוּא עַל יְדֵי הַהִתְעַסְּקוּת בְּהַדָּבָר הַגַּשְׁמִי שֶׁיִּהְיֶה עַל פִּי מִצְוַת הַתּוֹרָה, אֲבָל הַנִּסָּיוֹן אֵינוֹ דָּבָר לְעַצְמוֹ כְּלָל רַק שֶׁהָעֲמַד דָּבָר לְהַעֲלִים וְלִמְנֹעַ, וְזֶהוּ כֹּחַ מְצִיאוּתוֹ, מַה שֶּׁהוּא מַעֲלִים וּמַסְתִּיר, וְלָזֹאת הִנֵּה כָּל הַהִתְעַסְּקוּת צָרִיךְ לִהְיוֹת בְּהָאָדָם בְּעַצְמוֹ לְהִתְגַּבֵּר וְלִדְחוֹת אֶת הַהֶסְתֵּר, וְהוּא עַל יְדֵי שֶׁמְּעוֹרֵר כֹּחַ הָעַצְמִי שֶׁהוּא תֹּקֶף הַנְּשָׁמָה, וְהוּא נְקֻדַּת הַיַּהֲדוּת שֶׁיֶּשְׁנוֹ בְּכָל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, לַעֲמֹד בְּתֹקֶף נֶגֶד כָּל מוֹנֵעַ וּמְעַכֵּב.

עבודת כל ישראל בעקבתא דמשיחא – להתגבר על הנסיונות בדרך דחיה ובתוקף גדול, והקב"ה נותן כח לקיום תומ"צ. אהליך יעקב – לימוד ברבים בביהכנ"ס, משכנותיך ישראל – אהבת רעים ומדות טובות.

ה) **וְהִנֵּה** זֹאת הִיא עֲבוֹדַת כָּל יִשְׂרָאֵל בַּגָּלוּת הָאַחֲרוֹן בְּעִקְּבוֹת מְשִׁיחָא, לְעוֹרֵר אֶת נְקֻדַּת הַיַּהֲדוּת אֲשֶׁר נִמְצָא עָמֹק עָמֹק בְּלֵב כָּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל, וּבְכֹחַ עִדּוּד גְּבוּרַת נְקֻדַּת לְבָבוֹ זוֹ, יָכוֹל הוּא לַעֲמֹד חָזָק בְּכָל תֹּקֶף עֹז וְנֶגֶד כָּל מוֹנֵעַ וּמְעַכֵּב מִלִּלְמֹד אֶת הַתּוֹרָה וּלְקַיֵּם אֶת הַמִּצְוֹת, וּלְהִתְגַּבֵּר עַל הַנִּסָּיוֹן, וְיִלְמֹד תּוֹרָה וִיקַיֵּם אֶת הַמִּצְוֹת מִבְּלִי לָשׂוּם לֵב כְּלָל אֶל הַמּוֹנְעִים וְהַמְעַכְּבִים, וְלֹא לְהִתְחַשֵּׁב עִמָּהֶם כְּלָל וּכְלָל, שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ דּוֹמֶה לְהַנִּיצוֹץ שֶׁבַּדָּבָר הַגַּשְׁמִי שֶׁצְּרִיכִים לְבָרְרוֹ עַל יְדֵי הָעֲבוֹדָה, אֲבָל כָּאן הַבֵּרוּר הוּא עַל יְדֵי דְּחִיָּה דַּוְקָא, וְהַיְנוּ דְּהַהִתְגַּבְּרוּת בְּעִנְיַן הַנִּסְיוֹנוֹת לְנַצֵּחַ אוֹתָם הֲרֵי אֵין זֶה עַל יְדֵי הָעֲבוֹדָה דְּמֹחַ וְלֵב בְּתוֹרָה וּתְפִלָּה בִּלְבָד, כִּי אִם בְּכֹחַ הָעַצְמִי שֶׁבַּנֶּפֶשׁ, שֶׁהוּא עִנְיַן הִתְגַּלּוּת עֶצֶם הַיְּחִידָה וּדְבֵקוּתָהּ שֶׁל הַנֶּפֶשׁ בֶּאֱלֹקוּת, וְלָזֹאת הִנֵּה כָּל הָעֲבוֹדָה הוּא לַעֲמֹד בַּנִּסָּיוֹן בְּפֹעַל, וּכְמוֹ כַּאֲשֶׁר מוֹנְעִים מִלִּלְמֹד אוֹ לְהִתְפַּלֵּל צְרִיכִים לַעֲמֹד בַּנִּסָּיוֹן בְּפֹעַל, וְלֹא בְּדֶרֶךְ מִלְחָמָה, הַיְנוּ לֹא בְּדֶרֶךְ טַעֲנָה וּמַעֲנֶה, כִּי אִם לִלְמֹד וּלְהִתְפַּלֵּל וּלְהִתְנַהֵג בְּדַרְכֵי הַתּוֹרָה וּמִצְוָה, וְכָל זֶה בְּתֹקֶף גָּדוֹל וּבְחַיּוּת פְּנִימִי שֶׁהוּא תֹּקֶף הָעַצְמִי בְּלִי שׂוּם טַעֲנָה וּמַעֲנֶה כְּלָל, שֶׁבָּזֶה דַּוְקָא מִתְגַּבְּרִים עַל הַנִּסְיוֹנוֹת, דְּהִנֵּה כָּל יִשְׂרָאֵל מַאֲמִינִים בְּנֵי מַאֲמִינִים בֶּאֱמוּנָה פְּשׁוּטָה דְּהוּא יִתְבָּרֵךְ לְבַדּוֹ הוּא וְאֵין זוּלָתוֹ, וְהַתּוֹרָה וּמִצְוֹת נִצְחִיִּים הֵמָּה, וְלָזֹאת הִנֵּה בְּתֹקֶף זֶה יַעֲמֹד חָזָק לְקַיֵּם מִצְוֹת ד' בְּלִי לְהַרְהֵר אַחַר מִדּוֹתָיו יִתְבָּרֵךְ, כִּי

33) ראה גם (נוסף לספר המאמרים פר"ת שבהערה 1) ספר המאמרים ה'ש"ת ותש"ח שבהערה 14.

34) ראה גם (נוסף לספר המאמרים פר"ת שם) המשך תער"ב חלק ב עמוד תרפא. מאמר דיבור המתחיל נתת ליראיך תשל"ו שבהערה 17. ועוד.

ד. כפי שצריך.

לָמָּה הָיְתָה כָּזֹאת מִלְּפָנָיו יִתְבָּרֵךְ דְּדַוְקָא בְּעִקְּבוֹת מְשִׁיחָא בִּנְשָׁמוֹת נְמוּכוֹת יִהְיוּ נִסְיוֹנוֹת גְּדוֹלוֹת כָּאֵלּוּ, אֶלָּא יוֹדֵעַ בָּרוּר כִּי בּוֹ בָּחַר הֲוָיָ לְהוֹרִיד נִשְׁמָתוֹ בִּזְמַן זֶה וּבְמָקוֹם זֶה לְטוֹבָתוֹ, וְהוּא יִתְבָּרֵךְ נָתַן בּוֹ כֹּחַ וָעֹז לַעֲמֹד בַּנִּסָּיוֹן, וְאַדְרַבָּא כֹּחוֹ אִתּוֹ עִמּוֹ לְבָרְרוֹ וּלְזַכְּכוֹ וּלְהוֹסִיף אוֹר, וּכְמַאֲמַר[35] "אֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בָּא בִּטְרוּנְיָא[ה] עִם בְּרִיּוֹתָיו, וּכְשֶׁהוּא מְבַקֵּשׁ אֵינוֹ מְבַקֵּשׁ אֶלָּא כְּפִי כֹּחָן, וּכְשֶׁהוּא נוֹתֵן הוּא נוֹתֵן כְּפִי כֹּחוֹ יִתְבָּרֵךְ"[36], הֵינוּ דְּכַאֲשֶׁר הָאָדָם עוֹשֶׂה כְּפִי כֹּחוֹ, אָז נוֹתֵן לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כְּפִי כֹּחוֹ כִּבְיָכוֹל בְּאֹפֶן שֶׁלְּמַעְלָה מִן הַטֶּבַע, וְאִי לָזֹאת הֲרֵי וַדַּאי הַדָּבָר אֲשֶׁר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נוֹתֵן לוֹ כֹּחַ לְהִתְגַּבֵּר עַל כָּל הַמְּנִיעוֹת וְעִכּוּבִים וּלְהַשְׂלִים הַכַּוָּנָה הָעֶלְיוֹנָה, וְאִם כֵּן הֲרֵי אֵין הַדָּבָר תָּלוּי אֶלָּא בַּעֲבוֹדָתוֹ וְהִתְעַסְּקוּתוֹ עִם עַצְמוֹ, לְעוֹרֵר כֹּחַ תֹּקֶף נְקֻדַּת נַפְשׁוֹ, לַעֲמֹד בַּנִּסָּיוֹן לְהִתְקַשֵּׁר בְּלִמּוּד הַתּוֹרָה וְקִיּוּם הַמִּצְוֹת. וְזֶהוּ "מַה טּוֹבוּ אֹהָלֶיךָ יַעֲקֹב", שֶׁהֵם הַבָּתֵּי כְּנֵסִיּוֹת וּבָתֵּי מִדְרָשִׁים, דְּעַל יְדֵי הַשְּׁקִידָה בְּאוֹתִיּוֹת הַתּוֹרָה בִּשְׁעוּרֵי עֶרֶב וָבֹקֶר בָּרַבִּים דַּוְקָא, וּ"מִשְׁכְּנֹתֶיךָ יִשְׂרָאֵל", שֶׁהֵם הָאַהֲבַת רֵעִים וְקִנְיָן הַמִּדּוֹת טוֹבוֹת הַבָּא מִלִּמּוּד פְּנִימִיּוּת הַתּוֹרָה, הִנֵּה עַל יְדֵי זֶה "נָתַתָּה לִירֵאֶיךָ נֵס לְהִתְנוֹסֵס", לַעֲמֹד חָזָק לְהִתְגַּבֵּר עַל כָּל הַנִּסְיוֹנוֹת.

בעלי עסקים ממשיכים את היו"ד בעקב, יעקב, אבל זה רק אהל ארעי. אבל יושבי אהל – דירת קבע, משכנותיך ישראל. בזמן הגלות – העבודה במסירות נפש, ולכן אהליך יעקב הוא שוה למשכנותיך ישראל.

ה) **וְהִנֵּה** יוּבָן מַה שֶּׁמְּחַלֵּק אָהֳלֵי יַעֲקֹב וּמִשְׁכְּנוֹת יִשְׂרָאֵל לִשְׁנֵי עִנְיָנִים מְיֻחָדִים, דְּהִנֵּה[37] אֹהֶל הוּא דִּירַת עֲרַאי וּמִשְׁכָּן הוּא דִּירַת קֶבַע, וּבְיַעֲקֹב אָמַר אֹהֶל, וּבְיִשְׂרָאֵל אָמַר מִשְׁכָּן, דְּהִנֵּה יֵשׁ ב' אָפְנֵי עֲבוֹדָה, עֲבוֹדַת הַבַּעֲלֵי עֲסָקִים וַעֲבוֹדַת יִשְׁבֵי אֹהֶל, כִּי הַבַּעֲלֵי עֲסָקִים נִקְרָאִים "יַעֲקֹב" שֶׁהוּא יוּ"ד עָקֵב[38], וּכְשֵׁם שֶׁהֶעָקֵב הוּא סוֹף הַגּוּף, כָּךְ הֵם לִכְאוֹרָה מַדְרֵגוֹת הַתַּחְתּוֹנוֹת שֶׁבְּקוֹמַת יִשְׂרָאֵל, לְפִי שֶׁטְּרוּדִים תָּמִיד בְּפַרְנָסָתָם וַעֲבוֹדָתָם בִּיגִיעָה עֲצוּמָה בִּיגִיעַת נֶפֶשׁ וִיגִיעַת בָּשָׂר, אֲבָל בֶּאֱמֶת הִנֵּה בָּהֶם וְעַל יָדָם דַּוְקָא הוּא קִיּוּם כָּל קוֹמַת יִשְׂרָאֵל, וְזֶהוּ יוּ"ד עָקֵב, שֶׁמַּמְשִׁיכִים הַיּוּ"ד שֶׁהוּא נְקֻדַּת הַיַּהֲדוּת גַּם בְּהֶעָקֵב, וְהֵינוּ דְּגַם בְּהָעִנְיָנִים הַפְּשׁוּטִים דְּמִסְחָר וְקִנְיָן מַמְשִׁיכִים מִדּוֹת טוֹבוֹת וּגְמִילוּת חֲסָדִים וּנְתִינַת צְדָקָה וְאַהֲבַת רֵעִים, וְכַאֲשֶׁר הֵם קוֹבְעִים עִתִּים לַתּוֹרָה, הִנֵּה מִזֶּה נַעֲשֶׂה נַחַת רוּחַ גָּדוֹל לְמַעְלָה מַעְלָה עַד אֵין סוֹף בָּרוּךְ הוּא, וְכַיָּדוּעַ וּמְפֻרְסָם מִפִּי סְפָרִים וּמִפִּי סוֹפְרִים בְּמַעֲלַת הַלִּמּוּד בָּרַבִּים וְגֹדֶל הַזְּכוּת שֶׁל אֲמִירַת תְּהִלִּים וְלִמּוּד הֲלָכָה וְאַגָּדָה, וּמִכָּל מָקוֹם נִקְרָא זֶה "דִּירַת עֲרַאי", אֲבָל יִשְׁבֵי אֹהֶל וְהֵם הַתַּלְמִידֵי חֲכָמִים שֶׁעוֹסְקִים תָּמִיד בַּתּוֹרָה בִּקְבִיעוּת, נִקְרֵאת תּוֹרָתָם "דִּירַת קֶבַע". וְזֶהוּ דִּכְתִיב[39] "וַיָּקֶם עֵדוּת בְּיַעֲקֹב וְתוֹרָה שָׂם בְּיִשְׂרָאֵל", שֶׁהַתּוֹרָה עַצְמָהּ שֶׁהִיא חָכְמָה עִלָּאָה[ז] הַנִּקְרֵאת הֵיכָלָא עִלָּאָה דְּקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא[40], שֶׁאוֹר אֵין סוֹף בָּרוּךְ הוּא מִתְגַּלֶּה שָׁם בִּתְמִידוּת, הוּא מִתְגַּלֶּה בִּבְחִינַת יִשְׂרָאֵל, אֲבָל עֵדוּת אֵינוֹ אֶלָּא רַק הֶאָרָה מִבְּחִינַת חָכְמָה עִלָּאָה הוּא נִמְשָׁךְ בְּיַעֲקֹב, וְלָכֵן נִקְרֵאת "דִּירַת עֲרַאי". וְזֶהוּ "מַה טּוֹבוּ אֹהָלֶיךָ יַעֲקֹב", דְּאָהֳלֵי יַעֲקֹב הֵם טוֹבִים, וּכְמַאֲמַר[41] "אֵין טוֹב אֶלָּא תּוֹרָה", אֲבָל מִכָּל מָקוֹם הוּא רַק דִּירַת עֲרַאי בִּלְבָד, אֲבָל הַהִתְעַסְּקוּת תָּמִיד בַּתּוֹרָה שֶׁהֵם מִשְׁכְּנוֹת יִשְׂרָאֵל הוּא נַעֲלֶה יוֹתֵר שֶׁהוּא דִּירַת קֶבַע, וְלָזֹאת מְחַלְּקָם בְּב' מַדְרֵגוֹת וְעִנְיָנִים חֲלוּקִים זֶה מִזֶּה. אָמְנָם כָּל זֶה הוּא בְּהָעֲבוֹדָה דְּסִדֶּר וְהַדְרָגָה, דְּאָז יֵשׁ חִלּוּקֵי מַדְרֵגוֹת עֶלְיוֹן וְתַחְתּוֹן, אֲבָל כַּאֲשֶׁר הָעֲבוֹדָה בִּזְמַן הַגָּלוּת הוּא בְּהַבְּרוּר נִיצוֹצוֹת דְּנִסְיוֹנוֹת וּבִמְסִירוּת נֶפֶשׁ, אָז הִנֵּה אָהֳלֵי יַעֲקֹב הֵם כְּמוֹ מִשְׁכְּנוֹת יִשְׂרָאֵל. וְזֶהוּ "מַה טּוֹבוּ אֹהָלֶיךָ יַעֲקֹב", דְּעַל יְדֵי הָעֲבוֹדָה בִּבְחִינַת "מָה" וּבִטּוּל הַיֵּשׁ שֶׁלּוֹ, וּמְעוֹרֵר נְקֻדַּת הַיַּהֲדוּת וְעוֹמֵד בַּנִּסָּיוֹן, הִנֵּה אָז טּוֹבוּ

35) עבודה זרה ג, א. וראה מאמר דיבור המתחיל אין הקב"ה בא בטרוניא תרמ"ח (ספר המאמרים תרמ"ח עמוד קפו ואילך). דיבור המתחיל הנ"ל תרפ"ה (ספר המאמרים תרפ"ה עמוד רנז ואילך). [נדפס לעיל עמ' 169 ואילך] וראה ספר המאמרים תרפ"ט עמוד 120 ואילך.

36) ראה במדבר רבה פרשה יב, ג.

37) בכל הבא לקמן - ראה לקוטי תורה בלק מאמר דיבור המתחיל מה טובו פרק ה (עד, סוף עמוד ד ואילך). וראה גם אור תורה להרב המגיד מט, ב. אור התורה בלק עמוד א'לו ואילך.

38) ראה פרדס שער כג (שער ערכי הכינויים) בערכו. עץ חיים שער ג (שער סדר אצילות למהרח"ו) פרק ב. תורה אור ריש פרשת ויצא. ובכמה מקומות.

39) תהלים עח, ה.

40) זוהר חלק ב ר, א. נתבאר בהמשך מים רבים תרל"ו פרק קפו ואילך.

41) אבות פרק ו, ג.

ה. בעלילה (בתביעה מעל הכוחות). ו. עליונה. ז. היכל עליון של הקדוש־ברוך־הוא.

אֹהָלֶיךָ יַעֲקֹב כְּמוֹ מִשְׁכְּנוֹת יִשְׂרָאֵל. וְהִנֵּה בִּלְעָם חָפַץ לְקַלֵּל אֶת יִשְׂרָאֵל, וּכְתִיב[42] "וַיַּהֲפֹךְ ה' אֱלֹקֶיךָ לְךָ אֶת הַקְּלָלָה לִבְרָכָה", שֶׁיִּהְיוּ בָּתֵּי כְּנֵסִיּוֹת וּבָתֵּי מִדְרָשִׁים, וְהַשְּׂרָאַת הַשְּׁכִינָה בְּיִשְׂרָאֵל, וְהֵינוּ דְּהַהַנְהָגָה עִם יִשְׂרָאֵל הוּא לְמַעְלָה מִן הַטֶּבַע, וְזֶהוּ "הָרָיָ' נִסִּי", דְּעַל יְדֵי בֵּרוּר נִיצוֹצֵי הַנִּסְיוֹנוֹת, הִנֵּה הָרָיָ' הוּא נֵס שֶׁלָּנוּ, שֶׁיִּתְגַּלֶּה הָאֱמֶת וְהַכֹּל יַכִּירוּ דְּהַטֶּבַע עַצְמוֹ הוּא אֱלֹקוּת[43].

י"ב וי"ג תמוז תרפ"ט.

42) תצא כג, ו.

43) ראה גם מאמר דיבור המתחיל שובה ישראל שבהערה 31.

קונטרס טבע ולמעלה מן הטבע - משיחת חול המועד פסח תרצ"ג.

ספר השיחות – ה'תש"ב־תש"ג בלה"ק

א. (כשישבו לאכול סעודת יום טוב, היה דוחק במצות שלימות עבור כל המסובים והתחילו לחפש ולדקדק שיהיו המצות שלימות דוקא, ואמר על זה כ"ק אדמו"ר:)

האמת היא, שעיקר השלימות היא בשבורות דוקא, וד"ל.

ב. בגמרא ובמדרש[1] מובא סיפור מרבי עקיבא, שפעם לא רצה לעלות לקרוא בתורה בציבור, כי לא סידר את הפרשה מקודם פעמיים, שלש פעמים. לכאורה קשה, הרי כתוב[2] איה סופר איזה שוקל, שרז"ל אומרים על כך[3] שהיו סופרים כל האותיות שבתורה. ובכן, אם הם היו כל כך בקיאים בתורה, מדוע, איפוא, לא רצה ר' עקיבא לקרוא בתורה ברבים? אלא התירוץ הוא מפני שזה לאו אדעתי'. אך עדיין לא מוחוור, אם הם היו בקיאים כל כך, מדוע אכן זה לאו אדעתי'?

הרי, כשצריכים לקרוא או לומר דבר ברבים, צריכים להיות מוכנים לכך, שלא יטעו, ובמיוחד בדבר הנוגע למספר של דורות או למספר של שנים.

אני אומר זאת לגבי מה שאתמול בלילה בסעודה לא מסרו בדיוק באיזו שנה ראה רבנו הזקן את הרוזינאי. באמת זה אירע שנה לפני הסתלקות הרב מברדיצ'וב, בשנת תרס"ח־ס"ט. בהתאם לכך נולד הרוזינאי בשנת תקנ"ב־נ"ג.

ג. הבעל שם טוב קרא לסעודת אחרון של פסח "סעודת משיח". כשם שישנם שמות לסעודות שבת ויום־טוב, עתיקא קדישא, זעיר אנפין וכו', כך קראו אצל הבעל שם טוב לסעודת יום אחרון של פסח "סעודת משיח".

באותה סעודה היה המנהג, שהדלת היתה פתוחה לכל, וכל מי שנכח בביתו של הבעל שם טוב טעם מסעודת אחרון של פסח.

יש על כך סיפור ארוך. בכלל היו בימי הבעל שם טוב גם מנגדים, כידוע הפתגם, סביב הים - יבש. וכעין הקדמה לסיפור הנה היה מנהג אצל הבעל שם טוב, שלכבוד פסח היו קונים כלים חדשים וביניהם גם הרבה כוסות שהיו טובלים אותם. את הכוסות היו קוראים בשמות של תורה, רביעית־כוס וכדומה. הבעל שם טוב היה מתבונן בכלים והיה אומר, כלי זה להעמיד על השולחן, וכלי זה לא להעמיד על השולחן, ולא אמר טעמים על כך.

פעם אחת אירע שב"סעודת משיח" אחרון של פסח הורה הבעל שם טוב להוריד כוס מהשולחן, מפני שלא טבלו אותה. לסעודת אחרון של פסח הרי היו מגיעים כסדר אנשים חדשים וכל אחד טעם משהו, נכנס אחד וביקש: תנו גם לי לטעום משהו, והמסובים ענו לו שאין כוס. בראותו את הכוס שהניחו בצד, אמר אותו אורח: הרי עומדת כאן כוס ריקה. ענו לו המסובים, שכוס זו לא נטבלה. נענה האורח ואמר: אין הדבר משנה. משששמע הבעל שם טוב דברי האורח, אמר: הוא גילה זאת על עצמו. אותו יהודי נעשה לאחר מכן בעל־תשובה גמור. כעבור זמן נודע שילדיו מלפני אירוע זה נולדו שלא בטהרה.

בסיפור זה ישנה אריכות, אלא כאן סיפרתי בקיצור.

"סעודת משיח" היא באחרון של פסח, שכן באחרון של פסח מאיר גילוי הארת משיח צדקנו.

ד. בימי רבנו הזקן היתה פעם שנה רעה ר"ל.

- במשנה[4] ישנה מחלוקת, מתי נקרא דבר, מאן־

1) תנחומא פ' יתרו עה"פ וידבר אלקים. ראה גם שמות רבה ר"פ תשא.

2) ישעיה לג, יח.

3) חגיגה טו, ב. קידושין ל, א.

4) תענית פ"ג מ"ד.

דאמר אחד אומר כשמתים שלשה אנשים ביום אחד - זה נקרא דבר, כל־שכן כעת שאלפים מתים[5]. זהו מאמר המוסגר.

אמר אז רבנו הזקן, שראשי התיבות של שם ברכת הנותן ליעף כח הוא אותו ר"ת של הודו לה' כי, והפירוש הוא, כדי שיהיה טוב לעולם, שיומשך טוב לעולם הגשמי הרי זה על ידי חסדו, חסדו העצמי, ורבנו הזקן אמר אז חסידות על הפסוק[6] הודו לה' כי טוב.

היום גם כן צריך להימשך הנותן ליעף כח, החסד העצמי, שנוכל לעבור ושיתמעטו חבלי משיח, ואשר בקרוב נזכה לגאולה השלימה על ידי משיח צדקנו במהרה בימינו אמן.

ה. הפוגרומים ברוסיה בשנת תרס"ו היו תשובת המלכות הרשעה על המרידה של שנת תרס"ה. באסיפת הרבנים שנערכה בוילנה בשנת תרס"ה, ממנה דרשה הממשלה שהרבנים יחליטו שהרבנים והמלמדים יהיו מלומדים בלימודי חול עד למדה מסויימת, ואמר אז הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק: יהיה מה שיהיה, אך זה לא יהיה.

באותה אסיפה היה היושב־ראש הרה"ג ר' טעבעלע קצנלנבויגן, כן היה שם הרה"ג ר' דוד מקארלין. באמצע האסיפה שאלו את הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק, אם הוא רוצה לומר משהו, וענה: עדיין לא. שאלו גם את ר' חיים מבריסק אם הוא רוצה לומר משהו, והוא גם כן ענה שעדיין לא. הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק ביקש אז את ר' חיים מבריסק, שהרבנים הקשישים יכתבו בסמיכות לרבנים שהם נותנים, שהנסמך הוא ירא שמים באמת. ר' חיים מבריסק כתב אז מכתב אל הרה"ג ר' חיים עוזר גרודזנסקי, לדקדק בנתינת סמיכות לרבנים צעירים בנוגע ליראת שמים.

לפני נעילת האסיפה ביקשו שוב את הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק לומר משהו, אך הוא מיאן. שאלו אז שוב את ר' חיים מבריסק אם הוא רוצה לומר משהו והוא גם כן מיאן. - ר' חיים מבריסק לא היה מסודר בזה. למרות שבעצם היה מסודר בעניניו, אך בענין שמירת סדר האסיפה לא היה שם לב לכך, ואם רצה היה מדבר בכל זמן. -

כשראה הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק שגם ר' חיים אינו רוצה לדבר, אמר: כיוון שהרב מבריסק אינו רוצה לדבר - אדבר אני.

והוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק החל לומר[7]:

"לא ברצוננו יצאנו מארץ ישראל ולא ברצוננו נשוב לארצנו הקדושה. אבינו מלכנו הגלה אותנו משם והוא יחזיר אותנו לשם. אך צריכים לומר לעין כל, שרק הגופים שלנו הם בגלות, אבל לא הנשמות והנפשות".

דבריו החמורים של הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק עשו רושם חזק. באסיפה נכחו שני נציגים מהמלוכה. האחד היה משומד והשני פרופסור ללשונות המזרח באקדמיה והבין שפת האידיש, והם רשמו כל מה שהוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק אמר. לאחר מכן אסרו את הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק... ובעיקר סבלו היהודים החרדים.

מאוחר יותר בשנת עת"ר רצתה המלוכה הרוסית לחדש את הגזירה האמורה, ורצתה לוותר שלא יצטרכו להזדקק ל"רבנים מטעם", אלא שהרבנים בעצמם יהיו מלומדים. כל הרבנים כמעט ורצו להסכים לכך באמרם מתוך יאוש: מה לעשות. אמר אז הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק: זה לא יהיה. למרות שבין ה"רבנים מטעם" ישנם כאלה שיודעים ללמוד, וביניהם גם כמה יראים, סבר הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק שבענין של השתדלות כשצריכים לדבר למלכות או בענין של רישום - זה שייך לרב מטעם, אבל בשאלה של "שולחן ערוך" צריכים ללכת אל הרב, ישנו אמנם "שולחן ערוך", אך צריך להיות "שולחן ערוך" חי, וזהו הרב.

המיניסטר לאותם ענינים היה אז סטאליפין. הוא היה רשע גדול, וכשהגיעה אליו משלחת של רבנים, לא רצה, מצד רשעותו, להסתכל בפניהם. אף על פי כן לפי ערך רשעותו לא הרע כל כך ליהודים. בחרו אז בועד של שבעה רבנים, והוא ביקש משר הפלך, שאת הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק ואת הרה"ג ר' חיים מבריסק לא יבחרו באותו ועד. אך שר הפלך ענה לו שזה לא יכול להיות, ושניהם נבחרו בועד השבעה. נוסף על ועד מצומצם זה של שבעה, היה גם ועד רחב יותר של הרבה רבנים.

בועד השבעה היו אבירי לב וגדולי דעה, שכאשר היו זקוקים לכך היו עומדים על דעותיהם בכל תוקף. למרות שבעצם היו שבורי לב בשעת נטילת ידים לסעודה כמו הצדיק הגדול ביותר ביום כיפור למנחה, אך כשהיו זקוקים לכך היו עומדים בתוקף גדול.

---

5) משך זמן אחרי שיחה זו, נודע שאז אירע המרד בגיטו ורשה.

6) תהלים קלו, א.

7) ראה גם קונטרס יד בתחילתו. התמים ח"א ע"ד.

הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק אמר אז: למרות שהמן לא קיים יותר, אבל מחשבת המן עדיין נשארה, ימ"ש. לאחר מכן איימו נציגי השלטון, שאם הרבנים לא יוותרו, הם כבר הכינו מאה ושניים פוגרומים בערי ישראל. ועל כך ענה הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק: מכך אין אנו מפחדים כלל, כיוון שאין על כך הגזירה העליונה ח"ו.

– כעת כן ישנה הגזירה העליונה, מאמר המוסגר.

–

אז סידרו ועדות בהרבה ערי ישראל, לשמור ולהשתדל במקומות הנכונים ולהודיע במקומות הנחוצים על המצב. את הוועדות כינו ועדות "מכבי אש", כדי שלא יפול חשד עליהם מצד הממשלה.

ו. בהפטרת היום ישנה התבטאות מכאיבה. לאחר שהוא מונה אשור, מצרים, פתרוס ומדינות אחרות, כתוב גם איי הים. כל הצרות של בני ישראל עד עתה היו במדינות היבשה, כמו האינקוויזציה הספרדית ובאירופה בכלל, אבל לא באיי הים. כעת זה כבר עומד להגיע לאיי הים. באירופה כבר נשפך הרבה דם יהודי, אין בה פינה אחת שלא נשפך בה הרבה דם יהודי, וכעת זה כבר עומד להגיע לאיי הים.

המצב מר מאד, זה אמנם הזמן של ישועה קרובה לבוא, אך בינתיים – קשה מאד לדבר, אלא שמוכרחים לומר את האמת – הנה לעת עתה ר"ל צרה קרובה לבוא, והדבר תלוי בנו, לעשות מ"צרה" – "צהר", ושיתחיל להיות אור.

צריכים לחמם את הרחוב הקר ולהאיר את החושך. להעיר בן אדם הישן בלילה בבנין שפרצה בו שריפה, אין זה גמילות חסד, כי־אם חוב, שהרי כך מוטבע בטבע בני אדם להעיר באמצע הלילה אדם הישן בבית שנפלה בו שריפה.

כעת משתוללת שריפה ר"ל, בוערת אש וצריכים להעיר את הנרדמים. יש לצאת לרחוב וללכת מבית לבית לעורר על נתינת הילדים בחדרים, בתלמודי תורה כשרים – בהם מלמדים את הילדים יהדות, עשיית ברכה, – ובישיבות, אינני מתכוון ל"תומכי תמימים" דוקא, אלא לישיבות בכלל. בזמן בית המקדש היתה העבודה בבית המקדש, ומשחרב בית המקדש העבודה היא בבתי כנסיות ובבתי מדרשות, וכעת העבודה ביחוד היא לצאת לרחוב ולעורר על חיזוק היהדות בכלל ובפרט במה שנוגע בנפש ממש.

ז. ישנה התבטאות ב"שולחן ערוך" רבנו הזקן[8]: ירא שמים וכל החיל אשר נגע ה' בלבו. לכאורה הרי זה כפל לשון, אלא הענין הוא, יש ירא שמים ויש איש חיל. יכולים להיות ירא שמים, אדם שלומד, מתפלל, אך לא לעשות שום דבר ברחוב. איש חיל משמעו, שעוסק גם ברחוב, וזאת מפני שיראת ה' נוגעת בפנימיות לבבו. חיל בגימטריא מ"ח, כלומר, שהוא עוסק במ"ח הצירופים האחרונים של שם אלקים, באדמת בני ח"ם[9].

קיים "מחנה ישראל". אנשי הפקר לא צריכים כאן. צריכים לעשות, לצאת לרחוב ולבקש יהודים: עשו תשובה, ריחמו על עצמכם. המצב קשה ומר מאד, הטבה לא נראית.

בעבר היה בתחילה הפרט ולאחר מכן הכלל, ואילו כעת, נוגע בתחילה הכלל ולאחר מכן הפרט. לא יודעים כלל עד כמה נוגעת כעת תפלה יהודית, אמן יהא שמי' רבא, מיליוני מלאכים מחכים לתפלה יהודית, לאמן יהא שמי' רבא – להביא לרבש"ע.

סעודת יום אחרון של פסח

8) או"ח פ"א ס"ב. ועי' סידור הערה קודם תיקון חצות.

9) נתבאר בהוספות לתורה אור.

אגרות קודש

[ג' תמוז תרצ"ה]

ר"א שי' קאראסיק

במענה על מכתבו על אודות שאלתו בענין פרנסתו, בודאי טוב הי' הדבר כי יעזור לו השי"ת פרנסה באהלה של תורה, וישתדל בזה, ובלי ספק דכאשר יתן עצמו על זה הי' מסוגל בעזה"י. אמנם עיקר השאלה הוא אם תנאי המקום מתאימים לזה, ואת זה יוכלו לדעת היושבים על אתר. בכל אופן צריך לחפש אחר פרנסה בכל מה דאפשר, והשי"ת יזמין לו פרנסתו בריוח ובמנוחה בגו"ר.

בשם [כ"ק אדמו"ר שליט"א]

פרשת שלח

יג א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: ב שְׁלַח־לְךָ
אֲנָשִׁים וְיָתֻרוּ אֶת־אֶרֶץ כְּנַעַן אֲשֶׁר־אֲנִי נֹתֵן
לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ אֶחָד אִישׁ אֶחָד לְמַטֵּה
אֲבֹתָיו תִּשְׁלָחוּ כֹּל נָשִׂיא בָהֶם: ג וַיִּשְׁלַח אֹתָם
מֹשֶׁה מִמִּדְבַּר פָּארָן עַל־פִּי יְהוָה כֻּלָּם אֲנָשִׁים
רָאשֵׁי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל הֵמָּה: (לוי) ד וְאֵלֶּה שְׁמוֹתָם
לְמַטֵּה רְאוּבֵן שַׁמּוּעַ בֶּן־זַכּוּר: ה לְמַטֵּה שִׁמְעוֹן
שָׁפָט בֶּן־חוֹרִי: ו לְמַטֵּה יְהוּדָה כָּלֵב בֶּן־יְפֻנֶּה:
ז לְמַטֵּה יִשָּׂשכָר יִגְאָל בֶּן־יוֹסֵף: ח לְמַטֵּה אֶפְרַיִם
הוֹשֵׁעַ בִּן־נוּן: ט לְמַטֵּה בִנְיָמִן פַּלְטִי בֶּן־רָפוּא:
י לְמַטֵּה זְבוּלֻן גַּדִּיאֵל בֶּן־סוֹדִי: יא לְמַטֵּה יוֹסֵף
לְמַטֵּה מְנַשֶּׁה גַּדִּי בֶּן־סוּסִי: יב לְמַטֵּה דָן עַמִּיאֵל
בֶּן־גְּמַלִּי: יג לְמַטֵּה אָשֵׁר סְתוּר בֶּן־מִיכָאֵל:
יד לְמַטֵּה נַפְתָּלִי נַחְבִּי בֶּן־וָפְסִי: טו לְמַטֵּה גָד
גְּאוּאֵל בֶּן־מָכִי: טז אֵלֶּה שְׁמוֹת הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־
שָׁלַח מֹשֶׁה לָתוּר אֶת־הָאָרֶץ וַיִּקְרָא מֹשֶׁה
לְהוֹשֵׁעַ בִּן־נוּן יְהוֹשֻׁעַ: (ישראל) יז וַיִּשְׁלַח אֹתָם מֹשֶׁה
לָתוּר אֶת־אֶרֶץ כְּנָעַן וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם עֲלוּ זֶה בַּנֶּגֶב
וַעֲלִיתֶם אֶת־הָהָר: יח וּרְאִיתֶם אֶת־הָאָרֶץ מַה־
הִוא וְאֶת־הָעָם הַיֹּשֵׁב עָלֶיהָ הֲחָזָק הוּא הֲרָפֶה
הַמְעַט הוּא אִם־רָב: יט וּמָה הָאָרֶץ אֲשֶׁר־הוּא
יֹשֵׁב בָּהּ הֲטוֹבָה הִוא אִם־רָעָה וּמָה הֶעָרִים
אֲשֶׁר־הוּא יוֹשֵׁב בָּהֵנָּה הַבְּמַחֲנִים אִם בְּמִבְצָרִים:
כ וּמָה הָאָרֶץ הַשְּׁמֵנָה הִוא אִם־רָזָה הֲיֵשׁ־בָּהּ עֵץ
אִם־אַיִן וְהִתְחַזַּקְתֶּם וּלְקַחְתֶּם מִפְּרִי הָאָרֶץ
וְהַיָּמִים יְמֵי בִכּוּרֵי עֲנָבִים:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (שיחת מוצש"ק ש"פ שלח תשל"ח)

וְהִתְחַזַּקְתֶּם וּלְקַחְתֶּם מִפְּרִי הָאָרֶץ (יג, כ)

הַמַּשְׁמָעוּת שֶׁל לְקִיחַת הַפֵּרוֹת הִיא – הֲפִיכַת פֵּרוֹתֶיהָ שֶׁל אֶרֶץ כְּנַעַן, שֶׁמַּעֲשֶׂיהָ מְשֻׁחָתִים וּמְקֻלְקָלִים מִכָּל הָאֻמּוֹת, לַפֵּרוֹת הַשַּׁיָּכִים לָעַם הַיְּהוּדִי. בְּכָךְ שֶׁנִּשֵּׂאי יִשְׂרָאֵל יִתְחַזְּקוּ וְיִקְּחוּ מִפְּרִי הָאָרֶץ - יֵשׁ, אֲפוֹא, מִשּׁוּם 'פְּתִיחַת הַצִּנּוֹר' לְכִבּוּשׁ הָאָרֶץ עַל יְדֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַהֲפִיכָתָהּ לְאֶרֶץ קְדוֹשָׁה וּטְהוֹרָה.

שני כא וַיַּעֲלוּ וַיָּתֻרוּ אֶת־הָאָרֶץ מִמִּדְבַּר־צִן עַד־
רְחֹב לְבֹא חֲמָת: כב וַיַּעֲלוּ בַּנֶּגֶב וַיָּבֹא עַד־חֶבְרוֹן
וְשָׁם אֲחִימַן שֵׁשַׁי וְתַלְמַי יְלִידֵי הָעֲנָק וְחֶבְרוֹן
שֶׁבַע שָׁנִים נִבְנְתָה לִפְנֵי צֹעַן מִצְרָיִם: כג וַיָּבֹאוּ
עַד־נַחַל אֶשְׁכֹּל וַיִּכְרְתוּ מִשָּׁם זְמוֹרָה וְאֶשְׁכֹּול
עֲנָבִים אֶחָד וַיִּשָּׂאֻהוּ בַמּוֹט בִּשְׁנָיִם וּמִן־הָרִמֹּנִים
וּמִן־הַתְּאֵנִים: כד לַמָּקוֹם הַהוּא קָרָא נַחַל אֶשְׁכֹּול
עַל אֹדוֹת הָאֶשְׁכֹּול אֲשֶׁר־כָּרְתוּ מִשָּׁם בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל: כה וַיָּשֻׁבוּ מִתּוּר הָאָרֶץ מִקֵּץ אַרְבָּעִים
יוֹם: כו וַיֵּלְכוּ וַיָּבֹאוּ אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־
כָּל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶל־מִדְבַּר פָּארָן קָדֵשָׁה
וַיָּשִׁיבוּ אֹתָם דָּבָר וְאֶת־כָּל־הָעֵדָה וַיַּרְאוּם אֶת־
פְּרִי הָאָרֶץ: כז וַיְסַפְּרוּ־לוֹ וַיֹּאמְרוּ בָּאנוּ אֶל־הָאָרֶץ
אֲשֶׁר שְׁלַחְתָּנוּ וְגַם זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ הִוא וְזֶה־
פִּרְיָהּ: כח אֶפֶס כִּי־עַז הָעָם הַיֹּשֵׁב בָּאָרֶץ וְהֶעָרִים
בְּצֻרוֹת גְּדֹלֹת מְאֹד וְגַם־יְלִדֵי הָעֲנָק רָאִינוּ שָׁם:
כט עֲמָלֵק יוֹשֵׁב בְּאֶרֶץ הַנֶּגֶב וְהַחִתִּי וְהַיְבוּסִי
וְהָאֱמֹרִי יוֹשֵׁב בָּהָר וְהַכְּנַעֲנִי יוֹשֵׁב עַל־הַיָּם וְעַל
יַד הַיַּרְדֵּן: ל וַיַּהַס כָּלֵב אֶת־הָעָם אֶל־מֹשֶׁה
וַיֹּאמֶר עָלֹה נַעֲלֶה וְיָרַשְׁנוּ אֹתָהּ כִּי־יָכוֹל נוּכַל
לָהּ: לא וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־עָלוּ עִמּוֹ אָמְרוּ לֹא נוּכַל
לַעֲלוֹת אֶל־הָעָם כִּי־חָזָק הוּא מִמֶּנּוּ: לב וַיֹּצִיאוּ
דִבַּת הָאָרֶץ אֲשֶׁר תָּרוּ אֹתָהּ אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
לֵאמֹר הָאָרֶץ אֲשֶׁר עָבַרְנוּ בָהּ לָתוּר אֹתָהּ אֶרֶץ
אֹכֶלֶת יֹשְׁבֶיהָ הִוא וְכָל־הָעָם אֲשֶׁר־רָאִינוּ
בְתוֹכָהּ אַנְשֵׁי מִדּוֹת: לג וְשָׁם רָאִינוּ אֶת־הַנְּפִילִים
בְּנֵי עֲנָק מִן־הַנְּפִלִים וַנְּהִי בְעֵינֵינוּ כַּחֲגָבִים וְכֵן
הָיִינוּ בְּעֵינֵיהֶם: **יד** א וַתִּשָּׂא כָּל־הָעֵדָה וַיִּתְּנוּ
אֶת־קוֹלָם וַיִּבְכּוּ הָעָם בַּלַּיְלָה הַהוּא: ב וַיִּלֹּנוּ
עַל־מֹשֶׁה וְעַל־אַהֲרֹן כֹּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמְרוּ
אֲלֵהֶם כָּל־הָעֵדָה לוּ־מַתְנוּ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם אוֹ
בַּמִּדְבָּר הַזֶּה לוּ־מַתְנוּ: ג וְלָמָה יְהוָה מֵבִיא אֹתָנוּ

אֶל־הָאָרֶץ הַזֹּאת לִנְפֹּל בַּחֶרֶב נָשִׁינוּ וְטַפֵּנוּ יִהְיוּ
לָבֵז הֲלוֹא טוֹב לָנוּ שׁוּב מִצְרָיְמָה: ד וַיֹּאמְרוּ אִישׁ
אֶל־אָחִיו נִתְּנָה רֹאשׁ וְנָשׁוּבָה מִצְרָיְמָה: ה וַיִּפֹּל
מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עַל־פְּנֵיהֶם לִפְנֵי כָּל־קְהַל עֲדַת בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל: ו וִיהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן וְכָלֵב בֶּן־יְפֻנֶּה מִן־
הַתָּרִים אֶת־הָאָרֶץ קָרְעוּ בִּגְדֵיהֶם: ז וַיֹּאמְרוּ אֶל־
כָּל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר הָאָרֶץ אֲשֶׁר עָבַרְנוּ
בָהּ לָתוּר אֹתָהּ טוֹבָה הָאָרֶץ מְאֹד מְאֹד:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (תורת מנחם א עמ' 103)

וַיַּהַס כָּלֵב אֶת הָעָם אֶל מֹשֶׁה (יג, ל)

יֵשׁ לִשְׁאֹל, הֲרֵי הַמְרַגְּלִים הֵשִׁיבוּ עַל שְׁאֵלוֹתָיו שֶׁל מֹשֶׁה, וּמָה רָאָה כָּלֵב שֶׁהִשְׁתִּיקָם. וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּהִנֵּה מֹשֶׁה דָּרַשׁ מֵהֶם לַחְקֹר אוֹדוֹת הַמִּלְחָמָה וְהַכִּבּוּשׁ ("הֶחָזָק הוּא"), וְאַחַר־כָּךְ אוֹדוֹת הָרֶוַח וְהַשֶּׁכָר ("הַשְּׁמָנָה הִיא"), אַךְ הַמְרַגְּלִים שִׁנּוּ אֶת הַסֵּדֶר וְהִקְדִּימוּ אֶת הַשָּׁכָר ("זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ"). וּמִכָּיוָן שֶׁשָּׂמוּ אֶת הַדָּגֶשׁ עַל הַשָּׁכָר, עֲבוֹדָה עַל־מְנָת לְקַבֵּל פְּרָס - עָמַד כָּלֵב וְהִשְׁתִּיקָם.

שלישי ח אִם־חָפֵץ בָּנוּ יְהוָה וְהֵבִיא אֹתָנוּ אֶל־
הָאָרֶץ הַזֹּאת וּנְתָנָהּ לָנוּ אֶרֶץ אֲשֶׁר־הִוא זָבַת
חָלָב וּדְבָשׁ: ט אַךְ בַּיהוָה אַל־תִּמְרֹדוּ וְאַתֶּם
אַל־תִּירְאוּ אֶת־עַם הָאָרֶץ כִּי לַחְמֵנוּ הֵם סָר
צִלָּם מֵעֲלֵיהֶם וַיהוָה אִתָּנוּ אַל־תִּירָאֻם:
י וַיֹּאמְרוּ כָּל־הָעֵדָה לִרְגֹּם אֹתָם בָּאֲבָנִים וּכְבוֹד
יְהוָה נִרְאָה בְּאֹהֶל מוֹעֵד אֶל־כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: פ
יא וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה עַד־אָנָה יְנַאֲצֵנִי הָעָם
הַזֶּה וְעַד־אָנָה לֹא־יַאֲמִינוּ בִי בְּכֹל הָאֹתוֹת אֲשֶׁר
עָשִׂיתִי בְּקִרְבּוֹ: יב אַכֶּנּוּ בַדֶּבֶר וְאוֹרִשֶׁנּוּ וְאֶעֱשֶׂה
אֹתְךָ לְגוֹי־גָּדוֹל וְעָצוּם מִמֶּנּוּ: יג וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה
אֶל־יְהוָה וְשָׁמְעוּ מִצְרַיִם כִּי־הֶעֱלִיתָ בְכֹחֲךָ
אֶת־הָעָם הַזֶּה מִקִּרְבּוֹ: יד וְאָמְרוּ אֶל־יוֹשֵׁב
הָאָרֶץ הַזֹּאת שָׁמְעוּ כִּי־אַתָּה יְהוָה בְּקֶרֶב הָעָם
הַזֶּה אֲשֶׁר־עַיִן בְּעַיִן נִרְאָה | אַתָּה יְהוָה וַעֲנָנְךָ
עֹמֵד עֲלֵהֶם וּבְעַמֻּד עָנָן אַתָּה הֹלֵךְ לִפְנֵיהֶם
יוֹמָם וּבְעַמּוּד אֵשׁ לָיְלָה: טו וְהֵמַתָּה אֶת־הָעָם
הַזֶּה כְּאִישׁ אֶחָד וְאָמְרוּ הַגּוֹיִם אֲשֶׁר־שָׁמְעוּ
אֶת־שִׁמְעֲךָ לֵאמֹר: טז מִבִּלְתִּי יְכֹלֶת יְהוָה לְהָבִיא
אֶת־הָעָם הַזֶּה אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־נִשְׁבַּע לָהֶם
וַיִּשְׁחָטֵם בַּמִּדְבָּר: יז וְעַתָּה יִגְדַּל־נָא כֹּחַ אֲדֹנָי
כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ לֵאמֹר: יח יְהוָה אֶרֶךְ אַפַּיִם וְרַב־
חֶסֶד נֹשֵׂא עָוֹן וָפָשַׁע וְנַקֵּה לֹא יְנַקֶּה פֹּקֵד עֲוֹן
אָבוֹת עַל־בָּנִים עַל־שִׁלֵּשִׁים וְעַל־רִבֵּעִים:
יט סְלַח־נָא לַעֲוֹן הָעָם הַזֶּה כְּגֹדֶל חַסְדֶּךָ וְכַאֲשֶׁר
נָשָׂאתָה לָעָם הַזֶּה מִמִּצְרַיִם וְעַד־הֵנָּה: כ וַיֹּאמֶר
יְהוָה סָלַחְתִּי כִּדְבָרֶךָ: כא וְאוּלָם חַי־אָנִי וְיִמָּלֵא
כְּבוֹד־יְהוָה אֶת־כָּל־הָאָרֶץ: כב כִּי כָל־הָאֲנָשִׁים
הָרֹאִים אֶת־כְּבֹדִי וְאֶת־אֹתֹתַי אֲשֶׁר־עָשִׂיתִי
בְּמִצְרַיִם וּבַמִּדְבָּר וַיְנַסּוּ אֹתִי זֶה עֶשֶׂר פְּעָמִים
וְלֹא שָׁמְעוּ בְּקוֹלִי: כג אִם־יִרְאוּ אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר
נִשְׁבַּעְתִּי לַאֲבֹתָם וְכָל־מְנַאֲצַי לֹא יִרְאוּהָ:
כד וְעַבְדִּי כָלֵב עֵקֶב הָיְתָה רוּחַ אַחֶרֶת עִמּוֹ
וַיְמַלֵּא אַחֲרָי וַהֲבִיאֹתִיו אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־בָּא
שָׁמָּה וְזַרְעוֹ יוֹרִשֶׁנָּה: כה וְהָעֲמָלֵקִי וְהַכְּנַעֲנִי יוֹשֵׁב
בָּעֵמֶק מָחָר פְּנוּ וּסְעוּ לָכֶם הַמִּדְבָּרָה דֶּרֶךְ
יַם־סוּף: פ

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ספר המאמרים מלוקט ג עמ' שצו)

וְעַתָּה יִגְדַּל נָא כֹּחַ אֲדֹנָי (יד, יז)

אָמְרוּ רַז"ל, שֶׁהַקָּבָּ"ה אָמַר לְמֹשֶׁה: הָיָה לְךָ לְעָזְרֵנִי, מִיָּד אָמַר לוֹ: וְעַתָּה יִגְדַּל גּוֹ'. וּמְבֹאָר בַּחֲסִידוּת, שֶׁעַל יְדֵי עֲבוֹדָה פּוֹעֲלִים הַגְדָּלָה בִּבְחִינַת 'כֹּחַ אדנ"י', הַיְינוּ שֶׁהֲעֲבוֹדָה הִיא 'צֹרֶךְ גָּבוֹהַּ'. דְּהִנֵּה כְּתִיב לְמַעֲשֶׂה יָדֶיךָ תִּכְסֹף, "תִּכְסֹף" מִלְּשׁוֹן תַּעֲנוּג, וְכִינָּן שֶׁתַּעֲנוּג תְּמִידִי אֵינוֹ תַּעֲנוּג, לָכֵן רַק עַל יְדֵי עֲבוֹדָה בְּכֹחַ עַצְמוֹ, שֶׁהוּא חִדּוּשׁ, נַעֲשֶׂה אֲמִתִּית הַתַּעֲנוּג לְמַעְלָה.

רביעי כו וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר:
כו עַד־מָתַי לָעֵדָה הָרָעָה הַזֹּאת אֲשֶׁר הֵמָּה
מַלִּינִים עָלַי אֶת־תְּלֻנּוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֵמָּה
מַלִּינִים עָלַי שָׁמָעְתִּי: כח אֱמֹר אֲלֵהֶם חַי־אָנִי
נְאֻם־יְהוָה אִם־לֹא כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתֶּם בְּאָזְנָי כֵּן

אֶעֱשֶׂה לָכֶם: כט בַּמִּדְבָּר הַזֶּה יִפְּלוּ פִגְרֵיכֶם
וְכָל־פְּקֻדֵיכֶם לְכָל־מִסְפַּרְכֶם מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה
וָמַעְלָה אֲשֶׁר הֵלִינֹתֶם עָלָי: ל אִם־אַתֶּם תָּבֹאוּ
אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָשָׂאתִי אֶת־יָדִי לְשַׁכֵּן אֶתְכֶם
בָּהּ כִּי אִם־כָּלֵב בֶּן־יְפֻנֶּה וִיהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן:
לא וְטַפְּכֶם אֲשֶׁר אֲמַרְתֶּם לָבֵז יִהְיֶה וְהֵבִיאתִי
אֹתָם וְיָדְעוּ אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר מְאַסְתֶּם בָּהּ:
לב וּפִגְרֵיכֶם אַתֶּם יִפְּלוּ בַּמִּדְבָּר הַזֶּה: לג וּבְנֵיכֶם
יִהְיוּ רֹעִים בַּמִּדְבָּר אַרְבָּעִים שָׁנָה וְנָשְׂאוּ אֶת־
זְנוּתֵיכֶם עַד־תֹּם פִּגְרֵיכֶם בַּמִּדְבָּר: לד בְּמִסְפַּר
הַיָּמִים אֲשֶׁר־תַּרְתֶּם אֶת־הָאָרֶץ אַרְבָּעִים יוֹם יוֹם
לַשָּׁנָה יוֹם לַשָּׁנָה תִּשְׂאוּ אֶת־עֲוֹנֹתֵיכֶם אַרְבָּעִים
שָׁנָה וִידַעְתֶּם אֶת־תְּנוּאָתִי: לה אֲנִי יְהוָה דִּבַּרְתִּי
אִם־לֹא | זֹאת אֶעֱשֶׂה לְכָל־הָעֵדָה הָרָעָה הַזֹּאת
הַנּוֹעָדִים עָלָי בַּמִּדְבָּר הַזֶּה יִתַּמּוּ וְשָׁם יָמֻתוּ:
לו וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־שָׁלַח מֹשֶׁה לָתוּר אֶת־הָאָרֶץ
וַיָּשֻׁבוּ כתיב וילונו קרי וַיַּלִּינוּ עָלָיו אֶת־כָּל־הָעֵדָה
לְהוֹצִיא דִבָּה עַל־הָאָרֶץ: לז וַיָּמֻתוּ הָאֲנָשִׁים
מוֹצִאֵי דִבַּת־הָאָרֶץ רָעָה בַּמַּגֵּפָה לִפְנֵי יְהוָה:
לח וִיהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן וְכָלֵב בֶּן־יְפֻנֶּה חָיוּ מִן־הָאֲנָשִׁים
הָהֵם הַהֹלְכִים לָתוּר אֶת־הָאָרֶץ: לט וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה
אֶת־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֶל־כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
וַיִּתְאַבְּלוּ הָעָם מְאֹד: מ וַיַּשְׁכִּמוּ בַבֹּקֶר וַיַּעֲלוּ
אֶל־רֹאשׁ־הָהָר לֵאמֹר הִנֵּנוּ וְעָלִינוּ אֶל־הַמָּקוֹם
אֲשֶׁר־אָמַר יְהוָה כִּי חָטָאנוּ: מא וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה
לָמָּה זֶּה אַתֶּם עֹבְרִים אֶת־פִּי יְהוָה וְהוּא לֹא
תִצְלָח: מב אַל־תַּעֲלוּ כִּי אֵין יְהוָה בְּקִרְבְּכֶם וְלֹא
תִנָּגְפוּ לִפְנֵי אֹיְבֵיכֶם: מג כִּי הָעֲמָלֵקִי וְהַכְּנַעֲנִי שָׁם
לִפְנֵיכֶם וּנְפַלְתֶּם בֶּחָרֶב כִּי־עַל־כֵּן שַׁבְתֶּם
מֵאַחֲרֵי יְהוָה וְלֹא־יִהְיֶה יְהוָה עִמָּכֶם: מד וַיִּעְפְּלוּ
לַעֲלוֹת אֶל־רֹאשׁ הָהָר וַאֲרוֹן בְּרִית־יְהוָה וּמֹשֶׁה
לֹא־מָשׁוּ מִקֶּרֶב הַמַּחֲנֶה: מה וַיֵּרֶד הָעֲמָלֵקִי
וְהַכְּנַעֲנִי הַיֹּשֵׁב בָּהָר הַהוּא וַיַּכּוּם וַיַּכְּתוּם עַד־
הַחָרְמָה: **פ טו** א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
לֵאמֹר: ב דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי
תָבֹאוּ אֶל־אֶרֶץ מוֹשְׁבֹתֵיכֶם אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן לָכֶם:
ג וַעֲשִׂיתֶם אִשֶּׁה לַיהוָה עֹלָה אוֹ־זֶבַח לְפַלֵּא־נֶדֶר
אוֹ בִנְדָבָה אוֹ בְּמֹעֲדֵיכֶם לַעֲשׂוֹת רֵיחַ נִיחֹחַ
לַיהוָה מִן־הַבָּקָר אוֹ מִן־הַצֹּאן: ד וְהִקְרִיב
הַמַּקְרִיב קָרְבָּנוֹ לַיהוָה מִנְחָה סֹלֶת עִשָּׂרוֹן בָּלוּל
בִּרְבִעִית הַהִין שָׁמֶן: ה וְיַיִן לַנֶּסֶךְ רְבִיעִית הַהִין
תַּעֲשֶׂה עַל־הָעֹלָה אוֹ לַזֶּבַח לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד: ו אוֹ
לָאַיִל תַּעֲשֶׂה מִנְחָה סֹלֶת שְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים בְּלוּלָה
בַשֶּׁמֶן שְׁלִשִׁית הַהִין: ז וְיַיִן לַנֶּסֶךְ שְׁלִשִׁית הַהִין
תַּקְרִיב רֵיחַ־נִיחֹחַ לַיהוָה:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות לג עמ' 85)

עַד מָתַי לָעֵדָה הָרָעָה הַזֹּאת (יד, כז)

רַז"ל לָמְדוּ מִכָּאן שֶׁעֲשָׂרָה מִיִּשְׂרָאֵל נִקְרָאִים 'עֵדָה'. וְקָשֶׁה, מַדּוּעַ נִלְמַד דִּין זֶה מִ'עֵדָה' רָעָה דַּוְקָא. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁבָּזֶה נִרְמָז שֶׁחֵטְא הַמְרַגְּלִים לֹא הָיָה חֵטְא בִּמּוּבָן הַפָּשׁוּט, אֶלָּא טָעוּת — הֵם חָשְׁבוּ שֶׁכְּדֵי לְהַגִּיעַ לִדְבֵקוּת בַּה' יֵשׁ לְהִתְבּוֹדֵד בַּמִּדְבָּר, וְלֹא לְהִכָּנֵס לָאָרֶץ וּלְהִתְעַסֵּק עִם גַּשְׁמִיּוּת הָעוֹלָם. אֶלָּא שֶׁמִּצַּד גֹּדֶל מַעֲלָתָם וְדַרְגָּתָם בַּעֲבוֹדַת ה', הֲרֵי זֶה חֵטְא גָּדוֹל וְחָמוּר.

חמישי ח וְכִי־תַעֲשֶׂה בֶן־בָּקָר עֹלָה אוֹ־זֶבַח לְפַלֵּא־
נֶדֶר אוֹ־שְׁלָמִים לַיהוָה: ט וְהִקְרִיב עַל־בֶּן־הַבָּקָר
מִנְחָה סֹלֶת שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים בָּלוּל בַּשֶּׁמֶן חֲצִי
הַהִין: י וְיַיִן תַּקְרִיב לַנֶּסֶךְ חֲצִי הַהִין אִשֵּׁה רֵיחַ־
נִיחֹחַ לַיהוָה: יא כָּכָה יֵעָשֶׂה לַשּׁוֹר הָאֶחָד אוֹ
לָאַיִל הָאֶחָד אוֹ־לַשֶּׂה בַּכְּבָשִׂים אוֹ בָעִזִּים:
יב כַּמִּסְפָּר אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּ כָּכָה תַּעֲשׂוּ לָאֶחָד
כְּמִסְפָּרָם: יג כָּל־הָאֶזְרָח יַעֲשֶׂה־כָּכָה אֶת־אֵלֶּה
לְהַקְרִיב אִשֵּׁה רֵיחַ־נִיחֹחַ לַיהוָה: יד וְכִי־יָגוּר
אִתְּכֶם גֵּר אוֹ אֲשֶׁר־בְּתוֹכְכֶם לְדֹרֹתֵיכֶם וְעָשָׂה
אִשֵּׁה רֵיחַ־נִיחֹחַ לַיהוָה כַּאֲשֶׁר תַּעֲשׂוּ כֵּן יַעֲשֶׂה:
טו הַקָּהָל חֻקָּה אַחַת לָכֶם וְלַגֵּר הַגָּר חֻקַּת עוֹלָם

לְדֹרֹתֵיכֶם כָּכֶם כַּגֵּר יִהְיֶה לִפְנֵי יְהוָה: טו תּוֹרָה אַחַת וּמִשְׁפָּט אֶחָד יִהְיֶה לָכֶם וְלַגֵּר הַגָּר אִתְּכֶם: פ

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (שיחת ש"פ שלח תשמ"א)

וְכִי יָגוּר אִתְּכֶם גֵּר . . וְלַגֵּר הַגָּר אִתְּכֶם (טו, יד-טז) בְּכָל פָּסוּק יֵשׁ חִדּוּשׁ. וְכִי יָגוּר - בְּפָרָשַׁת נְסָכִים "בִּשֵּׂר לָהֶם שֶׁיִּכָּנְסוּ לָאָרֶץ", כִּי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הִצְטַעֲרוּ מִכָּךְ שֶׁנֶּאֱמַר לָהֶם לְאַחַר חֵטְא הַמְרַגְּלִים שֶׁלֹּא יִכָּנְסוּ לָאָרֶץ; וּמִכֵּיוָן שֶׁצַּעַר זֶה הָיָה גַּם לַגֵּרִים שֶׁהָיוּ בִּשְׁעַת חֵטְא זֶה, חָל הַצִּוּוּי גַּם עַל גֵּר. הַקָּהָל - לֹא רַק בִּנְסָכִים, אֶלָּא אַף בְּכָל הַמִּצְוֹת. חֻקַּת עוֹלָם — גַּם בְּמִצְוֹת שֶׁנִּצְטַוּוּ לְדוֹרוֹת. תּוֹרָה אַחַת — לֹא רַק בַּחֻקִּים, אֶלָּא גַּם בָּעֵדוּת וּבַמִּשְׁפָּטִים.

ששי יז וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: יח דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם בְּבֹאֲכֶם אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲנִי מֵבִיא אֶתְכֶם שָׁמָּה: יט וְהָיָה בַּאֲכָלְכֶם מִלֶּחֶם הָאָרֶץ תָּרִימוּ תְרוּמָה לַיהוָה: כ רֵאשִׁית עֲרִסֹתֵיכֶם חַלָּה תָּרִימוּ תְרוּמָה כִּתְרוּמַת גֹּרֶן כֵּן תָּרִימוּ אֹתָהּ: כא מֵרֵאשִׁית עֲרִסֹתֵיכֶם תִּתְּנוּ לַיהוָה תְּרוּמָה לְדֹרֹתֵיכֶם: ס כב וְכִי תִשְׁגּוּ וְלֹא תַעֲשׂוּ אֵת כָּל־הַמִּצְוֹת הָאֵלֶּה אֲשֶׁר־דִּבֶּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה: כג אֵת כָּל־אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֲלֵיכֶם בְּיַד־מֹשֶׁה מִן־הַיּוֹם אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה וָהָלְאָה לְדֹרֹתֵיכֶם: כד וְהָיָה אִם מֵעֵינֵי הָעֵדָה נֶעֱשְׂתָה לִשְׁגָגָה וְעָשׂוּ כָל־הָעֵדָה פַּר בֶּן־בָּקָר אֶחָד לְעֹלָה לְרֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה וּמִנְחָתוֹ וְנִסְכּוֹ כַּמִּשְׁפָּט וּשְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּת: כה וְכִפֶּר הַכֹּהֵן עַל־כָּל־עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְנִסְלַח לָהֶם כִּי־שְׁגָגָה הִוא וְהֵם הֵבִיאוּ אֶת־קָרְבָּנָם אִשֶּׁה לַיהוָה וְחַטָּאתָם לִפְנֵי יְהוָה עַל־שִׁגְגָתָם: כו וְנִסְלַח לְכָל־עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלַגֵּר הַגָּר בְּתוֹכָם כִּי לְכָל־הָעָם בִּשְׁגָגָה: ס

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות יח עמ' 183)

רֵאשִׁית עֲרִסֹתֵיכֶם חַלָּה תָּרִימוּ תְרוּמָה (טו, כ)

אִיתָא בַּמִּדְרָשׁ, שֶׁכָּל הַמְקַיֵּם מִצְוַת חַלָּה כְּאִלּוּ בִּטֵּל עֲבוֹדָה־זָרָה. וְיֵשׁ לְבָאֵר, דְּהִנֵּה הַחֵטְא שֶׁל עֲבוֹדָה־זָרָה הוּא גַּם הָאֱמוּנָה שֶׁכּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת אֵינָם רַק כְּגַרְזֶן בְּיַד הַחוֹצֵב בּוֹ, אֶלָּא הֵם בַּעֲלֵי שְׁלִיטָה וְהַשְׁפָּעָה עַצְמִית. וּמִצְוַת חַלָּה מְבַטֶּלֶת אֱמוּנָה זוֹ, שֶׁהֲרֵי הָאָדָם הַמְקַיֵּם אֶת הַמִּצְוָה מַצְהִיר בְּכָךְ שֶׁעִסָּה זוֹ, שֶׁקִּבֵּל בְּאֶמְצָעוּת כֹּחוֹת הַטֶּבַע, בָּאָה בְּעָצָם מֵהַקָּבָּ"ה.

שביעי כז וְאִם־נֶפֶשׁ אַחַת תֶּחֱטָא בִּשְׁגָגָה וְהִקְרִיבָה עֵז בַּת־שְׁנָתָהּ לְחַטָּאת: כח וְכִפֶּר הַכֹּהֵן עַל־הַנֶּפֶשׁ הַשֹּׁגֶגֶת בְּחֶטְאָהּ בִּשְׁגָגָה לִפְנֵי יְהוָה לְכַפֵּר עָלָיו וְנִסְלַח לוֹ: כט הָאֶזְרָח בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְלַגֵּר הַגָּר בְּתוֹכָם תּוֹרָה אַחַת יִהְיֶה לָכֶם לָעֹשֶׂה בִּשְׁגָגָה: ל וְהַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר־תַּעֲשֶׂה | בְּיָד רָמָה מִן־הָאֶזְרָח וּמִן־הַגֵּר אֶת־יְהוָה הוּא מְגַדֵּף וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִקֶּרֶב עַמָּהּ: לא כִּי דְבַר־יְהוָה בָּזָה וְאֶת־מִצְוָתוֹ הֵפֵר הִכָּרֵת | תִּכָּרֵת הַנֶּפֶשׁ הַהִוא עֲוֹנָהּ בָּהּ: פ לב וַיִּהְיוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר וַיִּמְצְאוּ אִישׁ מְקֹשֵׁשׁ עֵצִים בְּיוֹם הַשַּׁבָּת: לג וַיַּקְרִיבוּ אֹתוֹ הַמֹּצְאִים אֹתוֹ מְקֹשֵׁשׁ עֵצִים אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן וְאֶל כָּל־הָעֵדָה: לד וַיַּנִּיחוּ אֹתוֹ בַּמִּשְׁמָר כִּי לֹא פֹרַשׁ מַה־יֵּעָשֶׂה לוֹ: ס לה וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה מוֹת יוּמַת הָאִישׁ רָגוֹם אֹתוֹ בָאֲבָנִים כָּל־הָעֵדָה מִחוּץ לַמַּחֲנֶה: לו וַיֹּצִיאוּ אֹתוֹ כָּל־הָעֵדָה אֶל־מִחוּץ לַמַּחֲנֶה וַיִּרְגְּמוּ אֹתוֹ בָאֲבָנִים וַיָּמֹת כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: פ לז וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: לח דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל־כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם וְנָתְנוּ עַל־צִיצִת הַכָּנָף פְּתִיל תְּכֵלֶת: לט וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת וּרְאִיתֶם אֹתוֹ וּזְכַרְתֶּם אֶת־כָּל־מִצְוֹת יְהוָה וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם וְלֹא־תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר־אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם: מ לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת־כָּל־מִצְוֹתָי וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם: מא אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: פפפ

✦ ✦ ✦

חצי קדיש

יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא. אמן בְּעָלְמָא דִּי בְרָא כִרְעוּתֵהּ וְיַמְלִיךְ מַלְכוּתֵהּ, וְיַצְמַח פּוּרְקָנֵהּ וִיקָרֵב מְשִׁיחֵהּ. אמן בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל, בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא. יתברך: יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. יִתְבָּרֵךְ, וְיִשְׁתַּבַּח, וְיִתְפָּאַר, וְיִתְרוֹמָם, וְיִתְנַשֵּׂא, וְיִתְהַדָּר, וְיִתְעַלֶּה, וְיִתְהַלָּל, שְׁמֵהּ דְקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא. אמן לְעֵלָּא מִן כָּל בִּרְכָתָא וְשִׁירָתָא, תֻּשְׁבְּחָתָא וְנֶחֱמָתָא, דַּאֲמִירָן בְּעָלְמָא, וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן

✦ ✦ ✦

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (משיחות שבת פרשת שלח, תשי"ג)

בְּסִיּוּם פָּרָשַׁת צִיצִית, נֶאֱמַר: "אֲנִי ה' אֱלֹקֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם". עָלוּל אָדָם לַעֲשׂוֹת "חֶשְׁבּוֹן", שֶׁדֶּרֶךְ הַתּוֹרָה הִיא הִפּוּכָהּ שֶׁל דֶּרֶךְ הָעוֹלָם: הוּא נִדְרָשׁ לִשְׁמוֹר שַׁבָּת וְיוֹם־טוֹב, וְעוֹד לְהוֹסִיף עֲלֵיהֶם מֵחֹל עַל הַקֹּדֶשׁ, לַמְרוֹת שֶׁיֵּשׁ לוֹ מִתְחָרִים גּוֹיִים, וּלְהַבְדִּיל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁאֵינָם שׁוֹמְרֵי שַׁבָּת. הוּא נִדְרָשׁ מִיַּד בְּקוּמוֹ מִשְּׁנָתוֹ לְהִתְפַּלֵּל, וְאַחַר־כָּךְ לִלְמֹד, וְרַק לְאַחַר מִכֵּן - לְהִתְפַּנּוֹת לְמִסְחָרוֹ. וּבְהָיוֹתוֹ שָׁקוּעַ כְּבָר בָּעֵסֶק, הוּא נִדְרָשׁ, בְּעֶצֶם הַיּוֹם, בְּעִצּוּמוֹ שֶׁל מִסְחָר, לְהִתְפַּלֵּל מִנְחָה - שֶׁזֶּהוּ חֲרִי גֹּדֶל הַחֲבִיבוּת שֶׁל תְּפִלַּת מִנְחָה. בָּעֶרֶב, עָלָיו שׁוּב לְהִתְפַּלֵּל תְּפִלַּת עַרְבִית וְלִקְרֹא קְרִיאַת שְׁמַע שֶׁעַל הַמִּטָּה. כֵּן הוּא נִדְרָשׁ לִזְהִירוּת בִּגְנֵבָה, גְּזֵלָה, אוֹנָאָה וְהַשָּׂגַת גְּבוּל - וּלְהֵפֶךְ מִדַּרְכֵי הַמִּסְחָר, צָפָה הֲרֵי הַשְּׁאֵלָה: אֵיךְ יָכוֹל הוּא לְהִתְנַהֵג עַל־פִּי תּוֹרָה, בְּשָׁעָה שֶׁהִיא הִפּוּכָהּ שֶׁל דֶּרֶךְ הָעוֹלָם?

לָכֵן נֶאֱמַר בְּסִיּוּם פָּרָשַׁת צִיצִית - שֶׁהֲרֵי תֹּכֶן הַצִּיצִית הוּא, כָּאָמוּר, לִמְעָלָה מִטַּעַם וָדַעַת, כַּנַּ"ל: בְּשָׁעָה שֶׁאֵין אָדָם מִתְחַשֵּׁב בְּשׁוּם מִדִּידוֹת וְהַגְּבָלוֹת שֶׁל טַעַם וָדַעַת, וּמְקַיֵּם מִצְוֹת לְמַעְלָה מִטַּעַם וָדַעַת, מִתְנַהֵג עִמּוֹ גַּם הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לְמַעְלָה מֵהַגְבָּלַת הַטֶּבַע.

מפטיר לו וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: לח דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל־כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם וְנָתְנוּ עַל־צִיצִת הַכָּנָף פְּתִיל תְּכֵלֶת: לט וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת וּרְאִיתֶם אֹתוֹ וּזְכַרְתֶּם אֶת־כָּל־מִצְוֹת יְהוָה וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם וְלֹא־תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר־אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם: מ לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת־כָּל־מִצְוֹתָי וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם: מא אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: פפפ

קי"ט פסוקים, פל"ט סימן.

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֵץ־חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ, וְתֹמְכֶיהָ מְאֻשָּׁר. דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי־נֹעַם, וְכָל־נְתִיבֹתֶיהָ שָׁלוֹם. אֹרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ, בִּשְׂמֹאלָהּ עֹשֶׁר וְכָבוֹד. יְיָ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ, יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בִּנְבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בֶּאֱמֶת בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבִנְבִיאֵי הָאֱמֶת וָצֶדֶק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים ליזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

עטרת מרים

א וַיִּשְׁלַח יְהוֹשָׁעַ בִּן־נוּן מִן־הַשִּׁטִּים שְׁנַיִם אֲנָשִׁים מְרַגְּלִים חֶרֶשׁ (ת"י) בְּרִז, בַּסֵּתֶר שְׁלָחָם כִּי לֹא רָצָה שֶׁיֵּדְעוּ כָּל יִשְׂרָאֵל כְּדֵי שֶׁלֹּא יִפְחֲדוּ בְּשָׁלְחוֹ מְרַגְּלִים לֵאמֹר וְכֹה אָמַר לְכוּ רְאוּ אֶת־הָאָרֶץ וְאֶת־יְרִיחוֹ וַיֵּלְכוּ וַיָּבֹאוּ בֵּית־אִשָּׁה זוֹנָה מוֹכֶרֶת מָזוֹן וּשְׁמָהּ רָחָב וַיִּשְׁכְּבוּ־שָׁמָּה לַיְלָה אֶחָד: ב וַיֵּאָמַר לְמֶלֶךְ יְרִיחוֹ לֵאמֹר הִנֵּה הֲנָה לָעִיר הוּאת הַלַּיְלָה מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַחְפֹּר לְרַגֵּל אֶת־הָאָרֶץ: ג וַיִּשְׁלַח מֶלֶךְ יְרִיחוֹ אֶל־רָחָב לֵאמֹר הוֹצִיאִי הָאֲנָשִׁים הַבָּאִים אֵלַיִךְ אֲשֶׁר־בָּאוּ לְבֵיתֵךְ כִּי לַחְפֹּר אֶת־כָּל־הָאָרֶץ בָּאוּ: ד וַתִּקַּח הָאִשָּׁה אֶת־שְׁנֵי הָאֲנָשִׁים וַתִּצְפְּנֵהוּ כָּל אֶחָד בְּמָקוֹם מְיוּחָד וַתֹּאמֶר כֵּן בָּאוּ אֵלַי הָאֲנָשִׁים וְלֹא יָדַעְתִּי מֵאַיִן הֵמָּה: ה וַיְהִי הַשַּׁעַר עוֹמֵד לִסְגּוֹר בַּחֹשֶׁךְ וְהָאֲנָשִׁים יָצָאוּ לֹא יָדַעְתִּי אָנָה הָלְכוּ הָאֲנָשִׁים רִדְפוּ מַהֵר אַחֲרֵיהֶם כִּי תַשִּׂיגוּם: ו וְהִיא הֶעֱלָתַם הַגָּגָה וַתִּטְמְנֵם בְּמִקְוֹם יוֹתֵר נִסְתָּר בְּפִשְׁתֵּי הָעֵץ בְּפִשְׁתִּים שֶׁהֵם עֲדַיִן בְּתוֹךְ קָנִים הָעֲרֻכוֹת הַמְסוּדְּרִים לָהּ עַל־הַגָּג: ז וְהָאֲנָשִׁים רָדְפוּ אַחֲרֵיהֶם דֶּרֶךְ הַיַּרְדֵּן עָל עַד הַמַּעְבָּרוֹת מְקוֹם מַעֲבַר הַיַּרְדֵּן, שֶׁהָיוּ סְבוּרִים שֶׁחָזְרוּ לְעַרְבוֹת מוֹאָב וְהַשַּׁעַר סָגְרוּ הַשֹּׁעֲרִים אַחֲרֵי כַּאֲשֶׁר יָצְאוּ הָרֹדְפִים אַחֲרֵיהֶם שֶׁאִם עֲדַיִן לֹא יָצְאוּ מִן הָעִיר לֹא יוּכְלוּ לָצֵאת מִשָּׁם: ח וְהֵמָּה הַמְּרַגְּלִים טֶרֶם יִשְׁכָּבוּן יִשְׁכָּבוּן

הפטרה לפרשת שלח לקריאה בציבור

ולשנים מקרא ואחד תרגום ביהושע פרק ב

ב א וַיִּשְׁלַח יְהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן מִן־הַשִּׁטִּים שְׁנַיִם אֲנָשִׁים מְרַגְּלִים חֶרֶשׁ לֵאמֹר לְכוּ רְאוּ אֶת־הָאָרֶץ וְאֶת־יְרִיחוֹ וַיֵּלְכוּ וַיָּבֹאוּ בֵּית־אִשָּׁה זוֹנָה וּשְׁמָהּ רָחָב וַיִּשְׁכְּבוּ־שָׁמָּה: ב וַיֵּאָמַר לְמֶלֶךְ יְרִיחוֹ לֵאמֹר הִנֵּה אֲנָשִׁים בָּאוּ הֵנָּה הַלַּיְלָה מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַחְפֹּר אֶת־הָאָרֶץ: ג וַיִּשְׁלַח מֶלֶךְ יְרִיחוֹ אֶל־רָחָב לֵאמֹר הוֹצִיאִי הָאֲנָשִׁים הַבָּאִים אֵלַיִךְ אֲשֶׁר־בָּאוּ לְבֵיתֵךְ כִּי לַחְפֹּר אֶת־

שי למורא

א) מְרַגְּלִים, לְרְאוֹת מֵאֵיזֶה מָקוֹם יִכְבְּשׁוּהָ בְּקַלּוּת. **חֶרֶשׁ**, בִּשְׁתִיקָה, שֶׁאִישׁ לֹא יֵדַע בַּדָּבָר, רַק הֵם לְבַדָּם. **וְאֶת יְרִיחוֹ**, שֶׁהָיְתָה קָשָׁה לְכִבּוּשׁ כְּנֶגֶד כָּל הָאָרֶץ. **אִשָּׁה זוֹנָה**, מוֹכֶרֶת מִינֵי מָזוֹן. **ב)** **לַחְפֹּר**, לְרַגֵּל וּלְחַפֵּשׂ אֶת הַסְּתָרִים שֶׁבָּהּ. **ד)** **וַתִּצְפְּנֵהוּ**, אֶת כָּל אֶחָד בְּמָקוֹם מְיֻחָד. וּבְמִדְרַשׁ תַּנְחוּמָא אָמְרוּ, שֶׁהַמְּרַגְּלִים הָיוּ פִּינְחָס וְכָלֵב, וּפִינְחָס עָמַד לִפְנֵיהֶם וְלֹא רָאוּהוּ, לְפִי שֶׁהָיָה כְּמַלְאָךְ. **וְרַק** אֶת כָּלֵב הָיָה צָרִיךְ לְהַצְפִּין. **ו)** **וַתִּטְמְנֵם**, כִּסְּתָה אוֹתָם בְּהַטְמָנָה לְגַמְרֵי. **בְּפִשְׁתֵּי הָעֵץ**, בִּקְנֵי פִּשְׁתָּן שֶׁהֵם עֲדַיִן כְּמוֹ עֵצִים. **ז)** **עַל הַמַּעְבָּרוֹת**, כְּמוֹ עַד הַמַּעְבָּרוֹת שֶׁהוּא מְקוֹם מַעַבְרֵי הַמַּיִם

כָּל־הָאָרֶץ בָּאוּ: ד וַתִּקַּח הָאִשָּׁה אֶת־שְׁנֵי הָאֲנָשִׁים וַתִּצְפְּנֵהוּ וַתֹּאמֶר כֵּן בָּאוּ אֵלַי הָאֲנָשִׁים וְלֹא יָדַעְתִּי מֵאַיִן הֵמָּה: ה וַיְהִי הַשַּׁעַר לִסְגּוֹר בַּחֹשֶׁךְ וְהָאֲנָשִׁים יָצְאוּ לֹא יָדַעְתִּי אָנָה הָלְכוּ הָאֲנָשִׁים רִדְפוּ מַהֵר אַחֲרֵיהֶם כִּי תַשִּׂיגוּם: ו וְהִיא הֶעֱלָתַם הַגָּגָה וַתִּטְמְנֵם בְּפִשְׁתֵּי הָעֵץ הָעֲרֻכוֹת לָהּ עַל־הַגָּג: ז וְהָאֲנָשִׁים רָדְפוּ אַחֲרֵיהֶם דֶּרֶךְ הַיַּרְדֵּן עַל הַמַּעְבָּרוֹת וְהַשַּׁעַר סָגְרוּ אַחֲרֵי כַּאֲשֶׁר יָצְאוּ הָרֹדְפִים אַחֲרֵיהֶם: ח וְהֵמָּה טֶרֶם יִשְׁכָּבוּן וְהִיא עָלְתָה

עטרת מרים

וְהָיָא עָלְתָה עֲלֵיהֶם אֶצְלָם עַל־הַגָּג: ט וַתֹּאמֶר אֶל־הָאֲנָשִׁים יָדַעְתִּי כִּי־נָתַן יְהוָה לָכֶם אֶת־הָאָרֶץ וּמֵאַיִן יָדְעָה זֹאת? מִכּוּן, וְכִי־נָפְלָה אֵימַתְכֶם עָלֵינוּ מִפְּנֵי גְּדוּלַּתְכֶם, וְעוֹד וְכִי נָמֹגוּ כָּל־יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ מִפְּנֵיכֶם מִפְּנֵי יִרְאַת הָרָע שֶׁנִּגְיַע לָהֶם מִכֶּם: י כִּי שָׁמַעְנוּ אֵת אֲשֶׁר־הוֹבִישׁ יבש יְהוָה אֶת־מֵי יַם־סוּף מִפְּנֵיכֶם בְּצֵאתְכֶם מִמִּצְרָיִם וַאֲשֶׁר עֲשִׂיתֶם לִשְׁנֵי מַלְכֵי הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן לְסִיחֹן וּלְעוֹג אֲשֶׁר הֶחֱרַמְתֶּם הִשְׁמַדְתֶּם אוֹתָם: יא וַנִּשְׁמַע וַיִּמַּס לְבָבֵנוּ וְלֹא־קָמָה עוֹד רוּחַ בְּאִישׁ מִפְּנֵיכֶם לְהִלָּחֵם כִּי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם הוּא אֱלֹהִים בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל וְעַל־הָאָרֶץ מִתָּחַת וּמִי יִלָּחֵם וְיִנְצַח אֶת הָאֱלֹהִים הָאַדִּירִים הָאֵלֶּה: יב וְעַתָּה הִשָּׁבְעוּ־נָא לִי בַּיהוָה כִּי־עָשִׂיתִי עִמָּכֶם חָסֶד כִּי עַדִּין לֹא עֲשִׂיתֶם לִי טוֹבָה מְאוּמָה, לָכֵן וַעֲשִׂיתֶם גַּם־אַתֶּם עִם־בֵּית אָבִי חֶסֶד וּנְתַתֶּם לִי אוֹת אֱמֶת סִימָן אֲמִתִּי, לְמַעַן יֵדְעוּ כָּל יִשְׂרָאֵל לְבַל יִשְׁלְחוּ בְּנוּ יָד: יג וְהַחֲיִתֶם אֶת־אָבִי וְאֶת־אִמִּי וְאֶת־אַחַי וְאֶת־אַחְיוֹתַי וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר לָהֶם וְהִצַּלְתֶּם אֶת־נַפְשֹׁתֵינוּ מִמָּוֶת: יד וַיֹּאמְרוּ לָהּ הָאֲנָשִׁים נַפְשֵׁנוּ תַּחְתֵּיכֶם לָמוּת כְּדֵי לְהַצִּיל אֶתְכֶם אִם לֹא תַגִּידוּ אֶת־דְּבָרֵנוּ זֶה אֶת הָאוֹת שֶׁנִּתְּנָה לָךְ, שֶׁלֹּא יַעֲשׂוּ אֲחֵרִים עִם בַּיִת בְּחוֹמָה לְהִנָּצֵל וְהָיָה בְּתֵת יְהוָה לָנוּ אֶת־הָאָרֶץ וְעָשִׂינוּ עִמָּךְ חֶסֶד שֶׁנִּתֵּן לָכֶם מַתָּנוֹת רַבּוֹת וְכָבוֹד וֶאֱמֶת בְּמַה שֶׁנִּחַיָּה אֶתְכֶם: טו וַתּוֹרִדֵם בַּחֶבֶל בְּעַד הַחַלּוֹן כִּי שַׁעֲרֵי הָעִיר סָגְרוּ כִּי בֵיתָהּ בְּקִיר הַחוֹמָה פְּנֵי הַחַלּוֹן אֶל מִחוּץ לַחוֹמָה וּבַחוֹמָה הִיא יוֹשֶׁבֶת: טז וַתֹּאמֶר לָהֶם הָהָרָה לֵּכוּ פֶּן־יִפְגְּעוּ בָכֶם הָרֹדְפִים כְּשֶׁתֵּלְכוּ עַתָּה לְדַרְכְּכֶם וְנַחְבֹּתֶם שָׁמָּה תִּסְתְּרוּ בְּמִקּוֹם מַחֲבוֹא שְׁלֹשֶׁת יָמִים עַד שׁוּב הָרֹדְפִים וְאַחַר תֵּלְכוּ לְדַרְכְּכֶם: יז וַיֹּאמְרוּ אֵלֶיהָ הָאֲנָשִׁים נִהְיֶה נְקִיִּם אֲנַחְנוּ מִשְּׁבֻעָתֵךְ הַזֶּה אֲשֶׁר הִשְׁבַּעְתָּנוּ: יח הִנֵּה אֲנַחְנוּ בָּאִים בָּאָרֶץ אֶת־תִּקְוַת חוּט הַשָּׁנִי הַזֶּה תִּקְשְׁרִי בַּחַלּוֹן אֲשֶׁר הוֹרַדְתֵּנוּ בּוֹ וְאֶת־אָבִיךְ וְאֶת־אִמֵּךְ וְאֶת־אַחַיִךְ וְאֵת כָּל־בֵּית אָבִיךְ תַּאַסְפִּי אֵלַיִךְ הַבָּיְתָה: יט וְהָיָה כֹּל אֲשֶׁר־יֵצֵא מִדַּלְתֵי בֵיתֵךְ הַחוּצָה דָּמוֹ בְּרֹאשׁוֹ וַאֲנַחְנוּ נְקִיִּם וְכֹל אֲשֶׁר יִהְיֶה אִתָּךְ בַּבַּיִת דָּמוֹ בְּרֹאשֵׁנוּ אִם יָד תִּגַּע בּוֹ: כ וְאִם תַּגִּידִי אֶת־דְּבָרֵנוּ זֶה וְהָיִינוּ נְקִיִּם מִשְּׁבֻעָתֵךְ אֲשֶׁר הִשְׁבַּעְתָּנוּ: כא וַתֹּאמֶר כְּדִבְרֵיכֶם כֵּן הוּא וַתְּשַׁלְּחֵם וַיֵּלְכוּ וַתִּקְשֹׁר אֶת תִּקְוַת הַשָּׁנִי בַּחַלּוֹן: כב וַיֵּלְכוּ וַיָּבֹאוּ הָהָרָה וַיֵּשְׁבוּ שָׁם שְׁלֹשֶׁת יָמִים עַד שָׁב הָרֹדְפִים וַיְבַקְּשׁוּ הָרֹדְפִים בְּכָל־הַדֶּרֶךְ וְלֹא מָצָאוּ: כג וַיָּשֻׁבוּ שְׁנֵי הָאֲנָשִׁים מֵעָלָיו וַיֵּרְדוּ מֵהָהָר וַיַּעַבְרוּ וַיָּבֹאוּ אֶל יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נוּן וַיְסַפְּרוּ לוֹ אֵת כָּל אֲשֶׁר מְצָאוּם: כד וַיֹּאמְרוּ אֶל יְהוֹשֻׁעַ כִּי נָתוֹן נָתַן יְהוָה בְּיָדֵנוּ אֶת כָּל הָאָרֶץ וְגַם כִּי נָמֹגוּ כָל יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ מִלְּפָנֵינוּ:

שי למורא

עֲלֵיהֶם עַל־הַגָּג: ט וַתֹּאמֶר אֶל־הָאֲנָשִׁים יָדַעְתִּי כִּי־נָתַן יְהוָה לָכֶם אֶת־הָאָרֶץ וְכִי־נָפְלָה אֵימַתְכֶם עָלֵינוּ וְכִי נָמֹגוּ כָּל־יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ מִפְּנֵיכֶם: י כִּי שָׁמַעְנוּ אֵת אֲשֶׁר־הוֹבִישׁ יְהוָה אֶת־מֵי יַם־סוּף מִפְּנֵיכֶם בְּצֵאתְכֶם מִמִּצְרָיִם וַאֲשֶׁר עֲשִׂיתֶם לִשְׁנֵי מַלְכֵי הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן לְסִיחֹן וּלְעוֹג אֲשֶׁר הֶחֱרַמְתֶּם הִשְׁמַדְתֶּם אוֹתָם: יא וַנִּשְׁמַע וַיִּמַּס לְבָבֵנוּ וְלֹא־קָמָה עוֹד רוּחַ בְּאִישׁ מִפְּנֵיכֶם כִּי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם הוּא אֱלֹהִים בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל וְעַל־הָאָרֶץ מִתָּחַת: יב וְעַתָּה הִשָּׁבְעוּ־נָא לִי בַּיהוָה כִּי־עָשִׂיתִי עִמָּכֶם חָסֶד וַעֲשִׂיתֶם גַּם־אַתֶּם עִם־בֵּית אָבִי חֶסֶד וּנְתַתֶּם לִי אוֹת אֱמֶת: יג וְהַחֲיִתֶם אֶת־אָבִי וְאֶת־אִמִּי וְאֶת־אַחַי וְאֶת־אַחְיוֹתַי וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר לָהֶם וְהִצַּלְתֶּם אֶת־נַפְשֹׁתֵינוּ מִמָּוֶת: יד וַיֹּאמְרוּ לָהּ הָאֲנָשִׁים נַפְשֵׁנוּ תַּחְתֵּיכֶם לָמוּת כְּדֵי לְהַצִּיל אֶתְכֶם אִם לֹא תַגִּידוּ אֶת־דְּבָרֵנוּ זֶה וְהָיָה בְּתֵת יְהוָה לָנוּ אֶת־הָאָרֶץ וְעָשִׂינוּ עִמָּךְ חֶסֶד וֶאֱמֶת: טו וַתּוֹרִדֵם בַּחֶבֶל בְּעַד הַחַלּוֹן כִּי בֵיתָהּ בְּקִיר הַחוֹמָה וּבַחוֹמָה הִיא יוֹשֶׁבֶת: טז וַתֹּאמֶר לָהֶם הָהָרָה לֵּכוּ פֶּן־יִפְגְּעוּ בָכֶם הָרֹדְפִים וְנַחְבֹּתֶם שָׁמָּה שְׁלֹשֶׁת יָמִים עַד שׁוּב הָרֹדְפִים וְאַחַר תֵּלְכוּ לְדַרְכְּכֶם: יז וַיֹּאמְרוּ אֵלֶיהָ הָאֲנָשִׁים נִהְיֶה נְקִיִּם אֲנַחְנוּ מִשְּׁבֻעָתֵךְ הַזֶּה אֲשֶׁר הִשְׁבַּעְתָּנוּ: יח הִנֵּה אֲנַחְנוּ בָּאִים בָּאָרֶץ אֶת־תִּקְוַת חוּט הַשָּׁנִי הַזֶּה תִּקְשְׁרִי בַּחַלּוֹן אֲשֶׁר הוֹרַדְתֵּנוּ בּוֹ וְאֶת־אָבִיךְ וְאֶת־אִמֵּךְ וְאֶת־אַחַיִךְ וְאֵת כָּל־בֵּית אָבִיךְ תַּאַסְפִּי אֵלַיִךְ הַבָּיְתָה: יט וְהָיָה כֹּל אֲשֶׁר־יֵצֵא מִדַּלְתֵי בֵיתֵךְ הַחוּצָה דָּמוֹ בְּרֹאשׁוֹ וַאֲנַחְנוּ נְקִיִּם וְכֹל אֲשֶׁר יִהְיֶה

שֶׁל הַיַּרְדֵּן. ט) נָמֹגוּ, נָמַסוּ. י) הֶחֱרַמְתֶּם, הִשְׁמַדְתֶּם. יב) אוֹת אֱמֶת, סִימָן בָּרוּר שֶׁתַּכִּירוּהוּ. יז) נְקִיִּם אֲנַחְנוּ, הֲרֵי אָנוּ תּוֹלִים הַדָּבָר בְּךָ לַעֲשׂוֹת אֶת הָאוֹת הַזֶּה. יח) תִּקְוַת, לְשׁוֹן קַו וְחֶבֶל. הַשָּׁנִי, הַצָּבוּעַ בְּצֶבַע אָדֹם שֶׁנִּקְרָא

אִתָּךְ בַּבַּיִת דָּמוֹ בְּרֹאשֵׁנוּ אִם־יָדֵ תִּהְיֶה־
בּוֹ׃ כ וְאִם־תַּגִּידִי אֶת־דְּבָרֵנוּ זֶה וְהָיִינוּ
נְקִיִּם מִשְּׁבֻעָתֵךְ אֲשֶׁר הִשְׁבַּעְתָּנוּ׃ כא וַתֹּאמֶר כְּדִבְרֵיכֶם כֵּן־הוּא
וַתְּשַׁלְּחֵם וַיֵּלֵכוּ וַתִּקְשֹׁר אֶת־תִּקְוַת הַשָּׁנִי בַּחַלּוֹן׃ כב וַיֵּלְכוּ וַיָּבֹאוּ
הָהָרָה וַיֵּשְׁבוּ שָׁם שְׁלֹשֶׁת יָמִים עַד־שָׁבוּ הָרֹדְפִים וַיְבַקְשׁוּ
הָרֹדְפִים בְּכָל־הַדֶּרֶךְ וְלֹא מָצָאוּ׃ כג וַיָּשֻׁבוּ שְׁנֵי הָאֲנָשִׁים וַיֵּרְדוּ
מֵהָהָר וַיַּעַבְרוּ וַיָּבֹאוּ אֶל־יְהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן וַיְסַפְּרוּ־לוֹ אֵת כָּל־
הַמִּצְאוֹת אוֹתָם׃ כד וַיֹּאמְרוּ אֶל־יְהוֹשֻׁעַ כִּי־נָתַן יְהוָה בְּיָדֵנוּ
אֶת־כָּל־הָאָרֶץ וְגַם־נָמֹגוּ כָּל־יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ מִפָּנֵינוּ׃

עטרת מרים

שָׁמַר עַצְמוֹ וַאֲנַחְנוּ נְקִיִּם כִּי לֹא הָיָה אֶפְשָׁר לִשְׁמֹרוֹ מִן הַמִּיתָה וְכֹל אֲשֶׁר יִהְיֶה אִתָּךְ בַּבַּיִת דָּמוֹ בְּרֹאשֵׁנוּ אִם־יָדֵ תִּהְיֶה־בּוֹ׃ כ וְאִם־תַּגִּידִי אֶת־דְּבָרֵנוּ זֶה בְּאוֹפֶן שֶׁיְּמַלְּטוּ שְׁאָר יוֹשְׁבֵי הָעִיר בְּזֶה הַבַּיִת וְהָיִינוּ נְקִיִּם מִשְּׁבֻעָתֵךְ אֲשֶׁר הִשְׁבַּעְתָּנוּ׃ כא וַתֹּאמֶר כְּדִבְרֵיכֶם כֵּן־הוּא וַתְּשַׁלְּחֵם דֶּרֶךְ הָהָר וַיֵּלֵכוּ וַתִּקְשֹׁר אֶת־תִּקְוַת הַשָּׁנִי בַּחַלּוֹן׃ כב וַיֵּלְכוּ וַיָּבֹאוּ הָהָרָה וַיֵּשְׁבוּ שָׁם שְׁלֹשֶׁת יָמִים עַד־שָׁבוּ הָרֹדְפִים וַיְבַקְשׁוּ הָרֹדְפִים בְּכָל־הַדֶּרֶךְ וְלֹא מָצָאוּ׃ כג וַיָּשֻׁבוּ שְׁנֵי הָאֲנָשִׁים וַיֵּרְדוּ מֵהָהָר וַיַּעַבְרוּ וַיָּבֹאוּ אֶל־יְהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן וַיְסַפְּרוּ־לוֹ אֵת כָּל־הַמִּצְאוֹת אוֹתָם׃ כד וַיֹּאמְרוּ אֶל־יְהוֹשֻׁעַ תַּכְלִית הַדָּבָר הוּא כִּי־נָתַן יְהוָה בְּיָדֵנוּ אֶת־כָּל־הָאָרֶץ וְגַם־נָמֹגוּ כָּל־יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ מִפָּנֵינוּ׃

שי למורא

"שָׁנִי". כג) וַיַּעַבְרוּ, עָבְרוּ אֶת הַיַּרְדֵּן. כד) כִּי נָתַן ה' בְּיָדֵנוּ, מִזֶּה שֶׁרָאוּ שֶׁהִצִּילָם ה' בְּדֶרֶךְ נֵס.

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכָּל דְּבָרָיו אֱמֶת וָצֶדֶק: נֶאֱמָן, אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אָחוֹר לֹא יָשׁוּב רֵיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נֶפֶשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׂמֵּחַ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְשַׂמֵּחַ צִיּוֹן בְּבָנֶיהָ:

שַׂמְּחֵנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּאֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא עַבְדֶּךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ, בִּמְהֵרָה יָבוֹא וְיָגֵל לִבֵּנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קָדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שֶׁלֹּא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מָגֵן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שֶׁנָּתַתָּ לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לִקְדֻשָּׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת. עַל הַכֹּל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ

מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ, יִתְבָּרֵךְ שִׁמְךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

הַמּוֹלָד: יוֹם ג׳, שָׁעָה 3 בַּצָּהֳרַיִם, 38 דַּקּוֹת וְ־2 חֲלָקִים.

רֹאשׁ חֹדֶשׁ תַּמּוּז, בַּיּוֹם הָרְבִיעִי וּבַיּוֹם הַחֲמִישִׁי, הַבָּא עָלֵינוּ לְטוֹבָה.

קריאת התורה למנחת שבת־קודש

טז א וַיִּקַּח קֹרַח בֶּן־יִצְהָר בֶּן־קְהָת בֶּן־לֵוִי
וְדָתָן וַאֲבִירָם בְּנֵי אֱלִיאָב וְאוֹן בֶּן־פֶּלֶת בְּנֵי
רְאוּבֵן: ב וַיָּקֻמוּ לִפְנֵי מֹשֶׁה וַאֲנָשִׁים מִבְּנֵי־
יִשְׂרָאֵל חֲמִשִּׁים וּמָאתָיִם נְשִׂיאֵי עֵדָה קְרֻאֵי
מוֹעֵד אַנְשֵׁי־שֵׁם: ג וַיִּקָּהֲלוּ עַל־מֹשֶׁה וְעַל־אַהֲרֹן
וַיֹּאמְרוּ אֲלֵהֶם רַב־לָכֶם כִּי כָל־הָעֵדָה כֻּלָּם
קְדֹשִׁים וּבְתוֹכָם יְהוָה וּמַדּוּעַ תִּתְנַשְּׂאוּ עַל־קְהַל
יְהוָה: (לוי) ד וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה וַיִּפֹּל עַל־פָּנָיו: ה וַיְדַבֵּר
אֶל־קֹרַח וְאֶל־כָּל־עֲדָתוֹ לֵאמֹר בֹּקֶר וְיֹדַע יְהוָה
אֶת־אֲשֶׁר־לוֹ וְאֶת־הַקָּדוֹשׁ וְהִקְרִיב אֵלָיו וְאֶת
אֲשֶׁר יִבְחַר־בּוֹ יַקְרִיב אֵלָיו: ו זֹאת עֲשׂוּ קְחוּ־לָכֶם
מַחְתּוֹת קֹרַח וְכָל־עֲדָתוֹ: ז וּתְנוּ־בָהֵן | אֵשׁ וְשִׂימוּ
עֲלֵיהֶן | קְטֹרֶת לִפְנֵי יְהוָה מָחָר וְהָיָה הָאִישׁ
אֲשֶׁר־יִבְחַר יְהוָה הוּא הַקָּדוֹשׁ רַב־לָכֶם בְּנֵי לֵוִי:
(ישראל) ח וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־קֹרַח שִׁמְעוּ־נָא בְּנֵי לֵוִי:
ט הַמְעַט מִכֶּם כִּי־הִבְדִּיל אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֶתְכֶם
מֵעֲדַת יִשְׂרָאֵל לְהַקְרִיב אֶתְכֶם אֵלָיו לַעֲבֹד אֶת־
עֲבֹדַת מִשְׁכַּן יְהוָה וְלַעֲמֹד לִפְנֵי הָעֵדָה לְשָׁרְתָם:
י וַיַּקְרֵב אֹתְךָ וְאֶת־כָּל־אַחֶיךָ בְּנֵי־לֵוִי אִתָּךְ
וּבִקַּשְׁתֶּם גַּם־כְּהֻנָּה: יא לָכֵן אַתָּה וְכָל־עֲדָתְךָ
הַנֹּעָדִים עַל־יְהוָה וְאַהֲרֹן מַה־הוּא כִּי כתיב תלונו
קרי תַלִּינוּ עָלָיו: יב וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה לִקְרֹא לְדָתָן
וְלַאֲבִירָם בְּנֵי אֱלִיאָב וַיֹּאמְרוּ לֹא נַעֲלֶה: יג הַמְעַט
כִּי הֶעֱלִיתָנוּ מֵאֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ לַהֲמִיתֵנוּ
בַּמִּדְבָּר כִּי־תִשְׂתָּרֵר עָלֵינוּ גַּם־הִשְׂתָּרֵר:

המשך ביאור למס׳ ערכין ליום שישי עמ׳ א

הוסף על כך ארבע עשרה שנה שיש לשיטתך מהחורבן עד נבואת יחזקאל, כולל שנת החורבן ושנת היובל, **עֶשְׂרִים וְשִׁית הָוְיָין** – נמצא ששנת הנבואה היא שנת העשרים ושש לגלות יהויכין, וקשים אף לדבריך דברי יחזקאל ׳בעשרים וחמש שנה לגלותנו׳. **אֶלָּא מַאי אִית לָךְ לְמֵימַר** – אלא מה תאמר, שחשבון השנים של עשרים וחמש שנה לגלות יהויכין הוא **לְבַר מִשַּׁתָּא דִּגְלוּ בָּהּ** – חוץ לשנת הגלות עצמה, שאין שנת הגלות מן החשבון, **לְדִידִי נַמִּי לְבַר מִשַּׁתָּא דִּגְלוּ בָּהּ** – אף לדברי, שחמש עשרה שנה היו משנת החורבן עד נבואת יחזקאל מתיישב החשבון ששנת הנבואה נמנית כשנת עשרים וחמש לגלות [שהיתה אחת עשרה שנה קודם החורבן], ולפי שאין שנת הגלות מן החשבון.

מקשה הגמרא: **מִכָּל מָקוֹם, תְּשַׁסְרֵי לְרַבִּינָא קַשְׁיָא** – אף שמיושב לדברי רבינא חשבון השנים בדברי יחזקאל, בכל אופן, מה ששנינו שגלו בתשע עשרה לכיבוש יהויקים קשה לדבריו, שהרי גלות יהויכין היתה בשנת שבע לכיבוש יהויקים, ומאותה שנה עד שנת החורבן שהיתה בתשע עשרה לכיבוש, אף בלא שנת הגלות עצמה [ובלא שנת החורבן], אחת עשרה שנה, הוסף על כך חמש עשרה שנה, שלדברי רבינא היו מהחורבן עד נבואת יחזקאל, הרי עשרים ושש.

מתרצת הגמרא: **מִי סָבְרַת שָׁלֹשׁ גָּלִיּוֹת הֲווּ** – האם סבור אתה ששלש גלויות היו, בשבע לכיבוש יהויקים, בשמונה עשרה ובתשע עשרה. לא כך הוא אלא שתי גלויות היו, וכך פירוש השמועה, **גָּלוּ** בשנת **שֶׁבַע לְכִיבּוּשׁ יְהוֹיָקִים, שֶׁהִיא** שנת **שְׁמוֹנֶה** למלוכת **נְבוּכַדְנֶצַּר**, שמלך שנת אחת קודם שכיבש את יהויקים, **וּגָלוּ** בשנת **שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה לְכִיבּוּשׁ יְהוֹיָקִים, שֶׁהִיא** שנת **תְּשַׁע עֶשְׂרֵה** למלוכת **נְבוּכַדְנֶצַּר**. והיה חורבן הבית בשנת שמונה עשרה לכיבוש יהויקים שהיא עשר שנים מגלות יהויכין [בלא שנת הגלות עצמה], הוסף על כך חמש עשרה שנים שמהחורבן עד הנבואה, הרי עשרים וחמש שנה מגלות יהויכין עד נבואת יחזקאל. וכִּדְאָמַר מַר בְּשָׁנָה **רִאשׁוֹנָה** למלכותו, **כִּיבֵּשׁ** נבוכדנצר את העיר **נִינְוֵה**,

פרק ג משנה יז

רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה אוֹמֵר, אִם אֵין תּוֹרָה, אֵין דֶּרֶךְ אֶרֶץ. אִם אֵין דֶּרֶךְ אֶרֶץ, אֵין תּוֹרָה. אִם אֵין חָכְמָה, אֵין יִרְאָה. אִם אֵין יִרְאָה, אֵין חָכְמָה. אִם אֵין דַּעַת, אֵין בִּינָה. אִם אֵין בִּינָה, אֵין דַּעַת. אִם אֵין קֶמַח, אֵין תּוֹרָה. אִם אֵין תּוֹרָה, אֵין קֶמַח. הוּא הָיָה אוֹמֵר, כֹּל שֶׁחָכְמָתוֹ מְרֻבָּה מִמַּעֲשָׂיו, לְמָה הוּא דּוֹמֶה, לְאִילָן שֶׁעֲנָפָיו מְרֻבִּין וְשָׁרָשָׁיו מְעָטִין, וְהָרוּחַ בָּאָה וְעוֹקַרְתּוּ וְהוֹפְכָתוּ עַל פָּנָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: וְהָיָה כְּעַרְעָר בָּעֲרָבָה וְלֹא יִרְאֶה כִּי יָבוֹא טוֹב וְשָׁכַן חֲרֵרִים בַּמִּדְבָּר אֶרֶץ מְלֵחָה וְלֹא תֵשֵׁב. אֲבָל כֹּל שֶׁמַּעֲשָׂיו מְרֻבִּין מֵחָכְמָתוֹ, לְמָה הוּא דּוֹמֶה, לְאִילָן שֶׁעֲנָפָיו מְעָטִין וְשָׁרָשָׁיו מְרֻבִּין, שֶׁאֲפִלּוּ כָּל הָרוּחוֹת שֶׁבָּעוֹלָם בָּאוֹת וְנוֹשְׁבוֹת בּוֹ אֵין מְזִיזִין אוֹתוֹ מִמְּקוֹמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: וְהָיָה כְּעֵץ שָׁתוּל עַל מַיִם וְעַל יוּבַל יְשַׁלַּח שָׁרָשָׁיו וְלֹא יִרְאֶה כִּי יָבֹא חֹם, וְהָיָה עָלֵהוּ רַעֲנָן, וּבִשְׁנַת בַּצֹּרֶת לֹא יִדְאָג, וְלֹא יָמִישׁ מֵעֲשׂוֹת פֶּרִי:

נקודות משיחות קודש

בלשון המשנה קיים לכאורה סתירה, כקושיית המפרשים: כי באמרו אם אין תורה אין דרך־ארץ, נראה שאי אפשר לקנות הדרך־ארץ אם לא שקדמה אליה קניית התורה מקודם, ואחר כך אומר אם אין דרך ארץ אין תורה, שאי אפשר לקנות התורה אם לא שקדם אליה מתחילה דרך־ארץ[1]?

יש שתירצו, שאמנם אין מדובר בקדימה ואיחור, אלא שצריכים את שניהם יחד, ואי אפשר לזה בלא זה[2]. ומה שבחרה המשנה להתחיל בתורה דוקא, הוא משום שרוב בני ישראל שייכים לדרך־ארץ יותר מאשר לתורה, ומכיון שהתורה על הרוב תדבר, לכן תחילה מדברת המשנה לאלו ה"בעלי דרך ארץ" שידעו, שאם אין תורה אין דרך־ארץ! ואח"כ מדברת המשנה ל"בעלי תורה" שהם המיעוט, שידעו שאם אין דרך־ארץ אין תורה.

אלא שלפי זה לא מובן סוף המשנה "אם אין קמח אין תורה אם אין תורה אין קמח", שגם כאן צריך לומר שאין זה קדימה ואיחור, כי־אם שניהם יחד, ואי אפשר לזה בלא זה. אבל היאך אפשר להסביר טעם להקדמת קמח לתורה, שהרי על פי פירוש הנ"ל צריך לפרש כך:

מכיון שהתורה על הרוב תדבר, לכן ראשית מדברים לרוב בני ישראל ה"בעלי תורה" שאם אין קמח - אין תורה, ואח"כ למיעוט ה"בעלי קמח" שאם אין תורה אין קמח. והרי לדאבוננו אי אפשר לומר שהרוב הם "בעלי תורה" שצריך להזהיר אותם שאם אין קמח אין תורה.

ועל כן נראה לפרש להיפך, שהעיקר וההתחלה היא בתורה, כהסדר במשנה, וכוונת המשנה לומר שבלי תורה אין שום דבר, ולכן "אם אין תורה, אין דרך־ארץ" אלא כדי שלא נאמר שיש להסתפק בתורה לבד, לכן מבהירה המשנה ש"אם אין דרך ארץ, אין תורה" ולכן צריך גם דרך־ארץ. אבל הוא צריך להיות מושתת ומיוסד על התורה.

(שיחות קודש תשל"א - פרשת אחו"ק)

התנא משווה חכמה לענפים, ומעשים לשורשים. לכאורה, ההשוואה היתה צריכה להיות הפוכה בדיוק - שהרי החכמה היא המקור והשורש לכל המעשים שבאים רק לאחר מכן; לפי זה ראוי היה להשוות חכמה לשורשים ומעשים לענפים?!

להבנת הענין יש להביא את דברי הגמרא[3], "שורש זו הנשמה וענף זה הגוף". ויש לעיין, כיצד משווים ענף ושורשים לגוף ונשמה; שכן, בעוד הענפים צומחים מן השורשים, הגוף אינו נברא מן הנשמה (אלא הם נבראים שונים שחוברו יחדיו)?

ההסבר הוא: באומרה "ענף זה הגוף", אין כוונת הגמרא לגוף הגשמי, אלא לחלק מן הנשמה (עצמה) היורד ו"מתלבש" בתוך הגוף[4]. את החלק הזה בנשמה משווה הגמרא ל"ענף", כי אמנם השורש של חלק זה הוא באותו חלק עיקרי של הנשמה, שכידוע[5] אינו יורד למטה להתלבש בגוף.

ההבדל בין שני חלקי הנשמה מתבטא בהשפעתם על גוף האדם: החלק בנשמה ש"מתלבש" בגוף הגשמי, הוא מוגבל (בהתאם למגבלות הגוף) ועל־כן גם השפעתו על הגוף מוגבלת. לעומת זאת, אותו חלק בנשמה שאיננו "מתלבש" בגוף, הוא למעלה ממגבלות הגוף וממילא גם השפעתו עליו - בדרך של "מקיף" - היא בלתי מוגבלת.

על־דרך זה הוא בעבודת האדם: ההשפעה שיש לאותו חלק בנשמה המתלבש בגוף, על האדם, היא השפעה מוגבלת ש"על־פי טעם ודעת". לעומת זאת עיקר הנפש, שאינו מתלבש בגוף מביא את האדם לביטול ולהתמסרות לקב"ה באופן מוחלט, ללא כל מגבלות, למעלה מטעם ודעת.

דרגת ביטול זו, שמקורה בעיקר הנשמה (שכאמור, אינה מוגבלת) מתבטאת במיוחד בעבודת ה' בדרך של "קבלת עול". עבודה כזאת מסמלת ביטול והתמסרות לקב"ה באופן שלמעלה מטעם ודעת ולמעלה מכל מדידה והגבלה שזה מסמל את ענין המעשה.

לפי זה מובנים דברי המשנה, המשווה חכמה לענפים, ומעשה - לשורשים:

עבודת ה' המבוססת על שכל האדם - "חכמתו" - מקורה באותו חלק הנשמה (ה"מתלבש" בגוף הגשמי) ומשול ל"ענף" הנמשך מעיקר הנשמה. לעומת זאת, עבודת המעשה = קבלת עול - מקורה בעיקר הנשמה (שאינו "מתלבש" בגוף הגשמי) המשול ל"שורשים".

(לקוטי־שיחות, כרך ד, עמ' 1210)

---

1) מדרש שמואל. **2)** עיין תוספות יו"ט. **3)** סנהדרין קי, ב. **4)** "עד שמתפעלת ומקבלת שינויים משינויי הגוף" (שער היחוד והאמונה פ"ז).
5) לקוטי־תורה שלח מ, ב.

לוח זמנים לשבוע פרשת שלח בחו"ל (קרח באה"ק) בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קי"ץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
באר שבע (ק)	5:38	5:39	8:27	8:29	9:08	9:10	10:21	10:23	13:18	13:20	19:48	19:49	20:18	20:19	19:29	20:31
חיפה (ק)	5:33	5:35	8:23	8:25	9:05	9:07	10:19	10:20	13:18	13:19	19:55	19:56	20:22	20:23	19:25	20:35
ירושלים (ק)	5:34	5:36	8:24	8:26	9:06	9:07	10:19	10:20	13:17	13:18	19:53	19:54	20:18	20:19	19:14	20:31
תל אביב (ק)	5:36	5:37	8:25	8:27	9:07	9:09	10:21	10:22	13:19	13:20	19:51	19:51	20:21	20:21	19:31	20:34
אוסטריה, וינה (ק)	4:54	4:57	7:38	7:41	8:53	8:55	10:16	10:17	13:37	13:38	20:59	20:59	21:44	21:43	20:41	22:03
אוסטרליה, מלבורן (ח)	7:36	7:37	9:17	9:18	9:57	9:58	10:47	10:48	12:52	12:53	17:10	17:12	17:40	17:42	16:53	17:54
אוקראינה, אודסה (ק)	5:05	5:07	7:53	7:55	9:00	9:02	10:21	10:23	13:39	13:40	20:54	20:54	21:36	21:36	20:36	21:54
אוקראינה, דונייצק (ק)	4:29	4:32	7:14	7:16	8:28	8:30	9:50	9:52	13:11	13:12	20:32	20:32	21:17	21:16	20:14	21:35
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ק)	4:38	4:41	7:21	7:24	8:38	8:40	10:01	10:02	13:22	13:23	20:45	20:45	21:30	21:30	20:28	21:50
אוקראינה, ז'יטומיר (ק)	4:55	4:58	7:22	7:28	8:59	9:01	10:23	10:25	13:49	13:50	21:20	21:20	22:08	22:08	21:02	22:29
אוקראינה, קייב (ק)	4:47	4:49	7:09	7:16	8:51	8:53	10:16	10:17	13:41	13:42	21:13	21:13	22:02	22:02	20:55	22:24
איטליה, מילאנו (ק)	5:35	5:37	8:25	8:27	9:28	9:30	10:49	10:50	14:05	14:06	21:18	21:19	21:56	21:56	21:01	22:13
אקוואדור, קיטו (ח)	6:13	6:14	8:41	8:43	9:13	9:14	10:15	10:16	12:47	12:48	18:20	18:21	18:44	18:45	18:03	18:54
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	8:01	8:01	9:48	9:49	10:26	10:27	11:18	11:19	13:26	13:27	17:52	17:54	18:21	18:23	17:36	18:34
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	9:11	9:12	10:45	10:46	11:27	11:28	12:15	12:16	14:17	14:19	18:24	18:26	18:57	18:59	18:08	19:12
ארה"ב, בולטימור (ק)	5:40	5:43	8:33	8:35	9:23	9:24	10:39	10:41	13:46	13:47	20:37	20:37	21:11	21:12	20:19	21:26
ארה"ב, ברוקלין (ק)	5:25	5:27	8:17	8:19	9:10	9:11	10:27	10:29	13:36	13:37	20:31	20:31	21:06	21:06	20:13	21:21
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ק)	5:26	5:28	8:18	8:20	9:10	9:12	10:28	10:29	13:36	13:37	20:31	20:32	21:07	21:07	20:14	21:22
ארה"ב, דטרויט (ק)	5:56	5:58	8:48	8:50	9:43	9:45	11:02	11:03	14:13	14:14	21:13	21:13	21:50	21:50	20:55	22:05
ארה"ב, האוסטון (ק)	6:22	6:23	9:11	9:12	9:51	9:52	11:03	11:04	13:59	14:00	20:27	20:27	20:55	20:55	20:09	21:07
ארה"ב, לוס אנג'לס (ק)	5:42	5:44	8:33	8:34	9:16	9:18	10:30	10:32	13:30	13:31	20:06	20:07	20:38	20:38	19:49	20:51
ארה"ב, מיאמי (ק)	6:31	6:32	9:17	9:19	9:55	9:56	11:06	11:07	13:57	13:59	20:16	20:17	20:43	20:44	19:58	20:55
ארה"ב, ניו הייבן (ק)	5:19	5:21	8:11	8:13	9:04	9:06	10:22	10:24	13:32	13:33	20:29	20:29	21:05	21:05	20:11	21:20
ארה"ב, פיטסבורג (ק)	5:50	5:52	8:42	8:44	9:34	9:36	10:52	10:53	14:00	14:01	20:54	20:54	21:30	21:30	20:36	21:44
ארה"ב, שיקגו (ק)	5:16	5:18	8:08	8:10	9:02	9:04	10:20	10:22	13:31	13:32	20:30	20:30	21:06	21:06	20:12	21:22
בוליביה, לה-פס (ח)	7:00	7:01	9:13	9:15	9:46	9:47	10:43	10:44	13:05	13:06	18:09	18:11	18:34	18:36	17:52	18:45
בלגיה, אנטוורפן (ק)	5:27	5:29	7:44	7:46	9:34	9:36	10:59	11:00	14:26	14:27	22:02	22:02	22:53	22:52	21:44	23:15
בלגיה, בריסל (ק)	5:29	5:32	7:45	7:46	9:35	9:37	10:59	11:01	14:26	14:27	22:00	22:00	22:50	22:49	21:42	23:12
ברזיל, סאן פאולו (ח)	6:48	6:49	8:53	8:54	9:27	9:28	10:22	10:23	12:39	12:40	17:34	17:36	17:56	17:57	17:17	18:07
ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)	6:35	6:36	8:40	8:41	9:14	9:15	10:10	10:11	12:27	12:28	17:19	17:21	17:45	17:47	17:02	17:57
בריטניה, לונדון (ק)	4:43	4:46	7:03	7:04	8:51	8:53	10:16	10:18	13:44	13:45	21:24	21:23	22:13	22:12	21:09	22:35
בריטניה, מנצ'סטר (ק)	4:40	4:43	7:11	7:12	8:54	8:56	10:21	10:22	13:54	13:55	21:42	21:42	22:39	22:38	21:27	23:05
גרמניה, ברלין (ק)	4:44	4:46	7:09	7:10	8:54	8:56	10:20	10:22	13:51	13:52	21:35	21:35	22:27	22:27	21:17	22:52
גרמניה, פרנקפורט (ק)	5:16	5:18	7:46	7:50	9:20	9:22	10:44	10:45	14:09	14:10	21:39	21:39	22:27	22:27	21:21	22:48
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	6:55	6:56	8:55	8:57	9:30	9:31	10:25	10:26	12:39	12:41	17:31	17:33	17:51	17:53	17:15	18:03
הודו, מומבאי (ח)	6:02	6:04	8:45	8:46	9:19	9:21	10:28	10:29	13:14	13:15	19:19	19:20	19:45	19:46	19:02	19:56
הודו, פונה (ח)	5:59	6:01	8:42	8:43	9:16	9:17	10:24	10:26	13:10	13:11	19:14	19:15	19:40	19:41	18:57	19:51
הונגריה, בודפשט (ק)	4:47	4:49	7:32	7:35	8:44	8:46	10:06	10:08	13:26	13:27	20:45	20:45	21:28	21:28	20:27	21:47
טורקיה, איסטנבול (ח)	4:29	4:31	7:21	7:23	8:14	8:15	9:31	9:33	12:40	12:42	19:36	19:37	20:12	20:12	19:19	20:27
יוון, אתונה (ק)	6:03	6:05	8:55	8:57	9:43	9:45	10:59	11:01	14:04	14:05	20:51	20:52	21:25	21:25	20:34	21:39
מולדובה, קישינב (ק)	5:10	5:12	7:57	7:59	9:06	9:08	10:28	10:29	13:47	13:48	21:04	21:04	21:46	21:46	20:46	22:05

לוח זמנים לשבוע פרשת שלח בחו"ל (קרח באה"ק) בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	5:59	6:00	8:42	8:43	9:16	9:18	10:25	10:26	13:11	13:13	19:17	19:18	19:43	19:44	19:00	19:54
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ' (ח)	8:11	8:11	9:33	9:34	10:19	10:20	11:05	11:06	13:01	13:03	16:52	16:55	17:29	17:31	16:36	17:45
נפאל, קטמנדו (ח)	5:09	5:11	7:57	7:58	8:35	8:37	9:47	9:48	12:41	12:42	19:03	19:03	19:31	19:32	18:45	19:43
סין, בייג'ין (ח)	4:46	4:48	7:38	7:40	8:29	8:31	9:46	9:48	12:54	12:55	19:47	19:47	20:22	20:22	19:27	20:36
סינגפור, סינגפור (ח)	7:01	7:02	9:30	9:32	10:02	10:03	11:05	11:06	13:37	13:38	19:13	19:14	19:37	19:38	18:56	19:47
פולין, ורשא (ק)	4:15	4:17	6:38	6:39	8:24	8:26	9:50	9:52	13:20	13:21	21:02	21:01	21:55	21:54	20:43	22:18
פרו, לימה (ח)	6:28	6:29	8:46	8:47	9:17	9:18	10:16	10:17	12:40	12:42	17:53	17:54	18:18	18:19	17:36	18:29
צרפת, ליאון (ק)	5:51	5:53	8:40	8:43	9:45	9:47	11:06	11:07	14:22	14:23	21:34	21:35	22:15	22:15	21:17	22:33
צרפת, פריז (ק)	5:47	5:50	8:28	8:31	9:48	9:50	11:11	11:13	14:33	14:34	22:00	22:00	22:44	22:44	21:42	23:04
קולומביה, בוגוטה (ח)	5:47	5:48	8:19	8:20	8:51	8:52	9:55	9:56	12:30	12:31	18:11	18:12	18:35	18:36	17:54	18:45
קנדה, טורונטו (ק)	5:36	5:39	8:28	8:30	9:26	9:28	10:45	10:47	13:58	14:00	21:06	21:06	21:41	21:41	20:48	21:58
קנדה, מונטריאול (ק)	5:06	5:08	7:55	7:58	8:59	9:01	10:20	10:21	13:36	13:37	20:48	20:48	21:28	21:27	20:30	21:45
קפריסין, לרנקה (ק)	5:32	5:34	8:24	8:25	9:08	9:10	10:23	10:24	13:24	13:25	20:03	20:03	20:34	20:35	19:45	20:48
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	4:18	4:21	6:58	7:00	8:36	8:38	10:05	10:07	13:42	13:43	21:38	21:38	22:40	22:39	21:20	23:10
רוסיה, מוסקבה (ח)	3:45	3:48	6:32	6:33	8:06	8:08	9:36	9:38	13:16	13:17	21:23	21:22	22:25	22:23	21:04	22:58
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)	4:25	4:28	7:12	7:14	8:22	8:24	9:44	9:46	13:03	13:04	20:21	20:21	21:04	21:04	20:03	21:22
שוויץ, ציריך (ק)	5:29	5:32	8:16	8:18	9:27	9:28	10:48	10:50	14:08	14:09	21:32	21:32	22:10	22:09	21:14	22:28
תאילנד, בנגקוק (ח)	5:52	5:54	8:31	8:33	9:04	9:06	10:11	10:12	12:53	12:54	18:48	18:49	19:13	19:14	18:31	19:24

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי', ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר. תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם! משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח – התוועדויות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחרי ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחרי הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁתּוֹלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעִדֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לִמְחוֹז חֶפְצֵנוּ לְחַיִּים וּלְשִׂמְחָה וּלְשָׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחֲזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכַּף כָּל־אוֹיֵב וְאוֹרֵב וְלִסְטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בַּדֶּרֶךְ וּמִכָּל־פּוּרְעָנִיּוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לָעוֹלָם. וְתִשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל־מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וְתִתְּנֵנִי לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל־רוֹאֵינוּ, וְתִגְמְלֵנוּ חֲסָדִים טוֹבִים וְתִשְׁמַע קוֹל תְּפִלָּתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל־פֶּה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

לזכות

לוי שי׳ **הלוי** בן חנה

וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי׳ ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום יצחק הלוי וזוגתו **אורלי**

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי׳ הלוי וזוגתו **מוריאל**

אילת ובעלה **גדעון יעקובסון**

יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב"ד 60840 ישראל – P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 9601001 3 (972)

להורדת הקבצים:

Internet: www.DvarMalchus.Org

www.otzar770.com • www.lahak.org • www.Chasidut.TV

...

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: office@chazak.co.il – www.chazak.co.il

P.P.
שולם
1949
תל אביב

Dvar Malchus
Issue # 00686
23/06/2019

2304-3377

הורידו את יישומון
דבר מלכות
מחנות היישומים